ITPÂBaNOI

rEilTPA^IKA

II

STRABON

GEOGRAFIA
Voi. II

Traducere, notițe introductive.
note și indice
FELICIA VANȚ-ȘTEF

204503

'204503'

BiBUOTECA JUMItAHA
MAS . j

Supracoperta şi coperta colecţiei VAL MUNTEANU

CARTEA A V-A

Aducem, pe această cale, călduroase mulțumiri profesorului R. Vulpe, pentru perseverența și competența cu care a revizuit notele lucrării noastre.

De asemenea, lucrării profesorului Lasserre, citată aici, îi datorăm multe din informațiile bibliografice consemnate în note, mai cu seamă în privința identificărilor mai recente ale locurilor. îi mulțumim pentru bibliografia transmisă.

NOTIȚĂ INTRODUCTIVĂ LA CĂRȚILE A V-A ŞI A VI-A

După prezentarea Iberiei şi a Galliei care alcătuiesc conținutul cărților a 111-a şi a IV-a, potrivit planului tradițional[1] al descrierii „pă-mîntului populat", regiunea imediat următoare este Italia.

Importanța economică şi mai cu seamă politică a acesteia pe vremea autorului motivează spațiul larg, de două cărți, a V-a şi a Vi-a, ce i se acordă în economia operei întregi.

Descrierea Italiei şi a insulelor înconjurătoare nu are formă de periplu; ea porneşte de la nord spre sud, respectînd traseul descris de lanțul Apeninilor care taie în lung peninsula. De asemenea, spre deosebire de planul cărților precedente, insulele sînt înfățişate pe regiuni, fiecare după descrierea coastei în fața căreia este situată.

Un plan similar se constată şi la Polybios, dar cu o altă ordine, se pare, cel puțin după cîte lasă să se întrezărească descrierea sudului Italiei.[2] Cît priveşte pe Poseidonios, al cărui plan Strabon l-a respectat cu fidelitate în compunerea geografiei Iberiei şi a Galliei, nu pare să fi lăsat în Istoriile sale şi în Istoria lui Pompeius o vedere generală asupra Italiei. Evenimentele istorice pe care le menționează nu cuprind întreaga peninsulă. Astfel invazia cimbrilor care ating Noreia în 113 î.e.n. şi țărmul stîng al Padului se limitează la Gallia Cisalpină; războiul social şi războiul civil, care tulbură mare parte a peninsulei între 91 şi 82 î.e.n., lasă în afară cîmpia Padului şi Sicilia; răscoala lui Spartacus din anii 73—71 î.e.n. provoacă perturbări în zona Apeninilor din Aemilia pînă în Calabria, dar nu este resimțită în altă parte, după cum răscoala sclavilor din Sicilia dintre 70—60 î.e.n. nu depăşeşte limitele insulei. In felul acesta, examinarea planului urmat de Strabon şi comparațiile posibile cu autorii premergători, în special cu Polybios şi Poseidonios, duc la concluzia că autorul Geografiei nu s-a servit, în descrierea Italiei, de un model anume, ci a avut un plan personal, potrivit căruia descrierea începe cu nordul peninsulei şi sfîrşeşte în sud, respectînd conexiunile naturale dintre regiuni, cum sînt Etruria cu Umbria, Campania cu Samnium.

[1] Vezi S t r a b o n , Geografia, voi. I, Bucureşti, 1972, p. 38.
[2] Vezi P o l y b i o s , Istorii, II, 16, 1—4.

Repartizarea materialului, în descrierea Italiei, nu are în vedere diviziunile teritoriale instituite de Augustus probabil în anul 6 e.n.[3], ci vechile regiuni ale populațiilor italice de la începutul secolului I î.e.n. Astfel, de pildă, limita nordică a Campaniei este schițată de Strabon pe cursul rîului Vulturnuș, fără să mai cuprindă Sinuessa, încorporată în Latium, împreună cu teritoriul dintre Vulturnuș și Liris, nu mult după epoca lui Polybios[4]; hotarul ei sudic coincide cu granița picentină dintre Salernum și Silaris[5], cuprinzînd un teritoriu care a fost înglobat în Campania nu mult după anul 90 î.e.n. In aceeași ordine de idei, Strabon menționează printre vechile populații italice pe dauni (V, 4, 2), a căror regiune a dispărut de multă vreme de pe harta Italiei antice, în unitatea teritorială mai nouă a Apuliei, prezentată și ea în V, 4, 13. în felul acesta, descrierea regiunilor vechi ale Italiei pe care o oferă Strabon trădează influența unui tratat de geografie redactat între anii 130 și 90 î.e.n.; este vorba, se pare, de opera lui Artemidoros. Pe alocuri însă, se întrezăresc urmele unei diviziuni și mai vechi, datorate probabil lui Polybios. In afară de aceasta, geografia economică a fiecărei regiuni, ca și datele privitoare la așezările de la munte amintesc de Poseidonios, în vreme ce notițele istorice referitoare la evenimentele fiecărei regiuni conduc spre Timaios.

Examinat în detaliu, planul geografiei Italiei alcătuit de Strabon începe cu prezentarea unor probleme generale privind numele Italiei, ca și forma și dimensiunile ei (V, 1, 1—V, 1, 3). După această scurtă introducere, urmează descrierea fiecărei regiuni în parte, începînd de la poalele Alpilor și înaintînd spre sud în direcția Apeninilor, pe care-i traversează alternativ pentru a descrie progresiv regiunile paralele de pe cele două versante ale munților pînă la mare. După descrierea litoralului unei regiuni, contrar regulei respectate în redactarea cărților precedente, se prezintă imediat insulele adiacente și numai după aceea se trece la relevarea particularităților interiorului acelei regiuni. Iată acum ordinea în care sînt descrise regiunile Italiei: cîmpia Padului (V, 1, 4—12), Liguria italică (V, 2, 1), Etruria cu insulele

[3] în legătură cu noile diviziuni administrative ale Italiei instituite de Augustus și cu data lor, vezi R. T h o m s e n, The Italic Regions from Augustus to the Lombard Invasion, Copenhaga, 1947.

[4] Polybios, Istorii, III, 91, 4, enumera Sinuessa printre orașele Campaniei, pentru că, se pare, Latium pe vremea lui se termina la Liris.

[6] Vezi S t r a b o n, V, 4, 13.

învecinate, Elba, Corsica şi Sardinia (V, 2, 1—9), Umbria (V, 2, 10), Sabinia (V, 3, l), Latium cu Roma (V, 3, 2—13), Picenum şi aşezările din centrul peninsulei (V, 4, 1-—2), Campania şi Samnium (V, 4, 3—13), teritoriul picenților (V, 4, 13), Lucania (VI, 1, 1—3), Brettion (VI, 1, 4—15), Sicilia şi alte insule învecinate (VI, 2, 1—11), Iapygia (VI, 3, 1—8), coasta Adriaticei dintre Bari şi Picenum (VI, 3, 9—11). In încheiere, unele particularități ale peninsulei în varietatea climei examinată din nord pînă în sud, motivele geografice aie belşugului de care se bucură, bogățiile ca sursă a supremației sale politice, ca şi elogiul împăratului Augustus şi Tiberius alcătuiesc o amplă concluzie la ambele cărți (VI, 4, 1—2).

Pentru redactarea geografiei Italiei, Strabon a beneficiat de izvoare scrise şi orale ca şi de informații personale ca martor ocular. Dintre izvoarele scrise, Polybios, Artemidoros şi Poseidonios sînt utilizați cu preponderență.

Un studiu amănunțit al surselor lui Strabon în compunerea geografiei Italiei a întreprins Fr. Lasserre[6], ale cărui supoziții în problemă le înfățişăm şi noi în mare măsură.

Polybios este citat de Strabon din primul capitol al cărții a V-a (1, 2—3), dar chiar atunci cînd numele lui nu este menționat, el pare să fie izvorul geografului din Pont în pasajele ce redau tabloul vechilor neamuri italice de pe vremea celui de-al II-lea război punic. Lui Polybios[7] îi datorează Strabon informațiile privind originea şi extinderea numelui Italiei (V, 1, 1), figura descrisă de conturul peninsulei (V, 1, 2), dimensiunile ei (V, 1, 3), populația Galliei Cisalpine pînă la dispariția boiilor (V, 1, 6), menționarea izvoarelor Timavului (V, 1, 8), controversa iscată în legătură cu geografia mitologică a lui Timaios şi aluzia la Hannibal (V, 1, 9), populația Galliei Cisalpine (V, 1, 10), situarea pe teren a Liguriei, Etruriei şi a vechilor locuri din valea Tibrului (V, 2, 1); Polybios este din nou citat pentru evaluarea lungimii litoralului etrusc (V, 2, 5); în continuare el este izvorul lui Strabon privitor la hotarele Umbriei şi ale Sabiniei (V, 2, 10), originea sabinilor (V, 3, 1), istoria Latiului şi originile Romei (V, 3, 2—4), ausonii şi oscii (V, 3, 6), construcția Urbei (V, 3, 7), enumerarea regiunilor descrise după Latium (V, 4, 3); apoi iarăşi se menționează numele lui Polybios în legătură cu lungimea coastei me-

[6] Strabon, Giographie, III, Paris, 1967, pp. 10—28.
[7] Polybios, Istorii, XXXIV, în mare măsură.

ridionale (VI, 1, 11); de asemenea lui i se datorează ştirile ce privesc respingerea teoriilor lui Timaios cu privire la Atena din Siris şi la fîntîna Arethusa (VI, 1, 14 şi 2, 4); vulcanii insulei Hiera (VI, 2, 10), vechile populații ale Apuliei (VI, 3, 1), istmul de Tarent şi numele peninsulei Salentum (VI, 3, 5), Daunia (VI, 3, 8), lungimea ţărmului răsăritean al Italiei (VI, 3, 10), neamurile situate între Gar-ganum şi Buca (VI, 3, 11), avantajele naturale ale Italiei (VI, 4, 1), istoria expansiunii romane pînă la cucerirea Macedoniei (VI, 4, 2). Artemidoros din Ephes, autorul unei descrieri de porturi intitulată Geogtaphumena, constituie izvorul lui Strabon în toate pasajele în care se începe cu enumerarea porturilor şi a distanțelor dintre ele şi numai după aceea se înfăţişează interiorul regiunii, de asemenea în locurile unde descrierea aşezărilor omeneşti urmează căile mari de comunicație. Astfel se pare că la Artemidoros a găsit Strabon date despre forma şi mărimea Galliei Cisapline şi a Italiei întregi (V, 1, 2—3), despre celții Cisalpinei şi heneți (V, 1, 4), despre Altinum, Spina şi Ravenna (V, 1, 7); lui i se datorează informațiile privind legenda lui Diomedes şi coasta Istriei de la Timavus la Pola (V, 1, 9), căile şi oraşele Cisalpinei (V, 1, 11), delimitarea Etruriei, originea etruscilor şi coasta etruscă de la Luna la Cossae (V, 2, 1—3 şi 5), distanțele de la coasta peninsulei pînă la Corsica şi Sardinia şi dimensiunile acestor insule (V, 2, 6—7), restul coastei etrusce şi oraşele etrusce din interior (V, 2, 8—9), Ravenna şi Umbria (V, 2, 10), Sabinia (V, 3, 1), coasta Latiului de la Ostia la Antium (V, 3, 5) şi la Caecubum (V, 3, 6), căile şi oraşele Latiului, lacurile Albanus şi Fucinus (V, 3, 9 şi 11—13); aceleiaşi surse i se pot atribui ştirile despre Picenum pînă la granița Apuliei (V, 4, 2), Campania şi legenda Avernului (V, 4, 3—4), semnificația numelor Lucrinus, Baiae, Phlegra (V, 4, 6), Nea-polis cu constituția sa şi legenda Parthenopei (V, 4, 7), Heracleion, Pompei, Surrentum (V, 4, 8), Pithecussele (V, 4, 9), interiorul Campaniei (V, 4, 10—11), originea samniților, hirpinilor, picenților, coasta tyrrheniană de la Sirenusse pînă la Posidonia (V, 4, 12—13), coasta lucaniană de la Silaris la Laos (VI, 1, 1), vechile populații ale Luca-niei şi interiorul regiunii (VI, 1, 2—3), Brettion (VI, 1, 4—5), oraşul Rhegion şi coasta Italiei de aici la Metapont (VI, 1, 6—15); Artemidoros e citat de Strabon în privința poziției Siciliei (VI, 2, 1) şi sub influența lui este redactată geografia peninsulei Salentine (VI, 3, 1 şi 5—6) şi istoria Tarentului (VI, 3, 2—4); în sfîrşit, Artemidoros £ putut fi consultat de Strabon pentru descrierea căilor ce duc

de la Brentesion spre coaste (VI, 3, 7—8), a Apuliei, a coastei şi a interiorului acesteia (VI, 3, 9—H).

Poseidonios[8] îi furnizează lui Strabon informații mai cu seamă despre geografia economică a Italiei. Astfel filozoful stoic din Apameia pare să-1 fi inspirat pe Strabon în redactarea pasajelor privind hidro-grafia cîmpiei Transpadane (V, 1, 5), unele date din istoria populațiilor Galliei Cisalpine (V, 1, 6) şi ale oraşelor acestora (V, 1, 7—8), Liguria (V, 2, 1), termele din Caere (V, 2, 3), portul Luna, carierele de piatră din împrejurimile portului şi prosperitatea Pisei (V, 2, 5), asediul Volaterrei şi al Populoniei şi minele de fier din Aethalia (V, 2, 6); aceeaşi sursă i-a servit lui Strabon pentru Corsica şi Sardinia (V, 2, 7), hidrografia Etruriei şi itinerariul lui Hannibal (V, 2, 9), produsele Umbriei, Sabiniei, Latiului (V, 2, 9—10 — V, 3, 1 şi 5), viile Caecubei, băile Sinuessei (V, 3, 6), apele Latiului (V, 3, 7), vinurile din Signia şi Setia, carierele din Gabi, uleiurile de Venafrum (V, 3, 10), băile Anienei şi asediul Prenestei (V, 3, 11), apele lacului Fucinus şi închisorile din Alba Fucens (V, 3, 13), războiul social (V, 4, 2); lui Poseidonios i se datorează ştirile despre fertilitatea Campaniei (V, 4, 3), pădurea Gallinaria (V, 4, 4), Dicaiarchia (V, 4, 6), Vezuviul (V, 4, 8), apele termale din Pithecussae şi Capri (V, 4, 9), istoria samniților (V, 4, 11), sărăriile din Elea (VI, 1, 1), dispariția lucanilor (VI, 1, 2), bitumenul din Brettion (VI, 1, 9), vinurile din Lagaria şi din Thurii (VI, 1, 14), Sicilia şi insulele învecinate (VI, 2, 1—11), produsele oraşului Brentesion (VI, 3, 6), răscoala Apuliei (VI, 3, 9).

Apollodoros din Atena,[9] citat de Strabon în VI, 1, 13, constituie sursa directă a acestuia doar în cîteva pasaje, cum sînt acelea în care vorbeşte despre pelasgi (V, 2, 4), despre Philoctetos la Crimissa (VI, 1, 3) şi despre Temesa la Homer (VI, 1, 5).

Un alt grup de informații, mult mai recente decît ale autorilor susmenționați, îl datorează Strabon unui autor latin anonim, căruia îi spune

[8] Vezi R. M u n 2, Quellenkritische Untersuchungen zu Strabo's Geographie, Bale, 1918, şi Poseidonios und Strabon, voi. I Voruntersuchungen, Gottingen, 1929.

[9] Vezi B. N i e s e, Apollodors Commentar zum Schiffskataloge als Quelle Strabo's, Rheinisches Museum, 32, 1877, p. 289 şi urm.

simplu Chorograful (VI, 2, 11) şi pe care unii specialişti[10] îl identifică cu M. Vipsanius Agrippa, ginerele şi colaboratorul lui Augustus. Chorograful este izvorul lui Strabon în descrierea itinerarului de la Placentia la Okelon (V, 1, 11), în aprecierea distanţelor din Corsica pînă în Sardinia (V, 2, 7) şi din Sardinia pînă în Lybia (V, 2, 8), în descrierea coastei golfului Tarentin (VI, 1, 11), în enunţarea distanţelor privind coasta Siciliei (VI, 2, 1), intervalul dintre Sicilia şi insulele Lipari, Malta şi Libya (VI, 2, 11), şi lungimea Viei Appia (VI, 3, 7). Unele informaţii despre Italia, ulterioare lui Poseidonios, le-a putut găsi Strabon şi la Asinius Pollio, la Timagenes şi la Nicolaos din Damasc. La Asinius Pollio, citat de Strabon în IV, 3, 3, direct sau prin traducerea Istoriilor sale de către Asinius Pollio din Tralles sau de Timagenes, a putut găsi geograful nostru date despre nimicirea boiilor de către daci prin 60 î.e.n., despre bunăstarea oraşului Medio-lanum şi despre noile colonii romane la Comum din 59 î.e.n. (V, 1, 6). Timagenes şi Nicolaos din Damasc ar putea să fie sursele lui Strabon în ştirile despre partizanii lui Sextus Pompeius în pădurea Gallinaria (V, 4, 4), despre rolul Siciliei în răscoala lui S. Pompeius din anii 43—35 î.e.n. (VI, 1, 6) şi despre măsurile luate de Augustus

[10] în special A. Klotz, Die geographischen Commentarii des Agrippa und ihre Oberreste, Klio, 24, 1931, pp. 38—58 şi 386—486, care, sprijinindu-se pe o informaţie în acest sens a lui Plinius, Naturalis Hisloria, III, 17, susţine că M. Vipsanius Agrippa ar fi compus Comentarii puţin înainte de moartea sa (din 12 î.e.n.), menite să pregătească harta lumii ce urma să fie desenată pe unul din pereţii porticului din Roma. Autorul anonim al lucrării Dipisio orbis menţionează harta porticului, atribuind-o lui Augustus, sub titlul Chorographia Strabon însuşi citează Chorographia în VI, 2, 1. H. Nissen, Italische Landeskunde, I, Miinchen, 1883, 17, respinge această identificare, bazîndu-se mai ales pe faptul că Strabon, contrar obiceiului său, nu-1 citează pe Agrippa. Fr. Lasserre, op. cit., III, p. 23, consideră că referirea £v -rîj xapoYpatplq. înseamnă pur şi simplu „pe hartă", şi că potrivit părerii lui A. Riese, Geographi Latini Minores, Heilbronn, 1878, 21, nu este vorba de o lucrare a lui Agrippa intitulată Comentarii, nici de un manuscris divulgat după moartea acestuia, ci de nişte note făcute în vederea figuraţiei „pămîntului populat" pe o hartă geografică; lucrarea a beneficiat probabil de măsurătorile ordonate în 44 î.e.n., de Caesar, a fost iniţiată poate de Agrippa; ea a fost dusă la bun sfîrşit de alţii, la porunca lui Augustus, după moartea lui Agrippa. Aşa se explică citarea ei felurită: Plinius, sub numele lui Agrippa, autorul lucrării Divisio orbis, sub numele lui Augustus, Strabon, sub formă anonimă.

în anul 36 î.e.n. pentru restaurarea oraşelor Rhegium, Syracusa, Catana şi Centoripa, distruse de război (VI, 1, 6). E necesar să se precizeze însă faptul că evenimentele consemnate de aceste izvoare, ulterioare lui Poseidonios, sînt cuprinse în perioada pe care o tratează Strabon însuşi în Comentariile sale istorice.

Dintre izvoarele orale, certitudine prezintă un singur pasaj în legătură cu vulcanul Etna, despre care Strabon însuşi declară că i-au procurat informații nişte excursionişti care au urcat muntele (VI, 2, 8). Ceilalți martori oculari[11] sînt folosiți de Strabon indirect prin scriitorii citați anterior. Astfel Polybios, Artemidoros şi Poseidonios au cutreierat Italia, poposind în diverse puncte ale ei în mai multe rînduri. Ei au consemnat date şi evenimente ca martori oculari sau au cules ştiri de la localnici. Se presupune că aceştia au parcurs Via Appia şi Via Flaminia, au traversat Umbria, Latium, Etruria, regiunea Nea-polelui, au ajuns în Valea Fadului prin Via Aemilia. Artemidoros a vizitat Sicilia, Poseidonios a cunoscut Magna Graecia regiunile Mării Adriatice şi ale Mării Tyrrheniene, Polybios a străbătut întreaga Italie şi a cunoscut bine Roma şi istoria poporului roman.

în sfîrşit, Strabon însuşi a vizitat în mai multe rînduri Italia şi a zăbovit mai mult timp la Roma. De aceea există pasaje din geografia Italiei care trădează în mod vădit informații personale. Printre acestea se numără descrierea panoramei oraşului Populonium (V, 2, 6), a canalului navigabil paralel cu Via Appia între Tarracina şi Forum Appii (V, 3, 6), înfățişarea Cîmpului lui Marte, a Forului republican, a grădinilor Liviei (V, 3, 7—8), lucrările rutiere şi construcțiile noi din regiunea Neapolelui (V, 4, 5—7), informația despre Augustus care ia în posesiunea sa insula Capri (V, 4, 9), date despre templul Venerei Erycine din Roma (VI, 2, 5), amintirea personală despre executarea tîlharului Selurus la Roma (VI, 2, 6), descrierea Tarentului (VI, 3, 1), prosperitatea imperiului roman sub înțeleaptă ocîrmuire a lui Augustus şi a lui Tiberius (VI, 4, 2).

Ştirile procurate de la autori ca şi cele culese de la informatorii localnici Strabon le-a trecut prin prisma propriei sale judecăți, le-a

[11]Vezi amănunte începînd cu primii greci în Italia, E. W i k e n, Die Kunde der Hellenen von dem Lande und den Volkern der Apen-ninenhalbinsel bis 300 v. Chr., teză, Lund, 1937; P. Grimal, A la recherche de l'Italie antiaue, Paris, 1961, pp. 294—341.

cîntărit şi le-a triat astfel încît să elimine pe cît posibil contradicțiile, reuşind să le integreze într-o lucrare unitară.

Data redactării cărților a V-a şi a Vi-a, după toate conjecturile învățaților moderni,[12] pare să fie anul 18 e. n. Spre această concluzie duc cele mai recente evenimente consemnate de Strabon în cărțile închinate Italiei. Astfel în V, 3, 8, geograful declară că a văzut la Roma rugul lui Augustus adumbrit de plopi. Cum rugul s-a ridicat după moartea împăratului, survenită în 14 e.n., înseamnă că ulterior acestui an trebuie căutată data redactării. Alte două evenimente prinse în cartea a Vi-a aduc o delimitare mai precisă. Transformarea „recentă" a regatului Cappadociei în provincie romană (VI, 4, 2) este probabil termenul proxim posibil care coincide cu anul 18 e.n.; într-adevăr primul guvernator roman se instalează în Cappadocia în 18 e.n., după moartea lui Archelaos petrecută în 17 e.n. Elogiul pe care Strabon îl face familiei lui Augustus, inclusiv lui Germanicus (VI, 4, 2), denotă că acesta din urmă mai era încă în viață. Cum moartea vlăstarului împărătesc s-a petrecut în 19 e.n., înseamnă că termenul ultim este anterior anului 19. Rezultă deci că 18 e.n. este, după toate probabilitățile, anul redactării finale a geografiei Italiei[13].

[12] Vezi Fr. Lasserre, Strabon, III, p. 2—3.

[13] Printre cele mai valoroase studii care privesc Italia antică se numără: F. Lenormant, La Grande-Grece: paysages et bistoire, Paris, 1881—1884; H. Niesen, Italische Landeskunde, 3 voi., Berlin, 1883—1902; J. B£rard, La colonisation grecque de l'Italie meri dionale et de la Sicile dans l'antiquite, Paris, ed. I, 1941, ed. 2, 1957; R. Thomsen, The Italic Regions from Augustus to the Lombard Invasion, Copenhaga, 1947; A. Degrassi, // conjine nordorientale dell'Italia romana, Berna, 1954; P. Fraccaro, Opuscula, III Topo grafia e archeologia, Pavia, 1957; R. Almagiâ, L'Italia, 2 voi., Torino, 1959; Fr. Lassserre, Strabon, Giographie, tome III, Paris, 1967; E. Kirsten, Siiditalienkunde, Heidelberg, 1963; cule gerea Vie di Magna Grecia, „Atti del secondo Convegno di Studi sulla Magna Grecia", Napoli, 1963; G. Radke, Die Erschliessung Italiens durcb die romischen Strassen, Gymnasium, 71, 1964, p. 204—235; A. Alfoldi, Early Rome and the Latins, Univ. of. Michigan, 1964; R. Bloch, Tite-Live et Ies premiers siecles de Rome, Paris, 1965.

REZUMAT

în cartea a cincea figurează descrierea Italiei, începînd de la poalele Alților ţină la strimtoarea Siciliei şi la golful Tarentin şi Posidoniates, ştaţiu în care sînt cuprinse Veneţia, Liguria, Picenum, Etruria, Roma, Camţania, Lu-cania, Aţulia, ţrecum şi insulele care se înşiră în marea din acele ţărţi, de-a lungul coastei, de la Genua ţină în Sicilia.

CAPITOLUL I

1 De la poalele Alpilor începe Italia de astăzi, pentru că cei vechi desemnau cu numele de Italia numai Oino-tria[1], care se întindea de la strimtoarea Siciliei pînă' la golful Tarentin şi Posidoniates[2]; dar, ieşind biruitor, numele Italiei s-a extins[3] pînă la poalele Alpilor; el a cuprins apoi şi ţinuturile Liguriei[4] pînă la rîul Var şi Ia marea din acele părţi, începînd de la hotarele etruscilor şi ale Istriei[5] pînă la Polae[6]. S-ar putea presupune că primii care au purtat numele de itali, deoarece trăiau în [21]® prosperitate, l-au împărtăşit şi vecinilor şi, în felul acesta, el a cucerit treptat teren pînă Ia dominaţia romanilor. Apoi, la o dată mai tîrzie, după ce romanii au dăruit italilor drepturi egale de cetăţeni[7], au socotit să dea aceeaşi cinste şi gallilor din regiunea Cisalpină, precum şi veneţilor[8], şi să-i numească pe toţi itali şi romani", de asemenea să întemeieze numeroase colonii, pe unele mai devreme, pe altele mai tîrziu, fără să se poată preciza uşor care din ele sînt mai înfloritoare fazi].

2 Nu-i uşor să cuprinzi într-o singură figură geometrică întreaga Italie, deşi unii autori susţin că ea este un promontoriu triunghiular, ce se întinde spre miazăzi

şi spre răsăritul de iarnă, avînd vîrful triunghiului spre strîmtoarea Siciliei şi baza în Alpi. ... Trebuie să admitem cu îngăduinţă această bază, de asemenea să-i acceptăm ca atare şi una din laturi, cea care se termină la strîmtoarea Siciliei şi este udată de marea Thyrrheniană. Triunghi se cheamă o figură cu linii drepte; aici, în figura Italiei însă, atît baza cît şi latura suspomenită sînt curbe, încît, dacă eu spun că trebuie să le acceptăm cu oarecare îngăduinţă, e nevoie într-adevăr să presupunem şi baza şi latura despre care vorbim ale unei figuri cu linii curbe, apoi trebuie să mai admitem şi curbura acestei laturi spre răsărit. Celelalte hotare, de asemenea, ei nu le-au dat destul de corect, presupunînd o singură latură coasta din fundul golfului Adriaticei pînă la strîmtoarea Siciliei; pentru că noi numim laturi linia ce nu face unghi, iar fără unghi este linia care sau nu-şi înclină între ele părţile, sau nu le înclină prea mult. Dar porţiunea coastei de la Ariminum[9] pînă la promontoriul Iapygiei[10] şi cea de la strîmtoarea Siciliei pînă la acelaşi promontoriu înclină una spre alta foarte mult. La fel stau lucrurile, cred, şi ou ţărmul care începe din golful Adriaticei şi cel [care se întinde] din lapygia, deoarece, înclinînd unul spre altul, ele creează un unghi în locurile din preajma oraşelor Ariminum şi Ravenna[11], iar dacă nu-i chiar un unghi, este negreşit o curbă serioasă. Astfel, la nevoie ar putea să treacă drept o singură latură coasta de la înfundătura Adriaticei pînă în lapygia, în nici un caz însă ea nu poate fi socotită ca o linie dreaptă. Restul coastei, începînd de aici pînă la strîmtoarea Siciliei, s-ar putea admite ca o altă latură, dar nici măcar aceasta ca o linie dreaptă. Astfel că mai degrabă s-ar putea spune că figura cu pricina este de patrulater decît cu trei laturi, mici într-un caz însă ea nu are formă de triunghi, decît poate prin abuz[12]. Mai bine este să mărturisim că redarea unor figuri ageometrice nu se poate face cu uşurinţă.

3 Luînd-o acum pe părţi, putem spune că poalele Al-pilor descriu o curbă ca un golf, cu partea concavă în-

toarsă spre Italia. Mijlocul curburii se află la salassi[13], 211 în vreme ce capetele se încovoaie, de o parte pînă la Ocra şi la golful din capătul Adriaticei, de cealaltă parte spre coasta Ligysticei pînă la Genua, piaţa de negoţ ia ligyiilor, aşezată în locul unde munţii Apeninii se unesc cu Alipii. Imediat din jos de poalele acestora se întinde o cîmpie vrednică de pomenit, care are aproape deopotrivă de mari lăţimea şi lungimea, anume de 2100 de stadii [388,50 km][14]. Latura de miazăzi este închisă de coasta veneţilor şi de munţii Apenini în partea lor de lîngă Ariminum şi Ancona[15]. Aceşti munţi, pornind din Ligystica, trec în Etruria, lăsînd înspre mare un ţărm îngust; apoi înaintînd cîte puţin spre inima uscatului, cînd ajung la Pisanum[16], cotesc spre răsărit şi spre marea Adriatică pînă în împrejurimile oraşelor Ariminum şi Ancona, atingîndu-le în dreptul ţărmului veneţilor. Celtica Cisalpină este închisă deci între aceste hotare. Lungimea ei, desemnată de coastă şi de munţii din continuare, este cam de 6 300 stadii [1 165 km], iar lăţimea, puţin mai mică de 2 000 de stadii [370 km][17]. în rest, Italia este îngustă şi alungită, terminîndu-se în două ca-puri, unul spre strîmtoarea Siciliei, celălalt spre Iapygia; ea este strîmtată din două părţi, dinspre marea Adriatică şi dinspre marea Tyrrheniană. Forma şi mărimea mării Adriatice este asemănătoare cu Italia, care este mărginită de munţii Apenini şi de mare, din cele două părţi, pînă în Iapygia şi la istmul format de golful Tarentin şi Posido-niates — deoarece arnîndouă au lăţimea maximă cam de 1300 de stadii [240,50 km], iar lungimea (nu) mult mai mică de 6000 de stadii [1110 km]. Mai rămîne partea Italiei pe care o populează bruttii[18] şi unii dintre lucani[19]. Polybios[20] spune că, pe cale de uscat, coasta de la Iapygia pînă la strkntoarea Siciliei este de 3000 de stadii [555 km] şi că este udată de marea Siciliei; pe mare însă, ea este mai scurtă cu 500 de stadii [92,50 km.]. Munţii Apenini, după ce ating locurile din jur de Ariminum şi Ancona şi determină astfel lăţimea Italiei din acea parte, de la o mare la alta, fac din nou o cotitură şi taie întreaga ţară în lung. Pînă la peuceţi[21] şi la luciani, ei nu se depăr-

teză prea mult de marea Adriatică; cînd ajung insă' la lucani, se abat mai mult spre cealaltă mare şi, în continuare, trecînd pe la lucani şi pe la bruții, se termină[1] la aşa-numita Leucopetra[22], din regiunea oraşului Regium[23]. Acestea le-am avut de spus pe scurt despre Italia actuală[24] privită în întregimea ei. Vom încerca acum, reluînd descrierea, să vorbim despre fiecare regiune în parte şi, în primul rînd, despre ținuturile ei subalpine.

212 4 Regiunea[25] de la poalele Alpilor este o cîmpie foarte înfloritoare, presărată cu coline roditoare. Padul o taie aproape pe la mijloc şi una din cele două părți se cheamă Cispadană, iar cealaltă, Transpadană'; regiunea Cispadană ține pînă la munții Apenini şi la Ligystica, regiunea Transpadană[26] cuprinde restul de dincolo [de Pad]. Prima regiune este populată de neamurile ligystice şi celtice care locuiesc, parte în munți, parte pe cîmpii; a doua, de celți şi veneți. Celții aceştia sînt din acelaşi neam cu celții de peste Alpi, iar în ceea ce îi priveşte pe veneți, sînt două păreri. Unii autori susțin că şi aceştia sînt colonişti ai celților, anume ai acelora de pe țărmurile Oceanului care poartă acelaşi nume ca ei[27]; alți autori însă susțin că ei sînt acei dintre veneții din Paflagonia[28] care, în frunte cu Antenor[29], au căutat aici scăpare din războiul troian; drept mărturie a acestui fapt ei aduc preocuparea deosebită a acestora pentru creşterea cailor, ocupație părăsită în prezent cu desăvîrşire, dar care, înainte vreme, se afla în mare cinste la ei, în amintirea vechiului zel al strămoşilor lor paflagoni depus în creşterea iepelor de prăsilă pentru catîri, despre care pomeneşte şi Homer:

Din a eneților țară ce cresc catîrii sălbatici[30].

Apoi Dionysios[31], tiranul Siciliei, de aici şi-a procurat herghelia sa de cai de curse, astfel că renumele cailor dresați de veneți a ajuns pînă la eleni şi rasa lor s-a bucurat multă vreme de mare prețuire.

5 întreagă această regiune, şi mai cu seama cea a veneților, este înțesată de rîuri şi de mlaştini; la aceasta se

mai adaugă şi fenomenele mării; căci acestea sînt aproape unicele locuri de la marea noastră care suferă aceleaşi fenomene ca Oceanul şi foarte asemănător cu el îşi prezintă fluxurile şi refluxurile, în urma cărora o bună parte a cîmpiei e umplută cu lacuri de obîrşie maritimă. De aceea, ea este brăzdată de canale şi de diguri, la fel ca aşa-numita Ţară de jos[32] a Egiptului şi astfel unele părţi au fost secate şi sînt cultivate cu plante agrare, altele oferă căi de navigaţie. Dintre oraşe, unele sînt încinse de apă ca nişte insule, altele sînt udate doar dintr-o parte. Acelea care sînt aşezate mai sus de mlaştini, în inima uscatului, au minunate căi de acces pe fluvii în sus, mai ales pe Pad. Acesta este cel mai mare din toate şi îşi umple adesea albia din apa ploilor şi a zăpezilor, dar se împarte în multe braţe aproape de revărsare, încît îşi face gura de nerecunoscut şi intrarea pe ea anevoioasă. Numai că deprinderea biruie pînă la urmă chiar cele mai grele piedici.

6 în vechime, aşa cum am mai spus, cei mai mulţi celţi locuiau pe malurile acestui fluviu. Cele mai mari seminţii cehe de aici erau boiii[33], insubrii[34] şi cei care au ocupat[35] fără veste cetatea romanilor, anume senonii[36] împreună cu gaezaţir'. re aceştia romana î-au nimicit pina la urma cu desăvîrşire, iar pe boiii i-au alungat din aşezările lor. 213 Strămutîndu-se atunci în împrejurimile Istrului[38], boiii locu-iră acolo împreună cu tauriscii[39] ducînd lupte împotriva dacilor, pînă ce fură nimiciţi cu întreaga seminţie; pămîn-tul lor, care aparţinea Ulyriei[40], îl lăsară[1] pustiu pe seama vecinilor[41] ca să-i păşuneze. însubrii însă mai dăinuie şi astăzi. Capitala lor era Mediolanium[42], care în vechime a fost un sat (pentru că toţi locuiau pe atunci în sate), azi însă el este un oraş de vază, aşezat dincolo de Pad, aproape în vecinătatea Alpilor. în apropiere se află şi Verona[43], şi acesta un oraş mare. Ceva mai mici decît acestea sînt Brixia[44], Mantua[45], Regium[46] şi Comum[47]. Ultimul era o localitate mijlocie, dar Pompeius Strabo[48], tatăl marelui Pompeius, 1-a repopulat, după ce fusese adus într-o stare jalnică de reţii[49] aşezaţi mai sus de el;

apoi Caius Scipio[50] i-a adăugat 3000 de coloniști, în sfîrșit, divinul Caesar i-a mai trimis 5000, dintre care 500 proveneau din cei mai de frunte eleni; acestora el le-a dăruit dreptul de cetățenie și i-a înregistrat printre numele colonilor; acești eleni nu numai că s-au statornicit aici, dar ei au dat noii fundații un nume; într-adevăr toți laolaltă s-au numit Neocomites, ceea ce, tălmăcit, înseamnă Novum Comum[51]. Aproape de acest loc se află un lac numit Lariuis[52]; el este umplut de apele rîului Adua[53], care se varsă apoi în Pad; izvoarele lui se află în muntele Adula[54], de unde izvorăște de altfel și Rinul.

7 Orașele suspomenite sînt așezate mult mai sus de mlaștini. In apropiere se află Patavium[55], cel mai de seamă dintre toate orașele din acea regiune; despre el se spune că', la un recensămînt proaspăt, a numărat 500 de cetățeni din ordinul ecvestru, iar în vechime trimitea la oaste 120 000 de bărbați. Și cantitatea mărfurilor trimise de ei pe piața Romei, printre altele, haine de tot felul, scoate în vileag iscusința oamenilor și calitatea meșteșugurilor acestui oraș. Se poate ajunge la el de la mare, pornind dintr-un port mare, și navigînd în sus pe un rîu ce trece prin mlaștini pe o distanță de 250 de stadii [42,25 km]. Portul, la fel ca rîul, se cheamă Medoacus[56]. în mlaștini, cel mai mare oraș este Ravenna, construit în întregime pe piloni și tăiat în toate sensurile de canale, de aceea el este străbătut pe poduri și în bărci. Ravenna mai primește o mare cantitate din apele mării cu prilejul fluxului, astfel încît și acestea și rîurile, spălînd întreaga mocirlă; înlătură mirosul greu al aerului. într-adevăr, acest loc s-a socotit atît de salubru, încît conducătorii statului au dat porunci ca gladiatorii aici să crească și să facă exerciții. O minunăție a locurilor despre care vorbim este, deci, 214 faptul că, deși în mlaștini, aerul este totuși nevătămător, așa după cum și în Alexandria Egiptului[57], în timpul verii, lacul își pierde orice miasmă dăunătoare, datorită urcării undelor fluviului și acoperirii apelor stătătoare. Dar la Ravenna vrednică de admirație este și natura viței de vie, pentru că o produc mlaștinile și o fac să crească

repede, dînd rod bogat, dar ce-i drept, ea şi piere în răstimp de patru sau cinci ani. în mlaştini se află şi Altinum[58], care are o poziţie foarte asemănătoare cu a Ravennei. între aceste oraşe se află Butrium[59], un orăşel întemeiat de Ravenna, şi Spina[60], acum un simplu sat, odinioară însă un vestit oraş elen; dovadă este comoara spiniţilor[61] închinată la Delfi şi alte istorioare care povestesc despre ei că odată, pe vremuri, au fost stăpînii mării. Se mai spune că pe atunci Spina se ridica pe ţărmul mării, acuma însă localitatea se află în interior la o depărtare mare, în jur de 90 de stadii [16,648 km]. Şi despre Ravenna se mai spune că este o fundaţie a thessalienilor, dar pentru că aceştia nu putură îndură atacurile provocatoare ale etruscilor, au primit printre ei, de bună voie, cîţiva umbri[62] care stăpînesc şi acum oraşul, în timp ce thessalienii s-au întors în patria lor. Aceste oraşe erau, aşadar, aşa de îm-pînzite de mlaştini, încît puteau fi înecate.

8 în schimb, Opitergium[63], Concordia[64], Atria[65], Vice(n)-tia[66] şi alte orăşele ca acestea sînt mai puţin stînjenite de mlaştini şi sînt legate de mare prin curse scurte pe rîuri. Se spune că Atria a fost un oraş vestit, el a dat nume şi golfului Adriatic, cu o uşoară' modificare[67]. Aquileia[68], care este cea mai apropiată de golful Adriaticei, este o fundaţie a romanilor, fortificată împotriva barbarilor aşezaţi mai sus[69]; pînă le ea se poate urca cu vase mari de transport pe fluviul Natiso[70] pe o distanţă ceva mai mare de 60 de stadii [11 km]; acest oraş este sortit ca piaţă de negoţ pentru neamurile Ulyriei din preajma Istruîui[71]; romanii aduc aici produse de-ale mării şi vin, pe care îl pun pe căruţe în chiupuri de lemn, precum şi ulei; neamurile il'lyre duc la piaţă sclavi, vite şi piei. Aquileia se află în afara hotarelor veneţilor. Graniţa venetă o formează un rîu[72] ce curge din munţii Alpi; el poate fi urcat pe o distanţă de 1200 stadii [222 km] pînă la oraşul Noreia[73], în preajma căruia Cnaeus Carbo[74], încăierîndu-se cu cimbrii, nu a ajuns la nici un rezultat. Acest loc are bazine de spălat aur şi instalaţii de prelucrat fierul. Chiar la înfundătura Adriaticei se află templul lui Diomedes, vred-

nic de pomenit, numit Timavum[75]; într-adevăr, el are în incinta sa un port şi o dumbravă minunată, precum şi şapte izvoare cu apa dulce care se şi varsă imediat în mare printr-o singură albie lată şi adîncă. Polybios[76] susţine că, în afară de unul singur, celelalte izvoare sînt cu apă' sărată, de aceea localnicii numesc acest loc izvorul şi 215 mama mării Adriatice. Posseidonios însă spune că rîul Timavus[77], venind din munţi, se pierde într-o genune, iar după ce curge pe sub pămînt cam 130 de stadii [24 km], apare din nou la suprafaţă şi se varsă în mare.

9 Mărturii ale stăpînirii lui Diomedes[78] în locurile din preajma acestei mări sînt insulele Diomedee[79] şi istorioarele care se povestesc despre dauni[80] şi despre Argos Hippium[81]. Din toate noi nu vom reproduce decît pe acelea care au o însemnătate istorică, în schimb multe din povestirile fabuloase şi plăsmuite trebuie să le lăsăm la o parte; aşa sînt, de pildă, miturile despre Phaeton[82] şi despre Heliade[83] preschimbate în plopi negri pe malurile Eridanului[84], rîu care, de fapt, nu se găseşte nicăieri pe faţa pămîntului, cu toate că este localizat în apropierea Padului; de asemenea, nu vom vorbi despre insulele Eleotride[85], fixate în faţa gurii Padului, şi despre bibilicile[86] din aceste insule, deoarece nimic asemănător nu se poate vedea în locurile pomenite, în schimb, se vorbeşte de anumite cinstiri pe care veneţii le-au rînduit pentru Diomedes; într-adevăr, în acele părţi şi în zilele noastre i se jertfeşte eroului un cal alb[87], şi se pot vedea două dumbrăvi, una a Herei Argiene[88], alta a Artemidei Etoliene[88]. Dar, la aceste fapte adevărate se adaugă, după cîte se pare, şi unele poveşti, anume că în aceste dumbrăvi sfinte fiarele se îmblînzesc, cerbii se adună în turme cu lupii şi rabdă să fie mîngîiaţi de oameni cînd se apropie de ei, iar animalele fugărite de cîini, de îndată ce s-au adăpostit aici, nu mai sînt urmărite. Se povesteşte că unul dintre oamenii de pe acele meleaguri, foarte bine cunoscut ca iubitor al aproapelui său, luat peste picior din această pricină, a nimerit odată peste nişte vînători care prinseseră în cursă un lup; cînd aceştia îl întrebară doar în şagă dacă nu stă cumva garant şi

pentru lup învoindu-se să plătească stricăciunile pe care le-a făcut fiara, pentru ca ei să-i dea drumul din capcană, omul a primit propunerea. Lupul, îndată ce se văzu scăpat, dînd să hăituiască o herghelie destul de mare de cai fără peceți, i-a mînat drept spre staulul garantului său; acesta, primindu-şi răsplata, înfieră caii cu efigia de lup; de la această întîmplare, caii cu pricina s-au numit Lyco-pbori[90] („aduşi de lup"); ei se distingeau mai mult prin iuțime decît prin frumusețe; iar urmaşii acestui om, moştenind caii, au păstrat pecetea ca şi numele rasei acesteia; ei şi-au făcut un obicei să nu înstrăineze nici o iapă, ca să rămînă la ei singuri vestita rasă de care vorbim, deoarece ajunsese foarte strălucită această progenitură de cai. în prezent însă, aşa cum am spus, această îndeletnicire s-a părăsit cu totul.

Dincolo de Timavum continuă coasta maritimă a istri-enilor[91] pînă la Polae, oraş ce aparține Italiei. în acest interval se află o fortăreață, Tergeste[92], la o depărtare de 180 de stadii [33,30 km] de Aquileia. Polae se află într-un golf în formă de port, ce cuprinde mici insulițe foarte roditoare, cu țărmuri potrivite pentru ancorări. Ea este [216] o fundație veche a colchidienilor[93] care au fost trimişi în urmărirea Medeii şi care au plecat de bună voie în surghiun, pentru că nu şi-au atins ținta. Iată cuvintele lui Callimachos[94] despre acest oraş:

> A Exilaților mindră cetate grecul i-ar zice Celei ce-n
> limba colchidiană Polae se cheamă^

Prin urmare, regiunile de dincolo de Pad sînt populate de veneți şi de istrieni pînă la Polae. Mai sus de veneți se află' cărnii[96], kenomanii[97], medoaquii[98] şi insubrii[99]; unii dintre aceştia au nutrit sentimente duşmănoase față de romani; kenomanii însă şi veneții au fost aliații romanilor chiar înainte de războiul cu Hannibal[100], de pe vremea cînd s-au bătut cu boiii şi cu insubrii, dar şi după aceea.

10 Cei care locuiesc dincoace de Pad ocupă întreg teritoriul pe care îl înconjură munții Apenini înspre Alpi,

pînă la Genua şi Sabata[101]. Cea mai mare parte a lui o stăpîneau la început boiii, ligyi, senonii şi gaezaţii; dar cum boiii au fost izgoniţi de aici, iar gaezaţii şi senonii au fost nimiciţi, au rămas pînă azi pe aceste meleaguri triburile ligyene şi coloniile romanilor. Cu romanii s-au amestecat şi unii din naamul umbriloir şi, pe alocuri, şi dintre etrusci. Amîndouă aceste seminţii, a umbrilor şi a etruscilor, înainte de creşterea puterii romane, purtară între ele lupte pentru supremaţie şi, cum aveau doar fluviul Tibru la mijloc, uşor îl treceau unii împotriva celorlalţi. Iar dacă vreodată unii porneau un atac împotriva altor popoare, şi ceilalţi ţineau cu tot dinadinsul să nu lipsească de la năvălirea în aceleaşi ţinuturi. Iată, de pildă, odată, cînd etruscii porniră[1] cu oaste împotriva barbarilor din jurul Padului şi, la început, avură parte de noroc, dar pe urmă, din pricina moleşelii lor pierdură repede terenul, umbrii se grăbiră' şi ei să atace pe cei care le alungau rivalii; apoi, rînd pe rînd, tăgăduindu-şi unii altora supremaţia asupra locurilor, au creat în ele multe colonii, unele etrusce, altele umbrice, dar mai multe de-ale umbrilor, deoarece aceştia se aflau mai aproape. Romanii, cucerind acele locuri şi trimiţînd în multe părţi coloni, nu au stîrpit neamurile care s-au aşezat înaintea lor pe acele meleaguri. în prezent toţi sînt romani; cu toate acestea, unora dintre ei le mai zic umbri şi etrusci, după cum şi veneţi, ligyi şi insubri.

11 Dincoace de Pad, cît şi în preajma Padului, se află oraşe vestite ca Placentia[102] şi Cremona[103], foarte apropiate unul de altul; acestea sînt aşezate în mijlocul ţinutului; între ele şi Ariminum se află Parma[104], Mu-tma[105] şi Bononia[106]; ultimul este aproape de Ravenna; de asemenea, mai sînt mici localităţi situate între acestea,, prin mijlocul cărora trece drumul ce duce la Roma; astfel sînt Ancara[107], Regium Lepidum[108], Macri Campi[109] 217 — unde an de an se celebrează adunări solemne — Cla-terna[110] şi Forum Cornelii[111]; Faventia[112] şi Caesena[113], ridicate pe rîurile Sapis[114] şi Rubicon[115], se învecinează cu Ariminum. Iar Ariminum este o colonie a umbrilor, la

fel şi Ravenna. Amîndouă au primit în incinta lor coloniști romani. Ariminum are un port şi un rîu cu acelaşi nume. De la Placentia pînă la Ariminum sînt 1300 de stadii [240,50 km]. Mai sus de Placentia, la 36 mile [53,33 km] depărtare spre hotarele pămîntului lui Cot-tius[116], se află Ticinum[117], oraş şi rîu cu acelaşi nume, ce curge prin preajmă şi-şi uneşte apele cu Padul; în aceleaşi părți se află şi Clastidium[118], Derthon[119] şi Aquae Statiellae[120], aceste localități situîndu-se puțin mai la o parte din drum. Calea ce duce drept la Ocelum[121], pe lîngă Pad şi pe lîngă rîul Duria, este mărginită în mare parte de prăpăstii adînci, apoi trece prin preajma mai multor altor rîuri (printre care se numără şi Druenția), întinzîndu-se pe o distanță de [1]60 mile [236,50 km]. De aici încep munții Alpi şi Celtica propriu-zisă. (Lîngă munții ce se înalță mai sus de Luna[122], se află oraşul Luca[123]. Unii locuiesc în sate. Regiunea este, de altfel, bine populată şi de aici se recrutează un număr atît de mare de ostaşi şi mai cu seamă cavalerie, din care şi senatul îşi alcătuieşte legiunea). Derthon, apoi, este un oraş vrednic de pomenit, aşezat la mijlocul drumului dintre Genua şi Placentia, la o depărtare de 400 stadii [74 km] de amîndouă oraşele. Tot pe acest drum se află şi Aquae Statiellae. Distanța de la Placentia la Ariminum am arătat-o; pînă la Ravenna navigația pe Pad la vale ține două zile şi două nopți. O mare parte şi din regiunea Cispa-dana e împînzită de mlaştini, prin care Hannibal a trecut cu mare anevoie cînd a înaintat spre Etruria. Dar Scaurus[124] a secat mlaştinile acestei cîmpii, săpînd canale navigabile de la Pad pînă la Parma. într-adevăr, la Placentia, rîul Trebia[125], ce-şi uneşte apele cu Padul, şi încă mai înainte mai multe alte rîuri umplu albia Fadului peste măsură. Scaurus despre care vorbim este acela care a construit şi Calea Aemilia[126], ce duce prin Pisa şi Luna pînă la Sabata, iar de aici ea traversează Derthon; alta este însă Calea Aemilia care prelungeşte Calea Flaminia[127]. Marcus Lepidus[128] şi Caius Flaminius[129], cînd au fost colegi de consulat, după înfrîngerea ligy.ilor, unul a construit Calea Flaminia, din Roma, pe la etrusci şi prin Umbria, pînă în

părțile din preajma Ariminului, celălalt, calea din continuarea acesteia pînă' în Bononia şi de acolo pînă la Aqui-leia. pe lingă poalele Alpilor, ocolind mlaştinile. Graniţa acestei regiuni pe care o numim Celtica Cisalpină o formează, înspre celelalte părți ale Italiei, muntele Apenin, care se întinde mai sus de Etruria, şi [în continuare] rîul Aesis[130], apoi Rubiconul, amîndouă varsîndu-se în marea Adriatică.

218 12 O mărturie a prosperității acestor locuri este populația sa înfloritoare, mărimea oraşelor şi belşugul lor, prin care romanii statorniciți aici depăşesc în toate restul Italiei, într-adevăr, pămîntul cultivat dă roade multe şi felurite, iar pădurile produc atîta ghindă încît din turmele de porci de aici se nutreşte cea mai mare parte a Romei. Şi cum este bine udată de ape, regiunea este deosebit de roditoare în producția de mei, iar acesta este supremul leac împotriva foamei, deoarece el rezistă tuturor vicisitudinilor atmosferice şi niciodată[1] nu poate să lipsească, chiar atunci cînd se împuținează celelalte cereale. Regiunea mai are minunate ateliere de prelucrare a smoalei. Apoi cantitatea vinului o dau în vileag butoaiele, care sînt de lemn şi mai mari decît casele; iar marea producție de smoală contribuie la scăderea prețului mărfurilor cumpărate de ei. Pe deasupra, lînă moale, din cea mai frumoasă şi de toate sortimentele, produc locurile din preajma Mutinei[131] şi a rîului Scultanna[132]; lînă aspră furnizează Ligystica şi ținutul insubrilor[133], din care se îmbracă cea mai mare parte a sclavilor Italiei, iar lînă de calitate mijlocie procură locurile din jurul oraşului Patavium[134]; din ea se fac tapițerii bogate, stofe groase[135] şi toate țesăturile de acest fel, cu față dublă sau cu o singură față. Minele de aici nu mai atrag acelaşi furnicar de lucrători, negreşit pentru că s-au dovedit mai productive cele de la celții Transalpini şi din Iberia, dar odinioară ele mişunau de lume, pe vremea cînd se găseau zăcăminte de aur şi la Vercellae[136]; acesta este un sat aşezat aproape de Ictomuli[137], care este de asemenea un sat, amîndouă găsindu-se în preajma Placenției. Să încheiem aici descrierea acestei prime regiuni a Italiei.

CAPITOLUL II

1 Să prezentăm acum a doua regiune a ei, anume Ligystica; aceasta se află chiar în munții Apenini, între Celtica, descrisă mai sus, şi Etruria[138], fără să aibă ceva vrednic de pomenit, afară doar de faptul că locuitorii ei trăiesc în sate, arînd şi săpînd un pămînt aspru, mai bine zis, tăind pietre, cum se exprimă Poseidonios.

în continuarea acestora, a treia regiune a Italiei o stă-pînesc etruscii, care ocupă cîmpiile pînă la fluviul Tibru; acesta udă înspre răsărit cea mai mare parte a regiunii, pe un lung traseu, pînă la gura sa, iar de cealaltă parte, hotarul îl formează marea Tyrrheniană şi a Sardiniei. Tibrul curge din munții Apenini şi îşi umple albia din apa multor rîuri, în vreme ce traversează, pe o anumită porțiune, Etruria însăşi, apoi o desparte mai întîi de Umbria[139] şi, în continuare, de pămîntul sabinilor[140] şi de al latinilor[141], care locuiesc în preajma Romei pînă la țărmul mării. Aceste trei regiuni se află oarecum paralele în lățime cu fluviul şi cu Etruria, şi, paralele, între ele, în lungime; locuitorii lor se întind pînă la munții Apenini în partea în care aceştia se apropie de marea Adriatica, 219 primii la rînd fiind umbrii, după ei, sabinii şi, ultimii, cei care ocupă glia latină', toți începînd de la fluviu. Regiunea latinilor se află între coasta mării ce se întinde de la Ostia[142] pînă la oraşul Sinuessa[143] şi la hotarul Sabinei (iar Ostia este portul Romai, pe la care curge Tibrul de se varsă în mare); ea se întinde apoi în lungime pînă în Campania[144] şi la munții Samnitici. Sabina se află între regiunea latinilor şi cea a umbrilor şi, la fel, se întinde şi ea pînă la munții Samnitici[145] şi atinge Apeninii mai ales în acele părți ale lor care se află la vestini[146], la peligni[147] şi la marşi[148]. în sfîrşit, umbrii sînt aşezați la mijloc, între Sabina şi Etruria, şi trec dincolo de munți, pînă la Ariminum şi la Ravenna. Etruscii, ale căror [aşezări] încep la marea lor[149] şi la Tibru, mai sînt mărginiți de munți care îi înconjură din Ligystica pînă la marea Adriatica. Urmea-

ză să parcurgem acum fiecare în parte din populațiile amintite, începînd chiar de la aceştia din urmă.

2 Tyrrthenaenii, aşadar, sînt numiți de romani etrusci[150] sau tusei. Elenii i-au denumit tyrrhenieni după numele lui Tyrrhenos[151], fiul lui Atys, care, după cîte se povesteşte, a condus în aceste părți nişte colonişti din Lydia[152]. Din pricina foametei şi a pămîntului sterp, Atys[153], unul din vlăstarele lui Heracles şi ale Omfalei[154], avînd doi copii, a oprit lîngă el, prin tragere la sorți, pe Lydos, iar pe Tyrrhenos[155] l-a scos din țară cu cea mai mare parte a poporului. Acesta, ajungînd în regiunea despre care vorbim, a numit-o Tyrrhenia, după propriul său nume, şi a întemeiat în ea douăsprezece cetăți, punînd în fruntea lor ca şef pe Tarcon[156], de la care se trage numele oraşului Tarquinia[157]. Din pricina deşteptăciunii acestuia, vădită din fragedă copilărie, circulă zvonul că s-ar fi născut cărunt.

Pe vremea aceea, aflîndu-se sub ascultarea unui singur cîrmuitor, ei erau foarte puternici, dar cu vremea, unitatea lor pare că sa destrămat şi s-a împărțit puterea pe oraşe: acestea au început să dea înapoi în fața violenței vecinilor. într-adevăr, altminterea ei nu şi-ar fi părăsit o țară bogată şi nu şi-ar fi pus toată nădejdea în pirateria pe mare, colindînd, care încotro, mările, dacă ar fi alcătuit o singură putere, pentru că ar fi fost în stare nu numai să' răspingă incursiunile duşmanilor, ci chiar să organizeze atacuri de pedepsire şi să pună la cale mari expediții. După întemeierea Romei, Demaratos[158] sosi aici cu mult popor din Corinth, şi cum etruscii l-au primit între ei, el, împreună cu o femeie pămînteană, a dat naştere lui Lu-cumon[159]. Acesta ajungînd prieten cu Ancus Marcius[160], regele romanilor, i-a urmat acestuia la tron şi şi-a schimbat numele în Lucius Tarquinius Priscus[161]. Şi acesta, ca mai înainte tatăl său, a înfrumusețat Etruria, unul, cu ajutorul numeroşilor arhitecți care l-au însoțit din partea lui, celălalt, prin resursele ce i le procura Roma. Se spune că şi podoabele triumfale[162] şi consulare şi, cu un cuvînt, insemnele tuturor magistraturilor[163] de Tarquini au fost

aduse la Roma, de asemenea şi fasciile, securile, trompetele, jertfele, arta prezicerilor[164], muzica şi toate ceremoniile publice[165] practicate de romani. Fiul acestuia a fost al doilea Tarquinius, zis Superbus[166], care a fost ultimul rege al Romei, fiind izgonit de pe tron. Porsenna[167], regele populaţiei din Clusium[168], un oraş al Etruriei, în-cercînd să-1 reînscăuneze prin mijlocirea armelor şi neizbutind, a pus capăt duşmăniei cu romanii şi s-a întors acasă ca prieten, cu cinste şi cu multe daruri.

3 Acestea fie zise despre renumele etruscilor. Iată acum faptele săvîrşite de caeretani[169]. Aceştia sînt cei care au bătut pe gallii care ocupaseră Roma; ei i-au atacat pe pămîetul sabinilor pe cînd gallii se întorceau în patria lor şi le-au smuls cu forţa prăzile pe care le luaseră de la romanii siliţi să consimtă jaful. în afară de acestea, caeretanii le-au înlesnit scăparea celor care au căutat la ei adăpost fugind din Roma şi, de asemenea, au salvat focul nepieritor şi pe preotesele Vestei. Romanii însă', din pricina unor magistraţi care cîrmuiau pe atunci prost treburile cetăţii, pare că nu le-au răsplătit cum se cuvine binefacerea; într-adevăr, acordîndu-le caeretanilor dreptul de cetăţenie, nu i-au trecut în listele cetăţenilor, ci şi pe ei şi pe alţii care nu aveau parte de drepturi deopotrivă cu cetăţenii i-au relegat în Tablele Caeretanilor[170]. La eleni însă acest oraş se bucura de mare preţuire, datorită bărbăţiei şi dreptăţii lui, pentru că s-a ţinut departe de îndeletnicirile piratereşti, cu toate că era foarte puternic, de asemenea, şi pentru că a închinat Pythiei aşa-numita comoară a Agyileilor[171]. înainte vreme, Caere de astăzi se numea Agylla, şi se spune că este o fundaţie a pelasgilor sosiţi aici din Thessalia; odată, pe cînd ly-dienii — aceia care şi-au schimbat numele în etrusci — aiîacau pe agyllei, unul dintre ei, apropiindu-se de zidul cetăţii, întrebă de numele oraşului, iar cum unul dintre thessallenii de pe zid, în loc de a-i răspunde, îl în-tîmpină cu salutul chaire[112], etruscii — zic — primiră vorba lui ca o bună prevestire, apoi au dat acest nume oraşului, după ce 1-a» cucerit. Dar oraşul acesta, atît de

strălucit şi falnic altădată, păstrează azi numai urmele celui de odinioară. Populate sînt azi mai ales apele termale din apropierea lui, numite Oaeretane, datorită celor care le frecventează pentru cură.

4 în ce priveşte pelasgii, că sînt un neam vechi răs-pîndit în toată Ellada şi mai ales printre eolienii din Thessalia, aproape toţi autorii o mărturisesc. Ephoros însă spune că, după părerea lui, aceştia, arcadieni de obîrşie, ar fi îmbrăţişat viaţa ostăşească şi, atrăgînd pe mulţi spre aceeaşi îndeletnicire, le-au dăruit tuturor numele lor şi şi-au cîştigat un mare renume atît la eleni, cît şi la alte popoare, pe la care s-a întîmplat să ajungă vreodată. Ei au ajuns colonişti şi în Grecia, după cum pomeneşte Homer; iată cuvintele lui Odysseus către Penelope: <

[7-o ţară
Ce-i zice Creta, mindră, roditoare,
Cu ape-n jur, că e-n mijlocul mării,
Şi oamenii foiesc in ea puzderii.
Pe-ntinsul ei sînt nouăzeci de-orase]
Cu fel de fel de limbi: achep% şi mîndri
Eteocreţi11*, kidonient1^ alături
De dorienP-"1^ războinici si de oameni
Dumnezeieşti, pelasgii[m].

Se mai spune că a primit numele de Argos Pelas-gic[178] acea parte a Thessaliei care se întinde între gurile Peneului şi Thermopylai pînă în regiunea muntoasă de lîngă Pind, deoarece pelasgii au stăpînit odinioară aceste locuri. Iar pe Zeus din Dodona însuşi poetul îl numeşte „Pelasgicul"[179]:

Craiule Dodoniene, Zeus Pelasgic[m].

Mulţi au afirmat că şi populaţiile Epirului ar fi pe-lasge, ceea ce dovedeşte că ei şi^au întins pînă aici stăpî-nirea. Desemnând cu numele de pelasgi pe mulţi eroi, urmaşii au atribuit numele acestora multor neamuri. Şi

insula Lesbos au numit-o Pelasgia, iar^Homer a desemnat cu numele de pelasgi pe vecinii cilicienilor din Troada[181]:

> Iar Hippothoos[162] ducea la bătaie pelasgi de tot felul, Vrednici în lupta cu lănci, din ţara mănoasă-a Larisei[1*3].

După Ephoros, ideea că acest neam pelasgic este originar din Arcadia[184] a exprimat-o mai întîi Hesiod, în cuvintele:

> Fii se născură din dumnezeiescul Lycaon[1S5]. . . Căruia viaţă-i dădu într-o zi Pelasgos[1S6]. ■ ■

Eshil[187], în tragedia Rugătoarele şi în Danaidele[188]^ spune că neamul acestora se trage din Argosul de lîngă Mycenae[189]. Şi Peloponesul, susţine Ephoros, s-a numit odinioară Pelasgia[190], iar Euripide, în tragedia Arche-laos[191], spune că:

> Venind în Argos Danaos[192], părintele
> Fecioarelor cincizeci la număr[193], a fixat,
> Cetatea lui Inachos[19i] populîndu-o, Ca datină
> elenă pelasgii dinainte Danai să se
> numească[19ı]*,

Anticleides[196] susţine că pelasgii sînt cei dintîi care au fundat cetăţi în vecinătatea insulelor Lemnos şi Imbros; unii din aceştia au plecat apoi în Italia, în frunte cu Tyrrhenos, fiul lui Atys[197]. Şi istoriografii Atticei[198] povestesc despre pelasgi că ar fi fost şi ei la Atena. Iar pentru că aceştia erau rătăcitori şi pentru că ajungeau, ca păsările, în ce locuri se nimerea, au fost numiţi pelargi[199] de către locuitorii Atticei.

5 Lungimea maximă a Etruriei o formează — se spune — coasta de la Luna[200] pînă la Ostia[201], care este cam de 2 500 de stadii [462,50 km]; iar lăţimea ei, luată de-a lungul munţilor, este ceva mai mică decît jumătate

lungimea. Prin urmare de la Luna pînă la Pisa[202] sînt mai mult de 400 stadii [74 km], de aici la Volaterrae[203], 280 de stadii [52 km] şi iarăşi de aici pînă la Poplo-nium, 270 stadii [50 km], apoi de la Poplonium[204] pînă la Cossa[205], aproape 800 stadii [148 km], 600 [111 km] după părerea altora. Polybios[206] arată că nu este corect totalul de 1 430 [1 330] de stadii [246,50 km].

Din localităţile pomenite mai sus, Luna este un oraş şi un port, pe care elenii îl numesc portul şi oraşul Se-iene[207]. Oraşul în sine nu este mare, portul însă este foarte larg şi nespus de frumos, închizînd în incinta sa mai multe limanuri, toate adînci pîna lîngă ţărm, aşa cum ar putea să fie un port al unor oameni care au stăpînit odinioară marea pînă la întinse depărtări şi într-un timp atît de îndelungat. Portul este împrejmuit de munţi înalţi, de pe culmile cărora se poate vedea nesfîrşitul apelor şi insula Sardinia, precum şi o mare porţiune a coastei de o parte şi de alta a portului. Apoi, în aceiaşi munţi, carierele de piatră albă şi de diferite nuanţe bă-tînd în albastru fumuriu sînt aşa de mari şi cu blocuri atît de uriaşe formînd plăci şi coloane dintr-o singură' bucată, încît cele mai multe din clădirile somptuoase ale Romei şi ale altor cetăţi aici îşi găsesc materialul de decoraţii. Pe deasupra, transportul pietrei este uşor, pentru că steiurile se încarcă pe mare, care se află în apropierea munţilor, iar de pe mare încărcătura o preia Tibrul. De asemenea, Etruria procură cea mai mare cantitate de lemn de construcţii edilitare, format din butuci foarte drepţi şi foarte lungi, coborîţi pe rîu direct din munţi.

între Luna şi Pisa se află un loc, Macra[208], pe care mulţi istoriografi îl socotesc hotarul dintre Etruria şi Ligystica. Oraşul Pisa este o fundaţie a pisaţilor[209] din Pelopones, care, luînd parte la războiul troian în frunte cu Nestor[210], au rătăcit drumul la întoarcere şi au ajuns, unii în Metapontium[211], alţii în Pisatida, toţi numindu-se pylieni[212]. Oraşul este clădit între două rîuri, Arnus[213] şi Aesarus[214], tocmai la confluenţa lor; unul din aceste rîuri coboară din Arretium[215], voluminos, deşi nu într-o singură albie, ci despărţit în trei, celălalt, din munţii

Apenini. în locul în care se arunca amîndouă într-o singură matcă, îşi înalţă unul altuia apele prin izbire aşa de sus, încît cei care stau pe cele două maluri nu se văd unii pe alţii, astfel că inevitabil vasele urcă greu de la mare pe albia lui în sus. Există o porţiune navigabilă cam de 20 de stadii [3,70 km]. Se povesteşte ca atunci cînd aceste rîuri au coborît pentru prima oară din munţi, pentru că localnicii le-au pus stavile în cale ca nu cumva, unindu-şi apele, să înece ţarinele, ele au făgăduit prin Iegămînt că nu vor ieşi niciodată' din matca lor şi într-adevăr s-au ţinut de cuvînt. Se pare că oraşul 223 a fost cu adevărat înfloritor pe vremuri, de fapt nici în prezent nu este lipsit de renume, datorită calităţii solului, a carierelor sale de piatră şi a lemnului foarte bun pentru construcţiile navale, de care locuitorii s-au folosit în vechime împotriva primejdiilor ce ameninţau dinspre mare. Căci ligyii s-au arătat mai războinici decît etruscii şi îi sîcîiau mereu, dovedindu-se vecini răi înfipţi în coasta lor; acuim însă cea mai mare parte a acestui lemn se consumă în construcţiile edilitare din Roma şi de la ţară ale celor care-şi înalţă palate fastuoase ca ale regilor Persiei.

6 Teritoriul Volaterrei este udat de apele mării, oraşul însă se înalţă pe un podiş povîrnit; se află [în acele părţi] o colină înalta, încinsă din toate părţile de văi prăpăstioase, terminîndu-se într-un podiş pe care se ridică zidul oraşului. Urcuşul pînă la el, de la poalele colinei, este de 15 stadii [2,775 km], în întregime pieziş şi anevoios. Aici s-au statornicit cîţiva etrusci şi unii dintre cei proscrişi de Sulla[216]. Alcătuindu-şi o armată de patru cohorte[217], ei au ţinut piept timp de doi ani împresurării, apoi, capitulînd, au părăsit această localitate. Oraşul Poplonium, care este situat pe un promotoriu înalt, ce înaintează în mare şi formează o peninsulă, a suferit şi el un asediu cam în acelaşi timp. întreg orăşelul este azi pustiu, în afară de temple şi de cîteva case; portul lui este însă bine populat avînd un liman la poalele muntelui şi o dublă cală. Socot că acesta este singurul din

vechile oraşe etrusce clădit chiar pe ţărmul mării; pricina stă în faptul că litoralul ţinutului nu este potrivit pentru porturi; de aceea, întemeietorii oraşelor s-au depărtat intenţionat de mare sau au ridicat fortificaţii ca să nu devină pradă uşoară în mîinile celor care i-ar ataca dinspre miare. La poalele acestui promointoriiu se află şi un observator[218] pentru vînătoarea de thynni. Din oraş se zăreşte în depărtare, ceva mai greu, insula Sardinia, mai aproape, Corsica[219], situată cam la 60 de stadii [11,10 km] depărtare de Sardinia, iar mult mai departe de amîndoua aceste insule se află Aithalia[220]; într-adevăr, aceasta din urmă este mai aproape de continent, cam la o distanţă de 300 stadii [55,50 km], de fapt, la aceeaşi depărtare de ţărm, ca de Corsica. Poplonium este cel mai bun loc de îmbarcare pentru a ajunge în cele trei insule pomenite mai sus. Urcîndu-ne pe coasta oraşului Poplonium, am văzut şi noi aceste insule şi am zărit şi nişte mine pătăsite din regiune. Am văzut de asemenea şi pe forjării[221] care prelucrează fierul adus din Aithalia; pentru că în cuptoarele din insulă el nu se poate topi, este transportat din mine direct pe continent. Acesta este un fenomen ciudat al insulei. Tot aşa este şi faptul că mi-224 nele exploatate se umplu cu vremea din nou cu minereu, ceea ce se spune şi despre carierele de piatră din Rodos, despre marmura din Păros[222] şi despre ocnele de sare din India, pe care le descrie Cleitarchos[223]. Prin urmare, nici Eratosthenes nu s-a exprimat corect că nu se vede de pe continent nici Corsica, nici Sardinia, de asemenea, nici Artemidoros, cînd spune că amîndoua insulele se afla la 1 200 stadii [222 km] în largul mării. Căci dacă, la o distanţă atît de mare, ele pot fi văzute de alţii, negreşit noi nu le-am fi zărit atît de limpede pe cît le-am văzut, mai ales insula Corsica. Pe coasta Aithaliei se află un port numit Argous[224], după numele corăbiei Argo[225], după cîte se spune. Acolo ar fi ajuns pe mare Iason, în căutarea locuinţei Circei[226], minat de dorinţa Medeii de a vedea pe zeiţă; şi se mai spune că din picăturile de ulei căzute din strigilii corăbiilor de care se serveau argonauţii, după ce s-au pietrificat, [s-au format şi]

se mai păstrează şi azi pietricelele în felurite culori de pe ţărm. Astfel de poveşti dovedesc cele spuse de noi mai înainte, anume că Homer n-a plăsmuit totul ci, auzind tradiţiile locale despre multe întîmplări ca acestea, a mărit doar distanţele, fixînd la mari depărtări terenul în care se desfăşoară întîmplările sale; şi, aşa după cum l-a purtat pe Odysseus în Ocean, dincolo de Coloane, în chip asemănător l-a strămutat şi pe Iason, deoarece şi acesta a rătăcit ca Odysseus şi ca Menelaos. Acestea le-am avut de spus despre Aithalia.

7 [în elenă se cheamă] Kyrnos insula numită de romani Corsica. Ea este slab populată, avînd un pămînt mă-răcinos şi în foarte multe părţi cu totul greu de străbătut, încît locuitorii care populează munţii şi care trăiesc din hoţii sînt mai sălbatici decît fiarele[227]. Ori de cîte ori generalii romani fac incursiuni în insulă şi atacă fortăreţele lor, ridicînd un mare număr de sclavi, poţi să vezi chiar la Roma şi să te minunezi cît de vădită este sălbăticia şi neghiobia pe chipurile lor; aceştia sau nu îndură să trăiască sau, trăind, prin nepăsarea şi nesimţirea lor îşi scot din răbdări stăpînii care i-au cumpărat, încît aceştia ajung să regrete pînă şi puţinii bani pe care i-au plătit, şi aşa la noroc, pentru ei. Se află totuşi în insulă şi unele părţi populate şi un fel de oraşele ca Blesinon[228], Harax[229], Eniconiai[230] şi Vapanes[231]. Lungimea insulei — spune chorograful — este de 160 de mile [236,50 km], lăţimea de 70 [103,50 km]. Lungimea Sardinei este de 220 mile [325 km], lăţimea de 98 [145 km]. După alţi autori, perimetrul Corsicei este cam de 3 200 stadii [592 km], iar al Sardiniei chiar de 4 000 [740 km]. Cea mai mare parte a Sardiniei este aspră şi nepacificată, dar are şi o regiune întinsă bogata în toate produsele, mai ales în grîu. în această parte sînt mai multe oraşe, dar cele mai vrednice de pomenit sînt Caralis şi Sulchi[232]. 225 Din păcate, fertilităţii solului i se opune un [mare] neajuns; în timpul verii insula este bîntuită de boli şi aceasta mai cu seamă în regiunile roditoare. Aceleaşi părţi ale insulei mai sînt cotropite des de munteni care se nu-

mese astăzi diagesbei[233], dar care înainte vreme se chemau iolai[234]. Se povesteşte că Iolaos[235], în fruntea cîtorva din fiii lui Heracles[236], a sosit pe aceste meleaguri şi cu toţii s-au aşezat printre barbarii care populează insula; (aceştia erau etrusci); mai tîrziu i-au supus fenicienii din Cartha-gina şi împreună cu aceştia au purtat războaie împotriva romanilor[237]; fiind înfrînţi, toate aceste ţinuturi au ajuns sub stăpînirea romanilor.

Muntenii sînt alcătuiţi din patru seminţii: paraţii[238], sossinaţii[239], bălării[240] şi aconiţii[241]; ei locuiesc în peşteri, iar dacă au vreo bucată de pămînt potrivită pentru semănături, nici măcar pe aceasta n-o cultivă ca lumea, ci jefuiesc roadele pămînturilor lucrate de alţii, fie chiar ale celor din insulă, fie trecînd marea şi atacînd populaţiile de pe coasta continentului, mai ales pe pisaţi. Guvernatorii [romani] trimişi în insulă pun stavilă uneori [acestor incursiuni], peste altele însă trec cu vederea, deoarece nu face să întreţii o armată statornică în locuri insalubre. Le mai rămîne apoi şi putinţa de a se folosi de anumite stratageme. Observînd obiceiul barbarilor (anume de-a benchetui mai multe zile în şir, după un mare jaf), romanii se aruncă atunci asupra lor şi pun mîna pe mai mulţi. în Sardinia se află berbeci cărora le creşte păr de capră în loc de lînă; ei se numesc musmoni[212], din pielea cărora localnicii îşi fac pieptare. Aceştia folosesc scutul rotund şi lancea scurtă.

8 De pe întreaga coastă dintre Poplonium şi Pisa[243] se văd bine insulele despre care vorbim. Toate trei au formă alungită şi sînt oarecum paralele între ele, îndreptate spre miazăzi şi spre Libya. Aithalia rămîne mult în urma celorlalte ca mărime. Din Libya cea mai scurtă distanţă pînă în Sardinia — zice chorograful — este de 300 de mile [443,60 km][244].

După Poplonium, urmează Cossae, un oraş clădit puţin mai sus de la mare; el se află într-un golf pe o colină înaltă, pe care sînt cocoţate casele. La poalele colinei se află portul lui Heracles[245] şi, în apropierea lui, o lagună, iar pe promontoriul ce se ridică deasupra golfului,

un observator pentru thynni, pentru că thynnii se ţin pe lîngă ţărm, atraşi nu numai de ghindă, ci şi de scoicile de purpură, începînd din marea exterioară pînă în Si-cilia. Cei care navighează de-a lungul coastei, începînd de la Cossae pînă la Ostia, întîlnesc următoarele orăşele: Gravisci[246], Pyrgi[247], Alsium[248], Pregenae[249]. De la Cossae pînă la Gravisci sînt 300 de stadii [55,50 km], iar în intervalul acesta se află un loc numit Regis Villa[250]; se povesteşte că această localitate a fost pe vremuri reşedinţa regală a lui Males Pelasgul[251], despre care se spune că, după ce a stăpînit aceste meleaguri, împreună cu colo- 226 niştii săi pelasgi, a plecat de aici la Atena; din acest neam au făcut parte şi cei care au stăpînit Agylla. Distanţa de ia Gravisci la Pyrgi este ceva mai mică de 180 de stadii [33,30 km], iar la 30 de stadii [5,55 km] de acesta se află portul caeretainilar, care are un templu al HI— thyei[252], întemeiat de pelasgi, foarte bogat odinioară; l-a jefuit însă Dionysios, tiranul sicilienilor, cu prilejul expediţiei[253] sale împotriva Corsicei. De la Pyrgi la Ostia sînt 260 de stadii [18 km]. în acest interval sînt situate oraşele Alsium şi Fregenae. Atîta despre coasta etruscă.

9 în interiorul continentului, în afară de oraşele pe care le-am pomenit, mai sînt Arretium[254], Perusia[255], Vol-sinii[256] şi Sutrium[257]; pe lîngă acestea mai sînt mici orăşele, dese, ca Blera[258], Ferentinum[259], Falerii[260], Falisca[261], Nepita[262], Statonia[263] şi mai multe altele, unele din ele dăinuind din timpuri străvechi, altele aparţinînd romanilor care le-au colonizat sau le-au asuprit, cum sînt de pildă Veii[264] şi Fidenae[265], care s-au împotrivit de multe ori cu război romanilor. Unii autori susţin că locuitorii oraşului Falerii nu sînt etrusci ci falisci[266], un neam aparte. Alţii mai susţin că există un oraş Falisci[267], cu o limbă proprie. în sfîrşit, alţii spun că se mai găseşte un oraş Aequum Faliscum[268], aşezat pe calea Flaminia[269], între Ocricli[270] şi Roma. La poalele muntelui Soracte[271] este oraşul Feronia[272], care poartă acelaşi nume cu o divinitate feminină locală[273] foarte venerată de populaţia din

Sf^^aL C^ei Sanctuar din locali^te practică o
tateu lr- - Sf: U mit? are: T1 Stăpîniți de aceasră Xinl-rate trec cu
bicioarele goale peste un oc mare cu cSrnmfl
ceCVac" "^ **"*• ^ 1 o-*ŝtT de ^ ^u prueiui ceremoniei
sfinte care are loc în fiecare an
|i pentru reprezentația pomenită mai sus. Si mafadW
"um^EÎ rSă" a^d^P^ ^ T^ -^S At-
sradi rV->i i • °. depanare de Roma de 1 200 de
tad,, [222 km], iar Clusium, la 800 de stadii [148 kml
în^ apropierea acestora se află si Perusla^. La prospS "
ale car?*" "*"" a Etruriei mai atribuie / Se" sale care mt mari şi
numeroase: ele sînt navigabile5
Z^t\TM^ Pe?te P P^sări ac™tlce; typhe^ ?ap r" anthele^f se
transportă de aici la Roma in mar cSri' pe diferite rîun care
pornesc din lacuri p£ă k T bru Pnntre aceste lacuri se numără
Ciminius^, apoi lacul

y xuMuin şi un altul, mai apropiat de Roma c,"
mai^de^pâr^eSt^d^eT^ba ^ ^ ^^ ^^ îpol
Scul Simen„J^ Jf "^ W* de Arretiu<« «e
rllfL ■ S * m dre P^tuI caruia se află gura trecă
Saln KurS" PM- ?** °#i între^ ducînHn ft
de faot înr d ?5 aiCr ■ • StrabătUt mWți{ şl Haonibal»;
Sm* • doua pasun, acesta din dreptul lacului Tra

cîn. J ? , • Ia Arimmum, pentru că acolo mumii
smt destul de joşi. Dar cum această cale de pătrundere a fos pazita
cu străşnicie Hannibal scoa zu silifsăaîeai
* a fim / ? ; i V** în Etru- -pa ^ rabată. dug ce a biruit m mari
batam de Flaminius
afla un belşug de ape termale care, datorită apropierilor
tfZt'cT" la fel de m "ltă lume ca apele ffit care sint cele
mai renumite din toate băile [Italiei].
brif L^rJT^ea de J*f^rit> Etruria se^vecinează cu Urnei nîn?f f^pe ^ >
Apenini * se întJnd^e dincolo de P nd de t T™ AdrlatI f- ^adevăr umbrii»
Le Pind de la Ravenna, populează împrejurimile acestui oîaş

şi, în continuare, Sarsina[289], Ariminum[290], Sena[291] (şi Marinum)[292]. Aici se află şi rîul Aesis şi muntele Cin-gulus[293], precum şi oraşul Sentinum[294], rîul Metaurus[295] şi Fanum Fortunae[296]. Cam prin aceste locuri se găsesc şi graniţele care despărţeau vechea Italie de Celtica, în partea dinspre Adriatică, cu toate că şefii statului le-au mişcat adesea. înainte vreme Aesis forma acest hotar, mai tîrziu, rîul Rubicon. Aesis se află între Ancona şi Sena, Rubiconul, între Ariminum şi Ravenna; amîndouă se varsă în Adriatică. Dar, pentru că acuma numele Italiei cuprinde întreaga regiune pînă la Alpi, se cuvine să lăsăm la o parte soarta acestor graniţe. Oricum, despre Umbria toţi autorii sînt de aceeaşi părere că ea se întinde chiar pînă la Ravenna, pentru că oraşul Ravenna este populat de umbri. De aici pînă la Ariminum sînt — se spune — cam 300 de stadii [55,50 km], iar dacă mergi de la Ariminum la Roma pe Calea Flaminia, întreg drumul ţine prin Umbria pînă la Ocricli şi la Tibru, fiind de 1 350 de stadii [250 km]. Această cifră reprezintă - lungimea Umbriei; lăţimea ei este însă schimbătoare. Oraşele vrednice de pomenit, situate dincoace de Apenini, chiar pe Calea Flaminia, sînt Ocricli, lîngă Tibru, Laro-lum[297] şi Narnia[298]; prin ultimul curge rîul Nar[299] ce se varsă în Tibru mai sus de Ocricli, fiind navigabil cu bărci nu prea mari; urmează apoi oraşele Carsuli[300] şi Mevania[301], prin care curge Tenea[302]; pe acest rîu, recoltele de pe cîmpie coboară pînă la Tibru pe vase mici. Mai sînt şi alte localităţi care au o populaţie numeroasă, mai mult datorită situării lor pe această cale, decît sistemului politic, aşa sînt Forum Flaminium[303] şi Nuceria[304], unde se făuresc vase de lemn, ca şi Forum Sempronium[305]. Dacă porneşti din Ocricli spre Ariminum, la dreapta acestui drum se întîlnesc oraşele Interamna[306], Spoletum[307], Aesium[308] şi Camertes[309], [acesta din urmă] chiar în munţii ce mărginesc Picenum. De cealaltă parte a drumului sînt situate oraşele Ameria[310], Tuder[311], oraş bine întărit, Ispelum[312] şi Iguvium[313], ultimul în apropierea trecătorilor muntelui. întreaga regiune a Umbriei este roditoare dar puţin mai muntoasă, de aceea îşi hrăneşte 228

muntSeTkh- 1111 Cl deCît Cl Re & iune de întinlînT J Sab A n\care ^ află în continuarea Umbriei, acea"" fe , pe >SV a > b acelaşi fel cum se întinde şi HSetSl 1 .^^. la le ^P-ea Latii Aneninl ’ ,,,,, • a P ro P ier ea acestor regiuni şi a munţilor ■ift-penini, este mai amră r\ J • l 1 • M si al lat.'r,;^, » aspra. Lele doua neamuri, al sabinilor se S ' -e ? de la Tibru * de la hotarele Etrurlei fac un ^1- Plna r n mun # A P enini în Partea lor unde «« .. f„.-"!^ 1 ascu lt cu Adriatica, Umbria, asa cum am mai zis. Chiar dincol de A P en TM > P^ă la mare. Despre umbri am vorbit destul.

CAPITOLUL III

lungane 1 iStoT* e8iune îngUStâ Ce Se întinde în orSî Mni ^ f adl1 t 165 km de la Tibru * de la ora e pu ? n 0me M Um pînă la hotar^le vestinilor 3 ^ Ei au astfel este Amfaw» fy/?£?* razboaid o r C0I ? tInui J localitate T ,,,,ele reci din ,,,,, Reatê , cu care se învecinează S?r , ^ '> a P Cotiliae^i», mul-E,\î^ r0 c5 a k. Se Vindeca de boli cei care le beau sau fac ootr vil .; a mil0r L f. a P ar t in ?i Foruli 3 *», n ste stînci mai potrivite pentru rehe i APS-ÎI » » - r> vn în nrwm, u o feDen aecit pentru aşezări. Cures 321 este din rS c T Catun >.. dar odinioară era un oraş însemnat, iwL^> ^gregU Romei > Titus Tatius 322 ? Numa num?i ' a -C6ea o ratorii > adresîndu-se poporului, îi alTîoc5Ftai 0mani ?Quiri^ 324 - Trebuia"», Eretum 32 " şi de"roditor 01 ""^' l n ? eŞUl - pămînt al Sabidlor eSte de o sebk

ReatP o! ’ „î .• ai cu seama soiul de catîri din scurt! ît, ? ’ g T l v n renume minunat. Ca s-o spun [pe hrS'o,nt, ga Itahe eS te o stralucita producătoare de Se r^V 1 ^ ?i de roade ale cîmpului, fiecare reproduse tht* * fruma?a tot în alte * al « soiuri de Colon Si j^ b ^u slnt Un ^am foarte vechi şi băştinaş. Colonişti de-ai lor sînt putinii A sî «mhiţii» colonişti

de-ai acestora sînt apoi lucanii[328], iar de-ai lucanilor, bruţii[329]. Vechimea acestui neam ar putea sluji ca mărturie a bărbăţiei şi a celorlalte fapte de vitejie prin care ei au răzbit pînă în timpurile prezente. Istoriograful Fa-$_{ms}$]m spune ca romanii au început sa guste pentru prima oară din bogăţiile lor abia după ce au ajuns stăpîni peste acest neam. Pe la ei se întinde Calea Salaria[331], care nu este prea lungă[332], şi cu care se uneşte, lingă Eretum — un sat al Sabinei aşezat mai sus de Tibru — Calea Nomentana ce începe de la aceeaşi poartă a Romei, numită Poarta Collina[333].

2 în continuarea Sabinei, se întinde Latium, în care se află şi capitala romanilor, cuprinzînd de asemenea multe oraşe care, înainte vreme, nu aparţineau Laţiului. într-adevăr, aequii[334], volscii[335], hernicii[338] şi aborigenii[337], care erau aşezaţi chiar în prelajimia Ramei, şi ruralii[338], oare ocupau vechea Ardea[339], precum şi populaţiile altor cetăţi mai mari sau mai mici se aşezaseră în jurul romanilor din acele vremuri, îndată ce a fost întemeiat oraşul. Unele 229 dintre aceste populaţii aveau din întîmplare o cîrmuire a lor proprie, nesupunîndu-se nici unei comunităţi de sîn-ge. Se povesteşte că Aeneas, după ce a acostat, împreună cu tatăl său, Anchises, şi cu fiul său, Ascanius, la ţărmul uscatului lîngă Laurentuim[340], în apropiere de Ostia şi Tibru, puţin mai sus de mare, cam la 24 de stadii [4,50 km], a întemeiat o cetate[341]. Venind la el Latinus[342], regele aborigenilor, care locuiau în acel ţinut în care se află astăzi Roma, legă alianţă cu oamenii lui Aeneas împotriva rutulilor, vecinii săi care stăpîneau pe atunci oraşul Ardea (de la Ardea pînă la Roma sînt 160 de stadii [29,60 km]), şi, ieşind biruitor, întemeie în apropiere un nou oraş, dîndu-i numele după al fiicei sale Lavinia[343]. Dar într-o nouă bătălie pornită de rutuli, Latinus muri, iar Aeneas, ieşind biruitor, a ajuns el rege şi ŞI-2L numit supuşii latini. După ce a murit şi Aeneas şi tatăl său, Ascanius a fundat oraşul Alba[344] pe muntele Albanus[345], care se află la aceeaşi depărtare de Roma ca Ardea. Pe acest munte, romanii, împreună cu latinii, aduc

jertfe lui Jupiter, cu care prilej se adună întreg plenul magistraților. Pentru timpul sacrificiului se investește cu puterea de prefect al orașului unul din cei mai iluștri tineri[346]. La patru sute de ani în urima acestor evenimente se fixează tradițiile, în parte legendare, în parte mai apropiate de adevăr, referitoare la Amulius și la fratele acestuia, Numitor. Amîndoi acești frați moștenire de la urmașii[347] lui Ascanius regatul Albei care se întindea pînă la Tibru; dar fratele mai tînăr, Amulius, îndepăr-tîndu-l de la tron pe cel mai vîrstnic, domni singur și, cum Numitor avea un fiu și o fiică, pe fiu îl ucise prin vicleșug la o vînătoiare, iar pe fiică o făcu preoteasă a Vestei[348], pentru ca ea să rămînă pururea fără copii, datorită fecioriei pe care trebuia să și-o păstreze. Numele ei este Rhea Silvia[349]. Dar cu timpul, descoperind-o pătată, cînd aceasta născu doi băieți gemeni, Amulius, în loc s-o ucidă, o cruță de hatîrul fratelui său, dar pe copii, după un obicei al pămîntului, îi lepădă pe malurile Tibru-lui. Legenda spune că acești copii au avut ca tată pe zeul Marte, că, după ce au fost aruncați, au fost văzuți cum erau alăptați de o lupoaică. Apoi Faustulus[350], unul din porcarii din partea locului, luîndu-i la sine, îi crescu (trebuie să înțelegem că i-a luat de fapt unul din puternicii zilei, vreun supus de-al lui Amulius, și ei i-a crescut), și-i numi, pe unul Romulus, pe celălalt, Remus[351]. Aceștia, cînd atinseră vîrsta bărbăției, îl atacară pe Amulius și pe fiii acestuia; după ce îi nimiciră și restabiliră la tron pe Numitor, întorcîndu-se la casa [unde crescuseră], înteme-iară orașul Roma[352], în locurile pe care le-au ales nu 230 după dorință ci de nevoie; într-adevăr, nici terenul nu avea o poziție întărită, nici nu se bucura de un sol propriu în jurul său care să facă față nevoilor orașului, ba n-avea nici măcar oameni care să-l populeze. Căci cei care se aflau oarecum în vecinătatea zidurilor orașului de curînd întemeiat își aveau așezările lor aparte, fără să se apropie prea mult nici de albani. Este vorba de Collatia[353], Antemnae[354], Fidenae[355], Labicum[356] și altele, ca acestea, pe atunci orășele, astăzi sate, proprietăți private, situate la 30—40 de stadii [5,55—7,40 km] sau

ceva mai mult de Roma. Intre a cincaa şi a şasea piatră miliară[337] de la Roma se află un loc care se cheamă Festi[358]. Acesta este privit ca punct al vechiului hotar al teritoriului roman din acele vremuri, iar preoții, aici, ca şi în ake multe locuri socotite la fel puncte de hotar, aduc în aceeaşi zi o jertfă pe care o numesc Ambarva-lia[359]. Se mai povesteşte că, în timpul întemeierii oraşului, iscîndu-se o ceartă între cei doi frați, Remus a fost răpus. După ce construirea Romei a fost terminată, Ro-mulus a adunat oameni fără căpătîi, oferindu-le adăpost în incinta sfîntă dintre cetățuie şi Capitoliu[360] şi făcîndu-i cetățeni romani pe vecinii care se aciuiseră aici. Dar cum legături de căsătorie nu reuşi să lege cu ei, răspîndi vestea în împrejurimi că va da o mare sărbătoare în cinstea lui Neptun[361], însoțită de întreceri hipice, sărbătoare care se mai ține pînă şi astăzi. Deoarece cu acest prilej se strînse la Roma multă lume, cei mai mulți din ei fiind sabini, Romulus porunci a lor săi, care erau dornici de căsătorie, să răpească fecioarele sosite la serbare. Vrînd să răzbune cu armele jignirea, Titus Tatius[362], regele qui-riților, a căzut pînă în cele din urmă la învoială cu Romulus, sub cuvînt că va fi şi el părtaş la domnie şi la cetățenie; dar după ce Tatius fu ucis prin vicleşug în oraşul Lavinium[363], a domnit Romulus singur cu învoirea quiriților. După Romulus, a moştenit tronul Numa Pom-pilius, concetățean de-al lui Tatius, cîştigîndu-l cu consimțământul supuşilor săi. Aceasta este varianta cea mai vrednică de încredere despre întemeierea Romei.

3 O altă variantă mai veche şi mai fabuloasă spune că Roma este o colonie arcadiană[364] fundată de Evan-dros[365]. Acesta l-ar fi găzduit pe Heracleş, pe cînd se întorcea cu boii lui Geryon. Evandros, înştiințat de mama sa, Nicostrata, (care era o profetă iscusită), că lui Heracleş îi era sortit, după ce îşi va fi împlinit muncile, să devină zeu, i-a încredințat lui Heracleş aceste profeții, i-a închinat apoi un templu şi i-a adus eroului o jertfă in rit elen, care se păstrează pînă şi astăzi. Coelius[366], istoriograful romanilor, aduce drept mărturie că Roma

cStea uffe £na fa^tUl * a d J enfa P atriotIca î"
EvanLi.s • £Ste *S nt elen- §» P e m^ma lui
fn ° GrAsC^mi mI «W^o"« dintre nimfe, ad ar sub un nume
schimbat în acela de Carmenta*".

muti^L?"' a?adar, pUțIni la înce P ut * ceî mai
21 nu alcatu;au j, ™ smgur neam cu romanii. Dar mai
Duo? r Ce /"au UImMn ?ogl ad frecut sub ascultarea lor. upa ce au fost
supus, aequii, volscii, hernicu™, ba înca
ra iP^n' rUtUlU Şi aborî^»3a9 (iar pe lîng~ aceşt£
tar?r Ş Pam t n "S?™"371 îi din preferni™),
P ?" aCeS 0r n" k Cn lOC Se chcama Latium ntr adevăr cimpia
Pometia™ a volscilor se afla i h
XarouS, 'p 11-1' k f ora-Şul Apiola375 P e care }-a distrus

■SETE Pri CUS. Aeqmi eraU lWka* <* I^A iar
«la?Tarquinius le-a cotropit oraşele; fiul acestuia a ocu-
llu, SS%e a J^ndl0T Hernicil loculau aproape de J^W™ de Alba şi
de Roma însăşi; nu se afla
AllZ%ş r^ AnC1 f\ la fel Tellen^378 ?i Antium-

sa a bă r ^ lmba ?i£iInd ?i ei ladni> <*» se mtkipk înch! h ?°f e *W aparte; cu
toate acestea între ei se precis CaSa^oni j 1 aveau Jertfe comune, pe cele
din Alba, un Sk - 1 3 6 dr !P tUn Politice- Mai tîrziu> iscîndu-se de teLl ^l
A lba Z foSt distrus din temel », afară romlnl n- 13, alb f miau fost în scrişi în
C n mPf re ei exite oraşe din Urul Romeî> uneIe au st nimicite altele au
decăzut, datorită necredinţei lor, Ior L'Y b -"aU dezvokat, mulţumită bunăvoinţei ţaţa de romani. In
prezent, aşadar, ţărmul de la Ostia Pna la oraşul Smuessa se
cheamă Latium; el se întindea menef te/Um ai pina la mumele Circaeum;
de ase-din -n', mai T Uh, nU a P ar *inea Laţului prea mult teren Cam™ •
?f r mai tÎTziu el s a în tins pînă la granița
Suin" A p e a ninr mtil0r * P^^ ** *"" ^

5 întreaga regiune a Laţiului este prosperă şi produce de toate, în afară de cîteva terenuri din preajma coastei, care sînit mlăştinoase şi insalubre, cum sînt pământurile ardeaţilor şi cele dintre Antium şi Lanuvium, pînă la Pomeţia; de asemenea, neroditoare sînt cîteva din ogoarele Setine[382] şi din împrejurimile Tarracinei şi ale muntelui Circaeuim[383], ca şi unele regiuni muntoase şi stîn-coase; dar nici acestea nu sînt cu desăvîrşire necultivate sau fără folosinţă, ci ele mai prezintă fie păşuni bogate, fie păduri, fie chiar unele produse proprii bălţilor şi regiunilor de munte. Astfel Caecubum[384], deşi cu teren mlăş-tinos, produce o viţă de vie dendrită[385] ce dă un vin strălucit. Oraşele latinilor situate pe ţărmul mării sînt: Ostia, oraş lipsit de port din pricina îngrămădirii aluviunilor pe care le cară Tibrul, încărcat la rîndul său de numeroşii săi afluenţi. De aceea vasele se ţin aici cu mari primejdii numai în ancoră, legănîndu-se în larg deasupra apei; totuşi nevoia învinge [greutăţile]: o mulţime de bărci uşoare 232 care preiau de la năvi mărfurile sau le duc altele în schimb grăbesc plecarea acestora mai înainte de-a ajunge la Ti-bru; alteori, după ce vasul a fost uşurat de o parte a poverii, el intră pe gura fluviului şi urcă pînă la Roma, pe o distanţă de 190 de stadii [35,15 km][386]. Ostia a fost fundată de Ancus Marcius. Aşa este, prin urmare, acest oraş. Urmează apoi Antium, şi el lipsit de port. Este clădit pe stînci şi se află la o depărtare de Ostia de 260 de stadii [48 ikm]. în prezent el este rezervat şefilor statului ca staţiune de odihnă, cînd au puţin răgaz din partea treburilor publice; de aceea aici s-au clădit locuinţe somptuoase, în vederea unor astfel de retrageri ale principilor, înainte vreme antiaţii îşi procuraseră o flotă şi îi în-tovărăşeau pe etrusci în acţiunile lor piratereşti, cu toate că se aflau sub stăpînirea romanilor. De aceea, mai întîi Alexandru cel Mare a trimis o solie[387] [la Roma] ca să se plîngă de ei; iar mai tîrziu Demetrios[388], înapoind romanilor pe unii din hoţii prinşi, le trimise totodată vorbă ca le restituie fără plată trupurile acestora, datorită legăturii lor cu elenii, dar că nu socotesc o purtare cuviincioasă ca acelaşi popor, care este [astăzi] stăpîn în Italia,

să practice şi pirateria, şi ca aceiaşi oameni, care au ridicat un templu în for Dioscurilor, ca să-i cinstească sub denumirea de zei Mîntuitori, să' trimită piraţi în Ellada, chiar în patria acestor divinităţi, ca s-o jefuiască. Cu acest prilej, romanii au pus capăt unei astfel de practici a antiaţilor. între oraşele suspomenite se află şi Lavinium, care are un templu al Afroditei[389], comun pentru toţi latinii. Se îngrijesc însă de el ardeaţii, prin slujbaşii lor. Urmează apoi Laurentum. Mai sus de aceste oraşe, se află Ardea, o colonie de-a rutulilor, aşezată la 70 de stadii [13 km] depărtare de mare; în apropierea acestui oraş se găseşte templul Afroditei, unde latinii fac întruniri solemne. Samoiţii[380] însă au pustiit locurile despre care vorbim şi astăzi nu mai dăinuiesc decît ruinele oraşelor, vestite şi ele pentru rătăcirile lui Aeneas şi pentru riturile jertfelor care, se spune, s-au transmis din acele timpuri [îndepărtate].

6 Dincolo de Antium, la 290 de stadii [53,65 km] depărtare, se află muntele Circaeum care, situat între mare şi mlaştini, are înfăţişarea unei insule. Unii pretind că acest munte are mai multe rădăcini în pămînt, potrivind povestea lui cu cea a Circei[391]. Deasupra lui se înalţă un orăşel, un templu al Circei şi un altar al Athenei; se poate vedea acolo — se spune — şi o cupă a lui Odys-seus[392]. în intervalul dintre Antium şi muntele Circaeum se găseşte rîul Stura[393] şi, pe el, o staţiune navală; apoi, în continuare, se întinde o porţiune a ţărmului în bătaia viratului Libs[394], cu un singur port mic lingă Circaeum. Mai sus de ţărm, spre interiorul uscatului, se deschide cîm-pia Pometia; regiunea din vecinătatea ei o populau odi-233 nioară ausonii[395], cei care stăpîneau odinioară şi Campania. După aceştia, vin la rînd oscii[396]; [odinioară] şi ei ocupau o parte din Campania, acuma însă toate, pînă la Sinuessa, sînt ale latinilor, aşa cum am mai spus. Un fenomen cu totul aparte li s-a întâmplat oscilor şi neamului ausonilor: în vreme ce oscii s-au stins de mult, limba lor se păstrează încă la romani, astfel că dau reprezentaţii, comedii şi mimi, în limba oscă, cu prilejul unor

întreceri gimnice de la anumite sărbători patriotice. Iar cît îi priveşte pe ausoni, cu toate că ei n-au locuit niciodată pe ţărmurile mării Siciliene, această mare se numeşte totuşi marea Ausoniană. în continuare, la 100 de stadii [18,50 km] de muntele Circaeum, este situată Tarracina, numită înainte vreme Trachina[397] din pricina asprimii teritoriului. In faţa oraşului se întinde o mlaştină mare, pe care o creează două rîuri: cel mai mare dintre ele se cheamă Aufidus[398]. Aici Calea Appia[399] atinge pentru prima oară marea, ducînd de la Roma la Brundisium[400], fiind cea mai bătătorită cale a Italiei; după Tarracina şi localităţile din continuare, ea mai trece pe la următoarele oraşe maritime: Formiae[401], Minturnae[402], Sinuessa[403] şi, dintre cele mai depărtate, Taremtum şi Brundisium. în apropierea Tarracinei, cînd mergi spre Roma, de-a lungul Căii Appia [vezi] întinzîndu-se un canal, alimentat cu apă din mlaştini şi din rîuri, ce duce la mai multe localităţi. Pe el se navighează mai mult noaptea, astfel că, îmbarcîndu-te seara, debarci în zorii zilei pentru a face pe uscat restul drumului; bineînţeles, se călătoreşte pe el şi ziua; vasele sînt trase de catîri. în continuare se întîl-neşte oraşul Formiae, o fundaţie laconiană[1], numită înainte vreme Hormiae[404], din pricina portului său bun de acostat. De altfel şi golfului dintre Tarracina şi Formiae la-conienii i-au dat numele de Caieta[405], deoarece toate scobiturile ei Ie numesc caietae[m]; unii autori susţin că golful şi-a primit numele după cel al doicii lui Aeneas. Lungimea lui este de 100 de stadii [18,50 km], începînd de la Tarracina pînă la promontoriul ce poartă acelaşi nume ca golful. Aici se deschid nişte grote foarte mari, în care s-au construit mari şi somptuoase locuinţe. De la golf pînă la Formiae sînt 40 de stadii [7,40 km]. între acest oraş şi Sinuessa se află Minturnae, cam la 80 de stadii [14,798 kmj depărtare de unul şi de celălalt. Prin Minturnae curge nul Liris[407], care mai înainte se numea Clanis; el coboară din munţii Apenini, prin regiunea vestinilor[408] şi pe la satul Fregellae[409] ■— acesta era odinioară un oraş vestit — de unde dă într-o dumbravă sfîntă, care se întinde din jos de oraş şi care se bucură de o deosebită

cinstire din partea minturnienilor. Din fața grotelor se văd în zare două insule maritime, Pandataria şi Pontia, care, deşi mici, sînt bine populate, aflîndu-se la mică depărtare una de alta, iar de țărmul uscatului, la 250 de stadii [46,25 km]. Imediat lîngă golful Caieta se află Caecu-bum, iar lîngă acesta, Fundi[410], oraş situat pe Calea Appia. 234 Toate aceste locuri produc foarte bun vin; într-adevăr vinul de Caecubum, de Fundi şi de Setina se numără printre cele mai renumite vinuri, ca sorturile Falern[411], Alban şi Statan[412]. Oraşul Sinuessa este aşezat într-un golf de unde-şi trage de altfel şi numele, deoarece sinus „sîn" înseamnă golf. în apropierea lui se află minunate ape termale, tămăduitoare în anumite boli. Acestea sînt deci oraşele latine ridicate de-a lungul țărmului mării.

7 în inima uscatului, primul oraş aşezat mai sus de Ostia şi singurul de pe Tibru este Roma. Despre poziția lui, am arătat că a fost întemeiat în aceste părți de nevoie şi nu dintr-o preferință oarecare. Se cuvine să mai adăugăm că nici cei care i-au clădit mai tîrziu anumite cartiere n-au avut libertatea să aleagă ceva mai bun, ci erau îngrădiți de părțile oraşului construite mai înainte. Primii au ridicat ziduri pe colinele Capitoliu, Palatin şi Quirinal. Ultima colină este atît de uşor de urcat din afară, încît Titus Tatius a cucerit-o la prima încercare, cînd a atacat Roma, ca să răzbune insulta suferită prin răpirea fecioarelor [sabine][413]. Ancus Marcius adaugă la ele colinele Caelius şi Aventin[414], precum şi cîmpia din mijlocul acestora, cu toate că erau coline îndepărtate, atît una de alta, cît şi de cele pe care se clădise la început; le-a alipit totuşi pentru nevoile oraşului. într-adevăr, el a socotit de cuviință să nu lase în afara incintei nişte coline atît de întărite de la natură', care ar putea să ajungă la îndemîna oricui ar voi să le întrebuințeze ca fortărețe împotriva oraşului, dar el nu a izbutit să completeze centura de siguranță a incintei pînă la Quirinal. Neajunsul acestei ştirbituri l-a scos în vileag Servius[415] şi, într-adevăr, acesta a şi umplut spărtura alipind colinele Esquilin şi Viminal[416]. Numai că şi acestea sînt uşor

de urcat din exterior; de aceea, săpînd în jur un şanţ adîne, a aruncat pămîntul pe partea dinspre oraş; el a ridicat astfel un dîmb lung de 6 stadii [1,110 km] pe marginea interioară a şanţului şi a construit pe el un zid şi turnuri, de la poarta Collină' pînă la poarta Esquilină. La mijlocul acestei terase se află a treia poartă[417] care are acelaşi nume cu Colina Viminal. Aşa se prezintă, prin urmare, fortificaţiile oraşului care, de altfel, ar mai avea nevoie şi de alte întărituri. Părerea mea este că primii întemeietori ai oraşului Roma şi-au făcut următoarea socoteală, în legătură cu ei înşişi şi cu urmaşii lor, că ro-(mianii se cuvine să-şi darcoreze siguranţa şi bunăstarea nu întăritorilor, ci armelor şi propriei lor vitejii, judecind pe drept că nu zidurile întăritoare constituie paveze pentru oameni, ci oamenii pentru ziduri. La început însă, cînd ţarinele roditoare şi întinse din jurul lor se aflau sub stă-pînirea altora, cînd poziţia oraşului era atît de expusă atacurilor, poziţia locului nu le făgăduia nici o soartă fericită. Dar cînd, prin vitejie şi prin muncă, împrejurimile deveniră proprietatea lor, se putu vedea un belşug 2ii de bunuri care întrecea orice prosperitate a firii. Datorită ei, oraşul Roma, cu dezvoltarea sa serioasă de astăzi, poate face faţă', pe de o parte, alimentării populaţiei, pe de altă parte, furnizării lemnului şi a pietrei necesare construcţiilor edilitare pe care le reclamă fără încetare surpările, incendiile şi vînzările, care şi ele sînt nelipsite; într-adevăr şi vînzările constituie un soi de dărîmări voite, deoarece fiecare nou proprietar demolează şi reclădeşte alte case după bunul său plac. Pentru aceasta, bogăţia metalelor, pădurile şi rîurile care transportă la vale lemnul oferă un mijloc minunat de aprovizionare. Primul dintre aceste rîuri este Anio[418], care începe să curgă de la Alba[419], un oraş latin din vecinătatea marşilor[420], apoi străbate cîmpia ce se întinde mai jos de oraş, pînă la vărsarea sa în Tibru. Urmează Narul şi Tenea care sînt rîuri ce trec prin Um-bria coborînd în acelaşi fluviu, adică în Tibru; prin Etruria şi prin împrejurimile oraşului Clusium curge Clanis. Caesar Augustus a luat măsuri de prevenire a acestor pagube ale oraşului, alcătuind din liberţi o echipă de pom-

pieri care să sară în ajutor împotriva incendiilor; pentru combaterea surpărilor, reduse înălțimea reglementară a noilor clădiri, interzicînd ca edificiile noi de pe drumurile publice să aibă o înălțime mai mare de 70 de picioare[421]. Cu toate acestea, îndreptarea situației ar fi întîmpinat încă multe piedici, dacă nu i-ar fi făcut față minele, pădurile şi transportul îmbunătățit pe căile fluviale.

8 Aceste avantaje le oferă deci oraşului natura locului. Romanii au mai adăugat la ele altele din simțul lor de prevedere. în vreme ce elenii, la construirea oraşelor, au avut în vedere mai cu seamă frumusețea poziției lor, urmărind ca ele să aibă o cît mai frumoasă aşezare şi cît mai bine întărită de la natură şi înzestrată cu porturi, romanii s-au îngrijit mai ales de ceea ce elenii au nesocotit, anume să construiască şosele, să creeze o rețea de apeducte şi de canale, în stare să colecteze murdăriile din oraş şi să le verse în Tibru. Ei au construit drumurile din regiune, dar, în afara lor, au mai străpuns colinele şi au umplut văile, pentru ca încărcătura vaselor să poată fi preluată de căruțe; iar canalele, boltite cu piatră cioplită simetric, oferă căi ce pot fi parcurse, unele din ele, chiar de căruțe cu fîn. Apa ce se aduce la Roma prin conducte este în aşa mare cantitate, încît adevărate rîuri de apă străbat oraşul şi canalele lui, astfel că aproape fiecare casă are cisterne colectoare, conducte şi fîntîni din belşug, de care s-a îngrijit îndeosebi Marcus Agrippa, care, de altfel, a împodobit oraşul şi cu multe alte opere de artă. Ca să mă exprim pe scurt, cei vechi au nesocotit 236 înfrumusețarea Romei, preocupați de alte lucrări mai de seamă şi mai de trebuință; urmaşii însă şi mai cu seamă romanii de astăzi şi contemporani cu noi nu au rămas în urmă nici cu această latură a lucrărilor, ci, dimpotrivă, au îmbogățit oraşul cu monumente multe şi frumoase. Într-adevăr Pompeius, divinul Caesar, Augustus şi copiii lui[422], prietenii[423], soția[424] şi sora[425] lui, s-au întrecut pe sine, necruțînd nici străduinie şi nici cheltuială pentru înfrumusețarea oraşului. Cele mai multe din aceste monumente le cuprinde Cîmpul lui Marte[426], care a adăugat la

frumusețea sa naturală și podoabele datorate spiritului omenesc. într-adevăr, întinderea acestui cîmp este minunată, oferind în același timp unui miare număr de tineri care se exersează aici la jocul cu mingea, cu cercul și la palestră un teren nezăgăzuit pentru cursele de care și pentru alte întreceri hipice[427]. De asemenea, operele ce împrejmuiesc Cîmpul lui Marte și pajiștea verde de-a lungul întregului an, ca și cununa de coline de dincolo de Tibru coborînd pînă la malul fluviului și încadrînd locul ca într-un tablou de scenă, oferă o privelişte de care greu te desparți. în apropierea acestei cîmpii se află o altă cîm-pie și, în jurul ei, foarte numeroase porticuri, dumbrăvi sacre, trei teatre[428] și un amfiteatru, temple somptuoase ce se țin lanț între ele, încît restul orașului ar putea părea doar dependința acestui cartier[429]. De aceea, socotind acest loc cel mai sfînt și mai vrednic de veneraţie, aici au fost așezate și mormintele celor mai iluștri bărbați și femei. Cel mai vestit dintre ele este așa-numitul Mausoleu[430], un tumul uriaș ce se află pe marginea fluviului pe un piedestal înalt de marmură albă, adumbrit pînă în vîrful său de arbori verzi; deasupra lui se înalță o statuie de bronz a lui Caesar Augustus, iar sub tumul se află sicriele, atît ial acestui împănat, cît și ale rudelor și ale membrilor familiei sale, iar în spatele mormîntului se găsește o dumbravă[1] întinsă cu alei minunate pentru plimbări. în mijlocul cîmpiei se află incinta Altarului lui August[431], și acesta din marmură albă, împrejmuit cu grilaj de fier cu plantații de plopi în interior. Iar dacă de aici, trecînd în vechiul for[432], ți s-ar perinda una după aka pe dinaintea ochilor basilici, portice și temple[433], și ți s-ar înfățișa privirilor Capitoliul cu operele ce le cuprinde, precum și lucrările de artă de pe Palatin și din grădinile Liviei[434], ușor ai uita cu desăvîrșire de tot ce ai lăsat afară. Așa arată Roma.

9 Dintre celelalte orașe ale Latiului, unele ar putea fi descrise prin trăsăturile caracteristice proprii, altele după căile cele mai vestite ce străbat Latiul; într-adevăr, ele smt situate fie pe aceste căi, fie prin apropierea lor, fie,

în sfîrşit, între ele. Cele mai cunoscute căi sînt Calea 237 Appia[435], Calea Latină[436] şi Calea Valeria[437]; prima mărgineşte părţile dinspre mare ale Laţiului, pînă la Sinuessa; a treia, părţile dinspre Sabina pînă la marşi, în vreme ce Calea Latină trece printre celelalte două, unindu-se cu Calea Appia lîngă' Casilinum[438], oraş situat la 19 stadii [3,515 km] depărtare de Capua[439]. Calea Latină începe de la Calea Appia, desprinzîndu-se din stînga ei în apropierea Romei, apoi, trecînd peste muntele Tusculan[440], printre oraşul Tusculum[441] şi muntele Alban, coboară pînă la orăşelul Algidum[442] şi la staţiunea de odihnă Pictae[443]. După aceea se uneşte cu ea Calea Labicană[444]. Aceasta începe, la rîndul său, de la poarta Esquilină, de unde porneşte de altfel şi Calea Praenestină[445]; lăsînd în stînga atît această cale, cît şi cîmpia Esquilină, ea înaintează pe o distanţă ceva mai mare de 120 de stadii [22,20 km] şi, apropiindu-se de Labicum[446], un vechi oraş, azi în ruine, situat pe o înălţime, îl lasă apoi la dreapta, ca şi pe Tusculum, şi se termină la Pictae şi la Calea Latină. Acest punct se află la o depărtare de Roma de 210 stadii [38, 85 km]. Chiar pe Calea Latină sînt înşirate în continuare localităţi şi oraşe vestite ca Ferentinum[447], Frusi-no[448], pe la care curge rîul Cosa[449], Fabrateria[450], prin care trece rîul Trerus[451], Aquinum[452], un oraş întins străbătut de un mare rîu cu numele Melpis[453], Interamnium[454], situat la confluenţa a două rîuri, a Lirisului cu un altul; Casinum[455], şi acesta un oraş însemnat, este ultimul din oraşele latine. într-adevăr, Teanum zis Sidicinum[456], ce urmează în continuare, mărturiseşte prin însuşi numele lui că aparţine sidicinilor[457]. Iar aceştia sînt osci, o rămăşiţă a neamurilor Campaniei, astfel că s-ar putea spune că şi acest oraş aparţine Campaniei, fiind cel mai mare din oraşele de pe calea Latină. După el urmează oraşul Cale-num[458], şi acesta vrednic de pomenit, fiind lipit de Casilinum[459].

10 [După ce am cercetat oraşele] de pe cele două părţi ale Căii Latine, în dreapta, între aceasta şi Calea Appia, sînt situate Setia şi Signia[460], amîndouă oraşe viticole, pri-

mul producînd unul din cele mai scumpe sorturi de vin, ultimul dînd vinul numit Signin, cel mai întăritor pentru organism. în afara acestor oraşe, mai sînt Priver-num[461], Cora[462], Suessa[463] (Pometia) şi (Trapontium)[464] precum şi Velitrae[465] şi Aletrium[466]; vine apoi Ia rînd Fregellae[467], pe la care curge rîul Liris ce se varsă lîngă Minturnae; Fregellae, astăzi un sat, era odinioară un oraş considerabil care a avut în subordinea sa multe din localităţile menţionate mai sus, ai căror locuitori, de altfel, şi azi se adună aici la piaţă şi pentru anumite jertfe; oraşul a fost distrus de romani, pentru că s-a răsculat. Foarte multe dintre aceste oraşe şi dintre acelea situate pe Calea Latină şi, dincolo de ea, pe teritoriul hernicilor, al aequi-lor şi al volscilor, sînt întemeiate de romani. în stînga 238 Căii Latine se află oraşele ridicate între această cale şi Calea Valeria, anume Gabii[468], situat pe Calea Praenestină, avînd cariere de piatră care acoperă nevoile Romei mai mult decît toate celelalte cariere;.el este situat la aceeaşi distanţă de Roma ca şi de Praeneste, cam la 100 de stadii [18,50 km] de fiecare. Urmează apoi Praeneste[469] despre care vom vorbi îndată; vin acum la rînd oraşele din munţii ce se înalţă mai sus de Praeneste, astfel orăşelul Capi-tulum[470] al hernicilor, în continuare, Anagnia[471], un oraş însemnat, Cereate[472] şi Sora[473], pe care îl udă Liris înainte de a intra în Fregellae şi Minturnae[474]. Se ivesc apoi la rînd alte cîteva oraşe, printre care Venafrum[475], din care provine cel mai bun ulei de măsline. Acest oraş este situat pe o înălţime, iar la poalele acelei coline curge Vul-turnus[476] care, după ce trece şi pe la Casilinum[477], intră în oraşul ce-i poartă numele. Aesernia[478] şi Allifae[479] sînt deja oraşe samnite[480], unul distrus în timpul războiului Mar-sic[481], celălalt dăinuind şi azi.

11 Calea Valeria porneşte de la Tibur[482] şi duce la marşi ?i la Corfinium[483], capitala pelignilor. Iată oraşele din La-tium de pe această cale: Varia[484], Carseoli[485] şi Alba[486] Şi_, în apropiere, oraşul Cuculum[487]. Sub priveliştea celor din Roma se află Tibur, Praeneste şi Tusculum. Tiburul este oraşul în care se află un sanctuar al lui Heracles şi

cascada pe care o creează rîul navigabil Anio, cînd cade de Ia o mare înălțime într-o prăpastie adîncă și împădurită din preajma orașului. De aici el străbate o cîmpie foarte roditoare, pe lîngă carierele de piatră Tiburtină[488] și de Gabii[489], numită și piatră roșie; în felul acesta extracția din cariere și transportarea pietrei pe acest rîu este ușurată cu desăvîrșire, ceea ce este foarte important, pentru că cea mai mare parte a operelor edilitare din Roma se construiesc din materialul provenit de aici. Prin acesta cîmpie curg și apele reci numite Albulae[490], ce țîș-nesc din multe izvoare, ape curative în diferite boli pentru cei care le beau sau fac băi în ele. La fel sînt și apele Labanae[491], care se află nu departe de acestea, pe pămîntul Ndmenitian și în jur de Eretum[492]. Praeneste este situat pe locul unde se afla vestitul Fanum Fortunae[493], un celebru centru de oracole. Amîndoua aceste orașe sînt situate din întîmplare lîngă același lanț muntos și se află cam la 100 de stadii [18,50 km] depărtare unul de altul, iar de Roma, Praeneste se află la dublul acestei distanțe, în timp ce Tiburul, la mai mică depărtare. Se spune că amîndoua sînt de obîrșie elenă, că Praeneste s-a numit înainte Polystephanos[494]. Amîndoua au o poziție naturală întărită, dar ceva mai fortificată o are totuși Praeneste; acesta are ca cetățuie ce se ridică deasupra orașului un munte înalt despărțit în spate de lanțul munților din continuare printr-o trecătoare pe care o domină de la înăl-239 țimea piezișă de 2 stadii [0,370 km]. Pe lîngă poziția sa întărită de la natură, orașul a fost străpuns din toate părțile de conducte subterane care duc pînă la cîmpiile din jur, unele servind la aprovizionarea cu apă, altele ca ieșiri tainice; într-una din ele a murit Marius[495], pe vremea cînd orașul a fost împresurat. în cazul altor orașe, o poziție întărită contribuie cel mai des la bunăstarea lor, praenes-tinilor însă ea le-a fost un izvor [nesecat] de nenorociri, din pricina războaielor civile[496] ale romanilor, pentru că răsculații căutau mereu adăpost aici; cînd locuitorii lui sînt împresurați, pe lîngă alte rele ce se abat asupra orașului, se mai întîmplă să li se înstrăineze și țarina, vina

trecînd asupra nevinovaților. Prin pămîntul oraşului Prae-neste curge rîul Verestis[497]. Oraşele mai sus pomenite se află în partea de răsărit a Romei.

12 In interiorul lanțului muntos din preajma acestor oraşe se întinde un alt lanț, care lasă la mijloc între ele o vale, cea de lîngă Algidum[498]; ultimul lanț este înalt şi ține pînă la muntele Alban. Pe culmea lui se înalță Tusculum, un oraş construit nu fără' gust, căci a fost împodobit de jur împrejur cu grădini şi cu edificii, mă refer mai ales la acelea care cad în partea lui dinspre Roma. într-adevăr, Tusculum în această parte prezintă coline cu pămînt roditor şi bine îmbibat de apă, cu pante cel mai adesea dulci care sînt prielnice construcției acelor somptuoase palate regeşti. Imediat în vecinătatea acestora se află părțile oraşului care înclină spre muntele Alban, oferind aceeaşi fertilitate [a solului] şi frumusețe a construcțiilor. In continuare se întind cîmpii din care unele ajung pînă în vecinătatea Romei şi a suburbiilor ei, altele pîna[1] la mare; numai că cele dinspre mare sînt mai puțin salubre; celelalte însă sînt plăcute şi aproape la fel de bine cultivate. Dincolo de muntele Alban se află oraşul Aricia pe Calea Appia; de la Roma pînă aici sînt 160 de stadii [29,60 km]. Locul pe care se află oraşul este o depresiune, cu toate acestea el are o cetățuie întărită de la natură. Mai sus de Aricia este situat Lanuvium, un oraş roman, din dreapta Căii Appia, de unde poate fi văzută şi marea şi oraşul Antium; templul Artemidei, pe care îl numesc Dumbrava Dianei[499], se află pe partea stîngă a drumului cînd urci de la Aricia; templul Dianei Aricine se spune că' a fost construit după modelul templului Dianei Tauropolis[500]. într-adevăr, în cultul practicat în acest templu mai este în vigoare un obicei barbar, [poate] scitic: aici ajunge preot sclavul fugar care a dat prima lovitură de moarte, cu propria sa mînă, marelui preot; de aceea, acesta stă veşnic cu sabia scoasă, pîndind eventualele atacuri, gata mereu să le respingă. Templul este situat într-o dumbravă, în fața lui se aşterne un lac întins cît o mare, iar de jur împrejur se îmbină ca într-un inel

coama deasă a unui lanț muntos foarte înalt, închizînd într-o groapă adîncă templul şi lacul. Se pot vedea izvoarele care alimentează lacul; unele din ele se cheamă Ege-ria[501], după numele unei anumite divinități, dar cînd se desprind aceiaşi curenți din lac, în continuare, nu se mai văd, deoarece abia în afara incintei sacre, mult mai departe, reapar la suprafață.

13 Aproape de aceste locuri se află şi muntele Albanus, care este cu mult mai înalt decît templul Dianei şi decît crestele munților ce-1 înconjură, cu toate că şi acestea sînt înalte şi destul de abrupte. Şi acest munte are un lac muk mai întins încă decît cel de lîngă templul Dianei. în fața munților despre care vorbim se înşira deci oraşele Latiu-lul pomenite mai sus. Cel mai adînc, în inima uscatului, dintre toate oraşele Latiului este Alba; acesta se află în vecinătatea marşilor, ridicat pe o stîncă înaltă din apropierea lacului Fucinus[502], care este întins ca o mare; lacul îl folosesc cu deosebire marşii, dar şi toți ceilalți locuitori din împrejurimi. Se spune că el acoperă uneori regiunea cu apele sale pînă la poalele munților şi că, apoi, scade din nou, încît seacă pînă şi unele părți ale lacului, care obişnuit sînt acoperite cu apă şi oferă astfel terenuri pentru culturi; negreşit se petrec din cînd în cînd unele deplasări ale izvoarelor de pe fundul lacului în chip nevăzut, apoi iar se strîng într-o singură vînă, sau poate izvoarele seacă la un moment dat cu desăvîrşire şi din nou țîşnesc, aşa cum se spune că este cazul cu rîul Ame-nanus[503] ce curge prin Catana[504]; acesta rămîne secat mai mulți ani la rînd şi deodată îşi reia din nou cursul. Din lacul Fucinus se spune că se trag izvoarele Marciei[505] care alimentează cu apă Roma şi care este cea mai reputată din toate apele ce deservesc capitala. Oraşul Alba, datorită aşezării sale într-o depresiune şi datorită poziției sale întărite, a slujit adesea romanilor ca fortificație; în ea au închis prizonierii care aveau nevoie de o pază deosebită.

CAPITOLUL IV

1 Deoarece am început descrierea de la neamurile subalpine şi de la cele situate în. vecinătatea munţilor Apenini, apoi, trecînd peste aceşti munţi, am parcurs întreaga regiune interioară care se întinde între marea Tyrrheniană şi munţii Apenini în punctul în care aceştia se abat spre Adriatică pînă la samniţi şi la campani, acum, revenind pe urmele noastre, vom scoate în vileag aşezările chiar din inima munţilor Apenini, cît şi de pe cele două versante ale lor, cel exterior pînă la Adriatică, cît şi cel interior.

Să începem din nou de la hotarele Celticei.

2 După oraşele umbrice dintre Ariminum şi Ancona, urmează Picenum[506]. Picenienii se trag din Sabina; o ghionoaie verde le-a arătat calea şefilor care-i conduceau, de unde se trage şi numele lor; într-adevăr ei numesc picm™[1] această pasăre şi o consideră pasărea sfîntă a lui Ares. Aşezările picenienilor încep din preajma munţilor pînă în cîmpii şi la ţărmul mării, ocupînd un teren ce se întinde mai mult în lungime decît în lăţime şi care este prielnic tuturor culturilor, mai potrivit însă pentru pomi fructiferi decît pentru cereale. Lăţimea ei, de la munţi pînă la mare, prezintă întinderi schimbătoare avînd o lungime, de la rîul Aesis[508] pe lîngă coastă pînă la Castrum[509], de 800 de stadii [147,98 km]. Oraşele regiunii sînt: Ancona[510], localitate elenă fundată de siracusanii care au fugit de tirania lui Dionysios; ea este situată pe un promontoriu care, printr-o curbă ce-o face spre miazănoape, închide în ea un port; împrejurimile oraşului produc vin strălucit şi grîu de bună calitate. în apropierea lui se află Auxumum[511], oraş situat puţin mai sus de ţărmul mării; urmează apoi la rînd Septempeda[512], (Pneuentia)[513], Potentia[514] şi Firmum Picenum[515]; Casteîlum[516] serveşte de port ultimului oraş. în continuare se află Cyprae Fanum[517], în temeiat şi închinat [zeiţei] de etrusci, deoarece aceştia numesc Cypra[518] pe zeiţa Hera. Vine apoi la rînd rîul Truentinus[519] şi oraşul cu acelaşi nume. în continuare, apare Cas-

trum Novum[520] şi rîul Matrinus[521], ce curge de la oraşul adrianilor[522], avînd la revărsarea sa un port al Adriei, ce poartă acelaşi nume ca rîul. Sînt situate în interiorul ţinutului atît acest oraş, cît şi Asculum Picenum[523], o localitate foarte bine întărită şi... [datorită unei coline][524] pe care se înalţă zidurile sale şi mulţumită mai ales munţilor înconjurători de netrecut pentru oşti. Mai sus de Picenum, vestînii, marşii, pelignii, marrucinii şi frentanii[525], o seminţie samnită, ocupă înălţimile, atingînid cîteva părţi ale ţărmului mării. Toate aceste neamuri sî-nt mărunte, dar foarte viteze, care au arătat în repetate rînduri romanilor bărbăţia lor, mai întîi, pe vremea cînd purtau război împotriva lor; în al doilea rînd, cînd îi însoţeau în campanii militare ca aliaţi; iar în al treilea rînd, atunci cînd, neobţinînd libertatea şi dreptul de cetăţenie cerute zadarnic, au aţîţat războiul aşa-numit Marsic, cu care prilej ei au desemnat în locul Romei oraşul Corfinium[526], metropola pelignilor, drept capitală a tuturor italioţilor; acesta le-a slujit ca bază[1] de operaţiuni în război, schim-bîndu-i-se numele în cel de Italica[527]; aici s-au adunat forţele aliaţilor şi şi-au ales pretori şi consuli; timp de doi ani au rămas în stare de război, pînă ce au dobîndit îngăduinţa de-a fi părtaşi la drepturile pentru care au luptat. Au numit Marsic acest război după numele celor care au început revolta, dar mai ales după Marsus Pompaedius[528]. în alte privinţe, ei trăiesc în sate, dar au şi unele oraşe clădite mai sus de ţărmul mării, ca, de pildă, Corfinium, Sulmo[529], Maruvium[530], Teate[531], capitala marrucinilor[532]. Chiar pe ţărmul mării se află Aternum[533], la graniţa cu Picenum, purtînd acelaşi nume ca rîul ce desparte ţinutul vestinilor de cel al marrucinilor. Acest rîu curge din împrejurimile oraşului Amiternum[534], taie teritoriul vestinilor, lăsînd în dreapta pe marrucinii aşezaţi mai sus de peligni; 242 el poate fi trecut peste pod. Oraşul ce poartă numele rîului aparţine vestinilor; el slujeşte ca port comun atît pelignilor cît şi marrucinilor; podul ce-i leagă malurile se află la 24 de stadii [4,44 km] depărtare de Corfinium. Dincolo de Aternum, este situat Orton[535], un port al fren-tanilor, şi Buca[536], ce aparţine de asemenea frentanilor,

hotarnlcindu-se cu Teanum Apulum[537]. (Ortonlum[338] se află tot la frentanl, nume ce desemnează nişte stînci populate de hoţi ale căror locuinţe se încropesc din resturile epavelor; şi în alte privinţe ei sînt sălbatici). între Orton şi Aternum se află rîul Sagrus[539] care desparte pe frentani de peligni. Drumul de-a lungul coastei de la Picenum pînă la apuli[540], pe care elenii îi numesc daunieni, este cam de 490 de stadii [91 km].

3 în continuare, dincolo de Latium se află Campania care se întinde pînă la mare; mai sus de ea, în interiorul ţării, ţinînd pînă la frentani şi la daunieni, se află Sam-nium; urmează apoi daunienii înşişi, ca şi alte neamuri aşezate [spre miazăzi] pînă la strîmtoarea Siciliei. Să vorbim mai întîi despre Campania[541]. De la Sinuessa înainte ţărmul mării formează un golf, mare de tot, ce ţine pînă la Misenum[542], de unde începe un alt golf mult mai mare încă decît primul; curbura coastei închisă între cele două promontorii, Misenum şi al Minervei[543], se numeşte golful Crater[544]. Mai sus de aceste părţi ale litoralului se întinde Campania întreagă, care oferă cea mai înfloritoare cîmpie dintre toate regiunile Iitaliei; împrejurul cîmpiei se înalţă coline cu pomi roditori, precum şi munţii samniţi-lor şi cei ai oscilor. Antiochos[545] susţine că în această regiune au locuit odinioară opicii[546] care s-au mai numit şi ausoni. Polybios[547] lasă să se înţeleagă că el îi socoteşte ca două neamuri deosebite deoarece, spune el, atît opicii cît şi ausonii locuiesc în această regiune din preajma golfului Crater. Alţi autori arată că, după ce au populat această regiune despre care vorbim mai întîi opicii şi ausonii, mai tîrziu a ocupat-o o seminţie oscă, care a fost alungată apoi de locuitorii oraşului Cumae[548], iar aceştia, la rîndul lor, au fost izgoniţi de etrusci; într-adevăr, din pricina fertilităţii sale, cîmpia aceasta a ajuns pricina multor încăierări. Etruscii, după ce au construit aici douăsprezece oraşe, au desemnat oraşul Capua[549] drept capitală a lor. Apoi, începînd să ducă o viaţă de trîndăvie, datorită prisosului de bunăstare, aceştia, aşa cum odinioară s-au retras din regiunea Padului, tot astfel au lăsat acum această

regiune pe seama samniților, pe care mai tîrziu i-au izgonit de aici romanii. O dovadă a fertilității regiunii o constituie faptul că aici se produc cele mai bune cereale, mă refer la grîul de calitate, din care provine şi alacul[550], un soi de cereală superioară oricărei specii de orez, şi, pe scurt, oricărui aliment din rîndul făinoaselor. Se povesteşte că în unele părți ale acestor cîmpii se seamănă 243 de două ori pe an grîu, (zea), a treia oară mei, iar pe alocuri se strîngea chiar a patra recoltă, de legume, In afară de acestea, din regiunea despre care vorbim îşi procură romanii cel mai prețios vin, Falemum, Statanum şi Calenum[551], ba în prezent şi Sur ren ținu m[552] se ia la întrecere cu acestea, de curînd probat că poate fi conservat. De asemenea, întreaga împrejurime a oraşului Venafrum[553], care se află în vecinătatea acestor cîmpii, este vestită prin calitatea uleiului său de măsline.

4 Oraşele Campaniei de pe țărmul mării, dincolo de Si-nuessa sînt: Liternum[554], unde se află mormîntul primului Scipio, numit Africanus[555]. Acesta şi-a petrecut aici ultima parte a vieții, părăsind treburile publice din pricina duşmăniilor personale. Prin Liternum curge un rîu ce poartă acelaşi nume ca oraşul, aşa după cum şi Vulturnus[556] este omonim cu oraşul de pe malurile lui, situat în continuare; într-adevăr acesta din urmă curge prin Venafrum şi prin mijlocul Campaniei. După acestea urmează la rînd oraşul Cumae[557], o foarte veche fundație a chalkidienilor şi a kymeenilor; într-adevăr acest oraş constituie cea mai veche dintre toate coloniile elene din Sicilia şi din Italia. Şefii expediției, Hippocles din Kyme şi Megasthenes din Chalkis[558], au căzut la învoială între ei ca una [din cete] să stăpînească colonia, cealaltă să-i dea numele, de unde, în prezent, ea se cheamă Cumae, deşi se pare că chal-kidienii au întemeiat-o. înainte vreme ea era o localitate înfloritoare, de altfel, ca şi cîmpia Phlegreeană[559] din împrejurimi, în care mitologia localizează luptele giganților[560], aceasta nu din altă pricină, după cîte se pare, ci numai pentru că solul, datorită fertilității sale, a devenit obiectul unor dispute pe calea armelor; mai tîrziu, cam-

panii, ajungînd stăpîni în acest oraş, au pus la cale multe persecuţii vechii populaţii, ca de pildă au luat pînă şi femeile lor, ca să trăiască cu ele. Cu toate acestea se mai păstrează încă multă vreme urme ale vechii rînduieli elene şi a vechilor datini. Unii autori spun că oraşul a fost numit Cumae după kymata „valuri", deoarece ţărmul din apropiere este stîncos şi izbit de valuri. Aici se găsesc locuri foarte bune pentru pescuitul thonilor. în acest golf se află şi o pădure de arbuşti, ce se întinde pe mai multe stadii, pe un teren sărac în apă şi nisipos, numită Pădurea Gal-linaria[561]. Aici au îngrămădit o mulţime de prăzi căpitanii flotei lui Sextus Pompeius[562], pe vremea cînd acesta a răsculat Sicilia.

5 Aproape de Cumae se află promontoriul Misenum, iar între el şi oraş, lacul Acherusia[563], un fel de ochi de mare, ale cărui ape au scăzut cu vremea. După ce se ocoleşte capul Misenum, se întîlneşte imediat un port la poalele promontoriului, iar dincolo de el, ţărmul se curbează într-un golf adînc în care se află Baîae cu apele sale ter- 244 male bune atît pentru desfătare, cît şi pentru tămăduirea anumitor boli. în vecini de Bai'ae se găseşte golful Lucri-nus[564], şi, în interiorul lui, Avernus[565], care face [o adevărată] peninsulă din limba de pămînt, ce se desprinde din ţărmul dintre Cumae şi acest promontoriu [înaintînd] pînă la Misenum. în continuare, se subţiază într-un istm cu lăţimea numai de cîteva stadii, măsurat prin drumul subteran, ce duce [de la Avern] la Cumae şi la marea din preajma acestui oraş. înaintaşii noştri localizau miturile legate de scena homerică a Evocării Morţilor[566] tocmai pe malurile Avernului; ei mai povestesc că aici s-a găsit [cîndva] şi un oracol al morţilor şi că Odysseus însuşi a venit să-l consulte. Avernul este de fapt un golf foarte adînc şi îngust la intrare, avînd [în rest] mărimea şi poziţia firească a unui port; cu toate acestea el nu poate fi folosit ca port, deoarece în faţa lui se deschide golful Lucrinus, cu vaduri bune, fiind şi mult mai larg. Avernus este închis de jur împrejur de coama unor munţi piezişi care îl domină din toate părţile, în afară de intrare;

[munții] sînt împodobiți astăzi cu încîntătoare culturi, dar în vechime au fost acoperiți de o pădure sălbatică cu copaci uriaşi şi de nepătruns, care arunca asupra golfului o umbră înspăimîntătoare. Oamenii din partea locului mai povesteau că şi păsările care zburau pe deasupra acestui golf cădeau în apă asfixiate de vaporii ce exalau de aici, la fel ca în locurile numite Plutonium[567]. Ba şi despre golf credeau că este un Plutonium şi spuneau că în împrejurimile lui au trăit cimmerieni. Unii au navigat totuşi pînă în interiorul Avernului, anume cei care voiau să împace prin jertfe de îmbunare premergătoare pe zeii subpămînteni; cu acest prilej luau parte la ceremonial şi preoții, care prezidau astfel de jertfe, şi cîrmuitorii acelui ținut. Aproape de locul despre care vorbim, pe țărmul mării, se află un izvor cu apă dulce, dar toți se feresc de ea socotind-o apa Styxului[568],- pe aici pe undeva era situat şi oracolul morților; de asemenea, de la prezența apelor termale din apropiere, cît şi a lacului Acherusia, ei conchideau ca şi Pyriphlegethonul[569] se află prin împrejurimi. Epho-ros: atribuind cimmerienilor acest loc, spune că aceştia locuiau în case subpămîntene numite argillae[570], că ei comunicau laolaltă prin anumite galerii pe unde îi conduceau, de altfel, şi pe străini spre oracolul situat undeva adînc sub pămînt; ei trăiau din minerit, din veniturile oracolului, subvenționări fiind totdată şi de regii ținutului. Cei din preajma oracolului au un obicei strămoşesc ca nici unul din ei să nu vadă soarele, ci numai noaptea să iasă din văgăuni; din acest motiv a spus poetul despre ei

Că-it veci nu-i vede luminosul soare*[11].

245 Mai tîrziu aceasta semințe de oameni a fost nimicită cu desăvîrşire de unul din regii lor, pentru că nu i s-ar fi împlinit prezicerea, dar oracolul a dăinuit, după ce a fost strămutat în altă parte. Astfel de mituri relatau înaintaşii noştri, dar azi, cînd pădurea din preajma Avernului a fost tăiată de Agrippa, cînd în locurile din jur s-au construit case, cînd s-a săpat calea subterană de la Avern pînă la Cu-mae, toate istorioarele de mai sus s-au dovedit curate poveşti.

Cu toate acestea, se pare că Cocceius[572], care a construit acea cale pe sub pămînt (cît şi pe cea de la Dicaiarchia pînă la Neapolis, deasupra oraşului Bai'ae)[573], s-a luat într-un anumit fel după peveştile care circulau despre cimmerieni, după cum la fel de bine se poate şi ca el să fi socotit acest loc potrivit pentru drumuri subterane.

6 Golful Lucrinus se întinde în lăţime pînă la Bai'ae, fiind despărţit de marea exterioară printr-un dig de 8 stadii [1,48 km] lungime, avînd o lăţime cît ocupă un car lat; se povesteşte că Heracles a ridicat acest dig pe vremea cînd aducea boii lui Geryon. Pentru că valurile au îmbucat o bună parte din stăvilar, încît pietonii mergeau greu pe el, Agrippa 1-a reconstruit. Intrarea în acest golf este cu putinţă numai cu ambarcaţiuni uşoare; dar nu poate fi folosit ca loc de acostare, în schimb este potrivit pentru pescuitul scrumbiilor, foarte îmbelşugat în aceste locuri. Unii autori susţin că golful este unul şi acelaşi cu lacul Acherusia; Artemidoros îl socoate unul şi acelaşi cu Avernul. Se mai spune că oraşul Bai'ae îşi trage numele de la Baios, unul din tovarăşii lui Odysseus, iar Misenum (de la Misenos)[574]. In continuare urmează coastele abrupte din preajma Dicaiarchiei şi însuşi acest oraş. Mai de mult el era portul oraşului Cumae, clădit pe o coamă de deal, dar, în timpul războiului ou Hannibal, romanii i-au mărit populaţia şi i-au schimbat numele în acela de Puteoli[575], datorită puţurilor sale numeroase, după părerea altora, din pricina miasmei apelor, deoarece întreg ţinutul de acolo pînă la Bai'ae şi la teritoriul Cumaei este plin de sulf, de foc şi de ape termale. Din această cauză, socot unii, cîmpia oraşului Cumae a primit numele de Phlegra[576], iar rănile făcute de trăsnet giganţilor căzuţi pe cîmpia aceea transpun în mit astfel de erupţii de foc şi de apă. Oraşul Dicaiarchia a ajuns o piaţă de negoţ foarte însemnată, cu limanuri pentru adăpostit nävi, create de mîna omului, mulţumită unei proprietăţi naturale a nisipului de acolo; într-adevăr, amestecat într-o anumită proporţie cu var, el dobîndeşte o mare consistenţă şi duritate; de aceea adăugînd pietriş la acest mortar, oamenii din partea Iocu-

lui construiesc diguri pe care U i ~ ----
246 imv* 45tZAtr - ^S
imediat mai ™s de Dicaiarchfa se ifT T man vrăbii.

, 7 După Dicaiarchia vine la *î J XT
întemeiat de cumaeeni- maf rL Nea P°Hs579, un oras
adaugindu-i-se coloniei XK*0^ lui * «eseu? atenieni, astfel că din
această ^ ^ pithecu «ani 5 Nou". Aici se vede si S P "" Sna numit »OrLu
una dintre Sirene, si se ţin conV m○ri?int^ ParthenqS? unu,' r , Cu
t^ "d^ -fenice din p0^nca'
lor localnic,, au primit prirSe P; - Ulanlor din «înul au fost siliţi astfel
să recuSă L --^ ca mpanieni J duşmani, tratîndu-i ca n8 .?Pri J«"il
celor mai anr,V

întorsături] este humele S^ll * D○Vada festei
clusiv elene la început, hr^T^!™' ^ au {™ ex-
**u amestecat si unei denl ri *" Pnntre cele elene
multe urme ale institutiil0 • deri ^^ Cele mai
gimnazn, efebii ?i franii^ ocQ?e^ se Păstrează, ca
cu toate că astăzi toate a • denumirile lor e ene
întrecerile sacre muzicafe,- Paî" roma mlor. în Dr S
n cinciid-, *^J^ «5«. Joc ^
alatun de cele mai vestite conuri H- "^ putînd sta
apoisi o cale subterană** , dm Ella da. Mai este
Dicaiarohia şi Neapolis h M j^PW muntele dintre
deschidere, penjru Lă' care ,1 £*> Cuma e> avînd^o
Poate fi străbătută Pe o I,,n5 J Sens Potrivnic- es
lumina de la suprafafa mJ^K^ ^ ™ulte " a'di'
cmie prin ferestruicile tăkteî^ Pfrund e> marea adîn

,
Neapo K de asemene taia^ m toa t părţfle n
;
laţn de băi ntru nimic maf nSo? T teJ-male * ™ta-
mult mai puţin vizitate; IfoS &* "% din Baîae, dar
nu mai mic decît DickiSa !? S~a ndlcat un alt oras
adevăr palate ^S^St feţ^nS*^
ga alte fe. Deprinderile

elene ale vieţii din Neapolis dăinuiesc prin cei care se retrag aici din Roma pentru odihnă după ce şi-au încropit o oarecare avere ca educatori sau cu alte îndeletniciri, nemaiavînd acum altă dorinţă, datorită bătrîneţii sau a slăbiciunii, decît să trăiască în linişte; chiar şi dintre romani, unii, cărora le place acest trai, cînd văd numărul mare al celor care părăsesc Roma, atraşi şi ei de acest fel de viaţă şi încîntaţi de el, îndrăgesc locurile şi îşi petrec aici viaţa.

8 Aproape legată de Neapolis se află fortăreaţa Hercula-neum[584] care ocupă un promontoriu ce înaintează în mare şi se aşază astfel în minunata bătaie a Libsului, vînt dătător 247 de sănătate aşezărilor din acele locuri. Oscii stăpîneau şi această localitate şi pe cea din continuarea ei, numită Pompeii[585], pe care o străbate rîul Sarinus[586]; după ei le-.au ocupat etruscii şi pelasgii, iar în urma acestora, samniţii; dar şi ultimii au fost izgoniţi din aceste locuri. Pompeii constituie portul comun al populaţiei oraşelor Nbla[587], Nuceria[588] şi Acerrae[589] — ultimul purtînd acelaşi nume cu o localitate din preajma Cremonei[590] — situate pe rîul Sarnus, care preia şi predă mărfurile ce iau calea mării. Mai sus de aceste locuri se înalţă' muntele Vezuviu[591] care este acoperit de jur împrejur de ogoare minunate, în afară de vîrf; acesta este în bună parte un platou, în întregime golaş, cu înfăţişare de cenuşă, şi lasă să se vadă nişte caverne găunoase în stînci afumate la culoare, ca şi cum ar fi fost arse de foc, încît ele stau ca mărturie sigură că înainte vreme prin acest loc au ţîşnit flăcări [din străfunduri] şi au fost mai multe cratere, dar că focul s-a stins cu vremea din lipsă de materie. De asemenea, aceasta este şi pricina rodniciei solului din jur, la fel ca la Catana[592], unde, se spune, locurile acoperite de cenuşa provenită din lava aruncată de focul Etnei[593] au avut un sol nespus de prielnic pentru culturile viticole. într-adevăr, lava conţine un soi de îngrăşăminte care pătrunde şi pă'~ mîntul ars şi pe cel ce produce roade; astfel, cîtă vreme solul musteşte de acest îngrăşământ, el nu este bun decît' pentru a lua foc, aşa cum este de altfel orice teren sulfu-

ros, dar pe măsură ce seacă şi se preface în cenuşă, el devine un strălucit producător de roade.

în vecinătatea oraşului Pompeii se află Surrentum[394] din Campania, aşezat în locul de unde începe să înainteze în mare capul Athenaion, pe oare unii îl mai numesc promontoriul Sirenu!sselo!r[595],• în capătul Iui se află un templu al Athenei, fundat de Odysseus. Răinîne doar un braţ îngust de mare pe care trebuie să-1 străbaţi de aici pînă în insula Capreae. Ocolind acest promontoriu, dai de nişte insulițe pustii şi stîncoase, numite Sirene. în partea promon-toriului dinspre Surrentum se vede un templu cu vechi ofrande, închinate de vecinii care cinstesc cu veneraţie acest loc. Aici se termină golful numit Crater[596], închis între două promontarii, Misenum şi Athenaion, îndreptate spre miazăzi. întreaga periferie a golfului este înzestrată, pe de o parte, cu oraşele pe care le-am înşirat mai sus, pe de altă parte, cu vile şi plantaţii, care, aflîndu-se în intervalul dintre ele, oferă priveliştea unui singur oraş.

9 în faţa capului Misenum se află Prochyta[597], insulă smulsă din Pithecusse. Primii locuitori ai Pithecusselor au fost eretrieni[598] şi ohalkidieni, care au dus aici un trai fericit, datorită fertilităţii solului şi a zăcămintelor de aur; au părăsit însă insula în parte cu prilejul unei răscoale, iar 248 mai tîrziu, izgoniţi de cutremure şi de erupţiile de foc, de ape sărate şi de ape fierbinţi. într-adevăr, insula prezintă astfel de emanaţii din pricina cărora şi coloniştii sira-cusani, trimişi aici de tiranul Hieron[599], au părăsit nu numai noul oraş pe care îl clădiră, dar şi întreaga insulă; intrînd pe urmele lor napolitanii, au pus stăpînire pe insulă. De aici îşi trage izvoduî şi mitul care spune că Typhon[600] zace sub această insulă, iar cînd se întoarce, împroaşcă la suprafaţă' flăcări şi apă, ba uneori chiar mici insulițe cu ape clocotitoare. Mai convingător a prezentat lucrurile Pindar[601] care a pornit de la fenomene aievea, zicînd că întreg acest traiect al mării, înicepînd de la Cumae pînă în Sicilia, este înţesat cu vulcani, ale căror cavităţi comunică unele cu altele la fel şi cu continentul; de aceea se vede limpede că Etna are o astfel de natură — cum o

descriu de altfel toți autorii — precum şi insulele Liparice şi ținuturile din preajma Dicaiarchiei, a Neapolelui şi Baiaei, la fel şi Pithecussele. Ținînd seama de toate acestea, Pindar spune că Typhon se întinde pe sub întreg acest teritoriu:

> Stînci rîpoase bătute de valuri, înşirate mai
> sus de-a Cumaei maluri, Şi-al Siciiiei întreg
> trup vînjos Apasă astăzi pieptu-i păros.602

în legătură cu Pithecussele, Timaios însuşi spune că autorii vechi au povestit multe lucruri de necrezut, dar că, puțin înainte de naşterea sa, colina Epomeus[603] din mijlocul acestei insule, zguduită de cutremure, a aruncat din ea foc şi a împins în mare întreg terenul pînă la țărm, iar o parte a acestui pămînt, făcîndu-se pulbere de cenuşă, s-a ridicat în aer, apoi s-a lăsat din nou peste insulă în formă de ciclon, iar marea s-a retras dinspre țărm cam trei stadii [0,555 km], dar nu peste multă vreme după retragerea sa, ea a năvălit înapoi, a înghițit sub valuri insula şi a stins astfel focul ce țîşnea din măruntaiele ei; de bubuitul groaznic produs atunci, locuitorii de pe țărmul potrivnic al continentului au fugit înspăimîntați dinspre mare înspre interiorul Campaniei. Se pare că apele termale de aici vindecă pe cei ce suferă de piatră [în diferite organe].

Insula Capreae avea în vechime două orăşele, mai tîrziu, unul singur; napolitanii au ocupat şi această insulă; dar cum, într-un război, ei pierdură Pithecussele, le-au dobîndit din nou primindu-le în dar de la Caesar Augustus, care a păstrat însă pentru sine insula Capreae, construind în ea edificii somptuoase.

Acestea sînt, aşadar, oraşele de pe litoralul Campaniei si insulele din faţa for.

10 în interiorul Campaniei este situată Capua, capitala regiunii, ceea ce mărturiseşte însăşi originea acestui nume[604]; celelalte localităţi ar putea fi socotite, în comparaţie cu ea, doar mici aşezări, în afară de Teanum Sidicinum, deoarece şi acesta este un oraş însemnat. Pe calea Appia sînt situate atît Capua, cît şi o parte din celelalte localităţi; pe parcursul drumului de la Capua pînă la Brundisium, se află Caîatia[605], Caudium[608] şi Beneventum[607]; pe partea sa dinspre Roma aste Casilinum, clădit pe rîul Vulturous; în acest oraş praenestinii, împresuraţi[608] în număr de 450, i s-au împotrivit lui Hannibal — care se afla pe atunci în culmea izbînzilor sale — cu o dîrzenie atît de înverşunată încît, de foame, s-a cumpărat atunci un şoarece de mărime mijlocie[609] pe un preţ de 200 de drahme, pentru care vînzătorul a plătit cu viaţa, iar cel care 1-a cumpărat a scăpat cu zile. Hannibal, văzîndu-i pe aceşti oameni semă-nînd sfeclă în apropierea zidului cetăţii, s-a minunat de curajul lor, devreme ce trag nădejde să reziste pînă ce sfeclele vor fi bune de cules. Se povesteşte că au şi scăpat cu toţii, în afară de un număr neînsemnat de oameni care a pierit de foame, fie în timpul luptelor.

11 Pe lîngă cele înşirate acum, şi oraşele pe care le-am pomenit mai înainte[610] aparţin Campaniei, anume Cales şi Teanum S idiom um pe care le despart două temple ale Fortunei, ridicate de o parte şi de alta a Căii Latine; de asemenea, mai fac parte din Campania şi Suessula[611], Ateii a[612], Nola, Nuceria, Acherrae, Abella[813] şi alte oraşe ceva mai mici decît acestea, dintre care unele se spune că ar fi samnite. Samniţii, înainte vreme, făcînd incursiuni în

Latium pînă în preajma Ardeei, apoi cotropind însăşi Campania, şi-au cîştigat o mare putere; iar locuitorii Campaniei, cum erau obişnuiţi să fie conduşi despotic, s-au supus pe dată poruncilor acestora. Dar în prezent, samni-ţii sîat stîrpiiţi cu desăvîrşire, ei au fost nimiciţi aitît de alţi generali romani, cît mai cu seamă, şi în cele din urmă, de Sulla, pe vremea cînd acesta era dictatorul Romei. Sulla, după[1] ce, prin multe bătălii, a pus capăt răscoalei italioţi-lor, îi văzu pe samniţi împotrivindu-se aproape singuri şi întinzîndu-se pînă în vecinătatea Romei, ba chiar cutezînd să pornească cu oaste împotriva ei; de aceea ei pregăti o bătălie[614] chiar sub zidurile samniţilor şi îi măcelări atunci pe unii chiar în toiul luptei, dînd poruncă să nu se ia prizonieri, iar pe cei care au aruncat armele, cam la trei sau patru mii de oameni — după cîte se spune — ducîn-du-i în Villa Publica[615] de pe cîmpul lui Marte, îi încuie acolo; după trei zile, trimiţînd la ei soldaţi, i-a ucis pe toţi; apoi, proscriind întreg neamul lor, nu se linişti pînă ce pe toţi cîţi purtau numele de samnit îi nimici, sau îi izgoni din Italia. Iar celor care îl învinuiau pentru acest măcel, el le răspundea că ştie din experienţă că nici un roman nu va putea trăi în pace, cîtă vreme samniţii rămîn ca neam de sine stătător. Şi astfel oraşele lor au ajuns satele de astăzi; unele din ele au dispărut complet, ca Boi'anum[616], Aesemia[617], Pannia[618], Telesia[619], de Iîngă Ve- 25 nafrum, şi altele ca acestea, care nu merită să fie socotite în rîndul oraşelor; noi le-am pomenit însă pînă la cele de importanţă mijlocie datorită renumelui şi forţei Italiei. Beneventum totuşi şi Venusia[620] s-au menţinut bine.

12 Despre samniţi mai circulă şi această istorioară[1] că sabinii, aflîndu-se de multă vreme în război cu umbrii, au

făcut un vot, aşa cum obişnuiesc să' facă şi unii eleni, că vor închina zeilor toate produsele acelui an; ieşind biruitori, ei jertfiră unele roade, pe altele doar le închinară divinităţii; dar cum pămîntul tot nu le rodea încă, cineva le spuse că ar fi trebuit să consacre şi copii. Ei făcură întocmai şi copiii născuţi atunci îi închinară zeului Ares, iar cînd aceştia deveniră bărbaţi, îi trimiseră să întemeieze o colonie; un taur le-a slujit drept călăuză; iar cum taurul, cînd ajunse pe pămîntul opicilor[621], se culcă (opicii se în-tîmpla să trăiască în sate), ei îi izgoniră din aşezări pe localnici, se statorniciră în aşezările acelora şi, la sfatul vracilor, jertfiră' taurul zeului Ares care le-a trimis călăuza mai sus pomenită. Datorită acestei obîrşii, se pare că ei au fost desemnaţi de strămoşii lor printr-un diminutiv cu numele de sabelli, iar numele de samniţi sau de sauniţi, cum spun elenii, are o altă pricină. Unii spun că laconienii au convieţuit cu ei şi de aceea samniţii au arătat prietenie faţă de eleni şi i-au numit pe unii Pitanaţi[622]. Se pare însă că şi aceasta este o plăsmuire de-a tarentinilor, în dorinţa de a-şi măguli vecinii, pe aceşti samniţi foarte puternici, şi totodată de-a le cîştiga alianţa, dat fiind că aceştia recrutau pe vremuri 80 000 de ostaşi de infanterie şi 8 000, de cavalerie. Se spune că la samniţi se practica un obicei frumos ce însufleţea virtutea: nu era îngăduit ca părinţii să-şi mărite fetele după cine voiau ei, ci în fiecare an se alegeau zece fecioare, cele mai bune, şi zece tineri, pe cei mai valoroşi; primului dintre băieţi i se dădea de soţie prima dintre fete, celui de-al doilea pe a doua fată şi aşa mai departe; iar dacă cel care primea această cinste îşi schimba mai tîrziu purtarea, era umilit şi i se lua soţia dăruită.

în continuare, locuiesc hirpinii[623], şi ei samniţi de neam;

numele lor provine de la lupul care i-a condus în căutarea locului de colonie, deoarece samniții îi zic lupului hirpus[624]; ei se învecinează cu lucanii din interiorul țării. Acestea fie spuse despre samniți.

13 Locuitorilor Campaniei le-a fost dat să aibă parte atît de bine, cît şi de rău, daiforită fertilității solului. î«-WMadevăr, ei au ajuns la un asemenea rafinament, încît in-_yicau musafiri la ospețe numai pentru a vedea cupluri de gladiatori, hotărînd numărul lor după rangul oaspeților. Cînd Hannfibal, cucerindu^i[625] prin predare, şi-a adăpostit Ia ei oştirea în tabere de iarnă, aceasta s-a moleşit în aşa hal în mijlocul plăcerilor, încît însuşi Hannibal s-a exprimat că învingătorul trece prin primejdia de-a cădea în mîna duşmanilor, nemaiavînd soldați, ci doar nişte femeiuşti, în loc de bărbați. Romanii, apoi, cînd i-au supus pe cam-panieni, i-au învățat prin multe nevoi să fie mai înțelepți, pînă în cele din urmă au împărțit colonilor pînă şi pământul lor. Cu toate acestea, trăind în bună înțelegere cu colonii, ei se bucură totuşi astăzi de prosperitate şi îşi mai păstrează vechiul renume şi în privința mărimii oraşului lor, cît şi ca vrednicie a populației. Dincolo de Campania şi de Samnium (pînă la frentani), lîngă marea Tyrrhenia-nă, locuieşte neamul picentinîlor, o mică ramură smulsă din picenienii de la Adriatică, strămutată[626], de romani în golful Posidoniates, numit azi Paestanus; iar oraşul de aici, Posidoniae Paestum[627], este situat în mijlocul golfului. (Sybariții[628], aşadar, îşi ridicară zidul cetății lor pe țărmul mării şi pe vechii locuitori i-au împins mai spre interior; mai tîrziu i-au făcut pe ei să înainteze lucanii, iar, la urmă, romanii au luat lucanilor oraşul. Rîul ce se risipeşte în mlaştini în apropierea lui face insalubru acest oraş.)

între Sirenusse şi Posidonia se află Marcina[629], o fundaţie a etruscilor populată de samniţi. De aici pînă la Pompeii, prin Nuceria, este un istm[630] lat de cel mult 120 de stadii [22,30 km]. Teritoriul picentinilor se prelungeşte pînă la rîul Silaris care desparte vechea Italie de această regiune; despre Silaris[631], rîu de aMel ou apă potabilă, se spune că' are următoarea proprietate: orice plantă aruncată în ea se pietrifică păstrîndu-şi pe mai departe culoarea şi forma. Capitala picentinilor a fost Picentia[632]; astăzi ei trăiesc în sate, deoarece romanii i-au alungat din oraşul lor, datorită legăturilor pe care le-au avut cu Hannibal. In loc dewa face serviciu militar, printr-un decret al poporului, li s-a impus să îndeplinească munci de alergători şi de curieri, la fel şi din aceleaşi pricini ca şi lucanilor şi brutiilor; de altfel romanii au zidit, ceva mai sus de ţărmul mării, localitatea Salernum[633], ca fortăreaţă de pază împotriva lor. De la Sirenusse la Silaris sînt 260 de stadii [48,10 km].

CARTEA A VI-A

riile din zolful?Zl *Apull\ Calab™ P toate terito-lîneă coaftf LiT}
l m P re™f cu insulele presărate pe

Uțete din apropierea ei Cartbagma si la insu-

CAPITOLUL I

tempb Herei AS" f^\ Si ar ! s înce P e Lucarna* cu

mare iar ™ vx ?• • ■ ^"^P1 ?J-au clădit cetatea4 la ziua
îucLf i lTI'1 "^ imph SS P re interJor- Ma i *-
Piere "le cănSTf-"0-111101", Cetatea- Un rîu d>'n *P'°--a/fate ffibHSi
Efi * taSl W

u fd nrre S t*™* de USCat; ea P oa^ numele
acest li??' r Um f ^ aC£leia ca,e a căzut în 4a insul; i P V g,ndara ,« l0r arun^eîn
adîncuri. în dL Par"ea ZT'- ^^ înaîntează s P re Sirenussae« ce fSTcok!
VmCa,-Creîn d, P Iful Po^oLtes.^ După alt Sf pi J. aC£r Cap)' întîlne*d în
continuare un întenfeltorh-!,-T "-T^ S£ află un ora? P e care
Helen d u 'ă „ ^T 111 r,^ ^^ Hyek" ** » ™ Zîs astăzi îl
nunJcT£ ^ ^ ™ loCuitorii Iui d e
eni ParmenideT?i E1 2 ^^ ^ crT" ^ **"■"*
tor hărbar; J,p » '•V f u "ed ca si datorită aces-
aarbati, dar mea p maintea lor, oraşul s-a bucurat

de o legislație foarte bună. Numai așa locuitorii lui au putut să țină piept lucanilor, ca și posidoniaților și să se întoarcă biruitori, cu toate că se aflau mai prejos de aceștia și ca întindere de pămînt și ca brațe de apărare[13]. Ei sînt siliți, din pricina solului sărac, să fructifice resursele mării, să instaleze sărătorii de pește și să întreprindă și alte lucrări de acest fel. Antiochos[14] povestește că, după ce Harpagos, căpetenia oștilor lui Cyrus, a ocupat Phoceea, toți oamenii cîți au fost în stare s-o facă s-au îmbarcat pe corăbii mici împreună cu întreaga lor familie și au plecat, în frunte cu Creontiades, mai întîi în Corsica și la Massalia. Dar cum acolo au întîmpinat împotriviri, s-au dus să întemeieze Elea[15]. Acest oraș se afla cam la 200 de stadii (37 km) depărtare de Posidonia. După Elea, urmează promontoriul Palinurus. în fața Elea-tidei sînt situate cele două insule Oinotride, care au fiecare cîte un liman. Dincolo de Palinuros[16] se află capul, portul 253 și rîul Pyxus,[17] pentru că toate trei poartă același nume. Locul 1-a colonizat Mikythos, tiranul orașului Messene din Sicilia[18], dar întemeietorii acelor așezări, afară doar de un număr neînsemnat, s-au întors înapoi (în Sicilia). După Pyxus urmează golful, r-'ul[10] și orașul Laos[20]; orașul este situat la hotarul Lucaniei, puțin mai retras de la mare și este o colonie a sybariților. Din Eleea pînă la acest oraș sînt 400 de stadii (74 km), iar întreg țărmul Lucaniei măsoară 650 de stadii (120,25 km). In apropiere se găsește sanctuarul eroului Dracon, unul dintre tovarășii lui Odysseus, pentru care italioții au primit următorul oracol: „Laos cîndva pentru Dracon mult-omenire va pierde"[21]. Și, într-adevăr, pe temeiul acestui oracol, s-au ridicat împotriva Laosului mulți eleni din Italia, dar au fost înfrînțf de lucani, înșelați astfel de oracol.

2 în felul acesta se prezintă, deci, așezările lucanilor de pe litoralul Tirenian. Ei nu ajungeau în trecut pînă la cealaltă mare, ci în acele părți erau stăpîni pe atunci elenii care ocupau golful Tarentin. înainte de sosirea elenilor, nici nu existau încă lucani, și locurile despre care vorbim erau împărțite între ohoni și oino-rri[22]. Dar cînd

samniții, în plină' dezvoltare, au alungat pe choni şi pe oinotri, şi au aşezat în această regiune prima colonie de lucani, în vreme ce elenii puneau stăpînire de jur împrejur pe țărm, pînă la strîmtoarea Siciliei, un război îndelungat a început între eleni şi barbari.[23] Tiranii Siciliei şi, după aceea, cartaginezii, care se luptau cu romanii cînd pentru Sicilia, cînd pentru Italia însăşi, au pricinuit mari neajunsuri tuturor locuitorilor din aceste părți, dar mai cu seamă elenilor. Aceştia cuceriseră mai înainte[24] o mare porțiune chiar din interiorul ținutului, începînd de pe vremea războiului troian; ei luaseră o dezvoltare atît de mare încît au dat numele de „Grecia Mare" acestei regiuni şi Siciliei. Acum însă, în afară de oraşele Tarent, Rhegium şi Neapolis, toate au ajuns pe mîna străinilor şi astfel unele locuri le stăpînesc lucanii şi bruttii, altele campanii, dar şi aceştia numai cu numele, adevărații stăpîni fiind romanii, pentru că şi campanii au devenit cetățeni romani.[25] Totuşi cel care descrie regiunile pămîntului trebuie să înfățişeze atît datele prezente, cît şi unele din întîmplările trecute, mai ales din vremurile lor de glorie.

Cît despre lucani, unii dintre ei, aşa cum spuneam,[26] ating Marea Tireniană, în vreme ce alții, care sînt stăpîni pe interiorul ținutului, s-au aşezat mai sus de golful Taren-tin. Aceştia, ca şi bruttii şi ca înşişi samniții, strămoşii acestora, atît de greu au fost loviți de calamitățile războaielor încît astăzi este cu neputință să se deosebească aşează- [2]$4 rile unora de ale altora. Pricina stă şi în faptul că azi nici «nul din acestfe seminții nu mai axe o rînduială de stat proprie, că şi-a părăsit datinile legate de limbă, de armură, de. îmbrăcăminte şi altele înrudite cu acestea. De altfel, şi localitățile lor, privite fiecare în parte şi în amănunt, în prezent sînt cu desăvîrşire lipsite de renume.

3 Vom prezenta, aşadar, la un loc ştirile ce le-am cules în legătură cu populațiile din interior — este vorba de lucani şi de vecinii lor saimniți — fără să facem deosebirea între ei. Petelia[27] este socotită capitala lucanilor şi este, pînă în ziua de azi, destul de bine populată.[28] Ea este o fundație a lui Philoctet, care a fost izgonit din Meliboia[29]

™ ziduri împotriva ÂurSor PK-/mpre^muit odinioară vechea Crimissa* dL Tlutl A 7J Z întemei« fi despre Philoctet în â^gKăbS^ ^vorbeşte după cne susţin unii autorii« a a ' "SPMe oă acesta> ?i a întemeiat citadela Cr'mi«3 ;" Pţ_tarmuI Cro tonei33 anterior, OTa^ Chone* dSS* W?* •?? de ea> *« numele de choni. Apoi, cTnâTu 7^" lui au caW J el în Sicilia, apfoape de? E vt"""",^^^ trimise Aigestos, fiul lui Tros, a put temei';;) Ub c<?nduCerea Iui In «tenorul ţinutului se mai arîf °?M™ Aegesta* Verunae,38 Calasarna^ s; atL ,,, »le Gnuamum," l^Venusia- un ora" vrânkde nî^ T mki P& ™. ^ si celelalte din cSnSr£ T"'*Acesta din ur~ Campania, sînt, după părţr "S lu" în drum spre sus de Thurii« se întindă "terS^ -"T**- Mai Lucann sînt o seminţie salt "T11 Tauriana.« "W în război pe posidol ?7 ' "•'• duPă ce au bi-Pînire pe ai&^S™* fpe ,alia î» or, au pus stă-

ţ?i alegeau unS reee î!f j' m ni ^ ^' pe vrem e de război frunte/treburilor p^bte-uuiia Inor P^zent ei sînt cetăţeni români.*»

o %nTTZ5ft&)£%■?« Mei, Pe bruttn^ Antiochos,^ în lucrarea ^n ^ îl «■¥* î?ae că această reg une „<wT •" -Spre ItalJa", sus-lia, ?i de aceea e! Kn? n propnu,zis numele de îţa ?K doar că 12?' **** por*lune * Penin fixează spre MaSa T§£ ană acelea ^^ EI « le-am înfăţişat pentru LuSSat? gramţe pe care noi ţar înspre stnWarea 2 A""016 C„sul Lao^ului, Tarentului, care se ZinTîn'c^^™^ Terit™u ţ Prezintă în afara iSfei iar np l —• ,MetaP<»*ului,

lat de 160 de stadii [29,6 km], se află între cele două golfuri, de o parte Hipponiates,[49] pe care Antiochos îl numea Napetinos, pe de alta Skylletic.[50] Circumferința teritoriului cuprins între istm și strîmtoarea Siciliei, măsurată în jurul țărmului, este de 2 000 de stadii [370 km].[51] De la un timp — continuă Antiochos[32] — numele atît al Italiei cît și al oinotrilor s-a extins pînă în părțile Metapontului și ale Siris[53]-ului, pentru ca, zice, tocmai aceste locuri au fost populate de choni, un neam oinotric foarte avansat, iar ținutul lor s-a numit Chone. Dar acest autor a simplificat mult faptele și are păreri învechite, de vreme ce nu face nici o deosebire între lucani și brut-tieni. Doar Lucania se întinde între litoralul tirenian și țărmul Mării Siciliei, într-o parte pe porțiunea de la Si-laris pînă la Laos, în cea de a doua, de la Metapont pînă la Thurii, înspre continent, ea ține de ia samniți pînă la istm/ui dintre Thurii și Geralli[54] din apropierea rîului Laos. Lățimea acestui istm este de 300 de stadii (55,50 km). Mai sus de lucani, locuiesc brumai într-o peninisuilă care cuprinde la rîndul său o altă peninsulă, aceea care formează istmul dintre golful Skylletic și Hipponiates. Numele acestui neam a fost dat de către lucani, pentru că ei numesc brutti pe dezertori. Brunii, așadar, care odinioară erau, după cîte se spune[55], păstori în slujba lucanilor, și care cu vremea și-au îngăduit unele libertăți profitînd de slăbiciunea stăpînilor, s-au răsculat împotriva acestora mai cu seamă cînd Dion a aținat războiul împotriva lui Dionysios[56] și a învrăjbit pe toți locuitorii acestor regiuni sculîndu-i pe unii împotriva altora. Cam acestea le-am avut de spus despre lucani și brutti.

5 Pornind de la rîul Laos, primul oraș al Bruttiului este Temesa, numit în prezent Tempsa.[57] El a fost întemeiat de ausoni. Mai tîrziu i s-au adăugat și coloniști etolieni, sosiți aici în frunte cu Thoas.[58] Dar aceștia au fost izgoniți de brutti, iar pe brutti, Ia rîndul lor, i-au nimicit Hannibal și romanii. Aproape de Temesa se află un sanctuar adumbrit de măslini sălbatici, închinat eroului Polites,[59] unul din tovarășii lui Odysseus. Ucis prin

vicleşug de către barbari, el a dezlănţuit după moarte o mînif aprigă asupra lor, astfel încît ^^^^Sî jurimi s-au văzut siliți, datorită porunca unu oraco, sa-i plătească tribut- Este si o ^zicală^ «m ^ £ rocanoşi, care spune ca zace in ei eroul ani *

„

cînd locrii epizephyri" au cucerit oraşul„ se P ^eşte ca pugilistul Euthymos- a coborît ^ motm^1 oului U biruit în lupta şi 1-a silit sa dezlege pe locauu Despre această Temesa se crede că vorbeş*etul (Ho-236 mer) şi nu de Tamas(s)es din Cipru; căci * «a*„spune la fel de bine în amîndouă felurile: > ttara^ după aramă" şi ^2 duc k Tmafi)* f/d ?7e^nine într-adevăr, în apropierea sanctuarului se va d ruge mine de .ramă, părăsite astăzi. Lîngă Temesa es"a^U Termal pe care 1-a distrus Hanmbal, A pmm« ţu-i putea asigura apărarea, cînd s-a refugiat m B "mr^^ Urmează apoi Cosentia,<* capitala brutolor..Jtamai sus de ea, spre interiorul ^^^^fe o fortăreaţa întărită, in prea ma căreia a ^ dru, căpetenia molossilor" îl Mase şi pe oracoM din Dodona care i-a poruncit să se P^fj™^ şi de Pandosia." Cum localităţi ^ acelaş nm se afla şi în Tbesproţia- (ei credeau f ^/^J^ll iată că şi-a găsit moartea hnga cele din ? . . fortăreaţa este situată pe o colina cu trei_ vraun şi pe lîngă ea curge Acheronul. De aceea a mai contribuit la amăgirea lui şi următorul oracol:

Ta, Pandosia, cu trei vîrfuri, vei P Câ
popor numeros vei pierde într-o zi.

Alexandru şi-a închipuit că oracolul j*J-jj* pieirea duşmanilor, nu a propriilor sai oameni, be m spune de asemenea că Pandosia a fost odinioară reşedinţa regi-

^DtrCosentia urmează la rînd HipponW o fundaţie locriană. Această localitate, aparţmind b început bruttilor, a fost luată de la aceştia de ca re jmani care i-au schimbat numele în acela de Vibo Valenţa* Deoare-

ce imprejurumle ei sint bogate în păşuni şi au minunate pajişti cu flori, s-a impamintenit credinţa că însăşi Core™ vine din Sialia pe aceste meleaguri ca să culeagă flori. De aceea femeile dm^Hipponion au luat obiceiul" să culeagă vara flori si sa-şi împletească cununi, încît la sărbători este o ruşine sa poarte cununi cumpărate. Vibo AIT^ a75C ?- Un\Po" Pe care k amenajat odinioară Agathocles^, tiranul _ sicilienilor, cînd a cucerit oraşul Daca porneşti de jaici pe lingă coastă, pînă la pomi lui Hewol*™, ve2l ca promontoriile Italiei de la Strîmtoaraa Sicihei încep sa coteasca spre apus. Tot în acest drum de-a lungul coastei se intilneşte oraşul Medma", întemeiat de aceiaşi locneni lmga un mare izvor numit la fel™ cu oraşul. In vecinătatea lui se află un port numit Empo-nSS l De asemenea P'^apropiere curge şi rîul Metaurus , cu un port ce poarta acelaşi nume«. în faţa acestei P, i--Un/17a , Coa^ei lm~ Sltuate insulele LiPan> la 200 de stadii (37 kmr depărtare de Strîmtoarea Siciliei. Unii autori susţin ca acestea sînt insulele lui Eol, pe care îl pomeneşte şi poetul în Odisei^. Ele sînt şapte la număr, toate vizibile fie ca sint privite din Sicilia, fie de pe ?mamntl/rle^ln„Sf7Slt ^ MedT- DeSPre ele vom «I«a (mai pe larg) cind ya veni vorba despre Sicilia». După Metaurus urmează d doilea rîu cu acelaşi nume». Apoi se mtilneşte SkyllW?, o stîncă înaltă ce înaintează în mare in forma de cap, avînd un istm scund, la care pot acosta vase din amîndouă părţile. Anaxilaos, tiranul din RhegiumSŞ a fortificat acest istm printr-un zid împotriva etruscilor, a amenajat aici o bază navală şi astfel a tăiat piraţilor accesul la Strîmtoarea Siciliei. în apro-
&mai ^frV1' 25£ **$ (46,25 km) depărtare de Medma se afla Camys Ş, ultimul cap al Italiei, care creează Strîmtoarea Siciliei împreună cu Capul Pelorias»» al insulei Sicilia Aceasta din urmă este unul din cele trei capun care dau^ forma de triunghi Siciliei. El înclină spre ra antul de vara m^vreme ce capul Cainys este îndreptat ^e apus, amindoua descriind unul faţă de celălalt o curba in sens contrariu. De la capul Cainvs oînă la sanctuarul lui Poseidon sau Coloana^hegiulSs^Strîm"

toarea măsoară în lungime cam 6 stadii (1,11 km)[92], lățimea, în partea ei cea mai îngustă, este ceva mai mare. De la Coloană pînă' la Rhegium sînt 100 de stadii (18,50 km) interval în care Strîmtoarea se lățește pe măsură ce te apropii de marea exterioară şi răsăriteană, numită marea Siciliei.

6 Rhegium este o fundație a chalcidienilor şi anume a acelora despre care se povestește că[93], datorită unei secete, au fost aleşi, la îndemnul unui oracol, cîte unul la zece locuitori, pentru a putea fi închinați lui Apollo, şi că aceştia, drept urmare, au plecat din Delfi şi s-au aşezat în acest loc, luînd cu ei pe drum şi pe alți compatrioți de-ai lor. Dar, după cîte spune Antiochos[94], zan-clienii[95] au trimis după ohalcidieni[96] şi le-au mai adăugat ila ceată ca şef pe un cetățean de-al lor cu numele An-timnestos. La această colonizare au mai luat parte şi nişte messeni care au fost izgoniți din Pelopones, fiind victimele unor răzvrătiți ce nu voiau să dea satisfacție lacede-monienilor pentru vătămarea fecioarelor trimise la Lim-nai[97] ca să celebreze ritualul unei sărbători[98]; cu acest prilej messenii le-au siluit şi au ucis pe cei care le-au sărit în ajutor. Acești exilați, aşadar, retrăgîndu-se mai întîi la Mafciistios[99], au trimis de aici o solie la oracolul zeului, ca să-i facă imputări lui Apollon şi Artemidei că, în schimbul evlaviei cu care ei le apără cauza, aceştia îngăduie să se abată asupra lor atîtea nenorociri, şi să-i întrebe totodată cum ar putea să scape teferi din pierzania în care au intrat. Atunci Apollon le-a poruncit să-i însoțească pe chalcidieni la Rhegium şi să-i fie recunoscător sorei lui, Artemidei, care nu i-a lăsat să piară, ci, dimpotrivă, i-a salvat pentru că astfel nu vor pieri împreună cu patria lor care nu peste multă vreme va cădea în stăpîniirea spartanilor[100]; Messenii au dat ascultare zeului. De aceea, cîrmuitorii oraşului Rhegium pînă la Anaxilaos[101] au fost aleşi mereu dintre messeni. Antiochos susține[102] că în vechime acest loc a fost populat în întregime de sikeli şi de imorgeți[103], care însă au trecut apoi în Sicilia, izgoniți de oinotri. Unii autori pretind[104] că

cunnd, în vremuri™£, din vechie si pînă de răsculat Sicile OraW ! ' • "d Sextus P°mpeius a după Cîm spune' EschJ £ *£?' numele * «fcrn! petrecut în aceasta pane a S ?-^^ Care s«e«Jia a fost ruptă de „W P³ᵀᴹ¹ᵀᴹ"!ᵀᴹ; într-adevăr Si-pamînt; si astfel atît EschflS* • T-?râ cutremurelor de acel fenomen i se rat „ i V,ţn au arătat că de la d— că o întl^S⁶ "aT Ltî ^S^" E do- lucrurilor, ci s-a pWaout ou S" " T^e* contrarâ «™ fenomenele observate ^ jurul Fr— >"d în ^i* ^ ca si în insula iSU*? f *, *". *** ale

deoarece ^ j£ ^^^ă ^ ^
erupe Ja suprafaţă materi \£ i dm mtenor ?

feoarece gurile"/rt ^0^=°^-^ * '*

mf tul din jurul strfmSrii în rr '" ^ CUtremura P~ «fc ce duceau Ia suprafaţă er, ™ &** dnd toate vi- pele, sub presiunea dt inW "'* a98u PMe> focu J * foarte puternice si centrele Z ' PT°Cm Cutre™ dam au cedat pfoS îa ULT • V^ loC asemenea z g«~ despicat în două lăsîn d T» "**%** VÎntuAr * s au d°«a părţile *Ari£i-"£T*\ K?*** ** ^ J, aJc mării car; despart cel te ', ^ ^"^ Cît jaci, negreşit, Prochţte si ŞL"l„le dm aceste locur^ Le"cos;a) Sirenussele»»»V&wSTfe Ca ?I Ca Pmaeo Conti n e nt. Alte insule L™"- ^ Slm nu Pte d >» fa jă din adîncul mări t? ° Sra U/ld^ ra ^pra- Pfţi ?i astăzi. S?r ade^r * ""* ^"^ în «*** afla te în largul mării TJ ■ ^ Crede ™ ^sulele durile apelorg(de3 ă s au^d "* ^^ din strafu -J*P* cele situate naau„ ^ ^ Continent)- C» de el^doar Printr o sllritrtr"^ ?i ****** loS'c să credem că ele au r Sm"?. toare> «te mult mai a eie s-au rupt din acestea.

Cît despre Rhegium se cuvine să ne mai întrebăm în care din cele două presupuneri rezidă adevărul, dacă pricinile pentru care oraşul şi-a primit acest nume se lămuresc prin fenomenele de mai sus sau prin celebritatea oraşului, căci samniţii l-au numit cu termenul latin care înseamnă „Regesc"[113], deoarece întemeietorii acestui neam au făcut parte din acelaşi stat cu romanii şi se foloseau mult de limba latină[114]. Acest oraş cu adevărat vestit, care a pus temeliile multor altor oraşe şi care a dat naştere multor bărbaţi de valoare ce s-au distins fie în politică, fie în ştiinţă[115], a fost distrus cu desă-vîrşire de Dionysios, sub învinuirea că, la cererea lui de a lua în căsătorie o fată din Rhegium, locuitorii oraşului i-au trimis pe fiica gîdelui[116]. Fiul său, după aceea, a reconstruit un cartier al oraşului şi i-a dat numele de Phoiibia. Dar pe vremea lui Pyrrhus[117], garnizoana din Campania, care i-a fost impusă oraşului, a masacrat, încălcând învoielile, pe cei mai mulţi «din locuitorii lui[118]. Apoi cu puţin înainte de războaiele marsice[119], nişte cutremure de pămînt au distrus o mare parte a clădirilor. 259 Caesar Augustus, cînd 1-a alungat pe Pompeius din Si-cilia şi a văzut cît de slab este populat acest oraş, 1-a mărit dăruindu-i ca locuitori pe unii din ostaşii săi[120], iar astăzi populaţia lui este destul de numeroasă.

7 în drumul făcut în continuare pe lîngă coastă de la Rhegium spre răsărit la o distanţă de 50 de stadii (9,25 km)[121], se întâlneşte capul Leucoipetra[122], numit astfel din pricina culorii sale (albe). Acesta este socotit[123] capătul lanţului Apeninilor. De aici, se ajunge la He-raoleion[124], care este ultimul promontoriu al Italiei şi are vederea spre miazăzi. într-adevăr, îndată ce a ocolit acest cap corabia înaintează în direcţia vîntului de sud-vest pînă la capul Iapygiei, apoi coteşte din ce în ce mai mult spre nord-vest, în direcţia golfului Ionic. După Promontoriul Heracleion, urmează capul locrian numit Zephy-rion[125], cu un port ce adăposteşte vasele de vînturile dinspre apus de unde i se trage şi numele. Vine apoi la rînd oraşul Locri Epizephyrii, o colonie a locrienilor din

golful Crissa, care au fost aşezaţi în acest loc de Euanthos cu puţin in urma întemeierii Crotonei şi a Syracusei[126]! tphoios« se înşală cînd susţine că ei sînt colonişti de-ai tata opuotiii[1]^ De fapt primii colonişti n-au rămas sa locuiască la capul Zephyrion decît trei sau patru ani, apoi şi-au strămutat oraşul cu sprijinul syracusanilor, căci in acelaşi timp şi aceştia printre care.. .[m] Pe locul unde locnenu ş,-au aşezat taberele se află un izvor cu numele mît 7!.,, [illegible] S [illegible] P a la Locri sînt 600 de stadii (IU km)™. 0msiJ mita Bposis (Esopis)[131].

8 S-a răspîndit credinţa că locrienii sînt cei dintîi care au avut j egl scrise. Şi după ce s-au bucurat vreme îndelungata de binefacerile unei bune legislaţii, tiranul Dio-nysiOT, uşomat din Syracusa[132], i-a copleşit cu cele mai mari la'radelegi. Astfel, de pildă, se strecura în camera nupţiala unde logodnicele gătite mirese îşi aşteptau soţii Şt prohta de ele înaintea lor. Sau, după ce aduna fecioarele du, localitate, da drumul în sala banchetului unor porumbei ^u aripile tăiate şi poruncea fetelor să alerge după ei m pielea goală, pe unele silindu-le să încalţe sandale despeirecbiate, una mai înaltă, alta mai joasă, pentru ca spectacolul să fie, (se zice), şi mai indecent. (Toate acestea^ le-a platlt msa- SCUmp, cînd a încercat să se întoarcă dînnou în Sicilia ca să-şi recîştige domnia, căci ocru i-aii nimicit îndată garnizoana lăsată de al la ei, s-au declarat independenţi şi au pus stăpînire pe soţia şi copiii tiranului; căci el lăsase la ei împreună cu soţia pe cele doua face ale sale şi pe cel mai tînăr dintre fii, care c« aproape de vîrsta adolescenţei; celălalt fiu, Apollo-«ates, însoţea pe tatăl său în expediţia de reîntoarcere in Syracusa. Cu toate că Dionysios însuşi i-a rugat mult |i m acelaşi timp au stăruit şi tarentinii pentru el să-i înapoieze membrii familiei, fixindu-i orice condiţii z} ™i, ei l-au refuzat şi au preferat să îndure neajunsu- 260 "e unei impresurări şi devastarea ogoarelor; dar măcar ţi-au vărsat cu prisosinţă focul mîniei pe fiicele acestuia; aci după ce le condamnară la prostituţie, le sugrumară,

apoi, arzîndu-le trupurile, le-au măcinat oasele şi le-au aruncat în mare.

Ephoros[134], vorbind despre legile scrise ale locrienilor, pe care Ie-a compus Zaleucos, făcînd unele împrumuturi din legile oretane, laconiene şi areopagitice[135], susține că inovația principală a lui Zaleucos constă în faptul că, în vreme ce, înainte, fixarea pedepselor pentru fiecare delict în parte era lăsată pe seama judecătorilor, acest legislator a prevăzut sub litera legilor diferitele pedepse, socotind că sentințele judecătorilor nu sînt niciodată aceleaşi pentru delicte identice, cu toate că ele ar trebui să fie aceleaşi. Ephoros îl mai laudă, şi pentru că a simplificat formularele de încheiere a contractelor. El ne mai informează că mai tîrziu thurienii, vrînd să-i întreacă pe locrieni în preciziunea legilor, au izbutit să se facă celebri, dar s-au dovedit totuşi inferiori acestora. într-adevăr, sînt cîrmuiți de legi bune nu cei care prevăd sub litera legii toate şicanele denunțătorilor de profesie, ci aceia care sînt statornici principiilor simple. Aceasta a fost şi părerea lui Platon[136], care spune că cei care au cele mai multe legi, aceia au şi cele mai numeroase procese şi moravurile cele mai rele, după cum cei care au mulți medici, e firesc să te gîndeşti că au şi boli multe.

9 Pe malurile rîului (H)alex[137] care formează hotarul dintre Rhegium şi Loicrida[138], curgînd printr-o vale adîncă se întîmplă un fenomen ciudat cu greierii; în vreme ce pe țărmul locrienilor greierii cîntă', cei de pe malul potrivnic rămân muți; pricina care se presupune[139] este că la rhegieni locul este adumbrit, astfel că greierii udați permanent de rouă nu pot să-şi întindă membranele, în vreme ce greierii de pe malul celălalt, aflîndu-se în bătaia soarelui, le au uscate şi de tăria cornului, ceea ce le permite să scoată cu uşurință țîrîitul lor. De asemenea la Locri se putea vedea o statuie a citaredului Euonymos, reprezentat cu un greiere pe chitară. Lămurirea o dă Ti-maios, care povesteşte că odată acest Euonymos a concurat la Jocurile Pythice cu Ariston din Rhegium şi şi-a disputat cu el sorții de izbîndă; Ariston i-a rugat atunci

pe delfieni să-1 sprijine pe el deoarece strămoşii lui s-au consacrat zeului (Apollon) şi colonia (Rhegium) a pornit din Delfi; Euonymos pretindea că, din capul locului nici nu trebuia să se admită să participe la concursurile de canto acei oameni la care pînă şi greierii, vietăţi cu osebire iubitoare de cântec, sînt afoni. Cu toate acestea, Ariston n-a cîştigat mai puţină stimă şi trăgea nedăjde că va cuceri victoria; dar pînă la urmă, a ieşit biruitor Euonymos, care a ridicat apoi în patria sa statuia despre care am vorbit, deoarece în timpul concursului, ru-pîndu-i-se una din coarde, s-a aşezat un greiere în locul 261 ei şi a suplinit-o cu cîntecul său.

Interiorul ţinutului, mai sus de Rhegium şi de Locri, îl populează bruttii. Aici se află şi oraşul Mamertium[140] şi o pădure numită Sila[141], care produce excelenta răşină de Bruttium. Această pădure are copaci frumoşi şi apă bună, întinzîndu-se pe o suprafaţă de 700 de stadii (129,50 km).

10 Dincolo de oraşul Locri se află cursul Sagrei[142], care poartă un nume feminin. Pe malurile lui se înalţă altarele Dioscurilor, în preajma cărora 10 000 de locri, ajutaţi de cîţiva rhegieni, au înfruntat 130 000 de croto-maţi şi au ieşit biruitori[143]. De la această întâmplare «e spune[144] că se trage proverbul folosit pe seama neîncrezătorilor: „mai adevărate decît cele petrecute la Sagra". Unii autori[145] au mai adăugat şi amănuntul de necrezut că vestea întîmplării a ajuns încă' în aceeaşi zi la Olym-pia, la cunoştinţa celor care celebrau jocurile de acolo, şi repeziciunea cu care s-a transmis ştirea s-a găsit că a fost adevărată. Acest dezastru de pe Sagra este socotit[146] pricina pentru care neamul crotoniaţilor n-a mai dăinuit multă vreme, din pricina numărului mare de oameni care au căzut atunci pe cîmpul de luptă.

După Sagra se întîlneşte Caulonia[147], oraş întemeiat de anei şi numit mai înainte Aulania din cauza unei vîlcele[148] din faţa oraşului. Acuma localitatea este pustie; căci locuitorii ei au fost alungaţi de barbari în Sicilia, unde şi-au construit o nouă Gaulonia[149]. Dincolo de oraşul

pustiu este situat Skylletion[150], o colonie întemeiată de ceata atenienilor conduşi de Menestheus, numită în prezent Scylacium. Această localitate se afla sub stăpînirea cro-toniaților, cînd Dionysios a alipit-o[151] la hotarele locrie-nilor. După acest oraş s-a numit Skylletic şi golful care, împreună cu golful Hipponiates, formează istmul mai sus pomenit[152]. Iar Dionysios, după o expediție împotriva lucanilor, a încercat să închidă istmul printr-un zid, pe motivul că asigură astfel securitatea populațiilor din interiorul istmului contra barbarilor din afară, dar de fapt pentru a rupe legăturile dintre cetățile elene şi pentru a domni nestingherit peste cei din interiorul istmului; dar 1-a împiedicat o incursiune a populațiilor din exterior[153].

11 După Skylletion urmează ținutul Croitoriei şi cele trei capuri ale iapygilor. Dincolo de acestea se află La cinium[154], un templu al Herei, care a fost odinioară foarte bogat şi încărcat de multe ofrande.

Dar distanțele nu sînt date judicios de autori, afara doar de Polybios, care consideră în linii mari intervalul de la strîmtoarea Siciliei pînă la Lacinium de 1 300 stadii (240,50 km)[155], iar de aici pînă la capul lapygia, de 700 stadii[156] (129,50 km); ultimul interval se cheamă gura golfului Tareotin. Golful în sine are un perimetru considerabil, de 240 de mile (354,2 km), după cîte asigură Chorograful, sau de 1300 de stadii, după Polybios care dă totuşi cu 80 de stadii (14,80 km) mai mult[157], potrivit 262 părerii clui Artemidoros, şi lasă lățimea gurii golfului tot cu 80 de stadii (14,80 km) sub mărimea ei reală. Golful Talentului este deschis spre răsăritul de iarnă[158], iar începutul lui îl marchează Lacinium; într-adevăr, îndată după ocolul acestui cap, apăreau oraşele aheilor, care astăzi nu mai există, afară doar de Tarent; dar asupra ruinelor acestor aşezări merită să zăbovim ceva mai mult.

12 Primul dintre ele este Crotona, situat la 150 stadii (27,75 km) de Lacinium[159], şi tot aici se află un rîu, Aisaros[160], un port şi încă un rîu, Neaithos[161], al cărui

nume se spune[162] că se trage de la următoarea întîmplare. Se povesteşte că aheii care rătăceau pe mare în urma războiului troian au nimerit lîngă această coastă şi au debarcat ca să cerceteze locurile. Femeile troiene pe care le aduceau ou ei, ostenite da atîta călătorie pe mare, cîod şi-au dat seama că vasele au rămas fără nici un bărbat, le-au dat foc. în felul acesta se văzură siliți să se aşeze în aceste părți, dar în acelaşi timp ei înşişi au băgat de seamă cît de roditor era părnîntul de aici. Şi acum de îndată începură să sosească mulți alți compatrioți de-ai lor, cu care porniră să se ia la întrecere ca între unii de acelaşi neam, au luat ființă multe colonii care, în cea mai mare parte, au căpătat nume după numele eroilor troieni[163] iar rîul Neaithos şi-a primit numele de la această' întîmplare. Antiochos la rîndul său povesteşte[164] că, în urma unui oracol[165] care a poruncit aheilor să întemeieze Crotona, a plecat (mai întîi) Myskellos ca să caute locul potrivit. Dar cînd a văzut întemeiat în acele părți Sy-bar-is-ul[166], care purta acelaşi nume ca un rîu din apropiere, socoti că acest oraş este locul cel mai nimerit; în-torcîndmse, deci, la oracol, a întrebat zeul dacă n-ar fi cumva mai bine să-şi întemeieze acolo colonia decît la Crotona, dar zeuil i-a răspuns lui Myskellos, (care era puțin gîrbov), în felul următor:

> „Myskellos, cel în talie scurt, de crezi că-i mai bine Altceva
> să urmăreşti decît ce ți se cuvine, Să ştii bine atunci că
> numai lacrimi vînezi Dacă darul cel drept oferit tu-l
> nesocoteşti'".

înapoindu-se atunci din nou în acele locuri, a întemeiat Crotona, sprijinit şi de Archias, viitorul întemeietor al Siracusei, care 1-a întîlnit din întîmplare pe drum atunci cînd călătorea înspre locurile unde urma să întemeieze Siracusa. Primii locuitori ai Crotonei, după informația lui Ephoros[167], au fost iapygi. Se pare că îndeletnicirile ei de căpetenie au fost meşteşugurile de război şi disciplinele atletice. Şi într-adevăr, la o Olympiadă primii Şapte bărbați care i-au biruit pe ceilalți la stadiu au fost

din Crotona, încît pe bună dreptate s-a spus, se pare, că ultimul dintre crotoniaţi era primul dintre ceilalţi eleni. De la această întîmplare[168] se spune că s-a răspîndit şi zicala următoare: „Mat sănătos chiar decît Crotona", ca şi cum locul însuşi ar avea anumite principii generatoare de sănătate şi de vigoare, dată fiind mulţimea atleţilor[369], într-adevăr oraşul a avut mai mulţi învingători olimpici, cu toate că nu multă vreme a fost populat, din pricina 263 marelui număr de bărbaţi care au căzut în bătălia de pe Sagra. La gloria Crotonei au mai contribuit şi numeroşii filozofi pitagoreici[170] ca şi Milon, unul din cei mai străluciţi atleţi, care a fost şi un discipol al lui Pythagoras în timpul lungii sale şederi în acest oraş. Se povesteşte că o data la o masă comună a filosofilor, cum un stîlp al sălii era gata să se prăbuşească, Milon s-a vîrît în locul lui şi, nu numai că i-a salvat pe toţi, dar şi pe sine a izbutit să se smulgă de sub bolta în prăbuşire. Cum era încrezător în această forţă a sa, se poate crede că el şi-a găsit într-adevăr sfârşitul vieţii în împrejurările pe care le prezintă anumiţi autori.[171] Astfel se spune că o dată, pe cînd trecea printr-o pădure deasă, s-a abătut ceva mai mult din cale, cînd a nimerit peste un trunchi mare de copac în despicătura căruia se bătuseră nişte pene. Vîrîndu-şi în crăpături mîinile şi apoi şi picioarele, s-a sforfat din răsputeri să-l despice în două; dar a izbutit doar să-i lărgească crăpăturile atîta cît să-i cadă afară icurile; atunci însă cele două părţi ale lemnului s-au alipit îndată la loc, iar el, prins într-o astfel de capcană, a ajuns pradă fiarelor.

13 în continuare după Crotona[172] la 200 stadii (37 km) depărtare, se află o colonie aheică, numită Sybaris. Situata între două rîuri, Crathis şi Sybaris,[173] întemeietorul ei a fost Ois(os) din Helike[174]. în vechime, prosperitatea acestui oraş a fost atît de mare, încît a poruncit peste patru neamuri vecine, a avut sub ascultare douăzeci şi cinci de oraşe, a pornit război[175] împotriva crotoniaţilor cu 300 000 de ostaşi, iar locuitorii lui de pe rîul Crathis cuprindeau o circumferinţă de 50 de stadii (9,25 km).

Dar datorită luxului şi a orgoliului său (toată) bunăstarea i-a fost distrusă[176] în răstimp de şaptezeci de zile de crotoniaţi. Aceştia, după oe le-au cucerit oraşul, au îndreptat asupra lui cursul rîului şi l-au înecat în apele lui. Mai tîrziu, supravieţuitorii, puţini la număr, s-au adunat din nou şi s-au aşezat[177] în acelaşi loc. Cu timpul însă şi aceştia aiu rost nimiciţi de atenieni şi de alţi eleni care au venit să repopuleze împreună cu ei oraşul; nou veniţii au ajuns pînă la urmă' să-i dispreţuiască într-atît pe vechii localnici încît pe unii i-au masacrat..., iar oraşul l-au strămutat într-alt loc din apropiere, şi l-au numit atunci Thurii[178], după numele unui izvor. Caii care se adapă în rîul Sybaris devin sperioşi; de aceea se şi îndepărtează hergheliile de acest rîu, iar Crathis face blonzi şi căruntţi[179] pe oamenii care se scaldă' în apele lui, şi vindecă tot soiul de boli. Thurienii, după ce multă vreme au dus o viaţă prosperă, au fost înrobiţi de lucani, iar cînd tarentinii i-au cucerit de la lucani, au căutat adăpost alături de romani[180]. Aceştia, trimiţîndu-le coloni, devreme ce erau puţini locuitori, au schimbat numele o>raşuiluii în acela de Copiae[181].

14 Dincolo de Thurii, se află fortăreaţa Lagaria[182], care a fost întemeiată de Epeios şi de focidieni. De aici provine şi vinul Lagaritan dulce şi uşor şi foarte reco- $^{2<}$W mandat de medici. Aşa se şi spune că: „vinul de Thurii trece printre vinurile cu renume"[183]. Urmează apoi oraşul Heracleia[184], aşezat puţin mai retras de la mare, şi două' rîuri navigabile, Akirls şi Siris[185]. Pe acesta din urmă se afla odinioară un oraş cu acelaşi nume, de origine troiană. Cu timpul, cînd tarentinii au mărit populaţia Heracleii cu locuitorii oraşului Siris, acest oraş (troian) a devenit un port al heracleoţilor. El se află la 24 stadii (4,44 km) depărtare de Heracleia, şi cam la 330 de stadii (61 km) de Thurii. Drept dovadă că era o colonie troiană se dă[186] o statuie de lemn a Athenei Troiene, ridicată în acest loc, despre care se povesteşte că şi-a lăsat pleoapele-n jos cînd ionienii care au cucerit oraşul au smuls pe cei care s-au adăpostit lîngă ea implorîndu-i

ocrotirea. Ionienii au sosit pe aceste meleaguri ca colonizatori, fugind de stăpînirea lydienilor. Ei au luat cu forța orașul Siris, care se afla pe atunci sub stăpînirea cho-nilor, și i-au dat numele de Polieion[187]; iar statuia de lemn s-ar mai vedea și astăzi cum își închide ochii. Negreșit mare îndră'zneală este să îngăimezi asemenea poveşti şi mai ales să pretinzi, nu numai că ea şi-a închis odinioară ochii, cum şi i-a întors pe vremuri la Troia din fața pîngăririi Cassandrei, ci că şi astăzi se mai vede cum îşi închide ochii[188]. Dar mult mai mare este neruşinarea să multiplici în atîtea exemplare, cîte susțin istoriografii, statuile de lemn aduse din Troia! într-adevăr şi la Roma, şi în Lavinium[189], şi în Luceria[190] şi în Siritis[191], Ajthena este numită: „Troiană", pasă-mi-te pentru că ar fi fost adusă de acolo. De asemenea cutezanța femeilor troiene de-a da foc corăbiilor este vînturată peste tot şi chiar daca ea a fost cu putință, nu apare verosimilă[192]. Unii autori pretind[193] că şi Siritis şi orașul Sybaris de pe Traeis[1!,4] sînt întemeiate de rodieni. Antiochos[195] povestește că ta-rentinii, războindu-se pentru Siritis cu thurienii, care aveau în fruntea lor pe Cleandridas, cel izgonit din Lacede-mona, au căzut pînă în cele din urmă la înțelegere şi au populat împreună orașul, iar colonia a fost atribuită tarentinilor. Mai tîrziu Siris a primit numele de Heracleia, atunci cînd şi-a schimbat, odată cu numele, şi locul[196].

15 Vine apoi la rînd Metapontion, la 140 stadii [25,90 km] depărtare de portul Heracleii. Bl a fost întemeiat, se spune, de pylenii care se întorceau din Troia sub conducerea lui Nestor[197]. Se mai povestește că aceştia au scos atît de mari cîştiguri din cultura pămîntului, încît au închinat la Delfi în aur ofranda unui seceriş întreg. Obîrşia pyliană a orașului se dovedește prin ritul local al jertfelor de ispăşire aduse Manilor Neleizilor[198]. Acest oraș pînă la urmă a fost distrus de samniți[199]. Antiochos arată[200] că pe locul lui părăsit s-au așezat acei ahei după care au trimis compatrioții lor din Sybaris, din ura străveche a aheilor față de tarentini, nutrită încă de pe vremea izgonirii aheilor din Laconia; prin urmare, ei au

chemat pe rudele lor pentru ca nu cumva tarentinii din vecinătate să ocupe acest loc. Cum puteau să aleagă între două oraşe, mtre Metapontium, situat mai aproape de Tarent, ^şi Siritida, ceva mai departe de el, noii sosiți au fost îndemnați de sybariți să ocupe Metapontium, pentru că, de vor stăpîni acest oraş, vor avea la dispoziția lor şi Siritida, dar dacă vor înclina pentru Siritida, vor face cadou tarentinilor oraşul Metapontium în coastele căruia se aflau aceştia. Mai tîrziu, cu prilejul războaielor ce le-au purtat împotriva tarentinilor şi a oinotrilor din interiorul ținutului, (aheii din Metapontion) au găsit o dezlegare (a conflictului) într-o învoială asupra parcelei de pămînt care constituia granița dintre Italia de atunci şi Japygia. Aici la Metapontion, susțin mitografii[201], au trăit şi Metapontus şi captiva lui, Melanippe, ca şi fiul acestuia născut de ea cu numele Boiotos. Lui Antiochos[202] i se pare că oraşul Metapontion s-a numit mai înainte Metabon, dar mai tîrziu a suferit o uşoară schimbare a numelui; pe de altă parte, că Melanippe n-a fost adusă eroului _ Metabos ci lui Dios. Dovada acestor fapte o constituie sanctuarul eroului Metabos, ca şi versurile poetului Asios, care vorbeşte astfel despre Boiotos:

„Care-n palatul hi Dios lumina zilei văzuse,
Căci Melanippe, femeia mîndră la chip, i-l născuse."[203]

Ceea ce dovedeşte că Melanippe i-a fost adusă lui Dios şi nu lui Metabos. întemeietorul oraşului Metapontion, după părerea lui Ephoros[204], a fost Daulios, tiranul Crisei de lîngă^Delfi. Se mai povesteşte însă şi următoarea legendă, că cal trimis de ahei pentru întemeierea coloniei ar fi fost Leukippos, care, cerînd împrumut de la taren-tini acel loc numai pentru o zi şi o noapte, nu l-ar mai fi dat înapoi, replicînd celor care i-l reclamau ziua că el 1-a cerut şi 1-a primit şi pentru noaptea următoare, iar noaptea, că are dreptul asupra lui şi în ziua ce urmează[205]. Dincolo de Metapontion se află Tarentul şi Iapygia, despre care vom vorbi numai după ce vom face mai întîi ocolul insulelor aşezate lîngă coasta Italiei, potrivit pla-

nuiui ce ne-am fixat la început[206]. Într-adevăr, aşa după cuim am înfăţişat mereu, la fiecare popor în parte, insulele învecinate, tot astfel şi acum, devreme ce am ajuns pînă la capătul Oinotriei, pe care înaintaşii cu osebire o desemnau prin numele Italiei, se cuvine să păstrăm aceeaşi ordine şi deci să trecem în continuare la Sicilia şi la insulele învecinate.

CAPITOLUL II

1 Sicilia are formă de triunghi şi de aceea ea s-a numit mai înainte Trinacria, nume schimbat mai tîrziu în Thrinakia, pentru o mai bună rezonanţă[207]. Această configuraţie a ei o creează promontoriile şi anume capul Pelorias[208], care formează, împreună cu capul Cainys şi cu Coloana Rhegiului[209], strîmtoarea (Siciliei); Pachynos[210], care înaintează în larg spre aurora şi este udat de apele mării Siciliei, orientîndu-se spre Pslopones şi spre strîmtoarea Cretei, al treilea cap, Lilybaeum[211], se află în continuarea Libyei şi este îndreptat spre aceasta, ca şi spre apusul de iarnă[212]. Două dintre coastele delimitate de cele trei promontorii sînt uşor concave. In schimb cea de 266 a treia este bombată; aceasta este coasta care leagă capul Lilybaeum de Pelorias, şi are cea mai mare întindere, de 1700 stadii (314,50 km) sau cu 20 de stadii (3,70 km) mai mult[213], cum îi adaugă Poseidonios[214]. Dintre celelalte două, cea care se întinde de la Lilybaeum la Pachynos este mai mare decît cealaltă[1]. Prin urmare ultima este cea mai mică; ea se învecinează cu Strîmtoarea Siciliei şi cu Italia şi se întinde de la capul Pelorias la Pachynos, pe o lungime cam de 1130 de stadii (209,05 km). Perimetrul întregii insule, după socoteala pe care a fă-cut-o Poseidoniois, este de 4400 stadii (814 km)[215]. In Cho-rographia[218] (română), distanţele determinate pe porţiuni şi măsurate în mile sînt mai mari, astfel: 25 de mile (36,96 km) de la Pelorias la Mylai[217]; tot atîtea mile de la Mylai la Tyndaris[218], apoi 30 de mile (44,36 fcm) de la Tyndaris la Agathyrnon[219], încă pe atîtea de aici

pînă la (H)alaisa[220] şi din nou pe atîtea de la (H)alaisa pînă la Kephaloidiom[221], toate acestea sînt nume de mici orăşele; de aici pînă la rîul Himera[222], care curge prin mijlocul Siciliei, sînt 18 mile (26,61 km); de la rîu pînă la Panownos[223], sînt 35 de mile (51,75 km) şi 32 (47,31 km), de la Panormos pînă la portul[224] comercial al oraşului Aegesta; restul coastei pînă la Lilybaeum este de 38 mile (56,18 km). Trecînd dincolo de acest cap pe coasta adiacentă, vom număra pînă la Heracleion[225], 75 de mile (110,89 km), de aici pînă la portul comercial ai agri-gentinilox[226], 20 de mile (29,57 km)[227] şi alte 20 mile (29,57 km) pînă' la Camarina[228], apoi pînă la Pachynos, 50 de mile (73,93 km); de aici înainte, cea de a treia coastă măsoară de la capul Pachynos pînă la Siracusa[229], 36 mile (53,23 km), de la Siracusa pînă la Catana[230], 60 de mile (88,71 km), de la Catana pînă la Tauromenium[231], 33 de mile (48,79 km); de aici para la Messena[232], 30 de mile (44,36 km). Pe drum de uscat de la Pachynos pînă la Pelorias sînt 168 mile (248,39 km), din Messena pînă la Lilybaeum, distanţă măsurată pe calea Valeria, sînt 235 mile (347,45 km). Unii autori, printre care Ephoros[233], au înfăţişat mai simplu lucrurile, spunînd că ocolul Siciliei este de 5 zile şi 5 nopţi cale pe apă. Poseidonios[234], determinînd poziţia insulei după climate, fixează spre miazănoapte capul Paloiias, spre miazăzi capul Lilybaeum, şi spre răsărit capul Pachynos. în determinarea climatelor prin figuri de paralelogram, triunghiurile înscrise în ele şi mai cu seamă cele scalene, ca şi triunghiurile care nu comportă nici o latură paralelă' cu laturile paralelogramului, în mod necesar, din pricina oblicirăţi! lor, nu vor concorda cu climatele. Cu toate acestea[233], în cazul climatelor Siciliei, cum capul Peilorias este situat la sud de Italia, pe bună dreptate acesta ar putea fi socotit cel mai nordic dintre cele trei unghiuri ale insulei şi, ca urmare, dreapta care îl leagă de capul Pachynos, şi înaintează, spuneam, spre răsărit, înclinînd totodată şi spre miazănoapte, va forma coasta insulei dinspre stnmtoare. Ea trebuie însă să mai facă şi o cotire uşoară

spre răsăritul de iarnă, pentru că aşa înclină ţărmul în intervalul de la Catana la Siracusa şi la Pachynos. 267 Distanţa de la Pachynos la gura Alfeului este de 400 de stadii (740 km)[236]. Artemidoros, cînd susţine că' de la capul Pachynos pînă la capul Tainaron[237] sînt 4 600 de stadii (851 -km), iar de la Alfeu pînă la Pamisos[238], 1130 de stadii (209,05 km), prezintă, mi se pare, această socoteală, numai ca să nu spună deschis că stadiile presupuse de el sînt în dezacord cu cel care susţine 400 de stadii (740 km) pentru distanţa de la Pachynos la Alfeu. Coasta de la Pachynos la Lilybaeum — acesta din urmă cade mai spre apus decît capul Pelorias — ar putea fi socotită şi ea ca o linie oblică ce se abate dinspre miazăzi spre apus, şi că astfel ar avea vederea spre sud-est. Ea este udată', în parte, de marea Siciliei, în parte, de porţiunea mării Libyei care se întinde de la regiunea Car-thaginei spre Syrte. De la Lilybaeum este cel mai scurt drum pe apă, anume de 1 500 stadii (277,50 km)[239], pînă în Libya, în împrejurimile Carthaginei. Se spune[240] că de la acest cap, un om cu vederea ageră, urcîndu-se pe o stîncă, a putut înştiinţa pe locuitorii din Lilybaeum despre numărul corăbiilor pornite din Carthagina. Coasta care leagă Lilybaeum de Pelorias desemnează apoi forţat o linie oblică în direcţia răsăritului şi are vederea spre nord-vest. Faţă de această coastă, Italia cade la miază-noapte, marea Tireniană şi insulele lui Aeol[241] la apus.

2 Pe coasta care formează strîmtoarea Siciliei se află (mai multe) oraşe, dintre care primul este Messena. Urmează apoi Tauromenium, Catana şi Siracusa. Intre Catana şi Siracusa se ridicau odinioară oraşele Naxos şi Megara[242], azi dispărute de pe locurile unde cursurile rîurilor ce coboară de pe Etna, unindu-şi apele, formau prin gurile lor de vărsare foarte bune limanuri. Tot aici se află şi promontoriul Xiphonia[243]. Ephoros[244] susţine că acestea au fost primele oraşe elene întemeiate în Sicilia, în a zecea generaţie după războiul troian[245]. într-adevăr elenii de mai înainte s-au temut de incursiunile piratereşti ale etruscilor şi de cruzimea barbarilor din insulă, încît

rua macar^un negoț n-au străbătut marea înspre aceste iocun. 1 ma la urmă, Theocles Athenianul, împins de vîn-tun pe coasta Siciliei, a observat cît de puțină populație este in insula şi cît de roditor este solul. întorcîndu-se m patrie, $_n$-a izbutit să-i înduplece pe atenieni şi atunci a ştrins un mare număr de chalkidieni din Eubeia, cîțiva ionieni şi inca ceva dorieni, dintre care cei mai mulți erau dm Megara, şi s-au îmbarcat pentru Sicilia. în felul acesta cnaikidiennjm întemeiat oraşul Naxos, iar dorienii, Megara, numife mai înainte Hybla[2]«. Aceste oraşe nu mai dăinuie astăzi, dar numele Hyblei supraviețuieşte încă datorita mierei de Hyfala, de foarte bună calitate[247].

3 Dintre oraşele care mai subsistă pe coasta suspo-menita unul este Messena, situat în golful creat de capul 268 1 elonas care se abate mult spre răsărit şi creează un fel de subțioara. Messena se află la 60 de stadii (11,10 km) depărtare de Rhegium, dar la mult mai mică distanță de Coloana Rhegiului. Ea este o colonie a messenilor din lelopones, după care şi-a strămutat şi numele, deoarece, mai înainte s-a numit Zânele, datorită curburii coastei acest loc, căci pe vremea aceea curburii i se zicea zancl(i)on^; primele temelii ale oraşului le^au pus na-xienn de lingă' Catana. Cu timpul, s-a adăugat la populația lui şi o colonie de mamertini, o seminție din Campania R_{omann} au folosit-o ca bază de operațiuni în răz-oorul din Sicilia împotriva cartaginezilor[249]. Mai tîrzk[250], ^extus_ 1 ompeius aici şi-$_a$ concentrat flota în timpul războiului pe care 1-a purtat împotriva lui Caesar Augus-tus şi tot_ de aici a fugit cînd a fost izgonit din insulă, luțm mai mjața oraşului, în strîmtoare, se vede Cha-rybda, ca o pilnie foarte adîncă, în care curenții contrarii ai strimtoni antrenează în mod firesc corăbiile, atrăgîn-au-ie$_{ln}$ marea lui vîltoare şi î$_n$ uriaşu-i vîrtej. După ce Mnt înghițite astfel de genune şi sfărîmate, resturile naufragiului sinț aruncate pe țărmul de lîngă Tauromenium, care $_a$ primit numele de Copria[251], după această parci-ouuritate _a_ locului. Mamertinii, cu vremea, au ajuns atît ae puternici fața' de messeni, încît oraşul a trecut în stă-

pînirea lor, iar locuitorii lui îndeobşte sînt cunoscuți mai degrabă sub numele de mamertini decît de messeni. De asemenea vinul de foarte bună calitate produs de această regiune, rivalizând cu cale mai de preț vinuri din Italia, nu se cheamă messeniac, ci mamerttin. Orașul are destul de numeroasă populație, dar Catana îl întrece, pentru ca a primit colonişti romani[252]. Mai puțini locuitori decît amîndouă are Tauromenium. Catana a fost întemeiată de ajceiaşi niaxieni[253], ilar Tauronieniuim, de zanclienii din Hybla[254]. Catana însă şi-a pierdut primii locuitori, cînd Hieron, tiranul Siracusei, a aşezat aici o altă colonie, şi a înlocuit numele Catanei cu Aetna[255]. Pindar îl desemnează pe Hieron ca întemeietorul acestui oraş cînd ' zice:

„Ascultă ce-ți spun,
Părinte prea bun,
Tu ce porți numele sfintelor jertfe,
întemeietor al orașului, Aetne"^[6].

Dar după moartea lui Hieron[257], oatanienii s-au întors în orașul lor, au alungat pe locuitori şi au distrus mor-mîntul tiranului. Izgoniți de aici, aetnienn, cum au trecut în drumul lor pe Mngă aşa-numka Iocssa[25<J], o regiune muntoasă a Aetnei, s-au aşezat în acest loc care se atia la 80 de stadii (14,80 km)[259] depărtare de Cațana, au numit localitatea tot Aetna şi l-au socotit pe Hieron întemeietorul ei. Orașul Aetna se ridica' pe un loc mai înalt decît Catana şi are cel mai mult de suferit de pe 269 urma erupțiilor craterului. într-adevar, torențu de lava care alunecă la vale pînă în regiunea Catanei, curg foarte aproape de acest oraş. De aceste locuri leagă tradiția devotamentul filial al lui Amphinomos^ şi Anapias, care şi-au purtat părinții pe umeri şi i-au scăpat astfel din nenorocirea ce se abătuse asupra lor. Ori de ateon vulcanul este în plină activitate, cîmpiile Catanei, după cite spune Poseidonios[261], sfat îngropate adine sub cenuşa. Dar dacă această cenuşă vulcanică este dăunătoare pentru moment, ea fertilizează apoi cu timpul întreaga regiune.

într-adevăr, sub acțiunea ei, solul produce jecolte foarte bogate şi struguri excelenți, încît nicio jiltă regiune nu-i poate sta alături prin calitafea vinului său. Ierburile care cresc în locurile acoperite de lavă je spune că îngraşă într-atîta turmele de oi, încît stau să se sufoce. De aceea li se sloboade sînge din urechi tot la patru sau cincimile o dată, după cum am arătat că se ia aceeaşi măsură* în insula Erytheia*[62]. Lava, întărindu-'se, transformă^ suprafața solului într-o crustă pietroasă destul de groasă, încît cei care vor să dezvelească terenul îngropat dedesubt trebuie să taie ca într-o carieră de piatră'. într-adevăr, după ce stînca s-a topit în craterele vulcanului şi a fost aruncată la suprafață, lichidul ce se revarsă din vîrful vulcanului este un mîl negru care se scurge la vale j>e coastele muntelui. Apoi, pietrificîndu-se, se transformă în piatră de moară, păstrîndu-şi culoarea pe care o avea în stare lichidă. Pietrele arse produc cenuşă la^ fel ca lemnele. Şi aşa după cum pentru un soi de pliantă ca ruginita, cenuşa de lemn este un bun îngrăşământ, tot_ astfel cenuşa Etnei are aceeaşi proprietate pentru vița de vie.

4 Siracusa a fost întemeiată de Archias, care a venit din Corint cam în acelaşi timp în care^ s-au întemeiat Naxosul şi Megara[263]. Se spune că' odată cu MyskaUos a sosit la Delfi şi Archias; la consultarea oracolului[264], zeul i-a întrebat ce-şi doreşte fiecare mai mult, avere^sau sănătate; Archias a ales atunci averea¡ Myskellos, sănătatea; şi ca urmare, primului i s-a îngăduit să întemeieze Siracusa, ultimului, Crotona. Şi într-adevăr, locuitorilor Crotonei le-a fost dat să-şi construiască un oraş atît de salubru, cum am arătat mai înainte[265], în _ vreme ce Siracusa a ajuns să[1] se împotmolească în averi atît^de uriaşe, încît şi locuitorii ei au devenit proverbiali, spunîndu-se pe seama celor foarte bogați că _ lor nu le-ar ^fi deajuns nici o zecime din averea siracusanilor. Archias, în timpul călătoriei sale pe mare spre Sicilia, a lăsat o parte din ceata sa, în frunte cu Chersicrates, un vlăstar din familia He-ra'clizilor[266] în insula numită mai de mult Scheria, în prezent Kerkyna[261], ca s-o colonizeze. Chersicrates, aşadar,

după ce i-a alungat pe libumi[268], stăpînii de atunci ai 270 locului, a populat insula. Archias, la rîndul său, acos-tînd la capul Zephyrion unde a găsit cîțiva dorieni sosiți acolo din Sicilia şi desprinşi de tovarăşii lor care au întemeiat Megara, i-a luat în ceata sa, cînd aceştia au vrut să plece, şi împreună cu ei a întemeiat Siracusa[269]. Oraşul a luat o mare dezvoltare şi datorită' fertilității acelor locuri cît şi poziției naturale bune a porturilor sale. în felul acesta locuitorii lui au ajuns stăpînii întregii insule. S-a întîmplat astfel ca siracusanii, cîtă vreme au fost cîr-muiți de tirani, să domine ca despoți peste alte popoare, dar îndată ce s-au descătuşat ei înşişi de tiranie, să devină eliberatorii celor căzuți în robia barbarilor.

Unii dintre aceşti barbari erau băştinaşi în insulă, alții pătrunseră în ea de pe țărmul potrivnic al continentului. Pe nici unii dintre aceştia elenii nu i-au lăsat să se apropie de țărm, dar n-au avut puterea să le pună peste tot stavilă spre interior, ci pînă în zilele noastre[270] au continuat să trăiască în insulă sikeli, sicani şi morgeți[271] ca şi alte cîteva seminții; printre aceştia erau şi iberi, despre care se spune — zice Ephoros[272] — că sînt primii barbari care au colonizat Sicilia. Morgantium, de pildă, pare să fie întemeiat de mergeți[273]; el era odinioară un oraş, dar astăzi nu mai există. Carthagimezii apoi, năvălind în insulă, n-au încetat să-i năpăstuiască atît pe aceştia cît şi pe eleni. Doar siracusanii le-au mai ținut piept. în cele din urmă[274] romanii i-au alungat pe carthaginezi, iar Siracusa au cucerit-o prin asediu. în vremea noastră, cum Pompeius[275] a pricinuit mari pierderi mai multor oraşe de aici, dar mai cu seamă Siracusei, Caesar Augus-tus, trimițîndu-i o colonie, a restaurat o bună parte din vechea aşezare[276]. De fapt Siracusa cuprindea în vechime cinci oraşe şi avea un zid împrejmuitor de 180 de stadii (33,33 km)[277]. Dar deocamdată nu era nevoie să se umple întreagă această incintă, şi Augustus a socotit mai cu cale să reconstruiască acel cartier al oraşului care se afla în apropierea insulei Ortygia[278], pentru că el singur avea perimetrul unui oraş considerabil. Ortygia, care se află aproape de coasta Siciliei, este legată de țărmul ei prin-

tr-un pod. în ea se află fîntîna Arethusa, care dă naştere unui rîu[279]; acesta, abia izvorît, se şi varsă în mare. Legenda spune[280] că acesta este Alfeul[281], care porneşte din Pelopones şi, după ce străbate marea pe sub pămînt pînă la Arethusa, se iveşte din nou la suprafaţă şi de aici se varsă apoi în mare. Ei aduc în sprijin următoarele dovezi: de pildă, s-a răspîndit credinţa că o cupă ce a fost aruncată în Alfeu la Olympia[282] a fost scoasă de curent tocmai aici în fîntîna Arethusa şi că apele acesteia devin tulburi în urma jertfelor de boi făcute în Olympia. Chiar Pindar, împărtăşind aceste tradiţii, spune:

„O, slăvit loc de popas
Unde Alfeul găseşte răgaz,
Tu, al Ortygiei sfînt izvor
Şi-al Siracuiei vestite odor"[2iz]. 271

Istoriograful Timaios[284] depune aceeaşi mărturie în legătură cu acest fenomen ca şi Pindar. Dar dacă Alfeul, înainte de-a atinge marea, s^ar fi rostogolit într-o genune, s-ar mai fi putut crede că albia lui se întinde de aici pe sub pămînt pînă în Sicilia şi că îşi păstrează astfel apa potabilă, fără s-o amestece cu apa mării? Dar pentru că se vede limpede că gura rîului se varsă în mare şi că în apropierea revărsării nu se observă în matca mării nici o bulboană care să înghită cursul fluviului (dar nici aşa apa lui n-ar rămînea dulce, cu toate că s-ar păstra în bună parte, dacă ar pătrunde într-o vînă subterană), legenda despre Alfeu este cu desăvîrşire lipsită de orice noimă. într-adevăr, apele Arethusei stau ca mărturie împotrivă, pentru că sînt bune de băut. De asemenea este în întregime o poveste părerea că rîul îşi păstrează intact curentul pe o cale atît de lungă, fără să se amestece cu apa mării, pînă ce pătrunde în cele din urmă' în vîna plăsmuită[285] (a Arethusei). Căci cu greu putem admite acest fenomen chiar în situaţia Honului, al cărui curs, cîtă vreme traversează lacul[286], rămîne totuşi distinct şi vizibil. Dar în cazul Ronului traversarea este scurtă şi lacul nu este mereu agitat de valuri. în cazul Alfeului

însă, fiind vorba de nuaire, unde simt furtuni extraordinare şi valuri uriaşe, explicaţia nu merită crezare. Iar povestea cu cupa aruncată în rîu nu face decît să' îngroaşe minciuna; într-adevăr cupa nu este un obiect care să se lase uşor în voia curentului şi încă într-o mare cu o astfel de întindere şi în asemenea condiţii de traversare. Există negreşit multe rîuri care curg pe sub pămînt şi în multe părţi ale pămîntului, dar nicidecum pe o distanţă atît de mare; iar dacă aceasta poate să se întîmple, cele mai sus pomenite sînt negreşit cu neputinţă şi foarte asemănătoare cu cele ce se spun despre Inachos în tragedia lui Sofocle:

> El curge din ale Pindului[287] creste Şi din
> creştetul muntelui Lacmon, Ţara
> perrhaibilor apoi o părăseşte, Pe la
> amphilochi si acarnani ocoleşte, Spre a se
> uni, în urmă, cu Acheloos.

Şi puţin mai jos:

> De aici prin valurile mării el drumul isi croieşte, Şi astfel
> in satul Lyrkeion din Argos sosește[288]-

(Alţi autori chiar dezvoltă aspectul miraculos al acestor povestiri, făcînd ca Inopos să ajungă din Nil pînă la Delos. Retorul Zoilos, chiar acela care reproşează lui Homer astfel de legende, scrie în „Elogiul asupra tene-dienilor" că Alfeul vine din Tenedos, iar Ibyeos pretinde că Asopos din Sieyonia îşi are izvoarele în Frigia.)

Mai corect prezintă lucrurile Hecataios[289], care spune că Inachos de la amphiilochi[290], acela care curge din muntele Lacmon[291] de unde izvorăşte şi Aias[292], este altui decît Inachos din Argoiida[293]; celui dintâi i-a dat numele de Inachos eroul Amphilochos[294] căruia, de altfel, i se datorează şi denumirea de Argos Amphilochic[295]. Inachos de la amphilochi[296] se varsă, spune Hecataios, în Acheloos[297], în timp ce Aias curge spre asfinţit, spre Apollo-nia[298]. La două din ţărmurile Ortygiei se află câte un

port larg, cel mai mare din ele avînd chiar 80 de stadii (14,80 km). Caesar Augustus a reclădit, în afara Siracu-sei, şi oraşul Catana[299], tot astfel şi Centoripa[300], care a 272 contribuit ^mult la distrugerea lui Pompeius. Centoripa este situată mai sus de Catana, atingînd dealurile Etnei, ca şi cursul rîului Symaithos[301] care coboară în ţinutul Catanei.

^ 5 Dintre celelalte două coaste ale Siciliei, cea care se întinde de la Pachynos la Lilybaeum este (azi) cu desă-virşire părăsită şi nu mai păstrează decît cîteva vestigii ale vechilor aşezări, printre oare se află şi Camarina[302], o polonie a siracusaniifor. Agrigentiim[303], o colonie a Ge-lei[304], portul Agrigenrtului[305] şi Lilybaeum[306] ,mai dăinuie mea'. Cum aceste regiuni ale insulei au fost cele mai expuse atacurilor Carthaginei, marile şi desele războaie care le-au jblntuk au distrus multe aşezări de aici. Ultima coastă care este şi cea mai lungă, cu toate că nici ea nu este prea populată, are totuşi destul de multe aşezări, într-adevăr şi (H)alaisa şi Tyndaris şi portul comercial al Aegestei ca şi Kephaloidis sînt oraşe consolidate. Pa-inormos are şi o colonie romană[307]. Aagesta a fost întemeiata, se spune, de tovarăşii lui Philoctet, după ce au străbătut marea (de la Troia) pînă în ţinutul Crotonei, după cum _ am_ spus[308] în capitolele despre Italia. Aceştia au fost trimişi de erou în Sicilia împreună cu Aegestes Troianul. Populată este şi colina înaltă a Eryxului, care are un sanctuar al Afroditei, cinstit în chip deosebit, plin din vechime de hierodule, pe care le închinau templului, din evlavie, locuitorii Siciliei şi mulţi din afara ei. în prezent, cum însăşi localitatea din apropiere are puţirrâ populaţie, tot astfel şi numărul mare al perso-nalului aflat în slujba templului a scăzut (mult). O copie ajacestui sanctuar este aşa-nuimitul temiplu al Afroditei Ery-cine din Roma, aşezat în faţa Porţii Collina. El are o incintă cu coloane împrejur, remarcabile[309].

6 In interiorul insulei este situat oraşul Enma[310], care are un sanctuar al Demetrei şi puţină populaţie[311]. Este

situat pe o colină, împrejmuită de podişuri întinse, toate roditoare. A avut mult de suferit mai cu seamă din partea sclavilor, care s-au răsculat în frunte cu Eurous[312], cînd au fost împresurați în incinta sa şi biruiți cu greu[313] de romani. Aceeaşi soartă au îndurat şi catanienii şi tau-romeniții şi mai mulți alții. Celelalte aşezări ale Siciliei ca şi cele mai multe terenuri ale ei din interior au ajuns sa fie locuite de păstori. Căci nici Himera, după cîte ştiu, nu imai este populată[314], la fel nici Gela, Callipoilis[ai5], Seilinunt[316], Buboia[317] şi mai multe oraşe; dintre acestea, Himera[318] au întemeiat-o zandlienii din Mylai (iar pe Gela rodienii); Caillipolis, naxienii; Selinunt, megarienii din insulă; Euboia, leontinii. însuşi oraşul Leontini[319] a fost distrus în întregime, fiind o colonie a naxienilor din insulă. într-adevăr aceştia au luat totdeauna parte la nenorocirile siracusanilor, dar nu totdeauna s-au împărtăşit 273 Şi din prosperitatea lor. Au dispărut multe şi dintre oraşele barbare cum este Gamici[320], reşedința regelui Coca-los, unde se spune că a fost asasinat mişeleşte Minos[321], Romanii, aflînd de pustietatea acestor locuri, după ce au pus stăpînire peste munți şi peste cele mai multe cîmpii de aici, le-au predat apoi crescătorilor de cai, păstorilor de vite şi ciobanilor. Dar aceşti paznici de turme au făcut adesea să treacă insula prin mai multe primejdii, deoarece în curînd păstorii s-au apucat de tîlhării, mai întîi izolat, apoi organizați în bande care devastau localitățile, ca atunci cînd oamenii lui Bunus ocupară Enna[322]. De curînd, în zilele noastre[323], a fost adus la Roma un anumit Selurus, zis Fiul Etnei, care condusese o oaste întreagă de hoți şi făcuse vreme îndelungată dese raiduri de jaf în împrejurimile Etnei. Pe acesta l-am văzut noi înşine sfî-şiat de fiare în circ, în urma unei lupte de gladiatori. El a fost pus pe un eşafodaj înalt ca şi cum ar fi pe Etna dar, cînd acesta s^a dislocat subit şi s-a prăbuşit, a fost azvîrlit şi el peste cuştile fiarelor de sub eşafod care erau anume potrivite să se spargă uşor.

7 Despre fertilitatea solului, atît de lăudată de toată lumea[324], arătîndu-se că ea nu stă ou nimic mai prejos

de Italia, la ce bun să mai vorbesc si eu? în grîu miere ^frî>n « alte cîteva produse, s-ar putea spune ca este Sar sleroarătaliei. Se mai^ adaugă apoi avantajul tropi I de capitală. într-adevăr, aceasta msula părea S este o parte a Italiei şi deserveşte Roma cu toate de trebuinţă comod şi rară greutate, ca celelalte ogoare ale ItaS^De aceea se şi numeşte grînarul Romei, pentru că oate produsele ei sînt livrate acesteia, afara doar de pîinul care se consuma în insula. Este vorba nu nu

ZZX} tsJ«<>?»»>; â în farfj te doua adevătate fortăreţe la mare, iar acest_ iei. u»c.

piile din jur.

Q î,, „nmnîprea Centoripei se află un orăşel cu numele Aeti SsTSe» vorbit puţin mai sus-. Acesta o^feră gaîdure şi călăuze celor care fac aşcensumea vul-canuluf căci de aici începe propriu-zis culmea muntelui.

Regiunile superioare ale acestuia sînt golase n cenusii, S r^rbTSit vegltaţle^ariată Vîrful muntelui este evident supus multor schimbări, din pricina erozunii Sculu care icneşte uneori pe un singur crater alteori dispersat piin «ai multe, uneori arunca torent, de lavă alteori ffîciri şi coloane groase de fum, iar alteori azvMe bW iJescente. în mod necesar., o data cu aclste fenomLe se schimbă şi vinele subterane ale mun telui s unTori se înmulţesc orificiile de la suprafaţa în ţW' 1SS ie turişti c« « făcut ^ouf d J- J . - • n. „„ no vestit ca au găsit sus un poaiş censiunea Etnei ne-au povestii ca s km")[327] neted ru e circumferinta cam de un 20 de stadii [637 0dK m; enU$a fisTiufW de înălţimea unuUii peste care trebuie sa sară cei care au de Ss înainteze pe platou. Aceştia au văzut m mijlocul platoului o movilă de culoarea cenuşei, asa cum amre de ateW * suprafaţa acekn podis, iar deasupra apare ae aiw ? r • pentru ca vînturile movilei un nor vertical neim.^*.. t> nu suflau în ziua aceea - care se malta drept in sus

cam 200 de_ picioare (59,20 m) semănînd cu o coloană de fum. Doi dintre ei care au fost mai îndrăzneți au înaintat pe_ platou, dar cînd au simțit că țărîna de sub tălpi este din ce în ce mai fierbinte şi li se scufundă în ea picioarele s-au întors, fără să spună ceva mai deosebit decît cele constatate cînd priveau de la distanță. In urma acestei observații directe, ei consideră că s-au creat multe povești în legătură cu vulcanul şi mai cu seamă' cînd se spune că'^Empedocles a sărit în crater şi a lăsat acolo ca dovadă a acestui eveniment una din sandalele lui de aramă pe care le purta. Ea a fost găsită afară nu departe de buza craterului, fiind aruncată la suprafață de violența focului[328]. Dar, după' părerea acestor (martori oculari), nici ou poți să te apropii de craiter şi de asemenea nu poate fi văzut, ci cred că nici să se arunce în el ceva nu este cu putință, din pricina curentului contrar aljvînturilor (ce suflă) din adîncuri şi a căldurii care, pe bună dreptate, te-ar opri înainte de-a te apropia de gura craterului. Iar dacă s-ar putea arunca în el vreun obiect, acela s-ar distruge mai înainte de-a fi azvîrlit înapoi în starea lui de la început. Fără îndoială nu este cu putință şa se întrerupă din cînd în cînd emanațiile şi focul din interior, datorită lipsei de materie. Totuşi perioadele de acalmie nu pot fi atît de desăvîrşite încît unor forțe atît de violente să li se substituie răgazul deplin care să permită[1] omului să se apropie de crater.

Etna domină mai cu seamă țărmul dinspre strîmtoare şi din jregiunile Catanei, dar şi coasta udată de Marea Ti-renjană ca şi insulele Lipari. Noaptea se văd lumini strălucitoare ieşind din vîrful vulcanului, în timpul zilei el este acoperit de nori de fum şi de negură.

9 în fața Btnei se află munții Nebrozi[329], mai puțin înalți dar mult mai întinşi. întreaga insulă este găunoasă îi subteran, fiind plină de cursuri de apă şi de foc, aşa cum am spus[330] că este Marea Tireniană, de aici pînă la Cumae[331]. într-adevăr, insula are în mute locuri izroare 27.5 de apă caldă; astfel apele termale din Selinunt[332] şi din Himera[333] sînt sărate,[334], iar cele din Aegesta[335] sînt pota-

bile. Unele lacuri din preajma Agrigentului au gustul apei de mare, dar proprietăți deosebite; într-adevăr, aici cei care nu știu să înoate nu se scufundă, ci plutesc deasupra apei ca lemnele[336]. Teritoriul palicilor[337] prezintă' nişte cratere din care țîşneşte apa ca o erupție vulcanică în formă de boltă, apoi din nou e înghițită de acelaşi hău[338]. Peştera din preajma oraşului Matauros[339] are în interior o mare galerie subterană' prin care curge un rîu invizibil pe o mare întindere apoi apare din nou la suprafața solului la fel ca rîul Orontes[340] din Siria, care, după ce dispare sub pământ într-o văgăună numită Charybda, între Apame-ia şi Antiochia[341], reapare la suprafață la 40 de stadii (7,40 km) depărtare[342]. Fenomene asemănătoare prezintă şi Tigrul, în Mesopotamia, şi Nilul, în Libya, aproape de izvoarele lui. Apele lacului Stymphalos[343], după ce parcurg 200 de stadii (37 km) pe sub pămînt, ies la suprafață în Argolida sub forma nuilui Brasinos[344]. De asemenea apele ce se pierd sub pămînt la Asea[345] în Arcadia abia după multă vreme fac să țîşnească la suprafață rîurile Eurotas[346] şi Alfeul, încît s-a răspîndit credința, negreşit fabuloasă, că două coroane, fiecare cu o altă destinație, au fost aruncate împreună în albia comună a acestor rîuri şi fiecare a reapărut în fluviul căruia i-a recomandat-o dorința donatorului. în sfîrşit, am arătat mai înainte[347] cele ce se povestesc despre Timavus[348].

10 înrudite cu fenomenele de aici şi în deobşte cu cele din Sicilia se arată întîmplările petrecute în preajma insulelor Lipari şi în Lipara însăşi. Aceste insule sînt şapte la număr. Cea mai mare este Lipara, colonizată de cnldieni[349]. Ea este, după Thermessa[350], cea mai apropiată insulă de Sicilia. Odinioară se numea Meligunis[351] şi deținea comanda flotei, împotrivindu-se cu îndîrjire multă vreme incursiunilor etrusce. în acelaşi timp ținea sub ascultarea sa insulele cunoscute astăzi sub numele de Lipare sau, cum le spun unii[352], insulele lui Aeolos. Printre alte acțiuni ea a împodobit în repetate rînduri sanctuarul lui Apollon din Delfi cu ofrande făcute din prăzile dobîn-dite în război. Are sol foarte roditor, o mină de piatră'

acră sau alaun foarte rentabilă, ape termale şi exalări de foc[353]. între Lipare şi Sicilia se află insula numită azi Hiera[354] sau Insula sacră a lui Hephaistos. Ea este în întregime stîncoasă, pustie şi străpunsă de foc, avînd trei orificii eruptive asemănătoare cu trei cratere. Din cel mai mare, flăcările proiectează şi blocuri incandescente, care au umplut o bună parte a strîmtorii. Din observarea acestor fenomene ise şiâe că atît ia Thermessa cît şi la Etna, flăcările se întețesc odată ou crederea intensității viaturilor, dar ele se sting cînd vînturile încetează. Negreşit nu este nimic 276 absurd în aceasta. Căci vînturile se nasc, sînt alimentate şi îşi au obîrşia în evaporările mării, după cum şi focul vulcanilor este produs de o materie înrudită şi de schimbări similare. In felul acesta, nu este îngăduit să te miri, dacă în alte împrejurări observi coincidențe asemănătoare. Polybios susține[355] că unul din cele trei cratere s-a prăbuşit parțial, dar celelalte două se mențin încă intacte. Cel mai mare, în formă de cerc, iare o periferie de 5 stadii (925 m), dar puțin cîte puțin ea se strîmtează pînă la diametrul de 50 de picioare (14,8 m). Cum nu este decît un stadiu (185 m) de la acest crater pînă la mare, el poate fi văzut pe timp senin. Cînd începe să sufle dinspre sud vîntul Noîos continuă Polybios, o ceață întunecoasă înconjură insulița încît nici Sicilia nu se mai vede de departe; dimpotrivă, cînd suflă Boreanul, flăcări strălucitoare țîşnesc în aer din părțile acestui crater şi se produc nişte detunături puternice. Cît priveşte Zefirul, acesta prezintă semne intermediare între cele două extreme. Celelalte cratere produc aceleaşi fenomene, dar le lipseşte din forța erupțiilor mai sus arătate. După variația intensității bubuiturilor şi după locul din care pornesc erupțiile şi se degajă flăcările şi fumul, se prezice şi vîntul care va sufla în următoarele trei zile. în felul acesta localnicii din Lipare i-au prevestit lui Polybios, pe cînd vasul cu care călătorea era reținut în insulă din lipsă de vînt, că în curînd el va sufla şi nu l-au înşelat. De aici se poate conchide că părerea lui Homer, anume cea care face din Aeolos stăpînul vînturilor[356], nu este o vorbă goală, ci un adevăr spus mai pe ocolite. Dar despre acestea am vorbit îndeajuns mai înainte[357]. (Adevărul isto-

ric este general, s-ar putea spune . .. căci şi unul şi altul sînt deopotrivă prezente şi în arta retorică[1] şi în istorie; plăcerea este elementul lor comun). Să ne întoarcem, aşadar spre a ne continua descrierea din locul unde ne-am abătut din drum.

11 Despre Lipara şi Thermessa am vorbit. Insula Strongy-le[358] îşi trage mumele de la figura sa[359]. Şi ea se află sub acţiunea focului vulcanic şi, dacă flăcările ce le emană sînt mai slabe, ele sînt în schimb mult mai strălucitoare. Aici se află, după legendă, reşedinţa lui Aeolos[360]. A patra insulă este Didyme. Şi aceasta îşi datorează numele formei sale[361]. Celelalte două, Ericussa şi Phoinicussa,[362] şi-au primit numele după plantele pe care le pro duce solul lor[363]. De altfel aceste insule au fost destinate pentru păşuni. A şaptea, Euonymos[364], este o insulă pustie, situată în plină mare; ea a primit acest nume mai ales pentru că faţă de cei care trec marea din Lipare m Sieilia ea cade în stîn-ga. Adeseori s-au văzut flăcări furişîndu-se cu repeziciune pe suprafaţa mării din preajma acestor insule, deoarece cavităţile din străfundul pămîntului îşi deschid cîte o ieşire prin care focul ţîşneşte afară. Poseidonios[385] povesteşte că o dată, pe cît îşi mai aduce el aminte, în preajma solstiţiilor 277 de vară, la o oră din zorii zilei, a văzut cum apa mării dintre insulele Hiera şi Euonymos s-a ridicat pînă la o înălţime fără seamăn şi s-a menţinut fără întrerupere umflată o bună bucată de vreme, apoi s-a potolit. Cei care au avut îndrăzneala să se apropie cu barca de acel loc, cînd au văzut că valurile aduc spre ei peşti morţi, şi au simţit cum îi păleşte dogoarea căldurii şi mirosul greu, s-au întors în mare grabă. O singură corabie, care s-a apropiat ceva mai mult, a pierdut o parte din echipaj; cei care au scăpat cu viaţă au ajuns cu greu la insula Lipara, cînd căzînd pradă crizelor de nervi ca epilepticii, cînd revenin-du-şi în fire. Multe zile după aceea, se văzu un lichid nămolos împrăştiat pe suprafaţa mării şi, în mai multe locuri, izbucniri de flăcări, fum şi negură groasă. Pînă în cele din urmă, nămolul a prins cheag şi s-a preschimbat într-o stîncă de consistenţa pietrei de moară. Guvernatorul Siciliei,

Titus Flaiminius[366], a adus la cunoştinţa senatului această îotîmplare, iar acesta a trimis îndată o solie ca să aducă jertfe zeilor subpămîntului şi celor marini, atît în această insuliţă, cît şi în Lipara. De la Ericodes pînă la Phomicodes Chorograful[367] numără 10 mile (14,79 k>m); de aici la Didyme, 30 de mile (44,36 km)[368]; de la Didyme spre miazănoapte[369] pînă la Lipara, 29 de mile (42,87 km)[370]; de la Lipara pînă în Sicilia 19 mile (28,10 km)[371] şi 16 mile (23,66 km) din Strongyle. în faţa capului Pachynos se află' insula Melite[372], din care provine rasa de cîini imici, numiţi meliteeni, precum şi insula Gaudos'[73], amîndouă Ia o depărtare de 88 de mile (130,12 ikm) de cap[374]. Cos-sura[375] se află înaintea capului Lilybaeum şi în faţa oraşului carthaginez Aspis, numit astăzi Clypea[376]. Ea este aşezată deci între aceste două puncte geografice şi se găseşte la aceeaşi depărtare ca cea de mai sus (la 88 mile)[377] de amîndouă. în sfîrşit insula Aigimuros[378] se află de asemenea în faţa coastei Siciliei şi a Libyei ca şi alte mai multe insuliţe mărunte. Acestea le-am avut de spus despre insule.

CAPITGJLUL III

1 După ce am descris regiunile vechi ale Italiei, pîna la Metapontium, ne-a rămas să vorbim despre ţinuturile din continuarea acesteia. Imediat după Metapontium începe Iapygia[379]. Elenii numesc această regiune Messapia[380], în vreme ce localnicii, care o împart altfel, vorbesc de teritoriul salentinilor, cel din preajma capului Iapygiei, şi de teritoriul calabrilor[381], ce cuprinde restul regiunii. Mai sus de populaţia acestor locuri, spre miazănoapte, se află peu-ceţii[382], numiţi în elenă dauni. Localnicii însă desemnează cu numele de Apulia[383] întreaga regiune de dincolo de ca-labri. Unele dintre populaţiile de aici şi mai cu seamă peu-ceţii poartă numele de poedicli[384]. Messapia are forma unei peninsule[385] delimitată printr-un istm de 310 stadii (57,35 km) între Brundisium şi Tarent[386]. Distanţa dintre aceste două oraşe pe mare, ocolindu-se capul Iapygiei, este de (1)400 de studii (259 km)[387]. Tarentul se află la 210 stadii

(38,85 km) de Metapontium, iar calea maritimă spre el rine , direcția răsăritului. Cu toate că întregul golf al Tarentuiui este in cea mai mare parte lipsit de limanuri naturale exis ta totuși aici (la Tarent) un port foarte mare şi 'foarte inimos, cu o circumferința de 100 de stadii (18 5 km) închis printr-un pod mare[3]» Fundul portului determină istmul care desparte Tarentuî de marea exterioară şi astfel oraşul este situat într-o peninsulă. Aici corăbiile por fi trecute uşor peste istm dintr-o parte într-alta deoarece partea cea mai îngusta a istmului este (foarte 'joasă Puțin ridicată este de altfel şi poziția oraşului, doar spre ce" tațuie Jocul este ceva mai înalt. Vechiul lui zid cuprinde o vasta circumferința^[9], în prezent, cartierul dinspre mm este in buna parte distrus; cel de la intrarea în port unde se ridica şi cetațuia, mai dăinuie încă şi poate umple sna țiul unui oraş însemnat. Talentul are Un gimnaziu foarte frumos şi o imensa agora, in care este ridicată statuia de bronz a lui Zeus, de imarimea unui colos[39]" f,',V,H ,*>, „„ • mare statuie după colosul din Rodos[391] îm,P a<mr • intrarea m port se afla cetațuia oraşului, care nu mai năs treaza astăzi decît slabe urme din vechile sale ofrande care o împodobeau, deoarece carthaginezii au distrus cea mai mare parte din ele cînd au ocupat oraşul[39]* apoi o alta parte au carat-o romanii ca pradă, cînd l-au recucerit cu forța[49,3].

Printre aceste obiecte figura şi statuia lui Heracles acel colos de arama de pe Oapkoliu, opera lui Lysippos[3]»* oe care 1-a închinat ca ofrandă Romei Fabius Maximul cuceritorul Tarentuiui.

2 In legătură cu întemeierea oraşului, Antiochos[396] DO vesteşte că, după războiul messeniac[397], laeedemonienii care nu au luat parte la expediție au fost decretați sclavi şi au primit numele de hiloți; în acelaşi timp copiii care li s au născut unora dintre ei în răstimpul desfăşurării războiului au primit numele de partheni (fecioreni) şi j.au declarat nedemni de cinstirile cetățeneşti. Aceştia însă, departe de a se supune, cum erau mulți, urziră un complot îm potriva cetățenilor. Aceştia din urmă, la rîndul lor prin

zînd de veste, trimiseră ia ei oameni care, prefăcîndu-se că ie sînt prieteni, urmau să denunțe planul complotului. Unul dintre conspiratori era şi Phalanthos, care părea să fie chiar şeful lor, dar care nu prea era pe placul celor desemnați de popor. S-a hotarit deci ca atacul să înceapă la sărbătorile Hyakinthiilor[398], în timpul desfăşurării concursului de ia Amyclaian[399], când Phalantos îşi va potrivi boneta de aramă pe cap. Cetățenii erau de altfel uşor de recunoscut după păr[400]. Dar cum cale puse la cale de oamenii lui Phalantos au fost divulgate în taină, crainicul, îndată ce jocurile începură, păşi înaintea lui Pihalanthos şi anunță cu glas tare că lui Phalantos nu i se îngăduie să-şi pună boneta pe cap. înțelegînd atunci că li s-a descoperit complotul, unii căutara scăpare cu fuga, alții cerură iertare. Cetățenii, îndemnîndu-i să aibă curaj, i-au încredințat gărzii, iar pe Phalantos l-au trimis la Delfi să consulte oracolul despre o nouă colonie. Zeul i-a răspuns acestuia după cum urmează:

279 Satyrioti"[01] //' grasul Tarent dăruitu-ți-am ție,
Unde poporul tău aşezat statornic de-acuma să fie,
Spre a iapygilor pietre.

Parthenii au ajuns deci la Tarent împreună cu Phalan-ros, unde au fost primiți atît de barbari cît şi de cretani, care ajunseseră stăpîni mai înainte pe aceste locuri. Aceşti crei'ani, se spune[402], au venit în Sicilia conduşi de Minois, dar, după moartea acestuia, întîmplată la regele Cocalos din localitatea Camici[403], au plecat din Sicilia, iar în drumul lor de întoarcere au fost împinşi de vînt la această coastă a Italiei. Unii dintre ei, mai tîrziu, făcînd pe jos ocolul Adriaticei, au ajuns în Macedonia, unde au fost porecliți bottiei[404]. Numele de iapygi l-au purtat, după cîte se spune[405], toate populațiile acestei regiuni până în Dau-nia. El provine de la Iapyx, fiul lui Daidalos şi al unei cre-tane, despre care se spune că a fost şeful cretanilor. Oraşul l-au numit Tarent! după un anumit erou[406].

3 Iată acum ce povesteşte Ephoros[407] despre întemeierea acestui oraş: lacedemonienii se aflau în război cu messenii,

oare uciiseseră pe regele lor, Teîeclos[408], sosit în Messene pentru jertfe. Ei se legară prin jurămînt sa nu se întoarcă acasă înainte de-a ocupa Messene, sau să moară cu toţii. Pe timpul cît ei se aflau în război, lăsară oraşul în paza celor mai tineri şi a celor mai vîrstnici dintre cetfăţeni. în al zecelea an al războiului, femeile lacedemonienilor se întruniră şi botărîră să trimită solie pe cîteva dintre ele la bărbaţii lor, ca să le arate că ei nu luptă în condiţii egale cu messenii: căci aceştia din urmă, rămînînd în patria lor, continuă să procreeze copii, în vreme ce ei şi-au aşezat taberele pe pămîntul duşmanului, lăsîndu-şi soţiile văduve şi patria în primejdie de a se depopula. Lacedemonienii, dorind să respecte în acelaşi timp şi jurămîntul lor şi argumentul soţiilor, au trimis la Sparta cu un anumit gînd pe cei mai robuşti şi mai tineri ostaşi, despre care ştiau că n-au depus jurămîntul pentru că erau copii pe vremea cînd au plecat la război alături de cei vîrstnici. îi sfătuiră deci pe aceştia să aibă legături cu toate fetele din Sparta, presupu-nînd că în acest fel vor avea mai mulţi copii. Lucrurile s-au petrecut întocmai, iar vlăstarele care s-au născut atunci s-au numit partheni[409]. Oraşul Messene a fost cucerit după nouăsprezece ani de! răizboi, oum spune şi Tyrtaios[410];

> Nouăsprezece ani în jurul ei luptară Părinţii
> părinţilor noştri avan Şi neclintit curajul si-l
> păstrară Ca războinici eroi ce erau.
>
> In al douăzecilea an ei simţiră Pe
> messeni intr-ma slăbind, Cum
> ogoarele grase-si părăsiră Din
> munţii Ithomei coborind[iu].

Lacedemonienii şi-au împărţit atunci între ei Messenia. 280
Apoi, întorcîndu-se în patrie, n-au acordat parthenilor aceleaşi privilegii ca celorlalţi cetăţeni, sub pretext că nu provin din căsătorii legitime. Ga urmare, aceştia, căzînd la înţelegere cu hiloţii[412], urziră împotriva lacedemonienii' luară hiotăxîrea să înalţe o .or şi bonetă laconiană în agor; in agora, ca

semnal în clipa cînd vor porni atacul. Dar cum unul din hiloţi îi denunţă, lacedemonienii socotiră totuşi primejdios să-i atace direct, pentru că parthenii erau numeroşi şi toţi uniţi în gînd ca unii care se socoteau fraţi între ei. Au poruncit doar celor care urmau să dea semnalul să iasă din agora. Aceştia, dîndu-şi seama că planul lor a fost dat în vileag, se retraseră. Spartiaţii i-au îndemnat atunci prin părinţii acestora să plece ca să întemeieze o colonie; dacă vor găsi un loc îndestulător, să rămînă acolo, dacă nu, să se întoarcă, pentru că li se va distribui a cincea parte din pămîn-tul Messenei. Ei plecară atunci în expediţie şi, cum îi găsiră pe aihei încăieraţi cu barbarii, îşi asumară partea lor de primejdii şi întemeiară apoi Tarentul.

4 Tarentinii au fost odinioară, pe vremea cînd se cîr-muiau după un regim democratic, fără seamăn de puternici[413]. Ei izbutiră să-şi procure cea mai unare flotă din acele părţi şi puteau trimite sub arme 30 000 de pedestraşi, 3 000 de călăreţi[414] şi 1 000 de ofiţeri de cavalerie. Ei îşi însuşiră doctrina pythagoreică şi în ea se distinse mai cu seamă Archytas[415], care a stat vreme îndelungată în fruntea treburilor oraşului. Dar pînă la urmă, bunăstarea lor excesivă a făcut să-i biruie moleşeala, încît ajunseră să aibă într-un an mai multe sărbători publice decît zile calendaristice. De aici şi treburile obşteşti au decăzut. Unul din semnele decă[1]-derii lor politice constă în folosirea generalilor străini. Astfel, împotriva messapilor şi a lucanilor, ei au recurs la conducerea lui Alexandru Molossul[416] şi, încă mai înainte la cea a lui Arehidamos[417], fiul lui Argesilaos, iar după Alexandru, la Cleonymos[418] şi Agathocles[419], în sfîrşit la Pyr-rhus[420], cînd s-au răsculat împotriva romanilor. Dar nici măcar faţă de cei pe care i-au chemat în sprijinul lor n-au fost în stare să se supună disciplinat, ci i-au învrăjbit împotriva lor. De pildă, Alexandru, din duşmănia ce le-o nutrea, a încercat să mute pe teritoriul oraşului Thurii marele panegyric al elenilor din această regiune, care se ţinea de obicei în Heracleea Tarentului. El mai porunci să se împrejmuiască cu zid un loc anume ales pe malul rîului Acalandros[421], unde urmau să se ţină

viitoarele adunări solemne. Chiar si sfîrşitul nenorocit care i-a fost dat acestuia se pune pe seama nerecunoş-tinţei tarentinilor. în războiul pe care l-au purtat împotriva messapilor, ei s-au luptat pentru Heracleea, avînd ca ajutoare pe regele daunilor şi pe cel al peuceţilor[422], 281 Cu prilejul războaielor cu Hannibal, ei şi-au pierdut pînă şi libertatea; mai tîrziu, de cînd s-a aşezat în mijlocul lor o colonie de romani[423], trăiesc în pace şi chiar mai bine decît înainte.

5 Ţinutul Iapygiei din continuarea Tarentului are un aspect neaşteptat de surîzător. Cu toate că apare pietros Ia suprafaţă, se descoperă la arat că solul fertil este profund şi, în ciuda - lipsei unor precipitaţii mai abundente, se pot vedea aici păşuni frumoase şi pomi falnici. Odinioară şi acest ţinut a avut o populaţie foarte numeroasă. De asemenea a avut treisprezece oraşe, dar astăzi[424], în afară de Tarent şi Brundisium, celelalte sînt doar simple orăşele neînsemnate, într-atîta au avut de suferit. Salentinii, se spune, sînt colonişti cretani[425], La ei se află sanctuarul Athenei[426], care a fost foarte bogat odinioară, şi stînca ce se cheamă capul Iapygiei. Acesta se proiectează ceva mai mult în larg mai întîi spre răsăritul de iarnă, apoi se întoarce puţin şi se întinde spre capul Laciniuim[427], care înaintează înspre el şi astfel formează cu acesta gura golfului Tarentin. Munţii Keraunici închid în acelaşi fel, înaintînd spre acest cap, intrarea golfului Ionic. De la Capul Iapygiei pînă la munţii Keraunici[428], ca şi pînă la Capul Lacinium este o distanţă de vreo 700 de stadii (129,50 km). Ocolul pe mare al capului, de la Tarent la Brundisium, numără mai întîi 600 de stadii (111 km) pînă la orăşelul Baris[429]. Contemporanii noştri numesc orăşelul Baris Veretum. El este situat la capătul hotarelor salentinilor şi se ajunge la el din Tarent mai degrabă şi mai uşor pe uscat decît pe mare. De aici, la Leuca[430] sînt 80 de stadii (14,80 km). Şi acesta este doar un mic orăşel, în care se vede un izvor cu apă rău mirositoare. Se povesteşte[431] că titanii numiţi leu-terni[4'2], oare au supravieţuit dezastrului de la Phlegra

din Campania, izgoniți de Heracles, s-au refugiat în acest loc şi s-au ascuns sub pămînt. Apa rău mirositoare a acestui izvor ar proveni deci din singele putrefiat ce curgea din corpul acestora.

După aceşti giganți şi coasta de aici se numeşte Leuter-nia[433]. De la Leuca pînă la orăşelul Hydrus[434] sînt 150 de stadii (27,75 km); de aici, la Brundisium, 400 de stadii (74 km); la fel de la Hydrus pînă la insula Sason[435], care se află aproape la mijlocul brațului de mare dintre Țărmul (Epirului) şi Brundisium[436]. De aceea corăbiile care nu pot străbate direct acest braț cîrmesc spre stînga, în-cepînd de ia insula Sason pînă la Hydrus, iar aici fie că aşteaptă un vînt prielnic cu care ajung în porturile oraşului Brundisium, fie că pasagerii debarcă şi o iau pe uscat pe o cale mai scurtă pînă la Rudiae[437], un oraş elen, în care s-a născut poetul Ennius[438]. Prin urmare limba de pămînt ce trebuie ocolită cînd se face înconjurul țărmu-282 lui de la Tarent la Brundisium seamănă cu o peninsulă. Calea de uscat de la Brundisium la Tarent[439], ce ține o singură zi pentru un drumeț bun, formează istmul zisei peninsule pe care diferiții autori o numesc îndeobşte Messa-pia, Iapygia, Calabria sau Salentina; alții însă fac deosebire 'între ele, cum ziceam mai sus[440].

6 Am prezentat prin urmare oraşele de pe țărm. în interiorul regiunii se află Rudiae şi Lupiae[441], iar puțin mai retras de la mare, Aletia[442]. în mijlocul istmului se situează[1] Urla[443], în care se mai vede palatul unuia dintre puternicii acestor locuri. Cuvintele lui Herodot[444] prin care se arată că Hyria[445] din Iapygia a fost întemeiată de cretanii care s-au desprins din ceata oamenilor lui Minos, antrenați în expediția din Sicilia, trebuiesc înțelese fie că se referă la această localitate fie la Veretum. Brundisium, după cîte se spune, a fost colonizat de eretanii sosiți în frunte cu Theseus din Cnossos[446], sau poate de cei veniți din Sicilia sub conducerea lui Iapyx (căci amândouă versiunile se dau)[447]. în orice caz, se spune că ei n-au rămas ila Brundisium, ci au plecat în Bottiaia[448]. Mai tîrziu, pe vremea regilor, oraşul a pierdut mult din

teritoriul său pe care l-au ştirbit lacedemonienii lui Phalaattaas; cu toate acestea, cînd Phalam!hos a fost izgonit din Tarent, locuitorii oraşului Brundisium l-au adăpostit la ei şi, după ce a murit, l-au cinstit cu un mormânt strălucit[449]. Ei posedă un pamint mai bun decît al tarentinilor; deşi stratul cultivabll este subţire, el este totuşi foarte roditor, iar mierea ţi lîna de aici sînt cele mai căutate. De asemenea Brundisium are porturi mult mai bune (decît Tarentul); printr-o singură intrare se închid limanuri nebătute de valuri, în interiorul unor bazine ce iau formă de golf a cărui figură seamănă cu coarnele unui cerb, de unde i se trage şi numele. într-adevăr acest loc împreună cu oraşul seamănă foarte mult cu un cap de cerb, iar în limba messapă capul cerbului se cheamă brention[i50]. Portul Tarentului, dimpotrivă, nu este complet adăpostit de valuri, pentru că este prea deschis; el mai are pe deasupra şi unele locuri mai puţin adînci în fundul golfului.

7 Chiar şi pentru cei care vin din Elada sau din Asia, linia cea mai directă de navigaţie este cea care duce la Brundisium. De asemenea aici acostează toţi aceia care au de călătorit la Roma. Aceştia au la dispoziţie două drumuri: unul[451], ce poate fi străbătut numai pe catîri, duce pe la peuceţi, numiţi şi poediculi, apoi pe la dauni şi samniţi pînă la Beneventum*[52], trecînd prin oraşele Egnathia[453], Caelia[454], Netbm[4iS], Canusium[456], Herdo-nla[457]. Al doilea drum, numit Via Appia[458], trece prin 2Si Tarent, făcînd un uşor ocol spie stînga prin care lungeşte călătoria cu o zi, dar poate fi parcurs mai ales cu căruţe. Pe această cale sînt situate oraşele Uria şi Venu-sia[459],, primul între Tarent şi Brundisium, al doilea, înspre graniţa dintre samniţi şi lucani. Amîndouă drumurile, (pornite) din Brundisium, se întîlnesc la Beneventum, aproape de Campania. De aici în continuare pînă la Roma ele formează o singură cale ce se cheamă Via Appia şi trece prin Caudium, Calafia, Capua, Gasilinum pînă la Sinuessa[460]; traseul de aici mai departe l-am descris[461]. Lungimea ei totală din Roma pînă la Brundisium este de

Brund,Sltal, deoarece traversează munții Apen-

8 De la Brundisium pînă la coasta din fața lui, corăbiile dispun de două căi: una ce duce direct la munții ceva mai lungă decît aceasta de 180 de stadii; are o excelemă raport cu orașul Egnatia, care constituie o etană comuna pentru cei care fac druraul cei care-1 parcurg peuscat pînă h Zm™ Călător a

lențonul peuceților se întinde pe litoral pînă la Egnatia, iar in intenor, pînă la SikW«. El mprinde o regiune pietroasa şi muntoasă, din care o bună parte o ocupă dintre ac dl/continuarel populata de daum, apoi de apuli pînă la frentani^. Cum Sci başmaşn mşiş: n-au folosit, decît în vechime, numele peu

ne dam taai multă străduință pentru fixarea Io?

9 Din Barium pînă la rîul Aufidus*», pe care este si-uat portul comercial al locuitorilor o^lui CanuSmA sint 400 de stadii (74 km); intrarea pînă în port ma portul orașului Arg7rippa. Nu departe de

mare se ridică,_ pe cîmpie, două oraşe, Canusium şi Argy-rippa, care înainte vreme au fost cele mai mari din oraşele îtahote, după cum se poate vedea din zidurile împrejimi-toare._ Dar Argyrippa, care se chema în vechime Argos Hippium, apoi Argyrippa şi în prezent Arpi[472], este astăzi mai mică. Amîndouă sînt socotite colonii întemeiate 284 de Diomedes. Şi numele cîmpiei[473], ca şi multe alte semne, dovedesc că el a domnit în aceste locuri. Astfel, de pildă, in templul Athenei din Luceria[474] (care este un alt oraş vechi al daunilor, în prezent decăzut) se află vechi ofrande (de ale ^eroului), de asemenea în marea din apropiere se vad două^ insule poreclite Diomedeie[475], dintre care uda este populată, cealaltă se spune că este pustie. în această [m]u • \[Sltueaza un]„ [autor]i dispariția lui Diomedes şi pre-schimbarea tovarăşilor săi în păsări[476], care au rămas pîaă astăzi in jnsulă unde trăiesc domesticite şi duc o viață ca oamenii, prin anumite rânduieli ale traiului, prin prie-j[enia] _ "j[0]„ [arata] țața. de oamenii cinstiți şi prin fuga lor de răufăcători şi de criminali. Am înfățişat în altă parte[477] poveştile răspîndite la eneți în legătură cu acest erou şi cinstirile, ce i-au fost rînduite. Tot colonie întemeiată de Diomedes pare să fie şi oraşul Sipus[478] care se află cam ia 140 de stadii (25,90 km) depărtare de Salapia. în limba elena se numea Sepios după sepiile aruncate în acel loc de valuri. între Salapia şi Sipus se află un rîu[479] navigabil cu^ o mare lagună; pe amîndouă se transportă spre mare mărfuri din Sipus şi mai cu seamă cereale. în preajma unui deal al Dauniei, numit Drion[480], se văd două sanctuare de eroi[481]. Unul, situat pe culmea dealului, este închinat lui Calchas. Cei care consultă acest oracol jertfesc eroului un berbec negru şi dorm apoi peste noapte în-

nl'V i* [Se află] [la] [pro]ie [în] [bla]na [lui] [Ca]l[ha]s [sanc]tuar al eroului Poda- (18,50 km)
depărtare de mare. Din această colină curge
un nuleț cu putere tămăduitoare în bolile vitelor. în fața acestui golf[483] se întinde spre largul mării promontoriul ^arganum[484], care înaintează spre răsărit pe o distanță de 300 de stadii (55,50 km). îndată după ocolul promontoriulm, se vede orăşelul Urium[485], iar tocmai la capătul

lui, insulele Diomedeie[486]. întreagă această regiune produce de toate şl încă în mare cantitate, iar pentru creşterea cailor şi a oilor este excelentă. Lîna oilor de aici este mai moale decît cea de Tarent, dar mai puțin strălucitoare. Regiunea este adăpostită de vînturi, deoarece cîmpiile se află în vale. Unii autori susțin că Diomedes a început să sape utn canal (din eîmlpie) pînă la mare, dar a lăsat numai jumătate terminată această lucrare ca şi altele, deoarece a fost chemat în patrie, unde şi-a sfîrşit viața. Aceasta este o versiune despre moartea lui. A doua pretinde că ar fi rămas în Daunia pînă la sfîrşitul vieții. A treia, care este fabuloasă, am înfățişat-o mai înainte, cînd am vorbit despre dispariția lui miraculoasă în insulă. S-ar putea socoti a patra versiune cea a eneților, care povestesc că moartea eroului s-a întîmplat la ei sub forma aşa-numitei apoteoze[487].

10 Distanțele de mai sus sînt date după Artemidoros[488]. Chorograful le prezintă în felul următor: de la Brun-285 diisiuim pînă la Garganum, 165 de mile (243,89 km). Artemidoros dă mai multe[489]. De la Garganum pînă la An-cona[490] 254 mile (375,54 km)[491], în vreme ce Artemidoros numără, pînă la rîul Aesis din apropierea Anconei, 1250 de stadii (231,25 km), deci imufk mai puțin decît Chorograful. Pe de altă parte Polybios arată[492] că, începînd din lapygia, itinerarele au fost măsurate în mile şi că sînt 562 mile (830,92 km) pînă în oraşul Sena[493], iar de aici pînă la Aquileia[494], 178 mile (263,18 km). Aceste păreri deosebite nu corespund cu măsurătorile pe care le dau cei doi autori pentru lungimea țărmului iliric dintre munții Keraunici şi golful Adriatioei, căci prezentînd acest țărm ide 6 000 de 'Stadii (1110 km) pe mare, ei admit implicit că această coastă este mai lungă decît țărmul italic, oîrad de fapt ea este mult mai mică. De altfel, între toți autorii există dezacorduri, mai cu seamă în legătură cu distanțele, aşa cum am atras atenția în repetate rînduri. Noi, acolo unde am avut putința să judecăm singuri, am prezentat rezultatul propriilor noastre cercetări; unde nu am putut, am crezut de cuviință să înfățişăm părerile

altora. Iar dacă la ei nu am găsit nici o indicație, nu este de mirare dacă şi noi am omis să ne pronunțăm, dat fiind caracterul şi întinderea lucrării noastre. De fapt, noi nu putem lăsa la o parte nimic din datele importante, dar amănuntele nu sînt de prea mare folos să fie cunoscute, omisiunea lor trece neobservată şi nu scade întru nimic sau nu prea mult din valoarea operei întregi.

11 Imediat în continuare după Garganum, se prezintă un golf adînc. Locuitorii de pe țărmurile lui poartă cu osebire numele de apuli şi vorbesc aceeaşi limbă ca daunii şi peuceții. De altfel nici în alte privințe, ei nu se deosebesc astăzi[495] de aceştia, cu toate că în vechime au fost negreşit populații aparte, devreme ce şi cele trei denumiri ale lor au prevalat pe rînd asupra tuturor celorlalte. Odinioară, întreagă această regiune era înfloritoare, dar a pustiit-o Hannibal şi războaiele ce au urmat. Aici s-a desfăşurat şi lupta de la Garaae[496], unde romanii şi aliații lor au suferit foarte mari pierderi în oameni. Lîngă golf se află un lac[497], iar mai sus de lac, în interior, oraşul Teanum Apulum, omonim cu Teanum Sidicinum.[498] Aici lățimea Italiei pare că se strîmtează simțitor şi, între Teanum şi Dicaiardiia[499], nu rămîne, de la o mare la alta, decît un 'astm mai îngust de 1 000 de stadii (185 km)[500]. Dincolo de lac, drumul pe lîngă coastă duce la frentani şi Ia Buca[501]. Distanța este de 200 de stadii (37 km) în amîndouă direcțiile de la lac, atît pînă la Buca, cît şi pînă la Garganum. Coasta ce se întinde din împrejurimile oraşului Buca, în continuare, am descris-o[502].

CAPITOLUL IV

1 Aceasta este prin urmare mărimea şi înfățişarea Italiei. După ce am zăbovit atît de mult asupra ei, vom prezenta acum cele mai importante cauze ale marii puteri pe care au atins-o romanii. O primă cauză constă în 286 faptul că Italia, la fel ca o insulă, este ocrotită cu toată

securitatea de mările care o înconjoară de jur împrejur, afară doar de puține locuri, care, dealtfel şi ele sînt împrejmuite de zidul unor munți de netrecut. A doua cauză' este lipsa limanurilor naturale din cea mai mare parte a coastelor ei şi, în acelaşi timp, natura porturilor existente, deoarece sînt cuprinzătoare şi minunat dispuse; prima din aceste două situații este folositoare împotriva atacurilor din afara, a doua înlesneşte apărarea şi marele trafic de mărfuri. A treia cauză o formează faptul că ea este supusă unor condiții foarte variate de temperatură şi de climă', datorită cărora şi animalele, plantele şi, cu un cuvînt, toate cele de folos vieții prezintă o foarte mare varietate, ceea ce este însă atît spre binele cît şi spre răul ei. în lungime, Italia se întinde, în linii mari, dinspre miazănoapte spre miazăzi. La lungimea ei considerabilă, Sicilia, şi ea destul de întinsă, îi serveşte parcă de prelungire, deoarece este ca o parte a ei. Un climat plăcut[503] sau aspru se judecă după excesul de frig sau de căldură şi după cumpăna dintre aceste două extreme. Rezultă deci cu necesitate că Italia actuală, cu o astfel de întindere, este situată între limitele extreme şi se bucură din plin şi foarte felurit de un climat temperat. Această varietate rezultă dealtfel şi din faptul că munții Apenini se întind pe întreaga ei lungime, lăsînd Ioc, de cele două părți ale lor, unor cîmpii şi coline foarte roditoare. Nu există de altfel nici o parte a Italiei care să nu beneficieze de avantajele regiunii de munte ca şi de ale celei de şes. Se adaugă apoi la această' lungime şi numărul mare al rîurilor şi al lacurilor, şi, pe deasupra, izvoarele cu ape calde şi reci ce țîşnesc la suprafață drept leacuri naturale pentru păstrarea sănătății, şi, în sfîrşit, bogăția minelor de tot soiul. Cît despre abundența pădurilor şi a hranei pe care solul Italiei o oferă oamenilor şi animalelor, ca şi despre calitatea produselor agricole, e cu neputință să vorbeşti cît se cuvine. Mai mult decît atît, situîndu-se în centrul neamurilor celor mai mari, între Elada şi regiunile cele mai bogate ale Asiei, ca şi prin superioritatea conferită de propriile sale avantaje şi dimensiuni, ea e predispusă în

chip firesc să stea în fruntea regiunilor ce o înconjură, iar prin apropierea ei de acestea, poate beneficia cu uşurinţă de serviciile lor.

2 Iar dacă trebuie să mai adăugăm la descrierea Italiei şi o prezentare sumară a istoriei romanilor care o stăpî-nesc şi care au făcut din ea o bază de operaţiuni pentru a-şi instaura hegemonia asupra lumii, să mai prezentăm şi cele ce urmează. Romanii, după întemeierea Romei, au trăit cu înţelepciune mai multe generaţii la rînd, cîrmuiţi de regi. Apoi, cum ultimul Tarquinius a domnit ou trufie, l-au alungat şi au instaurat o formă de guvernămînt combinată din trăsături monarhice şi aristocratice[504]. în acelaşi timp au luat ca părtaşi la treburile obştei pe sabini şi pe latini. Dar cum nici aceştia şi nici alţi vecini de-ai lor n-au fost statornici în credinţă, romanii s-au văzut siliţi să-şi întindă stăpînirea prin dezmembrarea acestor comunităţi. în vreme ce puterea romanilor creştea treptat, s-a întîmplat să-şi piardă deodată şi pe neaşteptate capitala[505], dar tot astfel au recăpătat-o. Acest eveniment s-a întîmplat, după cum spune Polybios, Ia nouăsprezece ani după bătălia navală de la Aigos Potamos, pe timpul păcii instaurate de Antalkidas[506]. După ce i-au respins pe aceşti năvălitori, romanii au supus mai întîi pe toţi latinii, apoi au pus capăt libertăţii mari şi nelimitate a etrus-cilor şi a celţilor de pe valea Padului[507], După aceea, au dovedit în lupte[508] pe samniţi şi, după aceştia, pe taren-ţini şi pe Pyrrhus[509]; în sfîrşit, au ocupat restul Italiei ictuale, afară de valea Padului. în vreme ce războiul în această regiune era în toi, ei au trecut în Sicilia şi, după ce-au cucerit-o de la oarthaginezi, s-au întors împotriva populaţiilor din preajma Padului[510]. Acest război încă nu era terminat cînd a apărut Hannibal în Italia. Şi în cu-rînd a avut loc şi cel de al doilea război împotriva car-thaginezilor şi, nu peste mult, cel de al treilea, în care Carthagina a fost nimicită[511]. în acelaşi timp, romanii au ajuns stăpîni peste Libya ca şi peste partea Iberiei luată de la carthaginezi. în favoarea carthaginezilor au uneltit şi elenii, macedonenii şi populaţiile Asiei de dincoace de

Halys[512] şi de Taurus. în felul acestea romanii s-au văzut siliți să cucerească şi regiunile cîrmuite de regele An-tiochos, Philippos şi Perseus[513]. De asemenea, ilirii şi tracii din vecinătatea elenilor şi a macedonenilor s-au aventurat într-un război care a ținut pînă la distrugerea completă a tuturor popoarelor de dincoace de Istru[514] şi de Halys. Aceeaşi soartă au avut de suferit şi iberii ca şi celții şi toți ceilalți cîți sînt (astăzi) sub ascultarea romanilor. Căci romanii n-au încetat să țină Iberia sub armata lor pînă n-au devastat-o în întregime, cucerind Numantia[515] şi distrugînd pe Viriathus, apoi, pe Sertorius[516] şi, în cele din urmă, supunînd pe cantabri[517], pe care i-a învins Caesar Augustus. Celtica întreagă, atît Cisalpină cît şi Transalpină, împreună cu Ligystica, a fost ocupată la început pe porțiuni; mai târziu, divinul Caesar şi, în continuare, Caesar Augustus au cucerit-o printr-un război general şi de scurtă durată[518]. în prezent, romanii duc război împotriva germanilor şi folosesc aceste regiuni, datorită situației lor geografice, ca baze de operațiuni. Acest război 288 a împodobit deja patria cu cîteva triumfuri[519]. Partea Li-byei, care nu aparținea carthaginezilor, a intrat sub ocrotirea regilor supuşi (Romei); aceia dintre ei, care au încercat să scuture jugul, au fost nimiciți[520]. în prezent i-au fost încredințate lui Iuba Mauritania[521] şi cele mai multe părți ale restului Libyei, mulțumită bunăvoinței şi prieteniei lui față de romani. Acțiuni asemănătoare s-au desfăşurat în părțile Asiei care erau cîrmuite la început de regi supuşi (Romei). Mai tîrziu însă, cum aceştia s-au stins din viață (fără urmaşi), ca regii Attalici[522] şi sirieni, pa-flagoni, cappadocieni şi egipteni, sau pentru că s-au răsculat şi astfel au fost îndepărtați de la tron, ceea ce s-a întîmplat cu Mithridates Eupator[523] şi cu Cleopatra[524], re-

gina Egiptului, toate neamurile aşezate de dincoace de Pha-sis şi de Eufrat, în afară de o parte din arabi, se află astăzi sub stăpînirea romanilor, avînd în fruntea lor suverani desemnaţi de aceştia. Armenii ca şi albanii şi iberii, aşezaţi mai sus de Colchida, au nevoie numai de guvernatori romani, pentru că sînt complet docili. Dacă se mai agită uneori, aceasta se întîmplă numai cînd le scapă romanilor din vedere, datorită lipsei lor de răgaz. La fel stau lucrurile şi cu populaţiile de peste Istru din jurul Pontului Euxin, în afară de bosporani şi de nomazi: în cazul celor dintîi, spunerea este deplină; cît priveşte pe cei din urmă[1] ea n-ajută la nimic, deoarece sînt cu desăvîrşire nesociabili şi e destul să fie doar supravegheaţi. în rest, Asia este ocupată în mare parte de skeniţi[525] şi de nomazi, care, dealtfel, se şi află la foarte mare depărtate. Părţii, cu toate că se găsesc la hotarul împărăţiei romane şi sînt foarte puternici, au făcut atîtea concesii supremaţiei romane şi principilor din vremea noastră, încît au restituit[526] Romei nu numai trofeele pe care le-au luat odinioară de la romani, ci Phraat'es[527] i-a încredinţat lui Caesar Augustus propriii săi fii şi pe fiii fiilor săi, căutîn-du-i ou rîvnă prietenia prin astfel de ostateci[528]. în zilele noastre, părţii vin adesea să-şi caute la Roma prinţul care să le devină rege şi se află pe punctul de-a încredinţa întreaga lor autoritate în mîinile romanilor[529].

Şi astfel, caracterul excepţional al regimului politic şi al conducătorilor săi a împiedicat Italia, sfîşiată în atîtea rînduri de războaie civile sub romani, cît şi Roma însăşi să mai alunece spre dezordine şi pieire. Dar e foarte greu să cîrmuieşti o împărăţie atît de întinsă altfel decît dacă s-ar încredinţa grijii unei singure persoane, ca unui pa-[530]. într-adevăr, niciodată nu le-a fost dat romanilor

rinte-'

şi aliaţilor lor să se bucure de binefacerile unei păci atît de îndelungate şi de un belşug de bunuri ca cel creat de Caesar Augustus, de cînd şi-a însuşit puterea absolută. Această bunăstare continuă în prezent să o asigure fiul şi urmaşul său, Tiberius, care ia pe tatăl său drept norma de cîrmuire şi de măsuri, după cum el însuşi este o pildă pentru fiii săi, Germanicus şi Drusus, care îi sînt colaboratori[531].

CARTEA A VII-A

NOTIȚĂ INTRODUCTIVĂ
LA CARTEA A VII-A

Cartea a Vll-a a Geografiei lui Strabon descrie regiunile Europei cuprinse între Rin şi Marea Adriatică în vest, Tanais, gura lacului Maeotis, Pontul Euxin şi Propontida în est, Elada în sud, şi ultimele teritorii cunoscute ale Europei în nord. Ținuturile astfel delimitate, deosebite între ele ca relief şi populație, îşi găsesc unitatea geografică în rețeaua de ape creată de Istru, care le taie pe la mijloc în drumul său de la apus la răsărit, şi de afluenții săi nordici şi sudici.

în descrierea vastului teritoriu astfel delimitat, se disting mai întîi două mari subdiviziuni: prima este rezervată regiunilor din nordul fluviului, între Rin, Tanais, Maeotis şi malul stîng al Pontului Euxin, a căror descriere constituie conținutul primelor patru capitole ale cărții; partea a doua, cuprinsă în ultimele trei capitole, are în vedere sudul fluviului, de la Marea Adriatică pînă la Marea Pontică şi Propontida, coborînd spre miazăzi pînă în Elada. Prezentarea regiunilor fiecăreia din cele două subîmpărțiri create de Istru se face începînd de la apus spre răsărit, respectîndu-se planul general urmat de Strabon în descrierea Europei.

In nordul Dunării sînt înfățişate ținuturile populate de germani (cap. 1—2), pămîntul geților (cap. 3, 1—15), teritoriul dintre Tyras şi Marea Caspică locuită de tyregeți, bastarni, sarmați, iazygi, sciți regali, urgi etc. (cap. 3, 16—19), şi țărmul nordic al Pontului Euxin pînă la lacul Maeotis, ocupat mai ales de sciți, taurici şi de elenii din coloniile greceşti (cap. 4).

în sudul Dunării, lanțul munților Illyrici, Paeonici, Thracici, care se întind paralel cu Istrul, de la Marea Adriatică pînă la Pontul Euxin, creează două regiuni: prima, întinzîndu-se între Istru şi munți, cuprinde neamurile iiirice, pannonice (cap. 5, 2—11), semințiile trace din jurul muntelui Haemus pînă în Pont (cap. 5, 12) şi populațiile de pe coasta Mării Pontice, dintre Istru şi munții Thracici şi Paeonici (cap. 6, 1—2); a doua regiune, din sudul lanțului muntos pînă în

Elada şi Propontida, aparţine neamurilor epirote, paeonice şi trace, care ocupă teritoriul unor seminţii pelasgice dispărute (cap. 7)[1].

Pentru redactarea cărţii a VH-a, Strabon a beneficiat de informaţiile precursorilor săi greci şi de surse romane. Dintre greci, cele mai cuprinzătoare ştiri par să-i provină de la Poseidonios, pe care Strabon îl citează mereu de-a lungul întregii cărţi. Acestuia, se pare, îi datorează geograful din Pont critica adresată lui Ephoros şi Cleitarchos în legătură cu cimbrii (cap. 2, 1), unele date despre incursiunile şi obiceiurile cimbrilor (cap. 2, 2—4), informaţiile despre traci (cap. 3, X—4), disputa dintre Zenon şi Callimachos în legătură cu strămutarea în Ocean a pribegiei lui Odysseus (cap. 3, 6), apărarea făcută lui Homer împotriva detractorilor acestuia (cap. 3, 6—8), parte din ştirile despre nordul Pontului Euxin (cap. 3, 16—4, 9), despre geţi şi traci (cap. 3, 2—4) şi despre populaţiile din sudul Istrului (cap. 5, 1—8 şi 10). Prin intermediul lui Poseidonios, sau direct de la Artemidoros, autorul unui Periplu, Strabon a împrumutat, se pare, date despre coastele ilirice (cap. 5, 2), istriene (cap. 5, 3), iapode, libur-nice (cap. 5, 4) şi dalmate (cap. 5, 5), ca şi despre insulele din vecinătatea lor (cap. 5, 5); a cules informaţii despre ţinutul ardiailor, al Dardaniei, despre golful Rizonic şi, în continuare, despre întreg ţărmul pînă la golful Ionic (cap. 5, 6—8); aceloraşi surse le datorează Strabon ştirile despre coasta Pontului dintre Istru şi munţii Ulyrici şi Thracici (cap. 6).

Un alt grup de informaţii îi provin lui Strabon de la Ephoros. în cartea a IV-a a Istoriilor acestuia, închinată Europei, a găsit Strabon date despre cimbri (cap. 2, 1-—4), despre sciţii „cu cele mai bune moravuri" (cap. 3, 9), despre obiceiurile acestora şi ale sarmaţilor (cap. 4, 9); Ephoros este citat de Strabon în legătură cu cele cinci guri ale Istrului (cap. 3, 15), cu întemeierea Argosului Amphylochic (cap. 7, 7) şi cu oracolul din Dodona întemeiat de pelasgi (cap. 7, 10).

Din cartea a XXXIV-a a Istoriilor lui Polybios, închinată Europei, Strabon a împrumutat ştirile mai vechi despre germani (1, 2—5), critica detractorilor lui Homer (cap. 3, 6 şi cap. 5, 9), date despre victoria

[1] Cartea a Vll-a nu s-a păstrat în întregime. Pierderile suferite sînt suplinite parţial de aproximativ 65 de fragmente provenite de la alţi autori antici care au beneficiat de opera întreagă a lui Strabon şi au citat unele pasaje ale ei. Editorii moderni le-au publicat la finele cărţii, aşa cum figurează şi în traducerea noastră.

lui Paulus Aemilius care 1-a învins pe Perseus şi a distrus 70 de oraşe din Epir (cap. 7, 3), descrierea Căii Egnatia, cu oraşele situate de-a lungul ei şi transpunerea în stadii a milelor romane ale acestei căi (cap. 7, 4); probabil şi datele despre populațiile preelene din sudul munților Haemus (cap. 7, 2 etc).

„Catalogul corăbiilor", opera lui Apollodoros, constituie sursa lui Strabon pentru pasajele privind critica adresată lui Homer şi adaptarea poziției lui Eratosthenes în problemele homerice (cap. 3, 6—7), pentru informațiile homerice despre mysi (cap. 3, 10) şi în legătură cu numele Hellopia a regiunii Dodonei (cap. 7, 10).

O altă serie de evenimente, grupate în jurul acțiunilor lui Mithridates Eupator în nordul Mării Negre, au ca izvor, poate prin Poseidonios, pe autorii războaielor romanilor cu părții; Strabon citează dintre ei pe ApoUonides (cap. 4, 3) şi Hypsicrates (cap. 4, 6); probabil s-a servit şi de Theophanes Mitylenianul (citat în XI, 2, 2). Informațiile datorate acestora privesc luptele generalilor lui Mithridates Eupator cu roxolanii (cap. 3, 17), descrierea țărmului nordic al Pontului Euxin, de la Tyras în continuare pînă Ia Marea Caspică (cap. 3, 18 — cap. 4, 2), luptele lui Mithridates împotriva sciților şi cucerirea Bosporului (cap. 4, 3—4), tributul plătit de populațiile nord-pontice lui Mithridates (cap. 4, 6), fortărețele construite de Skiluros şi fiii săi împotriva acestuia (cap. 4, 7). Strabon mai citează pe Theopompos în legătură cu numele golfului Ionic şi Adriatic (cap. 5, 9), privitor la cele 14 neamuri epirote şi la țărmul adriatic dintre munții Keraunici şi golful Amfcracic (cap. 7, 5). II menționează pe Hecataios din Milet pentru denumirea rîului nord-pontic Aias în loc de Aoos (cap. 5, 8) şi pentru neamurile Pe-loponesului anterioare elenilor (cap, 7, 1), asociind şi datele furnizate în problemă de Hesiod şi Aristotel (cap. 7, 2). O dată este citat De-metrios Skepsios în legătură cu Ephyra elenilor (cap. 7, 10). Strabon mai menționează numele lui Ptolemeu al lui Lagos ca izvor al evenimentelor legate de expediția lui Alexandru cel Mare împotriva triballi-lor şi geților (VII, 3, 8), cu care prilej Alexandru a primit o solie celtă (VII, 3, 8).

Ştirile vechi despre geți şi despre Zamolxis ca pythagorician le datorează Strabon lui Herodot şi Iui Hellanicos (cap. 3, 1—5), la fel şi informațiile despre poligamia tracilor (cap. 3, 4), despre «pustiul geților" (cap. 3, 14), despre apele sciților (cap. 3, 16"—17) Şi gerurile de la gura Maeotidei (cap 3, 18—19 şi cap. 4, 5).

De la Asinius Pollio, prin Timagenes, sau prin versiunea greacă a operei lui Asinius, realizată de Asinius Pollio din Tralles, Strabon a împrumutat unele date privitoare la neamurile germane (cap. 1, 2—3), la Pădurea Hercynia şi Pădurea Gabreta (cap. 1, 5), ştirile despre pregătirile Iui Caesar pentru o expediție împotriva dacilor (cap. 3, 5), probabil şi despre distrugerea boiilor de către Butebista (cap. 5, 2).

Izvoare romane anonime a utilizat Strabon în relatarea evenimentelor din vremea lui Augustus şi Tiberius cum sînt: răzvrătirea germanilor, dezastrul lui Quintilius Varus, biruința şi triumful lui Germanicus (cap. I, 4), campania lui Tiberius pentru potolirea germanilor, cu care prilej acesta a văzut izvoarele Istrului (cap. 1, 5), vlăguirea iapoziior de către Augustus (cap. 5, 4), luptele îndelungate ale romanilor cu dalmafii, încheiate cu incendierea oraşelor dalmate din ordinul lui Augustus (cap. 5, 5), micşorarea oraşului Delmion de către Nasica (cap. 5, 5), strămutarea celor 50 000 de geți în sudul Dunării de către generalul roman Aelius Catus (cap. 3,10), campania romanilor împotriva dacilor la porunca lui Augustus (cap. 3, 11), Calea Egnatia din Apollonia pînă în Macedonia măsurată în mile romane (cap. 7, 4).

Pentru datarea redactării, două evenimente, printre cele mai recente, consemnate în VII, 1, 4, constituie punctele de reper: războaiele lui Drusus Germanicus împotriva germanilor (14—16 e.n.), încheiate cu triumful lui Germanicus (16 e.n.) şi continuarea „şi în prezent" a războiului de către Armenios, căpetenia cheruscilor. Se ştie că Armenios a murit în 19 e.n., în urma unui complot. înseamnă, deci, că redactarea sau revizuirea definitivă a cărții a VH-a a avut loc între triumful lui Germanicus din anul 16 e.n. şi moartea lui Armenios din anul 19 e.n., probabil, deci, în 17/18 e.n.

Deoarece cartea a VH-a a Geografiei lui Strabon constituie unul din cele mai prețioase izvoare literare antice privitoare la strămoşii noştri daco-geți, acordăm un loc deosebit în această notiță informațiilor furnizate despre ei de geograful din Pont, confruntîndu-le cu alte izvoare antice şi cu rezultatul cercetărilor recente de istorie veche şi arheologie ale savanților, mai cu seamă, români.

Sîntem obișnuiți să legăm de numele lui Herodot cele mai vechi și mai ample știri despre strămoșii băștinași de pe meleagurile noastre. Mai puțin știut este că istoricul din Halicarnas n-a cunoscut dedt pe geții din dreapta Dunării. „Despre ținutul de la miazănoapte de Thracia. — declară acesta — nimeni nu poate să spună deslușit ce oameni îl locuiesc, căci dincolo de Istru pare să fie un pustiu fără sfîrșit" {Istorii, V, 9). Unii traci însă i-au furnizat o aka știre, după care nu s-ar putea pătrunde la nord de Istru din pricina albinelor, ceea ce presupune o regiune cu vegetație (Istorii, V, 10). Herodot, îngrădit de cunoștințele geografice ale epocii sale, care presupuneau limitele nordice ale Europei mult mai spre sud decît sînt ele de fapt, respinge sceptic informația tracilor sub cuvînt că aceste vietăți nu îndură frigul, or „ținuturile de sub Ursă nu pot fi locuite din pricina frigului" (Istorii, V, 10). Cu toate acestea, Herodot merită din plin omagiul pe care neamul nostru i-1 aduce. El este primul istoriograf care a conferit un loc de cinste printre popoarele lumii „geților nemuritori", situîndu-i în fruntea celei mai mari seminții din lume, după indieni (Istorii, IV, 93); toate informațiile consemnate de acesta în cartea a IV-a a Istoriilor sale sînt valabile pentru întregul neam al geților, deoarece grecii din Oibia care i-au furnizat știri au avut în vedere și pe locuitorii din nordul Dunării[2].

La un secol și ceva după Herodot, expedițiile lui Alexandru cel Mare ating fugitiv și nordul Dunării[3]. Ele aduc unele știri noi despre geți. Dar cum Alexandru nu a înaintat de la Dunăre și nu a zăbovit mai mult de o zi, e firesc ca și veștile noi despre nordul fluviului să fie limitate. Abia cuceririle romane vor pune în contact direct, creînd un conflict pe viață și pe moarte între marii cuceritori ai lumii antice și geții, viteji pînă la „nechibzuință", din nordul Dunării. „Multe cunoștințe geografice — spune Srrabon — le-a oferit contemporanilor împărăția romanilor și a părților, așa cum a oferit expediția lui Alexandru urmașilor ei. Alexandru ne-a descoperit o mare

[2] Printre știrile vechi, Sofocle, contemporan al lui Herodot, menționează numele unei căpetenii gete, pe „Charnabon, care domnește acum peste geți" (Fr. 210 Nauck), Tragicorum Graecorum Fragmenta, lipsiae, 1856, p. 210, iar cu un secol mai înainte, logograful He-cataios din Milet vorbește despre două triburi gete din Dobrogea, cu numele crobyzi și trizi (Fr. 170—171, C și Th. Mul ler, Fragmenta Eistoricorum Graecorum, I, Paris, 1885) p. 28. Vezi în continuare; p. 142 și urm.

parte din Asia, cît şi toate regiunile de miazănoapte ale Europei pînă la Istru; romanii au dezvăluit toate ţinuturile apusene ale Europei pînă la Albis (Elba), fluviu care împarte Germania în două, precum şi regiunile de dincolo de Istru pînă la Tyras" (I, 2, 1).

E firesc deci ca, prin romani, lumea antică să-şi completeze şi precizeze ştirile vagi despre locuitorii meleagurilor noastre. Strabon, contemporan cu marea expansiune romană, este avantajat în informaţiile pe care le poate furniza despre geţii nord-dunăreni. „înaintaşii acestora — spune Strabon — nu au cunoscut geografia Iberiei, a Celticei şi, de mii de ori mai puţin încă, geografia Germaniei, a Britanniei, precum şi a geţilor şi a bastamilor" (II, 1, 4l)[4].

Aceeaşi idee a superiorităţii datelor furnizate de generaţia sa faţă de înaintaşi în legătură cu meleagurile Daciei mai revine o dată în lucrarea sa: „în general, contemporanii noştri pot prezenta date mai sigure despre... locuitorii din preajma Istrului, de dincoace sau de dincolo de fluviu, adică despre geţi, tyregeţi şi bastarni..." (II, 5, 12).

Dar să vedem mai întîi cine sînt geţii. Meritul de a fi dat primul răspuns la această întrebare îi revine lui Herodot: „geţii sînt cei mai viteji şi mai drepţi dintre traci" (IV, 93).

Aceasta este prima consemnare în istorie a apartenenţei etnice a geţilor şi valoarea ei pentru poporul nostru este inestimabilă. După aproximativ cinci secole, în zorii erei celei noi, cînd geţii ajunseră un popor de temut chiar pentru invincibila Romă, geograful din Amasia Pontului, un supus roman cu largi orizonturi, vine să confirme în două rînduri mărturia lui Herodot. „Elenii — spune Strabon — îi considerau pe geţi traci" (VII, 3, 2) şi, în altă parte: „geţii, un neam de aceeaşi limbă cu tracii" (VII, 3, 10).

Iată-i, aşadar, pe geţi aşezaţi în istorie ca seminţie tracă, printre popoarele indo-europene. Rămîne doar ca şi faptele să confirme mărturia istoricilor. Iar toponimia şi antroponimia confirmă cu prisosinţă. Studiind vestigiile vechilor locuitori ai patriei noastre scoase în vileag de săpături, arheologii români[5] au ajuns la concluzia că, încă la

[4] Acesta este primul loc în care Strabon îi menţionează pe geţi. Al doilea loc, şi nu primul (cum am afirmat în nota 373 a cărţii a Ii-a, Strabon, Geografia, I, p. 543) este II, 5, 12.

[5] Vezi H. D a i c o v i c i u, Dacii, Bucureşti, 1972, p. 24; D. Ber-c i u, Sînt geţii traci nord-dunăreni? Un aspect al problemei, SCIV, XI 2, 1960.

începutul epocii bronzului, cam pe la 1700 î.e.n., o vastă arie, cuprin-zînd şi {ara noastră dar şi sudul Dunării, era populată de seminții indo-europene care îi asimilaseră pe aborigenii neolitici; este vorba de traco-illyri. La sfîrşitul epocii bronzului, tracii şi illyrii se disting ca neamuri aparte, iar spre mijlocul primului mileniu î.e.n., dacă nu cumva şi mai devreme, din sînul tracilor se desprind triburile geto-dacilor. Unitatea culturii materiale în spațiul carpato-balcanic, în epoca hallstattiană sau în prima vîrstă a fierului, constituie dovada palpabilă în sprijinul afirmației istoricilor din antichitate.

Izvoarele literare antice ne transmit două nume ale poporului băştinaş pe aceste locuri, geții şi dacii. Numele geților este consemnat prima oară la Herodot (IV, 93) şi cam în aceeaşi vreme la Sofocle, fr. 543 Nauck, iar numele dacilor apare atestat mai întîi la Caesar, De bello Gallico, VI, 25[6].

Oare nu cumva cele două denumiri desemnează două popoare distincte? Meritul de-a fi elucidat această chestiune îi revine geografului din Pont. „S-a mai făcut — zice Strabon — şi o altă împărțire a geților care dăinuie din timpuri străvechi, anume, unii dintre ei se numesc daci, alții geți. Geții sînt cei aşezați spre Pont şi spre răsărit, daci, cei din partea potrivnică, adică dinspre Germania şi dinspre izvoarele Istrului" (VII, 3, 12). Iată, deci, că cele două nume desemnează unul şi acelaşi popor, deosebirea dintre ele este de natură geografică şi nu etnică.

Arheologia confirmă cuvintele lui Strabon, dovedind unitatea deplină a culturii create de geto-daci pe întreg teritoriul populat de ei. In secolele VII—V î.e.n., pe teritoriul actual al țării noastre, era în plină înflorire o cultură materială de tip hallstattian cu rădăcini adînci în vremurile de la începutul epocii bronzului. Este vorba de aşa-numita cultură Basarabi, răspîndită pe întreg teritoriul României, atît în interiorul cît şi în exteriorul arcului carpatic[7].

[6] Iar apoi, la un contemporan al lui Titus Livius, la istoricul de origine gallă, Trogus Pompeius, în rezumatul operei sale făcut de Iustinus, Epitome, XXXII, 3, 16, în sec. II e.n.

[7] Vezi H. Daicoviciu, Dacii, p. 20 şi 35 nota 8; ca şi VI. Dumitrescu, La necropole tumulaire du premier âge du fer de Basarabi, Dacia N. S,, XII, 1968, pp. 177—260, Al. Vulpe, Necropola hallstattiană de la Ferigile, Bucureşti, 1967; Istoria României, Bucureşti, I, 1960, p. 152.

Pe de altă parte, două nume pentru același popor alcătuiesc un document din istoria lui. Ele reflectă un trecut în care strămoșii noștri băștinași pe aceste meleaguri, înainte de-a se fi unificat într-un stat, erau divizați în triburi și uniuni de triburi. Izvoarele antice furnizează mai multe nume de triburi geto-dace. Ptolemeu (Geografia, III, 8, 3), consemnează 15 nume ale unor astfel de subdiviziuni ale geților, printre care: terizii și crobyzii, pomeniți și de Hecataios, ultimii și de Strabon (VII, 5, 12), erau situați în Dobrogea[8], biephii, în vestul Daciei; costobocii, în Carpații nord-estici; carpii, la vest de Prut și aproape în toată Moldova[9].

Înseamnă, deci, că geții și dacii au fost două din aceste triburi, poate cele mai mari și mai puternice, ale căror nume s-au impus cu timpul celorlalte. Numele geților s-a răspîndit în regiunile sud-estice ale țării, în Muntenia, Moldova și Dobrogea; cel al dacilor s-a extins asupra triburilor din Transilvania, Maramureș, Crișana, Banat și probabil și a celor din Oltenia. Așa stînd lucrurile, „la eleni —■ lămurește Strabon — geții sînt mai cunoscuți, deoarece aceștia treceau de pe un țărm pe celălalt al Istrului și s-au amestecat cu tracii și moesii" (VII, 3, 13). Cu alte cuvinte, grecii, situați la sud și sud-est de patria noastră, i-au cunoscut mai întîi pe geți, de aceea numele geților figurează cu precădere în izvoarele elene, pe cîtă \teme romanii, așezați spre apus, au ajuns prima oară în contact cu dacii și numele acestora le-a devenit mai obișnuit. Dar unitatea lor etnică este incontestabilă. Dovadă și limba lor comună.

In legătură cu limba vorbită de daco-geți, Strabon oferă o informație categorică: „Dacii și geții vorbesc aceeași limbă" (VII, 3, 13), iar în altă parte, „geții (sînt) un neam de aceeași limbă cu tracii" (VII, 3, 10). însemnătatea acestor afirmații este dublă. Pe de-o parte, ele subliniază unitatea lingvistică a geto-dacilor, pe de altă parte, clasează limba

[8] J. Weiss, Die Dobrudscha îm Altertum, Sarajevo, 1911, pp. 23, 25—26, reproșează lui Strabon faptul de-a fi extins numele crobyzilor asupra tuturor geților dobrogeni de pe coasta mării.

[9] Vezi Istoria Românilor, I, p. 266, referindu-se la lista triburilor gete oferită de Ptolemeu, crede că unele din aceste nume sînt adăugate ulterior, ele fiind mai degrabă diviziuni administrative rurale ale Daciei romane, decît nume de triburi anterioare ocupației romane. Vezi și D. Protase, Carpii își dezvăluie tainele, „Magazin istoric", nr. 1 (58), ian. 1972. N. Gostar, Humele și originea costobocilor, ,.Cer cetări istorice", Iași, 1970, pp. 109—114.

acestora în ramura mai largă şi mai cuprinzătoare a limbii trace[10], despre care se ştie că, împreună cu illyra, făcea parte din limbile indo-eu-ropene satem[11].

în sprijinul afirmațiilor lui Strabon stau vestigiile limbii dace consemnate de lexicografi şi de alte izvoare antice, ca şi elementele de vocabular moştenite de română.

Astfel, lexicografii antici, mai cu seamă Hesychios şi Photios, consemnează vreo 70—80 de glose traco-dace cu echivalentul grecesc. Aproape pentru o jumătate din ele s-a putut reconstitui etimonul indo-european. Mai există apoi atestate 27 de nume dace de plante în tratatul de botanică medicinală al lui Dioscorides, medic grec din primul secol al erei noastre, şi alte 15 în acelaşi gen de tratat al lui Pseudo-Apuleius. Există însă suspiciunea că ele ar fi interpolări tîrzii (din veacurile III—IV e.n.). Un adevărat tezaur lingvistic traco-dac este creat de numele proprii de persoane, divinități, triburi, aşezări omeneşti, ape şi munți, păstrate în izvoarele literare, epigrafice şi numismatice latine şi greceşti. Este vorba de un număr considerabil de peste 2000 de nume, dintre care vreo 1150 sînt antroponime, iar 900 toponime. Prin repetarea unor elemente componente ale lor pentru aceeaşi sferă a vocabularului şi cu sprijinul gramaticii comparate a limbilor indo-europene, s-a aflat sensul unora din aceste nume. Astfel azi se ştie că elementul — dava al toponimelor înseamnă „aşezare, sat, tîrg"; numele tribului costoboci şi cel al nobililor daci tarabostes cuprind un element al cărui sens este „luminos, strălucit".[12]

[10] Bazîndu-se pe afirmațiile lui Strabon privind limba daco-geților ca şi pe analiza numelor traco-dace păstrate, I. I. R u s u, Limba traco-dacihr, ed. II, Bucureşti, 1967, p. 34, consideră daca şi traca două dialecte ale aceleiaşi limbi; VI. G h e o r g h i e v, Raporturile dintre limbile dacă, tracă fi frigiană, „Studii Clasice", II, 1960, p. 44—52, prezintă traca şi daco-geta drept limbi aparte dar înrudite, bazîndu-se pe sistemul lor fonetic socotit deosebit şi pe diferența componentului toponimelor, — para în tracă (vezi Bendipara), — dava în dacă (vezi Argedava, Sucidava, Buridavd).

[11] I. I. R u s s u, Ulitii, Bucureşti, 1969, p- 104—113-

[1S] Înseşi cele două denumiri etnice ale strămoşilor noştri au fost analizate similar. M. E l i a d e, Les Daces et Ies loups, Numen, Leiden, VI, 1959, pp. 15—31, şi învățatul bulgar VI. Gheorghiev, op. cit., P- 39—58, pornind de la afirmația lui Strabon că dacii s-au numit în vechime dai, gr. Atioi (VII, 3, 12), şi de la o glosă a lui Hesj'chios în care daos este socotit cuvînt frigian cu sensul de „lup", sînt de părere că dac este un nume înrudit cu frigianul daos „lup";

in sfu-şit, perspective mult mai largi în descoperirea limbii dacilor oferă studiu] limbii române întreprins în acest sens de I. I, Russu. Pornind de la ipoteza că limba dacă n-a putut să dispară fără să lase urme în limba noastră, învăţatul român a determinat cam 160 de cuminte de origine dacă, m majoritate din fondul lexical al românei. Astfel cuvinte ca b$_{m}$ă, brad, brusture, buluc, buză, caier, cîrlig, copac, dop, gard, grumaz, ha^n, (a) lepăda, lespede, mal, mazăre, mistreţ, minz, prunc, (a) rîbda, ($_{a}$) speria, strugure, strungă, urda, vatră, viezure, zăr, (a) zburda, zestre, zgardă şi multe altele sînt cuvinte moştenite de română din dacă[18]

Ştiri prefioase găsim I$_{a}$ Strabon şi despre pămîntul geţilor. Pe vremea geografului, împărăţia romanilor atinsese hotarele Daciei.

Ca supus al acestui imperiu, geograful din Pont a avut putinţa, în cunoştinţă de cauză, să schiţeze aria geografică în care geţii cei „de temut au trăit, au muncit şi s-au manifestat pe arena istoriei ca o forţă considerabilă, care $_{a}$ stăvilit chera decenii expansiunea romană înspre nord-est. Deşi declară că nu poate da hotarele precise ale Daciei (VII, 3, 1), Straboi) i-$_{a\ trasat\ aproape}$ integral conturul, zicînd: „Partea de miazăzi a Germaniei, cea de dincolo de Albis şi imediat îa continuarea acestuia, esk ocupată de suebi. Apoi lipit direct de ea se află pămîntul geţilor care este îngust (la început), apoi se lărgeşte întin-zîndu-se, la miazăzi, de-a lungul torului, iar în partea potrivnică, pe lingă lanţul de munţi ai Pădurii Hercynia, ocupînd şi el o porţiune din acei munţi; după aceea se lăţeşte într-o cîmpie, spre miazănoapte, pînă la tyregeţi" (Vil, 3, j)_ Transpus în termenii geografici moderni, Dacia se întindea, deci, din zonele de munte ale Austriei şi Boemiei, în

dovadă, stindardul dacilor de pe Columna lui Traian constînd dintr-un balaur cu cap de lup. I, T $_{R_{USSU:\ 0}}$p. cit., p. 108, propune ca etvmon al cuvîntuUu dac rădăcina indo-europeană *dhe-/*dha- „a pune, a aşeza", iar al cuvîntului get, rădăcina *guet- „a grăi, a vorbi".

, - ' $_{R_{r}}$"$^{ss\ u}$', °P- "*• PP- 199—216. Există şi texte în limba dacă. Unul, figurînd fa ştampilele de pe pereţii unui vas de cult găsit în aşezarea daca de h Sarmizegetusa Regia, sună: DECEBALVS PER SCORILO „Decebal, ffal lui Scorilo (s)", text interpretat astfel de C. Daicoviciu, Şantierul arheologic Grădiştea Muncelului — Blidarul. Rezultatul săpăturilor din campania anului 1954, în SCIV, VI, 1—2, 1955, pp. 201—204. Un alt text, redat cu litere greceş,ti, a fost descoperit la Ezerovo în R. p. Bulgaria, dar sensul lui nu s-a determinat încă.

vest, pînă în regiunile Nistrului (Tyras), spre est, din Carpații Păduroşi, în nord, pînă în regiunea udată de Dunăre în sud. Alte precizări parțiale vin apoi să confirme sau să completeze cele de mai sus: „Istrul — spune Strabon — lasă în stingă întreg teritoriul geților şi al tyregeților" (II, 5, 30), iar în altă parte: „geții locuiau pe amîndouă malurile Istruiui" (VII, 3, 2); vecinătatea dacilor cu suebii mai este menționată de autorul Geografiei şi în VII, 1, 3.

O descriere sistematică a reliefului Daciei nu se întîlneşte la Strabon. Se pare totuşi că el a avut unele cunoştințe despre varietatea reliefului dac. Mențiunea „pustiei" geților (VII, 3, 14) şi a cîmpiei gete {VII, 3, 1) ca parte integrantă a stepei ce se întinde în continuare de la Istru pînă la Borysthenes (VII, 3, 17), ca şi a „muntelui sacru", Cogaionon, (VII, 3, 5) şi a porțiunii lanțului de munți ai Pădurii Hercynia ocupate de daci (VII, 3, 1), îndreptățesc această supoziție. Din sistemul hidrologic al Daciei, Strabon se mărgineşte să prezinte doar două ape: Mureşul, pe care îl crede un afluent al Dunării, con-fundînd Tisa, de la gura Mureşului pînă la Dunăre, cu cursul inferior al Mureşului (VII, 3, 13); apoi Dunărea, pe care o descrie de-a lungul traseului ei de Ia izvoare pînă la revărsare (VII, 1, 1). Strabon, primul se pare, consemnează cele două denumiri ale fluviului: Danubius, pentru porțiunea de la izvoare pînă Ia cataracte şi de pe teritoriul dac, Istros, pentru cursul lui inferior de la geți pînă la Pont (VII, 3, 13). Tot după Strabon, Dunărea la revărsare are o deltă cu şapte brațe, trei mai mici, patru mai mari, cea mai mare fiind „Gura sfîntă" (Hie-ronstoma), identificată de Strabon cu cel mai sudic braț al Deltei (VII, 3, 15), deci cu actualul braț Sfîntul Gheorghe. La unghiul Deltei se găseşte insula Peuke (VII, 3, 15), iar în largul mării, nu departe de gurile Dunării se află insula Leuke (VII, 3, 16), aceeaşi ax actuala insulă a Şerpilor.

Pe teritoriul astfel delimitat, Strabon aşază populația Daciei, despre a cărei densitate vorbesc suficient izvoarele antice. Referindu-se la epoca lui Burebista, geograful din Amaseia spune în acest sens următoarele: „Geții şi dacii, cînd forțele le-au crescut foarte mult, .. . puteau să trimită la război chiar 200 000 de oameni" (VII, 3, 13). în această privință, savantul român V. Pârvan[14] era de părere că cifra indicată de Strabon pare modestă față de desimea aşezărilor preistorice din re-

[14] Getica, II, pp. 92—93; vezi nota 177 la această carte.

giunea carpato-danubiană. „In prezent — continuă Strabon — se în-tîmplă să se înroleze în armată în jur de 40 000 și se află aproape pe punctul de a se supune romanilor; dar încă nu sînt supuși cu desăvîrșire, datorita nădejdilor ce și le pun în germani, care sînt dușmanii romanilor" (VII, 3, 13). In acest pasaj, explică R. Vulpe[15], Strabon are în vedere numai una din cele cinci părți în care se dezmembrase „împărăția" lui Burebista, cifra de 40 000 reprezendnd o cincime din efectivul maxim de mai înainte. Cît privește supunerea iminentă a dacilor față de romani era doar o iluzie a lumii romane care își pusese mari speranțe în ofensiva lui Augustus spre Dunăre și în Pannonia pentru înlăturarea primejdiei dace. Faptele au demonstrat că dacii au reprezentat o forță serioasă încă mai bine de un secol, războaiele conduse de Decebal constituind suprema ei manifestare. Germanii, ca dușmani ai romanilor, în care-și puseseră geto-dacii nădejdea, puteau fi pe atunci neamurile suebe, ca marcomanii și quazii, situați în părțile Cehoslovaciei actuale, ca și bastarnii din Moldova și Galiția.

Despre densitatea populației dace pe vremea împăratului Augustus mărturie depune și următoarea informație a lui Strabon: „Și în vremea noastră, Aelius Catus a strămutat în Tracia, din cealaltă parte a Istru-lui, 50 000 de oameni de la geți (VII, 3, 10). Este vorba de așezările de la Zimnicea, Popești și Crăseni, care au fost evacuate sub Augustus, drept pedeapsă pentru incursiunile de jaf ale geților în sudul Dunării.

într-adevăr, și arheologia aduce dovezi în sprijinul aceleiași concluzii. „Diferența numerică — arată H. Daicoviciu[16] — în toate regiunile țării, între așezările din sec. V—IV și cele din sec. III—II este prea importantă pentru a nu avea semnificația unui real progres economic și demografic. Secolul al II-lea î.e.n., în Dacia, se caracterizează prin apariția unui mare număr de așezări geto-dace ca cele de la Popești[17], Cetățeni[18] în Muntenia, de la Piatra Neamț—Cozla și de la Piatra

[15] Getul Burebista, conducător al întregului neam geto—dac, „Studii și comunicări", Muzeul din Pitești, I, 1968, p. 35.

i» Dacia de la Burebista U cucerirea romană, Cluj, 1972, p. 11.

[17] R. Vulpe, Așezări getice din Muntenia, București, 1966, p. 30.

[18] D. V. R o s e 11 i, Un depozit de unelte, citeva ștampile anepigrafice și o monedă din a doua epocă a fierului, SCIV, XI, 2, 1960, pp. 391—403.

Neamț-Bîtca Doamnei în Moldova", de la Pecica», Piatra Craivii" Capîlna, Tilişca şi Costeşti, în Transilvania[2]*. Tot în secolul al Il-Ieâ î.e.n. se înmulțesc uneltele şi, în general, obiectele de fier, cum dovedesc săpăturile din importanta aşezare de la Piroboridava (Poiana, Jud. Galați)23. Din ateastă vrefile datează) se pare> şi cuptoare[e ^
topit -minereu feros descoperite la Bezid (jud. Mureş), Casinu Nou ş. Doboşeni (jud. Harghita)**. De asemenea, tot cam în această vreme, mai precis la sfîrşitul secolului al IMea şi în sec. I î e n se perfecționează meşteşugul ceramicii, folosindu-se pe scară largă roata olarului[25].

Geografia lui Strabon oferă şi date referitoare la istoria strămoşilor noştri.

Cu toate că geograful din Pont face doar cîteva spicuiri din viata politică a dacilor, el are meritul de-a fi scos în lumină evenimentele esențiale din istoria lor. Acestea se conturează în ciocnirile dintre daci şi trei mari cuceritori ai lumii şi capătă relief şi amploare în stărui-toarea rezistență getă împotriva a două popoare în plină expansiune.

Primul mare cuceritor care a trecut pe malul stîng al Dunării călcînd pe pămîntul geților a fost Darius al lui Hystaspes.

„în continuarea Mării Pontice — relatează Strabon — de la Istru pînă la Tyras, se întinde stepa geților… aici, a fost strîmtorat Darius

N- G o s t a r , Cetd(, dacCe d™ Moldova, Bucureşti, 1969 p 22 şi 25; N Z a h a r i a , M P e t r e s c u - D î m b o v i ț a , E m 2 a- YvVu'l S-T' dm Mold0va de U Prolific pînă în secolul al riloi11% rTfv197^. ?P- 49~59 (unde se dă statistka a5ează- 20 r ■ {At V~lfl Ûm-' Zin secoleJ e HI—I î.e.n.)

Ceramica daco-gettcă cu speciala privire la Transilvania, Bucureşti 1969, pp. 121 şi 131. * '

«l B e r c i u Al. Popa şi H. D a i c o v i c i u , La jorteresse iZ< /?"" 0aıP" (THUKvlvanie, Roumanie), „Celticum" XII 1965, p. 146. '

2 Vezi în general H. D a i c o v i c i u , Dacia de la Burebista, ,.. . pp. 11—14

(^^ b- J ' ' '

a ^Ul tystaspes, cînd a trecut peste Istru împotriva sciților, şi în aceste locuri a intrat în primejdia de a muri de sete" (VII, 3, 14), Evenimentul s-a petrecut în 514 î.e.n. şi s-a soldat cu eşecul atacanților, după cîte relatează mai detaliat Herodot (IV, 135—141).

Al doilea mare cuceritor care a traversat fluviul în partea lui de miazănoapte a fost Alexandru cel Mare. Ajuns la tronul Macedoniei al Greciei în 336 î.e.n., după asasinarea tatălui său, Filip al II-lea, Alexandru era hotărît să ducă la împlinire expediția antiper-sana pregătită de părintele său. înainte însă de-a se angaja în această grea şi îndepărtată acțiune, el s-a gîndit să-şi asigure spatele frontului, să potolească triburile trace dintre Haemus şi Istru, care încercară, cu prilejul morții lui Filip, să scuture jugul macedonean. Dintre aceste seminții trace, mai cu seamă triballii, aşezați pe malul drept al Dunării, cam m fața gurilj oltului, cutezară să nu se supună nici lui ""P §i nici urmaşului acestuia, ceea ce constituia o pildă grăitoare de nesupunere. Alexandru a pornit, deci, împotriva lor; cu acest prilej i-a atacat şi pe geți. „Alexandru, fiul lui Filip — zice Strabon — in timpul expediției sale împotriva tracilor situați dincolo de muntele Haemus, a ajuns pînă la tribalii şi, văzînd că aceştia se întind pînă la Istru şi în insula fluviului numită Peuke, că dincolo de fluviu stâ-pinesc geții se spune că a înaintat pînă acolo, dar n-a putut să treacă in insulă din lipsă de bărci (căci Syrmos, regele triballilor, care s-a refugiat în insulă, s-a împotrivit atacului). Alexandru, trecînd atunci fluviul la geții le-a ocupat acestora un oraş si grabnic s-a întors înapoi, primind daruri de la acele neamuri şi de la Syrmos" (VII, 3, 8). Evenimentul s-a petrecut în 335 î.e.n.. Izvorul lui Strabon în acest pasaj este Ptolemeu al lui Lagos, locotenentul lui Alexandru şi martorul ocular al întîmplărilor relatate. Insula în care s-a refugiat Syrmos nu poate sa fie peuke, situată în Delta Dunării, în apropierea locului prin care a kgat Darius podul de vase peste fluviu (VII, 3, 15). Greşeala, repetata şi de Arrian (I, 3, 4), se datorează unui copist al lui Ptolemeu a' lui Lagos şi, deci, constituie un adaos ulterior. Triballii n-au locuit mai spre răsărit de Dimus-Giridava, precizează V. Pârvan, (Getica, P- 45) şi erau aşezați cam în dreptul gurii Oltului, între actualele localități Corabia şi Zimnicea.

Evenimentele relatate de Strabon şi Arrian (I, 3, 4—5) după Ptolemeu al lui Lagos s-au desfăşurat, după conjecturile învățaților moderni, in lunca Dunării, între Corabia şi Zimnicea de azi. Vasile Pârvan (Cetka, p. 46) le localizează pe cursul inferior al Argeşului. C. Daico-

viciu , sprijinindvi-se pe itinerariul urmat de Alexandru, le fixează în preajma Oltului, fie în răsăritul Olteniei, fie în stînga Oltului; în ultimul caz, „oraşul — slab întărit", probabil numai cu un vallum, ar putea să fie Zimnicea, care păstrează urme getice.

Al treilea cuceritor care s-a ciocnit cu forțele getice este unul din urmaşii lui Alexandru cel Mare, cu numele Lysimachos. Ajungînd rege al Traciei în 306 î.e.n., Lysimachos ocupă şi teritoriile geților de pe malul drept al fluviului, în Dobrogea. El a ajuns astfel în conflict cu regele get Dromichaites, care se afla pe atunci în fruntea unei mari uniuni de triburi geto-dace din cîmpia munteană şi de pe malul drept dobrogean al Dunării. Dar iată faptele în relatarea lui Strabon: „pe timpul urmaşilor lui Alexandru, regele geților era Dromichaites. Acesta, făcînd prizonier pe Lysimachos care îl atacase cu oaste şi arătîndu-i sărăcia sa şi a neamului său ca şi cumpătarea lor, i-a cerut să nu mai pornească război împotriva unui astfel de popor, ci sa-i arate mai degrabă prietenie. Apoi, după ce i-a dat aceste povețe şi a încheiat cu el legături de ospeție şi de prietenie, i-a îngăduit să plece" (VII, 3, 8).

Diodor din Sicilia (XXI, 11—12) precizează că, de fapt, au fost două expediții trace, prima condusă de Agathocles, fiul lui Lysimachos, a doua, de Lysimachos însuşi, ambele încheindu-se cu înfrîngerea tracilor şi cu prinderea celor două căpetenii ale atacanților. Îndeobşte se admite azi că expediția lui Agathocles împotriva lui Dromichaites a avut loc în anul 300 î.e.n., după înfrîngerea căreia fiul lui Lysimachos a fost ținut în captivitate la geți pînă prin 292 î.e.n., cînd i s-a dat drumul sj plece. Dromichaites, relatează Diodor, 1-a trimis încărcat de daruri la tatăl său, în speranța că acesta, în semn de recunoştință, va renunța la teritoriile geților pe care le acaparase. Lysimachos însă, văzîndu-şi fiul scăpat, a pornit el însuşi cu oaste, mai mare încă, împotriva geților şi din nou a fost biruit şi, căzînd el însuşi prizonier, a fost dus la Helis, la reşedința lui Dromichaites. Scena banchetului[27] îmbelşugat pentru prizonieri şi sărăcăcios pentru gazde, prin care regele get îi serveşte diadohului o lecție de modestie, poate fi un fapt autentic sau numai o poveste moralizatoare, devenită

[26] himnhi despre daci (XIV), în „Steaua", an. VIII, 1957, nr. 7, p. 99.

[27] Vezi relatarea ei pe larg la Diodor din Sicilia, XXI, 11—12.

un loc comun în scrierile istoricilor antici care obişnuiesc să-i opună pe „barbarii morali" lumii civilizate imorale[28]. Important este că Dro-michaites a fost în mod cert un abil politician, care a reuşit nu numai să iasă biruitor, dar şi să încheie pace cu un adversar de temut, consfinţind-o prin căsătoria sa cu fiica lui Lysimachos[2]*.

Terenul în care s-au desfăşurat aceste evenimente este, după Strabon (VII, 3, 14), tot „pustia" geţilor din nordul gurilor Dunării, opinie susţinută şi în prezent de T. D. Zlatkovskaia şi L. L. Polevoi[30]. C. Daicoviciu[31], dînd o nouă interpretare unui pasaj din Polybios (Fragm. 102, ed. Buttner — Wobst), în care geţii lui Dromichaites figurează sub denumirea ciudată de odrysi, consideră acest nume o greşeală de copist în loc de ordyssi, ordessi, cum s-ar fi numit locuitorii de pe rîul Ordessos „Argeş", şi localizează, deci, ţara lui Dromichaites şi scena întîmplărilor, la care face Strabon aluzie aici, în regiunea Argeşului de jos. V. Pârvan le fixează în Bărăgan.

Popoarele cu care geto-dacii au avut cele mai lungi conflicte au fost cerţii şi romanii. Celţii s-au infiltrat în Dacia pe nesimţite şi într-un lung interval de timp au acaparat unele teritorii dace şi au convieţuit cu aceştia. Romanii, în plină expansiune, i-au învăluit frontal, pe daci cu gîndul să-i nimicească.

Celţii sau gallii, populaţie indo-europeană din grupul kentum, îşi aveau patria de baştină în Celtica sau Gallia (vezi Strabon, IV), corespunzând Franţei, Elveţiei şi Germaniei de sud. In jurul primului mileniu î.e.n., ajungînd la o mare dezvoltare, ei devin creatorii pro-priu-zişi ai culturii Latene. în a doua jumătate a mileniului I î.e.n., are loc marea lor mişcare de expansiune spre răsărit. în veacul al IV-lea î.e.n.[32], ei ating dinspre apus hotarele Daciei şi încep să pătrundă mai cu seamă în Transilvania. Strabon îi atestă în vecinătatea dacilor, tot din acest secol, vorbind de o solie a celţilor de lîngă

[28] în acest sens vorbeşte şi Strabon, VII, 3, 8.

[29] Vezi Pausanias, I, 9,5, şi Memnon, Despre Heracleea, în F. Gr. Hist, III B, p. 341.

[30] TopoduiqxnpumcKo-MHecmpoecKoao MeoicdypeHunlV—Ille do H. e. u eonpocu nojiumimecKoă ucmopuu zemoe, în Rpeenut <PpaK,uu.u,u e Ce-eepnoM flpunăpnoMopue, Moscova, 1969, p. 57—59.

[31] Ţara lui Dromichaites, în Emlekkonyv Kelemen Lajos, Cluj, 1957, pp. 179—182.

[32] Vezi V. Pârvan, Getica, p. 65; C. Daicoviciu, La Transylvanie dans l'Antiquite, Bucureşti, 1945, p. 41.

Adriatica k Alexandru cel Mare cu n,;i ■ i
triva triballilor (VII 3 8)

* au început să se infiltreze W, V
odată întreaga regiune tenZJ^tZXZ
ci au convieţuit" cu băştinaşii Snf
S^ această concluzie duc s ^ * H * T? * ^ D-i; este vorba de ^Zl^^T *? J ^ ^ Cititele celtice de la Ciurneşti d, A
du), si de la Mediaş etc^tl ^ » ^ * ^ -l inciziei cu resturile aXf ^ " -f"*»* ^
adesea direct pe
fci de lăncide fier, cuțite" £ «"? *' de fe> *
c«e de luptă; foarfece, «^ ft ^ff î ^ Și de
stidâ şi ceramică. In cimitirul de k r "
coif de paradă împodobit
se găsesc alături de ie t ^
dacilor transilvăneni o tehnoloTj"*
geţilor extracarp^ "7
celtiiade.voltatînTra.silva.ia.cultT- ÎS"! f? ^^ M
cultura detipLatene. In veacu Ti " *? * "«* ^
culturi pe
«-1« i-ên., toate regiunile ei aji S

[33] Vezi H. Daicoviciu , Vea şi B. Benadik, UknlfJ? PP- 27-28. Spolecnosti Archeologicke Tt AvT ■■' »Z ^ & +-5 pp. 32-33; I. H.cL^V ? ust siovenskej Akade i 3 ,ffe **
, Vei în acest sens I. H r,;I ' »
/?'«/' «faw** <fc la Ciumestii 1*1', >» "ecro-
f «'ti h Transilvania, Baia M, &?< ">P >< dintre daci
Dacii, p, 82 - Vezi şi H. Daicoviciu,
^^Ef^&^ - ^icoviciu,
, Vezi M. Rusu—0 Banli „ . , 'ellhe de la
Ciumesti, Baia Mare, \970 »« «M«»«

care duce societatea daca în pragul orînduirii sclavagiste. Orînduirea gentilico-tribală în descompunere se vădește în așezările din secolele IV—II î.e.n. de la Poiana, Zimnicea, Moreşti" etc. _ Despre îndelungata rezistentă dacă .împotriva expansiunii celtilor, răzbat pînă la noi ştiri ale scriitorilor antici. Strabon vorbeşte de biruințele dacilor asupra unor seminții celte, pe vremea lui Burebista. Asm: „(Burebista) a pustiit... pe cerți, care se amestecaseră cu tracii Şi cu iUyni, iar pe boi;; care se afku sub ascultarea u Cdtasif0Sj precum şi pe taurisci i-a şters de pe fața pămîntului'[1] (VII, 3 n)' Aceeaşi ştire, cu unele detalii în plus, o redă Strabon şi în'rîndurile următoare: „O parte a acestei regiuni au pustiit-o dacii, după ce au învins în război pe boii şi pe taurisci, care sînt neamuri celtice aflate sub conducerea lui Critasiros, deoarece dacii pretind că este pământul lor, cu toate că este despărțit de ei prin rîul Parisos (desigur Patisos „lisa), care curge din munți vărsîndu_se în lstm ,a scordisdi nu_ ™ți .galați... pe cei dintîi, dacii i-au nimicit, în schimb pe aceştia dm urmă şi i-au făcut adesea aliați" (VII, 5, 2). Strabon mai merrt'io-n^a 51 în altă parte (vezi V, 1, 6) că boiii au fost nimiciți de daci ; învățații moderni fixează luptele lui Burebista cu boiii şi tauriscii mtre arm 60 şi 40 î.e.n. Argumente convingătoare pentru fixarea acestor evenimente în jurul anului 60 î.e.n., aduce învățatul român M. Macrei- el arata că Caesar,cînd descrie Pădurea Hercynia (VI, 25), îi menționează Pe daCl; dar nu-i mai pomeneşte pe boii. „înseamnă că luptele dintre daci şl boii se terminaseră înainte de anul 52 î.e.n, an cu care încheie Caesar Comentariile sale asupra războiului gallic. Mai precis Caesar menționează, anterior anului 58 î.e.n, luptele dintre boiii si «Iții din Noricum, după care boiii cu helvegii au emigrat în Gallia evenimente petrecute după înfrmgerea boiilor de către Burebista. Nimicirea br de către regele dac n-a fost desigur completă, cum susține ^rabon, ci tocmai cei care au supraviețuit luptelor cu dacii au luat-o spre apus. Burebista, despre care Strabon precizează că şi-a făurit o mare „împărăție" (VII, % n), şi-a extins mai întîi puterea spre vest

38 yezi R- Vulpe în „Dacia", n. s,, I 1957.
dună -f VOtba de- r5iunile ibrice- din vecinătatea Dunării de mijloc după „te precizează Strabon în paragraful precedent (VII 5 1)
^ Burebista si colții de la Dunărea ie mijloc SCIV VII 1—2 1956, pp. 122—124.

zdrobind pe celți. Evenimentele s-au petrecut înainte de ș5 îen dată după care acțiunile lui se îndreaptă spre răsărit asupra cet ți o „ecesti de pe armul pontica Cuceririle lui Burebista în vest p£ a Dun rea m,)0cie „ Morava au readus sub stăpînirea dacilo/vech d^tu i ale acestora pe care regele get le-a inclus acum îfiir-un stat centralizat ce se învecina spre apus cu germanii Iui Ariovistus

oărf l'i in' T?? PentrU ^ k *"***• - P«W ■* Inde partat decit cel al celilor, dar mai amenințător

pe la Sh/\ vîr elenistic f1 puse de

romani- în IA» M f- ' regatul ma«do»ean e distrus de romam m 148 Macedonia devine provincie romană; Grecia își pierde independența sub aceea, forță expansionistă în 146' î,.n., iar în : 2 Attal'os 7IITI Pnmlnd " m0Ștenife t£8atUl Pergmului de la «■* flel în 7 ' "^ **" ^ *** ba2i»uI rasăritea» 1 ^edite- dre d n '-'"■' 8enefalUl t0man GaUSSCribonhs Cu»o ^e TM^M c letă s" m r PărțUe mUntoaSe ah BaMtdui> da< - « î»"

?Z L uvlul. ndin pricina codrilo< !at —*". «i*- LucuL "]' "' întte ^ 73~72 -•"•' M' Terentius Varro

hiv Ș dl»Dob^a in« * -ternul de alianță roman, ceea echmla cu un adevărat control al Romei asupra lor, în felul acesta,

ȚZ CUlaU I'VeSIIII ne DaCk dmspre Sud Sir TM^ * -d-est. desotic ? f^enof " "" " ftUntea dadl0t a ^ un bărbat £S' T -l ator * Strate8Ul - ^-Burebista, pe care elta « ,, Pr62mti " P£ „Cd dintîi ,)) Kl mai — dintre egu Traciei «Scriitorul got Iordanes, care a trăit în veacul al VI-lea i"e L \ ^ mai mUke ZVOne TCchi> TM^j ** de scrie- n • T' bi Dion Chr^sto<TM'> ™ bun cunoscător al ^«1 care a trăit la curtea lui Decebal, f,xea2ă începutul

Pentru această datare t>leclea?3 »; B /- J . . „

cu 1,0 ani ffiSSL^Sg» CUCeHan o,bki de *<< ** mâi de G' Mihailov- ^ ^ £ETGuc?TB^'_ ^ <<"* Gr * In Bul Zma re?3 Pe>«e, voi. I, Serdicae, MCMLVI, nr. 13.

domniei lui Burebista pe vremea cînd Ia Roma devenise dictator Sulla (Getica, 67); adică prin 82-79 î.e.n.[42].

Conştient de marele pericol ce însemna prezența romanilor la Dunăre t traseul fluviului din Dacia, Burebista a înțeles că numai uni-firina toate triburile geto-dace poate să facă față primejdiei.

., care acest mare bărbat le-a luat pentru a-şi atinge • - vremea în care primejdia romană creştea vertiginos, *°a', . SUCcint de Strabon în următoarele rînduri „Luînd în suit _in *^ neamului său, Burebista, bărbat get, a ridicat poporul °"T 't de nevoi din pricina nesfîrşitelor războaie şi atît de mult 1-a '"-'in: prin anumite deprinderi, viață cumpătată şi ascultare de porunci, în nutini ani, a făurit o mare impărăție şi a adus sub stă-încit, doar m pm '>» > .' tî)or pe cei mai mulți vecini. Ba chiar şt de romani era de ^"T deoarece trecea neînfricat Istrul şi prăda Tracia pînă în Mace-!MI« şi i»y"a- A pustiit pe cel{i--- " (VII> 3* n)_ lâtă consefflnată •^"t va rînduri esența politicii interne şi externe a marelui „bărbat

geVimele acțiuni ale lui Burebista pe plan extern, desfăşurate în jurul l\ 60 î.e.n., au fost îndreptate — aşa cum s-a arătat — spre apus -^otriva celții'or, împingînd granițele Daciei pînă la vechile ei limite mPoiate din vechime de geți, pînă la Dunărea mijlocie şi Morava. ^7 V doua mare acțiune, care a avut loc în jurul anului 55 î.e.n.[45], ebista a atacat cu oaste oraşele pontice: Olbia, Tyras, Histria[44], Cal-I *me odesS0S; Mesembria şi Apollonia. Ajungînd stăpîn peste litora-I 1 ntic dintre Olbia şi Apollonia, marele strateg a continuat pînă UP 1 48 îe.n. expedițiile de cucerire, înaintînd victorios în sudul Iws!» «SnS la poalele Balcanilor şi în Ulyria. In felul acesta, după Dunării pînă la V se exprimă Strabon, „în scurt timp", adică între 60 şi 48 î.e.n., R^bista şi-a făurit un mare stat, ale cărei limite le-am văzut în rîn-durile precedente[45].

L"r irea acestor granițe coincide, se pare, cu prima închegare a uniu-M;'e Uiburi daco-gete într-un stat[46]. Arheologia confirmă datele

—«V ■ R Vulpe, Getul Burebista, conducător al întregului neam Seto/%$ cum remită din Dion Chrysostomul, XXXVI, 4

44 vZi Decretul în cinstea lut Anstagoras, Dittemberger, Sylloge[3], » -AM Pippidi, în Din istoria Dobrogei, I, pp. 284—285.

7045 Vez?p. 14; Vezi şi Istoria Romîniei, I. pp. 263-265.

46 vwi despre întemeierea statului dac, H. Daicoviciu, De la Burelis'ta.. P- 5 *i urm. şi în special p. 30 şi urm.

K^rCra[116]-^0„61* antiC£, Cetâ{ile de k C○Ste5ti, Căpîlna, Tm5Ca, I raiV„ Scoase la lamina de săpături, au fost, se paie, centre ătof" ^ „:e Burebista !ena unit într-○ organizație de tip statal înce-

"putea să privească cu nepăsare ambițioasa politică externă

InT[56]™ . Izvo«ele antice, vorbesc despre războiul plănuit de ZZ.ET triva acestuia (vezi Suetoniu, Caesar, 44 6 și Plutarh, d "• Strabon însuși menționează plănui lui Caesar de a ataca căruia- "• ?d P6Ste SeJi a ânuns să domnească Burebista, împotriva ' «*Hl C«Ww pw ^ ^^, expedifie...« (VII, latului" Vâr Caesar> aflîndu-se, în 59 î.e.n., k sfîrșitul consu- (-• ... ' ceru sar i fie acordate spre guvernare provinciile Gallia potriva™ șl I Ilyna Pentni a pUtea zadarnici ac unile ti regelui dac îm-rea m ^aWiOl, M*suri serioase de apărare a luat Roma și prin crea-este[1]"101^ ICaî" însPre daci". De una vorbește și Strabon: „Segestica fiabile"[1] ^ d Pamonlof la influența mai multor tîuri, toate navi-fi- /'u.[C™]Stitaie ○ ba2a de operațiuni în războiul împotriva dacilor.

IV 6 IS[ata] ^ k MfUra„ (VII, 5, 2, vezi aceeași informație în ;jJ ' ' ' Dar P[ffltru] o ofensivă fățișă. Roma nu era încă pregă- nat e[x] T„ ^-^ -^ *"" 58~52 ,e* Cu razboiul ga!!k, * *""" înd ^ '^ planuita [in]P[ot]nva dacilor. Burebista a avut răgazul să stltuiT* P„rk0lUl Cdt GWVele tulburăfi interne are au Mmîntat țărmul[l0l11]^ mUS 55~48 Len, au dat regelui get P"tin,a de„a cuceri inte - [f-[nt]C Șl regiunea dintre Balca ni și Dunăre. La sfîrșitul acestui dintr f ~^[8] i,e,n^, statu l roman este zguduit de războiul civil dre[C] r §i Pom[P]e;ius. Planurile de cucerire ale lui Caesar la- Pomnd §, p[SUPra] DICiei U faC pe Burebista să îmbrățișeze cauza lui nion B I, ^^ Sa[U] greC din Dion[y] P[OIS] cu numele Acon „• u«wsta promite ajutor lui Pompeius, cerînd probabil în schimb berat s f[™03]"** «ie[49]- Dar înfrîngerea lui Pompeius a spul- îsi ,[SPera]tele dace !tl P[ut]i[n]ța înlăturării primejdiei romane. Burebista V cnimba atunci t[ac]t[ica]: fa Jocul ac{;um-|or de cucerire și de pradă [taCla, Maced]om[a] H lllyrk, ei își concentrează toate eforturile pen-

« v!! ! H, ? a, C ○v, c, u> De la Burebista..., p. 31. pp 8?-»^ T5 [COtlSIdera]ții ^UP» aculuI la V. Pâr van, Getica, [49] Vezi AP Wr/a con™ e> Cuc<">rea cetăților vest-ponlice de către Bure- Constanta i7?. prKenfata la sesiunea Muzeului de arheologie din 1, i°—1» octombrie, 1970.

tru consolidarea statului său prin măsuri organizatorice interne. Războaiele dese purtate în afara Daciei, ca şi, se poate presupune, luptele interne dintre triburi anterior unificării lor au copleşit de nevoi populaţia dacă. Burebista, sprijinit de sfetnicii săi şi de cler, şi-a ridicat poporul prin deprinderi mai bune, cumpătare şi ascultare de porunci, „Pentru convingerea poporului, adaugă Strabon, el a conlucrat cu Deceneu, un vraci care a pribegit prin Egipt şi a învăţat anumite semne prevestitoate prin care deslușea vrerile divinității. în scurt timp, Deceneu însuşi a fost socotit pătruns de suflu divin"... (VII, 3, 11). Roadele reformelor interne s-au arătat în curînd. „Şi — continuă Strabon — în semn de supunere, geţii s-au lăsat înduplecaţi să taie viţa de vie şi să trăiască fără vin" (VII, 3, 11). Pentru convingerea poporului, regele şi preotul suprem au insuflat supuşilor credinţa că măsurile luate de ei sînt inspirate de divinitate. Iată aceste idei în relatarea lui Strabon: „Se povesteşte că unul dintre geţi, cu numele Za-molxis, a fost sclavul lui Pythagoras şi cu acest prilej a învăţat de la filozof unele ştiinţe ale cerului, altele apoi şi le-a însuşit de la egipteni, deoarece a pribegit şi prin acele părţi ale lumii. După ce s-a întors în patrie, el şi-a cîştigat o mare trecere înaintea mii marilor şi a neamului său, deslușindu-le acestora semnele cereşti. In cele din urmă, 1-a înduplecat pe rege să împărtăşească domnia cu el, întrucît este în stare să le vestească vrerile zeilor. La început, el a fost ales mare preot al celui mai venerat zeu de-al lor, iar după un timp, a fost socotit el însuşi zeu. S-a retras atunci într-un fel de peşteră inaccesibilă altora şi acolo şi-a petrecut o bucată de vreme, întîlnîndu-se rar cu cei de afară, cu excepţia regelui şi a slujitorilor săi. Regele, cînd a văzut că oamenii sînt mai supuşi faţă de el decît mai înainte, ca faţă de unul care le dă porunci după îndemnul zeilor, i-a dat tot sprijinul" (VII, 3, 5).

Făcînd abstracţie de tradiţia greacă (vezi şi Herodot, IV, 95) urmată de Strabon aici, tradiţie care vede în credinţa geţilor elemente pitagoreice[50], pasajul citat mai sus aduce cîteva ştiri preţioase. în pri-

[80] Vezi aceeaşi idee exprimată de Strabon şi în XVI, 2, 39. V. Pâr-van, Getica, p. 153 şi urm., arată că grecii în mod eronat au atribuit influenţei lui Pythagora credinţa geţilor în nemurirea sufletului şi în continuarea vieţii după moarte alături de Zamolxis; de fapt este vorba de un concept henotheist abstract al geţilor, pe care l-au avut toate neamurile indo-europene în epocile lor primitive. Vezi R. Vulpe, Getul Burebista, conducător al întregului neam geto-dac, p. 36.

mul rînd, el scoate în evidență rolul preoți[m]; -[m] organizarea i[nterna] a societății dace, în cultivarea moravurilor și ascultarea de porunci- în al doilea rînd, marele preot al dacilor era asociatul la domnie al regelui; el avea, se pare, autoritatea unui vicerege; în sfîrșit, Zamolxis era „cel mai venerat zeu" al dacilor, cee[a] ce implicit înseamnă că el nu era singurul lor zeu[51].

Continuîndu-și relatarea despre proorocul șj [2eu]j suprem al daco-geților, Strabon aduce o importantă precizate de ordin topografic privind amplasarea centrului religios al daco-geților: „Acest obicei de a-și alege un prooroc a dăinuit — zice Strabon i_ pî[aa pe] vremea noastră-după datină, mereu se găsea un astfel de [om ca]re ajungea sfetnicul regelui, iar la geți acest om era numit chiar zeu. Pînă și [m,,]kte (cu peștera) a fost socotit sflnt și așa îl și numesc. Căci nunele hi este Cogaionon, la fel ca al fiului care curge pe Ungi el. Apoi cînd peste geți a ajuns să domnească Burebista. .. această cinste o deținea Deceneu Iar practica pythagoreică de a se abține de l[a carne a AmK ;a ei ca] o poruncă dată de Zamolxis" (VII, 3, 5).

De-o însemnătate deosebită este acest pasaj pentru că î[n c]j [se v]2_beşte de un munte sfînt, centru al religiei dace; se mai spune că pe lingă acest munte curge un rîu cu același nume, Cogaionon. Numeroasele sanctuare descoperite prin săpături [pe] Dealul Grădiștei din Munții Orăștiei și împrejurarea că pe lîtigă acest Deal curge o apă și azi omonimă cu dealul, Apa Grădiștei, constituie indicii prețioase în sprijinul ipotezei că în acest loc s-a gasit centrul religios al statului dac. Ținînd apoi seama de precizarea lui Strabon că marele preot și prooroc al dacilor era asociatul la domnie [a]l regelui, se poate deduce că tot în zona acestor munți, deci în Transilvania, [s]e afla și centrul politic al statului dac.

Strabon, care dă multe detalii despre Burebista, nu pomenește despre reședința lui; el nu menționează Sartojzegetusa dacă de [pe] Dealul Grădiștei. Despre ea vorbește mai tîrziu Ptolemeu (III, 8, 4)[t] desem-nînd-o ca reședință regească. Rezultatele cercetărilor arheologice asupra cetăților dezvelite în Munții Orăștiei, și mume de la Costești, Blidaru Piatra Roșie, Dealul Grădiștei, arată că numai cetatea de h Costești

[51] Este vorba de ierarhizare a zeilor l[a] daci și de o nouă confirmare antică a politeismului acestora. Vezi c. D ai co viciu, Heroâot și pretinsul monoteism al geților, AIba-Iuli[a], 1945; și \^ l'[ms]yi[vatu]e dans îantiquite, pp. 72—73.

mai păstrează un gen de fortificaţie moştenit din epoca hallstattiană, constînd dintr-un val de pămînt cu palisadă, fără zid de piatră împrejur. Această situaţie izolată este interpretată de arheologi[52] ca o mărturie a vechimii mai mari a cetăţii de la Costeşti faţă de celelalte fortificaţii; spre aceeaşi interpretare duce şi materialul arheologic găsit la Costeşti. Sanctuarele cele mai vechi de pe Dealul Grădiştei par să fie contemporane cu cetăţuia Costeştilor. Dar cetatea şi aşezarea civilă de pe Dealul Grădiştei sînt relativ mai noi. înseamnă că, la început cetatea de la Costeşti a servit ca reşedinţă regilor daci aflaţi în fruntea uniunilor de triburi din Transilvania, iar Grădiştea Muncelului era centrul ei religios. Situaţia s-a menţinut ca atare pînă pe vremea lui Burebista, care a legat cele două centre, politic şi religios, printr-un măreţ sistem de fortificaţii. Grandiosul complex de cetăţi din Munţii Orăştiei devine astfel nucleul statului dac; cetatea reşedinţă de la Costeşti ajunge capitala politică a acestui stat, iar Grădiştea Muncelului, centrul său religios. Bineînţeles, toate acestea sînt doar conjecturi moderne. N-ar fi exclus ca la Grădiştea Muncelului sau Sarmizegetusa dacă si-şi fi avut sediul numai Deceneu, iar reşedinţa lui Burebista să fi fost undeva la şes[53] cel puţin înainte de unificare.

Aşezarea getică de la Popeşti (com. Novaci-Vlaşca, jud. Ilfov), de pe dreapta Argeşului, prezintă o semnificaţie primordială pentru dezvoltarea culturii getice din vremea lui Burebista. Săpăturile arheologice de aici au descoperit un important centru economic şi politic (secolul II—I î.e.n.), scoţînd la iveală, printre altele, resturile unei curţi „princiare" de peste 2 000 m^2, cu încăperi numeroase şi cu destinaţii diferite. Inventarul mobil al aşezării conţine numeroase obiecte de import direct, ca amfore de Rhodos şi Cos, vase greceşti, sticlărie, podoabe de metal, monede din Thasos, Dyrrachium şi Apollonia, Odessos, Maroneia, Amisos, denari romani republicani, ca şi un mare număr de obiecte lucrate în ateliere locale după o tehnică elenistică, cum sînt chiupuri mari, boluri de tip delian, amfore, ţigle, unelte de fier, giu-vaeruri de bronz, argint şi aur etc. Toate acestea ca şi poziţia centrală în zona păduroasă de odinioară din mijlocul Cîmpiei Române, la un punct de pe Argeş pînă la care mărfurile transportate pe Dunăre puteau urca cu ambarcaţiuni uşoare, conferă aşezării gete de la Popeşti

[52] Vezi H. D a i c o v i c i u , Dacii, p. 151 şi urm.,
[53] Vezi R. Vulpe, Deceneu, „Magazin istoric", IV, 6, 1970, pp. 60—65.

importanța unei reședințe princiare și îndreptățesc eventuala identificare a ei cu Argedava din inscripția lui Acornion din Dionysopolis. Acesta a fost probabil sediul tatălui lui Burebista și al lui Burebista însuși înainte de unificarea tuturor triburilor geto-dace. După unificare, Burebista și-a mutat reședința în Munții Orăștiei, în locuri cu o poziție inexpugnabilă, aflate la o egală depărtare de toate hotarele stăpînirii sale[54].

Fapt cert este că, pe cale pașnică sau cu arma, Burebista a reușit să unifice toate centrele tribale dace într-un stat centralizat, cel mai întins din istoria daco-geților. Era un stat monarhic cu pronunțat caracter militar, a cărui unitate nu putea fi realizată pe atunci printr-un aparat administrativ central, ci consta mai degrabă din obligația tuturor regiunilor la plata unei dări, la acceptarea politicii externe dictată de centru și la furnizarea oștenilor în caz de război.

Pe plan extern, Burebista urmărea cu îngrijorare victoriile lui Caesar în Egipt, înfrîngerea pompeienilor la Thapsos în Africa (46 î.e.n.) și la Munda în Hispania (45 î.e.n.). Aceste evenimente, ca și concentrarea trupelor romane pe coasta Adriaticei, l-au determinat pe regele get să se pregătească pentru un apropiat atac roman. Dar dușmanii săi interni, nobilii aristocrației tribale, urzesc un complot, căruia marele om politic îi cade victimă cam în aceeași vreme cînd Caesar este asasinat în senat. „Urmașii lui Burebista - spune Strabon — s-au dezbinat dezmembrînd țara în mai multe regiuni. Chiar și acuma, cînd Caesar Augustus a trimis oștire împotriva lor, ei se aflau împărțiți în cinci regiuni, mai înainte erau în patru. Negreșit aceste diviziuni teritoriale se fac după împrejurări și apar cînd într-un fel cînd într-altul" (VII, 3, 11). Cu aceste informații se încheie știrile despre geto-daci furnizate de Strabon.

i " R, I[ul^e, Ge,ul Burebis>a> conducător al întregului neam geto-dact pp. 49—51.

REZUMAT

Jn cartea a Vll-a, Strabon vorbeşte despre celelalte târti ale Europei. Acestea sint regiunile de peste Rm spre răsărit pina la Tanais şi la gura lacului Maeotis şi ţinuturile dintre marea Adriatică şi cele din stmga Marii^ Pon-tice cîte le cuprinde Istrul, iar m spre miazăzi, pma in Elada şi în Propontida. Printre acestea se află şi Macedonia în întregime.

CAPITOLUL I

289 1 După ce am vorbit despre Iberia şi despre seminţiile celtice si italice, apoi despre insulele din vecinătatea acestora rămîne să descriem în continuare celelalte părţi ale Europei, delimitîndu-le aşa cum ne-am propus^de la mce-nut Părţile (Europei) care ne-au mai rămas sint regiunile ei răsăritene de peste Rin, pînă la fluviul Tanais» şi la mira lacului Maeotis, de asemenea ţinuturile dintre Marea Adriatică şi stingă Mării Pontice pe care le străbate Iswul, ca si cele dinspre miazăzi pînă în Elada şi în Propontida Într-adevăr, întreg acest teritoriu mai sus pomenit ii desparte în două Istrul, cel mai mare^ dintre fluviile Europei care curge la început spre miazăzi, apoi 1 ace o cotitură bruscă dinspre apus spre răsărit, in direcţia Pontului Istrul izvorăşte din crestele apusene de munţilor germanici nu departe de înfundătura golfului Adna-tic dedare se află ca la 1 000 de stadii (185 km) depărtare- el « varsă apoi în Pont aproape de gurile fluviilor Tyr'as Şi Borysthenes[2], înclinînd puţin în acest loc spre J^rănoante. Aşadar, regiunile de dincolo de Rin şi de SîtTca cad la miazănoapte de Istru. Ele sînt populate rle seminţii gallice şi germanice, care se întind pina la bastarni şi la tyregeţi[3] şi pînă la fluviul Borysthenes; este

vorba atît despre neamurile aşezate între Borystihenes, Tanais şi gura lacului Maeotis, spre inima uscatului pînă la Ocean, ca şi de acelea situate pe pămîntul udat de marea Pontică. Teritoriile de la miazăzi (de Istru) cuprind ţinuturile ilirice şi trace ca şi acele regiuni celtice care se confundă cu acestea şi, în sfîrşit, altele cîteva pînă în Elada. Să vorbim mai întîi despre regiunile situate dincolo de Istru pentru că' prezentarea lor este mult mai simplă decît a celor de pe malul din faţă.

2 Regiunile imediat de peste Rin, dincolo de celţi, în- 290 clină spre răsărit şi sînt populate de germani, care se deosebesc numai cu puţin de neamul celţilor, fiind cu ceva mai necultivaţi, mai înalţi în talie şi mai blonzi; în alte privinţe însă, ei seamănă foarte mult atît la înfăţişare, cît şi în moravuri şi în felul de viaţă, cu neamul celţilor descris de noi puţin mai înainte[4]. Tocmai din această pricină, cred eu, romanii le-au dat acest nume, ca şi cum ar vrea să spună că ei au origine comună [cu celţii]; într-adevăr „germani", în limba romanilor, înseamnă „fraţi gemeni"[5].

3 Primele părţi ale regiunii despre care vorbim sînt ţinuturile din vecinătatea Rinului, începînd de la izvoarele lui pînă la gurile de revărsare. Această porţiune apuseană a regiunii în discuţie este aproape numai şes, în întregime, o reţea de ape.

Unele seminţii din aceste locuri au fost alipite de romani la Celtica, altele s-au mutat mai înainte în ţara de jos[6] cum au făcut marşii[1]; ceilalţi locuitori sînt puţini la număr şi fac parte dintre sugambri[8]. Dincolo de populaţiile de pe malul fluviului, se află celelalte seminţii care sînt aşezate între Rin şi rîul Albis[9]. Acesta curge oarecum paralel cu Rinul în direcţia Oceanului şi străbate un spaţiu nu mai mic decît Rinul. în intervalul dintre ele, există şi alte rîuri navigabile (dintre care unul este Amasia[10], pe care Drusus a cîştigat o biruinţă[11] navală asupra bructerilor)[12]. Aceste rîuri curg de asemenea dinspre miazăzi spre miazănoapte şi spre ocean. Căci re-

giunea este mai ridicată spre miazăzi şi, cum este o continuare a Alpilor, formează un lanţ muntos îndreptat spre răsărit ca şi cum ar face parte din Alpi; ba unii autori au şi prezentat-o astfel, din pricina pomenitei sale înclinări şi pentru că are acelaşi fel de păduri; bine-înţeles masivii de aici nu ating înălţimile Alpilor. Aici se află pădurea Hercynia[13] şi neamurile suebilor[14] care locuiesc în inima ei; printre ele se află şi regatul Buiai-mon[15] al lui Marobodus[16]. Pe teritoriul acestui regat, Marobodus a strămutat, printre mai multe alte neamuri, şi populaţia înrudită cu ei, pe marcomani[17]. Dintr-un simplu particular, el a ajuns să înfăptuiască toate acestea, după întoarcerea sa din Roma. Era încă[1] tînăr pe vremea cînd a fos la Roma, unde a fost copleşit de binefaceri de către împăratul Augustus. După ce s-a întors acasă» a ajuns la cîrma ţării şi atunci a cucerit şi a alipit la poporul său, pe lîngă neamurile pomenite mai sus, şi pe lugi[18], o seminţie numeroasă, pe zumi, gutonî[19], mugi-loni[20], sibini[21] şi chiar un mare neam de suebi, anume pe semnoni[22]. în afară de aceştia, unele seminţii suebe, aşa cum spuneam, locuiesc în interiorul pădurii Hercynia, altele, în afara ei, în vecinătatea geţilor. Căci neamul suebilor este cel mai mare (dintre ele). într-adevă'r, el se întinde de la Rin pînă la Albis; ba o pane dintre ei este aşezată chiar dincolo de Albis, cum sînt hermon-291 durii[23] şi langobardii[24]. în prezent aceştia au trecut cu toţii, pe nesimţite, de cealaltă parte a fluviului. Toate seminţiile din aceste locuri au ca trăsătură comună uşurinţa de-a se strămuta, datorită simplităţii vieţii pe care o duc şi pentru că nu cultivă pămîntul, nici nu adună provizii, ci locuiesc în colibe cu gospodăria încropită de pe o zi pe alta; hrana, în cea mai mare parte, şi-o procură de la animale, la fel ca nomazii, aşa că, după modelul acelora, îşi ridică pe căruţe locuinţele şi pleacă unde cred de cuviinţă împreună cu turmele lor de vite. Dar sînt şi alte neamuri germanice şi mai neînsemnate, cum sînt cheruscii[25], chatti[26], gamabrivii[27] şi chattuarii[28]; la Ocean, sugambrii, chaubii[29], bructerii, cimbrii, caucii[30], caulcii[31], campsianii[32] şi mai mulţi alţii. Cam în aceleaşi

părți ca Amasia se varsă în mare și Bisurgis[33] și Lupias[34]. Ultimul se află cam la 600 de stadii (111 km) depărtare de Rin și curge pe la bructerii mici. De asemenea, prin aceste părți se află și rîul Salas[35]; între acesta și Rin a purtat Drusus război și, ieșind biruitor, a ajuns să primească porecla de Germanicus[36]. El a pus stăpînire nu numai pe cea mai mare parte a acelor seminții, ci și pe insulele din preajma coastei; printre ele se numără Bur-chanis[37], pe care a cucerit-o prin împresurare.

4 Aceste neamuri au ajuns să fie cunoscute de pe vremea războaielor pe care le-au purtat cu romanii, apoi de cînd s-au predat și iarăși s-au răsculat sau și-au părăsit așezările. S-ar fi cunoscut încă și mai multe, dacă Augustus ar fi îngăduit generalilor săi să treacă peste Albis și să urmărească pe cei care emigraseră dincolo. Dar pentru moment, Augustus a socotit că va termina repede un război pe care-l avea în puterea sa, dacă va lăsa în pace populațiile așezate dincolo de Albis, care stăteau liniștite, și nu le va atîța împingîndu-le astfel spre o alianță cu dușmanul. Războiul l-au început su-gambrii, care sînt așezați în apropierea Rinului, înro-lîndu-se sub comanda lui Melon[38]. De la ei, stindardul răzvrătirii l-au preluat, cînd ici, cînd colo, mereu alții și alții, cucerind puterea și rupînd lanțurile; răsculîndu-se din nou, ei au predat atît ostatecii, cît și zăloagele de credință. Față de aceștia, neîncrederea este de cel mai mare folos; într-adevăr, cei cărora li s-a acordat încredere au pricinuit cele mai grave vătămări; așa au fost che-ruscii și supușii lor. Căci la aceștia au pierit, prin călcarea legăminteior de pace, trei corpuri de armată romană împreună cu comandantul lor Quintillius Varus, întin-zîndu-i-se o cursă[39]. Dar au plătit-o înzecit toți aceștia și au prilejuit tînărului Germanicus cel mai strălucit triumf[40]; cu acest prilej, au fost tîrîți în cortegiul triumfătorului cei mai de vază bărbați și femei, ca Segimuntos, fiul lui Segestes[41], o căpetenia de-a cheruscilor, și sora acestuia, soția lui Armenios (acel Armenios[42] care a condus războiul de la oherusci încălcînd tratatul față de

292 Varus Quintillius, şi cel care continuă şi în prezent războiul — soţia acestuia, deci, cu numele Thusnelda, şi fiul său de trei ani, Thumelicos; au mai făcut parte din acel cortegiu Sesithacos, fiul lui Segimeros[43], căpetenie a cheruscilor, şi soţia acestuia, Rhamis, fiică a lui Ucra-meros, căpetenia chattilor, şi Deudorix, fiul lui Baetorix, care era frate cu Melon, sugambru de neam. Segestes[44], socrul lui Armenios, de la bun început s-a împotrivit hotărîrii ginerelui său şi, prinzînd momentul potrivit, a fugit (la romani), unde a asistat la alaiul triumfal în care erau tîrîţi şi cei dragi ai lui, în vreme ce el era tratat cu toată cinstea. A mai făcut parte din convoiul triumfal şi Libes, marele preot al chattilor, ca şi alte personalităţi de vază de-ale neamurilor înrobite, printre care se numără cauki[45], campsani[46], bructeri, usipi[47], cherusci, cbatti[48], chattuari, landi[49], tubaţţi[50].

Iar Rinul se află la o depărtare de aproximativ 3 000 de stadii (555 km) de Albis, dacă se parcurge distanţa în linie dreaptă, în prezent însă, din pricina meandreloi, a mlaştinilor şi a pădurilor, trebuie să se facă (multe) ocoluri.

5 Pădurea Hercynia este foarte deasă şi are copaci înalţi; este înconjurată de locuri întărite de la natură şi se întinde pe un teritoriu foarte vast; în mijlocul ei se găseşte şi teren potrivit pentru aşezări, despre care, de altfel, am vorbit[51]. în apropiere sînt şi izvoarele Istrului ca şi ale Rinului, iar în intervalul dintre ele, un lac şi mlaştinile create de revărsările Rinului. Lacul are o circumferinţă de mai bine de 500 stadii (92,50 km), iar diametrul de aproape 200 (37 km). în mijlocul lacului se află o insulă pe care Tiberius a folosit-o ca bază de operaţiuni în războiul pe care 1-a purtat împotriva vin-delicilor. Lacul[52] despre care vorbim se află mai la miazăzi decît izvoarele Istrului (la fel şi pădurea Hercynia), astfel că cel care vine din Celtica în pădurea Hercynia trebuie să treacă mai întîi acest lac, apoi Istrul, abia apoi să înainteze spre pădure prin locuri ceva mai uşor de străbătut şi peste podişuri. Tiberius, după ce a înaintat

de la lac cale de o zi, a văzut izvoarele Istrului. O mică porțiune a lacului o ating reții[53], ceva mai mare, helveții[54], vindollcii și stepa boiilor[55]. Pînă la pannoni[56], toți locuitorii, în cea mai mare parte helveți și vindelici, populează niște podișuri. Reții și noricii[57] sînt cățărați pînă pe culmile Alpilor, ba trec chiar pe versantul lor dinspre Italia, unii ajungînd în contact cu insubrii[58], alții, cu cărnii[59] și cu ținuturile din jurul Aquileiei[60]. Mai există o altă mare pădure, Gabreta[61], dincoace de așezările suebilor, dincolo fiind pădurea Hercynia; și Gabreta este populată tot de suebi.

CAPITOLUL II

1 Cît privește pe cimbri[62], unele știri răspîndite despre ei nu sînt corecte, în schimb altele merită -toată încrederea, într-adevăr nimeni n-ar putea lua drept bună o motivare de felul acesteia, că' cimbrii au ajuns să rătăcească și să se țină de tîlhării numai pentru că, pe cînd locuiau în peninsulă, au fost izgoniți subit din acele locuri de un flux uriaș al (mării); căci, de fapt, ei și acuma stăpînesc țara pe care au deținut-o mai înainte și chiar au trimis în dar lui Augustus un cazan[63], cel mai sfînt 293 dar al lor, cerîndu-i în schimb prietenie și iertare pentru vătămările aduse. Apoi, cum dorința le-a fost împlinită, ei s-au întors în țara lor. Ar fi însă vrednic de tot rîsul să se accepte pretextul că cimbrii și-au părăsit așezările fiind mîniați pe un fenomen al naturii de altfel permanent, care are loc de două ori în fiecare zi. Prea aduce a plăsmuire să se fi petrecut vreodată o inundație atît de uriașă. De fapt, în asemenea fenomene, oceanul crește intensiv și se retrage după legi bine rînduite și periodice. De asemenea, nu vorbește cu noimă nici cel care susține că cimbrii obișnuiau să ia armele împotriva valurilor, dar bineînțeles, nici că celții, pentru a-și cultiva cutezanța, așteaptă să li se surpe casele sub eroziunea apelor, apoi își clădesc altele noi, și că aceștia suferă mai mari pagube din partea apei decît din a războiului,. cum

spune Ephoros[64]. Căci regularitatea fluxului şi a refluxului şi cunoaşterea regiunii expuse inundaţiilor nu provoacă asemenea catastrofe absurde. într-adevăr, când fluxul şi refluxul se perindă zilnic de două ori şi s-a văzut nu o dată că ele constituie fenomene fireşti şi nevătămătoare care se petrec nu numai la cimbri, ci la toţi locuitorii de pe coasta oceanului, cum să nu fie acestea poveşti de necrezut?. De altfel, nici Cleitarchos[65] nu prezintă lucrurile corect. După cîte spune acesta, cimbrii, văzînd năvala apelor mării, au luat-o la goană călare şi, cu toalte că fugeau în galop, era cît pe-aci să fie prinşi de valuri. Dar noi sîntem informaţi, pe de o parte, că apele nu răbufnesc cu atîta repeziciune, ci marea înaintează pe nesimţite; pe de alta, că un fenomen ce se petrece zilnic şi care, chiar înainte de-a fi văzut, este auzit de toţi cei care au de gînd să se apropie de mare, nu putea provoca atîta spaimă, încît să fugă lumea din faţa lui, ca şi cum ar fi survenit pe neaşteptate.

2 Toate aceste critici le aduce foarte corect Poseido-nios[66] istoricilor. De asemenea nu este de loc greşită nici presupunerea lui că cimbrii, care erau nişte tîlhari şi rătăcitori prin lume, au făcut incursiuni pînă în împrejurimile lacului Maeotis. De altfel şi Bosforul după ei a fost numit Cimmerian[67], ca şi cum i s-ar zice Cimbric, deoarece elenii numesc pe cimbri cimmerieni. El mai spune că şi boiii au locuit odinioară în pădurea Hercy-nia, că cimbrii, pornind spre acest loc şi fiind respinşi de boii, au coborît pînă la Istru, ajungînd la galaţii scor-disci[68], apoi la teurisci şi la taurisci[69], galaţi şi aceştia, iar în cele din urmă, la helveţi, o populaţie cu mari zăcăminte de aur, altfel paşnică. Helveţii, văzînd atunci că averile provenite din jafuri întrec cu mult bunăstarea lor, s-au înflăcărat, mai cu seamă unele seminţii de ale lor 294 ca tigyrinii şi toygenii[70], şi i-au însoţit. Pînă la urmă însă, romanii i-au nimicit pe toţi, atît pe cimbri, cît şi pe cei care li s-au alăturat, pe primii oînd au trecut Alpii în Italia, pe ultimii, dincolo de Alpi[71].

3 Se povesteşte următorul obicei al cimbrilor: odată cu soţiile lor, care iau parte alături de ei la război, îi însoţeau şi preotesele proorocitoare. Acestea aveau părul cărunt, purtau veşminte albe, din stofe subţiri, prinse pe umeri cu agrafe, iar la brîu, centură de aramă şi umblau desculţe. Ele întîmpinau pe prizonieri cu săbiile scoase. Apoi, după ce le puneau cununi pe cap, îi conduceau spre un vas de aramă numit crater, calm de mărimea a 20 de amfore. Alături aveau un podium pe care se urcau şi, ridicînd prizonierii pe rînd, le tăiau gîtul deasupra vasului[72]. Din sîngele care curgea în crater ele făceau unele prevestiri. Alte proorociri dădeau după ce îi despicau şi le cercetau măruntaiele, prevestind biruinţă oamenilor lor. în timpul luptelor, aveau obiceiul să bată în pieile care erau întinse în jurul coviltirelor de pe căruţe, încît se producea un vacarm înfiorător.

4 Dintre germani, cei dinspre miazănoapte se întind, aşa» cum spuneam, pînă pe ţărmurile Oceanului. De la gurile Rinului pînă la Albis, ei sînt cunoscuţi. Dar mai presus de toţi, se cunosc sugambrii şi cimbrii. în schimb seminţiile (germanice) de peste Albis, pînă la ţărmul Oceanului, ne sînt cu desăvîrşire necunoscute. Mai mult, nu avem nici o ştire ca cineva din timpurile de mai înainte să fi călătorit cu corabia pe lîngă coasta Oceanului, în părţile lui de răsărit care se întind pînă la intrarea mării Caspice[73]. într-adevăr, nici romanii n-au înaintat mai departe de Albis. Tot astfel nici pe uscat n-a străbătut nimeni acel drum. Dar, socotind după climate şi după distanţele dintre paralele, se vădeşte limpede că cei care îl parcurg în lungime, înaintînd spre răsărit, dau peste împrejurimile Borysthenelui şi întîlnesc regiunile septentrionale ale Pontului. Nu e uşor să spui ce este dincolo de Germania şi mai departe de populaţiile din continuarea ei, nici dacă trebuie să ne gîndim (pentru acele locuri) la bastami, aşa cum presupun mai mulţi autori, sau la alte seminţii, printre care ar putea fi ia-zygii[74], ori poate roxolanii[75] sau alţii careva din cei „care

îşi poartă casa în căruţe". Tot astfel nu e uşor să te pronunţi nici dacă aceştia se întind pînă la Ocean, pe toată lungimea lui, sau se află o porţiune nepopulată din pricina frigului sau din vreo altă cauză, sau, iarăşi, dacă se întâlneşte chiar vreun alt neam de oameni aşezat între mare şi germanii de răsădit. Aceeaşi lipsă de cunoaştere le acoperă şi pe celelalte neamuri aşezate în continuarea acestora spre miazănoapte. într-taidevăr nu-i cunoaştem nici pe bastarni[76], nici pe sauromaţi[77] şi, cu un cuvînt, nici pe cei ce locuiesc mai sus de Pont, nici la ce distanţă se află ei de marea Atlantică, nici dacă ating ţărmurile ei.

CAPITOLUL III

1 Partea de miazăzi a Germaniei, cea de dincolo de Albis şi imediat în continuarea acestuia, este ocupată de 295 suebi. Apoi lipit direct de ea se află pamîntul geţilor[78], care este îngust [la început], apoi se lărgeşte întinzîn-du-se, la miazăzi, de-a lungul Istrului, iar în partea potrivnică, pe lîngă lanţul de munţi ai Pădurii Hercynia, ocupînd şi el o porţiune din acei munţi; după aceea se lăţeşte într-o cîmpie, spre miazănoapte, pînă la tyregeţi. Hotarele lui precise nu le putem da. Din pricina necunoaşterii acestor ţinuturi, s-au învrednicit să fie citaţi şi autorii care transpun în mit munţii Ripaei[79] şi pe hiperbolei, la fel ca ştirile pe care Phytheas Massaliotul le-a plăsmuit în legătură cu locurile din vecinătatea Oceanului[80], făcînd apel la autoritatea ştiinţei fenomenelor cereşti şi a matematicii. Aceştia, deci, să fie lăsaţi la o parte. într-adevăr, nici dacă Sofocle pomeneşte în tragediile sale de unele lucruri privitoare la Oreithyia, spu-nînd că aceasta, după ce a fost răpită de Boreas, a fost dusă:

„Peste întinsa mare, la capăt de pămînt,
unde ale nopţii izvoare cu ale luminii se-ngin,
în a lui Phoebus veche grădină..... "[81],

asemenea informaţii nu pot aduce nici o lumina asupra locurilor discutate de noi acum, ci trebuiesc ocolite aşa cum spune Socrates în Pihaidros[82]. Dar datele pe care le-am cules din istoria veche şi din istoria contemporană pe acestea se cuvine să le prezentăm negreşit.

2 Elenii îi considerau pe geţi traci[83]. Ei locuiau pe amândouă malurile Istrului[8]*; mă refer atît la geţi cît şi la mysiem. Ultimii erau de asemenea traci iar în prezent ei poarta numele de moesi[85]; de ia ei se trag şi mysienii de astăzi[86] care trăiesc printre lydieni, frigieni şi troieni De ^altfel, inşiş! fngienn sînt brigF, $_0$ seminţie tracă' după cum şi mygdonn, bebrycii, maedobithynii, bithyniî K *y^{nn} ' bănuiesc ca şi mariandynii^. Toţi aceştia au paradit cu desavirşire Europa, dar mysienii au rămas o_e loc împreuna (cu ceilalţi traci). Părerea mea este că Po seidomos[90] presupune corect ca Homer desemnează cu acest_ nume pe mysienu din Europa (mă refer la cei din Tracia) cmd zice:

> Ochii săi luminoşi înapoi îi întoarse să vadă Tara de traci populate, de acei ce înstrunâ şireţii, Şi-a mysienilar, care_ de-aproape se bat*[1].

într-adevăr, dacă cineva ar crede că este vorba de my sienii din Asia, cuvintele lui Homer n-ar avea nici o înlănţuire Negreşit dacă din expresia „Zeus şi-$_a$ întors privirea de la troieni spre pămîntul tracilor" se înţelege patamtul mysiemlor şi anume nu al mysienilor de la noi ci al ce or din vecinătatea Troadei, - care sînt aşezaţi in spatele^ acesteia şi de cele două laturi ale ei şi care smt despărţite^ de Tracia prin întinderea Helespontului — daca s-ar înţelege deci astfel, ar însemna să se con funde continentele ^ totodată, să nu se ţină seamă de cuvintele poetului. Căci expresia „s-a întors din nou" înseamnă _ mai ales „înapoi", pentru că cel care

. . -- - "------- r— > l»-"uu v_d v_ci fdl'C 1Ş1 m-

toarce privirea de la troieni spre cei care se află sau în spatele acestora sau de cele două laturi ale lor, acela îşi îndreaptă privirea înainte, înapoi nicidecum. Dar drept 295

dovada că Zeus priveşte la acest neam de la noi este faptul că Homer a legat de ei pe hippemolgi, pe gaiac-tophagi şi pe abil[92], care, de altfel, sînt sciţi de neam, cu locuinţa în căruţe, şi sarrnaţi[93]. într-adevăr, astăzi, aceste seminţii[94], ca şi neamurile bastarne, s-au amestecat cu tracii, mai cu seamă cu cei de dincolo de Istru, dar şi cu cei de dincoace[95]. Cu aceştia apoi sînt amestecate şi neamurile celtice, boiii, scordiscii şi tauriscii. Pe scordisci unii îi numesc scordişti; la fel tauriscilor li se mai zice teurisci şi taurişti.

3 Poseidonios spune[96] că mysienii se feresc de produsele de carne, dintr-o anumită credinţă religioasă, de aceea nu se îngrijesc nici de creşterea animalelor. Ei se hrănesc cu miere, lapte şi brînză, trăind în pace, drept care sînt numiţi oameni evlavioşi faţă de zei şi capnobates[91]. Mai sînt traci care trăiesc fără femei[98]; aceştia se numesc „întemeietori"[99]. Ei sînt socotiţi sfinţi, datorită cinstei lor, şi trăiesc fără teamă. Pe toţi aceştia îndeobşte poetul Homer îi numeşte „slăviţi mulgători de iepe, mîncători de lapte, fără viaţă şi cei mai drepţi oameni". Ei sînt porecliţi „fără viaţă" mai cu seamă pentru că trăiesc fără femei, iar Homer socoteşte văduvia o viaţă numai pe jumătate, aşa cum numeşte poetul şi casa lui Protesilaos „înjumătăţită"[100], pentru ca el era văduv. Mysienilor li se mai zice „luptători de aproape", pentru că sînt ne-înfrînţi, fiind excelenţi războinici. în cartea a XIII (a Iliadei)[101] trebuie să se scrie „moesi, luptători de aproape", în loc de mysieni (pretinde Poseidonios).

4 Dar, negreşit, este temerar să se schimbe textul homeric, socotit bun de-alungul atîtor ani ce s-au scurs, într-adevăr, e cu mult mai de crezut că aceştia au fost numiţi de la început mysieni şi că în prezent li s-a schimbat numele în moesi. Iar epitetul fără viaţă ar putea fi luat mai degrabă în sensul de „văduvi" decît de „ne-mîncaţi" sau „cu casele pe căruţe". Căci nedreptăţile se săvîrşesc mai ales în legătură cu învoielile şi cu dobîn-direa averilor. Aceşti oameni care trăiau frugal, mulţu-

mindu-se cu puțin, pe drept cuvînt au fost numiți „cei mai drepți". Filozofii înșiși, cînd fac apropierea între dreptate și înțelepciune, pun pe primul plan viața lipsită și frugală, de unde și unele exagerări ale lor au alunecat în cinism. Iar presupunerea că mysienii au t'răit ca celi batari nu este dovedită de nici un indiciu. De altfel bănuiala nu se potrivește cu tracii și, dintre aceștia, mai cu iseamă cu geții. Vezi, în această privință, cuvintele lui Menandru despre ei, care nu plăsmuiește, după cîte se pare, ci le ia din istorie: 297

> Toți tracii, mai cu seama neamul nostru get
> Decit toți mai presus — o spun deschis că si eu sint
> Vlăstar din acel neam — nu prea sîntem noi cumpătați[1]®'[1]

Iar puțin mai jos, el dă exemple de nechibzuință în legătură cu femeile:

> Nici unul dintre noi nu-și aduce în casă de soață Decit
> zece sau unspe femei, unii chiar si douăsprezece. Ba chiar
> ;i mai multe. De se întîmpla ca vreunul să fie Adus numai
> patru sau cinci, acela, o catastrofă, Lipsit de vine,
> nenorocit si celib socotit e de cei De pe-acolo.[103]

Aceste știri sînt confirmate și de alți autori[104]. Pe dea-spura nu e de loc verosimil ca aceiași oameni să fie socotiți că duc o viață nenorocită, dacă nu au multe femei, și, în același timp, că trăiesc o viață pură și dreaptă, cum este viața în văduvie. Mai mult chiar, a numi evlavioși față de zei și oameni așezați pe cei lipsiți de femei este ceva care contravine puternic bunului simț comun. într-adevăr, toți oamenii socot că mai ales femeile trezesc în om teama de divinitate. Ele îi îndeamnă și pe bărbați să cinstească mai adînc pe zei, să țină sărbătorile și să-și aducă aminte de căință; rar se întîmpla ca vreun bărbat care trăiește singur să se afle în această stare. Vezi apoi iarăși ce spune același poet Menandru

cînd se referă la pătimirile omului din pricina cheltuielilor cu jertfele făcute de femei; iată ce zice:

> Căci zeii ne prăpădesc mai cu seamă pe noi însurații De vreme ce-ntr-una trebuie să pregătim cîte-o serbare™'*

Şi iarăşi, în comedia Misoginul poetul aduce aceleaşi învinuiri:

> De cinci ori p$_e$ zi noi jertfe-aduceam si alături Cele şapte slujnice-n cerc tot cîntau din țimbale, Iar altele se văietau.[lm]

De aceea apare cu totul absurd să-i socoti evlavioşi pe geții fara de femei în acelaşi timp, după cîte reiese din relatările lui Poseidomos, cit şi din restul istoriei, nu e nimic neverosimil in ştirea privitoare la zelul foarte profund fața de divinitate[107] al acestui neam.

5 Se povesteşte[108] că unul dintre geți cu numele 2a-moto a fost sclavul lui Pythagoras[109] şi cu acest prilej a mvațat de la filozof unele ştiințe ale cerului, altele apoi şi e-a jnsuşit de la egipteni, deoarece a pribegit şi prin acele părți ale lumii. După ce s-a întors în patrie el şi-a câştigat o mare trecere înaintea mai marilor şî a neamului sau, desluşindu-le acestora semnele cereşti în cele din urma, 1-a ^înduplecat pe rege să împărtăşească domnia cu^el, mtrucit este în stare să le vestească vrerile zeilor. La început, el a fost ales mare preot al celui mai venerat zeu de-a! lor, iar după un timp, a fost socotit el însuşi zeu. S-a retras atunci într-un fel de peşteră inaccesibila altora şi acolo şi-a petrecut o bucată de vreme, întilnmdu-se rar cu cei de afară, decît doar cu regele şi cu slujitorii sai Regele, cînd a văzut că oamenii sînt mult mai supuşi fața de el decît mai înainte, ca față de unul care le da porunci după îndemnul zeilor, i-a dat tot sprijinul. Acest obicei a dăinuit pînă în vremea noastră; după datina', mereu se găsea un astfel de om care ajungea sfetnicul regelui, iar la geți acest om era numit

chiar zeu. Pina şi muntele (cu peştera) a fost socotit sfînt Şi aşa ii ?i numesc. Numele lui este Cogaionon[110], la fel ca al nului care curge pe lîngă el. Apoi cînd peste geţi [a]. [a])"[n]* [sa] [do]mnească Burebista[111], împotriva căruia divinul ^Caesar[1]^ s-a pregătit să pornească o expediţie, aceasta cinste o deţinea Decaineos. Iar practica pytha-goreica de a se abţine de la carne a rămas la ei ca o porunca' data de Zamolxis.

6 în ştirile de felul celor ce se găsesc la Homer despre mysieni şi despre vestiţii hippemolgi, într-adevăr uşor te poţi încurca In acelaşi timp, afirmaţiile pe care le face Apollodoros"a in prefaţa la cartea a Ii-a a lucrării sale Despre corăbii, m nici un chip nu pot fi admise. Căci el aproba cuvintele lui Eratosthenes care susţine că atît Homer cit şi alţi autori vechi cunosc într-adevăr datele despre eleni, dar ca, în privinţa locurilor îndepărtate, multa neştiinţa _ 11 încearcă; pentru că nu au experienţa cailor lungi, nici a navigaţiei. Potrivit cu acestea, el arată ca Homer numeşte pietroasă Aulida, aşa cum este ea de rapt; cu multe dumbrăvi Eteonul; bogată în porumbei localitatea Thisbe; ierbos Haliartul. Dar locurile de-aici mai departe,_ nici Homer nu le-a cunoscut şi nici alţii. Mai mult chiar, din cele patruzeci de fluvii care se varsă in i om, Homer nu pomeneşte pe nici unul, nici măcar din cele mai vestite cum sînt Istrul, Tanais, Borysthenes Hypanis, Phasis, Thermodont şi Halys[1]". De asemenea ei nu aminteşte despre sciţi, în schimb plăsmuieşte nişte hippemolgi minunaţi ca şi gakctophagi şi abii; despre parlagonn"» din interiorul regiunii lor a vorbit, informat ae cei care s-auapropiat pe căi de uscat de acele locuri; ţărmul^acestora insa' nu 1-a cunoscut, lucru firesc de altfel. Caci marea aceasta nu era navigabilă pe atunci şi chiar se chema Inospitalieră (Axeinos)[ne] din pricina caracterului ei furtunos şi a sălbăticiei neamurilor aşezate in mrul ei, şi mai cu seamă a sciţilor. Aceştia practicau jertfele umane şi mincau carne (de om), iar craniile vic-nmelor le foloseau ca vase de băut[1]". Mai tîrziu această mare s-a numit Ospitalieră (Euxeinos), pe vremea cînd 299

ionienii au întemeiat oraşe pe ţărmurile ei. La fel, Homer n-a avut cunoştinţe nici despre Egipt nici despre^ Libya; de pildă,^ el n-a cunoscut revărsările Nilului, nici aluviunile cărate de acesta în mare, pentru că nu vorbeşte nicăieri despre ele; de asemenea, el n-a cunoscut istmul dintre Marea Erythree şi marea 'Egiptului[118], nici Ar-abia şi Etiopia şi nici Oceanul. Numai filozofului Zenon[119] i se datorează următoarele cuvinte: „la etiopi am ajuns, la sidoni }i arabi"[12]".

Dar cît priveşte pe Homer, aceste lipsuri nu sînt de loc de mirare, de vreme ce nici alţii, mai tineri decît el, n-au cunoscut multe din aceste locuri. Pe deasupra, ultimii au înşirat şi unele elemente miraculoase. Astfel, de pildă, Hesiod vorbeşte despre fiinţe „jumate cîini", despre macro-cefali şi despre pigmei[121]. Alcman[122] pomeneşte de stega-nopozi (sau fiinţe „labă-ntoarsă"); Eschil[123] aminteşte de căpcăuni, „ochi fo piept" şi „unochilă" şi de foarte multe dihănii ca acestea. De la astfel de autori, informaţiile sînt împrumutate_ apoi de istoriografi care pomenesc şi ei despre munţii Ripaeica şi de muntele Orgyion[124], de asemenea, despre reşedinţa Gorgonelor şi a Hesperidelor[125], precum şi de pămîntul Meropidei, menţionat de Theopompos[126], de oraşul Kimmeris, pomenit de Hecataios[127], de regiunea Panchaia, întîlnita la Euhemeros[128]. Aristotel vorbeşte despre pietrele de rîu conglomerate din nisip ... care se topesc la ploaie[129]; de asemenea, el spune că în Libya se_ află oraşul lui Dionysos, care e cu neputinţă să fie găsit_ de două ori acelaşi, dar critică pe cei care susţin că rătăcirile lui Odysseuş au avut loc, după Homer, în împrejurimile Siciliei. Căci daca, de fapt, prin acele locuri ar fi trebuit să prezinte pribegia eroului, Homer a strămutat-o în Ocean, de dragul mitului. Şi dacă altora li se poate trece cu vederea asemenea erori, lui Callimach nicidecum, pentru că el se declară gramatician. Acesta precizează că Gaudos este instig Calypsei"[0], ;ar Corcyra este Scheria[131]. Pe alţii însă îi învinuieşte că denaturează ştirile despre gereni[132], Aca-kesion[133], Demos[18]* din Ithaca, Pelethronion[135] din Pelion şi Glaiicopion[13]6 din Atena. După ce mai adaugă la acestea alte cîteva nimicuri de acest fel, Callimadhos îşi încheie

critica. El a împrumutat cea mai mare parte a datelor sale deja Eratosthenes, aşa cum am precizat şi mai înainte, tara sa prezinte lucrurile corect. în schimb, afirmaţia că autorii ulteriori au fost mai bine informaţi decît cei vechi în problemele de geografie trebuie să i-o acceptăm şi lui Erathostenes şi lui Callimachos. Dar dacă unii merg prea departe^ cu exagerările mai cu seamă împotriva lui Homer, pe bună^ dreptate, cred eu, merită să fie criticaţi şi combătuţi că[1] ei reproşează poetului tocmai acele lucruri pe care ei înşişi nu le cunosc. Celelalte date se bucură (la Callimach) de o menţiune particulară fiind prezentate fiecare aparte, altele apoi sînt pomenite doar printre problemele generale!

7 Vorbeam decurînd[137] despre traci,

Pe hippemolgii slăviţi, băutorii de lapte, de mysii
Care de-aproape se bat, si de abii cei plini de dreptatea

Camparînd cele afirmate de noi şi de Poseidonios cu cele înfăţişate de aceştia, constatăm mai întîi că ei au adus dovezi chiar^ împotriva scopului ce şi-au propus. Intenţia lor a fost să arate că cele mai multe regiuni aflate mai departe de Ellada erau mai puţin cunoscute de cei vechi decît de contemporani, dar au dovedit tocmai contrariul, şi aceasta nu numai în privinţa regiunilor depărtate, ci °b™ ji în a celor din Elada însăşi. Şi. aşa cum spuneam, sa la'sam toate^ celelalte la o parte şi să examinăm tema ce ne stă acuma înainte. Homer din neştiinţă, afirmă aceştia, nu a vorbit despre sciţi, nici despre cruzimea lor faţă de străini, pe care îi jertfeau şi apoi îi mîncau, iar din cranii îşi făceau pocale[13]**, din pricina ^cărora însuşi Pontul se numea Inospitalier; în schimb, plăsmuieşte nişte oameni deosebiţi, mulgători de iepe, băutori de lapte, delicaţi şi cei mai drepţi, care, de fapt, nu se află nicăieri pe faţa pămîntului. De ce, aşadar, i se zicea Pontului Inospitalier,[140] dacă nu se ştia de cruzime, nici de cei care o practicau cu deosebire? Or, aceştia sînt negreşit sciţii. Dar, oare, nu erau mulgători de ^îepe oamenii aşezaţi dincolo de mysieni, de traci şi de geţi?^ De asemenea, nu erau ei băutori de lapte şi fără vlagă? Doar şi astăzi există aşa numiţii corturari şi nomazi,

care trăiesc din creşterea animalelor, cu lapte şi cu brinză mai ales de cal, fără să ştie ce-nseamnă proviziile nici negoţul, ci numai schimbul în natură. Prin urmare cum să nu fi cunoscut poetul pe sciţi, dacă îi numeşte pe unii dintre ei mulgători de iepe şi băutori de lapte?. Că oamenii de pe acele vremuri îi numeau mulgători de iepe tocmai pe sciţi mărturiseşte însuşi Hesiod în poemele sale comentate de Eratosthenes:

„Pe etiopij pe liguri şi pe sciţi, mulgătorii de iepe"[ul]

Ce-i de mirare dacă Homer, din pricina nedreptăţilor atît de dese de la noi, le-a zis „cei mai drepţi oameni" celor care trăiesc cel mai puţin în marginile învoielilor şi din cîştigul bănesc, ci, procurîndu-şi cele de trebuinţă în comun, afară de sabie şi de pocal, ei, la fel, stăpînesc laolaltă în primul rînd soţiile şi copiii, cum spune Platon. Această stare de lucruri o pomeneşte şi Eschil, potrivindu-se vorbelor poetului, cînd zice despre sciţi (că sînt):

„băutori de lapte de iapă, cu bune rînduieli",[ia]

Această părere mai dăinuie şi astăzi la eleni, întrucît socotim foarte leali şi lipsiţi de viclenie tocmai pe acei oameni care sînt mult mai frugali şi se mulţumesc mai cu puţin decît noi. Dimpotrivă, răspîndirea felului nostru de viaţă a pricinuit aproape la toţi o schimbare în mai rău, deoarece s-a introdus şi la ei luxul, pasiunile, deprinderile rele şi, pe lîngă acestea, mii de lăcomii. Această corupţie a pătruns adînc şi la barbari, iar, printre alţii, chiar şi la nomazi. Căci înfruntînd marea, aceştia s-au făcut mai răi, dedîndu-se la hoţii şi la uciderea străinilor şi, înhăitîndu--se cu mulţi netrebnici, şi-au însuşit de la aceştia risipa şi apucăturile negustoreşti. Toate acestea duc, se pare, la cruzime, distrug moravurile (bune) şi creează caractere făţarnice în locul lealităţii de curînd pomenite.

8 Sciţii, aşadar, care au trăit înaintea noastră şi mai cu seamă cei din apropierea vremurilor homerice, aveau

o astfel de fire şi s-au găsit dovezi la eleni că ei au fost aşa cum spune Homer. Vezi ce povesteşte despre regele sciților împotriva căruia a pornit expediție Darius şi mesa-jul trimis de scit acestuia din urmă»[3]. Vezi de asemenea cele relatate de Chrysippos în legătură cu regii din Bosfor in frunte cu Leucon»[4]. Pline sînt şi scrierile persane de informații asupra lealității de care discutăm acum, la fel şi istoriile scrise de egipteni, de habylonieni şi de indieni. De aceea şi Anacharsis[145] şi Abaris[146] şi alții ca aceştia se bucurau de mare prețuire la eleni tocmai pentru că au dat dovada de indemmare, frugalitate şi dreptate, ca trăsături specifice neamului lor Dar de ce trebuie să vorbim de cei_ vechi? Alexandru, îmi lui Philippos^, fr, timpul expediției sale împotriva tracilor situați dincolo de muntele Hae-mus, a ajuns pina la tribalii^ şi, văzînd că aceştia se întind pma la Istru şi in insula fluviului numită Peuke»[9], ca dincolo de fluviu stapmesc geții, se spune că a înaintat pina acolo, dar n-a putut să treacă în insulă din lipsă de barei (căci Syrmos"», regele triballilor, care s-a refugiat în insula, s-a împotrivit atacului). Alexandru, trecînd atunci tluviid la geți le-a ocupat acestora un oraş şi grabnic s-a întors înapoi»", primind daruri de la acele neamuri şi de la Syxmos. Ptolemaios^ fiul lui Lagos"*, spune că în timpul acestei expediții unu celți din preajma Adriaticei s-au întrevăzut cu Alexandru pentru a încheia cu el legături de prietenie şi asistența iar regele Alexandru, primindu-i cu 302 bunăvoința, 1-a întrebat la ospăț de ce se tem ei cel mai mult, socotind de buna seama că îl vor desemna pe el; dar aceştia i-au răspuns ca nu se tem de nimic altceva decît ca nu cumva sa cada cerul peste ei, dar că, în acelaşi timp, privesc cu cea mai malta prețuire prietenia unui om ca d™ Acestea^smt semne ale lealității barbarilor, atît a celui care nu s-a învoit cu trecerea lui Alexandru în insulă, dar care i-a trimis acestuia daruri şi a încheiat legături de prietenie cu el, ca şi a celor care au spus că nu se tem de nimeni, dar pun cel mai mare preț pe prietenia oamenilor iluştri. Apoi, pe timpul urmaşilor lui Alexandru, regele geților era Dromihete. Acesta, facind prizonier pe Lysimachos, care ii atacase cu oaste, şi aratîndu-i sărăcia lui şi a neamului

său, ca şi mulţumirea lor (cu puţinul ce-l au), i-a cerut să' nu mai pornească război împotriva unui astfel de popor, ci să-i arate mai degrabă prietenie. Apoi, după ce i-a dat aceste poveţe şi a încheiat cu el legături de ospeţie şi de prietenie, i-a îngăduit să plece[154].

9 Ephoros[155], în cartea a patra a Istoriei sale în care e descrisă Europa, examinînd acest continent pînă la sciţi, spune în cele din urmă că felul de viaţă al unora dintre ei este deosebit de al sauromaţilor. într-adevăr, unii sînt mai grosolani încît sînt chiar antropofagi, alţii, dimpotrivă, se abţin chiar de la carnea de alte vietăţi. Unii scriitori[156], zice, povestesc cu precădere despre cruzimea sciţilor, ştiind bine că tot ce e cumplit şi miraculos impresionează; ar fi trebuit însă ca ei să înfăţişeze şi să dea pilde tocmai de însuşirile lor bune. De aceea Ephoros îşi propune să vorbească despre acei sciţi care practică cele mai drepte rîn-duieli; căci există unii sciţi nomazi care se hrănesc cu lapte de cal şi se deosebesc de toţi prin simţul dreptăţii; poeţii i-au pomenit, iar Homer, (le zice)

„Băutori de lapte, lipsiţi de viaţă, cei mai drepţi oameni,"^[1]

adăugind că Zeus însuşi poartă de grijă pămîntului lor; Hesiod însă, în aşa numitul Ocol al pămîntului[158], spune că Phineus era purtat de harpii: „pe pămîntul celor ce lapte mănîncă şi casele-n care îşi poartă". Apoi motivează ca, deoarece se mulţumesc cu hrană puţină şi nu sînt puşi pe cîştig, ei se cîrmuiesc după bunele rînduieli ce le-au statornicit între ei, stăpînind totul în comun, printre altele şi femeile şi copiii, de aceea toţi, din întregul clan, sînt neînfrînţi şi nebiruiţi de cei din afară, neavînd nimic pen-303 tru care să fie înrobiţi. El citează şi pe Choirilos care, în legătură cu „Trecerea" punţii pe care a legat-o Darius (peste Istru), a spus următoarele:

Sakii; de oi crescători, de obirsie scită,
Populau Asia rodnică-n grîne; Desprinşi din
a nomazilor viţă Oameni cu rînduielile
buneX^

Ephoros[160], care-l numeşte înţelept pe Anacharsis, susţine ca acesta se trăgea din neamul sakilor, că a fost socotit unul din cei şapte înţelepţi pentru cumpătarea şi înţelepciunea lui desăvîrşită. Descoperirile acestuia, zice, sînt foalele fierarului, ancora cu două capete şi roata olarului. Eu prezint toate acestea ştiind bine că nici Ephoros însuşi nu dă în toate privinţele supremul adevăr; printre altele, aşa stau lucrurile cu cele spuse de el despre Anacharsis. într-adevăr, cum ar putea fi acesta descoperitorul roţii olarului pe care a cunoscut-o şi Homer,[161] care este mai vîrstnic decît Anacharsis? Eu doar atîta am vrut să precizez în legătură cu nomazii şi mai cu seamă cu aceia dintre ei care au fost împinşi cu corturile de alte noroade, că cei vechi ca şi urmaşii lor, dintr-o tradiţie transmisă prin viu grai, au acreditat ştirea că ei sînt consumatori de lapte, oameni delicaţi şi cei mai drepţi, şi nu este vorba de o plăsmuire homerică.

10 Despre mysieni se cuvine să ne dea lămuriri Apollo-doros însuşi, în privinţa datelor din poemele homerice şi să spună dacă socoteşte cumva că şi aceştia sînt o plăsmuire, cînd precizează poetul,

Mysii de-aproape se bat şi slăviţi mulgători sînt de iepel62

sau se alătură părerii că aici este vorba despre cei din Asia? Dacă, aşadar, va susţine că Homer s-ar referi aici la cei din Asia, el va răstălmăci cuvintele poetului, aşa cum am arătat mai sus[163]; iar dacă va spune că ei sînt o plăsmuire, deoarece în Tracia nu sînt mysieni, el va vorbi împotriva stării de fapt a lucrurilor. Doar şi în vremea noastră, Aelius Catus[164] a strămutat în Tracia, din cealaltă parte a Istrului, 50 000 de oameni de la geţi, un neam de aceeaşi limbă cu tracii. Ba chiar în prezent locuiesc în acele părţi aşa numiţii moesi, fie că s-au numit mai de demult astfel, iar în Asia li s-a schimbat numele în mysieni, fie că, ceea ce pare mai potrivit cu istoria şi cu afirmaţia poetului, de la început ei poartă numele de mysieni. Dar destul despre acestea! Mă întorc în continuare la descrierea imea de unde am întrerupt-o.[165]

11 Cît priveşte pe geţi, să lăsăm la o parte ştirile vechi. Informaţiile din vremea noastră pe care le avem despre ei, iată cum se prezintă: Burebista, bărbat get[166], luînd în mîini cîrma neamului său, a ridicat poporul copie$_T$it de nevoi din pricina nesfîrşitelor războaie şi atît de mult 1-a îndreptat prin anumite deprinderi, viaţă cumpătată şi as cultare de porunci, încît, doar în puţini ani, a făurit o
304 mare împărăţie[167] şi a adus sub stăpînirea geţilor pe cei mai mulţi vecini[108]. Ba chiar şi de romani era de temut, deoarece trecea neînfricat Istrul şi prăda Tracia pînă în Macedonia şi în Illyria[169]. A pustiit astfel pe celţii care se amestecau cu tracii şi cu illyrii, iar pe boiii, care se aflau sub ascultarea lui Critasiros, precum şi pe uaurisci, i-a şters de pe faţa pămîntului[170]. Pentru convingerea poporului, el a conlucrat cu Deceneu, un vraci, care a pribegit prin Egipt şi a învăţat anumite semne prevestitoare prin care desluşea vrerile divinităţii. în scurt timp Deceneu însuşi a fost socotit pătruns de suflu divin, la fel cum am spus[171] cînd am vorbit despre Zamolxis. Şi, în semn de supunere, geţii s-au lăsat înduplecaţi să taie viţa de vie şi să trăiască fără vin. Burebista a fost răsturnat[172] în urma unui complot pus la cale împotriva lui de o mînă de oameni, mai înainte ca romanii să trimită împotrivă'-i o expediţie. Urmaşii lui[173] s-au dezbinat, dezmembrînd ţara în mai multe regiuni. Chiar şi acum[174], cînd Caesar August'us a trimis oştire împotriva lor, ei se aflau împărţiţi în cinci regiuni, mai înainte erau în patru. Negreşit aceste diviziuni teritoriale se fac după împrejurări şi apar cînd într-un fel, cînd într-altul.

12 S-a mai făcut şi o altă împărţire a geţilor, care dăi nuie din timpuri străvechi, anume unii dintre ei se numesc daci, alţii geţi. Geţii sînt cei aşezaţi spre Pont şi spre răsărit, daci, cei din partea potrivnică, adică[1] dinspre Ger mania şi spre izvoarele Istrului. Aceştia, după cîte cred eu, au purtat în vechime numele de dai[115]. De unde, pînă şi la populaţia Atticei s-a răspîndit numele de Geţi şi Daci pentru sclavi. Această versiune merită mai multă crezare decît aceea care susţine că numele dacilor s-ar trage de la

acela al sciților supranumiți dai; pentru că aceia se aflau departe de ei, în preajma Hyrcaniei, şi e maijniţm proba bil ca tocmai de acolo să se fi adus sclavi in Attica. in sfîrşit, sclavii şi-au primit numele fie după locul de unde au fost aduşi, fie ca[1] locuitorii Atticei şi-au numit sclavii după numele acelor popoare, ca Lydos şi Syros, he ca i-au desemnat cu numele care s-au răspîndit pina in părțile: io , cum este cazul cu Manes sau cu Midas frigianul şi cu liDi-os paflagonianul. ,.

Iar poporul geților, ridicat atît de mult de Burebista, a decăzut iarăşi pînă la urmă din pricma răscoalelor şi a romanilor; totuşi mai sînt încă destui şi în prezent, încît sa poată trimite la oaste 40.000 de bărbați.

13 Pe la ei curge nul Marisos[176] ce se varsă în Danubius. Lîngă acesta din urmă au depozitat romanii muniţiile de război. Căci părțile de sus şi de la izvoare ale fluviului, pînă la cataracte şi mai cu seamă pe porțiunea lui de la daci, se cheamă Danubius; părțile lui de jos, care se ana JW la geți, şi pînă la Pont, se numeşte Istru. Dacii şi geţ" vorbesc aceeaşi limbă. La eleni, geții sînt jnai cunoscuți, deoarece aceştia au trecut mereu de pe un țărm pe celalalt al Istrului şi s-au amestecat cu moesii; chiar neamul tri-ballilor, care era de asemenea trac, s-a amestecat cu alte seminții. Căci şi aceştia au primit la ei imigranți pentru că vecinii au pătruns mereu pe teritoriul lor, ca la unu ce erau mai slabi; astfel sciții de pe celălalt mal al Istrului, bastarnii şi sauromații i-au dominat adesea într-aut, înci^ unii dintre ei i-au urmărit pe cei izgoniți pînă dincolo de Istru, şi chiar s-au statornicit apoi fie în insulele fluviului, fie în Tracia; în acelaşi timp, cei-aşezați pe cestălalt mal, (de sud), al Istrului erau asupriți de iliri. Dar geții şi dacii, după ce forțele le-au crescut foarte mult, astfel încît puteau să trimită la război chiar 200.000 de oameni, în prezent s-au redus doar la vreo 40.000[178] şi * jitia aproape pe punctul de a se supune romanilor; dar mea nu sînt supuşi cu desăvîrşire, datorită nădejdilor ce şi le pun în germani, care sînt duşmanii romanilor.

14 în continuarea mării Pontice, de la Istru pînă la Tyras, se întinde stepa geților, care este în întregime o cîmpie lipsita de apă[179]; aici a fost strîmtorat Darius al lui Hystaspes, cînd a trecut peste Istru împotriva sciților, şi în aceste locuri a intrat în primejdia de a muri de sete[180] cu întreaga sa oştire; abia tîrziu şi-a dat seama şi a făcut cale-ntoarsă. Pe urmă Lysimachos, cînd a pus la cale expediția împotriva geților şi a regelui lor Dromihete, nu numai că a trecut prin (aceeaşi) primejdie, dar chiar a căzut prizonier; a scăpat însă numai datorită bunăvoinței barbarului, după cum am spus mai înainte[181].

15 La revărsarea Istrului se află o mare insulă cu numele Peuke[182]; bastarnii[183], care o stăpînesc, au fost numiți după ea peucini. Există şi alte insule, dar mult mai mici, unele mai sus de Peuke, altele (mai jos), spre mare. Căci fluviul are şapte guri[184]; cea mai mare dintre ele se numeşte Gura Sfînta[185], pe care se ajunge la gura Peuke după o plutire de 120 de stadii (22,20 km) contra curentului. Mai la vale de această insulă a construit Darius podul de vase[186]; la fel de bine l-ar fi putut lega şi mai sus de ea. Aceasta este totodată prima gură de revărsare de pe partea stîngă cînd intri în Pont; celelalte se întîlnesc de aici în continuare, navigînd pe lîngă țărm spre Tyras. De acest fluviu, cea de a şaptea gură a Istrului se află cam la 300 de stadii (55,50 km) depărtare. între diferitele lui guri se găsesc insulițe. Trei dintre brațele de revărsare, şi anume cele din continuarea Gurii Sfinte, sînt mici, celelalte sînt mult mai mici decît Gura Sfîntă, dar mai mari decît acestea trei. Ephoros[187] a afirmat că Istrul are doar cinci
306 guri. De aici pînă la fluviul Tyras, calea pe mare este de 900 stadii (166,50 km). în spațiul dintre ele se găsesc două lacuri mari, unul deschis la mare, încît e folosit şi ca port, altul este fată gură.

16 La revărsarea fluviului Tyras se află un turn zis al lui Neoptolemos[188] şi un sat numit Hermonactos[189]. Dacă înaintezi pe acest fluviu în sus cale de 140 de stadii (25,90 km), întîlneşti, pe amîndouă malurile lui, două oraşe; unul

?1CTa ar c? din stînS^> Ophiussa"». Locuitorii %p" TMalnle fluv^ui spun că, după alte 120 de stadii

îpm)/Tse pe fluviu în sus se ase te un ah

oraș^, iede alta parte, la 500 stadii (92,50 km) depăr- SL«•l TPAV, la 600 stadii (111 km) de Sea TM> te situata insula Leuke^, închinată lui Ahile.

17 Urmează apoi fluviul Borysthenes care poate fi parcurs cu corăbiile pe o distanță de 600 stadii (111 km) în apropierea lui se a ă un alt fluviu, Hypanis si o insulă Dună m h ^ Borysthenelui, care are si un port. După o cale de 200 stadii (37 km) pe Borysthenes în sus, se int lneste un oraș care poartă același nume ca fluviul Urafulleu pricina se mai cheamă și Olbia»*, fiind un mare nrg, întemeiat de milesiem. întreaga regiune ce se întinde mai sus de porțiunea dintre Borysthenes și Istru cuprinde mai inti. stepa geților»», ^poi pe a tyregeților^, după care

uSiâ iaZ7?U *sarmatu t ? a?a"zi?" (sciți) regali"» și

S-'/l" smt ln cea mai mare parte nomazi și numai

se Zn' i" * °rCUpa CU aSric^uram; aceștia locuiesc, se spune, pe Imga Istru, adesea pe amîndouă malurile lui. ln mima ținutului se afla bastarnii, care se învecinează cu tyregetn și^cu germanii; și ei sînt întru cîtva de neam germanic și sint împărțiți în mai multe triburi. Unii dintre

PeuLT^T ali ls uHH Aoni20o; ceî care 0CUPa în sula euke din Istru (se chează) peucini, iar cei așezați mai

dmS?sTF¥ Se nu m esc D roxolani*oi uh{mVl, populeză cunpule dintre Tanais și Borysthenes. Căci întreaga regiune

o cîmn'r?ia f ^la marea Ca^că este, după cîte știm, o cimpie. Iar daca sînt populate locurile din sus de roxo-

Sl,Sw Plm" RoxoJa?Y?u ttV«â * cu generalii lui Mithrida es Eupator, avînd în frunte pe Tasios^; ei veniră sa-1 sprijine in lupta pe Palacos, fiul lui Skiluros*», DacS ?Uk-Ca -?"" razbo lnid, A dar, în fa*a Gangei com-desvon rirî '"T? ^^ efeCtiv baAar este sla b ?i

5?So H"k-T • ^ ■ ?aCHu CUtoate ta erau vreo f °?'fu ■ rbațl N£1 n -

au"Putut sa ?ha P^ptcelor 6.000 lui BrVW," Ulî a? tm Dio Pkanios> TM general de-al Iui Mnhndates, ci au căzut în luptă cei mai mulți. Ei

Poarta coifuri, pieptare făcute din piele de bou crudă şi «un, avind ca arme de apărare lănci, arc şi sabie. Aşa *>7 m -f Cei iS lîl5 în cea mai mare Par te a lor. Corturile no-*n nuzilor, făcute din lînă presată la piuă, se fixează pe căruţe m care îşi duc viaţa. în jurul corturilor se află turcie lor care le procura hrana, ca lapte, brînză şi carne, merg m urma turmelor, strămutîndu-se mereu în căutate _de păşuni iarna (petrecîndu-şi-o) în mlaştinile din P^ajma Maeotidei, iar vara şi (acolo şi) pe cîmpii[204].

18 întreaga^ regiune este bîntuită de ierni grele pînă P[r];n părţile ţărmului dintre Borysthenes şi gura Maeoti-r- i\ Pun cţele maritime cele mai nordice sînt gura Maeo-"]/ , ?1 ' *iar тмai mult. g«a Borysthenelui, înfundătura fitului Tamyrakes[205] şi a golfului Carkinites[206], unde se ana istmul marelui Chersones[2]»?. Iată acum cîteva dovezi i^pezi ale frigului din acele părţi: cu toate că locuitorii u"'i partea locului trăiesc pe cîmpie, ei nu cresc măgari IPentru ca' acest animal nu suportă frigul); unii boi se nasc rara coarne, altora li se tocesc coarnele (pentru că şi acest soi de animale este, în parte, rău de frig); caii sînt mă- nm l' i inS?' man; vasele de aramă crapă, iar conţi nutul lor ramine compact. Rezistenţa gheţii se poate de- p,mai тм seamă după fenomenele de la gura Maeoti- n 2nrq" trecerea la Phanagoreia[208] de la Pantica- Paeum _9 se face şi cu căruţele, încît pe aici este şi cale ue navigaţie şi drum de care. Se spune că Neoptolemos, un general de-al lui Mithridates, în acelaşi loc, vara a irUit pe barbari într-o luptă navală, iarna, într-o luptă cavalerie. Peşui prinşi sub gheaţă cu aşa- zisul năvod , ?0t-?oC^ate numai duPa œ se sPargr gheaţa maî cu seamă antace:i2">, care smt de mărimea delfinilor.

V spune şi că viţa de vie în Bosporos se îngroapă iarna, "grămădind pe ea mult pămînt. Dar se mai precizează că »i arşiţa este foarte mare aici, fie pentru că organismul ste< neobişnuit cu căldura, fie pentru că vara cîmpiile sînt jpsite de vintun sau, în sfîrşit, pentru că densitatea aeru-ui produce mai multă căldură, fenomen provocat de ra-ze.e soarelui şi în straturile de nori. Ateas pare să fie cei

care a stăpînit peste cei mai mulți barbari din acele părți; este vorba de Ateas care a purtat război împotriva lui Philippos al lui Amyntas[211].

19 Dacă treci de ;nsula situată în fața gurii Borysthe-nelui călătoria pe mare, în continuare spre răsărit, duce pînă la promontoriul numit „Drumul lui Ahile"[212] — un loc lipsit de copaci numit totuşi Dumbrava care este consacrată lui Ahile —; urmează apoi Drumul lui Ahile, o peninsulă ce abia se ridică deasupra nivelului mării; ea se întinde ca o panglică lungă cam de 1 000 de stadii (185), spre ră'sărit, atingînd lățimea maximă abia de 2 stadii (0,37 km), şi minimă, de 4 pletihre (118,4 m); de continent, care se află de amîndouă laturile gîtuirii, se află la 62 de stadii (11,10 km) depărtare; pămîntul ei este nisipos şi are apă de puț; pe la mijlocul istmului este o sos gîtuire care măsoară cam 40 de stadii (7,40 km); se termină lîngă promontoriul numit Tamyrake[213], care are un port cu vederea spre continent. După aceasta urmează golful Carkinites care este foarte mare, întinzîndu-se spre miazănoapte pe o lungime cam de 1 000 de stadii (185 km); alții susțin că pînă în fundul golfului sînt de fapt de trei ori mai multe stadii. Locuitorii de aici se numesc taphri[214]. Acest golf poartă numele de Tamyrake, la fel ca promontoriul.

CAPITOLUL IV

1 în aceste părți se află şi istmul care desparte lacul numit Sapra[215] de mare, avînd 40 de stadii (7,40 km) lățime, şi care creează Chersonesul zis Tauric şi Scitic[216]. Unii autori spun că lățimea istmului este de 360 de stadii (66,60 km). Lacul Sapra se spune că mă'soară chiar 4 000 de stadii (740 km) şi este o parte a Maeotidei, anume cea dinspre apus, pentru că este unit prin aceeaşi gură largă. El este foarte mlăştinos, de aceea cu greu poate fi străbătut şi numai cu bărci din piei cusute laolaltă. Vuiturile lasă aici cu uşurință descoperite locurile cu apă scă-

SSr, P k5 "mpl- dm nou, încît ele?te'ele nu pot fi trecu e cu barei mai mari. Golful are trei insulițe unele locn au apa scăzută și puține stînci lîngă țăr^' "**'

m ce se inunde spre miazăzi. Acesta este o parte dm Oiersonesul întreg, unde este situat un oraș al heracleo ților, o colonie a celor din Pont O r z J l L - T

(814 km) de la gura fluviului Tyras, în călătoria cu «T aba pe lîngă ^ î? J ^^atom cu c cioarei , o_ anumita divinitate locală. Cu numele ei a fol desemnat și promontoriul situat la lOOdestadl 18 5S km in fața orașului, anume Parthenion-sau at oarei ca™ are și un templu al acestei divinități și o statuLei din lemn. Intre oraș și promontoriu sînt trei limanS Urmează apol Chersonesul Vfchi» acum distrus, și dincolo de el un pon cu mtrare îngustă, în care înd o bi tW" f' neam «at, își puneau la cale jafurile atacînd pe ei 'care stE- Ac;"" ^K^^hoL£r sa a demnelor) .Acesta împreuna cu un alt port, numit Cte nwf», creează istmul de 40 de stadii (7,40 km- e"S vorba" de istmul care închide micul Chersoni» despre care snu neam ca este p parte a marelui Ohenon«TZinzLTt el oraşul omonim Chersonesos. ^pnnzma m

3 Acest oraș era odinioară independent dar cm «« mereu încălcat de barbari, se văzu Sft st intre subite Iu. MithndatesEupator, care a pus la cale expeditim

=Mo, M^hries! aS,t SeE^^df rmițmd cu draga mima oştire în Chersones, purta în £ aşi timp război împotriva sciților și împotriva lu\ Skt uros^ ca Sl împotriva fiilor f„i Skiluros" c i din Wuî Iu. Palacos, despre care Poseidonios^ spune că erau în număr de cincizeci, iar Apolîonides, de oRiI-a supS

deci pe aceştia cu armele şi s-a făcut el stăpîn în Bosfor, pe care 1-a cucerit de la cîrmuitorul de atunci al Bosforului, cu numele Pairisades, care i 1-a cedat fără împotrivire. De atunci pînă astăzi, Chersonesul se află sub ascultarea dinaştilor din Bosfor. Ctenus este situat la aceeaşi depărtare de oraşul chersonesiților ca şi de portul Simbolurilor. Dincolo de portul Simbolurilor, pînă la oraşul Theodosia[226], se întinde coasta Taurică[227], lungă' de aproximativ 1000 de stadii (185 km); este o coastă stîn-coasă şi deluroasă, aflai'ă în bătaia vînturilor de miazănoapte. Din ea se desprinde un promontoriu ce înaintează mult în larg, spre miazăzi către Paphlagonia şi spre oraşul Amastris[228]; numele acestui promontoriu este Criume-topon[229]. înspre el, din partea potrivnică, înaintează promontoriul paflagonilor Carambis[230], care desparte Pontul Euxin în două bazine, lăsînd la mijloc doar un braț de mare sugrumat de cele două promontorii. Carambis se găseşte 1a 2500 stadii (462,50 km) depărtare de oraşul chersonisiților, dar la mult mai puține stadii de Criume-topon. într-adevăr, mulți dintre cei care au traversat brațul de mare depun aceeaşi mărturie că au văzut (în acelaşi timp) amîndouă promontoriile ce înaintează unul spre altul din direcții opuse. în regiunea muntoasă a taurilor se află şi muntele Trapezunt[231], care poartă acelaşi nume ca oraşul din preajma Tibaraniei şi a Colchidei[232]. Mai există încă un munte, cu numele Cimmerius[233], în aceeaşi regiune muntoasă, deoarece cimmerienii au stăpînit odată în Bosfor. De aceea chiar poartă numele de Bosforul Cim-merian[234] întregul braț de mare de la gura Maeotidei.

4 Dincolo de regiunea muntoasă pomenită (mai sus), este situat oraşul Theodosia, care are o cîmpie cu sol roditor şi un port ce poate adăposti ohiar şi 100 de corăbii; acesta a fost mai înainte punctul de hotar dintre teritoriul bosporanilor şi cel al taurilor.

Urmează apoi, în continuare, pămînt roditor pînă la Panticapaeum, care este capitala bosporanilor, situată la gura Maeotidei. Distanța dintre Theodosia şi Panticapaeum este în jur de 530 de stadii (98,05 km), fiind în întregime

o regiune producătoare de grîu care cuprinde sate, precum şi un oraş, numit Nymphaeum[235], înzestrat cu un port bun. Panticapaeum este o colină populată în întregime în jur pe o circumferinţă de 20 de stadii (3,70 km); la răsărit are un port şi şantiere navale ce pot adăposti 30 310 de corăbii; mai are apoi şi o cetăţuie; a fost întemeiată de milesieni. Multă vreme atît Panticapaeum cît şi toate celelalte localităţi vecine din preajma gurii Maeotidei şi de amîndoua părţile ei au fost cîrmuite de monarhi ca Leucon, Satyros şi Pairisades[236] pînă ce Pairisades a cedat domnia lui Mithridates. A eşti cîrmuitori se numeau tirani, cu toate că cei mai mulţi au fost drepţi, începînd cu Pairisades şi cu Leucon. Pairisades a fost socotit chiar zeu. Acelaşi nume de Pairisades[237] a purtat şi ultimul lor rege care, neputînd să ţină piept barbarilor, deoarece aceştia i-au mărit tributul faţă de cel plătit mai înainte, a predat domnia lui Mithridates Eupator. De la Mithridates, regatul a ajuns sub stăpînirea romanilor[238]. Acest regat e cuprins aproape tot în Europa, doar o parte a lui se află în Asia.

5 Gura Maeotidei se cheamă Bosporul Cimmerian, care are la început peste 70 de stadii (12,95 km) lăţime; pe aici se face trecerea din împrejurimile oraşului Panticapaeum în localitatea cea mai apropiată a Asiei numită Phanagoreia; se termină apoi într-o strîmtoare mult mai îngustă. Acest braţ de mare desparte Asia de Europa împreună cu fluviul Tanais care curge dinspre miazănoapte direct în lacul Maeotis, mai precis, în gura lacului. Fluviul are două braţe[239] prin care se varsă în lac, situate cam la 60 de stadii (11,10 km) depărtare unul de celălalt. Există şi un oraş[240] ce poartă acelaşi nume ca fluviul; el este cel mai mare centru comercial al barbarilor după Panticapaeum. în stînga, cînd intri în Bosforul Cimmerian, este situat orăşelul Myrmekion[241], la 20 de stadii (3,70 km) depărtare de Panticapaeum. La dublul acestei distanţe de Myrmekion se află satul Parthenion[242], unde se găseşte cea mai îngustă porţiune a strîmtorii, cam de 20 dz stadii (3,70 km). Tot aici, dar pe ţărmul potrivnic,

în Asia, se află un sat numit Achilleion[243]. De aici, distanța în linie dreaptă' pe apă spre Tanais pînă la insula dintre gurile lui de revărsare, este de 2 200 stadii (407 km). Lungimea călătoriei pînă în Asia doar puțin depăşeşte această cifră, dar o triplează, dacă se înaintează pe lîngă țărmul sting pînă la Tanais; în această' cursă de-a lungul coastei se întâlneşte şi istmul. Croaziera pe lîngă țărmul Europei este în întregime lipsită de aşezări omeneşti, dar pe lîngă coasta din dreapta ea nu mai este atât de pustie, întreaga circumferință a lacului Maeotis este, după cît se spune, de 9000 de stadii (1665 km). Chersonesul mare a fost asemuit cu Peloponesuil şi ca figură' şi ca mărime. El se află sub ascultarea suveranilor din Bospor, deoarece a căzut cu desă'vîrşire, într-o stare de mizerie, din pricina războaielor care s-au ținut aici lanț. Mai de mult, tiranii bosporanilor stăpîneau numai o mică parte a lui, cea cu- 313 prinsă între gura Maeotidei şi Panticapaeum pînă la Theo-dosia; partea cea mai mare, pînă în istm şi în golful Carkinites, îl ocupau taurii, care sînt un neam scit. De aceea întreagă această regiune şi, pe deasupra, o porțiune ce se întinde în afara istmului pînă la Borysthenes purta numele de Scythia Mică; apoi din pricina mulțimii celor care s-au strecurat din aceste părți, trecînd fluviile Tyras şi Istrul şi ocupând teritoriul dintre ele o mare parte şi a acestuia a primit numele de Scythia Mică[244]. Unele terenuri de aici le-au cedat noilor veniți tracii, de nevoie, altele le-au ocupat ei uşor datorită solului sărac, deoarece în bună parte terenul este mlăştinos[245].

6 Restul Chersonesului, afară de regiunea lui muntoasă cuprinsă între mare :i Theodosia, este în întregime şes, foarte prielnic culturilor de cereale, dînd o recoltă de treizeci de ori mai mare (decît în alte părți) cu orice fel de unelte ar fi lucrat terenul. Locuitorii acestor meleaguri plăteau lui Mithridates un tribut de 180 000 medimne de grîu precum şi 200 de talanți[246] de argint, împreună cu populația ținuturilor asiatice din părțile Sindikei[247]. In timpurile mai depărtate, de aici îşi importau elenii cereale,

în vreme ce de la Jacul Maeotis îşi procurau saramura de peşte.

Se povesteşte că din Theodosia Leucon[248] a trimis odată atenienilor 2 100 000 medimne[249] de cereale. De aceea oamenii din aceste părţi în mod deosebit erau numiţi „agricultori", pentru că cei aflaţi mai sus de ei erau nomazi. Aceştia din urmă se hrăneau cu carne de diferite animale printre care şi de cal, precum şi cu brînză şi lapte acru, de asemenea, de cal (ultimul aliment are nevoie de o oarecare preparare); de aceea Homer a numit pe toţi locuitorii acelor regiuni mîncători de lapte. Nomazii sînt mai mult războinici decît tîlhari; ei se luptă pentru dijme, deoarece îşi cedează pămîntul celor care vor să-l cultive, iar ei se mulţumesc să ia în schimbul acestuia un fel de dijmă destul de măsurată, nu să le prisosească, ci numai atît cît să le ajungă pentru nevoile zilnice ale vieţii. Iar dacă nu li se achită aceast'ă plată, îi silesc cu armele. Homer a mai numit pe aceiaşi oameni şi drepţi şi „lipsiţi de vlagă" (abioi), deoarece, dacă zisa dijmă li s-ar achita regulat, ei nu s-ar mai bate niciodată. Dar nu prea-şi plătesc cu regularitate tributul, mai cu seamă aceia care se bizuie pe propriile lor puteri şi socot că vor putea ţine piept atacurilor sau incursiunilor nomazilor. Aşa a făcut Asandros[250] care, după cîte spune Hypsicrates[251], a închis printr-un zid istmul Chersonesului dinspre Maeotida pe o lungime de 360 de stadii (66,60 km), ridicînd deasupra lui turnuri, cîte unul[252] la fiecare stadiu. Iar agricultorii din acele părţi, (cu toate că) sînt socotiţi mai blînzi şi totodată mai civilizaţi, deoarece sînt puşi pe cîştig şi legaţi de mare, nu se dau în lături nici de la tîlhării, nici de la alte nelegiuiri şi lăcomii de acest fel.

7 Pe lîngă aşezările înşirate mai sus, în Chersones au mai existat şi nişte fortăreţe, pe care le-au construit Ski-luros şi fiii acestuia, pentru a le servi ca baze de operaţiuni împotriva generalilor lui Mithridates; acestea erau Pala-kion, Chabon şi Neapolis[253]. Se mai afla acolo şi un oraş cu numele Eupatorion[254], construit de Diophantos, generalul lui Mithridates. Se mai întîlneşte apoi un cap, la

vreo 15 stadii (2,78 km) depărtare de Zidul chersonesiți-lor[255], creînd un golf destul de mare, orientat spre oraş. Mai sus de acesta se întinde lacul de origine maritimă', care are şi saline; aici se afla şi portul Ctenus. Ca să poată rezista împresurării, regalii stăpînitori ai acestor locuri au aşezat o strajă pe promontoriul sus pomenit şi, închizînd teritoriul lor printr-un zid, au îndiguit intrarea în golf, pînă în oraş, ca să poată fi parcursă uşor pe uscat şi, într-un fel, să creeze un singur oraş din două. De aici, mai uşor ţineau piept atacurilor sciților. Dar cînd aceştia au trecut şi peste zidul care închidea istmul spre Ctenus şi au umplut cu trestii şanțul, suveranii (din Bosfor) dădeau foc noaptea părții de şanț podit astfel de sciți în timpul zilei, şi aşa le ţineau piept mereu pînă' ce au i&şit biruitori. în prezent toate acestea se află sub stăpînirea regilor bosporani, pe care i-au instaurat romanii[256].

8 Un obicei aparte al întregului neam scit şi sarmat constă în castrarea cailor, pentru a-i mai îmblînzi. Căci aceşti cai, cu toate că sînt mărunți, sînt foarte iuți şi nărăvaşi. în mlaştini se află şi vînat de cerbi şi de mistreți, iar în cîmpie de măgari sălbatici şi de căprioare. O particularitate a locului este şi lipsa vulturului din aceste părți. Există în schimb un patruped, numit colos[251], care are mărimea între cerb şi berbec, de culoare albă, mai iute la fugă decît acestea; el soarbe cu nările apa în cap, unde îşi face rezerve pentru mai multe zile, încît trăieşte uşor şi în locuri aride. Aşa este întreaga regiune de peste Istru, între fluviile Rin şi Tanais pînă la Marea Pontului şi la Maeotis.

CAPITOLUL V

1 Ne-a mai rămas să descriem în continuare partea Europei cuprinsă între Istru şi marea ce o înconjoară, de la înfundătura Adriaticei pînă la Gura Sacră a Istrului[258]. în această parte se află Elada, neamurile macedonene şi epirote, ca şi populațiile aşezate mai sus de acestea pînă la Istru şi la mările Adriatică şi Pontică, aflate de o parte 313

şi de alta a ei. Ne referim, înspre Adriatică, la neamurile illyrice, înspre cealaltă mare pînă în Propontida şi în Hel-lespont, la seminţiile trace ca şi scite şi celtice, dacă sînt vreunele din ele amestecate cu tracii. Se cuvine deci să începem de la Istru, descriind locurile aflate în continuarea regiunilor parcurse pînă aici, adică în continuarea Italiei, a Alpilor, a germanilor, a dacilor şi a geţilor. Aceste ţinuturi s-ar putea împărţi în două, pentru că Munţii Illy-rici, Paeonici şi Tracici[259], într-un anumit fel, sînt paraleli cu Istrul, descriind o singură linie ce se întinde de la Adriatică pînă în Pont. Prin urmare, părţile de miazănoapte ale lor corespund regiunilor cuprinse între Istru şi munţi, iar printre cele de miazăzi se află Elada şi ţinuturile barbare din continuare, pînă în regiunile de munte. Pînă la Pontul Euxin se întinde muntele Haemus, cel mai mare din munţii din acele părţi şi cel mai înalt, care taie pe la mijloc Tracia. De aceea Polybios spune[260] că[1] muntele Haemus deschide vederea spre amîndouă mările, fără să prezinte adevărul. într-adevăr, distanţa pînă la Adriatică este mare şi sînt multe obstacole în cale care se interpun vederii. Spre marea Adriatică se află aproape toată Ardia[261] şi partea centrală a Paeoniei[262] care este şi ea (ca şi Ardia) în întregime înaltă[1]. într-unui din cele două capete ale ei, şi anume înspre Tracia, o mărgineşte Rho-dope[263], cel mai înalt munte după Haemus, în celălalt capăt spre miazănoapte, ţinuturile illyrice, ţara autariaţilor[264] şi Dardania[265]. Aşadar să vorbim mai întîi despre regiunile illyrice din vecinătatea Istrului şi a Alpilor care despart Italia de Germania, începînd de la lacul înconjurat de vindelici, reţi şi helveţi[266].

2 O parte a acestei regiuni au pustiit-o dacii, după ce au învins în război pe boii şi pe taurisci, care sînt neamuri celtice aflate sub conducerea lui Critasiros[267], deoarece dacii pretind că este pămîntul lor, cu toate că este despărţit de ei prin fluviul Parisos[268] care curge din munţi vărsîndu-se în Istru la scordiscii numiţi galaţi[269]. Scor-discii locuiau amestecaţi cu neamurile illyre şi trace. Pe cei dintîi, dacii i-au nimicit, în schimb pe aceştia din

urmă şi i-au făcut adesea aliaţi. Restul teritoriului îl ocupă pannonii, pînă la Segestica[270] şi la Istru, înspre miazănoapte si răsărit; în celelalte părţi, ei se întind încă mai mult. Segestica este un oraş al pannonilor la confluenţa mai multor rîuri, toate navigabile, şi constituie o bază_ de operaţiuni în războiul împotriva dacilor, fiind fortificat ^de la natură; căci oraşul cade sub Alpii care se^ întind pîna' la iapozi, un neam celtic şi illyric totodată[21]*. De aici curg şi rîuri care transportă în acest oraş multă marfa şi de altă proveniență şi din Italia. Din Aquileia pînă la Nauportus, trecînd dincolo de Ocra[272], sînt 350 de stadii (64,75 km). Căruţele coboară cu mărfurile pînă Ja această localitate, care aparţine tauriscilor. Unii susţin că distanţa în discuţie este de 500 de stadii (92,50 km). Ocra este cea mai joasă regiune a Alpiior pe porţiunea lor de la reţi pînă la iapozi. De aici munţii se înalţă din nou, pe teritoriul iapozilor şi se numesc Albia. La fel şi drumul din Tergeste[273], care este un sat carnic, pînă la mlaştina numită Lugeum[274], duce tot prin Ocra. Pe aproape de Nau-portus curge rîul Corcoras[273], care preia apoi mărfurile. Acest rîu se varsă în Savus, Savus apoi în Dravus[276], iar ultimul în Noaros[277], lîngă Segestica. De aici mai departe le transportă' Noaros, care, după ce primeşte apele afluen-tului său Colapis[278] — un rîu ce curge pe la iapozi cobo-rînd din muntele Albios[279] — se uneşte cu Danubius^Ia scordisci. Navigaţia pe aceste rîuri, în mare parte, se^ îndreaptă spre miazănoapte. Calea de la Tergeste pînă la Danubius este de vreo 1200 de stadii (222 km). Aproape de Segestica se află şi fortăreţele Siskia şi Sirmium[280], situate pe drumul ce duce în Italia.

3 Seminţii de-ale pannonilor sînt breucii, andizeţii, di-tionii, piruştii, mazaeii, daisitiaţii, al căror şef este Baton, şi altele mărunte mai puţin însemnate, care se întind aproape pînă în Dalmaţia şi la ardiaei[281], dacă a iei spre miazăzi, întreagă regiunea, începînd de la înfundătura Adriaticei pînă la golful Rhizonic[282] şi la pămîntul ardiailor, este muntoasă, [ţărmul illyric] întinzîndu-se între ma*e fi neamurile pannonilor. Aproape că de aici trebuie să începem

descrierea noastră în continuare, revenind asupra cîtbrva din cele pomenite mai înainte. Spuneam[283], în descrierea hotarelor Italiei, că istrienii sînt primii locuitori ai coastei illyrice aflați în continuarea Italiei şi a carnilor şi de aceea conducătorii de azi au trasat hotarele Italiei pînă la oraşul istrian Pola(i). Această graniță se află deci cam la 800 de stadii (148 km) de la înfundătura Adriaticei. Tot atîtea stadii sînt şi de la promontoriul din fața oraşului Pola(i) pînă la Ancona, lăsînd la dreapta regiunea Venetă. întregul litoral istrian este de 1300 stadii (240,50 km).

4 în continuare se află coasta iapozilor, lungă de 1000 de stadii (185 km). Iapozii sînt aşezați pe Albios, ultimul masiv al Alpilor, care este foarte înalt, şi se întinde, pe un versant al lui, pînă la pannoni şi la Istru, pe celălalt, pînă la marea Adriatică. Ei sînt oameni plini de bărbăție, dar au fost vlăguiți de puteri cu desăvîrşire de Augus-
315 tus[284]. Oraşele lor sînt Metulum, Arupini, Monetium şi Vendon[285]. Terenul le este sărac, de aceea se hrănesc mai cu seamă cu alac şi cu mei. Armele lor sînt celtice. Pe trup au tatuaj la fel ca illyrii şi ca tracii. Dincolo de coasta iapozilor se întinde țărmul liburnic[286], mai lung decît coasta precedentă cu (500) de stadii[287] (92,50 km). Parcurgînd cu corabia drumul pe lîngă țărm, dai de un rîu care poate fi urcat cu mărfuri pînă la dalmați, precum şi de oraşul liburnic Scardon[288].

5 Pe lîngă întreaga coastă pe care am descris-o mai sus, se înşiră insulele Apsyrtides[289], în preajma cărora, se spune, şi-a ucis Medeia fratele, pe Apsyrtos, care o urmărea[2150]. Dincolo de ele se află insula Kyrictica[291], în dreptul ia pozilor, iar dincolo de ea, insulele Liburnice[292], vreo patru zeci la număr. Vin apoi la rînd alte insule, dintre care cele mai cunoscute sînt: Issa, Tragurium[293], ultima colonizată de locuitorii Issei, Pharos, care mai înainte se chema Pă ros[294], populată de parieni, patria de obîrşie a lui Demetrios Pharios[295]. Urmează apoi coasta dalmaților şi por tul acestora numit Salon[296]. Dalmații sînt dintre acele po-

poare care au purtat vreme îndelungată război împotriva romanilor . Ei ave au şi localităţi însemnate, vreo cinci-zecik număr, unele din ele chiar oraşe, ca Salon, Promon, A-ml«l £mo?°n[298] cel nou şi cel veohi, pe care le-a incendiat^ _lmparatul Augustus. Tot ale lor sînt şi fortăreaţa Andetnon şi Delmion[3]»», un oraş mare, care a dat nume neamului întreg. Nasica[3]»* l-a micşorat, iar cîmpia din preajma oraşului a făcut-o păşune pentru oi, din pricina la'comiei ^de cîştig a oamenilor. Dalmaţii au un obicei aparte, sa reîmpartă pamînturile din opt în opt ani. Ei singuri de pe această coastă nu se folosesc de monede, ceea cese intimpla însă la mulţi alţi barbari. Muntele Adrion[302] taie pe la mijloc Dalmaţia în două, o parte spre mare, şi alta spre continent. Urmează apoi rîul Naron[303] şi populaţiile de pe malurile lui, daorizii, ardiaeii şi pleraeii[304], m apropierea cărora se află insula numită Corcyra Neagră, precum şi un oraş întemeiat de cnidieni[305]. Aproape de ardiaei_ este Pharos, zis Păros mai înainte, pentru că a fost întemeiat de parieni[306].

_ 6 Urmaşii au numit vardai pe ardiai. Romanii i-au împins mai spre interior, de la mare, deoarece creau aici multe dezordini cu acţiunile lor piratereşti şi i-au silit ast-îel sa' cultive pamîntul. Teritoriul lor este pietros şi sărac, nepotrivit pentru agricultură, de aceea s-a stins cu desă-Jirşire acest neam, doar o foarte slabă mlădiţă mai trăieşte. Aceasta^ h s-a intîmplat, dealtfel, şi altor popoare din acele părţi, care, cu toate că au fost foarte puternice la . început, au decăzut complet pe urmă. Au pierit astfel, dintre ..galaţi, boiiî şi scordişcii, dintre illyri, autariaţii, ard.aen şi dardami^, dintre traci, triballii, care s-au măcinat la început între ei, iar pînă în cele din urmă au 316 rost distruşi de macedoneni şi de romani.

7 Dincolo de ţărmul ardiailor şi al plerailor se află gol-iul Rhizonicos şi oraşul Rhîzon«», ca şi alte orăşele, apoi nul Drijon[00],^ care poate fi urcat cu vasele, călătorind spre rasant, pma in Dardanica. Această regiune se mărgineşte spre miazăzi cu neamurile macedonene şi paeonice,

[c]u care se învecinează şi autariaţii şi dasareţii[310], atm-gînd, unii într-o parte, alţii într-aha, hotarele autanaţi-lor. Din neamul dardanilor fac parte şi galabrii[311] care au "n oraş vechi, la fel şi thunaţii[312], care se învecinează ^•spre răsărit cu maedii[313] din neamul tracilor. Deşi sînt [Cl]! desăvîrşire sălbatici, încît îşi duc viaţa în peşteri pe [CJ]te şi le sapă sub gunoaie, dardanii se preocupă _totu;i A: muzică, folosind în mod obişnuit flautul şi instru-"Hntele cu coarde. Ei sînt situaţi în interiorul regiunii; [Vl]>m mai vorbi despre ei ceva mai departe.

8 Dincolo de golful Rhizonicos, se află oraşul Lissos ?i cetatea Acrolissos[314], apoi Epidamnos, fundaţie a corcy-rienilor, numit astăzi Dyrrhachium, la fel ca şi peninsula Pe care este aşezat. Urmează apoi rîurile Apsos şi Aoos[315], Pe care se ridică Apollonia, un oraş cu o_ minunată legislaţie, întemeiat de corinthieni şi de corcyrieni, la 10 stadii (1,85 km) de la rîu şi la 60 (11,10 km) de la mare. He-[c]ataios desemnează[316] rîul Aoos cu numele Aias şi susţine [c]a din acelaşi loc al împrejurimilor muntelui Lacmon,[31]' «iii degrabă din aceeaşi adâncitură, curge Inachos în Ar-Sos, luînd-o spre miazăzi, în vreme ce Aias Roteşte spre [a]Pus şi spre Adriatică. în ţinutul apolloniaţilor se afla [0] piatră care poartă numele de nymphaeum; este un fel de cremene ce scapără foc, de sub care se preling Şuviţe de apă călduţă şi de smoală, iar ceea ce arde este fără îndoială bulgărele de bitumen, pentru că într-o _ colină din apropiere se află o mină de bitumen. Săpăturile care [s]e fac cu extracţia se umplu cu vremea la loc, deoarece Pamîntuî care se toarnă în groapă se preschimbă în smoală, după cîte susţine Poseidonios[318]. Acesta mai adaugă, ca Pamîntul bituminos, prielnic viţei de vie, care se extrage h Seleucia Pieriei[319], serveşte de leac contra păduchilor yiei; într-adevăr, amestecat cu ulei, acesta distruge insecta înainte de-a urca de la rădăcină la muguri. Un astfel de Pămînt bituminos a găsit el însuşi în Rhodos pe cînd era Rritan acolo, dar acela avea nevoie de mai mult ulei. Dincolo de Apollonia se află Bylliake[320] şi Oricon im-

preună cu portul său Panormos[321], apoi munții Keraunici şi începutul gurii golfului Ionic şi al Adriaticei.

9 într-adevăr, amîndouă' golfurile au o singură gură; cu toate acestea golful Ionic se deosebeşte de celălalt, pentru că prin numele lui se desemnează prima parte a mării 317 la care ne referim, în vreme ce prin Adriatică, partea interioară pînă în înfundătură, iar în prezent chiar toată marea respectivă. Theopompos susține[322] că unul din aceste nume se datorează unui bărbat din Issa de neam, care a stăpînit aceste locuri, în vreme ce Adriatică se trage de la numele unui rîu. De la insulele Liburnice pînă la munții Keraunici numărul stadiilor depăşeşte cu puțin cifra de 2000 (370 km). Theopompos apreciază întregul parcurs, începînd din înfundătură, la şase zile de navigație; pe uscat, lungimea coastei illyrice necesită treizeci de zile de drum. în această privință se pare că el exagerează. De altfel nici alte poveşti[323] de ale lui nu merită crezare. Aşa sînt, de pildă[1], cînd spune că mările au canale interioare prin care comunică între ele... pentru că s-a găsit un vas de ceramică din Chios şi din Thasos, tocmai în Naron[324], de asemenea, că amîndouă mările pot fi văzute de pe un munte şi că insulele Liburnice au un perimetru de 500 stadii (92,50 km), precum şi faptul că Istrul, prin unul din brațele sale se varsă în Adriatică[325]. Greşeli asemănătoare face şi Eratosthenes, urmînd părerea vulgului, cum zice Polybios[320], cînd vorbeşte despre acesta şi despre alți autori.

10 întreagă coasta Illyriei este din întîmplare foarte potrivită pentru porturi pe toată întinderea ei continentală ca şi a insulelor învecinate, tocmai contrar țărmului italic din fața sa, care este lipsit de porturi. în schimb, la fel cu acesta, ea este bine însorită şi produce recolte valoroase. într-adevăr, amîndouă țărmurile sînt cultivate cu măslini şi cu viță de vie de calitate, afară doar de cîte un loc peste măsură de stîncos. Cu toate acestea, coasta illyricâ ducea multe lipsuri odinioară, mai cu seamă din pricina necunoaşterii calității solului şi, mai mult încă,

datorită sălbăticiei oamenilor şi 4 apucăturilor cu tîlhă-fnle._ Regiunea ce se întinde mai Sp-re interior de coasta îllyrică este în întregime muntoas^ rece ş; înzăpezită, mai ales cea care înclină spre miazati^^ înc îț aici viţa de vie este rară atît pe dealuri^ cît« pe cîmpii. Regiunile pe care le stăpînesc pannonii^ sint podişuri, ce se întind spre miazăzi pînă la dalmaţi şi la arc Jia i, spre miazănoapte ele au ca hotar Istrul, iar ^ spre £sar;t se învecinează cu scordiscii... în parte pe lîngă ţlunţjj maCedonilor şi ai tracilor.

11^ Autariaţii au fost seminţia Cea maj mare şi mai vitează a illyrilor. Mai de mult ei se afl au J n continuu pe picior de război cu jirdiaeii din p t;c l na sătii care se depunea, de cu primăvară, la hotarul ijj ntre e;; fon apa unui rîu ce curgea printr-o vîlcea de acol^ j ar sărurile li se cristalizau în răstimp de cinci zile, j upa ce scoteau apa şi ii dădeau drumul înapoi. Se î%0;se ră, deci, între ei să folosească aceste saline pe rînd. 5ar cu'm au încălcat învoielile, porniră războiul. De altf^ autariaţii, după ce au 318 supus pe triballii, care ocupau uţ t'er i tor;u între agriani[327] şi Istru, pe o întindere de cincisp rezece z[\e de drum, au pus ^stăpînire la fel şi peste alte ne taurj trace şi illyre. Dar, la rîndul lor, autariaţii au fost înf rî n ţi) ma i întîi, de scor-disci, apoi de romani[328]. Aceşti} ^i n' urmă i-au doborît pe scordiscii[329] înşişi, care fusej era- puternici vreme îndelungată.

12 Scordiscii locuiau pe lîngă j stru> împărţiţi în două, în scordiscii aşa-zişi „mari" şi s tor discii „mici"[330]. Primii erau situaţi între cele două rîut| care se vărsau în Istru, între Noaros, ce curge pe lîngă S^stica, şi Margos[331] (căruia unii îi zic Bargos). Scordis^j; >:m;c i[a] îşi aveau aşe-zalrile dincolo de Margos, înveci^u.se cu triballii şi cu mysii. Tot scordiscii populau şi c} teva insule. Forţele acestora^ au crescut (la un moment j at) atît de mult, încît au înaintaj pînă la munţn illyt;c;) pae onici şi tracici şi au pus stăpînire chiar pe insult 'fo n va d u l Istrului, pe mai multe. Aveau şi ceva oraşe, q Heorta şi Capedunum[332].

Dincolo de țara scordiscilor, pe lîngă Istru, se întinde pă-mîntul triballilor şi al mysilor, despre care am pomenit ceva mai înainte[333], ca şi mlaştinile Sciției aşa-zise Mici împrejmuită de Istru[334]. Şi despre aceste neamuri am vorbit[335]. Atît ele ca şi crobyzii şi aşa-zişii troglodiți[336] locuiesc mai sus de împrejurimile oraşelor Callatis şi Tomis şi de Istru. Urmează apoi neamurile aşezate în jurul muntelui Haemus şi dincolo de el, pînă în Pont, şi anume coralii, bessi, ceva maedi şi dantheleți[337]. Toate aceste seminții sânt deprinse din cale afară cu hoțiile. Aşa de pildă besii, care ocupă o parte mai mare a muntelui Haemus, sînt numiți bandiți chiar de către hoți[338]; ei trăiesc în colibe şi duc o viață aspră, învecinîndu-se cu Rhodope şi cu paeonii, iar dintre illyri, cu autariații şi dardanii. între aceştia şi ardiaei se află dasareții, agrianii[339] şi alte cîteva neamuri neînsemnate pe care îi cotropeau mereu scordiscii pînă cînd le-au pustiit țara şi au plantat-o din plin cu păduri de nestrăbătut, ce se întind cale de mai multe zile.

CAPITOLUL VI

1 Ne-a mai rămas să descriem în continuare coasta Pontică dintre Istru şi munții ce se înalță de cele două părți ale Paeoniei, mai precis de la Gura Sfîntă a Istru-lui pînă în regiunea muntoasă din jurul muntelui Haemus şi pînă la gura strîmtorii Bizanțului. Aşa după cum, atunci cînd am parcurs coasta illyrică, am înaintat pînă la munții Keraunici, pentru că, deşi cad în afara regiunii muntoase a Illyriei, ei constituie totuşi un hotar foarte potrivit, pe de altă parte, aşa cum neamurile din interiorul ținutului le-am delimitat tocmai prin aceşti munți, socotind că astfel de determinări vor fi mai grăitoare atît pentru cele 319 de acum cît şi pentru cele ce vor urma, tot astfel şi în acest loc, chiar dacă țărmul cade în afara liniei trase prin munți, totuşi ea se va termina la gura Pontului, care for-un hotar potrivit şi pentru regiunile descrise aici, entru cele ce urmează. De la Gura Sfîntă a Istrului,

meaza
ca şi pentru

avînd mereu în dreapta coasta din continuare, la 500 stadii (92,50 km) depărtare, se întîlneşte orăşelul Istros[340] întemeiat de milesieni, apoi la 250 stadii (46,25 km), al doilea orăşel, Tomis[341]. Urmează apoi, la 280 de stadii (51,80 km) depărtare oraşul Callatis[342], o colonie a he-racleoţilor. După alte 1300 de stadii (240,50 km), este situat oraşul Apollonia[343], fundaţie a milesienilor; ultimul, în cea mai mare parte a lui, este clădit pe o insuliţă. în ea se află un templu al lui Apollon, din care Marcus Lu-cullus[344] a ridicat statuia colos a zeului Apollon, operă a lui Calamis, şi a aşezat-o pe Capitoliu. între Callatis şi Apollonia, se află Bizone[345], din care o bună parte s-a scufundat, fiind înghiţită de cutremure. Urmează apoi Cru-noi şi Odessos[346], colonie a milesienilor, şi Naulochos[347], un orăşel de-al mesembrienilor. Vine apoi la rînd muntele Haemus, care se întinde pînă la marea din aceste părţi. Dincolo de Haemus se află Mesembria[348], o colonie a me-garienilor, numită mai întîi Menebria, cum s-ar zice „oraşul lui Mena", deoarece Mena s-a numit întemeietorul lui, iar bria înseamnă în tracă „oraş". Tot astfel şi oralul lui Selys se cheamă Selymbria[349], iar Ainos se chema odinioară Poltymbria[350]. Urmează apoi Anchiale[351], un orăşel al apolloniaţilor, şi însăşi Apollonia. La această coastă se găseşte promontoriul Tirizis[352], un teren fortificat, pe care şi Lysimachos 1-a folosit cîndva ca loc de păstrare a tezaurului. Şi iarăşi, acum, de la Apollonia pînă la Cyanee sînt cam 1 500 de stadii (277,50 km), interval în care se află şi Thynias, .un ţinut al apolloiniaţilor, ca şi Phmopolis şî Andriake[333], care se învecinează cu Salmydessos[354]. Regiunea Thynias este o coastă pustie şi stîncoasă, lipsită de porturi, care se întinde mult spre miazănoapte, cam pe 700 de stadii (129,50 km) lungime pînă la Cyanee. Cei care debarcă la acest ţărm sînt jefuiţi de asti[355], un neam trac, aşezat' puţin mai retras în sus de la mare. Cyaneele[356], apoi, sînt două insulițe la gura Pontului, una aproape de Europa, alta de Asia, despărţite printr-un braţ de mare cam de 20 de stadii (3,70 km); tot atît de mare este depărtarea lor de templul locuitorilor Byzanţului ca şi de templul chalcidienilor, aici fiind locul cel mai îngust al gurii

Euxinului. Căci, după ce înaintezi 10 stadii (1,85 km), dai de un promontoriu care creează strîmtoarea de 5 stadii (0,925 km), apoi ţărmurile se depărtează unul de altul tot mai mult şi încep să formeze Propontida.

2 Prin urmare, de la promontoriul care formează strîmtoarea de 5 stadii (0,925 km), pîna la portul zis, „Sub Smochini"[357] sînt 35 de stadii (6,46 km), iar de aici pînă la Cornul bizanţilor[358], alte 5 stadii (0,925 km). Iar Cor- 3 nul este un golf ce atinge zidul oraşului Bizanţ, înain-tînd spre apus pe 60 de stadii (11,10 km); el seamănă cu un corn de cerb, pentru că se împarte în foarte multe gol-fuleţe ca nişte ramuri în care, dacă se întîmplă să pătrundă thonul pelamys, „pălămida" este pescuit cu uşurinţă, datorită cantităţii lui mari, forţei curentului care îl adună şi îngustimii golfuleţelor, încît se poate prinde chiar cu mîna. Acest animal se naşte în mlaştinile Maeotidei, iar după ce prinde puţină putere, erupe în bancuri prin gura acesteia şi este cărat de valuri pe lîngă ţărmul asiatic pînă la Trapezunt şi la Pharnakiai. Aici e nimerit să se organizeze primul pescuit, deşi încă nu este bogat, pentru că peştele încă nu are mărimea potrivită. Dar după ce înaintează pînă la Sinope[359], el ajunge cum este mai bun de pescuit şi pentru saramură. Iar cînd atinge Cyaneele şi trece de ele, o stîncă albă ce se proiectează în larg din ţărmul Cbalkedomic[360] înspăimântă în aşa fel aceste vietăţi, încît îndată ele se abat spre celălalt ţărm, unde le preia curentul din acele părţi. în acelaşi timp, cum locurile înseşi sînt în aşa fel înclinate, încît înlesnesc întoarcerea curentului mării spre Bizanţ şi spre Cornul din vecinătatea lui, în chip firesc pălămida se îngrămădeşte aici; pe deasupra, acest curent oferă locuitorilor Bizanţului şi poporului roman o importantă cale de acces. Chalkedonii, aşezaţi pe ţărmul potrivnic, deşi nu prea departe de aici, nu se bucură de acest belşug, pentru că pălămida nu se apropie de porturile lor. în legătură cu aceasta, se povesteşte că însuşi Apollon, întrebat fiind, a poruncit celor care urmau să pună temeliile Bizanţului (Byzantion), după ce mega-rienii întemeiaseră Chalkedonul, să ridice localitatea în

fața orbilor, numind orbi pe chalkedoni, pentru că aceştia, trecînd primii cu corăbiile pe lînga acele locuri, s-au ferit să ocupe țărmul din față care era atît de bogat şi au preferat altul mai sărac.

Am ținut să ajung cu descrierea pînă la Bizanț, pentru că acest oraş celebru şi cel mai apropiat de gura Pontului oferea un hotar mai cunoscut țărmului pe care l-am parcurs începînd de la Istru. Mai sus de Bizanț, este aşezat neamul astilor, la care se află oraşul Calybe[361], întemeiat de Philippos, fiul fui Amynțas, care a aşezat în această localitate pe cei mai netrebnici oameni.

CAPITOLUL VII

1 Am înfățişat[362], aşadar, acele neamuri cuprinse între Istru, Munții illyricî şi Tracici, care merită să fie pomenite şi care ocupa întreaga coastă Adriatică începînd din înfundătura acestei mări, ca şi coasta aşa-zisă din stînga Pontului[36]\ începînd de la fluviul Istru pînă la Bizanț. Mai rămîn astfel părțile de miazăzi ale regiunii *2i de munte pomenite ji ținuturile ce se întind în continuare mai jos de ea, cuprinzînd Elada şi teritoriul barbar vecin, pînă în munți. _

Hecataios Milesianul spune[364] despre Pelopones că, înainte de eleni, a fost populat de barbari. De altfel aproape toată Elada a fost în vechime țara barbarilor, judecind după aducerea aminte a oamenilor, pentru că Pelops a adus popor din Frigia în peninsula numită după el Pelo-ponesos, Danaos, din Egipt[365]; dryopii, cauconii, pelasgii, lelegii[366] şi alții asemenea lor ocupau regiunile de dincoace de Istm, ca şi cele, de dincolo de el; Attica o stăpîneau tracii cu Eumolpos[367], Daulis din Phocida se afla în puterea lui Tereus[368], Cadmeia aparținea fenicienilor în frunte cu Cadmos[369], Beoția însăşi o populau aonii, tem-mikii şi hyanții[370] după cum spune Pindar[371]. Ba chiar numele înseşi trădează obîrşia lor barbară, cum sînt: Ke-crops, Codros,_Aidos,_ Cothos, Drymas şi Crinacos[372]. Iar tracii, illyrii şi epir$_0$ții chiar şi acum se află în coastele

elenilor, iar odinioară au fost chiar mai mulți decît sînt astăzi, cînd o mare parte a țării care se cheamă în prezent fără tăgadă Elada o ocupă barbarii; astfel Macedonia şi cîteva părți ale Thessaliei le stăpînesc tracii, regiunile înalte ale Acarnaniei şi ale Etoliei, thesproții, cassopeii, am-philochii, molossii şi athamanii, care sînt neamuri epirote[373].

2 Despre pelasgi am vorbit[374], iar pe lelegi unii autori îi confundă cu carienii, alții[375] însă îi socotesc numai conlocuitori şi aliați de arme ai acestora. De aceea în ținutul Miletului se pomenesc cîteva aşezări lelege[378] şi în multe părți ale Cariei se semnalează morminte de-ale blegilor şi nişte fortărețe pustii numite Lelegii[377]. întreg teritoriul numit azi Ionia era populat odinioară de cari şi de lelegi. Ionienii i-au alungat şi le-au ocupat țara şi, încă' mai înainte cuceritorii Troiei i-au izgonit pe lelegi din împrejurimile Idei, de lîngă orașul Pedasos şi de pe rîul Sat-nioeis[378]. S-ar putea dovedi că lelegii au fost barbari prin faptul că au trăit laolaltă cu carienii, apoi, atît din mărturiile de demult, ca şi din Constituțiile lui Aristoteî, reiese[379] limpede că ei rătăceau ca nomazi împreună cu aceştia sau fără de ei. Astfel, în „Constituția acarnanilor", Aristoteî arată că o parte a țării o ocupau odinioară cureți![380], iar partea apuseană, lelegii, apoi teleboii; în „Constituția etolienilor" el numeşte lelegi pe locrienii de astăzi şi susține că aceştia stăpîneau şi Beoția[381], la fel, în „Constituția opunților şi a megarienilor"[382]; în „Constituția leucadilor", el numeşte chiar un leleg băştinaş[383], al cărui nepot de fiică a fost Teleboas, iar fiii acestuia au fost cei douăzeci şi doi de Teleboi, dintre care cîțiva au populat Leucadia. S-ar putea da crezare mai cu seamă lui Hesiod[384] care vorbeşte despre ei astfel:

Locros a fost cîrmuitor
Peste al lelegilor popor,
Pe care Zeus Cronidul odat",
Al veşnicelor planuri cunoscător,
Lui Deucalion în dar l-a dat,
După ce din țărna l-a adunat.

Prin însăşi obîrşia numelui acestora se lasă să se înţeleagă, după părerea mea, că, în vechime, ei au fost adunaţi la un loc şi amestecaţi (din mai multe neamuri) şi de aceea le-a pierit neamul. Acestea se pot spune şi despre cauconi[385], care, astăzi, nu mai există nicăieri pe faţa pă-mîntului, dar care odinioară erau aşezaţi în mai multe locuri.

3 Mai înainte, aşadar, cu toate că existau neamuri mici şi numeroase care erau lipsite de renume, totuşi, datorită bărbăţiei lor şi pentru că se cîrmuiau singure, nu era greu să se descrie hotarele lor; dar în prezent, cum cea mai mare parte a ţării lor este pustie, iar localităţile şi mai cu seamă oraşele le-au dispărut, nici dacă s-ar cunoaşte cu precizie aceste hotare, descrierea lor n-ar fi de nici un folos, din pricina lipsei de renume şi a dispariţiei lor. Această stingere a neamurilor, care a început încă din timpuri străvechi, în multe părţi n-a încetat nici pînă astăzi, din cauza răscoalelor. Iar romanii, aleşi de ei conducători, îşi aşază taberele chiar în casele acestora. Polybios spune că Paulus"[86], după ce a înfrînt pe macedoneni şi pe Perseus, a distrus şaptezeci de oraşe epirote, din care cele mai multe erau ale molossilor[387], şi a dus în sclavie 150 000 de oameni. Totuşi noi vom încerca, în măsura în care vom fi în stare şi se va potrivi cu lucrarea noastră, să parcurgem în amănunt fiecare din aceste locuri, începînd de la coasta golfului Ionic; aceasta este partea ţărmului la care se sfîrşeşte calea de navigaţie din Adria-tica.

4 Primele părţi ale acestei coaste sînt împrejurimile oraşului Epidamnos[388] şi ale Apolloniei. Din Apollonia în Macedonia duce calea Egnatia, care înaintează în direcţia răsăritului. Măsurată în mile şi însemnată cu pietre miliare pînă la Kypsela[389] şi la fluviul Hebros[390], această cale cuprinde 535 de mile (791 km); iar dacă se echivalează mila [sau 1000 de paşi], aşa cum fac cei mai mulţi, cu 8 stadii, ea ar fi de 4000 de stadii (740 km) şi încă 280 (51,80 km) pe deasupra. Dar dacă socoteala se face la

fel ca Polybios, care mai adaugă la cele 8 stadii (1,48 km) încă 2 plethre (59,2 m> ceea ce înseamnă o ¡re.me^ntr un stadiu, trebuie să adăugăm la total alte^ 178 de stadii 323 (32,93 km), adică încă o treime din mimatul milelor.

în felul acesta, călătorii care pornesc dm Apollonia ca şi cei ce vin din Epidamnos se întîlnesc din mtimplare la acest drum, după ce au parcurs o distanţa egala. Hnn urmare, în întregimea sa, această cale se cheamă Egnatia. Prima parte a ei se numeşte calea spre Candavia[391], un munte al Illyriei; ea trece prin oraşul Lychnidos şi. prin Pylon[392], care desparte, chiar la acest drum, lllyria de Macedonia. De aici, ea duce pe lingă Barnuş[393], prin Heracleia, pe la lynkaşti şi eordei[39]", la Edessa şi. Pella[395], pînă în Thessalonikeia[396], şi număra, după cite zice loly-bios[367], 267 de mile (394,76 km). Cei care străbat acest drum, venind din împrejurimile oraşului Epidamnos şi al Apolloniei, au în dreapta neamurile epirote care se aţla pe ţărmul mării Siclliei pînă în golful Ambraeic[39].\ iar în stînga, munţii Illyriei, pe care i-am parcurs mai înainte, ca şi popoarele aşezate de-a lungul lor pina m Macedonia şi la paeoni. Apoi regiunile care înclina spre răsărit de la golful Ambracic în continuare şi care se întind pe lîngă Pelopones, aparţin Eladei. Ele ating marea Egee lăsînd la dreapta întreg Peloponesul. De la capătul munţilor Macedoniei şi Paeonici pînă la fluviul Strymon[399] locuiesc macedonii şi paeonii, ca şi unu dintre tracii munteni. Ţinuturile de dincolo de Strymon puia la gura Pontului şi la Haemus aparţin în întregime tracilor, ta afara coastei. Aceasta este populată de eleni, care smt aşezaţi parte la Propontida, parte la Hellespont şi la golful Melas[400], iar alţii la marea Egee. Aceasta^ mare uda două laturi ale Eladei: una are vederea spre rasarit şi se întinde de la Sunion spre miazănoapte pina ia goliul Thermaic[401] şi pînă la oraşul macedonean Thessalonikeia, care, astăzi, are o populaţie înfloritoare mai presus de celelalte; a doua, care înclină spre miazăzi, este coasta macedonică de la Thessalonikeia pînă la Strymon După unii autori, şi coasta de la Strymon pina la Nesţos^[2] aparţine Macedoniei, deoarece Philippos s-a străduit m

chip deosebit să cîştige aceste regiuni[403] şi a construit căi mari de comunicaţie pînă la ele din carierele de piatră şi din alte venituri ale locurilor. De la Sunion pînă în Pelopones se întinde marea Myrtoului[404] şi marea Cretei şi a Libyei cu golfurile lor pînă la marea Siciliei; aceasta umple golful Ambracic şi pe cel Corinthiac, ca şi golful Crisalos[405].

5 Theopompos susţine[406] că sînt paisprezece neamuri epirote. Cele mai însemnate dintre ele sînt chaonii[407] şi molossii, pentru că ei au domnit odinioară peste întreg 324 Bpirul, mai întîi chaonii, iar mai pe urmă molossii care s-au dezvoltat mai mult, atît datorită înrudirii regilor lor — căci erau din familia Aiakizilor[408] — cît şi pentru că la ei se afla oracolul din Dodona, care era vechi şi renumit. Aşadar, chaonii, thesproţii şi, dincolo de ei, în continuare, cassiopeii, thesproţi şi ei, ocupă ţărmul de la munţii Keraunici pînă la golful Ambracic, bucurîndu-se de un pămînt roditor. Călătoria pe lîngă acest ţărm, pornind de la chaoni spre răsărit şi spre golful Ambracic şi Corinthiac, avînd în dreapta marea Ausonică[409], iar în stînga Epirul, este de 1300 de stadii (240,50 km), de la Keraunici pînă la gura golfului Ambracic. în acest interval se găseşte Panormos, un mare port situat în partea de mijloc a munţilor Keraunici şi, după aceştia, Onehes-mos[410], un alt port, în faţa căruia se află coastele apusene ale Corcyrei, apoi încă un port, Cassiope[411], de la care sînt 1700 stadii (314,50 km) pînă la Brundisium. Un număr egal de stadii este şi pînă la Tarent, de la un alt promontoriu situat mai la sud de Cassiope, numit Pha-lacron[412]. După Onchesmos vine la rînd Poseidion[413], apoi Buthroton, care este situat la intrarea portului zis Pelodes[414], într-un loc ce ia formă de peninsulă; el are colonişti romani. Urmează apoi Sybotele[415]. Acestea sînt nişte insulițe situate la mică depărtare de Epir, lîngă promontoriul răsăritean al Corcyrei zis Leukimma[416]. Mai sînt şi alte insulițe mărunte de-a lungul acestei coaste, care nu merită să fie pomenite. Urmează apoi promontoriul Cheimerion[417] şi portul Glykys[418], în care se varsă flu-

viul Acheron ce curge din lacul Acherusia şi primeşte mai mulţi afluenţi, încît îndulceşte apa golfului. Prin apropiere curge şi Thyamis[419]. Mai sus de acest golf se află Kiohyros, care este Ephyra[420] de altă dată, un oraş al thesproţilor. Mai sus de acesta, lîngă Buthroton, se află 1 hoinike[421]. Aproape de Kichyros se găseşte un orăşel al cassopeilor numit Buchetion[422], situat puţin mai sus de la mare,_ precum şi Elatria, Pandosia şi Batiai[423], în inima uscatului. Ţinutul cassopeilor se întinde pînă în golf. Dincolo de portul Glykys, în continuare, se află alte două porturi, unul mai apropiat şi mai mic, cu numele Commaros[424],^care formează un istm de 60 de stadii (11,10 km) înspre golful Ambracic şi spre Nicopolis, un oraş întemeiat de Caesar Augustus[425]; celălalt este mai depărtat, mai mare şi mai bun, aflîndu-se în apropierea guni golfului la vreo 12 stadii (2,22 km) depărtare de Nicopolis.

6 în continuare se întîlneşte gura golfului Ambracic, 325 ou puţin mai mare de 4 stadii (0,74 km), în vreme ce circumferinţa _ golfului ^însuşi atinge chiar 30 de stadii (55,50 km) şi este în întregime potrivită pentru porturi. Partea dreaptă, cînd intri în golf, este populată de elenii acarnam[426]. Şi templul lui Apollon Actios[427] se află aici in apropierea gurii, unde se înalţă o colină pe care s-a clădit templul; la poalele colinei se găseşte o cîmpie cu dumbravă ca şi limanuri, în care Caesar a închinat ca ofranda a zecea parte din navele capturate de la duşmani, mcepînd de la vase cu un singur rînd de vîsle pînă la cele cu zece rînduri. Se spune că şi hangarele navelor şi vasele au fost mistuite de flăcări. în stînga se A* °ra? A 1 Nicopolis şi cassiopeii epiroţi care se întind pmă în înfundătura de lîngă Ambracia. însăşi Ambracia este situată puţin mai sus de înfundătură. Ea a fost întemeiată de Gorgos, fiul lui Kypselos[428]. Pe lîngă Ambracia curge fluviul Aratthos[429], pe care urcuşul pînă la această localitate număra puţine stadii; el curge din muntele Tymphe şi din Paroreia[430]. Odinioară acest oraş era deosebit de prosper, încît şi golful de la el şi-a primit

numele; dar mai presus de toate 1-a înfrumusețat Pyr-rhus[431], folosindu-1 ca reşedinţă regală. Mai tîrziu, macedonenii şi apoi romanii au pus la grele încercări, prin neîntrerupte războaie, atît acest oraş cît şi pe altele, din pncma nesupunerii lor; pînă în cele din urmă, Augustus, vazand oraşele despre care vorbim distruse cu desăvîr-şire, le-a unit pe toate în acest golf, în incinta unui singur oraş, în Nicopolis[432]. Augustus i-a dat oraşului acest nume după victoria ce-a cîştigat-o asupra lui Antonius, în lupta navală dată la gura golfului, ca şi asupra Cleopatrei, regina Egiptului, prezentă şi ea la bătălie[433]. Nicopolis are o populație înfloritoare şi se dezvoltă zi de zi, dispunînd şi de un teren întins şi de podoabe provenite din jafuri. De asemenea el are un sanctuar construit in suburbie, pentru concursul cincenal care se ține, parte, intr-o dumbravă ce are un teren sportiv şi un stadion, parte, pe^ colina sacră a lui Apollon, aflată mai sus de dumbravă. A fost proclamat concurs olympic, numit Actia[434], în cinstea lui Apollon Actios; se îngrijesc de el lacedemonienii. Celelalte aşezări se află în jurul oraşului Nicopolis. Şj mai înainte locuitorii din împrejurimi desfăşurau, în cinstea zeului, întrecerile Actia, care formau concursul cu coroană [ca răsplată']; în prezent, Caesarul i-a mărit şi mai mult cinstea[435].

/ Dincolo de Ambracia, se află Argosul Amphy-lochic[436]^ o cojonie a lui Alcmaion şi a fiilor săi. Ephoros relatează[437] că Alcmaion, după expediția Epigonilor împotriva Thebei[438], a fost chemat de Diomedes să-1 însoțească in Etolia şi să cucerească această regiune şi Acar-nania; iar cînd Agamemnon i-a convocat la războiul 326 troian, Diomedes a plecat, Alcmaion însă, rămînînd în Acarnania, a întemeiat Argosul şi 1-a poreclit Amphi-lochic după numele fratelui său, iar rîului Inachos, care curge prin acea regiune în golf, i-a dat numele după cel al rîului din regiunea Argeia[439]. Tucidide spune[440] că însuşi Amphilochos[441], după reîntoarcerea sa din războiul troian, nemulțumit de treburile din Argos, a plecat în

Acarnania, unde, moştenind tronul fratelui său, a întemeiat oraşul pe care 1-a desemnat cu numele său.

8 Epiroţi sînt şi amphilochii şi cei situaţi mai sus de ei, în vecinătatea munţilor Illyrici, ocupînd un teren aspru; este vorba de molossi, athamani, aithici, tymphaei, oresti, parorei şi atintani[442], unii aflîndu-se mai aproape de macedoneni, alţii de golful Ionic. Se spune că ţara orestilor a cucerit-o cîndva Orestes, pe vremea cînd era fugar după ce îşi asasinase mama[443]; el a dat locului numele său şi a întemeiat în el îşi un oraş pe care \l-a numit Argos Orestic[444]. Cu aceşti epiroţi sînt amestecate neamurile illyrice din partea de miazăzi a regiunii de munte, ca şi cele situate mai sus de golful Ionic; căci mai sus de Epidamnos şi de Apollonia pînă la munţii Keraunieni locuiesc byllionii, taulanţii, parthinii şi bry-gii[445]. Pe undeva pe aproape se află şi minele de argint din Damastion[448], în preajma cărora şi-au aşezat stăpî-nirea dyeştii şi encheleii, numiţi şi sesarethi[447]. în vecinătatea acestora se află Lynkestai, Deuriopos, Pelagonia[448] cu trei suburbii, apoi eordaeii, Elimeia şi Eratyra[449]. Aceste aşezări aveau odinioară fiecare suveranul său; de pildă, peste enchelei domneau urmaşii lui Cadmos şi ai Harmoniei; la ei se văd întrupate poveştile care circulă în legătură cu aceşti domnitori[450]; ei nu erau cîrmuiţi de regi indigeni. Lynkeştii se aflau sub conducerea lui Arrhabaios, care se trăgea din neamul Bacchiazilor[451]; mama lui Philippos al lui Amyntas, cu numele Euridike, era nepoată de fiică a acestuia, iar Sirrha îi era fiică[452]. Dintre epiroţi, molossii s-au aflat sub cîrma lui Pyrrhus[453], fiul lui Neoptolem al lui Ahile, şi sub urmaşii acestuia, care erau thessalioţi de neam. Ceilalţi aveau cîrmuitori indigeni. Apoi, suferind mereu înfrîngeri din partea altora, toate aceste ocîrmuiri 's-au preschimbat în domnia macedonenilor, în afară de un număr mic al celor aflaţi mai sus de golful Ionic. Dar cei vechi pînă şi regiunile din jur de Lynkestos, Pelagonia, Orestiada, Elimeia le numeau Macedonia de sus; urmaşii îi mai ziceau acesteia şi Macedonia Liberă[454]. Unii autori cuprind în denumirea

„Macedonia" întreaga regiune pînă la Corcyra şi aduc în sprijin faptul că aceste neamuri îşi poartă la fel părul şi folosesc aceeaşi limbă, chlamydă şi altele asemenea lor. Unii sînt chiar bilingvi. După ce domnia macedonenilor s-a stins, ele au ajuns sub stăpînirea romanilor. Pe la aceste popoare trece Via Egnatia cînd vine dinspre Epi-damnos şi Apollonia. în preajma căii spre Candavia, lîn-gă Lychnidos[455], se află[1] lacuri cu bogate sărării de peşte şi^ rîuri care se varsă, parte în golful Ionic, parte în părţile de miazăzi. Este vorba de Inachos, Aratthos, Acheloos, Euenos, numit mai înainte Lycormas[456]. Dintre aceste rîuri, Aratthos se varsă în golful ^Ambracic, Inachos în Acheloos; Acheloos, la rîndul său, în mare, şi Euenos la fel, primul după ce a străbătut Acarnania, ultimul, Etolia. Iar Erigonul[457], după ce primeşte multe rîuri ce coboară din munţii illyrilor, lynca;tilor, brygilor, deuriopilor şi ai pelagonilor, se varsă în Axios[458].

9 Odinioară se găseau şi oraşe în aceste regiuni, l^ela-goria se numea Tripolis sau „întreitul oraş"; de ea ţinea şi Azoros[459] şi toate oraşele deuriopilor[460] de pe Erigon, printre care, Bryanion, Alalcomenai şi Stybara[461] _ erau bine populate; Kydrai[462] aparţinea brygilor; Aiginion, tymphailor[463], aflmdu-se la hotarul cu Aithikia _şi cu Trikke[164]. Aproape de Macedonia şi de Thessalia, ^ în preajma muntelui Poion[465] şi a Pindului, se află aithikii şi izvoarele Peneului[466], pentru care se ceartă tymphaeii şi thessalioţii de la poalele Pindului. Urmează apoi oraşul Oxyneia[467], situat pe rîul Ion[468], la o depărtare de 120 de stadii (22,20 km) de oraşul Azoros din Tripolis. Prin apropiere sînt aşezate şi localităţile Alalcomenai, Aiginion şi Europos[469], ca şi gurile de revărsare ale rîului Ion în Peneus. Pe atunci, aşadar, după cum am arătat mai înainte[470], cu toate că aveau teren aspru şi înţesat _ de munţi ca Tomaros, Polyanos[471] şi mai mulţi alţii, Epirul şi Illyria aveau o populaţie înfloritoare. Acuma, cele mai multe regiuni ale acestora sînt pustii, iar din cele populate nu mai subsistă decît sate şi ruine.

10 Oracolul din Dodona a decăzut aproape complet, la fel ca celelalte. După cîte afirmă Ephoros[472], acesta a fost întemeiat de pelasgi, iar despre pelasgi se spune că sînt cei mai vechi stăpîni ai Eladei. Şi poetul Homer vorbeşte în acest sens:

„Craiule Dodoniene, Zeus Pelasgic"[mz]

iar Hesiod

La stejarul din Dodona el mergea, Care
lăcaşul pelasgilor era.[Ali]

Despre pelasgi am vorbit[475] în capitolele despre etrusci. i28 Cît despre Dodona, însuşi Homer aduce unele lămuriri[476] că locuitorii din preajma sanctuarului au fost barbari, ceea ce deduce după felul lor de viaţă, zicînd despre ei că aveau picioare nespălate şi culcuşul pe pămînt. Iar acuma, dacă trebuie să le zicem helli, ca Pindar, sau selli, cum se presupune[477] că au figurat la Homer, textul, fiind îndoielnic, nu ne permite să afirmăm ceva cu tărie. Philochoros susţine[478] că şi împrejurimile Dodonei, ca şi Eubeia, s-au numit Hellopia, pentru că şi Hesiod spune astfel:

Hellopia este un loc
Anume ales,
Cu ogoare în rod
Şi mănoase păşuni pe fes.
Aici, la un capăt al Hellopiei,
Dodona se-naljă ca o asezare[in]
trainică-a ei.

Se crede, zice Apollodoros[480], că ^regiunea despre care vorbim a primit acest nume după mlaştinile din jurul sanctuarului. El mai presupune că poetul Homer desemnează cu numele de selli, nu de helli, pe cei aşezaţi în jurul templului, şi adaugă că poetul vorbeşte chiar despre un anumit rîu Selleeis. Acest nume îl menţionează cînd

zice: „Din Ephyra departe, de la rîul Selleeis"[481]. După Demetrios din Skepsis[482], aici nu este vorba de Ephyra de la thesproți, ci despre cea de la eleeni, pentru că la aceştia din urmă se găseşte rîul Selleeis, dar nici un rîu cu acest nume nu se întîlneşte la thesproți, nici la rno-lossi. Cele ce se povestesc în legătură cu stejarul din Dodona[483], cu porumbeii şi cu celelalte subiecte asemănătoare țin mai mult de o lucrare poetică, şi numai în parte ele se potrivesc şi cu descrierea de față.

11 în vechime, Dodona se afla sub stăpînirea thespro-ților, la fel şi muntele Tomaros[484] sau Tmaros (căci i se zicea în amîndouă felurile), la poalele căruia se afla templul. într-adevăr, şi tragicii şi Pindar i-au zis Do-donei Thesprotis[485]. Pe urmă ea a ajuns în stăpînirea molossilor. Iar cei cărora Homer le zice „interpreții" lui Zeus şi despre care mai spune că au „picioare nespălate" şi „culcuşul pe pămînt", se crede că au fost numiți şi tomuri, după numele muntelui Tomaros. Iată şi în Odiseia cum scriu unii vorbele rostite de Amphinomos cînd sfătuieşte pe peținori să nu-! atace pe Telemah mai înainte de-a cere povață de la Zeus:

„Iar daci interpreții (tomuri;) lui Zeus preaslăvit
Prin ale lor porunci aceasta-au hotărît
Eu însumi l-oi răpune, iar pe toți ceilalți
La vrajbă ațița-voi. Dar, iarăşi, să aflați,
De zeul stâ-mpotrivă, viața-i dăruind,
V-as sfătui la asta să nu ne mai gindim"[iS6]

într-adevăr mai bine e să se scrie tomuri „interpreți ai voinței zeului" decît themistes „legi divine", pentru că nicăieri la poet oracolele nu se cheamă „legi divine", ci numai „îndemnuri", „reguli de cîrmuire", şi „legiuiri"; cît priveşte pe tomuri sau „interpreți ai zeului", acesta 329 este un termen prescurtat pentru tomarophylakes „paznicii tălmăcirii". Scriitorii mai tineri le zic „tomuri". Prin urmare, la Homer acest termen trebuie înțeles mai simplu anume că tomuri la fel ca themistes are sens im-

propriu de „decrete şi porunci" ale oracolului şi ale legilor, pentru că în chip asemănător grăieşte şi versul:

Să cerceteze oracolul lui Zeus,
De sub stejarul cel cu-nalte ramuri^[1]

12 1,3. început, profeţii erau bărbaţi. Acest lucru îl mărturiseşte şi Homer prin faptul că îi numeşte hypopbe-tai[m] „grăitori sub inspiraţie", ceea ce poate să însemne şi „profeţi". Pe urmă au fost desemnate trei bătrîne, pe vremea oînd Dione a fost primită în slujba templului lui Zeus. Suidas[489],însă, ca să fie pe placul plăsmuirilor mitologiei thessaliote, susţine că templul a fost strămutat aici din Pelasgia, de lîngă Scotussa[490], iar Scotussa face parte din Thessalia Pelasgiotis, şi că l-au însoţit foarte multe femei, ale căror urmaşe sînt profetesele de astăzi. De la această împrejurare, Zeus însuşi a fost numit Pe-lasgicul. Kineas povesteşte[491] lucruri încă şi mai fabuloase.

FRAGMENTE DIN CARTEA A VII-A

1 Kineas zice că se află un oraş în Thessalia şi un stejar şi că oracolul lui Zeus a fost mutat în Epir, iar Stephanos susţine că în Dodona[492].

1 a) Mai înainte oracolul se găsea în preajma Scotussei din Pelasgiotis. Dar pentru că stejarului i-a dat foc cineva, oracolul, la porunca lui Apollon, a fost mutat în Dodona. Prevestirile oracolului se făceau nu prin cuvinte, ci prin anumite semne, la fel ca la oracolul lui Ammon din Libya[493]; în chip asemănător cele trei porumbiţe se roteau într-un zbor deosebit, din care preotesele care îl observau făceau proorocirile. Se spune că în limba mo-lossilor şi a thesproţilor bătrînele se numeau „peliai", iar bătrînii, „pelioi". Poate, deci, că nu erau păsări aceste „porumbiţe" (peleiade)[494] care şopteau profeţiile, ci cele trei bătrîne care se îngrijesc de templu.

2 împrejurarea că molossii şi thesproţii numeau bătrî-nele „peliai" şi bătrînii „pelioi" este asemănătoare cu ceea ce se petrece la macedoneni; aceştia numesc „peli-goni"[495] pe cei care se bucură de anumite onoruri, ca bătrînii la laconieni şi la massalioţi; de unde — se spune — şi porumbiţele (peleiai) din stejarul Dodonei sînt născocite de legendă.

3 Proverbul „arama din Dodona" iată de unde îşi are obîrşia: era în templu un vas de aramă ce avea deasupra o statuie cu un bici de aramă, ofrandă închinată de cor-cyrieni. Biciul^ era întreit, avînd nişte verigi de os sau arşice care atîrnau de el; acestea, lovind într-una un obiect de aramă[1] ori de cîte ori erau bătute de vînt, răsunau puternic, atîta vreme cit cel care măsura timpul, de la începutul pînă la sfîrşitul sunetului, putea înainta cu numărătoarea pînă la 400; de unde şi proverbul „biciul corcyrienilo'r".

4 Paeonia se află la răsărit de aceste neamuri, la apus de munţii Tracici, la miazănoapte de macedoneni, avîndu-şi căile de acces prin oraşul Gortynion şi prin Stobi[496]^ spre regiunile... prin care, curgînd Axios[497], îngreuiază trecerea din Paeonia în Macedonia, după[1] cum Peneul, care traversează Tempe, conferă acesteia o fortificaţie dinspre Elada). Spre miazăzi, se mărgineşte cu autariaţii, dardanii şi ardiaeii. Paeonia se întinde chiar pînă la Strymon.

5 Haliacmon[498] curge spre golful Thermaic.

6 Orestida[499] este vastă şi are un munte care se întinde pînă la Corax-ul Etoliei şi la Parnass[500]. în jurul lui locuiesc orestii, tympheii şi elenii din afara Isthmului, anume cei din preajma Parnassului, a Oiţei şi a Pindului. Muintele se cheamă ou un singur nume comun Boion[501], dar are încă multe alte nume date părţilor lui. Se spune că de pe cele mai înalte stînci ale acestui munte se vede marea Egee ca şi golful Ambracic şi Ionic, ceea ce este, cred

eu, o exagerare. Şi Pteleon[502] este destul de înalt în preajma golfului Ambracic, întinzîndu-se într-o direcţie pînă la marea Corcyrei, în cealaltă, pînă la marea Leu-cadei[503].

7 Corcyra, care a decăzut în urma numeroaselor ei războaie, a ajuns, spre bătaie de joc, în proverbe.

8 în vechime, Corcyra era prosperă şi avea o forţă navală foarte puternică, dar a fost distrusă de războaie şi de tirani[504]. Mai tîrziu, cînd a fost eliberată de romani, n-a fost de loc încurajată, ci spre ocară, s-a făurit pe socoteala ei următorul proverb „Corcyra e liberă, uşu-rează-te unde vrei".

9 Din Europa mai rămîne să descriem Macedonia şi regiunile Traciei din continuarea acesteia pînă la Bizanţ, de asemenea Elada şi insulele învecinate. Din Elada face parte şi Macedonia. Acuma însă, deşi o socotim unită cu ea, prin natura locurilor şi prin figura ei, ne-am gîndit s-o aşezăm în afara restului Eladei şi s-o alipim la vecina ei Tracia, pînă la gura Euxinului şi a Propontidei. Apoi, peste puţin, Strabon pomeneşte de Kypsela[505] şi de fluviul Hebru. îi desemnează o figură de paralelogram în care intră întreaga Macedonie.

10 Macedonia se mărgineşte la apus cu ţărmul Adria-ticei, la răsărit cu linia sudică paralelă cu coasta, trasată prin braţele de revărsare ale Hebrului şi prin oraşul Kypsela, la miazănoapte, cu dreapta imaginată prin munţii Bertiscos, Scardos, Orbelos, Rhodope şi Haemus[506]. Aceşti munţi încep de la Adriatică şi se întind în linie dreaptă pînă la Euxin, creînd o mare peninsulă spre miazăzi, care cuprinde Tracia şi totodată Macedonia, Epirul şi Achaia. înspre miazăzi, ea se mărgineşte cu calea Egnatia, care duce de la oraşul Dyrrhachium, spre răsărit, pînă în Thessalonikeia. în felul acesta, figura descrisă a Macedoniei este într-adevăr foarte apropiată de un paralelogram.

11 Mai demult Macedonia se numea Emathia[507]. Ultimul nume 1-a primit de la un vechi conducător al ei, Macedon. Era şi un oraş Emathia, la mare. Această ţară o stăpîneau cîţiva epiroţi şi illyri, dar, în cea mai mare parte, bottieii[308] şi tracii; primii, după cîte se spune, erau de neam din Creta şi aveau de conducător pe Botton; dintre traci, pierii[509] ocupau Pieria şi împrejurimile Olimpului, paeonii, malurile rîului Axios şi regiunea numită după acest rîu Amphaxitis[510], iar edonii şi bisal-ţii[511], restul pînă la Strymon. Dintre aceştia, bisalţii se chemau chiar cu acest nume, dar dintre edoni unii erau mygdoni, alţii edoni, alţii sithoni[512]. Dintre toţi aceştia, aşa-numiţii argeazi[513] s-au declarat stăpîni, atît ei cît şi chalkidienii din Eubeia. Au venit chalkidieni din Eubeia în regiunea sithonilor şi au întemeiat acolo vreo 30 de oraşe, din care, mai tîrziu, cînd au fost alungaţi, cei mai mulţi dintre ei s-au adunat într-unui singur, anume în Olynthos[514]. Aceştia se numeau chalkidienii de lîngă Tracia.

11 a) Neamul lui Botteias (în X, ca Strabon în cartea a VII) îşi trage numele de la Botton Cretanul.

12 Peneul mărgineşte partea de jos şi dinspre mare a Macedoniei, înspre Thessalia şi spre Magnesia[515], iar Haliacmon, atît partea de sus cît şi pe epiroţi şi paeoni, al căror hotar îl formează şi acest rîu şi Erigonul, ca şi Axios şi, în sfîrşit, alte rîuri.

13 Linia coastei Macedoniei este dusă din înfundătura golfului Thermaic şi de la Thessalonikeia spre miazăzi pînă la Sunion, o altă linie e trasă spre răsărit pînă la Chersonesul Tracic, care face un unghi la înfundătură. Deoarece Macedonia se întinde în amîndouă direcţiile, trebuie să începem de la linia pomenită mai întîi. Primele părţi ale ei, din împrejurimile Sunionului, sînt dominate de Attica împreună cu Megara, pînă la golful Crisaic. După aceea urmează coasta beotică dinspre Eubeia. Mai sus de ea, este restul Beoţiei, spre apus, paralel cu

Attica. Strabon afirmă că şi calea Egnatia sfîrşeşte în Thessalonikeia, iar începutul ei se' află la golful Ionic.

14 Dintre locuitorii acelor fîşii de pămînt, zice Strabon, vom delimita mai întîi pe cei care sînt aşezaţi în jurul Peneului şi al Haliacmonului, înspre mare. Peneul curge din muntele Pind prin mijlocul Thessaliei, în direcţia răsăritului. Străbătînd oraşele lapithilor şi cîteva de-ale perrhaibilor[516], el atinge valea Tempei[517], după ce' primeşte mai mulţi afluenţi; printre aceştia este şi Euro-pos, pe care poetul Homer îl numeşte Titaresios[518]; acesta izvorăşte din muntele Titarion[519] ce se uneşte cu Olimpul şi începe din acest loc să despartă' Macedonia de Thessalia. într-adevăr, Tempe este o vale îngustă între Olimp şi Ossa. De la această vale strîmtă, Peneul parcurge 40 de stadii (7,40 km), avînd în stînga Olimpul, muntele cel mai înalt al Macedoniei, în dreapta, Ossa, aproape de revărsările fluviului. La revărsarea Peneului este aşezat Gyrton[520], oraş perrhaib, ca şi Magnetis[521] în care au domnit Peirithous şi Ixion[522]. La vreo 100 de stadii (18,50 km) depărtare de Gyrton se află oraşul Crannon[523]. Se spune că poetul Homer, şi cînd zice[524] „amîndoi din Tracia", şi în continuare, se referă de fapt la ephyrii din Crannon şi la phlegyii[525] din Gyrton; de cealaltă parte se află Pieria.

15 Peneul, curgînd prin valea Tempei şi izvorînd din muntele Pindului, traversează Thessalia, apoi regiunea lapithilor şi a perrhaibilor, primeşte apele rîului Europos, pe care Homer 1-a numit Titaresios, şi desparte Macedonia, care e spre miazănoapte, de Thessalia, aflată la miazăzi. Izvoarele rîului Europos ţîşnesc din muntele Titarios, care este în continuarea Olimpului. Şi Olimpul ţine de Macedonia, iar Ossa şi Pelionul, de Thessalia.

16 La poalele Olimpului, pe malul Peneului, se află oraşul perrhaib Gyrton, ca şi Magnetis, în care au domnit Peirithous şi Ixion. La 100 stadii (18,50 km) depărtare de oraşul Gyrton se află Crannon. Iar cînd poetul Homer

zice „amîndoi din Tracia", se spune că este vorba de ephy-rii din Crannon şi de phlegyii din Gyrton[528].

16 a) Oraşul Crannon se află la 100 de stadii (18,50 km) depărtare de Gyrton, după cîte spune Strabon.

16 b) Oraşul Homolion[527] aparţine Macedoniei şi Mag-nesiei; Strabon, în cartea a şaptea.

17 Oraşul Dion[528] nu se află' pe ţărmul golfului Ther-maic, la poalele Olympului, ci cam la 7 stadii (1,30 km) depărtare de el. Oraşul Dion are în apropiere un sat, Pimpleia[529], unde a trăit Orfeu.

18 La poalele Olimpului este situat oraşul Dion. în apropierea lui se află satul Pimpleia. Aici şi-a petrecut zilele, se spune, Orfeu Ciconicul, prorocul care a trăit, la început, din muzică şi din arta divinaţiei ca şi din ceremoniile legate de iniţieri; mai tîrziu, socotindu-se vrednic de lucruri mai mari, el şi-a înfiripat o tovărăşie şi şi-a cîştigat o anumită putere; unii l-au primit cu bunăvoinţă, dar alţii, bănuindu-1 de complot şi de silnicie, au uneltit împotriva lui şi l-au dat pieirii. Aproape de aici se află şi Leibethra[530].

19 în vechime, prorocii practicau şi muzica.

20 Dincolo de Dion se găsesc gurile Haliacmonului, apoi Pydna, Methone, Aloros[531] şi rîul Erigon ca şi Ludias, care curge de la triclari printre oreşti şi prin Pelagonia, lăsînd în stînga oraşul, şi unindu-se cu Axios. Ludias poate fi urcat cu vasele în sus pînă la Pella, pe 120 de stadii (22,20 km). La mijlocul intervalului se află Methone, cam la 40 de stadii (7,40 km) depărtare de Pydna şi la 70 (12,95 km) de Aloros. Aloros este situat în partea cea mai retrasă a golfului Thermaic; se numeşte Thessalonikeia, datorită strălucirii ei. Aloros se consideră bottiaic, Pydna, pierică. Pella este situată în partea de jos a Macedoniei, pe care o stăpîneau bottiaeii. Aici se afla în vechime vistie-

ria Macedoniei. Philippos a dezvoltat oraşul dintr-unul mic, deoarece în el a crescut. Are apoi o fortăreaţă lîngă lacul numit Ludia[532]. Rîul Ludias[533] îşi începe cursul dintr-un lac, pe care îl alimentează cu apă un braţ desprins din rîul Axios. Acesta din urmă trece printre Chalastra şi Thertne. Pe acest rîu se înalţă o fortăreaţă, care în prezent se cheamă Abydon[534]; Homer îi zice Amydon şi precizează că paeonii de aici au venit ca aliaţi la Troia:

„Departe din Amydon de pe Axios cu-undele-i late"^

A fost dărîmată de argeazi.

21 Axios are cursul tulbure, cu toate că Homer spune că apa rîului Axios este foarte frumoasă, poate din pricina izvorului său numit Aia, care, alimentîndu-1 cu apă foarte limpede, condamnă ca falsă lecţiunea existentă în prezent la poet. Dincolo de Axios, la 20 de stadii (3,70 km) depăr tare, se află Echedoros[536], apoi, la alte 40 (7,40 km), este situată Thessalonikeia, întemeiată de Cassandros; urmează apoi Via Egnatia. Acesta a numit oraşul după numele soţiei sale Thessalonike[537], fiica lui Philippos al lui Amyntas, du pă ce a cucerit orăşelele din Crusida[538] şi cele din golful Thermaic, vreo douăzeci şi şase la număr, şi le-a unit într-o singură cetate; aceasta este metropola de astăzi a Macedoniei. Dintre oraşele unite la un loc erau Apollonia, Chalastra, Therma, Garescos, Aineia, Kissos. Unul dintre ele şi anume Kissos[539] s-ar putea socoti ca aparţinînd lui Kisses, despre care vorbeşte poetul Homer astfel:

„Kisses l-a nutrit pe acesta"[M0],

referindu-se la Iphidamas[541].

22 Dincolo de oraşul Dion se află rîul Haliacmon care se varsă în golful Thermaic. De aici, coasta dinspre miază noapte a golfului pînă la rîul Axios se cheamă Pieria. Pe acest ţărm este situat şi oraşul Pydna care se cheamă în prezent Kitron[542]; apoi oraşele Methone şi Aloros, după

care, rîurile Erigon şi Ludias; de la Ludias pînă la oraşul Pella se poate naviga pe rîu în sus pe o distanţă de 120 de stadii (22,20 km). Methone se găseşte la 40 de stadii (7,40 km) depărtare de Pydna, la 70 (12,95 km) de Aloros. Pydna este un oraş al Pieriei, iar Aloros al Bottiaiei. în cîmpia din faţa Pydnei, romanii, învingîndu-1 pe Perseus[543], au pus stăpînire pe statul macedonenilor, iar în cîmpia din faţa Methonei, în timpul asedierii oraşului, s-a întîmplat ca Philippos, fiul lui Amyntas, să-şi piardă ochiul drept, lovit de o piatră aruncată.[544]

23 Pella, care era mică odinioară, a fost dezvoltată de Philippos, deoarece acolo a fost educat. Ea are în faţă un lac din care curge rîul Ludias. Lacul este umplut de apele unui braţ desprins din rîul Axios. Apoi Axios, despărţind pamîntul bottiaic de Amphaxitis şi primind apele rîului Erigon, coboară printre Chalastra şi Therme. Mai sus de rîul Axios se află un loc pe care Homer îl numeşte Amy-don, de unde spune că au venit paeonii cu ajutoare la Troia:

„De departe din Amydon de pe Axios, cel cu undele late".[546]

Dar pentru că Axios este tulbure, iar un izvor ce ţîşneşte din Amydon şi se amestecă cu el are o apă foarte frumoasă, din cauza aceasta versul următor:

„Axios cu ape foarte frumoase pe Aias inundă", se

crede că trebuie schimbat astfel:

„Axios căruia apa frumoasă Aias i-o face".

într-adevăr, nu apa rîului Axios, care ar fi foarte frumoasă, se varsă în acel izvor, ci apa izvorului schimbă apele rîului Axios.

23 în expresia „pe Aias inundă" sau „pe aian" (căci versiunea este dublă), prin aian unii nu au înţeles „pămînt" ci un izvor Aia, după cîte se vădeşte din cele spuse de

geograful nostru, cînd afirmă că Arnydon din poemele homerice s-a numit mai tîrziu Abydon, care a fost distrus cu vremea. Există un izvor în apropierea Amydonului, numit Aia, care varsă o apă foarte limpede în Axios; acesta însă, împlinindu-se cu apele mai multor rîuri, curge tulbure. Este falsă, aşadar, zice Strabon, lecţiunea răspîndită a versului „apa prea frumoasă a lui Axios inundă pe Aias", negreşit pentru că nu Axios dăruieşte izvorul cu apă, ci dimpotrivă. Apoi geograful, declarînd o lecţiune dificilă şi interpretarea cuvîntului Aia ca „pămînt", pare că vrea să respingă cu tot dinadinsul o astfel de variantă din poemul homeric.

24 Dincolo de rîul Axios se află oraşul Thessalonike, care se numea odinioară Therme. El a fost întemeiat de Cassan-dros, care i-a dat numele după al soţiei sale, fiica lui Phi-lippos al lui Amyntas. A unit apoi în incinta lui orăşelele din jur, ca Chalastra, Aineia, Kissos şi altele cîteva. Din acest Kissos s-ar putea presupune că se trage şi homericul Iphidamas care (zice) a fost crescut de bunicul său Kis-seus[546] în partea Traciei numită astăzi şi Macedonia.

25 Pe aici pe undeva se află şi muntele Bermion[547], pe care îl stăpîneau mai demult brygii, un neam trac, dintre care unii, trecînd în Asia, şi-au strămutat numele în phrygi. Dincolo de Thessalonikeia se întinde restul golfului Ther-maic pînă la Canastraion[548]. Acesta este un promontoriu sub formă de peninsulă, ce înaintează din partea potrivnică Magnetidei[549]; numele peninsulei este Pallene[550]; ea are un istm săpat transversal, de 5 stadii (0,925 km) lăţime; în acest istm este situat un oraş întemeiat de corinthieni, care s-a numit la început Potidaia, iar mai tîrziu, Casandreia, după numele aceluiaşi rege Casandros, care a restaurat oraşul în urma unei devastări. Calea pe apă în jurul acestei peninsule este de 570 de stadii (105,45 km). Dar în timpurile încă şi mai îndepărtate, aici locuiau giganţii şi ţinutul se numea Phlegra, după cîte spun unii[551], înşirînd poveşti; alţii dau lămuriri mai vrednice de crezare anume că acest loc 1-a stăpînit odinioară un neam barbar şi necre-

dincios, care a fost nimicit de Heracles cînd se întorcea acasă din războiul troian. Tot aici, femeile troiene s-au făcut vinovate de o faptă urîtă: au dat foc navelor ca să nu ajungă roabele femeilor cuceritorilor.

26 Oraşul Beroia[552] este situat la poalele muntelui Ber-mion.

27 Peninsula Pallene, în al cărei istm este situată Poti-daia de odinioară, Cassandreia de azi, se numea mai de mult Phlegra. O populau giganții mitologiei, un neam necredincios şi fărdelege pe care l-a stîrpit Heracles. Peninsula are patru oraşe: Aphytis, Mende, Skione şi Sane[553].

28 Olynthos se află la 70 de stadii (12,95 km) depărtare de Potidaia.

27 Portul Olynthului este Mekyperna, în golful Toro-naios[554].

30 Aproape de Olynthos se află un loc, al cărui nume, Cantharolethron, se rrage de la următoarea întîmplare: animalul cantharos[555], născut prin acele părți, cînd atinge acea vale, piere.

31 După Casandreia, în continuare, se află restul coastei golfului Toronaicos pînă la Derrhis[556]; acesta este un promontoriu ce înaintează în fața Canastraion-ului, formînd golful. înspre Derrhis, se întinde din partea potrivnică, în direcția răsăritului, promontoriile Athonului, iar între ele se află golful Singicos[557] al cărui nume se trage de la vechiul oraş din aceste locuri, numit Singos, azi distrus. Dincolo de acesta, se găseşte oraşul Acanthos, situat pe istmul Athon-ului; este o fundație a andriaților[558], după care mulți numesc Acanthion şi istmul.

32 în fața Canastrului, care este un promontoriu al Pal-lenei, se întinde promontoriul Derrhis, lîngă portul Co-phos[559]. Acest promontoriu alcătuieşte golful Toronaios. în-

spre răsărit, se întinde apoi promontoriul Athos[560], care delimitează golful Singitic. în felul acesta, golfurile mării Egee se înşiră în continuare spre miazănoapte la o oarecare distanţă unele de altele, după cum urmează: Maliac, Pagasaic, Thermaic, Toronaic, Singitic şi Strymonic[561]. Promontoriile sînt: Poseidion, situat între golfurile Maliac şi Pagasaic; următorul, spre miazănoapte, este Sepias, apoi Canastron din Pallene, după care vin la rînd Derrhis, apoi Nymphaion, lîngă Athos, la golful Singitic; urmează apoi promontoriul Acrathos[562] la golful Strymonic; Athos se află între acestea şi are la răsăritul său insula Lemnos. Spre miazănoapte se afla Neapolis[563] care închide golful Strymonic.

33 Oraşul Acanthos se află în golful Singitic, pe ţărmul 331 mării, aproape de canalul lui Xerxes. Athos are cinci oraşe, Dion, Cleonai, Thyssos, Olophyxis, Acrothooi[564]; acesta din urmă se află chiar în vîrful muntelui Athos. Acest munte are formă de con foarte ascuţit şi foarte înalt. Cei care populează vîrful lui văd soarele răsărind cu trei ore înaintea răsăritului de pe ţărm. înconjurul peninsulei pe lîngă ţărm, de la oraşul Acanthos pînă la Stageiros, oraşul lui Aristotel, este de 400 de stadii (74 km); în acest interval se află un port cu numele Capros[565] şi o insuliţă cu acelaşi nume ca portul; urmează apoi gurile Strymonului, apoi Phagres, Galepsos[566] şi Apollonia, toate oraşe; se în-tîlneşte în continuare gura Nestosului care desparte Macedonia de Tracia, cum le-a delimitat, pe vremea lor, Philip-pos şi Alexandru, fiul acestuia. în jurul golfului Strymonic se află şi alte oraşe, ca Myrkinos, Argilos, Drabescos, Daton[567], care are un teren foarte bun şi roditor şi un şantier naval, precum şi mine de aur; de unde şi proverbele „Daton al bunurilor" şi „maldăre de bunuri".

34 Cea mai mare parte a minelor de aur se află lîngă Crenides[568], acolo unde în prezent este situat oraşul Phi-lippi[569], aproape de muntele Pangaion. însuşi muntele Pan-gaion are mine de aur şi de argint, la fel şi regiunea de dincolo şi de dincoace de rîul Strymon pînă în Paeonia.

% 2aT)! CS *' P,USariî Pae0„!<!i ^ bucala * aur

-»i te- «sui i*- «■* i T

in canal. Demetrios din Sken™ nu ^ * apa mani acest canal, pentru că pfnlfa10 stacf «^ T^ era într-adevăr cu pămfnt potrvi$_t$ şfui ' j ^ "*?** putut fi tăiat juci pe $_0$ lătiL â O^SATL* «* continuare însă, e este o stînră înalt" Y ' >' ln lungime (185 m), îj? ^f™^ Sfi 1^5* întregime pînă l_a mare. Dar chiar dacă $_s$ a i^J f * '* /" canalul nu s-a săpat pî$_{nă}$ în fund astfel *"î $^{pi}5^a$/"$î^1$^ o cale navigabilă.'în acest kx^ Akxarcho^^l'f ^7^ patros, a întemeiat oraşul Uranwo 5"i ^ ' M lw_ Antl„

TTKBSOS. Dincolo de Athos « Î»S o ,« ,I"" D'o?'

acanthilor este Stage ra, o aşezare DUSUV PA • P v " oară chalkidienilo * X~£*E^^ apoi portul acestui oraş cu numele Capros ' $_0$ S2 cu ace aşi nume ca portul. Vine la rîrfd Strymonul $_{ca}$ e poate fi urcat cu vase pînă la Amohioolî^ J- " de 20 de srad,*; mr\ h- \ A mnP^{m}P^{olls} * pe o distanţă ue zu ae stadii (3,70 km). Acesta este o colonie a atenie mior întemeiată în acest loc, care se numeJp u J • „Nouă Drumuri". în continuare se af^r &""» Hodoi lomV- distruse de PhiHppcT * ^ Gal£*S0S * $A_{P^{o1}}$„

36 De la Peneu la Pydna, zice (Strabon), sînt 120 de stadii (22,20 km). Mergînd de-a lungul malului Strymo-nului, se întîlneşte şi oraşul datenilor, Neapolis, şi însuşi Daton[574], care are cîmpii roditoare, un lac, rîuri, şantiere navale şi mine de aur bogate, de unde se trage şi proverbul „Daton al bunurilor", precum şi „belşugul belşugurilor", în regiunea de dincolo de Strymon, înspre mare, şi în împrejurimile Daton-ului, se află odomanții[575], edonii şi bi-salții, în parte băştinaşi, în parte strămutați aici din Macedonia, al căror rege a fost Rhesos[576]. Mai sus de Amphipo-lis, sînt situați bisaJții care se întind pînă la oraşul Hera-cleia, ocupînd o vîlcea roditoare pe care o taie în două Strymonul. Acesta izvorăşte de la agriani, în preajma Rhodopei, lîngă care este situată Parorbelia[577] Macedoniei; aceasta are, într-o vale ce începe de la Eidomene[578], oraşele Callipolis, Orthopolis, Philippupolis, Garescos[579]. La bisalți, dacă o iei pe fluviul Strymon în sus, se află şi Berge[580], un sat situat la vreo 200 stadii (37 km) depărtare de Am-phipolis. Dacă se înaintează spre miazănoapte, din Herac-leia, spre trecătorile prin care trece Strymonul, avînd fluviul la dreapta, în stînga se întinde Paeonia şi împrejurimile Doberului, ale Rhodopei şi ale muntelui Haemus, în dreapta, împrejurimile muntelui Haemus. Dincoace de Strymon şi pe el însuşi se află Scotussa, iar lîngă lacul Bol-be[581], Arethusa. Locuitorii din jurul lacului se cheamă mai cu seamă mygdoni. Dar nu numai Axios curge de la paeoni, ci şi Strymonul; căci izvorînd de la agriani, acesta trece pe la maedi şi sinți şi iese în ținuturile dintre bisalți şi odomanți.

37 Fluviul Strymon izvorăşte la agrianii din preajma Rhodopei.

38 Unii autori îi prezintă pe paeoni colonişti de-ai frigienilor, alții, ca fundatori, şi susțin că Paeonia s-a întins pînă în Pelagonia şi în Pieria. Pelagonia se numea înainte Orestia, iar Asteropaios[582], unul dintre şefii care au pornit din Paeonia în expediția împotriva Uionului, pe nedrept

era socotit fiul lui Pelegon; la fel de greşită este afirmaţia că înşişi paeonii se numeau pelagoni.

39 La Homer, se precizează că Asteropaios, fiul lui Pelegon, este din Paeonia Macedoniei; de aceea se socoteşte fiul lui Pelegon, pentru că paeonii se numeau pelagoni.

40 Deoarece peanul tracilor este numit de eleni imnul Titanilor şi pentru că acesta imită glasul peanului, şi Titanii s-au numit pelagoni.

41 Şi în vechime şi în prezent, se vădeşte că paeonii au stăpînit o mare pane din Macedonia de azi, încît au asediat şi Perinthul şi au avut sub stăpînirea lor Crestonia, Mygdonis, în întregime, şi regiunea agrianilor pînă la Pan-gaion. Mai sus, spre interior, de la coasta golfului Strymo-nic, ce se întinde între Galepsos şi Nestos, este situat oraşul Pihilippi şi împrejurimile acestuia. Iar Philippi se numea odinioară Crenides, fiind o aşezare mică; ea a crescut după înfrîngerea lui Brutus şi a lui Cassius[583].

42 Oraşul Philippi de azi se numea Crenides în vechime.

43 în faţa acestei coaste se află două insule, Lemnos şi Thasos. Dincolo de trecătoarea oraşului Thasos, se află Abdera şi cele ce se povestesc în legătură cu Abdera[584]. Populaţia sa o formau tracii bistoni, peste care a domnit Diomedes. Rîul Nestos nu se menţine pe tot cursul său în aceeaşi albie, ci adeseori inunda regiunea. Urmează apoi oraşul Dicaia[385], situat în golf, şi un port. Mai sus de acestea, se află lacul Bistonis[586], cu un perimetru de vreo 200 de stadii (37 km). Se povesteşte că, deoarece cîmpia era în întregime într-o depresiune şi era mai joasă decît nivelul mării, Heracles, pe vremea cînd venise după iepele lui Diomedes, stînd mai prejos de duşman cu cavaleria sa, a străpuns ţărmul şi, în urma năvălirii mării pe cîmpie, a izbutit să-şi învingă potrivnicii. Se văd şi palatele lui Diomedes numite de la acea întîmplare „Satul Tare"[587], dato-

rită poziției sale întărite. Dincolo de lacul din mijlocul cîmpiei, se află Xantheia, Maroneia şi Ismaros[588], care sînt oraşe ale ciconilor; ultimul se cheamă în prezent Is-mara şi se află aproape de Maroneia. Prin apropiere se găseşte şi brațul de scurgere al lacului Ismaris[589]. Albia acestuia se cheamă „Dulce". Tot aici se află şi capurile zise ale Thasienilor. Locuitorii aşezați mai sus de ele sînt sapeii.[590]

45/44 Topeira[591] este situată lîngă Abdera şi lîngă Maroneia.

46/45 Sinții, o seminție tracă, populau odată insula Lemnos, de unde Homer îi numeşte sintieni, zicînd: „unde pe mine bărbați sintieni. . ."[592]

47/46 Dincolo de rîul Nestos, spre răsărit, se află oraşul Abdera, avîndu-l eponim pe Abderos, cel pe care l-au mîncat caii lui Diomedes. Urmează apoi, în apropiere, oraşul Dicaia. Mai sus de el se află un lac mare, Bistonis, apoi oraşul Maroneia.

48/47 Tracia întreagă este alcătuită din douăzeci şi două de seminții[593]. Ea poate să trimită sub arme, chiar acum cînd este extrem de vlăguită, 15 000 de călăreți şi 20 000 de pedestraşi. După Maroneia se află oraşul Orthagoreia[594] şi împrejurimile Serrhion-ului[595], o coastă stîncoasă, apoi un orăşel, al samotracilor, Tempyra, şi un altul, Chara-coma[596]; în fața ultimului se află insula Samothrake şi, nu prea departe de acesta, insula Imbros. Thasos se află la mai mult de dublul acestei distanțe. De la Characoma (înainte) este Doriscos, unde Xerxes a numărat[597] efectivul oştirii sale. Urmează apoi Hebros, care poate fi urcat pînă la Kypsela pe o distanță de 120 de stadii (22,20 km). Acesta — zice Strabon — este hotarul acelei părți a Macedoniei, pe care romanii au luat-o de la Perseus şi, mai pe urmă, de la Pseudophilippos[598]. Paulus, comandantul roman care a cucerit-o de la Perseus, alipind Macedoniei şi neamurile

epirote, a împărțit țara în patru părți, una alipind-o Am-phipolis-ului, alta, Thessalonikeiei, alta Pellei si alta pela-gonilor. Pe malurile Hebrului locuiesc corpilii[599] şi, încă mai sus_ de ei, brenii, apoi ultimii, bessii[600]. Pînă aici ține navigația pe fluviu în sus. Toate aceste neamuri sînt dedate tîl-hăriilor, şi mai cu osebire bessii, care se zice că se învecinează cu odryşii[601] şi cu sapeii. Capitala astilor era Bizya[602]. Unii numesc odryşi pe toți cei care locuiesc mai sus de țărmul ce se întinde de la Hebru şi de la kypseli pînă la Odessos[603], peste care a domnit Amadocos, Kersobleptes, Berisades, Seuthes şi Cotys.[604]

49/48 Rîul din Tracia numit Riginia[605] se chema odinioară Erigon.

50/49 Samothrake a fost populată de frații lasion şi Dardanos; după ce lasion a fost lovit de trăsnet din pricina profanării săvîrşite față de Demetra; Dardanos, ple-cînd din Samothrake şi venind la poalele Idei, a întemeiat un oraş, pe care 1-a numit Dardania, şi i-a învățat pe troieni misterele din Samothrake. înainte vreme Samothrake se numea Samos.

51/50 Mulți au susținut că zeii cinstiți în Samothrake suit aceiaşi cu Cabirii, fără să poată lămuri cine sînt înşişi Cabirii, la fel nici kyrbanții, corybanții, după cum nici cureții şi idaii dactyli[606].

52/51 La revărsarea Hebrului prin cele două guri în golful Melas, se situează oraşul Ainos[607], o fundație a mi-tylenienilor şi a kymeenilor şi, încă mai înainte, a alope-connesilor[608]. Urmează apoi capul Sarpedon[609], apoi Cher-sonesul zis Tracic, care formează Propontida, golful Melas şi Hellespontul. într-adevăr, promontoriul se întinde spre sud-est, apropiind Europa de Asia, lăsînd între ele doar strîmtoarea de 7 stadii (1,30 km) între Abydos şi Sestos[610]; în stînga strîmtorii cade Propontida, în dreapta, golful Melas, numit astfel după rîul Melas[611] care se varsă în el,

după cum precizează Herodot şi Eudoros. Herodot, zice Strabon, a spus că acest rîu n-a ajuns să potolească setea oştirii lui Xerxes. Capul pomenit este închis de un istm de 40 de stadii (7,70 km). în mijlocul istmului se află oraşul Lysimacheia[612] care şi-a primit numele după cel al regelui care l-a întemeiat. De cealaltă parte a istmului, la golful Melas, se situează Cardia[613], cel mai mare din oraşele din Chersones, o fundaţie a milesienilor şi a clazomenilor, mai pe urmă şi a atenienilor. în Propontida se situează Pactye. Dincolo de Cardia se află Drabos şi Limnai[614]; apoi Alopeconnesos, unde, în special, se termină golful Melas. Urmează apoi un mare promontoriu, Ma-zusia[615]. Dincolo de el, în golf, este situat Elaius[616] [Ele-unt], unde se găseşte promontoriul Protesilaion al Troadei, de care Sigeion se află la o distanţă de 40 de stadii (7,40 km). Acesta este aproape cel mai sudic promontoriu al Chersonesului, situat la puţin peste 400 stadii (74 km) depărtare de Cardia. Stadiile celuilalt ţărm al istmului, dacă treci de cealaltă parte a lui, sînt cu puţin mai multe decît numără aceste intervale.

53/52 Chersonesul Traciei[617] creează trei mări: Propontida, dinspre miazănoapte, Hellespontul dinspre răsărit şi golful Melas dinspre miazăzi, unde se varsă şi rîul Melas, omonim cu golful.

54/53 în istmul Chersonesului sînt situate trei oraşe: spre golful Melas, Cardia, spre Propontida, Pactye, spre inima uscatului, Lysimacheia; lungimea istmului este de 40 de stadii (7,40 km).

55/54 Oraşul Elaius are nume masculin, poate şi Tra-pezunt.

56/55 în acest ocol pe lîngă ţărm, dincolo de Eleunt, se află mai întîi intrarea în Propontida prin Strîmtori, între care este, zice Strabon, începutul Hellespontului; aici

se află capul Kynosema („Mormîntul Cîinelui"); alții îi zic („Mormîntul Hecubei")[618]. într-adevăr, dacă ocolești capul, se vede mormîntul ei. Urmează apoi capul Mady-tos și al Sestosului, unde s-a legat podul de vase[619] al lui Xerxes, iar dincolo de acestea, este situat Sestos. De Ia Elaius pînă la pod sînt 170 de stadii (31,45 km).

Dincolo de Sestos, la 280 de stadii (51,80 km) depărtare, se află Aigospotamoî[620], un orășel azi distrus, unde se zice că a căzut piatră pe timpul războaielor persice. Urmează' apoi Callipolis; brațul de mare dintre acest oraș și Lampsacos din Asia măsoară 40 de stadii (7,40 km)[621]. Urmează apoi un orășel dărîmat, Crithone; după el, Pac-tye, apoi Macron Teichos („Zidul lung") și Leuke Acte[622] („Coasta Albă"), muntele Hieron[623] („Sacru"), și Perinthos, o fundație a samienilor; după aceea, Selymbria. Mai sus de acestea sînt situate Siltele[624]. Muntele Sacru este cinstit de oamenii din partea locului și este un fel de cetățuie a regiunii. El lasă să se scurgă bitumen în mare, în locul unde Proconnesul este cel mai apropiat de continent, adică la 120 de stadii (22,20 km), avînd și o carieră de marmoră albă, mare și îngrijită. Dincolo de Selybria se află rîul Athyras și Bathynias[625], apoi Byzanțul și cele ce urmează pînă la Stîncile Cyanee.

57/56 Din Perinthos[628] pînă la Byzanț sînt 630 de stadii (116,55 km); de la Hebru și de la kypseli pînă la Bizanț lîngă Cyanee, sînt 3100 de stadii (573,50 km), după cîte afirmă Artemidoros. întreaga distanță de la golful Ionic din preajma Apolloniei pînă în Bizanț este de 7320 stadii (1354,20 km). Polybios mai adaugă alte 180 de stadii (33,30 km), socotind pe deasupra cîte o treime de stadiu la fiecare 8 stadii (1,48 km) ale milei. Demetrios din Skep-sis, în cărțile operei „Catalogul troienilor"[627], spune că distanța de la Perinthos pînă la Bizanț este de 600 de stadii (111 km), un număr egal apoi pînă la Păros. Propon-tida o prezintă cu o lungime de 1400 de stadii (259 km) la o lățime de 500 (92,50 km). Porțiunea cea mai îngustă

a Hellespontului o consideră de 7 stadii (1,30 km) lățime, lungimea de 400 stadii (74 km).

58/57 în legătură cu Hellespontul, nu toți vorbesc la fel, ci se pronunță variate păreri despre el. Căci unii numesc Hellespont întreaga Propontidă, alții, numai o parte a ei de dincoace de Perintb.; unii adaugă la ea şi o parte din marea exterioară care se deschide în Marea Egee şi la golful Melas, divizînd-o şi ei, unii într-un fel, alții într-altul; alții apoi îi adaugă ţărmul de la Sigeion pînă la Lampsacos şi la Kyzicos sau pînă' la Parion sau Priapos[628]; altul îi mai adaugă şi porțiunea de Ia promontoriul Sigrion al Lesbiei[629]. Nu lipsesc nici cei care numesc Hellespont toată întinderea mării pînă la Marea Myrtului, daca într-adevăr, aşa cum spune Pindar[630] în imnii săi, Hera-cles cu oamenii săi, navigînd din Troia prin Strîmtoarea fecioarei Helle, cînd au atins marea Myrtului, s-au întors în Cos, deoarece le bătea în față zefirul. Tot astfel şi marea Egee pînă la golful Thermaic şt la marea Thessaliei şi a Macedoniei trebuie, socot ei, să fie numită în întregime Hellespont, luînd şi pe Homer ca martor. Acesta spune:

„însuți vedea-vei atunci, de vrei si de-ți pasă de asta, Cum dimineața de tot ale mele corăbii-si-nvoaltă Pînzele pe Hellespontul®[1] cu peşti".

Se dovedeşte o astfel de părere din acele versuri ca:

„Vlăstarul lui Imbros, eroul,

Care pe traci adusese, venind de la Ainos pe mare;[SM]"

acesta era domnul tracilor

Pe care-i închide, cu grabnic curent, Hellespontul,

Iar pe cei aşezați în continuarea acestora i-ar putea arăta în afara Hellespontului. Căci Ainos se află în Apsyrthida

de altădată, în așa-numita Corpilica[653] de astăzi; în continuare spre apus se află teritoriul ciconilor.

58[a] Bessii, împărțiți în patru regiuni, după cum spune Strabon în cartea a Vll-a, se numesc și tetracomi, iar după Stephanos, tetraohoriți.[634]

58[b] Căci Strabon în cartea a Vll-a (a Geografiei) spune că a cunoscut pe Poseidonios, filozoful stoic..., care se afla în societatea lui Scipion, cel care a cucerit Carthagina.

CARTEA A VIII-A

NOTIȚĂ INTRODUCTIVĂ LA CĂRȚILE A VIII-A, A IX-A ŞI A X-A

Spațiul maxim conferit de Strabon unei țări în planul operei sale este cel de trei cărți, a VUI-a, a IX-a şi a X-a, rezervat Eladei. Prestigiul civilizației elene, apus pe tărîm politic în vremea geografului, dar ale cărei opere rămîn, după expresia sa, mîndria nemuritoare a neamului elen, justifică această deosebită extindere.

în VIII, 1, 3, Strabon declară că va descrie Elada continentală, începînd de la sud spre nord şi urmînd, ca Ephoros, diviziunea naturală a istmurilor care o împart în cinci peninsule. Dar, în afară de ordinea descrierii de la sud spre nord şi de abordarea geografiei Eladei cu prima peninsulă din diviziunea lui Ephoros, Strabon nu respectă planul propus, ci se orientează după frontierele istorice ale vechilor state greceşti, avînd ca ghid principal pe Homer. Părăsind însă diviziunea naturală creată de istmuri, Strabon se vede silit să amîne descrierea unor regiuni şi să le găsească un alt loc decît cel care le revenea în mod firesc pe teren. Astfel Eubeia, este despărțită de Beoția, de care o leagă poziția ei geografică; statele apusene şi insulele mării Ionice, care-şi aveau locul firesc în descriere între Beoția şi Thessalia, sînt descrise odată cu Acarnania; Locrida Ozolică, legată geografic de Etolia, este despărțită de aceasta şi tratată la un loc cu Locrida Epic-nemidiană.

In felul acesta, geografia Eladei continentale, repartizată pe cărți, respectă următorul plan: Peloponesul formează conținutul cărții a VIH-a; Attica, Beoția, Focida, Locrida, Dorida şi Thessalia alcătuiesc cuprinsul cărții a IX-a; regiunile rămase, anume, Eubeia, Etolia, Acarnania cu insulele adiacente, ca şi Creta, Cycladele şi Sporadele, sînt grupate artificial la un loc în cartea a X-a.

Privit în amănunt, planul geografiei Eladei începe cu o amplă introducere, cuprinzînd spațiul unui întreg capitol, în care Strabon face legătura cu cartea precedentă şi enunță izvoarele, printre care sursa poetică, Homer, e considerată de un interes deosebit (VIII, 1, 1); tot în capitolul introductiv sînt enumerate neamurile elene ce urmează să fie înfățişate în amănunt (VIII, 1, 1), diviziunea lor etnică în patru triburi (VIII, 1, 2) şi diviziunea teritorială a Eladei în peninsule prin istmuri, inițiată de Ephoros (VIII, 1, 3). După această intro-

ducere la geografia întregii Elade, se trece la descrierea detaliată a regiunilor elene, din sud spre nord, şi a insulelor învecinate, fiecare în dreptul coastei continentale lîngă care e situată. Astfel, în descrierea Peloponesului, cu care, aşa cum spuneam, începe geografia Eladei, se observă următoarea ordine: o scurtă introducere, epuizînd cele două paragrafe ale capitolului 2, prezintă figura peninsulei (VIII, 2, 1) şi enumera regiunile ei (VIII, 2, 2). Urmează apoi descrierea regiunilor, în următoarea ordine: Elida, tratată pe tot cuprinsul capitolului 3, conține, ca subdiviziuni, Eleia (VIII, 3, 1 — 3, 10), Pisatida (VIII, 3, 12 şi 3, 30 — 3, 33) şi Tryphylia (VIII, 3, 13 — 3, 29); in continuare, sînt înfățişate Messenia, cuprinzînd întreg capitolul 4 (VIII, 4), Laconia (VIII, 5, 1 — 6, 1), Argolida (VIII, 6, 2—6, 15, şi 17—19), insula Egina (VIII, 6, 16), Istmul Corinthului (VIII, 6, 20 — 6, 23), Phlius (VIII, 6, 24), Sicyona (VIII, 6, 25); Aigialeia sau Achaia (VIII, cap. 7 tot) şi Arcadia (VIII, 8, 1 — 8, 4). Cu numele fundatorilor statelor din Pelopones se încheie descrierea primei peninsule (VIII, 8, 5) şi, în acelaşi timp, cartea a VUI-a.

O altă introducere scurtă e menită să enunțe următoarele două peninsule ale Eladei, deci a doua şi a treia care vor forma cuprinsul cărții a IX-a (IX, 1, 1). Dar, în continuare, fără să se țină seamă de ele, se descriu regiunile acestora. Attica, cuprinzînd întreg capitolul 1, este înfățişată detaliat, precizîndu-se figura descrisă de țărmurile ei, laturile şi numele (IX, 1, 2 — 1, 4) ca şi istoria ei veche (IX, 1,6 — 1, 7); după o digresiune asupra Megarei (IX, 1, 8) şi a insulei Salamina (IX, 1, 9 — 1, 11), se continuă descrierea Atticei începînd cu Eleusis, aşezare vestită prin templul Demetrei Eleu-sine (IX, 1, 12); după aceasta, se prezintă cîmpia Thriasion, țărmul dinspre Salamina şi insulele Pharmacusse (IX, 1, 3), portul Phoron şi insulițele Psyttaleia şi Atalanta (IX, 1, 4), Myntchia (IX, 1, 15), Atena (IX, 1, 16), demele Atticei (IX, 1, 17), întemeietorii Atenei (IX, 1, 18 — 19), scurtă istorie a atenienilor de la origini pînă la ocupația romană (IX, 1, 20), alte localități ale Atticei (IX, 1, 21—22), munții (IX, 1, 23) şi apele acestei regiuni (IX, 1, 24). Beoția, a cărei descriere ocupă aproape tot capitolul 2, se prezintă ca a doua fîşie de pămînt după Attica (IX, 2, 1); Ephoros laudă poziția ei avantajoasă cu țărmurile la trei mări (IX, 2, 2); se prezintă apoi populația veche a Beoției (IX, 2, 3), istoria Beoției (IX, 2, 3—5), coasta ei dinspre Eubeia (IX, 2, 6—10), aşezările de pe calea ce duce din Theba la Chalkis (IX, 2, 11) şi din Theba la Argos (IX, 2, 12), Anthedon (IX, 2, 13),

Isos (IX. 2, 14), cîmpii în depresiuni (IX, 2, 15—16) cu inundații (IX,, 2, 17—18), provocate de rîuri venite din munți (IX, 2, 19); lacuri (IX, 2, 20); așezările din interior (IX, 2, 21—33), cîmpia Tenericon (IX, 2, 34), orașele Arne, Chaironeia, Lebadeia și Leuctra, de o mare însemnătate istorică și religioasă (IX, 2, 35—39); Orchomenos și împrejurimile sale (IX, 2, 40—42); considerate de Homer aparte de beoțieni, creează tranziția spre următoarea regiune. Focida, a cărei geografie ocupă întreg spațiul capitolului trei, prezintă în descrierea lui Strabon următoarele subdiviziuni: întindere, vecini, relief (IX 3, 1), două orașe vestite ale ei, Delfi cu împrejurimile și Elateia (IX, 3, 2—3, 3); Antikyra (IX, 3, 3—3, 4); oracolul din Delfi (IX, 3, 5—3, 10); mituri în relatările lui Ephoros despre oracolul din Delfi (IX, 3, 11 și 12); orașe de pe țărmul corinthiac al Focidei (IX, 3, 13) și din interiorul ei sudic (IX, 3, 14—17). Urmează Locrida cu cele două părți ale ei despărțite de Parnassos (IX, 4, 1); țărmul dinspre Eubeia al Locridei (IX, 4, 2—4) și interiorul ei (IX, 4, 5—6); locrienii apuseni (IX, 4, 7—8); dorienii tetrapolisului doric (IX, 4, 10); ainienii din munții Oița (IX, 4, 11—14); faima așezărilor locriene dinspre Eubeia (IX, 4, 15—17). Ultimul paragraf al capitolului 4 face tranziția spre regiunea ce urmează (IX, 4, 18). Thessalia cu țărmurile și celelalte laturi (IX, 5, 1); valea Peneului (IX, 5, 2); cele patru regiuni ale Thessaliei, Phthiotis, Histiaiotis, Thessaliotis, Pelasgiotis (IX, 5, 3), zece la Homer (IX, 5, 4); Phthiotida cu stăpînirea lui Ahile (IX, 5, 5—5, 13) și a lui Protesiiaos (IX, 5, 14); Pelasgiotida cu țara lui Eume-los (IX, 5, 15); Histiaiotida (IX, 5, 17) cu pămîntul stăpînit de Eurypylos (IX, 5, 18); stăpînirea lui Polypoites din Perrhaibia, o diviziune mai veche din nord-estul Thessaliei (IX, 5, 19); confuzia dintre numele regiunilor datorită migrației popoarelor (IX, 5, 21—22); cu diversele nume ale Thessaliei se încheie cartea a IX-a (5, 23). Cartea a X-a începe cu o introducere în care se justifică locul acordat Eubeii înaintea Etoliei și a Acarnaniei (X, 1, 1). Urmează descrierea Eubeii, care formează conținutul primului capitol. In capitolul 2 sînt tratate Etolia și Acarnania, delimitîndu-se teritoriul celor două regiuni și prezentîndu-se principalele lor orașe (X, 2, 1—6); se descriu, apoi insulele Ionice și Echinade, situate lingă coasta acarnaniană (X, 2, 20); se continuă cu descrierea coastelor celor două regiuni, de la orașul acarnanian Leucada pînă la orașul etolian Calydon (X, 2, 21); se înfățișează interiorul regiunii între Erysiche din Acarnania pînă la Ole-nos din Etolia (X, 2, 22). Istoria Etoliei primitive, cureții și cultul

lui Zeus în Creta (X, 3, 6—23) constituie un capitol de tranziție. Descrierea Cretei cuprinde întreg spațiul capitolului 4. Insulele Cyclade și Sporade alcătuiesc conținutul capitolului 5 al cărții a X-a. Cu acesta se încheie descrierea Eladei și, în același timp, a Europei.

Sursele pe care Strabon le-a consultat pentru compunerea geografiei Eladei au fost cu precădere Artemidoros, Apollodoros și Demetrios Skepsios, iar mai sporadic, Poseidonios și Ephoros. în afară de acestea, Strabon însuși a vizitat Elada și s-a putut edifica personal asupra multor locuri. Artemidoros[1] este izvorul lui Strabon în relatările pro-priu-zis geografice, privind diviziunile teritoriale, descrierea locurilor, notițele istorice în legătură cu aceste locuri, datele asupra distanțelor și a dimensiunilor. Astfel lui Artemidoros, pe care Strabon îl citează din primul paragraf al cărții a VUI-a în legătură cu perimetrul Pelopone-sului, îi datorează acesta știrile din cartea a VIII-a despre regiunile Peloponesului (cap. 2, 2), despre golful Corinthiac și populațiile de pe țărmurile lui (cap. 2, 3), partea covîrșitoare din descrierea Elidei (cap. 3, 1—5 și 3, 10) și a Triphyliei (cap. 3, 13), datele despre Pylos (cap. 3, 14—15); teritoriul ocupat de cauconi (cap. 3, 17), paroreații Triphyliei (cap. 3, 18); peșterile nimfelor Anigriade (cap. 3, 19), cîmpia Samicon și orașul Samos (cap. 3, 20), diverse distanțe de la Pylosul Triphylic și Lepreon și notița istorică despre războiul dintre arcadieni și pylieni (cap. 3, 21); orașele de pe țărmul maritim al Triphyliei (cap. 3, 22—23); „drumul Alfeului" și orașul Aipy (cap. 3, 24); partea precumpănitoare din descrierea Pisatidei (cap. 3, 30—32) cu excepția ultimului paragraf; mare parte a prezentării Messeniei (VIII, 4, 1—11), datele geografice și istorice privind Lacoma (VIII, 5, 1—2 și 6; 6, 1) și Argolida (cap. 6, 2—4 și 6, 7—15); descrierea insulei Egina (cap. 6, 16) și a țărmului Argolidei dinspre Egina (cap. 6, 17); Argosul și Sparta, cele mai vestite orașe din Peloponeș (cap. 6, 18); notița istorică asupra Mycenei și așezările din vecinătate (cap. 6, 19), parte din descrierea Corinthului (cap. 6, 20), așezările de pe țărmul maritim de cele două părți de Corinth (cap. 6, 22); prezentarea așezărilor din regiunea localității Phlius (cap. 6, 24), a Sicyonei (cap. 6, 25), descrierea Achaiei sau Aigialeiei și notița istorică asupra acheilor (cap. 7, 1); administrația, orașele și cele 12 deme acheiene (cap. 7, 2—5); descrierea Arcadiei (cap. 8, 1—4). In conti-

[1] Pentru fragmentele lui Artemidoros, vezi R. S t i e h l e, Der Geo-graph Artemidoros von Ephesos, Philologus, 11. 1856, pp. 193—244.

nuare, Artemidoros pare să fie izvorul lui Strabon în ştirile din cartea a IX-a privitoare la ţărmurile şi laturile Atticei (cap. 1, 2—4), notiţa asupra istoriei vechi a Atenei (cap. 1, 7), mare parte din prezentarea geografică şi istorică a Salaminei (cap. 1, 9—11); oraşul £leu-sis, cîmpia Thriasion, Pireul şi împrejurimile, Munychia şi Atena (cap. 1, 12—16), istoria veche a Atenei (cap. 1, 20), demele Atticei (cap. 1, 21—22), munţii Atticei (cap. 1, 23), rîurile Atticei (cap. 1, 24); vechea populaţie a Beoţiei (cap. 2, 3), notiţa istorică asupra beoţie-nilor (cap. 2, 5); coasta Beoţiei dinspre Eubeia (cap. 2, 6—11); aşezările de pe calea ce duce de la Theba la Argos (cap. 2, 12); ctm-piile din interiorul regiunii (cap. 2, 15—16); rîurile şi lacurile Beoţiei (cap. 2, 18—20); Schoinos, pe drumul de la Theba spre Anthedon (cap. 2, 22); oraşe, munţi şi ape din Parasopia (cap. 2, 23—24); vecinătăţile Heliconului (cap. 2, 25); oraşele din jurul lacului Copais şi împrejurimile lor (cap. 2, 27); Coroneia, Haliartos (cap. 2, 29—30), Plataiai, pe drumul de la Theba spre Atena şi celelalte oraşe beoţiene din interior (cap. 2, 31—39); Focida, întindere, vecinătăţi (cap. 3, 1), cu două oraşe vestite (cap. 3, 2); Delfi, Antikyra (cap. 3, 3—4), oracolul de la Delfi, organizaţia amphyctionilor, jefuirea templului, mormîntul lui Neoptolem în incinta lui (cap. 3, 5—9); aşezările foci-diene de pe ţărmul mării (cap. 3, 13), din interior (cap. 3, 15) şi de pe Kephissos (cap. 3, 16); Locrida împărţită în două de Parnassos (cap. 4, 1); localităţile ei de pe ţărmul maritim dinspre Eubeia (cap. 4, 2—4); cîmpia Caliaros cu aşezările ei dispărute (cap. 4, 5); Tarphe cu templul Herei Pharygaia (cap. 4, 6); oraşele locrienilor apuseni (cap. 4, 7—9); tetrapolisul doric şi istoria lui veche (cap. 4, 10—11); munţii Oiţa, cu trecătorile, printre care Thermopylai, şi apele lor (cap. 4, 12—15), vestite prin eroul Leonidas care a stăvilit aici pe perşi (cap. 4, 16); Pylai la hotarul Locridei (cap. 4, 17). Thessalia, hotare şi vecini (cap. 5, 1), cîmpiile inundate de Peneu (cap. 5, 2); cele patru regiuni ale Thessaliei (cap. 5, 3); Artemidoros este citat pentru situarea oraşului Trachis (cap. 5, 9); el este izvorul pentru pasajele în care se prezintă localităţi în Phthiotida sub ascultarea lui Ahile (cap. 5, 10—13), stăpînirea lui Protesilaos în continuarea ţărmului lui Ahile (cap. 5, 14); din nou e citat Artemidoros pentru aşezările de pe ţărmul Magnesiei şi al Pelasgiotidei (cap. 5, 15) şi el este sursa pentru aşezările din stăpînirea lui Philoctet (cap. 5, 16), ca şi pentru locurile din Histiaiotida, numită anterior Dorida (cap. 5, 17); localităţile de sub ascultarea lui Polypoites (cap. 5, 19); aşezările de origine pe-

lasgică (cap. 5, 20); capul Sepias, navigația pe lîngă Ossa și Pelion, golful dintre cei doi munți (cap. 5, 22). Strabon 1-a utilizat, pe Arte-midoros în cartea a X-a în redactarea geografiei Eubeii, descriind forma insulei, (cap. 1, 2) și adăugind amănunte geografice la relatările lui Apollodoros (cap. 1, 3—5). și două informații despre Carystos și Styra (cap. 1, 6), ca și date despre orașele Eubeii (cap. 1, 7—12), despre Kereus și Neleus (cap. 1, 14); de asemenea în descrierea Acarnaniei și Etoliei, cu orașele Acarnaniei (cap. 2, 2), Actium și Leucade (cap. 2, 7); în prezentarea fundării Leucadei și Alyziei (cap. 2, 9), pentru dimensiunile Ithakei (cap. 2, 12); în pasajele în care se prezintă Kephallenia, Asteria (cap. 2, 15—16), Zakynthos, Echinadele, Paracheloitis (cap. 2, 19), litoralul acarnanian (cap. 2, 21);. în citarea unei critici adresate lui Polybios (cap. 3, 5); în datele generale despre Creta (cap. 4, 3—5) și în aprecierea distanțelor dintre Cnosșos, Gor-tyna., Lyttos (cap. 4, 7) și a stadiasmelor regiunii Gortynei (cap. 4>: 11); în descrierea orașelor Cretei (cap. 4, 12—14) și a insulelor mării Egee (cap. 5, 1—18). .

Apollodoros[2], cu lucrarea sa „Catalogul corăbiilor", este sursa, geografului din Amaseia în special în pasajele în care se citează opera acestuia și se recurge la poemele homerice pentru dovezi, de asemenea, în legendele referitoare la locurile descrise și, uneori, în însăși descrierea așezărilor sau în relatarea istoriei lor recente. Astfel, în cartea a VllJ-a a lui Strabon, Apollodoros este citat pentru perimetrul Pelopo-nesului (cap. 2, 1) și acesta pare să fie sursa geografului în pasajele care prezintă: împărțirea veche a Eleiei între două dinastii, citînd pe Horner în sprijin (cap. 3, 1); Pylosul cu toată regiunea pînă la Messene; Elis Coile (cap. 3, 3), făcînd apel la „Catalog"; zalele lui Meges, Ephyra, Telemah, fiica lui Augeas, reproducînd versuri homerice în sprijin (cap. 3, 5); Apollodoros este citat pentru felul în care Homer face distincție între orașele omonime și se reproduc două versuri homerice în legătură cu Oichalia (cap. 3, 6), ca și pentru orașele Pylos, omonime, la Homer (cap. 3, 7); el este sursa lui Strabon, în pasajele în care se prezintă împărțirea în patru, mai înainte în două,

[2] Ca sursă a lui Strabon, fragmentele lui Apollodoros au fost determinate de B. N i e s e, Apollodoros Commentar zum Schiffskataloge als Quelle Strabo's, „Rheinisches Museum", 32, 1877, pp. 267—3.07; de Ed. S c h w a r t z, articolul Apollodoros în RE, I 2856—2875, în 1894, reprodus de același autor în Griechische Geschichtsschreiber, Leip-zig, 1957, pp. 253—281.

a Elidei şi se discută exprimarea figurată în enunțarea localităților la Homer, (cap. 3, 8); de la Apollodoros a luat Strabon date.despre dîmbul lui Alesios, consemnat în poemele homerice (cap. 3, 10) şi despre cauconii vizitați de Atena (cap. 3, 11); despre regiunea Pisa-tidei şi Helos, pentru care se citează versuri homerice (cap. 3, 12). Acelaşi autor constituie sursa lui Strabon pentru Pylosul Lepreatic, „nisipos" la Homer (cap. 3, 14); pentru templul lui Poseidon Sa-mios (cap. 3, 16), pentru originea pelasgică a cauconilor (cap. 3, 17); reproducerea versurilor homerice pentru Minyeios, poate aceeaşi cu localitatea Arene (cap. 3, 19), pentru rîul Neda de la hotarul Triphyliei (cap. 3, 22), pentru împărăția lui Nestor şi oraşul Thryon sauThryoessa (cap. 3, 24), pentru distingerea omonimiei localităților Kyparissia, Pteleon, Helos (cap. 3, 25); în continuare, acelaşi izvor au pasajele în care se înfățişează pămîntul pylienilor din stăpînirea lui Nestor (cap. 3, 26 şi 28—29); concursul funerar din Elida consemnat în versurile homerice citate (cap. 3, 30); Dyspontion şi muntele Pholoe, pentru care se citează Catalogul corăbiilor (cap. 3, 32); cele şapte oraşe mes-seniene promise de Agamemnon lui Ahile citate în Catalogul Laconian (cap. 4, 1 şi 3) şi cele dispărute pe vremea autorului (cap. 5, 3); Argosul Achaic şi Laconia, pentru care se aduc în sprijin versurile homerice (cap. 5, 5); Lacedemona şi aşezările vecine, pentru care se citează Catalogul şi versuri homerice (cap. 5, 8); poziția oraşului: Epi-dauros pentru care se face apel la Apollodoros (cap. 6, 1); diversele nume ale Argosului la Homer (cap. 6, 5); absența cuvîntului „barbari" la Homer, după Apollodoros, ca şi a unui nume comun pentru toți elenii (cap. 6, 6); uscăciunea Argosului, versiune eronată, dovadă Homer (cap. 6, 7); numele Argos al oraşului şi al Peloponesului întreg la Homer (cap. 6, 9); oraşul Mycenae, pomenit în Catalog (cap. 6,10); oraşele argiene din poemele homerice, căzute sub romani (cap. 6, 17—18); aşezările supuse Mycenei şi lui Agamemnon, menționate . în Catalog (cap. 6, 19); omonimia rîurilor Asopos (cap. 6, 24); jertfele Panionice la Priene, menționate de Homer (cap. 7, 2); oraşele acheiene la Homer şi isprava lui Poseidon din războiul troian, la Aigai (cap. 7,4); Rhipe, Stratia, Enispe şi versurile homerice citate în sprijin (cap. 8, 2). In cartea a IX-a a Geografiei, Apollodoros este izvorul lui Strabon în pasajele care vorbesc despre mitul lui Skiron şi Pityocamptes (cap. l, 4), în care se face apel la Catalogul homeric în sprijinul apartenenței attice a Megaridei pe vremea Poetului (cap. 1, 5), în redarea variatelor nume ale Salaminei şi a celebrității istorice a insu-

lei (cap. 1, 9); de asemenea în locurile unde Homer serveşte ca dovadă a posesiunii ateniene asupra Salaminei (cap. 1, 10), ca şi pentru întîmplările mitice şi istorice legate de localităţile attice (cap. 1, 17); pentru diversele nume ale Atticei (cap. 1, 18 şi 22) şi probabil în explicaţia prin mit a numelui localităţii Harma (cap. 2, 11); în prezentarea localităţii Anthedon, pentru care se face apel la autoritatea Poetului (cap. 2, 13) şi în dovada inexistenţei Nişei, pentru care e citat Apollodoros (cap. 2, 14); în descrierea lacului Copais şi a rîului Melas, ca şi a oraşelor omonime Larymna, aducîndu-se în sprijin versuri homerice (cap. 2, 18); în pasajele în care este vorba despre oraşul focidian Lilaia, ca şi despre Trephia, Kephissis, Hylike (cap. 2, 19—20); despre rîuri omonime Schoinos şi localităţi omonime Scolos (cap. 2, 22—23); despre Thespia homerică (cap. 2, 25); Grăia, Mycalessos, Peteon, Ocalea, Medeon, Copai, Eutresis, Thisbe (cap. 2, 26—28); despre Haliartos, Plataiai, Glissas, pentru care e citat Homer (cap. 2, 29—31); despre muntele Ptoion cu trei vîrfuri (cap. 2, 34) şi despre Târne (cap. 2, 35); în pasajele în care se citează Catalogul Orcho-menilor (cap. 2, 40), se prezintă localităţile vecine cu Orchomenos (cap. 2, 41 şi 42) şi se dovedeşte prin Homer bogăţia templului din Delfi (cap. 3, 2 şi 8) şi localitatea Kyparissos (cap. 3, 13); în locurile în care se redă mitul lui Tityos (cap. 3, 14) şi se prezintă Opus, locul de naştere a lui Patroclu (cap. 4, 2); în care se arată că Homer vorbeşte numai despre locrienii răsăriteni (cap. 4, 7) şi se citează Catalogul etolian în legătură cu Chalkis, colina Taphiassos, mormîntul lui Nessos (cap. 4, 8). Lui Apollodoros i se datorează, se pare, pasajele în care se prezintă Thessalia divizată în zece dinastii, la Homer, prima în Catalog fiind cea a lui Ahile (cap. 5, 4—5 şi 7—8) şi Peleu (cap. 5, 11); aşezările din dominaţia lui Protesilaos, după Homer (cap. 5, 14); unde se citează Homer pentru enumerarea aşezărilor thessalice din Dolopia şi Pind pînă în Thessalia de jos (cap. 5, 17), pentru dinastia lui Eurypylos (cap. 5, 18) şi a lui Polypoites (cap. 5, 19) şi pentru ţinuturile perrhaibe (cap. 5, 20), unite de poet cu cele ainiane (cap. 5, 22). Pentru cartea a X-a a Geografiei, Strabon a găsit informaţii la Apollodoros despre abanţi şi oraşele eubeice din Catalog (cap. 1, 3—6), oraşele omonime din Chalkis (cap. 1, 9), originea Eretriei (cap. 1, 10), războinicii eubeici (cap. 1, 13), oraşele etolice din Catalog (cap. 2, 3—6), Nericos şi Neriton (cap. 2, 10—12), oraşele Kephalleniei (cap. 2, 13—14); Apollodoros este citat în legătură cu Asteris (cap. 2, 16); lui i se atribuie

discuțiile asupra numelui Samos (cap. 2, 17), ca şi descrierea Echinade-lor, a muntelui Chalkis, a Etoliei şi Acarnaniei, citate în Catalog (cap. 2, 19 şi 21—26); din aceeaşi sursă se înfățișează cureții eto-lieni şi critica lui Ephoros (cap. 3, 1—4); critica diferitelor teorii asupra cureților etolieni (cap. 3, 6), aluzie la teza lui ApoUodoros asupra numelui cureților (cap. 3, 7); etimologiile acestui nume (cap. 3, 8); citarea părerii lui Sosicrates de către ApoUodoros (cap. 4, 3); citarea Catalogului în legătură cu Cnossos, Lyttos şi legistația lui Mi-nos (cap. 4, 6—8) şi cu Gortyna (cap. 4, 11); comentarii la citarea Catalogului pentru Phaistos şi Rhytion ca şi pentru Miletos şi Lycastos (cap. 4, 14); comentarii asupra „Cretei cu o sută de oraşe", menționată în Catalog (cap. 4, 15); insulele Calydnai din Catalog (cap. 5,19). Demetrios din Skepsis[3] este utilizat de Strabon mai cu seamă î" controversele ridicate de ApoUodoros, indirect, prin ApoUodoros, pentru cărțile a VlII-a şi a IX-a, direct pentru cartea a X-a cu excepția unor pasaje. Astfel Demetrios din Skepsis este citat de Strabon pentru părerea opusă celei a lui ApoUodoros în legătură cu situarea rîului Seleeis (cap. 3, 5), pentru contrastele Tryphyliei (cap. 3, 15); lui i se datoresc argumentele şi contraargumentele privind identificarea oraşului Pylos al lui Nestor (cap. 3, 27—29); Demetrios este citat pentru combaterea identificării cu Methone din Troizena a Methonei homerice (cap. 6, 15); probabil el este sursa lui Strabon în cele două explicații, mitică şi rațională, ale numelui myrmidonilor (cap. 6, 16). Acelaşi izvor pare să-i fi servit lui Strabon, în redactarea cărții a IX-a, pentru controversa privind participarea sau absența thebanilor la războiul troian (cap. 2, 32), pentru motivarea absenței oraşului Alal-comenai din Catalog (cap. 2, 36), în controversele privind oraşele de sub ascultarea lui Ahile (cap. 5, 6). Demetrios este citat de Strabon în legătură cu Phoenix, originar din Ormenion (cap. 5, 18); poate el este sursa pasajului care explică confuzia numelor datorată migrațiunii popoarelor (cap. 5, 21). în cartea a X-a Strabon îi datorează lui Demetrios din Skepsis ştirile privind seismele eubeice (cap. 1, 9); oraşele omonime Oichalia (cap. 1, 10); Leucade, Neritos şi kephallenii (cap. 2, 8—10); discuția asupra cureților (cap. 3, 7); cureții şi cory-

[3] Anume 2, 14; 2, 16, 2, 24, susține R. G a e d e, Demetrii Skepsii quae supersunt, Greifswald, 1880. Vezi şi E d. S c h w a r t z, artic. Demetrios von Skepsis, în RE, IV, 2807—2813, din 1901.

banții Cretei și ai Frigiei (cap. 3, 19—22); insulele Calydnai (cap. 5, 19).

Poseidonios, mai puțin utilizat de Strabon în redactarea geogi'afiei Eladei, este consultat totuși mai ales pentru cunoștințele sale vaste de realia, geografie economică, istorie și geografie. Astfel el pare să fie sursa lui Strabon, în cartea a VIII-a, în prezentarea numeroaselor temple din Pisatida (cap. 3, 12), a terenului mlăștinos și uleios situat mai jos de peștera Anigriadeior (cap. 3, 19), a cutremurelor care bîntuie Laconia (cap. 5, 7); probabil Iui îi datorează Strabon informațiile despre inviolabilitatea templului Iui Poseidon din insula Calau-ria, adăpost al lui Demosthenes (cap. 6, 14); despre acțiunea lui Pompeius care colonizează, la Dyme și Ia Soloi în Cilicia, pe pirații rămași în viață (cap. 7, 5). Tot Poseidonios, se pare, i-a furnizat știri Iui Strabon, în cartea a IX-a, despre filozofii și școlile filozofice grecești (cap. 1, 18), despre zidurile Munychiei distruse de lacedemo-nieni, apoi de Sulla (cap. 1, 15); despre pedeapsa pe care generalul roman a dat-o lui Aristion, tiranul Atenei impus de macedoneni (cap. 1, 20); despre urmările inundațiilor din interiorul Beoției (cap. 2, 17); despre victoria romanilor asupra lui Afithridates la Chai-ronea (cap. 2, 3); despre dăinuirea etolienilor și a athamanilor în declin, pînă la romani (cap. 4, 11). în cartea a X-a, Poseidonios este izvorul geografului nostru pentru tabloul pirateriei cretane (cap. 4,9); el 1-a inspirat, se pare, în redarea măreției Cretei la începutul istoriei sale și a decadenței ei în timpul cuceririi romane (cap. 4, 20—22); lui i se datorează, probabil, capitolul asupra cureților Cretei (cap. 3, 7 și 9—18 și 23); știrea despre șederea lui Sulla în Eubeia (cap. 1, 9); Poseidonios este citat de Strabon pentru amendările aduse de acesta geografiei Iui Polybios (cap. 3, 5), și la el a găsit date despre pirateria cretană (cap. 4, 9), despre Delos sub Mithridates (cap. 5, 4) și despre mierea Cycladelor (cap. 5, 19).

Ephoros* este citat de Strabon în special pentru istoria veche și legendară a așezărilor Eladei. Astfel, în cartea a VUJ-a, el este menționat de Strabon pentru informațiile privitoare la acțiunile lui Aitolos, ca prilejul întoarcerii Heraclizilor, ca și la instituirea jocurilor olimpice (cap. 3, 33), în legătură cu Cresphontos care cucerește fi împarte Mes-senia între cinci orașe (cap. 4, 7), pentru cucerirea Laconiei de citre Heraclizi și măsurile luate de ei (cap. 5, 4); pentru considerarea lui

Vezi J. Forderer, Ephoros und Strabon, Tiibingen, 1913, 48.

Lycurg drept întemeietorul statului spartan (cap. 5, 5); pentru consemnarea unui oracol privitor la Delos, Calauria şi Pytho (cap. 6, 14); pentru informația privind prima extracție de argint, în Egina (cap. 6,16). Ephoros pare să fie izvorul lui Strabon în prezentarea originii şi a migrației ionienilor (cap. 7, 1); el este citat pentru numele fundatorilor din Pelopones (cap. 8, 5). Acelaşi izvor, se pare, e la temelia pasajelor din cartea a IX-a în legătură cu întemeietorii Atenei (cap. 1, 18) şi cu fundarea Atenei (1, 20); Ephoros este citat pentru prezentarea Beoției mai presus de alte regiuni elene (cap. 2, 2), pentru istoria veche a acesteia şi a originii trepiedelor beoțiene la Dodona (cap. 2, 4); pentru grija sa față de „cele divine" (cap. 3, 11), ca şi pentru oracolul din Delfi şi pentru originea delfienilor (cap. 3,- 10 şi 12); Ephoros este citat, de asemenea, pentru explicarea numelui Naupactos (cap. 4, 7) şi lui i se datorează, se pare, lista numelor Thessaliei (cap. 5, 23). De asemenea, Strabon a putut găsi la Ephoros unele informații despre cretani, prezentați în cartea a X-a (cap. 4, 16—22). Polybios este citat de Strabon în cartea a VllI-a pentru perimetrul Peloponesului (cap. 2, 1), pentru informațiile privitoare la ocuparea Corinthului de către romani şi pentru soarta operelor de artă locale (cap. 6, 23), ca şi în aprecierea diverselor distanțe din Pelopones (cap. 8, 5). Polybios este autorul criticii la adresa Iui Ephoros, care introduce mituri în relatarea unor fapte reale (cap. 3, 11—12).

Pe lîngă aceste izvoare, Strabon citează numeroase alte nume de logografi, geografi, poeți etc, pe care i-a folosit fie direct, fie prin intermediul izvoarelor sale de bază. Pentru desele referiri la Ho-mer, în' primul rînd, dar şi la Hesiod, lirici, tragici, istoricii clasici, oratori etc, nu există nici o îndoială că Strabon i-a cunoscut în profunzime, deşi nu este exclus ca citarea lor în legătură cu diversele aşezări şi evenimente să fie indirectă, prin izvorul principal al acelui pasaj. Printre logografii şi geografii minori citați de Strabon se numără Hecataios din Milet, pentru identificarea epeilor (VIII, 3, 9); Anti-machos şi Sotades, în legătură cu cauconii (VIII, 3, 17, primul şi 7, 5); Hellanicos, pentru întemeietorii statului spartan (VIII, 5, 5); Theopom-pos, pentru rectificarea unei interpretări greşite a lui Homer (VIII, 6, 15), pentru diverse distanțe din Chaironea (IX, 3, 16), pentru consemnarea unei Larise la hotarul dintre Eleia şi Dyme (IX, 5, 19); Hieronymos şi Eudoxos, pentru poziția Corinthului (VIII, 6, 21); Eudoxos, şi pentru înscrierea în linii geometrice a Atticei şi a Beoției (IX, 1, 1) şi pentru

Arne (IX, 2, 35); Heracleides, pentru catastrofa oraşului Helike (VIII, 7, 2); Iphicrates, în legătură cu rîul Stymphalos (VIII, 8, 4); Philo-choros şi Andron, în privința istoriei vechi a Atticei (IX, 1, 6 şi 1, 20), primul, şi despre Harma (IX, 2, 11); Hegesias, pentru elogiul adus măreției Atenei (IX, 1, 16); Polemon periegetul, ca autor a patru cărți despre ofrandele de pe Acropole (IX, 1, 16); Timosthenes, ca autor al lucrării „Despre porturi", care a compus nomul pythic (IX, 3, 10), şi alții.

Toți autorii consultați de Strabon sînt parțial martori oculari ai celor relatate, pentru că, greci fiind, fie că s-au născut pe diverse meleaguri ale Eladei, fie că au vizitat unele regiuni ale ei.

Strabon însuşi a călătorit prin Grecia continentală şi prin insulele acesteia, şi a vizitat numeroase locuri a căror faimă, după propria sa mărturisire (VIII, 3, 23), a străbătut prin veacuri pînă la el, ferme-cîndu-i copilăria. Astfel, el mărturiseşte (VIII, 6, 21) că a vizitat Corinthul, după restaurarea lui de către romani, că a urcat pe muntele Acrocorinth, fortăreața acestuia, a vizitat templul Afroditei de pe culme şi s-a oglindit în apele izvorului Peirene ce țîşneşte de sub vîrful muntelui. De la acea înălțime, el a văzut la poale Sisypheion, un templu sau palat în ruine, în întregime din piatră albă (VIII, 6,21), iar în depărtare, oraşul Cleonai, situat pe drumul ce duce din Co-rinth la Argos (VIII, 6, 19). Din minunatele opere de artă ale Co-rinthului, Strabon a văzut, în templul Cererei din Roma, tabloul ,)Dionysos" pictat de Aristeides (VIII, 6, 23). Ca martor ocular vorbeşte Strabon despre oraşul Nicopolis construit pe vremea sa (X, 2, 2), despre podul Leucadei (X, 2, 8); din informații personale, se pare, menționează el lucrările lui C. Antonius la Kephallenia (X, 2, 13), descrie laguna Calydonului (X, 2, 21) şi vorbeşte despre colonia romană din Cnossos (X, 4, 9). Cunoştințe personale stau la baza relatării lui Strabon despre Dorylaos tacticianul şi despre urmaşii acestuia pînă la Strabon (X, 4, 10). El a vizitat Creta aflată sub dominație romană (X, 4, 22), a făcut o escală în insula Gyaros (X, 5, 3) şi alta probabilă la Tenos (X, 5, 11). Se presupune că el a vizitat şi alte puncte ale Greciei, mai ales Atena şi Sparta. Dar din lipsă de dovezi, ne limităm la propriile lui mărturisiri.

Data redactării geografiei Eladei este greu de precizat, deoarece lipsesc evenimentele „recente" care ar putea constitui punctele de sprijin. Strabon menționează cîteva fapte petrecute pe vremea sa, dar ele nu sînt de prea mare folos în acest sens. Aşa sînt: trecerea lui Augustus

prin Corinth (X, 5, 3), petrecută în 29 î.e.n., şi prin Creta sub dominația romană (X, 4, 22), instaurată în insulă cam prin 27 î.e.n. Datele furnizate de aceste evenimente sînt prea depărtate de limitele în care conjecturile moderne presupun că s-a redactat întreaga operă, a geografului. Fr. Lasserre[5] se abține să se pronunțe pentru o dată precisă. El avansează totuşi supoziția că revizuirea finală a geografiei Eladei s-a făcut cam în 18/19 e.n.; scufundarea insulei Thia din arhipelagul The-rei, petrecută în 19 e.n., nu mai este consemnată de Strabon, în vreme ce el pomeneşte aceeaşi catastrofă suferită mai demult de insula vecină Hiera (VI, 2, IO)[8].

[6] Fr. Lasserre, Strabon, Geographie (Livre X), tome VII, Paris, 1971, p. 5. Acestei lucrări îi datorăm numeroase informații bibliografice ia cartea a X-a, în special privind cele mai noi identificări de locuri menționate în această carte.

[8] Bibliografia generală asupra Greciei:

C. Bursian, Geographie von Griechenland, Leipzig, 1868.
U. V. Wilamowitz, Homerische Untersuchungen, Berlin, 1884.
M. Holleaux, Rome, la Grece et Ies monarchies hellenhtiques au JH-e siecle avânt J. C, Paris, 1921.
G. Glotz, Histoire grecque, Paris, 1926.
P. M. Nilsson, Geschichte der griechischen Religion, Miinchen. 1941.
A. Philippson, Die griechischen Landschaften, Francfurt pe Main, 1950—1959.
F. Vittinghoff, Romische Kolonisalion und Biirgerrechts-politik unter Caesar und Augustus, Wiesbaden, 1952.
A. J. B. Wace —• F. H. Stubbings, A Companion to Homer, Londra, 1963.
F. H. Stubbings, The Expansion of Mycenaean Civilization, Cambridge, 1964.
W. Kendrick Pritchett, Studies in Ancient Greek Topo-graphy, Berkeley —• Los Angeles, 1969.

REZUMAT

In cartea a VIH-a (Strabori) descrie restul Europei şi al Macedoniei ca şi întreaga Eladă. Asupra celei din urmă zăboveşte ceva mai mult, datorită celebrității acestei țări, cercetind cu grijă şi făcînd corect deosebirea între datele referitoare la oraşele din aceste părți, consemnate fără spirit critic şi confuz de poeți şi de istoriografi şi mai cu seamă în „Catalogul corăbiilor" şi în multe alte părți ale poemelor homerice.

CAPITOLUL I

332 1 După ce am pornit din părțile apusene ale Europei şi am trecut pe la toate neamurile ei barbare cîte se află în jurul mării Interioare şi Exterioare[1], pînă la Tanais, ca şi peste o mică parte din Elada (şi din Macedonia), vom înfățişa aCum restul geografiei Eladei. Vom prezenta, deci, ştirile pe care le-a furnizat prima oară Homer apoi mulți alți scriitori care au tratat, unii mai cu seamă despre Porturi sau despre Ocoluri ale coastelor (sau Cicluri nautice), Înconjurul uscatului[2] sau alte subiecte de acest fel, în care sînt cuprinse şi datele privitoare la Elada; alții au descris cu precădere continentele într-o istorie generală, cum au făcut Ephoros şi Polybios[3]. Alții, apoi, au adăugat unele date asemănătoare într-o lucrare de fizică[1] şi de matematică, aşa cum au procedat Poseidonios şi Hipparchos[4]. în legătură cu operele altor scriitori, se poate exprima uşor o părere, dar poemele homerice au nevoie de o judecată critică, deoarece Homer redă sub o formă poetică lucrurile şi nu descrie situațiile prezente, ci pe cele vechi, pe care timpul le-a acoperit în mare mă'sură cu negura trecutului. Prin urmare, trebuie să luăm asupra noastră, pe cît ne va sta în puțință, sarcina desluşirii acestor date, continuînd de unde ne-am oprit[5]. Descrierea noastră se ter-

mina, în apus şi miazănoapte, la neamurile epirote şi la unele seminţii illyre, în răsărit, la populaţiile macedonene pînă la Bizanţ. Dincolo, aşadar, de epiroţi şi de illyri se află următoarele seminţii elene: acarnanii, etolii şi locrii ozoli; iar pe lîngă aceştia, focidienii şi beoţienii. în faţa acestora, de cealaltă parte a strîmtorii[6], se întinde Pelo-ponesul, care cuprinde la mijloc golful Corinthiac, creîn-du-i acestuia forma şi fiind determinat de el ca figură. După Macedonia urmează thessalienii care se întind pînă la malieni[7] şi la teritoriile altor populaţii din afara Isth-mului şi din interiorul lui[8].

2 Elada are multe neamuri; ea cuprinde cel puţin atîtea seminţii cîte dialecte elene am găsit aici. Cu toate că dialectele sînt de fapt patru la număr, dialectul ionic, spunem că este unul şi acelaşi cu vechiul attic (pentru că şi atticii de pe atunci se numeau ionieni şi din Attica se trag ionienii care s-au aşezat în Asia şi care s-au folosit de limba zisă acum ionică), iar dialectul doric, a fost acelaşi cu cel eolic. într-adevăr, toţi cei din afara Isthmului, spre deosebire de atenieni, megarieni şi de dorienii din jurul Parnassului, şi astăzi se mai numesc eolieni[9]. Şi s-ar putea ca dorienii, cum erau puţin numeroşi şi ocupau o regiune aspră, prin însăşi izolarea lor, să fi contribuit la diferenţierea continuă a limbii şi a datinelor proprii, faţă de restul neamului, cu toate că înainte făceau parte din aceeaşi seminţie. De fapt, acest lucru s-a întîmplat şi cu atenienii care, ocupînd un teren slab şi stîncos, nu au fost cuceriţi de alţii, tocmai din această pricină[1], şi au fost socotiţi băştinaşi în aceste locuri, spune Thucydides[10], deoarece au stăpînit mereu acelaşi pămînt, fără să fie izgoniţi din el vreodată şi fără ca alţii să rîvnească să le acapareze teritoriul. Aceasta a fost, după cîte se pare, pricina limbii şi a obiceiurilor lor aparte, chiar dacă au fost puţin numeroşi. Astfel, deşi neamul eolienilor s-a întărit în regiunile din afara Isthmului, totuşi şi cei din interiorul lui au fost odinioară eolieni, dar s-au amestecat mai tîrziu, pe vremea cînd ionienii, părăsind Attica, s-au aşezat în Aigialos, iar Heraclizii au adus pe dorieni[11], care au în-

temeiat Megara[12] şi multe din oraşele Peloponesului. Dar ionienii în curînd au fost izgoniţi de achei, care erau o seminţie eolică, şi astfel au rămas în Pelopones numai cele două neamuri, eolk şi doric. Cei cîţi s-au amestecat mai puţin cu dorienii — cum s-a întîmplat cu arcadie-nii şi cu eleenii, care sînt cu desăvîrşire munteni şi nu au căzut la sorţi (să plece), păstrînd credinţa în jertfele lui Zeus Olympicul, şi care au păzit vreme îndelungată pacea în mijlocul lor, fiind dealtfel din neamul eolic şi anume aceia care au primit oştirea sosită în Pelopones în frunte cu Oxylos[13] pe vremea întoarcerii Heraclizilor — aceştia, zic, se înţelegeau în eolică, iar ceilalţi s-au folosit de o limbă creată din amestecul amîndorura, vorbind unii mai mult, alţii mai puţin eolică. Aproape că şi astăzi fiecare cetate îşi are graiul său; se pare însă că toţi vorbesc dorica, datorită supremaţiei dorice[14]. Atîtea 334 sînt, prin urmare, neamurile elenilor şi, ca să spun pe scurt, aşa sînt ele împărţite. Să le prezentata acum pe rînd, păstrînd ordinea care convine lucrării noastre.

3 Ephoros spune[15] că prima regiune a Eladei dinspre apus o formează Acarnania, pentru că ea este prima care atinge hotarele neamurilor epirote. Dar, aşa după cum acest autor ia ca punct de reper coasta mării şi de la ea începe, socotind marea de o importanţă deosebită în descrierea locurilor, deşi mai potrivit ar fi fost să se prezinte începutul Eladei de la macedoneni şi thessalieni, tot astfel se cuvine ca şi noi, ţinînd seamă de natura locurilor, să ne facem din mare un punct de sprijin. Marea la care ne referim se află în continuarea marii Siciliei şi, într-o parte, ea se uneşte cu golful Corinthului, în alta, delimitează întinsa peninsulă a Peloponesului care se termină printr-un istm îngust. Se formează astfel cele două părţi ale Eladei, una din interiorul Isthmuîui (şi al Porţilor) şi alta din exterior, pînă la gura Peneului (şi acesta este pămînt thessalic); cea din interiorul Isthmuîui este chiar mai mare şi mai celebră, dar Peloponesul este într-un anumit fel fortăreaţa întregii Elade .. ., căci, în afara strălucirii şi a forţei neamurilor care locuiesc

în el, însăşi poziţia locurilor îi conferă această supremaţie, deoarece are relief variat, prin golfuri şi capuri numeroase şi însemnate şi prin peninsule mari, care urmează în şir una după alta. Prima din peninsule este Peloponesul, terminat într-un istm de 40 de stadii (7,40 km). A doua, cuprinzînd-o şi pe cea dintîi, are un istm ce ţine de la Pagai Megaricai[16] pînă la portul Nisaia[17] al megarienilor, cu o întindere de 120 de stadii (22,20 km) de la o mare la alta. A treia peninsulă, care, la fel, o cuprinde şi pe aceasta din urmă, are un istm ce se întinde din fundul golfului Crisaios[18] pînă la Ther-mopylai. Imaginată ca o linie dreaptă, lungă cam de 508 stadii (93,98 km), această peninsulă cuprinde toată Beoţia, tăind de-a curmezişul Phocida şi pe epicnemidieni[19]. A patra peninsulă are un istm ce se întinde de la golful Âmbracic, prin Oiţa şi Trachinia[20], pînă în golful Maliac şi la Thermopylai, fiind cam de 800 de stadii (148 km); mai mare de 1000 de stadii (185 km) este un alt istm care ţine de la acelaşi golf Âmbracic, pe la thessalieni şi macedoneni, pînă în înfundătura golfului Thermaic. în felul acesta, însăşi înşiruirea peninsulelor impune o anumită ordine. Se cuvine, deci, să începem de la peninsula cea mai mică, dar şi cea mai vestită.

CAPITOLUL II

1 Peloponesul seamănă ca figură cu o frunză de pla- 335 tan, avînd aproape egală lungimea cu lăţimea, şi anume cam de 1400 de stadii (259 km). Una din aceste dimensiuni este socotită de la apus la răsărit, adică' de la Ghe-lonatas[21], prin Olympia şi Megalopolitis, pînă în Isthm; cealaltă, de la miazăzi la miazănoapte, adică de la ma-lieni, prin Arcadia, pînă la marea Egee. Perimetrul Pelo-ponesului, fără să se ia în considerare golfurile, este, după Polybios[22], de 4000 de stadii (740 km). Artemidoros mai adaugă 400 (74 km). Iar dacă se socotesc şi golfurile, se fac mai mult de 5600 (1036 km). Isthmul, măsurat pe drumul de traversare a vaselor, pe unde corăbiile cu măr-

furi sînt trase pe uscat de la o mare la cealaltă, este după cum am spus[23] de 40 de stadii (7,40 km).

2 Regiunea apuseană a acestei peninsule, udată' de marea Siciliei, este populată de eleeni şi de messenieni. Aceştia însă mai ocupă şi o parte din celelalte două coaste; astfel Eleia[24] se îndreaptă spre miazănoapte şi spre gura golfului Corinthiac, pînă la capul Araxos[25], în faţa căruia, de cealaltă parte a braţului de mare, se află Acar-nania, şi insulele din faţa acesteia, Zakynthos, Kephal!e-nia, Ithaca şi Echinadele[26], din grupul cărora este şi Du-lichion[27]; cit priveşte Messenia[28], cea mai mare parte a ei se deschide spre miazăzi şi spre marea Libyei, pînă la aşa-zisul Thurides[29] din apropierea capului Tainaron[30]. în continuare, dincolo de Eleia, se află neamul acheilor cu vederea spre miazănoapte, întinzîndu-se de-a lungul golfului Corinthiac şi sfîrşind în Sicyonia[31]. De aici înainte urmează Sicyona şi Corinthul pînă în Isthm. Dincolo de Messenia se află Laconia şi Argolida, şi aceasta din urmă pînă în Isthm. Golfurile de aici sînt cel Messeniac şi Laconic, al treilea este golful Argolic, iar al patrulea, Hermionic şi Saronic[32] (unii îl numesc Salami-niac); pe unele din aceste golfuri le umple marea Libyei, pe altele, marea Cretei şi marea Myrtoului. Unii autori şi braţul din golful Saronic îl numesc tot mare. Arcadîa este situată în mijlocul peninsulei, avînd vederea peste toate şi învecinîndu-se cu toate celelalte neamuri.

3 Golful Corinthiac începe de la gurile Evenului[33] (unii susţin că de la Acheloos care desparte pe acarnani de etolieni) şi ale Araxului[34]. Căci în acest loc înaintează pentru prima oară mai pronunţat unul spre altul ţărmurile din cele două părţi ale golfului. Apropiindu-se apoi tot mai mult, ele se întîlnesc pînă la urmă în preajma Rhionului şi Antirrhionului[35], lăsînd la mijloc doar o strîrotoare cam de 5 stadii (0,925 km). Rhionul este un promontoriu al acheienilor, care înaintează în mare, creînd o curbă spre interior în formă de seceră; de aceea 5*5 se şi numeşte Drepanon[36] sau „Secera". El se întinde între

Patrai şi Aigion[37], avînd şi un sanctuar al lui Poseidon. Antirrhion se situează la hotarul dintre Etolia şi Locrida-acesta se mai numeşte şi Rhion Molycrion[38]. Apoi, de aici înainte, ţărmul din nou se depărtează cîte puţin şi de o parte şi de alta, iar, după ce înaintează în golful Crissaios[39], se termină aici închis de hotarele apusene ale Beoţiei şi ale Megaridei. Golful Corinthului, socotit de la Evenos pînă la Araxos, are o circumferinţă de 2230 de stadii (412,55 km); dacă s-ar măsura de la Acheloos distanţa ar fi mai mare cu 100 de stadii (18,50 km). De la ^Acheloos pînă la Euenos locuiesc acarnani, apoi, de aici în continuare pînă la Antirrhion, etolieni; restul, pînă la Isthm, aparţine focidienilor, beoţienilor şi Megaridei măsurînd 1120 de stadii (207,20 km) lipsă două (0,37 km)! Marea de la Antirrhion pînă la Isthm ... se numeşte A1-" kyonis[40], care este o parte a golfului Crissaios. De la Isthm pînă la Araxos sînt 1030 de stadii (190,55 km). Şi, ca s-o spunem pe scurt, aşa cum este forma şi mărimea Peloponesului şi a uscatului de dincolo de braţul de mare pînă în fundul golfului, tot astfel este şi golful dintre ^ele. Acuma vom vorbi despre fiecare regiune în parte, începînd cu Eleia.

CAPITOLUL III

1 în prezent, Eleia (sau Elida) se cheamă întreg ţărmul ce se întinde între achei şi messeni, iar spre inima peninsulei, regiunea care atinge Arcadia, în părţile Pholoei[41], azanilorji ale^parrhasienilor[42]. Acest teritoriu, în vechim;', era împărţit între mai multe dinastii, apoi între doua"; unaji epeilor[43] şi cealaltă a lui Nestor, fiul lui Neleus[44]', după cum a spus Homer care numeşte pămîntul epeilor Elida,

„Spre coastele Elidei, ţara cea sfinţi
Unde domnesc epeii"[is],

iar teritoriul aflat sub cîrma lui Nestor îl numeşte Pylos[46], prin care, zice, curge Alfeul:

> Apa Alfeului, care-n ţara ţylenilor curge-asa mare?".

Poetul a cunoscut şi oraşul Pylos:

> (Cu vasul lor) sosiră ei la Pylos, A lui
> Neleu temeinică cetate[i%].

De fapt, Alfeul nu trece prin oraş, nici măcar pe alături, ci pe lingă Pylos curge un ak rîu pe care unii îl numesc Pamisos[49] alţii Amathos[50], de unde acest oraş pare să se fi chemat şi Pylos Emathoeis[51]. Alfeul curge numai prin regiunea oraşului Pylos.

2 Cetatea de azi Elis[52] încă nu fusese întemeiată pe vremea lui Homer, ci populaţia regiunii trăia în sate. Elida se mai numea Coile[53], pentru că întîmplarea fă'cea ca cea mai mare şi mai roditoare parte a ei să se afle într-o depresiune. Mai tîrziu, în urma războaielor per-sice, populaţia din mai multe sate s-a strîns în oraşul Elis de astăzi. Dealtfel, aproape (toate) celelalte locuri din Pelopones, afară doar de cîteva pe care le-a pomenit 337 poetul, nu le socotim oraşe, ci regiuni, care au fiecare mai multe grupări de sate, din care mai tîrziu şi-au alcătuit populaţia cunoscute oraşe; de pildă, Mantineia[54] Ar-cadiei a fost populată de argienii din cinci sate; Tegea[55] din nouă; tot din atîtea Heraia[56] întemeiată de Cleombro-tos sau de Cleonymos[57]. De asemenea, Aigion[58] s-a alcătuit din şapte sau opt sate, Patrai din şapte, Dyme[59] din opt. Tot astfel şi Elis s-a constituit în oraş din localităţile din jurul său. Una din acestea care s-a adăugat este Agriades. Rîul Peneu[60] curge prin oraş pe lîngă gimnaziul acestuia, pe care l-au construit, mulţi ani mai tîrziu, eleienii, după ce au trecut în puterea lor regiunile de sub stăpînirea lui Nestor.

3 Aceste regiuni au fost Pisatida, din care face parte şi Olympia, apoi Triphylia şi ţara cauconilor[61]. Numele de triphyli provine de la împrejurarea că erau alcătuiţi din trei triburi[62], cel al epeilor, aşezat de la început pe aceste meleaguri, apoi tribul minyenilor[63], care au populat regiunea mai^ tîrziu, şi, în sfîrşit, tribul eleienilor care, pînă la urmă, au ieşit biruitori. Unii autori, în loc de minyeni, desemnează pe arcadieni, care s-au războit în repetate rînduri pentru această regiune, de unde unul şi acelaşi oraş s-a numit şi Pylos Arcadic şi Tryphylic. Homer numeşte Pylos atît oraşul cît şi întreagă această regiune pînă la Messene. Dealtfel, „Catalogul corăbiilor", prin numele crailor şi al aşezărilor acestora, arată limpede că Elis Coile se afla aparte[64] de teritoriile de sub dominaţia lui Nestor. Eu le înfăţişez comparând cele prezente cu cele povestite de Homer. într-adevăt, e nevoie să punem alături datele prezente cu cele din trecut, datorită renumelui Poetului şi acelei familiarităţi dintre el şi noi, care face ca fiecare să creadă' că aduce unele îndreptări în formele date, cînd, de fapt, nu există nimic care să contravină versiunilor aşa de puternic acreditate în legătură cu aceste teme. Se cuvine, deci, să vorbim despre realităţile prezente şi să examinăm cele relatate de Poet, făcînd comparaţiile de cuviinţă'.

4 Există un promontoriu al Eleiei, cu numele Araxos, îndreptat spre miazănoapte şi situat la 60 de stadii (11,10 km) depărtare de oraşul achean Dyme. Acest promontoriu îl socotim punctul de unde începe coasta eleienilor. Dincolo de el, dacă o iei spre apus, se află portul eleienilor, Kyîlene[65], de la care este o cale de 120 de stadii (22,20 km) pînă la oraşul de astăzi. Şi poetul Homer pomeneşte de această Kyllene cînd vorbeşte de Otos Kyllenianul[66], căpetenia epeilor; într-adevăr, nu l-ar fi prezentat ca şef al epeilor, dacă ar fi fost de obîrşie din Kyllene din muntele Arcadiei. Kyllene este un sat de mărime mijlocie, care posedă o operă a lui Colotas, o admirabilă statuie de lemn şi fildeş a lui Asclepios. După Kyllene urmează promontoriul

Chelonatas, cel mai apusean punct al Peloponesului. în 338 fața lui, se află o insuliță şi apă puțin adîncă, la hotarul dintre Elida Coile şi regiunea pisaților, de unde calea pe apă pînă la Kephallenia[67] măsoară nu mai mult de 80 de stadii (14,80 km). Pe undeva pe aici este şi cursul rîului Elison sau Elisa[68], anume la hotarul dintre cele două regiuni amintite.

5 între Chelonatas şi Kyllene se varsă Peneul şi rîul numit de Poet Selleeis[69], care curge din Pholoe. Pe acesta din urmă este aşezat oraşul Ephyra, care este altul decît Ephyra Thesprotică, decît Ephyra Thessalică[70] şi decît Corinthul[71], fiind a patra localitate cu acest nume, situată pe drumul ce duce spre Lasion[72]; sau poate ultima este aceeaşi cu Boinoa[73] (pentru că aşa s-a obişnuit să se zică Oinoei) sau este o aşezare din vecinătatea ei, aflată la 120 de stadii (22,20 km) de oraşul Eleia; se pare că de aici se trage, după cîte se spune, Astyochea, mama lui Tleptolemus[74], fiul lui Heracles, pe care:

„Din Ephyra de pe Selleeis de soața o duse"[75]

(Căci mai cu seamă acolo au avut loc expedițiile lui Heracles, iar prin celelalte Ephyre nu curge nici un rîu Selleeis); şi de aici era platoşa lui Meges[76],

Pe care-o aduse Phileus cindva din Ephyra, de pe Selleeis[17].

De aici erau şi veninurile ucigătoare de oameni. Căci în Ephyra, zke Athena, a ajuns Odysseus,

Otrăvuri pierzătoare căutind să aibă
Săgețile să-şi ungă[78].

Iar despre Telemah, peținorii spun:

Ori vrea s-apuce calea spre Ephyra, Ca
el âe-acolo, din mănoasa țară, S-aduc-
aici otrăvuri pierzătoare[7^].

Căci şi fiicei lui Augeas[80], regele epeilor, Nesior, îi zice otrăvitoarea, cînd vorbeşte despre războiul purtat împotriva acestora, astfel:

> Eu mai iutii am ucis un bărbat, pe războinicul Muliu, Şi i-atn luat telegarii. El ginere a fost lui Augeas, Fata-i mai mare jiindu-i soţie, bălan—Agameda, Care ştia buruiene de leac c/te creşte pămîntul[81].

Şi în împrejurimile Sicyonei se află un rîu Selleeis şi, în apropierea lui, un sat Ephyra; şi în regiunea Agraia din Etolia este un sat Ephyra, iar cei care sînt de aici de obîrşie se cheamă ephyrieni[82]. Mai sînt şi alţi ephy-rieni, aceia ai perrhaibilor[83] de lîngă Macedonia, precum şi crannonii[84] şi thesproţii proveniţi din Kichyros, acelaşi cu Ephyra de altădată[83].

6 Dealtfel, Apollodoros, aducînd lămuriri despre felul în care obişnuia Poetul să facă deosebire între oraşele care poartă acelaşi nume, arată[86], de pildă, că localitatea Orchomenos din Arcadia[87] e numită de Poet „oraşul ar-cadian bogat în turme", iar celei din Beoţia îi zicea „Minyeios"[88]; de asemenea, pentru Samosul tracic[89] Poetul folosea determinarea „cel aşezat între Samos şi Imbros"[90], 339 ca să-l deosebească de Samosul ionic[91]; tot astfel el distingea Ephyra Thesprotică de celelalte prin atributele de departe şi de pe r'iul Selleeis. Aceste păreri nu se potrivesc însă cu cele exprimate de Demetrios Skepsios, cu toate că Apollodoros împrumută foarte multe de la acesta. Căci Demetrios susţine că rîul Selleeis nu se află la thes-proţi, ci în Eleia, lîngă Ephyra din acele părţi, cum am arătat mai sus. Deci asupra afirmaţiei lui Apollodoros trebuie să mai reflectăm, la fel şi asupra celor pe care el le-a spus despre Oichalia, anume că, deşi nu este o singură Oichalia, totuşi unul singur este oraşul lui Eurytos Oichalianul[92]; e limpede, aşadar, că, după părerea lui este vorba de Oichalia Thessalică, atunci cînd Poetul zice că de aici (au venit la Troia):

> „Cei din Oichalia, oraşul lui Eurytos Oichalianul[93].

Dar această Oichalia este aceeaşi din care Tamyris plecînd la Dorion[94],

„Muzele l-au întilnit şi luatu-i-au darul cîntării,
(Cînd se-ntorcea din Oichalia, de la Eurytos Oichalianul")^.

Căci dacă aceasta era Oichalia Thessalică, Skepsios greşeşte zicîndu-i „Arcadiană" Oidhaliei care poartă azi numele de Andania[96]. Iar dacă acesta are dreptate, şi despre Oichalia arcadiană s-a spus că era oraşul lui Eurytos, pentru că nu era numai unul (cu acest nume); dar Apollodoros îl socoteşte drept unul singur.

7 între gurile Peneului şi ale rîului Selleeis, lîngă Scol-lion[97], era situat un oraş cu numele Pylos. Dar acesta nu este oraşul lui Nestor, ci un altul, care nu are nici o legătură cu Pylos de pe Alfeu, nici cu cel de pe Pamisos sau Amathos, dacă e sa-i zicem astfel. Totuşi unii, ca să-şi apropie gloria şi obîrşia nobilă a lui Nestor, forţează lucrurile, pentru că în Peloponeş se pomenesc trei oraşe Pylos, cum dealtfel arată şi poemele homerice:

„Este un Pylos 'nainte de Pylos; există şi alluP[s]

şi anume cel despre care vorbim şi cel Lepreatic din Triphylia şi Pisatida; iar al treilea este Pylosul din Mes-senia de lîngă muntele Coryphasion". Astfel, fiecare încearcă să-l prezinte pe cel de la ei „nisipos" şi pe acesta îl dă drept patria lui Nestor. în felul acesta mulţi, chiar dintre istoriografii şi poeţii mai tineri, susţin că Nestor este messenian, sprijinindu-şi afirmaţiile pe oraşul Pylos păstrat pînă pe vremea lor. Dar cei mai legaţi de Homer, urmînd versurile poetului, susţin că[1] acel Pylos este al lui Nestor, pe a cărui regiune o străbate Alfeul; iar acest rîu brăzdează Pisatida şi Triphylia. Cei de obîrşie din Elis Coile au revendicat o asftel de glorie 340 oraşului Pylos de la ei, dînd şi anumite dovezi ca locul Gerenos, rîul Geron şi un altul, Geranios[100], încredin-ţîndu-ne că Nestor după acestea a fost supranumit Gere-

nios. Acelaşi lucru l-au făcut şi messenienii şi merită, se pare, mai multă crezare; ei susţin că mai vestită este Gerena[101] de la ei, cea bine populată odinioară. Acestea sînt părerile de astăzi despre Elis Coile.

8 Iar Poetul, împărţind această regiune în patru şi vorbind de patru căpetenii, nu s-a exprimat limpede:

> Cei din Buprasiu apoi fi toţi cei din sfinta Elida, Cît se cuprinde intre oraşul hotarnic Mirsinos Pin la Hyrmina şi stinca Olenică şi la Alesiu, Patru mai mari căpetenii aveau, fiecare cu zece Repezi corăbii, şi-n ele erau cu duiumul epeii[192].

Dar, cum numeşte epei amîndouă neamurile, atît pe buprasieni[103] cît şi pe eleieni, şi niciodată nu le zice eleieni buprasienilor, nu Eleia ar putea să apară împărţită în patru, ci teritoriul epeilor, pe care mai înainte îl împărţise în două; dealtfel, nici nu aparţine Elidei Buprasion, ci mai degrabă epeilor. Că pe buprasieni îi numeşte epei o dovedeşte versul:

> Ca mai demult, cînd epeii cu jocuri serbau în Buprasiu Moartea lui Amarinceu^.

(Iar Buprasion este o regiune a Eleiei, fără să aibă o localitate omonimă. în prezent şi această regiune pare să fie o parte a Elidei). Şi totuşi Poetul, pomenind de Buprasion şi de „Elida divină"[105], se pare că le înşiră alături; apoi le împarte în patru părţi ca şi cum aceste subîmpărţiri ar fi subordonate teritoriului comun al Buprasiului şi al Elidei. într-adevăr, Buprasion chiar era, se pare, o aşezare vrednică de pomenit a Eleiei, dar astăzi nu mai există. în prezent mai poartă acest nume doar regiunea care atinge drumul ce duce la Dyme din oraşul actual Elis. Se mai poate presupune că odinioară Buprasion a fost mai strălucit decît Elis, după cum au fost şi epeii faţă de eleieni; dar mai tîrziu, în loc de epei, li s-a zis acestora eleieni. Buprasion, deci, era o

parte a Elidei. Aceasta este o figură poetică[106] prin care Homer,^ se spune, desemnează partea pentru întreg, ca de pildă:

Prin Elada şi prin mijlocul Argosului[10]"
Şi Prin Elada fi prin
Phthia[1]^

Se luptau cureţi şi etolienî^,
Cei din Dulichion şi din sacrele Echim:Ji[iw].

Căci Dulichion făcea parte din Echinade. Această figură o folosesc şi poeţii ulteriori. Hipponax (de pildă): „Mănâncă pîine de-a cyprioţilor şi grîu de-al amathusieni-lor"[m]. Iar amathusienii[11]* sînt tot cyprioţi. Iată şi Alcman:

Fermecătorul Cypru părăsind
Si Papbosul de apă — împrejmuit[113].

341 Şi Esdhil: „Cîştigînd la sorţi întregul Cypru şi Paphos"[114]. Iar obiecţiei că Homer nu a dat numele de eleieni buprasienilor, nici n-a vorbit de multe lucruri care există în fapt, iată' ce-i vom răspunde: aceasta nu constituie o dovadă a inexistenţei lor, ci numai a faptului că Poetul nu le-a pomenit.

9 Hecataios din Milet susţine[115] că epeii sînt alţii decît eleienii; căci epeii l-au însoţit pe Heracles în expediţia împotriva lui Augeas, l-au învins pe acesta şi au cucerit Elida pentru erou. El mai adaugă că şi Dyme este oraş epeian şi achaic. Multe lucruri, chiar din cele ce n-au fost vreodată, povestesc istoriografii vechi, îndopaţi cu minciuni scoase din mitologie. De aceea se şi contrazic între ei pe aceeaşi temă. Nu este de necrezut nici faptul că epeii, deosebindu-se odinioară de eleieni şi fiind de alt neam, au ajuns la aceeaşi supremaţie şi au cîrmuit împreună cetatea; iar stăpînirea lor se întindea chiar pînă la Dyme. Poetul nu a numit oraşul Dyme şi nu e cu nepu-

tință ca pe atunci acesta să fi fost cîrmuit de epei, pe urmă de ionieni, sau mai degrabă nu de aceştia, ci de acheii care au pus stăpînire pe țara lor. Dintre cele patru subîmpărțiri din care face parte şi Buprasion, Hyrmine şi Myrsinos[116] aparțin Eleiei, celelalte (două), după pă-reTea unora, se află la hotarele Pisatidei.

10 Hyrmine era un orăşel, azi însă nu mai există; mai este doar un promontoriu muntos aproape de Kyllene, numit Hormina sau Hyrmina[117]. Myrsinos este Myrtuntion de astăzi, o aşezare ce se întinde pînă la mare, fiind situată pe drumul de la Dyme la Elis, la 70 de stadii (12,95 km) depărtare de oraşul eleienilor. Se presupune că stînca Olenia este actuala Scollis[118]; căci trebuie să vorbim şi de lucruri probabile, de vreme ce s-au schimbat şi locurile şi numele lor, iar Poetul în privința multora nu este prea limpede. Există un munte stîncos care apar ține dymailor, trkailor[119] şi eleienilor la un loc; acest munte se află în continuarea unui alt munte arcadian numit Lampeia[120], situat la 130 de stadii (24,05 km) depărtare de Elis, la 100 (18,50 km) de Tritaia, ia_ tot atîtea stadii de (Dyme)[121]; acestea sînt oraşe acheiene. Aleision este Alesiaion[122] de astăzi, o regiune în preajma Amphidolidei, în care locuitorii din împrejurimi țin tîrg chiar lunar; el este situat pe drumul de munte ce duce din Elis la Olympia. Odinioară era un oraş al Pisatidei, dar din timp în timp hotarele s-au strămutat dintr-un loc într-altul, din pricina schimbării căpeteniilor. Homer numeşte Aleisios şi dîmbul lui Aleisios, cînd zice:

> Pîn-au ajuns în telegi la Bupresiu, mănosul în grîne,
> Şi pe la stînca Olenică, iîmb ce-i zice al lui Aleisios[12^].

Aceste versuri trebuie să fie înțelese prin transfer de cuvinte, ca şi cum s-ar zice: şi unde este un dhnb ce-i zice al lui Aleisios. Unii vorbesc şi de un rîu Aleisios[124].

11 Pentru că se vorbeşte de cauconi în Triphyîia de lîngă Messenia, unii autori menționează şi o Dyme Cau-

conidă[125]; cum există şi un rîu în regiunea Dymaia, între Dyme şi Tritaia, cu numele Caucon[126], (de genul feminin), se pune întrebarea dacă nu cumva este vorba de două ramuri de cauconi, unii din jurul Triphyliei, alţii din preajma Dymei Elidei şi a Cauconului. Ultimul este afluentul unui alt rîu care are un nume masculin, Teutheas[127], la fel ca numele unui orăşel a cărei populaţie a fost cuprinsă apoi în Dyme, afară doar de faptul că oraşul se pronunţă fără sigma, Teuthea[128], fiind un nume feminin, cu ultima silabă lungă. în acest oraş se afla sanctuarul Artemidei Nemidia[129]. Teutheas se varsă în Acheloos; acesta curge pe la Lyma[130], avînd acelaşi nume ca cel din Acarnania, căci se mai cheamă şi Peiros[131]. Cînd Hesiod spune:

> Pe stîncci Olenia s-a aşezat,
> Pe malul rîului Peiros cel lat[132],

unii îi schimbă numele greşit în Poros. (în legătură cu cauconii mai există semne de întrebare — spune Stra-bon — pentru că, atunci cînd Athena, luînd forma lui Mentor, îi vorbeşte lui Nestor, în Odiseia, în următorii termeni:

> Iar miine dimineaţă mă voi duce La
> cauconii cei viteji, la care Mă
> cheamă grea si veche datorie, Iar tu
> pe Telemah, fiindu-ţi oaspe, Trimtte-
> l c-o teleagă si cu unul Din fiii tăi;
> dă-i caii. . .[133],

pare că se referă la o anumită regiune a epeilor pe care au stăpînit-o cauconii, alţii decît cei din Triphylia, probabil cei care se întindeau pînă la hotarul Dymei). Căci nu e drept să se treacă cu vederea nici obîrşia epitetului Cauconis pe lîngă numele Dymei, nici de unde-i provine rîului numele de Caucon, deoarece se pune întrebarea cine sînt înşişi cauconii la care Athena zice că s-a dus ca să-şi ceară datoria. Căci dacă vom accepta că este vorba

de cei din Triphylia din preajma Lepreonului, nu ştiu cum va cîştiga credit această versiune; de aceea şi scriu unii:

Unde cu bani nu puțini mi-s datori in divina Elidă.

Aceasta se va vedea mai limpede, în continuare, unde[134] vom descrie Pisatida şi Triphylia pînă la hotarul cu messenienii.

12 Dincolo de capul Chelonatas se întinde coasta lungă a pisaților, apoi capul Pheia[135]; exista şi un orăşel (cu acest nume)

„Lingă zidurile Pheiei, pe-ale Iardanului maluri"[136].

Căci prin apropiere curge şi un rîuleț. Unii autori con- 343 sideră Pheia punctul de la care începe Pisatida. în fața acesteia se află o insuliță şi un port, de unde cel mai scurt drum dinspre mare, pînă la Olympia este de 120 de stadii (22,20 km). Apoi îndată se întîlneşte un alt cap care înaintează mult spre apus, la fel ca Chelonatas; de la el pînă la Kephallenia sînt iarăşi 120 de stadii (22,20 km). Urmează apoi gura Alfeului, care se află la 280 de stadii (51,80 km) depărtare de capul Chelonatas şi la 545 (100,82 km) de capul Araxos. Acest rîu curge la vale din aceleaşi locuri din care coboară Eurotas[137]. Asea este numele unui sat al Megalopolitidei[138], care are doua izvoare apropiate unul de altul, din care curg aceste două rîuri. Pierzîndu-se sub pămînt, ele se ivesc din nou la suprafață după multe stadii, apoi unul coboară în Laconia, altul în Pisatida. Eurotas, aşadar, după ce îşi reia cursul în Bleminatida[139] şi curge apoi prin Sparta însăşi, parcurgînd şi o vale lungă pe lîngă Helos[140], de care pomeneşte şi Homer, se varsă în mare între Gytheion[141], portul Spartei, şi Acraia[142]. Alfeul, după ce primeşte şi apele rîului Ladon[143] şi ale Erymanthului[144], ca şi alte rîuri mai puțin importante, şi brăzdează Phrixa[145], Pisatida şi Triphylia, trecînd şi pe lîngă Olympia, se

aruncă în marea Siciliei între Pheia şi Epitalion[146]. La gura acestuia se află dumbrava sfîntă a Artemidei Alphe-ionia sau Alpheiusa[147] (căci se spune în amîndouă felurile), care se găseşte cam la 80 de stadii (14,80 km) depărtare de Olympia. în cinstea acestor divinităţi, şi în Olympia se celebrează anual procesiuni, cu care prilej ea este adorată cu epitetul de Elaphia şi Daphnia. întreaga regiune este înţesată de temple închinate Artemidei, Afroditei şi nimfelor, înălţate în dumbrăvi pline de flori care cresc foarte multe pentru că au apă din belşug. Dese sînt şi templele ridicate în cinstea lui Hermes, de-a lungul drumurilor, la fel şi cele închinate lui Poseidon, pe ţărmuri. în templul Artemidei Alpheionia se află picturi de-ale lui Cleanthes şi Aregon, doi bărbaţi din Corinth; celui dintîi îi aparţin picturile „Luarea Troiei" şi „Naşterea Athenei", celuilalt, „Artemis purtată pe un grifon", opere de foarte mare valoare.

13 Urmează apoi un munte care desparte Makîstia[148] Triphyliei de Pisatida, apoi un alt rîu Chalkis[149] şi un izvor Crunoi[150] ca şi localitatea Ghalkis[151]. Dincolo de acestea, este situat Samicon[152], unde se află un sanctuar foarte venerat al lui Poseidon Samios; sanctuarul este o dumbravă plină de măslini sălbatici. Se îngrijesc de ea locuitorii din Makistos[153]. Aceştia vesteau şi repausul pe care îl numesc Samian. Dar mai contribuie la întreţinerea acestui sanctuar toţi triphylienii. Iar templul Athenei Skilluntia de lîngă oraşul Skillus[154] este unul din cele mai vestite lăcaşe ale zeiţei, situat aproape de Olympia într-o regiune pietroasă'[155].

14 în dreptul acestor sanctuare, la 30 (5,55 km) sau cu puţin mai multe stadii mai sus de la ţărmul mării,
344 se află Pylosul Triphylic sau Lepreatic, pe care Homer îl determină cu epitetul „nisipos" şi-l prezintă ca patrie a lui Nestor, dacă se pot lua dovezi din epopeile homerice. Iar epitetul „nisipos" şi 1-a primit fie după rîul numit odinioară Amathos, care curgea prin partea lui de miazănoapte şi care azi se cheamă Mamaos şi Ar-

cadicos[156], fie că acest rîu s-a numit Pamisos[157], la fel ca alte două rîuri din Messenia, şi atunci oraşul îşi are nelămurită obîrşia epitetului său. Căci după cîte se spune, este falsă explicaţia că rîul sau regiunea din acele părţi ar fi nisipoase. Spre răsărit, în vecinătatea Pylosului, se află un munte cu numele Mintha[158], despre care legenda spune că, fiind concubina lui Hades şi persecutată de Persefona, s-a preschimbat în ismă de grădină pe care unii o numesc „binemirositoarea". Ba este şi un sanctuar al lui Hades lîngă munte, cinstit şi de makistieni, şi se mai află o dumbravă a Demetrei ce se întinde mai sus de cîmpul pylienilor. Cîrnpia aceasta are pămînt roditor care, atingînd marea, cuprinde în lung întreg intervalul dintre Samicon şi rîul Neda[159]. Ţărmul mării din aceste părţi are dune de nisip şi este îngust, încît nimeni n-ar putea să nu-şi dea seama că de aici şi-a primit oraşul Pylos atributul „nisipos".

15 Vecine dinspre miazănoapte cu oraşul Pylos erau două orăşele triphylice, Hypana[160] şi Tympaneai[161]; unul din acestea a fost cuprins în oraşul Elis, celălalt mai dăinuie încă. Prin apropiere curg şi două rîuri, anume Dalion şi Acheron[162], afluenţi ai Alfeului. Iar Acheronul şi-a primit numele de la înrudirea sa cu Hadesul[163], într-adevăr s-au şi bucurat de o foarte mare cinste templele de aici ale Demetrei şi ale Corei, ca şi templele închinate lui Hades, poate datorită contrastelor, după cîte afirmă Demetrios din Skepsis. Căci Triphylia este şi roditoare, dar produce şi neghină şi papură, de aceea, în locul unei recolte bogate, în unele regiuni se mai simte lipsa de produse.

16 La miazăzi de Pylos se află Lepreon[164]; şi acest oraş era odinioară retras la 40 de stadii (7,40 km) de la ţărmul mării. între Lepreon şi Annios se găseşte templul lui Poseidon Samios[165], la 100 stadii (18,50 km) depărtare de amîndouă. Acesta este templul în care zice Poetul că a găsit Telemah pe pylieni aducînd jertfă:

Sosiră ei cu tasul lor la Pylos,
A lui Neleu temeinică cetate^
Pe mal aveau pylenii sărbătoare;
Buhai murgani jertfeau pe-a lui altare[166].

345 Căci este propriu Poetului să plăsmuiască şi ceea ce n-a fost vreodată; dar cînd îi stă în putinţă să-şi potrivească versurile cu realitatea şi să respecte adevărul în naraţiune, atunci cu osebire a socotit de cuviinţă să se ferească de plăsmuiri. Lepreaţii aveau un teren roditor; vecinii lor erau kyparissienii[167]. Teritoriul celor două aşezări îl stăpîneau odinioară cauconii: tot ei stăpîneau şi Makistos, pe care unii îl numesc Platanistus[168]. Orăşelul are acelaşi nume ca regiunea. Se spune că pe teritoriul Lepreonului se găseşte şi un monument zis al lui Caucon, fie că este vorba de o căpetenie de-a lor, fie, altminterea, de vreunul cu acelaşi nume ca cel al neamului.

17 Se povestesc mai multe lucruri despre cauconi: printre altele se spune că sînt un neam arcadian, ca cel pe-lasgic, şi dealtfel, rătăcitor ca şi acela. Poetul specifică faptul[169] că ei au venit în ajutorul troienilor, dar de unde anume, nu precizează; se pare că din Paphlagonia; căci acolo se cheamă cauconiaţi nişte vecini de-ai mariandyni-lor care sînt tot paflagoni. Vom vorbi despre acestea mai pe larg cînd vom ajunge cu descrierea la regiunea lor[170]. Deocamdată iată ce trebuie să mai adăugăm despre cauconii din Triphylia. Unii autori susţin că întreagă Eleia de astăzi, din Messenia pînă la Dyme, s-a numit cîndva Cauconia. într-adevăr, Antimachos numeşte[171] pe toţi locuitorii de aici epei şi cauconi. Alţi autori spun că aceştia n-au ocupat întreagă acea regiune, ci o populau împărţiţi în două, unii spre Messenia, în Triphylia, alţii spre Dyme, în Bupresida şi în Elis Coile. Aristotel[172] mai cu seamă aici îi ştie aşezaţi. Părerea din urmă se potriveşte mai bine cu cuvintele lui Homer şi infirmă presupunerea de mai înainte. Căci Nestor, care locuia în Pylosul Triphylic, se afla ceva mai jos. Regiunile care se întind de la el, spre miazăzi şi spre răsărit (acestea sînt cele ce se învecinează

cu Messenia şi Laconia), şi care se aflau sub ascultarea lui Nestor le populau cauconii, astfel că cei care aveau de călătorit din Pylos în Lacedemona erau nevoiți să facă drumul pe la cauconi. Templul lui Poseidon Samios şi portul din vecinătatea lui, la care a acostat Telemah, au vederea spre apus şi miazănoapte. Dacă, deci, cauconii au locuit numai aici, descrierea Poetului nu are înțeles. Căci, după Sotades[173], Athena porunceşte lui Nestor să-l trimită pe Telemah cu o corabie împreună cu fiul său în Lacedemona, în părțile de răsărit. Zeița zice că ea însăşi se va duce înapoi, spre apus, ca să înnopteze în corabie;

„iar in zori de zi la cauconii mărinimos"

va merge iarăşi înapoi (spre răsărit) să-şi ceară datoria. Cum se potrivesc, aşadar, toate acestea? Căci Nestor putea să-i spună (zeiței): „Cauconii se află' mai jos de 346 mine, pe drumul ce duce în Lacedemona; aşadar, pentru ce nu-i însoțeşti pe oamenii lui Telemah, ci te duci tocmai în direcția opusă"? Totodată persoana care se duce să-şi ia o datorie şi încă una însemnată, după cum zice, de la nişte oameni aflați sub ascultarea lui Nestor, se cuvenea să ceară de la acesta vreun sprijin, în caz că ei ar nesocoti unele legăminte, cum se obişnuieşte la învoieli. Dar acest lucru nu s-a întîmplat. Dacă, aşadar, cauconii ar locui numai în acele părți, la asemenea absurdități s-ar ajunge; dar, cum ei sînt risipiți şi prin părțile Eleiei dinspre Dyme, de bună seamă acolo a putut să spună Athena că va pleca şi astfel nici întoarcerea ei la corabie n-ar mai fi lipsită de sens, după cum nici sustragerea de la însoțirea lui Telemah, apucînd-o tocmai în direcția opusă. în chip asemănător şi denumirile ce se ivesc în legătură cu oraşul Pylos îşi vor găsi deslușirea cuvenită, dacă se va înainta încă puțin cu descrierea locurilor pînă la oraşul Pylos din Messenia.

18 Unii din locuitorii Triphyliei se numeau paroreați[174]; ei ocupau munții din preajma Lepreonului şi Makistos

care se întind pînă la mare, în apropierea templului Sa-miac al lui Poseidon.

19 Mai jos de aceştia, pe ţărmul mării, sînt două peşteri, una a nimfelor Anigriade[175]; cealaltă este peştera despre oare se povestesc întâmplările legate de Atlantide şi de naşterea lui Dardanos[176]. Aici se află şi două dumbrăvi, Ioniană şi Eurykydeiană[177]. Apoi se întîlneşte fortăreaţa Samicon care, odinioară, a fost un oraş, numit Samos[178], poate pentru înălţimea lui, deoarece (localnicii) numeau samos „înălţimile". Poate însă că această fortăreaţă să fi fost cetăţuia Arenei[179] pe care o pomeneşte Poetul în „Catalog" astfel:

Cei aşezaţi în Pylos şi-n îmbelşugata Arene[ls(>].

Unii, pentru că nu găsesc Arena nicăieri în mod precis, o presupun cu osebire lîngă rîul Anigros[181], numit înainte Minyeios, care curgea pe lîngă acest oraş şi astfel argumentul lor capătă greutate. într-adevăr, Homer precizează:

Este un rîu, Minyeios, ce apele-şi varsă în mare Lingă Arena[182].

Căci lînga peştera nimfelor Anigriade se află un izvor. Mai jos de acesta, terenul este mlăştinos şi uleios. Cea mai mare parte a apei (de aici) o primeşte Anigros, care este adînc şi n-are pantă, încît creează şi bălţi în jur; iar cum terenul e nămolos, împrăştie împrejur un miros greu pe o rază de 20 de stadii (3,70 km) şi face peştii necomestibili. Unii povestesc că aceasta se întîmplă pentru că unii din centaurii răniţi (de Heracles) aici s-au spălat de veninul Hydrei, alţii apoi că Melampus a folosit această apă cu însuşiri curăţitoare la purificarea Proiti-delor[183]. 347 într-adevăr, băile cu apa de aici vindecă exema, lepra albă şi pecinginea. Se spune că şi Alfeul şi-a primit acest nume de la proprietatea sa curativă în maladiile de

lepră[184]. Deoarece, aşadar, cursul orizontal al rîului Anigros ca şi smîrcurile lăsate de refluxurile mării ajută mai degrabă la menţinerea apei decît la scurgerea ei, se spune că rîul s-a numit mai demult Mimnyeios[185], iar acesta s-a schimbat apoi astfel încît a ajuns Minyeios. Dar obîrşia numelui are şi alte explicaţii. De pildă, el ar mai putea proveni de la oamenii care au sosit pe aceste meleaguri împreună cu Chloris, mama lui Nestor, din Orchomenos Minyeios, sau poate de la minyeni[186], acei urmaşi ai argonauţilor care au fost izgoniţi din Lemnos şi au ajuns în Lacedemona, iar de aici, în Triphylia. Aici, ei s-au aşezat în preajma Arenei, în regiunea numită azi Aipasia[187], care însă azi nu mai păstrează aşezările întemeiate de minyeni. Unii dintre ei, împreună cu Theras, fiul lui Autesion (acesta era un urmaş de-al lui Polynices)[188], plecînd pe mare în insula situată între Cyrene şi Creta,

„Calliste mai demult, mai pe urmi cu numele Tbera[tm],

după cîte precizează Callimach, au întemeiat în ea oraşul Thera, metropola Cyrenei, dînd apoi şi insulei acelaşi nume ca oraşului.

20 între rîul Anigros şi muntele din care izvorăşte se vede lunca Iardanului[190] şi un mormînt. Tot acolo se mai găsesc şi nişte stînci Achaice[191] desprinse din acelaşi munte, în vîrful cărora se înalţă oraşul Samos, despre care am pomenit[192]. Acest oraş nici măcar nu este menţionat de autorii de Peripluri, poate pentru că s-a distrus de mult, poate şi din pricina poziţiei sale. Căci pe ţărmul mării se află, aşa cum am spus, dumbrava sfîntă a lui Posei-don. Mai sus de ea, în faţa fortăreţei Samicon de astăzi, se ridică o colină înaltă pe care era aşezat oraşul Samos, astfel încît nu se vedea de la mare. Şi cîmpia din părţile acelea se cheamă Samicon, fapt prin care s-ar putea dovedi o dată mai mult că a existat aici cîndva un oraş

mare. Şi Rhadina, pe care a cîntat-o Stesidhoros, după cum reiese din poemul său, al cărui început este:

„Hai, Muză melodioasă, Erato, cîntecu-ncepe, „Despre copiii din Samos dă ritmii cu lira iubită[193],

se zice că de aici îşi are obîrşia. Căci Rhadina, care a fost dăruită de soţie unui tiran din Corinth, a plecat cu corabia pe mare din Samos, ajutată de suflarea Zefirului[194]; nicidecum ea n-a pornit din Samosul ionic. Mînat de acelaşi vînt, fratele său a sosit la Delfi în fruntea theorilor[195]. Vărul ei, care era îndrăgostit de ea, s-a dus cu o căruţă la Corinth s-o caute. Tiranul, ucigîndu-i pe amîndoi, le-a trimis acasă leşurile cu căruţa, apoi, răzgîndindu-se, porunci să fie aduşi înapoi şi-i înmormîntă.

348 21 De la acest Pylos şi de la Lepreon este o depărtare de vreo 400 de stadii (74 km) pînă' la Pylosul Messenian şi la Coryphasion, nişte fortăreţe situate la mare, ca şi pînă la insula Sphagia[196] aflată alături. De la Alfeu, distanţa este de 750 de stadii (138,75 km), iar de la Che-lonatas, 1030 (190,55 km). In spaţiul dintre ele se afla templul lui Heracles Makistios şi rîul Akidon[197]. Acesta curge pe lîngă mormîntul lui Iardanos şi prin preajma oraşului Chaa[198], care se afla odinioară aproape de Lepreon, unde se găseşte şi cîmpia Aipasion[199]. în preajma localităţii Chaa a avut loc, susţin unii autori, războiul arcadlenilor împotriva pylienilor[200], pe care 1-a pomenit Homer; aceştia cred de cuviinţă că versurile homerice trebuie să se scrie astfel:

„Tinăr acum să fi fost ca odată cina arcadienii Pe la Akidon, la rîul amarnic, luptau cu pylenii Şi-mpresuraseră Chaa"[101],

şi nu Keladontul, nici Pheia[202]. Căci Ohaa se afla mai aproape decît aceste localităţi de mormîntul lui Iardanos şi de arcadieni.

hotarul Triphylief HL l^Akldon * Neck $ astăz i
impetuos al NSS cte^k ^"ia fl fomea2â Cursul
caio>, ditV-un i2v0r "" dm muntelt arcadian L^
făcut să ţîşnească Rhl P£ ^ ~ Spune mitolo Sia ~ "a
Zeus. Cursul acestui ?' "" *' îf Spde cînd"a născut Pe
Pile în careVyrSS cS^lf d^ă ţN** F? p£
se învecinează cu kv^riS - ^ dmBe "^M"^
messenieni. în vec£ ",' '"V*111 Plimii locuito"
sub ascultarea ki N^r "t aU> St altfel trase> încît
dincolo de Neda-^e al ^ V U"H loCUîtori »*»«*
?i unele regiunfde neste T^' ?yparissJei » Wineau
marea PylLă oîr/ 1? T" dupa CUm* Homer întinde
găduk A^sj^tv^ora?e pecare ie a fă -

"To^ *"** de *" l« hotarul prundosului P,los«™.

S^iSS'SES -e aîd-a - cea care zice
det KypTrSf' î^ălătoria Pe %* coasta mârii^ sion^se
IUZZEZI™ *&"* ***«««*? *la Corypha-' s-a numit mai
demS? Ar' despr V?re unii cred greşit că si apoi capul
PhS^S^S *f fd oa *Arene *¥*»"". (18,50 km) oînflTr u • la
Care sînt 10o de stad ii P7los S tă ac^ln ^H™ * la oraşul numit
astăzi acelaşi mZ?&£j& ^ P?*2" avînd un ora*el c" situat
aşezărtfSn "ecnîm" "T* f * 7*^ arătăm cum se nrez L
r ' * e~am fl mulumit Sma lor n-ar fi S^ .tre, ln Pa»e astăzi,
dacă fai-
cînd eram cop 1 cfcl1 P1"Va noi, încă de pe vremea într-altul,
se cuvin! T """ Ie.P™* într-un fel, alţii
Cei mai VrednkPd LTr^"™"1 PUnCtul de vedere
dobîndit cel mal îLlr Smt oegr5„t aceia c*re şi-au
cum Homer îTl^Z™'^ *. «P?i«n& Iar
(mai întîi) vorbe fSsJ ^ *? CUVine S* Cercetâm
prezente asa dS , 1Sa le con»parăm cu cele
. aşa dupa cum spuneam cu puţin mai înainte. 349

24 Datele furnizate de Homer despre Elida Coile şi despre Buprasion le-am cîntărit de _ curînd. în legătură cu împărăţia lui Nestor Poetul se exprimă astfel:

> Locuitorii din Pylos precum şi din dalba Arena
> Şi din Thryon de pe lingă Alfeu fi din Aipy-ntăritul,
> Din Amphigeneia fi din Pteleos, din Kyparîseis, ...
> Din Dorion fi din Helos, pe unde pe tracul Tamyris
> Muzele l-au intilnit fi luatu-i-au darul cîntării, [v] ;
> Cînd de la craiul Evryt din Oichalia el făcea drumul[212]. .

Oraşul Pylos este, aşadar, cel care ridică semne de întrebare; vom face îndată cercetările de cuviinţă în legătură cu el. Despre Arena am vorbit. Oraşul căruia într-un loc îi zice Thryon, într-altul îl numeşte Thryoessa:[213]

> Este pe-un deal răsărit o cetate, Thryoessa-i zice,
> Departe pe Alfeu.

Poetul îi mai spune şi Vadul Alfeului,_ deoarece se pare că în acel loc fluviul putea fi trecut cu piciorul; în prezent, un loc al Makistiei se cheamă Epitalion. Cît despre întă-ritul Aipy[214] unii se întreabă dacă este un nume sau epitetul lui şi care anume este atunci oraşul şi dacă nu cumva este actuala Margalai din Amphidolia[21^]. Numai că aceasta nu este o cetate întărită de la natură; o alta se vede întărită de natura locului în Makistia. Cel care o presupune, aşadar, pe aceasta, zice că numele oraşului Aipy a fost impus de natura locului, ca Helos, ca Aigialos şi ca mai multe altele[216]. Cel care identifică oraşul Aipy cu Margalai susţine negreşit contrariul. Thryon şi Thryoessa se spune că sînt aceleaşi cu Epitalion, deoarece întreagă această regiune şi mai cu seamă rîurile ei sînt bogate în alge; aceasta se vede în mai mare măsură în locurile unde sînt vaduri. Căci, după cîte se spune, vadul se chema şi Thryon, iar Epitalion se mai numea şi Aipy bine întărit, pentru că este fortificat de la natură. în altă parte, Poetul desemnează cu acest nume (de Aipy) o colină abruptă:

E pe-o colină abruptă-o cetate, Thryoessa-i zice
Departe pe-Alfeu, la hotarul prundosuluif Pylos 217

25 Kyparisseeis se afla prin vechea Makistia, pe vremea ■cînd Makistia se întindea pînă dincolo de Neda; dar în prezent nu mai este populat, după cum nu este nici Ma-kiston. Alta este Kyparissia din Messenia[218], care nu are numele chiar identic, dar la fel se rosteşte azi şi cel din Makistia (şi anume) Kyparissia, cu formă feminină şi de singular, numai rîul se mai cheamă azi Kyparisseeis. Şi Amphigeneia[219] aparţine Makistiei, aflîndu-se în preajma localităţii Hypsoeis[220], unde se găseşte templul Latonei. Pteleon[221] este o fundaţie a coloniştilor din oraşul Pteleon al Thessaliei. într-adevăr, se pomeneşte şi pe acolo de (un oraş cu acest nume).

„Din Antron, de la marginea mării,
Şi din Pteleon bogat în păşune"[222]. 350

în prezent însă este un teren acoperit cu păduri şi fără aşezări care se cheamă Pteleasion[223]. Cît despre Helos, unii susţin că este un loc în preajma Alfeului, alţii că e un oraş ca cel din Laconia.

Helos, cetate la mare[2ii].

Alţii apoi îl socot o mlaştină de lîngă Alorion[225], unde se află templul Artemidei Eleiene de sub stăpînirea arcadie-nilor, deoarece aceştia deţineau rangurile sacerdotale. Unii susţin că Helos este muntele Dorion[226], alţii, o cîmpie, (alţii, însă), un orăşel. în prezent nu se vede nici o urmă din el. Totuşi unii susţin că Oluris sau Olura[227] de astăzi, situata în aşa zisa Vale a Messeniei, este Dorion (homeric). Căci pe aici pe undeva a fost şi Oichalia lui Eurytos, care corespunde Andaniei de astăzi, un orăşel arcadian omonim cu cel thessalic şi cu cel euboic[228]. De aici zice Poetul[229] că a sosit la Dorion thracul Thamyris căruia Muzele i-au răpit darul cîntării.

26 Din cele de mai sus reiese limpede că teritoriul de sub ascultarea lui Nestor se întindea şi de-o parte şi de alta a Alfeului şi, în întregime, se chema pămîntul pylieni-lor. Numai că Alfeul nu atinge nicăieri nici Messenia nici Elida Coile. Căci în această regiune se află patria lui Nestor pe care o numim Pyilosul Triphylic şi Arcadic şi Lepreatic. într-adevăr celelalte oraşe Pylos se pot vedea la mare, în vreme ce acesta se află la mai bine de 30 de stadii (5,55 km) mai sus de la ţărmul mării, ceea ce reiese limpede şi din poeme. Căci la tovarăşii Iui Telemah, la corabie, e trimis un sol ca să-i invite la ospăţ. Telemah, apoi, la întoarcerea sa din Sparta, nu^i îngăduie lui Peisis-tratos să meargă' în oraş, ci-l îndeamnă să se grăbească să facă îndată calea întoarsă spre corabie, de unde reiese că nu era unul şi acelaşi drumul spre oraş şi spre port. Iar întoarcerea lui Telemah aşa s-ar putea exprima corect:

> Plutiră asa de-a lungul pe la Crunoi Şi
> Chalkis cea cu apele frumoase. Cînd
> soarele-asfinţi si orice drumuri Se-
> ntunecară, vasu-mpins de vintul Ajutător s-
> apropie de Pheai, Spre coastele Elidei, ţara
> sfîntă, Unde domnesc epeifi[30].

Pînă aici, drumul pe mare ţine spre miazănoapte, dar de aici înainte coteşte spre răsărit. Corabia părăseşte drumul drept pe care a apucat la început spre Ithaca, deoarece peţitorii acolo au întins cursa:

> Eu calea să-i aţin între Ithaca Şi stincile din
> Samos, la strîmloare... De aici el iarăşi vasul
> }i-l strecoară printre ostroave ce sînt
> ţuguiate[0]^.

(Poetul) zice ţuguiate pentru [vîrfuri] „ascuţite". 351 \cc>rj insule aparţin Echinadelor, aflîndu-se aproape de începutul golfului Corinthiac şi de gurile Acheloului. Apoi, după ce a trecut de Ithaca încît să-i cadă insula în

spate, Telemah se întoarce din nou la calea obişnuită, ce duce printre Acarnania şi Ithaca şi acostează de cealaltă parte a insulei, şi nu în strîmtoarea Kephalleniei, în care-l aşteptau peţitorii.

27 Dacă, acum, cineva şi-ar închipui că Pylosul Eleiei este cetatea lui Nestor, nu i-ar fi nimerită explicaţia (care ar pretinde) că vasul, după ce a urcat de aici pe lîngă Crunoi, a ajuns la Chalkis, înainte de apusul soarelui, apoi pe înnoptate a acostat mai întîi la Pheai şi, după aceea, a trecut pe lîngă Eleia. într-adevăr, aceste locuri se află la miazăzi de Elida, primul fiind Pheai, apoi Chalkis, apoi Crunoi şi, în sfîrşit, Pylosul Triphylic şi cel Samiac. Negreşit aceasta ar fi calea de navigaţie, dacă s-ar porni în larg din Pylosul Eleiei spre miazăzi. Dar dacă se îndreaptă spre miazănoapte, unde se găseşte Ithaca, toate aceste locuri rămîn în spate şi doar pe lîngă Eleia mai avea corabia de trecut şi încă înainte de apusul soarelui. Homer spune „după as finţit". Şi acum iarăşi, dacă s-ar presupune Pylosul Messeniac şi Coryphasion drept începutul căii de întoarcere (a lui Telemah) de la Nestor, distanţa ar fi mare şi de durată mai lungă. Depărtarea de aici pînă la Pylosul Tri phylic şi la templul lui Poseidon Samios este de 400 de stadii (74 km); iar călătoria nu are loc pe lîngă Crunoi, Chalkis şi Pheai, care sînt nume de rîuri fără renume sau mai degrabă de pîraie, ci mai întîi pe lîngă Neda, apoi pe lîngă Akidon, după aceea pe lîngă Alfeu şi prin locurile aflate între acestea. Pe urmă, chiar aşa stînd lucrurile, tre buiau pomenite şi aceste locuri, pentru că şi pe lîngă ele a trecut corabia.

28 Povestirea lui Nestor, depănată în faţa lui Patroclu, despre războiul purtat de pylieni împotriva eleienilor se potriveşte cu argumentele aduse de noi, dacă se examinează poemele homerice. în ele se precizează că, atunci cînd Heracles a prădat regiunea Pylosului de a pierit tot tinere tul, din cei doisprezece fii ai lui Neleus, singur Nestor a mai rămas în viaţă, fiind foarte tînăr. Epeii, dispreţuindu-l

pe Neleus din pricina batrîneții acestuia şi a singurătății lui, i-au tratat pe pylieni cu trufie şi aroganță. Pentru acestea, Nestor, adunîndu-şi pe ai săi cîți i-a stat în putință, a pornit, zice, împotriva Eleiei şi a adus de acolo foarte mare pradă:

> Cincizeci de ciurde de vaci si turme de oi, mai atitea, Şi-
> altele-atîtea de porci[23^], tot atitea de capre, Iepe bălane o suta
> cincizeci[233] cele mai multe cu minji; le-am minat noi spre
> Pylos, la Neleu în cetate, Undd am sosit odată cu noaptea[23*],

astfel, încît, pînă în zorii zilei, prada a fost adusă şi ajutoarele întoarse înapoi, cînd, totodată, zice că l-a ucis pe Itymoneus; întoarcerea lor s-a întîmplat, deci, noaptea, pentru că pe înnoptate Nestor cu ai săi au ajuns în oraş. Apoi, pe cînd se aflau în toiul împărțirii prăzii şi a celebrării jertfelor, tocmai a treia zi, epeii, adunîndu-şi o mulțime de pedestraşi şi călăreți, le-au întors atacul şi şi-au aşezat tabăra în jurul cetății Thryon, care e situată pe Alfeu. Prinzînd îndată de veste, pylienii porniră într-ajutor. După ce au poposit peste noapte în preajma rîu-lui Minyeios, în apropierea Arenei, sosiră de aici, pe la prînz, la Alfeu; aceasta înseamnă pe la amiază. Aducînd apoi jertfe zeilor şi înnoptînd pe rîu, se încăierară în luptă imediat în zori. Lupta luînd o strălucită întorsătură, n-au încetat cu urmărirea şi uciderea duşmanilor pînă ce au ajuns la Buprasion.

> Şi la stînca Olenică, dealul ce-i zice Alesion;
> Dar de pe-aici abătută fu oastea de Palas Athena[23i].

Şi mai jos:

> De la Buprasiu aheii-napoi o porniră la Pylos Cu
> caii cei iuti[236].

29 Din cele de mai sus, ce s-ar putea înțelege oare ca este vorba de Pylosul Eleiei sau de Pylosul Messeniei? Mai

curînd de cel al Eleiei, pentru că, atunci cînd oraşul Pylos a fost prădat de Heracles, odată cu el a fost pustiit şi oraşul epeilor: acest oraş este Eleia. Prin urmare, cum de au putut da dovadă de atîca trufie şi silnicie nişte oameni din acelaşi neam cu ei, oare au suferit împreună neajunsurile devastării, faţă de propriii lor tovarăşi de suferinţă, şi cum ar fi putut năvăli şi jefui propria lor ţară? De asemenea, cum ar fi putut domni peste aceiaşi oameni şi Augeas şi Neleus care erau duşmani între ei? Dacă lui Neleus

> Mare fiind datoria ce-aveau să-i plătească Elida, Cîştigători telegari trimişi să se-ncwe la jocuri, Patru la număr ce-aveau de primit un tripod ca răsplată Caii aceştia cu caru-n Elida-i oprise Augeas Craiul, şi pe vizitiul mîbnit înapoi îl trimise™.

Iar dacă Neleus locuia aici, atunci tot aici urma şi Nestor la domnie. Aşadar, cum aveau eleienii şi buprasienii,

> Patru şefi mari, cîte zece corăbii iuţi îl urmară Pe fiecare bărbat, le-îmbarcară oraşele-epeie?[23i]

Doar şi ţara era împărţită în patru părţi, dar pe nici una din ele nu o cîrmuiia Nestor,

> Unii populau Pylosul şi plăcuta Arene,

şi cele din continuare pînă la Messene? Dar epeii care au venit împotriva pylienilor cum au ajuns ei pînă la Alfeu şi la Thryon? Iar după ce s-a dat bătălia de acolo, cum au izbutit să se întoarcă şi să se refugieze la Buprasion? Pe de altă parte, dacă Heracles a pustiit Pylosul Messe-niei, cum s-ar fi putut arăta samavolnici faţă de locuitorii acestui oraş tocmai epeii care se aflau atît de departe de ei? Şi, pentru că erau legaţi prin multe învoieli, le-au călcat, oare, înşelîndu-i, încît din aceste pricini s-a iscat războiul? Apoi Nestor, cînd a plecat după prăzi, cum a putut rnîna cirezi atît de mari de porci şi de oi care nu pot merge repede, nici nu pot parcurge drumuri lungi? 555

Or el le-a dus cale de peste lOOOde stadii (185 km) pîna la Pylosul de lîngă Coryphasion. în continuare, epeii izbutesc ca după trei zile să sosească cu toţii la Thryoessa şi la rîul Alfeu ca să împresoare fortăreaţa. în ce fel s-au aflat aceste locuri sub jurisdicţia suveranilor din Messenia, cînd de fapt le stăpîneau cauconii, triphylii şi pisaţii? Cît priveşte Gerena sau Gerenia (căci se zice în amîndouă felurile), poate unu au numit-o aici dintr-un anumit interes, dar se poate să' fie doar o întâmplare că locul a căpătat acest nume. Dealtfel, dacă Messenia se afla sub stăpînirea lui Menelaos, sub ascultarea căruia se găsea şi Laconia, aşa cum vom lămuri în cele ce urmează, şi dacă prin ea curgea Pamisos şi Nedon, dar nicidecum Alfeul, „care străbate cu albia largă a pylenilor glie", pe care îi cîrmuia Nestor, ce explicaţie ar fi vrednică de crezare pentru transferarea^ acestui bărbat într-o domnie străină luîndu-i orăşelele i se atribuie în „Catalog" şi trecîndu-le toate sub stăpînirea lui Menelaos?

30 Ne-a mai rămas să vorbim despre Olyrnpia şi despre felul în care cîrmuirea cetăţii a căzut în mîinile eleienilor. în Pisatida există un templu situat la o depărtare mai mică de 300 de stadii (55,50 km) de Elida. în faţa lui se află' o dumbravă de măslini sălbatici în care s-a construit stadionul; pe lîngă el trece Alfeul, care curge din Arcadia şi se varsă în marea Triphyliei în direcţia miazăzi şi asfinţit. Olyrnpia a ajuns să fie vestită, la început pentru oracolul lui Zeus Olympianul. După ce oracolul a încetat să mai existe, celebritatea templului a continuat totuşi să dăinuie, ba a luat şi amploarea pe care o cunoaştem, datorită adunărilor solemne şi întrecerilor olympice, care erau socotite corolare[239] şi sfinte mai presus de toate celelalte. Templul a fost înfrumuseţat de numărul mare al ofrandelor care i_ s-au închinat din toată' Elida. Printre acestea se afla şi un Zeus de aur dăltuit cu ciocanul, ofrandă a lui Kypselos[240], tiranul corinthienilor. Dar cea mai măreaţă din toate a fost statuia lui Zeus[241] pe care Phidias atenianul, fiul lui Charmides, a făurit-o din fildeş de dimensiuni atît de uriaşe încît, cu toată înălţimea ex-

cesivă a templului, pare că maestrul a scăpat din vedere proporțiile; într-adevăr, deşi statuia înfățişează pe Zeus şe-zînd, ea aproape că atinge cu creştetul capului tavanul, încît lasă impresia că, dacă s-ar ridica în picioare, ar sparge acoperişul templului. Unii au descris dimensiunile statuii. Şi Callimadh le-a înfățişat în vers iambic. în 354 multe ocazii a colaborat cu Phidias pictorul Panainos[242], vărul şi colaboratorul său, care 1-a ajutat la făurirea podoabelor statuii realizate prin culori şi mai cu seamă prin îmbrăcăminte. Se văd, de asemenea, multe alte picturi în jurul templului, vrednice de admirație, tot opere de-ale acestui artist. Se povesteşte că Phidias, întrebat de Panainos după ce model are de gînd să creeze chipul lui Zeus, i-a răspuns că după acela descris de Homer în următoarele versuri:

> Zise si semn de-nvoire făcu din sprîncenele-i negre; Pletele-i dumnezeieşti din creştetul cel fără moarte S-au revărsat pe obraz, şi-d vuit de cutremur OlympuP®.

(Că acestea au fost strălucit redate reiese mai cu seamă din referirea la sprîncene. într-adevăr, prin ele Poetul sugerează ideea unei făpturi uriaşe şi a unei puteri extraordinare pe măsura lui Zeus; tot astfel a procedat şi în legătura cu Hera, păstrând fiecăruia ceea ce-i este caracteristic. Căci despre zeiță Poetul zice:

> Pe, tron s-a mişcat fi prelung a vuit tot Olympul.

Efectul pe care Hera 1-a produs cu mişcarea întregului său trup, Zeus îl realizează numai cu mişcarea sprâncenelor, pe care le completează pletele. De altfel s-a spus răspicat că Homer este singurul care a avut viziunea zeilor şi le-a descris figura).

într-adevăr, eleienii merită să se bucure în cel mai înalt grad de măreția şi de cinstea templului lor din Olympia. Căci, pe vremea războaielor troiene şi încă înaintea lor, ei nu prea propăşeau, fiind năpăstuiți cînd de pylieni, cînd, mai tîrziu, de Heracles, după ce a fost răsturnat regele

lor Augeas. Drept dovadă serveşte faptul că eleienii au trimis la Troia numai 40 de corăbii, în vreme ce pylienii şi Nestor au echipat 90.

Mai târziu, după întoarcerea Heraclizilor, s-a întâmplat tocmai contrariul. Căci etolienii, venind împreună cu He-raclizii în frunte cu Oxylos şi aşezîndu-se laolaltă cu epeii datorită vechii lor înrudiri, au contribuit la dezvoltarea Elidei Coile; ei au cucerit o bună parte din teritoriul Pisa-tidei şi chiar Olympia a ajuns sub stăpînirea lor. Printre altele, înseşi jocurile olympice sînt o născocire a lor şi primele Qlympiade[244] ei le-au instituit. într-adevăr, tre-355 buie să trecem cu vederea informaţiile vechi atît în legătură cu construirea templului cît şi cu instituirea întrecerilor, unii spunând că întemeietorul lor este Heracles, unul dintre Idaii dactyli, alţii că este Heracles, fiul Alcmenei şi al lui Zeus, care a şi participat la concurs şi a ieşit biruitor. Dar astfel de lucruri se vorbesc în fel şi chip şi nu li se acordă prea mare credit. Mai aproape de adevăr este faptul că pînă la a XXVI-a Olimpiadă[245] de la prima, în care Coroibos Bleanul a biruit la stadii, eleienii deţineau conducerea templului şi a jocurilor. în timpul războiului troian, fie pentru că întrecerile (de aici) n-au fost corolare, fie pentru că n-au ajuns încă celebre, nici acestea, ca de altfel nici una din cele care sînt vestite astăzi, n-au fost pomenite de Homer, ci numai altele care erau întreceri funerare. Totuşi unii cred că Homer se gîndeşte la concursul olympic, cînd zice că Augeas a luat cu sila cei patru cai cîştigători la concurs. Se mai spune că pisaţii nu au luat parte la războiul troian, deoarece erau socotiţi consacraţi lui Zeus. Numai că nici Pisatida, în care se află Olympia, nu era pe vremea aceea sub stăpînirea lui Augeas, ci numai Eleia, şi nici întrecerile olympice nu s-au ţinut, nici măcar o singură dată la Eleia, ci totdeauna la Olympia. Cele de care pomeneşte Homer par să se fi desfăşurat în Blis, în care se cerea să se achite şi o taxă:

> Mare era datoria de plată-n divina Elida, Patru biruitori telegari[248].

Totodată, la concursul din Elis, nu se dăruia o cunună învingătorului (deoarece aici se concura pentru un trepied), în schimb în Olympia concursul era corolar. După cea de-a XXVI-a Olimpiadă, pisaţii, intrînd din nou în drepturile lor asupra Olympiei, au administrat ei înşişi întrecerile, văzînd cîtă preţuire şi-au dobîndit acestea. După o vreme, Pisatida, căzînd din nou sub eleieni, a trecut iarăşi în grija acestora administraţia jocurilor. Pe eleieni i-au ajutat şi lacedemonienii, după ultima înfrîngere a mes-senienilor[247], deoarece eleienii le-au servit ca aliaţi împotriva urmaşilor lui Nestor şi împotriva arcadienilor care i-au sprijinit pe messenieni. Şi colaborarea lor a fost atît de strînsă[1], încît întreaga regiune pînă la Messene se cheamă Eleia şi aşa se menţine pînă astăzi, cîtă vreme nici măcar numele pisaţilor, al triphylilor şi al cauconilor nu s-a mai păstrat. însuşi Pylosul „cel nisipos" l-au unit cu Lepreonul, răsplătind astfel pe lepreaţi, care au ieşit biruitori în război. Ei au mai distrus multe alte localităţi pe care le vedeau că vor să se cîrmuiască singure şi le-au impus tribut.

31 Renumele Pisatidei s-a datorat în primul rînd, că- 3.56
peteniilor ei, care au fost foarte puternice; este vorba de Oinomaos, de urmaşii acestuia, Pelops, şi de fiii lui care au fost numeroşi. Chiar şi Salmoneus se zice că a domnit în această regiune. Cînd Pisatida s-a înpărţit în opt oraşe, unul din acestea se spune că era şi Salmone[248]. Datorită acestor aşezări ca şi templului din Olympia, regiunea a fost foarte vestită. Se cuvine, deci, ca la vechii istorici să se plece urechea numai ca la unii care nu se bucură de o încuviinţare deplină, căci scriitorii mai tineri aduc atîtea date noi, încît ajung să spună chiar contrariul, ca de pildă că Augeas a domnit peste Pisatida, Oinomaos şi Salmoneus, peste Eleia. Unii autori reduc la unul singur aceste neamuri. Se cuvine deci să-i urmăm pe cei care se potrivesc între ei în cea mai mare măsură, deoarece nici măcar numelui Pisatidei nu-i prevăd aceeaşi obîrşie. Unii ii derivă de la oraşul Pisa care poartă acelaşi nume cu un izvor, iar izvorului i s-a spus Pisa[249] ca şi cum s-ar spune pistra „vas de băut", pentru potistra „adăpătoare".

Aceştia pretind că oraşul este aşezat între doi munţi, Ossa şi Olymp[250], care poartă acelaşi nume ca munţii Thessa-liei. Alţii apoi susţin că n-a existat nici un oraş Pisa (căci ar fi fost unul din cele opt), ci numai un izvor, care în prezent se numeşte Bisa, situat în apropiere de oraşul Ki-kysion[251], cel mai mare din cele opt. Stesichoros[252] numeşte oraş regiunea care poartă numele de Pisa, după cum Poetul a numit Lesbosul oraşul lui Măcar[233]. Iar Euripide în Ion[251] zice:

Euboia, oraşul vecin cu Atena

şi în Rhadamanthys[255]

Cei care stăpinesc pămîntul Eubeii, oraful vecin.

Sofocle în Mysienii[256] se exprimă astfel:

Întreagă regiunea străină se cheamă Asia;
Iar patria mysienilor aparte se numeşte Mysia.

32 Salmone se află aproape de izvorul cu acelaşi nume, din care curge Enipeus[257], fiind un afluent al Alfeului; (în prezent se numeşte Barnichios). De acesta se spune că s-a îndrăgostit Tyro,

Care se-ndrăgosti de rîul divin Enipeus.[&s]

Căci aici a domnit tatăl ei, Salmoneus, după cum spune şi Euripide în drama Eol[259]. (Unii consemnează aici rîul Eliseu din Thessalia care, izvorînd din Othrys, primeşte ca afluent pe Apidanos ce coboară din Pharsalos). Aproape de Salmone se află Heracleia[260], fiind şi aceasta unul din cele opt oraşe; ea este situată cam la 40 de stadii (7,40 km) depărtare de Olymp ia pe rîul Kytherios[261], unde este sanctuarul nimfelor loniade[262], despre care se credea că 337 vindecă anumite boli cu apele lor. Lîngă Olympia se află Arpina[263] şi ea unul din cele opt oraşe; prin Arpina curge rîul Partlhenias[264], pe unde se merge la Heraia[285]; (iar

Heraia aparţine Arcadiei; ea este situată mai sus de Dy-maia, de Buprasion şi de Elida; acestea se află la nord de Pisatida); tot acolo se află şi Kikysion[266], unul din cele opt oraşe, la fel şi Dyspontion[267], care e situat în cîmpie, pe drumul ce duce din Elis la Olympia; dar oraşul acesta a fost părăsit şi cei mai mulţi locuitori ai lui au emigrat la Epidamnos şi la Apollonia. Ceva mai sus de Olympia şi foarte aproape de ea, se află un munte arcadian, Pholoe[268] încît poalele lui se află în Pisatida. întreagă Pisatida şi cea mai mare parte a Triphyliei se învecinează cu Arcadia, de aceea par să fie arcadiene cele mai multe din regiunile Pyliace[269] pomenite în „Catalog". Totuşi cunoscătorii neagă acest lucru, zicînd că Erymanthos[270], unul din afluenţii Alfeului, este hotarul care mărgineşte Arcadia, dar aceste locuri sînt situate în afara Erymanthului.

33 Ephoros povesteşte[271] că Aitolos, izgonit de Salmo-neus, regele epeilor şi al pisaţilor, (s-a refugiat) din Eleia în Etolia, a dat ţării numele său şi a populat oraşele de acolo. Un urmaş de-al acestuia, cu numele Oxylos[272], care a fost prieten cu Heraclizii din jurul lui Temenos[273], i-a călăuzit pe aceştia cînd s-au întors în Peloponeş, le-a împărţit lor teritoriul duşmanilor şi a luat şi alte măsuri pentru dobîndirea regiunii. în schimbul acestor servicii, el a primit dreptul de a se reîntoarce în Eleia, care aparţinuse strămoşilor săi. Adunîndu-şi, deci, oaste din Etolia, el a pornit împotriva epeilor care stăpîneau pe atunci Eleia; epeii i s-au împotrivit cu armele şi, cum cele două tabere erau deopotrivă de tari, au ieşit înainte să se măsoare în duel, potrivit unei vechi datini elene, Pyraichmes etolianul şi Degmenos epeianul. Degmenos era uşor înarmat, doar cu un arc, cu gîndul că, ţintind la distanţă, va cîştiga o biruinţă' grabnică asupra partenerului său greu înarmat. Acesta din urmă, pentru că observase vicleşugul, luase o praştie şi o tolbă plină cu pietre; căci etolienii născociseră de curînd întrebuinţarea praştiei. Deoarece praştia are lovitura mai lungă, a căzut Degmenos şi au pus etolienii stăpînire pe acest ţinut, izgonindu-i pe epei. Ei au preluat totodată şi îngrijirea templului din Olympia

pe care, pîn ă atunci o av«, u •• T^ ui Oxylos cu Heracfizii au ? * ^ ?at0ntă, prktenieî «* legere, încheiată prin WămS ' "If * °" 5* i[a] *»*" tea sfîntă a lui S iar Tel ' ™ ^ S? devină ceta" potriva acesteia s{% MestL?™/^Polm Cla™e îm~ temat să fie şi ce care nu T ' ^ ^ , iarâ?l, bles- nelegiuire). De ac ea sf W™• Pe^pi? Cfrazboî (această ?ului eleiinilor au MVoS"?"[1] *, [l]?aî tîrzlu ai ora" cei care treceau prlnlcJSf ^ Zld lm Pre J'mui^> ^ mele şi le r^plZdwtcl^^ C$°T V"^ »-tos*™ a instituit concurS oli^" ^ hotBlde/î- JPhi-sacraţi eleienii. Ca uSe i PK Pnn - ^ aUfost con-a luat o mare dezvokTre Căc-eSt[o]r pTmle^. Populaţia nau între ei în războaie ei ri? "*• ^t Cşalţ" Semăci-îndelungată, si nu „uma[Î] e c?[8]™ - Sn[a]U buCUm de ○ Pace de ospeţie, 'astfel S dreo? ^ Ctţ**" V^ le^tUri cut mai presus de-a mturor Tf'f* Popula^ia a cres-Argianul"5[a] fost^ tuYe° C[1]○[r]T[lte] ^T[1] Pheidon a întrecut în putere pe suvert -la T[em]5[nos] /nc?^, care înălţimea acestei p[ute]?i ^ST* dm tmpul Sau" De la Temenos, care era dezbinară intr[a]f ga moştenire a lui ventat şi unităţi X^surT^ »*«!*« .părţi; a in-tăţi, a bătut monede şi dbalT* ?[h]«^f»e, şi greu-lîngă acestea, el a ma ataL • T* Şd™ ar S[Int]- Pe de Heracles şi şi-a Revendicat S ^ft CUCeWe, odinioara rile pe care le-a instS erou Î J?^^ ^ d [jo]CU-?i cel Olympic. Intrf£d deci îot "f T"* Mî!?[aa] arma dreptul de conducere a io •[7m]P f'' el a CUCen cu aveau arme ca să-1 Ciedice 'dT -' d^KCt deîen" nu trau, iar ceilalţi «SR^EW păs-

consemnat această administrare a ,V,CUrlor U^ ""^ rat de atunci şi ei arme si »« iJ ○ ' ^ pT0CU_ I-au mai sprijinit si \Z A .[lnce]PW sa se apere cu ele. bunăstarea[P] ce[J]le o [?]r S S ? fie d!n A Pentru ?i-i cîytige de complicila răsn-^ ^T- i?[J] C;$[.] COteau sa uzurpase hegemonia pe oponesTif^[6]" *™ j^[0]"' Care mte. Şi cu adevărat eleienif cu , ^^T? ^ * maî lW l-au răsturnat pe Pheidontot[,] ^^ ^ niomienilor, să dobîndească Pisatida şi întreg drumul de^a ânaa si lnphyha.

lungul coastelor Eleiei de azi, afară de golfuri, este de 1200 de stadii (222 km). Acestea (le-am avut de spus) despre Eleia.

CAPITOLUL IV

1 Messenia se întinde în continuarea Eleiei, înclinînd în cea mai mare parte a ei spre miazăzi şi spre marea Libyei. Această regiune, pe vremea războiului troian, se afla sub cîrma lui Menelaos, fiind o parte a Laconiei; regiunea se numea Messene. Oraşul numit astăzi Messene, a cărui cetăţuie a fost Ithome[276a], încă nu se întemeiase. După moartea lui Menelaos, cum urmaşii săi au sleit de puteri Lacoma, au ajuns neleizii[277] stăpînii Messeniei. Şi, negreşit, la întoarcerea Heraclizilor şi pe vremea 359
împărţirii ţării înfăptuite atunci, Melanthos[278] a fost regele messeni-lor care aveau o cîrmuire independentă; mai înainte se aflaseră sub ascultarea lui Menelaos. Iată dovada: în golful Messeniac şi în golful din continuare numit Asinaios[279], după Asine[280] din Messenia, erau situate cele şapte oraşe, pe care le-a făgăduit Agamemnon că le va dărui lui Ahile:

„Cardamyla, Enopa fi ha bogatâ-n păşune,
Pherai cea sfîntă fi Antbeia spornică-n pajişti, Aipeia
Cea minunată fi Pedasos cu belfug de podgoria.

De bună seamă Agamemnon nu le-ar fi promis, dacă ele n-ar fi fost nici ale lui nici ale fratelui său. Poetul mai arată[282] că şi cei din Pherai[283] au luat parte la război alături de Menelaos, iar pe oraşul Oitylos îl pomeneşte în „Catalogul Laconian", fiind situat în golful Messeniac. Messene[284] se găseşte dincolo de Triphylia; amîn-două aceste regiuni au un cap comun, după care urmează Coryphasion (şi Kyparissia); mai sus de el, se află un munte, cu numele Aigaleon[285], la şapte stadii (1,30 km) depărtare de acesta şi de mare.

2 Vechiul Pylos Messeniac era un oraş situat la poalele muntelui Aigaleon; după ce a fost distrus, unii dintre

locuitorii săi s-au aşezat în Coryphasion. Atenienii, care se aflau într-a doua călătorie pe mare spre Sicilîa, în frunte cu Eurymedon[286], pe timpul lui Stratocles[287], l-au cucerit ca fortăreaţă împotriva lacedemonienilor. Tot acolo se află şi Kyparissia Messeniacă[288] şi... insula Sphagia, situată aproape de Pylos; aceeaşi insulă se cheamă şi Sphac-teria, în jurul căreia lacedemonienii au pierdut 300 de bărbaţi din oamenii lor, care au fost împresuraţi şi luaţi prizonieri de către atenieni[289]. Lîngă acest ţărm al kyparissie-nilor se află două insule maritime numite Strophades[290], la o depărtare de cel mult 400 de stadii (74 km) de continent, în marea Libyiei şi de miazăzi. Thueydides spune[291] că acest Pylos serveşte ca port messenienilor, fiind situat la 400 de stadii (74 km) depărtare de Sparta.

3 In continuare, este situată Methone[292]. Această aşezare este, după cîte se spune, oraşul pe care Poetul îl numeşte Pedasos[293], unul din cele şapte oraşe pe care ie-a făgăduit Agamamnon lui Ahile. Aici a ucis Agrippa pe Bogos, regele mauritanilor, care era de partea lui Anto-nius; evenimentul s-a petrecut în timpul bătăliei de la Actium, cînd Agrippa a ocupat localitatea printr-un atac naval.

4 în continuarea Methonei se află[1] Acritas[294], punctul de Ja care începe golful Messeniac; acest golf se mai numeşte şi Asinaios, de la Asine, care este primul orăşel din golf, avînd acelaşi nume ca Asine Hermionica[295]. Ea constituia începutul apusean al golfului. înspre răsărit sînt
360 aşa-numitele Thyrides[296], vecine cu actuala Laconia de lîngă Kinaithion[297] şi Tainaron.

în acest interval, începînd de la Thyrides, se afla oraşul Oitylos pe care unii îl numesc Boitylos[298]. Urmează apoi Leuctron[299], o colonie a Leuctrei din Beoţia, iar după ea, Cardaniyle[300], care este clădită pe o stîncă întărită de la natură,- dincolo de Cardamyle este situată Plhe-rai învecinată cu Thuria şi cu Gerena[301]; de la aceasta din urmă, se spune că şi-a tras Nestor numele de Gerenios, deoarece de aici a scăpat el teafăr, după cum am spus

mai înainte[302]. în Gerenia se vede templul lui Asclepios Triocaios, construcție ce imită templul din Tricca thessa-lică[303]. Se spune că Peiops a întemeiat Leuctron, Gha-radra și Thalamai, ultima numită în prezent Boiotoi[304], pe vremea cînd și-a măritat sora, pe Niobe, după Am-phion; cu acel prilej el și-a adus cîțiva oameni din Beoția. Lîngă Pherai se varsă (în mare) Nedon[305], care curge prin Laconia, fiind deosebit de rîul Neda; (pe malurile lui) se înalță un templu vestit al Athenei Nedusia. Și în Po-iaessa[306] se găsește un templu al Athenei Nedusia, care și-a primit numele de la un anumit loc cu numele Nedon[307], de unde se spune că Teleclos[308] a colonizat orașele Poiaessa, Echeiai și Tragion[309].

5 Dintre cele șapte orașe făgăduite lui Ahile sînt, deci, și Cardamyle, Pherai și Pedasos, despre care am vorbit. Enope, apoi, este socotită de unii aceeași cu Pellana[310], alții o consideră un loc din preajma Cardamylei și, în sfîrșit, alții cred că este Gerenia. Orașul Hira[311] este localizat de unii lîngă muntele vecin cu Megalopolis[312] din Arcadia, pe drumul ce duce în Andania; aceasta din urmă, așa cum spuneam mai înainte[313], a fost numită de Homer Oichalia. Unii susțin că numele de Hira 1-a purtat cîndva actuala Mesola[314], cea care atinge golful dintre Tayget și Messe-nia. Aipeia[315] se cheamă azi Thuria, despre care spuneam că se învecinează cu Pharai; ea este situată pe o colină înaltă de unde-și trage și numele. De la Thuria și-a primit numele și golful Thuriates[316], în care se găsea un orășel cu numele Rhion[317], față în față cu Tainaron. Unii socot că Antheia[318] este însăși Thuria și că Aipeia este aceeași cu Methone[319]; alții identifică Aipeia cu Asine[320], care este situată între (Methone și Thuria), și care merită cel mai mult dintre toate orașele Messeniei să i se spună „cu cea mai bogată pajiște". Lîngă ea, pe țărmul mării, se află orașul Corona[321]; unii spun că și acestuia Poetul i-a zis Pedasos:

„Toate se află aproape de mare";

361 într-adevăr, Cardamyle este pe malul mării, Pharai, la 5 stadii (0,92 km) de țărm, fiind un loc de acostare pe timp de vară; celelalte se află la diferite depărtați de la mare.

6 Aproape de Corone, cam pe la mijlocul golfului, se varsă rîul Pamisos, avînd în dreapta lui acest oraş şi pe cele din continuare; ultimele dintre acestea spre apus sînt Pylos şi Kyparissia, iar între ele, Erana, pe care greşit unii au socotit-o aceeaşi cu Arene de mai înainte. In stînga lui sînt situate oraşele Thuria şi Pharai. Pamisos[322] este cel mai mare dintre rîurile din interiorul Isthmului, cu toate că nu are un curs mai lung de 100 de stadii (18,50 km) de la izvoare; apele lui curg din belşug peste cîmpia Mes-seniei şi peste aşa-zisa Macaria[323]. Acest rîu se află la (2)50 de stadii ([37] 9,25 km) depărtare de oraşul de azi al messenienilor. Există şi un alt Pamisos[324], mic şi po-vîrnit, ce curge prin preajma oraşului Leuctron din La-conia, pentru care s-au judecat, în faţa lui Philippos, messenienii cu lacedemonienii[325]. Despre Pamisos, căruia unii i-au zis Amathos, am vorbit mai înainte[326].

7 Ephoros spune[327] că Cresphontes[328], după ce a cucerit . Messene, a împărțit-o în cinci oraşe, astfel încît Ste-nyclaros[329], care se afla în mijlocul acestei regiuni, a fost declarat reşedința sa regală. (In celelalte oraşe), ca Pylos, Rhion, Mesola şi Hyameitis[330], a trimis regi, făcîndu-i pe toți messenienii egali în drepturi cu dorienii. Dar cum dorienii s-au simțit jigniți, acesta a revenit asupra hotărîrii şi a acordat rang de oraş numai pentru Stenyclaros, unde i-a strîns pe toți dorienii.

8 Oraşul messenienilor seamănă cu Corinthul. într-adevăr, mai sus die fiecare din aceste oraşe se află cîte un munte înalt şi abrupt, înconjurat de un zid comun, astfel încît serveşte şi de cetățuie, unul numindu-se Ithome, celălalt Acrocorinthos[331]. In acest fel, se pare că Demetrios Pharios[332], cînd 1-a îndemnat pe Philippos, fiul lui Demetrios[333], să cucerească amîndouă aceste oraşe, dacă vrea

să ocupe Peîoponesul, i-a vorbit cu dreptate cele ce urmează: „Dacă pui stăpînire pe coarne", zise, „vei avea în puterea ta boul". Prin „coarne" el făcea aluzie la Ithorne şi la Acrocorintihos, prin bou, „Ja Pelopones. Şi, negreşit, tocmai datorită poziţiei lor avantajoase, aceste oraşe au fost (mereu) prilej de ceartă. Corinthul a fost distrus (de romani) şi înălţat apoi din nou[334]. Messene a fost cucerită de lacedemonieni, au ocupat-o apoi thebanii, iar după ei, Philippos al lui Amyntas[335]. Cetăţuile au rămas nelocuite.

9 Templul Artemidei din Limnai[336], unde se pare că 362 messenienii au siluit fecioarele care au sosit aici pentru jertfe, se află la hotarul dintre Laconia şi Messenia, unde populaţia din amîndouă regiunile se adună ca să ţină sărbătorile şi săvîrşesc împreună jertfele. După acel viol, pentru că messenienii nu le-au plătit despăgubiri, s-a iscat — se spune — războiul[337]. De la acest Limnai, şi templul Artemidei din Sparta s-a numit Limnaion.

10 în repetate rînduri (spartanii) au avut a se lupta cu messenienii răsculaţi. Despre prima lor subjugare vor beşte Tyrtaios în poemele sale[338], deoarece s-a întîmplat pe vremea părinţilor părinţilor săi; a doua oară s-au răs culat cînd şi-au luat ca aliaţi pe argieni, arcadieni şi pi saţi, arcadienii avînd pe Aristocrates, regele din Orcho-menos[339] de strateg, iar pisaţii pe Pantaleon, fiul lui Om-phalion[340]. în acest timp, zice Tyrtaios, el însuşi a fost conducătorul războiului de partea lacedemoniană venind din Erineos[341]; căci de acolo era el, o mărturiseşte în ele gia ce se întitulează Eunomia „Buna constituţie":

> însuşi Zeus Cronidul, soţul frumoasei Iunona,
> Dat-a oraşul acesta la Heraclizi; cu care
> No', părăsind Erineos vtntos, am sosit în întinsa
> Insulă a lui Pelops[3*2].

Astfel, fie că aceste elegii sînt lipsite de autoritate, fie că nu trebuie să i se dea crezare lui Pthilochoros, care stis-

ține[343] că Tyrtaios este atenian şi din Aphidna, la fel nici lui Callisthenes[344] şi mai multor altor autori, care spuneau că el a sosit la război din Atena, chemat de lacedemonieni pe temeiul unui oracol, caie le-a poruncit să-şi ia căpetenia de la atenieni. Al doilea război a avut loc chiar pe vremea lui Tyrtaios. Al treilea şi al patrulea au fost acele încăierări, se spune, în care au fost înfrînți messenienii. ■— întregul ocol de-a lungul țărmului Messeniei, luînd în seamă' şi golfurile, numără cam 800 de stadii (148 km).

11 Dar iată că alunecăm într-o discuție mai lungă decît se cuvine, luîndu-ne pe urma numeroaselor povestiri istorice despre o regiune pustie, în cea mai mare parte a ei. în acelaşi timp, şi Laconia are populație săracă, judecată în comparație cu populația ei înfloritoare de altă dată. Căci în afara Spartei celelalte orăşele sînt cam în număr de treizeci. în vechime însă se spune că (Laconia) se chema „cea cu o sută de oraşe", de aceea şi jertfeau ei în fiecare an o sută de boi.

CAPITOLUL V

1 Dincolo de golful Messeniac se află golful Laconic, care se întinde între Tainaron şi Maleai, înclinînd puțin dinspre miazăzi spre răsărit. Thyrides este o cascadă înaltă, care se află în golful Messeniac, la 130 de stadii (24,05 km), depărtare de Tainaron. Mai sus de ea se înalță Taygetul[345]; 363 acesta este un munte puțin întins, situat ceva mai sus de țărmul mării, fiind înalt şi abrupt; el atinge spre miazănoapte poalele munților Arcadiei, în aşa fel încît lasă la mijloc o vale, în care Messenia se întîlneşte cu Laconia. La poalele Taygetului se află Sparta, în inima ținutului, şi Amyclai, unde se găseşte sanctuarul lui Apollon, şi apoi Pharis[346]. Incinta oraşului este, aşadar, într-o depresiune, cu toate că mai cuprinde şi unele coline la mijloc; dar nici o parte a lui nu face bălți; doar pe vremuri le făcea suburbia pe care o şi numeau din acest motiv Limnai „Mlaştini". Şi templul lui Dionysos din Limnai se în-

tîmplă să fie situat pe teren umed, în prezent însă el îşi are temelia pe loc uscat. Din golful acestui ţărm se proiectează în larg capul Tainaron, cu templul lui Poseidon construit într-o dumbravă; în apropiere se găseşte o peşteră prin care, spun mitografii, a scos Heracles Cerberul din infern. De aici pînă la capul Phycus al Cyrenaicei[347], spre miazăzi, este un interval maritim de 3000 de stadii (555 km); spre apus, pînă la promontoriul Siciliei Pachynos, sînt 4600 de stadii (851 km), după unii, numai 4 000 (740 km); spre răsărit, pînă la Maleai, sînt 670 (123,95 km), socotind şi golfurile; pînă la Onugnathos[348], o peninsulă joasă ce se desprinde din promontoriul Maleai spre interiorul golfului Laconic sînt 520 de stadii (96,20 km); în faţa acesteia, la 40 de stadii (7,40 km), se află Kythera[349], o insulă înzestrată cu porturi bune, avînd un oraş cu acelaşi nume, pe care l-a ţinut în proprietate particulară Eurycles[350], conducătorul lacedemonienilor din vremea noastră, în jurul ei se află mai multe alte insulițe, unele mai apropiate, altele ceva mai depărtate de ea. (De la Tainaron) pînă la Corycos,[351] un cap al Cretei, drumul cel mai scurt pe apă este de 750 de stadii (138,75 km).

2 Dincolo de Tainaron, cînd navighezi spre Onugnathos şi spre Maleai, se întîlneşte oraşul Psamathus[352], apoi Asine şi portul Spartei Gytheion, situat la 240 stadii (44,40 km) de oraş. După cîte se spune, el îşi are limanul săpat de mîna omului. Urmează apoi Eurotas[353], care se varsă în mare între Gytheion şi Acraia[354]. Pînă' aici, aşadar, călătoria pe lingă ţărm parcurge cam 240 de stadii (44,40 km). Mai sus de ţărm se întinde o regiune mlăştinoasă şi satul Helos[355] (Mlaştina); înainte vreme, el era un oraş, după cîte spune Homer:

Cei ce erau din Amyclai şi Helos, oraşul maritima

Se povesteşte că Helos este o fundaţie a lui Helios[357], fiul lui Perseu. Aici se mai află şi o cîmpie numită Leuke[358]; dincolo de ea se întinde un oraş, Kyparissia[359], situat într-o peninsulă, avînd şi un port; urmează apoi Onugnathos, cu

364 portul său; dincolo de acestea, se află oraşul Boia, apoi Maleai[360]; de la Onugnathos pînă la aceste oraşe sînt 150 de stadii (27,75 km). Urmează apoi oraşul Asopos[361] din Laconia.

3 Dintre localităţile pomenite de Homer în „Catalog" se spune că Messe[362] nu se vede nicăieri; Messoa[363] nu face parte din regiune, ci aparţine Spartei, ca şi Limnaion[364] (de lîngă Thornax). Unii văd în Messe o formă apoco-pată de la Messene; despre aceasta ara spus[365] că fă'cea parte din Laconia. Se aduc ca exemple de apocopă la Homer cri (în loc de crithe „orz"), do (în loc de doma „casă") şi maps (în loc de mapsidion „zadarnic"), ca şi versul,

Automedon, eroul, fi Alkimos,[3*6]

în loc de Alkimedon. Sau acelaşi fel de exemple la Hesiod care zice bri pentru brithy „greu" sau pentru briaron „viguros". Sofocle şi Ion spun rha pentru rhadion „uşor", Epicharm apocopează li pentru Han „foarte", Syraco pentru „Syraeusa"; iată şi la Empedocle[367]:

Amîndoi cu o singură o p s „înfăţişare", pentru opsis. La Antimachos[368]:

Sfînta faţă (o p s) a Demetrei Eleusinc Şi alphi pentru alphiton „făină". Euphorion[369] zice hei pentru helos „cui". Iar la Philetas[370]:

Sclave în coşuri lină duc albă (eri pentru erion „lînă");

Si

Vîntului armele împotrivite, vers în care Arătos[371] introduce peda pentru pedalia „cîrme", iar Simmias[372], Dodo pentru Dodona.

Dintre celelalte oraşe pomenite de Poet, unele s-au distrus, altele au mai lăsat vestigii, iar altele şi-au schimbat numele, ca Augeiai în Aigaiai[373]. Căci Augeiai din Locrida a dispărut complet. Iar despre oraşul Las[374] se povesteşte că a fost cucerit odinioară de Dioscuri printr-un asediu, de

unde ei s-au mai numit şi Lapersai. (Şi Sofocle zice undeva:

„Jur pe Lapersai, jur pe Eurotas cel întreit, Jur pe zeii
ce-n Argos si Sparta-s cinstiți").

4 Ephoros spune[375] că Heraclizii care au cucerit Laco-nia, numiți Eurysthenes şi Procles, au împărțit-o în şase districte şi au populat teritoriul ei cu oraşe. Unul din aceste districte, numit Amyclai, a fost dăruit cu osebire celui care le-a predat Laconia şi care 1-a înduplecat pe stăpînul ei de pe atunci ca, pe temeiul unei învoieli, să plece cu acheii[376] în Ionia. Ei au declarat Sparta reşedința lor regală. Au trimis apoi regi şi în celelalte districte care, din pricina lipsei de populație, s-au îngrijit să primească printre ei orice străin ar dori să se aşeze la ei. Las le-a servit astfel de port, pentru că avea un foarte bun liman, iar Aigys, ca bază de operațiuni împotriva duşmanilor, pentru că erau înconjurați de duşmani; oraşul Pharis l-au folosit ca visterie, deoarece prezenta o foarte bună siguranță față 365 de duşmanii din afară, apoi şi față de cei dinăuntru. Toți locuitorii din împrejurimi, cu toate că ascultau de spartani, erau egali în drepturi şi părtaşi la cetățenie şi la slujbele publice. Dar Agis[377], fiul lui Eurysthenes, le-a luat dreptul de egalitate în demnitățile publice şi le-a impus să plătească tribut Spartei. în vreme ce alții s-au supus (spartanilor), heleii care ocupau Helos-ul (de aici, ei se numeau hiloți[378]), răsculîndu-se, au fost făcuți prizonieri prin forța armelor şi declarați sclavi sub anumite condiții, ca posesorul lor să nu aibă putință să-i elibereze, nici să-i vîndă peste hotare. Acesta a fost aşa-numitul război împotriva hiloților. Starea aceasta de hilot, care a dăinuit de atunci pînă la cucerirea romană, au instituit-o Agis şi cei din jurul său. Căci, într-un anumit fel, lacedemonienii ii țineau pe hiloți ca pe nişte sclavi publici, impunîndu-le locuri aparte de aşezare şi anumite prestații.

5 Despre „Statul laconienilor" şi despre schimbările înfăptuite de ei, multe amănunte se pot lăsa la o parte, pen-

tru că sînt cunoscute, iar altele negreşit merită să fie pomenite. Se spune că acheii din Phtiotida[379] care au venit împreună cu Pelops în Pelopones, au populat Laconia; ei într-^atîta s-au distins în virtute, încît Peloponesul, numit Argos vreme îndelungată, a primit atunci numele de Ar-gosul Adhaic, şi nu numai Peloponesul, ci cu osebire Laconia a fost numită astfel. Iată versul Poetului:

Unde era Menelaos?
Nu cumva în Achaicul Argos[380]? _____ pe care

unii îl interpretează astfel:

Nu cumva era în Laconia?

La venirea Heraclizilor, cînd Philonomos[381] a predat ţara dorienilor, (acheii) s-au strămutat din Laconia pe pămîn-tul ionienilor, care şi astăzi se cheamă Achaia[382]. Vom vorbi despre acestea în pasajele[383] rezervate aoheilor. Iar cei care au ocupat Laconia s-au arătat de la început cumpătaţi, apoi cînd au încredinţat cîrma ţării lui Lycurg[384], într-atîta au întrecut pe alţii, încît dintre toţi elenii ei singuri au ajuns stăpîni şi pe uscat şi pe mare. Ei şi-au exercitat supremaţia asupra elenilor pînă ce thebanii le-au luat hegemonia şi, îndată după aceştia, macedonenii[385]. Dar ei n-au renunţat pe deplin la putere nici măcar în faţa acestora, ci, păstrîndu-şi indepedenţa, mereu s-au hărţuit pentru supremaţie cu ceilalţi eleni, ca şi cu regii macedonenilor. Supuşi apoi de romani[386], ei s-au ciocnit în chestiuni mărunte cu generalii trimişi aici de romani, pentru că' erau cîrmuiţi de tirani şi statul lor se afla într-o situaţie rea pe atunci. Cînd apoi şi-au reluat vechea formă de stat, s-au bucurat de o preţuire deosebită şi şi-au păstrat libertatea, fără să mai presteze servicii altora, decît pe cele 366 de aliaţi. De curînd i-a tulburat Eurycles[387], care părea că abuzează peste măsură de prietenia lui Caesar în dauna autorităţii lor. Dar domnia acestuia s-a încheiat repede, sfîrşindu-şi zilele; fiul lui a pus capăt oricărei prietenii de acest fel. S-a întîmplat şi ca „eleutherolaconii" sau laco-nienii liberi să-şi dobîndească o anumită rînduială de stat,

cînd periecii, cei dintîi, şi, printre alţii, şi hiloţii, s-au alăturat romanilor, Sparta aflîndu-se sub conducere tiranică. Hellanicos susţine[388] că Eurysthenes şi Procles au instituit statul (spartan); Ephoros îl învinuieşte[389], spunînd că acest istoric nu-l pomeneşte pe Lycurg şi trece faptele acestuia pe seama unora care nu le merită; căti numai lui Lycurg i s-a închinat un templu şi i se aduc jertfe an de an, în vreme ce bărbaţilor mai sus pomeniţi, chiar dacă or fi fost întemeietorii Spartei, nu li s-a îngăduit nici măcar atît ca urmaşii lor să se numească unii Eurysthenizi, alţii, Proolizi, ci primii şi-au căpătat numele de Agizi, de la Agis, fiul lui Eurysthenes, ultimii (Eurypontizi), de la Eurypontos, fiul lui Procles. Căci aceştia au domnit cu dreptate, cîtă vreme ceilalţi, primind străini venetici, au cîrmuit ţara cu ajutorul acelora. De aceea ei n-au fost socotiţi creatorii statului, cinste ce li s-a dat tuturor întemeietorilor. Pau-sanias, din familia Eurypontizilor, cînd a fost izgonit din patrie, a compus în surghiun un discurs împotriva lui Lycurg, (arătînd) care a fost pricina alungării lui de sub (tutela) legilor şi a vorbit de oracolele care i s-au dat în legătură cu foarte multe[390] persoane.

6 Despre natura locurilor, atît ale acestora despre care vorbim cît şi ale celor messeniene, se cuvine să luăm în seamă cuvintele lui Euripide. El spune că Laconia are mult ogor,

> Dar să-l cultivi nu e uşor, Pentru că
> este un teren jos, Încins de munţi,
> mărăcinos; Pentru duşmani,
> anevoios^[1].

Iar despre Messenia:

> Producătoare de roade frumoase $i brăzdată de văi
> numeroase; Pentru boi si turme, bogată păşune;
> Nici pe viscol de iarnă clima nu-i prea aspră, Nici
> prea-nfierbîntat-a soarelui caleasca[m].

Şi, ceva mai jos, vorbind de sorţii pe care i-au aruncat Heraclizii pentru împărţirea în districte a ţării, zice că primul a căzut (pentru Laconia):

stăpîn al gliei Lacone, nevolnic pămînt.[393]

Al doilea sorţ a fost cel al Messenei:

Pămînt de-o vrednicie rara,
Nu poate vorba-mi să te măsoare.[394]

Vrednicia ei o înfăţişează şi Tyrtaios[395]. Euripide precizează că Laconia şi Messenia sînt despărţite de:

Pamisos ce-n mare se varsă,™

ceea ce nu se potriveşte, deoarece acest rîu curge prin mijlocul Messeniei, fără să atingă în vreun punct Laconia de astăzi. Acesta greşeşte şi cînd ispune că Messenia, care atinge ţărmul mării la fel ca Laconia, se află departe de preocupările navigaţiei. Dar nici Elida nu o determină corect:

Dacă fluviul (Pamisos) traversezi, Oraşul
Elida îl întîlnesti, Vecin al lui Zeus[3m].

367 Căci dacă vrea să vorbească de Eleia de astăzi, care se învecinează cu Messenia, pe aceasta n-o atinge Pamisos, după cum nu atinge nici Laconia. Am spus doar că el curge prin mijlocul Messeniei, Dacă însă' se gîndeşte la vechea Eleia, zisă Coile, atunci el iese şi mai mult din marginile adevărului. Căci dacă treci fluviul Pamisos, ai în faţă o mare parte a Messeniei, apoi întreaga (întindere) a lepreaţilor şi a messailor[398], pe care o numeau Triphylia; dincolo de ea se află Pisatida şi Olympia, iar după aceea, peste 300 de stadii (55,50 km), Elis.

7 Deoarece unii scriu (versul homeric)[399] Lacedemona ketoessa „cu viroage", alţii însă kaietaessa „cu văi adînci",

se pune întrebarea ce trebuie să înţelegem prin ketoessa, dacă epitetul provine de la cetacee sau de la mărime, ceea ce pare mai verosimil. Termenul kaietaessa unii îl iau în sensul de „plină de izmă", alţii, cu înţelesul de „crăpată" de cutremure. De aici îşi trage numele de Kaieta[400] şi o anumită peşteră folosită de lacedemonieni ca închisoare; alţii susţin că mai degrabă li se zice Kooi[m] unor astfel de caverne; de unde şi versul:

cu fiarele în peşteri din munţi (oreskooi),[i0i]

Laconia este grav bîntuită de cutremure; unii povestesc că şi piscurile Taygetului aşa s-au format. în Tainaron se găsesc vechi şi bogate cariere de marmură zisă de Tainaron; de curînd şi în Taygetos s-a deschis o mină mare subvenţionată de romani.

8 însuşi Homer precizează că Lacedemona se chema deopotrivă şi ţara şi oraşul, iar cînd zic ţară, mă gîndesc la Laconia împreună cu Messenia. Cînd vorbeşte despre arcul lui Odysseus,

Darul frumos ce-i dase un prieten, Iphilos
Eurytides, în Lacedemona^

şi adaugă apoi

Amindoi în Messena acasă la Ortiloch se-ntîlniră[404],

Homer vorbeşte de întreaga ţară din care făcea parte şi Messenia. El a spus, fără să facă vreo deosebire,

Un prieten s-a întîmplat să i-l dea în Lacedemona,

Amîndoi în Messena se-ntîlniră,

?i

Faptul că Pherai este reşedinţa lui Ortilochos reiese din următoarele versuri:

In casa lui Diocles, fiul lui Ortiloch, la Pherai veniră?[05].

Telemah şi Peisistratos. Iar Pherai aparţine Messeniei. După ce zice că Telemah şi însoţitorul lui, pornind din Pherai, şi-a hărţuit caii o zi întreagă, adaugă apoi:

Soarele-apuse, iar ei sosirâ-n valea Lacedemonei cea cu viroage Şi

La casa lui Menelaos traserâ[106] atuncea,

368 prin care trebuie să înţelegem oraşul Lacedemona. Altminterea, va părea că Homer vorbeşte de o sosire din Lacedemona în Lacedemona. Doar nu e de crezare că reşedinţa lui Menelaos n-ar fi în Sparta, pentru că[1], dacă n-ar fi fost acolo, Telemah n-ar fi spus

Voi merge la Sparta si-n Pylos.[im]

Pare să se potrivească cu cele spuse mai sus şi faptul că prin aceste epitete ale ţarii... decît dacă, pe Zeus, nu se va pune pe seama unei licenţe poetice. Căci mai nimerit este să se pomenească Messena împreună cu Laconia şi cu Pylosul aflat sub cîrma lui Nestor, şi nicidecum să figureze singură în Catalog, după cum nici printre localităţile care n-au luat parte la război.

CAPITOLUL VI

1 După Maleai urmează golful Argolic şi Hermionic, primul ţinînd pînă la Skyllaion, înclinînd întrucîtva spre răsărit şi spre Ciclade, ultimul fiind mai răsăritean decît primul, întinzîndu-se pînă la Egina şi la Epidauria[408]. Primele teritorii ale golfului Argolic le ocupă laconienii, celelalte argienii. La aceştia se află Delion[409] al laconienilor, un templu al lui Apollon, care poartă acelaşi nume cu cel din Beoţia; de asemenea, aici se află o fortăreaţă, Minoa[410], şi aceasta numită la fel cu cea din Megara, ca şi Limera Epidauros[411], cum îi zice Artemidoros. Dar Apollodoros spune[412] că aceasta din urmă este aproape de Kytherai şi,

cum avea un liman bun, i s-a spus pe scurt şi concis himera, pentru Limenera, pe urmă i s-a schimbat numele. Ţărmul Laconiei, imediat de la Maleai înainte, pe o bună porţiune, este stîncos. Are totuşi porturi şi limanuri de adăpostit corăbiile. Restul coastei are porturi bune, iar în faţa ei se înşiră multe insulițe care nu merită să fie pomenite.

2 Dintre oraşele argiene sînt şi Prasiai şi Temenion[413], în care a fost înmormîntat Temenos. încă mai înainte de acesta este un loc prin care curge nul Lerna[444], ce poarta acelaşi nume ca lacul de care se leagă legendele cu Hydra. Iar Temenion se găseşte la 26 stadii (4,81 km) de Argos, ceva mai retras de la ţărmul mării. De la Argos pînă la Heraion[415] sînt 40 de stadii (7,40 km), iar de aici pînă la Mycenae, 10 (1,85 km). Dincolo de Temenion este situată Nauplia[416], portul argienilor. Etimologia numelui ei se explică prin faptul că era frecventată de corăbii. Din acest oraş, se spune, au pornit în pribegie Nauplios şi fiii săi, din pricina unor tulburări. De bună seamă Homer n-ar fi trecut cu vederea pe aceşti bărbaţi, nici pe Palamedes, care a dovedit atîta înţelepciune şi prevedere, dar a fost ucis prin înşelăciune, nici pe Nauplios, dacă ar fi provocat pierzania atîtor oameni din jurul capului Caphareus[417]. Dar obîrşia unui neam, pe lîngă faptul că se pierde în le gendă', se mai depărtează de adevăr cu scurgerea vremii. Hai să admitem că Nauplios era fiul lui Poseidon, dar cum putea să fie el fiul danaidei Amymone[418] şi totuşi să mai fie încă în viaţă pe timpul războiului troian? în continua- ^9 rea Naupliei, se găsesc peşteri în interiorul cărora sînt construite labirinte, numite Ciclopice.

3 Urmează apoi alte locuri, iar dincolo de ele, golful Hermionic. Pentru că Homer îl cuprinde şi pe acesta în Argeia[419], nici nouă nu ni s-a părut că trebuie să nesoco tim această delimitare în descrierea coastelor. Argeia în cepe de la orăşelul Asine, după care urmează Hermkme şi Troizen(a)[420]. în acest drum pe lîngă coastă cade şi

insula Caîauria[421] care are un perimetru de 30 de stadii (5,55 km), fiind despărțită de uscat printr-o strîmtoare lată de 4 stadii (0,74 km).

4 Urmează apoi golful Saronic. Unii îi zic pontos „mare", alții strîmtoare, de aceea se cheamă marea Saro-nică[422] întreaga porțiune a mării care se întinde de la marea Hermionică şi din preajma Isthmului pînă la marea Myrtului şi a Cretei. în golful Saronic se află şi Epidauros şi insula Egina din fața lui. Urmează apoi Kenchreai[423], stațiunea navală a corinthienilor, înclinînd în părțile dinspre răsărit. în continuare, după o cale pe apă de 45 de stadii (8,33 km), se întîlneşte portul Schoinos[424]. De la Maleai (pînă aici) se fac în total cam 1 800 de stadii (333 km). în dreptul portului Schoinos, traversarea Isthmului este cea mai îngustă. în acest loc se află şi templul lui Poseidon Isthmios. Dar să trecem peste aceste locuri, pentru că se află în afara Argeiei. Reluînd descrierea, să ne întoarcem la aşezările din Argeia.

5 (Să vedem) mai întîi feluritele nume pe care le poartă Argosul la Homer, atît singur cît şi însoțit de un epitet, căci se spune Argosul Achaic sau lason, Hippion, Pelasgicon sau Hippoboton. La Homer se cheamă Argos atît oraşul: „Argos şi Sparta"[425], „Cei ce stăpîneau Argosul şi Ti-rynthul"[426], cît şi Peloponesul: „în casa noastră din Argos"[421], (căci nu oraşul era casa lui), ci toată Elada, pentru că el numeşte pe toți elenii la un loc argieni, după cum şi danai şi achei. Homer creează deosebirea prin epitete în această omonimie, numind Thessalia Argos Pelasgicon); „Iarăşi pe cîți locuiau în Argos Pelasgic"[428]. Peloponesul îl numeşte „Argos Achaic": „Dac-om ajunge-n Argos Achaic; „Sau nu era din Argosul Achaic"[429], arătînd aici că peloponesienii purtau şi un nume aparte, de achei, care avea un alt sens. Şi lason Argos îi zice Peloponesului: „Dacă toți acheii ar privi prin Argosul lason[430], Penelopa
370 ar avea încă şi mai mulți pețitori. Căci nu e cu putință ca ei să fi fost din toată Elada, ci numai din apropiere. Hippoboton şi hippion apar ca epitete comune[431].

6 Despre Elada şi despre eleni ca şi despre panhelleni, disputele sînt contradictorii. Thucydides arată[432] că poetul Homer nicăieri n-a folosit cuvîntul „barbari", pentru că nici elenii nu erau încă desemnaţi printr-un singur nume cu care să fie pus în cumpănă cei de barbar. Apollodoros precizează[433] că numai locuitorii Thessaliei erau numiţi de Homer eleni. „Ei se numeau myrmidoni şi eleni"[434], dar că Hesiod şi Archilochos[435] au cunoscut denumirea de eleni şi panhelleni pentru toţi grecii. Hesiod, vorbind de Proitide, spune că toţi elenii le-au petit, Archilochos, „ca nenorocirea tuturor elenilor s-a strîns în Thasos". Alţi autori, dimpo trivă, susţin că Poetul a folosit şi termenul de barbari, în legătură cu carienii, „care vorbesc o limbă barbară", de asemenea a întrebuinţat numele de eleni pentru toţi grecii:

> Bărbatul a cărui glorie-n toată Elada se-ntinse Şi
> prin mijloc de Argos[13]®

şi iarăşi:

> De vrei să te-ntorci prin Elada şi prin Argos prin
> mijloc[4137]

7 Oraşul argienilor, în cea mai mare parte a lui, este aşezat pe şes. Cetăţuia sa este aşa-numita Larisa[438], o co lină potrivit de întărită, care are un templu al lui Zeus. Prin apropierea oraşului curge Inachos, un rîu cu căderi impetuoase, cu izvoarele în muntele Lyrkeion[439] din Kynu- ria[440] Arcadiei. Cît despre cele ce se povestesc în legătură cu izvoarele acestui rîu, am arătat[441] mai înainte că sînt plăsmuiri de-ale poeţilor. O născocire este şi expresia:

> Argos de apă lipsit preschimbat de danai în Argos cu
> apă,

pentru că regiunea se află într-o vale şi este brăzdată de rîuri, avînd şi mlaştini şi lacuri, iar oraşul este bine alimentat cu apă din puţuri care sînt numeroase şi puţin adînci. Pricina erorii se consideră versul:

„Cel mai de-ocară voi fi la intorsu-mi în Argos setosul".[442]

Acest cuvînt polydipsion „mult însetatul" e folosit aici în loc de polypotheton „mult doritul", sau poate pentru un cuvînt fără d: polyipsion „cu multe pierderi", ca în versul ce urmează:

„lată casa cu multe pierzanîi a Pelopozilor",

cum zice Sofocle[443]. într-adevăr verbele proiapsai şl iapsai şi ipsasthai desemnează o distrugere şi o vătămare, ca în versul:

„Acuma-i încearcă, în curînd îi va pierde pe fiii acheilor. . .[iu] (Să nu vateme pielea frumoasă, l-a aruncat în Hades").

Dealtfel, aici nu este vorba de oraşul Argos (căci nu acolo avea de gînd să sosească Agamemnon), ci de Pelo-pones, care, negreşit, nici el nu era însetat de apă. Unii iau termenul scris cu d în ordine inversă, potrivit unei figuri de stil numită synaloepha[445], prin legarea particulei de, astfel:

„Cel mai de-ocară voi fi la întorsu-mi în Argos
mult însetatul"
La Argos cu multe pierderi veni-voi,

în loc să spună simplu „la Argos".

371 8 Inachos[446] este singurul rîu care traversează Argia. Un alt rîu din această regiune este Erasinos[447]; acesta începe de lîngă Stymphalos[448] al Arcadiei şi anume din lacul de acolo numit Stymphalis[449]. De acest lac leagă mitologia legenda despre păsările pe care le-a alungat Heracles cu săgeţi şi cu tobe şi care se numesc de asemenea Styimpha-lide[450]. Se spune că acest rîu, intrînd sub pămînt, iese la suprafaţă în Argia şi udă cîmpia. (Iar pe Erasinos îl numesc şi Arsinos). Mai curge şi un alt rîu cu acelaşi nume[451] din Arcadia pînă la ţărmul Burei[452]; dar altul este Eretricos[453] şi altul cel din Attica de lîngă Brauron[454]. Se vede şi un izvor numit Amymone[455] lîngă Lerna. Lacul

Lerna aparţine atît Argiei cît şi Mycenei; în el trăia, după legendă, Hydra. Din pricina purificărilor care s-au făcut în acest lac, s-a născut zicala „Lerna de rele". Potrivit cu acestea, se mai spune că ţara este bine udată, dar oraşul în sine este aşezat într-un loc lipsit de apă; puţurile îi procură totuşi apă din belşug; aceste puţuri sînt legate de numele Danaidelor, ca de al unora care le-au născocit, de unde şi epopeea grăieşte astfel:

„Argosul fără de apă Danaidele cu apă-l înzestrară".

Patru din aceste puţuri au fost declarate sfinte şi li se arată o cinste deosebită. în felul acesta, deci, se introduce lipsa de apă acolo unde este apă din belşug.

9 Cetăţuia argienilor a populat-o, se spune, Danaos, care într-atîta pare că i-a întrecut pe înaintaşii săi care au domnit în acele locuri, încît, potrivit cuvintelor lui Eu-ripide:

Lege-n Elada a dat ca danai să se cheme Cei ce-
nainte pelasgi s-au numi^.

Există şi un mormînt al lui Danaos în mijlocul pieţei argienilor; se cheamă plintbos[457].

Eu cred că însăşi gloria acestui oraş a înlesnit împrejurarea ca atît palasgii şi danaii, cît şi argienii şi ceilalţi eleni să ia numele lui. Tot astfel stau lucrurile cu iasizii şi cu Argosul Iason[458]. Autorii mai recenţi le zic şi Apia şi apidoni[459]. Homer nu vorbeşte de apidoni, iar apia înseamnă „mai departe". Că prin Argos Poetul desemnează Peloponesul, se pot aduce şi următoarele dovezi: „Elena Argiană" şi „există un oraş Ephyra, în înfundătura Argosului" şi „mijlocul Argosului" şi „Peste multe insule şi peste Argos întreg să domnească"[460]. Cuvîntul argos[m] la autorii mai tineri înseamnă şi „cîmpie" dar la Homer, niciodată; mai degrabă se crede că e un cuvînt macedonean sau thessaliot.

372

10 După ce urmaşii lui Danaos au ajuns la domnie în Argos, s-au amestecat cu ei Amythaonizii[462] care au plecat din Pisatida şi din Triphylia; în felul acesta nu e de mirare că, înrudiţi fiind, au împărţit ţara, la început, în două regate, astfel încît cele două oraşe reşedinţe de tron, Argosul şi Mycenae, apar aşezate în apropiere unul de altul, la o distanţă mai mică de 50 de stadii (9,25 km), iar Heraionul Mycenei este templul comun al amîndorura. în acest templu se găsesc statuile sculptate de Polycleitos[463] cu o măiestrie desăvîrşită, întrecînd pe toate celelalte, totuşi inferioare ca splendoare şi măreţie sculpturilor lui Phi-dias. La început, Argosul era mai puternic, apoi a ajuns Mycenae, care a luat o mai mare dezvoltare după ce s-au statornicit aici Palopizii[464]. Căci atunci cînd toate treburile statului au ajuns în mîinile fiilor lui Atreus, Agamem-non, cel mai vîrstnic dintre ei, luînd puterea, a izbutit, ajutat de noroc şi de vitejie, să adauge la pămîntul strămoşesc o mare parte a regiunii; printre altele, însăşi Argo-lica a alipit-o Mycenei. Menelaos a avut în stăpînirea sa Laconia. Oraşul Mycenae şi ţinuturile ce se întind pînă la Corinth şi la Sioyona ca şi pînă la ţara zisă pe atunci a ionienilor şi a aigialeilor[465], iar mai tîrziu, a acheilor, le-a preluat Agamemnon. După războiul troian, cînd domnia lui Agamemnon s-a stins, Mycenae a decăzut şi ea, mai cu seamă după întoarcerea Heraclizilor. Aceştia, pu-nînd stăpînire peste Pelopones, au izgonit pe stăpînii lui de mai înainte. în felul acesta, noii stăpîni ai Argosului ţineau sub ascultare şi Mycenae, unificîndu-le. După o vreme, Mycenae a fost dărîmată[466] de argieni, astfel încît, astăzi, nici măcar o urmă nu se mai vede din acest oraş. Cum Mycenae a avut de îndurat acest sfîrşit, nu e de mirare nici dacă unii din cei înfăţişaţi de Homer în Catalog sub ascultarea Argosului astăzi sînt dispăruţi de pe pămînt. Catalogul sună astfel:

„Cei de prin Argos apoi, din Tirynth cu prejmet de ziduri,
Din Hermiona şi Asine, cetăţi cu limanuri afunde,
Din Epidaur mănosul în vii, din Troizena, Eiona
Şi ditf Egina, din Mases, cu toţii feciori din Achaia"*®*.

Dintre oraşele pomenite aici, despre Argos am vorbit; urinează să le descriem pe celelalte.

11 Tirynthul[468], aşadar, se pare că a slujit lui Proitos[469] ca port. Tot acest bărbat 1-a împrejmuit cu zid cu ajutorul Ciclopilor, care erau şapte la număr şi li se zicea gasterochiri, pentru că trăiau din munca braţelor lor. Ei au venit aici chemaţi din Lycia; şi, negreşit, de la aceştia 373 şi-au căpătat numele peşterile din preajma Naupliei şi construcţiile din interiorul lor. Iar cetăţuia Lykymna[470], care îşi trage denumirea de la Lykymnios, se află cam la 12 stadii (2,22 km) depărtare de Nauplia; este pustie şi aceasta şi Midea[471] din apropiere, fiind aha decît cea a Beoţiei. Căci aceea este Mideia cu accentul ca pronoia „prevedere", aceasta însă este Midea ca Tegea. în vecinătatea ei se află Prosymna[472] care are, de asemenea, un templu al Herei. Pe cele mai multe localităţi de aici argie-nii le-au pustiit de populaţie pentru nesupunerea lor. Astfel unii dintre locuitorii Tirynthului au plecat în Epidaur, alţii din (Midea) s-au aciuit la aşa-numiţii halieni[473] (pescari); alţii, apoi, din Asine (care este un sat argian vecin cu Nauplia), au fost strămutaţi de către lacedemonieni în Messenia, unde se află un orăşel cu acelaşi nume ca Asine Argolică. Căci lacedemonienii, zice Theopompos[474], cucerind mult teritoriu de-al altora, au aşezat în el străinii refugiaţi şi adăpostiţi la ei. Acolo s-au retras şi nauplienii.

12 Hermiona[475] este unul din oraşele care nu sînt lip site de renume; coasta maritimă a ei o populează halienii sau pescarii, care-şi cîştigă pîinea din resursele mării. La hermioni se afla, după cîte se crede îndeobşte, gura de intrare în infern; de aceea aici nu se pune obol morţilor.

13 Asine este localitatea dryopllor, care fie că au fost colonizaţi aici de Dryops arcadianul din împrejurimile Sper-cheiului[476], cum susţine Aristotel[477], fie că au fost izgoniţi de Heraoies din Dorida, din preajma Parnassului[478]. Iar Skyllaion[479] din Hermiona se zice că şi-a primit numele de la Skyle, fiica lui Nisos, care, după' ce i-a dăruit lui

Minos din dragoste pe Nisaia, a fost aruncată de el în mare. Valurile au azvîrlit-o pe acest țărm, unde a şi fost înmormîntată. Eiones[480] era un sat pe care, pustiindu-l mycenienii, şi-au amenajat în el un port, care, la rîndul său, s-a distrus şi nici portul nu mai dăinuie astăzi.

14 Troizen[481] este închinat lui Poseidon, de unde odinioară i s-a zis Poseidonia. El se află cam la 15 stadii (2,78 km) mai spre interior de -la mare. Xici acesta nu este un oraş lipsit de renume. în fața portului său cu numele Pogon se află insulița Calauria, care are un perimetru de 30 de stadii (5,55 km)[482]. Aici se afla odinioară templul lui Poseidon cu drept de azil inviolabil. Se spune 374 că acest zeu a făcut o învoială cu Latona, dăruindu-i insula Delos[483] în schimbul Calauriei, iar cu Apollon, dîndu-i Pytho[484] pentru Tainaron. Ephoros pomeneşte[485] şi de un oracol ca acesta:

Pricini egale te leagă
Să ai D dos ui si Calauria (întreagă),
La fel si Pyiho cel sfint
Şi Tainaron bătut de vînt.

Există şi o amphictionie[486] în jurul acestui templu; la jertfele de aici luau parte şapte oraşe; acestea erau Her-mion, Epidauros, Egina, Atena, Prasiai, Nauplia şi Orcho-menos Minyeios. Pentru Nauplia contribuiau argienii, iar pentru Prasiai, lacedemonienii. Cinstirea acestui zeu şi-a cîştigat atîta prețuire Ia eleni, încît pînă şi macedonenii, cîtă vreme au fost ei stăpînii Eladei, au păstrat inviolabilitatea templului, iar pe suplicanții care căutau adăpost în Calauria se temeau să-i scoată cu sila. în această insulă nici Archias n-a îndrăznit să-l prindă pe Demosthenes, cu toate că venise după el cu soldați şi cu poruncă de la Anti-patros de a-l aduce viu, atît pe acesta, cît şi pe ceilalți oratori, pe care-i va găsi cu aceeaşi vină. Archias a încercat să-l înduplece, dar n-a izbutit, ci Demosthenes, bînd otravă, s-a grăbit să-şi pună capăt zilelor[487]. Iar Troizen şi Pittheus[488], fiii lui Pelops, au venit aici din

Pisatida; primul a lăsat în urma sa oraşul ce-i poartă numele, iar Pittheus a ajuns urmaşul lui la tron. Anthes[489], care a stăpînit înainte oraşul, a plecat pe mare şi a fundat Halicarnassul[490]; vom vorbi despre acesta în capitolele rezervate carienilor şi troienilor[491].

15 Epidauros[492] se chema odinioară Epitauros. Aristotel spune[493] că mai demult carienii au stăpînit şi acest oraş ca şi Hermiona; dar cînd s-au întors Heraclizii, l-au ocupat aceştia împreună cu ionienii care i-au urmat în Argos din tetrapolisul atic. Nici acesta nu-i un oraş lipsit de însemnătate, mai cu seamă datorită faimei cîştigate de templul lui Asclepios, despre care s-a raspîndit credinţa că tămăduieşte tot soiul de boli; templul este mereu plin de suferinzi şi de cei care dedică tăblițe votive ce consemnează tămăduirile dobîndite, la fel ca în Cos şi în Trikke[494]. Oraşul este situat în înfundătura golfului Saronic, avînd un perimetru de 15 stadii (2,78 km) şi o înclinare spre răsăritul de vară. El este închis între nişte munţi înalţi, pînă la mare, astfel că este întărit de la natură din toate părţile. între Troizen(a) şi Epidauros se afla o fortăreaţă Methana[495], precum şi o peninsulă cu acelaşi nume. La Thucydides, în unele manuscrise, figurează Methone[496], avînd acelaşi nume ca Methone macedonică, în care Philippos şi-a pierdut un ochi, cînd a împresurat oraşul[497]; de 375 aceea Demetrios din Skepsis crede că unii, înşelîndu-se, bănuiesc că aceasta este Methone din Troizenia, în care se spune că ofiţerii trimişi de Agamemnon să recruteze oaste
au rostit blestemul ca locuitorii lui niciodată să nu-şi termine de construit zidul. Dar cum nu aceştia, ci macedonenii, zice Theopompos[498], au refuzat (serviciul armelor), este cu neputinţă[1] ca rnethonienii, care se aflau în apropiere, să nu fi dat ascultare (chemării la oaste).

16 Egina[499] (Aigina) este şi o localitate a Epidauriei, dar şi o insulă în faţa acestei porţiuni a ţărmului, la care vrea să facă aluzie poetul Homer în versurile prezentate de noi puţin mai înainte[500]. De aceea şi scriu unii „şi insula Egina", în loc de „cei ce stâpînesc Egina", distingînd ast-

fel omonimia. Ca insula este una dintre cele foarte cunoscute, ce nevoie mai este s-o arătăm? Doar de aici se spune că se trage Aiacos si urmaşii lui[501]. Aceasta este şi cea care a^ deţinut odată supremaţia pe mare şi care, în timpul războaielor cu perşii, şi-a disputat cu atenienii întâietatea în lupta navală de la Salamina[502]. Se spune că perimetrul insulei este de 180 de stadii (33,30 km). Ea are un oraş cu acelaşi nume, înclinat spre vîntul Libs[503] (ce suflă dinspre miazăzi). împrejurul ei se află Attica, Megarida şi părţile Peloponesului pînă la Epidauros, fiecare aflîndu-se cambia 100jde_ stadii (18,50 km) depărtare de ea. Partea ei răsăriteană şi dinspre miazăzi e scăldată de marea Myr-tului şi de marea Cretei; o înconjoară mai multe insulițe înspre continent, Belbina[504] dinspre larg. Terenul ei în adîncirne ascunde sol fertil, la suprafață însă este pietros, mai cu seamă cîmpia, de aceea este sterp în întregime, doar orz se produce destul. Se spune că egineții se numeau myrmidoni[505] nu din cauza invocată de mit, anume că, în urma unei epidemii de ciumă, furnicile, la o rugă-ciune de-a lui Aiacos, s-au preschimbat în oameni, ci fiind că, să'pînd pămîntul la fel ca furnicile, l-au cărat peste pietre ca să aibă sol cultivabil, iar în gropile făcute şi-au construit locuințele, cruțînd astfel cărămizile. Insula se numea în vechime Oinone[506] (la fel ca două localități ale Atticei, una dinspre Eleutherai[507]:

Pe cîmpul din Oinone acesta locuia
Ce cu Eleutherai atunci se-nvecina,

cealaltă fiind una din aşezările tetrapolisului din preajma Marathonului, de la care vine şi proverbul: Oinone-a torentului matca). Au populat-o mai întîi argienii, cretanii, epidaurienii şi dorienii; mai tîrziu atenienii au împărțit-o în loturi colonilor săi. Lacedemonienii, luînd insula de la 376 atenieni, au dat-o înapoi vechilor ei locuitori. Egineții, la rîndul lor, au trimis colonişti în Kydonia[508] din Creta şi la umbri. Ephoros susține[509] că în Egina s-a extras prima oară argint şi aceasta a făcut-o Pheidon. Insula a devenit o piață de negoț, deoarece oamenii, din pricina sărăciei

solului, au îmbrăţişat negoţul pe mare; de aici comerţul eginetic era socotit de mărunţişuri.

17 Poetul Homer înşiră unele locuri din continuare, aşa cum sînt ele aşezate pe teren; „unii locuiau în Hyria şi Aulis", „alţii ocupau Argosul şi Tirynthul", „Hermione şi Asine", „Troizena şi Eionai"[510]. Alteori nu respectă ordinea în care se află: „Schoinos şi Scolos", „Thespeia şi Graia"[5n]. Aşezările de pe continent le pomeneşte de-a valma cu insulele: „Cei ce st ap ine au Ithaca şi populau Crokyleia"[512]. Căci Crokyleia[513] se află la acarnani. Tot astfel, şi în cazul de faţă, el a legat de Egina oraşul Mases[514] care se află pe ţărmul argolic al continentului. Cît despre Thy-reai[515], Homer n-a pomenit-o cu numele; alţi autori vorbesc că pentru ea s-au iscat lupte între argieni şi lace-demonieni, cînd s-au bătut 300 împotriva a 300; au ieşit atunci biruitori lacedemonienii aflaţi sub comanda lui Oth-ryadas. Această localitate, zice Thucydes[516], se află în Ky-nuria, la hotarul dintre Argos şi Laconia. Mai există şi Hysiai[51T], un loc cunoscut al Argolidei, ca şi Kenchreai[518] care este situată pe drumul ce duce din Tegea[519] în Argos, peste muntele Parthenion[520] (şi peste Creopolon). Homer nu a cunoscut-o. (El n-a cunoscut nici Lyrkeion, nici Or-neai; acestea sînt sate ale Argeiei, primul purtînd acelaşi nume ca muntele Lyrkeion, celălalt, ca localitatea Orneai situată' între Corinth şi Sicyona)[521].

18 Dintre oraşele din Pelopones, cele mai vestite au fost şi mai sînt pînă astăzi, „Argos şi Sparta". Datorită numelui lor vestit, nu e nevoie să lungim prea mult vorba despre ele, pentru că vom lăsa impresia că repetăm lucruri spuse de toată lumea. în vechime, aşadar, Argosul se bucura de o mai mare faimă. Dar, după aceea, spartanii au stat tot timpul mai presus de toţi ceilalţi şi au continuat să-şi păstreze independenţa, afară doar de puţine cazuri cînd au avut de-a se bate pentru ea. Argienii nu l-au acceptat pe Pyrrhus; acesta, dealtfel, a căzut în faţa zidului cetăţii, deoarece o bătrînică, după cîte se pare, i-a aruncat o ţiglă în cap. Au ajuns însă sub alţi regi. Apoi, cum fă- 377

ceau parte din confederația acheilor, au căzut împreună cu aceştia sub stăpînirea romanilor. Oraşul mai dăinuie şi astăzi şi este al doilea în ordinea importanței, după Sparta.

19 De aici, în continuare, să vorbim despre locurile supuse Mycenei şi lui Agamemnon, pomenite în „Catalogul corăbiilor" prin următoarele versuri:

> Alții, pe urmă, din bine-zidita cetate Mycenae Şi
> din avutul Corinth, din Orneai şi din Cleonai
> Bine-zidita,. din Araithyrea, plăcuta cetate, Din
> Sicyona, pe unde-nainte domnise Adrastos, Din
> Hyperesia, din Gonoessa-nălțată pe stincă, Şi din
> Vellene, din Aigion si-Aigialon pretutindeni Şi
> din lățită Helike™[2].

Mycenae nu mai există astăzi. A întemeiat-o Perseus, ai cărui urmaşi au fost Sthenelos şi apoi Eurystheus[523]. Aceştia au domnit totodată şi peste Argos. Eurysiiheus, pornind cu oaste la Marathon împotriva fiilor lui Hera-cles şi ai lui Iolaos, cărora le-au venit într-ajutor atenienii, se spune că a căzut în luptă, iar leşul i l-au îngropat în Gargettos, capul însă, pe care-l tăiase Iolaos, l-au înmor-mîntat aparte, în Tricorynthos, în preajma izvorului Maca-ria, sub un drum călcat de care; locul acela se cheamă (de atunci) Capul lui Eurystheus[324]. Mycenae a căzut în stăpînirea Pelopizilor, care au venit aici din Pisatida, apoi 'ta puterea Heraclizilor care aveau sub ascultare şi Argosul. După lupta navală de la Salamina, argienii împreună cu locuitorii Cleonei şi ai Tegeei, pornind împotriva Mycenei, au distrus-o din temelii şi i-au împărțit teritoriul[525]. Datorită apropierii lor, cele două oraşe (Argos şi Mycenae) sînt numite de tragici mereu de-a valma, ca şi cum ar fi unul singur. Euripide chiar în aceeaşi dramă numeşte unul şi acelaşi oraş cînd Mycenae, cînd Argos, ca de pildă în Iphigenia şi în Oreste[52]®. Cleonai[527] este un orăşel situat pe drumul ce duce din Argos la Corinth, pe o colină po-

vîrnită de jur împrejur şi împrejmuită frumos cu zid, încît cu dreptate i s-a zis Cleonai „cea bine zidită". în aceste părţi se află şi Nemea[528] între Cleonai şi Phlius, precum şi o dumbravă în care argienii celebrează după datină jocurile Nemeene; de acest loc se leagă şi poveştile despre leul din Nemea; aici se află şi satul Bembina[329]. Cleonai se află la 120 stadii (22,20 km) depărtare de Argoş şi la 80 de stadii (14,80 km) de Corinth. Şi noi am privit acest oraş de pe Acrocorinthos.

20 Corinthul, după cîte se spune, este bogat, datorită 378 pieţei sale, deoarece este aşezat în Isthm şi are în stăpî-nire două porturi, din care unul spre Asia, altul spre Italia . .. în felul acesta, el înlesneşte schimburile de mărfuri provenite din cele două părţi (ale lumii) între oameni aflaţi chiar la depărtări atît de mari. Apoi, aşa după cum, în vechime, strîmtoarea Siciliei era greu de străbătut cu vasele, tot astfel erau şi mările, şi mai cu seamă cea din sus de Maleai, din pricina vînturilor potrivnice. De aici s-a răspîndit şi proverbul: „De-o iei pe la Maleai, uită de cele de-acasă". Aşadar, şi negustorilor din Italia şi celor din Asia le convenea să lase drumul ce ocolea Maleai şi să-şi aducă marfa aici (la Corinth); căci perceperea taxelor vamale, pe mărfurile ce ies pe căi de uscat din Pelopones şi pe cele importate, revenea celor care deţineau cheile Isth-mului. Această stare de lucruri a dăinuit şi mai tîrziu, tot timpul. Urmaşii au avut parte chiar de venituri mai mari, pentru că jocurile Isthmice, care se desfăşurau aici, adunau multă lume. Iar Bacchiazii[530], care au fost tirani în Corinth şi erau mulţi, bogaţi şi de neam strălucit, au deţinut conducerea lor timp de aproape 200 de ani şi au cules nestingheriţi roadele negoţului. Pe aceştia i-a alungat Kypselos[531], a ajuns el tiran, şi casa lui a rămas domnitoare pînă la a treia generaţie. Iar despre averea acestei familii drept mărturie stă ofranda lui Kypselos închinată la Olyrnpia, o statuie uriaşă a lui Zeus, dăltuită din aur. Demaratos, unul dintre suveranii din Corinth, fugind de răscoalele izbucnite în interior, atîta avere a dus de acasă

în Etruria, încît a ajuns la cîrma oraşului care 1-a găzduit, iar fiul său a fost chiar rege al romanilor[532]. Sanctuarul Afroditei din Corinth s-a îmbogăţit aît de mult, încît şi-a procurat mai bine de 1000 de curtezane hierodule[533], pe care atît bărbaţii cît şi femeile le închinaseră zeiţei. Şi, datorită acestora, oraşul era căutat mereu de multă lume şi astfel bunăstarea îi creştea mereu. Căci armatorii uşor îşi tocau aici averea, de unde s-a răspîndit şi zicala oare spune: „Nu orice bărbat poate naviga la Corinth". Se povesteşte şi de o curtezană care, ocărită de o femeie că nu-i place lucrul şi nici nu se atinge de lînă, i-ar fi răspuns „şi totuşi, aşa cum sînt, iată că în acest scurt răstimp eu am pus mîna pe trei suluri"[534].

379 21 Poziţia oraşului, din cîte au spus Hieronymos, Eu-doxos şi alţii[535] şi din cîte am văzut noi înşine, după ce oraşul a fost restaurat recent de către romani, se prezintă' în felul următor. Un munte pieziş, cu o înălţime cam de 3 stadii şi jumătate (0,65 km) şi cu o pantă de 30 de stadii (5,55 km) se sfârşeşte într-un pisc ascuţit; numele lui este Acrocorintbos; partea lui dinspre miazănoapte este deosebit de abruptă; chiar la poalele Acrocorinthu'lui se întinde oraşul, pe o cîmpie netedă ca faţa mesei. Perimetrul oraşului în sine atingea cam pînă la 40 de stadii (7,40 km). (în vechime) el fusese împrejmuit cu zid, pe porţiunea neadăpostită de munte; în această împrejmuire fusese cuprins şi muntele însuşi, Acrocorinthul, în partea unde se putea trage zid. Noi care l-am urcat am văzut limpede urmele traseului său, astfel că întreg perimetrul zidului a fost cam de 85 de stadii (15,72 km). De celelalte laturi, muntele este mai puţin abrupt, dar şi aici se înalţă totuşi destul de sus şi poate fi văzut de departe, în vîrful lui se găseşte un mic templu al Afroditei. Iar imediat sub vîrf ţîşneşte izvorul Peirene[536], care nu creează vreun pîrîu, în schimb este întotdeauna plin cu apă cristalină bună de băut. Se spune că de aici şi din alte vine subterane, izvorul de la poalele muntelui este presat şi silit să curgă spre oraş, încît acesta este bine aprovizionat

[c]"u apă. în oraş sînt şi fîntîni numeroase, (unii) spun că ?îi pe Acrocorinth; noi însă pe acestea nu le-am văzut. Cînd *%uripi'de zice:

> Vin, părăsind Acrocorinth, Udat
> împrejur de-al apei susur, Colina
> preasfîntă, A Afroditei incintă[537],

\tributul „udat împrejur" trebuie luat în sensul că are \pă din adîncime, deoarece îl brăzdează şi izvoare de Rmțuri şi infiltrațiile subterane; sau trebuie să înțelegem, îboate, că, în vechime, izvorul Peirene ieşea din matca sa Ssi curgea în jurul muntelui. Aici se spune că a prins Belle-^ophon pe Pegasos pe cînd se adăpa, pe acel cal înaripat Jiare a zburat din gîtul Meduseî la uciderea Gorgonei. Aceeaşi Pegasos, se spune, a proiectat pe Helicon izvorul Hip-^socrene sau „Izvorul Calului"[538], lovind cu copita stînca "de sub picioare. Mai la vale de izvorul Peirene este aşezat "Sisypheion[539], care mai păstrează încă numeroase ruine ale Vmui templu sau palat regal, construit din piatră albă. Din Vîrful Acrocorinthului se văd spre miazănoapte Parnassul ^i Heliconul, munți înalți şi acoperiți de zăpadă, ca şi golful Crisaios care cade la poalele amîndorura, înconjurat tle Focida, Beoția şi Megarida precum şi de regiunea Co-Hnthului şi a Sicyonei de pe țărmul din fața Focidei. Spre apus, mai sus de toate acestea, se află munții numiți Oneia[540], care se întind pînă în Beoția şi Cythaeron, înce- 38O J>înd de la stîncile Skeironide[541] şi anume de la drumul ce duce pe lîngă aceste stînci spre Attica.

22 Primele aşezări de pe coasta maritimă ce se întinde de amîndouă părțile Corinthului sînt, de o parte, Le-chaion[542], de cealaltă, Kenchreai, care este un sat şi un port totodată, situat la o depărtare de oraş cam de 70 de stadii (12,95 km); acest port e folosit pentru schimburile comerciale cu Asia; pentru cele cu Italia serveşte Lechaion. Ultimul cade mai jos de oraş, avînd o aşezare nu prea mare; de amîndouă laturile drumului ce duce de la Corinth la

Lechaion, pe o distanță de vreo 12 stadii (2,22 km), s-au tras ziduri ca niște brațe. De aici țărmul continental care se întinde pînă la Pagai din Megarida este scăldat de apa golfului Corinthiac; acest țărm se curbează spre interior și creează astfel gîtuitura de pămînt peste care vasele trec pe uscat pînă pe celălalt țărm la Schoinus, care se află în apropiere de Kenchreai. în intervalul dintre Lechaion și Pagai se afla în vechime oracolul Herei Acraia[543]; tot aici este și promontoriul Olmiai[544] ce creează golful în care sînt situate Oinoe și Pagai[545], ultimul fiind fortăreața me-garienilor, în vreme ce Oinoe este a corlnthienilor. De la Kenchreai înainte urmează Schoinus, care este situat în partea cea mai îngustă a Isthmului, pe unde se face trans-bordarea vaselor; după aceea, urmează Crommyonia[546]. în fața acestui țărm se află golful Saronic și Eleusiniac[547], care este, într-un anumit fel, unul și același, aflîndu-se în continuarea golfului Hermionic. în Isthm se găsește și templul lui Poseidon Isthmios, adumbrit de o pădurice de pini, unde corinthienii desfășurau întrecerile Isrhmice. Crommyon este un sat al regiunii Corinthului, mai înainte, al Megaridei. De numele lui se leagă miturile despre scroafa crommyonă, care a fost, după cîte se povestește, mama mistrețului din Calydon. Una din isprăvile lui Theseus, spune legenda, a fost tocmai uciderea acestei scroafe. Și Tenea[548] este un sat al regiunii Corinthului; în această localitate se află templul lui Apollon Teneates. Se spune că însoțitorii lui Archias, care a condus o ceată de colonişti în Syracusa, au fost, în cea mai mare parte a lor, din acest loc de obîrșie. Chiar și mai tîrziu, această așezare a înflorit mai presus de celelalte, ca, pînă în cele din urmă, sa se constituie în cetate de sine stătătoare, să treacă apoi de la corinthieni de partea romanilor și astfel, cînd Co-rinthul a fost distrus, el să rămînă neatins. Circulă și un oracol dat unui om din Asia care a întrebat dacă n-ar fi mai bine să' se mute în Corinth:

E fericit Corinthu!, dar eu aș prefera Să
fin din satid Tenea,

oracol pe care unii, din neştiinţă, l-au schimbat astfel, „aş prefera să fiu din Tegea". Se spune că aici a crescut Poly-bos pe Oepid[549]. Se pare însă că există o oarecare înrudire între cei din Tenedos şi cei din Tenea, înrudire ce urcă pînă la Tennos, fiul lui Kycnos, după cîte afirmă[550] Aris-totel. De asemenea, amîndouă populaţiile cinstesc la fel pe Apollon, ceea ce nu este una dintre dovezile mărunte ale înrudirii lor.

23 Corinthienii, pe cînd se aflau sub ascultarea lui Phi-lippos[551], s-au certat cu acesta şi, în dhip deosebit, s-au 381 purtat cu dispreţ faţă de romani. Astfel, unii au avut chiar îndrăzneala să stropească cu noroi casele reprezentanţilor romani din oraş, cînd treceau pe lingă ele. Pentru toate acestea, aşadar, şi pentru alte fapte de care s-au făcut vinovaţi, corinthienii au plătit în curînd foarte scump. Romanii au trimis împotriva lor oaste numeroasă şi oraşul a fost distrus din temelii de Lucius Mummius[552]; de asemenea, toate celelalte regiuni, pînă în Macedonia, au ajuns sub stăpînirea romanilor, care au trimis guvernatori în fiecare din ele. Teritoriul Gorinthului, în cea mai mare parte î-au dobîndit sicyonienii. Polybios, povestind[553] cu adîncă întristare întîmplările petrecute la ocuparea Corinthului, mai arată şi dispreţul soldaţilor faţă[1] de operele de artă şi faţă de ofrande. El spune că a văzut personal, pentru că a fost şi el la faţa locului, tablouri azvîrlite pe jos şi soldaţi jucînd arşice pe ele. El citează, printre aceste opere, o pictură a lui Aristeides[554] înfăţişîndu-l pe Dionysos; pe socoteala acesteia, susţin unii, s-a născut acea zicală „nimic pe Dionysos"; de asemenea, un tablou re-prezentînd pe Heracles muncit de chinurile pricinuite de cămaşa dată de Deianeira. Această lucrare noi nu am vă-zut-o, am văzut în schimb tabloul cu Dionysos, o operă de artă de toată frumuseţea, expusă în templul Cererei din Roma. Dar cum templul a suferit de curînd[555] un incendiu, s-a mistuit în flăcări odată cu el şi tabloul. Dealtfel, cele mai multe şi mai valoroase ofrande din Roma aproape

că numai de aici provin. Unele din ele au ajuns chiar în stăpînirea oraşelor din jurul Romei. Căci Mummius, mai mult fălos, după cîte se spune, decît iubitor de artă', le dăruia cu uşurinţă celor care le cereau. Astfel Lucullus, cînd a împodobit templul şi porticul Bonei Fortuna[556], 1-a rugat pe Mummius să-i împrumute tablourile pe care le avea, ca să împodobească templul cu ele pînă la consacrarea lui, apoi să i le înapoieze. Dar înapoi nu i le-a mai dat niciodată, ci le-a închinat zeiţei, spunîndu-i lui Mummius să le ia dacă doreşte. Şi cum Mummius s-a arătat foarte calm, fără să se neliniştească deloc, şi-a cîştigat şi mai mari laude din partea dedicantului. După ce a rămas multă vreme pustiu, Corinthul, a fost restaurat[557] de divinul Caesar, datorită poziţiei sale avantajoase, trimiţînd să-1 populeze foarte mulţi din clasa liberţilor. Aceştia, mişcînd din loc dărăpănăturile şi dezgropînd mormintele, au găsit o mulţime de vase din argilă lucrate cu artă, şi din aramă'. Din admiraţie faţă de aceste opere de artă, lor nu le-a scăpat nici un mormînt pe care să nu-1 răvăşească, astfel încît, procurîndu-şi multe obiecte de acest fel şi vînzîndu-le la preţ bun, au umplut Roma cu necroco-3S2 rinthii[558], aşa numeau ei operele luate din morminte şi mai ales cele din argilă arsă. La început, aşadar, necro-corinthiile au fost evaluate la un preţ foarte bun, la fel ca vasele de Corinth făurite din aramă; de ia o vreme însă zelul căutării lor a încetat, deoarece înseşi vasele de argilă s-au împuţinat şi cele mai multe n-au mai fost atît de frumos lucrate. Oraşul Corinth a fost mare şi bogat tot timpul şi a avut parte de oameni valoroşi atît pe tărîm politic cît şi artistic. într-adevăr, îndeosebi la Corinth şi în Sicyona s-a dezvoltat pictura, plastica şi întreaga artă de acest gen. Terenul oraşului a avut un sol nu prea roditor, mai mult accidentat şi aspru, încît toată lumea îi zicea: „Corinthul cel însprîncenat", de unde şi proverbul:

„Corinthul face sprîncene fi orbite".

24 Localitatea Orneai[559] poartă acelaşi nume ca rîul ce trece prin preajma sa; astăzi ea este deşartă, dar a fost bine populată odinioară şi a avut şi un templu al lui Priap[560], care s-a bucurat de cinste. De aici şi Euphorion[561], care a compus lucrarea Priapeia, numeşte pe acest zeu cu epitetul Orneates. Locurile despre care vorbim se aflau mai sus de cîmpia sicyonienilor, dar teritoriul din jur l-au stăpînit argienii. Araithyrea[562] este Phliasia de astăzi; ea avea un oraş cu acelaşi nume ca regiunea, situat lîngă muntele Kelosse[563]. Urmaşii. însă, părăsind locul, s-au mutat la 30 de stadii (5,55 km) de aici, unde au întemeiat un oraş pe care l-au numit Phliunt. O parte a Kelossei este Carneates[564], de unde izvorăşte Asopos, ce curge pe lîngă Sicyona şi creează regiunea Asopia[565], care este o parte a Sicyoniei. Există însă un (alt) Asopos[566], care curge pe lîngă Theba, Plataiai şi Tanagra[567], iar un altul, în Heracleia Trachiniei[568], care trece pe lîngă un sat numit Para-sopioi[569], iar al patrulea Asopos[570] este cel din Păros. Phlius este situat la mijloc, fiind împrejmuit din toate părţile de Sicyonia, Argeia, Cleonai şi Stymphalos. în Phlius şi în Sicyona este cinstit templul Diei[571]; aşa se mai cheamă Hebe.

. 25 Sicyona s-a numit înainte Mecone şi încă şi mai înainte, Aigialeis.[572] Demetrios (Poliorketul)[573] a reclădit-o cam la 20 de stadii (3,71 km), după alţii, la 12 stadii (2,22 km), spre interior de la mare, pe o colină fortificată; vechea aşezare este (acum) doar o staţiune navală cu un singur port. Rîul Nemea[574] desparte Sicyonia de Corinthia. Multă vreme Sicyonia a avut cîrmuire tiranică, dar s-a bucurat mereu de tirani moderaţi, dintre care Arătos[575] a fost cel mai de vază; acesta a dăruit libertate oraşului; a domnit şi peste achei, care i-au acordat de bunăvoie puterea; a mărit statul acestora, alipind la el şi patria sa şi 383 alte oraşe din apropiere. întîmplător, (printre acestea) a fost şi Hyperesia[576], la fel şi oraşele din continuare pe care le pomeneşte Homer[577], ca şi Aigialos[578] al aoheilor, pînă la Dyme[579] şi la hotarele Eleiei.

CAPITOLUL VII

1 Această regiune o stăpîneau în vechime ionienii, care erau din neamul atenienilor. Numele ei vechi era Aigia-leia iar al locuitorilor, aigiaiei. Mai tîrziu ea s-a chemat Ionia la fel şi Attica, după numele ionienilor care se trăgeau 'din Ion, fiul lui Xuthos. Se spune că Hellen era fiul lui Deucalion[580]; el [a] domnit în împrejurimile Phthiei[581] peste populaţia statornicită între Peneu şi Asopos, apoi a lăsat domnia celui mai vîrstnic fiu al său, iar pe ceilalţi i-a trimis peste hotarele ţării ca să-şi caute fiecare o aşezare. Unul dintre aceştia, cu numele Doros[582], a populat împrejurimile Parnassului şi le-a lăsat supuşilor numele de dorieni după al său. Xuthos, luînd în căsătorie pe fiica lui Erechtheus[583], a întemeiat cele patru oraşe ale Atticei, Oinoe, Marathon, Probalinthos şi Tricorynthos[584]. Unul dintre fiii acestuia cu numele Achaios, săvîrşind fără voie o crimă s-a refugiat în Lacedemona şi a creat astfel împrejurarea potrivit căreia locuitorii de acolo se numesc achei. Ion, biruind pe tracii lui Eumolpos, şi-a cîştigat un renume atît de bun, încît atenienii i-au încredinţat lui cîrma statului. Acesta a împărţit mai întîi populaţia în patru triburi, apoi în patru categorii de ocupaţii; căci a creat deosebire între^ agricultori, ^meşteşugari, preoţi şi, ca a patra categorie, străjile[585]. După ce a înfăptuit mai multe lucrări de acest fel, a lăsat ţării numele său. S-a întîm-plat astfel că populaţia a crescut în aşa măsură, încît atenienii au trimis o colonie de ionieni în Pelopones, iar locul np mm l-au ocupat acolo l-au numit după ei Ionia în loc de Aigialos şi totodată şi locuitorii şi-au schimbat numele în ionieni din aigiaiei, grupîndu-se în douăsprezece oraşe. La înapoierea Heraclizilor, ei s-au întors din nou la Atena, fiind alungaţi de achei[586]. De aici, apoi, au trimis o colonie ionică în Asia în frunte cu Codrizii; au întemeiat astfel douăsprezece oraşe[587] pe coasta Cariei şi a Lydiei, grupîndu-se într-atîtea aşezări cîte avuseseră şi în Pelopo'nes. Acheii erau phthioţi[588] de neam şi locuiau în Lacedemona. Dar, după ce Heraclizii au cucerit puterea,

iar ei au fost preluați de Tisamenes, fiul lui Oreste, așa după cum am spus mai înainte, au atacat pe ionieni și, cum erau mai puternici decît aceștia, au izbutit să'-i alunge din țară și să le ocupe ei teritoriul, păstrînd aceeași împărțire a lui pe care au găsit-o. Apoi forțele le-au crescut 334 intr-atîta, încît, atunci cînd Heraclizii, de care se despărțiseră, au ajuns stăpîni peste restul Peloponesului, le-au ținut tuturor piept, numindu-și țara Achaia. De la Tisamenes pînă la Ogyges[589] au continuat să' fie cîrmuiți de regi. Apoi, instaurînd un regim democratic, ei și-au cîștigat un renume atît de bun în rînduirea treburilor publice, încît s-a întîmplat ca italicii, după revolta împotriva pythagorei-lor[590], să împrumute de la ei cea mai mare Iparte a legilor. După bătălia de la Leuctra[591], thebanii le-au încredințat acheilor arbitrajul în controversele iscate între orașe. Mai tîrziu, după ce comunitatea lor a fost distrusă de macedoneni, s-au refăcut iarăși peste puțin. Pe vremea cînd Pyrrhus[592] făcea expediția în Italia, ei au început să-și creeze o confederație de patru orașe, dintre care doua' erau Patrai și Dyme; apoi au adăugat la ele unele din cele douăsprezece, în afară de Olenos și de Helike[593], primul nevrînd să intre în ligă, ultimul pierind sub valuri.

2 Căci marea, ieșind din matca sa în timpul unui cutremur, a înghițit orașul Helike și templul lui Poseidon Helikonios, pe care și în prezent îl mai cinstesc ionienii și în acel loc aduc jertfele Panionice. De această jertfă pomenește Homer, presupun unii, cînd zice:

> Duhul îsi dă (Hipodamas) si geme grozav ca un taur,
> Silnic minat de feciori ca să fie jertfit pe altarul
> Domnului cel din Helike*[9]*.

Se dovedește că poetul Homer este mai tînăr decît colonizarea ionică, pentru că el pomenește despre jertfa Panio-nică' pe care o săvîrșesc ionienii în ținutul Prienei[595] în cinstea lui Poseidon Heliconios și pentru că înșiși locuitorii Prienei se trag, după cîte se spune, din Helike, iar în vederea jertfei Panionice, ei desemnează un tînăr din Priene care să se îngrijească de ceremonii. Se mai adaugă la do-

vezi şi următorul amănunt din cele ce s-au spus despre taur şi anume că ionienii socot că atunci este prielnică jertfa cînd taurul înjunghiat mugeşte. Cei care sînt de părere potrivnică strămută în Helike dovezile arătate în legătură cu taurul şi cu acea jertfă, ca şi cum aceste rînduieli s-au împămîntenit în Helike şi Poetul doar a preluat cele să-vîrşite acolo. Oraşul Helike a fost înghiţit de apa mării cu doi ani înainte de bătălia de la Leuctra[596]. Eratosthe-nes spune[587] că el însuşi a văzut locul şi că nişte coră-bieri spuneau că pe coasta acelui braţ de mare se afla (odinioară) statuia de aramă ce înfăţişa pe Poseidon în picioare, ţinînd în mînă un monstru marin zis hippo-camp[588], care pune în primejdie pe pescari. Heracleides susţine[599] că pomenita catastrofă s-a întâmplat pe vremea sa în toiul unei nopţi. Oraşul se afla la 12 stadii (2,22 km) depărtare de mare şi întreg acest teren cu oraş cu tot a fost înghiţit de mare. Cei 2000 de oameni trimişi de achei ca să ridice morţii nu au izbutit. Teritoriul a fost împărţit apoi vecinilor. Nenorocirea a avut loc din pricina mî-niei lui Poseidon; căci ionienii, izgoniţi din Helike, au cerut prin soli de la helikieni, cu precădere, statuia de lemn a lui Poseidon, iar dacă nu, cel puţin macheta templului. Dar cum locuitorii Helikei i-au refuzat, au trimis soli cu aceeaşi rugăminte la obştea acheilor; cu toate că aceştia le-au aprobat prin vot cererea, helikienii nici atunci nu s-au înduplecat. în iarna care a urmat a avut loc dezastrul. Abia după aceste întîmplări, acheii au dăruit ionienilor macheta. Hesiod pomeneşte şi de o altă Helike[fi0°] din Thessalia.

3 Timp de douăzeci de ani acheii au continuat să aibă un scrib public şi doi strategi (desemnaţi) în fiecare an. Sfatul obştei li se întrunea într-un singur loc (numit Ha-marion[601]), în care ei discutau despre afacerile publice la fel ca ionienii de mai înainte. Apoi au socotit cu cale să-şi aleagă un singur strateg. Pe cînd îndeplinea această funcţie, Arătos i-a luat[602] lui Antigonos Acrocorinthul şi a adăugat la teritoriul acheilor oraşul Corinth precum şi patria sa. Totodată a mai alipit şi pe megarieni şi, punînd

capăt regimurilor tiranice din fiecare regiune, a cuprins în neamul acheilor pe cei eliberați... A scăpat astfel Peloponesul de tirani încît şi Argos şi Hermiona ca şi Phlius şi Megalopolis, ultimul fiind cel mai mare dintre oraşele Arcadiei, au fost alipite la achei, la data cînd aceştia au cunoscut cea mai mare dezvoltare. Era pe vremea[603] cînd romanii, alungind pe carthaginezi din Sicilia, au pornit expediția împotriva gallilor din preajma Padului. Pînă pe vremea strategiei lui Philopoimen[604], aoheii şi-au păstrat destul de bine integritatea, dar peste puțin ei au fost dezmembrați, mai cu seamă cînd romanii au pus stăpînire pe întreaga Eiadă[605], fără să se poarte în acelaşi fel cu toți, ci pe unele state țineau să le păstreze în vechea lor stare pe altele sa le distrugă. (Strabon arată şi cauza pentru care a socotit de cuviința sa prelungească relatarea despre achei, anume pentru ca aceştia au cunoscut o atît de mare dezvoltare, înck au întrecut chiar pe lacedemonieni şi, deci, ca sa nu rămînă insuficient cunoscuți).

A 4 Ordinea locurilor pe care le-au populat acheii grupați in douăsprezece oraşe este următoarea. Primul dincolo de Sicyona este Pellene[606], iar al doilea, Aigeira; al treilea este Aigai[607], care are un templu al lui Poseidon. Al patrulea este Bura[608], iar după el, Helike, în care s-au adă-postit lomenn învinşi în luptă de achei şi izgoniți pînă la urma de aici[609]. După Helike urmează Aigion, Rhypes, Patreis şi Phareis[610]; după aceea, Olenos[611], pe lîngă care curge cu albia mare rîul Melas (Peiros)[612], iar apoi Dyme şi Tritaies[613]. lonienii, aşadar, locuiau în sate, acheii însă au întemeiat oraşe; în unul din ele s-au strîns locuitori şi din _ alte aşezări. Astfel, de pildă, din Aigai[614] au dus oameni în Aigeira (pe aigei, cum se numeau locuitorii lui), iar ^ din Olenos, în Dyme. Se mai văd şi astăzi urmele vechii aşezări a olenilor între Patrai şi Dyme; tot acolo era şi vestitul templu al lui Asclepios la 40 de stadii (7,40 km) depărtare de Dyme, la 80 (14,80 km) de Patrai. Acelaşi nume _cu Aigai despre care vorbim poartă şi cea din Eu-beia, iar cu Olenos, localitatea din Etolia, din care la fel se păstrează numai urme. Poetul Homer nu pomeneşte de

Olenos din Achaia, la fel nici despre multe alte localităţi din Aigialos, ci se exprimă cu un termen comun:

Pe tot ţărmul (aigialos) si-n preajma Helikei intime*[15].

Dar negreşit de ţărmul etolian aminteşte cînd zice: Cei care-n Pleuron si-n Olenos si-aveau[016] locuinţa.

De asemenea, el pomeneşte amîndouă localităţile ce poartă numele Aigai; astfel despre cea acheiană zice:

Cei ce prinoase ţi-aditc la Heliie ţi Aigafi[v].

Dar în versurile:

La Aigai Unde sub valuri Poseidon
vestitele case tsi are; Caii acolo-şi oprf[ls],

mai nimerită este Aigai din Eubeia[619], după care, poate, se cheamă şi marea Egee. Tot aici localizează mitul şi isprava lui Poseidon săvîrşită în războiul troian. Pe la Aigai achaică curge rîul Crathis[620] mărit de alte două rîuri, iar de la amestecul apelor şi-a tras şi numele. După cel de aici s-a numit Crathis şi un rîu din Italia.

5 Fiecare din cele douăsprezece districte ale Achaiei fusese alcătuit din şapte sau opt localităţi, aşa de înfloritoare a ajuns să fie populaţia regiunii. Pellene este situată la 60 de stadii (11,10 km) mai sus de la mare, fiind o fortăreaţă întărită. Există şi un sat Pellene[621], de uţide provin şi mantiile pellenice care se daruiau ca premii la întreceri. Satul se află între Aigion şi Pellene. Pellana[622] însă este deosebită de acestea, fiind o localitate în Laco-nia, cu vederea spre Megalopolitis. Aigeira este situată pe o colină. Cam la 40 de stadii (7,40 km) de la mare, se află Bura, căreia i-a fost dat să se scufunde la un cutremur. Se spune că, după izvorul Sybaris de aici, şi-a 387 primit numele şi rîul din Italia. Iar Aiga (căci şi aşa i se zice localităţii Aigai) în prezent nu este populată, iar ogorul ei îl stăpînesc aigeii. Aigion are destui locuitori; se

povesteşte că aici a fost alăptat Zeus de o capră, după cum precizează Arătos:

> Capră preasfîntă, se spune codat' Pruncului
> Zeus tu lapte i-ai dat[623].

Se adaugă şi că:

> Profeţii tălmăcitori îi zic a lui Zeus capră Olenică,

precizînd astfel şi locul în care s-au petrecut aceste în-tîmplări, anume lîngă Olene[624]. Tot acolo, pe o stîncă înaltă, este situată şi Keryneia[625]. Şi aceasta aparţine aigieilor, precum şi Helike şi dumbrava Homarion[626] a lui Zeus, unde se întruneau acheii ca să ţină sfat asupra treburilor publice. Pe la aigei curge rîul Selinus[627] care poartă acelaşi nume ca cel din Eres, ce trece pe lîngă templul Ar-temidei, precum şi ca cel din Eleia de astăzi, care curge pe lîngă un loc, despre care Xenofon spune[628] că 1-a cumpărat pentru zeiţa Artemis, la porunca unui oracol. Un alt Selinus[629] se află la megarienii hyblei, pe care i-au alungat carthaginezii. Dintre celelalte oraşe sau regiuni acheiene, Rhypes nu este populat, iar regiunea lui numită Rhypis[630] au stăpînit-o aigieii şi pharieii. (Şi Eshil spune undeva aşa:

> „Bura cea sfîntă si Rhypes Kerauniai".®[31]

Din Rhypes era şi Myskellos, întemeietorul Crotonei. în regiunea Rhypis se afla şi Leuctron[632], un sat ce ţinea de oraşul Rhypes. După aceste locuri, urmează Patrai, un oraş vrednic de pomenit. în acest interval se află Capul Rhion (şi Antirrhion), situat la 40 de stadii (7,40 km) depărtare de Patrai. Romanii, îndată după bătălia de la Actium, au aşezat acolo o parte însemnată a armatei lor şi colonia romanilor este şi astăzi deosebit de înfloritoare[633]; are şi o staţiune navală de mărime mijlocie. în continuare, se întîlneşte Dyme, oraş fără port, cel mai apusean din toate, de unde şi numele său; mai înainte se numea Stra-tos[634]. De Eleia îl desparte, la Bupresion, rîul Larisos[635], ce curge dintr-un munte, pe care unii îl numesc Scollis, iar Homer îi zice Stînca Olenică[636]. Cum Antimachos vor-

beşte<^ de Dyme Cauconida, unii au fost de patere că acest epitet i s-a dat după cauconi, care se întind pînă la aceasta localitate, aşa după cum am spus mai sus[63]»-alţii, ca-şi trage numele de la un oarecare rîu Caucon asâ după cum Ţhebai primeşte epitetul Dircaiai şi Asopides Argosul, acela de Inacheion, iar Troia, Simuntis[639] Si Dv' me, cu puţin înaintea vîrstei noastre, a primit printre Io cuitorn sai oameni de tot soiul din mulţimea piraţilor oe care i-a mai lăsat in viaţă Pompeius; după ce a distrus 388 bandele acestora «, Pompeius i-a aşezat pe unii la Soloi«« m Cilicia, pe alţii in alte părţi, printre care şi aici k Dyme. Cu Dymaia se învecinează Pfoara[642] Cei ce knt din această Phara se cheamă phariei, iar cei din Phan Messeme. se numesc pharaiaţi<<«; în regiunea Pharei se aria izvorul Dirke, cu acelaşi nume ca izvorul din Theba[6]" Olenos este pustiu şi este situat între Patrai şi Dyme- teri' tonul lui ii stapinesc locuitorii din Dyme. Urmează apoî Araxos, promontoriul Eleiei, la 1030 de stadii (190 55 U^

CAPITOLUL VIII

1 Arcadia se află în mijlocul Peloponesului, unde i s a sorocit o regiune, în cea mai mare parte, muntoasă Cel mai mare munte al ei este Kylene, a cărui înălţime unii o dau de 20 (3,70 km), alţii cam de 15 stadii (2 76 km Se pare ca locuitorii Arcadiei cuprind cele mai vechi se minţii elene, anume azanii, parrhasii[6]« ?; alţ;j asement-a lor. JDin pricina pustiirii complete a regiunii, n-am avea ce sa vorbim pe larg despre aceste seminţii; căci oraşele au dispărut m urma războaielor continui, cu toate că au fost vestite odinioară, iar regiunea au părăsit-o cultivatorii mea din acele timpuri în care cele mai multe oraşe s au stnns in aşa-nuimtul Megalopolis. în prezent însăşi Mesra lopolis a suferit ceea ce spune vorba comicului- Este un mare pustiu Megalopolis". Aici sînt păşuni bogate pentru turme şi mai cu seamă pentru cai şi pentru măgari de oră. sila. Si rasa arcadiana[1] de cai este foarte preţuită la fe

fel

ca rasa argolică şi epidaurică. Tot astfel şi pusta etolieni-lor şi cea a acarnanilor a devenit foarte potrivită pentru creşterea cailor, fără să stea mai prejos de Thessalia.

2 Mantinela[646] a ajuns vestită prin Epaminondas[647], care a biruit pe lacedemonieni în al doilea război, în care a căzut el însuşi. Şi acest oraş, precum şi Orchomenos, He-raia, Oeitor, Pheneos, Stymphalos, Mainalos, Methydrion, Caphyeis şi Kynaitha[648] sau nu mai dăinuiesc, sau cu greu li se mai văd urmele ori vreun alt semn al lor. Tegea mai supraviețuieşte slab, la fel şi templul Athenei Alea. De puțină cinste mai are parte şi templul lui Zeus Lycaios de lîngă muntele (foarte înalt) Lycaion[649]. Din localitățile pomenite de Poet, „Rhipeji Stratia şi Enispe bătută de vînturi"*[50] sînt greu de găsiți şi chiar de s^ar descoperi pe undeva, nu mai este de nici un folos, din pricina pustietății lor.

3 în afară de Kyllene, în regiune mai sînt şi alți munți însemnați ca Pholoe,_ Lycaion, Mainalon şi aşa-zisul Par- 389 thenion, care se întinde pînă în Argeia dinspre Tegea-tida[651].

4 Evenimentul miraculos ce se petrece cu Alfeul şi cu Eurotas l-am povestit^ la fel şi acela legat de Erasinos[052]; acesta din urmă izvorăşte din lacul Stymphalis şi se varsă astăzi în mare, în_ Argeia, dar în trecut el nu avea scurgere, deoarece străfundurile lui, pe care arcadienii le numesc zerethra, s-au înfundat şi n-au mai primit apa, astfel că oraşul stymiphalienilor, care astăzi se află la vreo 50 de stadii depărtare de lac, pe atunci era situat chiar pe țărmul lui. Ladon[653] a suferit un fenomen tocmai potrivnic, oprindu-i-se la un rnoment dat cursul, pentru că i s-au astupat izvoarele; căci în timpul unui cutremur, surpîndu-i-se, lîngă Pheneos, albia prin care curgea, i s-a interceptat cursul pînă la vinele cele mai adînci ale izvorului. Unii aşa explică_ fenomenul. Eratosthenes, însă, spune că rîul_ numit Amas[634] din preajma Pheneului umple cu smîrcuri^ locurile din fața oraşului, apoi se ascunde în anumite crăpături, care se numesc zerethra; cînd acestea se

astupă, apa se revarsă uneori peste cîmpii, apoi, cînd se deschid din nou, apa, scurgîndu-se în şuvoaie de pe cîmp, se aruncă în Ladon şi în Alfeu, încît şi terenul din jurul templului din Olympia a fost inundat odinioară şi astfel s-a format lacul. Erasinos, curgînd pe lingă Stymphalos, trece pe sub munte, şi se arată din nou la suprafaţă în Argeia. De aceea şi Iphicrates[655], cînd a împresurat oraşul Stymphalos fără să ajungă la un rezultat hotărîtor, procu-rîndu-şi un mare număr de bureţi, a încercat să-i astupe intrarea sub pămînt; dar s-a oprit pentru că i s-a arătat un semn divin. în preajma Pheneului este şi apa zisă a Styxului[656], un mic izvor cu apă otrăvitoare numită sfîntă. Atîtea fie spuse despre Arcadia.

5 Cum Polybios susţine[657] că distanţa de la Maleai spre miazănoapte pînă la Istru este cam de 10 000 de stadii (1850 km), Artemidoros corectează această cifră într-un mod foarte potrivit, spunînd că drumul de la Maleai pînă la Aigion măsoară 1400 de stadii (259 km), iar de aici pînă la Kirrha, calea pe apă este de 200 de stadii (37 km); de la Kirrha[658], prin Heracleia, pînă la (Thaumacoi)[659] sînt 500 de stadii (92,50 km), apoi pînă la Larisa (şi la Pe-neu], 340 (62,90 km); după aceea, prin (Tempe, pînă la) gurile Peneului, sînt 240 de stadii (44,40 km), în continuare, pînă la Thessalonikeia, sînt 660 (122,10 km); de aici pînă la Istru, prin Eidomene, Stoboi şi pe la dar-dani[660], 3200 (592 km). După Artemidoros, aşadar, distanţa de la Istru la Maleai este de 6500 de stadii (1202,50 km). Pricina acestei nepotriviri este faptul că (Polybios) nu a măsurat drumul cel mai scurt, ci unul luat la întîmplare, pe care a călătorit vreun general.

De asemenea, nu este nelalocul său să adăugăm numele fundatorilor aşezărilor din Pelopones, pomeniţi de Epho-ros[661], începînd de la întoarcerea Heraclizilor; astfel, înte-meieitorul Corinthului a fost Aletes, al Sicyonei, Phalkes, al Achaiei, Tisamenes, al Elidei, Oxylos, al Messenei, Cres-phontes, al Lacedemonei, Eurysthenes şi Procles, al Argosu-lui, Temenos şi Kissos, al localităţilor de pe coasta (zisă) Acte, Argaios şi Deiphontes.

IX-A

REZUMAT

în cartea a IX-a se completează descrierea tindei şi se aduc laude mai cu seamă Atenei; se prezintă ăf$^{m\ be0\wedge ta}$ şi Thessalia cu ţărmul ei maritim.

CAPITOLUL I

1 După ce am descris Peloponesul despre care spuneam 390 că este prima şi cea mai mică din peninsulele care alcătuiesc Elada, în continuare vom parcurge celelalte regiuni ale acesteia. A doua peninsulă a Eladei arătam ca este cea care leagă Megarida de Pelopones, astfel _ucit crom-myon aparţine rnegarienilor şi nu corinthienilof- A treia peninsulă adaugă la cea de mai sus Attica, Beoţia, o parte a Focidei şi a ţinutului locrienilor epicnemidiem- 1 rin urmare, despre acestea se cuvine să vorbim acum- budoxos spune[2] că, dacă s-ar imagina o linie dreaptă ce s-ar întinde de la munţii Keraunici pînă la capul Sunion al Atticei şi în direcţia răsăritului, în dreapta ei, adică spre miazăzi, va cădea întreg Peloponesul, iar în stînga sau spre miazănoapte, ţărmul ce se întinde în continuare de la munţii Keraunici pînă în golful Crisaios, pînă la Megarida şi la Attica întreagă. După părerea acestuia, coasta uscatului de la Sunion pînă la Isthm n-ar face o rotitură atit de mare încît să formeze o curbură pronunţată, dacă nu s-ar adaugă la acest ţărm regiunile din continuarea Istbmului, acelea care creează golful Hermionlc şi Acte[3]. Tot asttel nici coasta ce se întinde de la Keraunici pînă la goltul-U> rinthului nu ar descrie o curbă atît de adîncă, incit sa ia formă de golf, dacă Rhion şi Antirrhion, care înaintează m strîmtoare, ca şi regiunile care înconjură înfundătura golfului (Crisaios), unde e dat să se j>f îrşească mafea de acolo, n-ar fi contribuit la această figură.

2 De vreme ce Eudoxos, un matematician expert în
391 figuri geometrice şi în determinări latitudinale şi, totodată, cunoscător al acestor locuri, a înfăţişat astfel lucrurile, trebuie să ne imaginăm această coastă a Atticei dimpreună cu Megarida, anume de la Sunion pînă în Isthm, curbată spre interior, dar numai uşor. Aici, cam pe la mijlocul liniei în discuţie, se află Pireul[4], staţiunea navală a Atenei. într-adevăr Pireul este situat cam la 350 de stadii (64,75 km) depărtare de Schoinus[5] din Isthm şi la 330 (61,05 km) de Sunion. Cam aceeaşi distanţă este de la Pireu pînă la Pagai[6], ca pînă la Schoinus; totuşi se zice că ultimul interval este mai mare cu 10 stadii (1,85 km). Dacă ocoleşte capul Sunion, corabia care ţine calea pe lingă ţărm înaintează spre miazănoapte, înclinînd puţin spre apus.

3 (Attica) are ţărmuri la două mări[7]; la început, ea este îngustă, apoi se lăţeşte spre interior şi descrie o curbă, aidoma cu forma lunei, spre Oropos[8] din Beoţia, avînd partea convexă spre mare; aceasta este a doua latura, cea răsăriteană, a Atticei. Cealaltă latură dinspre miazănoapte, care se întinde din Oropia[9] spre apus pînă în Megarida, este regiunea de munte a Atticei, numită în mai multe alte feluri; ea desparte Beoţia de Attica. în felul acesta, ceea ce spuneam şi în rîndurile anterioare, Beoţia ajunge să fie istmul celei de-a treia peninsule pomenite mai înainte, istm care se află între cele două mări şi care limitează spre interior regiunile situate lîngă Pelopones, anume Megarida şi Attica. De aceea se spune că regiunea numită azi Attica s-a chemat în veohime Acte şi Actike[10], pentru că cea mai mare parte a ei cade la poalele munţilor, fiind un litoral maritim îngust, dar cu o lungime considerabilă, care se întinde pînă la Sunion. Aceste laturi le vom parcurge acum, luînd-o iarăşi de la coasta pe care am părăsit-o mai înainte.

4 Dincolo de Crommyon, se înalţă, dominînd Attica, Stmcile Skironide[11], care nu lasă loc de drum de-a lungul ţărmului mării. Dincolo de stînci, (spre interior), este un

drum care duce din Isthm spre Megara şi Attica. Acest drum se apropie foarte mult de stînci, încît în multe locuri el atinge margini de prăpăstii, din pricina unui munte înalt şi greu de trecut. De aceste locuri se leagă miturile despre Skeiron şi Pityocamptes[12], care au făcut prădăciuni în regiunea de munte pomenită mai sus şi pe care i-a ucis Theseus. După numele acestor stînci (Skironide), atenienii numesc Skiron vîntul Argestes[13], aducător de furtuni. Dincolo de stîncile Skironide, înaintează în mare capul Mi-noa[14] care creează portul Nisaiei[15]. Nisaia este staţiunea navală a Megarei, situată la 18 stadii (3,33 km) depărtare 392 de oraş şi legată de el printr-un zid tras de o parte şi de cealaltă a staţiunii. Şi acest port se chema Minoa[16].

5 în vechime, aşadar, regiunea despre care vorbim o stăpîneau ionienii care deţineau şi Attica, Megara nefiind încă întemeiată. De aceea nici poetul Homer nu vorbeşte răspicat despre aceste locuri, ci, numind atenieni pe toţi locuitorii Atticei, i-a cuprins aici şi pe aceştia desemnîn-du-i cu numele comun de atenieni, ca atunci cînd spune în „Catalog":

„Cei ce Atena ţineau, cetatea bine zidită"^.

(Prin aceştia) trebuie să înţelegem şi pe megarienii de astăzi, ca pe unii care deopotrivă au luat parte la expediţie. Iată dovada: Attica în vechime se numea Ionia şi las, iar poetul, cînd zice: „unde beoţieni şi ionieni"[18], vorbeşte de fapt despre atenieni, iar din această Ionie făcea parte şi Megarida.

6 Şi cum peloponesienii şi ionienii se aflau în veşnică ceartă pentru hotare, în care era cuprinsă şi Crommyonia, ei au căzut pînă în cele din urmă la învoială şi au ridicat o stelă pe un loc anume hotărît, chiar în preajma Isth-mului, scriind pe faţa ei dinspre Pelopones următoarea inscripţie: „Acesta este Peloponesul, nu Ionia", iar pe faţa dinspre Megara: „Acesta nu-i Peloponesul, ci Ionia". Istoriografii care au scris istoria Atticei[19], cu toate că în

multe privinţe au părerile împărţite, împărtăşesc totuşi, cel puţin cei vrednici de pomenit, aceeaşi părere în următorul punct, anume că, de vreme ce Pandionizii erau în număr de patru, Aigeus, Lycos, Pallas şi, al patrulea, Nisos[20], şi cum Attica a fost împărţită de asemenea în patru părţi, Nisos a cîştigat la sorţi Megarida şi a întemeiat Nisaia. Philochoros susţine[21] că domnia acestuia s-a întins din Isthm pînă la Pythion[22]; Andron[23] însă o prezintă pînă la Eleusis şi la cîmpia Thriasion[24]. Pentru că înseşi cele patru districte le-au înfăţişat unii într-un fel, alţii într-al-tul, noi ne mulţumim să citãm versurile lui Sofocle, în care Egeu spune:

„Tatăl meu poruncă, mi-a dat mie, fiu-i iubit, La ţărmul acestui ţinut să cobor negreşit, Privilegii aparte mie acordînd Ca celui mai vtrstnic jiu ce ii sint"[25].

Apoi către Lycos:

A Eubeii grădină i-o dete in dar, Podoabă a gliei de pe celălalt mal, Pămintul vecin de la Nisos luă, De pe coasta Skeironiană, Acest pămînt dinspre-amiază, uscat, Ce pe uriaşii giganţi îi hrănise cîndva Pallas Athenei sorţii i-au dat[2]®.

Prin urmare, aceste dovezi le aduc istoriografii în spriji nul afirmaţiei că Megarida este o parte a Atticei. _____

7 După întoarcerea Heraclizilor şi după împărţirea ţării 393 făcută de aceştia şi de dorienii sosiţi odată cu ei, s-a în-tîmplat ca mulţi să fie izgoniţi din patrie şi să emigreze în Attica; printre aceştia a fost şi regele Messeniei, Melan-thos[27]; acesta a ajuns chiar să domnească şi peste atenieni, cu îngăduinţa acestora, după ce a biruit în duel pe regele beoţienilor cu numele Xanthos[28]. Heraclizii, de teamă că populaţia Atticei creştea datorită surghiuniţilor adăpostiţi

în ea, dar mai cu seamă aţîţaţi de corinthieni şi de messe-nieni, primii, din pricina vecinătăţii lor cu Attica, ultimii, pentru că pe atunci domnea în Attica regele Codros[29], fiul lui Melanthos, au pornit o expediţie împotriva Atticei. înfrînţi în luptă, ei au părăsit teritoriul pe care-l ocupau, dar regiunea Megarei au păstrat-o în continuare, unde au întemeiat oraşul Megara şi au schimbat populaţia în dorică din ionică; (atunci) au distrus şi coloana care marca hotarul dintre ionieni şi peloponesieni.

8 Oraşul megarienilor a suferit multe vicisitudini, cu toate acestea el dăinuie pînă astăzi. Odinioară a avut şi o şcoală de filozofi, aşa-zişii Megarici[30], continuatorii lui Eucleides Socraticul[31], imegarian de obîrşie, aşa după cum Phaidon[32] din Elea, şi acesta filozof socratic, a avut ca urmaşi pe filozofii Eleaţi din care făcea parte şi Pyr-rhon[33], şi la fel cum pe Menedemos din Eretria l-au urmat Eretriacii[34]. Pămîntul megarienilor este puţin roditor, dealtfel ca şi al Atticei; cea mai mare parte a lui îl ocupă munţii aşa-zişi Oneia[35], un lanţ muntos ce se întinde de la şuncile Skironide pînă în Beoţia şi la Cithaeron[36] şi care desparte marea din vecinătatea Nisaiei de marea de la Pagai, numită Alkyonis[37].

9 în calea cursei maritime de la Nisaia pînă în Attica, chiar în faţa coastei, sînt situate cinci insuliţe. Urmează apoi Salamina, care are o lungime de vreo 70 de stadii (12,95 km), după alţii, de vreo 80 (14,80 km). în Salamina există un oraş[38] cu acelaşi nume, care era pustiu în vechime, cu vederea spre Egina şi spre miazăzi (după cum a precizat şi Eschil: Aceasta Egină spre vîntul de-amiaiă se află[39]). Salamina de astăzi este situată într-un golf, pe locul în formă de peninsulă, ce aproape atinge Attica. în vechime, ea purta alte nume ca: Skiras şi Kychreia[40], după anumiţi eroi; de aici îşi trag denumirea Athena Skiras, locul Skira[41] din Attica şi nişte jertfe în cinstea lui Skiros[42] precum şi luna Skirophorion[43]; de la o împrejurare asemănătoare şi-a primit numele şi şarpele Kychreides care, după cîte spune Hesiod[44], a fost crescut de Kyohreus şi a fost

alungat de Eurylochos, deoarece era o pacoste pentru insulă; el a fost primit apoi de Demetra la Eleusis şi a 394 ajuns astfel slujitorul acesteia. Insula s-a mai numit şi Pi-tyussa[45], datorită pinului (ce creşte aici). Salamina a devenit celebră datorită Aiakizilor[46] care au domnit aici, şi mai cu seamă mulţumită lui Aias Telamonianul[47], precum şi datorită faptului că în preajma acestei insule Xerxes a fost înfrînt într-o bătălie navală[48] de către eleni, scă-pînd doar cu fuga spre patria sa^ Şi^ egineţii s-au împărtăşit din gloria făurită prin această bătălie, pentru că erau vecini şi au echipat ei înşişi o flotă vrednică de pomenit. Bocaros este un rîu în Salamina numit astăzi Bocalia[49].

10 Şi în prezent tot atenienii stăpînesc insula, dar în vechime ei au avut unele neînţelegeri cu megarienii pentru ea; unii spun că Peisistratos, alţii că' Solon[50], în episodul Catalogul Corăbiilor, după versul acesta: Aias din Salamina a adus douăsprezece vase, a scris în continuare următoarele: şi, aducîndu-le, le-a aşezat pe locul în care ostile Atenei adastă[51], luîndu-1 astfel ca martor pe Poet că insula din vechime a aparţinut atenienilor. Criticii nu acceptă această versiune, deoarece multe alte versuri depun mărturie contrară; într-adevăr, pentru ce Aias apare ultimul dintre comandanţii de vase şi nu cu atenienii, ci la un loc cu thessalienii conduşi de Protesilaos[52]? „Unde-a lui. Aias şi Protesilau corăbii se află"[53]; iar Agamemnon, tre-cîndu-şi în revistă oştirea, a zis:

> Pe feciorul lui Peteos, Menestheu, îl găseşte
> Telegarii strunind, iar în juru-i atenienii Oastea
> veghind; pe-aproape se-opri iscusitul Oiysseus,
> lîng-a kephallenilor rînduri[u].

Apoi, întorcîndu-se spre Aias şi spre salaminieni, zise iarăşi:

„Printre Aianţi acesta sosi"*[0],

şi lîngă aceştia

„Idomeneus dintr-o parte"[50]

şi nu Menestheus. Atenienii, aşadar, o astfel de mărturie homerică socot de cuviinţă să prezinte, megarienii însă îi parodiază, la rîndul lor, astfel: Aias corăbii aduse din Salamina, Polichne, Aigeirussa, Nisaia, Tripodes[51]. Acestea sînt localităţi megariene, dintre care Tripodes se numeşte acum Tripodiskion[58], fiind în prezent piaţa Megarei.

11 Unii însă susţin[59] greşit că' Salamina este străină de Attica, sprijinindu-se pe faptul că preoteasa lui Pallas Athena nu se atinge de brînză proaspătă din partea locu lui, ci ori i se aduce străină, ori foloseşte brînză din Sa- 393 lamina. Dar, de fapt, ei i se aduce brînză şi din alte insule care aparţin prin învoială de Attica, pentru că cei care au împămîntenit această[1] datină considerau străin tot ce venea de peste mare. Se pare însă că Salamina de astăzi s-a cîrmuit odinioară singură, iar Megara aparţinea Atti-cei. Pe ţărmul continentului dinspre Salamina se află din întîmplare hotarele care despart Megarida de Attica, marcate de doi munţi numiţi Kerata[60].

12 Urmează apoi oraşul Bleusis, în care se află templul Demetrei Eleusine şi incinta misterelor, pe care a construit-o Ictinos[61], cu o capacitate ce poate adăposti mulţimea unui teatru; acest Ictinos a făurit şi Parthenonul[62] Athenei' de pe Acropole, iar lucrările, în întregime, le-a condus Perlele. Oraşul Eleusis se numără azi printre satele Atticei.

13 Vine apoi la rînd cîmpia Thriasion[63], precum şi ţărmul şi localitatea cu acelaşi nume; după acestea, se vede capul Amphiale[64] şi cariera de piatră situată ceva mai sus, ca şi strîmtoarea dinspre Salamina de vreo 2 stadii (0,37 km), pe care a încercat Xerxes să o bareze[03], dar bătălia navală şi fuga perşilor i-au dat peste cap planurile. Aici sînt situate şi Pharmacussele[68], care sînt două insulițe; în cea mai mare dintre ele se vede mormîntul Circei[67].

14 Mai sus de această coastă este un munte care se numeşte^ Corydallos[68], precum şi localitatea Corydalleis[69]; urmează apoi portul Phoron[70] şi Psyttaleia[71], o insuliță pustie şi ^pietroasă, pe care unii o poreclesc „urdoarea Pireu-lui". în apropiere se află şi Atalanta[72], care poartă acelaşi nume ca Atalanta din preajma Eubeii şi a locrieni-lor, iar dincolo de ea, se vede o altă insuliță, asemănătoare şi ea cu Psyttaleia. Urmează Pireul, care, de asemenea, e socotit în rîndul satelor, şi, dincolo de el, Muny-chia[73].

15 Munychia este o colină care ia forma unei peninsule, ce se curbează spre interior şi este scobită, în mare parte a ei, de la natură, dar şi de rnîna omului, încît este prielnică aşezărilor omeneşti; se ajunge pînă la ea printr-o strîm-toare îngustă. La poalele colinei se află trei limanuri. In vechime colina Munychia fusese împrejmuită cu zid şi populată compact aproape la fel ca oraşul rodienilor[74], cuprinzînd în incinta sa şi Pireul şi limanurile cu întreg arsenalul maritim în care se afla şi hoplotheca, opera lui Philon[75]. Staţiunea navală era pe măsura celor 400 de nave, dintre care pe cele mai multe le-au procurat atenienii. Cu acest zid se uneau zidurile lungi ce porneau din oraş; acestea erau mari de 40 de stadii (7,40 km) lungime şi legau cetatea cu Pireul. Desele războaie au dărîmat zidul şi for-
396 tăreaţa Munyohiei, iar Pireul l-au redus la o aşezare mică lîngă limanuri şi lîngă templul lui Zeus Salvatorul. Porticul templului conţine tablouri minunate, opere ale unor artişti iluştri, iar curtea lui cuprinde statui. Şi zidurile lungi au fost dărîmate, mai întîi cînd oraşul a fost cucerit de lacedemonieni, iar mai tîrziu, de către romani, cînd Sulla, în urma unui asediu, a ocupat şi Pireul şi cetatea[76].

16 Cetatea în sine, Atena, este o stîncă înălţată în cîmpie locuită de jur împrejur; pe culmea stîncii se află tem plu! Athenei, vechiul lăcaş al Athenei Poliade[77], în care se află candela nestinsă, precum şi Parthenonul[78] făurit de Ictinos; în el se găseşte opera lui Phidias, statuia de fildeş a Athenei. Dar pentru că cetatea Atenei a ajuns pe buzele

multor oameni care au cîntat-o sau au ridicat-o în slavă, mă feresc să întind vorba despre ea, ca nu cumva descrierea mea să iasă din planul propus. îmi stăruie totuşi în minte vorbele rostite de Hegesias[79]: „Văd Acropole şi,_ tot acolo, semnul uriaşului trident; văd Eleusis şi m-am iniţiat în misterele sfinte; acela e Leocorion, acesta, Theseion[80]; nu pot să le desluşesc pe fiecare în parte. Attica (este împărăţia) zeilor, oare şi-au disputat aceste meleaguri, ca şi a eroilor strămoşeşti". Acesta, aşadar, a pomenit de unul singur din monumentele de pe Acropole. Polamon Periege-tul[81] însă a compus patru cărţi despre ofrandele de pe Acropole. în chip asemănător Hegesias continuă şi despre celelalte părţi ale oraşului şi ale regiunii; vorbind de Eleusis ca de una din cele 170 de aşezări [ale Atticei] şi încă 4 pe deasupra, după cîte se spune că sînt, el n-a pomenit cu numele pe nici unul din celelalte.

17 Chiar dacă nu toate aceste localităţi, totuşi cele mai multe din ele au fost terenul a numeroase întîmplări mitice şi istorice. De pildă, de numele Aphidnei[82] şi de teritoriul său se leagă răpirea Elenei de către Theseus, prădarea localităţii de către Dioscuri şi recîştigarea sorei lor. Mara-thonul[83] aminteşte de războiul persan; Rhamnus[84] este renumit pentru statuia zeiţei Nemesis, opera lui Diodotos, după părerea unora, a lui Agoracritos din Păros, după aprecierea altora, fiind, ca mărime şi frumuseţe, o operă foarte izbutită, care poate rivaliza cu lucrările lui Phidias. Tot astfel şi Dekeleia[85] le-a servit peloponesienilor ca bază de operaţiuni în războiul dekeleic. Phyle[86], apoi, este acel sat din care Thrasybulos a strămutat populaţia în Pireu şi, de aici, în cetate. în felul acesta, despre mai multe alte iocuri se pot povesti nenumărate întîmplări. Ba încă şi Leocorion şi Theseion comportă mituri, la fel şi Lykeion şi Olympicon, care este acelaşi cu acel Olympion[87], pe care regele care 1-a închinat zeilor, sfîrşindu-şi zilele, 1-a lăsat numai pe jumătate terminat. La fel sînt şi Academia, grădina filozofilor, Odeonul şi Porticul Pictat[88] ca şi numeroasele temple din oraş care conţin opere ale unor (mari) artişti.

397 18 Expunerea s-ar lungi mult mai mult încă, daca sar cerceta întemeietorii oraşului Atena începînd de la Ke-crops[89]; căci nu toţi autorii vorbesc la fel. iVcest lucru reiese limpede chiar din feluritele denumiri ale Atticei; căci ea se cheamă Acte, după Actaion[90], Athis şi Attica, după Athis, fiica lui Cranaos, după care locuitorii se numesc şi cranai[91]; Mopsopia este numele ei ce se trage de la Mop-sopos[92], Ionia, de la Ion, fiul lui Xuthos[93], Poseidonia şi Atena, de la zeii eponimi. Am spus (mai înainte)[94] că şi pe aici se vede urma neamului pelasgilor, şi că locuitorii Atticei i-au poreclit pe aceştia pelargi „berze", pentru că rătăceau ca păsările.

19 Cu cît este mai mare zelul pentru isprăvile strălucite şi cu cît sînt mai mulţi cei care povestesc despre ele, cu atît mai grave imputări se aduc celui care nu stăpîneşte istoria. De pildă în „Ansamblul rîurilor", Callimaoh mărturiseşte[95] că el rîde de cel care îndrăzneşte să scrie că fecioarele atenienilor „au băut licoarea limpede a Erida-nului", de care şi vitele s-ar depărta. Dar şi astăzi exista, după cîte se spune, izvoare cu apă curată şi potabilă în afara porţilor zise ale lui Diochares[96], aproape de Lykeion; ba mai demult fusese construită şi o fîntînă în apropiere, care avea apă multă şi bună de băut; iar dacă acuma toate acestea nu mai sînt, ce-ar fi de mirare dacă în vechime apa aceea va fi fost limpede, din belşug şi chiar bună de băut, dar să se fi schimbat mai tîrziu? Asupra numeroaselor date de amănunt nu se cuvine să zăbovim în discuţii contradictorii, dar nici să trecem sub tăcere unele lucruri, astfel încît nici măcar în linii mari să nu le pomenim.

20 Acestea, deci, sînt deajuns, dacă se adaugă ceea ce spune Philochoros[97], că pe vremea cînd ţinutul a fost prădat dinspre mare de carieni, dinspre uscat de beoţienii care se numeau aoni[98], Kecrops, cel dintîi, a adunat populaţia în douăsprezece oraşe ale căror nume erau Kecro-pia, Tetrapolis, Epacria, Dekeleia, Eleusis, Aphidna (alţii îi zic la plural Aphidnai), Thoricos, Brauron, Kytheros,

Sphettos, Kephisia" ... apoi, mai tîrziu, se spune că The-seu a unit iarăşi cele douăsprezece oraşe într-unui singur, în cel de astăzi. Atenienii, la început, au fost cîrmuiţi de regi, apoi şi-au schimbat rînduielile în republică democratică[100]. După ce au ajuns în fruntea lor tiranii Peisistratos şi fiii lui[101], iar mai tîrziu, cînd s-a instaurat oligarhia celor 4C0 şi apoi a celor 30 de tirani pe care i-au impus lace-damonienii[102], atenienii au scuturat cu uşurinţă jugul acestora şi şi-au păstrat democraţia pînă la venirea stăpînirii romane[103]. Chiar dacă au suferit unele neajunsuri din partea regilor macedoneni, astfel
încît au fost siliţi să asculte de ei, atenienii şi-au păstrat 398
nestrămutat acelaşi tip de guvernămînt. Unii susţin chiar că cel mai bine s-au cîr-muit în acei 15 ani în care a domnit peste macedoneni Casandros[104]. într-adevăr, acest bărbat în alte privinţe pare să fi fost mai tiran (decît tiranii), faţă de atenieni însă, după ce le-a supus cetatea, s-a purtat cu omenie, căci a pus în fruntea cetăţenilor pe Demetrios din Phaleron[105], unul din discipolii vestiţi ai filozofului Theophrast[106], care nu numai că nu a destrămat democraţia, dar a şi îmbunătăţit-o. Dovada o prezintă „Memoriile" pe care el le-a scris despre această ocîrmuire. Dar pizma şi ura atîta putere au prins faţă de domnia oligarhilor, încît, după moartea lui Casandros, Demetrios a fost silit să se refugieze în Egipt; răsculaţii i-au doborît de pe soclu bustu-rile, care erau mai multe de 300, şi le-au topit. Unii autori adaugă că le-au topit chiar în oale de noapte. Romanii, aşadar, preluîndu-i pe atenieni în forma de guvernămînt democratică, le-au păstrat autonomia şi libertatea. Războiul cu Mithridates[107], care a izbucnit, le-a instaurat la cîrmă tiranii pe care îi voia regele; pe cel mai puternic dintre ei, cu numele Aristion, care oropsea şi această cetate, dictatorul romanilor, Sulla, cînd a cucerit localitatea în urma unei împresurări[108], 1-a supus unor grele schingiuiri, oraşului însă i-a dăruit iertarea şi, pînă în prezent, Atena se bucură de libertate şi de cinste în faţa romanilor.

21 Dincolo de Pireu se află localitatea Phaleron, pe ţărmul din imediata continuare. Urmează apoi halimusienii,

aixonienii, halaienii, aixoneii, anagyraşii[109], apoi thoraienii, lamptreii, aigilienii, anaphlystii, azeneii[110]; aceştia se înşiră pina la capul Sunion. între aşezările celor de mai sus, sînt promontorii mari; primul se află dincolo de aixonei, numit Zoster[111], apoi un altul, după thoraieni, numit Astypa-laia[112]; în faţa celui dintîi se află insula Phabra, în dreptul celui din urmă, Elaiussa[113]; lîngă aixonei este insula Hydrussa[114]. Lîngă' Anaphlystos se găseşte şi sanctuarul lui Pan şi templul Afroditei Colias[115]; în acest loc se spune că au fost aruncate de valuri epavele flotei persane din lupta navală dată în preajma Salaminei, despre care şi Apollon a prezis: „Femei din Colias se vor îngrozi de vîslele (multe)". Şi în faţa acestor lucruri se află o insulă, Belbina[116], nu prea departe (de continent), ca şi „tabăra lui Patro-clu"[117]. Cele mai multe dintre ele sînt azi pustii.

22 Dacă se ocoleşte capul Sunion, se întîlneşte o aşezare însemnată, cu numele Sunion; dincolo de ea se află Tho-ricos[118], apoi localitatea aşa-numită Potamos („Rîul"), din 399 care se trag oamenii zişi potamieni, apoi Prasia, Steiria, Brauron, unde se găseşte templul Afroditei Brauronia[119]; după aceea, vine la rînd Halai Araphenides, în care se găseşte templul Artemidei Tauropolis[120], apoi Myrrhinus, Probalintihos, Marathon[121], unde Miltiades a nimicit cu totul forţele armate ale persului Datis, neaşteptînd pe lacedernonieni, care zăboveau cu ajutorul, sub pretextul lunei pline[122]; tot aici s-au petrecut şi întîmplările mitice legate de laurul de la Marathon pe care 1-a ucis Theseus[123]. După Marathon, urmează Tricorynthos, dincolo de el, Rhamnus[124], (unde) se află templul divinităţii Nemesis[125], apoi Psaphis[126] al oropilor; pe aici pe undeva s-a bucurat de cinste odată oracolul lui Amphiaraos[127]. în aceste locuri pe Amphiaraos, care s-a adăpostit aici, după cum spune Sofocle[128],

L-a înghiţit, deschizindu-se, glia thebană, Cu arme
fi cvadriga cu patru cai, întreagă".

Oropos[129] a fost de multe ori pricină de neînțelegeri, pentru că este situat la hotarul dintre Attica şi Beoția. în fața acestui țărm, lîngă Thoricos[130] şi Sunion, se află insula Helena[131], stîncoasă şi pustie, care are formă alungită, atingînd lungimea cam a 60 de stadii (11,10 km); despre această insulă se spune că a pomenit poetul Homer în versurile în care Alexandru vorbeşte Elenei:

> „Nici chiar în ora dinții cînd eu, părăsind desfătosul Lacedemon,
> te-am răpit si, plutind în corăbii pe mare, le-am dragostit la
> popasul făcut îrt\ ostrovul Cranae"®"[2]:

Căci această Cranae[133] este, se spune, Helena de astăzi, nume primit de la acel popas. Dincolo de insula Helena, în fața coastei din continuare, se întinde Eubeea, la fel, îngustă şi alungită şi întinsă paralel cu continentul ca şi Helena. De la Sunion pînă la promontoriul sudic al Eubeii, numit Leuke Acte sau „Coasta Albă", este o cale pe apă de 300 stadii (55,50 km). Dar despre Eubeea vom vorbi mai tîrziu[134]; asupra aşezărilor din interiorul Atticei am zăbovit ceva mai mult, din pricina numărului lor mare.

23 Dintre munții (Atticei), unii sînt foarte renumiți, cum sînt Hymettul, Brilessos, Lycabettul, ca şi Parnes şi Corydallos[135]. Aproape de oraş există cariere foarte frumoase de marmură de Hymettos şi Penteiicos. Hymettul produce şi miere de foarte bună calitate. Minele de argint din Attica, la început, erau vestite; în prezent însă nu sînt rentabile. în afară de aceasta, cei care prelucrează minereul, pentru că mineritul aducea slabe venituri, au retopit zgura şi scoria veche şi au mai scos din ea argint curat, pentru că cei vechi nu-1 prelucrau cu destulă pricepere. Cum mierea attica este cea mai bună din toate felurile, se spune că mai presus de toate este cea de la minele de argint, numită neafumată, după felul în care se prepară.

24 Iată acum rîurile Atticei: unul este Kephisos, care izvorăşte din Trinemeis[136] şi străbate cîmpia; pe el se află

şi un pod şi punţi; acest rîu taie zidurile care se întind din cetate pînă în Pireu, apoi se varsă în mare la ţărmul Phaleric[137], fiind învolburat în cea mai mare parte a cursului său, vara însă scade cu desăvîrşire. Mai există un rîu asemănător, mai cu seamă Ilisos[138], care curge din cealaltă parte a cetăţii Atena spre acelaşi ţărm, anume din părţile din sus de Agra şi de Lykeion[139], din izvorul pe care l-a preaslavit Platon în Phaidros[140]. Acestea despre Attica.

CAPITOLUL II

1 în continuarea (Atticei) este Beoţia; vorbind despre aceasta şi despre neamurile din continuare, se cuvine, pentru a fi deslușiți, să reamintim unele amănunte despre care am vorbit mai înainte[141]. Spuneam că ţărmul de la Sunion pînă în Thessalonikeia se întinde spre miazănoapte, încli-nînd puţin spre apus, avînd marea spre răsărit; regiunile situate mai sus de acest ţărm, spre apus, se întind ca nişte fîşii paralele, de-a lungul întregii coaste. Prima din aceste regiuni este (Attica cu) Megarida, formînd fîşia de pămînt ce are ca latură răsăriteană ţărmul de la Sunion pînă la Oropos şi (la ţărmul beoţian), iar ca latură apuseană, Isthmul şi marea Alkyonidei de lîngă Pagai pînă în părţile Beoţiei din preajma Creusei[142]. Celelalte (două laturi) le formează ţărmul de la Sunion pînă în Istbm şi linia oarecum (paralelă) trasă prin munţii care despart Attica de Beoţia. A doua fîşie de pămînt o alcătuieşte Beoţia care se întinde dinspre răsărit spre apus, de la marea din preajma Eubeii, pînă la marea din golful Crisaios, fiind oarecum la fel de lungă ca Attica, sau cu ceva mai scurtă, dar, negreşit, prin calitatea deosebită a solului ei, se deosebeşte cu totul (de Attica).

2 Ephoros[143] înfăţişează Beoţia mai presus de regiunea neamurilor vecine (elene) şi prin acest fapt şi pentru că numai ea este udată de trei mări[144] şi este înzestrată cu mai multe porturi. Căci Beoţia primeşte în golful Crisaios şi Co-

rinthiac mărfurile sosite din Italia, Sicilia şi din Libya. în părţile dinspre Eubeea, cum ţărmul se despică înaintînd în cele două direcţii ale Euripului, într-una, spre Aulida şi Tanagrica, în alta, spre Salganeus şi spre Anthedon[145], într-o direcţie el atinge marea din părţile Egiptului şi ale Ciprului şi din preajma (altor) insule, în cealaltă, se află în continuarea mării Macedoniei, a Propontidei şi a Hellespontului. Ephoros[146] mai adaugă că Euripul a făcut din Eubeea o parte a Beoţiei, deoarece aici el este foarte îngust şi o leagă de ea printr-un pod de 2 plethre (59,2 m). 401 De aceea Ephoros laudă această regiune şi spune că natura a hărăzit-o pentru supremaţie; dar pentru că cei care au ajuns în fruntea ei nu s-au instruit şi nu s-au cultivat niciodată (îndeajuns), chiar dacă ei au luat cîteodată unele măsuri de îmbunătăţire a lucrurilor, ele au dăinuit puţină vreme, după cum a dovedit Epaminondas[147]. Căci, după moartea acestuia, thebanii şi-au pierdut degrabă supremaţia, din care abia gustaseră. Pricina este nesocotirea studiilor şi a relaţiilor sociale, ca şi faptul că s-au preocupat să-şi cultive numai virtuţile războinice. Dar Ephoros trebuia să mai adauge că acest ultim neajuns este de foarte mare folos pentru eleni, deoarece în faţa barbarilor forţa e mai tare decît cuvîntul. Şi romanii în vechime, cînd se luptau cu neamuri mai sălbatice, n-au avut nevoie de asemenea discipline; dar de cînd au început să aibă de-a face cu seminţii şi popoare cu moravuri mai blînde, ei s-au dedicat şi acestei instrucţii şi au devenit stăpîni peste toate.

3 Beoţia, aşadar, era populată mai demult de barbari ca aonii şi temmikii[148], care au pribegit pînă prin aceste locuri din Sunion, precum şi de lelegi şi hyanţi[149]; apoi au stăpînit-o fenicienii lui Cadmos[150] care a zidit Cadmeia şi a lăsat urmaşilor domnia. Aceştia au întemeiat oraşul Theba adă*ugîndu-l la Cadmeia şi au păstrat domnia, cîrmuind majoritatea beoţienilor, pînă la expediţia epigonilor[151]. Pe vremea acestora, părăsind pentru scurt timp Theba, ei s-au întors iarăşi înapoi; în acelaşi fel, izgoniţi fiind de traci şi de pelasgi, ei şi-au făurit în Thessalia împreună cu arnaii[152] un stat care a dăinuit multă vreme, astfel că toţi

aceştia au ajuns să se cheme beoţieni Ei ş au înm A-
nou .in patrie cînd lîngă Aulida Beoţiei^5^'3 ?f ^
gătita[1] flota eolică, pe care fiii 1,,; ol • .^ P[re]"
Asia. Alipind Beoţief Orch m n a^ £^°. J^teau -ţe doua regiuni nu
erau unite Le ele şiXt^T ^ i-a enumerat pe orchomenieni l$_a$ L ui u
• .[e r nu] aparte, numindu-i minyeni) aceştiao f [CU] .[be0t_enH, d] silit pe
pelasgi să plece ij M$_e$T A - -^ [Umte, ""•] oraşului s-a numit Peksg
faSil^, "\[Un Canier al] la poalele Hvmettului) f ^cti i^ **[u aflat] na,
Hvanţii au internat $£%££ ^icT *-

4 Ephoros povesteşte[156] că trar,-,- ^.' * L •
gere cu beoţienii, i-au atacat np^ rlT ^
i?i păzeau mai puţin tabăra, bizumdu-se $_D$e ^vn" T^"
pace ce exista între e ; respins ndr, LI ^ [P]^ $_A$[ln]X[oiala] de
402 totodată că au încălcat StlS [?in]J™^
încălcat, pentru că învoiala 'a fZT^IT™ ^
iar ei au atacat noaptea; de la anL J? " " i [aŒ2lua,]
Pîndit zicala: ,preti trac" £**£*LcT IztSf £ t^
in toi, pelasgi! au plecat să consulte oracolul [au] Ic " —
şi beoţieni,; răspunsul ce li $_S$-a dar S [aU] [plecat Insa]
Ephoros că nu-l poate reda beotienS- ^f[dor,] [s]P[un]?
ca, de vor acţiona ca cei fir 3^ ^f/bfn/T^
theorn sau consultanţii oracolului, pricSnd $_c$ă $_D$rof$_P$/ °;
prielnica peksgilor, că acest răspuns S$_{Se}$dat asrfd T
rita înrudim acestora cu sanctuarul ^ ■ [dat0,,]
cu oracolul era pelasgic de obS "/^T* [?] [t£mplu!]
au aruncat-o peîug, h^ă^Z^^? t™*[3]**
la cale vreo înşelătorie, fie ă nu l '* A [C]* [£a a pus]
treburile vorjeşl bine;'căci ItZ^t^T^
credinţa în răspunsul dat ea si a !,,!t A ■ [de rea]
n-a săvîrşit nki o înşeltoie' ei [au] Fnd T*' "* ^
le prorocise (Zeul). SlujbaJ 't$_e$L [u],,[P] ^ ^ [Ge]
cale să ucidă fără judecată pe Te r! *"* S_oCotU [Gu]
fărădelege şi încă în temp],,?^ K £*"!fi T* "****

viaţă doar două. Cînd beie-irSiercHSn:

SpoSt^/^f[C] 1 "Udece> «» ada - * bărbați

pro și contra™ i U condamnat> deoarece voturile
Sri rtare de 1[U] ^'^ [d]5 "^ de cauz* voturilor (din r e l e n i), [k] T^ [V]
U det d le ISA·^1 K D^oña Preoteșdé
beoțienilor să «trf °^ m Spus ea zeul Porunceşte
trepiSuriL cîte s7lfiă Satnmit ă T"[1] j[a] D2[d]oña toa* următoarele- ăf[ir] [a] ln
patrfa lor j dar să ma i facă existente i' vlî T i"[16]"? W** cîteva din
trepiedele
ducălaDSonTc^etct.^[6]' '» *** —» * [le]

menif luf PeST'i57[e0ți] -l[naU] Cfeat coIonia Eolica « oa-dint [a]T Io "t ?[S] '
mmițînd în colonJe Pe foarte mulți tîrziu, după [ce] '^r *»«« « numit şi
Beotica. Mai care -a desfăşura 1 T "l* [Vreme] -> [razboiul] P[ersan]> Dar
mai a[p0]f [a] [e] ^ f[datee]£ " [a] pust < ««8 «giune. thebanii, biruind ^ - "fe
[pUt]f[dle] [intr]„[atît]> încî< disputa cS " [d]o^[a] batllii P[e] lacedemonieni,
şi-au
nonZaâzu ne^^l[1]^ T™[6] eleni, Dupa ce [E]P[ami]-dejde totuşfe [S]P[P]r[P]U/ *
[lupta]' «"»!***« [a]<*astă[P] nanilor care eWr" Vf" [P]r[entr]U deni
potriva focidie-
* [d]e "cete ^[e]P f[h]r[Un159]- ^>~* #**» oraşul distrus de aceştia «oTT
[pe eleni]' [?1]~au [pa]^asit a fost reclădit Z ? ■ ' dar I_au ^ «ooupat după' ce
enii au sufer t^' [o]amei> De atund îna^te, beoți-mea noastră cînd ** '" ?
"^ [mari] [1]pSur[J]' pîna în vre" măcar forS Sri ^ "" [P]^?[a]Za <din ora?ul lor) nicî ră
de Tanîra^ /[a]Tu[mai rasărit]. - Celelalte orase> *[n] afa-Aces ea d"n[g]L[S]'
[™e?]pia[Jm]> au [ând]ura[t]' [k]m[ă]16 îmr o stare destul de ™<lt»-in comparație cu
mitoare în cSri[l] restul orașelor beoțiene.

Pînd'd? l[d]a[eP]co^r[bU]if- [Sa d£SCriem re^unea Beo^i, înce-continuarea ^ %
[din]P[re], Eubeea, care se întinde în
sacru numit DX '1 "^ ? [faC£] oropoS * porIld
Eubeii, rafl? fe t'ri -[l][eptul] Caruia> Pe [=][=][=][=]?^reiria[1]^, [I]a o trecere
peste apă de

60 de stadii (11,10 km). Dincolo de Delphinion, la 20 de stadii (3,70 km) depărtare, se află Oropos; în dreptul acestuia este situată (în Eubeea) actuala Eretria[164], peste un braț de mare de 40 de stadii (7,40 km).

7 Urmează apoi Delion[165], cu templul lui Apollon, construit după modelul celui din Delos. Delion este un orăşel al tanagrilor situat la 30 de stadii (5,55 km) depărtare de Aulis. în acest loc atenienii, biruiți în luptă, au luat-o la fugă în neorînduială. în timpul retragerii, filozoful Socra-tes, care lupta printre pedestraşi deoarece calul îi murise, văzîndu-1 pe Xenofon, fiul lui Gryllos, zăcînd (rănit), 1-a ridicat pe umerii săi şi 1-a scăpat cu viață, purtîndu-1 astfel multe stadii pînă ce a încetat fuga[166].

8 Urmează apoi un port mare care se numeşte Portul Bathys[167], iar dincolo de el se găseşte Aulis[168], un loc stâncos şi un sat al tanagrilor, cu un port ce are o capacitate de 50 de vase, astfel încît se pare că în acest liman larg a staționat flota elenilor[169]. Şi Euripul se întîlneşte aici, în apropierea Chalkisului; de la Sunion pînă le el sînt 70 de stadii (12,55 km[170]). Este şi un pod peste Eurip de 2 pleth-re (59,2 km), aşa cum am spus[171]. La cele două capete ale podului s-a ridicat cîte un turn, unul dinspre Chalkis, altul dinspre Beoția; în acest interval s-a construit un canal care duce pînă la turnuri. Despre întoarcerea cursului Eu-ripului mă mulțumesc să spun doar atît că schimbarea direcției acestuia are Ioc, după cîte se spune, de şapte ori în fiecare zi şi noapte. Cauza trebuie s-o cercetăm cu alte ocazii.

9 în apropierea acestor locuri, pe-o culme de deal, este un loc zis Salganeus, denumit astfel după Salganeus[172], un bărbat din Beoția înmormîntat aici, care a călăuzit flota persana[173] din golful Maliac în această strîmtoare; se spune că acesta a fost ucis înainte de a ajunge în Eurip, de către comandantul flotei persane, Megabates, convins că acesta umblă cu gînduri viclene, ca unul care a vîrît cu rea cre-

dința flota într-o strîmtoare a mării fără' ieşire. Dar pe urmă, barbarul, dîndu-şi seama că s-a înşelat în privința lui, 1-a învrednicit cu un mormînt ca pe unul care fusese pedepsit cu moartea fără vină.

10 Există şi un loc Grăia[174], aproape de Oropos şi un 404 templu al lui Amphiaraos, ca şi monumentul funerar al lui Narcis, fiul lui Eretrieus, căruia i se zice Sigelos[175], „Tăcutul", pentru că cei care-l vizitează păstrează o tăcută reculegere. Unii autori susțin că Grăia este totuna cu Tanagra. Poimandris[176] este în realitate aceeaşi cu Tanagrica. Ta-nagrii se numesc şi gephyrei[177]. La porunca unui oracol, templul lui Amphiaraos a fost mutat la Grăia din Cnopia Thebană[178].

11 Vine apoi la rînd Mycalessos[179], un sat al regiunii Tanagrei, situat pe drumul ce duce din Theba la Chalkis (în beoțiană[1] el se numeşte Mycalettos) şi, în continuare, localitatea Harma[180], un sat slab populat din aceeaşi regiune a Tanagrei, fiind situat aproape de Mycalessos; Harma îşi trage numele de la căruța[181] lui Amphiaraos; este vorba de o altă Harma decît cea din Attica[182]; aceasta din urmă se află în împrejurimile Phylei[183], şi este o aşezare a Atti-cei la hotarul cu Tanagra. De aici s-a răspîndit şi proverbul care spune: „Cînd va fulgera prin Harma", deoarece aşa-zişii Pythaişti[184], potrivit unui oracol, dau o anumită semnificație fulgerului; astfel, cînd, întorşi cu privirea spre Harma, vedeau fulgere, ei socoteau că atunci e momentul potrivit să trimită jertfe la Delfi; Pythaiştii observau fulgerele timp de trei luni, în fiecare lună cîte trei zile şi trei nopți la rînd, de la vatra sanctuarului lui Zeus Fulgerătorul; acesta se află în incinta zidului (cetății), între Pythlon şi Olym-pion[185]. în legătură cu Harma Beoției unii povestesc ca, după ce Amphiaraos a căzut din car, în toiul luptei, tocmai în acel loc unde se află astăzi templul lui, căruța i-a înaintat goală pînă la locul ce-i poartă numele; unii susțin că' aici s-a stricat carul lui Adrastos[186] care o luase la fugă, dar că el a scăpat teafăr cu ajutorul lui Areion.

Philochoros susține că acesta a fost salvat de săteni: drept mulțumire pentru aceasta, argienii le-au acordat locuitorilor Harmei drept de cetățenie egal cu al lor.

12 Pe calea ce duce de la Theba la Argos se află Tana-gra, pe stînga, şi (Hyria), pe dreapta. Şi Hyria[187] aparține acum regiunii Tanagra, dar mai înainte făcea parte din Thebaida. De acest loc se leagă miturile despre Hyrieus şi despre naşterea lui Orion, pe care o cîntă Pindar în ditirambii săi[188]. Localitatea este situată aproape de Aulis. Unii susțin că Hyria i se zicea localității Hysia[189], care aparținea Parasopiei şi era situată la poalele Cithaeronului aproape de Erythrai[190], în inima ținutului, fiind o colonie a hyrienilor, întemeiată de Nycteus, tatăl Antiopei[191]. Există şi în Argia un sat Hysiai, iar cei care provin din el se cheamă hysiați. Colonie trimisă din acest Erythrai a fost şi Erythrai din Ionia. Tot aşa Heleon[192] este un sat al Tanagrei, care şi-a primit numele de la mlaştinile din apropiere.

405 13 Dincolo de Salganeus, se află oraşul Anthedon care are şi port şi este cea din urmă aşezare de pe coasta beo-țiană dinspre Eubeea, după cum a precizat şi Homer „Anthedon cel mai din capăt"[153]. Există totuşi, dacă mai înaintezi puțin, încă două orăşele ale beoțienilor, Larym-na[194], lîngă care se varsă Kephissos în mare, şi, ceva mai încolo de el, Halai, omon'm cu unele aşezări attice[195]. Pe coasta din fața acestuia se spune că este situat Aigai în Eubeea, în care se află templul lui Poseidon Aigaios; l-am pomenit şi mai înainte[196]. Brațul de mare dintre Anthedon şi Aigai măsoară 120 de stadii (22,20 km), iar în alte locuri, mult mai puțin. Templul e clădit pe un munte înalt; cîndva exista şi un oraş alături. Aproape de Aigai este şi Orobiai[197]. în ținutul Anthedonului se află muntele Messapion[198] care-şi trage numele de la Messapos; este vorba de acel Messapos care, venind în Iapygia, a dat regiunii numele de Messapia. De aceste locuri se leagă şi miturile cu Glaucos[199] din Anthedon, despre care se spune că s-a preschimbat în monstru marin.

14 Aproape de Anthedon este un loc sfînt al Beoției, care păstrează vestigiile unui oraş, numit Isos[200], nume ce are prima silabă scurtă. Unii cred că trebuie să se scrie:

lso£ divinul şi Anthedon cel mai din capăt[20t],

lungind prima silabă prin licență poetică[1], din nevoile metricei, în loc de „Nisa divină". Căci Nisa nu se întîlneşte nicăieri în Beoția, după cîte afirmă[202] Apollodoros, în comentariul său Despre Catalogul Corăbiilor. (Aşadar aici se potriveşte să se scrie Isos), daca nu cumva Nisos e folosit cu acest înțeles, pentru că localitatea purta acelaşi nume cu cea din ținutul Megarei şi era o colonie ce se trăgea din acest loc, aflîndu-se în apropierea Cithaeronului; în prezent nu mai există. Unii scriu aici „Creusa cea sfîntă", gîn-dindu-se la Creusa[203] care şi astăzi este portul thespienilor, construit în golful Crisaios; alții apoi scriu „Pharai[20i] cea sfîntă", care este unul din cele patru sate ale Tanagrei, numite Heleon, Harma, Mycalessos, Pearai. Unii scriu şi astfel: „Nysa cea sfîntă", iar Nysa[205] este un sat al Heliconului. Aşa se prezintă, deci, țărmul Beoției dinspre Eubeea.

15 Cîmpiile din continuarea coastei, în interiorul regiunii, se află într-o depresiune, înconjurate din toate părțile de munți; astfel dinspre miazăzi sînt închise de munții Atticei, spre miazănoapte de masivii focidieni; spre asfințit se înalță pieziş Cithaeronul, puțin mai sus de marea Crisaia[206]; un capăt al acestuia se află în continuarea munților me-garici şi attici, apoi, cotind spre cîmpie, se termină în regiunile Thebei.

16 Unele din aceste cîmpii sînt împînzite de smîrcuri de apă ce se mențin la suprafață, pentru că se scurg în ele rîuri care se prăvălesc din munți la vale, pînă îşi găsesc din nou o cale de scurgere. Alte cîmpii au mai secat şi sînt cultivate cu tot soiul de plante, deoarece solul este foarte roditor. Dar pentru că acest pămînt este cavernos şi plin de crăpături în adîncime, cutremure, care au fost

de multe ori puternice, au astupat unele vine de apă; pe altele apoi le-au deschis, pe unele până la suprafață, pe altele numai în subteran; de aceea se întâmplă ca unele ape să curgă prin albii subterane, iar altele la fața pământului; este vorba atât de apa lacurilor cît şi de cea a râurilor. Cînd vinele din străfunduri se astupă, se întâmplă ca lacurile să crească pînă în locurile populate, astfel că ele ajung să înghită oraşe şi ţinuturi întregi; iar cînd se deschid fie aceleaşi vine, fie altele, regiunile inundate se descoperă din nou; în felul acesta aceleaşi locuri uneori pot fi străbătute cu luntrea, alteori pe jos şi aceleaşi oraşe uneori se află pe malul lacului, alteori, departe de el.

17 Fenomenul despre care am vorbit are două urmări: astfel, fie că oraşele rămân pe loc nemişcate, când apele cresc sub cota de inundație, datorită înălțimii aşezărilor şi a depărtării lor de lac, fie că acestea sînt strămutate mai spre interiorul ținutului, oînd, aflîndu-se ân primejdie datorită apropierii lor prea mari de lac, îşi găsesc scăparea schimbîndu-şi locurile şi căutându-şi altele mai depărtate sau mai înalte. Drept urmare, ei păstrează aşezării astfel construite vechea ei denumire, cu toate că aceasta s-a dat la început după o anumită particularitate a terenului, iar în noua situație acel nume nu mai corespunde naturii locului. De pildă, lucru ştiut de altfel, Plataiai[207] şi-a primit numele după lopata vîslelor, iar plateieni s-au chemat cei care trăiau din vîslit; în prezent însă, cum aceştia locuiesc departe de lac, numele lor nu mai corespunde sensului de obîrşie. Oraşele Helos, Heleon şi Heilesion[208] şi-au primit numele de la aşezarea lor pe mlaştini; în prezent însă poziția lor nu mai este aceeaşi pentru că, în unele cazuri, ele au fost strămutate mai sus de bălți, în altele, lacul însuşi a scăzut în mare măsură, datorită scurgerii lui petrecute anterior; căci şi acest fenomen este cu putință.

18 O altă dovada asemănătoare oferă şi rîul Kephissos şi încă într-un chip foarte grăitor, deoarece acesta alimentează lacul Copais. Odată cînd lacul crescu astfel încît amenința să' acopere oraşul Copai[209], pe care âl pomeneşte

poetul Homer — iar lacul şi-a primit numele de la oraş — o crăpătură a solului, ivită lîngă lac aproape de Copai, a deschis o vînă subterană cam de 30 de stadii (5,55 km) care a absorbit apele rîului; acesta a erupt la suprafaţă într-un loc de lîngă Larymna[210] cea din sus de Locrida; căci mai este şi o altă Larymna, a Beoţiei, de care am pomenit mai înainte[211]; aceasta este situată la mare, şi la ea au adăugat romanii pe cea pomenită în rîndurile de 407 mai sus. Locul se cheamă Anchoe. Există şi un lac cu acelaşi nume[212]. De aici Kephissos se varsă în mare. Cînd, aşadar, creşterea apei a încetat, a luat sfîrşit şi primejdia ce ameninţa pe locuitorii din preajmă, afară doar de oraşele înghiţite de ape. Dar cînd vinele de apă s-au înfundat iarăşi, Crates, un miner din Chalkis, a început să le destupe, dar s-a oprit din lucru, din pricina izbucnirii răscoalei beoţienilor, cu toate că, aşa după cum mărturiseşte el însuşi într-o scrisoare către Alexandru, apucase să sece multe locuri în care se presupunea că a fost situată vechea localitate Orchomenos, după alţii, Eleusis şi Atena, şi anume pe rîul Triton[213]; aceste aşezări se spune că le-a întemeiat Kecrops cînd s-a aflat în fruntea Beoţiei, numită pe atunci Ogygia[214], dar că mai tîrziu ele au dispărut de pe faţa pămîntului fiind acoperite de ape. Şi lîngă Orchomenos se spune că a fost o crăpătură de pămînt care a captat apele rîului Melas[215]; acesta curgea prin Haliartia[216], unde a creat o mlaştină care producea trestia pentru flaut. Dar acest rîu a dispărut cu desăvîrşire, fie pentru că acea prăpastie l-a risipit în vine nevăzute, fie că mlaştinile şi lacurile din împrejurimile Haliartuluî l-au absorbit, din pricina cărora Homer numeşte locul ierbos, zicînd „Şi Haliartul ierbos"[211].

19 Aceste rîuri coboară, aşadar, din munţii focidieni; unul dintre ele, Kephissos, izvorăşte din oraşul focidian Liiaia[218]; după cum precizează şi Homer că unii:

Din Liiaia erau, de lîng-a Kepbissului surse[219].

Curgînd apoi prin Elateia[220], cel mai mare dintre oraşele focidienilor, precum şi prin Parapotamioi şi prin Phano-teis[221], de asemenea oraşe focidiene, Kephissos înaintează spre Chakoneia[222] Beoţiei, apoi, trecînd peste ogoarele localităţilor Orchomenos[223] şi Coroneia, se varsă în locul Co-pais. Şi rîurile Parmessos şi Olmeios[224], unindu-şi apele din Helicon, se varsă în acelaşi lac Copais din apropierea Haliartului. Dar şi alte rîuri se varsă în acest lac pentru că, într-adevăr, el este întins, avînd o circumferinţă de 380 de stadii (70,30 km); scurgerile lui nu se văd nicăieri, în afara crăpăturii care primeşte apele rîului Kephissos şi afară de mlaştini.

20 Printre lacurile situate în împrejurimi se numără şi Trephia şi Kephissis[225], de care pomeneşte şi Homer:

„Care-n Hyla trăia ce-nclină spre lacul Kephissis,
Mare grijă âe-averea-i nutrind"™.

Căci poetul nu vrea să vorbească (aici) de lacul Copais, cum socot unii, ci de lacul Hylike[227] (nume cu acelaşi accent ca lyrike „lirică"), numit astfel după satul din apropiere care se cheamă Hylai[228] (ca lyrai „lire" şi thyrai „uşi") şi nu Hyde, cum scriu unii autori: „care locuia în Hyde", pentru că acesta se afla în Lydia, la „Poalele ninsului Tmolos, în satul bogat numit Hyde"[226], în vreme ce Hylai este o localitate beoţiană; într-adevăr, la 408 cuvintele „înclinînd spre lacul Kephissis", Poetul a adăugat şi următoarele: „pe malul căruia locuiau ceilalţi beo~ ţieni". într-adevăr, Copais este un lac întins şi nu se află în Thebaida; cel despre care vorbim este însă mic şi alimentat din celălalt prin vine subterane, aflîndu-se între Theba şi Anthedon. Homer îi foloseşte numele la singular, uneori lungindu-i prima silabă ca în „Catalog", „Hyle şi Peteon"[230], dintr-o licenţă poetică, alteori scur-tîndu-i-o: „Care în Hyle trăia"[231], sau Tychios[232],

„Cel mai dibaci curelar din toţi care juseră-n Hyla"[233]

Greşesc cel care scriu în acest loc Hyde (în loc de Hyle), pentru că Alas nu şi-a procurat scutul din Lydia.

21 (Aceste) lacuri pot arăta deci ordinea locurilor din continuare, astfel încît să fie cuprinse clar cu mintea, deoarece Homer întrebuinţează fără rînduială numele locurilor atît ale celor vestite, cît şi ale celor lipsite de renume; de altfel este şi greu ca în atîtea nume de locuri, foarte multe chiar fără însemnătate şi situate în interiorul ţinutului, să nu te abaţi niciodată de la ordinea lor (de pe teren). Ţărmul însă prezintă mai mare avantaj în această privinţă; într-adevăr, locurile de pe coastă sînt mai cunoscute, marea în sine arată mai limpede cum urmează aşezările unele după altele. De aceea şi noi vom încerca (să facem descrierea începînd de la mare). Pentru moment însă, părăsind ţărmul, vom înşira locurile ur-mîndu-l pe poetul Homer, la care vom mai adăuga ceea ce ne va fi de folos pentru subiectul nostru şi ceea ce i-a scăpat Poetului din vedere. Acesta începe (de la Hyria) şi Aulida, despre care însă noi am vorbit[234].

22 Schoinos[235] este un loc al regiunii Thebei, situat pe drumul ce duce spre Anthedon, la vreo 50 de stadii (9,25 km) depărtare de Theba. Prin aceste locuri curge şi un rîu cu numele de Schoinus[236].

23 Scolos[237] este un sat al Parasopiei, la poalele Cithaeronului, un loc nepotrivit pentru aşezări şi stîncos, de la care se trage şi zicala „La Scolos nici tu să nu mergi, nici pe altul să nu-l însoţeşti". Se spune că şi Pentheus[238], cînd a coborît de aici, a fost sfîşiat (de bacante). Exista un Scolos[239] şi printre- oraşele din jurul Olynthului care purta deci acelaşi nume cu acesta de aici. Am mai spus[240] apoi că Parasopioi se cheamă şi un sat în regiunea Heracleea Trachinia, pe lîngă care curge rîul Asopos, la fel şi că în Sicyonia există un alt Asopos şi regiunea Asopia, prin care curge acest rîu (mai sînt şi alte rîuri omonime cu acest rîu).

24 Eteonos[241] şi-a schimbat numele în Scarphe[242], aparţinînd şi acesta Parasopiei. Căci rîurile Asopos şi Ismenos[243] curg prin cîmpia din faţa Thebei. Mai este în
409 aceste părţi şi un izvor Dirke[244], precum şi localitatea Potniai[245]; în legătură cu ea se spun poveştile despre Glaucos Potnianul, cel care a fost sfîşiat de iapele Pot-niade în apropierea acestui oraş. Şi Cithaeronul se termină ,nu departe de Tiheba; Asopos curge pe lîngă el, udîndu-i poalele şi împărţind localitatea Parasopioi în mai multe cătune, toate aflate sub stăpînire thebană (alţi autori spun că Scolos, Eteonos şi Erythrai aparţin Pla-teei, pentru că Asopos curge şi pe lîngă Plateea şi se varsă în mare lîngă' Tanagra). în regiunea thebanilor sînt situate şi Therapnai şi Teumessos[246] pe care Antimachos 1-a celebrat[247] în mai multe versuri, enumerîndu-i calităţile ce le are: „Este-o colină mică, bătută de vînturi". Dar sînt cunoscute versurile.

25 Thespia îi zice poetul Homer oraşului Thespiai[248] de astăzi, pentru că multe nume de locuri se rostesc în amîndouă felurile, atît la singular cît şi la plural, precum şi de gen masculin şi feminin, altele apoi de genul neutru. Cel despre care vorbim este un oraş de lîngă Helicon, ceva rnai spre miazăzi decît acest munte, atît oraşul cît şi muntele Helicon fiind situate spre golful Crisaios. Thespiai are un port cu numele Creusa, care se mai chea mă şi Creusis[249]. Pe teritoriul thespienilor, în partea dinspre Helicon, se află Ascra[250], patria lui Hesiod; loca litatea este situată în dreapta Heliconului, fiind aşezată pe un teren înalt şi stîncos, cam la 40 de stadii (7,40 km) depărtare de Thespiai; poetul Hesiod a cîntat-o în versu rile sale cu prilejul (pomenirii) tatălui său, care se mutase aici din Kyme a Eolidei, zicînd mai răspicat cele ce ur mează:

> A locuit aproape de Helicon, în Ascra,
> Satul cel jalnic, în care iernile-s grele si-arsiţa
> Mare-i, iar vremea niciodată cum se cuvine nu este[261].

Heliconul se învecinează în partea sa nordică cu Fo-cida; de asemenea, unele capete ale lui dinspre asfințit ating ultimul port al Focidei pe care, după împrejurarea dată, îl numesc Mychos sau „înfundătură"[252]. Într-adevăr, mai sus de golful Crisaios, mai cu seamă în dreptul acestui port, se situează Heliconul, Ascra şi încă Thespiai şi staţiunea ei navală Creusa. Aceasta este socotită totodată cea mai scobită parte a golfului Crisaios şi, cu un cuvînt, a golfului Corinthiac. Iar lungimea coastei de la înfundătura portului pînă la Creusa este de 90 de stadii {16,65 km); de aici, în continuare, sînt alte 120 de stadii (22,20 km) pînă la capul numit (Holmiai)[253]. în punctul cel mai adîncit al golfului (Crisaios), spre interior, se situează Pegai şi Oinoe, despre care am vorbit[254]. Heliconul, aşadar, care nu se află prea departe de Parnas[255], 410 este deopotrivă cu acesta ca înălţime şi circumferinţă; într-adevăr, arhîndoi sînt munţi stîncoşi şi acoperiţi cu zăpadă şi cuprind un spaţiu nu prea mare. în Helicon se află templul Muzelor, Hippocrene şi peştera Nimfelor Leibethride[256]. De aici s-ar putea aduce dovada că erau traci cei care au consacrat Muzelor Heliconul; tot ei au închinat aceloraşi zeiţe şi Pierida ca şi Leibethronul şi Pimpleia; de aceea Muzele se numeau şi Pieride[2j7]. După ce tracii şi-au pierdut posesiunile, macedonenii au ajuns stăpîni ai acestor locuri de atunci şi pînă' astăzi. Am spus[258] că Beoţia, despre care vorbim, au populat-o odinioară tracii, care i-au alungat pe beoţieni, precum şi pelasgii şi alţi barbari. Oraşul Thespiai era cunoscut mai întîi prin statuia lui Eros sculptată de Praxiteles[250]. Curtezana Glykexa, care 1-a primit în dar de la artist, 1-a închinat ca ofrandă thespienilor, pentru că de obîrşie ea era din Thespiai. Mai demult veneau vizitatori la Thespiai — care, altfel, nu avea nimic vrednic de vizitat, numai ca să vadă statuia lui Eros. în prezent, din oraşele Beoţiei, numai Thespiai şi Tanagra mai dăinuiesc; din celelalte aşezări n-au mai rămas decît ruine şi nume.

26 După Thespiai, Homer enumera în „Catalogul corăbiilor" localitatea Grăia şi Mycalessos, despre care am

vorbit[260]; după cum, iarăşi, el pomeneşte şi despre altele ca:

„Cei ce din părţile Harmei erau, din Eilesion şi-Erythrai Alţii din Eleon, din Hyle }î Peteon"^[1].

Peteon[262] este un sat al Thebaidei, în apropierea drumului ce duce la Anthedon. Ocalea[263] se află între Haliartos şi Alaleomenion[264], la 30 de stadii (5,55 km) depărtare de amîndouă. Pe lîngă Ocalea curget un rîuleţ cu acelaşi nume[265]. Localitatea Medeon[266] din Focida e aşezată în golful Crisaios, la 160 de stadii (29,60 km) depărtare de Beoţia; Medeon[267] din Beoţia şi-a primit numele după cel din Focida; oraşul beoţian este situat aproape de Onchestos[268], la poalele muntelui Phoinikion[269], după care i s-a şi schimbat numele în Phoinikis; acesta însă face parte din regiunea Thebei; dar după unii autori, şi Medeon şi Ocalea aparţin regiunii Haliartia.

27 Homer adaugă în continuare:

„Copai, Eutresis, Thisbe cu mulţi porumbei"^[0].

Despre Copai aşadar s-a vorbit[271]; ea este situată lîngă lacul Copais în partea de miazănoapte a acestuia; celelalte oraşe sînt aşezate ca într-un cerc în jurul (lacului), după cum urmează: Acraiphiai[272], Phoinikis, Onchestos, 411 Haliartos, Ocalea, Alalcomenai[273], Tilphusion, Coroneia[274]. în vechime, lacul n-a avut un singur nume folosit de toţi, ci, după fiecare localitate de pe ţărmul său, a luat numele acelei aşezări, astfel Copais după Copai, Haliartis după Haliartos, şi tot astfel după' celelalte, iar mai tîrziu, a prevalat numele Copais pentru întreg lacul. Căci această parte a lui este cea mai adîncă. Pindar numeşte[275] acest lac şi Kephissis şi situează în preajma lui, la poalele muntelui Tilphossion[276], izvorul Tilphossa[277] care curge pe aproape de Haliartos şi de Alalcomenai. Lîngă acesta se găseşte şi mormîntul lui Teiresias, şi tot aici se află şi templul lui Apollon Tilphossios[278].

28 Poetul Homer înşiră în continuare, după Copai, localitatea Eutresis[279], un sătuleț al thespienilor; se spune că aici au locuit Zethos şi Amphion[280], înainte de-a ajunge la cîrrna Thebei. Iar Thisbe se cheamă în prezent Thisbai[281]; localitatea este aşezată puțin mai retras de la mare, la hotarul cu thespienii şi cu regiunea oraşului Coronea, căzînd şi ea, cu părțile dinspre miazăzi, la poalele Heliconului. Acest oraş are o stațiune navală stîncoasă, plină de porumbei, pentru care Poetul zice „Şi Thisbe cu mulți porumbei"[2]®[2]. Drumul pe apă de aici pînă la Sicyona este de 160 de stadii (29,60 km).

29 în continuare, Homer enumera aşezările Coroneia, Haliartos, Plataiai şi Glissas[283]. Coroneia, aşadar, s; află pe o colină în apropierea Heliconului. Au ocupat-o beoțienii din localitatea Arne[284] a Thessaliei, după războiul troian, pe vremea cînd ei au pus stăpînire şi pe Orcho-menos. După ce s-au făcut stăpîni pe Coroneia, beoțienii au zidit, pe câmpia din fața oraşului, templul Athenei Itonia, omonim cu cel thessalic[285]; de asemenea, au numit Cuarios[286] rîul ce curge pe lîngă acest oraş la fel ca numele rîului Thessalic. Alceu îl numeşte Coralios, zicînd:

> „O crăiasă Athena, nume slăvit, Zeiță
> războinică, ce mult te-ai îngrijit De-al
> Coroneiei templu onorai Pe-ale Coraliului
> țărmuri-nălțdt"[2^1].

Aici se celebrau şi sărbătorile comune ale tuturor beoție-nilor, numite „Pamboiotia"[288]. După unii autori, acest templu, a fost închinat şi lui Hades, alături de Athena, dintr-o pricină tainică, după cîte se spune. Locuitorii din Coroneia se cheamă coroniei, cei din Coroneia Messeniei, coronai[289].

30 Haliartos astăzi nu mai este, pentru că a fost distrus în războiul purtat împotriva lui Perseus[290]; teritoriul lui îl stăpînesc atenienii, care l-au primit de la romani. Acest oraş era situat în valea îngustă dintre

lacul Copais şi muntele ce se înalţă ceva mai sus, în apropiere de Parmessos, de Olmeios[291] şi de eleşteul care produce trestie pentru flaut.

31 Plataiai, pe care poetul Homer o desemna cu forma de singular a numelui[292], se află la poalele Cithae-
412 ronului, între acest munte şi Theba, pe drumul ce duce la Atena şi la Megara, la hotarul dintre Attica şi Beoţia; într-adevăr, Eleutherai[293] care se află prin apropiere, aparţine, după unii, Atticei, după alţii, Beoţiei. Am spus mai înainte[294] că pe lingă Plataiai curge Asopos. Aici forţele armate ale elenilor au nimicit complet pe Mardo-nios şi pe cei 300 000 de perşi[295] ai sai; (în cinstea acestei biruinţi), ei au construit un templu al lui Zeus Eliberatorul şi au instituit întrecerea gimnică pentru coroană, numind-o Eleutheria[298]. Tot aici se vede şi un mormînt public al ostaşilor căzuţi în această bătălie. Mai este şi în regiunea Sicyonei un sat Plataiai[297], din care se trăgea poetul Mnasalkes[298], cum spune inscripţia: „Acesta e mormântul lui Mnasalkes din Plataiai". Homer numeşte Glissas[299] un sat de pe muntele Hypatos[300] care se află în regiunea Thebei, în apropiere de Teumessos şi de Cadmeia[301], (pe o colină' numită Drios); la poalele lui cade cîmpia zisă Aonion[302], care se întinde spre Cadmeia de la muntele Hypatos.

32 Iar cuvintele poetului Homer rostite în felul urmă tor: „Locuitorii aflaţi la poalele Thebei"[303] sînt interpre tate de unii autori ca referindu-se la o localitate numită Hypothebai[304], de alţii, la Potniai[305]; căci Theba a fost evacuată din cauza expediţiei epigonilor[306] şi nu a luat parte la războiul troian. Unii susţin că thebanii au par ticipat la război, dar că locuiau pe atunci mai jos de Cadmeia[307], pe cîmpie, deoarece, după plecarea epigoni lor, n-au putut să reclădească iar Cadmeia. Pentru că şi Cadmeia se chema Theba, poetul a spus „locuitorii de la poalele Thebei" în loc de „locuitorii de la poalele Cadmeiei", desemnînd de fapt pe thebani.

33 Onchestos este localitatea în care se întruneşte consiliul amphictyonilor, fiind situată în regiunea Haliartia, lîngă lacul Copais, pe cîmpia Tenericon[308], şi anume pe o culme lipsită de pomi; ea are un templu al lui Po-seidon şi acesta fără de pomi în jur. Poeţii însă îl împodobesc în versurile lor cu arbori, numind dumbrăvi sacre toate sanctuarele, chiar dacă ele sînt golaşe; aşa sînt şi versurile lui Pindar rostite despre templul lui Apollon astfel:

„Invîrtindu-se-n lung si in lat,
El străbătu marea si pămîntul larg,
Se opri deasupra munţilor cu peşteri întunecate,
Zgudui străfunduri de abisuri căscate,
Lori-n temelia dumbrăvilor.....[309]

Dar Alceu nu prezintă[310] bine lucrurile, pentru că, aşa după cum a schimbat numele rîului Guarios, tot astfel el s-a înşelat şi în privinţa localităţii Onchestos, pe care o situează la extremităţile muntelui Helicon, cu toate că, de fapt, se află destul de departe de acest munte.

34 Cîmpia Tenericon îşi trage numele de la Teneros; legenda spune că acesta este un fiu al lui Apollon şi al Meliei, ajuns interpret al oracolului din muntele Ptoion[311], despre care acelaşi poet susţine că este cu trei vîrfuri: „Şi odinioară el ocupa o vale a muntelui Ptoion cu trei piscuri"[312]. Iar pe Teneros îl numeşte „profetul slujitor al templului, ce numele solului poarta'. Muntele Ptoion se înalţă mai sus de cîmpia Tenericon şi de lacul Copais, lîngă Acraiphion[313]. Aparţine thebanilor atît oracolul cît şi muntele. Acraiphion, de asemenea, e situat pe o culme. Se spune că această localitate a fost numită Arne de către poetul Homer[314], deci cu acelaşi nume ca cea thes-salică.

35 Unii susţin că şi Arne a fost înghiţită de apele acestui lac, ca şi Mideia[315]. Cînd Zenodot scrie: „Cei care-n Ascra bogată în struguri îşi au locuinţa"[316], nu pare să fi cunoscut cele spuse de Hesiod[317] despre patria

sa, nici cele povestite de Eudoxos, care vorbeşte încă mult mai rău despre Ascra. într-adevăr, cine ar putea să creadă că un astfel de loc a fost înfăţişat de Homer ca o aşezare bogată în struguri? Dar nai procedează corect nici cei care scriu Târne în loc de Arne, pentru că la beoţieni nu este o singură Târne[318]; în afară de aceasta, mai există una la lydieni, de care pomeneşte şi Homer:

„Fulgeră Idomeneus pe fiul lui Boros meonul,
Phaistos, venitul la Troia din Iarna cea mult roditoare[319].

Celelalte oraşe din jurul lacului sînt Alalcomenai şi Tilphossion, iar dintre celelalte, se numără Chaironeia, Lebadeia, apoi Leuctra, asupra cărora merită să zăbovim.

36 Despre Alalcomenai, aşadar, pomeneşte poetul Ho mer, dar nu în „Catalog", „Hera Argeia şi Alalcomeneis Athena"[320]. Acest oraş are un vechi templu al Athenei, foarte cinstit. Se spune că aici s-a născut zeiţa, după cum Hera a văzut lumina zilei la Argos şi de' aceea poetul Homer le-a dat amîndurora epitete după numele patriei lor de obîrşie. Poate de aceea nici în „Catalog" nu pomeneşte de locuitorii acestui oraş, deoarece, fiind consacraţi zeiţei, ei erau scutiţi de participarea la răz boi. Căci acest oraş niciodată n-a fost pustiit, cu toate că e cunoscut ca o localitate nu prea mare, nici nu este aşezat într-un loc bine întărit, ci pe şes; dar cum erau evlavioşi faţă de zeiţă, toţi se fereau de orice silnicie, încît şi thebanii, în dmpul expediţiei epigonilor, părăsindu-şi oraşul, se spune că aici şi-au găsit adăpost, pre cum şi în muntele situat mai sus de oraş, în Tilphossion, la poalele căruia se află izvorul Tilphossa şi mormîntul
414 lui Tiresias, care a murit acolo în timpul refugiului[321].

37 Chaironeia se află în apropiere de Orchornenos, unde Philippos, fiul lui Amyntas, învingînd într-o mare bătălie pe atenieni[322], beoţieni şi pe corinthieni, a de venit stăpînul Eladei; şi aici se vede un mormînt public

al ostaşilor căzuţi în luptă. în preajma aceloraşi locuri, romanii au înfrînt[323] forţele armate alcătuite din mai multe zeci de mii de ostaşi ai lui Mithridates, astfel încît puţinii, care au scăpat cu viaţă, s-au refugiat în corăbii pe mare, ceilalţi, parte au pierit, parte au căzut prizonieri.

38 Lebadeia[324] este localitatea unde s-a instituit oracolul lui Zeus Trophonios, care are o scară subterană ce duce într-o văgăună a pămîntului; cel care consultă oracolul coboară sub pămînt; Lebadeia este situată între Helicon şi Chaironeia, aproape de Coroneia.

39 Leuctra[323] este oraşul în care Epaminondas, învin-gînd într-o mare bătălie pe lacedemonieni, pricinui începutul destrămării acestora; căci de atunci lacedemo-nienii n-au mai avut puterea să-şi recîştige supremaţia pe oare o deţineau mai înainte printre eleni, şi mai cu seamă pentru că, şi în a doua încăierare, cea din preajma Mantineiei, au suferit un dezastru[326]. Totuşi ei s-au ferit să ajungă sub puterea altora şi şi-au păstrat independenţa pînă la dominaţia romanilor, chiar dacă au fost atît de loviţi. Dar şi în faţa acestora, lacedemonienii au parte de respect, datorită prestigiului de care se bucură forma lor de ocîrmuire. Locul unde s-a dat bătălia se mai vede pe drumul ce duce de la Plataiai la Thespiai.

40 în continuare, poetul Homer menţionează catalogul orchomenilor, pe care îi înfăţişează deosebit de neamul beoţian. El numeşte minyan Orchomenosul, după neamul minyenilor[327]; de aici se spune că s-au strămutat în lol-cos[328] unii minyeni, de unde şi argonauţilor li s-a zis minyeni. Se pare că în vechime Orchomenos a fost un oraş şi bogat şi foarte puternic. Martor al bogăţiei lui este însuşi Homer, pentru că, înşirînd locurile care se bucură de cel mai mare belşug, Poetul zice:

„Nici cit-agoniseste Orchomenos, nici cit-a Egiptului
Thebă"™.

O altă mărturie a forței acestuia stă în faptul că the-banii plăteau tribut orchomenilor şi tiranului acestora, Erginos[330], care a fost detronat, se spune, de Heracles. Eteocles[331] însă, unul dintre regii din Orchomenos, şi anume primul care a clădit un templu al Grațiilor, a dat dovadă atît de avere, cît şi de putere. Acesta, fie cînd primea daruri, fie cînd dăruia, fie în amîndouă cazurile, 4î$ arătîndu-se drept, a cinstit aceste zeițe[332]. (într-adevăr, se cuvenea ca el, cum era înclinat de la natură spre generozitate, să ajungă la cinstirea acestor divinități, ca unul care-şi formase această virtute. Dar pentru practicarea ei, avea nevoie şi de avere. Căci cel care nu are mult nu poate dărui mult, iar cel care nu primeşte mult nu poate avea mult. Dar dacă îmbină cele două mişcări de bunuri, devine stăpîn pe roata norocului. Căci ce se goleşte şi se umple la nevoie este mereu plin, dar cel care tot dăruieşte şi nu primeşte, acela nu poate îndrepta lucrurile nici într-o parte, nici în cealaltă, pentru că şi generozitatea va înceta cînd se va goli vistieria. în acelaşi timp, va înceta să i se mai facă daruri unuia care doar ia şi nu răsplăteşte cu nimic, astfel că nici acesta nu va mai putea îndrepta lucrurile. La fel s-ar putea vorbi şi despre putere. Căci, în afara zicalei:

> La oameni în cinste supremă-i averea, In
> toate prea mult ea-si arată puterea,

se cuvine s-o examinăm în detaliu. Regii, spuneam, au cea mai mare putere, fapt pentru care îi şi numim „di-naşti"[333]. Ei pot să trimită unde vor gloatele, prin convingere sau prin silă; mulțimea o înduplecă mai ales prin daruri, deoarece convingerea prin vorbe nu este o caracteristică a regilor ci a oratorilor. Socotim că o convingere este regească ori de cîte ori regii duc şi conduc mulțimea acolo unde vor, prin binefaceri. Prin urmare, regii conving prin daruri şi folosesc forța cu ajutorul armei. Ambele se pot procura pe bani, pentru că cea mai mare oaste o are acela care poate hrăni cea mai numeroasă

oştire, şi cele mai mari binefaceri le poate face acela care a agonisit cel mai mult).

Se spune[334] că locul, pe care îl acoperă acum lacul Copais, a fost odinioară teren uscat şi cultivat cu toate soiurile de plante de către orchomenienii care locuiau în preajma lui. Şi acest fapt aduce o mărturie a averii lor.

41 Aspledon[335] era numit de unii (Spledon), fără prima silabă. Apoi şi-a schimbat numele în Eudeielos, atît localitatea cît şi terenul ei, poate pentru că, prin înclinarea ei spre asfinţit, oferea locuitorilor săi o aşezare aparte şi mai ales ierni blînde. (Căci amurgul zilei este foarte rece, iar asfinţitul soarelui este mai rece decît răsăritul, căci frigul se întețește odată cu apropierea nopţii şi se domoleşte spre sfîrşitul nopţii. Remediul frigului este soarele. Locul care, în anotimpul rece, este cel mai expus soarelui, acela are cele mai blînde ierni). Aspledon se află la 20 de stadii (3,70 km) depărtare de Orchomenos. Printre ele curge rîul Melas.

42 Mai sus de teritoriul oraşului Orchomenos este si- 416 tuat Panopeus[336], un oraş focidian, şi apoi Hyampolis"[37];
cu acesta se învecinează Opus[338], metropola locrienilor epicnemidieni. înainte vreme, Orchomenos, după cîte se spune, era situat în cîmpie, dar cum apele au inundat şesul, el a fost strămutat mai la deal, spre muntele Acon-tion[339], care se întindea pe 60 de stadii (11,10 km) pînă în Parapotamioi[340] din Focida. Se povesteşte că şi locuitorii din Pont, care poarte numele de achei, sînt colonişti de-ai orchomenilor care au pribegit pînă în acele locuri împreună cu Ialmenos[341], după luarea Troiei. Şi în preajma localităţii Carystos exista un Orchomenos[342]. Un astfel de material ne-au pus la îndemînă istoriografii care au scris despre „Catalogul corăbiilor" lui Ho-mer, şi pe care noi îi urmăm, cînd prezintă lucruri potrivite cu subiectul nostru.

CAPITOLUL III

1 După Beoția și Orchomenos urmează Focida care se întindea în vechime spre miazănoapte pe lîngă Beoția, aproape de la o mare la alta. Căci pe atunci Daphnus[343] aparținea Focidei și tăia în două Locrida, întinzîndu-se între golful Opuntios[344] și țărmul epicnemidienilor; regiunea este în prezent a locrienilor (orășelul s-a dârîmat), încît nici în acea parte Focida nu se mai întinde pînă la marea dinspre Eubeea; atinge în schimb golful Cri-saios. Crisa[345] însăși cade în Focida, fiind așezată la aceeași mare; la fel și Kirrha, Antikyra[346] și locurile ce se întîlnesc în continuare, mai sus de ele, spre interiorul ținutului, pînă la Parnas, anume Delfi, Kirphis și Dau-lis[347], precum și Pamasul însuși, aparținînd și el Focidei și formîndu-i latura apuseană. în felul acesta, Focida se întinde alături de Beoția, după cum și cele două părți ale Locridei sînt paralele cu Focida. Că'ci Locrida[348] este dublă, fiind tăiată în două de Parnas; partea ei dinspre apus atinge Parnassul și cuprinde și o porțiune a acestuia, întinzîndu-se pînă la golful Crisaios; partea cealaltă, de răsărit, se termină la marea dinspre Eubeea. Locrienii apuseni se mai numesc și ozoli[349] și au imprimată pe sigiliul public steaua asfințitului. Cît privește pe ceilalți locrieni care sînt de asemenea împărțiți oarecum în două, unii, și anume cei învecinați cu focidienii și cu beoțienii, se cheamă opuntieni, după numele metropolei lor, ceilalți, anume cei așezați în continuarea oitai-lor și ai malienilor, se numesc epicnemidieni, după numele muntelui Cnemis[350]. La mijloc, între cele două 7 grupări ale lor în apuseni și ceilalți, se află Parnassul care se întinde în lung spre miazănoapte și înaintează din împrejurimile orașului Delfi pînă la punctul de în-tîlnire cu munții oitai[351], cu etolienii și dorienii, ultimii fiind situați la mijloc. Căci, revenind, așa după cum Locrida, care este dublă, se întinde paralel cu focidienii, tot astfel și (Oitaia întreagă) împreună cu Etolia și cu cîteva locuri din mijlocul tetrapoliei dorice se întind pe

lîngă cele două Locride, pe lîngă Parnas şi dorieni. Mai sus de aceştia se află (thessalienii) şi atolienii de miazănoapte, acarnanii şi o parte din neamurile epirote şi macedonene. Trebuie însă, ceea ce spuneam şi mai înainte, să ne imaginăm aceste regiuni ca nişte fîşii ce se întind dinspre apus spre răsărit[352]. întreg Parnasul este consacrat divinităţilor; el are peşteri şi alte locuri ce se bucură de cinstire şi de veneraţie. Dintre ele, cel mai cunoscut şi mai frumos loc este peştera Corykion[353] închinată Nimfelor, care poartă acelaşi nume cu peştera Nimfelor din Cilicia. Dintre coastele Parnasului, cea dinspre apus este populată de locrianii ozoli şi de unii dintre dorieni ca şi de etolieni, ultimii ocupînd muntele etolian zis Corax „Corbul"[354]. O altă coastă este ocupată de focidieni şi de dorieni în cea mai mare parte, care îşi au Tetrapolisul aşezat, într-un fel, în jurul Parnasului, în mai mare măsură însă, în părţile lui dinspre răsărit. Hotarele regiunilor şi laturile fiecăreia dintre fîşiile de pămînt suspomenite sînt toate paralele în lungime, o latură fiind la miazănoapte, alta la miazăzi. Celelalte laturi, anume cele de apus şi cele de răsărit, nu mai sînt paralele între ele. T)*: asemenea, nici cele două ţărmuri, cel al golfului Crisaios pînă la Action şi ţărmul mării dinspre Eubeea pînă în Thessalonikeia, nu sînt paralele între ele. Aceste laturi formează hotarul pînă la care se întind neamurile despre care vorbim. Dar figurile acestor locuri trebuie concepute ca mai multe linii trase într-un triunghi, paralele cu baza. Căci figurile ce se obţin astfel vor fi paralele între ele şi vor avea de asemenea paralele laturile adverse ale lungimii, dar nu şi laturile lăţimii. Aceasta este schema generală a descrierii ce ne-a mai rămas de aci mai departe. Să prezentăm, deci, în continuare fiecare regiune în parte, începînd de la Focida.

2 Această regiune are două oraşe foarte vestite, Delfi şi Elateia[355]; Delfi este renumit prin templul zeului Apollon Pythios şi prin oracolul său care este străvechi, devreme ce însuşi Agamemnon 1-a consultat şi este po-

menit de Homer. într-adevăr, cîntăreţul din chitară începe cîntecul astfel:

„Cearta lui Odysseus si Abile Peleianul,
Cum s-au certat ei odat' craiul bărbaţilor,
Agamemnon, tresaltă in suflet de bucurie,
Asa cum Phoebus Apollon ii prorocise la Pytho"[356],

Delfi, deci, este atît de vestit pentru oracolul sau, iar Elateia pentru că este cel mai mare dintre toate oraşele regiunii şi are cea mai avantajoasă poziţie. într-adevăr Elateia este situată într-un defileu şi cine stăpîneşte defi-leurile are în puterea sa şi căile de pătrundere în Focida şi în Beoţia. Căci dinspre uscat sînt munţi, mai întîi Oitaia, apoi cei ai locrienilor şi ai focidienilor, care nu pot fi străbătuţi de oşti, în caz că ar năvăli dinspre Thessalia; munţii au, ce-i drept, trecători, dar înguste şi închise în hotarele lor, pe care le păzesc oraşele din vecinătate. Cînd acele oraşe ajung sub ocupaţie străină, trecătorile se întâmplă să cadă sub aceeaşi stăpînire. Deoarece celebritatea templului din Delfi are un mare prestigiu, şi, totodată, pentru că însăşi poziţia locurilor acestora sugerează un început firesc (căci acestea sînt părţile cele mai apusene ale Focidei), trebuie să începem de la acest oraş.

3 Am spus ca şi Parnasul este situat la hotarele apusene ale Focidei. Coasta dinspre asfinţit a muntelui e ocupată de locrienii ozoli, cea de miazăzi, de oraşul Delfi, fiind un teren pietros, în formă de teatru, avînd pe culme oracolul şi oraşul, care împlineşte o circumferinţă de 16 stadii (2,96 km). Mai sus de această culme se află Lycoreia[357], loc în care era aşezat odinioară Delfi, mai sus de templu. Acuma oraşul este chiar lîngă templu, în preajma izvorului Castalia[358]. în faţa oraşului, înspre miazăzi, se înalţă Kirphis, un munte abrupt care lasă la mijloc o vale, prin care curge rîul Pleistos[339]. La poalele muntelui Kirphis cade oraşul vechi Kirnha[360], construit la mare, de la care urcuşul pînă Ia Delfi este de

80 de stadii (14,80 km); el este clădit în fața Sicyonei. înaintea Kirrhei se întinde cîmpia mănoasă numită Cri-saion[361]; căci de aici în continuare urmează un alt oraş, Crisa[362], de la care şi-a primit numele golful Crisaios; vine apoi la rînd Antikyra[363], omonimă cu Antikyra de lîngă Oița din golful Maliac. în Antikyra din golf se spune că se produce eleborul cel mai fin, iar în Antikyra Focidei se prepară cel mai bine. De aceea mulți vin aici să-şi caute curățirea şi vindecarea, pentru că în Focida creşte o plantă de leac asemănătoare cu sesamul, cu care se prepară eleborul de Oița.

4 Această Antikyra mai dăinuie încă; Kirrha şi Crisa au fost distruse, (prima, de locuitorii Crisei), ultima, mai tîrziu, de către Eurylochos Thessalianul în timpul războiului Crisei[364]; căci criseienii, îmbogățindu-se prin vămile percepute de pe mărfurile din Sicilia şi din Italia, îi taxau amarnic pe străinii care veneau la templu, şi încă împotriva dispozițiilor amphyctionilor. Acelaşi lucru li 419 s-a întîmplat şi amphissenilor[365] care sînt o parte a locrie-nilor ozoli. De aceea amphisenii au năvălit şi au ocupat Crisa. Ei se apucară apoi să cultive din nou ogorul consacrat templului de amphictyoni şi se dovediră față de străini chiar mai răi decît criseienii de odinioară. Amphictyonii i-au pedepsit şi au înapoiat zeului terenul, (în prezent) acest lăcaş este destul de puțin îngrijit, dar înainte vreme el (era cinstit) peste măsură. Mărturie stau tezaurele pe care i le-au făurit neamuri şi regi şi în care s-au depus bani consacrați şi opere ale celor mai valoroşi artişti; la acestea se adaugă întrecerile Pythice[363] şi numărul mare de oracole răspîndite de istorici.

5 Se spune că oracolul este o peşteră găunoasa în adîncime cu o ieşire nu prea largă; din ea emană un suflu divinizant; deasupra gurii stă un tripod înalt, pe care, urcîndu-se Pythia şi primind suflul, de prorociri versificate şi neversificate; dar şi pe acestea din urmă le pun în versuri nişte poeți care se află în slujba templului. Prima profeteşă, zisă Pythia, a fost Phemonoe[367].

Numele Pythia s-a dat şi profetesei şi oraşului, provenind de la pythesthai „a cerceta, a întreba", ouvînt ce are prima silabă lungită, ca în cuvintele athânatos „nemuritor", akâmatos „fără valuri" şi diâkonos „de servitor". (Acelaşi plan, aşadar, cuprindea şi întemeierea oraşelor şi cinstirea templelor comune. Căci se întruneau pe oraşe şi pe seminţii, formînd comunităţi naturale şi totodată în vederea unui folos reciproc, şi din aceleaşi cauze, ca să săvîrşească jertfele comune, sărbătorile şi solemnităţile. Toate manifestările de acest fel, începînd de la mesele şi libaţiile comune, de la şederile sub acelaşi acoperământ, duc la prietenie. într-adevăr, cu cît se strînge mai multă lume şi de la mai multe neamuri, cu atît folosul se socotea mai mare.)

6 Aşadar, mulţumită oracolului, acest templu s-a bucurat de o mai mare cinste, deoarece era socotit cel mai puţin mincinos din toate oracolele. La renuimele lui a contribuit întrucîtva poziţia locului. Căci se afla cam în centrul întregii Elade, a celei din interiorul Isthmului ca şi a celei din exterior. El a fost socotit chiar centrul întregii lumi populate şi a fost numit „buricul pământului", plăsmuindu-se şi un mit pe care îl redă Pindar[308];
420 acesta povesteşte că aici s-au întîlnit vulturii trimişi de Zeus, unul de la asfinţit, altul de la răsărit; alţii susţin că erau corbi. Ba se mai arată chiar un buric în templu, acoperit în faşe, şi, pe el, cele două chipuri de vulturi de care vorbeşte legenda.

7 Datorită acestei situaţii deosebit de prielnice a oraşului Delfi, cu uşurinţă se întruneau aici mai cu seamă locuitorii din vecinătate; ba mai mult, însăşi organizaţia Amphietyonilor s-a alcătuit din aceştia cu scopul de a delibera în privinţa treburilor obşteşti şi de-a avea o grijă mai comună de templu, deoarece şi banii numeroşi depuşi aici şi ofrandele reclamau o mare pază şi vene raţie. Faptele străvechi nu se cunosc; Acrisios[369] însă, primul dintre cei pomeniţi de tradiţie, pare că a instituit regulamentul amphietyonilor[370], a delimitat oraşele care

sa facă parte din acest consiliu, a dat fiecăruia dreptul de a vota, unuia vot deplin, altuia numai împreună cu încă un oraş sau cu mai multe la un loc, a indicat şi drepturile amphictyonice pe care le au unele oraşe în raport cu altele. Mai tîrziu s-iau încheiat mai multe alte consilii, pînă cînd s-a desfiinţat şi această organizaţie ca şi cea a acheilor[371]. La început se spune că au făcut parte din consiliu numai douăsprezece oraşe. Fiecare îşi trimitea cîte un reprezentant (numit pylagoras), adunările avînd loc de două ori pe an, primăvara şi toamna. Mai tîrziu au intrat în consiliu mai multe alte oraşe. Adunările acestora se numeau Pylaia de primăvara şi Pylaia de toamna, deoarece se ţineau la Pylai, pe care o mai numesc şi Thermopylai; pylagorii[372] aduceau jertfe Demetrei. La început, aşadar, vecinii se împărtăşeau atît de aceste avanta·e cît şi de oracol, dar mai tîrziu, a început sa vină la Delfi lume de departe ca să consulte oracolul; străinii trimiteau daruri şi ofereau adevărate tezaure, ca de pildă Croesus şi tatăl său, Alyattes[373], ba chiar şi unii din Italia şi din Sicilia.

8 Bogăţia stîrneşte lăcomia, de aceea este greu de păzit chiar dacă este sacră. în prezent, templul din Delfi este foarte sărac în privinţa banilor, cît despre ofrande, unele s-au luat, altele, mai multe, se mai păstrează încă. înainte vreme templul era foarte bogat, după cum a precizat Homer:

„Nici bogăţia ce pragul de piatră-al lui Phoebus Apollon Tine
închisă în templu sub-naltele sttnci ie la Pytho"[3K].

Mărturie depun şi tezaurele de aici ca şi jefuirea templului săvîrşită de focidieni, pentru care a izbucnit războiul numit focidian şi sacru[915]. Această prădăciune s-a petrecut pe vremea lui Philippos, fiul lui Amyntas. Se presupune că templul a mai fost prădat o dată în vechime, cu care prilej i-au fost luate bogăţiile pomenite de Homer. într-adevăr, nici măcar o urmă din averea aceea nu s-a mai păstrat pînă în epocile următoare, în care Onomar-

chos şi Phaullos cu banda lor[376] au prădat templul, pentru că averile jefuite de aceştia erau mai recente decît cele pomenite de Homer; căci darurile provenite din jafuri erau depuse în tezaure, ce păstrează inscripţii cu numele donatorilor, ca de pildă „comoara lui Gyges", „darul lui Croesus", „tezaurul isybariţilor", „comoara spine-ţilor de lîngă Adriatica"[377] şi tot astfel şi în privinţa altora. Nici (nu le-a convenit jefuitorilor)[378] că vechile comori s-au amestecat astfel, după cum lasă[1] să se înţeleagă şi alte locuri scormonite de acei bandiţi. Unii in-terpretînd cuvîntul (homeric) aphetor „dătător de oracole", ca o aluzie la un tezaur, şi aphetoros uâon, „pragul datatorului de oracole", ca o îngrămădire de comori sub pămînt, spun că acea avere a fost îngropată în templu şi oamenii din banda lui Onomarchos s-au apucat s-o dezgroape noaptea, dar, dezlănţuindu-se nişte cutremure puternice, au luat-o la fugă din templu şi s-au oprit din săpat, vîrînd totodată şi-n alţii frica de o asemenea cutezanţă.

9 Dintre temple, cel construit cu coloane trebuie refe rit la vremea miturilor; cel de al doilea se spune că este opera lui Trophonios şi Agamedes[379], iar cel ce se păs trează în prezent a fost clădit de amphictyoni. în incinta templului se vede un mormînt al lui Neoptolemos[380], fă cut la porunca unui oracol, deoarece Neoptolemos a fost ucis de Machaireus, un bărbat din Delfi, după cîte spune legenda, tocmai pe cînd cerea Zeului pedepsirea uciga şului tatălui său, dar după[1] cîte se pare, pe cînd dădea năvală în templu. Un strănepot de-al acestui Machaireus a fost, se spune, Branchos, care a ajuns în fruntea tem plului din Didyme[381].

10 La Delfi a existat un vechi concurs de citarezi care cîntau peanul în cinstea zeului şi pe care l-au instituit delfienii. După războiul Crisei de pe vremea lui Eurylo-chos[382], amphictyonii au organizat un concurs hipic şi gimnic, al cărui premiu era o coroană şi l-au numit Py-thia „Concursuri Pythice". La citarezi au adăugat apoi

şi flautişti fără cîntec din gură', care să redea o melodie numită nomul Pythic[383]. Acesta este alcătuit din cinci părţi: ancrusis, ampeira, catakeleusmos, iambi şi dactili şuieraţi la flaut. Melodia a compus-o Timosthenes[384], căpitanul flotei lui Ptolemeu al II-lea şi autorul lucrării „Despre porturi", alcătuită din zece cărţi. El vrea să proslăvească prin cîntec lupta lui Apollon împotriva balaurului[385], ancrusis însemnînd preludiu, ampeira, prima încăierare, catakeleusmos, lupta însăşi, iambul şi dactilul, cîntecul peanului care se intona în momentul biruinţei în [422] aceşti ritmi, dintre care unul este propriu imnurilor, iambul, ocărilor (de aceea se şi zice a iambiza, adică „a ocări"), iar flautele redau moartea fiarei imitînd-o ca şi cum ar scoate ultimele şuierături.

11 Ephoros[386], de care ne servim cel mai mult, datorită interesului ce 1-a arătat faţă de aceste lucruri — după cum se întîmplă să mărturisească şi Polybios[387], deşi este un bărbat vrednic de toată consideraţia, mi se pare totuşi că uneori procedează contrar planului şi promisiunilor făcute la început. într-adevăr, criticînd pe cei cărora le place să introducă mituri în operele lor de istorie şi preţuind totodată adevărul, adaugă' în cuvîntul lui despre acest oracol o făgăduială solemnă că, în toate privinţele el consideră cel mai bun lucru adevărul, mai cu seamă în această temă. Căci este absurd, zice, ca în legătură cu alte lucruri să urmărim atît de stăruitor adevărul, dar cînd vorbim despre oracol, care este cel mai lipsit de minciună din toate lucrurile, să ne folosim de relatări atît de lipsite de încredere şi de false. Dar zicînd acestea, adaugă îndată că, după părerea cea mai larg răspîndită, Apollon cu Themis[388] au instituit acest oracol, vrînd să ajute neamul nostru. Apoi, vorbind de folos, el zice că oracolul îndeamnă la blîndeţe şi la înţelepciune, deoarece, prin proroci ri, unora le porunceşte sau le interzice ceva, pe alţii nelăsîndu-i nici măcar să se apropie de el. Unii cred că acestea le dispune, zice, Zeul însuşi, fie că, după părerea unora, el ia chip de om, fie că, după părerea altora, împărtăşeşte anumitor oameni voinţa sa.

12 Puţin mai jos, unde vorbeşte despre obîrşia delfienilor, Ephoros zice că, în vechime, nişte parnassiem, socotiţi băştinaşi, populau Parnassul; cam în acelaşi timp Apollon, umblînd pe pământ, îi învăţa pe oameni cum să cultive plantele şi să-şi procure hrana; pornind din Atena spre Delfi, el a străbătut calea pe care în prezent atenienii trimit procesiunea Pythică. Ajungând la panopei[389], 1-a nimicit pe Tityos[390], stăpînul locului, un om violent şi fărădelege. Parnassienii, alăturîndu-se zeului, i-au descoperit un alt om primejdios, cu numele Python, poreclit Dracon sau „Balaurul"[391]; după ceJZeul îl să geta, ei intonară „Ie Paean!"; de atunci s-a răspândit_obi ceiul ca cei care sânt gata să >se încaiere în luptă să into neze peanul. Tot atunci delfienii, au mai dat foc portu lui lui Python, după cum fac şi în vremea noastră, me reu, reîmprospătînd aducerea aminte_a întâmplărilor pe-
423 trecute atunci. Dar ce ar putea fi mai fabulos decât ApoJ-lon săgetând şi pedepsind pe Tityi şi pe Pythoni, ^căla-torind din Atena la Delfi şi străbătând întreg patamtul? Dacă Ephoros nu credea că acestea sânt mituri, de ce trebuia să socotească femeie pe fabuloasa Themis şi om pe balaurul din poveste? Doar dacă nu voiaja contopească genul istoric cu cel al mitologiei. Asemănătoare ^cu acestea sânt şi cele relatate de el despre etolieni. Dupăce spune că aceştia n-au suferit niciodată invazii _ prădalnice, adaugă, pe de o parte, că etolienii au locuit odinioară în aceste părţi, după ce au alungat pe barbarii care ocupau locul, pe de altă parte că Aitolos împreună cu epen din Elida a fost învins de duşmani, aceştia, la rândul lor, au fost izgoniţi de Alomaion şi de Diomedes[392]. Dar să mă întorc la focidieni.

13 în continuare, pe ţărmul mării, dincolo de Antikyra, este un orăşel, Opisthomarathos[393]; apoi capul Pharygion[394] care are un loc de acostare, şi, dincolo de el, ultimul port numit Mychos sau „înfundătura", datorită poziţiei lui, fiind aşezat la poalele Heliconului şi mai jos de Ascra. Nici oracolul Abai[395] nu se află departe de aceste locuri, după cum nici Ambrysos, nici Medeon[396], ultimul,

omonim cu cel beoţian. Ba, încă mai mult, în interiorul ţinutului, dincolo de Delfi, cam spre răsărit, este situat orăşelul Daulis[397], unde se spune că a domnit tracul Tereus[398]. Tot de ace9te locuri se leagă şi legenda despre Philomela şi Procne[399] (Tucidide spune că de Megara). Oraşul şi-a primit numele de la acele locuri împădurite, pentru că oamenii din partea locului numesc âauloi „acoperite", locurile împădurite. Homer i-a zis Daulis[400], iar urmaşii lui, Daulia. în afară de aceasta, versul homeric „Cei din Kyparissos"[m] este interpretat în două feluri; unii isocot că numele este acelaşi cu al plantei chiparos, alţii cred că provine de la un sat situat mai jos de Ly-coreia[402].

14 Panopeus este actualul Phanoteus[403], vecin cu locu rile din preajma Lebadeiei; Panopeus este patria lui Epe-ios[404]. De aceste locuri sînt legate miturile despre Tityos. Homer spune că feacii au dus pe Rhadamantys în Eu-beea:

„Dusu-l-au ca pe Tityos, al Gaiei fecior, el să vadă"[i05].

în această insulă se vede chiar o peşteră zisă Elarion[406], după Elara, mama lui Tityos, ca şi sanctuarul eroului Tityos şi cinstirile ce i se aduc aici. Aproape de Leba-deia este şi Trachis[407], cu acelaşi nume cu Trachis Oitaia, fiind un orăşel focidian; locuitorii lui se numesc trachi-nieni.

15 Anemoreia[408] sau „Vîntoasa" şi-a primit numele de la fenomenul ce are loc aici, căci aşa-numitul Catop-terios[m] sau „Observatorul", un loc prăpăstios ce se des prinde din Parnas, abate asupra localităţii furtuni vije lioase. Acest loc era vecin cu Delfi şi cu ţara focidieni-lor, pe vremea oînd lacedemonienii au desprins pe delfieni din statul focidienilor şi i-au sprijinit să-şi făurească o cîrmuire independentă. Unii numesc această localitate Ane- 424 moleia. Urmează apoi Hyampolis (mai tîrziu unii i-au

zis Hya), în care spuneam[410] că s-au refugiat hyanții izgoniți din Beoția. Şi această localitate se află foarte adînc în inima ținutului, aproape de Parapotamioi, fiind alta decît Hyampeia[411] din Parnas; tot astfel este şi Elateia, cel mai mare oraş al focidienilor, pe care Homer nu l-a cunoscut (pentru că este mai tînăr decît vîrsta Poetului); acesta are o poziție avantajoasă, fiind situat la trecatorile ce vin din Thessalia. Şi Demosthenes vorbeşte[412] de această aşezare prielnică de la natură, arătînd cîtă tulburare s-a produs pe neaşteptate la Atena, cînd a sosit un sol la pritani cu vestea că a fost ocupată Elateia.

16 Parapotamioi[413] este o localitate aşezată pe Kephis-sos, în apropiere de Phanoteus, de Chaironeia şi de Elateia. Theopompos susține[414] că Parapotamioi se află cam la 40 de stadii (7,40 km) depărtare de Chaironeia şi constituie hotarul dintre ambrysei[415], panopei şi daulieni; este situat la trecătoarea ce duce din Beoția în Focida, pe o colină potrivit de înaltă, între Parnas şi muntele (Hadylion)[416] care lasă' la mijloc între masivi un spațiu de 5 stadii (0,925 km); Kephissos marchează hotarul dintre ei, lăsînd de amîndouă părțile lui un drum îngust. El izvorăşte de lîngă oraşul focidian Lilaia, după cum spune Homer:

„Cei din Lilaia, de ling-a Kephissidui sursă"[417]

şi se varsă în lacul Copais. Muntele Hadylion se întinde alături de rîu pe o lungime de 60 de stadii (11,10 km) pînă la Hyphanteion[418], pe care e situat Orchomenos. Şi Hesiod vorbeşte pe larg despre Kephissos şi despre cursul lui, precizînd că acest rîu curge cotind şi şerpuind prin toată Focida, astfel:

„Pe lîngă Panopeus, prin întărită Glechona
Şi prin Orchomenos curge întortochiat ca un sarpe"[419].

Trecatorile din împrejurimile localității Parapotamioi sau Parapotamia (căci se cheamă în amîndouă felurile) au

ajuns des teren de lupte în războiul focidian[420], deoarece aveau o singură intrare (în Focida). Există un Kephissos în Focida, altul la Atena, unul în Salamina al patrulea şi al cincilea în Sicyona şi în Skyros, (iar al şaselea este în Argos, izvorînd din Lyrkeion); iar în Apollonia de lîngă Epidamnos se află un izvor aproape de gimnaziu care se cheamă tot Kephissos[421].

17 Daphnus[422] în prezent este distrus; odinioară era un oraş al Focidei care atingea marea Euboică, despăr-ţind în două pe locrienii epicnemidieni, pe unii în partea dinspre Beoţia, pe alţii spre Focida, care se întindea pe 425 atunci de la o mare la alta. Drept mărturie serveşte Sche-dieion[423] din Daphnus, care se spune că este mormîntul lui Schedios. Am spus deci că Daphnus împărţea în două Locrida, încît în nici un punct de hotar nu se întâlneau laolaltă locrienii epicnemidieni cu cei opuntieni. Mai tîr-ziu, locul a fost dăruit opuntienilor. Dar despre Focida,
am vorbit destul.

CAPITOLUL IV

1 în continuarea Focidei se află Locrida, astfel că despre această regiune trebuie să vorbim acum. Locrida este împărţită în două: o parte a ei o populează locrienii dinspre Eubeea, despre care spuneam[424] că odinioară îi despărţea în două Daphnus; unii din ei se numeau opuntieni, după capitala lor, alţii, epicnemidieni, după muntele Cne-mis. Cealaltă parte a ei o ocupă locrienii apuseni care se mai numeau ozoli. Pe aceştia îi desparte de opuntieni şi de picnemidieni Parnasul, care este situat între ei, precum şi tetrapolisul doric. Să începem deci de la opun-
tieni.

2 în continuarea localităţii Halai[425], la care se termină ţărmul beoţian dinspre Eubeea, se află golful Opuntios[426]. Oraşul Opus[427] este capitala lor, după cum lămureşte şi

o epigramă scrisă pe prima din cele cinci coloane din jurul Thermopylelor, lingă mormîntul public:

> Dorul de cei căzuți pentru Elada îl poarta, Mezilor împotrivă luptînd, capitala Opoeis, Al locrienilor vrednic oraş cîrmuit de legi drepte.

Opus este situat cam la 15 stadii (2,78 km) depărtare de mare, şi tocmai la 60 de stadii (11,10 km) de portul său. Acest port se cheamă Kynos[428] şi este de fapt un promontoriu ce mărgineşte golful Opuntios, care măsoară cam 40 de stadii (7,40 km). între Opus şi Kynos se întinde o câmpie roditoare; Kynos se află în fața localității Aidepsos[429] din Eubeea, unde se găsesc apele termale Herculane, despărțite de ele printr-un braț de mare de 160 de stadii (29,60 km). în Kynos se spune că a locuit Deucalion şi tot aici se vede mormintul Pyrrhei[430]; cel al lui Deucalion se află la Atena. De Cnemis, Kynos se găseşte cam la 50 de stadii (9,25 km) depărtare. Şi insula Atalante[431] este situată în dreptul oraşului Opus, purtînd acelaşi nume ca insula din fața Atticei. Tot opuntieni se numesc, după cîte se spune, şi unii locuitori din Eleia[432], care nu merită să fie pomeniți decît pentru că înrudirea ce există între ei şi opuntienii locrieni reîmprospătează' aducerea aminte că din Opus era, zice Homer[433], Patroclu; şi, pentru că acesta a săvârşit fără voie o crimă, s-a refugiat la Peleu, tatăl lui Ahile, iar tatăl său, Menoitios[434], a rămas în patrie. Căci Ahile spune că i-a făgăduit lui Menoitios să-l conducă pe Patroclu la-n-torsu-i acasă din război. Numai că pe atunci nu mai domnea Menoitios peste opuntieni, ci Aias Locrianul, patria sa de obîrşie fiind, după cîte se spune, Narycon[435]. Aianes[436] este numele celui ucis de Patroclu, de unde se vede şi un mormînt zis Aianeion şi un izvor Aianis.

426 3 în continuare, după Kynos, se întîlneşte Alope[437] şi Daphnus, despre care spuneam[438] că este în ruine. Aici se află un port, la o depărtare cam de 90 de stadii (16,65 km) de Kynos, iar de Elateia, dacă o iei pe jos

spre inima uscatului, la 120 de stadii (22,20 km). Aceste aşezări aparţin golfului Maliac, pentru că acest golf se află în continuarea golfului Opuntios.

4 După Daphnus urmează un loc fortificat de la natură numit Cnemides[439], cam la 20 de stadii (3,70 km) plutind pe lîngă ţărm. înspre acesta înaintează dinspre Eubeea promontoriul Kenaion[440] care are vederea spre apus şi spre golful Maliac, fiind despărţit de ţărmul acestuia printr-un braţ de mare lat de aproape 20 de stadii (3,70 km). Aceste locuri aparţin locrienilor epionemidieni. în faţa acestora sînt situate trei insule numite Llchade[441], care şi-au primit numele de la Lichas. Mai sînt şi alte insule de-a lungul coastei mai sus pomenite, pe care le lăsăm la o parte de bună voie. După 20 de stadii (3,70 km) de la Cnemides înainte se află un port; mai sus de port este situat Thronion[442], la acelaşi număr de stadii spre inima uscatului. Urmează apoi gurile rîului Boagrios[443], care curge pe lîngă Thronion şi care se mai cheamă şi Manes. El este de fapt un torent de poţi trece uneori prin el cu picioarele uscate, dar alteori ocupă o lăţime chiar de 2 plethre (59,2 m). Dincolo de acestea se întîlneşte Scarpheia[444], situată la 10 stadii (1,85 km) de la mare spre interior şi la o depărtare de 30 de stadii (5,55 km) de Thronion, la ceva mai mică depărtare urmează apoi Nioaia şi Thermopylele[445].

5 Dintre celelalte oraşe, unele nu imerită să le pomenim; dar din cele pe care le aminteşte Homer, Calliaros[446] nu mai are populaţie, ci în prezent este doar o cîmpie bine cultivată, care-şi trage numele de la natura locului. Nici Bessa[447] nu mai există, fiind acum doar un loc împădurit, după cum nici (Augeiai). Teritoriul celui din urmă îl stăpînesc scarphieii. Această Bessa trebuie scrisă cu doi „s" (căci numele şi 1-a primit de la locul împădurit, la fel ca Nape din cîmpia Methymnei[448], pe care Helanicos, din neştiinţă .. ., o numeşte[449] Lape); dar satul din Attica, ai cărui locuitori se cheamă besai, se scrie cu un singur sigma[450].

6 Tarphe[451] este situată pe o culme, la o depărtare de (Thronlon) de 20 de stadii (3,70 km); ea are un teren roditor în culturi şi în arbori. într-adevăr, şi aceasta şi-a căpătat numele de la desimea pădurilor sale. în prezent se cheamă Pharygai. Aici s-a clădit templul Herei Phary-gaia după cel al Herei Argiene din Pharygai[452]. Se spune chiar că' locuitorii acestui oraş ar fi colonişti de-ai argie-nilor.

7 De locrienii apuseni Homer nu pomeneşte, sau cel puţin nu răspicat, ci numai că aceia par să se deosebească de locrienii despre care am vorbit acum,

„Locrienii, ce Eubeii preasjinte în jafa-i se află"[153],

ca şi cum ar fi vorba de ceilalţi locrieni. Dar nici alţi autori n-au vorbit prea multe despre locrienii apuseni, de-cît că au avut unele oraşe ca Amphissa şi Naupactos[434], dintre care Naupactos dăinuie încă în apropiere de Antir-427 rhion. Numele şi 1-a primit de la şantierul de construcţii navale care a existat în acest oraş sau poate de la faptul că Heraclizii şi-au construit aici flota, sau că, (aşa cum susţine Ephoros)[455], locrienii aici s-au echipat odinioară. în prezent, el aparţine etolienilor, prin hotărîrea lui Philip-pos[456].

8 în aceste părţi este situat şi Chalkisul, pe care îl pomeneşte[457] şi Poetul în „Catalogul etolian", aflîndu-se mai jos de Calydon. Tot aici se află şi colina Taphiassos, pe care se găseşte mormîntul lui Nessos şi al altor cen tauri, din putrefacţia cărora curge pe la poalele colinei o apă ce răspîndeşte un miros greu şi conţine şi cheaguri; de aceea locrienii aceştia s-au numit şi ozoli[458]. Lîngă Antirrhion mai este Molycreia[459], un orăşel etolian. Am phissa este situată la capătul cîmpiei Crisaion, dar a fost distrusă de amphictyoni, după cum am spus[460]. (Şi Oian-theia) ca şi Eupalion[461] aparţin locrienilor. întregul ţărm locrian depăşeşte cu puţin 200 de stadii (37 km).

9 Alope se numeşte un oraş din aceste părți, altul de la epicnemidieni şi al treilea în Phthiotida. Aceşti (locrieni ozoli) sînt colonişti de-ai epicnernidienilor, iar epizephyrienii, colonişti de-ai (ozolilor)[462].

10 în continuarea locrienilor apuseni se află etolienii, în continuarea epicnernidienilor sînt ainianii care ocupă muntele Oița, iar la mijloc între ei, sînt dorienii[463]. Aceştia sînt dorienii care populează tetrapolisul despre oare se spune că este metropola tuturor dorienilor; aceasta cuprinde (patru) oraşe: Erineos, Boion, Pindos şi Kytinion[464]; Pindos este situat mai sus de Erineos; pe lîngă el curge un rîu cu acelaşi nume[465] care se varsă în Kephissos nu prea departe de Lilaia. Unii numesc Akyphas oraşul Pindos[466]. Regele acestora, Aigimios[467], izgonit de la domnie, a fost reînscău-nat, după cîte se povesteşte, de către Heracles. El şi-a arătat recunoştința față de erou, după ce acesta a murit în împrejurimile Oiței: căci a adoptat pe cel mai vîrstnic din fiii lui Heracles, cu numele Hyllos, şi acesta împreună cu urmaşii săi au moştenit tronul. De aici au pornit He-raolizii cînd a avut loc reîntoarcerea lor în Pelopones.

11 Pînă la o vreme, oraşele (acestea) se bucurau de considerație, cu toate că erau mici şi cu teren sărac, dar, după războiul focidian[468] au început să decadă, iar pe vremea stăpînirii macedonene, etoliene şi athamane[469], declinul lor a fost deplin, încît este de mirare că le-a mai rămas urma pînă la romani. Aceeaşi soartă au îndurat şi ainianii, pentru că pe aceştia i-au distrus etolienii şi athamanii, etolienii pe vremea cînd se războiau cu acarnamii şi ajunseseră foarte puternici, athamanii, cînd ultimii din epiroți, ridicați la o oarecare cinste, în vreme ce alții au decăzut, şi-au făurit o mare putere sub regele lor Amynandros[470]. Aceşti athamani ocupau pe atunci Oița.

12 Acest munte[471] se întinde de la Thermopylai şi dinspre răsărit, pînă la golful Ambracic, spre apus; într-un anumit fel, el taie în unghi drept regiunea muntoasă ce se întinde de la Parnas pînă la Pind şi pînă la barbarii

situaţi mai sus. Partea lui ce înclină spre Thermopylai se cheamă Oiţa, fiind un lanţ muntos cu o lungime de 200 stadii (37 km), stîncos şi înalt, avînd cea mai mare înălţime la Thermopylai; aici el se înalră în piscuri şi sfîrşeşte în nişte stînci ascuţite şi abrupte ce se întind pînă la mare, lăsînd doar o trecătoare îngustă pentru cei care intră dinspre ţărmul mării din Thessalia spre locrieni.

13 Aceste trecători se cheamă Pylai „Porţi", „Cai înguste" şi Thermopylai[472], pentru că' în apropiere se găsesc ape termale foarte preţuite ca ape ce sînt consacrate lui Heracles; muntele situat mai sus de ele se cheamă Galii -dromon[473]; unii autori numesc Callidromon şi lanţul din continuare care traversează Etolia şi Acarnania pînă la golful Ambracic. La Thermopylai, în interiorul trecătorilor, se află următoarele fortăreţe: Nicaia, la mare, aparţinînd locrienilor; mai sus de Nicaia, Teichius şi Heracleia[474]; ultima se numea Trachis mai înainte, fiind o colonie întemeiată de lacedemonieni. De vechiul Trachis, Heracleia se află la 6 stadii (1,11 km) depărtare. în continuare se află Roduntia[475], un loc fortificat de la natură.

14 Relieful stâncos şi mulţimea apelor, care au săpat aici prăpăstii adînci prin care ele coboară la vale, fac aceste locuri greu de străbătut. Căci în afară de Spercheios ce curge pe lîngă Antikyra, prin aceste părţi se află şi rîul Dyras[476], despre care se spune că a încercat să stingă rugul lui Heracles. Un alt rîu de aici este apoi Melas[177], la 5 stadii (0,925 km) depărtare de Trachis. La miazăzi de Trachis este, după Herodot[478], o crăpătură adîncă în pămînt prin care Asopos, omonim cu Asopii pomeniţi mai sus[479], cade în marea din afara Porţilor, cărînd cu el şi pe Phoenix[480], care vine dinspre miazăzi să-şi unească cu el apele; acesta are acelaşi nume ca eroul al cărui mor-mînt se vede prin apropiere; de la Asopos pînă la Thermopylai sînt 15 stadii (2,78 km).

15 Aceste locuri erau foarte vestite pe vremea cînd etau stăpîne peste cheile trecătorilor, şi cînd cei din afara tre-

cătorilor îşi disputau supremaţia asupra locurilor cu cei din interior, după cum şi Philippos numea obezile Eladei Chalkisul şi Corinthul, privindu-le ca bază de operaţiuni împotriva atacurilor dinspre Macedonia. Urmaşii numeau cătuşe atît aceste oraşe cît şi oraşul Demetrias[481]; căci şi acesta din urmă avea în puterea sa trecătorile din jurul 429 Tâmpei, stăpînind şi Pelionul şi Ossa. Mai tîrziu, de cînd toate acestea au ajuns sub o singură stăpînire, ele stau mereu deschise tuturor.

16 în preajma acestor trecători, oamenii lui Leonidas cu puţini vecini ai locurilor au ţinut piept unor forţe ar mate persane foarte mari, pînă ce barbarii, înconjurînd munţii pe cărări, i-au măcelărit[482]. Şi astăzi mai dăinuie mormîntul lor public şi stelele funerare, ca şi inscripţia de pe coloana lacedamonienilor rostită de toate gurile astfel:

„0 tu, oaspete călător, lacedemonilor degrabă vesteşte
Că noi zăcem (cu toţii) aici de poruncile lor ascultînd"^.

17 Există acolo şi un port mare şi un templu al Demetrei, în care Amphictyonii aduceau jertfe pentru întreaga confederaţie a Pylienilor[484]. Din port pînă la Heracleea Trachis, pe uscat, sînt 40 de stadii (7,40 km), pe mare, pînă la Kenaion, sînt 70 (12,95 km). Imediat în afara Porţilor sînt gurile Spercheiului. De la Euripos pînă la Pylai sau „Porţi" sînt 530 de stadii (98,05 km). în acest punct se termină Locrida. Teritoriile din afara ei, dinspre răsărit şi dinspre golful Maliac, aparţin thessalienilor, iar cele dinspre apus, etolienilor şi acarnanilor. Athamani, de asemenea, nu se mai întîlnesc.

18 Este foarte mare şi foarte vechi neamul thessalie nilor, de care au vorbit atît Homer, cît şi mai mulţi alţi autori. Pe etolieni, Homer îi pomeneşte mereu sub un singur nume, prezentînd sub ascultarea lor oraşe, dar nu şi semînţii, afară doar de cureţi, care trebuiesc, deci, soco tiţi ca o parte a etolienilor. Se cuvine să începem cu thessalienii, lăsînd la o parte datele foarte vechi, fabuloase şi,

în mare parte, contradictorii, aşa cum am procedat şi în alte ocazii, înfăţişînd însă pe cele ce se potrivesc cu tema noastră.

CAPITOLUL V

1 Ţărmul de la Thermopylai pînă la gura Peneului şi la promontoriile Pelionului, avînd vederea spre răsărit şi spre coastele de miazănoapte ale Eubeii, aparţine Thessaliei maritime. Părţile lui dinspre Eubeia şi dinspre Thermopylai le ocupă malienii şi acheii phthioţi, în vreme ce înspre Pelion locuiesc magneţii[485]. Acestei laturi a Thessaliei să-i zicem, aşadar, răsăriteană şi maritimă. De alte două laturi, şi anume pe una dinspre Pelion şi Peneu, spre inima uscatului, vecini le sînt macedonenii pînă în Paeonia şi la neamurile Epirului; pe alta, dinspre Thermopylai, se înalţă, paraleli cu macedonenii, munţii Oitaia şi Etolici, care ating aşezările dorienilor şi Parnasul. Să-i zicem deci laturii dinspre macedoneni nordică, iar celei-
430 lalte, sudică. A mai rămas latura apuseană pe care o îm-prejmuiesc etolienii, acarnanii, amphilochii, dintre epiroţi athamanii, moleşii, pămîntul zis odinioară al akhicilor şi, cu un cuvînt, împrejurimile Pindului .. .[486] în afară de Pelion şi Ossa. Aceşti munţi sînt destul de înalţi şi nu cuprind o mare suprafaţă, ci se termină (degrabă) în cîmpii.

2 Aceste cîmpii se află în mijlocul Thessaliei, avînd un sol foarte roditor, în afară de partea inundată de rîuri. Căci Peneul, oare curge prin mijlocul ei şi capătă mulţi afluenţi, se revarsă adeseori. în vechime, cîmpia aceasta, după cîte se spune, era acoperită[1] de ape; în vreme ce, din celelalte părţi, ea era împrejmuită de munţi, ţărmul însuşi avea nivelul mai înalt decît cîmpia. Dar sub zguduirile unor cutremure, produse în părţile de astăzi ale Tempei, s-a căscat o crăpătură în sol care a despărţit Ossa de Olymp; Peneul se prăvăli atunci prin ea la vale* şi îngădui astfel să se usuce acest teren. A mai rămas

totuşi în urmă un lac mare, Nessonis, şi un altul, Boibeis[487], mai mic decît primul şi mai apropiat de ţărmul mării.

3 Thessalia, deci, care are un astfel de relief, era împărţită în patru părţi: una se numea Phthiotis, alta Hes-tiaiotis, a treia, Thessaliotis, şi a patra, Pelasgiotis. Phthiotis cuprinde părţile ei sudice care se întind de-a lungul Oiţei, de la golful Maliac şi Pylaic[488] pînă la Dolopia[489] şi la Pind, lăţindu-se pînă la Pharsalos[490] şi pînă în cîm-piile Thessalice. Histiaiotis include părţile apusene şi pe cele dintre Pind şi părţile de sus ale Macedoniei; celelalte locuri le ocupă aşa-zişii pelasgioţi, care populează cîm-piile din jos de Histiaiotida, învecinîndu-se cu macedonenii de jos, precum şi (thessalienii) care completează te-renurile din continuare pînă la ţărmul Magnetic. Şi aici vom avea prilejul să enumerăm unele nume vestite şi din alte pricini şi datorită poemelor homerice. Iar dintre oraşe, puţine îşi mai păstrează demnitatea lor strămoşească, şi aceasta mai cu seamă Larisa[491].

4 Poetul Honier, împărţind în zece părţi şi dinastii întreg teritoriul pe care azi îl desemnăm cu numele Thes-saliei şi adăugind la el şi unele părţi ale Oitaiei şi ale Locridei, după cum iarăşi şi din teritoriile aflate acum sub macedoneni, consemnează un fenomen comun ce este caracteristic întregii regiuni, anume faptul că se schimbă şi în întregime şi în fiecare din părţile sale, după puterile celor care ies biruitori asupra locului.

5 Homer, în „Catalogul Corăbiilor", prezintă mai în-tîi pe supuşii lui Ahile, care ocupau coasta sudică a Thes-saliei şi erau aşezaţi de-a lungul Oiţei şi în vecinătatea locrienilor epicnemidieni:

> ,^x>cuhori din Argos, ţinutul pelasgic, Ofteni
> Cei din Alope, din Alos fi cei din Trachis fi Phthia,
> Şi din Elada, din ţara femeilor mtndre; bărbaţii
> Căror ahei le ziceau, mirmidoni fi eleni deopotrivă"[492].

431 De supuşii lui Aihile poetul leagă şi pe cei de sub ascultarea lui Phoenix[493] şi face un singur corp de armată din amîndouă populaţiile. Prin urmare, Homer nu pomeneşte nicăieri de prezenţa oştirii dolopice în luptele din jurul Ilionului; pentru că nici pe comandantul lor Phoenix nu-l scoate în viitoarea luptei, ca pe Nestor; în schimb l-au menţionat alţii, ca de pildă Pindar, care vorbeşte despre Phoenix astfel:

„în fruntea îndrăzneţei cete de dolopi venind,
Ca iscusiţi praştieri atunci s-au dovedit,
Pe-ai cavaleriei danae arcaşi ei sprijinind"***.

Acelaşi lucru trebuie să se subînţeleagă şi la Homer, prin reticenţă, cum spun gramaticii, deoarece ar fi ridicol ca regele să ia parte la expediţie („Peste dolopi eram domn în vecinătate de Phthia"), dar supuşii săi să nu fie prezenţi; într-adevăr, în acest caz s-ar părea că el nu l-a însoţit la război pe Ahile, ci doar l-a urmat ca preceptor, ca orator, dacă se poate spune astfel, ca sfetnic. Dealtfel, poemele homerice şi această calitate a eroului vor s-o scoată în vileag; la un astfel de om face aluzie şi versul următor:

„Meşter la vorba sa fii şi vrednic la fapte"*[9]"

.....acestea spunînd.

6 Am vorbit deci despre oştirea comandată de Ahile ca şi de oastea lui Phoenix. Dar discuţiile purtate despre locurile de sub stăpînirea lui Ahile sînt contradictorii. Căci prin Argosul Pelasgic[496] unii înţeleg oraşul Thessalike situat cîndva în preajma Larisei; astăzi însă acesta nu mai există; alţii apoi socot că aşa s-a numit nu oraşul, ci câmpia thessalienilor, numele dîndu-i-l un anumit Abas care a călăuzit în aceste părţi o colonie din Argos. Phthia[407] unii socot că este aceeaşi cu Elada şi cu Achaia; acestea sînt regiuni ce formează una din cele două părţi, anume cea sudică, a unei jumătăţi din întreaga Thessalie. Alţii fac deosebire între ele. Se pare că Homer distinge două

regiuni, Phthia şi Elada, cînd se exprimă astfel: „Cei ce Phthia ocupau şi Elada"[498],. ca şi cum ar fi două. Şi cînd vorbeşte astfel:

„Prin\ spaţioasa Eladă fugeam de-aici la Phthia[m]. „Multe-acheiene se ajlâ-n Elada şi-n Phthia"™.

Poetul, aşadar, vorbeşte despre două locuri, dar nu precizează ce sînt acestea, oraşe sau regiuni. Dintre urmaşii poetului, unii, care spun că Elada este o regiune, susţin că ea se întindea pînă în Theba Phthiotidei[501] de la Pa-laiopharsalos[002] (în această regiune se află şi Thetideion[503], în apropiere de cele două Pharsalii, de cel Vechi şi de cel Nou; şi Thetideion formează una din dovezi că şi această regiune este o parte din ţinutul stăpînit de Ahile). Pharsalienii, care susţin că era un oraş, arată, la 60 de stadii (11,10 km) depărtare de cetatea lor, un oraş în ruine despre care şi-au format credinţa că este Hellas[504], 432 precum şi două izvoare din apropiere, Messeis şi Hype-reia[505]; melitaii[506] susţin că oraşul Hellas era aşezat la 10 stadii (1,85 km) depărtare de oraşul lor, dincolo de Enipeus, pe vremea cînd propriul lor oraş se numea Pyr-rha[507] şi cînd din oraşul Hellas, care era situat într-o vale, elenii s-au mutat în oraşul lor; mărturie stă un rnormînt al lui Hellen, fiul lui Deucalion şi al Pyrrhei, ridicat în piaţa oraşului. Se povesteşte că Deucalion a domnit[508] peste Phthiotida şi, cu un cuvînt, peste Thassalia. Rîul Enipeus[509], curgînd de la Othrys[510] pe lîngă Pharsalos, se varsă în Apidanos[511], iar lacesta în Peneu. Iată ce-am avut de spus despre eleni.

7 Phthieni se cheamă supuşii lui Ahile, ai lui Protesi-laos[512] şi Philoctetos, după propria mărturisire a lui Ho-mer. Căci vorbind în „Catalog" despre oamenii de sub ascultarea lui Ahile „Cei care-n Phthia şedeau"[513], Poetul îi face ca, în timpul bătăliei purtate lîngă vasele acheie, aceştia să rămînă în corăbii, împreună cu Ahile, şi să stea fără să intre-n viitoarea luptei, dar pe supuşii lui Philoctet îi pune să lupte în frunte cu comandantul lor Medon[514],

la fel şi pe cei de sub porunca lui Protesilaos, (conduşi de) Podarkes.. .[515], despre care vorbeşte la un loc, după cum urmează:

„Unde beoţieni, ionieni cu strat lung, locrieni şi
împreună phthioţi şi epeii cei falnici"^®.

Şi aparte:

„Medon e capul phthienilor şi razboiosul Podarkes. Din şti,
cu arme-n fruntea oştirii viteze din Phthia Vasele lor
străjuind, dau piept cu beoţii alături"[51,1].

Poate că se numeau phthieni şi oamenii lui Eurypy-los[518], fiind vecini cu aceştia. în prezent se crede că aparţin Magnesiei regiunile de sub ascultarea lui Eurypylos din preajma Ormeniului[519] şi întreaga regiune stăpînită de Philoctet. Cît priveşte teritoriul de sub ascultarea lui (Protesilaos), acesta aparţine Phthiei, anume de la Dolo-pia şi de la Pind pînă la marea Magnetică[520]. Pînă la oraşul ce se supunea poruncilor lui Protesilaos, anume pînă la Antron[521], care se rosteşte astăzi la plural, s-a întins în lăţime pămîntul lui Peleu şi al lui Ahile, începînd din Trachinia şi din Oitaia. Aproape aceeaşi este şi lungimea golfului Maliac.

8 în legătură cu Halos şi Alope[522], s-a exprimat îndoiala că poate Poetul n-a vorbit despre localităţile care în prezent se află sub autoritatea phthiotica, ci de oraşele locriene cu acest nume, pînă la care se întindea pe vremuri stăpînirea lui Ahile, ca şi pînă la Trachis şi la Oitaia. Căci pe ţărmul locrienilor se află situate oraşe numite la fel Halos şi Halius[523], ca şi Alope. Unii pun Halius în looul Alopei şi scriu versul homeric astfel:

„Cei din Halos şi Halius, apoi cei din Trachis"[524].

433 Dar Halosul Phthiotic este situat la capătul muntelui Othrys care se află în partea de miazănoapte a Phthio-

tidei, în vecinătatea muntelui Typhrestos[525] şi a dolopilor, iar de aici el se întinde pînă în apropierea golfului Maliac. Acest sau această Halos, căci i se spune în amîndouă felurile, se află cam la 60 de stadii (11,10 km) depărtare de Itonos[526]. Athamas[527] a întemeiat oraşul Halos, iar după ce a fost distrus, l-au reconstruit mai tîrziu phar-salienii; el este situat mai sus de cîmpia Crokion[528]. Pe lîngă zidul lui curge rîul Amphrysos[529]. Mai jos de Crokion se află Theba Phthiotidei[530]. Şi Halos se cheamă Phthiotic şi Achaic, şi se învecinează cu malienii, după cum se învecinează dealtfel şi cu poalele muntelui Othrys. Aşa după cum Pihyîake de sub stăpînirea lui Protesilaos aparţinea Phthiotidei din vecinătatea malienilor[531], tot astfel este şi Halos; acesta se află cam la 100 de stadii (18,50 km) de Theba, între Pharsalos şi phthioţi. Totuşi Filip 1-a atribuit pharsalienilor, luîndu-1 de la phthioţi. In felul acesta se întîmplă ca hotarele şi compoziţia neamurilor şi a locurilor să se schimbe mereu, după cum am mai spus. Tot astfel şi Sofocle a prezentat oraşul Trachis ca fiind phthiotic[532], iar Artemidoros situează oraşul Halos pe ţărmul mării, în afara golfului Maliac, dar apar-ţinînd Phthiotidei. Căci înaintînd din golf spre Peneu, el situează dincolo de Antron oraşul Pteleon[533], apoi Halos, la o depărtare de 110 stadii (20,35 km) de Pteleon. Despre Trachis am arătat cum se prezintă; îl menţionează, dealtfel, şi Homer[534].

9 De Spercheios (Poetul) a adus vorba[535] în multe rînduri ca de un rîu localnic, ce izvorăşte din muntele dryopic Typhrestos, numit înainte..... ; ieşind apoi în apropierea Thermopylelor şi strecurîndu-se printre acestea şi Lamia, el arată limpede că şi locurile din interiorul Porţilor aparţineau odinioară golfului Maliac[536], iar cele din afara lor se aflau sub stăpînirea lui Ahile. Spercheios se întîlneşte cam la 30 de stadii (5,55 km) depărtare de Lamia, care este situată mai sus de o cîmpie ce se întinde pînă în golful Maliac. Spercheios este un rîu localnic, dovadă cuvintele lui Ahile care spune că el îi întreţine

acestura coama şi că Meaesthios[537], unul din ofiţerii lui, este, după' cîte se spune, f;ul {u\ Spercheios şi al surorii lui Ahile. Myrmidoni, ap0;; se cuvine să se numească toţi cei de sub ascultarea lui Abile şi a lui Patroclu, adică cei care l-au urmat pe Peleu cînd a fugit[538] din Egina. Achei se numeau toţi phtlhioţii.

10 Se număra mai multe localităţi din regiunea phthio-tică pe care o cîrmuia Ah;ie, începînd de la malieni; printre acestea sînt Theba Phthiotidei, Echinos[539] şi Lamia, pentru care s-a iscat răz^iul lamiac[540], purtat de macedoneni şl de Antipatros împotriva atenienilor. în acest război a căzut Leosthenes, generalul atenienilor, (şi Leonna-tos), tovarăşul de arme aj regelui Alexandru. Se mai pomenesc apoi localităţile JMarthakion, Erineon[541], Coroneia, omonimă cu cea din Beoţia542i Melitaia, Tihaumacoi, Proer-na, Pbarsalos, Eretria, car5 poartă acelaşi nume cu Eretria Euben[543], paracheloiţii[544], fi aceştia cu acelaşi nume ca cei din Etolia. ^Căci şi_ aici se găseşte un rîu Acheloos, aproape de Lamia, în preajma căruia locuiesc paracheloiţii. Această regiune se întindea spre miazănoapte pe lîngă pămîntul Asclepiazilor[545], mai cu se$m% a ceIor din apus, si pe lîngă teritoriul lui Eurypylos c^ fi pe lîngă al lui Protesilaos, amîndouă fiind înclinate spre răsărit; spre miazăzi, ea atingea Oitaia care, împuţită în 14 deme, cuprinde şi Heracleia şl Dryopis[546]; ultima a fost cîndva tetrapolis, cum este şi Doris, fiind Socotită metropola dryopi'or din Peiopones. Din Oitaia fac parte şi oraşele Akyphas, Para-sopias, Oineiadai[547], Antikyra[548], care poartă acelaşi nume ca Antikyra ^din regiunea locrienilor apuseni. Eu înfăţişez aceste iocaiitaţi nu ca pe unele care au rămas mereu aceleaşi, ci ca pe aşezări care au suferit felurite schimbări. Numai cele mai însemnate merită să fie menţionate cu totul aparte.

^11 Despre dolopi[549] vorbeşte destul poetul Homer, spu-nînd că ei sînt aşezaţi la hotarele Phthiei, şi că aveau acelaşi cîrmuitor, pe craiul Peleu, şi ei şi phthioţii:

„La hotarele Phthiei şedeau ţi eu eram domnul, Craiul dolopilor, cu-a lui Peleu îngăduinţa'"®®.

Regiunea se învecinează cu Pindul şi cu împrejurimile acestuia, care sînt în cea mai mare parte thessaliene. Căci datorită gloriei şi puterii thessalienilor şi a macedonenilor, populaţiile care se aflau în apropierea acestora, mai cu seamă dintre epiroţi, unele de bună voie, altele fără voie, au fost cuprinse în numărul thessalienilor şi al macedonenilor; astfel athamanii, aithicii, talarii[551] au fost cuprinşi în neamul thessalienilor; orestii, pelagonii şi elimioţii[052], în acela al macedonenilor.

12 Pindul este un munte înalt; în partea lui dinspre miazănoapte se învecinează cu macedonenii, înspre apus cu perraibii care au migrat în aceste locuri; iar spre mia zăzi, cu dolopii, spre răsărit… el aparţine Thessaliei; chiar în Pind locuiau talarii, un trib de molossi, fiind o mlădiţă smulsă din molossii din jurul Tomarului[553]; tot aici locuiau şi aithicii, la care, zice Homer[554], a alungat Peirithoos pe centauri[555]. Se spune că, în prezent, nu se mai găsesc aithici. Despre dispariţia lor sînt de ascultat două versiuni: într-adevăr, fie că oamenii aceştia au dispărut şi ţinutul lor a rămas cu desăvîrşire pustiu, fie că numai numele neamului s-a pierdut şi organizarea lor socială n-a mai dăinuit ca atare. Cînd, aşadar, se întîmplă să mai 435 rămînă vreo urmă dintr-o organizare socială cu desăvîrşire lipsită de însemnătate, socotim că nu merită să fie menţionată nici ea nici numele ce 1-a primit ulterior. Cînd însă prezintă o pricină dreaptă de a fi pomenită, trebuie să vorbim şi despre schimbarea pe care a suferit-o.

13 Ne-a rămas să prezentăm în continuare situaţia coastei de sub stăpînirea lui Ahile începînd de la Thermopylai, pentru că despre ţărmul locrian şi despre Oitaia am vorbit. Thermopylele se află despărţite de promontoriul Kenaion printr-un braţ de mare de 70 de stadii (12,95 km), de Spercheios, dacă se navighează în afara Porţilor (Pylai) pe lîngă ţărm, cam la 10 stadii (1,85 km). De aici

la Phalara[536], sînt 20 de stadii (3,70 km). Mai sus de Phalara, la 50 de stadii (9,25 km) de la mare, se află oraşul lamienilor. Apoi, călătorind în continuare pe lîngă ţărm, la 100 de stadii (18,50 km) spre interior este situat Echinos[557]. De la ţărmul ce urmează, la 20 de stadii (3,70 km) depărtare spre inima uscatului, este situată Larisa Cramaste[558], care se mai numeşte şi Larisa Pelasgică. în continuare, se întîlneşte insulița Myonnesos[559], apoi An-tron; această aşezare aparţinea lui Protesilaos. Atîtea (am avut de spus) despre porţiunea (Thessaliei) de sub stăpîni-rea lui Ahile.

14 Cum Homer, prin numirea comandanţilor şi a ora şelor de sub stăpînir^a lor, a împărţit regiunea în districte numeroase şi vestite şi astfel a ajuns să înfăţişeze întreaga circumferinţă a Thessaliei, tot astfel şi noi, şi în privința acestui ţinut ca şi a celor de mai înainte, mergînd pe urmele Poetului, vom completa descrierea, parcurgînd res-

i

tul acestei regiuni. Poetul, aşadar, înşiră în continuare, după supuşii lui Ahile, pe cei de sub ascultarea lui Protesilaos; aceştia sînt locuitorii aşezaţi în continuarea ţărmului ce aparţinea lui Ahile, pînă la Antron. Dominația lui Protesilaos se distinge de cea din continuarea ei, fiind în afara golfului Maliac, dar în interiorul Phthiotidei, nu însă în cea (de sub ascultarea lui Ahile). într-adevăr, Phylake este situată aproape de Theba Ptthiotidei care aparţine, ea însăşi, lui Protesilaos. La fel, sub dominația acestuia cad şi Halos, Larisa Cremaste, ca şi Demetrion, toate aflate la răsărit de Othrys. Iar poetul a numit Demetrion un sanctuar al Demetrei, zisă Pyrasos[560]. De fapt, este vorba de un oraş bine înzestrat cu porturi, cu numele Pyrasos, care, la 2 stadii (0,37 km) de el, avea o dumbravă a Demetrei şi un sanctaur venerat; oraşul se afla la 20 de stadii (3,70 km) depărtare de Theba; iar Theba este situată mai sus de Pyrasos. Mai sus de Theba apoi, spre inima ţinutului, la capătul muntelui Othrys, se întinde cîmpia Crokion, prin care curge Amphrysos. Mai sus de acesta se întîlneşte Itonos, unde se găseşte templul Itoniei, după care şi-a primit numele şi templul din Beoția,

precum şi nul Cuarios. Dar am vorbit[561] despre acesta ca şi despre Arne, în descrierea Beoţiei. Aceste locuri aparţin Thessaliotidei, una dintre cele patru subîmpărţiri ale întregii Thessalii; din ea fac parte şi regiunile lui Eurypylos şi Phyllos[562], unde se găseşte şi un templu al lui Apollon Phyllos, ca şi Ichnai[563], în care este cinstită Themis Ich-naia. Şi Kieros[564] aparţine Thessaliotidei precum şi celelalte locuri pînă în Athamania. Lîngă Antron, în strîm-toarea de lîngă Eubeea, este o stîncă sub apă numită „măgarul Antronului". Urmează apoi Pteleon şi Halos şi, dincolo de acestea, templul Demetrei şi Pyrasos în ruine, iar mai sus de el, Theba. Vine apoi la rînd capul Pyrrha[565] şi două insulițe din apropierea lui, una dintre ele se cheamă Pyrrha, alta Deucalion[566]. Aici se termină şi Phthiotida.

15 în continuare, Homer enumera pe supuşii lui Eu-melos[567], deci ţărmul din continuare care aparţine Mag- 436 nesiei şi Pelasgiotidei. Pherai[568] formează hotarul cîmpiilor pelasgice înspre Magnesia, care se întinde pînă la Pe-lion[569] pe o distanţă de 160 de stadii (29,60 km). Staţiunea navală a oraşului Pherai este Pagasai[570], la 90 de stadii (16,65 km) depărtare de el, la 20 (3,70 km) de Iol-cos. Oraşul Iolcos[571] a fost distrus încă din vechime. De aici a trimis Pelias pe Iason şi corabia Argo. Legenda spune că, tocmai de la faptul că aici s-a construit corabia Argo, locul a primit numele Pagasai[572]; alţii, într-un fel mai vrednic de crezare, susţin că locului i s-a dat acest nume după izvoarele (pegai), multe la număr şi abundente, care curg pe aici. în apropiere este şi Aphetai[573] ca şi cum ai zice apheterion, „locul de pornire în larg" a argonauţilor. Mai sus de Demetrias[574], la 7 stadii (1,30 km) spre interior de la mare, este situat oraşul Iolcos. Demetrios Poliorketul[575] a întemeiat oraşul Demetrias după numele său, clădindu-1 la mare, între Neleia[576] şi Pagasai, alipind la el orăşelele din apropiere, Neleia, Pagasai, Ormenion[577], de asemenea, şi Rhizus, Sepias, Olizon, Boibe, Iolcos[578], care astăzi sînt doar nişte suburbii ale Demetriadei. Ba acest oraş a servit vreme îndelungată şi de port şi ca reşedinţă regilor macedoneni, şi avea sub stăpînirea sa valea

Tempe şi, aşa cum am spus[579], pe cei doi munţi, Pelionul şi Ossa. în prezent, cu toate că a slăbit, oraşul Demetrias stă mai presus de toate celelalte oraşe din Magnesia. Lacul Boibeis se află în apropiere de Pherai, dar el se învecinează şi cu hotarele care despart Pelionul de Magnesia. Boibe este o localitate situată pe ţă'rmul lacului. Aşa după cum răscoalele şi tiraniile au distrus oraşul lolcos în plină dezvoltare, tot astfel ele au slăbit şi oraşul Pherai care s-a înălţat şi a căzut odată cu tiranii. Prin apropiere de Demetrias curge Anauros[580]. Ţărmul din continuare se cheamă lolcos. Aici se adună şi lume la sărbătorile numite Pylaice. Artemidoros situează golful Pagasitic mai departe de Demetrias, în regiunile de sub stăpînirea lui Philoctst: iar în golf afirmă că se află insula Kikynethos[581] cu un orăşel ce poartă acelaşi nume.

16 în continuare, în „Catalogul Corăbiilor" figurează oraşele aflate sub stăpînirea lui Philoctet. Methone, aşadar, este alta decît Methone tracă, pe care a distrus-o Philipp. Am pomenit şi mai înainte[582] despre aceste oraşe şi despre omonimele lor din Pelopones. în „Catalog" sînt enumerate şi altele ca Thaumakia, Oîizon, Meliboia, care se află pe ţărmul din continuare. în faţa coastei magneţilor se găsesc insule dese, unele din ele chiar renumite, cum sînt Skiathos, Peparethos, Icos, Halonnesos şi Skyros[583], care au oraşe cu acelaşi nume. Cea mai renumită este însă insula Skyros datorită prieteniei dintre Lycomedes[584] ş'< Ahile şi pentru că 437 este locul de naştere <A creştere a lui Neoptolemos, fiul lui Ahile. Mai tîrziu, Philippos, cînd forţele îi crescură, văzînd pe atenieni stăpîni pe mare şi cîrmuind aceste insule şi pe altele (asemănătoare), a făcut ca şi oraşele aflate în vecinătatea sa să devină celebre. Căci, ducînd război pentru supremaţie, el punea mereu stăpînire pe primele locuri din vecinătatea sa şi, aşa după cum a alipit Macedoniei cea mai mare parte a Magnesiei, a Traciei şi a altor regiuni din jurul său, tot astfel ocupă insulele din faţa Magnesiei, iar pe cele necunoscute mai înainte de nimeni le făcu vestite şi rîvnite să fie cucerite prin război. Insulei Skyros au făcut să-i crească renumele mai cu seamă întîmplările din vechime,

dar au contribuit la răspîndirea faimei sale şi următoarele particularităţi, cum sînt de pildă calitatea caprelor skyriene şi carierele de marmoră de Skyros care oferă o mare varietate, ca marmora de Carystos, de Deucallion, de Synnadike şi de Hierapolis[585]. într-adevăr, din varietăţile de marmoră ale carierelor de aici se pot vedea la Roma coloane monolite şi plăci mari, cu care oraşul se împodobeşte prin construcţii publice şi private; aceasta a făcut ca preţul marmorei albe să scadă simţitor.

17 Poetul Homer, parcurgînd deci pînă aici ţărmul Magnesiei, se reîntoarce la partea de sus a Thessaliei; el descrie astfel regiunile care se întind de-a lungul Phthio-tidei, începând din Dolopia şi de la Pind, pînă în Thessa-lia de jos:

Locuitori din, Tricca fi din stîncoasa Ithome^.

Aceste locuri aparţin Histiaiotidei, care, după cîte se spune, se numea mai demult Dorida. După ce perrhaibii au ocupat această regiune, ei au prădat şi Histiaiotida[587] din Eubeea, au scos silnic populaţia de aici, strămutînd-o pe continent, şi, datorită numărului mare al histiailor[588] care au populat regiunea, i-au schimbat şi numele după al acestora. Dar tot Histiaiotida se numeşte nu numai regiunea despre care vorbim ci şi Dolopia din partea de sus a Thessaliei, ce corespunde în linie dreaptă Macedoniei de sus, după cum partea de jos a Thessaliei corespunde Macedoniei de jos. Tricca, unde se află cel mai vechi şi mai vestit templu al lui Asclepios, este situată în vecinătatea dolopilor şi a locurilor din jurul Pindului. Oraşul Ithome[589], care poartă acelaşi nume cu cel din Messenia, se spune că nu trebuie pronunţat astfel, ci fără prima silabă (deci Thome), pentru că aşa se numea mai înainte; în prezent numele lui e schimbat în Thamai, fiind o localitate fortificată şi, de fapt, un loc stîncos, aflat între cele patru fortăreţe de strajă ridicate oarecum în formă de patrulater; este vorba de Tricca, Metropolis, Pelinnaion şi Gomphoi[590]. Ithome însăşi aparţinea teritoriului metropolitanilor, iar Metropolis

mai demult fusese alcătuită din populația a trei orăşele neînsemnate. Mai tîrziu însă i s-au adăugat mai multe (altele), printre care şi Ithome. Callimachos spune, în veros suri iambice, că pe toate Afroditele (căci zeița nu este una) le întrece în înțelepciune Afrodita Castnietis[591], pentru că ea singură primeşte jertfa de porci. Dar Callimachos, care era multicunoscător ca nimeni altul, toată viața sa, după cum singur a mărturisit, a ținut să se răspîndească asemenea poveşti. Cei care i-au urmat au demonstrat că nu numai o singură Afrodita a îngăduit acest rit, ci mai multe, printre care este şi Afrodita venerată la Metropolis. Acestei localități i-a împrumutat ritul în discuție unul din oraşele care s-au contopit cu el, anume Onthyrion[592]. Şi Pharcadon[593] este situat în Histiaiotida şi prin aceste locuri curge Peneul şi Curalios[594]. Unul dintre aceste rîuri, Curalios, după ce trece pe lîngă templul Athenei Itonia, se varsă în Peneu; la rîndul său, Peneul izvorăşte, după cum s-a spus[595], din Pind, lăsînd în dreapta oraşul Tricca, Pelinnaion[596] şi Pharcadon, trece pe lîngă Atrax[597] şi Larisa şi, după ce primeşte apele din regiunea Thessaliotis, înaintează prin Tempe spre gurile de revărsare. Oichalia, numită (de Homer) oraşul lui Eurytos, se spune că a existat cîndva prin aceste locuri; dar au mai fost oraşe cu acest nume şi în Eubeea şi în Arcadia[598], iar unii i-au strămutat numele într-un fel, alții, într-alt fel, ceea ce am spus[599] şi în relatările despre Pelopones. în legătură cu acestea autorii se întreabă cu osebire care Oichalia a fost cucerită de Heracles şi despre care a scris Poetul cînd a compus „Luarea Oichaliei"[600]. Homer a atribuit Asclepiazilor aceste locuri.

18 în continuare, Homer vorbeşte despre regiunea aflată sub conducerea lui Eurypylos.

„Cei din Ormenion, din Hyperia, unde-i jintîna,
Cei din Asterion, ți cei din Titanos cu creştete dalbe"[wl]

Ormenion[002], aşadar, se cheamă astăzi Orminion; el este un sat la poalele Pelionului, la golful Pagasaic, contopit

cu oraşele care alcătuiesc Demetriada, aşa cum am spus. Şi lacul Boibeis trebuie să fi fost prin apropiere, deoarece şi oraşul Boibe era dintre localităţile din jurul Demetriadei, la fel şi Ormenion.[603] Iar acest Ormenion se află la 27 stadii (5 km) depărtare de Demetriada, făcînd calea pe uscat. Locul în care era Iolcosul, situat pe această cale, se află la 7 stadii (1,30 km) de Demetriada sila 20 de stadii (3,70 km), ce-au mai rămas din drum, de Ormenion. Demetrios Skepsios spune că Phoenix este de origine din Ormenion[604], de unde a fugit „de la tatăl său Amyntor Orme-nidul" în Phthia, „la craiul Peleu"[605]. Căci această localitate, (Ormenion), a fost întemeiată de Ormenos, fiul lui Kerphios şi nepot al lui Aiolos; fii de-ai lui Ormenos[606] 439 au fost şi Amyntor şi Buaimon, iar aceştia, la rîndul lor, au avut ca fii, unul pe Phoenix, celălalt pe Eurypylos. Şi cum Phoenix a părăsit casa părintească, domnia destinată amândurora a fost păstrată pentru Eurypylos. Aşa şi stă scris (la Homer):

„Precum eram pe cind pârăsit-am OrmenionuP*' Cel cu
multe mioare'",

în loc de „cînd părăsii Elada cu femeile-i mîndre". Crates îl face pe Phoenix focidian, luînd ca dovadă „căciula lui Meges"[608] pe care a folosit-o Odysseus în timpul iscoadei nocturne, despre care Homer vorbeşte precum urmează[!]:

(„Cuşma aceasta) din Eleon o prădase cîndva-Autolycos
De la Amyntor al lui Ormenos, spărgîndu-i casa solidă"[m9].

Căci Eleonul[610] este un orăşel din Parnas, iar numele lui Amyntor Ornnenidul nu-1 poartă vreun altul decît tatăl lui Phoenix; Autolycos[611], care locuia tot în Parnas, a spart zidurile vecinilor săi, cum dealtfel es.e obiceiul fiecărui spărgător, şi nicidecum zidurile celor situaţi undeva departe. Demetrios Skepsios spune[612] că nu se vede în Parnas nici o aşezare Eleon, ci Neon[613], iar aceasta din urmă a fost întemeiată după războiul troian, şi nici o spargere de case nu s-a întîmplat prin vecinătate. Sînt însă alte întîmplări care s-ar

putea povesti, dar eu mă sfiesc să zăbovesc mai mult asupra lor. Alţi autori scriu „Din Heleon"; aceasta este o aşezare a Tanagrei. Ceea ce ar putea condamna Demetrios din Skep-sis ca fiind fără noimă ar fi mai degrabă versul:

„De aici prin Elada fugii şi ajunsei in Phthia"[1]^.

Izvorul Hypereia se află în mijlocul oraşului Pherai de pe pământul lui Eumelos. Este nepotrivit deoi să fie atribuit lui Eurypylos[615]. Titanos[616] şi-a primit numele de la următoarea împrejurare: regiunea situată[1] în vecini de Arne şi de Aphetai are pământ alb. Nici Asterion[617] nu este departe de acestea.

19 în continuarea acestei părţi a Thessaliei sînt enumerate locurile de sub stăpânirea lui Polypoites[618]:

„Cei din Argissa si Gyrton, Orthe, Elone fi oraşul Alb Oloosson"®[13].

Această regiune o populau mai înainte perrhaibii, care se aşezaseră în părţile dinspre mare şi de-a lungul Peneului pînă la gura acestuia şi la oraşul perrhaib Gyrton. Apoi, după ce lapiţii i-au secătuit de puteri (şi i-au împins pe lunca rîu-lui spre interiorul ţinutului), au ocupat ei locul; Ixion şi fiul său, Peirithoos[620], care au pus stăpânire şi peste Pelion, au izgonit de aici pe centauri, care erau un neam sălbatec ce stăpînea acele locuri. Pe aceştia deci

„Din Pelion alungatu-i-a şi spre aitbici ii minase"(-[1].

A dăruit apoi lapiţilor cîmpiile acestora; parte din ele ajunseră în stăpînirea pernhaibilor, anume cele dinspre Olymp; în aceste părţi locuiau toţi amestecaţi cu lapiţii. Argissa[622] apoi, Argura de astăzi, este situată pe Peneu; mai sus de ea este aşezat oraşul Atrax[623], la 40 de stadii (7,40 km) depărtare, aflîndu-se tot în apropirea Peneului; lunca din mijloc o ocupau perhaibii. Oraşul Orthe[624] este prezentat de unii autori ca cetăţuie a phalannailor; iar Phalanna[625] este un oraş perrhaib lîngă Peneu, în apropiere

de Tempe. Perrhaibii, aşadar, năpăstuiţi de lapiţi, s-au retras în munţi, cei mai mulţi în împrejurimile Pindului, ale athamanilor şi ale dolopilor, iar peste ţinutul lor cît şi peste perrhaibii lăsaţi în urmă au pus stăpînire lariseenii, care erau aşezaţi în apropierea Peneului, în vecinătatea acestora; lariseenii foloseau cele mai roditoare părţi ale cîmpiilor, afară doar de porţiunea foarte joasă de lîngă lacul Nessonis, peste care se revarsă fluviul cărînd cu el de la lariseeni şi o parte din solul arabil; dar, mai tîrziu, lariseenii au adus unele remedii prin îndiguiri. Aceştia, aşadar, au pus stăpînire peste Perrhaibia şi au perceput tribut de la perrhaibi pînă ce Philippos a ajuns stăpînul acestor locuri[626]. Există o localitate Larisa[627] şi în munţii Ossa. Larisa Cramaste este cea pe care unii o numesc Pelasgică. Şi în Creta este un oraş Larisa care, în prezent, este contopit cu Hierapytna; după el şi cîmpia ce se întinde mai jos de oraş se cheamă pînă astăzi Larision. Şi în Pelopones este o Larisa, o cetăţuie a argienilor, precum şi un nu Larisos care desparte Eleia de Dyme[628]. Theopom-pos menţionează[629] un oraş Larisa situat chiar la acest hotar. Şi în Asia există o Larisa zisă Phriconis[630], în preajma Kymei, şi o altă Larisa lîngă Hamaxkos[631] din Troada. Mai este apoi o Larisa ephesiană şi o alta în Syria[632]; la 50 de stadii (9,25 km) de la Mitylene se află Stîncile Larise-ene, în drumul ce duce la Methymne. Şi în Attioa există o Larisa[633]. Mai este apoi un sat Larisa, la 30 de stadii (5,55 km) depărtare de Tralles[634], situat mai sus de oraş, pe cîmpia Caystrion[635], dacă treci prin Mesogis[636], lîngă templul divinităţii Mater Isodrome, avînd aceeaşi poziţie şi prestigiu ca Larisa Cremaste; căci are apă din belşug şi mai are vii roditoare. Poate că şi Zeus Larisios de aici şi-a primit numele. Şi în părţile din stînga Pontului este un sat cu numele Larisa, între Naulochos (şi Odessos)[637], în apropiere de promontoriile muntelui Haemus.

Şi Oloosson, „cetatea cea albă", cum îi zice Poetul[638] după argila ei albă, ca şi Elone[639], sînt oraşe perrhaibe, la fel şi Gonnos[640]. Iar Elone şi-a schimbat numele, che-mîndu-se mai tîrziu Leimone[641]. în prezent însă e numai 441 ruine. Amîndouă sînt aşezate la poalele Olympului, nu

departe de fluviul Europos[642] pe care Homer îl numeşte Titaresios.

20 Poetul Homer vorbeşte şi despre acesta şi despre perrhaibi în următoarele versuri:

> „Vase-a minat douăzeci şi două din Kyphos Guneus „Şi l-au urmat ainianii, precum şi perrbaibii războinici, „Cei din prejurul Dodonei, din ţara cu iernile grele, „Şi din olatul plăcutului riu Titaresiu"[643].

Poetul vorbeşte, aşadar, despre aceste locuri socotiodu-le ale perrhaibilor; ele făceau parte din Hestiaiotida. Chiar printre cetăţile de sub ascultarea lui Polypoites erau unele perrhaibe în parte, dar (pe acestea Poetul) le-fa atribuit lapiţiior, deoarece aceştia locuiau amestecaţi, şi anume, cîmpiile le ocupau lapiţii şi tot ce era aici perrhaib se afla, în general, în puterea lapiţiior, dar regiunile mai de la munte, dinspre Olymp şi Tempe, le stăpîneau perrhaibii, tot astfel şi Kyphosul, Dodone[644] şi împrejurimile Titare-siului; acest rîu, curgând din muntele Titarion care este legat de Olymp, se uneşte cu Peneul în regiunea Perrhai-biei pe undeva prin apropierea Tâmpei. Apa Peneului este limpede, dar cea a Titaresiului este uleioasă datorită unei materii grase, astfel că' nu se amestecă laolaltă, „ci ea curge pe deasupra ca uleiul"[645]. Pentru că locuiau amestecaţi, Simonides numeşte[646] perrhaibi şi lapiţi pe toţi pelas-gii cîţi ocupau părţile de răsărit ale Gyrtonei şi ale izvoarelor Peneului, ale Ossei şi Pelionului şi regiunea Demetria-dei ca şi oraşele din cîmpie, Larisa, Crarunon, Scotussa, Mopsion, Atrax[647], şi cele din jurul lacului Nessonis şi Boibeis. Puţine din aceste locuri le pomeneşte poetul Homer, deoarece unele din ele nu erau locuite sau erau slab populate din pricina inundaţiilor care apăreau cînd într-o parte cînd într-alta. Dar Poetul nu pomeneşte nici despre lacul Nessonis, ci numai de Boibeis, cu toate că era mai mic, pentru că numai acesta a rămas, celălalt, după cîte se pare, uneori se umplea peste măsură, alteori seca. Despre Scotussa am amintit[648] şi în pasajele în care am vorbit

despre Dodona şi despre oracolul din Thessalia, aratînd că se afla în preajma acestei localităţi. Există în Scotussa un loc numit Kynoskephalai[649], în preajma căruia romanii cu etolienii, în frunte cu Tifos Quintius, au învins într-o mare bătălie pe Philippos, fiul lui Demetrios, regele macedonenilor[650].

21 La fel s-a întîmplat şi cu Magnetis[651]; cu toate că Homer a pomenit multe locuri ale Magnetidei, pe nici unii dintre locuitorii lor nu i-a numit magneţi, ci numai pe 442 aceia pe care îi desemnează confuz şi nedesluşit astfel:

„Cei din jurul Peneului si-al Pelionului verde"[66]-.

Dar tot în jurul Peneului şi al Pelionului locuiesc şi cei care stăpînese Gyrtonul, pe care i-a menţionat[653] Homer în „Catalog", de asemenea şi cei din Ormenion ca şi mai mulţi alţii; dar chiar mai departe de Pelion locuiau magneţi, începînd de la supuşii lui Eumelos, care apar pomeniţi printre ultimii. Se pare, aşadar, că din pricina necontenitelor migraţiuni, schimbări şi amestecări ale grupărilor omeneşti, s-au confundat şi neamurile şi numele lor, încît pe noi cei de astăzi nu o dată ne pun în încurcătură, cum s-a întîmplat mai întâi în legătură cu Crannon şi cu Gyr-ton. Căci gyrtonii se numeau mai înainte phlegyi, după Phlegyas, fratele lui Ixion[654], iar crannomii se chemau ephyri. în felul acesta nu apare limpede de cine vorbeşte Homer în rîndurile următoare:

„Chiar amindoi din Tracta îţi puseră zale ca sa se bată
„Cu inimoşii ephyri sau cu phlegyi"^5,.....

22 Apoi acest lucru s-a întîmplat şi cu perrhaibii şi ainianii. Homer i-a unit la un loc pentru că aceştia locuiau aproape unii de alţii. Mai mult decît atît, autorii ulteriori afirmă că vreme îndelungată locul de aşezare al aini-anilor a fost în dropia Dotion, iar aceasta se află în apro-

piere de Perrhaibia, despre care am vorbit mai sus[656], aproape de Ossa şi încă de lacul Boibeis, oarecum în mijlocul Thessaliei, fiind închisă de jur împrejur de propriile sale coline. Despre această câmpie, Hesiod a rostit următoarele cuvinte:

> Intre coloanele sfintei Didyme şi la Dotion Pe cîmpie-naintea Amyrului rodnic, fecioara Fără prihană, în lacul Boibeis s-a spălat pe picioare[161].

Prin urmare ainianii, în cea mai mare parte a lor, au fost împinşi spre muntele Oița de lapiți, şi acolo şi-au păstrat supremația, ocupînd şi unele părți din teritoriul dorienilor şi al malienilor pînă la Heracleea şi Echinos; unii dintre ei au rămas însă lîngă Kyphos[658], un munte perrhaib care avea şi o aşezare cu acelaşi nume. Perfhaibii, adunîndu-se cîțiva în regiunile apusene ale Olympului, s-^au statornicit acolo, în vecinătatea macedonenilor, dar în marea lor majoritate au fost împinşi spre munții din preajma Athama-niei şi spre Pind. în prezent nu se mai păstrează decît o mică rămăşiță sau poate nici măcar o urmă din ei. Iar magneții, care sînt ultimii pomeniți de Poet în „Catalogul thessalian", trebuie să fie socotiți cei din interior de Tempe, 443 de la Peneu şi Ossa pînă la Pelion, vecini cu macedonenii pierioți[659] care ocupă celălalt mal al Peneului pînă la mare. Tot lor trebuie să le aparțină, aşadar, şi Homolion sau Homole (pentru că i se zice în arnîndouă felurile); am vorbit despre această localitate în capitolele închinate macedonenilor[660], arătînd că se află lîngă Ossa, la începutul traversării Tempei de către Peneu. Iar dacă trebuie să înaintăm chiar pînă la țărmul maritim cel mai apropiat de Homolion, se cuvine să i se adauge şi Rhizus şi Erymnai[661], care sînt situate pe țărmul de sub stăpînirea lui Philoctet şi-a lui Eumelos. Dar să lăsăm nelămurit acest amănunt. Nici ordinea aşezărilor din continuare pînă la Peneu nu e data limpede (de Poet). Cum aceste locuri sînt lipsite de glorie, nici noi nu trebuie să zăbovim prea mult asupra lor.

Totuşi capul Sepias[662] a fost celebrat mai tîrziu şi în tragedii şi a fost slăvit în imni, pentru că aici a fost nimicită flota persană. El este stîncos şi cuprinde un litoral ce se întinde de la capătul lui pînă la satul Casthanaia[663], situat la poalele Pelionului; flota lui Xerxes, care staţiona îîngă acest cap, fu izbita, o parte de ţărmul din imediata apropi-ere, de vîntul răsăritean Apeliotes care porni să[1] sufle cu putere, şi fu astfel nimicită pe loc; o altă parte a ei, fiind împinsă spre Ipnoi, un loc stîncos din preajma Pelionului, alta, apoi, spre Meliboia[664] şi alta spre Casthanaia, fu distrusă complet. De altfel, întreaga navigaţie pe lîngă Pelion, cale ca la 80 de stadii (14,80 km), este foarte anevoioasă. Tot atît de lungă şi la fel de grea este şi navigaţia pe lîngă Ossa. în intervalul (dintre cei doi munţi) se află un golf mai mare de 200 de stadii (37 km) în care este situată Meliboia. întreaga călătorie pe lîngă ţărm de la Demetrias pînă la Peneu, dacă se intră în golf, este de 1000 de stadii (185 km) şi mai bine; de la Spercheîos, sînt alte 800 de stadii (148 km), iar de la Eurip, 2350 (434,75 km). Hieronymos prezintă[665] circumferinţa cîrapiei Thessa-Iiei şi a Magnetidei de 3000 de stadii (555 km). Această regiune a fost populată (mai întîi) de pelasgi, dar ei au fost izgoniţi de lapiţi în Italia; cîmpia numită astăzi Pe-îasgică este aceea în care sînt situate oraşele Larisa, Gyr-tone, Pherai, Mopsios, Boibeis, Ossa, Homole, Pelion şi Magnetis; Mopsion[666] şi-a primit numele nu de la Mopsos, fiul lui Manto, fiica lui Tireslas, ci de la Mopsos lapitul care a luat parte la expediţia argonauţilor. Altul este însă Mopsopos[667], de la care îşi trage numele Mopsopia attică.

23 Acestea (le-am avut de spus) în amănunt despre Thessa-lia. îndeobşte, ar mai fi de spus că ea se numea înainte Pyr-rhaia, după Pyrrha, soţia lui Deucalion, Halmonia, după Haimon, iar Tihessalia, după Thessalos, fiul lui Haimon. Cum unii o împart în două părţi, regiunea de miazăzi i-a revenit la sorţi lui Deucalion şi s-a numit Pandora, după mama acestuia, iar cea dinspre miazănoapte i-a fost sortită lui

444 Haimon, după care s-a numit Haimonia. Prima parte şi-a schimbat apoi numele în Elada, după Hellen, fiul lui Deucalion, a doua şi-a strămutat numele în Thessalia, după fiul lui Haimon. Unii susţin că urmaşii lui Antiphos şi Pheidippos, fiii lui Thessalos al lui Heracles, plecînd din Ephyra Thesprotidei[668], au numit regiunea (în care au ajuns) după numele strămoşului lor, Thessalos. Se spune de asemenea că odinioară ea se mai numea şi Nessonis, la fel ca lacul, după Nesson, fiul lui Thessalos.

CARTEA A X-A

REZUMAT

Cartea a zecea cuprinde Etolia, insulele de Ungă coasta acesteia, precum şi Creta, asupra căreia se stăruie cel mai mult, înfăţişîndu-se rînduielile din această insulă şi obiceiurile cureţilor, ca şi originea cretană a idailor dac-tyli; se cercetează astfel atît cinstirile (de care s-au bucurat) aceştia, cit şi orgiile lor. însăşi patria de obîrşie a lui Stra-bon, după propria sa mărturisire, este Creta. Această carte mai cuprinde apoi şi insulele din jurul Cretei, care erau multe la număr. Printre acestea se numără şi Sporadele şi unele Ciclade.

CAPITOLUL I

1 Deoarece Eubeia se întinde de-a lungul întregii coaste care ţine de la Sunion pînă în Thessalia, afară' doar de cele două capete ale ei, potrivit ar fi să legăm de cele povestite mai sus datele despre această insulă, apoi să tre cem la descrierea Etoliei şi a Acarnaniei, care au mai rămas din regiunile Europei.

2 Eubeia este o insulă alungită, numărînd aproape 1 200 de stadii (222 km) de la Kenaion pînă la Geraistos[1]; lăţi mea ei este însă variabilă; în punctul unde atinge lăţimea maximă, ea numără cam 150 de stadii (27,75 km). Kenaion se află în dreptul Thermopylelor şi puţin chiar în afara lor; Geraistos şi Petalia[2] cad spre Sunion. Insula stă, deci, în faţa Atticei, Beoţiei, Locridei şi a malienilor. Din prici na îngustimii şi a lungimii ei, despre care am mai vorbit, cei vechi au numit-o Macris.[3] De continent ea se apropie cel mai mult la Chalkis, înaintînd curbată înspre locurile Beoţiei de lîngă Aulida[4] şi creînd Euripul; despre acesta 445 am vorbit mai pe larg înainte[5], dar într-o oarecare măsură şi despre localităţile de pe continent şi din insulă, de cele

doua părți ale Euripului, interioară sa exterioară, aflate față în față. în cazul că atunci am trecut cu vederea unele lucruri, le vom desluși acum. In primul rînd, vom arăta că locurile Eubeii dintre Aulida și împrejurimile localității Geraistos se cheamă Koila, „Scobituri"[6]. într-adevăr, în aceste părți țărmul descrie un golf, dar cînd se apropie de Calkis, el se curbează din nou înspre continent.

3 Dar nu numai Macris s-a numit insula Eubeia, ci și Abantis? într-adevăr, poetul Homer, în vreme ce insulei îi zice Eubeia, pe locuitorii ei niciodată nu-i numește eubeieni, ci mereu abanți:

> „Cei care—Eubeia țineau, abanții ce forță respiră"? „Pe acesta-l urmau totodată abanții"'.[9]

Aristotel spune[10] că niște traci, care au părăsit orașul foci-dian Aba[11], au colonizat insula Eubeia și au numit abanți pe locuitorii ei; alți autori susțin că aceștia se cheamă astfel după numele unui erou, iar Eubeia, după al unei eroine.[12] Poate că așa după cum se cheamă „Staulul Boului" o peșteră de pe țărmul ce înclină spre marea Egee, unde se spune că a născut Io pe Epapihos,[13] tot astfel și insula din aceeași pricină a primit acest nume. Insula Eubeia se mai chema și Oche, și același nume cu ea poartă acuma cel mai mare din munții de aici.[14] Ea a fost numită și Bllopia, după Ellops, fiul lui Ion.[15] Alții susțin[16] că un frate de-al lui Aiclos și Cothos a fost acela despre care se spune că a întemeiat Ellopia, o localitate în așa-numita Oreia din Histiaiotida, de lîngă muntele Telethrion[17]; el i-a mai alipit și cîmpia Histiaiei, precum și Kerinthos, Aidep-sos, Orobiai,[18] în care se găsea un oracol cu totul lipsit de preziceri mincinoase; era oracolul lui Apollon Selinuntianul.[19] Dealtfel, ellopienii s-au strămutat în Histiaia și au mărit astfel orașul, fiind siliți de tiranul Philistides, în urma bătăliei de la Leuctra.[20] Demosthenes spune[21] că Philistides a fost înscăunat tiran și al oreiților de către Philippos; așa s-au numit mai tîrziu histiaii, iar orașului, în loc de Histiaia, i s-a zis Oreos.[22] Alții însă spun că Histiaia a fost

colonizată de atenienii din districtul Histiaieis, aşa cum şi Eretria, de cei din districtul Eretrieis.[23] Theopompos arată[24] însă că, după ce Perlele a supus Eubeia, histiaii s-au strămutat de bună voie în Macedonia; apoi sosind în insulă 2.000 de atenieni, au întemeiat oraşul Oreos, care mai înainte era un district al histiailor.

4 Oraşul Oreos este aşezat la poalele muntelui Telethri-
on, într-un loc numit Drymos „Stejeriş", lîngă rîul Callas[25], 446 pe o stîncă înaltă, încît s-ar putea să fi dat acest nume oraşului după ellopienii care-l populau înainte şi care erau munteni. Se pare însă că el s-a numit astfel şi pentru că aici a crescut Orion.[26] Alţii susţin că oreiţii, care stăpîneau singuri oraşul, bătuţi în război de ellopiani, s-au mutat şi s-au aşezat printre histiai, iar oraşul, cu toate că era unul singur, folosea amîndouă denumirile, aşa după cum şi numele Lacedamona şi Sparta se dau unuia şi aceluiaşi oraş. Am spus[27] că şi în Thessalia a fost o regiune Histia-iotis, care şna tras numele de la cei care au fost scoşi din localitate de către perrhaibi.

5 Deoarece Ellopia ne-a silit să începem descrierea de la Histiaia şi de la Oreos, să înfăţişăm acum aşezările din continuarea acestor locuri. în regiunea oraşului Oreos şi chiar în apropierea lui, este situat promontoriul Kenaion şi, pe promontoriu, oraşul Dion ca şi Athenai Diades,[28] o localitate întemeiată de atenieni, situată mai sus de strîm-toarea de lîngă Kynos.[29] Din oraşul Dion au plecat colonişti în Canai[30], oraş al Eolidei. Aceste localităţi se află în preajma Histiaiei şi tot acolo se mai găseşte orăşelul Kerinthos[31], situat la mare. Aproape de Kerinthos este rîul Budoros[32], care poartă acelaşi nume ca [muntele din Salamina, dinspre Attica.

6 Carystos[33] se află la poalele muntelui Oohe. în apropiere sînt situate şi Styra şi Marmarion.[34] Ultima localitate are o carieră de piatră din care se scot coloanele Carystiene[35] şi mai are un templu al lui Apollon Marmarinos; pe aici se face trecerea peste mare la Halai

Araphenides.[36] La Carystos se produce şi roca din care se toarce şi se ţese de se fac din ea prosoape oare, dacă se murdăresc, se aruncă în flăcări şi se curăţă.la fel cum se spală în leşie ţesăturile din in[37]. Aceste locuri au fost colonizate, se spune, de locuitorii Tetrapolisului din vecinătatea Marathonuilui, ca şi de Steiria[38]. Oraşul Styra a fost distrus în războiul lamiac de către Phaidros[39], generalul atenienilor. Locul lui îl stăpînesc acuma[40] nişte eretrieni. Există un Carystos[41] şi în Lacoma, fiind o localitate ce ţine de Aigys spre Arcadia; de aici provine vinul carystian de care a vorbit Alcman.[42]

7 Geraistos nu este menţionat în Catalogul corăbiilor, totuşi Poetul îl pomeneşte: „Pe înnoptate intrară în Geraistos"*[3] şi e limpede că, pentru cei care trec din Asia în Attica, această localitate are o poziţie prielnică, fiind în apropiere de Sunion. Geraistos are un templu[44] al lui Poseidon, cel mai însemnat dintre templele din acele părţi, şi o populaţie numeroasă.

8 După Geraistos urmează oraşul Eretria[45], cel mai mare din Eubeia după Chalkis, apoi Chalkisul[46] însuşi care, într-un anumit fel, este metropola insulei, fiind
447 situat chiar lingă Euripos. Se spune că amîndouă aceste oraşe au fost întemeiate de atenieni înainte de războiul troian; după acest război, Aialos şi Gothos[47], plecînd din Atena, primul a populat Eretria, iar Cothos, Chalkisul. Dar şi nişte eolieni s-au aşezat în insulă, în urma expediţiei lui Penthilos, iar în vremurile vechi s-au statornicit aici şi arabi[48], cei oare l-au însoţit pe Cadmos. Aceste oraşe, aşadar, dezvoltîndu-se în chip deosebit, au trimis însemnate cete de colonişti în Macedonia. Că'ci Eretria a întemeiat oraşele din jurul Palleniei şi al Atho-sului[49], iar Chalkisul, pe cele aflate în liga oraşului Olynthos[50], pe care le-a prădat Philippos. Dealtfel, mai multe localităţi din Italia şi din Sicilia aparţin chalki-dienilor. Aceşti colonişti au plecat, după cum a spus Aristotel[51], pe vremea cînd era în plină putere statul zis al hippoboţilor; căci în fruntea lui erau aleşi bărbaţi

după avere, care cîrmuiau treburile publice după normele aristocratice. Pe vremea cînd Alexandru cel Mare a trecut în Asia, chalkidienii au lărgit zidurile oraşului, cuprinzînd în incinta lui şi colina Canethos[52] şi Euripul, întărind podul de peste el cu turnuri, cu porți şi cu zid.

9 Mai sus de oraşul ohalkidienilor este cîmpia numită Lelanton.[53] Aici se găsesc izvoare de ape termale foarte bune pentru tămăduirea anumitor boli, folosite şi de Cornelius Sulla, dictatorul romanilor[54]. Se mai găsea aici şi o minunată mină de aramă şi de fier la un loc, cum nu se mai află, se spune, în altă parte. în prezent, amîndouă aceste metale s-au epuizat aici (la fel ca iminele de argint de la Atena). Întreagă Eubeia este bîntuită de puternice cutremure de pămînt, mai ou seamă partea dinspre strâmtoare, şi primeşte curenți subterani de aer, ca Beoția şi ca alte locuri, despre care am pomenit mai pe larg înainte.[55] La un astfel de cutremur se spune că a fost înghițit de pămînt şi oraşul ce purta acelaşi nume ca insula, şi despre care vorbeşte şi Eshil în Pontios Glaucos:

> Unde-al Eubeii țărm 'najară se curbează, La capul Zeus Kenaios numit, în loc singuratec un mormînt veghează, Amintind de Lichas cel nefericita

Se pomeneşte de asemenea de un Chalkis în Etolia: „Chalkis cu plajă întinsă şi Calydonul cu țărmul de stîncă"[51], şi de unul în Eleia: „Pe Ungă Crunoi şi Chalkis stîncosul trecură"[58]; este vorba de însoțitorii lui Telemah care se întorceau acasă de la Nestor.

10 Unii susțin că Eretria a fost o colonie care a por nit din Makistos al Triphyliei, în frunte cu Eretrieus; alții, din Eretria Atenei, care în prezent este o piață publică[59]. Şi lîngă Pharsalos mai există o Eretria,[60] în chinată lui Apollon. Se presupune că templul lui, aflat în apropierea strîmtorii, a fost clădit de Admetos, la

care spune legenda că a slujit zeul însuşi[61]. Eretria se nu-448 mea mai înainte Melaneis şi Arotria.[62] De ea ține sacul Amarynthos[63], situat la 7 stadii (1,30 km) depărtare de zidul cetății. Vechiul oraş a fost distrus 'de perşi, care, superiori ca număr, au prins în plasă, cum spune Hero-dot[64], populația orașului, barbarii revărsîndu-se împrejurul zidului. Şi azi se mai văd temeliile lui şi se cheamă Eretria Veche, iar Eretria actuală[65] s-a construit deasupra ei. Despre forța de odinioară a eretriemilor stă mărturie coloana pe care au înălțat-o cîndva în templul Arte-midei Amarynthia[66]; pe ea stă scris că (la ocazii), ei pregăteau o paradă militară din 3.000 de ostaşi greu înarmați, din 600 soldați de cavalerie şi din 60 de căruțe[67] cu provizii. Dealtfel, eretrienii cîrmuiau şi populația din Andros, Tenos, Keios[68] şi din alte insule. împreună cu ei locuiau şi colonişti din Elida, de unde, pentru că aceştia foloseau des litera „R"[69], nu numai la sfîrşitul cuvintelor, ci şi în interiorul lor, comediile au făcut haz pe socoteala lor. In regiunea Eretriei exista odinioară un oraş, Tamynai,[70] situat în apropierea strîmtorii. Pe teritoriul Eretriei mai este un sat, Oichalia, o rămăşiță a orașului dă'rîmat de Heracles, purtînd acelaşi nume ca Oichalia din Trachinia, ca Oichalia de lîngă Tricca şi ca cea din Arcadia, pe care urmaşii au numit-o Andania, precum şi ca Oichalia din Etolia[71] de lîngă eurytani.[72]

11 în prezent, aşadar, oraşul Chalkis deține, fără drept de tăgadă, primul loc în insulă şi este socotit capitala eubeienilor, iar Eretria ocupă locul al doilea. Dar şi mai înainte aceste două oraşe s-au bucurat de mare prețuire atît pe vreme de război, cît şi în timp de pace, încît şi acestea au oferit iubitorilor de ştiință un adăpost plăcut şi netulburat. Mărturie stă şcoala filozofilor eretrieni din jurul lui Menedemos[73], care a luat ființă în Eretria şi, mai înainte încă, şederea lui Aristotel[74] la Chalkis, unde şi-a găsit şi sfîrşitul vieții.

12 Aceste două oraşe au trăit mai mult în bună înțelegere, ba chiar atunci cînd ele şi-au disputat posesiunea

cîmpiei Lelanton[75], n-au rupt relațiile dintre ele așa fel încît să acționeze cu armele fiecare cum îl tăia capul; dimpotrivă, ele au căzut la învoială asupra condițiilor în care vor purta războiul. Tocmai această învoială o consemnează coloana din Amarynthos care interzicea folosirea armelor de aruncat la distanță[76]. (Faptul este remarcabil, căci, în altă parte, nici astăzi nici în trecut, n-a existat obiceiul să se fixeze în prealabil procedeele de luptă și armele; dimpotrivă, unii se folosesc de arma de aruncat la distanță, cum sînt arcașii, prăștierii și lăh-cierii, alții, de arme pentru luptă de aproape ca cei ce se servesc de sabie și de suliță; căci există două feluri de mînuire a suliței, unul, din mînă (pentru lupta corp la corp), celălalt, pentru aruncare, dealtfel, ca în cazul lăncilor, care, de asemenea, oferă cele două întrebuințări; într-adevăr, și lancea servește în lupta corp la corp sau este aruncată ca o suliță).

13 Eubeienii erau buni luptători de infanterie în încăierări de aproape, care se mai numeau și „lupte apropiate" și „lupte corp la corp". Ei se foloseau de sulițiîntinse, cum spune Homer:

> „Plini de războinic avînt fi cu sulițiîntinse, gata să sfîsie platosi"[17],

lăncile scurte fiind un alt gen de lănci, cum se pare că era vestita lance a lui Pelias, pe care, după cum spune Poetul,

„Singur Abile știa s-o arunce"[19]; iar cînd vorbește (de Odysseus),

„Cu lancea arunc cit altul nici cu săgeata"[19], prin „lancea scurtă" înțelege sulița. Și cei care se luptă în duel și se folosesc de lănci scurte recurg mai întîi la sulițiapoi trec la săbii. Luptători de aproape sînt nu numai cei care întrebuințează sabia, ci și sulița, mînuită din mînă, cum spune Homer[80]:

> „Cu strămurarea de-aramâ-l străpunse si membrele-i frtnse".

Pe eubeeni, aşadar, îi înfăţişează cu acest fel de luptă; despre locrieni însă spune tocmai dimpotrivă, ca de pildă:

> „Nu-i erau doară ostaşii făcuţi pe bătaie de-aproape. .. Dinsii
> veniserâ-n Troia cu el bizuindu-se-n arcuri Şi-» răsucitele praştii
> din Itnă de oaie"[nsl].

S-a răspîndit (în acest sens) şi un oracol care le-a fost dat aigienilor[82]:

> Calul thessalian, femeia laconiană,
> Bărbaţii cei care beau din sfînt-Arethusa[-n poiana]*[3],

vorbind de chalkidieni ca de cei mai destoinici oameni, pentru că la ei se află Arethusa[84].

14 Şi astăzi mai există acele rîuri eubeiene, numite Ke-reus şi Neleus[85]; la unul din acestea, dacă se adapă oile, se fac albe, iar la celălalt, negre. Şi în legătură cu Cra-this s-a pomenit un astfel de fenomen[86].

15 Unii din eubeenii întorşi din Troia, rătăcind drumul pe la illyri, s-au întors de aici acasă prin Macedonia şi, luînd parte la război alături de oamenii din partea locului, s-au statornicit în preajma Edessei[87] şi au întemeiat oraşul Euboia. Dar şi în Sicilia era un oraş Euboia[88], construit de chalkidienii din acele părţi; pe acesta 1-a depopulat Gelon, transformîndu-1 într-o fortăreaţa a syracusanilor. Şi în Corcyra şi în Lemnos se găsea cîte o localitate Euboia; de asemenea în regiunea Ar-gosului era o colină cu acest nume[89].

16 Dat fiind că, la apus de thessalieni şi de oitai, sînt situaţi etolieni, acarnani şi athamani — întrucît se cuvine să-i numim şi pe aceştia eleni — rămîne să vorbim acum despre ei, ca să împlinim întregul circuit al Eladei. Totodată, trebuie să descriem şi insulele care sînt cele mai apropiate de Elada şi populate de eleni şi pe care nu le-am descris încă.

CAPITOLUL II

1 Etolienii, aşadar, şi acarnanii se învecinează unii cu alţii, avînd la mijloc fluviul Acheloos[90], care curge dinspre miazănoapte şi dinspre Pind spre miazăzi, pe la agrai[91], o seminţie etoliană, ca şi pe la amphilochi[92]; acarnanii ocupă partea apuseană a fluviului, întinzîndu-se pînă în golful Ambracic din vecinătatea amphilochilor şi a templului lui Apollon Actios, iar etolienii, partea lui dinspre răsărit pînă la locrienii ozoli, la Parnas şi la oitai[93]. Mai sus de ei în inima ţinutului şi spre părţile nordice ale acarnanilor, sînt aşezaţi amphilochii, mai sus de aceştia, dolopii şi, apoi, Pindul[94]; dincolo de etolieni, sînt situaţi unii perrhaibi şi athamani ca şi o parte din ainiani[95] care populează muntele Oiţa. Latura sudică, atît a Acarnaniei cît şi a Etoliei, este scăldată[1] de marea care creează golful Corinthiac, unde se varsă şi fluviul Acheloos, formînd hotarul care desparte ţărmul etolieni-lor de cel al acarnanilor. Acheloos se numea odinioară Thoas[96]. Există un rîu cu acelaşi nume, Acheloos, şi pe lîngă Dyme, aşa cum am spus[97], şi un altul prin preajma Lamiei[98]. Am arătat şi ca gura acestui fluviu se află, după cîte se spune, la începutul golfului Corinthiac[99].

2 Oraşele acarnanilor sînt următoarele: Anactorion[100], construit într-o peninsulă', în apropiere de Aotion, fiind piaţa de negoţ a actualei Nicopolis[101], care a fost construită pe vremea noastră. Un altul este Stratos[102], la care ise poate ajunge navigînd pe Acheloos în sus cale de peste 200 de stadii (37 km). Un alt oraş este Oineia-dai[103], situat şi el pe fluviu; Vechiul Oineiadai, nepopulat în prezent, se afla odinioară la aceeaşi depărtare de mare ca şi de Stratos, dar în prezent este la 70 de stadii (12,95 km) mai sus de gura fluviului. Mai sînt şi alte oraşe acarnane ca Palairos, Alyzia, Leucas, Argosul Amphilochic şi Ambracia[104], dintre care cea mai mare parte, sau poate chiar în întregime, au ajuns aşezări în

jurul Nicopolei. Stratos este aşezat la mijlocul drumului de la Alyzia la Anaotoriom[105].

3 Etolienilor le aparţin şi Calydonul şi Pleuron[106], în prezent decăzute, dar în vechime ale erau podoaba Eladei. S-a întâmplat chiar ca Etolia să fie împărţită în două, uneia să-i zică cea veche iar celeilalte, cea cucerită'. Cea vedhe este socotită coasta de la Acheiîoos pînă la Calydon, întinzindu-se pînă departe în inima uscatului, fiind o dropie roditoare, în care se află şi Stratos şi Trichonion[107], cu un sol foarte roditor. „Cea cucerită" este partea care se învecinează cu locrienii, spre Naupac-tos şi Eupalion[108], fiind mai aspră şi mai săracă, în-tinzîndu-se pînă în Oitaia, în regiunea at'hamanilor, şi pînă la munţii şi la semînţiile vecine, aşezate în continuare spre miazănoapte.

4 Şi Etolia are un munte mare, numit Corax[109], care se învecinează cu Oiţa, iar din ceilalţi masivi aflaţi mai
451 spre interiorul Eladei, în Etolia cade Arakynthos[110]; lînga acest munte locuitorii oraşului vechi au construit noul Pleuron[111], părăsindu-l pe cel vechi care era situat în apropierea Calydonului şi avea o cîmpie roditoare, deoarece Demetrios zis Etolianiul[112] a prădat regiunea. Mai sus de Molycreia[113], se află Taphissos şi Chalkis, munţi destul de înalţi, pe care se ridicau oraşele Maky-nia şi Chalkis, ultimul purtând acelaşi nume ca muntele, dar şi pe acela de Hypoehalkis[114]. Urmează apoi Curion[115] în apropiere de vechiul Pleuron, după care, socot unii autori[116], şi-au primit numele cureţii pleuroni.

5 Rîul Euenos[117] izvorăşte de la bomieni[118]; aceştia sînt o iparte a ophienilor, un neam etolian (aşa după cum sînt şi eurytanii, agraii, cureţii şi alţii)[119]. Rîul curge la început nu prin regiunea cureţilor, care este una şi aceeaşi cu Pleuronia[120], ci prin locuri mai sudice, pe lîngă Chalkis şi Calydon. Cotind apoi spre cîmpiile vechiului Pleuron şi schimbîndu-şi direcţia spre apus, se întoarce din nou spre izvoare către imiazăzi. Acest rîu

se numea înainte Lycorrnas[121]. Pe el, spune legenda, a fost Nessos luntraş, cel pe care Heracles 1-a hărăzit morţii, deoarece, trecînd-o pe Deianeira peste vad, a cutezat s-o siluiască.

6 Şi Olenos şi Pylene[122] simt oraşe pe care poetul Homer le numeşte etolice; dintre acestea, Olenos, care purta acelaşi nume ca Olenos din Achaia[123], a fost distrus de eolieni, fiind situat în apropiere de noul Pleuron; asupra teritoriului său şi-au ridicat pretenţii acarnanii. Cît priveşte oraşul Pylene, pe acesta l-au mutat mai spre interior şi i-au schimbat totodată şi numele, zi-cîndu-i Proschion[124]. Hellanicos nici măcar nu cunoaşte istoria acestor oraşe, ci le prezintă[125] ca şi cum ele s-ar afla în vechea lor stare; dimpotrivă, Makynia şi Moly-creia, care au fost întemeiate mai tîrziu chiar decît întoarcerea Heraclizilor, el le enumera printre oraşele vechi, dovedindu-se aproape în toată opera sa foarte superficial.

7 Acestea le-am avut de spus, în linii mari, despre regiunea acarnanilor şi a etolienilor. Iată şi despre insulele aşezate în faţa acestei coaste; căci, începînd de la deschizătura golfului Ambracic, prima localitate aparţine acarnanilor şi se cheamă Action[126]. Acelaşi nume poartă şi templul lui Apollon Actios ca şi capul care formează deschizătura golfului şi care are în afara lui un port. Anactoxion, care este situat în golf, cade la 40 de stadii (7,40 km) depărtare de acest templu, iar Leucas, la 240 (44,40 km).

8 Leucas era odinioară o peninsulă a regiunii acarnanilor; chiar Homer o numeşte „coasta continentului"[127], desemnînd prin aceste cuvinte ţărmul continental din faţa 452 Ithakei şi a KaphaMeniei[128]; aceasta este de fapt Acar-nania. în felul acesta, cînd Homer vorbeşte de „coasta continentului, trebuie să înţelegem coasta Acarnaniei. în

peninsula Leucas se găseşte oraşul Neritos[129] pe care Laertes mărturiseşte că 1-a cucerit:

„De bună seamă, bine ziditul ora; Neritos cucerit-am, Pe coasta continentului, cind pe kephalleni cîrmuit-am",

precum şi oraşele din Catalogul corăbiilor despre care zice:

Şi cei din Crokyleia fi din stincosul Aigilips[130].

Dar corinthienii, trimişi de Kypiselos şi de Gorgos[131], au ocupat această coastă şi au înaintat pînă[1] în golful Am-bracic; (pe vremea aceea) a fost întemeiată şi Ambracia şi Anactorion. Tăind apoi peninsula prin istm[132], ei au creat insula Leucada, strămutînd oraşul Neritos pe locul care era odinioară istmul, unde în prezent se află strîmtoarea ale cărei ţărmuri sînt legate printr-ain pod; numele i l-au schimbat (din Neritos) în Leucada — care este acelaşi, cred eu, cu Leucata — pentru că are o stâncă de culoare albă[133] care prelungeşte insula Leucada înspre marea largă' şi spre Kephallenia; de aici şi-a primit, deci, numele.

9 în Leucada se află şi templul lui Apollon Leucatos, ca şi o dumbravă despre care se răspîndise credința că face să înceteze dragostele:

„Unde se spune că-ntîia oara Sappho" — cum arată Menandru,
„Urmărind pe-orgoliosul Phaon,
„Cu o patimă nebună se prăvale
„De pe stinca că se vede-n zare,
„Din devotament adine
„Față de tine, o Stăpine sfînl"[13i].

Menandru, aşadar, susţine că Sappho s-a aruncat prima de pe această stîncă, dar autorii care au cercetat mai cu grijă timpurile de demult susţin că primul a fost Kephaîos[135], fiul lui Deioneus, care se îndrăgostise de

Pterelas. Leucadienii aveau chiar o datină' din străbuni ca la jertfele anuale ce i le aduceau lui Apollon, pentru a îndepărta răul, să arunce de pe stîncă pe unul din cei vinovați de vreo fărădelege; acestuia ei îi legau felurite aripi şi tot soiul de păsări, care-i puteau încetini căderea, bătînd din aripi; la poalele stîncii îl aşteptau oameni care stăteau în mare număr de jur împrejurul stîncii, în bărci mici de pescuit, gata să-1 scape teafăr, pe cît era cu putință, şi să-1 ducă în afara hotarelor regiunii. Dar autorul lucrării Alcmaionis[136] arată că Icarios, tatăl Pe-nelopei, a avut doi fii, pe Alyzeus şi pe Leucadios[137], că[1] aceştia au domnit în Acarnania împreună cu tatăl lor. Ephoros crede[138] că oraşele amintite s-au chemat astfel după numele acestora.

10 Kephalleni se cheamă astăzi locuitorii din insula Kephallenia. Homer însă îi numea astfel pe toți supuşii lui Odysseus, printre care sînt şi acarnanii. Căci atunci cînd zice:

„Iar Odysseus conducea kepballenii care-n Ithaca
„Locuitori erau, şi-n împăduritul Neriton,[139]

Neriton este un munte însemnat din Ithaca. Tot astfel şi: 453

„Cei din Dulicbion si din Echinadele sfinte", deşi Duliohion[140] însuşi

este una din Echinade. Le fel şi:

„Cei din Buprasion şi din Elida",[iil] cu toate că Buprasion[142]

se află în Elida. Tot astfel:

„Cei ce populau Eubeia si Cbalkis si Eretria",[143]

cu toate că şi acestea se găse9c în Eubeia. Şi „Troieni, lycieni şi dardani", care sînt tot troieni. în afară de aceasta, după Neriton, Homer mai continuă:

„Cei ce din Crokyleia erau fi din stincoasa-Aigilips. „Cei din Zakynthos fi cei din jur de Samos fi cei ce „Pe continentul din jața lor locuiau"

Prin „continent" el vrea să înțeleagă țărmul din fața insulelor, vrînd să cuprindă la un loc cu Leucada şi restul Acarinaniei, despre care vorbeşte şi astfel:

„Pe continent ei aveau vreo douăsprezece cirezi de vaci fi „Tot pe atîtea turme de miorițe"^

poate pentru că, în vechime, Epirul se întindea pînă aici şi purta un nume comun epeiros „continent". Samos îi zicea Poetul Kephalleniei de astăzi, ca atunci cînd spune: „în strîmtoarea Ithacai şi a stîncosului Samos". Prin acest epitet, Poetul a făcut o deosebire în omonimia dată, adică a numit Samos nu oraşul, ci insula. Cum insula Samos are patru oraşe, unul din ele este şi Samos sau Same[145], pentru că i se zice în amîndouă felurile, iar numele Samos este omonim cu cel al insulei. Iar cînd zice:

„Toți tinerii jruntafi de prin ostroave_-n jos], Din Same, din Dulichiu, din Zakynthul păduros,[U6]

este limpede că, înşirînd insulele, el zice Same şi insulei pe care mai înainte[147] o numise Samos. Apollodoros[148] însă, după' ce a arătat că Poetul a ocolit ambiguitatea printr-un epitet, ca, de pildă, în versul „a stînoosului Samos", cînd Poetul vorbeşte despre insulă, el consideră că trebuie să se scrie „din Dulichion şi din Samos" şi nu „din Same"; pentru el e limpede, deci, că Poetul a ținut să desemneze oraşul prin amîndouă numele, Same şi Samos, insula însă numai prin Samos. Faptul că poetul Homer zice Same oraşului se adevereşte din enumerarea peținitorilor din fiecare oraş, spunînd: „Din Same sînt 24 de peținitori"[149], ca şi din vorba ce-o aduce despre Cti-454 mene[150]: „Pe ea după-aceea au dat-o în Same"[151]. Dar aceste argumente ridică discuții. Căci Homer nu a vorbit

desluşit nici despre Kephallenia, nici despre Ithaca sau despre alte locuri din apropiere, încît şi criticii lui Homer şi istoricii se contrazic între ei.

11 într-adevăr, cînd Homer aduce vorba despre Ithaca:

„Cei care locuiau în Ithaca si-mpăduritul Neriton",

se lămureşte din epitet că el se gîndeşte la muntele Neriton. în alte pasaje numeşte desluşit muntele:

„ln însorita Ithaca eu locuiesc si-aici e-un
„Munte măreţ, Neriton, cu pădurile dese".

Numai că el numeşte Ithaca uneori oraşul, alteori insula; nici în versul ce urmează nu e limpede dacă vorbeşte despre oraş sau despre insulă

„Cei ce-n Ithaca asezările-aveau si-n Neriton".

Căci dacă se iau la propriu aceste cuvinte, s-ar înţelege prin ele oraşul, ca şi cum s-ar spune „Atena şi Lyca-bettul", „Rhodosul şi Atabyris", la fel şi „Lacedemona şi Taygetul".[152] Dar dacă s-ar lua în sens poetic, s-ar înţelege tocmai contrariul. Negreşit în versul:

„In însorita Ithaca — vă spun — eu locuiesc, Unde
se-ndţă-un munte, Neriton cel semeţ",

exprimarea este limpede, deoarece muntele se află în insulă nu în oraş. Dar cînd poetul zice: „Noi am venit din Ithaca cea de la Nzion la vale"[153], nu se înţelege dacă vorbeşte de Neion[154], care este acelaşi cu Neriton, sau de un altul, nici dacă este vorba de un munte sau de o localitate. (Cel care, în loc de Neriton, scrie Neri-con sau invers[155] greşeşte cu desăvîrşire, pentru că Poetul desemnează muntele cu epitetul „cel împădurit", iar oraşul îl determină prin „Cetatea bine zidită", apoi unul

din acestea se află în Ithaca, celălalt pe coasta continentului).

12 Dar ji următorul vers pare să dea în vileag unele contradicții:

„Ithaca e-aproape de sol, cea mai de sus pe întinderea marii ,156

Caci prin expresia aproape de sol se înțelege „joasă" şi la nivelul solului" iar cea mai de sus înseamnă „cea înalta , cum reiese din mai multe amănunte, de pildă din epitetul cranae „muntoasă"[1]" pe care Poetul i-1 dă' Astfel, despre drumul ce duce din port zice:

„Piezişa cărare ce trece prin împădurite meleaguri",™

Ş

Nu este una din însoritele insul(e) cu bune limanuri, Nici din acelea încinse de apele mării, şi totuşi Este Ithaca tceasta-un ostrov mai presus decît toate".

într-adevăr, aceste versuri conțin astfel de contradicții dar ele nu sint greu de lămurit; căci, în acest pasaj, expresia „aproape de sol" nu este folosită[159] în sensul de „joasă", ci „aproape de continent", pentru că se află în apropierea uscatului. Tot astfel, nici epitetul „cea mai de sus' nu trebuie înțeles ca „cea mai înaltă", ci ,ca cea mai depărtata spre tărîmul întunericului", ca una ce se află mai sus decît toate spre miazănoapte. într-adevăr 455 acesta este înțelesul expresiei „spre tărîmul întunericului"' iar contrariul ei este „spre miazăzi". în versul:

„Cele departe spre-aurora şi soare-răsare"™

departe înseamnă mai departe" şi „într-un loc aparte", adică celelalte insule sint situate mai spre miazăzi şi departe de continent, pe cînt Ithaca este aşezată la miazănoapte de continent şi în vecinătatea lui. Reiese limpede

ca poetul desemnează uneori în acest fel sudul şi din cele ce urmează:

„Fie c-o iau la dreapta spre-auroră şi soare-răsare, Fie la stingă spre, sumbru-ntuneric;"[161]

Şi încă mai limpede reiese din următoarele:

„Iubiţii mei tovarăşi, noi nu mai ştim, iată,
întunericul nopţii ie unde se-arată,
Nici ale-aurorei prea sfinte izvoare,
Nici unde apune luminătorul soare
Cind telegarii săi pe sub pămint coboară
Şi nici de unde vine cind se întoarce iară"[w]\

Negreşit trebuie să vedem în aceste versuri o enumerare a celor patru puncte cardinale, înţelegînd prin „auroră" părţile de miazăzi; într-adevăr, această interpretare are un oarecare sens. Dar şi mai potrivit este ca prin „auroră" să înţelegem emisfera cerului pe care o străbate soarele şi care este potrivnică emisferei de miazănoapte. Această explicaţie vrea să precizeze marea mutaţie a corpurilor cereşti, nu simpla eclipsă a zonelor care sînt puncte de reper pentru identificarea punctelor cardinale, pentru că aceasta este o consecinţă obişnuiită oricărei vremi înnourate, fie că se întîmplă ziua sau noaptea. Configuraţia constelaţiilor se modifică cu atît mai vîrtos cu cît înaintăm mai mult sau mai puţin spre miazăzi sau spre miazănoapte. Dar această deviere nu pierde din vedere punctele cardinale de apus şi de răsărit (pentru că la Homer descrierea se prezintă pe vreme senină), ci de sud şi de nord. Steaua polară este punctul cel mai nordic ce se vede, cînd această stea îşi schimbă poziţia şi ajunge o dată deasupra creştetului nostru, altă dată sub orizontul terestru, se schimbă împreună cu ea şi cercurile arctice, şi adeseori, în aceste deviaţii, ele sînt eclipsate de orizontul terestru, încît nu se mai poate desluşi locul unde se află zona nordică nici dacă, de la bun început, există

nord. Iar dacă nu se cunoaşte nordul, nici zona opusă acestuia nu se poate deduce.

Circuitul Ithacăi este cam de 80 de stadii[163] (14,80 km). Acestea le-am avut de spus despre Ithaca.

13 Nici Kephallenia, care are patru oraşe, nici măcar ea n-a fost pomenită de Homer cu numele ei actual şi, dealtfel, n-a fost menţionat nici unul din oraşele ei, afară doar de unul singur căruia îi zice cînd Samos cînd Same[164]; acest oraş astăzi nu mai există, dar urmele lui se mai văd la mijlocul braţului de mare ce trebuie traversat pînă în Ithaca. Vechii locuitori ai acelui oraş se cheamă samieni. Celelalte mai dăinuie şi astăzi ca mici orăşele cum sînt (Paleis), Pronesos şi Cranioi[165]. Pe vremea noastră, a mai construit un oraş în insulă Caius Antonius, unchiul Iui Marcus Antonius, cînd, după îndheierea funcţiei de consul pe care a îndeplinit-o împreună cu oratorul Cicero, şi-a petrecut în Kephallenia[166] zilele de surghiun şi întreaga insulă a stăpînit-o ca pe o proprietate personală. Dar n-a apucat s-o populeze, ci, obţinînd îngăduinţa să se întoarcă în patrie, a ajuns să deţină alte funcţii mai importante pînă la sfîrşitul vieţii. 4)6 Unii autori[167] n-au pregetat să afirme că insula Kephallenia este una şi aceeaşi cu Dulichion, alţii cu Taphosul şi să le zică taphieni kephalîenilor şi pe aceiaşi oameni să-i desemneze şi cu numele ide teleboi[168]. Tot ei au afirmat că Amphitryon[169] a întreprins o expediţie în insulă împreună cu Kephalos, fiul lui Deioneus, pe care 1-a adăpostit ca fugar din Atena şi, cucerind insula, i-a dăruit-o lui Kephalos; şi această insulă a ajuns astfel să se numească Kephallenia, după numele lui Kephalos, iar oraşele ei, după numele fiilor acestuia. Dar întîmplările despre care vorbim nu sînt „homerice". Căci kephallenii (la Homer) sînt supuşii lui Odysseus şi Laertes, în vreme ce Taphosul se află sub ascultarea lui Mentes.

> Mentes mâ laud că sînt, jiul lui Anchialos înţeleptul Şi-d taphienilor domn, de vîsle mult îndrăgiţii[119].

Taphos se cheamă astăzi Tahpius[171]. Nici Hellanicos nu este de acord cu Homer cînd îi zice Dulichion Kephalleniei. Căci pe Dulichion ca şi pe celelalte Echinade[172] Homer le trece în dominaţia lui Meges, la fel şi pe locuitorii acestora, pe epeii sosiţi din Elida; de aceea şi pe Otos Kylle-nianul[173] îl numeşte:

> Al lui Phyleides tovarăş, cîrmaciul peste epeii
> Mărinimos!

Şi:

> Odysseus în fruntea epeilor mărinimoşi sta.

Prin urmare, după Homer, Dulichion nici nu este acelaşi cu Kephallenia, nici nu face parte din Kephallenia, cum pretinde Andron[174]. într-adevăr, Dulichion era stăpînit de epei, în vreme ce Kephallenia întreagă o populau kephal-lenii de sub ascultarea lui Odysseus, pe cînd epeii erau cîrmuiţi de Meges. Nici oraşul Paleis nu e numit de Homer Dulichion, cum scrie Pherekydes[175]. Dar în cea mai mare contradicţie cu Homer se află' cel care consideră Kephallenia aceeaşi cu insula Dulichion, dacă într-adevăr peţitorii erau „cincizeci şi doi din Dulichion", iar din Same „douăzeci şi patru". Nici următoarea precizare n-a putut-o face Poetul, anume că din insulă au sosit atîţia peţitori, iar numai dintr-unul singur din cele patru oraşe ale ei, s-au prezentat jumătatea acestei cifre plus doi. Dar chiar admi-ţînd aceasta, vom întreba ce ar putea să fie Same, în pasajul în care Poetul se exprimă astfel:

> „Dulichion şi Same şi-mpăduritul Zakynthos"[176].

15 Kephallenia este situată lîngă Acarnania, la o depărtare de capul Leucata cam de 50 (9,25 km), după alţii, de 40 (7,40 km) de stadii, iar de capul Chelonatas[177], cam de 80 (14,80 km). Ea are o circumferinţă' în jurul a 300 de stadii (55,50 km). Este alungită, înclinînd spre vîntul de răsărit, şi muntoasă. Cel mai mare munte al ei este Ainos, pe care se află sanctuarul lui Zeus Ainesios[178].

în locul unde insula este foarte îngusta, ea este gîtuită într-un istm scund, care adeseori este inundat de la o mare Ja alta. Lîngă strîmtori, tocmai în golf, sînt situate Cranioi şi Paleis[179].

16 între Ithaca şi Kephallenia se află insulița Asteria, Asteris la Homer[180], despre care Demetrios Skepsios spune[181] că nu a rămas aşa cum o prezintă Poetul:

„Porturi ea are la vase, limanuri cu intrări duble".

Dar Apollodoros, dimpotrivă', susține[182] că ea se menține 457 fi acuma neschimbată şi că există în ea un orăşel, Alal-comenai[183], situat chiar în istm.

17 Poetul Homer acordă numele de Samos şi insulei trace căreia în prezent îi zicem Samothrake[184]. El a cunos cut, după cîte se constată, Samosul Ionic[185], pentru că, vorbind despre Samothrake, el n-ar fi creat distincția în omonimie, uneori printr-un epitet:

„De sus fi din vîrjul cel mai înalt al împădurit ei Insule trace cu numele Samos"[1]^,

alteori prin asocierea ei cu insulele din vecinătate:

„Vine la Samos şi Imbros 'si Lemnos cel inabordabil"[1]®[1].

Şi iarăşi:

„'Tocmai la mijloc de Samos si Imbros stîncosul"[igs].

Prin urmare, Homer a cunoscut insula Samothrake, dar nu a numit-o astfel. Dealtfel, mai demult ea nici nu se chema cu acest nume, ci Melamphylos, după aceea Anthe-mis, apoi Parthenia[189], după rîul Parthenios, care mai tîrziu şi-a schimbat numele în Imbrasos[190]. Deoarece, aşadar, pe vremea războiului troian numele Samos se dădea şi inSuîei Kephallenia şi Samothrakei (căci într-alt chip Hecuba nu şi-ar fi început bocetul astfel, spunînd că pe fiii ei, pe

fiare cum îl pîndea, îl vindea în Samos şi-n Imbros"[191], în vreme ce colonia ionică încă nu se aşezase la Samos, este limpede, aşadar, că insula Samothrake nu şi-a primit numele de la această colonie, ci de la una din coloniile aşezate în insulă' mai înainte. Din acestea reiese limpede şi faptul că sînt în contradicţie cu istoria veche afirmaţiile celor care susţin că, după migraţia ionică şi după sosirea lui Tembrion[192], au debarcat în insulă' colonişti din Samosul ionic şi au numit Samos insula Samothrake, plăsmuita de samieni pentru gloria lor[193]. Mai vrednici de crezare sînt aceia care susţin că de la numele comun samoi, cum zic localnicii „înălţimilor", şi-a primit insula acest nume. într-adevăr, din această insulă:

> „Ida întreagă vedea-se si-a lui Priam cetate De
> asemenea, ale aheilor vase"[i9i].

După alţi autori apoi, numele Samos 1-a primit insula de la tracii saii, care au populat-o odinioară; este vorba de acei traci care ocupau în continuare şi ţărmul continental din faţa insulei; tracii saii ar putea fi identificaţi cu sapaii, sau poate cu sinţii pe care poetul Homer îi numeşte sintieni[195], fie că erau alţii. De sai pomeneşte şi Archilochos:

> Unul din sai a luat scutul meu Pe
> care neatins Eu l-am lăsat, fără să
> vreau, Scăpat într-un tufiş[19]®,

18 Din insulele stă'pînite de Odysseus a mai rămas de prezentat Zakynthos[197]. Aceasta este situată puţin mai spre apus de Pelopones decît Kephallenia, apropiindu-se 438 mai mult de ultima.

Perimetrul insulei Zakynthos este de 160 de stadii (29,60 km); de Kephallenia se află cam la 60 de stadii (11,10 km) depărtare. Cu toate că este acoperită cu păduri, insula este roditoare. Are şi un oraş[198] înfloritor care poartă acelaşi nume ca insula. De aici pînă la oraşul Hesperides[199] al Libyei sînt 3 600 de stadii (666 km).

_ 19 întâmplător insulele Echinade sînt situate la răsărit Şi de Zakynthos şi de Kephallenia; una dintre ele este Du-lichion (numită azi Dolicha)[200], iar celelalte sînt aşa-zisele Oxeiai pe care Homer le-a numit[201] Thoai. Dolicha este situată aproape de Oiniadai[202] şi de gura Acheloului, la o depărtare de 100 de stadii (18,50 km) de capul Araxos[2°3] al eleienilor. Celelalte Echinade (căci sînt mai multe la număr, toate sărace şi stîncoase) sînt situate în faţa gurii nului Acheloos, cea mai depărtată în larg fiind la 15 stadii (2,78 km), cea mai apropiată, la 5 (0,93 km). Cu toate ca mai de mult ele se aflau în largul mării, aluviunile le-au unit pe unele din ele de continent, pe altele le-au apropiat de ţărm, prin depuneri mari de mîl. în vechime Acheloos a făcut din regiunea numită Parachaloitis[204], peste care se revarsă, (o necurmată) pricină, de războaie, deoarece ştergea mereu graniţele statornicite între acarnani si etohem Şi astfel ei îşi disputau mereu pe calea armelor diferendele de graniţă, neavînd judecători, iar de învins învingeau totdeauna cei mai tari. Din această pricină s-a plăsmuit şi un mit care povestea că Heracles, biruind în luptă' pe Acheloos, a cîştigat ca răsplată a victoriei mîna Deianeirei, fiica lui Oineus pe care Sofocle o pune să vorbească astfel:

Peţitorul meii un fluviu a fost:
M-a cerut de soaţă Acheloos,
Sub trei forme travestit m-a cerut,
Prezentîndu-se ca un taur cornut,
Altădată ca un ager şarpe cu largi încolăciri
Şi, in sfîrsit, cu trup de om si chip de bou,
(să te miri)[205].

Unii mai adaugă că şi cornul Amaltheii[206] este cornul pe care 1-a rupt Heracles din capul lui Acheloos şi 1-a dăruit lui Oineus ca dar de credinţă în vederea căsătoriei. Alţi autori[207], jnchipuindu-şi că pot găsi un adevăr în astfel de poveşti, încearcă să explice că Acheloos este înfăţişat fie cu chip de taur, ca şi alte fluvii, datorită mugetului apei sale şi numelui de „coarne" dat cotiturilor pe care

le descriu malurile lui; fie cu chip de şarpe, din cauza lungimii şi a şerpuirii lui; în sfîrşit, fie cu chip de bou, din aceeaşi pricină pentru care este reprezentat şi cu chip de taur; iar Heracles, care, dealtfel, era un om de bine şi mai cu seamă cînd a devenit ginerele lui Oineus, a restrîns apele fluviului, ce curgea neregulat, prin îndiguiri şi canale, şi a secat o mare parte a Paracheloitidei, ca să-i fie pe plac lui Oineus. Iată deci care este cornul Amaltheii. Peste Echinade şi peste Oxeiai, pe vremea războiului troian, domnea, spune Homer, Meges:

> Căruia viaţa i-a dăruit cavalerul Phyleus,
> Cel de Zeus iubit, ce-odată-n ostrovul Dulichiu,
> Cu-al său tată certat, adăpost el căutat-a[im].

Acest părinte era Augeias[200], domnul Eleiei şi al epeilor; aşa că epeii stăpîneau aceste insule, acei care l-au însoţit pe Phyleus la Dulichion.

20 Urmează apoi insulele taphienilor, odinioară ale tele-boilor, dintre care una era şi Taphosul numit acuma Taphius[210]; ele se aflau aparte de insulele pomenite mai sus, nu prin mari depărtări, pentru că erau situate în apropiere de ele, ci prin faptul că erau cîrmuite de alţi domnitori, taphieni şi teleboi de neam. Mai demult, aşadar, Amphitryon, pornind expediţia împotriva lor împreună cu Kephalos, fiul lui Deioneus, care-şi căutase la el adăpost fugind din Atena, i-a dăruit acestuia tronul[211] în insulele despre care vorbim. Homer însă spune[212] că locuitorii acestor insule au fost supuşii lui Mentes, pe care-i numeşte piraţi, cum se spune că au fost toţi teleboii. Acestea le-am avut de spus despre insulele din faţa Acarnaniei.

21 între Leucada şi golful Ambracic se află o (mare) lagună, numită Myrtuntion[213]. De la Leucada în continuare se întîlnesc oraşele Acarnaniei, Palairos şi Alyzia[214], dintre care Alyzia se află la 15 stadii (2,78 km) depărtare de mare, unde se găseşte un port consacrat lui Heracles şi

un sanctuar; de aici provine grupul Muncile lui Heracles, opera lui Lysippos[215], strămutată la Roma de unul din pretori[216], pentru că era situată într-un loc nepotrivit, datorită pustietății lui. Urmează apoi capul Crithote[217] și Echinadele, precum și orașul Astacos[218], omonim cu cel din preajma Nicomediei și a golfului Astakenos[219], numit la singular; mai poartă numele de Crithote și un orășel dintre cele situate în Chersonesul Tracic[220]. Toate localitățile din acest interval sînt bine înzestrate cu porturi. Vin apoi la rînd Oiniadai și Acheloos, după care, lacul Oini-adelor numit Melite[221], care are o lungime de 30 de stadii (5,55 km) și o lățime de 20 (3,70 km); se întîlnește apoi un alt lac, Kynia[222], dublu ca lungime și lățime față de acesta și, în sfîrșit, al treilea lac, Uria[223], cu mult mai mic decît celelalte două. Kynia are ieșire la mare, iar celelalte se află cam cu o jumătate de stadiu (0,092 km) mai sus de la țărm. Urmează apoi Euenos[224], pînă la care drumul de la Action măsoară 670 de stadii (123,95 km). Dincolo de Euenos este situat muntele Chal-kis pe care Artemidoros 1-a numit Chalkia[225]. După aceea vine la rînd Pleuron[226], apoi satul Halikyrna[227]. Mai sus de acesta este situat Calydonul[228], la 30 de stadii (5,55 km) spre interior. în preajma Calydonului se află templul lui Apollon Laphrios, apoi muntele Taphiassos, după care, orașul Makynia, apoi Molycreia[229] și, în apropiere, Antir-460 rhion[230], care marchează hotarul dintre Etolia și Locrida. Pînă la acest hotar, începînd de la Euenos, se numără cam 120 de stadii (22,20 km). Artemidoros n-a prezentat în acest fel datele despre muntele Chalkis sau Chalkia, pe care 1-a situat între Acheloos și Pleuron. Apollodoros însă, cum am spus mai înainte[231], a fixat[232] mai sus de Molycreia atît muntele Chalkis cît și Taphiassos; ba, mai mult, el susține că și Calydonul este așezat între Pleuron și muntele Chalkis; numai dacă nu cumva trebuie să considerăm unul muntele zis Chalkias de lîngă Pleuron și altul muntele Chalkis de lîngă Molycreia. Mai este și lîngă Calydon un lac mare și cu mult pește, pe care îl stăpînesc romanii din Patrai[233].

22 în interiorul Acarnaniei se găsesc locuitori, spune Apollodoros[234], numiți erysichei, pe care îi pomenește și Alcman[235]:

„Nici un erysicheu, nici un păstor, Ci de
pe culmile sardilor \locuitoi\".

în Etolia este situat și orașul Olenos, pe care îl .menționează Homer[236] în Catalogul etolian; astăzi numai urmele lui se mai văd în apropiere de Pleuron, la poalele muntelui Arakynthos[237]. Tot în apropiere era situată și Lysi-macheia[238], ștearsă și ea de pe fața pămîntului, dar așezată odinioară lîngă lacul numit acuma Lysimacheia[239], iar mai înainte Hydra, între Pleuron și orașul Arsinoe[240]; ultimul oraș era pe vremuri un sat cu numele Conopa, dar a fost clădit ca citadelă a Arsinoei, soția și sora lui Ptolemeu al doilea[241], cu o poziție naturală minunată, pe cursul Acheloului. O soartă apropiată de aceea a orașului Olenos a îndurat și Pylene. Cînd Homer vorbește despre Calydon, spunînd că se află pe o culme și este stîncos[242], trebuie să înțelegem că este vorba despre regiunea lui. Am spus[243] doar că ținutul Etoliei a fost împărțit în două, partea muntoasă și cea cucerită[1] a fost atribuită Calydonului, în vreme ce cîmpia, Pleuronului.

23 în prezent[244], așadar, din pricina războaielor necon tenite, acarnanii și etolienii, ca și multe alte neamuri de aici, sînt stoarse de vlagă și decăzute, cu toate că etolienii împreună cu acarnanii au ținut piept cea mai îndelungată perioadă macedonilor și celorlalți eleni, iar pînă în cele din urmă, romanilor, luptîndu-se cu ei pentru a-și păstra independența. Deoarece și Homer și ceilalți poeți ca și istoriografii vorbesc pe larg despre aceste neamuri, în parte foarte limpede și fără contraziceri, în parte însă mai puțin desluşit (după cum se vede acest lucru chiar din datele ce le-am prezentat despre ei), să adăugăm unele informații din cele mai vechi, unele ca puncte de reper sigure, altele pentru că dau prilej de controversă'.

46i 24 Despre Acarnania am spus[245] că, la început, au ocupat-o Laertes şi kephallenii. Cine sînt cei care au stăpînit-o înaintea acestora au povestit mulţi autori care, deşi au spus lucruri ce se bat cap în cap, le-au înfăţişat totuşi limpede, astfel că ne răoiîne şi nouă[1] putinţa de a le cîntări şi pe unele şi pe altele. Se spune[246] că taphienii şi aşa-zişii teleboi populau mai demult Acarnania; căpetenia lor, Kephalos, pe care Amphitryon 1-a înscăunat domn peste insulele din jurul Taphosului, a domnit şi peste aceasta regiune. De aici, şi prima săritură de pe Leucata, devenită apoi un obicei, tot lui Kephalos i-o atribuie aceşti autori aşa cum am spus şi mai înainte[247]. Homer însă nu spune că taphienii cîrmuiau pe acarnani înainte de sosirea kephallenilor şi a lui Laertes, dar arată clar că ei erau prieteni cu locuitorii Ithakei; în felul acesta, una din următoarele trei situaţii a fost cu putinţă: fie că, pe vremea lui Laertes, taphienii nu stăpîneau aceste locuri, fie că s-au retras de bună voie la sosirea acestora, fie că au fost chiar conlocuitori. Se pare că şi din Lacedemona au venit unii colonişti în Acarnania şi anume oamenii lui Icarios, tatăl Penelopei. într-adevăr, şi pe acesta şi pe fraţii ei, Homer îi prezintă încă în viaţă, în poemul Odiseea:

> Nu cutează aceia să meargă la leariu,
> Tatăl Penelopei, ce singur poate fiica Să
> si-o mărite[2is]

Şi despre fraţii Penelopei:

> Tatăl ei si fraţii într-una o îndeamnă Pe
> Eurymachos de soţ să si-l aleagă[m].

Căci nu e de crezare că aceştia să' mai fi locuit pe atunci în Lacedemona (căci Telemah n-ar fi căutat găzduire la Menelaos cînd a sosit acolo), nici n-am aflat ca ei să fi avut vreo altă reşedinţă. Se povesteşte că Tynda-reos şi fratele său, Icarios, izgoniţi din patrie de Hippo-coon, s-au dus la Thestios[250], cîrmuitorul pleuronilor şi împreună au cucerit parte cu parte o regiune întinsă din-

colo de Acheloos; Tyndareos s-a întors apoi la Sparta, după ce s-a însurat cu Leda[251], fiica lui Thestios; Icanos însă, dobîndind o parte a Acarnaniei, a rărnas pe [?c ?* a avut copii, pe Penelopa şi pe fraţii ei, cu soţia sa i oly-caste, fiica lui Lygaios. Noi am arătat[252] că şi acarnanii smţ enumeraţi' şi pomeniţi în Catalogul corăbiilor printre cei care au luat parte la războiul troian; printre aceştia erau numiţi şi cei care populau peninsula şi pe deasupra:

Cei de pe continent, de pe ţărmul potrivnic?®

Dar nici Acarnania nu se numea pe atunci continent, nici Leucada peninsulă.

25 Ephoros susţine[254], dimpotrivă, că acarnanii n-au luat 462 parte la războiul troian; căci Alcmaion[255], fiul lui Amphiara-os, însoţind cu oaste pe Diomedes şi pe ceilalţi epigoni şi ieşind biruitor în războiul purtat împotriva thebanilor, s-a întovărăşit cu Diomedes şi împreună cu el a pedepsit pe duşmanii lui Oineus; apoi, lăsînd în seama lui Diomedes şi a tovarăşilor lui Etolia, el a plecat în Acarnania ?i_ a _ subjugat-o. în acest timp, Agamemnon, atacîndpe argiem, i-a biruit cu uşurinţă, pentru că cei mai mulţi se înrolaseră în oaste alături de oamenii lui Diomedes. Puţin mai urziu, cînd s-a pus la cale expediţia împotriva Ilioolui, Aga memnon, temîndu-se ca nu cumva, în lipsa_ lui, Diomecles cu tovarăşii săi, la întoarcerea acasă (căci auzise ca in jurul lui se strînsese o mare oştire), să ocupe domnia care li se cuvenea lor cu precădere (căci unul, Alcmaion, era moştenitorul lui Adrastos, iar celălalt, al propriului său tată[256]); gîndindu-se deci la toate acestea, Agamemnon i-a chemat pe amândoi să-şi reia domnia în Argos ŞJ ^sa lege cu el alianţă în războiul troian. Diomedes, deci, înduplecat fiind, a luat parte la expediţie, dar Alcmaion simţindu-se jignit, nu i-a acceptat oferta. De^aceea, singuri acarnanii n-au luat parte alături de eleni la războiul troian. Invocînd, după cîte se pare, aceste versiuni, acarnanii au înşelat, se spune[257], pe romani, şi au obţinut de la ei autonomia, spunîndu-le că ei singuri n-au luat parte la

expediția întreprinsă împotriva strămoşilor acestora[258]; că nici în Catalogul etolian nici într-unui propriu, ei nu sînt pomeniți şi, îndeobşte, numele acarnanilor nu figurează nici în poemele homerice.

26 Ephoros[259], aşadar, punînd Acarnania sub stăpînirea lui Alcmaion încă[1] înaintea războiului troian, prezintă Argosul Amphilochic ca o fundație a acestuia şi susține că Acarnania şi-a căpătat denumirea după numele fiului acestuia, Acarnan, iar amphiloohii, după al fratelui său, Amphilochos[260]. In acest fel, Ephoros alunecă' în relatări potrivnice mărturiilor istorice prezente la Homer. Dar Thucydides şi alți autori spun[261] că Amphiîochos, după ce s-a întors din războiul troian, neîmpăcîndu-se cu situația din Argos, a colonizat după unii această[1] regiune, venind ca urmaş al fratelui său la domnie, iar după alții, în alte condiții. Şi într-adevăr, acestea se pot spune deosebit despre acarnani. Acuma vom prezenta unele date comune, care se împletesc cu cele etolice, înfățişînd în continuare faptele etolice cîte am găsit de cuviință să le adăugăm la cele spuse pînă aici.

CAPITOLUL III

1 Pentru că unii îi trec pe cureți printre acarnani, alții printre etolieni, şi pentru că unii susțin că neamul cure-ților[262] se trage din Creta, alții, din Eubeia, şi, în sfîrşit, deoarece şi Homer îi pomeneşte, trebuie să cercetăm mai 463 întîi cele relatate de Poet. Se crede că Homer vorbeşte mai mult de etolieni decît de acarnani, dacă într-adevăr portha-onizii erau:

> Agrios si Melos, al treilea Oineus cavalerul Ce
> locuiau in Pleuron si-n Calydon înaltul[333].

Amîndouă aceste oraşe sînt etolice şi figurează în Catalogul etolian, astfel că, deoarece locuitorii oraşului Pleuron par să fie, pe vremea lui Homer, cureții, aceştia ar putea

să fie etolieni. Cei care resping această versiune au fost induşi în eroare de felul în care se exprimă Poetul cînd spune:

Se luptară cureți si etoli înarmați sub zidul
Calydonului[zei],

Homer nu s-ar fi exprimat corect — zic aceştia — nici în următorul enunț; „se luptau beoțienii cu thebanii în tabere opuse" sau „argienii şi peloponesienii". Dar am arătat mai înainte[265] că[1] este homeric acest mod de exprimare şi a fost practicat şi de alți poeți, aşa că poate fi lesne apărat. în schimb aceştia să ne spună, dacă pleuronii n-ar fi fost de acelaşi neam cu etolienii şi mici n-ar fi fost etolieni, de ce i-ar fi enumerat Homer[266] în Catalogul etolienilor.

2 Ephoros cînd afirmă[267] că etolienii sînt un neam care nu s-a aflat niciodată sub stăpînirea altora, ci în tot timpul, de care oamenii îşi mai aduc aminte, acest neam a rămas nesubjugat, datorită asperității locurilor lor şi serioasei lui instrucții militare, susține că, la început, întreagă această regiune au stăpînit-o cureții; dar cînd a sosit din Elida Aitolos, fiul luî Endymion, şi i-a biruit în războaie, cureții s-au retras în aşa numita Acarnanie de astăzi, iar etolienii, coborînd în locul lor împreună cu epeii, au întemeiat cele mai vechi oraşe din Etolia[268]. Cu zece generații mai tîrziu a fost întemeiat oraşul Elis de către Oxylos, fiul lui Haimon[269], sosit aici din Etolia. Ephoros aduce ca mărturii ale acestor întîmplări două inscripții, dintre care una se găseşte în Therma[270] din Etolia, unde etolienii, urmînd un obicei străbun, îşi aleg magistrații; inscripția despre care vorbim este gravată la baza unei efigii de-a lui Aitolos. Iat-o:

Pe colonizatorul acestor meleaguri (vestite),
Crescut odinioară lîng-a Aljeului vîrtejuri (rotite),
In vecinătatea stadioanelor Olympice,
Pe acest Aitolos, fiul lui Endymion (ferice),
Etolienii ca ofrandă zeilor l-au oferit
Spre a-l privi ca pe-al vitejiei lor monument (slăvii).

Cealaltă inscripție se află în piața eleienilor pe statuia lui Oxylos:

> Ailolos odinioară poporul său de baştină a părăsit Şi, după multe osteneli, pământul curetic cu arma-a cucerit, In generația a zecea, jiul lui Haimon, numit Oxylos Oraşul vechi Elis l-a întemeiat (cu folos).

3 Prin urmare înrudirea dintre eleieni şi etolieni e lă murită corect cu ajutorul inscripțiilor de mai sus care mărturisesc, fără să se contrazică, nu numai înrudirea dintre ei, ci şi faptul că şi-au fost întemeietori unii altora. Prin aceasta, Ephoros dovedeşte cu prisosință eroarea ce lor care susțin că eleienii sînt colonişti ai etolienilor şi care neagă faptul că etolienii sînt colonişti eleieni[271]. Numai că Ephoros pare să fi arătat şi aici aceeaşi dis crepanță în scris şi declarații ca cea pe care am consta tat-o[272] în privința oracolului de la Delfi. Căci după ce a spus că hotarul Etoliei n-a suferit nici o violare în tot timpul de care există aduceri aminte şi că, la început, această țară a fost stăpînită de cureți, ar fi trebuit să mai adauge, pentru a fi consecvent în afirmațiile sale, şi faptul că acești cureți au rămas, pînă pe vremea lui, stăpîni peste pământul etolian; într-adevăr, numai aşa s-ar putea susține corect că acest pământ a fost scutit de războaie şi n-a fost niciodată supus altora. Dar Ephoros, uitînd de prima aserțiune a sa, nu aduce în sprijin -acest argument, ci un altul tocmai potrivnic, anume că, după ce a sosit Aitolos din Elida şi i-a biruit în luptă, cureții s-au retras în Acarnania. Prin urmare, ce altceva poate fi socotit drept pustiire a țării decît înfrîngerea în război şi părăsirea ei? Acest sfîrşit îl consemnează şi inscripția ele ienilor, care sună astfel: Aitolos — zice,

> „Pământul curetic cu lance-a cucerit Şi
> multe osteneli atunci a suferit."

4 Negreşit, la cele de mai sus s-ar putea aduce urmă toarea replică: Ephoros susține că Etolia a rămas nepus tiită numai de cînd poartă acest nume, deci după' sosi-

rea lui Aitolos. Numai că el a îndepărtat şi raţiunea acestei argumentări, zicînd în rîndurile următoare că cea mai mare parte a populaţiei care a rămas în Etolia este cea a epeiîor[273], iar mai tîrziu, după ce s-au amestecat cu ei unii eolieni care, împreună cu ceva beoţieni, au plecat în Thessalia, au stăpînit în comun cu aceştia ţara[274]. Dar oare e de crezare ca, fără' de război, năvălitorii într-o ţară străină s-o stăpînească în comun cu vechii ei stăpîni, care nu caută deloc această tovărăşie? Sau, dacă acest lucru nu poate fi admis, se poate crede oare că[1] cei învinşi cu armele au căzut la învoială cu biruitorii asupra egalităţii în drepturi? Prin urmare, ce altceva este o devastare decît faptul de a fi fost înfrînt în încercarea cu armele? Şi Apollodoros a spus[275] că hyanţii sînt prezentaţi de tradiţie ca unii care au pornit din Beoţia şi au ajuns astfel să locuiască împreună cu eto-lienii. Dar Ephoros[276], ca şi cum ar fi pus lucrurile la punct, mai adaugă că „aceste probleme şi unele ca acestea am obişnuit să le examinăm profund cînd vreunul din fapte se arată cu desăvîrşire îndoielnic sau conţine o părere falsă".

5 Dar oricum ar fi, Ephoros este totuşi de preferat 465 altora. însuşi Polybios, care îl laudă cu atîta zel[277], afirmă că Eudoxos[278] redă bine faptele greceşti, dar cel mai bine le redă Ephoros[279], mai ales despre originea oraşelor, despre migraţiuni, despre întemeietorii neamurilor; „noi însă", zice Polybios[280], „vom lămuri datele prezente despre poziţia locurilor şi despre distanţe, ceea ce este lucrul cel mai potrivit în descrierea regiunilor". Dar dacă pînă şi tu, Polybios, care prezinţi păreri răspîn-dite în mulţime despre distanţe, nu numai din afara Ela-dei, ci şi din Elada însăşi, propui unele îndreptări după Poseidonios[281], altele, după Artemidoros[282] şi, în sfîrşit, altele după mai mulţi alţii, să avem şi noi iertare, şi nu trebuie să fie cuiva cu supărare dacă noi înşine vom împrumuta cea mai mare parte a informaţiilor de la scriitori ca aceştia, în caz că vom aluneca în unele greşeli, ci să ne declarăm mulţumiţi, dacă vom reda mai bine

decît alții cea mai mare parte a datelor prezentate, sau dacă vom adăuga unele amănunte pe care alții le-au trecut cu vederea din neştiință.

6 Despre cureți se mai povestesc următoarele întîm-plări care, parte, sînt mai apropiate, parte mai depărtate de istoria etolienilor şi a acarnanilor. Mai apropiate sînt unele date ca cele înfățișate mai sus, anume că țara care se cheamă în prezent Etolia o populau odinioară cureții, dar etolienii, care au venit în frunte cu Aitolos, i-au izgonit pe cureți în Acarnania. De asemenea şi următoarele, anume că Pleuronia locuită de cureți ca şi păimîntul numit Curetis le-au cucerit nişte eoiieni care au năvălit pe acest teritoriu şi au alungat pe stăpînii pămîntului. Archemachos Eubeanul povesteşte[283] despre cureți că ei au locuit odinioară în Chalkis şi, cum se aflau în necontenită vrajbă pentru cîmpia Lelanton, din momentul în care au constatat că duşmanii obişnuiau să-i prindă de patul din creştet lăsat pe frunte şi să-i tragă astfel spre ei, începură să-şi lase părul să crească în spate, dar să şl—1 radă în față. De atunci ei şi-au primit numele de cureți de la Koura „tunsură". Apoi au migrat în Etolia şi, după ce au ocupat locurile din jurul Pleuronului, pe cei situați dincolo de Acheloos, care îşi păstrau părul netuns pe frunte şi creştet, i-au numit akouroi (de unde) „acarnani". Alții socot că fiecare din cele două neamuri şi-a primit numele după al unui erou[284]. Potrivit spuselor altora, cureții au fost numiți astfel după muntele Cu-rion[285] situat mai sus de Pleuron; ei sînt o seminție eto-liană, la fel ca ophienii, agraii, eurytanii[288] şi mai mulți alții[287]. Cum Etolia este împărțită în două, aşa după cum am arătat mai sus[288], împrejurimile Calydonului le stăpî-nea pe vremuri Oineus, iar o parte a Pleuroniei o ocupau porthaonizii din jurul lui Agrios[289], devreme ce locuiau

„în Pleuron ți-n a Calydonului-naltă cetate"^

Dealtfel, Pleuronia a fost supusă de Thestios, socrul lui Oineus şi tatăl Althaiei, care îi cîrmuia pe cureți.

Iscîndu-se un război între urmaşii lui Thestios împotriva lui Oineus şi a lui Meleagru[291], după cum spune Homer „pentru capul şi pielea mistreţului"[292], potrivit cu mitul despre mistreţul din Calydon dar, după cîte se pare, pentru o parte din ţară, iată cum redă Homer acele în-tîmplări:

„Se luptau cureţi şi etolii cei vajnici in arme"[293].

Acestea sînt deci datele mai apropiate (de istoria eto-lienilor şi a acarnanilor).

7 Mai depărtate de acest subiect, dar puse la un loc de istorici, din pricina ambiguităţii vocabularului, sînt comentariile intitulate Curetice şi Despre cureţi[294], la fel şi istoria semiţiilor care populează Etolia şi Acarnania; se deosebesc însă de istorie şi se apropie mai mult de poveştile despre Satyri, Sileni, Bacchi şi Tityri[295]. Astfel de demoni sau de slujitori ai zeilor sînt cureţii, după cîte susţin scriitorii care au transmis Istoriile Cretane şi Frigiene, în care sînt descrise şi riturile sacre pe care le comportă şi care se referă fie la celebrarea misterelor, fie la alte fapte legate de copilăria lui Zeus în Creta[296], şi la sărbătorile orgiastice ale Mamei Zeilor[297] din Frigia şi din locurile din preajma Idei Troiene. Dealtfel, nu e mare deosebirea în tratarea acestor teme. într-adevăr sînt autori care prezintă ca unii şi aceiaşi cu cureţii pe corybanţi, cabiri, idaii dactyli şi telchini; alţii îi înfăţişează ca înrudiţi între ei, deosebindu-se unii de alţii doar prin puţine trăsături aparte şi, ca să spun pe scurt şi în linii mari, pe toţi îi prezintă' ca pe nişte posedaţi, căzuţi în transă divină şi ca bacanţi care, sub înfăţişarea unor slujitori sacri, vîră spaima în cei din jur printr-o coregrafie războinică ce evoluează în vacarmul asurzitor al ţimbalelor, al surlelor, al armelor izbite laolaltă şi în sunetul ascuţit al flautelor şi al ţipetelor; în felul acesta, ei săvîrşesc jertfele oarecum după acelaşi ritual ca sa-mothracii, ori ca lemnienii şi ca mai mulţi alţii, deoarece

sînt desemnați slujitori identici. Dealtfel, întreg acest fel de investigație ține de teologie şi nu este străin de studiul filozofiei.

8 Deoarece, datorită omonimiei numelui de cureți, istoricii au redus la o singură categorie date eterogene, nici eu n-am să preget să le prezint mai pe larg într-o digresiune, adăugind totuşi o explicație firească, potrivită cerințelor istoriei. Ba chiar există autori care au încercat să găsească o înrudire firească între cureții istoriei şi cu-reții sectelor religioase[298]. Din întîmplare, argumentele lor au o oarecare aparență de verosimil. Astfel, după cîte povestesc ei, cureții din Etolia au primit acest nume pentru că purtau îmbrăcăminte de femei ca fetele (korai); într-adevăr, s-a constatat la eleni o astfel de năzuință, de unde şi iaonilor[299] li s-a zis „poale lungi" (ceea ce s-a îmbinat şi cu porecla de „moț" şi de „greiere"; iar 467 oamenii lui Leonidas, pentru că erau îngrijit pieptănați cînd au ieşit la luptă, au fost disprețuiți, se spune, de perşi, dar în toiul bătăliei ei şi-au cîştigat toată admirația. Simplu spus, îngrijirea părului constă din alimentarea şi tunderea (Kourăn) lui, iar amîndouă aceste dichisuri sînt proprii atît fetelor {Korai) cît şi băieților (Kouroi), încît potrivit este să se explice în mai multe feluri obîrşia numelui cureților. S-ar putea, de asemenea, ca dansul în arme să fi fost introdus la început de cei care se îngrijeau astfel de păr şi de îmbrăcăminte; şi pentru că aceia se numeau cureți, au oferit prilejul ca şi populațiile războinice, care duceau viață de ostaşi, să primească numele de cureți, mă refer la populațiile din Eubeia, din Etolia şi din Acarnania. Şi Homer a desemnat pe ostaşii tineri cu acest cuvînt:

> Tineri (Kuretes) voinici alegîni din toat-aheimea s-aducă Daruri;
> ce lui Ahile-am jurat din corabia-mi iute[300].

Şi iarăşi

> Daruri purta tineretul (Kuretes) aheu[301].

Acestea fie spuse despre originea numelui cureților.

Cît privește natura războinică a dansului în arme, ea este limpede demonstrată de exemplul pirihului și de intenția lui Pyrrhichos care l-a inventat ca un exercițiu fizic capabil să-i învețe pe tineri și miînuirea armelor.

9 Sa cercetăm în continuare cum s-au contopit atîtea nume într-unui singur și ce concepție teologică stă la temelia tradițiilor legate de ele[302]. Este un obicei comun la eleni și la barbari ca săvîrșirea jertfelor să fie însoțită de o destindere pe care o prilejuiesc sărbătorile, de ase menea, ca unele jertfe să se celebreze prin căderea în transă divină, altele fără, unele cu muzică, altele în lipsa ei, unele în taină, altele în văzul tuturor; și aceasta o cere firea însăși. Căci destinderea abate mintea de la preocupările omenești și convertește cugetul adevărat spre divinitate; iar transa pare să posede o inspirație di vină și să se apropie de profeție. Ocultismul mistic al jertfelor conferă măreție divinității, căutînd să-i imite natura care scapă simțurilor noastre. Muzica apoi, care însoțește dansul, ritmul și melodia, ne unește cu divini tatea prin desfătarea și, totodată, prin frumusețea artei, din următoarea pricină. S-a spus corect și acest lucru, că oamenii mai ales atunci ating perfecțiunea în imitarea divinității cînd fac bine altora[303]; dar s-ar putea spune și mai corect că ei ating acest stadiu cînd sînt fericiți. O astfel de stare procură omului bucuria, sărbătorile, meditațiile filozofice și practicarea muzicii. Căci dacă e adevărat că muzica a degenerat, pentru că muzicienii și-au pus arta în serviciul plăcerilor senzuale prilejuite de banchete, jertfe, teatre și de altele ca acestea, să nu 468 se disprețuiască muzica, ci să se aprecieze principiul educativ care-și trage seva din ea.

10 Tocmai din această cauză Platon și, încă mai îna inte, pitagoreicii au numit filozofia muzică; ei spun că universul a luat ființă din armonie, socotind orice gen muzical o operă a divinității. în acest fel, Muzele sînt divine, la fel și Apollon care prezidează Muzele, și în treaga poetică este un imn închinat divinității. De ase-

menea, ei atribuie muzicii o putere educativă şi de formare a caracterului[304], pentru că tot ce serveşte la îndreptarea caracterelor sălăjluieşte în apropierea divinităţii[305]. Elenii, aşadar, în cea mai mare parte a lor, au adăugat la cinstirile oferite lui Dionysos, lui Apollon, Hecatei[306], Muzelor şi, pe Zeus, chiar la cele atribuite Demetrei, întreg ceremonialul orgiastic şi cel baccihic, dansul şi ritualurile proprii misterelor de iniţiere. Ei invocă sub numele de Iacchos[307] şi pe Dionysos şi pe iniţiatorul misterelor, care este unul din slujitorii Demetrei; purtarea ramurilor, corurile şi ritualurile de iniţiere sînt comune la aceşti doi zei. Muzele conduc corurile, iar Apollon prezidează atît corurile cît şi profeţiile. Slujitori ai muzelor sînt toţi cei educaţi şi, îndeosebi, (muzicienii, iar ai lui Apollon sînt şi aceştia şi toţi cei ce se preocupă de profeţii. Slujitorii Demetrei sînt cei iniţiaţi în mistere, preoţii purtători de torţe şi cei care explică misterele (hierophanţii); slujitorii lui Dionysos sînt aşa-numiţii Si-leni, Satyri, Tityri, Bacante, Lene, Thyiade, Mimallone, Naiade şi Nimfe[308].

11 In Creta şi aceste jertfe şi cele în cinstea lui Zeus se săvîrşeau mai aparte, cu orgii şi cu acelaşi fel de slujitori cum sînt Satyrii din jurul lui Dionysos; pe aceşti slujitori îi numeau „Cureţi"; aceştia erau anumiţi tineri care, înarmaţi, făceau mişcări în pas de dans, reprezen-tînd mitul naşterii lui Zeus[309], în care îl introduc pe Cro-nos, obişnuit să-şi înghită copiii imediat după ce se nasc, şi pe Rhea care încearcă să-şi ascundă durerile naşterii, să îndepărteze nou-născutul şi să-l salveze pe cît e cu putinţă; pentru aceasta, ea recurge la ajutorul cureţilor care, ou tobe şi cu zgomote produse şi de alte instrumente asemănătoare, executînd înarmaţi paşi de dans şi înconjurînd pe zeiţă în ceată tumultuoasă, urmăreau să-l zăpăcească pe Cronos şi să-i smulgă, fără să ştie, copilul[310]. Cu aceeaşi grijă s-a transmis şi felul în care Zeus a fost crescut de cureţi. Astfel cureţii, fie pentru că, tineri şi băieţi (Kuroi) fiind, şi-au oferit serviciile, fie pentru că l-au crescut de copil (Kurotrophein) pe Zeus (în-

tr-adevăr se dau amin două versiunile), s-au făcut vrednici de acest nume, aşa cum sînt Satyrii ce stau în jurul lui Zeus. Prin urmare, elenii aşa slujesc cultul orgiastic. 4^9

12 Dar berekynții[311], o semințe de-a frigienilor, şi în general frigienii şi troienii, ce sînt aşezați în jurul Idei, cinstesc şi ei pe Rhea şi o sărbătoresc prin orgii, numind-o Mama Zeilor şi Agdistis şi Marea Zeița Frigiană, iar cu porecle după acele locuri, Idaia, Dindymene, Sipylene, Pessinuntis şi Kybele (şi Kybebe)[312]. Elenii numesc cureți şi pe slujitorii acestei zeițe, ceea ce se explică nu prin mitul naşterii lui Zeus, ci prin faptul că-i consideră pe aceştia ca pe nişte însoțitori ce se aseamănă cu Satyrii. Tot pe ei îi mai numesc şi Corybanți[313].

13 Poeții sînt martorii unor astfel de interpretări. Astfel Pindar[314], în ditirambul al cărui început este: Odinioară se tîra întinsa cit o frînghie cantilena ditirambilor, după ce a invocat imnii în cinstea lui Dionysos, atît în ^rTMa^or cîntată de cei vechi cît şi în forma lor mai nouă, făcînd o digresiune, zice:

„Ție, Mamă slăvită, să-ți meargă în frunte
Clinchet de țimbale si castanetele multe
Apoi cu torțe aprinse sub brazi gălbui„ răsune".

continuînd astfel ritualurile în cinstea lui Dionysos, care se obişnuiesc la eleni, cu cele practicate de frigieni în cinstea Mamei zeilor. Euripide, în Bacantele, procedează asemănător, combinînd datini lydiene cu cele frigiene, datorită apropierii dintre ele.

„Iar voi, femei, ce muntele Tmolos ați părăsit,
Fortăreața Lydiei, ca să-mi formați cortegul slăvit,
Pe voi ce v-am adus din țările străine
Alaiul să-mi formați ca-nsoțitoare bune,
Luați cele tobițe din oraşe frigiene,
Invenția Mamei Rhea ca si a minții mele"[31B].

Şi iarăşi:

„O, ferice acela care-al ştiinţei divine cunoscător
Viaţa si-o curăţă (intr-una cu zor\
Apoi, celehrînd, după ritual, orgiile măreţei Mame Kybele,
Scuturind thyrsul cel încununat cu iederă (verde),
11 slujeşte pe Bacchus. Veniţi, Bacante, grăbiţi,
Pe Bromios Dionysos, pe acest zeu, să-l însoţiţi
Din munţii Frigiei in cimpiile-ntinse ale Eladei, sosiţi"[31]*.

Şi iarăşi în versurile următoare, în care împleteşte cu aceste date şi unele poveşti cretane:

„O, adăpost al cureţilor, leagăn\ divin,
Care ai crescut pe Zeus, în peşteri, sublim,
Corybanţii cu cască tricornă au inventat
Acest instrument rotund în piele răsunătoare format;
Iar cu strigătele bacchice ei au împletii
Accentele dulci ale flautului în Frigia găsit;
In mîna Mamei Rhea instrumentul l-au pus
Pentru a-nsoţi al Bacantelor evohe-n sus.
împrejurul ei nebunateci Satyri
De la Mama Rhea cu ageri priviri
Instrumentul acesta în dar l-au primii,
Cu care Dionysos trebuia-nveselit,
La sărbătorile trienale cu el au cîntat
Şi astfel pe zeu prea mult l-au bucurat"[311].

Şi în Palamedes corul spune:

„Nu se mai ţiti sărbătorile lui Dionysos,
El este-n muntele Ida voios;
Acolo, lingă mama sa dragă,
In bătaia tobelor, desfătare-şi cată"[318].

14 Unind astfel într-o singură persoană natura Sile-nului, a lui Marsyas şi a lui Olympos[319] şi socotindu-i pe aceştia descoperitorii flautului, poeţii combină astfel încă o dată riturile dionysiace cu cele ale zeiţei frigiene; (în

acelaşi timp) ei desemnează adesea confuz masivii Ida şi Olympul, ca şi cum ar fi acelaşi munte. Există, de fapt, patru piscuri ale muntelui Ida numite Olymp, lîngă An-tandria[320], mai este un Olymp în Mysia[321], în vecinătatea Idei, fără să fie acelaşi. Sofocle, în Poîyxena, unde Menelaos se arată grăbit să plece la Troia, iar Agaimem-non doreşte să mai zăbovească puţin ca să cîştige prin jertfe bunăvoinţa Athenei, îl pune pe Menelaos să spună următoarele:

„Tu să rămîi aici pe al Idei pămînt, Adună-ţi
turmele jertfe-aductnd"[322].

15 Pentru flaut şi pentru bătaia castanetelor şi a tobelor, pentru aclamaţii şi strigăte de evohe şi pentru bătaia piciorului, s-au inventat termeni adecvaţi prin care se desemnau slujitorii zeilor, şefii corului şi cei ce se îngrijesc de jertfe; este vorba de Cabiri, Corybanţi, Pani, Satyri, Tityri, zeul Bacchus şi Rhea Kybele sau Kybebe şi Dindymene, fiecare purtînd un nume după locurile înseşi[323]. Şi Sabazios[324] aparţine panteonului frigian şi, într-un anumit fel, acesta este fiul zeiţei Mater, com-portînd şi el trăsăturile lui Dionysos.

16 Asemănătoare cu acestea sînt şi jertfele în cinstea zeiţelor Cotys şi Bendis[325], care se practică la traci, la care se află şi izvorul ceremonialuriîor orfice[326]. Despre zeiţa Cotys cinstită la edoni pomeneşte şi Eshil, la fel despre instrumentele care însoţesc cortegiul ei, căci după ce a zis: „O Cotys, vrednică de cinste" la edoni „care au instrumente din munţi", prezintă' imediat pe slujitorii din jurul lui Dionysos:

„Unul, finind in miinile sale un flaut
Că, truda unui meşter în strungiri se socoteşte,
Execută din degete un cin tec modulat
Cu sunete ce furia o stirneste. jji
Un altul apoi ţimbalele de aramă
Le face să răsune, iară si iară"[317].

Şi iarăşi:

„Coardele răsună ca mugete de boi,
De undeva din taină vin imni spăimîntători,
Apoi bătaia tobei ce imită suri,
Tunete subterane ce-tnjricoşări aduc[z%%].

Aceste practici seamănă într-adevăr cu riturile frigiene; şi totul e firesc pentru că, aşa după cum frigienii înşişi sînt colonişti de-ai tracilor[329], tot astfel şi riturile sacre au fost împrumutate de la traci în acele părţi. Şi, contopind personalitatea lui Dionysos cu cea a lui Lycurg, zeu la edoni, în felul acesta se explică asemănarea dintre aceste rituri sacre.

17 Apoi după melodie, ritm şi instrumente (care erau trace), şi muzica în întregimea ei este socotită tracă şi asiatică. Dovadă sînt locurile în care sînt cinstite Muzele: într-adevăr, atît Pieria cît şi Olympul, Pimpla şi Leibeth-$_{ron}$330 $_{erau}$,ţ$_{n}$ vechime locuri şi munţi de-ai tracilor; în prezent, le stăpînesc macedonenii. Heliconul l-au închinat Muzelor tracii care au populat Beoţia şi care au consacrat şi Nimfelor peştera din Leibe hron[331]. Ba şi cei care s-au preocupat de vechea muzică erau — se spune — tot traci, anume Orfeu, Musaios şi Thamyris[332]; dhiar şi Eumolpos[333] de aici îşi trage numele; cei care au închinat lui Dionysos întreaga Asie pînă în India, din Tracia au împrumutat cea mai mare parte a muzicii. Şi, în timp ce unul zice „lovind chitara asiatică"[334], un altul determină flautul prin epitetele „berekyntian" şi „fri-gian". Şi unele dintre instrumente poartă nume barbare: nablas („harpă"), sambyke („harfă triunghiulară"), barbi-tos („lră"), magadis („harfă cu 20 de coarde") şi mai multe altele[335].

18 Atenienii, care în general sînt dispuşi să primească împrumuturi din afară, tot astfel se comportă şi în privinţa zeilor. într-adevăr, ei au împrumutat multe din ritualurile sacre străine, încît au ajuns chiar spre bat-

jocura comediei*[6]; ei şi-au însuşit astfel mai ales obiceiurile trace şi frigiene. într-adevăr, despre cultul zeiței Bendis aminteşte Platon[337], despre ritualurile frigiene, De-moschenes[338], care critică pe mama lui Eschine şi pe Eschine însumi care a asistat-o pe mama sa pe cînd celebra misterele şi a luat parte la cortegiul bacanal strigînd şi el „evoi", „saboi" de mai multe ori şi „hyes attes, attes hyes". Acestea sînt datini proprii ritualurilor lui Sabazios şi ale zeiței Magna Mater.

19 S-ar mai putea găsi şi următoarele amănunte mai aparte în legătură cu aceste divinități şi cu varietatea numelor lor; astfel ele şi-au căpătat nu numai rangul de slujitori ai zeilor, ci de zei înşişi, Hesiod spune[339] că Hecateros şi fiica lui Phoroneus[340] au avut cinci fiice:

> „Din care zeițele Nimfe-ale munților s-au zămislit,
> Şi neamul Satyrilor, muncii ostil şi prăpădit,
> Şi al cureților, zei de dans si săltări îndrăgostiți".

Opera Phoronis^*[1] evocă pe cureți fie ca flautişti, fie ca frigieni, iar alții le atrbuie epitetele „cei născuți din pământ" şi „cu scuturi de aramă". Alți autori însă nu pe cureți, ci pe corybanți, îi socot frigieni, iar pe cureți îi cred cretani; aceştia din urmă au îmbrăcat primii armuri de aramă în Eubeia; de aceea ei s-au numit şi chal-kideieni[342]. După alții, corybanții au fost slujitori înarmați dăruiți de Titani zeiței Rhea, după ce au sosit din Bactriana, după alții, din Colchida[343]. în Istoriile cre-tane, cureții sînt numiți educatorii şi paznicii lui Zeus, strămutați de Rhea din Frigia în Creta. Potrivit altor autori, aceia dintre cei nouă telchini din Rodos[344], care au însoțit-o pe Rhea în Creta şi care au crescut pe Zeus, copil pe atunci, au primit numele de cureți; un tovarăş de-al acestora, Kyrbas, întemeietorul Hierapytnei[345], a servit ca argument prasienilor[346] în fața rodienilor pentru a le dovedi că aceşti corybanți ar fi nişte demoni, fii de-ai Athenei şi ai Soarelui. Unii îi mai prezintă ca fii ai lui Cronos, alții susțin că sînt vlăstarele lui Zeus şi ai

Calliopei, socotind pe corybanți aceiași cu cabirii. Aceştia s-au mutat în Samothrake, care se numea înainte Melite, iar ritualurile lor sînt mistice[347].

20 Dar Demetrios Skepsios[348], care a adunat astfel de mituri, respinge versiunile de mai sus, arătînd că nu se pomeneşte în Samothrake nici o tradiție relativă la misterele cabirilor; el prezintă, de asemenea, şi părerea lui Stesimbrotos Thasianul[349], anume că jertfele practicate în Samothrake s-au instituit în cinstea cabirilor înşişi; numele Jor, zice, provine de la muntele Cabeiron din Be-rekyntia[350]. Alții socot că acești cureți, care sînt aceiași cu corybanți;, sînt slujitorii Hecatei[351]. Dar din nou Demetrios Skepsios, tocmai potrivnic versiunii susținută de Euripide, obiectează[352] că, în Creta, cultul Rheei nu este obişnuit nici nu s-a împămîntenit, ci numai în Frigia şi în Troada; iar cei care dau asemenea informații slujesc mai degrabă mitologia decît istoria; pe lîngă aceasta, şi omonimia locurilor a contribuit poate la greşeala lor; de pildă, muntele Ida[353] este şi în Troada şi în Creta, Diete este o localitate în Skepsia[354] şi un munte în Creta; o colină a Idei era Pytna[355]... de îa care îşi trage numele oraşul Hierapytna; există apoi o Hippocorona în Adramyttena şi un Hippocoronion[356] în Creta; de asemenea, Samonion[357] este promontoriul răsăritean al insulei Creta şi o cîmpie în Neandris, pe teritoriul Alexandriei.

21 Acusilaos Argianul spune[358] că Hephaistos şi Cabei-ro au avut de fiu pe Camillos, iar acesta, la rîndul său, a născut pe trei Cabiri care au dat viață nimfelor Ca-biride[359]. Pherekydes informează[360] că Apollon şi Rhetia au născut pe cei nouă Kyrbanți care au locuit în Samothrake; Cabeiro, fiica lui Proteus, şi Hephaistos au dat naştere celor trei Cabiri şi celor trei nimfe Cabiride; fiecare a avut parte de jertfe proprii. Se constată că la Imbros şi la Lemnos Cabirii se bucură de cele mai mari cinstiri, dar şi în oraşele Troadei; numele lor sînt proteguite de taina misterelor. Herodot spune[361] că şi la

Mempihis se practicau jertfele Cabirilor ca şi ale lui Hephaistos, dar le-a pus capăt Cambyses. Locurile închinate cultului acestor divinităţi sînt azi nelocuite; aşa este Corybanteion din Hamaxitia[362] în regiunea de astăzi a Alexandriei din apropiere de Sminthion[363], apoi Cory-bissa din Skepsis[364], din preajma rîului Eureeis[365] şi a unui sat cu acelaşi nume şi de lîngă torentul Aitha-loeis[366]. Se poate adeveri, zice Demetrios Skepsios, că cureţii şi corybanţii sînt unii şi aceiaşi, prin faptul că erau tineri necăsătoriţi şi băieţi (kuroi) din jurul cultului zeiţei Mama Zeilor[367], aleşi pentru dansul în arme. Ei se cheamă şi corybanţi de la faptul că vin în pas de dans îndoind genunchiul (coryptontes); Homer le zice şi be-tarmones „dansatori în cadenţă":

„Haideţi aici feaci dansind cadenţat, cei mai irednici"[368].

Iar pentru că aceşti corybanţi sînt dansatori şi sînt posedaţi de harul divin, spunem şi noi că cei cuprinşi de furie nebună fac pe corybanţii[369].

22 Unii susţin că primii locuitori de la poalele Idei s-au numit daotyli idai[370]. Părţile de jos ale munţilor se cheamă poale (gr. podes „picioare"), iar vîrfurile, creste (gr. capuri). Extremităţile munţilor, care se prelungesc din Ida şi anume toate cele consacrate zeiţei Mama Zeilor (se cheamă dactyli „degete"). Sofocle crede că la început s-au născut cinci bărbaţi care au descoperit fierul şi l-au prelucrat primii, făurind multe alte lucruri trebuincioase vieţii; cinci au fost, de asemenea, şi surorile acestora, iar de la cifra cinci pe care o formau, ei s-au numit dactyli[311] „degete". Mai povestesc despre ei unii într-un fel, alţii într-altul, adăugind absurdităţi la absurdităţi; ei folosesc însă nume diferite şi alte numere, citînd mai cu seamă pe Kelmis, Damnameneus, la fel pe Heracles şi Acmon[372]. După unii, ei sînt băştinaşi ai muntelui Ida[373], după alţii, colonişti; toţi susţin însă că aceştia au prelucrat prima oară fierul, în ida. De asemenea, toţi presupun că ei au fost magicieni şi slujitori

ai zeiței Mama Zeilor, că au locuit în Frigia pe lîngă Ida, desemnînd cu numele de Frigia de fapt Troada, deoarece frigienii, cum erau vecini, au ocupat Troada, îndată după distrugerea Troiei. Unii mai presupun că cureții și corybanții sînt urmașii idailor dactyli[374]; primii 100 de bărbați născuți în Creta s-au numit idai dactyli; urmașii acestora se spune că au fost nouă Cureți, că fiecare din ei a dat naștere la zece fii care s-au numit de asemenea idai dactyli.

474 23 Am simțit îndemnul să vorbesc mai pe larg despre aceștia, cu toate că foarte puțin îndrăgesc mitul, numai pentru că astfel de subiecte aparțin teologiei. Dealtfel orice discuție despre zei cercetează păreri și mituri vechi, deoarece oamenii mai de demult își arătau mai pe ocolite părerile pe care le aveau despre natura lucrurilor și împleteau mereu poveşti în desluşirile lor. Negreşit, nu este uşor să dezlegi cu precizie enigmele, dar dacă se adună la un loc și se compară un mare număr de mituri, unele concordînd între ele, altele contrazicîndu-se, mai lesne s-ar putea descoperi adevărul din ele. De pildă, miturile care vorbesc despre plimbările prin munți atît ale slujitorilor unui cult cît și ale zeilor înșiși, și despre cei cu adevărat posedați, decurg din același principiu pentru care zeii se socotesc locuitori ai cerului și prevăzători ai altor lucruri cît și ai semnelor cereşti. Prin analogie, înrudite cu plimbările prin munți au apărut mineritul, vî-nătoarea și căutarea celor folositoare vieții, iar cu manifestările celor posedați, cu adorațiile și cu arta prevestirii aveau aceeași finalitate magia și vrăjitoria. La fel se explică și dragostea de arte, mai ales aceea care privește artele dionysiace și cele orfice[375]. Dar destul despre acest subiect.

CAPITOLUL IV

1 După ce am parcurs cu descrierea, mai întîi, insulele Peloponesului, printre altele, și insulele din golful Co-rinthiac și cele din fața lui, se cuvine să vorbim în. con-

tinuare despre Creta (căci şi ea aparţine Peloponesului), ca şi despre insulele din jurul Cretei, printre care se număra şi Cicladele şi Sporadele, unele vrednice de pomenit, altele mai puţin însemnate.

2 Să vorbim mai întîi despre Creta. Budoxos[376], de pildă, zice că această insulă este situată în Marea Egee.

I Dar nu trebuie să o determinăm astfel, ci că ea se^află între Cyrenaica şi partea Eladei de la Sunion până în Laconia, fiind paralelă cu aceste locuri în lungime, întin-zîndu-^se de la apus la răsărit. înspre miazănoapte este udată[1] de Marea Egee şi de Marea Cretică, înspre miazăzi, de marea Libyană, în partea acesteia unde se uneşte cu marea Egiptului. Dintre capetele ei, unul este apusean, cel din preajma Phalasarnei[377], avînd o lăţime cam de 200 de stadii (37 km) şi împărţindu-se în două promontnrii (dintre care cel sudic se cheamă Criumetopon „Fruntea Berbecului", cel nordic, Kimaros)[378]; capătul ei de răsărit îl formează promontoriul Samonion[379] care cade cu ceva mai spre răsărit decît capul Sunion.

3 în privinţa mărimii ei, Sosicrates, despre care Apollodoros afirmă[380] că a furnizat cu multă acurateţa infor maţii despre această insulă, îi atribuie în lungime mai mult de 2 300 de stadii (425,50 km), iar în lăţime, sub dimen- 475 siunile lungimii, astfel că circumferinţa ei, după Sosicrates, ar putea fi mai mare de 5 000 de stadii (925 km). Arte-midoros[381] o dă de 4 100 stadii (758,50 km). Hieronymos, apreciindu-i lungimea la 2 000 de stadii (370 km), iar lăţimea considerînd-o variabilă, spune[382] că perimetrul ei ar putea însuma mai multe stadii decît cele cke le daAr-temidoros. O treime din lungime[383] . .. Iar de aici înainte, se întîlneşte un istm cam de 100 de stadii (18,50 km), avînd o local'tate, Amphimalla[384], la marea dinspre miazănoapte, iar la cea dinspre miazăzi se află localitatea Phoinix a lampeilor[385]. Lăţimea maximă a insulei se găseşte în partea ei de mijloc, apoi, de la mijloc înainte, ţărmurile se apropie iarăşi între ele şi creează un istm mai îngust decît cel de mai înainte, cam de 60 de stadii (11,10 km).

Este vorba de istmul ce se întinde între Minoa Lyctiană[386] şi Hierapytna de la marea Libyană, ultima localitate, fiind situată chiar în fundul unui golf. Apoi din ţărm înaintează în unghi ascuţit promontoriul Samonion care se îndreaptă spre Egipt şi spre arhipelagul rhodienilor.

4 Creta este o insulă muntoasă şi acoperită de păduri, dar are văi roditoare. Munţii dinspre apus se cheamă Leuka „Albi", a căror înălţime nu este inferioară Tayge-tului[387], iar în lăţime ei se întind cam pe 300 de stadii (55,50 km), formînd un lanţ care se termină în părţile mai înguste ale insulei. în mijlocul insulei, unde lăţimea ei este cea mai mare, se află muntele Ida, cel mai înalt dintre munţii Cretei[388], avînd o circumferinţă de 600 .de stadii (111 km); în jurul lui sînt aşezate cele mai importante oraşe. Există şi alţi munţi în Creta, la fel de înalţi ca munţii Leuca „Albi", unii terminîndu-se la miazăzi, alţii la răsăritul insulei.

5 De la Cyrenaica pînă la promontoriul Criumetopon este o cale pe apă de două zile şi două nopţi[389]; de la Kimaros (pînă la Tainaron)[390] sînt 700 de stadii (129,50 km); în acest interval se află insula Kythera[391]; de la promontoriul Samonion pînă în Egipt, este o cale cu vasul de patru zile şi patru nopţi, după unii, de trei; unii au apreciat această cale la 5 000 de stadii (925 km), alţii însă la mai puţin. Eratosthenes numără 2 000 de stadii (370 km) de la Cyrenaica pînă la Criumetopon, iar de aici pînă în Pelopones, mai puţine stadii de [1000][392].

6 „O limbă fie, altele amestecată-i'", zice Homer[393];
„Sînt ahei pe aici, fi mărinimofi eteocreţi
Şi kydoni, dorieni în trei triburi, pelasgii, divinii".

Dintre aceştia, precizează Staphylos[394], dorienii ocupa partea dinspre răsărit, cea dinspre apus o stăpîneau kydonii, iar partea de miazăzi, eteocreţii, la care se află orăşelul Prasos[395] cu templul lui Zeus Dictaios. Ceilalţi, pentru că erau mai tari, au ocupat cîmpiile. Eteocreţii, aşadar, si

kydonii[3%] se pare că au fost băştinaşi, ceilalţi sînt venetici în insulă; ei au sosit aici, zice Andron[397], din Thessa-lia, anume din regiunea numită mai înainte Dorida, în prezent Hestiaiotida. Din această regiune se spune că au plecat dorienii care locuiau în preajma Parnassului, şi au întemeiat Erineos, Boion şi Kytinion[398], de unde şi denu- 476 mirea lor trichaikes, dată de poetul Homer. Nu prea este acceptată versiunea lui Andron care înfăţişează Tetra-polisul doric format numai din trei oraşe, iar capitala do-rienilor ca o colonie a thessalienilor; ei se numesc trichaikes, fie după coiful lor cu egretă triplă, fie după faptul că purtau coifuri cu coamă de cal.

7 Există mai multe oraşe în Creta, dar cele mai mari şi mai renumite sînt trei, Cnossos, Gortyna şi Kydonia[399]. în chip deosebit Cnossosul îl slăveşte şi Homer numindu-1 „marele Cnossos" şi reşedinţa regească a lui Minos[400], la fel şi urmaşii[401] lui Homer. Acest oraş a continuat multă vreme să deţină locul de frunte în insulă, dar după un timp el a căzut în declin; atunci i s-au luat multe din privilegii, iar preţuirea (de care se bucura) a trecut asupra Gortynei şi a oraşului Lyttos[402]; mai tîrziu şi-a recăpătat vechea formă de capitală. Oraşul Cnossos este situat în cîmpie, avînd în vechime o circumferinţă de 30 de stadii (5,55 km); el se află între Lyctia şi Gortynia[403], (la o depărtare de Gortyna) de 200 stadii (37 km), iar de Lyttos, pe care Homer 1-a numit[404] Lyctos, de 120 (22,20 km); de marea dinspre miazănoapte, Cnossosul se află la 25 stadii (4,63 km) depărtare, Gortyna, la 90 de stadii (16,65 km) de la marea Libyană, iar Lyttos, şi el socotit de la marea Libyei, la 80 de stadii (14,80 km). Oraşul Cnossos are o staţiune navală la Heracleion[405].

8 Se spune că Minos a folosit ca staţiune navală a oraşului Cnossos localita'ea Amnisos[406], unde se găseşte templul Eileithyei[407]. Oraşul Cnossos se chema înainte Cairatos, după rîul care curge pe lîngă el[408]. S-a transmis prin tradiţie că Minos a fost un zelos legiuitor, că el a deţinut cel dintîi puterea pe mare şi, după ce a îm-

părțit insula în trei regiuni[409], în fiecare a întemeiat cîte un oraș: orașul Cnossos, în acea parte a insulei care are vederea spre Asia, Phaistos, spre miazăzi, iar Kydonia, în partea ce se află în fața Peloponesului; Kydonia însăși este situaită spre miazănoapte. După cîte a spus Ephoros[410], Minos a fost un imitator al unui anumit Rha-damanthys[411] din timpurile străvechi, un bărbat foarte drept, ce purta acelaşi nume ca fratele lui Minos,- se spune că ei, cel dintîi, a îmblînzit insula stabilind anumite rînduieli, întemeind oraşe prin colonizarea unor aşezări mici şi dăruindu-le cu constituții; el lăsa impresia că fiecare din decretele pe care le da sînt inspirate de Zeus. Iimitîndu-1 deci pe acesta, Minos s-a retras în peştera Iui Zeus[412] timp de nouă ani, se pare, şi, după ce şi-a petrecut aici acest răstimp, s-a întors cu anumite precepte compuse de el, prezentate însă ca porunci date de Zeus. Din această cauză şi Homer a vorbit despre el astfel:

„Minos aici domni noua ani ?«| preajma lui Zeus"[41i].

în vreme ce Ephoros prezintă astfel lucrurile, scriitorii vechi[414] au dat alte versiuni în legătură cu Minos, potrivnice celor de mai sus, că acesta s-a purtat ca un tiran, că a fost aprig şi a perceput tribut, înşirind întîm-plările tragice în legătură cu Minotaurul, cu labirintul şi pățaniile lui Theseus şi ale lui Daidalos[415].

477 9 în această privință e greu să te pronunți pentru una din păreri. în rest, tradiția se împarte iarăşi în două în privința unui alt punct şi anume, după afirmația unora, Minos a fost străin în insulă, după a altora, el a fost baştină;[41ı'1]. Poetul Homer pare să fie de acord mai degrabă cu a doua versiune, cînd spune că Zeus:

„Naştere-a dat lui Minos intîi, custodele Cretei"[411].

în privința Cretei, părerile sînt unanime în a recunoaşte că, în timpurile străvechi, ea era cîrmuită de legi bune şi că şi-a atras imitatori pe cei mai vrednici dintre eleni,

şi, printre primii, pe lacedamonieni, după cum ne lămureşte Platon în Legile[iis] şi după cîte a consemnat Epho-ros în „Europa" sa[419]. Cu timpul însă, insula a alunecat pentru foarte multă vreme într-o stare de declin. Că'ci după epoca în care etruscii năpăstuiau marea din părţile noastre, au urmat cretanii care au preluat de la etrusci deprinderile piratereşti. Mai tîrziu, cretanii au ajuns victimele ravagiilor puse la cale* de cilicieni. Pînă la urmă, romanii i-au distrus pe toţi piraţii, cucerind cu arma Creta şi fortăreţele de piraţi ale cilicienilor[420]. în prezent şi oraşul Cnossos are o colonie de romani[421].

10 Despre Cnossos, aşadar, acestea le-am avut de spus, fără să ne fie străin oraşul, cu toate că, datorită întîm-plărilor omeneşti şi a schimbărilor soartei, au încetat relaţiile pe care le-am avut cu acest oraş. Căci Dorylaos[422] era un priceput organizator de oşti, unul dintre prietenii lui Mitridates Euergetul. Acest Dorylaos pentru că avea experienţa recrutării de trupe mercenare, era de multe ori desemnat în acest scop pentru Elada şi pentru Thra-cia, dar adesea şi pentru cei care veneau din Creta, pe vremea cînd romanii nu stăpîneau încă insula, deoarece în ea se afla o mare mulţime de mercenari şi de oşti din care, obişnuit, se completau şi bandele de piraţi. Pe cînd Dorylaos se afla, deci, în Creta, se întîmplă să izbucnească un război între cnossieni şi gortynieni[423]. Ales comandant (de către cnossieni) şi cîştigînd în grabă războiul, a obţinut cele mai înalte onoruri; ceva mai tîrziu, cînd află că Mithridates Euergetul a fost ucis prin vicleşug, în urma unui complot pus la cale la Sinope[424] tocmai de prietenii lui şi ca succesiunea la conducere a trecut asupra soţiei şi a fiilor acestuia, luîndu-şi nădejdea de la soarta treburilor din Sinope, se statornici la Cnossos. (Aici) soţia sa macedoneană, cu numele Sterope, îi născu doi fii, pe Lagetas şi pe Stratarchas, dintre care pe Stratarchas şi noi l-am vizitat la capătul bătrîneţelor sale; ea a mai născut şi o singură fiică. Cum Euergetul avea doi fii, a moştenit domnia Mithridates supranumit Eupator, la vîrsta de un-

sprezece ani[425]; împreună cu acesta a fost crescut Dorylaos, fiul lui Philetairos, iar Philetairos era fratele lui Dorylaos Tacticianul. Cînd regele a ajuns la vîrsta bărbăției, într-a-tîta s-a simțit de legat de Dorylaos (cel tînăr) pentru farmecul tovărăşiei acestuia, încît nu numai pe el l-a ridicat la cele mai înalte onoruri, ci şi de rudele lui s-a îngrijit şi a trimis şi după cei din Cnossos. Aceştia erau membrii familiei lui Lagetas, pentru că tatăl lor murise, iar ei erau acum bărbați şi veniră (la Mithridates), părăsind tot ce aveau în Cnossos. Iar fiica acestui Lagetas a fost mama mamei mele. Cîtă vreme, aşadar, Dorylaos[426] s-a bucurat de o soartă fericită, şi aceştia s-au împărtăşit din fericirea lui; dar din momentul în care acesta a căzut în dizgrație, pentru că a fost surprins că unelteşte să închine regatul romanilor cu condiția să fie pus el pe tron, s-au prăbuşit împreună cu el şi sorții acestora şi au decăzut mult. S-au rărit apoi şi legăturile lor cu cei din Cnossos, dar şi aceia au trecut prin foarte multe încercări.

11 Acestea sînt, prin urmare, întîmplările legate de Cnossos. După Cnossos, al doilea oraş ca putere pare să fi fost Gortyna. Cînd aceste două cetăți se aflau în bună înțelegere, țineau sub ascultarea lor pe toate celelalte, dar cînd se învrăjbeau, dezbinau toată insula; victoria revenea aceleia din cele două tabere căreia i se alipea Kydonia[427]. Tot în cîmpie este situat şi oraşul Gortyna, care a fost, poate, împrejmuit cu un zid în vechime, după cum a spus si Homer: „Gortyna încinsă de ziduri"[428], dar mai tîrziu, după ce i s-au dărîmat zidurile din temelii, a rămas tot timpul fără zid împrejmuitor. Ptolemeu Philopator, care a început să-l reconstruiască, a ajuns numai pînă la 80 de stadii (14,80 km[429]). Localitatea atingea odinioară o circumferință respectabilă cam de 500 de stadii (5*0,25 km[430]). De la marea Libyană, mai precis de la Leben[431], portul său naval (de la această mare), sînt 90 de stadii (16,65 km) pînă în oraş. Mai are şi un alt port, Matalon[432] care se găseşte la 130 stadii (24,05 km) depărtare. Prin întreg oraşul curge, străbătîndu-l, rîul Lethaios[433].

12 Din Leben erau Leucocomas şi iubitul lui, Euxynthetos, despre care vorbeşte Theophrast în lucrarea sa Despre dragoste, zicînd că una din încercările la care 1-a supus Leucocomas pe Euxynthetos a fost aceea de a-i aduce cîinele din Prasos[434]. Iar prasienii sînt vecini cu lebenii, aflîndu-se la 70 de -stadii (12,95 km) depărtare de mare şi la 180 (33,30 km) de Gortyna. Am spus mai sus[435] că Prasos era oraşul eteocreților şi ca aici se găsea templul lui Zeus Dictaios. Căci şi Diete se află prin apropiere, nu cum spune Arătos aproape de muntele Ida[43e]. De fapt, Diete se găseşte la 1.000 de stadii (185 km) depărtare de îda, spre răsărit, dar numai la 100 de stadii (18,50 km) de capul Samonion. între Samonion şi Cherronesos[437] era situat oraşul Prasos, la 60 de stadii (11,10 km) mai sus de la mare. El a fost distrus din temelii de către locuitorii Hierapytnei[438]. Nici Callimach[439] nu prezintă lucrurile corect, după cîte se spune, anume că Brîtomartis[440], pentru a scăpa de silnicia lui Minos, a sărit de pe muntele Diete şi a căzut într-o plasă de pescari, fapt pentru care kydoniații au numit-o Dictynna[441], iar muntelui i-au zis Diete. Numai că oraşul Kydonia nu se află în vecinătatea acestor locuri, ci este situat la capătul de apus al insulei. Un munte al Kydoniei este Tityros[442] pe coastele căruia se află un sanctuar nu cu numele Dictaion, ci Dictynna-ion[443]. 479

13 Kydonia este situată la mare cu vederea spre Laco-nia, la aceeaşi depărtare de cele două localități, Cnossos şi Gortyna, şi anume cam la 800 de stadii (148 km) de fiecare, apoi de Aptera[444], la 80 de stadii (14,80 km), iar de marea din aceste părți, la 40 (7,40 km). Portul Apterei este Kisamos[445]. Vecinii dinspre apus ai kydoniaților sînt polyrrhenii[446], la care se găseşte sanctuarul Diotynnei. Aceştia se află cam la 30 de stadii (5,55 km) depărtare de mare, la 60 (11,10 km), de Phalasarne. înainte vreme ei locuiau risipiți în sate. Apoi s-au aşezat printre ei achei şi laconieni şi împreună au împrejmuit cu zid un loc întărit de la natură, cu vederea spre miazăzi.

lor le aparţine şi Rhytion^ ca si ,,,*" ?st£!s- Gortyniem-
tos ?i Rhytion, (zice Homer - Phato;n ^^ ^
Patria lui Epimenides carTl ™ haiSiOS e ra> se spune, şi
purificări^. S- mpUS vers urile epice pentru
Privi '^raju nLytetosU7 """^ * ^ ?i W^S acesta avea u», Cr ,, '•
"vT Pomenit * mai *»*«*« sanctuarul zeiţei Brw! ^T^' fa Care se ^
V alături de acestT 1 ' "gt ^^ în »C^-™i dăinuie astăz ar SrW
M"™, * L^as*«153> nu «. pe-aî prim X I au oc ? 1 " >" *■***
în^ doilea, cnossieniirdu^c^Sstt^r-31 *** ^

za456 că cele zece «JI ' ' EPhoros precizea-
întemeiatedup^ războiuT?-6 V*^ ***** au fost
Însoţit peAh£&i 33* K* «" »-
*» gura lui Odvsseus cifrTi 0 de ora" Lf^ ^
caţie este convineătnai* AU- \ ■ ?" Aceasta expli
că cele zece orasf au fn.f ? ^ d™Potrjva> P«rind
meneus^a. ObTec a ce lil Awr„se ^ du?™^ii lui Ido-
Parte, poetul S^J^JTu^l X * * * °
de oraşe neapărat pe vre4a r£bo2? t • * -*™1 10C
grabă pe vremea sa XrlT f azboi ului troian, ci mai de-
dacă aceastlpL:' L fi I!^ * nu me !f Sau P**™; au trăit pe
acelLauriM ^l I-Tî» dmtle cei car? unde spune Sn ™T£ (ft ^^M,
ca în CWj„„«« abia atunci afî f™ eTOV'lui)'fa «"ula avea 90 de
oraşe Pretare textuluH D /T^ " * ^ V«« de ^

nu e cu putință să fi fost distruse de dușmani orașele cu pricina. Căci de vreme ce poetul spune:

> „Idomeneus pe toți tovarășii săi în Creta „înapoi îi aduse pe cîți din război scăpară. „Marea nu-l înghiți pe nici unul dintr-însifi^

de bună seamă ar fi consemnat și această distrugere. Dar de fapt, Odysseus n-a avut știre de nimicirea celor zece orașe, pentru că el nu s-a întîlnit cu nici unul dintre greci, nici în timpul peregrinărilor sale, nici pe urmă. Dar celălalt erou care, în cursul întregului război, a fost alături de Idomeneus și împreună cu el a scăpat teafăr din primejdiile drumului, e cu neputință să nu fi aflat în timpul asediului, mai ales după întoarcerea acasă, despre nenorocirea care 1-a lovit pe Idomeneus în patria sa. Iar dacă (Idomeneus) a scăpat nevătămat din război împreună cu toți tovarășii săi, înseamnă că el s-a întors destul de puternic, astfel că dușmanii lui n-au putut strînge atîtea forțe împotriva lui încît să-i distrugă zece orașe.

16 Aceasta este, așadar, descrierea țării cretanilor. Cît despre constituția acestora, pe care a compus-o Ephoros[460], va fi destul să parcurgem cele mai importante etape. Legislatorul acestei insule, precizează Ephoros, a pus ca principiu fundamental ideea că bunul suprem al oricărei cetăți este libertatea. într-adevăr, singură libertatea asigură ca bunurile să aparțină celor care le-au dobîndit, în vreme ce în robie ele sînt ale cîrmuitorilor și nu ale supușilor. Apoi cei care și-au dobîndit libertatea trebuie totodată să și-o păstreze. Buna înțelegere se înfăptuiește prin suprimarea dezordinii, pe care o nasc lăcomia și risipa. într-adevăr, toți cîți trăiesc cumpătat și frugal nu lasă să se cuibărească în sufletul lor invidia, nici nedreptatea, nici ura față de semenii lor. De aceea legislatorul a impus copiilor să frecventeze așa-numitele agelai[461], iar cei vîrstnici să ia parte la mesele comune sau syssitia care se cheamă[1] an-dreia[462], pentru ca cei mai săraci, nutrindu-se pe socoteala obstei, alături de cei cu stare, să aibă parte de condiții

eSaie cu ei«3 . . -----'----------

481

1 ?, a mai muJtnr i? PeanuJui a* a ,,, ' Pe seama ca
Pre^te daruri ia Ş^/^e cea de &^***fc«0f
—«* axmeie. > Jar cele
^ Unii466
"* crerane Par'f(7ntl,nuă EpWosî -
întat> ^r sparrf .^ ,iaco niene; i r^« Ca multe din r
^ ^^S ^ P-^t^ -anii]e4r

«nt armele. azbol> «r cei e ffla;
i/ 1 /rti\"4fifl
fuklile cretane^ar f i"""« *PAoroO -

ic^f-s Set W - >fet^

mai3,16 ,Cît£Va orăSri"6^- ^ Weni sT *"«£ vecni deeft ceie m
f n Ca obfceiuWI- i a æ?ria R~
f "fJe «etrop6 Je7Jo f"nd nCoioni,ti TpTn^S ^"ieniW J
armuiti mS bVe 1^ «te aCd« ^^ obi-'

dec^ ribdSe d^a,?ho,os, pentru 3en£a ra^» ^ oarece * uneie !•
?*/ Prin cA"wt "" trebl»'e să?

"P1 ?QU prea b]ne: 452

I

„încă un cretan care nu cunoaşte marea"[467]; în prezent însă ei şi-au pierdut supremaţia maritimă. Şi chiar dacă anumite oraşe din Creta sînt colonii spartane, ele n-au fost silite să[1] rămînă statornice rînduielilor stabilite de întemeietori, doar multe dintre oraşele colonii nu mai păstrează datinile metropolei, după cum multe chiar dintre oraşele de baştină în insulă, fără să fie colonii, au aceleaşi obiceiuri ca şi coloniile.

ÎS Legislatorul spartanilor, Lycurg, este cu cinci generaţii mai tînăr decît Althaimenes care a călăuzit colonia spartană în Creta. într-adevăr, s-a transmis din generaţie în generaţie ştirea că Althaimenes era fiul lui Kissos care a întemeiat Argosul, cam în acelaşi timp cînd Procles[468] a populat Sparta. Iar Lycurg, toată lumea o recunoaşte, a trăit în a şasea generaţie după Procles. Evident, imitaţiile nu premerg modelele pe care le urmează, după cum nici faptele mai noi nu au loc înaintea celor mai vîrstnice. Dansul care se practică la lacedemonieni ca şi ritmii şi peanii, care se arată după o anumită regulă, şi multe alte rînduieli se cheamă' cretane la spartani, ca unele ce-şi au izvorul în Creta. Dintre magistraturi, unele au aceeaşi organizare şi aceleaşi denumiri, ca de pildă sfatul bătrînilor şi ordinul cavalerilor (afară de faptul că ordinul cavalerilor din Creta are şi cai; de aici se poate scoate dovada 482 că este mai vechi ordinul cavalerilor din Creta, pentru că acesta păstrează sensul de obîrşie al cuvîntului hlppeus „cavaler"[469]. Spartanii însă nu au cai). Dar eforii, deşi au aceleaşi sarcini administrative ca şi magistraţii din Creta zişi cosmoi, sînt desemnaţi totuşi prin nume diferite. Sysshiile, sau mesele comune, se mai numesc şi astăzi andreia, adică „bărbăteşti" la cretani, la spartani însă ele nu s-au mai păstrat, cu toate că mai demult purtau aceeaşi denumire, cel puţin după cîte atestă Alcman în următoarele versuri:

„La cina fi horele comune ale bărbaţilor, Peanul
sâ-l intonăm cuvine-se, (fraţilor)^®.

19 Cretanii povestesc[471] — continuă Ephoros — că si la ei a sosit Lycurg pentru următoarea pricină. El avea un frate mai vîrstnic numit Polydectes. La moartea acestuia, i-a rămas soția gravidă. Pînă la un timp, a cirmuit țara
. Lycurg în locul fratelui său, iar după naşterea copilului, a devenit tutorele acestuia, căruia i se cuvenea domnia. Odată cineva i-a spus din rea voință că ştie limpede că el va ajunge rege. Lycurg, presimțind că această vorbă, aruncată oarecum la întîmplare, ar putea fi de fapt o acuzație calomnioasă de complot împotriva copilului, te-mîndu-se deci ca nu cumva, de s-ar întîmpla să moară copilul, duşmanii săi să arunce asupra lui vina, a plecat în Creta. Aceasta este pricina ce se dă în legătură cu exilul lui Lycurg din patrie. Ajuns, deci, în Creta, Lycurg a frecventat cu rîvnă pe Thaletas care era muzician şi legislator, află de la acesta felul în care Rhadamanthys si apoi Minos promulgau legile în fața oamenilor ca şi cum ar proveni de la Zeus. După aceea, el a călătorit şi în Egipt şi a învățat şi legile din acele părți ale lumii. Ba s-a întîlnit, după cîte susțin unii, şi cu Homer, care trăia pe atunci în Chios[472], apoi a plecat din nou în patria sa, unde 1-a găsit domnind pe Charilaos, adică pe fiul fratelui său Polydectes. A început, deci, să promulge legi, ducîndu-se mereu să consulte zeul de la Delfi şi aducînd de acolo poruncile, aşa cum şi cei din jurul lui Minos le aduceau din peştera lui Zeus, şi alte mai multe asemenea lor.

20 Cele mai importante rînduiali cretane — citate de Ephoros — iată cum se prezintă. La cretani sînt siliți să se căsătorească deodată toți tinerii cîți au fost separați în aceeaşi perioadă din ceata copiilor; iar fetele măritate nu se duc imediat la soții lor, ci numai după ce sînt în stare să conducă gospodăria. Dota unei fete, dacă are frați, este jumătate din partea ce se cuvine fiecărui frate[473]. Copiii trebuie să învețe să scrie şi să citească, să cunoască cîntecele prescrise de legi şi cîteva măsuri de muzică. Apoi
483 încă de tineri îi aduc la mesele comune ale bărbaților.
Acolo,$_{T}$.şezînd pe jos, se ospătează la un loc cu bărbații,

purtînd haine grosolane, aceleaşi şi iarna şi vara; la masă ei se servesc singuri şi servesc şi pe bărbaţi. Ei se întâlnesc să-şi măsoare puterile în luptă, fie în aceeaşi syssitie, fie unii contra celor din alte syssitii. în fiecare grupare de bărbaţi, în fruntea copiilor stă un instructor ce răspunde de educaţia lor. Tinerii mai mari sînt înrolaţi în adunările zise agelai; aceştia sînt recrutaţi dintre copiii familiilor celor mai nobile şi mai puternice, fiecare apoi adună în jurul său cît mai mulţi ortaci cu putinţă. Fiecare grupare are un şef, cel mai des deţinînd această onoare tatăl băiatului care i-a întrunit; acest şef are puterea să-i scoată la vînătoare şi la alergări şi să pedepsească' pe neascultător. Toţi sînt hrăniţi pe socoteala obştei. în zilele anume hota-rîte, se întîlneşte o grupare de copii contra alteia, în vreme ce flautul şi cu lira ţin tactul marşului de luptă, aşa cum obişnuiesc s-o facă la război; uneori se şi rănesc în bătaie, dîndu-şi lovituri, unele cu mîna, altele, cu arme (fără) fier[474].

21 Obiceiul cretanilor în relaţiile amoroase este cu totul aparte. în primul rînd, ei nu-şi înduplecă' fiinţele pe care le iubesc prin convingere, ci prin răpire. îndrăgostitul îşi anunţă prietenii cu trei sau mai multe zile înainte că are de gînd să facă o răpire. Pentru cretani este una din cele mai ruşinoase comportări să ascundă băiatul sau să nu-1 lase să meargă pe drumul hotărît; este ca şi cum ar mărturisi că băiatul n-ar fi vrednic să aibă parte de un astfel de îndrăgostit. Apoi, adunîndu-se la un loc, în cazul că îndrăgostitul este unul din egalii adolescentului sau îl întrece, şi sub alte raporturi, dar mai ales în rang, îl urmăresc pe răpitor şi-i iau înapoi băiatul, dar numai aşa cu blîndeţe şi ca să împlinească cerinţele legii, apoi i-1 încredinţează bucuroşi să-1 ducă de-a binelea. Dacă, dimpotrivă, îndrăgostitul este nedemn de băiat, (prietenii acestuia) i-1 iau csi adevărat. Urmărirea nu încetează pînă ce băiatul nu este dus în gruparea de bărbaţi a răpitorului. Ei socot vrednic de iubire nu pe cel ce se distinge în frumuseţe, ci în bărbăţie şi corectitudine. Iar răpitorul, după ce 1-a copleşit de daruri pe băiat, îl duce unde vrea el, la ţară.

în însoțesc atunci cei care l-au ajutat la răpire, iar după ce se ospătează şi merg împreună la vînătoare timp de două luni (pentru că nu este îngăduit să țină băiatul mai multă vreme), se întorc în oraş. Băiatul este lăsat să plece după ce a primit în dar echipament militar, un bou şi o cupă. Acestea sînt darurile prevăzute de lege ... şi, (pe lîngă acestea), altele mai multe şi mai costisitoare încă astfel încît, din pricina cheltuielilor prea mari, contribuie şi prietenii. Băiatul jertfeşte boul lui Zeus şi ospătează 484 pe cei care l-au însoțit la întoarcere, apoi se pronunță despre legătura sa cu amantul, dacă i-a făcut plăcere sau nu, deoarece legea prevede şi acest lucru, anume ca în cazul că cineva s-a purtat violent cu băiatul în timpul răpirii să-i fie îngăduit să'-I pedepsească şi să se despartă de amant. Pe de altă parte, pentru cei frumoşi la înfățişare şi din părinți iluştri, este o ruşine să nu-şi găsească amanți, ca şi cum ar suferi acest neajuns datorită felului lor de a fi. Altfel, au parte de cinstiri aceşti însoțitori de amanți (căci aşa li se spune celor răpiți).

Printre altele, la spectacole şi pe stadioane, ei ocupă locurile cele mai de cinste şi li se îngăduie să se distingă de ceilalți, îmbrăcînd haina dăruită de amanți. Şi nu numai atunci, ci şi după ce au ajuns adulți, o poartă ca pe o îmbrăcăminte de distincție, după care fiecare va fi recunoscut că a fost iubitul cuiva. Căci cel iubit se cheamă cleinos „vestitul", iar îndrăgostitul se numeşte philetor „amant". Acestea sînt obiceiurile în legătură cu dragostele.

22 Cretanii îşi aleg zece magistrați numiți cosmoi[415]. Pentru treburile supreme, ei folosesc sfetnici numiți bă-trîni. Sînt aleşi în acest colegiu al bătrînilor cei care au fost socotiți demni de magistratura aşa-zişilor cosmoi şi care s-au dovedit şi în alte privințe oameni de vază. Am socotit că merită să descriu constituția cretanilor, datorită originalității şi renumelui său. Astăzi însă multe din aceste datini nu mai dăinuie, ci, aşa cum se întîmplă şi în alte provincii^cretanii se administrează acum în general după edictele romane.

CAPITOLUL V

1 Insulele din jurul Cretei sînt: Thera[476], metropola cyrenienilor şi colonia lacedemonienilor; în apropierea acesteia este Anaphe[477], în care se află templul lui Apol-lon Aigletes[478]. însuşi Callimach pomeneşte de acesta, cînd astfel:

„Aigletes si Anaphe, vecină cu Thera Laconă"^9, cînd,

referitor la Thera, astfel:

„Mamă a patriei mele cu caii cei mîndri"[iso].

Thera este întinsă, avînd un perimetru de 200 de stadii (37 km), şi este situată în dreptul insulei Dia[481] de lîngă Heracleionul oraşului Cnossos; de Creta, ea se află la 700 stadii (129,50 km) depărtare. în vecinătatea ei sînt situate insulele Anaphe şi Therasia[482]. La 100 de stadii (18,50 km) depărtare de Thera se află insulita Ios[483], în care, după cîte spun unii, a fost înmormîntat poetul Ho-mer[484]. De la Ios spre apus, se întîlnesc insulele Sikinos, Lagusa şi Pholegandros[485], căreia Arătos îi zice[486], „insula de fier", datorită terenului ei stîneos[487]. Aproape de acestea se află Kimolos[488], de unde provine pămîntul kimolia. De aici, la o depărtare cît vezi ou ochii, se află insula Siph-nos[489], pe socoteala căreia circula zicala „arşicele din Slph-nos"[490], din pricina lipsei ei de însemnătate. Dar încă mai aproape şi de Kimolos şi de Creta este insula Melos[48'], care este mai însemnată decît cele precedente, aflîndu-se la 700 stadii (129,50 km) depărtare de capul Skyllaion al pro-montoriului Hermionic[492] şi aproape la aceeaşi distanţă şi de Dictynnaion. Athenienii odinioară, trimiţînd aici o ex-pediţie, au ucis foarte mulţi bărbaţi în floarea vîrstei[493]. 48 Acestea sînt deci insulele din marea Cretei. Următoarele aparţin mai degrabă mării Egee; mai întîi insula Delos, apoi în jurul acesteia, Cicladele, iar lîngă Ciclade, Spo-radele[494], din care fac parte şi insulele pomenite mai sus din jurul Cretei.

2 In Delos, aşadar, oraşul este situat în cîmpie, ca şi templul^ lui Apoîlon şi cel al Latonei. Mai sus de oraş, se înalţă un munte golaş şi stîncos, numit Kynthos[495]; un rîu nu prea mare, cu numele Inopos[496], traversează toată insula, care, de altfel este destul de mică'. Ea se bucură însă de^ mare cinstire încă din timpuri străvechi, începînd chiar din vremurile eroice, datorită zeilor ei[497]. Mitologia spune ca aici s-a uşurat Letona de durerile naşterii lui Apollon şi a Artemidei:

»Delos'nainte era insulă rătăcitoare,

— zice Pindar[498],

Pe valuri, bătută de multe vînturi, umblătoare;
Dar tind fiica lui Coes, sfîsiată de-ale naşterii dureri,
S>-a pus în ea piciorul, lipsită de puteri,
Din străfunduri patru coloane au răsărit,
Pe vîrful lor, cu bază de oţel, stinca-nţepenit,
Şi după ce născu în insula pe stîlpi priponită,
Vlăstarele-si privi Latona fericită'".

La creşterea renumelui ei au contribuit şi insulele înconjurătoare, numite Ciclade, care, în semn de cinstire, trimit regulat pe socoteala obştei soli şi jertfe şi coruri de fecioare care ţin la Delos adunări solemne măreţe[499].

3 La început, aşadar, se vorbea de douăsprezece Ci clade; s-au adăugat apoi la ele mai multe altele. Artemidoros număra cincisprezece, cînd vorbeşte despre insula Elena[500], arătînd că aceasta se întinde, în lung, de la Thoricos pînă la Sunion, avînd cam 60 de stadii (11,10 km) lungime, pentru că de la aceasta, susţine[501] el, încep Cicladele propriu-zise. El desemnează apoi insula Keos ca cea mai apropiată de Elena, iar după Keos, pomeneşte insulele Kythnos, Seriphos, Melos, Siphnos, Kimolos, Prepesinthos, Oliaros şi, pe lîngă acestea, Păros, Naxos, Syros, Myconos, Tenos, Andros, Gyaros[502]. Eu sînt de acord să le socot în numărul celor douăsprezece pe toate cele-

lalte, mai puțin însă insulele Prepesinthos, Oliaros şi Gya-IOS. Eu însumi, cînd am fost într-una din ele, la Gyaros, am aflat de existența unui cătun locuit de pescari. Cînd eram pe cale să părăsesc insula, am întîlnit un sol, unul din pescari, trimis de obşte la Caesar Augustus (pentru că Caesarul se afla atunci la Corintih, unde sosise ca să-şi sărbătorească triumful de la Actium)[503]; călătorind pe mare împreună, pescarul a lămurit pe cei care-1 întrebau că merge în solie ca să ceară uşurarea birurilor, pentru că plătesc 150 de drahme, cînd şi 100 de drahme cu greu le achită[504]. Lipsurile acestora le scoate în lumină 486 şi Arătos în versurile lui privitoare la frugalitate:

> „0, Letona, m-ai făcut o insulă săracă, Asifderea
> cu fierosul Pbolegandru de uscată, Sau poate cu
> ostrovul Gyaros asemănător"^.

4 Insula Delos, aşadar, care şi aşa a fost vestită, s-a înălțat încă şi mai mult după ce Corinthul a fost distrus de romani[506], deoarece s-au mutat atunci în insulă negustorii, pe care i-a atras scutirea de impozite de care beneficiau templul şi portul său prielnic, acesta fiind situat într-un loc oportun, tocmai în calea celor care fac drumul pe mare din Italia şi din Elada în Asia. într-adevăr, măreția sărbătorilor de aici atrage după sine negustorimea. Cu acest prilej obişnuiau să vină în insulă, printre alții, mai cu seamă romanii, şi mai ales pe vremea cînd Corinthul mai era încă neatins. Atenienii, cînd au ajuns stăpîni pe insulă[607], s-au îngrijit cu prisosință şi de sărbători şi de negoț. Dar generalii lui Mithridates[508], care au năvălit în insulă, şi tiranul care a aţîţat-o la răscoală împotriva atenienilor au pustiit-o complet. Romanii au cucerit insula pustie, după ce regele Mithridates s-a retras în patria sa. De atunci, insula Delos a continuat pînă astăzi să ducă lipsuri. în prezent, o stăpînesc atenienii[509].

5 Rhenaia[510] apoi este o insuliță pustie, la patru stadii (0,74 km) de Delos; aici se află mormîntul celor din Delos, pentru că nu este îngăduit să se înmormînteze nici

să se ardă leşurile chiar în Delos. De asemenea, nu e permis nici cîini să se crească în această insulă; mai demult, ea se numea şi Ortygia[511].

6 Insula Keos[512] avea patru oraşe, dar numai două i-au mai rămas, Iulis şi Carthaia[513], în care au fost cuprinse şi celelalte, anume Poieessa în Carthaia, iar Coressia[514] în Iulis. Din oraşul Iulis era poetul liric Simonides[515], şi ne potul de frate al acestuia, Baochylides[516], ca şi medicul Erasistratos[517], şi unul din filozofii peripatetici, cu numele Ariston, cel care a imitat pe Bion Borysthenitul[518]. Se pare că locuitorii din Iulis au dat odinioară o lege, la care face aluzii şi Menandru, în următoarele versuri:

> Phania, legea keienilor, este prea frumoasă, Cine ferice nu poate să trăiască Mai bine-i ca, el să se prăpădească^.

Această lege[520] prescrie, după cîte se pare, ca cei care au depăşit vîrsta de şaizeci de ani să fie otrăviți cu cucută, pentru ca hrana să le ajungă celorlalți. Şi odinioară, în timpul unei împresurări la care i-au supus atenienii, keienii au votat, se spune, ca cei mai vîrstnici dintre ei să moară, după ce s-a hotărît anume limita vîrstei; dar atenienii au pus atunci capăt împresurării[521]. Oraşul Iulis este situat pe un munte, cam la 25 de stadii (4,63 km) depărtare de mare; stațiunea lui navală este un loc în care s-a construit Coressia, a cărei incintă nu are nici măcar aspect de sat. 487 Există şi lîngă Coressia un templu al lui Apollon Srnin-thios[522], la fel şi lîngă Poieessa; între templu şi ruinele Poieessei se găseşte templul Arhenei Nedusia[523], pe care 1-a înălța Nestor după întoarcerea sa din Troia. Mai este si un rîu, Elixos[524], în preajma Coressiei.

7 Dincolo de Keos sa» află' insulele Naxos şi Andros, vrednice de pomenit, ca şi Păros[525]; ultima este patria de origine a poetului Archilochos[526]. Parienii au întemeiat oraşele Thasos şi Parion[527] în Propontida. în acesta din urmă se spune că se găseşte acel altar vrednic de văzut

care avea laturile fiecare de un stadiu[528] (0,185 km). în Păros se află piatra numită marmora de Păros, foarte bună pentru sculptură.

8 Urmează apoi Syros (cu prima silabă lungă), din care era Pherekydes[529], fiul lui Babys; Pherekydes atenianul[530] este mai tînăr decît acesta. De această' insulă pare că vor beşte Homer, numind-o Syria, în versurile:

„<3 insulă, care se cheamă Syria
Numită mai-nainte Ortygia[531].

9 Dincolo de Syros este situată insula Myconos[532], sub care se povesteşte că zac ultimii giganţi ucişi de Heracles; de aici s-a născut proverbul: „Toţi sub un singur My conos", pe socoteala acelora care pun sub acelaşi cap de acuzare plîngerile cele mai disparate de la natură. Ba unii mai zic myconilor „cheli", pentru că această boală a părului era foarte răspîndită în insulă.

10 Seriphos[533] apoi este insula în care Dictys, spune povestea, a pescuit în plasa sa o ladă în care erau Perseu şi mama lui, Danae, aruncaţi în mare de tatăl Danaei cu numele Acrisios; în această insulă a fost crescut Perseu, se spune, şi, după ce a adus capul Gorgonei, 1-a arătat seriphienilor şi toţi s-au preschimbat în stane de piatră[534]; Perseu le-a pricinuit această nenorocire, pentru a-şi răz buna mama, pentru că regele Polydectes a luat-o de soţie împotriva voinţei sale, ajutat de seriphieni. Atîta este de stîncoasă insula aceasta, încît poeţii comici, care fac glume pe socoteala ei, spun că insula Seriphos însăşi a fost schim bată[1] în piatră de către Gorgonă.

11 Insula Tenos are un oraş nu prea mare; dar templul lui Poseidon aflat într-o dumbravă din afara oraşului este mare şi vrednic de admirat; în el s-au construit şi săli mari de mese, semn că aici se aduna o mulţime destul de mare de vecini care veneau să jertfească împreună cu ei la sărbătorile lui Poseidon[535].

12 Insula Amorgos[336] face parte din Sporade; de aici se trăgea poetul iambic Simonides[537]; tot dintre Sporade sînt insulele Lebinthos şi Leros[538], (aproape de coasta Cariei):

> Şi acest stih aparţine lui Phokylides, Lerienii sînt răi, nu unul da şi altul ba, Ci cu toţii de-a valma, afara de Procles, Care-i tot din Leros, bine-tiţeles[S3a].

488 într-adevăr, oamenilor din Leros le-a mers vestea de oameni perverşi.

13 în apropiere se află şi Patmos şi Corassiai, care sînt situate la apus de Icaria, iar Icaria[540], la rîndul său, se află' la apus de Samos. Icaria este o insulă pustie, dar are păşuni pe care le folosesc samienii. Cu toate că nu e populată, ea este totuşi o insulă vestită şi, după ea, pînă şi marea vecină se cheamă Icarică[541]; în această mare sînt situate, pe îîngă insula cu acelaşi nume, şi Samos şl Cos, precum şi insulele de curînd pomenite, Corassiai, Patmos şi Leros. Muntele Kerketeus care se ridică' pe teritoriul insulei Icaria este la fel de vestit, ba chiar mai presus decît muntele Ampelos[542], care domină' oraşul Samos. Cu marea Icarică se uneşte înspre miazăzi marea Carpathică[543], cu aceasta din urmă se învecinează marea Egiptului, iar înspre apus, marea Cretei şi marea Lybiană.

14 Şi în marea Carpathică se află multe din insulele Sporade, mai cu seamă între Cos, Rhodos şi Creta. Dintre acestea mai de seamă sînt Astypalaia, Telos, Chalkia[544] şi acelea pe care le înşiră Homer în Catalog:

> „Cei din Nisyros, Carpathos, Casos, aşijderea ţi Cos, Din oraşul Eurypylos, şi din Calydnai"[ui]

în afară de Cos şi de Rhodos, despre care vom vorbi mai tîrziu, pe celelalte nai le considerăm din arhipelagul Sporadelor, dar le-am menţionat şi în acest Ioc, cu toate

că ele se află mai aproape de Asia decît de Europa, deoarece descrierea însăşi ne-a impus oarecum ca, odată cu Creta şi cu Cicladele, să cuprindem şi Sporadele. în descrierea Asiei apoi, vom parcurge insulele cele mai vrednice de pomenit învecinate cu acest continent, cum sînt insulele Cipru, Rhodos, Cos, şi pe cele situate de-a lungul ţărmului: Samos, Chios, Lesbos şi Tenedos[346]. Pentru moment, vom înfăţişa celelalte Sporade care sînt vrednice de pomenit.

15 Astypalaia este situată destul de departe în largul mării; ea are şi un oraş. Insula Telos[547] se întinde în lungul Cnidiei[548], fiind alungită, înaltă şi îngustă, avînd un perimetru cam de 140 de stadii (25,90 km); ea are şi un loc de acostat. Chalkia se află la 80 de stadii (14,80 km) depărtare de Telos, la 400 de stadii (74 km) de Carpathos, şi la aproape dublul acestei distanţe, de Astypalaia; ea are şi o aşezare omonimă, un templu al lui Apollon şi un port.

16 Insula Nisyros[549] este situată la miazănoapte de Telos, cam la 60 de stadii (11,10 km) depărtare de aceasta ca şi de Cos[550]; ea are formă rotundă şi înaltă iar solul său stmcos este format din piatră de moară. Locuitorii din veci nătate de aici scot piatră[1] de moară din belşug. Insula are, de asemenea, şi un oraş cu acelaşi nume, mai are apoi şi un port, ape termale şi un templu al lui Poseidon[551]. Cir cumferinţa ei este de 80 de stadii (14,80 km). Există şi cîteva insulițe lîngă ea socotite ale nisyrienilor. Se spune că Nisyros este smulsă din Cos, adăugîndu-se drept expli 489
caţie şi o poveste că Poseidon, urmărind pe Polybotes[552], unul din giganţi, a rupt cu tridentul o parte din Cos şi a aruncat-o în el, iar acea bucată azvîrlită a devenit insula Nisyros care acoperă gigantul ce zace sub ea. După alţii, uriaşul ar zăcea sub insula Cos.

17 Insula Carpathos, căreia Homer îi zice Crapathos[553], este înaltă şi are o circumferinţă de 200 de stadii (37 km). A avut patru oraşe şi un vestit renume, după care şi-a primit numele şi marea din preajma ei. Unul din oraşele

acestei insule se numea Nisyros[554], la fel ca insula nisyri-enilor. Oraşul este situat în faţa ţărmului Libyei numit Leuke Acte sau „Coasta Albă"[555], care se află cam la 1.000 de stadii (185 km) depărtare de Alexandria şi cam la 4.000 (740 km) de Carpathos.

18 Insula Casos[556] se găseşte la 70 de stadii (12,95 km) depărtare de Carpathos şi la 250 (46,25 km) de capul Samonion al Cretei. De jur împrejur ea numără 80 de stadii (14,80 km). Există' în ea şi un oraş cu acelaşi nume şi mai multe insule în jurul ei zise insulele casienilor.

19 Se spune că insulele Sporade au fost numite de Homer[557] Calydnai; una dintre ele este Calymna[558]. S-ar putea însă ca, aşa după cum insulele vecine şi supuse nisyrienilor şi casienilor au primit numele acestora, tot astfel şi insulele din jurul Calymnei să-şi fi primit numele după al acesteia, care poate pe atunci se chema Calydna. Unii spun că sînt două insule Calydnai: Leros şi Calymna, de care vorbeşte şi Homer; Dametrios Skepsios însă susţine[559] că insula a avut nume de plural, Calymnai, ca Athe-nai şi Thebai[560]; forma de singular folosită de Poet trebuie înţeleasă ca un hyperbaton[561]. Numai că Homer nu vorbeşte ră'spicat de insulele Calydnai, ci doar astfel:

> Cei din Nisyros, Crapathos, Casos; asijderea fi Cos, Din oraşul Eurypylos, si din Calydnai^.

întreaga producţie de miere insulară este deosebit de valoroasă[563]; ea rivalizează cu mierea attică, mai cu seamă cea din aceste insule, şi mai presus de toate, mierea din Calymna.

'.

NOTE

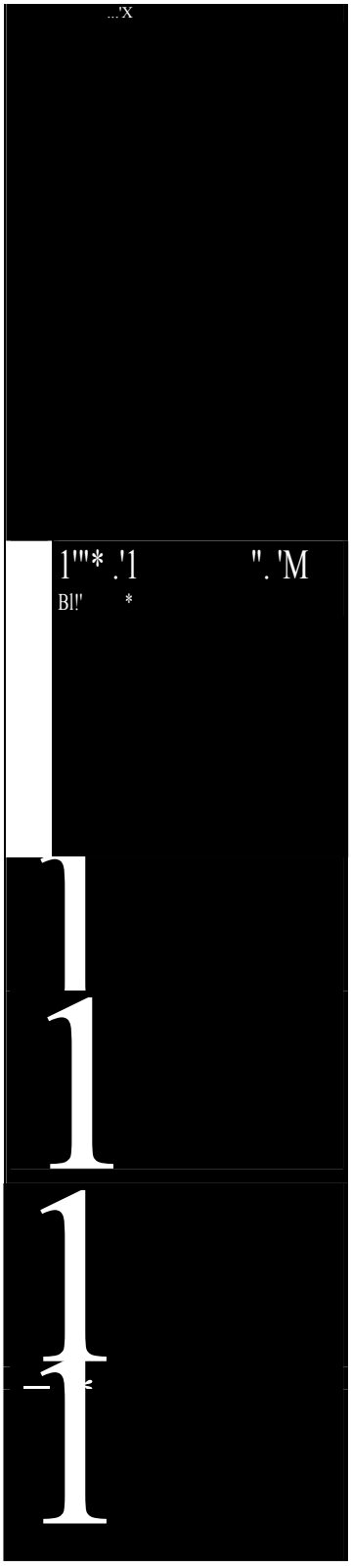

[1] Oinotria este unul din străvechile nume date Italiei sudice, uneori Ita liei întregi, în cinstea lui Oinotros, fiul lut Lycaon, regele Arcadiei, care, după legendă, pe la sfîrşitul secolului XVIII î.e.n., s-ar fi stabilit în Italia de sud, pe pămîntul ausonilor.

[2] Golfurile Tarentin (Tarentinus) şi Posidoniates (sau Paestanus), în sudul Italiei, între călcîiul şi botul cizmei.

[3] Deci numele Italia desemna, la origine, numai sudul oinotric. Italii erau un trib al oinotrilor. De la ei vine numele, devenit atît de ilustru, al întregii peninsule.

[4] Liguria (Ligystica) întreagă pînă la Var. Vezi nota 24 la cartea a IV-a.

* Istria (sau Histria), Istria de azi, era peninsula din nordul mării Adriatice care făcea parte din regio X: Veneția şi se mărginea cu Liburnia din provincia Dalmația. Istria a fost cucerită de romani în 221 î.e.n. şi transformată în provincie romană în 153 î.e.n., pentru ca apoi să fie înglobată în teritoriul privilegiat al Italiei.

[6] Polae, azi Pola, formînd sub Augustus colonia romană Pietas lulia, era un oraş al Istriei, pe coasta Adriaticei. Vezi şi nota 95 la această carte.

[7] La începutul istoriei lor, aveau cetățenia romană, cum era firesc, numai locuitorii Romei, apoi dreptul de cetățenie a fost acordat treptat şi cu diferite grade restrictive locuitorilor din Latium, locui torilor întregii Italii şi în sfîrşit unora dintre locuitorii provinciilor supuse. Abia sub Caracalla, la începutul secolului al IH-lea, cetățenia a fost generalizată pentru orăşenii din întregul imperiu roman.

[8] Galii si veneții Cisalpinei; este vorba de locuitorii de la nord de Aperiini, care, pînă la August, au făcut parte din Gallia Cisalpină, pentru ca apoi să fie înglobați în regiunile Italiei. Gallia Cisalpină (sau Citerior sau Togata, spre deosebire de Gallia din Franța de azi, care era Ulterior sau Braccata) se împărțea prin fluviul Padus în Gallia Cispadana (care avea să devină Regio VIII: Aemilia, după

August) şi în nord Gallia Transpadana (care avea să fie divizată de August în Reggio X: Veneția et Histria şi Regio XI: Transpadana). Rîul Rubico (Rubicon), azi Fiumicino, situat puțin la nord de Ariminum (Rimini) era, pînă la August, granița dintre Italia şi provincia Cisalpină. — Veneții, locuitorii Veneției, o populație de veche cultură, socotită de origine ilirică; sub presiunea celților, ei au intrat de bună voie în alianța romană şi apoi sub autoritatea directă a Romei.

[9] Arimin(i)um, azi Rimini, era un oraş antic al Italiei, situat la Marea Adriatica în regiunea VIII Aemilia. Caesar, după ce a trecut Rubkonul, a pus stăpînire pe acest oraş, în 49 î.e.n.

[10] Promontoriul lapygiei sau Calabria era cea mai sudică peninsulă a Ita liei, situată în partea de sud-est a ei, în regiunea II Apulia et Calabria.

[1] Ravenna, vechi oraş al Italiei situat între lagunele de pe țărmul Adriaticei, la sud de Padus, în regiunea Aemilia. Port important în antichitate, bază a flotei militare romane din Adriatica, se află azi la o considerabilă depărtare de mare, ca o consecință a înnisipă-rilor coastei.

[2] Adică prin catahreză (gr. Kaxâxsit"?), figură retorică constînd din folosirea abuzivă a unui cuvînt, a unui termen.

[3] Despre salassi, în Transpadana, în arcul Alpilor, vezi nota 490 la cartea a IV-a.

[14] Este vorba de cîmpia Fadului, de 2 100 stadii, zice Strabon, în lung şi în lat (382,50 km). Adevărul este că această cîmpie este mai mult lungă decît lată.

[15] Ancona, vechi oraş al Italiei, port important la Adriatica. A fost fundat de Syracusa, în regiunea Picenum, în secolul al IV-lea î.e.n.

[16] Pisanum sau Pisatida este micul ținut din preajma oraşului Pisa, la gura rîului Arnus (Arno) din nordul Etruriei, pe țărmul mării Tireniene.

[7] Despre dimensiunile Galliei Cisalpine, vezi şi P o l y b i o s, I, 13, 4.

[8] Bruttii, locuitorii regiunii Bruttium, azi Calabria (alta decît Calabria antică, identică cu Iapygia). Bruttii locuiau la «id de Lucania, în vîrful călcîiului cizmei formate de conturul Italiei. Regiunea lor era

străbătută de capătul sudic al Apeninilor. Oraşele sale principale erau: Thurii, Crotona, Caulonia, Locri, Regium, Pandosia, Scylacum, Hipponium (Vibo Valentia), Consentia, Cossa. [19] Lucanii, locuitorii Lucaniei, o regiune din sudul Italiei, la nord de Bruttium, între marea Tireniană şi golful Tarentului. Oraşele sale principale erau: Heracleea, Metapontum în golful Tarentului, Paestum (Posidonia), Velia (Elea), Buxentum, la marea Tireniană; Potentia, Grumetum, Pandosia, în interior. Oraşele de pe ţărm erau colonii greceşti, cele din interior, de origine băştinaşă italică. Lucanii par a fi fost samniți de origine. în diviziunea stabilită de August, Lucania împreună cu Bruttium forma Regio III.

[20] Pentru drumul de mare şi de uscat de la Iapygia la strîmtoarea Siciliei, vezi P o l y b i o s, XXXIV, 11, 2.

[21] Peuceții (sau Poediculi, din manuscrise) erau o populație ilirică a Italiei de sud, aşezați în Iapygia, în partea centrală a Regiunii II: Apulia et Calabria.

[22] Leucopetra (adică „Stînca Albă") era un promontoriu al Italiei meridionale, aproape de Regium. Se afla la extremitatea sudică a Italiei.

[23] Regium — azi Reggio di Calabria — numit şi Regium Iulii, era un oraş al Italiei de sud, situat în Bruttium, în strîmtoarea Messinei (Fretum Siculum), pe ţărmul promontoriului sud-vestic al Italiei. Era o colonie din secolul al VUI-lea î.e.n. a Chalkisului din Eubeia, populată ulterior şi cu messenieni. La sfîrşitul războaielor samnite, a făcut alianță cu romanii care în 280 î.e.n. au instalat aici o gar nizoană. A avut un rol însemnat în războiul lui Octavianus împo triva lui Pompeius. învingătorul a aşezat aici o colonie de veterani, iar oraşul a căpătat supranumele lulium.

[24] Adică Italia din timpul lui Augustus.

[25] Cu paragraful 4 al capitolului I începe descrierea regiunilor subal- pine ale Italiei, descriere care va cuprinde paragrafele 4—9 ale acestui capitol.

[26] Regiunea Transpadană; vezi nota 8 la această carte.

[27] Vezi nota 8 la această carte.

[28] Vezi cartea a IV-a 4, 1 şi notele 343 şi 348 la cartea a IV-a.

A/itenor, vezi nota 198 la cartea a IH-a. Homer,

lliada, II, 852.

Dionysios, tiranul Syracusei în secolul al IV-lea î.e.n., un simplu soldat la început, care s-a distins în războaiele syracusanilor contra carthaginezilor. în 405 î.e.n., datorită prestigiului ce-l avea printre soldați, a fost proclamat tiran al Syracusei. A apărat Sicilia contra carthaginezilor, dar, lăsînd orașul Gela în mîinile acestora, el și-a atras o revoltă împotriva lui, pe care a potolit-o cu cruzime. A fost un protector al poeților și al artiștilor, scriind el însuși poezii.

Țara de jos a Egiptului, regiunea dinspre Mediterana a acestei țări, inclusiv Delta Nilului.

Boiii de la gurile Padului erau o ramură a boiilor din Gallia, dispersați în Italia, în Germania și în Pannonia. Cei din Italia se învecinau la nord cu lingonii, la sud cu etruscii, de care erau despărțiți prin Apenini. Bononia (Bologna) a fost capitala lor.

Insubrii, populație a Galliei Cisalpine care locuia la nord de Pad, între Adua (Adda), Ticinius (Ticino) și Alpi. Capitala lor a fost Mediolanum (azi Milano). Insubrii s-au stabilit în această. parte a Italiei în timpul primei invazii gallice, conduși de Bellovesos. Romanii i-au atacat în 223 î.e.n. și i-au făcut tributari, prin victoriile repurtate asupra lor la Adua și Clastidium. In 218 î.e.n., ei s-au revoltat, în unire cu boiii, și au bătut armata romană comandată de Manlius, la Mutina (Modena), apoi au trecut de partea lui Hannibal. Au fost supuși definitiv de romani în anii 197—195 î.e.n.

Luarea Romei prin surprindere de celții din Gallia Cisalpină a avut loc în 389 îe.n. Tot în secolul IV î.e.n. ei au mai făcut trei incursiuni de acest fel. Vezi și nota următoare.

Senonii, populație celtică a Italiei, situați pe coasta adriatică a Um-briei, între Picenum și Aemilia. Orașele lor mai de seamă erau Sena Gallica (Sinigaglia), Pisaurum (Pesaro), Ariminum (Rimini). Aceşti senoni sînt galii care au cucerit Roma sub conducerea lui Brennus, în 389 î.e.n.; ei au mai atacat-o fără același succes în trei rînduri (368, 361—59, 350). Spre 350 ei s-au fixat pe coasta Um-briei. In 308 și 283 s-au războit cu romanii, dar au fost învinși, întîi la Mevania, a doua oară lîngă lacul Vadimon. După războiul lui Hannibal, cînd au căutat să se ridice din nou, au fost definitiv supuși de Roma.

Gaezații, populație gallică dintre Ron şi Alpi. Arma lor principală era gaesum „țăpuş de fier", de la care li se trage şi numele. [38] Pe valea Dunării din Pannonia, în cuprinsul Ungariei de azi. Totuşi boiii din regiunea Aemilia au rămas pe locurile lor şi e puțin probabil că cei de la Dunăre (cuceriți mai tîrziu de Burebista) vor fi provenit din Italia.

[39] Despre taurisci, vezi nota 567 la cartea a IV-a.

[40] Despre Illyria, regiune situată la Adriatica, la nord de Epir, vezi şi nota 103 la cartea I.

[tt] Boiii care au fost nimiciți de daci sînt cei situați la Dunăre în Pannonia illyrică. Alți boii locuiau în Boemia (Boiohaemum) şi în Bavaria.

[42] Mediolanium (sau Mediolanum), azi Milano.

[43] Verona, vezi nota 509 la cartea a IV-a.

[44] Brixia, azi Brescia, oraş al Galliei Cisalpine, situat la 80 km spre est de Milan. A fost fundat de gallii aduşi în nordul Italiei de Bellovesos, în 387 î.e.n.

[45] Mantua, azi Mantova, era un oraş al regiunii venete. După bătălia de la Philippi (42 î.e.n.), teritoriul Mantuei a fost distribuit soldaților triumvirilor.

[46] Oraşul Regium (uzi Reggio di Emilia] era situat în regiunea boli lor, la sud de Padus, între Parma şi Mutina. Aemilius Lepidus 1-a colonizat, de unde numele său de Regium Lepidum, spre a se deo sebi de Regium din Bruttium. Cum Regium iese din spațiul trans-padan indicat de celelalte oraşe menționate aci de Strabon, s-ar putea ca geograful antic să-1 fi pomenit doar printr-o confuzie, în loc de Bergomum (Bergamo) care, situat pe drumul dintre Brixia şi Comum, la nord-est de Mediolanum, ar fi fost mai indicat în respectivul şir de oraşe.

[47] Comum, azi Como, oraş al Galliei Transpadane situat la 40 km nord de Milano, pe malul lacului Larius (Como). Este patria Celor doi Plinii. Oraşul Comum, după Iustin, XX 5, 18, a fost fundat de galii, apoi ocupat de etrusci; aceşti galii se chemau orobi, spune Cato, reprodus de Pliniu s, Naturalis Historia, III, 124, şi Titus Li viu s, XXXIII, 36, 9; 39, 10. Ptolemeu, Geografia, III, 1, 33, susține că era o colonie a insulelor ocupate de reți.

[48] Pompeius Strabon, tatăl marelui Pompeius, a fost consul roman în anul 89 î.e.n. S-a remarcat în primele războaie civile prin înfrîngerea lui Afranius (90 î.e.n.), prin luarea oraşului Asculum (azi Ascoli) şi prin supunerea vestinilor şi a pelignilor.

[49] Reții, vezi nota 294 la cartea a IV-a.

[5U] Calus Scipio, de fapt L. Scipio (Kramer remarcă faptul că şi Cicero, Pro Sextio, numeşte tot Caius pe Lucius Scipio). Este probabil L. Cornelius Scipio Asiaticus, fratele lui P. Cornelius Scipio Afri-canus, consul în 190 î.e.n. Acesta a participat, sub comanda fratelui său, la războaiele din Hispania şi din Africa.

[51] Novum Comuni (gr. Neocomites) era oraşul Comum, recolonizat de Caesar.

[52] Lacul Larius (Como), vezi nota 582 la cartea a IV-a.

[53] Rîul Adua (Adda), vezi nota 290 la cartea a IV-a.

[54] Muntele Adula, din care izvorăsc Adua şi Rinul, era un masiv din sistemul Alpilor corespunzînd actualului munte St. Gothard.

[65] Patavium, azi Padova, oraş al Italiei de nord, situat la veneți. A făcut parte mai întîi din confederația etruscă, apoi din cea a Veneției. Este patria lui Titus Livius.

[56] Portul şi rîul Medoacus, Acest nume e purtat de două rîuri din regiunea Veneției, Medoacus maior, azi Bretna, şi Medoacus minor, azi Bacchiglione, între care se afla Patavium. In acest pasaj este vorba de ultimul, care izvorăşte la euganei. La Patavium (Padova), Medoacus minor se împărțea în două brațe, din care unul se vărsa în Medoacus maior, iar celălalt în marea Adriatică.

[57] Alexandria Egiptului, vezi nota 80 la cartea I. Acest oraş aşezat în Delta Nilului era salubru totuşi.

[68] Altinum, azi Altino, oraş situat în regiunea Veneția, pe calea Aemi-lia, nu departe de țărmul golfului Adriaticei, printre lagune, nu departe de actualul oraş Veneția.

[59] Butrium se afla pe coasta Adriaticei între Spina şi Ravenna, aproape de lagunele Comacchio de azi.

[60] Spina (azi Spinazino), oraş străvechi al Italiei construit de greci la gura cea mai sudică a Fadului (la Spineticum ostium). A fost distrus de timpuriu, probabil de galii, fără a mai fi refăcut. Din cauza aluviunilor a ajuns departe de țărmul mării.

[61] Comoara spiniților era ofranda închinată templului lui Apollon din Delfi de către locuitorii oraşului Spina.

[m] Umbrii, populație italică din Umbria, o regiune a Italiei centrale cuprinsă între Etruria, Picenum şi Samnium. Au luat parte la războaiele samnite, alături de etrusci şi de samniți, împotriva Romei (311—307 şi 297—295 î.e.n.). Romanii i-au supus în 280 î.e.n.

[63] Opitergium, azi Oderzo, oraş în regiunea Veneția, între rîurile Plavis (Piave) şi Liguentia (Livenza), la est de Tarvisium (Treviso).

[64] Concordia, oraş al regiunii Veneția, situat la est de Opitergium, între rîurile Liguentia (Livenza) şi Tdiaventus (Tagliamento), la întîlnirea drumurilor Via Postumia cu Via Aemilia.

[65] Atria sau Hatria, azi Adria, oraş al Italiei, odinioară foarte vestit, în sudul regiunii Veneția. A fost situat la gura rîului Atrianus sau Tartarus. De la acest oraş derivă numele Adriaticei (Mare Hadriaticum sau Superum, în gr. lonios colpos.)

[68] Vicentia (sau Vicetia), azi Vicenza, oraş situat în regiunea Veneția, pe rîul Medoacus minor (Bacchiglione), pe Via Postumia, la est de Verona.

[67] Modificarea constă în sonorizarea dentalei / în ă\ Atria, Adria, de la care derivă forma adjectivală Adriatica.

[68] Aquilea, oraş important odinioară, pe țărmul Adriaticei, azi Aquileia Grado.

[,i9] Adică locuitorii celtici) şi ilirici din Alpii Carnici şi Iulii.

[70] Natiso, azi Natisone, este un mic rîu din regiunea Veneția, care izvora din Alpii Carnici şi se vărsa în Adriatica lîngă Aquileia. Deşi foarte scurt, el era navigabil, pe o distanță de (fO de stadii (11,10 km).

[71] Neamurile Illyriei din preajma Dunării sînt pannonii şi celții pannonici cuprinşi în regiunea situată la răsărit de Italia, de Reția şi la sud de Dunăre.

[72] Acest rîu pe care Strabon îl descrie foarte neclar, izvorînd din Alpi şi trecînd prin Noreia, ar putea să fie Drava (Dravus).

[73] Noreia, din Noricum (în Austria de azi) situat la taurisci, pe un afluent al Dravei, pe calea ce duce de la Virunum (Klagenfurt) la Ovilava (Wels). Vezi şi C a e s a r, Bellum Gallicum, I, 5;

T i t u s L i v i u s, Epitome, 63; P l i n i u s, Naturalis Historia, III, 33. Lîngă Noreia Cn. Carbo a suferit o înfrîngere din partea cimbrilor în 113 î.e.n.

[74] Carbo este Cn. Papirius Carbo, înfocat partizan al lui Marius. A fost de trei ori consul. în timpul consulatului său din 113 î.e.n. şi al lui Caecilius Metellus, el a fost în fruntea romanilor în lupta cu cimbrii, prima luptă în care armele cimbrilor au fost auzite de romani (Tacit, Germania, 37). La acest eveniment se referă aici Strabon. în timpul războiului civil dintre Marius şi Sulla, el a asediat Roma, dar a fost învins în 82 î.e.n.

[76] Timavum, sau templul lui Diomedes, era situat pe ţărmul Adriaticei între Aquileia şi Tergeste (Trieste), la hotarul Histriei. Lîngă el se afla o dumbravă şi un luminiş cu 7 izvoare (Timavi fons) care se vărsau în mare, într-o singură albie, azi Timavo. Vezi A. D e g r a s s i, Scritti vâri di antichită, II, Roma, 1962, pp. 709—722.

«Vezi P o l y b i o s, III, 47.

[77] Timavus — azi Timavo — este un mic rîu al Italiei de nord-est (Triest), izvorăşte la sud de Goritz şi se varsă în Adriatica după 5 km de curs. în întregime el este navigabil.

[78] Diomedes, eroul achaic, fiul lui Tydeus şi regele Etoliei, care s-a distins în războiul troian: s-a prins în monomachie cu Hector, cu Aeneas, a luptat contra cailor lui Rhesos, a luat palladium-ul din Troia, a rănit chiar pe zeii Ares şi Afrodita. întors de la Troia în patria sa şi descoperind înşelătoria soţiei sale, Aigialeia, a părăsit ţara şi s-a dus cu o ceată de oameni în Italia în locurile semnalate de Strabon şi a întemeiat mai multe cetăţi, ca de pildă, Arpi, Beneventum etc.

[79] Insulele Diomedee, azi Tremiti, sînt cinci insule situate în Marea Adriatica, lîngă coasta Dauniei, în faţa gurii rîului Tifernos.

[80] Daunii sînt locuitorii străvechi ai Daunei, o regiune a Italiei meridionale, în nordul Apuliei. Oraşele lor principale erau Arpi sau Argyrippa, Cannae, oraş celebru prin dezastrul romanilor în bătălia cu Hannibal (216 î.e.n.), Venusia, patria lui Horatius. Daunia, după legendă, îşi trage numele de la Daunus, primul ei rege, socrul lui Diomedes.

[81] Argos Hippium sau Arpi ori Argyrippa, azi Arpi, era un oraş al Italiei meridionale, situat în Apulia, în Daunia. A fost fundat de Daunus sau de Diomedes, lîngă localitatea actuală Foggia.

[82] Pbaeţon, vezi nota 378 la cartea I.

[83] Heliadele, în mitologia greacă, sînt fiicele Soarelui şi surorile lui Phaeton.

[84] Eridanus, numele legendar uneori atribuit chiar Padului, celebru prin căderea lui Phaeton în apele sale. Vezi P h a e t o n , nota 378 la cartea I.

[85] Eleclride erau insulele legendare de la gurile Eridanului (Padului), despre care se povesteşte că ar fi fost pline de bibilici. Sînt pome nite şi de alţi scriitori ca P s e u d o - A r i s t o t e l , De mirabili auscultatione, 82; A p o l l o d o r o s din R h o d o s, Argonautica, IV, 505/578; P l i n i u s, Naturali: Historia, XXXVIII, 32. Au fost identificate cu insulele golfului Quarnero din Histria, fiindcă în nord-vestul Mării Adriatice, la gura Padului, nu există nici o insulă. Vezi C. M ii 11 e r, Geographi Graeci minores, I, 27.

[m] în gr. Meleagridele (Meleagrides) erau, după legendă, femei transformate în bibilici, surorile lui Meleagros (vezi nota 89 la această carte) cu numele Gorgo, Eurymede, Deianira şi Melanippe.

[87] Această practică, dacă este vorba de Diomedes, eroul troian stabilit în Italia, se datorează probabil preferinţei acestui erou pentru cai, manifestată cu ocazia uciderii tracilor, Dolon şi Rhesos, la Troia, cărora le-a răpit caii. Datina aceasta reflectă şi o confuzie între cei doi Diomede, unul, eroul troian, şi, altul, regele Traciei, fiul lui Ares şi al Tyrenei. Acesta din urmă avea nişte cai care mîncau oameni şi cărora regele le oferea pe toţi străinii ajunşi din întîm-plare pe pămîntul lui.

[88] Hera Argiana este Hera, soţia lui Zeus, cinstită la Argos unde avea un templu vestit, Heraion, comun cu templul Danaidelor care au domnit în Argos şi cu al Amythaonidelor din Mycenae.

[89] Artemis (Diana) Etolianâ este Artemis cinstită ca zeiţă a vână toarei. Ea a trimis în Calydon, din Etolia, mistreţul pe care 1-a ucis vînătorul iscusit Meleagros, care luase parte şi la expediţia Argonauţilor.

** Lycophori (gr. XtSxoi; „lup"; <p£peiv „a aduce"), adică „hărţuiţi de lupi", „aduşi de lupi".

Coasta istrienilor, adică a Histriei venete, ținea de la Timavum, localitate de la gura rîului Timavus, pînă la Pola, localitate pe coasta de răsărit a Adriaticei, la capătul de sud al Peninsulei Histria.

Tergeste, azi Trieste, fortăreață la 180 stadii [31,85 km] de Aqui-lea, era oraș al Histriei venete, situat pe țărmul Adriaticei. Numele său, iliric, este echivalent cu slavul Tirgoviste „loc de tîrg".

Colchii sau Colchidienii trimiși în urmărirea Medeii erau oamenii lui Aietes, regele Colchidei din răsăritul Mării Negre și tatăl Medeii, porniți pe urmele argonauților de-a lungul coastelor pontice ca să le ia înapoi lîna de aur pe care o răpiseră.

Callimachos, poet grec din secolul al IlI-lea î.e.n. originar din Cvrene. A predat lecții de literatură la Eleusis, lîngă Atena, apoi a fost chemat la Alexandria de Ptolemeu Philadelphul, unde a predat lecții de poezie în vestitul Muzeu din acest oraș. La școala lui s-a format și Apollonios din Rhodos, autorul Argonauticelor. A scris poezie în toate genurile, opere de istorie, gramatică și de literatură. Din toate lucrările lui nu se păstrează, decît cîțiva imni, epigrame și alte cîteva fragmente.

Polae sau Pola („Orașul Exilaților") era un port al Histriei, la extremitatea de sud a acestei peninsule venete. El forma punctul de hotar între Italia și Istria. Pentru fragmentul din Callimachos citat aici de Strabon vezi Wakkenăer, Fragmente des elegies, Leyde, 1775 (trad. franceză de Laportedutheil, Paris, 1775), fr. nr. 11, 5—6 Pfeiffer.

Cărnii, populație celtică a Italiei nordice în munții Alpes Cor-nicae în regiunea Veneția. Capitala lor, lulium Carnicum corespunde orașului Zuglio de azi. Vezi și nota 526 la cartea a IV-a. Kenomanii, populație antică a Galliei Transalpine, care au făcut parte din confederația aulercilor și au ocupat teritoriul Mâine de răsărit. Capitala lor era Suindinum sau Cenomani — azi Le Mâine. în secolul al IV-lea î.e.n., kenomanii au invadat în nordul Italiei și, alungînd pe euganei, s-au stabilit la nord de Pad între Atesis (Adige) și Adua (Adda).

Medoaquii sau medoacii, populație gallică antică stabilită în nordul regiunii Veneția. Din ținutul lor izvora Medoacus maior — azi Brenta.

9[9] Insubrii vezi nota 34 la această carte.

100 Războiul cu Hannibal, în Italia, a avut loc după 218 î.e.n.

IM Genua si Sabata, Genua, azi Genova, era un oraş al Liguriei situat în nord-vestul Italiei, pe {armul Mediteranei. A fost cucerit de romani şi inclus în Gallia Cisalpină în 222 î.e.n. In timpul celui de al doilea război punic, a fost distrus de Magon, fratele lui Hannibal (în 205 î.e.n.) şi reclădit de romani în 203 î.e.n. Sabata sau Vadă Sabatia era un oraş al Liguriei, situat la ţărmul mării, nu departe de Genua. Pe aici trecea Via lulia Augusta, care ducea din Italia în Gallia Narbonensis de-a lungul ţărmului.

[102] Placentia, azi Piacenza, era un oraş al Italiei nordice, situat pe ma lul drept al Fadului, la 53 km nord-vest de Parma. Placentia şi Cremona au fost primele două colonii romane în Gallia Cisalpină. Sub zidurile Placentiei s-au dat lupte între carthaginezi şi romani, în 217 î.e.n.

103 Cremona este un oraş al Italiei de nord, prima aşezare romană, alături de Placentia, în Gallia Cisalpină. Este situată în colţul de sud-vest al regiunii Veneţia, pe malul Padului. Fundată de galii, ea a fost colonizată de romani în 191 î.e.n.

[104] Parma, azi Parma, era un vestit oraş al Italiei, situat în regiunea Aemilia, între Placentia şi Regium. Fundată de etrusci, Parma a devenit colonie romană în 184 î.e.n. fiind cuprinsă în Gallia Cis alpină. Sub împăratul Augustus, ea a primit supranumele de lulia Augusta.

[10∘] Mutina, azi Modena, oraş din regiunea Aemilia, situat pe Via Aemilia, între Regium şi Bononia. Vezi şi nota 500 îa cartea a IV-a.

[1(w] Bononia, azi Bologna, era un oraş al Italiei, situat în regiunea Aemilia, la poalele de nord ale Apeninilor. Oraşul a fost întemeiat de etrusci sub numele de Felsina, apoi a fost cucerit de boiii din Italia de nord care i-au schimbat numele în Bononia. Romanii l-au colonizat în 189 î.e.n.

[107] Ancara (Ancaria, Ia Stephanus Bizantinul, Ancara la Polybios; vezi C. M u 11 e r, Index variae lectionis, p. 967, col. 2, 1.50) era un oraş al Italiei a cărui situare este incertă. Cu aproximaţie a fost situat în sudul Padului la nord de Mutina, fiind în acest caz ace-

laşi oraş cu Colicaria (Colocaria), pe drumul dintre Mutina şi Verona. S-a mai propus varianta Acerae (Acherrhai), care ar fi fost un sat pe rîul Adua, vecin cu Cremona.

[108] Regium Lepidum (Reggio di Emilia) vezi nota 46 la această carte.

[109] Macri Campi — era o cîmpie a Italiei, azi Magreda, situată în re giunea Aemilia, la sud de Pad, între Parma şi Regium Lepidum. în 176 î.e.n., romanii au instalat în acest şes steril un castru mili tar, în jurul căruia s-a dezvoltat un tîrg înfloritor, decăzut însă după desfiinţarea castrului.

[110] Claterna, oraş al regiunii a VlII-a Aemilia, acolo unde azi se află Santa Măria din Quaderna, la sud-est de Bononia (Bologna),

[111] Forum Cornelii, azi Imola, oraş al regiunii Aemilia, situat la sud-est de Claterna şi la vest de Ravenna.

[112] Paventia, azi Faenza, oraş situat în regiunea Aemilia, la jumătatea drumului dintre Bononia (Bologna) şi Ariminum (Rimini).

[113] Caesena, azi Cesena, oraş din regiunea Aemilia, situat la. vest de Ariminum, pe rîul Sapis, azi Savio.

[114] Sapis (sau Sabis), azi Savio, rîu din regiunea Aemilia, pe malul căruia se află oraşul Caesena.

[115] Rubicon (Rubico), azi Fiumicino, era un mic rîu la nord de Ari minum, afluent al Adriaticei, care separa în antichitate provincia Gallia Cisalpină de restul Italiei. Generalii romani, cînd se întor ceau din expediţie, nu aveau voie să treacă acest rîu decît fără oştire. Trecerea lui Caesar din 49 î.e.n., prin încălcarea acestei legi, a însemnat începutul războaielor civile.

[u]* Despre statele lui Cottius vezi nota 45 la cartea a IV-a.

[111] Ticinum, azi Pavia, oraş al Galliei Transpadane, situat la sud de Milano. A fost întemeiat de gallii insubri. Rîul Ticinus, (azi Ti-cino), izvora din Alpii Elveţiei, din masivul Saint-Gothard, curgea spre sud, trecînd prin lacul Verbanus (Lago Maggiore), şi se vărsa în Pad lîngă oraşul Ticinum.

[118] Clastidium, azi Casteggio, oraş al regiunii IX Liguria, situat aproape de Pad, pe Via Postumia. Generalul roman Marcus Claudius Mar-cellus aici i-a învins pe gallii gaesaţi, ucigînd cu mîna sa pe Viri-domarus, şeful lor, în 222 î.e.n.

n[9] Dertona, azi Tortona, era un oraş al regiunii Liguria, situat între Genua (Genova) şi Pad, pe Via Postumia. A fost întemeiat de galii şi colonizat de romani pe timpul lui Aemilius Scaurus, consul între 122—114 î.e.n.

[120] Aauae Statiellae, azi Acqui, era un oraş şi o staţiune de ape ter male din regiunea Liguria, situat la poalele de nord ale Apeninilor, pe Via Postumia, în mijlocul populaţiei numită Statielti,

[121] Ocelum şi Ocellum, azi Avigliana, era un oraş din ţinutul Alpes Cotiae, situat pe rîul Duria, între Segusio (Susa} şi Augusta Taurinorum (Torino), pe importantul drum care traversa Alpii din Italia spre Gallia.

[122] Luna, azi Luni, oraş din nordul Etruriei, situat la gura rîului Macra, constituind un foarte bun port şi loc comercial la marea Tireniană. Această frază şi următoarea, pînă la Derthon, sînt omise de A. Meineke (în ediţia Teubner), doar parţial strămutate în V, 4, 2, 1, la Ligystica.

[123] Luca, azi Lucea, oraş din nordul Etruriei, situat la nord-est de Pisae (Pisa). Fundat de etrusci, acest oraş a devenit colonie ro mană în 178 î.e.n.

[124] Aemilius Scaurus, născut dintr-o familie ilustră, a servit în cam paniile romane din Spania şi din Sicilia. A îndeplinit funcţiile de edil, pretor, guvernator al Achaiei şi censul (115 î.e.n.). A săpat un canal de la Parma la Placentia, pentru a seca mlaştinile din jur — acţiune pe care o menţionează Strabon în acest loc. A bătut pe carni şi a primit onorurile triumfale (în 114 î.e.n.). Trimis în Numidia împotriva lui Iugurtha, fără să obţină vreun succes, a fost acuzat de-a se fi lăsat mituit, învinuire de care s-a apărat. în 89 î.e.n., a fost ales censor, iar după doi ani a murit, acoperit de toate onorurile.

[125] Trebia, azi Trebbia, era un rîu din Liguria şi Aemilia, care iz vora din Apenini şi se vărsa în Pad lîngă Placentia (Piacenza). Pe malurile acestui rîu 1-a înfrînt Hannibal pe generalul roman Sempronius, în 218 î.e.n.

[126] Calea (Via) Aemilia. în Italia antică existau două căi Aemilia, una construită de M. Aemilius Scaurus, pe coasta mării Tireniene între Pisa, în Etruria, şi Vadă Sabatia, în Liguria; a doua, de M. Aemilius Lepidus, între Placentia şi Ariminum. Aici este vorba

de prima, care, spre deosebire de a doua, se numea Via Aemilia Scauri.

127 Calea (Via) Vlaminia, care ducea de la Roma la Ariminum prin Umbria, a fost construită de C. Flaminius Nepos, consul în 187 î.e.n.

128 M. Lepidus este M. Aemilius Lepidus, coleg de consulat cu C. Fla minius Nepos în 187 î.e.n. După ce i-a învins pe liguri, el a con struit Via Aemilia, calea cea mai importantă din nordul Italiei, de-a lungul poalelor Apeninilor din Aemilia, unind Placentia cu Arimi num şi trecînd prin oraşele Parma, Regium Lepidi, Mutina, Bo-nonia, Faventia. Drumul perpendicular pe această cale, care unea Mutina cu Concordia, trecînd Padul la Hostilia şi străbătînd ora şele Patavium şi Alpium, este numit aci de Strabon tot Via Aemilia.

129 C. Flaminius este C. Flaminius Nepos, consul în anul 223 î.e.n., care a repurtat o victorie asupra gallilor insubri. Reales consul în 217 î.e.n., el s-a angajat într-o luptă cu Hannibal care năvălea în Italia, dar n-a aşteptat aprobarea senatului şi mai ales sosirea cole gului său cu armata. A suferit o grea înfrîngere lîngă lacul Trasi-menus, unde a şi murit. Lui i se datorează vestita Via Flaminia, construită în 221 î.e.n.

130 Aesis, azi Esino; vezi nota 509 la cartea V-a.

131 Vezi nota 105 la această carte.

132 Rîul Scuhanna sau Scultenna, azi Panaro, izvorăşte din Apenini şi se varsă în Pad, trecînd pe aproape de Mutina.

133 în manuscrise, Symbrii. Este vorba de insubri, pe care P o l y b i o s, II, 17, îi numea isombri. Vezi nota 34 la această carte.

134 $_{ve2}$; $_{n0}$j-$_{a}$ 55 J$_{a}$ această carte.

135 In gr. Gausapa, o stofă groasă de lînă, obişnuită pentru îmbră căminte.

136 yercellae, azi Vercelli, oraş al Galliei Transpadane, situat la libiei, la sud-est de Eporedia (Ivrea). Oraşul este vestit prin victoria lui Lutatius Catulus şi a lui Marius asupra cimbrilor, din 101 î.e.n.

137 Ictumuli era un sat din Gallia Cisalpină, vecin cu Vercellae, vestit prin minele sale de aur.

138 Etruria, gr. Tyrrhenia, Toscana de azi, era o regiune a Italiei cu prinsă între Apeninii din Umbria, Marea Tyrrheniană, Liguria şi La-tium. A avut 12 oraşe principale: Caere (Cervetri), Tarquinii (Cor-

neto), Veii, Vulsinii, Cortona, Vetulonium, Clusium (ChiusiV Pe-rusia (Perugia), Rusellae, Arretium (Arezzo), Volaterrae (VolterraV Populonia. După Augustus, Etruria forma Regio VII. [139] Umbria, regiune a Italiei situată între Etruria, Picenum şi Sabinia.

Forma Regio VI. Vezi şi umbrii, nota 62 la această carte. [X4o] Adică Sabinia care era partea de vest a Regiunii IV Samnium, locuită de sabini şi situată în Apenini. Se despărţea de Umbria prin rîul Nar şi de Etruria prin Tibru. La sud se mărginea cu Laţiul, iar la est cu Picenum, cu vestinii şi cu aequii. [141] Adică Latium, azi Campagna Romana sau Lazio, regiune de pe cursul inferior al Tibrului, la Marea Tyrrheniană, între Etruria şi Campania. Este regiunea în centrul căreia a luat fiinţă Roma în 753 î.e.n. Laţiul, împreună cu Campania şi cu ţinuturile dintre ele au format, după Augustus, Regio I: Latium et Campania. Locuitorii Laţiului se bucurau de ius Laţii, privilegii de cetăţeni romani intermediare între ius chitatis (plenum ius) şi ius Italicum, acordat celorlalte regiuni din Italia sau provincialilor asimilaţi cu ei.

[142] Ostia, oraş din Latium situat la gurile Tibrului, la 19 km sud-vest de Roma. Era portul Romei la marea Tyrrheniană.

[143] Sinuessa, azi Mondragone, era un oraş din vestul Campaniei, si tuat pe ţărmul mării Tyrrheniene, la poalele muntelui Massicus.

[144] Campania, regiune a Italiei, situată la marea Tyrrheniană, între La tium, Lucania şi Samnium. Împreună cu Latium forma Regio I. Această regiune a fost populată în timpuri străvechi de opici, o se minţie siculă sau pelasgică. Etruscii i-au alungat pe la 600 î.e.n. şi au creat aici o confederaţie de 12 state din care Vulturnus şi Capua au fost cele mai vestite. Peste etrusci s-au suprapus sam-niţii (în 420 î.e.n.). Romanii au cucerit Campania între 343—314 î.e.n.

[145] Munţii Samnitici sau Saunitici sînt Apeninii din regiunea Samnium.

[im] Vestinii, populaţie din vestul regiunii Samnium, situaţi la sud de muntele Fiscellus (azi Gran Sasso), care îi despărţea de prae-tullii din Picenum. Făceau parte din marele neam italic al sabelli-lor. Au luat parte la războaiele samnite împotriva Romei. Bătuţi de romani în 326 î.e.n., ei s-au mai răsculat, pînă ce, după luarea oraşului lor principal, Amiternum, au fost supuşi definitiv, în 295 î.e.n.

[7] Pelignii (Paeligni), o mică populație sabellică din Samnium, si tuată între vestini la nord, marşi la vest, caraceni la sud, frentani şi marrucini la est. Oraşele lor de seamă erau Corfinium şi Sulmo, patria de origine a lui Ovidius.

[8] Marții, populație sabellică din Samnium, situată la sud de vestini, la vest de peligni, la est de aequi, lîngă lacul Fucinus. Capitala lor era Marruvium (San Benedetto). Erau considerați cei mai vaj nici luptători ai Italiei. Au jucat rolul principal în războaiele so ciale numite, după ei, şi războaie marsice, care au izbucnit în anul 90 î.e.n., între Roma şi aliatele ei italice, pentru obținerea egali tății cetățenești. Deşi înfrînți de romani, la Asculum, 87 î.e.n., ei, ca şi ceilalți socii, au dobîndit drepturile pentru care au pornit războiul.

' Etruscii sînt numiți în greacă tyrrheni. De la ei îşi trage numele şi marea Tyrrheniană, deci marea lor.

[1] Etruscii şi Tuscii numesc romanii pe Tyrrhenieni. în limba lor ei îşi spuneau Rasena (ultimul nume este dat de greci). Erau locuitorii Etruriei. Originea lor nu este bine cunoscută. După Herodot, ei ar fi venit pe mare din Asia Mică, din Lydia. După alte teze, ar fi venit din mijlocul Europei, pe uscat. In orice caz, civilizația lor specifică nu apare în Italia înainte de secolul al IX-lea î.e.n. Erau organizați într-o confederație de 12 cetăți sau Incumoniae. în urma expansiunii lor, au mai întemeiat două confederații de cîte 12 lucumonii: una în nord, pînă la Alpi, alta în sud pînă în Campania. Cele trei confederații au cunoscut o mare înflorire, în secolul al Vl-lea î.e.n. După invazia gallică, au intrat în decadență. Confederația nordică a lucumoniilor a fost suprimată de galii încă din secolul al Vl-lea î.e.n. Samniții şi socii au nimicit confederația de sud. Cea din centru a rezistat cel mai mult timp. Aceasta este Etruria propriu-zisă care a dat Romei doi regi, pe Tarquinius Priscus şi pe Tarquinius Superbus şi care a cucerit Roma prin Porsenna, regele din Clusium (507 î.e.n.Y Dar din secolul al IV-lea î.e.n., Roma eliberată de supremația etruscă a luat contraofensiva. A cucerit Veii în 395 î.e.n., a supus Falerii, Tarquinii, Caere (385—352 î.e.n.), a purtat trei mari războaie cu etruscii care se uniseră cu samniții şi cu gallii. A supus pe rînd toate lucumoniile şi şi-a consolidat puterea în Italia (241—224 î.e.n.). In vremea lui Augustus, Etruria forma Regio VII. Etruscii au dezvoltat în

antichitate o cultură înfloritoare. De la ei au împrumutat romanii modul de oficiere a ceremoniilor religioase şi multe din formele vie{ii de stat. Mormintele lor foarte îngrijite au dat la iveală obiecte a căror prelucrare trădează un nivel înalt în arta meşteşugurilor, egal cu acela al civilizaţiei greceşti. Construcţiile lor sînt solide şi colosale. Pe seama lor se pune construirea faimoasei Cloaca Maxima din Roma şi a canalului de scurgere a lacului Alba. S-au păstrat foarte multe inscripţii, în limba etruscă, scrise în alfabet grec dar a căror descifrare nu s-a realizat, deoarece limba e necunoscută. 151 Tyrrhenos, fiul lui Atys, este eroul eponim al tyrrhenienilor sau al etruscilor. El apare în diverse variante ale legendei, atît ca fiu al lui Heracles şi al Omfalei, şi în acest caz el este inventatorul trompetei, cît şi ca fiu al lui Atys, regele Lydiei, şi în acest caz este fratele lui Lydos, eponimul lydienilor. In sfîrşit, el apare şi ca fiu al lui Telephos şi al Hierei şi fratele lui Tarcon.

[152] Lydia, ţară a Asiei Mici, în partea dinspre Egee. Legenda trans misă de Herodot vorbeşte de originea lydiană a etruscilor, teză care, concordînd cu multe date de alt ordin, este împărtăşită de majoritatea cercetătorilor moderni.

[153] Regele legendar Atys al Lydiei ar fi trăit în secolul al XVI-lea î.e.n. şi a fost şeful dinastiei Atyazilor. După Atyazi ar fi urmat la domnie dinastia Heraclizilor.

[154] Pentru Heracles, vezi nota 20 la cartea I. Omfale este regina le gendară a Lydiei şi soţia lui Tmolus.

[155] Lydos si Ţyrrhenos, cei doi fii ai lui Atys, regele lydienilor (vezi nota 151 la această carte) sînt eroii eponimi legendari ai celor două neamuri: lydian şi tyrrhenian sau etrusc.

[15B] Tarcon este şeful tyrrhenienilor sau al etruscilor, fratele lui Ţyrrhenos, eroul eponim al acestora, după legenda care-i consideră pe ambii eroi etrusci, născuţi din Telephos şi Hiera. Tarcon este considerat fundatorul oraşului Tarquinii, la nord de Roma, al Man-tuei etc.

[157] Tarqutnia, unul din cele douăsprezece oraşe etrusce — azi Corneto —■ era situat la gura rîului Marta şi fundat de legendarul Tarcon. Era patria lui Tarquinius Priscus, unul din cei şapte regi ai Romei. Acest oraş s-a luptat des cu Roma. A fost supus de romani în 283 î.e.n.

158 Demaratos corinthianul a fost şeful legendar al familiei Tarquinilor etrusci, care a dat doi regi Romei. Demaratos a fost alungat din Corinth de uzurpatorul Kypselos şi prin 658 î.e.n. s-a stabilit în oraşul Tarquinii al Italiei. Aici el a avut un fiu pe care 1-a numit Tarquinius, viitorul rege al Romei, Tarquinius Priscus.

159 Lucumon, după legendă, fiul lui Demaratos şi al unei tarquinite. Numele său este de fapt un cuvînt comun etrusc însemnînd „căpe tenie". Vezi şi nota precedentă.

160 Ancus Marcius a fost al patrulea rege al Romei (639—614 î.e.n.), succesorul lui Tullus Hostilius. A fost un rege războinic care s-a luptat cu latinii, veienii, fidenații, cu volscii şi cu sabinii, exfinzînd astfel hotarele romanilor. A înfrumusețat Roma, a legat de oraş muntele Ianiculus de peste Tibru, a construit portul Ostia la gurile Tibrului.

iei L. Tarquinius Priscus a fost al cincilea rege al Romei, originar din oraşul Tarquinii, al etruscilor, fiul corinthianului exilat, Demaratos, şi al unei etrusce. Fiind un şef bogat, el s-a stabilit la Roma în 627 î.e.n., unde regele Ancus 1-a lăsat după moarte tutorele celor doi fii ai săi. Tarquinius a devenit apoi el însuşi rege (614 î.e.n.). A mărit numărul senatorilor şi al cavalerilor, a înfrumusețat Roma, a construit celebre canaluri, a pus temelia construcțiilor Capitoliului. A mărit hotarele Romei. i[62] Podoabele triumfale (lat. triumphalia) acordate la Roma învingătorilor unor lupte grele şi îndelungate erau mai multe: porta „poarta" triumfală sau arcul de triumf pe sub care trecea cel sărbătorit la reîntoarcerea dintr-o campanie victorioasă; aurum „aurul" care decora hainele lui. Podoabele propriu-zise erau coroana şi cupa de aur, peruca albă, toga brodată, tunica cu frunză de palmier, scaunul curul şi bastoanele de fildeş. [163] Însemnele magistraților (lat. ornamenta) erau totalitatea onorurilor care însoțeau marile magistraturi sau magistraturile curule. Se disting trei clase de insemne: consulare, pretoriene şi cvestoriene; nu existau ornamente speciale pentru tribuni, edili şi censori. Onorurile legate de fiecare magistratură, fixate de legi precise, priveau escorta, scaunul ocupat la ceremoniile publice, costumul îmbrăcat şi alte accesorii. Escorta era creată din lictori (12 la număr pentru consuli, 6 pentru pretori şi 6 pentru cvestori) care precedau pe magistrat, îndepărtînd prin gesturi şi cu vocea mulțimea din drumul

acestuia. In mîini lictorii purtau un mănunchi de nuiele (fasces), simbol al puterii de comandă (imperium), iar în acest mănunchi era înfiptă o secure, semn al dreptului de viață şi de moarte asupra cetățenilor. Tot în escorta unui înalt magistrat se aflau scribae (scribii), viatores (oameni gata să facă diverse drumuri), praecones (crainici) etc. Scaunul pe care şedeau magistrații superiori (consuli şi pretori) se chema sella curulis, un scaun fără spetează, cu picioarele încovoiate şi cu ornamentații în relief. îmbrăcămintea magistraților superiori consta din tunica laticlavia (o cămaşă garnisită cu o bandă lată de. purpură), toga praetexta (o togă albă tivită de jur împrejur cu purpură) şi calceii patricieni (încălțăminte patri-ciană, un fel de sandale cu corn). Cvestorul nu purta toga praetexta şi avea ca insemne un vas fiscus (un vas închis) sau o casetă şi un baston drept.

[164] E vorba de haruspicina, adică arta divinației, după măruntaiele vic timelor, după felul căderii lor la jertfire etc. Cicero a scris o lu crare cu acest subiect, De divinatione.

[165] La romani, din timpuri foarte vechi, exista o arta muzicala origi nală, ale cărei detalii azi sînt foarte puțin cunoscute. Muzica indi genă comporta imnuri religioase (vezi Frații Arvali), naenniae (bo cete), şi jescennina (dansuri). în epoca imperială, la care se referă Strabon, muzica îşi are locul său în oficierea cultului, mai ales în ceremoniile zgomotoase ale cultelor orientale importate la Roma, De amănunte nu dispunem nici pentru această perioadă. Ca instru mente principale erau folosite trompetele cu caracter liturgic (//'- tuus, tuba şi cornu), băştinaşe, pe lîngă care au adus instrumente greceşti şi orientale. Ceremoniile publice se făceau în numele şi pe cheltuiala poporului şi erau celebrate de magistrați şi de marii preoți. Ele se mai instituiau pentru nunți, pentru cîmpie, pentru curii şi pentru sanctuare.

[186] Tarquinius Superbus a fost al şaptelea şi ultimul rege al Romei, nepotul lui Tarquinius Priscus. Ginere al regelui Servius Tullius, Tarquinius Superbus şi-a ucis socrul şi i-a luat tronul în 534 î.e.n.

[167] Porsenna, rege etrusc din Clusium (Chiusi). Voind să-1 restabilească pe Tarquinius Superbus pe tronul Romei, a pornit un război în 508 î.e.n. Sub acest pretext, el a ocupat Roma, fără să o dea Tarquinilor, porni apoi război contra latinilor, a fost bătut lîngă Aricia, după care a pierdut şi Roma. în luptele date de romani

împotriva acestui rege, s-au distins Horatius Cocles, Mucius Scae-vola, Cloelia (vezi Titus Livius, II 9—11).

168 Clusium, azi Chiusi, oraş al Etruriei, pe rîul Clanis (Chiana); era unul din cele 12 oraşe ale confederației etrusce. A fost asediat de galii, cu care ocazie, romanii, căutînd să-i vină în ajutor, au fost învinşi la rîul Allia (Fosso della Bettina), ceea ce a dus la ocu parea şi devastarea Romei de către invadatori (390 î.e.n.).

169 Caeretanii sau locuitorii oraşului Caere, azi Cervetri, din sudul Etruriei, i-au sprijinit pe romani în timpul ocupării Romei de galii. Se pare că după această frază din textul lui Strabon urmează o lacună (vezi C. M u 11 e r, Index variae lectionis, p. 968, col. 2, r. 35).

170 Caeretanii au primit cetățenia romană fără să fie înscrişi în lis tele romanilor, ci pe liste aparte numite Tabulae Caerkum. După informația lui Titus Livius, Ab Urbe condita, VII, 20, 8, aceste Tabulae au fost instituite în 353 î.e.n. Prin ele, oraşul Caere a devenit Municipium sine suffragio „municipiu fără drept de vot",

171 Agylleii erau ceretanii dintr-o epocă mai veche, cînd oraşul Caere (Cervetri) se numea Agylla.

172 Gr. alps „fii voios" după care numele oraşului Caere, numit mai înainte Agylla.

173 Acheii (Achaioi), unul din cele mai vechi triburi elene care au populat pămîntul Elladei şi cel mai puternic pe vremea poemelor homerice. Adeseori prin numele de achei se înțelege totalitatea ele nilor drept care romanii au numit Achaia provincia pe care au instituit-o după 146 î.e.n. în cuprinsul întregii Grecii.

174 Eteocreții înseamnă „adevărații cretani" distingînd pe străvechii băştinaşi ai Cretei minoice, de valurile elenice ulterioare pătrunse în insulă, ca acheii şi dorienii.

175 Kidonienii, locuitorii Kydonului (Kydonia), oraş antic situat în nord-vestul Cretei.

176 în original „Triplul neam al dorienilor". Este vorba de cele trei triburi ale dorienilor (TpiFaîxsț) din timpul năvălirii lor în Peninsula Balcanică (sec. XII—XI î.e.n.). Aceste triburi se che mau: Hylleis, Dymanes şi Pamphyloi.

177 PHasgii erau străvechii locuitori ai Greciei, anteriori grecilor. Nu se ştie din ce neam fac parte. Cei mai mulți cercetători îi con-

sideră pre-indo-europeni. Dorienii i-au deposedat pe pelasgi de teritoriile lor, rămînînd resturi pelasgice doar în Arcadia, din Pe-lopones, în Pelasgiotida Thessaliei, în Epir şi în Pelagonia Macedoniei, la fel pelasgii au vieţuit mai mult în insulele Lemnos, Sa-mothrake. Epoca Pelasgică se caracterizează prin construcţia cyclopică sau prin blocuri masive necizelate. Ei au practicat un cult caracterizat prin fetişism combinat cu elemente orientale (CabiriiV Pentru versuri, vezi Homer, Odiseea, XIX vs. 175 şi urm. (trad. Murnu, 223—231).

178 Argos Pelasgic, sau Amphilochicum, azi Paleo-Avli, oraş situat lîngă golful Ambracicus, în sudul Epirului.

179 Zeus Dod-onianul Pelasgicul, era zeul suprem al pelasgilor, asimi lat lui Zeus de mitologia elenă. Dodona, azi Heloni lîngă Dra-misi, era un oraş al Epirului, în Chaonia, la poalele muntelui Tomaros. Acolo, în mijlocul unor vaste păduri, se afla sanctuarul pelasgic reprezentînd unul dintre cele mai vechi şi mai celebre oracole ale Greciei.

180 Homer, Iliada, XVII, 233.

181 După unele ipoteze, pelasgii aşezaţi în peninsula Balcanică s-ar fi răspîndit în toate regiunile, iar o parte dintre ei ar fi emigrat spre răsărit, aşezîndu-se în insule (Lemnos, Samothrake etc.) şi în Asia Mică.

182 Hippothoos este şeful pelasgilor care locuiau în Larissa din Asia Mică.

183 t̨er̨i̯i̯a larissa trebuie să fie una din cetăţile cu acest nume care existau în vestul Asiei Mici. Era un nume comun care însemna „cetate de piatră". E mai puţin probabil să fie vorba de Larisa din Thessalia. Vezi, pentru versuri, Homer, Iliada, II, 840 (trad. Murnu, 829—830).

184 Arcadia, veche regiune din centrul Peloponesului.

185 Lycaon, vezi nota 452 la cartea I.

186 Probabil versuri din Catalogul eroilor.

187 Eshil (Aischylos), primul din cei trei tragici greci ai antichităţii elene, a trăit în prima parte a secolului al V-leai î.e.n.

188 Rugătoarele, dramă a lui Eshil cu structură elementară şi cu subiect luat din legendele cetăţii Argos: fiicele lui Danaos fug din Lybia

la Argos unde vin ca rugătoare pentru a scăpa de urmărirea verilor lor, fiii lui Aigyptos. Pentru versurile citate, vezi „Rugătoarele", vs. 266. Tragedia Danaidele a lui Eshil, cu acelaşi subiect ca „Rugătoarele", nu s-a păstrat.

189 /irgosul de Ungă Mycenae, adică oraşul Argos propriu-zis din Argolida, în Pelopones.

190 Pelasgia s-a numit odinioară Peloponesul, şi anume Arcadia, unde pelasgii s-au menținut mai mult timp şi după venirea dorienilor. Vezi nota 177 la această carte.

191 Piesa Archelaos a lui Euripide s-a pierdut, azi nu se păstrează din ea decît fragmente.

192 Danaos, rege legendar al Argosului, fiul lui Belos ți fratele lui Aigyptos.

193 Este vorba de Danaide, fiicele lui Danaos, 50 la număr, care s-au căsătorit cu cei 50 de fii ai lui Aegyptos, fratele lui Danaos. îndemnate de tatăl lor să-şi omoare soții în noaptea nunții, pentru a se face el stăpîn în Egipt, ele au fost pedepsite după moarte să umple un butoi fără fund.

194 lnacbos era, după legendă, originar din Fenicia; după o şedere în Egipt, s-a aşezat în Pelopones, în Argolida, unde a întemeiat oraşul Argos. După numele fundatorului acestui oraş şi rîul care traversează Argosul şi Argolida, în direcția nord-sud şi se varsă în golful Argolic, se cheamă Inachos, azi Panitza.

195 E u r i p i d e , Archelaos^ prologul.

195 Anticliides, istoric atenian din secolul al III-lea î.e.n., pomenit şi de P1 u t a r h, Alexandru, 46 etc, de D i o g e n e s L a e r t i o s , Viețile, filosofilor, VIII, 11. A scris istoria lui Alexandru, ArfiiaxA., , N<5<TTO, Exegeticon. In Fragmenta Historicorum Attico-rum, fragmentele sale apar la p. 147—152. (Vezi şi fragmenta Historicorum Graecorum, II, p. LXXXII şi urm.).

197 Vezi nota 151 la această carte.

198 Este vorba de Attidografi sau Cronicari care au consemnat istoria Atticei. Printre ei se numără şi Anticleides (vezi nota 196 la această carte), Clidemos, Demon, Phanodemos, Androtion, Philochoros, Istros etc. Vezi FHG II, p. LXXXII şi următoarele.

199 Pelargi (gr. neXapyoi) „berze", adică „rătăcitori ca berzele".

200 Vezi nota 122 la această carte.

201 Vezi nota 142 la această carte.

202 Pisa sau Pisae, azi Pisa, era un oraş din nordul Etruriei, situat la gura rîului Arnus (Arno), azi la 11 km departe de gura aces tui rîu. A fost fundat de siculi (care i-au dat numele Teuta), apoi ocupat de etrusci care i-au schimbat numele în acela de Pisa. Din secolul al II-lea î.e.n. a devenit colonie romană. August i-a adăugat numele de lulia Obsequens.

203 Volatenae, azi Volterra, oraş al Italiei, unul din cele 12 oraşe confederate ale Etruriei, situat la vest de Saena lulia (Siena). La Volaterrae, în apropierea rîului Caecina, au înfrînt romanii oastea etruscă în 298 î.e.n.

204 Poplonium sau Populonia era un oraş situat pe ţărmul tirenian al Etruriei, pe promontoriul din faţa insulei Aithalia sau Ilva (Elba), lîngă actualul Piombino.

205 Cossa şi Cosa, azi Ansedonia, era un oraş situat pe ţărmul tire nian al Etruriei, la nord de Portus Herculis Cosani, din peninsula Mons Argentarius, lîngă actualul Orbetello.

209 Polybios vorbeşte despre lungimea coastei Etruriei în II, 16, 2 şi urm. şi în XXXIV, 11, 3.

207 Vezi nota 122 la această carte. Selene este denumirea greacă a astrului Luna, ax care numele oraşului era popular asimilat, deşi la origine semnificaţia etruscă a acestuia era alta.

208 Macra, azi Magra, rîu ce se varsă în marea Tyrrheniană şi forma limita dintre Etruria şi Liguria. Pe malul său stîng se afla oraşul Luna. Strabon aşază greşit Macra între Luna şi Pisa.

209 Pisaţii din Pelopones sînt locuitorii străvechi ai oraşului Pisa din Elida, în nord-vestul Peloponesului.

210 Nestor, bătrînul şef al pylienilor din Pelopones.

211 Metapontium sau Metapontum, azi Torre di Mare, era un oraş ele- nic al Italiei meridionale, situat pe coasta golfului Tarentin, între gurile rîurilor Bradanus şi Casuentus. Fundat, după legendă, de Nestor sau Epeus, acest oraş a fost colonizat de sybariţi. Aici şi-a deschis o şcoală Pythagoras şi aici a murit.

212 pyl;enj acJică locuitori ai oraşului Pylos, din Messenia Peloponesului, patria lui Nestor.

[213] Arnus, azi Arno, rîu al Etruriei, care, trecînd prin Florentia (Firenze), se vărsa în! marea Tyrrheniană la Pisa.

[214] Aesarus, azi Osari, rîu al Etruriei ce se vărsa în Arnus la Pisa.

[215] Arretîum, azi Arezzo, oraş al Etruriei, situat la 74 km sud-est de Florența de azi. Era patria lui Mecaenas.

[216] Este vorba de L. Cornelius Sulta, celebrul dictator roman şi reprezentant al partidului aristocrației.

[217] O cohortă era a zecea parte dintr-o legiune romană. Deci patru cohorte alcătuiau aproape o jumătate de legiune. Cohorta putea fi un corp de cavalerie sau o trupă auxiliară compusă din 500 pînă la 1 000 de soldați. Fiecare cohortă se diviza în trei manipuli, iar un manipul, în două centurii.

[218] Existau de asemenea observatoare pescăreşti pe coastele Etruriei, unul lîngă Populonia, altul lîngă Cossa.

[219] Cor sic a, gr. Kyrnos, azi Corsica,. Vezi descrierea ei la Strabon în continuare (V, 2, 7).

[220] Aithalia sau Iha, azi Elba, insulă situată în Mediterana, aproape de coasta Etruriei, în dreptul Populoniei, bogată în mine de fier, plumb, metale prețioase etc.

[221] Vezi o apropiere făcută între acest pasaj din Strabon şi Plinius cel Bătrîn, Naturalis Historia, XXXIX, 49, făcută de D. M. P i p i d i, Însăilări, III, Revista clasică, XV, Bucureşti, 1943, pp. 74—75.

[222] Păros, azi Păros, una din Cyclade, din Arhipelagul Egeii. La Păros au fost găsite nişte plăci de marmură pe care era scrisă istoria Atenei, de la Kecrops pînă la arhontatul lui Diognetos (264 î.e.n.). Această lungă inscripție, cunoscută sub numele de Cronica din Păros, de o valoare istorică unică, se află azi în biblioteca din Oxford. A fost publicată şi tradusă în latină de Prideaux, în 1676. Plăcile din care e alcătuită se numesc şi „Marmurele lui Arundell", după numele unui conte englez care le-a adus, în secolul al XVII-lea, în Anglia.

[223] Cleitarchos, istoriograf grec din secolul al IV-lea î.e.n. Era fiul lui Dinon, autorul operei Persica (P l i n i u s, Naturalis Historia, X, 136) şi elevul lui Stilpon (vezi D i o g e n e s L a e r t i o s, II, 115). Activitatea lui s-a desfăşurat între Theopompos şi Theophrast. A scris Ilepl AXeŞavăpoi) 'laxopîat , în 12 cărți, din care se păstrează fragmente la S t o b a i o s, Florilegium, IV, 12, 13.

[224] Argous portus, azi Porto Ferraio, era situat la coasta de nord a insulei Aithalia sau Ilva (Elba), dintre Corsica şi coasta etruscă a Italiei.

[225] Corabia Argo, după legendă, a fost construită în portul Thessaliei, numit Pagasai de către monstrul Argos, ajutat de zeiţa Athena. Vezi şi Argonauţii, I, 2, 39 şi Argonautka, opera lui Apollonios din Rhodos.

226 yiziia lui Iason, din dorinţa Medeii, la locuinţa Circei este un epi sod al legendei despre reîntoarcerea Argonauţilor din expediţia „Lînei de aur". Corabia ar fi ancorat la ţărmul insulei Aia, unde era stăpînă magiciana Circe, care i-a purificat pentru uciderea fra telui Medeii.

[227] Pînă în vremurile moderne, Corsica a avut aproape aceeaşi faimă pe care o consemnează Strabon în antichitate.

[228] Bleiinon, orăşel corsican, identificat de unii cu actualul Vescovato, la sud de Bastia.

[229] Charax, orăşel corsican, al cărui loc precis nu este cunoscut. S-a propus identificarea lui cu actualul Carghese.

[230] Eniconia(i), orăşel corsican, al cărui loc de aşezare nu s-a identificat.

[231] Vapanes, orăşel corsican, neidentificat.

[232] Caralis (azi Cagliari) şi Sulchi sau Sulei {azi Sânt Antioco) erau două oraşe sarde.

[233] Diagesbei (pentru variantele acestui nume, vezi C. M ii 11 e r, Index variae lectionis, p. 969, col. 1. V) — vezi notele precedente. Popu laţie sardă neidentificabilă.

[234] lolai, numele vechi al diagesbeilor, erau descendenţii lui lolaos; vezi nota următoare.

[235] lolaos, era un personaj legendar, fiul lui Iphicles şi al Automedusei, şi nepotul lui Heracles. El 1-a însoţit pe Heracles în înfăptuirea muncilor ce i s-au impus.

[236] Heraclizii erau descendenţii lui Heracles, eroul legendar grec. Pînă în epoca elenistică au existat familii regale care se pretindeau des cendente din acest erou. Numele de Heraclizi îl poartă însă în mod special populaţiile doriene, care au stăpînit Peloponesul. Strabon se referă în pasajul prezent la o parte a Heraclizilor, care s-ar fi sta bilit sub îndrumarea lui lolaos, în Sardinia. Este vorba de Heraclizi,

fiii lui Thespios, eroul eponim al oraşului beoţian Thespiai, şi fiul regelui atenian Erechtheus.

237 Este vorba de cele trei războaie punice care au avut loc între anii 264—241 î.e.n., 218—202 î.e.n. şi 149—146 î.e.n.

238 Paratj^ un trib al sardilor care locuia în munți. Nu sînt atestați în altă parte.

239 Sossiuații, trib de sardini munteni, neatestați de alți autori.

240 Bălării, trib sard care locuia în părțile muntoase ale insulei. Nu este menționat de alți autori.

241 Aconiții, trib sardinian, ce locuia în peşteri, avînd deci un stadiu primitiv de viață. Nu sînt menționați de alți scriitori.

242 Berbecii musmoni, din Sardinia, a căror piele se prelucra asemenea pieilor de căprioară, erau vestiți în antichitate.

243 Vezi nota 202 la această carte.

244 După Plinius, 200 mile, adică 295,7 km.

245 portul lui Heracles (Herculis Cosani Portus), azi Porto Ercole, era unj oraş situat în Etruria, la marea Tyrrheniană în apropierea oraşului antic Cosa, la poalele muntelui Argentarius.

243 Gravisci şi Graviscae, oraş situat pe țărmul Etruriei la gura rîului actual Marta la San Clementino de azi.

247 Pyrgi, azi San Severo, se afla pe țărmul Etruriei, în apropierea oraşului Caere, al cărui port era.

248 Alsium, azi Palo, se afla pe țărmul etrusc între Pyrgus şi Ostia, la sud de Caere.

249 Fregenae, azi Torre di Maccarese, era situat pe țărmul Etruriei la hotarul Regiunii I Latium, nu departe de Roma.

250 Rggjs Villa (Regispilla), localitate situată pe țărmul Etruriei, între Cosa şi Graviscae, la sud de Volei (Vulci), lîngă gura rîului Armi-nia (azi Fior).

251 Males Pelasgul era un şef pelasg legendar care şi-ar fi avut reşedința pe coasta Etruriei de unde a emigrat la Atena.

252 Illithya, divinitate feminină care asista naşterile, era fiica lui Zeus şi a Herei, sora Hebei.

253 In perioada în care celții năvăleau în Etruria şi Latium, Dionysios din Siracusa îşi extindea proiectele ambițioase de expansiune în

Marea Tyrrheniană şi în Adriatica. în preajma anului 383 î.e.n. a trimis o garnizoană în Corsica.

[264] Vezi nota 215 la această carte.

255 Perusia, azi Perugia, oraş din estul Etruriei, situat între lacul Trasi-menus şi Tibru. Unindu-se cu samniţii contra Romei, Perusia a fost învinsă de romani în două mari bătălii (309 şi 295 î.e.n.Y In cursul celui de-al doilea război civil, la 41 î.e.n., Octavian a asediat Perusia, atacîndu-1 pe L. Antonius, fratele triumvirului, iar după ce a cucerit-o, i-a jertfit pe prizonieri pe altare, de unde „Altarele Peru-siei" cuvinte rămase celebre.

258 yolsjnij şi Vuhinii, azi Bolsena, era un oraş celebru al Etruriei, situat lîngă un lac cu acelaşi nume (azi Lago di Bolsena), la nord de Tarquinii.

[257] Sutrium, azi Sutri, oraş al Etruriei, situat între lacurile Ciminus (Lago di Vico) şi Sabatinus (Bracciano).

[258] Blera, azi Bieda, era un oraş antic al Etruriei, situat între Tarquinii şi lacul Ciminus.

2»9 Ferentinum sau Ferentium, azi Ferento, era o localitate din mijlocul Etruriei, situată între lacul Volsiniensis (Bolsena) şi Tibru.

[260] Valeţii sau Faliscum, azi Civitâ Castelana, se afla în sudul Etruriei, aproape de Tibru, la nord de muntele Soracte. Acest oraş a fost cucerit prima dată de Camillus în 394 î.e.n., a fost supus definitiv de Roma la 241 î.e.n. A fost unul din centrele culturii etrusce care a exercitat o puternică influenţă asupra Romei arhaice.

26i Vezi nota precedentă. Textul a fost restabilit de C. M ii 11 e r, Index variae lectionis, p. 969, col. 2, 1. 3 şi 7.

[262] Nepita sau Nepet, azi Nepi, era un oraş din sudul Etruriei, situat la vest de muntele Soracte şi la sud-vest de Falerii.

[263] Statonia, oraş situat în Etruria, la vest de lacul Volsiniensis (Bolsena), pe rîul Arminia (Fior), la nord de Vulci. Azi se mai văd ruinele lui aproape de Lago di Bagni.

[264] Veii, azi Isola Farnese, oraş al Etruriei, cel mai sudic şi mai apropiat de Roma, cu care a fost mereu în discordie. Teritoriul său se întindea pînă la Tibru, cuprinzînd şi muntele Ianiculus de

pe dreapta acestui fluviu, din fața vechii Roma. Romanii au cucerit orașul Veii în 395 î.e.n. după un asediu de zece ani.

265 Fidenae, azi Castel Giubileo, era un oraș sabin din Latium situat la confluența Tibrului cu Anio. Acest oraș a fost cucerit încă din secolul al V-lea î.e.n. de regii Romei. I se mai văd și azi ruinele la nord de Roma. Cf. E m. P a n a i t e s c u, Fidenae,. în „Ephemeris Dacoromâna", II, 1924, pp. 416—459-

269 Faliscii, locuitorii orașului Falerii (vezi mai sus nota 260). Pentru dificultățile acestui pasaj, vezi C. M ii 11 e r, Index variae lectîonis, p. 969, col. 2 1. 7.

267 Deși Strabon neagă acest lucru jalisci și falerii sînt unii și aceiași. Vezi nota 260 la această carte.

268 Aequum Faliscum era un oraș din sudul Etruriei, situat la nord de Falerii, de care depindea.

269 Calea (Via) Flaminia, construită de consulul C. Flaminius în 221 î.e.n., pornea din Roma (din actuala Piazza del Popolo), ocolea mun tele Soracte pe la Falerii, trecea prin orașele Narnia, Mevania, Nuceria, atingea Adriatica la Fanum Fortunae și ținea coasta, prin Pisaurum, pînă la Ariminum, unde întîlnea Via Aemilia (ce venea de la Placentia) și de unde se prelungea spre Ravena și Patavium prin Via Popilia.

270 Ocricli sau Ocriculum, azi Otricoli, era un oraș din Umbria, pe Tibru, la hotarul cu Sabinia și cu Etruria.

271 Muntele Soracte, azi Soratte, era situat în sudul Etruriei, la 30 km nord de Roma.

272 Feronia sau Fanum Feroniae sau Feroniae Lucus situat în sudul Etruriei, pe Tibru, lîngă muntele Soracte. Era vestit prin templul zeiței Feronia cu un tîrg care unea, la o zi anumită de sărbătoare, triburi din Etruria, Latium, Umbria, Picenum. Vezi și nota următoare.

2,3 Zeița Feronia, o divinitate romană, al cărei cult era originar din Etruria. Atribuțiile sale erau: paza hotarelor, a cîmpiilor, a lucrărilor cîmpului, a aparițiilor supranaturale.

274 Aces.stă practică religioasă de a trece cu picioarele goale peste cărbuni aprinși se reîntîlnește în timpurile moderne în India, Japonia etc.

275 y_{e2}[_{ma}i _{sus nota} 255.

2TC Typhe este numele unei plante acvatice care crește în lacurile Etruriei.

[277] Papyros este o plantă din Egipt din care se făcea hîrtia, numită la rîndu-i papir. Strabon menţionează prezenţa acestei plante şi pe lîngă lacurile Etruriei, în Italia antică.

[278] Anthele este o plantă neidentificată dar discutată de E. H. F. Meyer, Botanische Erläuterungen zu Strabons Geographie, p. 22. Creştea în regiunile mlăştinoase ale Etruriei.

[279] Lacul Ciminius, azi Lago di Vico, era situat în sudul Etruriei.

[280] Lacul Volsinii, azi Lago di Bolsena, situat în Etruria, la nord de Tarquinii.

[281] Lacul Clusius, azi Lago di Chiana, situat în Etruria, lîngă oraşul Clusium (azi Chiusi).

[282] Lacul Sabata sau Sabatinus (Sabate, la Festus; Stagna Sabatia, la Silinus), azi Lago di Bracciano, în sudul Etruriei.

[283] Lacul Trasimenus, azi Lacul Trasimene, era situat în estul Etruriei, la est de Perusia (Perugia). Lîngă acest lac Hannibal a surprins ostile romane conduse de consulul C. Flaminius în anul 217 î.e.n., zdrobindu-le.

[284] Din valea Padului, pentru a trece Apeninii şi a se îndrepta spre Roma, Hannibal avea două soluţii: de a urma Via Flaminia pe la Ariminum şi a străbate Umbria, sau de a trece unul din păsurile mai dificile ale Apeninilor şi a pătrunde în Etruria, pentru a ajunge în valea Tibrului. Cum prima cale îi era barată de o armată ro mană, care îi putea rezista lesne, generalul carthaginez a ales a doua soluţie, oferindu-i mai multe posibilităţi de a dejuca vigilenţa celei de-a doua armate romane condusă de C. Flaminius. Acesta a putut fi surprins la Trasimenus şi zdrobit.

[285] Este vorba de "Via Flaminia.

[286] Este acelaşi Flaminius care îi bătuse pe gallii insubri şi care con struise calea ce-i poartă numele.

[m] Baiae, azi Baia, era oraş şi o staţiune climaterică celebră de pe ţărmul Campaniei, situat lîngă Cumae şi lîngă capul Misenum.

288 $y_{ez;\ no}$tele 62 şi 139 la cartea aceasta.

[!89] Sarsina sau Sassina, azi Sarsino, era un oraş situat la nordul Umbriei pe rîul Sapis (azi Savio). Este patria lui Plautus, autorul de comedii din secolul al Il-lea î.e.n.

m $y_{ez;\ not;a}$ 9 $t_{a\ aceas}$tă carte.

[291] Sena sau Sena Gallica, azi Sinigaglia, era situată în Umbria la senoni, pe coasta Adriaticei, la gura rîului Miso. Aici au trimis romanii prima lor colonie peste Apenini.

[292] Marinum (sau Marinus) care urmează este suprimat de editorii mo derni, socotindu-1 o interpolare. Vezi C. M ii 11 e r, Index variae lectionis, p. 960, col. 2, r. 51.

[293] Muntele Cingulus (cu variantele Cingunon, Gingunon, Pingunon) se află în Apeninii Umbriei. Exista şi un oraş Cingulum, azi Cingoli, situat pe acest munte în Regio V — Picenum, la hotarul cu Umbria. Dealtfel, şi muntele aparţinea regiunii Picenum, iar nu Umbriei; vezi P l i n i u s, Naturalis Historia, III, 13, 18; C a e s a r, Bellum Gallicum, I, 15; C i c e r o, Ad Atticum, 7, 11 etc.

[294] Sentinum, azi Sassoferrato, era un oraş din Umbria, situat pe rîul Aesis (Esino). Aici au repurtat romanii, în frunte cu Fabius Aemilianus, victoria lor asupra armatelor confederate ale gallilor, samniţilor, umbrilor şi ale etruscilor (295 î.e.n.).

[295] Metaurus, azi Metaro, rîu ce curgea prin Umbria, trecea pe la Fo rum Sempronii şi se vărsa în Adriatica la Fanum Fortunae. Pe ma lurile acestui rîu a avut loc înfrîngerea şi moartea lui Hasdrubal, fratele lui Hannibal, în 207 î.e.n.

[296] Tanum Fortunae sau „Templul Fortunei", azi Fano, era situat pe coasta Adriaticei, în Umbria, lîngă gura rîului Metaurus. La înce put a fost numai un templu ridicat de romani în 207 î.e.n. în cinstea victoriei repurtate aici asupra lui Hasdrubal.

[297] Larolum, oraş situat în sudul Umbriei pe Via Flaminia, între Ocriculi şi Narnia. Nu este atestat decît la Strabon, şi chiar la el într-un singur manuscris. In celelalte manuscrise apare ca un nume de rîuleţ. Este vorba de un afluent al Tibrului.

[298] Narnia, azi Narni, oraş din sudul Umbriei situat pe Nar, la 65 km spre nord de Roma. Este oraşul de baştină al împăratului Nerva.

[299] Nar, azi Nera, izvora din muntele Fiscellus (Gran Sasso) în Sam-nium, forma hotarul dintre Umbria şi Sabina, trecea prin Narnia şi se vărsa în Tibru nu departe de Ocriculum.

[300] Carsuli sau Carsulae (la T a c i t u s, Istorii, III, 60) era situat în Umbria, pe Via Flaminia, între Mevania şi Narnia. După informaţia lui T a c i t u s, Istorii, III, 60, care o fixează la zece mile de Nar nia, această localitate poate fi identificată, consideră C. Miiller, cu

ruinele dintre San Gemino şi Aqua Sparta, lîngă Capella San Damiano. soi Mevania, azi Bevagna, era oraş situat în mijlocul Umbriei pe Via Flaminia, la trecerea peste rîul Tinia. Aici s-a născut poetul latin Propertius.

302 lenea sau linia, azi Timia, era un rîu al Umbriei, care curgea pe lingă Mevania.

303 Forum Flaminium era localitate din Umbria situată pe Via Flaminia la nord-est de Mevania. Ruinele sale se pot vedea în locul ce se cheamă azi Giovanni.

304 Nuceria este numele a trei oraşe antice ale Italiei. Aici e vorba de Nuceria Canellaria, aii Nocera, din Umbria, localitate situată pe Via Flaminia, în mijlocul Apeninilor.

sos porum Sempronium, azi Fossombrone, era în nordul Umbriei pe rîul Metaurus. Lîngă acest oraş l-au înfrînt pe Hasdrubal armatele romane comandate de Claudius Nero şi Livius Saiinator, în 207 î.e.n.

306 Interamna, adică „între ape", este numele a două oraşe antice ale Italiei. Aici este vorba de Interamna Nahars, azi Terni, situat în Umbria, pe Nar. Era locul natal al lui Tacitus.

807 Spoietum sau Spoletium, azi Spoleto, era unul din oraşele cele mai înfloritoare din Umbria, situat între rîurile Nar şi Tinia. A rezistat atacurilor lui Hannibal din 217 î.e.n.

803 Aesium sau Asisium, azi Assisi, era un oraş din estul Umbriei, situat la vest de Perusia.

309 Camerles sau Camerinum, azi Camerino, era situat în vestul Umbriei, aproape de Picenum.

310 Ameria, azi Amelia, era un oraş situat în sudul Umbriei pe un afluent al Tibrului. Aici s-a născut Sextus Roscius, supranumit Amerinus, in favoarea căruia Cicero a ţinut prima sa pledoarie.

311 Tuder sau Tudertum, azi Todi, era un oraş al Umbriei, situat pe malul Tibrului, la hotarul cu Etruria.

312 Ispellum sau Hispellum, azi Spello, era un oraş situat în Umbria, la vest de Forum Flaminii.

313 Iguvium sau Eugubium (în dialectul umbric), azi Gubbio, era situat în vestul Umbriei. Aici s-au descoperit în 1444 nişte tăbliţe

de aramă cu inscripții în limba umbrică, numite Tablele Eugubine (sau Iguvine), un prețios document pentru studiul limbilor italice (umbro-sabeilice). [314] Nomentum, azi Mentana, era un vechi oraş al sabinilor pe rîul Allia, afluent al Tibrului, la o mică distanță spre nord-est de Roma. La Nomentum, Servilius Priscus Fidenas i-a învins pe veieni şi pe fidenați, în 335 î.e.n. Porta Tsomentana din Roma, ca şi Via No-mentana, care ieşea prin această poartă spre a se uni cu Via Salariu, amintesc numele acestui oraş sabin, care în vremea lui August a fost înglobat în Regio I Latium et Campania.

316 Vestinii erau o populație sabellică a Italiei centrale, situată la sud de Picenum, la nord de marrucini şi de peligni, la est de aequi. Au participat la războiul samnitic şi au fost înfrînți în 326 î.e.n. Făceau parte din Regio IV Samnium.

816 Amiternum, azi San Vittorino, lîngă Aquila, era un oraş al sabinilor, situat la nord de Roma, la poalele Apeninilor, lîngă muntele Fiscellus (Gran Sasso). Aici s-a născut istoricul roman Sa'lustius.

317 Reate, azi Rieti, oraş al sabinilor, situat pe Via Salaria, pe rîul Avens (azi Velino). Era patria împăratului Vespasian.

318 Interocrea, sau Interocrium, azi Antrodoco, era situat la est de Reate, la poalele muntelui Curetus (azi Terminillo).

319 Apele Cotiliae, adică Aquae Cotiliae, azi Paterno, erau o stațiune termală a sabinilor, situată pe rîul Avens şi pe Via Salaria, între Reate şi Interocrium.

320 Poruli, azi Civitâ Tommasa, era o localitate situată în estul Sabiniei, la sud de Amiternum.

321 Cures, azi Arci, lîngă Correse, era un oraş al Sabiniei, la hotarul cu Latium, la zece km nord-est de Roma. A avut un mare rol în vremurile arhaice de la originile Romei. A fost cucerit de romani de timpuriu.

322 Titus Tatius, rege al cureților de pe timpul răpirii sabinelor din primii ani ai Romei (745 î.e.n.). După împăcarea mijlocită de sabine, el a domnit — spune legenda — împreună cu Romulus peste cele două popoare unite (populus Roman» s et Quirites).

323 Numa Pompilius este al doilea rege al Romei antice.

imă părerea lui Strabon, de la ora-

324 Qumtes — nume ce se trage, sul Cures este un fapt discutabil.

325 Trebuia era numele mai multor localităţi din Italia centrală, dintre care două în Sabinia: Trebuia tutfenas, la sud de Reate, neidentificată, şi Trebuia Mutuesca, la nord-vest de Monteleone, lingă Via Salaria, aproape de hul Farfarus. Strabo a se referă poate la acesta.

3» Eretum, azi Grotta Marozza, un vechi oraş al sabinilor, situat pe Via Salaria, la unirea cu Via Nomentana, aproape de hotarul cu Latium. A avut monetărie proprie. Romei.

327 Picentinii si samniţii erau, ca şi sabinii, neamuri sabellice. Picentinii erau locuitorii regiunii din preajma Picentiei, de-a lungul mării Tyrrhene, la hotarul cu Lucarna. Proveneau, poate, din Picenum. Au fost supuşi de romani, între 343—266 î.e.n. Samniţii erau locuitorii regiunii din nordul Latiului şi caracent, pentn, hirptni. al Campaniei. Ei se divizau in

328 Lucanii, nota

329 Bruţii sau Bruttii erau locuitorii regiunii Bruttium de la extremitatea sud-vestica a Italiei. Iata genealogia seminţiei lor, după Strabon:

Sabinii

picentinii

lucanii

Jjruttii

330 Fabius Pictor, unul din cei mai vechi istorici ai Romei, a trăit la sfîrşitul secolului al III-lea î.e.n. A scris analele Romei de la K.O mulus pînă în timpul său. Lucrarea

331 Calea (Via) Salaria pornea din Roma, de la Porta Colhna, şi ducea, prin Sabmia şi Picenum, la Truentum (Tronto), pe ţărmul Adnaticei. Se unea cu Via Nomentana, la Eretum, la hotarul Latiului cu Sabinia.

332 Este o cale nu prea lunga. Intr-adevăr, în raport cu celelalte cai din Italia, Via Salaria era mai scurtă.

333 $p_{or}t_a$ Collina, ieşire din incinta Romei antice, situată la nord, aproape de muntele Quirinal, la despărțirea Viei Salaria de Via Nomentana.

334 Aequii, populație sabellică, situată în Regio IV Samnium, la est de Sabinia şi la nord de Latium. Lacul Fucinus îi despărțea de marşi. Ei au căzut sub stăpînirea Romei încă de pe vremea lui Tarquinius Priscus.

335 yolscii, populație italică, situată între Latium şi Campania. Erau organizați în mici state unite într-o confederație. Erau cunoscuți ca negustori şi pirați.

3S* Hernicii, populație sabellică a Regiunii I Latium, situată la nord de volsci. Capitala lor era Anagnia (Anagni). Supuşi de romani în 486 î.e.n., ei s-au răsculat de două ori (363 şi 305 î.e.n.), dar au fost înfrînți.

337 Aborigenii (lat. Aborigenes „de la origine") erau numiți locui torii străvechi ai Italiei centrale, fiind situați în mijlocul Apeninilor. Erau, poate, pre-indoeuropeni, în orice caz; pre-italici.

338 Rutulii, mică populație a Latiului, pe vremea legendară a lui Aeneas, înainte de întemeierea Romei. Capitala lor era orașul Ardea.

359 Ardea, oraş din Latium, situat la sud de Roma, la 8 km departe de mare. Azi localitatea poartă acelaşi nume ca în timpurile străvechi.

340 Laurenlum, azi Torre di Paterno, era un oraş străvechi al Latiului, situat la 16 km sud de Roma, la mare. A fost capitala Latiului pe vremea regelui Latinus, înainte de întemeierea Romei.

341 Cetatea fundată de Aeneas în Italia era Lavinium; vezi şi notele 343 şi 363 la această carte.

342 Latinus, regele aborigenilor, este eponimul legendar al latinilor, lo cuitorii Latiului. Legenda spune că era născut din Faunus şi din Marica. Latiul, peste care domnea, avea pe atunci capitala la Laurentum.

343 Lavinia a fost, după legendă, unica fiică a lui Latinus, regele la tinilor.

344 Alba sau Alba Longa, azi Castel Gondolfo, era un oraş străvechi al Italiei antice, situat pe muntele Albanus (Monte Cavo), la sud-est de Roma.

345 Muntele Albanus, azi Monte Cavo, este un mic munte vulcanic situat în Latium, Ia 23 km nord-est de Roma. Strabon îi acordă o depărtare de 160 stadii, adică 28,40 km. Oraşul Alba a fost construit la poalele acestui munte. în fiecare an, consulii romani aduceau sacrificii, pe muntele Albanus, lui Juppiter Latiaris, în numele celor 30 de oraşe ale confederaţiei latine.

346 Vezi şi legenda întemeierii Romei la T i t u s L i v i u s, I, 4—8.

347 Amulius şi Numitor erau fiii lui Proca, rege în Alba Longa, descendent al lui Ascanius. Vezi T i t u s L i v i u s, I, 3.

348 Vesta (în gr. Hestia) era, după mitologie, fiica lui Saturn şi a Rheei, sora lui Juppiter; ea prezida focul căminului şi focul din interiorul pământului. Este reprezentată ca o femeie severă, nobilă, frumoasă, în mînă cu sceptru şi un cărbune aprins aproape de ea.

349 Rhea Syhia era, după legendă, fiica lui Numitor, obligată de Amulius, fratele lui Numitor, să devină vestală. Ea a devenit mama lui Romulus şi Remus, pe care i-a conceput cu zeul Marte.

350 Faustulus, personaj legendar, este păstorul care i-ar fi găsit şi crescut pe cei doi gemeni ai Rheei Sylvia,

351 în gr. Romus, în loc de Remus (vezi C. Miiller, Index variae lectionis, p. 170 1.41).

352 Pentru o comparaţie între versiunea greacă şi cea latină a fundării Romei, vezi Titus Livius, I, 4—8.

353 Collatia, oraş din Latium, situat în apropierea Romei, pe rîu! Anio.

s5i Antemnae era un oraş din Latium, situat la 4 km nord de Roma, la confluenţa Tibrului cu Anio. învinşi de romani, locuitorii acestei localităţi au fost mutaţi la Roma în 748 î.e.n.

356 Vezi nota 265 la această carte.

356 Labicum sau Labici, azi Monte Compatri, era o localitate foarte veche din Latium, nu departe de Roma, pe calea Labicana, la poalele muntelui Albanus.

357 între a cincea şi a şasea piatră miliară de la Roma înseamnă între 7,39 km—8,87 km. 358 Vesti, localitate situată între a 5-a şi a 6-a piatră miliară [cam la 8 km] de la Roma, considerată punct al vechii frontiere romane. Azi nu i se mai văd urmele.

[9] Ambarvalia era o procesiune religioasă care avea loc la romani la sărbătorile ținute în cinstea zeiței Ceres, zeița vegetației. Animalul de jertfă era dus în procesiune în jurul ogorului înainte de a fi jertfit, de unde şi numele sărbătorii (ambo şi ana).

[0] Capitolium sau Capitolinus Mons este una din cele 7 coline pe care se înălța Roma antică. Era situat în mijlocul Urbei, la nord-vest de muntele Palatinus. Aici s-a construit Capitoliul, pe care s-a ridicat citadela (Arx) Romei şi vestitul templu al lui Juppiter Capitolinus. Temelia acestui templu a pus-o Tarquinius Priscus, construcția a terminat-o Tarquinius Superbus, consacrarea a făcut-o consulul Horatius (în 507 î.e.n.). Tot aici se înălțau templele Iunonei şi al Minervei, divinități care, împreună cu Juppiter, formau Triada Capitolină.

[1]Poseidon-Neptun era reprezentat în mitologie înarmat cu trident, aşezat într-un car tras de animale monstruoase, jumătate cai, jumătate şerpi. Acest car era înconjurat de peşti, delfini şi de alte viețuitoare ale mării, de Nereide, de Proteus, de Glaucos. Probabil că de la această imagine a carului cu cai s-a tras practica jocurilor hipice în cinstea lui Neptun.

[2] Vezi nota 322 la această carte.

[3] Lavinium, azi Patrica, în Latium. Vezi şi nota 343. la această carte.

[4]* Roma, fundată de o colonie arcadiană — este una din versiunile legendare care căutau să pună în legătură cu istoria elenă originea diferitelor oraşe din Italia şi din Occident.

[5] Erandros, fiul Nicostratei (Carmentei), ar fi fost căpetenia care ar fi stabilit în Italia o colonie aproape de Aventin, în oraşul Pattan-tea, construit de el cu această ocazie.

[6]Este vorba de istoricul latin L. Coelius Antipater, întemeietorul monografiei istorice la romani. A trăit în secolul II î.e.n. (s-a născut, probabil, între 180—170 î.e.n.), vezi Metzer, De L. Coelio Antipatro belii punici secundi scriptore, Lipsiae, 1867, 6, şi H. Pe-ter, Veterum Historicorum Romane/rum reliquiae, Lipsiae, 1870, CCXIV. A fost profesorul lui Pompeius, avocat cunoscut (Cicero, De oratore, II, 55). A scris Historiae, Annales şi Bellum Punicum, Probabil că ultimele două sînt una şi aceeaşi operă; Annales sive Bellum Punicum. El exagerează activitatea coloniştilor greci pe pă-mîntul Italiei.

[367] Carmenta (sau Nicostrata), după legendă, este o profetesă a Arca-diei antice, numită astfel deoarece profeţea în versuri (carmen). Sărbătorile Carmentalia se ţineau la Roma între 11—15 ianuarie.

[368] Vezi notele 334—336 la această carte.

[369] ye2; nota 337 ja această carte.

[370] Raecii, de fapt aricii, vezi mai jos, nota 377.

[371] Argyruscii, de fapt auruncii, veche populaţie a Laţiului, aceeaşi cu ausonii; vezi nota 395 la această carte.

[372] Prejernii, de fapt privemaţii, erau locuitorii oraşului Privernum, azi Piperno, situat în Latium la volsci, în munţii Lepinus. Au luat parte la războaiele samnitice. Romanii au cucerit Privernum defi nitiv în 328 î.e.n. Menţiunile lui Strabon din acest pasaj despre arici, aurunci şi privernaţi, sînt considerate de unii autori, ca Mei-neke, drept glose marginale ulterioare.

[373] Ultimele trei denumiri (raeci, argyrusci şi preferni), imposibile în realitate, au fost corectate de învăţaţi în aricini, aurunci şi pri vernaţi.

[374] Cîmpia Pometia, Pometiae Campus, se afla în regiunea Latium, la volsci.

[375] Apiola, azi Apelosa, era un oraş voise străvechi din sudul Laţiului, distrus de Tarquinius Priscus.

[379] Lanuvium, azi Lanuvio sau Civitâ Lavinia, era situat în Latium, la 24 km sud de Roma, pe Via Appia, pe panta de sud a Muntelui Albanus.

[377] Aricia, azi Ariccia, era un oraş din Latium, situat la 15 km spre sud de Roma, pe Via Appia, la poalele muntelui Albanus. Aici exista un templu al Dianei Aricine, al cărei cult era condus de un preot de origine sclav fugar care reuşise să-l ucidă pe preotul pre cedent, aşteptîndu-l şi pe el aceeaşi soartă.

[378] Tellenae, oraş din Latium, neidentificat.

[379] Antium, azi Anzio, era un oraş din Latium, situat pe ţărmul Mării Tyrrheniene, la 50 km sud-vest de Roma. Aici a fost exilat Corio-lan. Era oraşul de baştină al lui Caligula şi Nero. în ruinele acestui oraş s-a găsit celebra statuie a lui Apollon din Belvedere.

[380] Albanii vorbeau aceeaşi limbă şi aveau aceeaşi origine cu romanii — spune Strabon în concordanţă cu versiunea latină a legendei originii

romanilor. Romanii se socoteau, ca şi albanii, descendenţii lui Aeneas şi ai fiului acestuia, Ascanius.

381 Vezi nota 147 la această carte.

382 Este vorba de ogoarele din jurul oraşului Setia, azi Sezze, situat în Latium, vestit în antichitate prin vinurile sale.

383 Sau Circaeus Mons, azi Monte Circeo, era un promontoriu din Latium, pe coasta mării Tyrrheniene, la vest de Tarracina.

384 Caecubum sau Ager Caecubus, era un teritoriu mlăştinos de la est de Tarracina, situat pe ţărmul auruncilor, la sud de lacul Fundanus; ţinea de oraşul Fundi. Era celebru prin vinul pe care-l producea, socotit cel mai bun din Italia.

385 Adică dezvoltată ca un arbust.

380 Pentru felul cum s-a restituit acest pasaj vezi C. M fi 11 e r, Index variae lectionis, p. 970, col. 2, r. 12.

387 Nu se cunoaşte data şi exactitatea acestui eveniment.

388 Este vorba de Demetrios Poliorketul, care a fost regele Macedoniei, fiul lui Antigonos, unul din succesorii lui Alexandru cel Mare.

389 Despre templul Afroditei sau al Venerei din oraşul Lavinium vor besc şi Pomponius Mei a, De Chorografia, II 71, şi Plinius, Naturalis Historia, III, 56.

390 Samniţii — în gr. sauniţii (SoeuvÎTai), vezi nota 327 la această carte.

391 Pentru povestea Circei, vezi nota 218 la cartea I.

392 Despre tradiţia greacă cu privire la colonizările din Italia şi din Occident în legătură cu aventurile lui Ulise, vezi E. D. Philips, Odysseus in Italy, „Journal of Hellenic Studies", London, LXXIII, 1953, 53—67.

393 Stura, de fapt Astura, azi Stata, era un rîu din Latium, din ţara volscilor, situat la vest de Paludes Pomptinae şi la est de Antium. La gura sa, pe ţărmul mării, se afla oraşul Astura (azi Tor di Astura).

394 Vtntul Libs (Libycum) sau „Africanul", Scirocco de azi, bătea în Mediterana şi în sudul Europei, dinspre Africa.

393 Ausonii sau auruncii, odinioară stăpînii Campaniei, erau o populaţie a Italiei, din familia oscilor. Ei erau situaţi între volsci şi Cam-

pania, avînd ca oraş principal Suessa Aurunca (azi Sessa). în limbajul poetic, prin ausoni se înţeleg toţi italicii, iar prin Ausonia, întreaga Italie.

396 Oscii (nume contras din Opsci <Opisici sau Opisci>) erau locui torii străvechi ai Campaniei, rămăşiţe ale marii familii a opicilor care au populat Italia în timpuri îndepărtate.

397 Trachina este numele grec al oraşului latin Tarracina (sau Anxur), azi Terracina, situat pe ţărmul mării Tyrrheniene, în ţara volscilor.

398 $p_{t}j_{n}$ Aufidus se înţelege aici Ufens (azi Ufente), un rîu din Latium, din ţara volscilor, care se vărsa în mlaştinile Pomptine. Nu mele tribului roman Aufentina are la origine pe acela al acestui rîu.

399 Calea (Via) Appia care unea Roma cu Brundisium, trecea pe la Tarracina, Formiae, Minturnae şi Sinuessa.

400 Brundisium (gr. Brentesion), azi Brindisi, era un oraş al Italiei meridionale, situat la marea Adriatică în Calabria. Port celebru. Aici s-a născut Pacuvius şi a murit Vergilius.

401 Formiae, azi Formia, era situat în sudul Laţiului, la aurunci, pe coasta mării, la vest de Minturnus, în ţinutul locuit odinioară, după legendă, de lestrygoni. Deoarece avea un port excelent, Strabon în cearcă să-i derive numele de la Hormiae (<gr. 8p(ioţ \ „pornire în larg, lansare".

402 Minturnae, azi Minturno, era situat în partea sudică a Laţiului, la aurunci, între Sinuessa şi Caieta, aproape de gura rîului LLis. în acest oraş s-a ascuns Marius, învins, şi de aici a fugit în Africa.

403 Sinuessa, azi Mondragone, era un oraş situat pe ţărmul mării, lîngă muntele Massicus, la aurunci, la limita dintre Latium şi Campania. Era vestit prin băile calde şi apele sale minerale.

404 Hormiae, < gr. 8p[xoţ „pornire în larg"; vezi nota 401 la această carte.

405 Golful Caieta sau Caeta, azi Gaeta, este situat lîngă promontoriul şi oraşul cu acelaşi nume în Latium, la aurunci, pe ţărmul mării.

406 Numele caietoe, gr. ot Kat^rai înseamnă „peşteri", „gropi", în do rica laconiană.

401 Liris, rîu, numit azi Liri, iar cursul său superior, Cargliano, izvora la marşi, în Samnium, trecea în Latium pe la Fregellae, în ţara

volscilor, şi se vărsa în Marea Tyrrheniană aproape de Minturnus, formînd la revărsare mlaştini întinse.

408 Vezi nota 146 la această carte.

409 pregellae, azi Ceprano lîngă Montecorvo, oraş din Latium, situat la volsci, pe Liris, la vest de Anagnia. Ocupa o poziție strategică importantă, la o răscruce de drumuri. în timpul războiului cu volscii (495—376 î.e.n.), a fost cucerit de romani. în 329 s-a stabilit aici o colonie romană.

410 fundi, oraş situat în Latium, la aurunci, lîngă lacul cu acelaşi nume (Lacus Fundanus). Era renumit pentru vinul Caecubum, produs de viile din mlaştinile de pe Ager Caecubus, situat pe teritoriul său.

411 Vinul Falernum, adică provenit din Ager Falernus, ținut din Cam pania, situat aproape de limita auruncilor din Latium, între mun tele Massicus şi rîul Vulturnus. Vinul Falernum era socotit printre cele mai bune din Italia.

412 yjnui Alban si cel statan erau produse ale regiunii Latium, din jurul muntelui Albanus.

413 Vezi şi T i t u s L i v i u s, I, 9 şi urm.

414 In pasajul de mai sus sînt menționate cinci din cele şapte coline ale Romei. Capitolinus Mons (vezi nota 360). Palatinus Mons era situat foarte aproape de Tibru. Quirinalis Mons, colina Hortulana (Collis Hortorum) la nord, Viminal (Collis Viminalis) la sud. Coelius Mons — unde este azi basilica San Giovanni în Laterano — la est de Palatin, paralel cu Aventinul de care îl despărțea Aqua Crabra. Aventinus Mons, unde se află azi biserica Santa Sabina, era cea mai sudică din toate colinele Romei, în tre Tibru, Coelius şi Palatin. în plus mai erau Collis Viminalis şi Collis Esquilinus, în partea de est a Romei, între Quirinalis şi Caeiius.

415 Servius adică Servius Tullius, al şaselea rege al Romei, succesorul (în 578 î.e.n.)' al lui Tarquinius Priscus.

416 Esquilin şi Viminal, vezi sfîrşitul notei 414 de mai sus.

417 Forța Collina, Porta Esquilina, Porta Viminalis sînt trei porți ce lebre ale Romei antice. Porta Collina se afla la nord, aproape de muntele Quirinal. Porta Esquilina era. situată lîngă Esquillinus mons. Porta Viminalis se afla lîngă colina cu acelaşi nume, între Termele

lui Diocleţian de mai tîrziu şi Castrul pretorienilof (Castra Prae-toria).

■[s] Rîul Anlo — azi Teverone sau Aniene — era un [mlc arluent al] Tibrului care se unea cu acesta foarte aproape de Rof[oa]- Lmga acest rîu a înfrînt Camillus pe galii, în 387 î.e.n.

[9] Aici este vorba de Alba. de lîngă lacul Vucinus (U[u] Longa), co-respunzînd oraşului de azi Albis, fiind o localitate ^[ln] î[ata] aeqm-lor în Samnium. Strabon se înşală punînd-o la izvoare^ nului Anio, care se află mult mai la sud, la hotarul Latiului cfi- aequii şi cu marşii.

[0] Pămîntul marsilor se afla în Samnium, învecinat la [vest cu] aequii, la nord cu vestinii, la est cu paelignii, la sud c& hernicn dm Latium.

[1] Casele să nu depăşească 70 picioare înălţime, adică [2l]>58 m, mă sură luată pentru evitarea surpării.

'■ Copiii lui Augustus. De fapt împăratul Augustus nit [a ayu]* decit o singură fiică, pe Iulia, din căsătoria lui cu Scrib[oma]- Soţia sa Livia i-a adus în casă alţi doi fii, pe Tiberius şi p[e] Drusus, din căsătoria anterioară a acesteia cu Tiberius Claudius t^[ero]- [lrl] afară de aceştia, cei trei fii ai luliei şi ai lui Agrippa, după moartea acestuia din urmă, au fost adoptaţi de Augustus, dar [to]t' [au murlt] în fragedă vîrstă.

Prietenii lui Augustus au fost Agrippa, destoinicul să[11] g[mete]> mort înaintea lui; C. Cilnius Maecenas, vestitul bogătaş a* R[omel]. P[ro]" tectorul poeţilor şi al artiştilor; Xenarchos din Se^[cuaa]> filozof peripatetic pomenit de Strabon (XIV, 5, 4) şi mulţi [al]î"> ridicaţi din păturile mijlocii sau de jos ale societăţii.

Soţia lui Augustus — este vorba cu siguranţă de a *[re]i[a] S[1] u"[lma] soţie a împăratului, de Livia, mama iui Tiberius. "[nma a tost] Clodia, a doua, Scribonia, mama luliei.

Este vorba de Octavia, care s-a căsătorit mai întîi cu M[arcus] Claudius, apoi cu Marcus Antonius care a părăsit-o pen[tru] Cleopatra, regina Egiptului.

Cîmpul lui Marte (Campus Martius) era un şes din marginea Romei, întins între Tibru şi Via Lata (coincizînd cu ^ctualul Corso Umberto). Aici se făceau adunările, exerciţiile tineretul[1]" Şi instrucţia lor militară.

[427] Despre exercițiile gimnice ale tineretului roman, efectuate pe Cîmpul lui Marte pomenesc mai mulți autori antici. P l u t a r h, Cato Maior, XX, vorbește despre mînuirea spadei și a altor arme, despre călă rit, lupte cu pumnii, înot și despre alte exerciții de călire la rece și la căldură, cu care a fost deprins fiul lui Cato. H o r a ț i u, Ode, I 8, 4—12, amintește de mînuirea armelor, aruncarea discului și a suliței și despre strunirea cailor nărăvași pe Cîmpul lui Marte.

[428] p[e] vremea lui Strabon existau la Roma trei teatre: teatrul lui Pompeius, construit în 55 î.e.n. pe Cîmpul lui Marte; teatrul lui Marcellus, început de Caesar și terminat de Augustus în anul 11 e.n., numit după nepotul de soră al împăratului Augustus; s-a înălțat în partea de nord-vest a Capitoliului; teatrul lui Balbus, construit în apropierea Tibrului, de proporții mai mici, dar bogat ornamentat. Colosseul se va înălța mai tîrziu, sub Vespasian.

[429] Este vorba de Cartierul Cîmpului lui Marte.

[430] Mausoleul lui Augustus s-a construit în 28 î.e.n., în grădinile din nord-vestul Romei, la nord de Campus Martius, aproape de Tibru. Este un monument circular de mari proporții, în al cărui spațiu s-a putut amenaja, în epoca modernă, o vastă sală de concert: L'Augusteo. De o concepție elenistică de răsărit, Mausoleul a fost îmbră cat într-o formă tradițională italică ce amintește de monumentele funerare etrusce. L. M. Bernhard, Topograpbie d'Alexandrie. Le tombeau d'Alexandre et le mausolee d'Auguste, „Revue archeologique", Paris, 1956, XLVII, 129—156, identifică monumentele care figurează pe o lampă romană din Muzeul Național din Poznan, prin comparație cu alte monumente și prin mărturiile literare — în special ale lui Strabon — asupra portului din Alexandria. El arată că tabloul care a inspirat decorul lămpii a fost creat la Roma pentru a justifica, prin exemplul lui Alexandru, ridicarea mausoleu lui lui Augustus.

[431] Este vorba de altarul numit Ara Pacis Augusteae, monument con struit între anii 13—9 î.e.n. în Campus Martius, care simboli zează politica de pace a lui Augustus și reintroducerea ordinii după lungi războaie civile. Era un monument patrulater, de marmură, împodobit cu sculpturi constînd din grațioase și opulente ghirlande de fructe și frunze, și din reprezentarea unei procesiuni sacre la care participau Augustus și membrii familiei sale. Sculpturile sînt un exemplu de nobil stil realist, caracteristic artei augustee.

[432] Vechiul for înseamnă Forum Romanum, păstrat din vremea republicii în valea dintre Capitoliu şi Palatin, amplificat de Caesar şi prelungit de Augustus printr-un mare Forum Augusti.

[433] Basilica, pe vremea lui Cicero, era un mare edificiu compus dintr-un singur corp de clădire patrulater, vast, prevăzut cu o absidă pe una din laturi, unde magistraţii împărţeau dreptatea. în interiorul clădirii, împărţită în „năvi" prin şiruri de coloane, se exercitau şi diferite negoţuri. Porticurile erau galerii cu coloane, permiţînd plimbări şi întîlniri la umbră. Templele erau edificiile consacrate divinităţilor.

[434] Grădinile Liviei sau, mai exact, Portkus Liviae „porticul Liviei", se aflau pe Esquiiin, pe locul unde fusese casa lui Vedius Pollio (Cassius Dio, LIV, 23; Suetonius, Augustus, 29). Descrierea acestui portic plantat într-o grădină o face Plinius, Naturalis Historia, XIV, 11: „un singur butaş de viţă forma aici leagăne care umbreau aleile; existau bolţi umbroase, tăiate în unghiuri drepte, alei acoperite de plante ce se împleteau ca într-o plasă. In interiorul careurilor astfel formate creşteau arbuşti, tot felul de plante şi flori, ţîşneau fîntîni şi se înălţau statui. In centrul grădinii se afla un mic templu sau sanctuar, împrejmuit de coloane". Vezi P. G r i m a l, Les jardins romains ă la fin de la republique et aux deux premiers siecles de l'empire, Paris, 1943, p. 188 şi urm. [435] Via Appia era una din cele mai frumoase căi construite de romani în italia. Ea pornea din Roma, trecea prin Capua şi se termina la Brundisium. Appius Claudius Caecus a început construirea ei prin 312 î.e.n.; a continuat-o Caesar şi a terminat-o Augustus. I se spunea Regina viarum. [436] Via Latina se abătea spre stînga de la Via Appia, trecea pe la Tus-culum, pe partea de nord a muntelui Albanus, apoi cobora la oraşele Algidum şi Pictae unde se unea cu Via Labicana. La Casili-num, lîngă Capua, în Campania, Via Latina se unea cu Via Appia, care continua spre Brundisium.

[437] Via Valeria pornea de la Tibur (Tivoli') continuînd Via Tiburtina din Roma şi ducea în regiunea marşilor şi la Corfinium, în Samnium.

[438] Casilinum era un oraş din Campania, situat pe rîul Vulturnus, aproape de Capua.

[439] Capua, azi Santa Măria di Capua, era oraş important din Cam pania, situat pe rîul Vulturnus, la 24 km nord de Neapolis, pe Via Appia. Oraşul a fost întemeiat de etrusci, care i-au zis Vulturnum. Aici era cazarma de gladiatori din care a pornit răscoala lui Spartacus în 73 î.e.n.

[440] Muntele Tttsculanus — este de fapt o colină a muntelui Albanus din Latium, pe care s-a ridicat oraşul Tusculum, vezi nota următoare.

[441] Tusculum, azi Frascati, era situat în Latium, în sud-estul Romei, pe o înălțime de la poalele muntelui Alban. întemeierea acestui oraş se atribuie de legendă lui Telegonos, fiul Circei şi al lui Ulysses.

[442] Algidum — azi Rocca Prioragli — era localitate situată pe panta muntelui Algidus (azi Monte Ceraso), o parte din gura craterului stins pe care îl formează Mons Albanus. Era în partea de nord a acestui munte, la nord-est de Tusculum, pe Via Latina. Horațiu îl celebrează în Oda I vs. 21.

[4i3] Pktae sau Ad Pictas, era o stație de popas pe Via Latina, la est de Algidum.

[444] Via Labicana sau Lavicana începea de la poarta Esquilină a Romei şi se unea cu Via Latina Ia Pictae.

[445] Via Praenestina, ca şi Via Labicana, începea de la poarta Esquilină a Romei şi mergea pînă aproape de izvoarele rîului Anio, la Trebia, unde se unea cu un drum ce făcea legătura între Via Valeria şi Via Latina, străbătînd țara hernicilor.

[446] Labicum sau Labici (azi Colonna) era un oraş situat în Latium, la nord de Muntele Albanus, în apropiere de Tusculum. Pe aici trecea Via Labicana.

[447] Perentinum, azi Ferentino, era un oraş din Latium, situat în țara hernicilor, pe Via Latina, în ținutul numit azi Ciociaria.

[448] Frusmo, azi Frosinone, era situat în Latium, la herniei, pe Via Latină.

[449] Rîul Cosa, azi Cosa, din Latium, trecea prin Frusino.

[450] Fabrateria Nova, azi Falvatera, era un oraş situat în Latium la volsci, pe Via Latina, la confluența rîului Trerus (azi Sacco) cu Liris, la sud de Fregellae. Fabrateria Vetus se afla ceva mai la nord, pe Liris, unde e azi Ceccano. Strabon vorbeşte de prima, care a fost

creată de romani în 124 î.e.n., pentru a înlocui oraşul Fregellae (Ceprano) distrus cu ocazia unei revolte.

451 T_{re}rus sau Tolerus (vezi C. M ii 11 e r, Index variae lectionis, p. 971, col. 2 1. 9), era un rîu din regiunea Latium, care stră bătea ţara volscilor, unindu-se cu Liris la Fabrateria Nova. Azi se numeşte Sacco sau Tolero. Unii autori vorbesc şi de un oraş Tolerium, situat undeva pe cursul acestui rîu, dar neidentificat.

452 Aquinum, azi Aquino, era un oraş din regiunea Latium, situat la voisci pe Via Latina. Este patria lui Iuvenal. După Aquinum, C. Miiller introduce, în textul lui Strabon, numele Atina, care nu figurează în manuscrise. Atina (C. M ii 11 e r, Index variae lec tionis, p. 971 col. 11.13) era un oraş în regiunea Latinum, tot la voisci, la nord de Aquinum, la izvoarele rîului Melpis.

463 Melpis, azi Melfa, era un rîu din regiunea Latium, la voisci, care curgea pe lingă oraşele Atina şi Aquinum, şi se vărsa în Liris, la est de Fabrateria Nova.

454 Interamnium (Lirenas), azi Termini, era un oraş din regiunea La tium, situat la voisci, pe rîul Liris, la sud de Via Latina.

455 Casinum, azi San Germano, lîngă Cassino, era un oraş din La tium, situat la voisci, pe Via Latina. Pe muntele cu acelaşi nume din apropiere, pe care azi se ridică frumoasa mănăstire Monte Cas sino, se afla un templu al lui Apollo.

466 Teanum Sidicinum, azi Teano, era un oraş din Campania, situat pe rîul Savo, pe Via Latina. în 343 î.e.n., atacul samniților asupra acestui oraş a însemnat începutul războaielor samnite.

457 Sidicinii erau o mică populație oscă din nordul Campaniei la hotarul cu Samnium. Capitala lor era Teanum Sidicinum. De la ei au pornit războaiele samnite; atacați de samniți, ei au cerut ajutorul oraşului Capua, iar acesta, la rîndul său, ajutorul Romei (343 î.e.n.). Pacea s-a încheiat în defavoarea sidicinilor care au fost lăsați pe seama samniților (în 341 î.e.n.). In 337 î.e.n., sidicinii s-au revoltat contra Romei care le-a ocupat teritoriul în 334 î.e.n.

158 Calenum este o formă adjectivală, numele propriu-zis al oraşului fiind Cales, azi Calvi. Se afla în Campania, la 17 km sud-est de Teanum Sidicinum, pe Via Latina.

459 Casilinum, azi Capua; vezi nota 438 Ia această carte.

460 Setia şi Signia erau două oraşe vestite pentru vinurile lor. Setia — azi Sezze — era situat în Latium, la voisci, aproape de rîul Ufens şi de Mlaştinile Pomptinae. Signia, azi Segni, de asemenea în latium, tot la voisci, între munții Lepinus şi valea rîului Trerus.

46i prirernum, azi Piperno, era situat în Latium, la voisci, pe un munte din apropierea rîului Amasenus, la est de muntele Lepinus.

462 Cora, azi Cori, era un oraş din Latium, situat între munții Lepi nus şi Paludes Pomptinae.

463 Este vorba de Suessa Pometia, oraş vechi al Italiei, neidentificat, situat undeva în Paludes Pomptinae, cărora le-a dat numele. Se mai ştie că oraşul a fost cucerit de romani sub Tarquinius Priscus, apoi sub consulul Servilius.

464 Trapontium, oraş din Latium, neidentificat. însăşi grafia lui pare suspectă; poate că numele a fost corupt. Vezi C. Miilier, Index variae lectionis, p. 971, col. 1, 1.34.

465 y$_e$ljt$_t$ae, azi Veiletri, era un oraş din Latium, situat la 31 km sud-est de Roma, la voisci, Ia poalele de sud-est ale muntelui Albanus. Este patria de origine a împăratului Augustus.

466 Aletrium, azi Aiatri, un oraş din Latium, situat Ia herniei, la nord de Via Latina.

467 Vezi nota 409 la această carte.

468 Gabii, oraş din Latium, la voisci, colonie a oraşului Alba. Pe timpul lui Augustus era în ruine.

469 Praeneste, azi Palestrina, un oraş din Latium, situat la est de Roma, pe Via Praenestina. întemeierea acestui oraş se pierde în epoci legendare, fiind pusă pe seama lui Teîegonos, fiul lui Odysseus şi al Circei. Aici se află un celebru templu al Fortunei. La Prae neste s-au găsit documente vechi, printre altele, o fi6ulă cu cele mar vechi cuvinte scrise în limba latină (sec. VI î.e.n.).

470 Capituîum, azi Piglio, era situat în Latium, în ţara hernicilor, Ia est de Praeneste.

471 Âna-gn'm, azi Anagni, era un oraş în Latium, în ţara hernicilor, pe cuprinsul actualului finut Ciociaria.

472 Cedate, oraş neidentificat din Latium, situat nu departe de Sora (Sora), pe calea care leagă Veruli de Arpinum. P i i n i u s , Na-

turalis Historia, III, 5, 9, se referă, se pare, ia locuitorii acestui oraş, prin termenii Cereatini Mariani.

473 Sora, azi Sora, era un oraş din Latium, situat în partea de est a fării vohcilor, pe Liris.

474 Hinlurnae, vezi 402 la această carte.

475 Venajrum, azi Venafro, era un oraş din nordul Campaniei, aproape de rîul Vulturnus.

476 Vulturnus, izvorăşte în Samnium, udă Capua şi se varsă în marea. Tyrrheniană după o cale de 150 km.

477 Cosilhnum, vezi nota 438 la această carte.

478 Aesernia, azi Isernia, era un oraş din Samnium, situat Ia pentri, în Apenini.

479 Allifae, azi Alife, era un oraş din regiunea Samnium, situat pe valea Voi turn us.

480 Samnite, sau din Samnium, adică din Regio IV printre diviziunile stabilite de August, situată la nord-est de Latium şi de Campania, la sud de Picenum şi la vest de Apulia, ocupînd masivele centrale ale Apeninilor. Vezi şi samniţii, nota 327 la această carte.

481 Este vorba de războiul marsic care a avut Ioc în anii 91—87 î.e.n., între republica romană şi aliaţii italici, pentru drepturi cetăţeneşti.

JS2 Xiburj azi Tivoli, era un oraş din Latium, situat pe rîul Anio, Ia est de Roma, pe Via Tiburtina. A făcut parte din federaţia latină şi a fost ocupat de romani încă din timpul Iui Tarquinius Superbus. A devenit cu timpul o adevărată staţiune ciimaterică pentru locuitorii Romei. Aici îşi avea împăratul Hadrianus somptuoasa sa Villa, conţinînd numeroase şi diferite monumente.

483 Corjinium, azi Pentina, era un oraş din Samnium situat la paeligni a căror capitală era. Aici a fost şi centrul confederaţiei italice în timpul războiului social.

4S4 Varia, azi Vicovaro, era un oraş din Latium, situat pe Via Vale-ria, pe rîul Anio, mai sus de Tibur.

483 Carseoli sau Carsioli, azi Carsoli, era un oraş din Samnium, situat la sabini, pe Via Valeria, aproape de graniţa cu Latium.

im Este Alba Fucens pe Via Valeria, în Samnium, la aequi, vezi nota 419 la această carte.

[487] Cuculum, azi CucuUo, era un oraş situat în Samnium, în Apenini, aproape de Via Vaieria.

[488] „Piatra Tiburtină", Tibuninus lapis, era cariera de piatră situată cam la 3 km spre vest de Tibur. Piatra tiburtină sau travertinul era un tuf calcaros, alb-gălbui, uşor de lucrat. V i t r u v i u s, De architectura, II, 7, o consideră printre pietrele de o consistență mijlocie, rezistentă la presiune, la intemperii, dar nu şi la foc. Ca piatră de construcție, ea a fost adusă la Roma din secolul ai II-lea î.e.n. August a făcut din această piatră fațada teatrului lui Marcellus.

[489] Piatra rofie de Gabii era. un excelent material de construcție folo sit în special la Roma. Vezi şi T a c i t u s, Annoles, XV, 43.

[490] Apele Albuloe, Albuneae Aquae, azi Băile Tivoli, era o stațiune balneară situată la 4 km de Tibur (azi Tivoli).

[491] Apele Labanae erau băi şi ape minerale în jurul oraşului Nomentanum din nordul Lațiului şi în jurul oraşului Eretum, situat puțin mai la nord, în Sabinia. Azi Bagni di grotta Marozza.

[492] Vezi nota 326 la această carte.

493 p_{anum} Portunae „Templul Fortunei" se afla în Praeneste, vezi nota 469 la această carte.

[494] Polysthephanos a fost numele vechi al oraşului Praeneste şi în semna „mult încununatul" probabil pentru măreția şi prosperitatea lui din acele vremuri. Vezi Praeneste nota 469 la această carte.

[495] Este vorba de Marius iunior, fiul adoptiv al lui Caius Marius, care, după moartea tatălui său, a fost consul împreună cu Carbo, în 82 î.e.n. El a reînceput luptele cu Sulla, dar a fost bătut lîngă Praeneste şi de disperare s-a sinucis.

[496] Războaiele civile ale Romei au fost: între Marius şi Sulla, în anii 87—82 î.e.n.; între Caesar şi Pompeius, în anii 51—48 î.e.n.; între Octavianus şi Marcus Antonius, în anii 31—30 î.e.n.

497 $y_e$resiis$_t$ rîu a cărui denumire prezintă mai multe variante (C. M ii 1-ler, Index variae lectionis, p. 971, col. 2, 1.9, propune Veregis (gr. Ouspeyiț); partea inferioară a acestui rîu este Tolerus (vezi nota 451 de mai sus). Izvora din apropiere de Praeneste, pentru a continua prin țara volscilor pînă la vărsarea sa în Liris.

[498] Algidum,. vezi nota 442 Ia această carte.

4" Dumbrava Dianei (sau Artemision sau Nemus Dianae sau Dia-nium) azi Nemi, era o localitate din Latium, situată în partea stingă a Căii Appia, pe muntele Albanus, lîngă Arida. Aici se afla un templu al Dianei, o pădure şi un lac vulcanic. „Dumbrava Dianei" este traducerea numelui Nemus Dianae al localităţii. 500 Adică acele temple în care zeiţa Artemis este cinstită prin acelaşi cult care se aduce în Taurida (actuala Crimeea) din Pontul Euxin. In această regiune i se aducea Artemidei jertfe umane; victimele erau naufragiaţii străini aruncaţi de valuri pe coastele taurice. Egeria era, în legendele latine, o nimfă a izvoarelor şi a fîntî-nilor care locuia aproape
501 de Roma. Regele Romei, Numa Pompilius, în dorinţa de a civiliza populaţia şi a o obişnui cu deprinderi mai blînde, a lăsat să circule povestea că în toate măsurile ce le lua, era sfătuit de această nimfă cu care se consulta în pădurea ei. Grota şi fîntîna Egeriei, de care vorbeşte aici Strabon, mai pot fi văzute şi azi în valea Caffarella de la sud de Roma. Lacul Vucinus se afla în Italia centrală, în Samnium, în ţinutul marşiior. Se revărsa foarte des, fapt pentru care Caesar şi mai tîrziu Claudius au încercat în
502 zadar să-1 asaneze-. Azi este complet secat. Oraşul Alba de care vorbeşte Strabon este Alba Fucens.

603 Amenanus, azi Indicello, era un rîu al Siciliei, care curgea prin Catana.

604 Catana, azi Catania din Sicilia, vezi şi nota 592 la această carte.

605 Izvoarele Marciei (Aqua Marcia), apeduct care alimenta Roma cu o apă foarte apreciată, adusă din lacul Fucinus.

506 picenum, în ţinutul numit azi Marche, era una din cele XI regiuni augustee, numită Regio V Picenum. Era situată la Marea Adriatică, între Aemilia la nord, Samnium la sud şi Umbria la vest. în 268 î.e.n., Picenum a intrat sub stăpînire romană. Locui-torii acestei regiuni de origine sabellică se chemau piceni. La marginea de sud a regiunii locuiau praetuttii, de acelaşi neam cu sabinii şi vestinii vecini din Samnium.

607 Picus „coţofana", pasărea sacră a lui Marte, care a dat numele picenilor. Marte, în epoca clasică a Romei, prezenta pe lîngă trăsăturile unui zeu al războiului, şi atribuţii agrare, ca zeu al vegetaţiei. El era şi zeul primăverii, cînd încep războaiele, şi al tinereţii pentru că războiul este o sarcină a bărbaţilor tineri. La popu-

lațiile sabellice exista obiceiul de a consacra zeului Marte o generație de tineri care, în „primăvara sacră", rer sacrum, părăseau orașul de baștină și plecau să întemeieze un alt oraș în altă parte. Ei erau călăuziți în drumul lor de picus „coțofana", pasărea sacră. Aesis, azi Esino, era un rîu care, izvorînd din Umbria și vărsîndu-se în Adriatica aproape de Ancona, forma hotarul dintre Gallia Cis-alpină și restul Italiei, mai precis între Aemilia și, Picenum.

Castrum Novum, pe lîngă actuala Giulianova, era un oraș al Pice-nului, situat la Marea Adriatica, în regiunea praetutiilor. Lungimea Picenului delimitat de August, cu includerea praetuttiilor, e mai mare decît cea precizată de Strabon, întinzîndu-se spre sud pînă la Salinae (azi SalinoV

Ancona, azi Ancona, era un oraș din Picenum situat la marea Adriatica. La origine era o colonie syracusană.

Auxumum și Auximum, azi Osimo, era un oraș antic din nordul regiunii Picenum, nu departe de coasta mării Adriatice, la sud de Ancona.

Septempeda era un oraș situat în nordul regiunii Picenum, în Aptnini, pe drumul dintre Ancona și Camerinum din Umbria, pe rîul Flusor (azi Potența), în apropiere de San Severino.

(Pnenentia) nume dat cu asterisc. Trebuie să fie un nume desfigurat în copiile manuscriselor lui Strabon. Ne-am putea gîndi la Cluenium sau Cluentia (azi Civitanova) de la gura rîului Cluentus (azi Chienti), dar fără nici o bază sigură.

Pot etnia, azi Potenza, era numele a două orașe antice ale Italiei, unul situat în Lucania, altul în Picenum, aproape de gura rîului Potentia (Potenza). Aici este vorba de cel din Picenum, numit azi Potenza Picena.

Firtnum Picenum sau Firmum, azi Fermo, situat în regiunea Picenum, aproape de Marea Adriatica, lîngă Tinna (azi Tenna).

Castellum sau Castellum Firmanum, azi Porto San Giorgio, era un port din Picenum, situat lîngă Firmum.

Cyprae Fanum sau Cupra Maritima, azi Grottammare, era localitate din Picenum, situată pe țărmul Adriaticei, la gura pîrîului Hel-vinus, unde se afla templul (Fanum) menționat de Strabon.

[518] Zeița Cypra (Cupra) a etruscilor ar fi analoagă cu lunona latinilor, al cărei nume totuşi nu e latin, ci tot etrusc (Uni).

[619] Riul Truentinus fi oraşul cu acelaşi nume. E vorba de rîul Truen-tus (azi Tronto) şi oraşul Truentum sau Castrum Truentinum, azi Colonnella, care se afla la gura sa. Aici era capătul Viei Salaria, care venea de la Roma. Plinius, Naturalis Historia, III, 110, spune că Truentum era în vremea sa singurul oraş liburn rămas dincolo de Adriatica, la ilirii care stăpîniseră altădată o mare parte din Picenum. Ştirea este confirmată arheologic prin numeroase obiecte caracteristice şi prin ziduri ilirice din secolele V—IV care s-au confundat în această regiune în cadrul culturii numită Novilara. Dealtfel, şi lingvistic, numele Truentum este iliric.

[520] Castrum Nopum, azi Giulia nova, era un oraş de pe ţărmul regiunii Picenum.

[521] Matrinus, azi Piomba, era un mic rîu al ţării praetuttiilor din Pi cenum, care izvora din apropierea localităţii Hadria (azi Atri) şi se vărsa în Adriatica la portul Matrinum, azi Silvi.

[522] Adică Adria sau Hadria, azi Atri, era un oraş situat în Picenum, la o oarecare depărtare de mare, pe lîngă izvoarele pîrîului Matri nus. Numele Mării Adriatice provine de la această localitate.

[623] Asculum Picenum sau Asclum, uzi Ascoli, era un oraş al Italiei antice situat în regiunea Picenum, pe rîul Truentium (azi Tronto).

[524] Lacună în text, paranteza conține o restituire.

[525] Marrucinii erau o populație din regiunea IV Samnium, din familia sabellilor; erau situați între paeligni la sud, vestini la vest, frentani la est, la nord era ţărmul adriatic. Oraşele lor principale erau: Aternum şi Teate. Rîul Aternus (azi Pescara) îi separa de vestini. Frentanii erau tot sabelli, din partea adriatica a regiunii Samnium, la est de marrucini.

[526] Corjinium, vezi nota 483 la această carte.

[527] Italica era supranumele oraşului italic Corjinium, pe timpul războa ielor marsice (vezi nota 481 la această carte).

[528] De fapt Marcus Pompaedius este un personaj din istoria antică a Italiei, inițiatorul războaielor marsice. Vezi nota 481 la această carte. Strabon greşeşte prefăcîndu-i prenumele Marcus în Marsits. Numele marşilor e suficient pentru a explica denumirea de „răz boiul marsic".

629 Sulmo, azi Sulmona, era un oraş din ţinutul paelignilor, în Sam nium, situat la 16 km sud-est de Corfinium. Ostile lui Sulla l-au distrus, dar oraşul a fost reclădit. Sulmo este oraşul natal al poetu lui Ovidius.

630 Ma(r)ruvium sau Marsi, azi Benedetto, era un oraş din Samnium, capitala marşilor, situat pe malul răsăritean al lacului Fucinus.

531 Teate sau Teate Marrucinorum, azi Chieti, era un oraş din Sam nium, capitala marrucinilor, situat pe rîul Aternus (Pescara). Este patria lui Pollio, rivalul lui Cicero.

532 Marrucinii, vezi nota 525 la această carte.

633 Aternum, azi Pescara, era un oraş din Samnium, situat la marrucini, pe ţărmul Adriaticei, la gura rîului Aternus. Aci se termina Via Valeria, care venea de la Tibur, continuînd Via Tiburtina de la Roma.

5M Amiternum, vezi nota 316 la cartea aceasta.

636 Orton (sau Ortona), portul frentanilor, este o localitate antică a Italiei, situată la mare în apropierea limitei cu marrucinii. Azi poartă acelaşi nume.

636 Buca, azi Termoli, era un oraş al regiunii Samnium, situat în ţi nutul frentanilor, pe coasta Adriaticei, aproape de gura rîului Ti-fernus (azi Biferno), care delimita Regio IV Samnium de Re gio II Apulia.

637 Teanum Apulum, azi Passo di Civitâ, era un oraş situat în Apulia, la frentani, pe rîul Frento (azi Fortore), şi nu departe de Marea Adriatică. C. Miiller presupune că în acest loc este o lacună în text în care a fost menţionat oraşul Cliternia al larnaţilor, deoarece acesta se situează între Teanum şi Buca.

538 Ortonium, staţiunea navala a oraşului Ortona, la frentani, vezi mai sus nota 535.

639 Sagrus, azi Sagro, era un rîuleţ din Samnium, la marrucini. Se vărsa în Adriatică, lîngă localitatea Angulus.

640 Apulii, locuitorii Apuliei, făceau parte din Regio II Apulia et Calabria. Era situată în partea de sud-est a Italiei, de-a lungul Adriaticei. Era locuită în cea mai mare parte de populaţii ilirice venite de peste Adriatică: daunii, în ţinutul muntelui Garganus, pe-.cetii sau poediculii la est, formînd un trib al iapygilor. Mai

spre sud-est, Apulia se prelungea prin peninsula Calabria (călcîiul cizmei din conturul Italiei) care era locuită tot de iliri: de messapi şi sallentini. în vestul Apuliei, în Apenini, populaţia era oscă. Oraşele principale ale Apuliei şi Calabriei erau: Teanum Apulum, Luceria, Asculum, Arpi, Beneventum, Salapia, Venusia, Aquilonia, Canusium, Barium, Brundisium. Tarentul elenic se afla tot în această regiune. [641] Campania, regiune a Italiei meridionale, pe coasta tireniană, mărginită la nord-vest cu Latium, la nord-est cu Samnium, la sud cu Lucania. Pe ţărmul ei se află Neapolis şi Vezuviul. Vezi şi F. S b o r d o n e , La Campania nella Geografia di Strabone, Atti del 17 Congresso geogr. ital., Bari, 27—29 apr. 1957, III 591—600.

[542] Mtsenum, azi Miseno, este un promontoriu al coastei Campaniei pe care se ridica un oraş cu acelaşi nume, la 15 km sud-vest de Neapolis, nu departe de Baiae şi de Cumae; acest cap formează extremitatea vestică a golfului Neapolis.

543 Promontoriul Minervei (Minervae Promontorium sau Promontorium Surrentinum) este vîrful peninsulei Surrentini Colles care închidea dinspre sud golful Neapolis, numit în vechime Cumanus sau Puteolanus sinus sau Crater.

[644] Golful Crater al Italiei antice se află la coasta Campaniei, între promontoriul Misenum şi promontoriul Minervei. In înfundătura lui, nu departe de ţărm, se află Vezuviul.

[545] Antiochos din Syracusa, fiul lui Xenophanes (vezi Pausanias, Descrierea Elladei, X, 11, 3), a fost un istoric grec (vezi Fragmenta Historicorum Graecorum, I 181—184), care a scris în dialectul ionic o Cronică a sicilienilor, cuprinzînd evenimentele de la regele Cocalos pînă în 424 î.e.n. (Vezi şi D i o d o r din S i c i-lia, XII, 71) şi Cronica italicilor meridionali. Supravieţuirile acestei lucrări se află la Dionysios din Halicarnas, A.R., I 12, I 22 etc, la Strabon etc. Nu se cunoaşte timpul în care a trăit Antiochos.

[646] Opicii erau o populaţie străveche a Campaniei, probabil pre-indo-europeană, de acelaşi neam cu oscii sau poate anteriori lor. Numele oscilor care s-au aşezat peste opici derivă de la numele acestora din urmă care erau purtători de limbă de tip sabellic. Vezi şi notele 395, 396 la această carte.

547 Polybios în Istorii, XXXIX, 11, 6 şi 7, vorbeşte de opici şi ausoni.

548 Cumae sau Cuma era un oraş elenic, situat în Campania lîngă actualul Pozzuoli, la nord de Neapolis. Era cea mai nordică din coloniile greceşti de pe ţărmul tirenian al Italiei. Legenda spune că aici este reşedinţa Sibyllei, profetesa care l-a condus pe Aeneas în infern. Tot legenda situează în împrejurimile acestui oraş Cîmpiile Phlegreene, unde s-au bătut Titanii cu zeii Olympului. Locuitorii oraşului Cumae au întemeiat colonii, la rîndul lor, ca Neapolis, Zânele, Messina. Cumae a jucat un rol considerabil în producerea influenţelor civilizaţiei elenice asupra etruscilor şi a romanilor.

649 Vezi nota 439 la această carte.

550 Alacul (gr. X^pSoţ) plantă cerealieră ca orzul.

551 Falernum, Statanum şi Calenum erau vinuri renumite ale Italiei antice. Falernum şi Calenum erau produse de regiunea Campania, Statanum, de regiunea Latium.

552 Adică din Surrentum (Sorrento), localitate din sudul Neapolelui, fundată de locuitori ai oraşului Cumae.

553 Vezi nota 475 la această carte.

554 Litemum sau Linternum, azi Torre di Patria, era un oraş al Cam paniei, situat la nord de Cumae, în apropierea gurii rîului Liternus sau Clanis, unde era un lac, Literna Palus (azi Lago di Patria).

655 Este vorba de P. Cornelius Scipio Africanus (Primus) cel mai de seamă reprezentant al măreţei familii a Scipionilor. Nu s-a păstrat pînă în vremurile noastre. Celebrul hipogeu al Scipionilor, care se păstrează la marginea Romei, pe Via Latina, explorat încă din anul 1780, nu conţine decît mormintele unora dintre urmaşii săi.
Cf. P. N i c o r e s c u , La Tomba degli Scipioni, în „Ephemeris Dacoromâna", Roma, I, 1923, p- 1—56.

656 yulturnus, oraş şi rîu al Italiei antice, vezi nota 476 la această carte.

557 Vezi nota 548 la această carte.

558 Hippocles din Kyme şi Megasthenes din Chalkis, personaje necu noscute.

659 y_{ez}; phîegra, nota 576 Ia această carte.

560 Giganții, în mitologia greacă, sînt fiii Gaiei (Pămîntului) şi ai cerului (Uranus), născuți din sîngele acestuia curs pe pămînt cînd a fost rănit de Cronos.

[661] Pădurea (sau Silva) Gallinaria se afla în Campania, între Liternum şi Cumae.

[562] Sextus Pompeius sau Pompeius iunior este fratele lui Cn. Pompeius şi, amîndoi, fiii marelui Pompeius.

[663] Lacul Acherusia, adică lacul Acherontic — azi Fusaro — este numele unui lac al Italiei antice, situat în Campania, între Misenus şi Cumae.

[561] Golful Lucrinus se află la coasta Campaniei, în apropierea lacului cu acelaşi nume, la nord-vest de Neapolis, în apropierea oraşului Puteoli.

[565] Golful Avernus este de fapt lacul Avernus, confundat de Artemidoros cu golful Lucrinus de pe coasta campaniană a Italiei antice. Avernum este un loc şi un lac, azi Averno, ale Campaniei, încon jurat la început cu păduri sălbatice pe care le-a tăiat Agrippa. Avînd forma unui puț, a fost socotit de antici locul de intrare în Infern.

[566] Evocarea morților sau Nekyomantia este un episod din Odiseea, XI, 23 şi urm.

[567] Plutonium, loc din care exală vapori cu gaze, este o crăpătură adîncă în pămînt, considerată de antici drept intrarea în infern.

[568] Styxul era unul din fluviile infernului, în concepția mitologică antică, în acest fluviu l-ar fi scăldat Thetis pe Ahile pentru a-1 face invulnerabil. Vezi V e r g i lius, Eneida, VI 439.

869 Pyriphlegethonul sau numai Phlegethon era, în concepția mitică a grecilor antici, unul din rîurile infernului. El se unea cu Cocytos, pentru a forma Acheronul. La confluența acestor două rîuri se afla o uriaşă cascadă. Numele Pyriphlegethon înseamnă „care arde cu foc", deci este conceput ca un rîu de foc.

[570] Argillae (gr. âpyiXXai) este un cuvînt de origine necunoscută, cules de Strabon din Magna Graecia. „Cimmerienii italici" sînt de dome niul legendei.

[571] Homer, Odiseea, XI, 15 (trad. Murnu, 21).

[572] Cocceius este meşterul care, din ordinul lui Agrippa (sub August), a construit un tunel ce duce de la lacul Avernus la oraşul Cumae.

Asupra acestui pasaj; vezi C. M ii 11 e r, Index variae lectionis, p. 973, col; 1, l. 17.

Baios şi Misenos, tovarăşi ai lui Odysseus. Vezi nota 289 la cartea I. Puteoli, azi Pozzuoli, numit mai înainte Dicaiarchia, era un oraş înfloritor, port şi staţiune balneară, situat între Capul Misenum şi Neapolis. La origine era oraş elenic, o colonie a oraşului Cumae, fundată în 522 î.e.n. Devenită colonie romană în 194 î.e.n., a fost principalul port al Romei în vremea Republicii şi la începutul imperiului. N-a încetat să înflorească însă nici după ce această prioritate i-a fost răpită, după Traian, prin dezvoltarea portului Ostia de la gura Tibrului.

Phlegra sau Cîmpiile Phlegreene, adică „aprinse, arzătoare", este numele antic al regiunii din preajma oraşului Cumae. După cum spune legenda, Heracles i-ar fi ajutat pe zei să distrugă pe Titani. Fenomenele care au dat naştere acestor legende sînt şi azi active. Regiunea este plină de sulf nativ şi adeseori acoperită de flăcări prin arderea naturală a sulfului. In anul 1538 a avut loc o erupţie vulcanică dînd naştere unui crater înalt, Monte Nuovo, inexistent mai înainte. Se află la 2 km vest de Pozzuoli, între lacul Avernus şi mare.

Forum Vulcani, uzi Solfatarre, era un crater vulcanic din apropierea oraşului Puteoli. Acest deal este acoperit mereu de vapori sulfurici, în acest loc editorii corectează punînd PpwjjtciSeiţ „rău mirositoare" în loc de (3ponc68ac „răsunătoare ca tunetul" din manuscrise. Noi am respectat originalul.

Neapolis, azi Napoli, era un important oraş din Campania, fundat de Cumae, cu contribuţia altor greci. Numele său iniţial era Parthe-nope. Prin dezvoltarea deosebită a unuia din cartierele sale ulterioare, numele Neapolis („oraşul nou") al acelui cartier s-a extins asupra întregului oraş, înlocuindu-1 pe cel de Parthenope. Neapolis a devenit capitala Campaniei în locul Capuei. Situat în terase în formă de semicerc, prezintă o poziţie pitorească la mare, ceea ce a făcut să devină un punct de atracţie pentru vilegiaturişti. Romanii bogaţi aveau aici vile de odihnă. Parthenope, vezi nota 248 la cartea I.

Gimnaziile, ejebiile şi fratriile erau instituţii greceşti antice. Gimnaziile erau locuri de obicei în aer liber, în care tineretul practica

exercițiile gimnice. Efebiile erau colegii oficiale ale tinerilor de 16—18 ani care primeau pregătirea fizică şi intelectuală necesară viitorului cetățean. Fratriile erau asociații de cetățeni legați între ei prin comunitate de culte religioase. La Atena fratria constituia o diviziune politică. După reforma lui Solon, într-o fratrie erau unite 30 de familii, iar trei fratrii formau un trib.

*[82] Jocurile cincinale erau întreceri sportive care aveau loc la Roma cu ocazia Sărbătorilor Cincinale, inaugurate în secolul al III-lea î.e.n. In general, în moment de grea primejdie pentru stat, romanii făceau anumite făgăduieli divinității pentru salvarea din primejdie. în 217 î.e.n., romanii au suferit un mare dezastru lîngă lacul Trasimenus din partea lui Hannibal. Deruta şi spaima provocată de marşul triumfător al generalului punic prin Italia i-a împins pe romani la un asemenea votum. In aceleaşi zile, pe timpul cînd erau consuli C. Flaminius şi Cn. Servilius, pretorul urban M. Aemilius a instituit jocuri măreţe (lat. luii magni) făcînd promisiunea că aceleaşi jocuri se vor rfA&Um ™—

,. «u juauuc ain 5 în 5 ani. Aşa s-au născut sărbătorile şi jocurile cincinale (Vezi T i t u s L i v i u s , XXVII as »\ XXVII, 33, 3).

, .«unu jjiumisiunea jocuri se vor celebra mereu de aici înainte din 5 în 5 ani. Aşa -—»--■ ..... L i v i u s ,

583 ^cest tunel există şi azi (Grotta VecchiaX ca unul din punctele de atracție turistică, în cartierul Posilippo, lung de 708 m. A fost săpat în epoca lui August.

[584] Herculaneum, azi Resina, era un oraş din Campania, situat la coasta mării între Neapolis şi Pompei. în 79 e.n. a fost acoperit de lava eruptă de Vezuviu. Săpăturile arheologice au dat la iveală un oraş, prosper odinioară, cu străzi şi case frumoase, numeroase statui etc.

[585] Pompei este vestitul oraş antic din Campania, situat la sud de Neapolis, la gura rîului Sarnus, nu departe de Herculaneum cu care a împărtăşit aceeaşi soartă, în anul 79. Acoperit complet de cenuşa fierbinte aruncată de Vezuviu, a fost scos la lumină cu evocatoarele sale clădiri, începînd din anul 1748. Săpăturile arheologice din ce în ce mai perfecționate continuă şi azi să-l scoată de sub masa de pulbere vulcanică depusă deasupra sa. O descriere impresionantă a catastrofei din 79 a acestui oraş, în care şi-a pierdut viața, ca jertfă a datoriei militare şi a curiozității sale ştiințifice, a lăsat ilustrul Plinius cel Bătrîn.

Rîul Sarnns, azi Sarno, este un rîu al Italiei antice, care uda regiunea Neapolelui. Pe el se ridica un oraş cu acelaşi nume. Nola, azi Nola, este un oraş antic al Italiei, situat în regiunea Neapolelui, la 34 km sud-est de Capua. A fost fundat de etrusci în 801 î.e.n. şi a făcut parte din Campania. în 314 î.e.n. 1-a cucerit pentru Roma consulul Baetilius. în al doilea război punic, oraşul Nola a fost asediat de Hannibal, care a fos învins de două ori în faţa zidurilor lui de către Marcellus (216 şi 215 î.e.n.). Aici a murit împăratul August, în 14 e.n.

Nuceria (sau Niceria Alfaterna), azi Nocera, oraş al Campaniei, situat la est de oraşul Pompei. Mai există o Nuceria în Umbria (vezi mai sus nota 304), şi alta, în Apulia.

Acerrae sau Acerra este un oraş al Italiei antice, situat la 15 km nord-est de Neapolis. A fost fundat de etrusci, distrus de Hannibal şi reclădit de romani.

Cremona este un oraş antic al Italiei situat în regiunea Veneţiei, la 65 km sud-est de Milano, pe rîul Pad. Oraşul Cremona a fost fundat de galii. Romanii au trimis aici o colonie în 291 î.e.n. In împrejurimile Cremonei s-a dat bătălia de la Bedriacum, în 69 î.e.n. Vezuviul este celebrul vulcan al Italiei, situat în regiunea Neapolelui, la 3 km sud-est de Neapolis. Erupţia sa din 79 e.n. a îngropat complet sub lavă oraşele Herculaneum, Pompei şi Stabiae. Datorită lavei, solul din jur este foarte fertil şi cultivat pînă pe vîrful vulcanului. Viţa de vie este cultura preferată de acolo. Din textul lui Strabon se vede cît de puţin putea bănui cineva pe vremea lui (epoca lui Augustus şi a lui Tifoerius) ce îngrozitoare catastrofă avea să producă, numai după cîteva decenii, acest vulcan ce părea stins din timpuri imemoriale.

Catana, azi Catania, era un oraş elenic al Siciliei, situat pe coasta de est a insulei, la extremitatea sudică a vulcanului Etna. A fost fundat în a doua jumătate a secolului al VUI-lea î.e.n., de o colonie din Naxos sau din Chalkis. Oraşul a suferit adesea de cutremure de pămînt şi de erupţii ale vulcanului, fără a fi însă niciodată avariat catastrofal.

Etna, azi popular numit Mongibello, este un celebru vulcan al Sici-liei, situat la nord-estul insulei. Cunoscut din timpuri străvechi, acest vulcan apare mereu în legendele grecilor. Titanii Enkelados şi

Typhon au fost acoperiți de vii sub acest munte de zeii Olympului. Hephaitos și Cyclopii în acest munte își aveau atelierele în care au făurit fulgerul lui Zeus și armele lui Ahile — spune legenda. [594]

Sorretitum, azi Sorrento, era un oraș antic al Campaniei, situat în peninsula cu același nume pe coasta golfului Neapolis. [695] Promontoriul Sirenusae este o altă denumire pentru Surrentum.

(Vezi nota 543 la această carte). Numele Sirenusae l-a primit de la insulele Sirenusae din apropiere. Se mai numește Athenaeum și Surrenlinum.

596 ye2; nota 544 [a aceastăă carte.

597 Prochyta, insulă; vezi nota 599 la cartea I.

598 Eretrienii erau locuitorii orașului Eretria, azi Paleocastro din insula Eubeia.

59» Ti,Mul Hieron din Siracuza a urmat la tron, în jurul anului 478 î.e.n., fratelui său Gelon și a domnit 11 ani. Deși crud și despotic, s-a îngrijit de bunăstarea poporului său și de înflorirea artelor. La curtea lui au fost invitați poeții Bacchylides, Epicharmos, Simonides, Pindar, Eshil.

600 Typhon, unul dintre Titani.

601 Pindar vorbește despre Typhon în Pythica I, vs. 32 și urm.

602 Vezi nota precedentă.

€03 Epomeus, azi Epomeo, era un munte vulcanic în centrul insulei Pithecusa (Ischia). Adesea, în antichitate, a făcut erupție. Ultima a avut loc în evul mediu, în 1301.

604 Aluzie la asemănarea numelui cu termenul latin caput „cap".

605 Calatia, azi Caiazzo, era situat în Campania, pe Via Appia, la est de Capua și la nord de Neapolis.

606 Caudium, azi Montesarchio lîngă Airola, era un oraș al Italiei meridionale situat în ținutul caudinilor la 28 km sud-est de Capua, între Beneventum și Calatia, la hotarul cu Campania. Prin repartiția făcută de August, a intrat în Regio II Apulia. Numele acestui oraș a rămas celebru în istoria Romei, prin înfrîngerea suferită acolo de romani la 321 î.e.n. sub consulatul lui T. Veturius Calvinus și Sp. Posthu-mius Albinus, în războiul cu samniții, cînd aceștia, în frunte cu șeful lor, Pontius Herennius, i-au prins pe romani într-un defileu local și i-au silit să capituleze, trecîndu-i pe sub un jug umilitor. De la

această întîmplare defileului i-a rămas numele de Furcile Caudine. Mai tîrziu romanii au spălat ruşinea printr-o victorie repurtată asupra samniților în aceeaşi regiune.

607 Beneventum, azi Benevento, era un oraş vechi din Regio II Apulia, situat pe Via Appia, la confluența rîului Sabatus (Sabato) cu Calor (Calore), la est de muntele Taburnus (Taburno), în ținutul caudinilor. La început se numea Maloeis sau Maleventum. Romanii l-au cucerit, după ce l-au învins aici pe Pyrrhus (275 î.e.n.V schimbîndu-i numele în Beneventum, ca un semn de bun augur. Această schimba re se datorează unei aparențe etimologice latine. Numele era însă de origine ilirică, restul unei prime penetrații iapyge spre vest. care n-a durat. Mal — în ilirică înseamnă „munte", ca în albaneza actuală (vezi şi rom. mal „coastă înaltă"), iar -entutn este un sufix caracteristic toponimiei ilirice.

608 Asediul memorabil al oraşului Casilinum de către Hannibal a avut loc în 216 î.e.n. încercuit de Fabius, Hannibal a scăpat mînînd îna intea lui boi de ale căror coarne prinsese crengi de viță uscate şi aprinse.

c09 Aici textul grec e corupt (poate fi interpretat diferit).

M0 Cales şi Teanum Sidicinum au fost menționate mai sus, în cartea V, 4, 11. 411 Suessula, azi Sessola, lîngă Cancello era situat în Campania, la 16 km sud-est de Capua. Lîngă acest oraş, Cornelius Cossus Arvina a învins pe samniți în anul 343 î.e.n. *12 Atella, azi Sânt Arpino, era un oraş situat în Campania, între Capua şi Neapolis. De la acest oraş se trage numele comediilor atellane,. din literatura populară latină, de origine oscă.

613 Abella, azi Avella Vecchia, era un oraş din Campania, situat la 8 km nord-est de Nola.

614 Este vorba de lupta împotriva samniților în cadrul războiului social; Sulla a cucerit Stabiae şi Pompeii în 89 î.e.n., apoi a supus Samnium, punînd capăt războiului social (88 î.e.n.).

615 Villa Publica de pe Cîmpul lui Marte era un edificiu în care se făceau înrolările la oaste, censul şi altele.

*16 Boianum sau Bovianum (Undecimanorum), azi Boiano, era un oraş din Samnium, situat în ținutul pentrilor, la nord de Muntele Tifer-nus (Matese). A jucat un rol important în războaiele samnite ale

romanilor şi în războiul social. Există şi un Bovianum Vetus, azi Pietrabbondonte, tot în Samnium, în ţinutul caraconilor, lîngă izvoarele afluentului adriatic Trinius (Triguo). Strabon are în vedere aici pe primul.

617 Vezi nota 478 la această carte.

618 Patina (C. Miiller, Index variae lectionis, p. 973, col. 2, 1, 60, propune Aebutiana, în loc de Panna) era un oraş din Samnium, neidentificat.

619 Teksia, azi Telese, era un oraş situat la samniţi, pe drumul ce duce de la Alifae la Beneventum. Este atestat şi de Ptolemeu, Geografia, III, 1, 67. Romanii l-au cucerit în 214 î.e.n. prin consu lul Fabius, deoarece trecuse de partea lui Hannibal (vezi P o l y b i o s, III, 90. 8; Ti tu s Livius, XXII, 13). De aici era Pontius Telesinus, şeful italicilor răsculaţi împotriva Romei, în timpul războiului social.

620 Venusia, azi Venosa, oraş antic al Italiei situat în Daunia Apuliei, aproape de Lucania, la sud-vest de Cannae.

621 Pamîntul opicilor sau Opica era o regiune vastă a Italiei meridionale şi centrale, în timpurile îndepărtate. Ulterior numele opicilor, sino nim cu oscii, a fost restrîns la Campania.

622 Pitanaţii, nume ce aminteşte vag de acela al oraşului Pitim/m, azi Torre di Pettino, situat în Sabina, pe rîul Atermis (Pescara) lîngă muntele Fiscellus (Gran Sasso). Legătura cu laconii, pe care o face Strabon, este una din fanteziile populare elene care ţineau să încadre ze tradiţiile italice în istoria greacă.

623 Uirpinii, populaţie străveche din partea de vest a regiunii a Il-a Apulia, locuind pe valea rîului Tamarus (Tammaro).

684 Notiţele din Strabon, Festus, Servius, relative la hirpus-lupus, sînt bazate toate pe Varro, care n-a extras echivalentul lor din limba vie, ca denumire a unui animal; termenul aparţine vocabularului religios unde avea funcţie simbolică şi, la origine, acest simbol era nu lupul, ci ţapul — susţine M. Durante, Osco hirpo, lupa o capro? In „La parola del Passato", XIII, Napoli, 1958, pp. 412—417. 625 Hannibal a cucerit Campania după victoria sa de la Cannae care a avut loc în 216 î.e.n.

[626] De fapt nu se ştie dacă romanii i-au transferat sau ei singuri au imigrat pe locurile în care sînt atestați de ştirile antice. Cert este că picentinii, situați pe coasta de sud-vest a Italiei, în sudul Campaniei, sînt veniți din Picenum, de la Marea Adriatică. Cei de la vest se chemau picentini, cei de la est piceni.

[627] Posidoniae Paestum, în gr. Posidonia, azi Pesto, era un oraş al Italiei meridionale situat pe coasta Lucaniei, la sud de gura rîului Silarus (azi Sele). Foarte înfloritor în secolele VII—VI î.e.n. cînd a fost întemeiat de grecii din Sybaris, oraşul a decăzut apoi treptat, din cauza malariei. A fost ocupat de lucani, apoi a devenit colonie romană. Era vestit pentru trandafirii săi minunați, iar azi pentru ruinele sale şi cu deosebire pentru un templu de stil doric, excelent păstrat. Pentru originile Posidoniei, vezi P. C. S e s t i e r i, Le origini di Posidonia alia luce delle recenți scoperte di Palinuro, Arch. class. II 1950, pp. 180—186.

[628] După Paestum, editorii lui Strabon omit fraza care începe cu „Sybariții aşadar... ", trecînd-o la începutul cărții a Vi-a. Noi am trecut-o în paranteză aici.

[629] Marcina, azi poate Vietri, oraş fundat de etrusci, în sudul Campaniei în golful Posidoniates (sau Paestanus), la vest de Salernum. După retragerea etruscilor a fost populat de samniți.

[630] Este vorba de baza peninsulei Surrentine, unde se află oraşul Nuceria Alfaterna (azi Nocera), pe distanța directă dintre Paestum şi Pompei.

[631] Silaris sau Silarus, azi Sele — era un rîu din Lucania care izvora din Apenini, şi se vărsa în Golful Paestanum. Pe malurile lui, M. Licinius Crassus a înfrînt oştirea subalternilor Canitius şi Castus ai lui Spartacus, în 71 î.e.n.

632 picentia, azi Vicenza, oraş din sudul Campaniei, situat în regiunea picentinilor, pe coasta Tyrrheniană, la est de Salernum. Era capitala picentinilor.

[633] Salernum, azi Salerno, oraş din sudul Campaniei situat la est de Nuceria, între Pompei şi Paestum, pe țărmul golfului Paestanus, în marginea de vest a teritoriului picentin.

CARTEA A VI-A

[1] Lucania, regiune în partea de sud a Italiei, mărginită la vest de Marea Mediterană, la est de Marea Ionică, la nord-vest de Cam pania, la nord de Samnium şi Apulia. împreună cu Bruttium, Lu cania forma regio III în diviziunile Italiei stabilite de Augustus. Silaris, în latină Silarus, este rîul, numit azi Sele, care se vărsa în Marea Tireniană lîngă oraşul Paestum (Posidonia).

[2] Informaţia despre Templul Herei Argiene provine de la Timaios prin Artemidoros, susţine J. G e f f c k e n , Timaios' Geographie des Westens, Berlin, 1892, p. 142. Descoperirea Heraion-ului de către P. Zancani Montuoro şi U. Zanotti Bianco confirmă poziţia sanc tuarului dată de Strabon, spre deosebire de Plinius, Naturalis His-toria, III, 70, care îl situează pe malul drept al rîului Silarus, potrivit situaţiei locurilor din timpul său (Silarus şi-a deplasat albia). In privinţa numelui zeiţei, manuscrisul lui Strabon oferă forma Argonia, iar Plinius, Argiva. Editorii moderni l-au corectat în Argeia „Argiană", deoarece cultul Herei Argiene era foarte răspîn-dit în Magna Graecia şi, după Timaios, pînă în Veneţia. Vezi F r. Las ser re, op. cit., voi. III, p. 124, nota 1. Vezi şi un comentariu la acest pasaj din Strabon al lui T. J. D u n b a b i n, The oracle of Hera Akraia at Perachora, „Anual of the British
I School at Athens", Londra, XLVI, 1951, pp. 61—71.

[3] Posidonia (Poseidonia), numit ulterior, Paestum, oraş al Lucaniei situat la sud de Napoli. Celebru prin templele sale bine păstrate.

[4] Posidonia n-a fost fundată de sybariţi, ci ocupată de ei la sfîrşitul secolului al Vl-lea î.e.n., după mărturia monumentelor şi a mone delor sale. Strabon confirmă această opinie, distingînd pe sybariţi de primii coloni. Aceştia trebuie să fie identificaţi cu fundatorii Heraionului -— susţine P. Z a n c a n i M o n t u o r o , Sibaris Po seidonia e Io Heraion, „Arhivio Storico per la Calabria e la Lu cania", XIX, 1950, pp. 65—84.

[5] Fragmentul marcat de noi prin linii drepte apare numai în ediţia Teubner.

[6] Insula Leucosia, azi Licosa, este situată în marea Tireniană, în faţa promontoriului Enipeum, la sud de Paestum.-

[7] Tradiția relatată în acest loc este culeasă de Timaios (Lycophron, 722 și urm., vezi J. Geffeken, op. cit., p. 145).

[8] Capul ce înaintează spre insulele Sirenussae este Promontorium Enipeum sau Punta Licosa de astăzi.

[9] Sirenus(s)se este numele micului grup al insulelor Galii de azi, aproape de Sirenussarum promontorium, corespunzînd actualei Punta della Campanella, în partea de nord a golfului Salernitano.

[10] Golful Posidoniates sau Paestanus, azi Golful Salernitano, cuprins între promontoriul Minerva și insulele Sirenussae la nord și pro montoriul Enipeum la sud, avînd în fund orașul Posidonia Paestum.

[11] Hyela, Helen sau Elea, lat. Velia, oraș al Lucaniei situat în golful format de promontoriul Enipeum sau Posidium, la nord, și Palinuri la sud. Ruinele sale se văd azi aproape de Castellamare della Brucca. Numele lui mai vechi, Hyela, este atestat la Herodot, Istorii, I, 167,3, și figurează pe monedele din secolul al V-lea î.e.n. Numele relativ mai nou, Elea, se întîlnește la Platon, Sophistai, 216 a, și sub varianta Velia la Ptolemeu, IUI, 1, 8, și la autorii latini. Informația lui Strabon provine de la Artemidoros. Acest oraș, întemeiat de foceeni prin 544 î.e.n., a fost vestit în antichitate pentru școala filozofică a Eleaților, care a avut ca reprezentanți de seamă pe Xenophanes, Parmenides și Zenon.

[12] Parmenides și Zenon sînt filozofi din școala Eleată (sec. V. î.e.n.). Parmenides s-ar putea numi „pitagorician" prin profesorii săi Aminias și Diochaites (Diogenes Laertios, IX, 23), prin Comentariile lui Empedocle. Parmenides a dezbătut doctrina filozofică a „Existenței" pe care o consideră fără început și fără sfîrșit, unică și imuabilă, indivizibilă, finită, perceptibilă cu rațiunea; despre aparențele sensibile nu se pot face decît presupuneri. Zenon din Eleea, discipolul lui Parmenides, a dezvoltat teoria aporiilor privitoare la admiterea mișcării în lume. Vezi despre el Diogenes Laertios, IX, 5, 25—29; V. I. Lenin, Caiete filozofice, București, ASPLP, 1956, p. 234.

[3] Elenii s-au luptat cu posidoniații în secolul al V-lea î.e.n., iar cu lucanii, în secolul al IV-lea î.e.n. Posidonia cade în mîinile lor aproape de anul 400. Data precisă și cauzele acestor lupte nu se cunosc. Vezi Fr. Lasserre, op. cit., voi. III, p. 125, aota 4.

[14] Antiochos din Siracusa, logograf din secolul al V-lea î.e.n., autorul a două lucrări, una Despre Sicilia, în 9 cărți, alta Despre Italia. Prima a fost urmată de Thucydides în descrierea Siciliei (vezi în ceputul cărții a Vi-a a Istoriilor lui Thucydides) și a fost apre ciată de Aristotel (Politica, IV, 9). Azi nu se mai păstrează decît cîteva rînduri din ultima lucrare, vezi F. I a c o b y, Fragmente der griechischen Historiker (F. Gr. Hist.) 555, Leyde, 1955.

[15] Această versiune a lui Antiochos (F. Gr. Hist.) corespunde aproxi mativ celor oferite de Thucydides, I, 13, 6, Isocrate, VI, 84, Aris-toxenos, fr. 12 Wehrli, Timagenes la Ammianus Marcellinus, XV, 9, 7, potrivit cărora foceenii au întemeiat Massalia (în 545 î.e.n.), după victoria inutilă de la Alalia din Corsica. După Herodot, I, 164—167, din Corsica aceşti foceeni au plecat direct să înteme ieze Eleea. Potrivit cu relatările lui Aristotel şi Timaios, Massalia a fost întemeiată pe la 600 î.e.n.; Vezi Fr. L a s s e r r e, op. cit., voi. III, p. 219, nota p. 125, 6.

[16] Promontoriul Palinuros, Palinuri promontorium, azi Capul Palinuro, la sud de Velia.

[17] Pyxus, capul sau Buxentinum promontorium, azi Punta degli In-freschi, la 13 km sud-vest de Policastro, la 9 km vest de Sapri; Rîul Pyxus sau Buxentus, azi Bussento, care se varsă în mare la 1 km sud-vest de Policastro; oraşul Pyxus, Buxentum, azi ruine lîngă actualul Policastro; portul pe care Strabon îl fixează la vest de rîu a fost recunoscut de curînd într-un loc cu multe vestigii elene, la 660 m vest de malul drept al rîului, pe țărmul mării, de către J. Massenet la Geniere, în Atti e Memorie d. Soc. Magna Grecia, N. ser., 5, 1964, 137 şi urm., vezi Fr. L a s s e r r e, op. cit., voi. III, p. 268, Pyxus.

[18] Colonizarea a avut loc, după Diodor, XI, 59, 4, în 471—470 î.e.n.. Mikythos a fost cîrmuitorul oraşului Regium şi al Massenei, în numele fiului său Anaxilaos, între anii 476—466 î.e.n.

[19] Deoarece textul în acest loc este corupt, ediția Les Belles Lettres (vezi Fr. L a s s e r r e, op. cit., voi. III, p. 126) îl prezintă ast fel: „După Pyxus urmează golful Talaos şi rîul (Talaos), apoi Laos, care desparte Lucania de Bruttium, şi un oraş cu acelaşi nume, ultimul dintre oraşele lucane". Talaos, azi Talao sau Talago, care este de fapt cursul superior al unui rîu ce se varsă în golfu! Poli-

castro, la 14 km sud-est de Sapri; vezi F r. L a s s e r r e , La Parola del Passato, 18, 1963, pp. 355—364.

Laos, Laus, uzi Lao, rîu ce se varsă în sudul golfului Policastro, la 35 km sud-est de Sapri. Orașul Laos a fost identificat pînă de curînd cu ruinele aflate la 1500 m sud de gura rîului Lao, aproape de gara Verbicaro-Orsomarso, pe linia Napoli-Reggio, dar s-a constatat că acestea sînt de fapt ale orașului Lavinium. în prezent se caută vestigiile orașului Laus pe malul drept al rîului Lao, prin preajma localității Scalea, la 4 km nord de gura acestui rîu și la S. Domanico Talao, la 5 km est, și mai sus de Scalea sau în intervalul dintre acestea; vezi F r. Lasserre, op. cit., voi. III, p. 260, Laos.

Este un joc de cuvinte: pe de o parte, grecescul laos înseamnă „popor, omenire", pe de alta, este și numele orașului Laos. Mențiunea Jui Dracon, un tovarăș al lui Ulise, și a oracolului provine de la Timaios, care a furnizat știrea înfrîngerii italioților în preajma Laosului, din 389 î-e.n. Vezi D i o d o r din S î c i l i a, XIV și 101 și urm. S-a consultat în problemă, probabil, oracolul din Dodona.

Choriii (Chones) populație fixată în Italia înaintea elenilor și pe o mare parte a cîmpiilor de lîngă țărmul mării, udate de rîurile Calabriei și ale Lucaniei. Vezi J. B e r a r d, La colonisation grecque de l'Italie meridionale et de la Sicile dans l'antiquite, Paris, ed. II, 1957, p. 349 și urm. și 44 și urm. Oinotrii, populație fixată înaintea elenilor în sud-estul Italiei, în Oinotria, care cuprindea Brut-tium și Lucania. Primul istoriograf cunoscut al acestor popoare a fost Antiochos. Strabon a luat informația direct de la acesta sau prin intermediul lui Timaios.

în istorie sînt consemnate doar ultimele faze ale acestui război: încăierările care au avut loc cu prilejul întemeierii orașului Thurii, după anul 444 î.e.n.; luptele lucanilor, ramură samnită, date la Terina (Polyainos, II, 10, 1); luptele samniților pentru cucerirea orașelor Capua, Cumae, Dicaiarchia (Puteoli), în 421 î.e.n. (D i o-d o r d i n S i c i l i a , XII, 76, 4).

Ed. Les Belles Lettres în loc de 7rp<$Tepov „mai înainte", cum apare în ed. Teubner în acest loc, scrie iSaTepov „mai tîrziu", la fel și în ed. Didot.

[25] Campanii au obținut dreptul latin (ius Ldtii) în 89, cînd s-a acordat întregii Italii prin legea Plautia Papiria, cu excepția luca-nilor și a samniților, după informația lui Appian, (Răzb. civ., I, 53, 231). Situada privilegiată a orașelor Tarent, Regium și Neapolis se menține probabil și sub Tiberiu.

[26] Vezi paragraful precedent.

[27] Petelia, azi Strongoli, la 56 km nord-est de Catanzaro, pe țărmul Mării Ionice.

[28] Dar nu pe vremea lui Strabon, ci poate pe timpul lui Artemi-doros, sau chiar mai înainte. Vezi U. von K a h r s t e d t, Die wirtschaftliche Lage Grossgriechenlands in der Kaiserzeit, Wiesba-den, 1960, pp. 81—87.

[29] Pentru Philoctet și pentru orașul Meliboia din Thessalia, vezi Ho-mer, Iliada, II, 716—728. Meliboia, azi ruine la Skiti, între Ossa și Pelion. Informația provine de la Timaios, la fel ca toate datele care vorbesc de coloniile lui Philoctet în Italia, susfine J. Geffcken, op. cit., p. 18.

[30] Crimisa, oraș aproape de capul Punta dell'Alice, lîngă care mai dăinuie ruinele unui templu al lui Apollo. Vezi P. O r s i, Templum Apollinis Alaei ad Crimisa Promuntorium, Roma, 1933. Orașul s-a găsit probabil pe Ciro Superiore, la 7 km sud-vest de acest cap, cf. Fr. L a s s e r r e, op. cit., voi. III, p. 252, Crimissa.

[31] Vezi Jacoby, Fr. Gr. Hist., 244, Fr. 167.

[32] în special Timaios, dar nu numai el. Numeroase orașe din secolul al V-lea î.e.n. care se consideră fundații ale lui Philoctet stau mărturie că pe vremea aceea existau anumite tradiții privind venirea acestuia în Italia.

[53] Crotona sau Croton azi Cotrone, oraș de pe țărmul Mării Ionice, la nord de promontoriul Lacinium.

[34] Chone, capitala chonilor, localizată de tradiție la sud-vest de Crimisa, în regiunea Ciro.

[35] Eryx în Sicilia, azi Monte S. Giuliano, de curînd JErice, la 6 km nord-est de Trapani. Orașul păstrează vestigii importante ale templului Afroditei Erycina.

[36] Aegesta sau Egesta sau Segesta, în Sicilia, la 29 km sud-est de Trapani, în interiorul insulei.

Grumentum în Lucania, azi Grumento (la 39 km sud-est de Potenza), pe malul drept al rîului Agri.

Vertinae, citat aici de Strabon ca oraş lucan, ar putea fi Irsina, la 38 km nord-est de Potenza, după Gulda d'Italia, secțiunea Lucania e Calabria, Milano, 1938, p. 123.

Calasama, oraş neidentificat, presupus cu aproximație pe versantul nord-estic al muntelui Colonina, la 48 km nord-est de Cosenza, sau pe versantul occidental, lîngă Pietrapaola.

Venusia, azi Venosa, la 36 km nord de Potenza. Aceste patru oraşe citate aici au jucat un rol însemnat în războaiele sociale.

Thurii şi oraşul roman Copia, care îl continuă, sînt localizate în jur de Fonte del Fico a La Favella, la 4 km sud-vest de gara Turio, pe linia Tarent-Reggio. De curînd însă au fost ridicate obiec-țiuni de P. Zancani Montuoro în Atti e Memorie d. Soc. Magna, Grecia, N. ser., 4, 1961, 62; vezi Fr. Lasserre, op. cit., voi. III, p. 273, Thurii.

Tauriana, teritoriul unui popor activ în secolul al IV-lea î.e.n., situat cu aproximație la sud de Thurii, pe versantul nordic al muntelui Sila. Vezi U. von Kahrstedt, Historia, 8, 1959, p. 191 şi urm.

„In prezent", adică pe vremea lui Augustus, pentru că nici măcar Regium, care a fost consecvent fidel Romei, n-a obținut dreptul de cetățenie decît prin 70 î.e.n. Vezi Cicero, Verres, IV, 60, 135.

Bruttii, gr. Brettii, erau aşezați în Bruttium, care corespunde regiunilor Cosenza, Catanzaro şi Reggio de astăzi.

Fr 3 Iacoby, pe care Strabon îl citează probabil prin intermediul lui Timaios şi Artemidoros.

Vezi mai sus VI, 1, 1.

Metaponticul, Metapontum, azi Metaponto (Masseria di Sansone), între rîurile Basento şi Bradano. Pentru planul acestui oraş, vezi G. Schmiedt-R. Chevallier, Caulonia e Metaponto, Appli-cazioni della fotografia aerea in richerche di topografia antica, l'Universo, 39, 1959, p- 30 şi urm. Săpăturile recente de aici sînt conduse de Dinu Adameşteanu, supraintendentul antichităților din Lucania.

[48] Iapygii, Iapyges, locuitori de origine ilirică, veniți de peste Adriatică și așezați în centrul Apuliei; de la ei își are numele Iapygium promuntorium, azi Capo S. Măria di Leuca, la capătul peninsulei Salentine.

[49] Golful Hipponiates, azi golful S. Eufemia, la 60—90 km nord, nord-est de Messina.

[50] Golful Napetinos sau Skylletic, Scylletkus sinus, azi golful Squillace.

[51] Evaluare excesivă cu cel puțin 90 km, explicabilă însă prin sinuozitățile coastei.

[52] Fr. 5, Iacoby. Antiochos atribuie această extindere cuceririlor rege lui Italos, de la care se trage și numele Italiei, în vreme ce Oinotria ar fi numele grec al Calabriei meridionale. Asupra extinderii numelui Italia; vezi E. Lepore, în Klearchos, 20, 1963, pp. 89—113; cf. Fr. Lasserre, op. cit., voi. III, p. 130, nota 2.

[63] Siris, rîu, azi Sinni, care se varsă în mare Ia 3 km nord-est de gara Nova Siri-Rotondella, pe linia Tarent-Reggio; Siris, oraș, azi ruine la nord de un braț secat al rîului Sinni (Vezi U. von Kahrstedt, op. cit., p. 99) sau poate lîngă Policoro, la 56 km sud-vest de Tarent (vezi J. Berard, Charites, Melanges E. Lang-lotz), cf. Fr. Lasserre, op. cit., voi. III, p. 270, Siris.

[54] Cerillae, oraș situat pe țărmul Mării Tireniene, la 7 km sud de gura Laos-ului; azi Cirella.

[60] Informația provine de la Timaios prin intermediul lui Artemido-ros. Răscoala bruttiilor, despre care vorbește Diodor din Sicili a, XII, 15, 1—2, Trogus Pompeius și Iustinus, 1, 4—14, după Timaios, a avut loc prin 356 î.e.n. Dion, tiranul Siracusei (357—353 î.e.n.), ginerele lui Dionysios
[56] cel Bătrîn și cumnatul lui Dionysios cel Tînăr. Exilat de acesta din urmă, el s-a întors în patrie cu oaste și a ocupat tronul (357). Dionysios iunior, fiul și succesorul Iui Dionysios, tiranul Syracusei între 368 și 357, cînd a fost izgonit de Dion. S-a reîntors după 10 ani. Evenimentele la care face aluzie Strabon în acest loc se încadrează, se pare, contextului tulburărilor din anul 357 î.e.n.

[67] Temesa, lat. Tempsa (Cicero, Verres, V, 16, 41), ruine Ia Piano di Tirrena, la sud de gura rîului Sabatus, azi Sabbato (vezi U. von Kahrstedt, op. cit-, p. 28—30) sau pe înălțimile ce domină

stațiunea feroviară Nocera-Tirinese, la 2,5 km spre sud (G. Schmiedt, L'Universo, 46, 1966, pp. 332—335). Vezi Fr. Lasserre, op. cit., p. 273, Temesa.

Eroul Thoas este menționat în „Catalogul corăbiilor" (11 i a d a, II, 638). Sursa pentru această informație este Artemidoros, dar nu urcă pînă la Timaios, care susține că Temesa a fost întemeiată de doi focidieni, iar pe Thoas îl prezintă întemeind orașe în Iliria. Poiites, tovarăș al lui Odysseus, pomenit de Homer în Odiseia, X, 224.

Acest tribut constă după legendă din sacrificarea anuală a unei fecioare (cf. Fr. Lasserre, op. cit., voi. III, p. 131, nota 4). Locrii epizephyri, Locri Epizephyrii, locuitorii orașului elenic din Italia meridională, azi Cento Camerelle, întemeiat în secolul al VHI-lea î.e.n. de locrii opunți.

Pugilistul Euthymos din Locri, învingător olimpic în 484, 478, 476 și 472 î.e.n. Legenda îi crease reputația de fiu a! rîului Kekinos sau Halex (vezi și VI, 1, 9, povestea lebedelor mute). Lupta legendară a lui cu demonul Heros ca și reîncarnarea lui Poiites sînt povestite pe larg de Pausanias, VI, 6, 7—11.

Homer, Odiseia I, 184. Varianta nu este atestată în altă parte, dar Stephanos Bizantinul, la numele orașului Tamasos, dă și variantele Tamasis și Tamase.

Terina, azi Santa Eufemia, la țărmul Mării Tireniene, lîngă gura rîului Lametus (Lamato).

Consentia, azi Cosenza, în interiorul Bruttiului, pe înălțimile dintre Crati și torentul Iassa.

Pandosia, oraș în Bruttium, mai sus de Cosentia, dominînd actualul Caronte care amintește de Acheron, probabil la Castel Franco, capitala molossilor.

Molossii erau o populație greacă-arhaică din Epir, locuind în valea superioară a rîului Aoos (Voiusa). Evenimentul menționat aici a avut loc în 330 î.e.n. Informația provine, se pare, de la Timaios.

Ackeronul din Thesprotia în Epir, azi Phanariotikos, rîu ce se varsă în Marea Ionică la Ephyra, aproape de localitatea actuală Parga. Aici e vorba de o altă Pandosia, aii Kastri din Epir, situată în Thesprotia, aproape de rîul Acheron.

[69] Thesproția, regiune antică pe coasta Epirului, la nord de golful Amforacic, în fața insulei Corfu. Oracolul din Dodona 1-a înşelat pe Alexandru Molossul oferindu-i prilejul unei confuzii între cele două Pandosii, una în Epir, alta în Italia, în Bruttium. Din acest pasaj al lui Strabon ar reieşi că şi lîngă Pandosia din Italia ar fi existat un rîu Acheron, ceea ce însă alte izvoare nu atestă,

[70] Informația provine probabil de la Antiochos.

[71] Hipponion, Hipponium, oraş lîngă țărmul tireniaa, la 72 km nord de Rhegium, numit în epoca romană şi Vibo Valentia, azi Bivona, lîngă Monteleone. A fost fundat de Locri Epizephyrii.

[72] Probabil în 192 î.e.n., cînd, după Titus Livius, XXXV, 40, 5, s-a fundat colonia Valentia.

[73] Core sau Persephona, fiica Demetrei.

[M] Informația a furnizat-o Timaios, care a prezentat tradițiile relative la Core în Sicilia, Fr. 164, 34, Jacoby.

[75] Agathocles, tiranul Syracusei şi al Siciliei, în a doua jumătate a se colului al IV-lea î.e.n. Agathocles a cucerit acest oraş cu puțin înainte de moartea sa, întîmplată în 289 î.e.n. (vezi F r. tas-serre, op. cit., voi. III, p. 133, nota 1).

[76] Portul lui Heracles pare să fie Herculis portus, azi Porto Ercole, la 1 km sud de Orbetello în peninsula Monte Argentario, pe coasta Etruriei (Toscana). în adevăr, în linii generale, de la strîmtoarea Siciliei pînă în Etruria coasta tirenianâ a Italiei înclină spre vest.

[77] Medma, azi Mesima, oraş de pe coasta tirenianâ, ale cărui ruine se văd pe Piano delle Vigne, la est de Rosarno, la 52 km nord-est de Reggio.

[78] Rîul Medma, azi Mesima, la a cărui gură se află oraşul omo nim. Izvorul său era cunoscut deja de Hecataios, Fr. 81 Jacoby. Este vorba probabil de izvorul Fonte Santuccio.

[79] Emporium, „portul", se afla la Marina di Nicotera, puțin Ia nord de rîul Mesima. Regiunea Nicotera poartă şi astăzi numele de „Ampuria". Vezi P. Orsi, Campagne della Soc. Magna Grecia, 1926—27, Roma, 1928, pp. 31—61 (cf. Fr. Lasserre, op. cit., voi. III, p. 254, Emporion).

[80] Metaurus, rîu în Bruttium la gura căruia se află un oraş cu aceiaşi nume. Textul lui Strabon menționează în acest paragraf 2 riuri

cu acest nume. Cel mai sudic dintre ele a fost identificat mult timp cu rîul numit Marro la izvoare, Petrace la gură, aflat la 39 km nord-est de Reggio. De curînd însă s-a propus identificarea lui cu Torrente Budello, care se varsă lîngă actuala Marina di Gioia Tauro, la 2 km nord-est de gura rîului Petrace (cf. Fr. Las ser re, op. cit., voi. III, p. 263, Metaure).

[81] Metaurus, port în Bruttium, la gura rîului omonim, localizat între Con trăda Pietra (la 700 m sud-vest de Gioia) şi gura Petracei. Mai recent oraşul Metaurus a fost identificat cu Gioia Tauro; de aici, portul, cu Marina di Gioia (Cf. Fr. Las ser re, op. cit., voi. III, p. 264, MetaureV

[88] în realitate sînt 60 km.

[83] Vezi T h u c y d i d e s , III, 88, 1.

[84] H o m e r, Odiseia, X, 1 şi urm.

[85] Vezi mai jos, VI, 2, 10—11.

[86] Se pare că textul cuprinde aici o lacună în care s-a exprimat distanța. Dacă primul Metaurus este identic cu Torrente Budello, această distanță trebuie să fie de 5 stadii (925 m). Vezi mai sus nota 80.

[87] Skyllaion, Scyllaeum, azi stînca pe care se ridică localitatea actuală Scilla, la 18 km nord-est de Reggio.

[88] Anaxilaos, tiran în Rhegium, între 494—476 î.e.n.. Rhegium, azi Reggio di Calabria, oraş şi promontoriu în sudul Italiei, pe țărmul continental al strîmtorii Messina.

[89] Promontoriul Cainys, corespunde farului din Pezzo, la 15 km nord de Reggio. Mai precis este identificat cu Punta del Pizzo.

[90] Capul Pelorias, Pelorum promuntorium, azi Punta dell Faro (mai recent Capo Peloro) se află în vîrful extremității de est a Siciliei, la 12 km nord-est de Messina.

[91] Coloana Rhegium-ului (Ad Columnam) sau sanctuarul lui Poseidon (Ad Statuam), localitate la 6 mile (8,89 km) spre nord de Reggio; după CIL, X, 6950, Villa S. Giovanni sau poate actuala Catona, din fața Messinei. Pe aici se traversa strîmtoarea în epoca romană.

[92] Strîmtoarea, în acest loc, are de fapt 3,5 km lățime, în fața capu lui Cainys (Punta del Pizzo).

*[3] Vezi Fr. 9 Iacoby, Antiochos, în ultimă instanţă Timaios. Vezi şi A r i s t o t e l, Heracleion Politeţa, 25. Asupra fundării oraşului Rhe-gium vezi G. V a l l e t, Khegion et Zonele, commerce et civilisation des cites chalcidiennes du detroit de Messine, Paris, 1958.

[94] Fr. 9 Iacoby.

[95] Zanclienii, locuitorii oraşului Zânele, ulterior Messana sau Messena, în Sicilia, azi Messina. Vezi G. V a l l e t, op. cit., pi. I.

[96] Locuitorii oraşului Chalkis din Eubeia, care a întemeiat numeroase colonii, cu deosebire în Italia şi Sicilia.

[97] Limnai, localitate situată la hotarul dintre Messenia şi Laconia. Sanctuarul pare să fi fost aşezat la ieşirea sudică a trecătorii San-dava, unde rîul coteşte spre sud-vest, la 13 km sud-vest de Sparta. Vezi K. M. T. C h r i m e s, Ancient Sparta, Manchester, 1949, p. 63 şi urm.

[98] Aici era adorată Artemis Xi(j.v<m<; (IG. V, 1, 1431, p. 37 şi urm.). Vezi şi P a u s a n i a s, IV, 4, 2—3, despre acelaşi eveniment, care a constituit cauza primului război messenian, în 743 î.e.n.

[99] Makistos, oraş în Pelopones, dispărut şi înlocuit de Samikon, azi ruine la 19 km la sud-est de Pyrgos.

[100] Messenia din Pelopones cade sub spartani în 725 î.e.n., în urma războiului messeniac.

[101] Anaxilaos, tiran în Rhegium, între anii 494—476 î.e.n., după in formaţia lui Diodor din Sicilia, XI, 48. Vezi şi H e r o d o t, VI, 23, VII, 165 etc.

[102] în continuarea Fr. 9 Iacoby. Migraţiunea pomenită aici se datează în jurul anului 1034, Vezi R. van C o m p e r noile, Etude de chronologie et d'historiographie siciliotes, Bruxelles — Roma, 1960, pp. 491—496.

[103] Despre sikeli şi morgeţi, vezi nota 271 la această carte. Vezi şi R. van C o m p e r n o l l e, nota precedentă.

[104] Unii autori, probabil Ephoros.

[105] Morgantium (sau Murgantia) la T h u c y d i d e s, IV, 65, 1, a fost apropiat de Camarina şi identificat eventual cu Licodia Eubeea, la 55 km vest, nord-vest de Siracusa. După datele lui Diodor din Sicilia, XIV 95, 2, s-a propus localizarea acestui oraş în apropiere de Aggyrhion (azi Agira) şi identificarea cu ruinele de la Serra

Orlando. Vezi Fasti Arcbeologici, voi. 12, 1959, şi E. Sjokvist, KSXXo?, 8, 1962, pp. 52—68, (cf. F r. L a s s e r r e , op. cit., voi. III. p. 264, Morgantium).

[106] Strabon face aluzie aici, se pare, la asediul oraşului Rhegium de către Vetulinus, din 43 î.e.n. despre care vorbeşte Appian, Râzb. civ., IV, 25, 103—106, după Timagenes.

[107] Fr. 63 Mette, extras de la Glaucos Pontios. Strabon are ca izvor direct, aici şi mai jos, pe Artemidoros.

[108] Este vorba de Theophrast, prin intermediul lui Timaios, pentru că cele ce urmează presupun cunoştinţe ale unui om de ştiinţă şi ale unui mitograf.

[109] Insula Lipara, principala insulă din arhipelagul Lipari sau Eolic.

[110] Insula Pitbecussae, Pithecussa sau Aenaria, azi Ischia; insula Prochyta, azi Procida, în dreptul capului Misenum.

[111] Insula Capreae, azi Capri, în faţa golfului Neapolis, lîngă Leu-cosia (vezi mai sus nota 6). Sirenussae (vezi mai sus nota 9).

[112] Oinotride, insule azi dispărute, care au existat probabil la 3 km sud de Eleia.

[113] Regium în latină înseamnă „regesc". Explicaţia ar putea să provină de la Timaios prin intermediul lui Artemidoros.

[114] „întemeietorii neamului samnit" sînt, după legendă, sabinii din epoca lui Romulus. Situarea samniţilor la Rhegium înainte de sosirea grecilor se datorează probabil lui Timaios.

[115] Se referă probabil la filozofii pitagoreici din Rhegium (vezi I a m b l i c h o s, Vita Pythag., 267).

[116] In 387 î.e.n. Povestea cu fata gîdelui este pomenită şi de D i o d o r din) Si ci li a, XIV, 106, şi urm. şi în 107, 3.

[117] Pyrrhus, regele Epicului (295—272 î.e.n.).

[118] Ocupaţia romano-campaniană a oraşului are loc între 282—270 î.e.n. Informaţia provine de la Timaios.

[119] „Războaiele marsice", războaie civile purtate între Roma şi populaţiile italice între 91—87 î.e.n. Marşii erau un popor samnit de lîngă lacul Fucinus.

[120] în anul 36 î.e.n.

[121] Această distanță presupune Punta di Pellaro, promontoriul cel mai avansat în larg de pe acest țărm. Numai că acesta se află la Sud iar nu la răsărit de Rhegium. Mai potrivit este în acest caz Capo delle Armi, la 7 km mai departe, dar situat spre răsărit; ultimul corespunde în gr. cu ILi-cpa TT)<; ' Vi]yiYrj<;; vezi T h u c y d i d e s , VII, 35, 2.

[122] Capul Leucopetra, azi la Punta di Pellaro, la 11 km sud de Reggio. După sensul numelui „Stînca albă", acest cap ar corespunde mai degrabă cu Capo dellArmi, situat la 8 km mai departe spre răsă rit de Reggio.

[123] Această părere Strabon a mai exprimat-o în V, 1, 3, şi provine probabil de la Polybios.

[124] Heracleion, Herculis promuntorium, azi Capul Spartivento, extre mitatea sud-estică a Calabriei.

[125] Capul Zephyrion, Zephyrium promuntorium, azi Capo Bruzzano, la 14 km nord-est de capul Spartivento. Numele se trage de la vîntul numit şi azi Zefir.

[126] Locri Epizephyrii, azi Cento Camerelle, oraş în Bruttium, pe coasta ionică, întemeiat, după Strabon, de locrii din Crissa, din Grecia centrală. Croton sau Crotona (vezi mai sus, nota 33). Antiochos, Fr. 10 Jacoby, consideră contemporană întemeierea Crotonei şi a Siracusei, presupusă în 734/3 î.e.n., dată admisă şi de Thucydides, VI, 4, 2. Pausanias, III, 3, 1, datează fundarea oraşului Locri Epizephyrii în vremea primului război messenian, ceea ce corespunde aceluiaşi an. J. B e r a r d , La colonisation grecque de l'Italie meridionale et de la Sicile dans l'antiquite, Paris, ed. 2, 1957, p. 90 şi urm., propune următoarele date: 709/7 pentru Crotona, 679/8 sau 673/2 pentru Locri, după Chronica lui Eusebios, (V. Fr. Las-s e r r e , op. cit., voi. III. p. 223, nota 1/138).

[127] Ephoros, fr. 138 Iacoby.

[128] Locrii Opuntii, adică din Opunt (Opus), oraş de pe coasta Mării Euboice din Grecia centrală. După critica istorică, ei sînt totuşi colonizatorii oraşului Locri Epizephyrii (sec. VIII î.e.n.).

[129] Lacuna trebuie suplinită cu un nume de siracusan, probabil Archias. Informația provine de la Timaios, prin Antiochos.

130 p_e $J_{0U}2_{or}$; distanța reală.

[131] Epopis sau Esopis, azi Manuella, 148 m altitudine. Oraşul se în tinde pînă la mare şi mai ocupa şi alte coline şi văi.

[132] în 356 î.e.n. Informația din acest paragraf provine de ia Timaios.

[133] în 346 î.e.n.

[134] Ephoros, fr. 139 Jacoby.

[135] Areopagul, în fapt era un tribunal şi nu un cod de legi sau de norme de viață. Comentarii asupra pasajului face M. Miihi, Klio, 22, 1928, pp. 110—112, vezi Fr. Lasserre, op. cit., III, p. 139, subsol nota 1. Strabon înțelege însă legile ateniene, iar metonimia era o figură de stil obişnuită în antichitate.

[136] Platon, Republica, 405 a, 425 a, Politica, 294 a, 397 a. Vezi şi Isocrate, Aerop., 30 şi urm. Informația provine direct de la Platon sau prin intermediul lui Ephoros.

[137] Halex sau Alex, azi Alice sau Fiumara di Melito, care se varsă în mare la extremitatea sudică a Calabriei moderne (Bruttium), în Marea Ionică.

[138] Locrida din Bruttium, la sud-est de rîul Alex, adică spre Locri Epizephyrii, în vreme ce regiunea oraşului Rhegium se afla Ia vest de acest rîu.

[139] Izvorul întregii poveşti este Timaios, citat mai jos, fr. 43 lacoby. O variantă cunoscută a legendei apare la Pausanias, VI, 6, 4.

[140] Mamertium, oraş menționat numai de Strabon şi nedescoperit. S-a încercat o identificare cu Oppido Mamertino, pe coasta nordică a Aspromontelui (la 36 km nord-est de Reggio); dar este încă pro blematică.

[141] Sila, nume apropiat de lat. silva „pădure"; informația este pro curată de Poseidonios. întinderea ei ar corespunde distanței de la Aspromonte pînă la actualul masiv Sila.

[142] Sagra, probabil actualul Fiumara Torbido, care se varsă în mare la 8 km nord-est de Locri.

[143] Bătălia de pe Sagra, datată cu aproximație în secolul al Vl-lea î.e.n. (între 533—500 î.e.n.), vezi E. Ci a ceri, Stor ia della Magna Grecia, Milano—Roma, 1927—1932, II, pp. 236—240; între 560—540 î.e.n., datare mai recentă, vezi Fr. Lasserre, op. cit-, voi. III, p. 224, nota 4/141, P. Bicknell, The date of the

battle of the Sagra river, Phoenix, XX, 1966, pp. 294—301, propune anul 580 sau 576 î.e.n. ca dată a triumfului locrilor epi-zephyri în favoarea Crotonei, cu prilejul bătăliei de pe Sagra. Proverbul de mai jos a fost citat încă de Menandru, fr. 31 Thier-felder, şi este la fel interpretat de Zenobios, II, 17.

144 Probabil Timaios.

145 Timaios şi izvoarele sale. Ei vorbesc de Olympia, în loc de Sparta, pentru a fi mai solemn cadrul întîmplării.

146 De Timaios, fr. 44 atestat la Iustin, XX, 4, 1. Dacă bătălia de pe Sarga e admisă între 560 şi 540 î.e.n. (deoarece Timaios o fixează înainte de venirea lui Pythagora), decăderea Crotonei după acest eveniment este contestabilă, deoarece ea a mai cîştigat o bi ruinţă asupra oraşului Sybaris, în 511—510 î.e.n. Dar Timaios vorbeşte şi de o perioadă de înviorare a Crotonei, după Sagra, sub influenţa lui Pythagora, timp în care se poate încadra şi victoria asupra Sybarisului, după care a urmat decăderea sa finală.

147 Caulonia, (fost Aulonia), oraş de pe ţărmul Mării Ionice dispă rut în secolul al II-lea î.e.n. Ruinele sale se văd pe colina Capu lui Stilo (90 km nord-est de Reggio). Fotografiile acestora se află în G. Schmiedt — R. Chevallier, Caulonia e Metaponte Apli-cazioni della fotografia aerea in richerche di topografia antica, L'Universo, 39, 1959, p. 6 şi urm.

148 Aulonia, „vîlcele", din gr. aOX<iv „vale".

149 Caulonia nouă, adică cea siciliana, este probabil aceeaşi cu Callo-niana d'Italia Antica, 94, 6, descoperită de curînd la Barrafrance (17 km sud-est de Caltanisetta). Vezi Fr. Lasserre, op. cit., III, p. 250, Caulonia (Sicile). Izgonirea caulonilor din peninsulă a avut loc prin 277 î.e.n. şi au săvîrşit-o campanienii la ordinele Romei (vezi Pausanias, VI, 3, 12).

60 Skylletion, Scylletium, azi Squillace, în Bruttium, pe coasta Mării Ionice, la 150 km nord-est de Reggio.

51 In 385—384 î.e.n., după distrugerea oraşului Rhegium (vezi E. Ciaceri, op. cit., voi. II, p. 431).

52 Mai sus, în VI, 1, 4.

53 Proiectul pare să fi fost conceput puţin în urma supunerii localităţii Skylletion.

^SSZJZ****

amplul U_{etei} " ----'-------- ———___

• "Capurile $i_{aDv,,;;}$,, $^{co:}$onna, $j_{a\ s}$, , ^{pe} P^{ro}monto-

^{rea}Pare î, $_{v}$J , """^«M, 124,3 krn ^{t}

m lipsă *• «o ii $t^{după}$ ^-A^{re}.f,.i32 ⁑⁑〈⁑.

^{co}njuncturi. $_{Noi}$, $^{W\ w}$ acest $l_{oc\ esP}$? ^{dlstan}fă cu $_{80}$ J

$^{în\ J}$at. .5W r ^{S} ^{eSt,} ^{c}^a ce «*

I

" ^{acest}Joc am , ' ^{deseffln}ea$_{Z}$ă tot
voi. m ,, $^{\wedge\ urffl}$« ed. p, $_{n}$-,

^{F}'- '» Ani,, $_{v,,;}$ • ,, '«" *P"« 1.

^{Int}«gime de n; j
^{ue} JJodor din c- ■<•

J^_CAȘȚBA

— — rt Vi-A

lBc Syb ' "—

fC-ti>: Ap s "o/d Ca^o, pe ffl P au °;r oraȘulu" ^urii d

,a «*. Ia Qp7i "^ "a a,t Wo«on"ng s a rîtUiui Crathis « ^

Ro SSan P 0 J^ronto de -, Ja ^°^J^ Nova, fflai

ris Pe Crathis ^ *XPWea u n lo ^ (TrTM)> >*

Di - ^telnu fMt ********* de ^ "^ 7f * W

W £pho -. fe MO r ac ,, Wtcaki

?i «e pxomoaif* ?* ?i de Tirnaio, £ œp

ffla «H, nota i 54) l0t "agilor" de l a Ca Du f n " CXpJică

l68 C^ ce ur m ea 2a ■ "^ <**

atleților". PS£Ște ace» final al fW;. .

"^Crotonap^

d * vreo 300 f^ ^ * dipolii sr

eJen « din rt.1- CWSte - ^«Oflu • ertlos> V W, 3 ,

vreme treburile statului î,, J " din d»«poIif £ f

se Wă a* între ^ 'n fo * un persona; rell , !" ^ P e

173 In ed R u °~~5Io '*»■ CărUi v «

",a 290 s Lii;e oaCeStJoC^introdus\«n LaSSerre * *. mot -te de autor D "?t e ^ **a Tra"/^*

«"""«de

6 - ^ !a T re Rl Uj , *** a 2i Co Si 7 e ^ ? «*«« *

copiere de ^ ' în ve*me se Z * Va nă în Crati L

de S«ra celuilalt T «varsă direct în

»' Js, unu 31rf ,,,-

ca A. Meineke, au propus Issos, după Timaios, alții propun (Sybar)is. Helike era un oraş înj Achaia din Pelopones.

[175] Cauzele războaielor dintre sybariți şi crotoniați sînt arătate de Aristotel, Politica, V; Diodor din Sicilia, XII, 9.

[176] în 510 î.e.n.

[177] S-au reaşezat, după informația lui Diodor din Sicilia, XI, 90, 3—4 şi XII, 10, 2, între anii 453—448 î.e.n,

[178] Thurii vezi mai sus nota 41 la cartea VI. Schimbarea locului şi a numelui a avut loc puțin după 444/3 î.e.n., cînd s-a făcut încer carea de construire a celui de-al treilea Sybaris de pe Crathis, urmată de plecarea sybariților şi de întemeierea celui de-al patrulea Sybaris, pe Trais (Trionto).

[179] O legendă similară relatează Strabon în X, 1, 14 despre oi. A. Diller, A source of the Mirabiles auscultationes, Classical Philology, Chicago, XVI 1951, pp. 239—240, consideră aceste două pasaje din Strabon una din sursele care, prin intermediul lui Prisrianus, Solutiones, 8, au dat naştere acestui apocrif al lui Aristotel. Despre fenomenul miraculos al rîului Crathis vorbeşte şi Euripide, Troienele, 227 şi urm., şi Timaios, fr. 46 Iacoby. Ultimul pare a fi izvorul lui Strabon în acest loc, prin Artemidoros.

[180] Thurienii au ajuns sub autoritatea lucanilor în 389 î.e.n. după dezastrul de la Laos. Termenul „înrobire" este exagerat. Sub hegemonia Tarentului au ajuns prin 370 î.e.n. Sprijinul romanilor l-au cerut mai tîrziu, prin 285—284 î.e.n., nu contra tarentinilor, ci a lucanilor.

[181] Copia sau Copiae a fost fundat în 194 î.e.n. Izvorul Iui Strabon în tot acest pasaj este Polybios, poate prin Artemidoros.

[182] Lagaria, fortăreață încă neidentificată, presupusă la Rocca Imperiale, 10 km sud-vest de gura rîului Sinni (J. Perret, Siris, Paris, 1941, pp. 57—65), sau pe țărmul mării aproape de gura acestui rîu, ori în valea Salandrella. Vezi Fr. Lasserre, op. cit., voi. III, p. 259, Lagaria.

[83] Vezi, despre vinurile cu renume din Italia, şi V, 3, 6 şi 4, 3.

[84] Oraşul Heracleia se afla pe malul drept al rîului Agri (Akiris) în locul de lîngă actualul orăşel Policoro, la o mica distanță de țărmul golfului Tarentin. Ruinele sale sînt în curs de explorare

sub direcția lui Dinu Adameşteanu, care conduce şi un remarcabil muzeu local.

185 Akiris şi Siris; Akiris (Aciris), azi Agri, se varsă în prezent în mare la 50 km sud-vest de Tarent după ce trece prin marginea de nord a Heracleii şi a oraşului actual Policoro. Siris, azi Sinni, care se varsă în mare puțin la sud de Policoro, 3 km nord-est de gara Nova Siri-Rotondella, pe linia Tarent—Reggio. La gura sa se află oraşul Siris, port al Heracleii, numit la un moment dat şi Policion. Regiunea din preajma celor două rîuri se numeşte azi Sirhide.

186 y$_{e2}$j Timaios, fr. 51—52 Jacoby.

187 Izvorul acestui pasaj este Timaios prin intermediul lui Artemidoros, iar menționarea chonilor îl presupune pe Antiochos. Argumente con trare exprimă J. Perret, Siris, Paris, 1941, pp. 95—100.

188 în acest loc este criticat, se pare, Timaios şi poate Antiochos de către Polybios. Prin urmare „astăzi" înseamnă în vremurile mai recente, spre deosebire de epoca eroică. Oraşul Siris şi statuia au dispărut cu 150 de ani înainte de naşterea lui Timaios (Fr. Lasserre, op. cit., voi. III, p. 226, nota 2/147).

189 Lavinium, oraş în Latium, ale cărui ruine se găsesc la 8 km nord-vest de Pratica di Mare, aproape de țărmul tirenic, la 26 km sud de Roma.

190 Luceria, azi Lucera, oraş în Apulia, în regiunea daunilor, la 18 km nord-vest de Foggia.

191 Siritis, azi Siritida, teritoriul oraşului Siris.

192 Critica în acest loc aparține lui Polybios la adresa lui Timaios (vezi Polybios, II, 16, 13—14).

193 După J. Geffcken, op. cit., p. 139, colonizarea acestei regiuni de către rodienii întorşi din Troia sub conducerea lui Tlepolemos este o tradiție înfățişată încă de Timaios.

194 Sybaris de pe Traeis (Trais, vezi mai sus notele 166 şi 170). In ediția Didot, în loc de Traeis, figurează Teuthras.

195 Antiochos, fr. 111 Jacoby. Evenimentele relatate aici s-au petrecut în 444 î.e.n., data la care Caleandridas a luat parte la colonizarea oraşului Thurii.

196 U. von Kahrstedt, op. cit., p. 99, admite că oraşul Siris a precedat întemeierea Heracleii şi îi atribuie ruinele din nordul bra-

{ului mort al rîului Siris, azi Sinni. Există şi alte încercări de localizare, toate discutabile.

197 Despre Metapont, Metapontum, vezi mai sus nota 47 la această carte. Tradiția întemeierii acestui oraş de către pylieni în frunte cu Nestor este expusă de Timaios. Vezi şi P s. A r i s t o t e l, Mirabiles auscult., 108; Lycophron, 930—950.

198 Ndeizii sînt fiii lui Neleus, tatăl lui Nestor.

199 Eveniment petrecut, se pare, în epoca regilor Romei, după informația lui Timaios.

200 Antiochos, fr. 12 Jacoby. Colonizarea evocată a putut avea loc cel mai tîrziu în secolul al Vl-lea î.e.n. Dar cum Antiochos a relatat şi alte fapte fără fundament istoric (de pildă despre oenotri), şi împrejurările ca şi data acestei colonizări rămîn problematice (Fr. L a s s e r r e, op. cit., voi. III, p. 227, nota 2/148).

201 Hecataios (fr. 84 Jacoby) redă legenda astfel: Melanippe, gravidă din partea lui Poseidon, a fost luată în căsătorie de Metabos şi dusă la Metapont, unde a născut doi fii, pe Boiotos, întemeietorul Beoției, şi pe Aioîos, colonizatorul Liparei. Versiunea prezentată de Strabon este, se pare, cea a lui Timaios; ea substituie pe Metapontos lui Metabos pentru a-1 apropia mai mult de numele oraşului Me tapont.

202 Versiunea lui Antiochos (fr. 12 Jacoby), comună cu cea a Iui Hecataios, este confirmată de o inscripție METABO de pe mo nede din secolul al IV-Iea î.e.n. Vezi S. P. No e, The Coinage of Metapontum, II, New-York, 1931, p. 44.

203 Fr. 2 Kinkel.

204 Ephoros, fr. 141 Jacoby. J. Berard, op. cit., p. 181 şi 337, identifică pe acest Daulios cu Daulieus, fiul lui Tyrannos şi fratele eroului eponim al Crisei (Sholii la Iliada, II, 520) şi consideră că a avut loc o confuzie între acesta şi Epeios, nepotul lui Dau lieus şi întemeietorul legendar al Metapontului.

205 Această versiune apare şi la D i o n y s i o s din H a l i c a r n a s, Antichități romane, XIX, 3, dar în legătură cu întemeierea oraşului Caliopolis. Numele lui Leukippos apare pe monezile din Metapont după anul 350 î.e.n. (Fr. L a s s e r r e, op. cit-, voi. III, p. 149, subsol nota 1).

206 Vezi II, 5, 17.

[207] Sub varianta Thrinakia, insula „Trinacria" la care a ajuns Odysseus după ce a scăpat de Scylla şi Charybda, este atestată în Odiseia, XII, 127, 260 şi urm. Thucydides, VI, 2, 2, spune că ea este des identificată cu Sicilia. Vezi şi Ephoros, fr, 137 b Jacoby.

[208] Pelorias, vezi mai sus nota 90.

[209] Coloana Rhegiului, azi Reggio di Calabria. Săpăturile arheologice au scos la lumină urmele diferitelor sale incinte şi mai ales cea a cetății din sec. V î.e.n.

[210] Pachynos, Pachynum promuntorium, azi Capo Passero, la extremi tatea de sud a Siciliei, la sud de Siracusa.

[211] Lilybaeum promuntorium, azi Lilibeo sau Boeo.

[212] Orientarea acestor capuri este greşită cu aproape 45 grade din cerc. Greşeala provine, prin Poseidonios, de la Dicaiarchos care face să treacă prin Messina paralela Gadeira—Atena—Rodos (Fr. Las ser re, op. cit., voi. III, p. 150, nota 1).

[213] Prima evaluare aparține lui Timaios şi este atestată şi la Di o-dor din Sicilia, V, 2, 2. Se apropie de realitate (310 km).

[214] Poseidonios, fr. 62, Jacoby.

[215] De fapt 1039 km.

[216] Chorografia, fr. 13 Klotz.

[217] Mylai, azi Milazzo, la 27 km vest de Messina, pe coasta de nord a Siciliei, la baza promontoriului Chersonesus (Capo di Milazzo).

[218] Tyndaris, azi Santa Măria del Tindaro, oraş lîngă Capul Tyn-daris (TindariV la 45 km vest de Messina, pe coasta de nord a Siciliei.

[219] Agathyrnon Agathyrnum, oraş ale cărui ruine se află în apropierea Capului Orlando.

[220] Hala/sa sau Alaisa sau Halaesa, ruine lîngă mănăstirea Sf. Măria di Palati, la 21 km est de Cefalu, mai sus de Castel di Tusa.

[221] Kephaloidion, Cephaloedium, azi Cefalu, la 58 km est de Palermo.

[222] Rîul Himera, azi Fiume Grande, care se varsă la 38 km sud-est de Palermo, avînd la gura sa oraşul Himera (azi Bonfornello).

[123] Panormos, Panormus, azi Palermo, important oraş al Siciliei.

[224] Portul iegestei, azi Castellamare del Golfo, la 30 km est de Trapani. Pentru oraşul Aegesta (sau Segesta), vezi nota 36 la această arte.

[225] Capul Heracleîon, azi Capo Bianco, unde era oraşul Heracleia Minoa, pe coasta de sud a Siciliei.

[226] „Portul .Agrigentului", azi Porto Empedocle, era situat spre sud-vest de oraşul Agrigentum, gr. Acragas, azi Girgenti, din sudul insulei, la vest de gura rîului S. Biagio (Acragas).

[227] După această cifră, Fr. Lasserre, op. cit., voi. III, p. 151, intercalează „apoi de 28 mile pînă la Phintia (azi Licata, la gura rîului Himera, azi Salase), 20 de la Phintia la Gela", pe care le consideră indispensabile pentru a se ajunge la totalul de 635 mile (941 km) foarte apropiat de realitate (vezi nota 6/150, p. 228, ibidem).

[228] Camarina, ruine pe platoul Cammarana, la gura vechiului rîu Hip-paris, azi Irminio, la 17 km sud-vest de Ragusa.

[229] Siracusa, sau Syracusae, azi Siracusa, vestit oraş al Siciliei antice, situat pe ţărmul răsăritean al insulei.

[230] Catana, azi Catania, oraş însemnat pe {armul răsăritean al Siciliei, spre nord de Siracusa.

[231] Tauromenium, azi Taormina, situat pe ţărmul răsăritean al Sici liei, la sud de Messina.

[232] Messena sau Messana, azi Messina, oraş situat pe promontoriul Peloritano din coiful de nord al Siciliei, la strîmtoarea Messinei (Fretum Şicului»), în fata oraşului Rhegium din peninsula Italiei.

[233] Ephoros, fr. 135 Jacoby. Thucydides, VI, 1, 2, după Antiochos, indică aproape 8 zile pentru un vas de comerţ.

[234] Fr. 63 Jacoby. Prin „climate", Posseidonios înţelege înclinarea razelor soarelui. Poziţia pe care o determină pentru Sicilia conţine o eroare de 90°, astfel încît ţărmul nordic al insulei apare orien tat nord-sud.

[235] Explicaţia lui Strabon din rîndurile următoare, probabil după o hartă anonimă citată sub forma Chorographia, încearcă să arate că se poate cita Capul Lilybaeum mai la sud de Capul Pelorias, fără a-1 înscrie pe acelaşi meridian şi fără a schimba orientarea Capului Pachynos spre răsărit (Fr. Lasserre, op. cit., voi. III, p. 151, nota 3).

*& Aceeaşi cifră apare şi în VIII, 5, 1; evaluarea, făcută pe un vas care a ocolit coasta, depăşeşte situaţia de fapt cu 180 km. Izvorul probabil este Eratosthenes prin Poseidonios.

[437] Capul Tainaron al Laconiei, în Peloponeş, numit azi Matapan.

[238] Alfeul (Alpheus), fluviu al Arcadiei care se varsă în mare pe coasta Blidei, în nord-vestul Peloponesului. Azi poartă acelaşi nume. Pamisos ar trebui să fie importantul rîu din Peloponeş în Messenia (azi Mavrozumenos), dar distanţa indicată de Strabon faţă de Alpheus e prea mică. în schimb distanţa s-ar potrivi cu un afluent al Peneului, dar acesta e prea neînsemnat. Rîul omonim Pamisos, azi Peliuri, din Thessalia.

[239] De fapt 355 km, dar cifra lui Strabon este aproape aceeaşi cu a lui Agrippa, fr. 61 Klotz (1440 stadii).

[240] Informaţia provine de la Poseidonios.

[241] Insulele* lui Eol, sau Lipare, în nordul Siciliei.

[242] Naxos, oraş pe coasta răsăriteană a Siciliei, azi ruine la Capul Schiso, la sud de Taormina. Megara sau Megara Hyblaea se află pe aceeaşi coastă, la nord de Siracusa, lîngă actualul port Augusta. Naxos a fost nimicit în 403 î.e.n. de tiranul Dionysios; Megara a fost distrusă în 483 î-e.n. de către Gelon, şi părăsită pînă prin 340 î.e.n. apoi se reface; în 213 este ocupată de Marcellus şi pedepsită pentru că a pactizat cu carthaginezii.

[243] Capul Xiphonia, promontoriu al actualei faleze Monte Tauro, care închide la nord-est golful Augusta.

[244] Fr. 137 Jacoby.

[245] F. Jacoby, Dos Marmor Parium, Berlin, 1904, p. 161, consideră că Troia, după Ephoros, a fost cucerită în 1136 î.e.n. şi, socotind trei generaţii într-un secol, apreciază a zecea generaţie după răz boiul troian cam prin 836 î.e.n. Această dată este admisă de Hellanicos, fr. 82 Jacoby. în schimb Thucydides, VI, 3, 1—2, după Antiochos, se pare, fixează fundarea Naxosului, cu un an înaintea Siracusei, pe aceasta, cu 5 ani înaintea Megarei; Megara, cu 245 ani înainte de distrugerea ei de către Gelon, deci în 728/7 î.e.n. (Fr. Las ser re, op. cit., voi. III, p. 228, n. 6/153). ** Hybla, menţionată aici, este unul din oraşele siciliene aflate odinioară în centrul munţilor Hyblei, foarte aproape de Megara

Hyblaea, pe locul de azi numit Pantalica, la 25 km nord de Siracusa. [247] Informația din acest pasaj provine, se pare, de la Poseidonios. Naxos este greșit fixat între Catana și Siracusa și în sudul Etnei; ruinele lui se văd din timpuri străvechi pe Capul Schis6, la 3 km sud de Taormina.

[v&] In gr. CâyxXioț „curb, oblic", iar țayx.~Ari „seceră" deci și „curbură", în xoiv^, în care scrie Strabon, aceste cuvinte par să fi ieșit din uz.

[249] Cele patru evenimente redate aici pe scurt au avut loc cam între a doua jumătate a secolului al VIII-lea î.e.n. înainte de fundarea orașului Rhegium, legată de primul război messeniac, după păre rea lui Strabon (650 î.e.n.). Primele date și etimologia numelui Zânele (vezi Thucydides, VI, 4, 5), cunoscută de Hecataios fr. 72 Jacoby, urcă la Artemidoros. A treia informație se dato reză lui Timaios (Fr. Las ser re, op. cit., voi. III, p. 228, nota 1/154).

[250] Adică între anii 46—43 î.e.n., cînd Strabon se afla prima oară la Roma.

[251] Copria înseamnă „grămadă de resturi", „morman de epave".

[2B2] Catana a fost ocupată de romani în 263 î.e.n. și devine colonie romană în 21 î.e.n.

253 p_{rm} -729 î.e.n. Thucydides, VI, 3, 3, după Antiochos, îi fixează data întemeierii la 5 ani după Siracusa.

[254] Hybla-Tauromenium, după informația lui Timaios prin Diodor din Sicilia, XIV, 59, 1—2, a fost fundată prima oară în 396 î.e.n. de către mercenarii din slujba lui Dionysios. Dar, în sprijinul afirmației lui Strabon, vine Ephoros, care citează Tauromenium printre orașele fundate de chalkidieni, alături de Catana, Calliopo-lis, Himera etc. (Ps. Scymn. 285—289), ceea ce înseamnă că a existat o tradiție despre întemeierea acestui oraș în secolul al. VIII-lea î.e.n. Zidurile găsite de arheologi ar putea fi ale unei fortărețe naxiene (vezi J. Be'rard, op. cit., p. 82 și 87).

[2o5] în jurul anilor 476—475 î.e.n.

[266] Fr. 105 Snell. sau Hyp., 1, 1—3, Puech, Hieron înseamnă „Sfînt" și „jertfă sfîntă".

[257] Hieron a murit în 467/6 î.e.n., iar catanienii exilați, după toate probabilitățile, nu s-au întors la Catana decît în 461 î.e.n. (Fr. Las ser re, op. cit., voi. III, p. 155, nota 7).

[258] înessa sau Aetna, probabil incinta fortificată de lîngă Civitâ, la 2 km nord de Paterno, la 17 km nord-vest de Catana.

[259] rj)e fapti apfoape 18 km.

[260] Vezi Lycurg, In Leocratem, 95—97, şi Ps. Aristotel, Mirabiles auscultationes, 154. ~~ [261]

Fr. 92 Jacoby.

[262] Erytheia, azi insula Leon de lîngă Gades. Strabon a vorbit despre un procedeu similar folosit în această insulă, în III, 5, 4. [863] Cam prin 733/2 î.e.n. Vezi notele 242 şi 245 la această carte.

[264] în legătură cu acest oracol vezi H. W. Park e şi D. E. W. Wormell, The Delphic Oracle, Oxford, 1956, II, 94.

[265] în VI, 1, 12.

[286] Heraclizii, familie de descendenți mitici ai lui Heracles, din care diferite dinastii arhaice greceşti pretindeau că se trag, cu deosebire regii Macedoniei şi regii mai multor cetăți dorice mai ales din Pelopones.

[267] Scheria sau Kerkyra sau Corcyra este la Homer insula feacilor (Odiseia, V, 34; VI, 8; XIII, 160; Thucydides, I, 25 etaj, azi Korfu, în marea Ionică. în fața coastei Epirului.

[268] Libumii, populație a Illyriei, aşezată în regiunea munților Velebiți de azi, de-a lungul Adriaticei, în nordul Dalmației. Erau renumiți navigatori şi piraţi.

[269] Data fundării Siracusei este fixată cu aproximație între anii 735—725 î.e.n. Vezi R. van Campernolle, Htude de chronologie et d'historiographie siciliotes, Bruxelles—Roma, 1960, pp. 411—419.

[270] Este o referire la timpul lui Poseidonios sau poate al lui Ephoros.

[271] Sikelii, sau siculii, sînt „sicilieni"; sicanii, populație străveche a Siciliei de origine probabil iberică (vezi Herodot, VII, 170), Morgeți, populație originară din Italia, care, după Antiochos, a trecut în Sicilia; vezi şi VI, 1, 6. Acestea sînt cele mai vechi populații ale insulei despre care s-au transmis veşti.

[272] Ephoros, fr. 136 Jacoby. S-au putut constata influente sporadice ale vechilor culturi iberice pe coasta apuseană a Siciliei.

[273] Este teza lui Antiochos, pe care o repetă, probabil, Ephoros; vezi şi VI, 1, 6.

[2M] In 212 î.e.n.

[275] Sextus Pompeius, fratele lui Ch. Pompeius, a sprijinit pe fratele său în războiul civil contra lui Caesar; după moartea acestuia s-a reîntors la Roma şi, la formarea celui de-al III-lea triumvirat în 42 î.e.n., s-a făcut stăpîn peste Sicilia.

[276] Augustus n-a urmărit restaurarea oraşului în sine, ci asigurarea unor adăposturi şi terenuri pentru veteranii săi (vezi Res Gestae, 3, 3 şi 28, 1). Siracusa devine colonie romană în 21 î.e.n. S-au descoperit urmele unui cartier roman în insula Ortygia (vatra Siracusei) la sud de templul lui Apollon.

[277] De fapt sînt 27 km.

[278] Ortygia, azi Ortigia, este insula pe care a fost ridicat oraşul Sira cusa, foarte aproape de coasta Siciliei, de care era legată printr-un pod. Vezi nota 276 la această carte.

[279] Acest rîu ce izvorăşte din Arethusa este neidentificat.

[280] Această legendă, găsită de Strabon probabil la Timaios, este menționată şi de Ibycos, fr. 42 Page.

[281] Alfeul (Alpheus), azi Rufia, rîu în Elida, Pelopones, izvorăşte în Arcadia aproape de Megalopolis, udă cîmpia Olympiei şi se varsă în marea Ionică.

[282] Olympia, oraş al Elidei în Pelopones, pe Alfeu, celebru pentru sanctuarul lui Zeus Olympicul şi pentru concursurile olimpice panelenice care se organizau aici la fiecare 4 ani.

[283] Nemeiene, I, 1—2.

[284] Timaios, fr. 410 Jacoby.

[285] Probabil din nou avem aici o critică a lui Polybios, la adresa lui Timaios.

[286] Despre cursul Ronului (Rbodanus) prin lacul Leman, Strabon a vorbit în IV, 1, 11.

[287] Pindul (Pindos), lanț de munți care desparte Thessalia de Epir.

[288] Fr. 249 Nauck. Polybios critică poveştile miraculoase ale poeților tragici; vezi II, 17, 6.

[289] Fr. 102 c Jacoby.

[90] Inachos „de la amphilochi" este un rîu din Amphilochia (Epir), afluent al Acheloului.

[81] Muntele Lacmos (sau Lacmon), azi Peristeri, înalt de 2295 m, continuare a Pindului, se află la 21 km est de Iannina. [92] Aias sau Aoos, rîu ce se varsă în Adriatica la 24 km nord-vest de Vlore, numit azi în albaneză Vijose. [283] Inachos „din Argolida", azi Panitsa se varsă în golful Argolic. [294] Amphilochos, erou şi vraci al grecilor în războiul troian. Vezi Odiseia, XV, 248, şi Herodot, III, 91. A pierit, spun poemele homerice, în acest război pe pămîntul Ciliciei.

[95] Argos Amphilochion, azi Lutron, în golful Ambrada, la 8,50 km nord de Amphilochia.

[96] Amphilochi, populaţie antică din Epir, locuind pe coasta răsăriteană a golfului Ambracic şi în munţii din apropiere.

[97] Acheloos, rîu din Etolia şi Acarnania izvorînd din muntele Pindos; el este numit spre izvoare Megdova, apoi Aspropotamos; se varsă în marea Ionică la 27 km vest de Missolonghi.

[298] Apollonia, oraş al Illyriei de sud, azi Pojan, pe coasta Albaniei, lîngă Fieri.

[99] Catana a primit o colonie romană în 21 î.e.n. cînd a început probabil şi reconstrucţia ei şi a Centoripei. Vezi şi nota 230.

[50] Centoripa, Centuripae, azi Centuripe, sau Centorbi, oraş situat la 39 km nord-vest de Catana, în interiorul Siciliei.

[01] Symaithos, Symaethus, azi Simeto, rîu care se varsă în mare la 12 km sud de Catana.

*[02] Vezi nota 228.

Agrigentum, gr. Acragas, azi Girgenti sau Agrigento, pe coasta meridională a Siciliei.

[304] Gela, azi Terranova, oraş pe coasta de sud a Siciliei.

[303] Oraşul Agrigentum era situat pe un loc mai ridicat, cam la 3 km de la mare (vezi Polybios, IX, 27, 2). Strabon este singurul care menţionează portul său, azi Porto Empedocle.

P Lilybaeum, oraşul, azi Marsala. Vezi topografia sa la G. Schmidt KeixaXoţ,, 9, 1963, pp. 42—72.

[307] Panormos (Panormus), azi Palermo, a fost cucerit în 254 î.e.n. de Roma şi a primit o colonie romană în 20 î.e.n.

[308] jn y^ it 3_ i2vorul probabil: Apollodoros.

[309] C i c e r o, Divin, in Caec, 17» 55, Pro Cluent., 15, 43, In Verrem, passim., oferă ultimele ştiri despre activitatea acestui templu, care provin din anul 70 î.e.n. Templul Afroditei Erycine de lîngă Porta Collina a fost fundat în 181 î.e.n. Mai există unul şi mai vechi pe Capitoliu. Vezi şi R. S c h i 11 i n g, La religion romaine de Venuse, Paris, 1954, pp. 254—262.

[310] £nna sau Henna, oraş situat în centrul Siciliei, azi Castro Giovanni, sau Enna. Poetul Callimachos îi spunea „umbilicul Siciliei".

[311] Devenită centrul unei mari revolte a sclavilor, Henna a fost supusă de consulul Publius Rupilius unui lung asediu (133—132 î.e.n.). terminat cu cucerirea şi prădarea oraşului şi cu definitiva înfrîngere a răscoalei.

[312] Etinus, sclav roman originar din Syria, a stat în fruntea a 50.000 de sclavi răsculaţi în Sicilia şi a cîştigat mai multe victorii asupra generalilor romani. A fost înfrînt în cele din urmă şi prins de Perpenna, în 136 î.e.n.

[313] Despre aceste evenimente, vezi Poseidonios, fr. 108 şi fr. 7 Jacoby.

[314] Informaţia provine de la Poseidonios.

[315] Callițolis, localitate siciliana neidentificată. J. B e r a r d, op. cit., p. 86, propune Mascali sau Giarre, la 26—30 km nord de Catana pe coastă.

[316] Selinunt (Selinus), azi Selinunte, oraş întemeiat de megarieni în vestul Siciliei. Distrus de carthaginezi în 409 î.e.n., reconstituit de Dionysios junior şi din nou distrus în 249 î.e.n. Azi, ruine lîngă Pileri, la sud de Castelvetrano.

[317] Euboia, localitate neidentificată. S-a încercat să se facă apropieri de Licodia Eubeea, dar fără sprijin arheologic. A fost situată ipotetic la sud-vest de- Catana.

[318] Himera, oraş ale cărui ruine în parte au fost scoase la iveală de săpăturile arheologice de la Bonfornello, la 38 km de Palermo, pe coasta de nord a Siciliei, la gura rîului Himera (Fiume Grande).

[319] Leontini, azi Leontini, oraş în interiorul Siciliei, situat la 25 krn nord-vest de Siracusa.

[320] Comici, oraş sicilian antic dispărut, localizat ipotetic la S. Angelo Muxaro, la 19 km nord de Agrigentum.

[321] Această legendă, luată de Strabon de la Timaios prin Artemidoros, este atestată şi la Diodor din Sicilia, IV, 79 şi este cu noscută încă de Herodot, III, 170.

[322] începutul răscoalei sclavilor din Sicilia a avut loc în 138 î.e.n. la Henna (Bnna), sclavii adunîndu-se pe vulcanul Etna.

[123] Acest fapt divers a fost situat în anul 35 î.e.n. pe vremea primei şederi a lui Strabon la Roma, şi un an după fuga lui Sextus Pom-peius din Sicilia. (Vezi E. Honigmann, RE, IV, A 82, citat de Fr. Las ser re, op. cit., voi. III, p. 164 n. 2).

[324] Vezi Poseidonios, fr. 108 b, 1 Jacoby.

[323] Fr. 64 Jacoby.

[3M] La sfîrşitul paragrafului 6, capitolul II, din această carte.

[327] Este vorba probabil de craterul central numit Piano del Trifoglietto, la 6 km sud-est de vîrful de astăzi.

[328] Empedocle, celebru filozof grec din Agrigentum, din secolul al V-lea î.e.n. Despre acest sfîrşit al lui Empedocle vorbeşte şi Diogenes Laertios, VIII, 69- Vezi şi H. Die 1 s, Die Fragmente der Vorsokratiker, Berlin, 1922, I, p. 285.

[329] Munții Nebrozi. sau Herei (azi Monti Erei) se întindeau în mijlo cul Siciliei, la vest de vulcanul Etna, de la nord la sud.

[330] în V, 4, 9.

[331] Cumae (grecește Kyme), azi Cuma, vechi oraş în Campania, la vest de Neapolis.

[332] Sau Thermae Selinunliae, azi Sciacca, la est de ruinele cetății Selinunt.

[333] Sau Thermae Himerenses, azi Termini Imerese, la 5 km vest de oraşul Himera (Bonformello), la 16 km sud-est de Palermo.

[334] In locul izvoarelor, azi se găsesc saline.

[335] Aegesta sau Segesta. Vezi nota 36 la această carte.

[336] Aceste lacuri azi nu mai există, dar subsistă salinele, în regiunea Agrigentului.

[337] Politii, locuitorii oraşului Palike, din care se păstrează vestigii pe platoul Rocchicella, lîngă Palicorum Lacus, azi Lago dei Palici sau

di Naftia, lac vulcanic la 35 km sud-vest de Catana, aproape de Leontini.

338 Acest fenomen este descris şi de Diodor din Sicilia, XI, 89, 2—5, Macrobius, Satire, V, 19, 15—31. Mai putea fi văzut în sec. al XIX-lea. Nu sînt izvoare, ci emanaţii gazoase.

339 De şf ai j se vorbeşte de o localitate Matauros, contextul se referă mai degrabă la un rîu, probabil cu acelaşi nume. în acest sens s-au făcut şi unele corecturi în text. Astfel, C. M ii 11 e r, Index variae lectiottis, p. 978, col. 2, 1. 68, propune Imacharos, Fr. Lasserre, op. cit., voi. III, p. 231/2, n. 3/168, arată că s-a încercat să se identifice acest rîu cu Mazara, actualul Mazzaro, care se varsă în mare la Mazzara del Vallo, la 20 km sud-est de Marsala. Dar acesta n-a avut niciodată un curs subteran.

340 Orontes sau Axius, azi Nahr-el-Aasi, fluviu în Siria, izvorăşte din Liban, trece prin Antiochia şi se varsă în Mediterana aproape de Seleucia.

341 Apameia, azi Kalaat el Mudîk, oraş în Siria de azi pe malul drept al Orontelui. Antiochia numită şi Antiochia ad Daphnen, azi Antakya, la 27 Km vest de Alep, tot pe Orontes, se afla în Syria antică, iar azi e pe teritoriul Turciei.

342 Vezi şi XVI, 2, 7.

343 Lacul Stymphdos, azi Stimfalia, în Pelopones, in nord-estul Arcadiei.

344 Vezi VIII, 8, 4 şi notele aferente.

345 Asea, localitate în Arcadia, Pelopones, la est de Megalopolis. Rui nele sale se văd lîngă Franko Vrisi, la 17 km sud-vest de Tripoli.

346 Eurotas, azi Iri sau Vasili-potamo, fluviu al Laconiei, uda Sparta şi se vărsa în golful Laconic.

347 In V, 1, 8.

348 Timavus, azi Timao, în nordul Italiei, între Aquileia şi Tergeste (Trieste), rîuleţ, care se varsă în Adriatica numai după un curs de 5 km, aproape de gura rîului Isonza (Aesontius).

349 Lipara a fost colonizată în 580 î.e.n. Vezi ţi nota 109.

350 Thermessa, aii insula Volcano, în acelaşi arhipelag la sud de Lipari.

351 Meligunis, nume arhaic încă pe timpul lui Callimach, Hymn, III, 47 şi urm. Izvorul lui Strabon, prin Timaios, ca şi al lui Callimach

trebuie să fie Antiochos (fr. 1 Jacoby). Ofrandele delfice datează, se pare, din primul sfert al veacului al V-lea î.e.n. Vezi Pausanias, X, 11, 3, şi P. de La Coste-Messel-iere, Au musee de Delphes, Paris, 1936, p. 29 (Fr. Lasserre, op. cit., voi. III, p. 232, n. 1/169).

352 Denumirea „Insulele lui Eol" (Eolice), de la Homer, a trecut la istoriografi ca Hecataios, Ephoros (Ps. Skymnos, 257) şi chiar la Thucydides, III, 88, 1.

353 Informaţia provine de la Timaios, fr. 164, 10, 1—3, şi, în privinţa fenomenelor vulcanice, de la Poseidonios. Descrierea lui Strabon este valabilă şi azi, în privinţa Liparei. Doar minele de aici azi nu mai oferă decît piatra ponce şi acid boric (Fr. Lasserre, op. cit., voi. III, p. 323, n. 3/169).

354 Hiera este numele insulei Thermessa (vezi n. 350) impus din secolul al V-lea î.e.n. Vezi Thucydides, III, 88, 1. Descrierea ce urmează provine probabil de la Artemidoros. Vezi şi Plinius, Natural/s Historia, III, 93, şi parţial de la Polybios. Erupţia marelui crater din insulă a avut loc între 91—87 î.e.n. (Plinius, Naturalis Historia, III, 238).

355 în XXXIV, 11, 12—20.

356 De pildă în Odiseea, X, 2.

357 în I, 2, 9, probabil după Polybios.

358 Strongyle, azi Stromboli, una din insulele Lipari, cu un vulcan activ.

359 pentru că în greceşte strongyle înseamnă „rotund".

360 Vezi şi Plinius, Naturalis Historia, III, 94, pentru aceleaşi date.

361 Didyme, w. Salina, insulă la nord-vest de Lipari. în greacă numele înseamnă „dublu", „bifurcat", pentru că în ea se află două conuri vulcanice.

362 Ericussa sau Ericodes, azi Alicudi, cea mai occidentală din insulele Lipari. Phoinkussa sau Phoinicodes, azi Filicudi, penultima spre apus din insulele Lipari.

363 Aici cresc în special Ipixî) „arbustul Erica" şi Ooîviţ „curmalul". Vezi şi Pliniu s, Naturalis Historia, III, 94.

364 Euonymos, azi Panara, situată între Lipara şi Stromboli.

365 Fr. 88 Jacoby. Catastrofa din insulele Lipare descrisă în continuare este relatată şi de Plinius, Naturalis Historia, II, 203, care îi

fixează ca dată anul preturii în Sicilia a lui T. Quinctius Flamininus, adică anul 126 î.e.n. A. Gri lli, II frammento 136 van Straaten di Panezio, „Rivista di Filologia e d'Istruzione Classica", Torino, XXXIV, 1956, pp. 266—272, pornind de la fragmentul lui Panaetius citat în titlu şi păstrat la Iohannes Lydus, De mensibus, IV, 115, şi comparîndu-1 cu un pasaj din Poseidonios (fr. 88 din F. H. G. II) citat de Strabon în acest loc, susține că Panaetius poate fi considerat autorul întregii descrieri a catastrofei insulelor Lipare din anul sus menționat.

366 y$_{e2}$i nota precedentă.

367 Fr. 14 Klotz. Chorograful foloseşte numele la plural Ericodes şi Phoinicodes, după Timaios, în vreme ce Artemidoros îl redă sub forma de singular (vezi mai sus nota 362).

368 în realitate 20 km, respectiv 23. Dealtfel întreg pasajul este plin de greşeli de acest fel, datorate, se pare, lui Strabon însuşi, care n-a înțeles bine harta Chorografului.

969 De fapt, spre sud.

370 în loc de 12 km.

371 De fapt 32 km.

372 Insula Melite, azi Malta.

373 Insula Gaudos, azi Gozzo, la 3 km nord-vest de Malta.

374 De fapt 105 km. Vezi fr. 15 Klotz.

376 Cossura, azi Pantelleria, insulă situată la mijloc între Sicilia şi Tunisia.

376 Clypea, în gr. Aspis, aii Kelibia, pe Capul Bon, la 82 km est de Tunis. Numele latin este atestat începînd cu Ennius, fr. nr. 34, şi provine probabil de la Fabius Pictor.

377 De fapt se află la 75 km de oraşul african şi la 118 km de Lilybaeum.

378 Insula Aigimuros, probabil aceeaşi cu actuala insulă Djeziret Djamur (Zembra) sau cu Zembretta. P1 i n i u s, Naturolis Historia, V, 42, vorbeşte de două insule cu numele Aigimuros.

379 lapygia, în sens larg, corespunde teritoriului italic ocupat de apuli, de la Fortore pînă la capătul promontoriului salentin; în sens mai restrîns, aproape numai peninsulei Salentine (în antichitate Calabria, spre deosebire de Calabria de azi care este în Bruttium).

380 Dar pentru Thucydides, VII, 33, 4, Iapygia si Messapia sînt cu totul deosebite. Amîndouă însă erau locuite de populațiile ilirice iapygii şi messapii.

381 Teritoriul calabrilor cuprindea partea Iapygiei, corespunzînd peninsulei Salentine.

382 Peuceții, sau poediculii, populație ilirică situată în bazinul Bradano, la nord-vest de Tarent şi pe o parte din coasta Apuliei, la nord-vest de Brundisium.

583 Daunii, populație ilirică din nordul Apuliei aşezată pe țărmul Adriaticei, pe promontoriul Garganum. Peuceții se aflau la nordul salentinilor, în partea de sud a Iapygiei. Apulia, în sens restrîns, cuprindea promontoriul Garganum şi teritoriul de la nord de Taren-tum, coincizînd deci cu Daunia lui Timaios şi a lui Polybios.

384 Numele poedicli, de fapt pediculi, dat peuceților este atestat şi la Plin iu s, Naturalis Hhtoria, III, 102, şi la Trogus Pompeius (la I u s t i n u s XII 2, 12), avînd ca izvor probabil pe Timaios, Strabon a putut avea ca izvor şi pe Polybios, III, 88, 4.

885 Este peninsula Salentină sau Calabria (vezi şi V, 1, 2).

986 De la Tarent la Brindisi sînt 60 km, dar istmul măsoară, în partea lui cea mai îngustă, 45 km.

187 Textul lui Strabon, corupt în acest loc, a fost corectat de editorii moderni în 1 400 stadii în loc de 400.

388 Acest pod, care există poate de pe vremea lui Hannibal, este menționat şi de Appian, Bellum Hann,, 34, 142. El corespunde aproape actualului Ponte di Napoli.

389 Strabon apare, în descrierea acestei incinte, ca martor ocular. Arheo logia nu a descoperit decît urme contestabile, cu toate acestea infor mația lui Strabon merită toată atenția.

390 Acest Zeus colossal, opera lui Lysippos, pentru mărimea sa extra ordinară trebuie să fi fost lucrat la fața locului, mai degrabă decît transportat. Agora şi gimnaziul s-au căutat fără rezultate precise în actualul Canale Navigabile, săpat în 1480 (Fr. L a s s e r r e , op. cit., voi. III, p. 234, n. 4/174).

3,1 Colosul dia Rodos, statuie enormă de bronz a lui Apollon, aşezată la intrarea în port. Era opera lui Chares din Lindos şi a lui Laches (secolul al IH-lea î.e.n.) şi avea 70 de coți (aproximativ 33 m) înălțime. Era una din „cele şapte minuni ale lumii".

[392] Carthaginezii au cucerit Tarentul în 212 î.e.n. Vezi şi Titus Livius, XXV, 7—9.

[393] Romanii au recucerit Tarentul înj 209 î.e.n.

[894] „Heracles şezînd", statuia de bronz de pe Capitoliu, operă lui Lysipp, a fost transportată la Constantinopol în 325 î.e.n. şi topită la începutul secolului al XIII-lea cînd a fost descrisă de Niketas Choniates, De signis, 5, 859. Vezi şi o miniatură a ei în bronz descri să de Ch. Pi cârd, Manuel d'archeologie grecque IV, 2, Paris, 1963, pp. 566—573.

[895] Q. Fabius Maximus Cunctator, consul de 5 ori (233—209Y şi dictator în 217 î.e.n. A cucerit Tarentul de la Hannibal în 209 î.e.n.

[396] F. 13 Jacoby. Pentru cele ce urmează, vezi şi Diodor din Si ci li a, VIII, 21.

[897] Războiul messeniac s-a purtat între Messina, regiune a Peloponesuhii vecină cu Laconia, şi Sparta, între 744—725 î.e.n. şi s-a încheiat cu supunerea messenienilor.

[898] Hyakynthiile, sărbătoarea vegetației şi a arşiței, în cinstea legendaru lui Hyakyntfios şi a lui Apollon, ținute în luna iunie.

[399] Amyclahn, templul lui Apollon din Amyclai, oraş din Laconia.

[400] Adică rămîneau descoperiți.

[401] Satyrion, probabil acelaşi cu actualul Torre di Saturo, 12 km de Tarent. J. Boardman, The Greeks overseas, Harmondsworth, 1964, p. 194, îl identifică cu Leporano, la 2 km nord-est de Torre di Saturo, unde s-au găsit vase de lut myceniene (Fr. Lasserre, op. cit., III, p. 269, Satyrion).

[402] Informația provine, se pare, de la Timaios, (Vezi şi C o n o n, Narrationes, 25, Schol. Lucan, II, 609) şi de la Antiochos, fr. 3 Jacoby.

[403] Vezi mai sus notele 320 şi 321 la această carte.

[404] Bottieii ocupau regiunea Macedoniei de la nord şi nord-vest de golful Salonic, în cîmpia udată de Haliacmon şi întinsă pînă k Axios.

[408] Informația se datorează lui Timaios.

[406] se referă la eroul Taras (gen. Tarantos) care, după o legendă, era fiul lui Poseidon şi al Satyrei (Vezi Caelius Antipater, fr. 35 Peter), iar Satyra era fiica lui Minos. Legenda este pomenită şi de.Herodot, VII, 170.

[407] Fr. 216 Jacoby.

408 Teleclos, regele Tarentului, probabil în 744 î.e.n. cînd începe războiul messeniac.

409 țartheni, în gr. 7tap&£vioi „de fecioară" deci „născuți de fecioare", în afara căsătoriei.

4io Țyrtaios, poet atenian, care a însuflețit pe spartani prin poeziile sale în timpul celui de-al doilea război messeniac. Azi nu se mai păstrează din opera lui decît fragmente.

411 Fr. 4 Jacoby, fr. 4-—8 Diehl. Munții Ithoniei corespund actua lului munte Ithomi sau Vourkano, mai sus de ruinele Messenei.

412 Vezi şi Di o dor din Si ci li a, VIII, 21, şi Theopomp, fr. 171 Miiller.

41ă Despre puterea şi decadența Tarentului vorbește şi Aristotel, Statul tarentinilor, fr. 590 Rose, şi Politica, 1303 a 3, 1320 b 10. Pe monedele tarentine apare

414 cavalerul înarmat, din 450 î.e.n., probabil în urma victoriei lui Onatas asupra peuceților din 460 î.e.n. (Vezi P a u s a n i a s, X, 13, 10; cf. F r. L a s s e r r e, op. cit., voi, III,.p. 235 n. 5/178).

415, Archytas s-a aflat în fruntea tarentinilor între 370—360 î.e.n. ,

416 Alexandru Molossul. a fost chemat în Italia cam între anii 336—333 î.e.n. şi a fost asasinat între 330—327 (vezi T i t u s L i v i u s, VIII, 24).

417 Archidamos, fiul lui Agesilaos, s-a angajat cu mercenarii săi în slujba tarentinilor în 344/3 î.e.n. şi a murit în bătălia de la Man ciuria în 338 î.e.n.

418 Cleonymos a fost fiul regelui Spartei Cleomenes al II-lea şi a luptat pentru Tarent între 304—302 î.e.n.

419 Agathortes, tiranul Siracusei, aliat cu Tarentul în 298/7 î.e.n.

420 între anii 280—273 î.e.n.

421 Acalandros, azi La Salandrella, între Basento şi Agri. Vezi şi P1 i- n i u s, Naturalis Historia, III, 97.

422 Prezentul paragraf 4 se sfîrşește de fapt cu această frază („In războiul pe care l-au purtat împotriva messapilor..." etc), pe care A. Meineke a socotit s-o treacă mai sus, aşa cum apare aici, pen tru a o încadra în istorisirea precedentă care provine de la Timaios. Evenimentele relatate aici fac parte din împrejurările întemeierii He-

racleii, delimitate între anii 433/2 şi sfîrşitul secolului al V-lea î.e.n. Vezi Fr. Lasserre, op. cit., voi. III, p. 236, nr. 3/179.

423 y_{e2}; yr^ j> j R_{oman}jj $_{au}$ instalat o colonie la Tarent în 122 î.e.n.

424 Astăzi coincide aici cu epoca lui Artemidoros, izvorul acestui para graf. Strabon omite din seria celor 13 oraşe, enunțate ca cifră, pe următoarele cinci: Callipolis (azi Gallipoli), Nereton (Neretium, azi Nardo), Mesochorion (Aulon Mesochorum, la sud de Tarentum), Thuriae la sud de Tarentum şi Manduria (azi Manduria).

425 După legendă, aceşti cretani colonizatori au venit din Lyctos în frunte cu Idomeneu. In vremuri istorice salentinii erau cuprinşi printre messapii de origine ilirică.

426 Este vorba de Castrum Minervae din Tabula lui Peutinger, azi Castro, la 24 km nord de Capo S. Măria di Leuca.

427 Capul Lacinium, azi Capo Colonna, la 8,5 km sud-est de Crotona.

428 Munții Keraunici, azi Acrokeraunici, lanț muntos al Epirului pe coasta de sud a Albaniei actuale, la sud de Vlore (Aulon). Distanța, peste Adriatica, între acești munți şi promontoriul Iapygiei (Capo Santa Măria di Leuca) depăşeşte cu puțin 100 km.

429 Baris sau Veretum, vestigii semnalate de numele bisericii S. Măria di Vereto, lîngă Patu, la 6 km nord-est de Capul S. Măria di Leuca.

480 Oraşul Leuca, azi Leuca, se află în apropiere de promontorium Iapygium (S. Măria di Leuca).

431 Sursa trebuie să fie Timaios; vezi Lycophron, 978, Pseudo-Aris-totel, Mirab. auscult. 97.

482 Vezi notele 559 şi 560 la cartea a V-a.

433 Leuternia, o parte a coastei promontoriului Salentin, ținînd proba bil de la S. Măria di Leuca pînă la Punta Ristola.

434 Hydrus, Hydruntum, azi Otranto, localitate la 35 km sud-est de oraşul actual Lecce. De aici derivă numele de Canalul Otranto, dat azi strîmtorii dintre Mările Adriatica şi Ionică.

485 Insula Sason, azi Saseno, albaneză Sazan, la 18 km în largul portului Vlore (italian Valona, antic Aulon). Această insulă nu se află în mijlocul spațiului dintre Calabria şi Epir, cum spune aici Strabon, ci foarte aproape de coasta epirotă în continuarea spre nord s munților Keraunici.

436 Brundisium, gr. Brentesion, azi Brindisi, port celebru al Italiei la coasta Adriaticei. Aici se sfîrşea Via Appia, care lega Roma cu sudul Italiei şi, peste mare, cu Macedonia.

437 Rudiae, azi Rugge, oraş antic la 4 km sud-vest de Lecce (Lupiae).

438 poetul Ennius, originar din oraşul Rudiae al Calabriei (240—169 î.e.n.) este autorul poemului Annales, în 18 cînturi, azi numai frag mente. Este unul din cei mai vechi poeţi de limbă latină. Messap elenizat la origine, mărturisea că posedă tria corda („trei inimi"), fiindcă ştia trei limbi (messapica, greaca şi latina).

439 Această cale este Via Appia. Cea mai veche mărturie despre con strucţia acestei şosele, care, pornind din Roma, trecea pe la Tarra- rina, Beneventum, Venusia, Tarentum pentru a sfîrşi la Brundi sium, datează din 125 î.e.n. (C. G r a c c h u s , Apud Gell., X, 3, 5).

440 în VI, 3, 1.

441 Lupiae, azi Lecce, important oraş în interiorul Calabriei, între Brundisium şi Hydruntum.

442 Aletia sau Aletium, azi Alezia sau Alizza, oraş messapic aproape de Callipoli.

443 Uria, ruine aproape de Oria, la 30 km sud-vest de Brindizi.

444 H e r o d o t , VII, 170, 2.

445 Hyria sau Uria, azi Oria, oraş în Iapygia, între Tarentum şi Brun disium, vezi H e r o d o t , VII, 170.

446 Cnossos, principalul oraş al Cretei antice, unde Theseus a fost tri mis, după legendă, să ducă tributul de tineri atenieni Minotau rului, stăpînul labirintului, pe care însă 1-a ucis şi a scăpat de urgisirea acestui monstru.

447 Cele două versiuni ale legendei semnalate aici de Strabon provin de la Timaios. Prima este atestată şi la Aristotel, fr. 485 Rose; a doua la H e r o d o t , VII, 170. Vezi şi S t r a b o n , VI, 3, 2.

448 Bottiaia, vezi bottieii, nota 404 la această carte.

449 Această legendă este atestată şi la Iustinus, III, 4, 12—18. Pha- lanthos este explicat de Ehrenberg, Real-Encycl., XIX, 1623, printr-o divinitate marină venerată la Brundisium.

450 Brention, etymon iliro-messapic propus de Seleucos din Alexan dria după Stephanos Byzantinul, cu variantele brendon la Hesy- chios, brunda la Varron, Schol. Bern. Lucan, II 609.

[451] Se pare că, măcar în parte, este vorba de Via Minucia, lungă de 346 mile (peste 512 km), a cărei construcție s-a terminat pînă la 191 î.e.n. Ea putea fi străbătută pe jos şi în căruțe mici. Vezi H o r a ț i u, Satire, I, 5, 77 şi urm. Este drumul care va fi con struit sistematic de Traian: Via Tratația,

[452] Beneventum, azi Benevento, situat în nord-vestul Apuliei, aproape de samniți, la 222 km sud-est de Roma. Aici l-au bătut romanii pe Pyrrhus, în 275 î.e.n.

[453] Egnathia sau Spathia, azi Torre d'Agnazzo, la 6 km nord-vest de Fasano.

[454] Caelia, azi Ceglio del Campo, la 7 km sud de Bari.

[455] Netium, neidentificat, situat probabil între Canosa di Puglia şi Ceglie del Campo, pe la Ruvo, la vest de Bari.

[456] Canusium, azi Canosa di Puglia, la 20 km sud-vest de Barletta.

[457] Herdonia, azi Ordona, la 14 km sud-est de Foggia.

[458] Detalii asupra acestor drumuri se pot găsi la G. R a d k e, Vie di Magna Grecia, Atti del secondo Convegno di Studi sulla Magna Grecia, Napoli, 1963, pp. 23—114 şi 146—157.

[459] Uria, azi Oria, vezi nota 443; Venusia, azi Venosa, vezi nota 40 la această carte.

[460] Caudium, azi Montesarchio, la 14 km sud-vest de Benevento; e lo calitatea unde romanii învinşi de samniți în 321 î.e.n. au fost trecuți pe sub jug în celebrele „Furci caudine"; Calatia azi ruine -lingă biserica S. Giacomo alle Gallozze, la 2 km nord-vest de Maddaloni, 24 km nord de Neapolis; Capua, azi Santa Măria di Capua Vetere, la 5 km sud-est de actualul oraş Capua; Casi-linum, azi ruine la 1 km sud de Cassino, lîngă S. Germano; Si-nuessa, azi Mondragone, oraş pe coasta tireniană a Campaniei, la nord-vest de Napoli, lîngă gura rîului Vulturnus.

[461] In V, 3, 15.

[462] Epidamnos sau Dyrrhachium, azi Durazzo, în albaneză Durres, oraş grec din Illyria, pe coasta Adriaticei, în Albania actuală. Calea care duce la Epidamnos este, după Strabon, de 333 km, de fapt de 210, iar în linie dreaptă, de 148 km.

[468] Barium, azi Bari, oraş pe coasta Adriaticei, la nord-vest de Brun-disium. Pentru Egnathia, vezi mai sus nota 453.

[464] Silvium, localitate neidentificată, presupusă pe lîngă Gravina di Puglia, la 51 km sud-vest de Bari, pe Via Appia, între Venusia şi Ţarentum.

[465] Timaios, fr. 156 Jacoby, spune că Oinotros şi Peuketios erau fiii lui Pelagos, regele Arcadiei, dintre care primul a colonizat Italia, celălalt ţărmurile golfului ionic (Fr. Lassetre, op. cit., voi. III, p. 184, nota 2 subsol).

[466] De fapt, de la Bariurn la Tarent sînt 90 km, iar de la Tarent la Brundisium, 66 km.

[4OT] In acest loc, apuli este un nume folosit în sensul lui vechi desem-nînd pe locuitorii de origine ilirică dintre promontoriul Garganum şi' rîul Fortore, deci teritoriul acestora coincide cu Daunia lui Polybios. Uneori acelaşi teritoriu este cuprins în Iapygia (vezi Polybios, III, 88, 3). Frentanii, populaţie italică situată pe coasta Adriaticei, între Sangro şi Fortore în nordul Apuliei.

[468] Astăzi, adică în epoca lui Augustus, cînd, după împărţirea Italiei în 11 regiuni, Apulia forma regiunea II, cuprinzînd Calabria, Iapy gia, Daunia, pe frentani, întinzîndu-se peste Apenini pînă dincolo de Beneventum.

[469] /iufidus, rîu în Apulia, azi Ofanto, care izvorăşte din Apeninii napolitani, trece prin Canusium (Canosa) şi se varsă în Adriatica la 7 km nord-est de Barletta.

[470] Portul oraşului Canusium (Canosa) n-a fost identificat. S-a cău tat poziţia lui la gura rîului Ofanto (Aufidus) sau puţin mai sus de el; vezi G. Radke, Vie di Magna Grecia, p. 90.

[471] Salapia azi Salpi, oraş în Daunia, aproape de coasta adriatica. Aici apare prima consemnare, avînd ca izvor pe Artemidoros, re feritoare la utilizarea Salapiei ca port al Argyrippei (Arpi) în loc de Sipus (Sipontum). Prin 194 î.e.n. (după Titus Livius, XXXIV, 45, 3) mai era încă utilizat acesta din urmă.

[472] Argyrippa sau Argos Hippium sau Arpi, azi Arpe, la nord de Foggia. J. B r a d f o r d, The ancient city of Arpi in Apulia, Anti-quity, Gloucester, XXXI, 1957, pp. 167—169, arată că, graţie ar heologiei aeriene, s-a identificat precis oraşul Arpi. Fundat după tradiţie de Diomedes din Argos şi profund marcat de civilizaţia greacă, acest oraş a fost foarte puternic pînă la al doilea război

punic. Prin fotografia aeriană, s-au înregistrat ruinele oraşului la 15 km nord de Foggia.

473 Anume Aiou.'qSouț neSlov sau Campus Diomedis, „Cîmpia lui Diomedes", v. Schol. la Lycophron, 602. Se spune şi la plural, Campi Diomedei.

474 Luceria, azi Lucera, vezi nota 190 la această carte.

475 „Insulele Diomedeie", azi Isole di Tremiti, arhipelag în Adriatica, la 50 km nord-vest de capătul promontoriului Gargano.

478 Diomedes, după această versiune a legendei, împrumutată de Stra-bon de la Artemidoros, dispare misterios, apoi, fără voia lui, devine zeu şi asistă neputincios la metamorfoza tovarăşilor săi. O altă versiune îl face să plîngă soarta tovarăşilor, rămînînd în Daunia pînă la moarte (Timaios la Lycophron, 592—602, V e r g i l i u s, Eneida, XI, 243—277). In sfîrşit, a treia versiune îl face să moară de mîna lui Daunos (Schol. Lycophron, 592).

477 Vezi mai sus, V, 1, 9.

478 Sipus, Sipontum, azi Santa Măria di Siponto, la 3 km sud de Manfredonia pe ţărmul de sud al Promontoriului Garganum. Portul grec, după Vie di Magna Grecia, pp. 96—98, trebuie să se fi situat la 6 km mai spre sud-vest, pe Lago Salso (Fr. L a s s e r r e, op. cit., voi. III, p. 270, Sipus).

479 Este rîul Cerbalus, azi Cervaro.

480 Drion (Drium), colină menționată numai de Strabon şi neidentifi cată.

481 Cele două sanctuare sînt menționate de Lycophron, 1050 şi urm. şi 1127, după Timaios.

482 Calchas şi Podaleirios, eroi în războiul troian. Calchas, fiul lui Thestor, mare profet şi jertfitor. Podaleirios, fiul lui Asclepios, vestit medic şi vînător.

483 Este vorba de golful Manfredonia.

484 Promontoriul Garganum, azi muntele Gargano, pintenul călcîiului cismei prin care se termină forma peninsulei italice în sud.

485 Urium sau Uria sau Hyrium, localitate neidentificată, de căutat pe ţărmul de nord al promontoriului Gargano, la Varano, la Rodi sau Vico di Gargano. E. C i p r i a n i, Uria Garganica, Origine. ubicazione, vicende e scomparsa, Archivio Storico Pugliese, Bari.

VI, 1951, pp. 263—292, examinează izvoarele privitoare la Hy-rion sau Urium: S t r a b o n , VI, 3, 9; P t o l o m e u , III, 1, 17, M e l a, De situ orbis, II, 4; P l i n i u s, Naturali.! Historia, III, 2, şi face unele ipoteze pe baza acestor izvoare.

[486] Insulele lui Diomede (Isole di Tremiti) nu se află chiar lîngă promontoriul Gargano în largul coastei sale nordice, în faţa lagunelor Leşina şi Varano. Informaţia provine de la Artemidoros, se pare.

[487] în acest paragraf Strabon citează patru versiuni ale legendei despre Diomedes şi tovarăşii lui. Originea primei versiuni, care susţine că Diomedes a murit în Etolia sau la Argos, este necunoscută. A doua şi a patra provin de la Timaios, iar a treia, pe cît se pare, de la Artemidoros.

[488] Fr. 45 Jacoby.

[489] Fr. 46 Jacoby = 49 Hagenow.

[490] Ancona, azi Ancona, colonie siracusană la Marea Adriatică, în nordul Picenului, nu departe de gura rîului Aesis (azi Esino).

[491] Fr. 44 Klotz. Cele 254 mile (= 346,32 km), pentru distanţa indicată aici depăşeşte cu 100 km realitatea. S-ar părea că măsurătorile au ţinut seamă şi de ocolul capului Garganum.

[492] Polybios, XXXIV, 11, 8.

[493] Sena sau Sena Gallica, azi Senigallia, la 26 km nord-est de Ancona.

[494] Aquileia azi Aquileia, oraş pe ţărmul nordic al Adriaticei, între Veneţia şi Trieste, la gura rîului Isonzo.

[4,5] „Astăzi" înseamnă epoca lui Polybios, izvorul lui Strabon în acest loc, dar ştirea respectivă e valabilă şi pentru epoca lui Strabon însuşi. Despre dialectele preitalice din aceste locuri vezi J. What-mough, The Praeitalic Dialects of Italy, II, 3, Londra 1933, pp. 258—430.

[496] Cannae, azi Monte di Canne, oraş în Apulia, pe Aufidus, la 11 km sud-vest de Barletta. Aici a repurtat Hannibal celebra sa victorie din 216 î.e.n. asupra romanilor.

[4,7] Azi sînt în acest loc două lacuri, Leşina (Pantanus) şi Varano. Cel mai apropiat de golf şi de Teanum este primul.

[4^] Teanum Apulum, azi Passo di Civitâ, Ia 41 km nord-vest de . Foggia. Teanum Sidicinum, azi Teano în Campania, la 33 km sud-. est de Cassino.

[499] Dicaiarchia, Dicaearchia sau Puteoli, azi Pozzuoli, la 10 km vest .de Napoli, Portul antic este scufundat parțial, din cauza mișcărilor vulcanice ale solului.

600 £>e faPj 157]a[L £>ar distanța rutieră de la Teanum la Puteoli prin Bovianum, Capua și Beneventum, atinge aproape cifra de 185 km. .r.(Fr. Las ser re, op. cit., voi. III, pp. 239. n. 3/188).

[601] Buca, azi probabil Termoli, în regiunea frentanilor.

[602] în V, 4, 2.

E03 Țerria pe care 0 dezbate mai jos este inspirată, se pare, din Polybios, vezi e6xp<xa£a &ipoq, la Polybios, XXXIV, 8, 4.

[504] Izvorul aproape sigur al acestui pasaj este ua fragment pierdut din Istoriile lui Polybios care trata despre constituția romană și din care nu se mai păstrează decît VI, 11—18. După Dionysios din Halicarnas, Antichități romane, VIII, 5, 4 și urm., Polybios '.consideră că, în epoca regilor, Roma a avut o constituție combinată din „regat și aristocrație", pe timpul lui Tarquinius Superbus, un regim tiranic, și pe timpul puterii aristocratice, un sistem politic „excelent și moderat" (Vezi F. T a e g e r, Die Archeologie des Polybios, Stuttgart, 1922, p. 131 și urm.).

[805] în anul 387/6, cucerită de galii din valea Fadului (Vezi și Polybios, I, 6, 1—2).

[606] Este vorba de bătălia navală de pe Aigos Potamos (rîu în Cher-sonesul Tracic), în care spartanii au biruit pe atenieni, încheind astfel războiul peloponesiac (405 î.e.n.). Antalkidas e generalul spartan care a încheiat cu regele Persiei, Artaxerses-Mnemon, în 387 - î.e.n., pacea rușinoasă prin care cetățile grecești din Asia Mică se supuneau marelui rege.

[507] Vezi, pentru aceleași evenimente, Polybios, I, 6, 4. Romanii ■ au înfrînt pe celții din valea Padului în 290 î.e.n* •-.."-.'

[508] Este vorba probabil de bătălia de pe lacul Vadimon din 282 î.e.n. în reluarea celor două evenimente, Strabon neglijează ordinea cro nologică. Cel de al treilea tizboi cu samniții s-a încheiat în 290 î.e.n. și abia apoi i-au alungat pe galii.

[509] Intre- anii 282—274 î.e.n.

După primul război punic care se încheie în 241 î.e.n. Războaiele cu galii au loc între 252—222 î.e.n.

[611] Primul război punic s-a desfăşurat între anii 264—242 î.e.n., al doilea, între 219—201 î.e.n., iar al treilea, între 149—146 î.e.n. Carthagina a fost distrusă în 147 î.e.n.

[512] Halys, azi Kizil-Irmak, cel mai mare fluviu al Asiei Mici, izvo răşte din Taurus şi se varsă în Pontul Euxin. El constituie, după Herodot, I, 6, 1 şi Strabon, II, 5, 31 şi XII, 1—3, frontiera răsăriteană a imperiului; de fapt n-a fost niciodată frontieră pen tru romani. Strabon se gîndeşte, probabil, aici la Galatia, decla rată provincie romană, în 25 î.e.n., pentru că prin ea se asigura pentru romani întreg bazinul Halys-ului, mai jos de Posa-Dagh (la >: 100 km sud-est de Ankara).

[513] Antiochos, regele Syriei, a fost detronat de Pompeius, iar Syria declarată provincie romană în 64 î.e.n. Philippos V, regele Mace- : doniei, aliat cu Hannibal contra Romei; flota lui a fost distrusă în .214 î.e.n. în 197, înfrînt la Kynoskephalai de Flaminius, Philippos a renunţat la pretenţiile sale asupra Greciei. Fiul acestuia, Perseus, a fost învins la Pydna de Paulus Aemilius, în 168 î.e.n. [su] Romanii se stabilesc pe întregul curs al Dunării în anul 8 î.e.n.

[510]

[515] în 133 î.e.n.

Pe Viriathus în 139 î.e.n., pe Sertorius, în 72 î.e.n.

[517] Ultima expediţie împotriva cantabrilor, comandată de Agrippa, a avut loc în anul 12 î.e.n.

[518] Este vorba probabil de acţiunile întreprinse de Octavian între 40—27 î.e.n. ■ ■ ■

[619] Primul triumf a avut loc în anul 15 e.n., al doilea în 17.

[520] Cum a fost cazul cu Iugurtha, susţinut temporar de Bocchos.

[521] Mauritania, gr. Maurusia, cuprindea vechile regate ale lui Bocchos şi Bogud. Ea căzu sub stăpînirea lui Iuba al II-lea, rege în 25 î.e.n., după cîte relatează Cassius Dio, LIII, 26, 2; . Vezi St. Gsell, Histoire ancienne de l'Afrique du Nord, VIII, ..2, Paris, 1930, pp. 208—212 (cf. Fr. Lasserre, op. cit., voi. III, p. 241, n—4/192).

Attalos al IH-lea moare In 133 î.e.n. Anexarea Cappadociei are loc în 17 î.e.n. Mithridates Eupator se sinucide în 63 î.e.n. Mithridates Eupator a fost îndepărtat de la tronul regatului Pontului mai întîi de propria sa mamă, o prințesă seleucidă, iar în cele din urmă, de partizani ai romanilor.

Aici se face aluzie la nesupunerea Cleopatrei, ultimul suveran din dinastia Lagizilor, şi la evenimentele anului 30 î.e.n. Skeniți, nume creat după gr. ax7]VT) „cort" şi atribuit tuturor populațiilor care trăiau în corturi. Aici se referă în special la nomazii care rătăceau între Syria şi Eufrat.

Aceste trofee au fost restituite în 20 î.e.n. lui Tiberius, aflat atunci în Armenia, şi apoi au fost trimise la Roma. Phraates al IV-lea, rege part între 37—13 î.e.n. După lupte purtate împotriva romanilor, a încheiat pacea cu romanii, a restituit lui August prin Tiberius prizonierii şi drapelele luate de la Cras-sus în dezastrul acestuia din 13 î.e.n.

Ceea ce s-a petrecut în anul 10 sau 9 î.e.n. Strabon, XVI, 1, 28, spune că Phraates al IV-lea şi-a mai păstrat un fiu lîngă el. Este vorba de soliile care au ajuns la Roma, la încoronarea lui Vonones, în 8 sau 9 e.n.

Aluzie la titlul pater patriae acordat lui Augustus în 19 î.e.n., cf. şi J. Beranger, Recherches sur l'aspect ideologique du principat, Bale, 1953, pp. 276—278.

Asocierea lui Germanicus şi Drusus la cîrmuire este menționată şi de Tacitus, Annale, I, 11—14.

CARTEA A VII-A

[1] Tanais, azi Donul.

[2] Tyras, azi Nistrul; Borystbenes, azi Niprul. Tyregeții, geții de la Tyras.

[3] Bastarnii, populație germanică aşezată, începînd cu sfîrşitul secolu lui al III-lea î.e.n., în regiunile Podoliei păduroase din podişul Moldovei şi Basarabiei. După numele lor, Carpații răsăriteni s-au numit şi Bastarnici. Au luptat împotriva romanilor ca mercenari

în slujba lui Perseus, regele Macedoniei (168 î.e.n.). Geții, de asemenea, au avut un șir de lupte cu ei, dar ulterior le-au devenit și aliați. Vezi și Polybios, XXV, 6; XXVI, 9; Titus Livius, XL, 57, 58; XLIV, 26 și 27; XI, 5; Piutarh, Aemi-lius Paulus, 9, 12, 13. Bastarnii nu existau la Peuke. Strabon și alți autori antici greșesc fiindcă principalul trib bastarn se numea peucini, omonime întîmplătoare cu insula Peuke de la gurile Dunării. Bastarnilor le corespunde cultura Poieneşti-Lukaşevka, din secolul II—I î.e.n., răspîndită în Moldova și Basarabia; cf. R. Vulpe, Săpăturile de la Poienesti din 1949, în „Materiale arheologice", I, 1953, pp. 213—506; idem, Le probleme des bastarnes â la lu-miere des decouvertes archeologiques en Moldavie, în „Nouvelles etudes d'histoire", București, 1955, pp. 103—119; idem în Istoria României, București, I, 1960, pp. 243—244. Ceramica bastarnică se întîlnește împreună cu cea geto-dacică la Lunca Ciurei, vezi M. Petrescu-Dîmboviţa, Șantierul arheologic 1'ruseşti, în „Studii și cercetări de istorie veche", VI, 1—2, Bucureşti, 1955, p. 186. Pentru alte descoperiri arheologice privitoare la bastarnii din Moldova, cf. C. Preda, Tezaurul de la Vovrieşti si unele probleme privind monedele geto-dace din Moldova, „Arheologia Moldovei", Bucureşti, IV, 1966, p. 171; M. Babeș, în „Studii și Cercetări de istorie veche", 20, 1969, 2, pp. 195—217; idem, Dacii si bastarnii, în „Memoria antichității", Piatra Neamț, I, 1970, pp. 215—236.

[4] In cartea a IV-a. De fapt germanii erau deosebiți de celți; Tacirus, Despre originea și țara germanilor, va da știri mai precise despre ei.

[5] Denumirea de „germani" dată de către romani poate fi o poreclă cu sensul de „vecini"; cf. H. Hubert, Les Germains, Paris, 1952, în „l'Evolution de l'Humanite", pp. 24—32.

[6] „Țara de jos", denumire ce cuprindea Olanda și toate șesurile joase ale Germaniei antice.

[7] Mărfii, populație germanică, așezată între Ruhr (Rura) și Lippe (Luppia).

[8] Sugambrii, populație germanică așezată între Lippe (Luppia) și Koln (Colonia Agrippinensis).

* Albis, azi Elba.

[10] Amasia, de fapt Amisis, azi Ems.

Drusus Claudius Nero, fratele lui Tiberius, a dus împotriva germanilor, între anii 12—9 î.e.n., lupte încununate de victorii în cadrul cărora se înscrie și biruința asupra bructerilor menționată de Strabon aici.

Bructerii, populație germanică stabilită între Rum- (Rura), 'Lippe (Luppia) și Ems (Amisia). Erau împărțiți în bructerii mici și bruc terii mari.

Pădurea Hercynia este pădurea care se întindea odinioară, lâ nordul Dunării superioare, din Pădurea Neagră, prin actuala R. F. Germania și Cehoslovacia pînă în Carpații Păduroși. Șuebi. sau Suevi, nume generic care desemna un grup numeros de triburi germanice, așezate de la Marea Baltică spre vest și spre sud, între,Elba (Albis) și Oder (Viadua), pînă la Dunăre. Vezi despre ei și E. O b e r m e i e r, Die Sueben in der antiken Litera-tur, Begriff und räumliche Verteilung von Strabon und Caesar bis Ptolemaeus, Gottingen, 1948 (diss. non. impr.) în ed. Didat, în pădurea Hercynia, după cuvintele „în inima ei", urmează. „precum și neamurile quadilor".

Regatul Buiaimon sau Boiohaemum (de unde numele actual. al Cehiei: Boemia), formație politică a boiilor, trib celtic așezat în. Boemia, de unde au fost ulterior goniți. Strabon se referă la aceștia din urmă.

Marobodus, rege al marcomanilor, care a luptat împotriva roma nilor (vezi T a c i t u s, Annales, II, 63), apoi s-a aliat cu romanii împotriva lui Arminius.

Marcomani, populație germanică de origine suebică așezată la început la sud de Main, apoi, după anul 8 î.e.n., în Boemia. . Lugii sau Lygii, mare populație din estul Germaniei, situată. în bazinul Oderului (Viadua), în vecinătatea vandalilor, în Silezia, și uneori chiar identificată cu vandalii.

Gutonii, sau gotonii, vestită populație germanică, așezată pe. malul drept al Vistulei de jos, la marea Baltică. Ei sînt strămoșii goților, în ed. Didot, numele apare sub forma Bufoni, desigur o coruptelă. Zumii, populație germanică, poate o parte din lugi.

Mugiîonii, populație germanică învinsă de marcomani. Nu sînt menționați în altă parte. Făceau parte probabil dintre lugi, pomeniți de Tacitus și de Ptolemeu.

[21] Sibinii sau sidinii, populație germanică, așezată între Wattha și Oder.

[22] Semnonii (Semnones), o seminție suebă, așezată între Elba și Oder. Suebii sînt strămoșii șvabilor de astăzi.

[23] Hermondorii (Hermunduri\, populație germanică suebică, așezată între Elba (Albis) și Dunăre (Danubius), la sud dș, Harz în Turingia de azi.

[24] Langobardii sau langobarzii sau longobarzii (în germana „bărbi lungi"), populație germanică, originară din Scandinavia. Pe timpul expediției lui Tiberius din anul 5 e.n., era așezată pe Elba de jos, în regiunea care, în evul mediu, se mai numea Bardengau („ținutul longobarzilor").

[25] Cheruscii, populație germanică vestită care a stat în fruntea altor triburi germanice în luptele cu romanii. Locuiau între Weser (Visurgis) și Elba (Albis). Șeful lor a fost Arminius care 1-a înfrînt și ucis pe generalul roman Quintilius Varus la Teutoburg, în 9 î,e.n., măcelărindu-i cele trei legiuni pe care le comanda.

[M] Chattii, vezi nota 48 la această carte.

[27] Gamabrivii sau gambrivii, trib sugambru sau poate un alt hume pentru sugambri, o populație germanică stabilită în apusul Ger maniei.

[28] Chattuarii (sau chasuarii), populație germanică stabilită între[5] flu viile Weser (Visurgis) și Ems (Amisia).

[29] Chaubii, populație germanică la Ocean, aceeași cu chamavii, așezați între Weser și R|in.

[30] Cimbrii, populație numeroasă ajunsă în apusul Europei din Chersonesul Cimbric (Jutland). împreună cu teutonii, ei au năvălit în Italia în 113 î.e.n. și au cîștigat cîteva bătălii asupra românilor. Marius i-a zdrobit în luptele de la Aquae Sextiae (102 î.e.n.) și Vercellae (101 î.e.n.).

Cautii sau Chauci, războinici care populau Germania nordică lingă Ocean, între Elba și Weser.

[31] Caulc'ii, populație germanică septentrională, la Ocean, poate aceeași cu caluconii lui Ptolemeu, de pe Elba inferioară.

[32] Campsianii, populație germanică septentrională, la Ocean^. .poate aceeași cu ampsanii, ampsianii, ampsivarii sau ansivarii, din .veci nătatea caucilor.

[33] Bisurgis, de fapt Visurgis, fluviu al Germaniei, azi Weser.

[34] Lupias sau Lupta, rîu al Germaniei, azi L'.ppe, afluent de dreapta al Rinului. [35] Salas sau Sala, rîu în regiunea batavilor, azi Yssel.

[36] Este vorba de Drusus Germanicus Nero, nepotul de frate al lui Tiberius şi fiul adoptiv al acestuia. A luptat împotriva germanilor între 14—16 e.n. In 16 e.n. l-a biruit pe Arminius, fără să-l prindă, şi a primit porecla de Germanicus.

[37] Burchanis sau Byrchanis, menţionată de P1 i n i u s, Naturalis Historia, IV, 27, 9, sub forma Burchana, azi Borkum, insulă din lanţul arhipelagului Frisic situată în dreptul estuarului fluviului Ems (Amisia).

[38] In anul 14 e.n.

[93] P. Quintilius Varus, general roman, consul în 12 î.e.n., a pierit împreună cu trei legiuni romane în Pădurea Teutoburgică în 9 î.e.n.

[40] In anul 16 e.n.

[4i] Segimuntos sau Segimundus; vezi şi T a c i t u s, Annales, I, 57.

[42] Armenios, de fapt Arminius, comandant vestit al cheruscilor, a crescut la Roma, a distrus trei legiuni romane comandate de P. Quinctilius Varus şi a ţinut piept lung timp lui Germanicus. A murit în anul 19 e.n. într-un complot urzit de ai săi.

[43] Segimeros, fratele lui Segestes; vezi T a c i t u s, Annales, I, 53—57.

[44] Despre Segestes, vezi T a c i t u s, Annales, I, 55.

[45] Vezi nota 30 la această carte.

[46] Vezi nota 31 la această carte.

[41] Usipii şi Usipefii, populaţii germanice înrudite, dar deosebite, aşezate pe ţărmul drept al Rinului inferior, prima pe Wupper, cea laltă pe Lippe.

[48] Chattii, populaţie germanică de pe dreapta Rinului, aşezată în regiunea care corespunde provinciilor actuale germane Hessen-Nassen şi Oberhessen.

[49] Landi, populaţie germanică menţionată în altă parte. Unii critici ai textului lui Strabon (de ex. Cluver) au propus să se substituie acestui nume cel al marşilor împotriva cărora a luptat Germanicus. Pentru chattuari vezi nota 28 la această carte.

'« fubaui sau Tubantes, populație germanică între Ems şi Rin, originara din regiunea actuală Tivente.

Ĭn IV, 6, 9. Circumferința lacului dată mai jos tpare de 300 stadii la Didot.

»[2] Este vorba de lacul Geneva sau Leman (Lacus lemannm), situat in sud-vestul Elveției, avînd 70 km lungime si 13 km lățime. [>3] Reții (Raeti), populație alpină de origine illyrică, influențată de etrusc, s, amestecată cu celții. Popula cu deosebire Raetia, regiune rnarginita la nord cu Dunărea de sus, la sud cu Alpii şi cu Gallia usalpma, k apus cu helveții, k răsărit cu Noricum. Corespundea Alpilor austrieci şi sudului Elveției.

[N] Helveții, populație celtică din dreapta Rinului aşezată întîi între [Km]/ [Maln] [effli]Sratâ în Elveția. In 107 î.e.n. un trib helvet a invadat în Italia împreună cu cimbrii germanici, la 58 helveții au încercat să emigreze din nou în Gallia, sub comanda lui Orge-tonx, dar au fost împiedicați de Caesar, care i-a silit să se reîntoarcă in Elveția. Cu această operație a început cucerirea romană a Galliei.

[5] [B]f V'* Cel& fâSpîndit în diverse direc[t]» în Germania pe rîu-nle Main şi Neckar, în Gallia, apoi în Boemia (BoiohaemnmV în talia de nord, în Pannonia, de unde au fost goniți de geto-dacii lui Burebista. Vindolicii sau vindelicii, populație celtică de la nord de Alpn Retici în bazinul superior al Dunării, în Spațiul Bava-nei actuale.

[96] Pannonii, populație de origine illyrică, foarte celtizată, care locuia in Pannonia (Ungaria de azi), mărginită la nord si est de Dunăre la vest de Noricum, la sud de Dalmația. A fost supusă de romani pe vremea lui Augustus.

" [N]Â°"fl P°P[uk]t^ Provinciei Norkum, situată pe teritoriul Austriei de astăzi, între Raetia la vest, Pannonia la est, Dunărea la nord, Alpn Cârmei, spre Italia, la sud.

[58] lnsubrii populare celtică din Gallia Cisalpină, k nord STPadî în Lombardia actuală, unde veniseră din Gallia Transalpină. în 223 î.e.n au fost biruit, de romani la Clastidium şi supuşi k tribut. Revol-ați in timpul războaielor punice, au fost înfrînți definitiv în i?5 i.e.n., intrînd în alcătuirea provinciei Gallia Cisalpină.

[59] Cărnii, populație din Italia nordică, în preajma Veneției, avînd ca oraş principal Iulium Carnicum, azi Zuglio.

[60] Aquileia, oraş italic în nordul Mării Adriatice, la gura rîului Isonzo.

[61] Pădurea Gabreta, azi Bohmerwald, în Germania, la nord de Dună rea superioară.

[62] Cimbrii, vezi nota 30 Ia această carte.

[68] In gr. lebes (Xițiiiz), era un câzănel de bronz sau de argint cu trei picioare. De obicei se lucra cu multă artă şi constituia un dar de preț. Un exemplar este celebrul vas de cult de la Gundestrup (Jutlanda), ornat cu chipuri de divinități celtice.

[64] Fr. U Muller.

[66] Cleitharchos, istoriograf care a scris Istoria lui Alexandru, din care se păstrează azi vreo 30 de fragmente. Aici fr. 20 Muller, la Arrian. Vezi şi P o s e i d o n i o s, fr. 75 Muller, III.

«* Fr. 73 Muller.

[67] Vezi E p h o r o S, fr. 78 Muller, I, la Skymnos din Chios, vezi nota 102 şi urm.

[68] Galații scordisci, populație celtică aşezată în sudul Pannoniei şi în Moesia Superioară de mai tîrziu, la vărsarea Savei în Dunăre.

[69] Teuriscii sau tauriscii, populație celtică aşezată în Alpii Noricului. Un trib de teurisci se aşezase şi în Cîmpia Tisei, în nord-vestul Daciei, unde sînt atestați de Ptolemeu, Geogr., III, 8, 3.

[70] Tigyrinii sau Tigurinii, unul din cele patru mari triburi ale helveților situați, pe timpul lui Caesar, în părțile oraşului actual Zurich, lat. Tigurinum, în regiunea Tigurinus Pagus. Toygenii, Îm potriva cărora a luptat Marius, populație helvetă aşezată, se pare, în regiunea de azi Iuggen. K. Kraft, Tougener und Teutonen, „Hermes", LXXXV, Wiesbaden, 1957, pp. 367—378, susține că „teutonii" nu puteau fi un trib helvet, cîtă vreme nimic nu se opune existenței unui trib de tovgeni helvet, adică celtic. Informația lui Poseidonios de Ia Strabon, VII, 2, 2, nu este în contradicție cu Caesar, nici cu restul tradiției.

[71] Vezi despre cimbri nota 30, despre helveți nota 54, la această carte.

[72] F. B o u r r i o t, L a tombe de Vix et le mont Lassois, „Revue Historique", Paris, CCXXXIV, 1965, pp. 285—310, arată că pasajul

din Strabon VII, 2, 3, referitor la rituri, care au la origine sacrificiul prizonierilor de război, explică întreg materialul mormîntului Iui Vix.

[73] In antichitate se presupunea că părțile de răsărit ale Germaniei sînt udate de apele Oceanului (probabil se cunoştea vag existența Mării Baltice); de asemenea erau imaginate mult mai sudice țărmurile Oceanului dinspre miazănoape, iar Marea Caspică era socotită un golf al acestui ocean. Vezi harta 1, la finele volumului I.

[74] Iazygii (Iazyges), populație sarmatică din vestul actualei Ucraine. Pe la începutul secolului I e.n., o parte dintre ei, Iazyges Metemastai („l&zygii strămutați"), vor emigra în Europa centrală aşezîndu-se în pusta dintre Tisa şi Dunăre.

[75] Roxolanii, populația sarmatică din nordul Mării Negre aşezată la început între Nipru şi Don, apoi extinzîndu-se spre est pînă la gurile Dunării.

[78] Bastarnii, vezi nota 3 Ia această carte.

[77] Sauromafii sau Sarmații (Sarmatae), populație nomadă de caracter iranian, Ia început, după Ephoros, fr. 76 Miiller, între Don şi Volga, iar după K. F. Smirnov, Bonpocu uayueHUfi capMamcKux nMMen u UX Kyjlbmypu e coeemcKoă apxeoAoeuu (Probleme ale studierii triburilor sarmatke si ale culturii lor în arheologia sovietica), în „Probleme privind arheologia scito-sarmată", Izd. An. SSSR., 1954, pp. 195—219, în stepele de peste Don, în regiunea Volgăi şi a Uralului. în cursul secolului al III-lea î.e.n. încep să emigreze spre vest ocupînd tot spațiul locuit anterior de congenerii lor sciți şi ajungînd pînă la gurile Dunării. Principalele lor ramuri erau roxolanii şi iazygii, dintre care o parte vor trece Carpații nordici şi se vor stabili între Dunăre şi Tisa. Vezi notele precedente 74 şi 75. [78] Acesta este locul în care Strabon începe să povestească despre strămoşii noştri geți. Intr-altă ordine de idei, C. D a i c o v i c i u, însemnări despre Dacia (XX). Şi iarăşi despre „Daci si Geți", „Steaua", Cluj, an. XX, 1969, nr. 4, p. 71, susținînd originea intracarpatică a nucleului statului lui Burebista, arată că Strabon a folosit numele de geți şi pentru daci, cum reiese şi din pasajele VII, 3, 1, din VII, 5, 30 şi din altele. R. Vulpe însă, în lucrarea sa Getul Burebista, conducător al întregului neam geto-dac, „Studii şi comunicări ale muzeului din Piteşti", 1968, eviden-

ţiind tocmai pe baza lui Strabon diferenţa regională dintre daci şi geţi şi originea extracarpatică a lui Burebista, explică extinderea numelui geţilor spre interiorul Carpaţilor, prin opera de unificare şi de expansiune a getului Burebista.

Ripaei, munţi fabuloşi în regiunile hyperboreilor. Vezi A l c m a n, fr. 58 Bergk; E s c h i l, fr. 66 A h r e n s şi H e l l a n i c o s, fr. 96. Miiller.

Vezi S t r a b o n, II, 4, 1 şi passim. Scepticismul lui Strabon faţă de Pytheas s-a dovedit neîntemeiat.

Sofocle a scris o dramă intitulată Oreithya, pierdută, din care se păstrează fragmentele 701, 734, 870 Ahrens, dacă nu cumva aparţin vreunei alte tragedii pierdute. Numele este atestat şi la alţi poeţi şi scriitori ca Homer, Iliada, XVIII, 48; H e s i o d Theo-gonia, 240 şi urm.; C h o i r i l o s, fr. 281 Ahrens; Apollodor, I, 2, 7; H e r o d o t, VII, 189. Tema este următoarea: Oreithyia, fiica lui Erechtheus, regele legendar al Atenei, a fost răpită de Boreas, regele vîntului de miazănoapte, pe cînd culegea flori pe cîmp. Locuinţa lui Boreas şi a Oreithyiei se afla în Tracia. Această temă apare frecvent şi pe vasele greceşti.

P l a t o n, Phaidros, 229 e. Vorbind de diverse explicaţii mitologice ce obişnuiesc să se dea cu diferite prilejuri, Socrates se exprimă astfel: „Eu n-am deloc răgaz pentru astfel de explicaţii". Vezi Hei lan icos, fr. 173 Miiller, Herodot, IV, 93; „geţii sînt cei mai viteji şi mai drepţi dintre traci". Vezi şi nota 164 la această carte.

Pînă la munţii Haemus; vezi Istoria României, voi. I, pp. 263—265. Mysienii, numiţi moesi pe vremea lui Strabon, populaţie de origine geto-dacă ce ocupau o parte din Iugoslavia şi din Bulgaria de astăzi, fiind mărginiţi de Dunăre la nord, de munţii Balcani la sud, de Drin la vest, de Pontul Euxin la est. Autorii antici care le spun moesilor „mysieni" îi confundă cu mysienii din Asia Minoră, tot de origină tracă.

Mysienii (Myssi), din Asia Mică erau aşezaţi la nord de lydieni, la vest de Bithynia, la sud de Propontida, la est de Marea Egee.

Vrigienii (Phryges), populaţie indo-europeană foarte înrudită cu tracii; locuiau în vestul Asiei Mici. Presupunerea lui Strabon că frigienii sînt la origine brygi, o seminţie tracă, apare verosimilă, ţinînd

seamă de etimologia celor două nume; vezi I. I. R u s s u, Limba traco-dacilor. Bucureşti, ed. II, 1967, p. 96.

[88] Mygdonii (Mygdones), populaţie tracă locuind în Asia Mică spre Hellespont. Bebrycii au populat Mysia înainte de thyni şi de bi-thyni. Bithynii, populaţie tracă; erau aşezaţi pe ţărmul sudic al Pontului Euxin, învecinîndu-se cu galaţii, frigienii, Propontida şi cu paflagonii. Thynii erau o ramură a bithynilor şi locuiau în aceleaşi părţi.

[89] Mariandynii, populaţie antică a Bithyniei, aşezată pe coasta asia tică a Pontului Euxin, între Sangarius, azi fluviul Sakaria, şi cauconi.

[90] Fr. 91 Muller III.

[91] Hiada, XIII, 3 şi urm.

[92] Hippemolgi înseamnă „mulgători de iepe", galactophagi „băutori de lapte", abii „fără vlagă" sau „fără viaţă". Se pare totuşi că este vorba de nomazi sciţi şi sarmaţi.

[93] Sciţii (Scythae), populaţie nomadă de origine iraniană, cunoscută în istorie încă de la începutul mileniului I î.e.n,. Stăpîneau un teritoriu vast, din nordul Mării Negre de la Dunărea de jos pînă în centrul Asiei. în nordul Mării Negre fuseseră precedaţi de cim-merieni, populaţie de caracter trac, care, sub presiunea lor, a emigrat spre vest şi spre sud, pînă în Asia Mică. Sciţii au pătruns în Asia Anterioară în secolul al VH-lea î.e.n., după invazia cimme-riană.

[94] Adică sciţii şi sarmaţii. Din locurile semnalate în nota precedentă, sciţii au năvălit şi spre apus şi spre sud-vest prin secolul al VII-lea î.e.n. Năvălirea scitică, ajunsă peste Dacia, pînă în Silezia şi Brandenburg, s-a transformat într-o stăpînire liniştită de trei se cole (vezi V. Pâr van, Getica, p. 38). Sciţii n-au depopulat teri toriile ocupate de neamurile trace, ci ei au fost asimilaţi de aces tea, după cum precizează şi Strabon aici. Vezi şi J. J. L u l o f s, Strabo over Scythen, Specimen van anticke anthropo-geographie, Utrecht Oosthoek, 1929-

[95] „Cu cei de dincolo de Istru", adică geţii, „cu cei de din coace", adică tracii şi illyrii.

[m] Fr. 91 şi 300 Muller.

[97] Capnobates „cei ce trăiesc din fum, din aer", adică postesc mult, termen de origine tracă, desemnează pe preoții moesilor. I. I. R u s s u, op. cit., p. 93, leagă etimologia acestui cuvînt -bates de rădăcina indo-europeană *uat-; ci. lat. vates.

[98] R. M u n z, Zu einem religions psychologuchen Fragmente des Poseidonios bei Strabon, Archiv. fur Religionswissenschaft, 1929, XXVII, pp. 355—360, face un studiu asupra fragmentului din Strabon, § 296, 3 şi 4, unde este vorba de această atitudine reli gioasă aparte a mysienilor din Tracia.

[99] Ktistai (xxicrrai) „întemeietori", iar la Flavius Iosephus, Ant. lud., XVIII, 1, 5, polistai (nolurvut) „întemeietori de cetate", în sens de reformatori morali; cf. V. Pâr van, Getica, p. 162.

[100] Vezi lliada, II, 701.

[101] lliada, XIII, 3 şi urm.

[102] $F_{ra}g_{m}$entele 794, 795 (547, 548) în A. Koerte, Menandri quae supersunt, Leipzig, 1959, partea a Ii-a.

[103] Vezi nota precedentă, fragmentul fiind în continuarea celui de mai sus. V. P â r v a n, Getica, pp. 146—147, respinge ca exagerată şi neserioasă povestea cu poligamia geților. Trofeul de la Adamclisi şi Columna lui Traian prezintă invariabil pe fiecare geto-dac cu femeia lui, una singură.

[104] Despre poligamia tracilor în general, şi nu a geților, vorbesc H e r o d o t, V, 5, H e r a c l e i d e s P o n t i c u l, FHG, II, 220, 20. Poate nobilii şi regii tracilor, ca de altfel şi a£ altor popoare, de pildă Philipp, regele Macedoniei, să fi fost poligami, dar nu şi bărbații din marea masă a populației (vezi V. Pâr van, Getica, p. 147). Căpeteniilor din orînduirea democrației militare poligamia le era inerentă, deoarece mai toate pactele politice erau sancționate prin cîte o căsătorie.

[105] Fr. 196 (601) Koerte.

[106] Fr. 277 (326) Koerte.

[107] p_{n} c)! şi 300 Miiller III. La Didot, se adaugă la sfîrşitul para grafului următoarea glosă: „şi la abținerea lor de la carne, din religiozitate".

[108] Vezi H e l l a n i c o s, îi. 173 Miiller, şi mai cu seamă Hefodor, IV, 95.

109 v. Pârvan, Getica, p. 130, arată că grecii care i-au cunoscut pe geți au fost foarte mirați de concepția lor despre lume și viață și, negăsindu-i altă explicație, i-au socotit adepții filozofiei pythagoreice. Această părere a grecilor din Pont care vedeau în Zamoixis un continuator al teoriei metempsihozei pythagoreice este socotită de savantul român (ibidem, p. 153 și urm.) complet greșită. Credința geților nu avea nimic comun cu pythagorismul, ci era aceeași cu a altor popoare indo-europene centrale și septentrionale ale Europei. Este vorba de o religie henotheistă adică o tranziție de la politeism, la un zeu suprem și alții secundari și se rezumă în esență la concepția nemuririi sufletului și a vieții de după moarte. Herodot, IV, 96, după ce relatează știrile culese de el de la grecii din Pont, mărturisește cu înțelepciune că el personal crede că Zamoixis a trăit cu mult înaintea lui Pythagoras și că a fost un om sau un zeu local.

110 Muntele geților Cogaionon și un rîu cu același nume nu sînt cunoscute din alte izvoare. S-au încercat vechi identificări cu muntele și rîul Gogany de lîngă Mika la sud de Dunăre (Katanasich, In Orb. Ant. I, p. 374), vezi C. Miiller, Strabonis Geographia, Paris, 1858, Index nominum rerumque: Cogeonus, p. 778. col. 2, ceea ce e foarte departe de adevăr. Săpăturile arheologice, ca și izvoarele antice indică mai degrabă dealul Grădiștei din M-ții Orăștiei, pe lîngă care curge rîul Grădiștea. Arheologii români au reușit să dovedească, prin numeroasele sanctuare dezvelite în cetățile Transilvaniei din Munții Orăștiei, caracterul henotheist și urano-solar predominant al religiei daco-getice. Vezi D. M. Teodorescu, Cetatea dacă de la Costești, „Anuarul comisiei monumentelor istorice, secția pentru Transilvania" Cluj, II, 1929, pp. 281—287; C. Daicoviciu și colaboratorii, Studiul traiului dacilor în Munții Orăștiei, „Studii și cercetări de istorie veche", București, II, 1, 1951, p. 110 și urm.; C. Daicoviciu, Așezările dacice din Munții Orăștiei. Studiul topografic al așezărilor, București, 1951, pp. 17—18; Oct. Fioca, Cetatea dacică de la Banița; M. Macrea, Oct. Floca, N. Lupu, I. Berciu, Cetăți dacice din sudul Transilvaniei, București, 1966, p. 27; I. Berciu, Cetatea dacică de la_ Piatra Craivii; M. Macrea, Oct. Floca, N. Lupu, op. cit., p. 51 etc. etc. Ca studiu general asupra re-

ligiei dacilor, vezi M. E l i a d e, Traiti d'histoire des religions, Paris, 1953 (p. 55).

[111] Vezi notele 166 şi 167 la această carte.

[112] Caesar a adunat în 44 î.e.n. mari forțe în Macedonia pentru a sfărîma pe Burebista şi imperiul său getic, după cîte informează şi alte izvoare vechi ca S u e t o n i u s, Caesar, 44, Octavian, 8, 2; T i t u s L i v i u s, per., 117; V e l l e i u s P a t e r c u î u s, II, 59, 4; Appian, lllyr., 13 şi 6; Bellum civile, II, 110.

[113] Vezi Fr. 159 Miiller II.

[114] Fluviile Hypanis, azi Bugul; Phasis, azi Rion în Gruzinia, afluent răsăritean al Pontului Euxin; Thermodont, azi Thermah, afluent sudic al Pontului Euxin; Halys, azi Kizil—Irmak, cel mai mare fluviu al Asiei Mici.

[115] Paphlagonii, locuitorii Paphlagoniei, regiune a Asiei Mici, pe coasta ei pontică, între Bithynia, Pont şi Galatia.

[119] în gr. "Aijeivoț (Axeinos) care de fapt adliterează numele iranic akhsaena.

[117] Vezi H e r o d o t, IV, 65. Vezi acelaşi obicei şi la germani, bucu ria de a bea din craniile duşmanilor.

[118] Este Istmul de Suez de astăzi.

[119] In ciuda faptului că-I numeşte filozof, de critica şi comentarea poe melor homerice s-a ocupat Zenon gramaticul, contemporan cu îm păratul Tiberius şi admis la curtea acestuia. Vezi şi D i o g e n e s L a e r t i o s, Viețile filozofilor, VII, 35, Bucureşti, 1963, p. 339 şi urm.

[120] Odiseia, IV, 83.

[121] în greacă ^(iixoveț, (xeyocXoz^aÂot, 7tuy(X«îoi,vezi fr. 125 şi 126,,Lehrs.

[122] Fr. 116 Bergk.

[123] Vezi fragmentele 202, 431 Dind.

[124] Despre munții legendari Ripaei şi Orgyion, presupuşi pe undeva prin nordul îndepărtat şi necunoscut al Europei, vezi H e 11 a n i-cos, fr. 96 Miiller III; S of o ele, fr. 655 Ahrens.

[125] v_{H}j despre Gorgone Pherekydes, fr. 26 Miiller, despre Hesperide, Pherekydes, fr. 33 a, 33 b Miiller.

[126] Vezi Theopompos, fr. 76 Muller. Meropida, ţară legendară presu pusă în nordul necunoscut al Europei. N-are nici o legătură cu locuitorii meropi ai insulei Cos din Egeea.

[127] Fr. 2 Muller I. Un oraş Cmmerium, amintind de vechea populaţie prescitică a cimmerienilor, este pomenit de Ptolemeu, Geografia, III, 6, 5, în Crimeea, pe actualul munte Opuk, pe coasta pontică dintre Theodosia şi Ponticapaeum.

[128] vezi Hecataios, fr. 6 Muller II,

[129] Probabil fr. 127 Muller II.

[130] Gaudos, insula zeiţei Calypso, în Mediterana, vezi şi P l i n i u s, Naturalis Historia, III, 92.

[131] Scheria, insula feacilor legendari din Adriatica, vezi H o m e r, Odiseia, V, 34; VI, 8; XIII, 160; T h u c y d i d e s, I, 25; identi ficată cu Corcyra.

[132] Locuitori ai oraşului Gerenos, din Messenia Peloponesului; vezi Stephanos din Bizanţ: Gerenia.

[133] Acaiesion, oraş în Parrhasia Arcadiei, lîngă Lycosura. Acakesios este şi un epitet al lui Hermes în Arcadia; vezi C a l i m a h, Duma, 143.

[134] „Demos din Ithaca" neidentificat. Ithaca, patria lui Ulysse este una din insulele Ionice, situată între Kephallenia şi Leucada.

[135] Pelethronion, oraş neidentificat din Thessalia, de lîngă muntele Pelion, azi Plesidi.

[136] Glaucopion, templul Athenei Glaucopis din Atena.

[137] Vezi mai sus, VII, 3, 2.

[138] Iliada, XIII, 3, trad. Murnu, idem, v. 5—6.

[139] Vezi şi H e r o d o t, IV, 64—65. Obiceiul era răspîndit, de altfel, şi la alte popoare, de pildă la germani.

[140] Marea Neagră, în practica maritimă a anticilor, era o mare fur tunoasă, de aceea numele ei de la început era Pontos Axeinos „Pontul Inospitalier" printr-o potrivită asimilare cu numele scito-iranian Akhţaena „mohorît, negru". Numele Pontos Euxeinos „Pontul Euxin sau Ospitalier" i s-a dat ulterior printr-o interdicţie de vocabular sau prin eufemism, pentru a atrage bunăvoinţa pre supusului zeu al acestei mări, Pontos.

[141] Fr. 122 Lehrs 17D.

[142] Prometeu, 2, 417.

[143] Vezi Herodot, IV, 131—134.

[144] Chrysippos, filozof stoic de frunte, originar din Soloi, Glicia, secolul al III—II-lea î.e.n. A scris foarte multe lucrări din care nu mai există decît foarte puține fragmente. Leucon, rege al Bosporului Cimmeric din 389—348 î.e.n.

[146] Anacharsis, menționat de Herodot, IV, 46, 16 şi urm., este o figură legendară scită, socotit şi unul din cei şapte înțelepți; vezi Bphoros, fr. 16 Muller. El trece drept autorul poemului „Rîn-duieli scite".

[146] Abaris hyperboreanul, menționat de Herodot, IV, 36, poet legendar scit care ar fi vizitat pe hyperborei, autorul presumptiv al unei Theogonii şi al unei culegeri de descîntece, Catharmoi.

[147] Alexandru, fiul lui Philippos, este Alexandru cel Mare, care a por nit o expediție în Tracia şi Illyria pînă la Dunăre în 335 î.e.n., imediat după urcarea sa pe tron.

148 Triballii, populație a Traciei, aşezata între Balcani şi Dunăre, în preajma gurii Iskerului (Oescus). Lor le aparținea la origine oraşul Oescus (Oiscos), azi Ghighen, din fața oraşului Corabia din Oltenia. în istorie, ei s-au remarcat în secolele VI—IV î.e.n. S-au bătut cu odryşii, al căror rege, Sitalkes, a căzut în luptă cu Philippos al II-lea al Macedoniei şi cu fiul său, Alexandru cel Mare. Expediția lui Alexandru, menționată aici de Strabon şi mai larg povestită de Arrian, Anabasis, I, 2, 1, a avut loc în 335 î.e.n.

[149] Insula în care s-a refugiat Syrmos, căpetenia triballilor, la venirea lui Alexandru, este numită Peuke atît de Strabon cît şi de Arrian, amîndoi avînd un izvor comun, pe Ptolemeu Lagos. Dar, în reali tate, este vorba de un adaus tîrziu al unui excerptator ori copist al lui Ptolemeu Lagos, care, ştiind că Peuke este cea mai celebră insulă din Dunăre, a adăugat numele ei acolo unde la Ptolemeu Lagos nu fusese, precizează V. Pârvan, Getica, p. 45. Insula Peuke se află la unghiul din vîrf al Deltei (vezi Strabon, VII, 3, 15), iar triballii n-au locuit niciodată mai spre răsărit de regiunea Dimus-Giridava, cam în dreptul Zimnicei (Pârvan, Getica, p. 45). însăşi descrierea insulei în care s-a refugiat Syrmos şi care, după Arrian (I 3, 4), avea maluri abrupte şi se afla într-o

parte strîmtă a fluviului, unde cursul este rapid, nu se potriveşte cu gurile Dunării (Pârvan, Getica, p. 46).

150 Syrmos, regele triballilor, secolul al IV-lea î.e.n., vezi şi P1 u-t a r h, Alexandru, 11.

151 După părerea savantului român V. P â r v a n, Getica, pp. 45—46, expediţia lui Alexandru cel Mare împotriva triballilor şi a geţilor din 335 î.e.n. a avut loc „într-o regiune care nu poate fi nki la apus de Oescus (Ghighen), nici la răsărit de Trimammium (Pi-ragovo, la est de Ruse)". Cît priveşte oraşul geţilor pînă la care a ajuns Alexandru (vezi A r r i a n, I 3, 5—4, 5), el poate fi Zimnicea ori vreo altă aşezare la Tene de pe malul stîng al Dunării, între limitele arătate, în regiunea gurilor Oltului.

152 Ptolemeu, fiul lui Lagos, va fi, după moartea lui Alexandru, Ptolemeu I zis Soter, regele Egiptului, 303—285 î.e.n. Mare în curajator al artelor şi al ştiinţelor, el a creat muzeul din Alexandria şi biblioteca templului Serapion şi a început turnul Phar-ului. Participant la toate acţiunile lui Alexandru, el a ţinut jurnalul lor, pe baza căruia a scris Istoria lui Alexandru din care nu se mai păstrează decît fragmentele reproduse de Arrian.

153 yezj ptolemeu, fiul lui Lagos, fr. 2 la C. Miiller, Arriani Anaba-sis ei Indica, Paris, 1877, la sfîrşit, p. 87. Tot la sfîrşitul seco lului al IV-lea începutul secolului al III-lea î.e.n., celţii pătrund în Transilvania; vezi V. P â r v a n, Getica, Bucureşti, 1926, p. 65; C. D a i c o v i c i u, La Transylvanie dans V antiquite, Bucarest, 1945, p. 41. Celţii convieţuiesc cu dacii un timp, apoi sfîrşesc prin. a fi asimilaţi de daci, veziV. Pâr van, Getica, pp. 461—462; C. Dai c o v i c i u, op. cit., pp. 42—43; pentru urme arheologice celto-dace, vezi I. H. C r i ş a n, Materiale dacice din necropola şi aşezarea de la Ciunteşti şi problema raporturilor dintre daci şi celţi în Transil vania, Baia Mare, 1966, pp. 83—84.

154 Dromihete este prima personalitate politică getă bine definită, ad versarul şi biruitorul lui Lysimachos (Pârvan, Getica, p. 162), căpetenie a geţilor pe vremea urmaşilor lui Alexandru cel Mare (sec. III î.e.n.). Lysimachos, unul din ofiţerii superiori ai lui Alexandru şi apoi rege al Traciei. Dromihete cîştigă două biruinţi asupra lui Lysimachos, între 300 şi 292 î.e.n. O încercare conjecturală de a preciza originea acestei căpetenii a făcut C. Daicov i c i u, Ţara lui Dromichaites, în Emlekkonyv Kelemen Lajos,

Cluj, 1957, pp. 179—181. Expediţia lui Lysimachos împotriva lui Dromihete a avut loc, după cele mai susţinute interpretări, în Bărăgan (V. Pâr van, Getica, pp. 61—65). Pausanias, I, 9, 6, cunoaşte două versiuni în legătură cu sfîrşitul expediţiei: a) Nu Lysimachos a căzut prizonier, ci fiul său Agathocles şi acesta din urmă a scăpat prin bunăvoinţa regelui get, care i-a dat şi pe fiica sa de soţie; b) Lysimachos însuşi a fost prins, iar fiul său Agathocles a făcut toate demersurile pe lîngă Dromihete ca să-şi scape tatăl. Diodor din Sicilia, XXI, 11 şi 12, dă alte informaţii preţioase în legătură cu aceste evenimente: prima expediţie a avut loc prin anul 300 î.e.n., sub comanda lui Agathocles care a căzut prizonier şi a scăpat numai datorită bunăvoinţei lui Dromihete care 1-a trimis acasă încărcat cu daruri. A doua expediţie „de pedepsire" a getului a condus-o Lysimachos, în 292 î.e.n., cînd el însuşi a fost prins. Prizonierul a fost dus în oraşul Helis (D i o d o r din Sicilia, XXI, 11—12), unde Dromihete i-a dat un ospăţ pilduitor, apoi 1-a eliberat cu toţi ai lui. V. P â r v a n. Getica, p. 65, înclină a localiza oraşul Helis în cîmpia munteană, la Piscul Crăsanilor, pe Ialomiţa. Vezi lucrarea sa Getica, pp. 57—58, pentru întregul subiect.

La finele prezentului paragraf, textul lui Strabon mai comportă următoarele rînduri transferate de A. Meineke la subsol, propuse de ed. Didot să fie trecute la finele paragrafului 7: „Dar Platon, în Republica (mai degrabă în Legile, p. 705), spune că ar trebui să fugă cît mai departe de mare, ca de un rău sfetnic aceia care doresc să aibă parte de bune rînduieli de stat, şi să nu locuiască la ţărmul ei".

[155] Fr. 75 Miiller. Pentru viaţa sciţilor, informaţii multe la H e r o-dot, IV.

[15S] Poate face aluzie la Phylarchos fr. 69, Miiller.

[157] Iliada, XIII 4.

[158] Fr. 121 Lehrs (16 D).

[159] Fr. 3 Lehrs. Sakii (Sacae), populaţie iraniană nomadă din Asia centrală, sub numele cărora anticii cuprindeau adesea pe toţi sciţii.

[160] Ephoros, fr. 76 Miiller.

[161] Iliada, XVIII, 600. Roata olarului apare încă din mileniul III în Orient, în Egipt şi în Creta, dar, mai spre nord, ea este cunoscută foarte tîrziu. La sciți n-a putut ajunge decît prin intermediul cetăților greceşti de pe ţărmul pontic.

[162] Homer, Iliada, XIII, 3.

[163] In VII, 3, 2. Vezi notele 85—86.

[1&*] Este vorba de Sextus Aelius Catus, consul în anul 4 e.n., şi comandant al districtului militar moesic, pe care împăratul Augus-tus 1-a trimis împotriva daco-geților ca să-i pedepsească pentru numeroasele lor incursiuni în sudul Dunării. Această expediție a avut loc în Cîmpia Română, de unde comandantul roman a transplantat pe cei 50 000 de geți în regiunea numită apoi Moesia, cam în preajma rîurilor Oescus (Iskar), Utus (Vit), Asamus (Osem) şi Iaterus (Iantra), unde geții năvăleau mereu. Ea s-a efectuat după expediția lui Tiberius în Dardania, din 12—10 î.e.n., deoarece Augustus, Res Gestae, c. 30, precizează „mai tîrziu"; Suetonius, Augustus, 21, 1, arată că au fost distruse cu acest prilej mari trupe gete cu regii lor cu tot, vezi şi E u t r o p i u s, VII, 9. Ca să poată fi strămutați 50 000 de oameni în sud cu forța trebuie să fi avut loc un război crîncen (V. P â r v a n, Getica, p. 95). Cifra celor strămutați dă o indicație şi asupra numărului mare al populației getice din nordul Dunării. Acțiunea conjugată cu a lui Cn. Cornelius Lentulus, guvernatorul Pannoniei, a avut loc în 11—12 .e.n. R. Vulpe, în „Dacia" IV, 1960, pp. 316—319, scoate în evidență constatarea că centrele getice din Cîmpia Română, de la Piscul Crăsanilor pe Ialomița, de la Popeşti pe Argeş şi de la Zimnicea pe Dunăre îşi încetează existența tocmai în vremea evenimentelor pomenite de Strabon. [185] Adică de la finele paragrafului 5 al capitolului III din cartea a VU-a, unde a întrerupt relatarea despre geți. Paragrafele 6—10 constituie o digresiune asupra temei preferate a lui Strabon: adevărul datelor homerice, în legătură cu mysiî. [166] „Prin anii 70 î.e.n., Europa de mijloc era împărțită între doi mari cuceritori de popoare, între aventurierul lipsit de scrupule, regele Ariovist al suebilor, care teroriza Vestul germano-celtic, şi reformatorul inspirat, organizatorul înțelept, Burebista, regele ge-to-dacilor, care domina tot Răsăritul celto-illyro-tratic", spune

V. P â r v a n (Getica p. 80, după C. Iullian, Histoire de la Gaule, III, 152). Inscripția nr. 762 la Dittemberger, Sylloge[r], care datează din anul 48 î.e.n. şi aparține lui Acornion din Dio-nysopolis (Balcic), preot al lui Dionysos, vorbeşte despre Burebista astfel: „In timpul din urmă, regele Burebista, ajungînd cel dintîi şi cel mai mare dintre regii din Tracia şi stăpînitor al tuturor ținuturilor de dincolo şi de dincoace de Dunăre, Acornion a fost şi pe lîngă acesta în cea dintîi şi cea mai mare apropiere şi a obținut cele mai bune rezultate pentru patria sa". Denumirea dată de Strabon regelui dac „Burebista — bărbat get" coroborată de diferența regională pe care Strabon (VII, 3, 12) o precizează între geți şi daci a servit ca argument susținătorilor punctului de vedere extracarpatic al originii lui Burebista. Vezi R. Vulpe, Getul Burebista—conducător al întregului neam geto-dac, p. 48. O opinie contrară susține C. D a i c o v i c i u, însemnări despre Dacia (XX). Şi iarăşi despre Daci si Geți", p. 71. Vezi şi H. D a i c o v i c i u, Dacia de la Burebista la cucerirea romană", p. 40 şi urm. începutul domniei lui Burebista, după informația lui Iordanes, Getica, 67, pare să fie în jurul anilor 82—81 î.e.n., pe vremea cînd la Roma luase puterea Sulla. V. P â r v a n, Getica, pp. 78—79, este pentru o datare ulterioară, prin 80 î.e.n. H. D a i c o v i c i u, Dacii, pp. 100—102, şi Cronologia regilor daci în unitate si continuitate în istoria poporului român, Bucureşti, 1968, pp. 65—70, aduce argumente în favoarea datei enunțate de Iordanes (82) 81 î.e.n.

„în puțini ani, el a făurit o mare împărăție"; Burebista între 60 şi 48 î.e.n. a făurit cu armele un mare stat ale cărui hotare se întindeau spre nord-vest pînă la Dunărea de mijloc şi Morava cehă, spre nord pînă dincolo de Carpații Păduroşi, spre est, pînă la Olbia, în sud pînă la Haemus. Limitele acestei împărății le indică Strabon însuşi în VII, 3, 1. Probleme ridică situarea în spațiu a reşedinței lui Burebista şi, deci, a începuturilor statului dac. In studiile învățaților români s-au conturat, în problemă, două puncte de vedere. Primul susține că leagănul puterii lui Burebista a fost Transilvania, şi anume zona Munților Orăştiei şi a văii mijlocii a Mureşului; acesta este punctul de vedere susținut cu deosebire de C. Daicoviciu, care 1-a formulat întîi şi 1-a expus în numeroase lucrări ca: Dacii din Munții Orăştiei şi începuturile

statului sclavagist dac, „Studii şi cercetări ştiinţifice, Cluj, I, 2, 1950. pp. 111—126; Le probleme de l'Stat et de la culture des Daces â la lumiere des nouvelles recherches, „Nouvelles etudes d'Histoire", Bucarest, 1955, pp. 121—137; Noi contribuţii la problema statului dac, în „Studii şi cercetări de istorie veche", VI, 1—2, Bucureşti, 1955, pp. 47—60; Apariţia relaţiilor sclavagiste si a statului începător sclavagist dac, în Istoria României, I Bucureşti, 1969, pp. 278—285; N. Gostar, Sur la residence du roi dace Burebisla, „Analele ştiinţifice ale Universităţii Al. I. Cuza din Iaşi". S. N., sect. III, Istorie, t. XVI, fasc. 1, 1970, pp. 57—66 etc. Al doilea punct de vedere susţine că nucleul statului dac a luat naştere în Cîmpia munteană. Aceasta este opinia formulată şi apărată de R. Vulpe în mai multe lucrări, printre care în Les Getes de la rive gauche du Bas-Danube et Ies Romains, „Dacia", N. S. IV, Bucureşti, 1960, pp. 309—322; Getul Bure-bista — conducător al întregului neam geto-dac, „Studii şi Comunicări", Piteşti, 1968, pp. 33—54.

l«6 Prezenţa dacică în Cîmpia Tisei este consemnată, printre alţii, de M. Pârducz, Dakische Funde in Jânosszâllâs, în A. Mora Ferencz Muzeum fivkonyve", Szeged, 1956, pp. 15—30; pentru vestigiile arheologice getice în ţinutul dintre Prut şi Nistru, vezi G. B. Feo-dorov, HaceAenue ripumcKo-Mnecmpoecoao MeoKdypewba e I ttmcmu-Aetnuu H. 3. (MaTepnaJiu H HCCJieAOBaHHH po apxecwiorHH, cec, Hp. 89). Moscova, 1960, pp. 8—56; idem Rezultatele si problemele principale ale cercetărilor din sud-vestul U.R.S.S. referitoare la primul mileniu al e.n., în „Studii şi cercetări de istorie veche", X, 2, 1959, pp. 371—376. Pentru cele din Slovacia, coincizînd cronologic cu expansiunea lui Burebista, cf. A. T o ii i k, în Archeologickă rozhledy", Praga, XI, 1959,: 6, pp. 841—874.

*• Despre întinderea împărăţiei lui Burebista, V. P â r v a n, Getica, p. 42, vorbeşte astfel: „Neamurile daco-getice, cu aşezările lor caracteristice numite davae, s-au întins (...), încă din vremuri imemoriabile, spre nord, pînă în Silezia, în Posen, în Galiţia şi Podolia, iar spre sud-vest, năvălind peste thraci, pînă la Ro-dope şi pe valea Măritei, trecînd chiar dincolo de Hellespont în Asia Mică. Pe vremea lui Herodot acest proces de expansiune nordică şi sudică, din centrul carpato-danubian, era încheiat".

Burebista îşi întinde stăpînirea dincolo de Haemus, la Mesembria şi Apollonia, între anii 60—48 î.e.n. (V. P â r v a n, ibidem, pp. 78—79). Statul lui Burebista, „născut în Transilvania", şi-a început expansiunea mai întîi spre vest împotriva celților, susține M. Macrea, Burebista si celții de la Dunărea de mijloc, în „Studii şi cercetări de istorie veche", VII, 1—2, 1956, pp. 119—136. Pe la 55 î.e.n., Burebista atacă cetățile greceşti de la Pontul Euxin. Vezi Dion Chrysostomos, Orationes, XXXVI, 4; Em. Condura-c h i, Burebista si oraşele pontice, în „Studii şi cercetări de istorie veche", IV, 3—4, 1953, pp. 515—523; D. M. Pippidi, în Din istoria Dobrogei I, Bucureşti, 1965, pp. 283—287.

[170] Boiii lui Critasiros făceau parte din celții care au coborît din Alpii răsăriteni în secolul al IV-lea î.e.n. şi care au pornit spre est şi sud. Ei i-au împins pe dacii din Moravia, Slovacia şi Un garia de astăzi înspre răsărit. „Totuşi elementul dacic era atît de adînc împlîntat aici, încît nici chiar celții nu l-au putut scoate din acele părți, ba, dimpotrivă, dacii i-au alungat şi nimicit în seco lul I î.e.n., sub Burebista", precizează V. P â r v a n, Getica, I, p. 38. Luptele lui Burebista cu boiii şi tauriscii, despre care vor beşte Strabon aici, au avut loc în jurul anului 40, susțin R. P a u 1-sen, Die Miinzprăgung der Boier, Leipzig—Wien, 1933, p. 5, şi A. A1 f 61 d i, Zur Geschichte des Karpatenbeckens im I. Jahrhundert v. Chr., Budapest—Leipzig, 1942, pp. 12—16. M. Macrea, Burebista si celții de la Dunărea de mijloc, „Studii şi cercetări de istorie veche", VII, 1—2, 1956, pp. 124—132, aduce argumente plauzibile pentru fixarea acestor conflicte în ju rul anului 60 î.e.n.

[171] în VII 3, 5.

[172] M. Macrea, Burebista si celții de la Dunărea de mijloc, „Studii şi cercetări de istorie veche", Buc. VII, 1956, pp. 119—136, fixează în anul 60 î.e.n. luptele dacilor contra boiiilor şi a tau-riscilor, şi, pe baza informației lui Strabon din acest loc, conjec-turează moartea lui Burebista în primăvara anului 44 î.e.n. înainte, acest rege dac construise puternicele fortărețe de piatră din munții Orăştiei, la care au colaborat meşteri greci din oraşele pontice. Aceeaşi dată, dar după asasinarea lui Caesar, susține, printre alții, şi R. Vulpe, Les Getes de la rhe gauche du Bas-Danube et

Ies Romains, p. 314; idem, Din istoria Dobrogei, II, p. 30, nota 30.

[173] Cei care au urzit complotul împotriva lui Burebista şi-au împărţit între ei împărăţia. R. V u l p e, Getul Burebista-conducător al întregului neam geto-dac, p. 53 şi 55, arată că cele patru uniuni de triburi în care s-a desmembrat statul lui Burebista erau vechile organizaţii prestatale din unirea cărora Burebista şi-a făurit „împărăţia". Vezi şi V. P â r v a n, Getica, p. 82, care consemnează patru nume de regi daci din vremea care a urmat domniei lui Burebista. Şi anume: 1. Comosicus, pe care Iordanes (XI, 73) îl numeşte urmaş direct al lui Deceneu, indirect al lui Burebista, ca pontifex şi rex; 2. Coryllus, Iordanes (XII, 73), pe care îl prezintă ca urmaş al lui Comosicus, cu 40 de ani de domnie. Dar el trebuie să fie Scorylo al lui Frontinus (Strat., I, 10, 4). 3. Dicomes, Plutarh, (Antonius, 63 şi 4). Cotiso, vezi Suetonius, (Octavian, 63). în alte izvoare antice (vezi Orosius, Historia adv. paganos, VIII, 10, 4) se menţionează un alt nume de rege dac, Diurpaneus.

[174] Augustus în Res Gestae, 30, şi Cassius Dio, LIV, 36, 2, arată că între anii 12—10 î.e.n. dacii trec Dunărea şi pradă Pannonia, năvălind cu mari forţe. împăratul Augustus trimite împotriva lor pe Tiberius Claudius Nero, viitorul împărat. Acesta a atacat regatul lui Cotiso şi a restabilit pacea. Dar această măsură nu a fost de ajuns. Augustus în Res Gestae, 30, r. 13 şi urm., precizează: „Mai tîrziu, am trimis oştirea mea peste Istru, silindu-i pe daci să respecte dispoziţiile poporului roman"; este timpul pomenit de Strabon în acest loc.

[175] M. E1 i a d e, Les Daces et Ies loups, „Numen", Leiden, VI, 1959, pp. 15—31, examinînd două izvoare antice, arată că, după Strabon, VII, 3, 12, dacii s-au numit mai întîi Adeoi „dai", iar după Hesychios, care precizează că daos este numele frigian al lupului, conchide că dacii ocupă loc printre popoarele războinice, avînd o afinitate mistică cu lupul. Vezi I. I. R u s s u, Limba traco-dacilor, p. 101, pentru obîrşia indo-europeană a acestui nume: daos <*dhau = „a sugruma, a comprima".

[176] Marisos, azi Mureşul.

[177] „Dincolo", aici, cu totul izolat, are sensul „în sudul" D Junam.

[178] în legătură cu aceste date privind potenţialul militar al regatului lui Burebista, V. P â r v a n, Getica, II, pp. 92—93, arată că, după sistemul de mobilizare barbar (a cincea parte a populaţiei totale) la 200 000 ostaşi ar corespunde o populaţie de 1 milion. Cifra pare modestă fiţi de desimea aşezărilor preistorice din re giunea carpato-danubiană şi de vastitatea „împărăţiei" lui Burebista. Pe vremea lui Strabon, deci în primii ani ai erei noastre, efectivul de 40 000 ostaşi geţi pare prea mic. Dacă Aelius Catus (vezi nota 164) a putut strămuta 50 000 de persoane din nordul în sudul Dunării, înseamnă că el a găsit în nord o populaţie foarte deasă. Vezi în problemă şi E. P a n a i t e s c u, Numărul Geţilor fi al Dacilor. Comentar după Strabon, în volumul „în Memoria Iui Vasile Pârvan", Bucureşti, 1934, pp. 251—264.

[179] „Pustietatea geţilor" (^ T<5V Fexăv £pi)j*£a) este vorba de sudul Moldovei şi al Basarabiei, care totuşi este o cîmpie de stepă dar nu un deşert lipsit de apă. Herodot, IV, 47, o prezintă ca „o cîmpie întinsă, acoperită de păşuni şi bine scăldată de ape"; Darius n-a găsit aici apă, pentru că, după cum explică Herodot, IV, 120, sciţii au astupat din faţa lui fîntînile şi izvoarele, şi au distrus iarba, explicînd că numai pentru greci locul unde nu se găseau oraşe era „pustiu" (V. Pârvan, Getica, p. 61).

[180] Expediţia lui Darius împotriva sciţilor a avut loc probabil înaintea anului 514 î.e.n. Vezi V. V. Struve, Dama noxoga DaPHfl I Ha CKHipOB ripypepHOMOpHH (Data expediţiei lui Darius I împo triva sciţilor de Ia Marea Neagră), în C6opHHK AKafl. B. R. TpeKOB, Moscova, 1952, pp. 37 şi urm. Despre primejdia în care a intrat Darius de-a muri de sete în pusta sciţilor, vezi nota precedentă. Pentru scopul expediţiei, vezi M. Rostowtzew, Iranians and Greeks in South Russia, Oxford, 1932, pp. 84—85.

[181] în VII 3, 8.

[1>a] Pentru insula Peuke, vezi şi Gh. I. Năstase, „Peuce", contribuţie la cunoaşterea geografică-jizică fi omenească a Deltei Dunării în anti-chitate, în Bul. SRR de geografie, voi. LI, Bucureşti.

[183] Bastarnii, vezi nota 3 la această carte. Ei şi-au întins stăpînirea din nord spre sud la 29—28 î.e.n., cînd a avut loc marea expediţie bastarnă în sudul Dunării şi zdrobirea ei de către romani.

[184] Herodot, IV, 47; Ephoros, fr. 77 Muller şi alţi autori vorbesc numai de cinci guri ale Istrului. Cei mai mulţi, însă, ca şi Strabon, numără şapte (Ovidiu, Mela, Plinius, Statius, Tacitus, Ptolemeu, Ammianus Marcellinus).

[185] „Gura Sfîntă" (Hieron Stoma). „Gura Peuke": erau un braţ Peuke (azi Sf. Gheorghe) şi o insulă Peuke (toată Delta). Cele mai vechi date despre gurile Dunării le oferă Herodot, IV, 47, 89 şi 99. Sprijinite şi de alte informaţii antice, ca cele din Ephoros, h. 77 Muller, Plinius, Naturalis Htstoria, XXXVII şi Strabon, în acest loc, ele constituie importante mărturii antice despre configuraţia geografică a Deltei Dunării, împotriva ipotezelor cu privire la existenţa unui golf marin în locul Deltei. Despre discuţiile privind Delta Dunării şi încercarea de-a identifica gurile Dunării cu braţele actuale, vezi, Gh. I. Năstase, op. cit. [lm] Podul de vase legat de Darius peste Istm, după informaţia lui Herodot, IV, 89, a fost fixat în vîrful Deltei, „la cotul fluviului", de unde se resfiră gurile Istrului", probabil între Noviodonum (Isaccea) şi Aegypsos (Tulcea).

[187] Fr. 77 Muller. Vezi şi Dionysios Periegetul, vs. 299.

[188] Turnul -lui JNeoptolemos, din gura Nistrului (Tyras), probabil un far sau un sat.

[189] Hermonactos, sat pe Nistru, la sud de Cetatea Albă (Tyras) sau Bielgorod Dnestrovski. Vezi şi Ptolemeu, III, 10, 7.

[190] Niconia, azi probabil Ovidiopol pe ţărmul de est al limanului Nis trului. Vezi şi Stephanus Byzantinul, Nixwvtov , Pto lemeu, III, 10, 8.

[191] Ophiussa, la sud de oraşul Tyras (Cetatea Albă).

[MB] Oraşul Tyras, ctit. milesiană pe Nistru, azi Cetatea Albă, sau Bielgorod Dnestrovski.

[193] Insula Leuke sau „albă", închinată lui Achile, este actuala insulă a Şerpilor, în faţa gurilor Dunării.

[94] Olbia sau Borysthenes, colonie milesiană în nordul Mării Negre, pe ţărmul de vest al limanului Bugului, aproape de gura Niprului, la sud-vest de Nikolaev, lîngă actualul sat Porutino.

[195] Vezi VII, 3, 14.

[196] Tyregeţii (Tyregetae), geţii din preajma fluviului Tyras, azi Nistru.

„Sciții regali", după M. I Artamonov, Bonpocu ucmopuu cKlKpoe 9 coaemoKuă Hayne (Problemele istoriei sciților în știința sovietică), în „Vestnik drevnei istorii" 1947, 3, p. 32, s-au mișcat între Dunăre și Nipru, unde apar ca vestigii ale lor mormintele alcătuite din gropi mari, apoi din secolul al IV-lea î.e.n. din catacombe de pămînt. B. N. Grakov, CKWpcKuă TepaKAec (Heracles sciticul) KSIIMK, XXXIV, 1950, îi fixează pe sciții regali în Crimeea de nord, între Nipru, Marea de Azov și Don.

Urgii, menționați numai de Strabon, par să fie sarmații așezați între Nistru și Nipru, nu departe de mare. Ptolemeu vorbește despre tyregeți și tagri, poate pentru ouITpo$_t$, spune C. M i i l l e r, Index nominitm rerumque, p. 934, Urgi.

„Sciții agricultori" (Herodot vorbește de sciți agricultori, IV, 18, și de sciți plugari, IV, 17), erau așezați, după B. N. Grakov, CKUCpu (Sciții), Kiev, 1947, pe ambele maluri ale Niprului, iar după I. V. F a b r i t i u s, Contribuții la problema topografierii triburilor Sciției, în Arheologia, voi. V, 1951, pe rîul Inguleț. Sciții plugari sînt localizați de M. I. Artamonov, op. cit., p. 32, în Podolia, în nord-vestul Nistrului, iar de I. V. Fabritius, loc. cit., pe Bugul superior. Atmonii și sidonii, triburi bâstarne neatestate de alți scriitori, și nelocalizate precis. Se pare că locuiau mai la vest de peucini care sînt atestați în regiunile noastre. Sînt căutați prin Cehoslovacia și prin răsăritul Germaniei. Cît despre peucini, care de obicei erau confundați cu totalitatea neamului bastarn, Strabon se înșeală deri-vîndu-le numele de la insula Peuke (vezi mai sus nota 3). Ci. R. Vulpe, Din Istoria Dobrogei, II, p. 32. Despre roxolani, vezi nota 75 la această carte.

Evenimentele relatate aici au avut loc la sfîrșitul secolului al Il-lea începutul secolului I î.e.n., cînd Mithridates a pus stăpînire pe Bosforul Cimmerian și peste populațiile scite din împrejurimi. Despre Tasios, șeful roxolanilor, lipsesc alte izvoare. Pentru Palacos, fiul lui Skiluros, vezi mai jos nota 225. O astfel de descriere se potrivește cu osebire sciților nomazi și populațiilor scite din Crimeea și în general din sudul actualei Uniuni Sovietice. Vezi și E p h o r o s, fr. 76 Miiller, și H e r o d o t IV, 19. Golful Tamyrakes, azi Perecop.

[208] Golful Carkinites, la Pontul Euxin, corespunde golfului actual Negropoli, la vest de peninsula Taurică (Crimeea).

[207] „Marele Chersones" este Chersonesul Tauric, azi peninsula Crimeea, între Pontul Euxin şi lacul Maeotis.

[208] Phanagoreia, oraş elenic milesian la gura Mării Azov, pe ţărmul peninsulei Taman, aproape de revărsarea Cubanului în Marea Neagră,

209 Panticapaeum, azi Kerci, oraş în estul Crimeii, colonie milesiană, capitala regilor din Bosforul Cimmerian.

[210] Peştii antacei corespund morunului sau nisetrului, foarte mari şi azi în Nipru. Vezi şi Herodot, IV, 53.

[211] Ateas sau Atheas, şeful scit al „barbarilor" din nordul Mării Negre, a trecut în Dobrogea, unde a întemeiat o putere locală, care, intrînd în conflict cu Philippds al lui Amyntas, regele Macedoniei, tatăl lui Alexandru cel Mare, a fost înfrîntă de acesta în anul 339. Bătrînul Ateas a căzut în luptă cu acest prilej.

[212] „Drumul Iui Ahile", în gr. A^iXAicoţ Apo[i6ţ, este o fîşie îngus tă de pămînt numită azi „Kosa Tendra" sau „Kosa Djarilgaci". în această peninsulă şi în toată regiunea, Ahile era socotit zeul tutelar al mai multor colonii greceşti.

[213] Promontoriul Tamyrake este capătul răsăritean al peninsulei „Dru mul lui Ahile", vezi nota precedentă.

[214] Taphrii (Taphriai), locuitorii din înfundătura golfului Perekop.

[215] Lacul Sapra (azi Marea Putredă) este partea de vest a Mării Azov care, apropiindu-se de golful Perekop, strîmtează istmul de la intra rea Crimeii.

[215] Chersonesul Tauric sau Scitic este actuala Crimee.

[217] în ediţia Fr. Didot se dă şi numele portului, KaX6ţ „Frumos", care se află în golful Perekop. E. H. M i n n s, Chersonesus X'aurica, Classkal Review, Oxford, 1930, arată că săpături recente lămuresc pasajul din Strabon, VII, 4, 2.

[218] Oraşul Chersonesos, în Crimeea, colonie a Heracleii Pontice, ale cărei ruine se află lîngă actualul Sevastopol.

[219] Partkenion, promontoriu lîngă Sevastopol, azi Hersoneskii Mîs.

[220] Vechiul Chesonesos, oraş distrus încă pe vremea lui Strabon, era situat puţin la sud de Noul Chersones.

[m] Taurii, populație din sudul Crimeii, de origine etnică foarte discutată. Strabon îi considera sciți pentru că au convieţuit cu sciții. S-ar părea că ei sînt resturi cimmeriene sau chiar preindo-europene. Sînt atestați la mulți scriitori antici ca D i o d o r din S i c i l i a, IV, 44, Pomponius Mei a, II, 100, Seneca, Hyppolit etc. învățații sovietici S. P. Strijelfki, Taepcnue nanamHUKu anoxy 6poH3u u paneso otcejie30, (Monumentele tauride din epoca bronzului şi a fierului timpuriu), raport ținut la conferința organizată în 1952 de Institutul de istoria culturii materiale al Academiei de Ştiințe a U.R.S.S. şi N. N. Pogrebova, Cocmonnue npoâAeju cicuipo-capMamcKoă apxeoÂoaua K KotupepeHliUU H.H.M.K-Ak.CCCP (Stadiul cercetării problemelor de arheologie scito-sarmatică), Izd. An. SSSR, 1954, pp. 3—38, arată că una din etapele culturii taurice este cultura Kizil—Koba, de la sfîrşitul epocii de bronz şi începutul epocii de fier, caracterizată prin sarcofagii de piatră din Crimeea.

[222] „Portul Simbolurilor" (Symbolon portus), la sud de Sevastopol, lîngă vîrful de sud al peninsulei Crimeea.

[223] p$_{or}$ț$_{u}$i Ctenus era situat la est de Chersonesos, lîngă Eupatorium şi la nord de Portul Simbolurilor. Istmul pe care îl strîng cele două porturi este porțiunea dintre Sevastopol şi Balaklava de azi.

[224] „Micul Chersones", parte a marelui Chersones, este mica peninsulă de la sud de Sevastopol. Era izolată de interiorul Crimeii printr-un zid lung ridicat între cele două porturi.

[225] Vezi P o s e i d o n i o s, fr. 34 a Miiller III. Evenimentele aparțin primei perioade a acțiunilor lui Mithridates Eupator în Bosfor, deci prin 120 î.e.n.

[226] Theodosia, azi Caffa, oraş în estul Crimeii, Ia 70 km sud-vest de intrarea Bosforului Cimmerian (Ienikaleh).

[227] „Coasta Taurică" este țărmul de sud al Crimeii, muntos, de la por tul Simbolurilor pînă la Theodosia, cu orientarea VSV-ENE.

[228] Amastris, înainte Sesamus, azi Amasra, oraş elenic al Paflagoniei, colonie milesiană, pe coasta pontică a Turciei actuale.

[229] Criumetopon („Fruntea Berbecului"), promontoriu al Chersonesului Tauric, azi capul Karadje-Burun (Crio), cel mai sudic cap al Cri meii.

130 Promontoriul Carambis, azi capul Kerembi-Burun, la est de oraşul antic Timolaiqn, cel mai nordic de pe coasta sudică a Mării Negre, din Turcia asiatică.

231 Muntele Trapezunt, azi tatîr-Dag, pe coasta sud-estică a Crimeii.

232 Oraşul Trapezunt (Trapezus, gen. Trapezuntos), azi Trebizunda, colonie milesiană, pe coasta de sud-est a Mării Negre, nu departe de Colchida, pe teritoriul actual al Turciei. Tibarania, regiune a tibare-nilor, le vest de Trapezunt. Colchida (Colchis), Gruzinia de azi, în U.R.S.S.

233 Muntele Cimmerius din Crimeea, azi Oruk sau Eski-dag.

234 Bosforul Cimmerian, strîmtoarea Ienikaleh de azi, între peninsula Kerci din Crimeea şi Taman din Kuban.

235 Oraşul Nymphaeum (Nymphaion), azi Geroevka sau Eltighen, colonie milesiană la Bosforul Cimmerian, la sud de Panticapaeum.

236 Vezi P o s e i d o n i o s, fr. 34 a Muller III.

2ST Vezi P o s e i d o n i o s, fr. 34 a Muller III.

238 R$_e$g$_a$t$_u$l Pontului, regiune a Asiei Mici din sudul Pontului Euxin, învecinată la est cu Colchida şi cu Armenia, la vest cu Paphlagonia, la sud cu Cappadocia, a format un stat independent sub Seleucizi. Mithridates al Vl-lea Eupator a fost cel mai vestit rege al Pontului, întinzîndu-şi stăpînirea în jurul Pontului Euxin, cu deosebire în regatul Bosporan. El a purtat trei războaie cu romanii în prima jumătate a secolului I î.e.n. După moartea sa în 63 î.e.n., Pontul din Asia a devenit provincie romană.

239 Vezi şi Hecat ă i o s, fr. 187, şi E p h o r o s, fr. 78 Muller III.

240 Oraşul Tanais, întemeiat de grecii milesieni, îşi are ruinele la Nevidgovskoe Gorodişce, pe malul Donului, aproape de gura acestui fluviu.

241 Myrmekion, oraş al taurilor la Bosporul Cimmerian, puțin mai la nord de Panticapaeum, situat lîngă actualul Cap Karantinovo.

242 Parthenion, localitate la gura Bosporului Cimmerian, azi ruine la capătul de nord al peninsulei Kerci, aproape de Ienikaleh.

243 Achilleion, sat la vest de Phanagoria, lîngă promontoriul Cimmerius de la extremitatea de nord-vest a peninsulei Taman, la Bosporul Cimmeric. Pe atunci, aici era socotită limita dintre Asia şi Europa, peninsula Taman, Phanagoreia şi Achilleion căzînd în Asia.

Din cauza migrării continui a sciților nomazi, limitele precise ale teritoriului ocupat de ei nu se pot da. în diverse timpuri, s-au încercat mai multe subdiviziuni ale vastului teritoriu scit. „Scythia Mică" (a nu se confunda cu Scythia Minoră, Dobrogea de azi) se chema o parte a Crimeii ocupată de tauri și, în afara istmului Perekop, toată regiunea pînă la Nipru (numele extinzîndu-se apoi și mai spre vest, peste Nistru și peste Dunăre). Numele rămîne definitiv în istorie numai pentru această ultimă expansiune de peste Dunăre, adică din Dobrogea.

Este vorba special de „Sciția Mică" din Dobrogea. 180 000 medimne atice de grîu echivalează cu 93 312 hi, iar 200 de talanți de argint înseamnă aproximativ 1 112 180 franci aur din secolul al XlX-lea, sau 950 000 mărci germane de aur de la începutul secolului al XX-lea.

Sindike (Sindica), regiune populată de sindi, neam sarmatic ce locuia în partea de est a Pontului Euxin, în regiunea Kubanului de Ia Bosforul Cimmerian pînă la poalele Caucazului.

Este vorba de Leucon I, rege în Bosfor (389—348 î.e.n.) despre al cărui împrumut făcut Atenei într-un moment de grea criză (356— 355 î.e.n.) vorbește și Demosthenes, Contra Lept., 33. 2 100 000 medimne atice de grîu echivalează cu 1 088 640 hi. Asandros, unul din ultimii regi ai Bosporului, de la mijlocul secolului I î.e.n. Vezi și C a s s i u s Di o, XLII, 24, 2; 46, 4; 47; 48, 4; Appian, Mithr., 120.

Hypskrates, istoriograf grec din secolul I î.e.n. Vezi FHG III, 493 și urm.

Aug. Meinecke acceptă versiunea corectată a acestui loc „cîte un turn" Ia fiecare stadiu. C. Miiller respectă manuscrisele și prezintă expresia improbabilă „cîte zece turnuri", dar o pune sub semnul întrebării.

E. J. S o l o m o n i k, O mărturie epigrafică asupra unei cetăți scitice din Crimeea, în „Vestnik drevnei istorii", nr. 78, 1961, pp. 106— 108, bazîndu-se pe inscripția greacă din IOSPE, I^2 597, găsită la Chersonesos, susține că Palakion — Palakikon este numele unei fortărețe a cărei construcție Strabon o atribuie lui Palacos, regele sciților. Poate este aceeași cu Balaclava la portul numit de Strabon „al Sim-

holurilor". Chabon poate fi pe la Inkerman. Neapolis (Neapolis Scythica), oraş fortificat aşezat în marginea oraşului Simferopol de azi, unde ruinele sale au făcut obiectul unor rodnice săpături după 1946.

[264] Eupatorium (Eupatorion), fortăreaţă construită de Diophantos, în partea de miazănoapte a portului Ctenus, în vestul Crimeii, la nord de Sevastopol.

[255] „Zidul chersonesiţilor", întins de la portul Ctenus pînă la portul Simbolurilor, izola mica peninsulă a oraşului Chersonesos, numită „Micul Chersones". Vezi mai sus nota 224.

2S3 Regii bosporani, adică regii din micul stat de pe cele două maluri ale Bosforului Cimmerian (Ienikaleh), avînd capitala la Pantica-paeum. Mithridates a cucerit acest regat în 108 î.e.n., iar romanii l-au supus autorităţii lor în 47 î.e.n.

[257] Animalul numit >e<5Xoţ „colos" este neidentificat astăzi. Se presu pune a fi un fel de ren.

[258] Adică toată Peninsula Balcanică.

[259] Munţii Illyrici sînt lanţul Dinaricilor şi al Alpilor Albanezi; munţii Paeonici sînt Şar Pianina şi continuarea sa spre est; munţii Traciei sînt Haemus, adică Balcanii, şi Rhodope.

[260] în Istorii, XXXIV, 12, 1 şi urm. Ideea că din capătul de vest al lanţului balcanic, pe la Sofia (Serdîca), se puteau vedea deodată şi Marea Neagră şi Adriatica era foarte răspînditâ în antichitate. E drept că Serdica se afla într-un punct median al peninsulei Balcanice, dar Strabon are dreptate să obiecteze că cele două mări erau mult prea departe pentru a fi vizibile de acolo. Cf. R. V u l p e, Le nom de Serdica, în voi. „Studia in honorem D. Decev", Sofia, 1958, pp. 93—104.

[261] Ardia, regiune înaltă a Dalmaţiei la Marea Adriatica, locuită în parte de populaţia illyrică a ardiaeilor.

[262] Paeonia, regiune muntoasă din nordul Macedoniei, udată de cursul superior al fluviului Axios, Vardar. Era locuită de paeoni, populaţie de origine tracă.

[163] Muntele Rhodope, azi Despotdag sau Rodopi.

[264] Autariaţii (Autariatae), populaţie illyrică din Herţegovina de azi.

[265] Dardanica sau Dardania, regiune în sudul Serbiei actuale, la nord de munții Scardus (Șar Pianina) și de Paeonia. Era populată de dardani, un popor illyric foarte influențat de traci.

[286] Este vorba de lacul Venetus sau Brigantinus, azi Constanța. Despre vindelici, vezi nota 55, despre reți, nota 53, despre helvești, nota 54, toate la prezenta carte. în ed. Didot, în loc de helveți figurează aici coruptela tainioi.

[267] Geto-dacii lui Burebista au supus Pannonia și țara scordisdlor, distrugînd total pe boiii lui Critasiros (sec. I î.e.n.), susținînd că tot pămîntul ocupat de aceștia fusese al lor.

[268] p$_{ar;sos}$ gjj-g $_{0}$ coruptela în loc de Vathisos sau Parthisos, azi Tisa, afluent al Dunării, care despărțea pe daci de boii și de taurisci.

[269] Scordiscii, celți galați (v. nota 68 la această carte), fixați la confluența Savei cu Dunărea, în nordul Serbiei actuale.

[270] Segestica, (Segesta la Appian), oraș al Pannoniei, pe Sava, azi Sisak. Appian, De rebus lllyris, 22, o descrie ca pe o cetate fortificată, cu rîu și șanț în jur. De ea s-a servit August ca bază de operațiuni împotriva dacilor lui Cotiso.

[271] „Alpii de la iapozi". Alpii Iulieni, continuați de Velebiți și de Dinarici, ramificații răsăritene ale Alpilor de-a lungul coastei Adriatice. Iapozii (lapodes) erau un popor illyric de pe cuprinsul Croației actuale. Arheologia infirmă caracterul celtic pe care li—1 atribuie Strabon.

[272] Aquileia, port al Veneției în nordul Mării Adriatice la gura rîului Isonzo. Nauportus, localitate la vest de Emona (Ljubljana). Muntele Ocra, corespunzînd Alpilor Iulieni, se află între Istria și Slovenia. Continuă în Iapodia, cu muntele Albia sau Albius, azi Velika Kapela.

[273] Tergeste, oraș illyro-venet, este Trieste de astăzi. Pe vremea lui Strabon era un sat din regiunea venetică ocupată de cărnii celtici, departe de importanța capitală pe care această localitate a atins-o în epoca modernă.

[274] Mlaștina Lugeum, azi Cerknica, aproape de muntele Ocra și de peștera Postumia (Postojna).

[276] Corcoros (Corcora) azi Krka, afluent al Savei, în sudul Sloveniei.

[276] Savus, azi Sava, Dravus, azi Drava, afluenți ai Dunării.

[277] Noaros, rîu neidentificat exact. La Strabon se pare că ar fi un alt nume al Savei, căreia Colapis (Kulpa, Kupa) îi este afluent.

[278] Colapis (Colaps, la Cassius Dio), azi Kulpa sau Kupa, rîu care desparte Slovenia de Croația.

[279] Albios sau Albia, Alpii dintre iapozi şi Ocra, vezi mai sus nota 272.

[280] Siskia (Siscia), fortăreață a Pannoniei pe Sava, lîngă Segestica, de fapt aceeaşi cu Segestica, azi Sisak. Skmium (Sirmion), centrul Pannoniei Inferioare, pe cursul inferior al Savei, a2Î Mitrovica.

[281] Dalmația antică, regiune pe coasta Adriaticii. Numele a fost apoi extins la întreaga provincie creată de romani între Adriatică şi Sava şi numită mai întîi Illyricum. Ardiaeii sau Vardiaeii, populație iilyrică a Dalmației, în jurul rîului Naro (Naetva).

[282] Golful Rhizonic (Rhizonikos Kolpos), lîngă oraşul Rhizon (Risan), azi Boka Kotorska sau Booche di Cattaro pe coasta ilirică a Adri aticii, în dreptul Herțegovinei şi Muntenegrului.

[283] în VII 5, 3.

[284] Iapozii (Iapodes sau Iapydes), populație illyrică pe coasta Adriaticii, între Tarsatica (Rjeka Fiume) şi rîul Tedanius (Zrmanja). Au fost supuşi de romani, spre sfîrşitul secolului al II-lea î.e.n. prin Sempronius Tuditanus. Aici este vorba cu siguranță de potolirea unor revolte pe timpul împăratului Augustus.

[285] Metulum încă neidentificat, posibil la Munjava, la vest de Siscia. Arupinii, locuitorii illyrici ai oraşului Arupio, azi Vital lîngă Oto&c în Croația. Monetium, undeva în Croația, neidentificat. Vendon (sau Avendo), azi Kompolje, în Croația.

Țărmul liburnic sau al Liburniei, cuprinzînd partea maritimă o Croației actuale ca şi țara iapozilor.

[287] Deci cu 500 stadii (92,50 km) mai lung decît coasta iapozilor care este de 1 000 de stadii (185 km).

[288] Scardon sau Scardona, azi Skardin, în Dalmația, port la gura rîului Titius (Krka).

[289] Insulele Apsyrtide, în golful Flanaticus (Kvarner, Quarnero); ele sînt Apsorus (azi Ossero sau Lusigno ori Losinj) şi Crexa ori Crepsa (azi Cherso sau Cres).

[290] Vezi Apollodor, I, 9, 24 şi 25, 4; Pherekydes, fr. 73 Miiller. Acelaşi mit este localizat ele Ovidiu (Triste, III, 9, 5—34) la Tomis, pe coasta Dobrogei.

[291] Insula Kyrictica, în golful Flanaticus, lîngă coasta iapoziior, este aceeaşi cu Curictae de la Plinius, Naturalis Historia, III, 139, şi Ptolemeu, II, 16, 13. Ea corespunde marii insule Veglia, în croată Krk, de lîngă coasta dalmată. Vezi şi observațiile lui P. Skok, Remarques sur Îs nom d"une tle Adriatique, „Revue des etudes indo-europeennes", Cernăuți, 1938, pp. 401—404.

[292] Insulele Liburnice, în Marea Adriatica, lîngă coasta liburnici, menționate şi de Theopomp, fr. 140 Miiller, sînt numeroasele insule dintre Absyrtides şi Issa.

[293] Insula Issa, Lissa, azi Vis. Insula Tragurium, azi Ciovo sau Bua, în fața oraşului illyric Tragurium, azi Trogir sau Trau.

[294] Insula Pharos sau Păros, azi Hvar sau Leşina, în Adriatica, patria lui Demetrios (din Pharos).

[295] Demetrios Pharios, conducător al illyrilor (sec. II î.e.n.), aliat şi duşman al romanilor, leagă alianță cu Hannibal şi cu Philippos al V-lea al Macedoniei, vezi Polybios, II, 10, 8; 11, 17; III, 16, 2 şi urm.

[295] Salon (sau Salonae), oraş al Dalmației, azi Solin sau Salona, patria împăratului Diodețian, care a clădit alături un măreț palat, nucleu al actualului oraş Spalato sau Split.

[297] Dalmația a fost supusă de romani pe porțiuni, începînd din 229 î.e.n. pînă în 154 î.e.n. In 9 e.n. a avut loc o revoltă reprimată de romani.

[298] promon sau Promona, azi Teplin, între Dmis şi Knin, fortăreață în muntele Promina. Ninia, azi Knin, pe fluviul Titius (Krka); Sinotium sau Synodium, azi Olavitje.

[299] probabil cu prilejul potolirii revoltei dalmaților din anul 9 e.n.

[300] Andetrium, oraş al Illyriei, azi Muc, la nord de Split. Delmitim sau Delminium, azi Csardun, centrul Dalmației antice, a fost cucerit de romani în 155 î.e.n.

[301] Este Scipio Nosica Corculum, are a cucerit oraşul Delminium în 155 î.e.n. Pentru expresia următoare „păşune pentru oi", vezi R. Katicic, risSîov (i7)X6|3oTov, „Ziva Antika", Skoplje, XV, 1965—

66, pp. 61—62, care arată că expresia TCSSÎOV jxy)X6(3oTov n-are nimic de-a face cu Delminium. Strabon o foloseşte doar ca o formulă tradiţională a literaturii greceşti.

302 Adrion, sau Adrios sau Ardion, e muntele Dinara de azi, dintre Dalmaţia actuală şi Herţegovina.

303 Rîul Naron, azi Neretva sau Narenta.

304 Daorizii sau daorsii, populaţie aşezată pe fluviul Naro. Ardiaeii sau vardiaeii; vezi nota 281 la această carte.

Pleraeii (pălării, la Appian, lllyr, 10), altă populaţie illyrică de pe Naron.

306 Corcyra Neagră (Corcyra Nigra, Melaina Korkyra), azi Curzola sau Korcula. Oraşul grec, capitala insulei, întemeiat de Cnidos avea acelaşi nume.

306 $p_{nar0S;\ ora}$ş $î_n$ insula Hvar sau Leşina, întemeiat de parieni.

-307 Romanii în frunte cu C. Scribonius Curio au pornit ofensiva împotriva dardanilor şi i-au bătut în anul 73 î.e.n. Autariaţii au pierit în secolul al III-lea î.e.n. sub loviturile celţilor. Ardiaeii, populaţie condusă de Agron şi de Teuta, fusese supusă de romani în 227 î.e.n.

308 Oraşul Rhizon, în partea sudică a coastei dalmate la golful Rhizonicus, la nord-vest de rîul Driîon. Vezi mai sus nota 282.

309 Driion, azi rîul Drini, în Albania de nord.

310 Autariaţii, vezi notele 264 şi 328; dasareţii, vezi nota 339 la această carte.

3ll Galabrii, populaţie illyrică a Dardaniei, necunoscută din alt izvor.

312 Tbunaţii, populaţie de neam dardanic, necunoscuţi din alt izvor. Din spusele lui Strabon reiese că locuiau în colţul de sud-est al Dardaniei, aproape de maedi.

313 Maedii, seminţie tracă de pe văile superioare ale Strymonului (Struma) şi Nestului (Mesta).

314 Lissos, azi Alessio sau Lezka pe Drin (Drilon). Acrolissos, for tăreaţa oraşului Lissos.

31o Apsos, azi Semani, rîu al Illyriei, vărsîndu-se în Adriatica, lîngă Apollonia. Aoos (Aous), azi Vjosa, rîu al Epirului din Albania, care se varsă în Adriatica la sud de Apollonia.

318 Fr. 71, 72 Muller.

317 Muntele Lacmon, azi Peristeri, între Epir şi Macedonia.

318 Fr. 64 Muller III. împrejurimile Apolloniei sînt şi azi bogate în petrol.

319 Seleucia Pieriei, oraş pe țărmul Siriei, în dreptul Antiochiei.

820 BylHake (Bylliaca) este Byllis, un oraş al Epirjilui, azi Hekati în Albania, aşezat pe Aoos.

321 Oricon sau Oricum, oraş al Epirului aşezat la Marea Adriatică într-un golf aflat la poalele munților Keraunici. Ruinele lui se află la Pashalimani în Albania. Portul său, Panormos, e amintit numai de Strabon. In dreptul acestui loc se separă Marea Ionică de Adriatică. Strabon numeşte cele două mări „golfuri", considerîndu-le drept sinuozități ale Mediteranei.

322 Fr. 140 Muller.

323 Acelaşi fr. 140 Muller.

324 Vezi nota 301 la această carte. Naron, rîul Narenta sau Neretva din Dalmația.

325 id_{eea} ireală la propriu despre vărsarea unui braț al Dunării în Adriatică, prin care se putea ieşi din Marea Neagră pe Dunăre în sus pînă în această mare este „o amintire palidă şi naivă, dar ca fond exactă, a raporturilor comerciale pe care le cultivau prin Pontul Euxin oamenii minoico-mycenieni ai sudului cu oamenii bronzului din Dacia şi valea Dunării", spune V. Pârvan, Getica, II, p. 131.

328 în Istorii, XXXIV, 5.

327 Agrianii (Agrianes), populație războinică tracă din răsăritul . Dardaniei, locuind în munții de la izvorul Strymonului (Struma), aproape de Sofia (Serdica).

328 O parte din autariații illyri emigraseră din Illyria spre Dunărea Olteniei prin secolele IV—III î.e.n., unde aveau să fie asimilați de tribalii. Romanii i-au înfrînt pe autariații din Illyria prin cam paniile conduse de Marcius Figulus şi Nasica Corculus în anii 155—154 î.e.n.

329 Romanii au dus lupte grele şi numeroase cu scordiscii în cursul secolului al H-lea î.e.n. uneori cu rezultate nefavorabile pentru ei, dar în cele din urmă i-au supus. In luptele lor cu scor-

discii, romanii au netezit calea viitoarelor cuceriri gete în aceste regiuni vestice (V. P â r v a n, Getica, p. 74). Este vorba de căderea scordiscilor sub autoritatea lui Burebista, preludiu la supunerea lor definitivă de către romani. [330] „Scordiscii mari" se aflau între cursul inferior al Savei, Morava sîrbească (Margos); Scordiscii mici erau la est de Morava. Este evident că prin Noaros, Strabon înțelege Savus (Sava); vezi mai sus nota 277, iar prin Segestica, Siscia. [831] Margos sau Bargos este rîul Morava din Serbia. Numele său este de origine tracă; vezi I. I. Russu, Limba traco-dacilor, p. 177.

[332] Heorta şi Capedunum, ambele în Iugoslavia, sînt neidentificate.

[333] în VII, 3, 13.

[334] Adică Dobrogea (Scy/hia Minor).

[335] în VII, 4, 5.

[836] Crobyzii, menționați de autorii antici pe lîngă coasta Dobrogei, erau geți (vezi J. Weiss, Vie Dobrudscha im Altertum, pp. 23, 25—26). Troglodiții (Troglodytae) erau tot geți, care trăiau în semibordeie. Desigur mai ales la locuitorii acestor bordeie se referă aici Strabon, deşi în centrul Dobrogei s-au constatat peşteri locuite de geți (de exemplu la Cheia şi Gura Dobtagei). Iar bordeie săpate parțial în pămînt s-au descoperit la săpături, fără să fie singurele construcții de case la geți. (V. Pârvan, Getica, p. 134). [33T] Bessi, un mare grup de triburi trace, renumite prin caracterul lor războinic; locuiau în valea fluviului Hebrus (Mariţa) din Rhodope pînă la Haemus. Vezi şi H e r o d o t, VII, 111; T i t u s L i v i u s, XXXIX, 53; P l i n i u s, Historia Naturalis, IV, 40. Vezi pentru originea indo-europeană a numelui lor, I. I. R u s s u, Limba traco-dacilor, p. 94 (bessi <.*uesu- „bun", vezi v. ind. vasu- „bun", „avut"). Maedii, traci, locuiau în valea mijlocie a fluviului Strymon (Struma), iar dantheletii (Dantheletae), pe acelaşi fluviu, mai sus, aproape de Serdica (Sofia).

[338] Bessii sînt cunoscuți ca cel mai puternic şi mai prădalnic neam din Tracia. Romanii i-au atacat şi supus în 72—71 î.e.n. prin Varro Lucullus, apoi din nou, în 29—28 î.e.n., prin Licinius Crassus.

[339] Dasareții (Dassaretae), populație illyrică vitează care şi-a menținut independența pînă în vremea lui Philippos al II-lea. Erau aşezați

în vestul Macedoniei, între munții Bermii şi Candavia în răsăritul şi sudul Albaniei actuale. Agrianii (Agrianes) locuiau în Dar-dania (vezi mai sus nota 327). Ediția Didot dă în locul lor co-ruptela hybriani. [M0] Istros sau Istria, în latină Histria, veche colonie milesiană din Dobrogea, la 60 km spre sud de brațul Sf. Gheorghe (Peuke) al Dunării. Despre această cetate greacă din stînga Pontului şi legătura ei cu geții, vezi V. P â r v a n, Histria, IV şi VII, (Academia Română, 1916 şi 1923); D. M. P i p p i d i, Histria şi geții în sec. II î.e.n., „Studii clasice", V, Bucureşti, 1963, pp. 137—161; Idem, Les rois getes et Ies colonies grecques de Scythie Mineure, în Melanges d'archeologie, d'epigraphie et d'histoire offerts â Jerome Carcopino", Paris, 1966, pp. 763—770.

[341] Tomis, azi oraşul Constanța.

[342] Callatis, colonie greacă în Dobrogea de azi, la Marea Neagră, azi Mangalia.

[343] Apollonia, din Tracia, la Pontul Euxin, azi Sozopoli, întemeiată în 609 î.e.n.

[344] Este vorba de Marcus Licinius Varro Lucullus, comandantul ofen sivei romane în Tracia din anii 72—71 î.e.n. care a supus întreg ținutul Traciei de la Haemus pînă la Dunăre şi la mare. (vezi V. Pârvan, Getica, p. 76).

[345] Bizone, azi Kavarna, oraş la coasta Pontului Euxin, între Callatis şi Odessos.

[34]* Crunoi, numit mai tîrziu Dionysopolis, se afla pe locul Balcicu-lui de azi.

**[7] Naulochos sau Naulochus, un oraş al mesembrienilor, este menționat şi de P1 i n i u s, Naturalis Historia IV, 45, şi de A r r i a n (Periplus Ponți Euxini, 36), de acesta însă numai cu un nume comun „loc de lansare în larg a corăbiilor". Strabon îl pomeneşte din nou în IX, 319. A fost identificat cu localitatea Templum lovis din epoca romană din „Tabula Peutingeriană", localizată lîngă actualul sat Gbzor (fost Giozeken, fost Koziak), nu departe de Capul Eminen (sau Emona). Cf. G. M i h a i l o v, Inscritiones Graecae in Bulgaria repertae, I, ed. 2, Sofia, 1970, pp. 249—250.

[348] Mesembria, azi Nefsebar, oraş la țărmul Pontului Euxin, la nord de Apollonia şi la sud de Balcani. Pentru analiza pe care o face

aici Strabon numelui, dînd componentului — bria sensul de „cetate", „oraş", vezi studiul lui I. I. R u s s u, Limba traco-dac Hor, Bucureşti, ed. II, 1967, p. 168.

[349] Selymbria, azi Silivri, pe coasta tracă a Propontidei, între Perinthus şi Bizanț.

[350] A'mos sau Poltymbria, azi Enos, colonie eolică pe coasta egeica a Traciei, la gura Hebrului (Mariţa). Pentru acest pasaj, vezi V. P i s a n i, Thrakisches, în „Zeitschrift fur V ergleichende Sprachjorschung", Gottingen, LXXV, 1957, pp. 76—79, care examinează cuvîntul — jîpia la Strabon, VII, 6, 4, p. 319. Vezi aceeaşi ana liză (— ppta) la I. I. R u s s u , Limba traco-dacilor, p. 96 şi 103.

[351] Anchialos, azi Pomorie, orăşel întărit la Pontul Euxin, între Mesembria şi Apollonia, pentru a cărui posesiune cele două oraşe vecine s-au bătut între ele; cf. D. M. P i p p i d i — Em. Popescu, în „Dacia", III, 1959, pp. 235—258.

[352] Tirizis, promontoriul Caliacra de azi, de lîngă Kavarna (Bizone). Despre Lysimachos, vezi nota 154 la această carte.

[353] Thynjas sau Thynia, regiune pe coasta pontică dintre Apollonia şi Bosfor, populată de tribul tracilor thyni, şi în care se aflau pro montoriul Thynias, azi Capul Ineada, iar alături oraşul Thynia, pe locul satului actual Iniada de pe coasta Turciei. Poziţia oraşelor Phinopolis şi Andriake nu se cunoaşte, dar sigur ele se aflau pe coasta thynilor, la nord de intrarea pontică în Bosfor.

[354] Salmydessos, azi Midia, în Turcia, oraş al Traciei la Pontul Euxin, pe coasta thynilor.

[355] Ajti (Astai), populaţie tracă situată între rîul Tonzus (Tungea) şi coasta pontică de la sud de Apollonia, în regiunea numită Astica.

[398] Cyanee sau Symplegade sînt două mici insule, de fapt stînci, pe coasta tracă a Pontului Euxin, azi Urek şi Iaki, situate chiar lîngă intrarea în Bosfor. în mitul Argonauţilor se povesteşte că, înainte de trecerea corăbiei Argo printre ele, insulele se ciocneau mereu una de alta, dar după ce corabia a izbutit să se strecoare printre ele în scurtul interval cînd îşi îndepărtau vîrfurile, au rămas nemişcate. [357] Portul 'TTC6 TĂ Suxfj „Sub Smochin", la Bosforul Tracic.

[368] Golful „Cornul Bizanților" în gr. T& K^pa?, lingă Bizanț, este actualul „Cornul de Aur" din Istambul (Constantinopol).

[359] Sinope, oraş mare şi puternic al Asiei Mici, la Pontul Euxin pe coasta Paflagoniei, colonie a Miletului, azi Sinop. Deci peştele o ia spre răsărit şi, în continuare pe lîngă ţărm, spre sud şi apoi spre vest, pe lîngă coasta sudică a Mării Negre pînă la Bosforul Tracic.

[360] "ţărmul Chdkedonic, ţărmul asiatic al Bosforului Tracic, pe care se află oraşul Chalkedon sau Chalcedon, azi Kadikioi, din faţa Bi zanțului.

[361] Calybe reprezintă o metateză a numelui Cabyle, al localității de pe Tonzus (Tungea), în partea de sud a munților Haemus (Balcani), unde e azi localitatea Tăuşan Tepe (Izvor), lîngă Iambol. Spre est se întinde regiunea Astica.

[362] De la VII, 5, 1 pînă în acest loc.

[863] Coasta aşa zisă din stînga Pontului, Ti ipicrcepoi TOO II6VTOO, este Pontul Sinister sau Pontul Laevus, „Pontul stîng", nume pe care anticii îl dădeau litoralului de apus al Mării Negre, inclusiv ţărmului dobrogean.

[364] Fr. 356 Muller.

[365] Pelops, fiul lui Tantal, trece drept întemeietorul aşezărilor din Pelopones; vezi şi P i n d a r , Olimp., 1, HI; H e r o d o t , VII; 8; Thucydides, I, 9 etc. Peloponnesos înseamnă „insula lui Pelops" de fapt o peninsulă); Danaos, fratele lui Aigyptos, este, după le gendă, eroul şi fundatorul Argosului; vezi P i n d a r , Nemeiene, 10, 1; Pitice, 9, 196; H e r o d o t , II, 91; E u r i p i d e , Oreste, 872 etc.

366 Dryopii, populație legendară pornită, se crede, din Arcadia şi aşe zată pe Kephisos, la sud de muntele Oița. Cauconii, ca şi pelasgii, populație din Pelopones, în Triphylia lîngă Messenia, pe fluviul Caucon; despre cauconii lui Nestor vorbeşte şi H o m e r, Iliada, X, 429; XVIII, 329; Odiseia, III, 366. Lelegii, vezi nota 577 la această carte. >

[367] Eumolpos, şef trac socotit întemeietorul misterelor de la Eleusis. Vezi Thucydides, II, 15; P l a t o n , Menex, 239 b.

[368] Daulis sau Anacris, azi Davlia, oraş al Phocidei la poalele Parnassului, între Delfi şi Chaeronea.

869 Cadmeia, numele străvechi al oraşului Theba (azi Thive), capitala Beoției, întemeiat, după legendă, de Cadmos; în vremea clasică, numele Cadmeia se referea numai la acropolea cetății Thebae.

370 Aonii, cei mai vechi locuitori ştiuți ai Beoției; temmikii, populație străveche a Beoției sosită de la capul Sunion al Atticei; hyanții, vechi locuitori ai Beoției, întemeietorii oraşului Hyampolis (Vog-dani) în Phocida, emigrați apoi în Etolia.

371 în ed. Fr. Didot, urmează aici versul:
„Era o vreme cînd beoțienii, „scroafe" se numeau", probabil syani sau syanfi,

372 Kecrops, fundatorul legendar al Atenei (prin secolul al XVH-lea î.e.n.), venit din Egipt; Codros, ultimul rege al Atenei, fiul lui Melanthos (prin sec. XII î.e.n.). Aiolos, fundatorul legendar al Eretriei; Cothos, alt întemeietor de oraşe în Eubeia; Drymas, un epitet al lui Apollon; Crinacos, nume necunoscut.

3,3 Thesprofii, locuitorii părții apusene a Epirului pe țărmul mării; Cassopeii, populație a Epirului, aşezată în preajma golfului Ambra-cic, în jurul rîului Oropos. Amphilochii, populație epirotă de la est de golful Ambracic, întemeietorii Argeşului Amphilochic; Mo-lossii, populație din interiorul Epirului, aşezată între rîurile Oropos şi Arachtthus. Athamanii, populație aşezată între Epir şi Thes-salia, Theopompos, fr. 277. Miiller, vorbeşte de 14 neamuri epirote.

374 în V, 2, 4 şi în mai multe alte părți.

375 Vezi Pherekydes, fr. 111 Miiller I; Aristotel, fr. 127 Miiller II.

376 Despre aşezări lelege din ținutul Miletului şi a întregii Ionii vor besc şi Ephoros, fr. 32, şi Pherekydes, fr. 111 Miiller.

377 Lelegii, populație primitivă a Greciei, care a pornit din Caria, a trecut prin Creta, de acolo în Pelopones, apoi în Etolia, Eubeia şi din nou în Asia Mică în jur de Adramyttos.

378 Pedasos, oraş al Troadei; vezi Homer, Iliada, VI, 35; XX, 92; XII, 87. Rîul Satnioeis era de fapt un torent din împrejurimile Troiei, numit şi Saphheis, Vezi Iliada, VI, 34; XIV, 445; XXI, 87.

37(Fr. 127 Miiller II.

380 Fr. 127 Miiller II.

381 Vezi fragmentele 103, 119 şi 127 Muller II.

382 y_{e2}j fragmentele 103, 104 Muller II.

383 Fr. 127 Muller II.

384 Fr. 25 Lehrs (F. S. Lehrs, Hesiodi Carmina, Paris, 1878).

385 rjespre cauconi, vezi nota 366 la această carte.

386 In Istorii, XXXIX 6. Este vorba de L. Aemilius Paulus.

387 Vezi nota 373 la această carte.

388 Epidamnos, lat. Dyrrachium, azi Durazzo şi Durres, vestit oraş al Illyriei la coasta Adriaticii, în Albania actuală.

389 Kypsela sau Cypsela, azi Ipsala, oraş în sudul Traciei; vezi nota 505 la această carte.

390 Hebros, azi Mariţa.

391 Candavia, munţii Albaniei, în sudul Illyriei, la sud de fluviul Genusus (Scombi).

392 Lychnidos, azi Ohrid, oraş al Illyriei, apoi al Macedoniei, capitala dassareţilor, pe ţărmul răsăritean al lacului cu acelaşi nume, Lychnitis Lacus, azi lacul Ochrida, ajuns sub stăpînire romană în 167 î.e.n. Situarea exactă a localităţii Pylon de la hotarul Illyriei cu Macedonia nu s-a făcut.

393 Barnus, azi Vernon, munte la hotarul dintre Illyria şi Macedonia, imediat la răsărit de lacul Prespa.

394 Heracleia Lyncestis sau Pelagonia, oraş al Macedoniei pe calea Egnatia, la trecerea peste rîul Erigon (Cerna). Lyncastii sau Lynkeştii, populaţie illyrică din vestul Macedoniei, menţionată şi de Thucydides, II, 99; IV, 121. Eordeii, populaţie din vestul Macedoniei, între lacul Begorritis (Ostrova) şi munţii Bermius (Vermion); vezi şi Herodot, VII, 185, Thucydides, II, 99.

395 Edessa, azi Vodena, oraş al Macedoniei pe Erigon; Felia, azi Palatisia sau Haghii Apostoli, reşedinţa regilor macedoneni sub Filip şi locul de naştere al lui Alexandru cel Mare.

396 Thessalonikeia, sau Thessalonike, odinioară Therma, azi Salonic sau Thessalonic, oraş al Macedoniei la golful Thermaic, în Mygdonia.

397 în Istorii, XXXIV, 12, 3 şi urm.

298 Golful Ambracic, azi Arta, pe coasta de sud a Epirului.

399 Strymon, azi Struma, fluviu al Traciei şi al Macedoniei, izvorăşte din Haemus din regiunea Sofiei (Serdica) şi se varsă în Marea Egee. [4UU] Golful Melas, azi Saros, pe coasta Traciei în sînul peninsulei Gali" poli, îşi trage numele de la rîul Melas, azi Mauro nero, care se varsă în acest golf.

401 Golful Thermaic, pe coasta Macedoniei, este astăzi golful Saloniki, din faţa oraşului Thessalonike sau Salonic.

402 Nestos, azi Mesta, fluviu al Traciei, se varsă în Marea Egee, la est de Cavalla.

403 Este vorba de acţiunile de cucerire a Paeoniei şi a Traciei între prinse de Philippos al II-lea, regele Macedoniei, după anul 3° î.e.n.

404 Marea Myrtului, porţiunea Mării Egee cuprinsă între Pelopones, Attica şi insulele Cyclade.

405 Golful Crissaios este golful Corinthiac dintre Pelopones şi Grecia centrală.

406 Fr. 227 Muller.

407 Chaonii, locuitorii Chaoniei, regiune din mijlocul Epirului situ*ta la mare între munţii Acrokeraunici şi rîul Elaion.

408 Familia Aiakizilor, descendenţii lui Aiakos (Eac), în special Peleu> fiul acestuia, Ahile, şi Aias, fiul lui Oileus.

409 j^area Ausonică (Mare Ausonium) sau Siciliana (Mare Siculurfl)> porţiunea Mării Ionice, dintre estul Siciliei şi sudul Italiei în drep tul Peloponesului.

410 Panormos, pe coasta Epirului, portul oraşului Oricum (vezi rfl[al] sus nota 321), Onchesmos, port al Epirului în faţa Corcyrei, tXl ruine mai sus de Dema, la capătul nordic al lacului Vivo[rl]-

411 Cassiope, port al Corcyrei, azi Cassope.

412 Phalacron, promontoriu în colţul de NV al Corcyrei, azi C[a]P Drasti sau Cap Kephali.

413 Poseidon, promontoriu între Ochesmos şi Buthrotum.

414 Buthrotum sau Buthrintum, azi Butrinto, în Albania de sud, of[as] al Thesproţiei, în Epir. Pelodes sau Coenosus, port în golful ac£[s]-

tui oraş. Colonişti romani trebuie să fi primit după cucerirea Epi-rului de către Paulus Aemilius, în 167 î.e.n.

415 Sybola azi Sivota, insule mărunte de lîngă țărmul Epirului, la SE de Corcyra.

416 Leukimma, azi capul Bianco sau Lefcimi, promontoriul de sud-est al Corcyrei.

417 Cheimerion sau Chimaera, azi Khimara, promontoriu şi port al Chaoniei în Epir, la capătul de sud al munților Keraunici; vezi şi Thucydides, I, 30; 46.

418 portul Glykys, la coasta Epirului în punctul de revărsare a Acheronului.

41* Ihyamis, rîu al Epirului, azi Kalama, la nord de Acheron.

42* Kichyros sau Cichyrus, în trecut Ephyra, azi Mesopotamon, pe Acheron, la 4 km mai sus de vărsarea acestui rîu în Marea Ionică. Aici era un celebru oracol, considerat ca aflîndu-se la intrarea în Infern.

42* Phoinike sau Phoenike, azi Feniki, oraş al Epirului în Albania de sud. Celebră prin pacea încheiată aici la 204 î.e.n. între Philippos al V-lea al Macedoniei şi romani.

422 Buchetion, oraş al cassopeilor din sudul Epirului, probabil azi Lutsa, la sud de Acheron.

423 Oraşe ale cassopeilor din Epirul de sud. Elatria se afla undeva pe coasta dintre Acheron şi golful Ambracic, de asemenea Batiai, ambele neidentificate. Pandosia era în dreapta Acheronului la ac tualul sat Kastri.

424 Comaros, azi Comaro, port al Epirului la oraşul Nicopolis.

485 Este vorba de Octavian, devenit împăratul Augustus după victoria sa de la Actium, din anul 31 î.e.n. Oraşul Nicopolis (greceşte „cetatea victoriei") a fost întemeiat de el în amintirea acestui succes.

426 Acarnanii, locuitorii Acamaniei, regiune în vestul Etoliei, în sudul Epirului, la golful Ambracic, udată de Acheloos, azi Aspropotamo.

427 Apollon Actios, vezi şi Apollonios din Rhodos, Argonautica, 1, 402.

428 Ambracia, azi Arta, oraş al Epirului pe coasta nordică a golfului cu acelaşi nume. Gorgos, fiul lui Kypselos, probabil este vorba

de fiul tiranului din Corinth din timpuri pierdute în legendă; vezi Herodot, V, 92. Mai există un Gorgos, fiul lui Kypselos din Elis, menționat de Pausanias, VI, 15 a.

429 Arathos sau Arachthos, azi Arta, rîu din Epir, care se varsă în nordul golfului Ambracic.

430 'Xymphe, munte între Epir şi Macedonia, în Tymphia; Paroraia, regiune a Epirului, la vest de muntele Tymphe.

431 Pyrrhus, regele Epirului (295—272 î.e.n.).

432 Nicopolis, sau Actia Nicopolis, lîngă Preveza de azi, în Epir, la intrarea golfului Ambracic. Vezi mai sus nota 425.

433 Este vorba de bătălia din 31 î.e.n. dată la Actium, promontoriu şi localitate la gura golfului Ambracic. Vezi mai sus nota 425.

434 Jocurile olympice Actia, în cinstea lui Apollon, despre care vorbeşte şi Cassius Dio, 51, 1.

435 Augustus a promovat importanta concursurilor Actia, în onoarea victoriei sale de la Actium din 31 î.e.n.

«6 /(rgs Amphilochhon, oraş al Amphilochiei din Epir, la golful Ambracic, nu departe de țărmul golfului. Se spunea că a fost întemeiat de Amphilochos. Ruinele acestui oraş se văd în jurul capelei Hagios loannis, mai sus de cîmpia Vlicha, la 2 km sud-vest de Lutron.

437 Fr. 28 Miiller.

438 „Epigonii" de aici sînt urmaşii celor şapte căpetenii care au murit la asediul Thebei (vezi Eshil, Cei şapte împotriva Thebei) şi ei în număr de şapte. Cei mai vestiți dintre aceştia au fost Thersandros, fiul lui Polynice, Aigialeus, fiul lui Adrastos, Alcmaion, fiul lui Amphiaraos, şi Diomedes, fiul lui Tydeus. Aceştia, la zece ani după războiul troian, au asediat din nou oraşul Theba, l-au cucerit şi au aşezat pe tronul lui pe Thersandros.

439 Argeia înseamnă aici Amphilochia.

440 Thucydides, II, 60.

*41 Alcmaion şi Amphilochos sînt fiii lui Amphiaraos, vraci şi rege al Argosului în vremurile eroice. Despre Alcmaion sau Alcmeon, vezi Platon, 2 Ale. 143 c; despre Amphilochos, Homer, Odi-seia, XV, 248; Herodot, III, 91; Thucydides, II, 68.

Athamanii, locuitorii Athamaniei, regiune din sud-estul Epirului la hotarul cu Macedonia şi Thesalia; Aithicii, tymphaeii, oreştii, paroraeii, atintanii, moloşii, populaţii de fapt din Epir şi din vestul Macedoniei.

Orestts, Orestida, vezi mai jos nota 499. Orestes, fiul lui Aga-memnon şi al Clitemnestrei, după ce a ajuns matricid pentru a-şi răzbuna tatăl, a fost urmărit de furii, din faţa cărora a rătăcit ca fugar. Cu acest prilej, spune legenda, a întemeiat Orestida.

Argos Orestion, oraş în Orestida, în vestul Macedoniei.

Byllionii, neam illyric amestecat cu epiroţii, locuind în jurul oraşului Byllis de pe Aoos, din sudul Albaniei de azi. Taulanţii, populaţie illyrică, din mijlocul Albaniei actuale. Partbinii, populaţie illyrică locuind în Albania actuală în dreptul Dyrrhachiului. Brygii, populaţie illyrică din vestul Macedoniei; vezi şi Herod o t, VII, 73.

Minele de argint din Damastion, în Epir, în sudul Albaniei de azi, probabil în Tomaros, în actuala Tomariţa, lîngă fluviul Aoos. Titus Livius, XXXII 7, numeşte acest munte Asnaus; Lycophron, 1, 10, 17, vorbeşte de mine de argint în munţii Keraunici; şi azi există un loc zis Argyrocastro lîngă Aoos (Gjirokastra), în Albania.

Dyeftii (Dyestai), neam illyric atestat numai la Strabon. Encheleii, neam illyric aşezat în sudul Illyriei pe coasta de sud a Albaniei de astăzi, în jurul Apolloniei. Sesarţhii (Sesarethoi) illyri enchelei care nu mai sînt cunoscuţi decît de Stephanos din Bizanţ.

Lynkeştii, illyri, locuitorii regiunii Lynkestis, în Macedonia de vest, Ia sud de Pelagonia, udată de Erigon. Deuriopos, regiune din munţii Poeniei, la hotarul cu Ulyria. Pelagonia, regiune muntoasă a Macedoniei de nord lîngă Paeonia. Eordeii, locuitorii Eordaeii, regiune a Macedoniei la vest de munteld Bermion.

Elimeia, regiune a Macedoniei pe Haliacmon; vezi şi A r i s t o t e l, Politica, 5, 8, X e n o f o n, Hellenica, 5, 2, 38, P1 u t a r h, Aemi-lius, 9; Eratyra, regiune a Macedoniei, pe locul unde Ptolemeu şi Plinius menţionează oraşul Tyrissa, azi probabil Gradiţa, pe la poalele muntelui Vermion (Bermion).

Pentru Cadmos, Harmonia şi poveştile legate de ea; vezi cartea III, 3, 13 Şi nota la acest text. Cf. şi R. Vulpe, Securile de

bronz albano-dalmate fi domnia lui Cadmos la enchelei, în voi. „Închinare lui Nicolae Iorga", Cluj, 1931, pp. 420—430. Arrhabaios, şeful lynkeştilor menţionat şi de Aristotel, Politica, 5, 8, 11. Bacchiazii erau o vestită familie din Corinth; vezi despre ei şi H e r o d o t, V, 92.

Philippos, fiul lui Amyntas, este tatăl lui Alexandru cel Mare. Eurydike, regina Macedoniei şi soţia lui Amyntas, a pus la cale moartea soţului şi a primilor lui doi fii, în favoarea ginerelui pentru care a avut o pasiune incestuoasă. Al treilea fiu, Philippos, a scăpat curselor ei şi a urmat la tron.

Pyrrhus, fiul lui Neoptolemos al lui Ahile, potrivit poemelor homerice, 1-a ucis pe Priam lîngă un altar, după luarea Troiei, a aruncat dintr-un turn pe Astyanax, fiul lui Hector şi al Andro-macăi, a luat-o sclavă pe Andromaca, a sfîrşit prin a fi asasinat la Delfi de Oreste.

Macedonia era împărţită în cinci regiuni: Macedonia de sus, de jos, apuseană, răsăriteană şi chalcidică. Din Macedonia de sus sau liberă făceau parte Deuriopia, Almopia, Paeonia şi Pelagonia. în 148 î.e.n. întreaga Macedonie devine provincie romană. Lyncos, nu se cunoaşte din altă parte, cu excepţia inscripţiei lui Acornion din Dionysopolis (G. M i h a i l o v, IGB, I^2, 13) despre Burebista, unde oraşul Heracleia Lynkestis (Pelagonia) este numit Heracleia de; pe Lyncos. Lyncos, un afluent al Erigonului.

Lychnidos, oraş al Illyriei, situat pe ţărmul răsăritean al lacului cu acelaşi nume, azi lacul Ohrida.

„Golful Ionic e Marea Ionică. Inachos, rîu din Athamania şi Am-philochia, care se varsă în golful Ambracic, acelaşi cu Krikeli de azi. Rîul Aratthos (sau Arachthus), azi Arta, se varsă de fapt în golful Ambracic al Mării Ionice. Acheloos, azi Asprapotamos; Eue-nos, zis înainte Lycormas, azi Fidari, rîu al Etoliei vărsîndu-se în golful Calydonios.

Erigon, azi Cerna, rîu în nordul Macedoniei, afluent pe dreapta Vardarului (Axios).

Axios, azi Vardar, fluviu al Macedoniei.

Azoros, oraş pe rîul Europos, în Tripolis, regiune în Thessalia, la vest de muntele Olimp. Strabon greşit îl situează în Pelagonia.

Deuriopii, locuitorii regiunii Deuriopos din Paeonia, pe Erigon.

461 Bryanion, sau Bruanium, oraş al Macedoniei, pe Erigon. Alalcomenai, oraş pe Erigon la deuriopi. Slybara sau Styberra, tot pe Erigon. Nici unul din aceste oraşe n-a fost identificat.

462 Kydrai sau Kydriai, atestat şi de Stephanos din Byzanț, altfel, ne cunoscut, dar brygii erau undeva în Eordaea.

463 Aiginion, pe Peneu, oraş al tymphailor în sud-vestul Macedoniei numit Stagus în perioada bizantină, azi Kalabaka.

464 Aîthikia, oraş thessalian, neidentificat. Trikke în Tricca, azi Trikkala, oraş al Thessaliei vestit prin cultul lui Asclepios.

465 Poeon sau Poion sau Boius, lanț de munți din sud-vestul Macedoniei, în Pind.

466 p_{ene}us, azi Pinios, rîu al Thessaliei, care izvorăşte din munții Pindului.

467 Oxyneia sau Oxynia, oraş al Thessaliei, azi probabil Mokossi.

468 Rîul Ion în Thessalia, afluent al Peneului, la cursul superior al acestuia.

469 Europos, azi Elassonitiko sau Titarisios, rîu al Thessaliei, numit de Homer, îl., II, 751, Titaresios. Pe cursul său superior era regiunea Tripolis cu oraşul Azoros, pus greşit aici de Strabon mai sus, în Pelagonia. Vezi mai sus nota 459.

470 în VII, 5, 10—12.

471 Muntele Tomaros sau Tmarus din Epir, azi Tomor, în sudul Albaniei, între rîurile Apsos (Semeni) şi Aoos (Viusa). Polyanos, alt munte al Epirului,

472 Fr. 54 şi 30 Muller.

473 lliada, XVI, 233.

474 Fr. 134, 124 Lehrs, 18 D.

475 în V, 2, 4.

47« în lliada, XVI, 235.

477 Vezi Apollodor, fr. 175 Muller I. Vezi şi nota următoare.

478 Fr. 187 Muller. Tot aici figurează şi date despre beli sau selli.

479 Fr. 54 şi 39 Lehrs.

480 Fr. 175 Muller I.

481 lliada, II, 659; XV, 531. Selleeis, rîu în Thesprotia, azi Paluki. Alt rîu cu acelaşi nume se află în Elida.

[482] Demetrios din Skepsis, în Troada, a trăit la începutul secolului al II-lea î.e.n. Este autorul operei Tpcoîx&ț Stâxoafxoț Catalogul troienilor, în 30 de cărți, din care se păstrează foarte puține frag mente; vezi G a e d e, Demetrii Scepsii quae supersunt, Greifswald, 1880 (diss. doctor).

[483] Vezi Ap o 11 odor, I, 9, 16, 6; T h e o p o m p . fr. 227 Muller III; E p h o r o s, fr. 54 Muller I.

[484] Theopompos, fr. 230 Muller. Vezi mai sus nota 471.

[485] Dodona, azi Dodoni (la sud de Iannina), oraş al Epirului, vestit prin oracolul lui Zeus de acolo. Vezi Eshil, Prometeu, 658; Pindar, Nemeiene, 4, 86.

[486] Odiseia, XVI, 403 şi urm.

[487] Odiseia, XIV, 328 (Murnu, 446—448).

[488] Iliada, XVI, 235.

[489] Fragmentul 3 şi 4 Muller II.

[490] Scotussa, oraş al Thessaliei, menționat şi de Plutarh, Caesar, 43. Se afla aproape de Kynoskephalai, între Pharsalos şi Larisa.

[491] Fr. 3 Muller II.

[492] Fragmentul 3 şi 4 Muller II.

[493] Vezi Herodot, II, 18, 54—57. Oracolul lui Ammon de la Napata în Egipt era situat în oaza numită azi Sivah. Se mai văd şi astăzi ruinele lui. In secolul I e.n. era încă vestit.

[494] Despre povestea „bătrînelor" şi a „porumbițelor", care poartă în greacă nume asemănătoare (rcsXsai „bătrîne" şi niXsioa sau nsXstâSeț „porumbițe"), vezi şi H e r o d o t , II, 55—57.

[495] Despre peligoni „bătrîni cu anumite funcții" la macedoneni nu apar alte ştiri.

[496] Gortynion (Gortynia la Tucidide, Gordynia la Ptolemeu) în Ma cedonia iugoslavă. Stoboi sau Stobi, azi Sirkovo, pe Axios (Vardar), în Paeonia.

[497] Axios, Vardarul, vezi nota 458 la această carte.

[498] Haliacmon, azi Vistrița, rîu din vestul Macedoniei.

[499] Orestis sau Orestida sau Oreslia, regiune în sud-vestul Macedoniei în bazinul superior al Haliacmonului.

[500] Corax, azi Vardusia, este un munte din Etolia la sud de Oița. Pamasul, munte înalt în Phocida la nord de Delfi, trecea drept reşedința lui Apollon şi a Muzelor.

[501] Boion sau Poion; vezi nota 465 la această carte.

[502] Pteleon sau Pteleum, munte înalt din apropierea golfului Ambracic.

[503] Marea Leucadei, marea din preajma insulei Leucada, situată la vest de coasta Acarnaniei. Marea Corcyrei, la nord de marea Leucadei, lîngă insula Corcyra, situată la apus de Epir.

[504] Corcyra, sai Corfu, insulă a Mării Ionice, patria homericului Alkinoos. Prin 70 î.e.n., corinthienii şi-au aşezat aici colonii. Intre co lonie şi metropolă au avut loc aici dese războaie (439—434 î.e.n.). Unul din aceste conflicte, prilejuit de hegemonia asupra oraşului Epidamncs, a constituit începutul războiului Peloponesiac (431 î.e.n.).

[505] Kypsela sau Cypsela, azi Ipsala în Turcia europeană, oraş al Traciei, nu departe de gura Hebrului (Mariţa).

[50'] Bertiscos, poate acelaşi cu Bebius al lui Ptolemeu, azi muntele Be-şik la nord de Chalkidica, între lacurile Bolbeis şi Carkinitis. Scar-dcs, azi Sar Pianina, în Dardania, între Drilon şi Axios. Orbelos, azi Pirin, între Strymon şi Nestos.

[607] Emathia, numele vechi şi poetic al Macedoniei, atestat şi la Poly-bios, XXIV, 8, 4. Numele a rămas pentru regiunea centrală a Macedoniei, dintre cursurile inferioare ale fluviilor Haliacmon şi Axios, cu centrul la Pella.

[508] Bottieii, locuitorii Bottiaei, care este regiunea de cîmpie dintre gurile fluviilor Axios (Vardar) şi Haliacmon (Vistriţa), în fun dul golfului Thermaic. Vezi şi Thucydides, II, 99.

509 $pi_{ed}ji_t$ populație din sudul Macedoniei, între Olimp, muntele Pieros şi fluviul Haliacmon, în regiunea numită Pieria. Cum pierii erau purtătorii cultului divinităților muzicii şi al poeziei, Pieria trecea drept patria Muzelor.

[510] Amphaxitis (etimologic „de ambele părți ale fluviului Axios"), re giune a Macedoniei pe cursul inferior al Vardarului.

[611] Edonii (Edones), trib trac de la est de Struma (Strymon), în nordul muntelui Pangaeus; despre ei T h u c y d i d e s , II, 99, spune că au fost alungați de macedoneni dintre Strymon şi Axios. Vezi şi

B. Lenk, Thrake în RE, Pauly-Wissowa, 1936, col. 420. Bi-salții, populație tracă așezată în partea orientală a Macedoniei, în Bisaltia, între muntele Bertiscos și lacul Kerkinitis.

512 Mygdonii, locuitorii Mygdoniei, teritoriu din jurul lacului Bolbeis, întinzîndu-se la nord de peninsula Chalcidică și la răsărit de gura fluviului Axios. Sithonii, o parte a edonilor, așezată în Sithonia, peninsula centrală dintre cele trei care caracterizează Chalcidică.

513 Argeazii (Argeadai), dinastie pretinsă a proveni din Pelopones, care a cucerit Macedonia în vremuri legendare. Regii macedoneni is torici se considerau argeazi.

514 Olynthos, în Chalcidică, pe țărmul din fundul golfului Toronnaic, lîngă actualul Polyhiros. Regele Perdiccas al II-lea 1-a dăruit, prin 433 î.e.n., emigranților atenieni din Chalcidică. El deveni atunci un oraș foarte puternic și domină 30 de orașe din împrejurimi. Philip al II-lea 1-a unit la Macedonia, în 348 î.e.n. împotriva acestui act a rostit Demosthenes trei discursuri celebre, numite Olynthice.

513 Magnesia, regiune din sud-estul Thessaliei, între golful Pagasaeus și marea Traciei (nord-vestul Egeii), terminîndu-se într-o peninsulă ce înaintează spre Eubeea.

515 Lapiții, populație străveche legendară a Thessaliei, așezată pe ma lurile Peneului, avînd ca regi pe Ixion și Pirithous. Sînt vestiți în mitologie pentru lupta lor cu centaurii. Perrhaibii, populație de munteni din nordul Thessaliei din Perrhaibia, dintre munții Cam-buni, muntele Olymp și rîul Europos.

517 Valea Tempei (azi Tembi), între munții Olymp, la nord, și Ossa, la sud, numită azi trecătoarea Licostoma. Rîul Tempe, format din Peneus și Europos, se varsă în Egeea.

518 Iii oda, II, 751. Vezi mai sus nota 469-

519 Titarion, munte din nordul Thessaliei, în continuarea spre vest a Olympului.

520 Qy,ion, oraș perrhaib din Thessalia, la confluența Peneului cu Europos.

521 Magnetis sau Magnesia, oraș al peninsulei cu același nume din Thes salia.

522 Ixion, regele legendar al lapiților. Ucigîndu-și socrul, Ixion s-a văzut silit să-și părăsească țara. Legenda spune că nimeni n-a vrut

să-1 purifice decît Zeus însuşi. Dar găzduit la acesta, Ixion s-a îndrăgostit de Hera. Zeus i-a substituit un nor cu chipul Herei, din legătura cărora s-au născut Centaurii. Dia, soția lui Ixion, 1-a născut pe Peirithous.

523 Crannon, azi Palaia Larisa, oraş al Thessaliei, pe Peneus, la sud de Larisa. Homer, Ilioda, XIII, 301, numeşte Crannoni pe ephyri, Epbyra fiind la început numele acestei localități.

524 Ilioda, XIII, 301.

625 Ephyrii, la Homer, sînt locuitorii oraşului Crannon. Vhlegyii, populație din Thessalia de la Gyrton.

526 Vezi notele 519, 516 la această carte.

527 Homolion, oraş al magneților lîngă muntele Ossa, pe valea Tempe, neidentificat.

528 Oraşul Dion, la poalele Olympului, în Pieria Macedoniei, lîngă actuala Malathria.

629 Satul Pimpleia din Macedonia era însemnat doar pentru că era patria lui Orfeu. Satul era închinat muzelor.

530 Leibethra sau Libethra, oraş al Macedoniei la golful Thermaic, aproape de Olymp şi de Thessalia. A fost închinat muzelor. Aici se putea vedea presupusul mormînt al lui Orfeu.

531 Pydna, înainte Kitron, azi Kitros, oraş în sudul Macedoniei, în Pieria, pe țărmul golfului Thermaic, la sud de gurile rîurilor Lu dias şi Haliacmon, celebră pentru victoria romană de aici asupra lui Perseus la 168 î.e.n. Methone, oraş situat la nord-vest de golful Thermaic, azi probabil Elefthero-khori, mai la nord de Pydna. Aloros, oraş al Macedoniei, în Bottiaia, la gura Haliacmonului.

632 Lacul Ludia (Borboros), lîngă care se află cetățuia oraşului Pella.

533 Rîul Ludias, ieşind din lacul omonim de la Pella, străbătea Bottiaia, spre a se vărsa în golful Thermaic între gurile Haliac monului şi fluviul Axios.

534 Chalastra, oraş pe cursul inferior al Vardarului, aproape de vărsare. Therme sau Therma e numele arhaic al oraşului Thessalonic. A dat şi numele golfului Thermaic. Abydon {Amydon la Homer, Ilioda, II, 849; XVI, 288), cetate a Macedoniei, pe Axios (Vardar), într-o poziție azi incertă. După informația lui Strabon, ar trebui căutată tocmai în nord, în Paeonia.

635 Moda, II, 849.

636 Echedoros, azi Galliko, rîu al Macedoniei, vărsîndu-se în golful Thermaic în acelaşi loc cu Axios (Vardar).

537 Thessalonike, de la care îşi trage numele oraşul Thessalonikeia (Salonic), era fiica lui Philip al Il-lea, fiul lui Amyntas, sora lui Alexandru cel Mare şi soţia lui Cassandros. Acesta din urmă a fost fiul lui Antipatros şi rege în Macedonia timp de 10 ani (311—301), a luat parte la bătălia de la Ipsos (301 î.e.n.) alături de Ptolemeu şi Lysimach împotriva lui Antigonos.

638 Crusida sau Crusis sau Crossaea, regiune a coastei de vest a Chal-cidicei, la nord de peninsula Pallene.

639 Apollonia sau Apollonia Chalcidicae, în centrul Chalcidicei. Cha-lastra şi Therma; vezi mai sus, nota 534. Garesco, azi Nevrokop pe Strymon. Aineîa sau Aenea, lîngă promontoriul Aeneum din vestul Chalcidicei. Kissos sau Cissus, oraş al Crussidei, în Macedonia, pe rîul Anthemos, la poalele muntelui Kissos.

[540] H o m e r, Iliada, XI, 222. [641] Iphidamas, vezi Homer, Iliada, XI, 221.

"2 Pydna, apoi Kitron, azi Kitros, oraş al Macedoniei în Pieria, la golful Thermaic. Vezi mai sus nota 531.

[543] în faţa Pydnei, romanii, în frunte cu Paulus Aemilius, l-au în vins pe Perseus, regele Macedoniei în 168 î.e.n., devenind stăpîni pe Macedonia, care douăzeci de ani mai tîrziu va fi constituită în provincie romană.

[544] în 353 î.e.n., cu prilejul asedierii oraşului trac, Methone, situat pe ţărmul golfului Thermaic, mai la nord de Pydna, Philipp al lui Amyntas, tatăl lui Alexandru, şi-a pierdut un ochi.

«5 iliada, II, 849.

O*[5] Vezi Iliada, XI, 222.

[547] Bermion sau Bermius, azi Vermion, munte al Macedoniei la est de Emathia, la poalele căruia locuiau brygii.

[548] Canastraion sau Canastraeum, promontoriu în Chakidica, la capul extrem al peninsulei Pallene.

[549] Magnetis sau Magnetida sau Magnesia, vezi nota 521, la această carte.

[65o]. Pallene sau Phlegra, azi Paliuri, cea mai apuseană din cele trei peninsule sudice ale peninsulei Chalcidice. Potidaia (Potidaea sau Pott-deia), oraş al Macedoniei, care a jucat un rol însemnat în războiul peloponesiac, fiind tributară Atenei, dar colonie a Corinthu-lui aliat cu Sparta. Cassandros a înfrumusețat-o şi i-a dat numele Cassandreia, după care s-a numit mai tîrziu însăşi peninsula.

[551] Phlegra, vechiul nume al peninsulei Pallene, lăcaşul Titanilor; vezi P i n d a r, îstmice, I, 6, 49; H e r o d o t, VII, 123.

[552] Beroia (Beroea), azi Veria, oraş al Macedoniei, în Emathia pe Haliacmon, la poalele muntelui Bermion (Vermion).

[553] Aphytis, sui Athyto, pe țărmul golfului Toronaion. Mende, azi Calandra, lîngă promontoriul Posidium de pe țărmul Thermaic. Skione, pe țărmul de sud al peninsulei. Sane, pe coasta thermaică la sud de Potidaia.

[554] Mekyțerna sau Mekyberna, azi Molvio, oraş şi port la est de peninsula Pallene, în fundul golfului Toronaicos, dintre peninsulele Pallene şi Sithonia. Importantul oraş Olynthos, căruia Mekyberna îi servea de port, se afla puțin mai în interior. Numele portului vine de la Torone, oraş pe țărmul său din peninsula Sithonia.

[555] Cantarolethron, loc neidentificat. Animalul cantharos, un fel de cărăbuş (Scarabaeus Sacer). Vezi despre acest fenomen şi Theopomp, fr. 286; A r i s t o t e l, De mirab. auscult., c. 30; P l i n i u s, Naturalis Historia, IX, 28; Antigonos Carystios, 4.

[556] Promontoriul Derrhis, azi capul Drepano.

[557] Stngicos sau Singiticos, golf al Chalcidicei, între peninsulele Si thonia şi Athos (Akte). Singos, vechi oraş din Sithonia distrus înainte de vremea lui Strabon.

[558] Acanthos, azi Hierissos, colonie a insulei Andros, în golful Strymonicos, pe țărmul peninsulei Akte (Athos), lîngă istmul care a fost tăiat de Xerxes, spre a trece flota sa evitînd muntele Athos.

[559] p$_{or}$t$_{u}$l Cophos, azi Kufo, în Pallene, la promontoriul Derrhis, azi Capul Drepano.

[560] Promontoriul muntelui Athos, azi Sfîntul Munte, în peninsula Chalcidică, în vîrful peninsulei Akte. Promontoriul se numea şi Nymphaion.

Wi Golful Maliacos, în Grecia centrală, între Malida şi Locrida, la capătul de nord al insulei Eubeia. Golful Pagasitic sau Pagasaeus, pe coasta Thessaliei, creat prin prelungirea peninsulei Magnesia. Pentru golfurile Thermaic, Toronaic, vezi mai sus notele 534, 554, Golful Strymonic, la est de Chalcidica şi de Akte, în dreptul gurii Strymonului (Struma). s[62] Promontorii: Poseidion, după Strabon, între golful Maliac şi Pa-gasitic, în dreptul Eubeii. Sepias, promontoriul peninsulei Magnesia. Canastron sau Canastraion, vezi nota 548. Derrhis, azi Dre-pano. Nymphaioti, lîngă Athos, vezi nota 560. Acraihos, la capătul de răsărit al Muntelui Athos, la golful Strymonic. [963] Neapolis, azi Cavalla, sau Neapolis Dathorum sau Datum, la sud-

est de Philippi, oraş căruia îi servea de port. [564] Este vorba de oraşele peninsulei Akte (Athos): Dion, Cleonai, azi Cheropotamia, Tbussos (poate lîngă Dhochiori sau Zografu), toate pe ţărmul golfului Singitic; Olophyxis sau Olophyxos, pe ţărmul golfului Strymonic; Acrotbooi sau Acrothoum, la poalele muntelui Athos, aproape de actuala Lavra. Pentru toate, vezi şi Herodot, VIII, 22, Thucydides, IV, 109. [565] Portul Capros al oraşului Stageiros, azi Lybtzadha; insula Capros,

azi Kapronisi. [698] Phagres, azi Orphano, oraş pe coasta Traciei macedonice. Galepsos, azi se pare Macala, oraş al Macedoniei la golful Strymonic. Amphipolis şi Neapolis Datenorum. Apollonia, pe aceeaşi coastă, între Galepsos şi Neapolis. [567] Oraşe la golful Strymonic: Myrkinos, vezi şi Herodot, V, 11, 23, 24; Thucydides, IV, 107; Argilos sau Bisaltia, azi Karakous pe coasta Bisaltiei, între gura lacului Bolbeis şi gura Strymonului (Struma). Drabescos, azi Drama în interior, la nord de Philippi. Daton sau Datum sau Neapolis Datenorum, este Cavalla de azi (vezi nota 563). [868] Crenides, vechiul nume al oraşului Philippi.

569 philippi sau Crenides, oraş al Macedoniei orientale la est de muntele Pangaion. Numit mai întîi Crenides, i s-a schimbat numele de către Philippos al II-lea, tatăl lui Alexandru cel Mare. Locul victoriei lui Octavian şi a lui Marcus Antonius, în 42 î.e.n.

asupra ucigaşilor lui Iulius Caesar; a devenit o colonie romană înfloritoare. [67U] Thamyris, cîntăreţul trac, este menţionat şi de Ho mei, lliada, II, 595; Euripide, Rhesos, 925.

[671] Uranopolis, azi Trypiti, oraş pe istmul Akte, la nord de munte le Athos. Canalul săpat de Xerxes aici în 480 î.e.n. era menit să înlesnească trecerea flotei sale din golful Strymonic în golful Singitic, pentru a evita vîrful peninsulei Akte de la muntele Athos, foarte neprielnic navigaţiei. Lucrarea n-a fost terminată.

[672] Amphipolis, azi Neochori, oraş al Macedoniei orientale la gura Strymonului, întemeiat de atenieni în 437 î.e.n. La început purta numele Ennea Hodoi, „Nouă Drumuri", fostă capitala Macedoniei Prima, între 168 şi 147 î.e.n., cînd romanii împărţiseră regatul lui Perseus în patru state separate, sub protectoratul Romei. După transformarea Macedoniei în provincie la 148 î.e.n., a continuat să fie un însemnat centru pe Via Egnatia.

[573] Galepsos şi Apollonia: vezi nota 566 la această carte.

[674] Daton sau Datum sau Neapolis Datenorum: vezi nota 567. Este vorba de două cartiere ale aceluiaşi oraş; cel vechi, Datum, şi cel nou, (după cum arată şi numele) Neapolis („oraşul nou").

[575] Odomanţii, populaţie tracă din estul Macedoniei, menţionată şi de Herodot, V, 16; VII 112; Thucydides, II, 101; V, 6 etc. Se afla la est de cursul inferior al Strymonului, la poalele muntelui Orbe-los (Pirin), în preajma oraşului Siris sau Serrhae, azi Serres.

[676] Rhesos, rege trac, după legendă, fiul Strymonului, şi aliat al Troiei în ultimul an al asediului. Oraşul ar fi fost salvat, dacă Rhesus ar fi reuşit să-şi adape caii în Xanthos. A fost însă ucis de Dio-mede. Vezi Homer, lliada, X, 435, 519; Euripide a scris dra ma Rhesos.

[677] Parorbelia (Orbelis la Ptolemeu), regiune din dreapta fluviului Strymon (Struma), în munţii paraleli cu şirul Orbelos din stînga.

[678] Eidomene sau Idomene, poate azi Gradisca, oraş al Macedoniei în Parorbelia.

[e79] Callipolis, azi probabil Strumiţa. Orthopolis, poate Şirbanovo (raionul Petrici), pe Struma mijlocie, după părerea lui B. Gerov, Untersuchungen iiber die west thrakischen LHnder (bulg. şi germ.), Sofia, 1961, I, p. 395. Philippopolis, azi probabil Petrovici, pe

aceeaşi vale, după Gerov, loc. cit., ar putea fi la Gorno Spancevo lingă Melnik. Garescos este probabil, tot după Gerov, cetatea de la Sveti Vraci, raionul Sandanski. Toate sînt oraşe ale Macedoniei din regiunea Parorbelia, azi pe Struma mijlocie, în sud-vestul Bulgariei.

68" Berge, la est de lacul Kerkinitis.

681 Lacul Bolbe sau Bolbeis, azi Holvi, în Macedonia, la curmătura Chalcidicei. La capătul său de est se afla oraşul Arethusa, azi Rendina.

582 Asteropaios, vezi Homer, lliada, XII, 102; XXI, 137.

683 Philippi, numit înainte Crenides, oraş al Traciei la edoni, alipit la Macedonia. Vezi mai sus nota 569.

584 Abdera, colonie greacă a oraşului ionic Teos (vezi Herodot, I, 168), azi Balestra, la est de gura rîului Nestos, azi Mesta. De numele acestui oraş se leagă poveştile referitoare la Diomedes care ar fi fost mîncat de cai.

585 Dicaia (Dicaea), oraş şi port al Traciei aproape de lacul Bistonis.

686 Lacul Bistonis, azi Limni Vistonis, la Porto Lago pe ţărmul Tra ciei, în ţara locuită de bistonii traci (Bistones).

687 In gr. KapTspâ xt£>ţX7], un sat fortificat unde se aflau legendarele palate şi staule ale lui Diomedes (Stabula Diomedis) pe pămîntul bistonilor.

688 Xantheis, azi Xanthi, în Tracia, între Dicaia şi Maroneia. Maroneia, azi Maronia, oraş elen de pe ţărmul tracic al Egeii. Ismaros, azi Ismara, aproape de lacul Ismaris, în Tracia, la ciconii lui Ho mer (Odiseia, V, 39—40).

589 Lacul Ismaris, lîngă Ismara, la ciconi, în Tracia.

590 Sapeii, populaţie tracă din vecinătatea bessilor, la est de Ismaris. Din acest trib a ieşit dinastia care a condus regatul odrys din epoca romană.

591 Topeira sau Topirus, oraş al Traciei, pe cursul inferior al rîului Mesta (Nestus).

592 lliada, I, 594. în epoca istorică, sinţii locuiau pe cursul inferior al Strymonului, mai sus de lacul Carkinitis.

593 Despre numărul mare al tracilor, vezi şi Herodot, V, 3.

Onhagoreia, azi Ortakor. la sud de Maronia, oraş pe ţărmul Tra-ciei.

Serrhion (Serrhium ţromuntorium), azi capul Makri, pe coasta Traciei, la ciconi, la nord-vest de gura Hebrului (Mariţa). Alături este oraşul Serrhion, azi Makri.

Tempyra, orăşel aproape de coasta Traciei. De aici avea să-şi continue poetul Ovidiu drumul pe uscat, de-a curmezişul Traciei spre locul său de exil, Tomis (Constanţa), în iarna anului 8—9 e.n. Pînă aici venise de la Corinth pe mare. Characoma, neidentificat, numele înseamnă „loc întărit", de aceea ar putea să fie şi un nume comun.

Doriscos, azi Tuzla, în epoca romană Traianopolis, pe ţărmul Traciei, lîngă gura Hebrului (Măritei). Aici îşi aveau perşii o garnizoană pe vremea războaielor persane.

Hebros, este fluviul Mariţa de azi. Kypsela, azi Ipsala, în Tracia europeană, la est de Hebros. Pseudophilippos, fiul lui Perseus, regele Macedoniei, ajuns scrib la Roma după ce romanii, sub comanda lui Paulus Aemilius, l-au bătut pe Perseus în 168 î.e.n la Pydna.

Corpilii, locuitori de pe malurile Hebrului (Mariţa) la sud de Rhodope. I. I. R u s s u, Limba traco-dacilor, p. 99, leagă numele lor de acela al carpilor şi de al Carpaţilor. Brenii, la Strabon scris greşit în loc de benni, populaţie tracă pe Hebros, locuind mai sus de corpili, în strategia Bennica (P t o l e - meu, Geografia, VII, 2, 8). Pentru bessi, vezi notele 337 şi 338 la această carte.

Odrysii (Odrysai, Odrysae), populaţie tracă pe Hebru, avînd ca oraş central Tonzus. Au întemeiat la începutul secolului al V-lea î.e.n., sub regele lor Teres şi sub urmaşul acestuia Sitalkes, un regat foarte întins, de la Marea Egee pînă la Dunăre. Cucerit de Philippos al II-lea al Macedoniei, acest stat a fost refăcut de Augustus sub dinastia sapeilor şi menţinut vasal Romei pînă la 45 e.n., cînd Tracia a devenit provincie romană. Vezi şi Hero-dot, IV, 92; Thucydides, II, 29; IV, 101.

Bizya sau Bizye, sub romani Vipia Bize şi Iulia Bize, azi Viza, oraş al Traciei, la aşti (Astae), între Hadrianopolis şi Salmydessos. Vezi şi P t o l e m e u, III, 117.

603 Odessos, azi Vama, oraş pontic.

604 Amadocos este numele a doi regi odrysi, unul care a domnit peste întreaga Tracie pe la 405—391 î.e.n., şi altul care a avut numai o treime (prin 359—351); vezi Demosthenes, 623, 19; Aristotel, Politica, V, 10. Kersobleptes sau Kersebleptes a împărţit Tracia cu Amadocos al II-lea şi cu Berintes între 359—341 î.e.n., vezi Demosthenes, 133; E schi ne, 29, 21. Berisades a participat la tripartiţie cu precedenţii prin 359—356. Sînt trei regi cu numele de Seuthes. Primul a fost fiul lui Sparadocos şi nepotul de frate al lui Sitalkes, i-a urmat la tron acestuia în 424—405 î.e.n. AI doilea Seuthes, prieten cu Xenofon (Anabasis, III, 2—7), n-a fost rege ci numai căpetenie locală din apropiere de Bizanţ. în sfîrşit, Seuthes al III-leaeun membru al di nastiei care s-a revoltat împotriva stăpînirii macedonene (Q. Curtius, X, 1, 45; Diodor, XVIII, 14; XIX, 73); vezi Thucydides, II, 97, 101; IV, 101. Cotys, ca rege odrys în seria celor menţionaţi de Strabon aici, nu poate fi decît unul singur, cel care a domnit în 383—359 î.e.n., înainte de tripartiţia dintre Amadocos al II-lea, Beri sades şi Kersobleptes. Pentru dinastia citată de Strabon aici, vezi A. H o e c k, Die Odrysenreich in Thrakien, „Hermes" XXVI, 1891, pp. 83 şi urm. şi R. V u l p e, La succession des rois odryses, în „Istros", I, 1934, 1, pp. 230—248.

*05 Riginia sau Erigon, după contextul lui Strabon de aici, nu poate fi totuna cu Erigonul din Pelagonia, azi Cerna sau Crna, care nu aparţine Traciei. Este vorba de Ergines, azi Ergene sau Erkene, afluent din Tracia europeană al fluviului Mariţa (Hebrus), numit de Herodot, IV, 90, Agrianes şi Rhiginia în epoca bizantină; vezi VI. Georgiev, Tpakuuckuem ezuk, Sofia, 1957, p. 69. lasion, erou homeric; vezi Odiseia, V, 125; Tbeocrit, III, 50. Sa-mothrake, insulă în nordul Egeii, aproape de coasta tracă, în dreptul Hebrului. Dardanos, fundatorul Dardaniei din Troada; vezi Homer, Iliada, XX, 215, 304; Euripide, Elena, 1493, Electra, 5 etc.

606 Cabirii, divinităţi de origine preelenică, socotite drept descendenţi direcţi ai lui Hephaistos, cinstite în Samothrake, Lemnos, Imbros şi la Theba. Vezi Herodot, II, 51; P1 u t a r h, Marc, 30. Kyrbanţii şi Corybanţii, la origine genii misterioase, apoi un colegiu de preoţi în legătură cu cultele unor zei ca Ares, Cabirii,

Dionysos, Kybele etc. Vezi E u r i p i d e, Bacantele, 125. Cureții, preoți ai lui Zeus în Creta, confundați ulterior cu Corybanții; vezi Homer, Iliada, IX, 551. Idaii dactyli, preoți ai zeiței Idaia din Frigia, adică Kybele, cinstită în împrejurările muntelui Ida (Troia), vezi A p o l l o n i o s din R o d o s, 1, 1129; Lucian, Salt., 21 etc.

607 Ainos (Aenus) azi Enos, oraş al Traciei la gurile Măritei.

608 Locuitorii oraşului Alopeconnesos, „insula vulpilor", azi Snola Burun, în Chersonesul Tracic.

609 Capul Sarpedon sau Sarpedonium promontorium, azi Gremia, pe coasta Traciei la sud de gura Hebrului.

610 Sestos, azi Bogali, oraş pe țărmul Hellespontului în Chersonesul tracic. Abydos, azi Avido, oraş pe țărmul Troadei față în față cu Sestos.

611 Golful Melos, azi Saros, în care se varsă rîul Melas din Trăda, azi Saros-Su; vezi H e r o d o t, VI, 41 şi VII, 58.

612 Lysimacheia, oraş în Chersonesul Tracic la gîtuitura peninsulei Galipoli lîngă actualul Kravak, între golful Melas şi Propontida, întemeiată de Lysimachos în 309 î.e.n.

613 Cardia, lîngă capul Bakla Burun, oraş al Chersonesului Tracic, pe țărmul golfului Melas.

614 Pactye, azi Daghan Arslan, oraş în dreptul Cardiei, pe coasta opusă, la Propontida. Drabos, poate azi ruinele din apropierea promontoriului din sudul oraşului Alopeconnesos „Alexia-Kevi". Litnnai (Limnae), la nord de Alopeconnesos, pe coasta golfului Melas. Toate sînt oraşe în Chersonesul Tracic.

615 hiazusia, de fapt Mastusia, promontoriul din vîrful Chersonesului Tracic, lîngă actualul Seddul-Bahr, la intrarea Hellespontului din spre Egeea.

816 Elaius (genitiv Elaiuntos), Eleunt, azi Eski Hisarlîk, oraş în Chersonesul Tracic la intrarea în Hellespont dinspre Egeea; vezi şi H e r o d o t, VII, 22; T h u c y d i d e s, VIII, 102, 107. Promontoriul Protesilaion ia Chersonesul Tracic în vîrful peninsulei de lîngă Elaius. Sigeion (Sigeum), azi Kumkale, se află pe țărmul dimpotrivă al Hellespontului, în Troada.

617 Chersonesul Tracic, peninsula actuală Gallipoli, situată între golful Melas şi Hellespont.

[eu] Kynosema sau „Mormîntul cîinelui", promontoriu al Chersonesului tracic. «1» Madytos, azi Maitos, oraş al Chersonesului Tracic pe ţărmul Hel-lespontului, la sud de Sestos. Sestias, promontoriu al Chersonesului Tracic, lîngă oraşul Sestos, pe Hellespont, peste drum de Abydos din Troada. 620 Aigospotamoi, rîu în Chersonesul Tracic, azi Karakova Dere; vezi şi Herodot, IX, 119; Xenofon, Hellenica, II, 1, 21; Skylax, 67; Diogenes Laertios, II 3, 10. Celebru prin victoria navală pe care spartanii au obţinut-o la gura sa în 405 î.e.n. asupra flotei ateniene, victorie care a pus capăt războiului peloponesiac. [621] Callipolis, azi Galipoli sau Gelbulu, oraş al Chersonesului tracic la intrarea în Hellespont dinspre Propontida. A dat numele actual al peninsulei Galipoli. Lampsacos, azi Lapseki, oraş de pe coasta asiatică de la intrarea Hellespontului dinspre Propontida peste drum de Callipolis.

[622] Macron Teichbs, oraş pe lîngă Leuke Acte, promontoriu al coastei tracice, la Propontida, în vecinătatea Chersonesului.

[623] Muntele Hieron sau „Sacru", azi Hagios Elias, în Tracia, la Pro pontida. Pentru Perinthos, vezi nota 626.

[624] Siltele, în greacă neutru plural Silta, poate azi Tchandu, un loc pe coasta tracă a Propontidei, situat mai la est de Perinthos şi de Selymbria. Selymbria sau Selybria, oraş pe coasta tracă a Propon tidei, azi Silivri.

[625] Rîul Athyras, numit apoi Ieterus, azi Karasu, se varsă în Propon tida, lîngă oraşul cu acelaşi nume, Athyras, azi Buiuk Cekmeki. Bathynias, azi probabil Kuciuk Cekmedceh, se varsă în Propontida între Athyras şi Bizanţ.

62« $p_{er}i_{n}$thos sau Heracleea, azi Eregli, colonie samiană pe ţărmul tracic al Propontidei. [627] în greacă Tpuuiq 8i£xoa[ioţ. Vezi nota 482 la această carte. «28 $p_{ar}j_{on>\ az}$, Kemer, port pe coasta asiatică a Propontidei la est de Lampsacos; vezi şi Herodot, V, 117. Priapos, azi Karaboga, oraş pe coasta Mysiei, la est de Parium, în Propontida; vezi şi Thucydides, VIII, 107, Lampsacos, vezi nota 621.

[629] Promontoriul Sigrion (azi Sigri) al insulei Lasbos (Lesbia) este cel mai apusean cap al acestei insule, spre largul Mării Egee.

[630] Fr. 21, 155.

[ml] Ilioda, IX, 360 (Murnu, 354—6).

[632] Iliada, IV, 520.

[633] Apsyntbis, Absinthida, regiune a Traciei de pe coasta de la est de gura Hebrului; numită apoi Corpilica, în care se află oraşele Ainos (azi Enos) şi Kupsela.

[634] Tetracomi înseamnă „din patru sate", denumire explicabilă prin expresia mai clară de tetrachoritai, „din patru ținuturi" citată aici după Stephanos Byzantinul.

CARTEA A VIII-A

[1] Prin „Marea Interioară (Mare Inlernum) se înțelegea în antichitate Mediterana, iar prin „Marea Exterioară" (Mare Externum), Ocea nul Atlantic.

[2] Acestea erau subiectele pe care logografii le tratau în mod obiş nuit. In greacă: JJspî 6py.âv sau LTept >.i|ievcov „Despre porturi", ±TepÎ7r>,oi „Ocoluri ale coastelor", ITepioSo? yf, „înconjurul usca tului".

[3] Ephoros şi Polybios, vezi Studiul introductiv, voi. I. pp. 94 şi urm. şi pp. 116 şi urm.

[4] Poseidonios din Apameia şi Hipparchos, vezi Studiul introductiv, voi. I, pp. 119 şi urm. şi 111 şi urm.

[5] In VII, 7, 12, sfîrşind cu date despre oracolul din Dodona şi despre locuitorii din jurul lui.

[6] Este vorba de golful Corinthului.

[7] Malienii, situați în sudul Thessaliei, locuitorii regiunii sud-vestice a golfului Maliac.

[8] „în afara Isthmului" de Corinth, înseamnă la nordul acestuia (în Grecia nordică), iar „în interiorul Isthmului" la sudul acestuia (deci în Pelopones).

[9] Pentru dialectele limbii greceşti, vezi Fr. B e c h t e l, Die griechi-

schen Dialekte, Berlin, 1921—1924 şi A. Thumb, Handbuch der griechischen Dialekte, Heidelberg, 1909.

[10] în I, 2, 5.

[11] Ionienii prin secolul al XV-lea î.e.n. ocupă ţărmul nordic al Peloponesului numit Aigialos („Ţărm"), iar ulterior Achaia. Heraclizii, pretinşii descendenţi ai lui Heracles, izgoniţi din Pelopones de Eurystheus, s-au angajat la porunca unui oracol să nu încerce 100 de ani reintrarea în Pelopones. Au reuşit să se reîntoarcă la 80 de ani după războiul troian.

[12] Megara, azi Megara, oraş şi regiune (Megarida) a Eladei, la nord-vest de Attica, între golful Corinthului şi golful Saronic, la nord de Corinth. A fost întemeiată de dorieni.

[13] Oxylos, eleian izgonit din patrie şi refugiat la etolieni; vezi la această carte 3,33.

[14] După războiul peloponesiac, în care spartanii au ieşit biruitori, s-ar putea să fi existat o perioadă în care dorica să fi devenit un dialect de largă răspîndire. Chiar în xoiv7J a existat o dorică xoiv^. Totuşi afirmaţia pare exagerată, ţinînd seama că limba xotvrj, în care scrie şi Strabon, s-a creat pe dialectul attic.

[15] Fr. 56 Miiller II.

[16] Pagai Megaricai sau Pegai, port al Megaridei la golful Corinthului, azi Psafcho sau Alepochori. Vezi şi Thucydides, I, 103.

[17] Nisaia, golf al Megaridei la golful Saronic; vezi şi Herodot, 1, 59.

[18] Golful Crisaios, începutul golfului Corinthiac, între Pelopones la sud, Etolia şi locrienii ozoli la nord.

[19] Epicnemidii, adică locrienii epicnemidii, populaţie elenă din preajma lanţului de munţi numit Cnemis din apropierea golfului Maliac.

[20] Oiţa, munte din Grecia centrală, azi Katavothra. Trachinia, regiune din Oitaia, în preajma oraşului Trachis, situat la est de Oiţa, la sud-vest de golful Maliac, nu departe de Thermopylai.

[21] Chelonatas, cel mai apusean promontoriu al Peloponesului, situat la nord-vestul peninsulei, în Elida.

[22] în XXXIV, 12, 10.

[23] Vezi II, 1, 17.

[24] Eleia sau Elida, regiune apuseană a Peloponesului, cuprinzînd, la nord, Elida propriu-zisă, numită şi Coile, Pisatida (Pisatis) în centru, Triphylia, la sud.

[25] Capul Araxos, azi Kalogria, în nordul Eladei şi la gura golfului Calydonios, prelungire a golfului Corinthiac.

[26] Zakynthos, azi Zante, insulă cu un oraş omonim în arhipelagul Ionic. Kephallenia, azi Cefalonia, insulă la nord de precedenta. Ithaca, azi Theaki, insulă lîngă Kephallenia. Echinades, un grup de insule mici la nord de Kephallenia, pe coasta Acarnaniei, în dreptul gurii Acheloului.

[27] Dulichion, insulă din grupul Echinadelor, pomenită de Homer, Odiseia, XVI, 396, Iliada, II, 625.

[28] Messenia, regiune sud-vestică a Peloponesului, la vest de Laconia.

[29] Thyrides, promontoriu sud-vestic al peninsulei Tainaron din sudul Peloponesului.

[30] Capul Tainaron, azi Matapan, este la extremitatea cea mai de sud a Peloponesului.

[81] Sicyonia, regiune nordică a Peloponesului, mărginită la nord cu golful Corinthului, la est cu regiunea Corinthia, la sud cu Phliasia, la vest cu Arcadia şi cu Achaia.

[32] Aceste golfuri din jurul Peloponesului sînt enumerate de la vest la est. Golful Messeniac se află între capul Rhion al Messeniei şi capul Tainaron al Laconiei; golful Laconic între capul Tainaron şi capul Malea, ambele în sudul Peloponesului; golful Argotic, în tre Laconia şi peninsula Argoliei; golful Hermionic, mai mic, for mat de ţărmul Hermionidei la extremitatea peninsulei Argolida; golful Saronk sau Salaminiac, între Argolida şi Attica. De fapt golful Salaminiac era numai partea golfului Saronic dintre insula Salamina şi coasta Megaridei.

[33] Golful Corinthiac, din nordul Peloponesului, începe, spune Strabon, la gura Evenului, rîu al Etoliei, corespunzînd actualului Fidari. Golful se mai numea şi Crissaios, nume care de fapt aparţinea numai părţii din dreptul Crissei, portul sanctuarului din Delfi.

[34] Araxos, rîul de la capul Araxos al Achaiei. Partea de la gura golfului Corinthiac, dintre capul Rhion şi Marea Ionică, se numea golful Calydonios.

35 Rhion promontoriu al Achaiei, la golful Corinthiac, în nordul Pelopone^lui; Antirrhion sau Rhion Molycrion, promontonu pe

coasta opusa.

coasta opusă

36 Promontoriul Drepanon (în greacă numele înseamnă „seceră") se află la țărmul nordic al Achaiei, mai la est de Rhion, fiind cel mai nordic punct al Peloponesului.

37 Patrai, unul din cele 12 oraşe achaice, azi Patras (sau Patrai), situat la sud-vest de capul Rhion. Aigion, oraş al Achaiei, azi Bostița, la țărmul nordic al Peloponesului, la est de capul Drepanon.

88 Rhion Molycrion este capul Antirrhion, vezi nota 35 la această carte.

39 Crissaios, aci înseamnă golful Corinthiac. Vezi mai sus nota 33.

40 Marea Alkyonis este înfundătura golfului Corinthului dintre Megarida şi Beoția. Fraza din text conține şi o lacună semnalată prin puncte puncte.

41 Pholoe, azi Lola, şir de munți între Elida şi Arcadia, în partea dintre muntele Erymanthos şi rîul Alpheus.

42 Azanii, locuitorii Azaniei, regiune în nordul Arcadiei. Parrhasienii, locuitorii Parrhasiei, regiune din sud-vestul Arcadiei.

43 Epeii, populație veche a Elidei, cunoscută încă pe vremea lui Homer, vezi Iliada, II, 619.

44 Este vorba de eroul homeric, vestit pentru înțelepciunea şi elocința sa.

45 Odiseia, XV, 298; trad. Murnu, 394—5.

46 Oraşul lui Nestor, Pylos, vezi nota 98 la această carte.

47 Iliada, V, 345, trad. Murnu, 536.

48 Odiseia, III, 4, trad. Murnu, 5—6.

49 Pamisos sau Amathos, rîu al Triphyliei, care curge pe lîngă Pylos. Există mai multe rîuri cu acelaşi nume, vezi VIII, 5, 6 şi notele 156 şi 157, la această carte.

50 Rîul Amathos, acelaşi cu Pamisos, vezi nota precedentă; are sensul de „nisip de cîmpie".

61 Pylos Amathoeis, este Pylosul din Elida, de pe Pamisos sau Amathos, deoarece epitetul oraşului emathoeis „nisipos" este creat după numele rîului Amathos.

[52] Elis, oraş al Elidei, azi Paleopoli, lîngă Gastuni.

[53] Elida propriu-zisă (Elis) se mai numea şi Elis Coile, sau „Scobi tură" (în latină Elis Cava), pentru a o distinge de întreaga Elidă sau Eleia care cuprindea, pe lîngă această regiune, şi Pisatida şi Triphylia.

[64] Mantineia Arcadiei, azi Grifa sau Gorița, situată între Tegea şi Orchomenos.

55 Tegea, oraş situat în partea de răsărit a Arcadiei, avea un templu-azil închinat Athenei. Azi ruine aproape de Piali.

[56] Heraia, azi Iri sau Agios Ioannes, oraş al Arcadiei.

[57] Cleombrotos, probabil primul (480—479 î.e.n.) din cei trei regi ai Spartei cu acest nume. Cleonymos este un fiu al regelui spartan Cleomenes al II-lea care a trăit în secolul al III-lea î.e.n.

[58] Vezi nota 37 la această carte.

[59] Dyme, azi Kato Achaia, oraş în nord-vestul Achaiei, la vest de Patrai, la gura rîului Piros.

«o $p_{eneuS;\ a}Jt_u$i decît cel din Thessalia, este un fluviu al Pelopone-sului izvorînd din munții Erymanthos şi străbătînd Elida pe la oraşul Elis şi vărsîndu-se în Marea Ionică.

[61] Pisatis sau Pisatida, regiunea centrală a Eleiei. Triphylia, regiu nea sudică a Eleiei. Cauconia, regiune din sudul Triphyliei, în preajma oraşului Pylos.

[62] Triphyli, locuitori ai Triphyliei, regiune din sudul Eleiei. Numele înseamnă „din trei triburi", rpi- „trei" şi ţpuXov însemnînd „trib".

*[s] Tribul minyenilor reprezintă amintirea populației preelenice a mi-nyenilor care, locuind la origine în Beoția, în preajma oraşului Orchomenos, a roit în diferite părți ale Egeei şi, printre altele, şi în Pelopones.

[w] Iliada, II, 615—624.

[65] Kyllene, azi Kyllini, port al Elidei, pe coasta nord-vestică a Peloponesului.

«« Vezi Iliada, XV, 518.

[67] Vezi nota 26 la această carte.

[68] Elison sau Elisa, rîu al Eleiei, la hotarul dintre Elida şi Pisatida. Poate este acelaşi cu Elisus, menționat de Theocrit, 25, 9

[69] Selleeis, rîu al Elidei, ce trece prin Ephyra; este probabil un afluent sudic al Peneului din această regiune.

[70] Ephyra sau Oinoe, pe Selleeis din Elida, pe drumul ce duce la Lasion, se afla probabil lîngă actualul sat Kunagli. Ephyra Thesprotică din Epir, situată pe locul satului actual Messopotamon, la confluenta Acheronului cu Kokytos, la 4 km de coasta Mării Ionice; se numea şi Kichyros. Ephyra Thessalkă, alt nume al oraşului Crannon din Thessalia, azi Palea-Larisa, la sud de oraşul Larisa.

[71] Ephyra, vechi nume al Corinthului, care trecea ca întemeiat de Ephyra, fiica lui Phoroneus.

[72] Lasion, oraş al Elidei, aproape de actualul Kumani, menţionat şi de X e n o f o n, H e l l e n i c a, III, 2, 30.

[73] Boinoa sau Oinoe, oraş al Elidei, poate identic cu Ephyra.

[74] Astyochea, una din soţiile lui Heracles şi mama lui Tleptolemos, sînt figuri legendare menţionate în poemele homerice, Iliada, II, 658; 653.

[75] Iliada, II, 659.

[78] Meges, erou homeric; vezi Iliada, II, 627, E u r i p i d e, Ijigenia în Aulida, 284.

[77] Iliada, XV, 531.

[78] Odiseia, I, 261.

[79] Odiseia, II, 328, trad. Murnu 442 şi urm.

[80] Augeas sau Augias, rege legendar al Elidei, ale cărui grajduri le-a curăţit Heracles, cu prilejul uneia din cele douăsprezece munci la care a fost supus.

[81] Iliada, XI, 738; Murnu, 721—724.

[82] Rîul Selleeis din Sicyona, neidentificat; se presupune un rîu cu un curs scurt, poate izvorînd din Achaia, străbătînd Sicyona şi vărsîndu-se în golful Corinthului. Nici satul Ephyra din apropierea acestui rîu nu mai este menţionat de alţi autori. Cît despre Ephyra din Agraia, regiune din nordul Etoliei, n-a fost identificată.

[83] Sînt ephyrii ajunşi în Thracia, unde exista o altă Ephyra; vezi Iliada, XIII, 301. Perrhaibii, locuitorii regiunii cu acelaşi nume din nordul Thessaliei, la izvoarele rîului Europos la sud-vest de mun-

tele Olympos. Vezi despre J perrhaibi, A. D. Keramopoullos, 'O Srpdcpov, ol IIeppai(3ol xal ol BXâxot, 'ETriarejxovtx^ 'ErceTeplţ TÎjţ <piXo<joţixîjţ Ex^Xa? fou IIave7ricTe(iiou, Atena, ed. 2, ser. IV, 1953—4, 55—59.

[84] Crannoni, locuitorii oraşului Crannon din Thessalia, care avea şi numele de Ephyra. Thesproţii, locuitorii Thesproţiei, o regiune în sud-vestul Epirului în care exista oraşul Ephyra sau Kichyros,

[89] Kichyros, numele mai nou al Ephyrei Thesprotice. Vezi notele 70 şi 84.

[86] Fr. 170 Muller I.

[87] Orchomenos din Arcadia, azi Kalpaki, la nord-vest de Mantineia, Vezi despre această localitate şi Homer, lliada, II, 605, X e n o-phon, Hellenica, VI, 5, 15.

[88] Orchomenos din Beoţia, zis şi Minyeios, oraş aproape de lacul Copais şi de Skripu, vechi centru al minyenilor; vezi lliada, II, 511; IX, 381 etc.

[89] în Samosul tracic, menţionat de Homer, lliada, XIII, 12; e vorba de insula Samothrake, la sud de coasta tracică a Egeii şi la nord de insula Imbros.

[80] lliada, XXIV, 78. De fapt Homer se referă la spaţiul marin dintre insulele Samos (Samothrake) şi Imbros, în care s-a afundat zeiţa Iris la un moment dat, şi în lliada, XIII, 12, Homer înţelege Samothrake prin Samos.

[91] Samos ionic, insulă în marea Icariei, lîngă coasta Asiei Mici, în grupul insulelor Sporade.

[92] Oichalia, numele mai multor localităţi: una în Thessalia, aproape de Tricca; Homer, lliada, II, 730; alta în Messenia, lliada, II, 596; alta în Eubeea, menţionată de Sofocle, Troienele, 354, E u r i p i d e, Heracles furios, 473; alta în Etolia, lliada, II, 596. Nu numai cea din Thessalia, la care se referă Strabon aici, ci fie care din toate celelalte pretindeau că ar fi fost patria lui Eurytos, regele ucis de Heracles.

[93] lliada, II, 730.

[94] Dorion, oraş din nordul Messeniei, presupus azi la Malthi; vezi lliada, II, 594.

[95] lliada, II, 591; Murnu, 585.

[96] Oichalia Arcadiană zisă şi Andania, azi Sandani, în Messenia, pe rîul Pamisos.

[97] Muntele Scollion sau Scollis, azi Santameriotikos, situat în regiu nea Acxoria din nordul Elidei.

[98] E vorba de Pylos de lîngă Scollis, între gura Peneului şi a rîului Selleeis în Acroria. Situarea lui este incertă. Unii (Curtius, Kiepert) îl fixează aproape de Piskini, alţii lîngă Agrapidochori, la confluenţa Ledonului cu Peneul. Versul homeric citat aici este, se pare, apocrif. Explicaţia lui Strabon în legătură cu Pylosul nu este suficient de limpede, pentru că toate cele trei oraşe cu acest nume erau în Pelopones, două chiar în aceeaşi regiune, în Eleia, al treilea în Messenia. Ultimul este socotit patria lui Nestor, cetate recent explorată la nord de Navarin, la Palaeocastro, unde s-a descoperit palatul vestitului erou homeric. Acest Pylos era situat pe Pamisos sau Amathos, Strabon înşelîndu-se cînd îi neagă iden titatea cu oraşul lui Nestor. Cît priveşte celelalte două, unul era situat mai la nord, pe Peneus, la confluenţa acestuia cu Selleeis; acesta este Pylos de lîngă Scollion (poate Scollis?); celălalt, numit şi Lepreatic sau Triphylic, era mai sudic, situat pe coasta ionică, la sud de Alfeu, în părţile Lepreonului, oraş sudic al Triphyliei, lîngă actualul Strovitzi.

[99] Muntele şi capul Coryphasion, în vestul Messeniei, lîngă care se află Pylosul lui Nestor, azi Palaeokastro, nu departe de Navarin.

[100] Lacul Gerenos şi cele două rîuri, Geron şi Geranios, din Elida Coile, nu au fost identificate.

[101] Gerena sau Gerenia din Messenia este identificată de unii autori antici cu Enope homerică, azi Zarnute; altminteri situarea ei este incertă.

[102] Iliada, II, 615; Murnu, 605—609.

[103] Buprasieni, locuitori ai oraşului Buprasion, regiune, oraş şi rîu al Elidei, menţionate de Homer, Iliada, II, 615, şi de alţi autori. Poziţia este incertă. Unii identifică oraşul cu ruinele aflate la sud de actualul Aii Celeby.

[104] Iliada, XXIII, 630, Murnu, 616—617.

[105] In ediţia Didot, apare aici, între croşete, următorul text: „Bupra sion era o regiune a Eleei, avînd, se pare, o localitate cu acelaşi nume, care de asemenea este o parte a Elidei".

106 Această figură de stil se cheamă sinecdocă.

107 Odiseia, I, 344.

108 Odiseia, XI, 496.

109 Iliada, IX, 529.

110 Iliada, II, 625.

111 Fr. 82 (57), Bergk II.

112 Amathusienii, locuitorii oraşului cipriot Amathus (Amathunt), azi Limisso. 113a „Către Afrodita" fr. 35 (21) Kinkel 1.

114 Fr. 358 Ahrens.

115 Fr. 91 Muller I.

116 Hyrmine, localitate menționată de Homer, Iliada, II, 616, identică poate cu ruinele de lîngă Kunupeli. Myrsinos sau Myrtuntion, azi Kionia, aproape de Mazi, atestat la Homer, Iliada, II, 616.

117 Hormina sau Hyrmina, promontoriu la țărmul nord-vestic al Elidei.

118 Stînca Olenia este un lanț de munți între Elida şi Achaia, numit pe vremea lui Strabon Scollis, iar azi Mauri sau Santameri. Vezi Homer, Iliada, II, 617; XI, 757, Hesiod fr. 12 etc.

119 Tritaii, locuitorii Tritaiei, oraş în sudul Achaiei lîngă muntele Scollis, azi Mauri.

120 Lampeia, azi Astras, munte al Arcadiei.

121 Numele oraşului Dyme nu e sigur în text. Pentru această localitate, vezi nota 59.

122 Aleision, pe vremea lui Strabon Alesiaion, este menționat de Homer, Iliada, II, 617, fiind un oraş al Elidei neidentificat. Amphidolida (Amphidolis), regiune a Eleiei la nord de Pisatis.

123 Iliada, XI, 756, Murnu, 739—40. Aleisios, personaj legendar, pretendentul Hippodamiei.

124 Aleisios, rîu probabil în Elida, neidentificat.

125 Dyme Cauconis (Cauconida), adică un oraş „la cauconi", deci în Eleia. Poziția lui este incertă.

128 Rîul Caucon, între Dyme şi Tritaia, afluent al rîului Teutheas din Achaia, neidentificat, dar aflîndu-se în partea de vest a Achaiei, vărsîndu-se în golful Calydonios.

i[27] Teutheas, rîu al Achaiei ce se varsă nu departe de începutul golfului Calydonios.

128 Teuthea, localitate a Achaiei, situată în partea de vest, probabil pe rîul cu acelaşi nume.

129 Templul Artemidei Nemidia, poate Nemidia pentru Nemea.

[130] Lyma, localitate neidentificată, nume incert, în ediția Didot apare în acest loc Dyme.

[131] Acheloos din Achaia, de lîngă Dyme, se varsă în golful Calydonios, nume totuşi nesigur aici. Rîul vestit Acheloos este cel dintre Etolia şi Acarnania, corespunzînd actualului Aspropotamo.

«[2] Fr. 94 Kinkel.

[133] H o m e r, Odiseia, III, 366 şi urmm.; trad. Mumu, III, 496—501. Textul din paranteză este o interpolare. Versul de mai jos este o variantă propusă de criticii poemelor homerice, în locul versului al treilea din acest pasaj.

[134] Descrierea Pisatidei începe în VIII, 3, 12, Cauconia Triphyliei, VIII, 3, 17 (descrierea Triphyliei, VIII, 3, 22).

[135] Pheia, promontoriu cu un oraş cu acelaşi nume pe coasta apuseană a Elidei, la sud de promontoriul Chelonatas, pe locul actualului Katakolon.

[136] Iliada, VII, 135. Iardanos, rîu din Elida, vărsîndu-se lîngă Pheia.

[131] Eurotas, fluviu al Laconiei, azi Basilipotamo, în cursul său inferior

Iri sau Iris.

[138] Asea, localitate din sudul Arcadiei în Megalopolitis, la est de oraşul Megalopolis.

[139] Bleminatis (-ida), regiune în nordul Laconiei, aproape de Arcadia.

[140] Helos, localitate a Laconiei, azi Ellos sau Helles, menționată de Homer, Iliada, II, 584.

[141] Gytheion, azi Paleopolis sau Pasabos, port al Laconiei pe țărmul nord-vestic al golfului Laconic.

[142] Acraia sau Aaiai, oraş al Laconiei situat pe coasta răsăriteană a golfului Laconic, corespunzînd actualului Kokkinio.

[143] Ladon sau Ledon, fluviu al Arcadiei, azi Ruphia, afluent al Alpheului, ed. Didot dă varianta Keladon.

[144] Erymanthos, fluviu al Arcadiei la hotarul cu Elida, afluent al Alfeului, corespunzînd actualului Diminitza sau Azikolos.

[145] Phrixa, oraş al Triphyliei pe Alpheus, azi Paleofanaro.

[146] Pheia, vezi mai sus nota 135. Epitalion, oraş al Elidei; vezi şi X e n o f o n, Hellenka, III, 2, 29.

[147] Alfeul (Alpheus), fluviu al Peloponesului, străbate Arcadia şi Elida, vărsîndu-se în Marea Ionică la sud de promontoriul Pheia. La gura sa este Dumbrava sfîntă a Artemidei, numită, după rîu, Alpbeionia sau Alpheiussa.

[148] Makistia, regiunea oraşului Makistos, vezi, mai jos, notele 152 şi 153.

[149] „Un alt rîu Chalkis" înseamnă că de fapt erau două cu acest nume, unul în Elida, curgînd prin oraşul Chalkis de aici, şi altul în Triphylia. Ultimul este menționat de H o m e r, Odiseia, XV, 295.

[150] Crunoi (apă şi loc cu acelaşi nume) în regiunea Triphylia a Elidei, lîngă actuala Taula.

[151] Oraşul Chalkis din Elida, în Triphylia, azi se pare Agulenița.

[152] Samicon, fortăreață pe țărmul Triphyliei, azi ruine pe muntele Caiaffa.

[153] Makistos, acelaşi cu Samicon, vezi nota precedentă.

[154] Oraşul Skillus, azi Krestena, oraş al Triphyliei lîngă muntele Phellon, avînd un vestit templu al Artemidei cu epitetul Skilluntia; N. Y a-l o u r i s, 'AvaaxaşTj vaou SxiAXouv-aaț 'A&7)văț, Maţîou XxiXXouvrtas; HpaxTtxd T7Jt; ev [J]A&^vatg 'Apya.irjXoyy.yiQ 'I^Tcapsiaq, Atena, 1960, pp. 174—176, arată că sanctuarul Athenei din Scillunt, de care vorbeşte Strabon în acest loc, a fost ridicat de Artemisa în cinstea Artemidei.

[155] în ediția Teubner în acest loc apare substantivul comun tpeXXâSva „pietroasă"; în ediția Didot, numele este propriu 2>s),X<ova, ceea ce ar însemna să se traducă „în regiunea Phellona".

[156] Amathos sau Pamisos, sau Mamaos şi Arcadicos, pe vremea lui Strabon, este un rîu al Triphyliei care se varsă în Anigros mai sus de mlaştina Kaiaffa de azi.

[157] Pamisos, două rîuri cu acest nume în Messenia, unul care uda cîmpia Macaria, corespunde rîului actual Mavrozumhos, al doilea este mic şi rapid şi trece pe lîngă Leuctron al Laconiei, pentru care s-au certat lacedemonienii cu messenienii.

[158] Mintha, munte al Triphyliei aproape de Pylos, azi probabil Alvena. sau poate Smerna.

[159] Neda sau Aulon, azi rîul Buzi, în Triphylia, la hotarul cu Messenia. isc Hypana, oraş al Triphyliei. Lipsesc alte informaţii.

[161] Tympaneai, la Polybios Typaneai, oraş al Triphyliei, situat lîngă muntele Typaion, între Skillus şi Alfeu.

[162] Dalion, azi rîul Longo al Triphyliei, afluent al Alfeului. Acheron, un alt afluent al Alfeului (Rufia), sau vreun altul mai spre apus de Alfeu.

[163] Pentru că Acheronul era considerat şi unul din fluviile Infernului; vezi Homer, Odiseia, X, 513.

[164] Lepreon, oraş în sudul Triphyliei ale cărui ruine se văd lîngă Strovija. Vezi şi Her od o t, IV, 148; Thucydides, V, 31.

[166] Annios, nume de rîu necunoscut din altă parte. Probabil este o formă coruptă pentru Anigros; vezi nota 181 la această carte. Templul lui Poseidon Samios se află la Samibon (Makistos).

[166] Odiseia, III, 4 şi urm., Murnu, 5—9.

[167] Kyparissieni, locuitorii oraşului Kyparissiai din nordul Messeniei pe ţărmul golfului Kyparissios şi la nord de capul Kyparission.

[168] Makistos sau Platanistos, de fapt Samicon; vezi şi nota 148 la această carte.

[169] Homer îi menţionează între leîegi şi pelasgi în lltada, X, 42Ş.

[170] Despre cauconiţi, vezi XII, 3, 5; despre cauconii din Asia în general, vezi XII, 8, 4.

[171] Fr. 16 (15) Lehrs.

[172] Fr. 16 (15) Lehrs.

[173] Este vorba probabil de Sotades Maronita, din Creta, care a trăit sub primii Ptolemei, autor de poezii satirice.

[174] Paroreaţii (Paroreatai), după nume „cei de pe lîngă munte", sînt locuitori ai Triphyliei aşezaţi în împrejurimile oraşelor Lepreon şi Makistos, pînă la mare, aproape de templul lui Poseidon Samios.

[75] Nimfele Anigriade sînt nimfe tămăduitoare, localizate în grota de la Samicon din Triphylia Peloponesului, aproape de izvoarele rîului Anigros. După Hesychios, âviyp<5ţ înseamnă SuCTcoSyjţ „rău mirositor". Pausanias, V, 5, 11, precizează că bolnavii de exeme, după rugăciuni şi promisiunea unei jertfe către nimfe, treceau rîul Anigros şi rămîneau în acesta erupţiile de pe piele.

176 Atlantidele, fiicele lui Atlas, sînt legendarele Hesperide, Hyade şi Pleiade. Dardanos, personaj legendar, fiul lui Zeus şi al Electrei, fiica lui Atlas.

177 Aceste dumbrăvi de pe țărmul Triphyliei nu sînt consemnate, se pare, de alți autori.

178 $p_{en}j$-$_m$ fortăreața Samicon vezi nota 152 la această carte. Oraşul Samos, menționat şi de Stesichoros, a fost situat pe locul fortăreței.

179 Arene, oraş al Triphyliei menționat de Homer, Iliada, II, 591. Strabon înclină să-1 identifice cu Samicon.

180 Iliada, II, 561.

181 Rîul Anigros, anterior Minyeios, izvorăşte din muntele actual Smerna şi se varsă în partea sudică a mlaştinii Kaiaffa.

182 Iliada, XI, 721; traducere Murnu, 705—706.

183 Meiampus, vestit vraci legendar grec, din familia regală a oraşului Pylos. El a vindecat cu ajutorul eleborului pe Protide, fiicele lui Proitos, regele Argosului, de nebunia care le-o provocase Hera.

184 $p_{en}t_{ru\ c}$j lepra se numea în greacă „alphos".

185 $p_{en}t_{ru}$ Anigros, vezi nota 181 la această carte. Mimnyeios este un nume cu sensul „care aduce aminte".

186 Urmaşii argonauților se chemau uneori minyeni, pentru că şeful lor Iason era din Iolcos, iar locuitorii acestui oraş ca şi ai oraşului Orchomenos din Beoția se chemau în general minyeni.

187 Aipasion, cîmp în Triphylia, necunoscut din altă sursă.

188 Xheras, fiul lui Autesion, urmaş al lui Polynice; vezi H e r o d o t, IV, 147. Vezi aceeaşi genealogie dată de Pausanias, IX, 4, 15.

189 Thera, numită înainte Calliste „Cea foarte frumoasă" (vezi şi H e r o d o t, IV, 147), azi Santorin sau Thira, este o insulă vulca nică din Sporade; vezi şi Callimachos, Epigrame, 27. Vulcanul său este încă activ.

190 lardanos, fluviu în Triphylia, menționat de Homer, Iliada, VII, 735; corespunde, se pare, rîului de azi Skafidia.

191 Stîncile Achaia (poate Chaiai), în Triphylia, sînt stîncile actuale Kaiaffa.

192 în VIII, 3, 19.

193 Stesichoros, fr 44; V. L. S a u l n i e r, Sur quelques vers de la Saul-

saye, „Bulletin de l'Association G. Bude", Paris, 1959, pp. 299—301, arată "că Strabon, VIII, 3, 20, citind pe Stesichoros, fr. 44, şi pe Pausanias, VII, 3, 13, a inspirat pe Maurice Seeve în vers. 64—68. Vezi acelaşi text, fr. 222 Bergk. IM Zefirul este vînt ce bate dinspre apus, iar insula ionică Samos se află în partea de răsărit a Mediteranei.

195 Theorii, deputaţi oficiali ai statelor greceşti trimişi fie să asiste la jocurile olympice etc, fie pentru a consulta un oracol, fie ca trimişi, ambasadori care să intermedieze diverse probleme interstatale.

196 Sphagia, aceeaşi cu Sphacteria de altădată, azi Sphagia, o mică insulă lîngă coasta Messeniei, la Navarin, în fata oraşului Pylos.

197 Rîul Akidon din Triphylia, după Strabon, se varsă în mare, după Pausanias este un afluent al Anigrului.

198 Chas(i), oraş al Triphyliei, lîngă Lepreon menţionat de Homer, lliada, VII, 133.

199 Cîmpia Aipasion, vezi nota 187 la această carte.

200 Război din vremurile eroice. Vezi Homer, lliada, VII, 133 şi urm.

201 lliada, 133, Murnu, 129-131.

802 Keladon, rîu al Elidei; vezi Homer, lliada, VII, 133. Pheia, vezi nota 135 la această carte; vezi şi lliada, VII, 135; Thucy-d i d e s , II, 25; VII, 31.

203 Kyparissia(i) Triphyliei, azi Arkadia. Pyrgoi sau Pyrgos, oraş al Triphyliei, azi ruine nu departe de gura rîului Neda; n-are nici o legătură cu actualul oraş Pyrgos de pe vatra anticului Letrinoi în Pisatida.

204 Lycaion, azi Diaphorti, munte în sud-vestul Arcadiei, cu un templu al lui Zeus; vezi T h u c y d i d e s, V, 16 şi 54.

205 Phigalia, oraş al Arcadiei lîngă Pavlitsa de azi, menţionat şi de Pausanias, VIII, 42, 6.

206 lliada, IX, 153; Murnu, 153.

207 Kyparisseis sau Kyparissiai, oraş pe coasta ionică, în nordul Mes seniei.

208 Erana, azi Aghia Kiriaki, oraş al Messeniei, pe coastă, în dreptul insulei Prote.

[209] Arene Pyliaca, oraş lîngă Pylos din Elida, pe fluviul Minyeios, vezi Homer, lliada, II, 591; XI, 723.

[210] Capul Platamodes, Cap al Messeniei, probabil Kihia de azi. Este acelaşi cu promontoriul Kyparissios al lui Ptolemeu.

[211] Prote, azi Prodano, insulă a Messeniei, la sud de capul Kyparission, aproape de oraşul Erana.

[212] lliada, II, 591, Murnu, 581—586.

[213] Homer, lliada, XI, 710; Murnu, 694—695. Thryoessa şi Thryon sînt numele vechi ale oraşului. Epitalion de la gura Alpheului în Triphylia, după cum spune Strabon în continuare.

[214] Aipy, localitate sau loc întărit din teritoriul lui Nestor menționat de Homer, lliada, II, 592. E desigur Aipion, ale căror ruine se văd lîngă actualul Mazi.

[215] Margalai, probabil aceeaşi cu Margana lui Diodor din Sicilia, loca litate în Triphylia, neidentificată. Amphidelia, regiune a Elidei, men ționată de Xenofon, Hellenica, III, 2, 30 etc.

[216] Helos, în Laconia, pe coasta golfului Laconic, într-un „loc băltos" (gr. helos). Aigialos, nume pe care îl avea la origine Achaia şi pe care îl purtau şi unele oraşe de pe „malul mării" (gr. aigialos). Aipy înseamnă „loc prăpăstios", vezi mai sus nota 214.

[217] lliada, XI, 710.

[218] Kyparissia(i) din Messenia era situată pe coasta nord-vestică a Mes seniei, la nord de capul Kyparission, în golful Kyparissios.

[219] Amphigeneia, menționată şi de Stephanos Bizantinul, oraş al Ma-
| kistiei, în Elida, neidentificat.

[220] Hypsoeis, localitate a Makistiei, cu poziție incertă, probabil pe muntele situat lîngă actuala Sulima, în partea Messeniei din vecinătatea Triphyliei.

[221] pteleon, oraş al Triphyliei, colonie a oraşului Pteleon din Phthiotida Thessaliei, probabil actualul Ftelia; vezi şi T h u c y d i d e s , V, 18,

[222] lliada, II, 697, Murnu, 686—687.

[223] Pteleasion, teren împădurit pe locul Pteleonului din Triphylia, deci în părțile Fteliei actuale.

[224] lliada, II, 584.

[225] Alorion, loc sau localitate în Triphylia, neidentificat. Helos, ca ter men comun, înseamnă „mlaştină".

226 Dorion, munte în nordul Messeniei, lîngă oraşul cu acelaşi nume.

227 Oluris sau Olura, oraş al Messeniei, după unii, acelaşi oi Dorion, pe rîul Kyparisseis, cu poziţie incertă.

228 vezi notele 100 şi 104.

229 Vezi Homer, Iliada, II, 591.

230 Odiseia, XV, 295 şi urm.; Murnu, 389—395; Odiseia, XV, 298.

231 Odiseia, IV, 671; Murnu, 890—891.

232 Uiada, XI, 677; Murnu, 661—662.

233 Uiada, XI, 681.

234 Uiada, XX, 681.

235 Uiada, XX, 756; Murnu, 740—741.

236 Uiada, XI, 758.

23T Iliada, XI, 697 şi urm. Murnu, 681—685.

238 Homer, Iliada, II, 618 şi urm.

239 Întrecerile Olympice ţinute la Olympia, în Elida, nu confereau alt premiu învingătorului decît o cunună de laur, de aici „întreceri corolare" sau „pentru cunună".

240 Kypselos, tiranul Corinthului, din familia Bacchiazilor, a domnit între 657—627 î.e.n. După el a urmat fiul său Periandros, instaurîndu-se astfel la tron familia Kypselizilor, care a domnit peste 70 de ani.

241 Statuia colos a lui Zeus din templul său din Olympia măsura 12 m înălţime. Lucrată în aur şi fildeş, această statuie a constituit opera de glorie a marelui sculptor atenian Phidias, pe care acesta a realizat-o în jurul anului 488 î.e.n. Templul lui Zeus din Olympia a fost construit din calcar local, în secolul al V-lea î.e.n., de arhitectul peloponesiac Libon din Eleia, fiind un exemplu tipic de ordine şi austeritate dorică, atenuată de coloanele de marmură şi de decor.

242 Numele pictorului Panainos, colaboratorul lui Phidias, în mai multe codice apare ca Pandainos, Pandeinos.

243 Homer, Uiada, I, 528 şi urm. Murnu, 524—526. Urmează un text interpolat redat de noi în paranteză. Versurile citate în cadrul lui provin din Uiada, VIII, 193.

244 Prima Olympiadă a avut loc în 776 î.e.n. la care Coroibos a fost învingător.

[245] A XXVI-a Olympiadă, pornind de la prima care a avut loc în 776 î.e.n., a avut loc în 672 î.e.n.

[246] lliada, XI, 677.

[247] Messenii au avut de suportat trei războaie contra Spartei; vezi nota 337.

[248] Salmone, oraş al Pisatidei pe Enipeus (probabil azi Lasteniţa), situat mai sus de actuala Karatula.

[249] Pisa, oraş şi izvor al Pisatidei, în JElida, menționat şi de P i n d a r, Olympice, 1, 28; Herodot, II, 7 etc. Izvorul pe vremea lui Strabon se numea Bisa.

[250] Ossa şi Olympul de lîngă Pisa, în regiunea Pisatidei, din Elida, nu sînt consemnați în alte izvoare.

[251] Kikysion, cel mai mare din cele 8 oraşe ale Pisatidei; situarea lui este incertă, probabil în preajma actualei Vilița.

[252] Fr. 90: (70) Bergk III.

[253] lliada, XXIV, 544.

[254] Piesa Ion a lui Euripide este pierdută, păstrîndu-se doar cîteva frag mente. Cel de aici poartă numărul 294 Nauck.

[255] Fr. I, 653 Dubner.

[256] Fr. 596 Ahrens.

[257] Enipeus, rîu al Pisatidei, azi probabil Lesteniţa, afluent al Alpheului.

[258] H o m e r, Odiseia, XI, 238.

[259] Fr. 15 Diibner.

[860] Heracleea, unul din cele opt oraşe ale Pisatidei, probabil lîngă actuala Bruma.

[261] Kvtherios, rîu al Pisatidei, pe lîngă Heracleea, neidentificat.

[262] Nimfele Ioniade, care îşi aveau un templu lîngă fluviul Pisatidei Kvtherios, sînt imaginate ca divinități tămăduitoare. însuşi numele lor provine de la iaomai „a vindeca".

[263] Arpina, unul din cele opt oraşe ale Pisatidei, pe rîul Parthenias, după Pausanias, pe rîul Harpinates, la apus de Parthenias.

[364] Parthenias, rîu al Pisatidei din Elida, neidentificat.

[265] Heraia, în ediția Didot Phereia; vezi nota 56 la această carte.

[266] Kikysion, vezi nota 251 la această carte.

[267] Dyspontion, unul din cele opt oraşe ale Pisatidei, pe drumul ce duce de la Elis la Olympia, a2i poate Skaphidi.

268 pholoe, vezi nota 41 la această carte.

269 pylia, regiunea oraşului Pylos; Pyliace, părțile acestei regiuni.

270 Erymanthos, vezi nota 144 la această carte.

[271] Fr. 15 Miiller II.

272 Oxylos, vezi nota 16 la această carte.

[873] Temenos, este unul din şefii Heraclizilor care au cucerit Peloponesul, obținînd la sorți Argosul (în secolul al XII-lea î.e.n.)

[u] Iphitos, regele Elidei, care în 884 î.e.n. a restabilit jocurile olympice instituite, după legendă, de Heracles. «75 Pheidon, tiran al Argosului într-o perioadă nesigură, poate în sec. VII—VI î.e.n. Vezi şi H e r o d o t , VI, 127.

[876] Adică depuneau armele la intrarea pe teritoriul elean şi le reprimeau cînd ieşeau de pe acest teritoriu. Messene, oraş principal al Messeniei, ale cărui ruine se află lîngă satul actual Mavromati, pe muntele Ithome.

[877] Neleizii, fiii lui Neleus. De fapt însuşi Neleus trece drept cuceritorul Messeniei şi fundatorul oraşului Pylos din această regiune, după ce a fost izgonit de fratele său Pelias, din Iolcos, cucerit împreună de la Aison. Sînt întîmplări din timpurile eroice.

[878] Melanthos, fiul lui Neleus, rege al messenilor şi al eleienilor, s-a refugiat în Attica la întoarcerea Heraclizilor; vezi nota 12 la această carte.

[279] Golful Asinaios este acelaşi cu golful Messeniac, primul dinspre apus dintre cele două mari golfuri din sudul Peloponesului.

280 Asine, azi Koroni, oraş din sudul Messeniei, pe țărmul sud-vestic al golfului Messeniac sau Asinaios, aproape de promontoriul Acritas.

[281] lliada, IX, 150 şi urm.

[282] lliada, II, 582.

283 phereenii sau pharaiații, adică locuitorii oraşului Pherai, poate Phara sau Pharai (azi Kalamita) din Messenia; vezi H o m e r, lliada, II, 582.

[284] Messene, cum se mai numeşte Messenia, se află „dincolo" de Tri-

phylia, adică la sud de această regiune a Eleiei, potrivit ordinei în care decurge expunerea lui Strabon.

285 Aigaleon, munte al Messeniei ce se întinde pe lîngă țărmul mării de la Kyparissiai la Pylos.

286 Eurymedon, strateg atenian, prieten al lui Cleon; a fost însărcinat cu comanda flotei ateniene în cursul expediției din Sicilia în timpul războiul peloponesiac, în 425 î.e.n.

287 Stratocles, nume de arhonte atenian.

288 Vezi nota 207. în continuare urmează o lacună semnalată prin trei puncț|,

289 Sphacteria, vezi nota 196 de la această carte. Evenimentul la care se referă Strabon a avut loc în timpul războiului peloponesiac, în anul 425 î.e.n.

290 Strophades, două insule mici lîngă țărmul apusean al Messeniei, în fața Kyparissiei.

291 T h u c y d i d e s , IV, 3, 4; IV, 41.

292 Methone sau Mothone, oraș și port în sudul Messeniei pe coasta ionică, azi Mothoni—Modon; vezi și T h u c y d i d e s, II, 25.

293 $p_{e\zeta}j_{as}$os al Messeniei (Methone) este menționat de Homer în lliada, IX, 152, 294.

294 Acritas este muntele Aghios Demetrios de azi și, în același timp, promontoriul Gallo, capătul peninsulei apusene din sudul Peloponesului, care desparte Marea Ionică de golful Messeniei.

295 Asine din golful Messeniac, azi Koroni, vezi nota 280 la această carte. Asine Hermionica, azi probabil portul Tolon, în Argolida, la țărmul golfului Hermionic din Egeea.

296 Thyrides, la plural, probabil așa se numesc stîncile promontoriului din apusul capului Tainaron din Laconia. Corespund actualului Cavo Grosso.

297 Kinaithion, o parte a promontoriului Thuride, azi Cavo Grosso, după unii cea de sud, după C. Miiller, partea de mijloc corespunzînd actualului Kunos.

298 Oity'os sau Boitylos, azi Bitylon, oraș în Laconia pe țărmul golfului Messeniac, la poalele munților Taigetos.

299 Leuetron, oraș al Laconiei la golful Messeniac (vezi Leuctra la

Plutarh, Vel., 20), colonie a Leuctrei din Beoția, azi Lefka, sau Istechia; vezi şi X e n o f o n , Hellenica, V, 4, 33.

300 Cardamyle, azi Scardamula, oraş al Messeniei, în golful Messeniac.

301 Thuria, azi ruine pe colina satului Paleocastro, oraş al Messeniei vecin cu Pherai sau (Pharai). Gerena sau Gerenia, localitate a Messeniei, din apropiere de Pherai, neidentificată precis. După Strabon ar fi aceeaşi cu Aipeia.

302 în VIII, 3, 7.

303 Tricca, azi Trikkala, vechi oraş al Thessaliei, vestit pentru cultul lui Asclepios; vezi Homer, Iliada, II, 729.

304 Charadra, localitate a Messeniei, probabil ruinele de pe capul actual Trachela. Thalamai (Boiotoi) localitate în golful Messeniac, în actuala vale Milia.

sos Nedon, rîu ce curge prin Messenia, pe lîngă Pherai, deci pe lîngă Kalamata de azi.

306 Poiaessa, localitate în Laconia necunoscută din altă sursă şi neiden tificată.

307 Nedon, o localitate a Messeniei, neidentificată.

308 Teleclos, rege al Spartei din familia Heraclizilor, unul din strămoşii îndepărtați ai regelui Leonidas; vezi H e r o d o t , VII, 204.

309 Echeai, aşezare în Laconia, cu locul incert. Tragion, oraş probabil al Laconiei, neidentificat.

310 Enope, oraş al Messeniei menționat de Homer, Iliada, IX, 150, 292. Pellana, cu care este identificat de unii, se află în Laconia, la fel de incert locul; ultima localitate este menționată de Xeao{oa,Hellenica, VII, 5, 9.

311 Hira, sau Hire, oraş al Messeniei menționat de Homer, Iliada, IX, 150, 292. Strabon o fixează în Arcadia, aproape de Megalopolis, alții pe locul oraşului Abia în Laconia.

312 Megalopolis, oraş al Arcadiei, nu departe de Laconia.

313 In VIII, 3, 6.

314 Mesola, oraş al Messeniei în golful Messeniac, între Messene şi Taiget.

815 Aipeia, oraş al Messeniei, menționat de Homer, Iliada, IX, 152, 294, identificat de Strabon cu Thuria, nota 301 la această carte.

316 Thuriates este un alt nume al golfului Messeniac.

317 Rhion este una şi aceeaşi localitate cu Asine lîngă actualul Koroni. Vezi nota 280.

318 Antheia, oraş al Messeniei, menționat de Homer, Iliada, IX, 151, 293, probabil acelaşi cu Thuria; vezi nota 321 la această carte.

319 Aipeia, oraş al Messeniei identificat de unii cu Methone, port al Messeniei, azi Mothoni—Modon, de alții cu Asine.

320 Asine, vezi nota 280 la această carte.

321 Corone, azi Petalidi, oraş al Messeniei, în golful Messeniac, la poa lele muntelui Mathia. Identificat de unii cu Pedasos homeric (Iliada IX, 152, 294).

322 Pamisos, azi Dipotamo, rîu al Messeniei.

323 Macaria, cîmpie a Messeniei, înseamnă „Fericită".

324 E vorba de un rîu mic, Pamisos, din Laconia de lîngă Leuctron.

325 Vezi nota 299. Evenimentul despre care este vorba a avut loc în anul 338 î.e.n.

323 In VIII, 3, 14.

327 Fr. 20 Muller II.

328 Cresphontes, unul dintre Heraclizi, rege al Messeniei şi soțul Meropei, fiica lui Kypselos, regele Arcadiei. Din piesa lui Euripide cu acest titlu nu se păstrează decît cîteva fragmente.

329 Stenyclaros, azi Nisi, oraş al Messeniei, pe Pamisos, la sud de Messene, şi reşedința regilor messenieni, distrus în primul război messeniac.

330 Hyameitis, unul din cele cinci oraşe în care a divizat Cresphontes Messenia, necunoscut din altă parte.

331 Acrocorinthos, munte şi cetățuie a Corinthului; vezi şi X e n o f o n, Hellenica, IV, 4, 4, P lut arh, Cleomenes, 16.

S32 vezi VII, 5, 5.

333 Philippos, fiul lui Demetrios, este Philippos al V-lea, regele Macedoniei, urcat pe tron în 221 î.e.n. El a supus aproape întreaga Grecie, dar a părăsit-o silit de romani, care au cîştigat asupra lui bătălia de la Kynoskephalai în 197 î.e.n.

334 Corinthul a fost distrus de romanii conduşi de L. Mummius în 146 î.e.n. A fost reclădit de împăratul Augustus şi transformat în Colo-

„ia Laus lulia, numele Corinthus rămînîndu-i însă în vigoare şi după aceea. 335 Messena, azi Mavromati, oraş capitală a Messeniei, a fost cucerită de lacedemonieni la sfîrsitul primului război messeniac în 724 r.e.n. După bătălia de la Leuctra, Epaminondas a eliberat Messema şi a reclădit Messena, în 370 î.e.n. Philippos al Il-lea, fiul lut Amyntas, este tatăl lui Alexandru cel Mare. După bătălia de la Cheronea dm 388 î.e.n., în care i-a biruit pe thebani şi pe atemem, el şi-a exercitat hegemonia asupra întregii Grecii inclusiv asupra Pelopo-nesului.

336 Limnai, oraş al Messeniei, la hotarul cu Laconia pe locul unde se află azi Bolymnus, lîngă muntele Gomo.

337 R$_{ă2}$boiul messeniac constă de fapt din trei războaie susţinute de messenieni contra lacedemonienilor. Primul a început în 743 I.en, încheindu-se prin luarea Ithomei şi supunerea Messeniei m 724. In al doilea, început în 645 î.e.n., messenienii au apărat citadela Ira asediată, căzută pînă la urmă în 628 în mîinile lacedemonienilor. în 464 î.e.n. messenienii s-au revoltat din nou şi, după 6 ani ae hărţuieli, au fost siliţi să se supună iarăşi, în 458 î.e.n.

338 Fr. 5 (3. 4.) Bergk II.

339 Aristocrates, rege prin 680 î.e.n. în Orchomenos al Arcadiei, azi Kalpaki, la nord de Mantineia.

3^0 Pantaleon, fiul lui Omphalion, rege al eleienilor; vezi şi H e r a c l e i -] e s, fr. VI Muller II. ^ Fr. 8 Bergk II. Erineos, localitate din Attica, de lîngă Eleusis.

$^{s}<^{2}$ Fr. 2(1) Bergk II. 3« Fr. 55 Muller I. ^{m} Fr. 10 Muller, la Aman.

^{3}« Muntele Taygetos, azi Maina sau Pentedactylo, lanţ de munţi înalt de aproximativ 2 400 m care brăzdează Laconia dinspre nord spre sud, terminîndu-se cu capul Tainaron (Matapan). 346 Sparta, Amyclai, azi Tsauşi, şi Pharis, oraşe ale Laconiei pe Eurotas. M7 Capul Phycus al Cyrenaicei este un promontoriu de pe coasta Cyrenaicei, în dreptul capului Tainaron al Laconiei. >» Onugnathos sau „Falca Măgarului", azi peninsula Elaphonisi, la «sta sudică a Laconiei; peninsula răsăriteană, din cele trei cu care co:

se termină Peloponesul spre sud, se ramifică în două peninsule mai mici, ramificația apuseană este Onugnathos.

[349] Kythera, azi Cerigo, insulă în sudul Laconiei, în fața peninsulei Onugnathos.

[350] Eurycles, conducătorul lacedemonienilor pe vremea lui Strabon, puțin cunoscut.

[351] Corycos, azi capul Buso al Cretei.

[362] Psamathos, port al Laconiei situat puțin mai la nord de capul Tainaron (Matapan) pe coasta golfului Laconic.

353 Eurotas, vezi nota 137 la această carte.

[354] Acraia şi Gytheion, vezi notele 142 şi 141 la această carte.

[355] Helos, vezi nota 140 la această carte.

[356] lliada, II, 284.

[357] Heiios, fiul eroului grec Perseu, fiul Danaei şi al lui Zeus. Deci întemeierea oraşului intră în legendă.

[358] Leuke sau „Alba", cîmpie a Laconiei.

[359] Kyparissia Laconiei, oraş situat în golful Laconic la sudul peninsu lei actuale Xyli.

[360] Boia sau Boiai, azi Vatika, oraş al Laconiei. Maleai, oraş lîngă pro montoriul Malea (azi Malia), la extremitatea peninsulei răsăritene a Peloponesului.

[361] Asopos, oraş al Laconiei, pe țărmul de est al golfului Laconic, la sud de cetatea Kyparissia.

[362] Messe, oraş al Laconiei menționat de Homer, lliada, II, 582, port pe coasta laconiană a golfului Messeniac, azi Metapan.

[963] Messoa, parte a oraşului Sparta, neidentificată.

[364] Limnaion, cartier al Spartei, neidentificat.

[365] în VIII, 4, 1.

» lliada, XIX, 392. [3:7]

Fr. 77(55) Lehrs. ** Fr.

77(55) Lehrs. *» Fr.

105 Mein.

[370] Philetas, 18.

[371] Fenomenele, 153.

[3,2] Cunoscut numai din Strabon.

[373] Augeiai, oraş al Laconiei în regiunea Aigytis, pe cursul superior al văii Eurotas, menţionat de Homer, Iliada, II, 583, mai tîrziu numit Aigaiai sau Aigys; ruinele sale se văd azi lîngă Kutumo.

[374] Las, oraş al Laconiei pe coasta de vest a golfului Laconic, la sud de Gytheion; ruinele sale se văd azi pe o colină aproape de Passova.

[375] Fr. 18 Miiller II. Eurysthenes şi Procles sînt fiii gemeni ai lui Aristodemos, unul din cei trei şefi al Heraclizilor care, după legendă, au cucerit întreg Peloponesul prin secolul al XH-lea î.e.n. Urmaşii lui Eurysthenes erau socotiţi Agizii, iar ai lui Procles, Eurypontizii, familii domnitoare în Laconia.

[376] Oxylos, întors în Pelopones odată cu Heraclizii, cu oaste etoliană, i-a sprijinit pe aceştia să alunge pe ionieni din Pelopones. Ionienii s-au aşezat atunci pe coasta apuseană a Asiei Mici.

[377] Agis, fiul lui Eurysthenes, rege al Spartei prin secolul al Xl-lea î.e.n., întemeietorul dinastiei Agizilor din Sparta.

[378] Hiloţii erau sclavi publici la Sparta; vezi şi T h u c y d i d e s, I, 101. Obîrşia numelui nu este cea înfăţişată de Strabon aici. Terme nul hilot face parte din aceeaşi familie de cuvinte ca aoristul heilon „am prins", deci hiloţii provin la origine din prizonieri.

[379] Acheii din Phthiotida, o regiune a Thessaliei, au coborît spre sud şi au ocupat de la ionieni coasta nordică a peninsulei numită de mai înainte Aigialos (ţărmul), apoi, după ei, Achaia, în secolul al XH-lea î.e.n.

[380] Odiseia, III, 249, 251.

[381] Philonomos, figură legendară care a predat Laconia dorienilor.

[382] Achaia este regiunea din nordul Peloponesului, între golful Corinthului la nord, Elida în vest, Arcadia în sud şi Sicyonia în est. Această regiune a fost ocupată anterior de ionienii care i-au zis Aigialos „Ţărmul".

[383] In VIII, 7, 1 şi urm.

[384] Lycurgos, rege spartan, fiul lui Eunomos, a fost un vestit legislator al lacedemonienilor (884 î.e.n.).

[385] Este vorba de cele trei hegemonii care au urmat celei ateniene din secolul al V-lea î.e.n.: cea spartană după războiul peloponesiac, cea

thebană din vremea lui Epaminondas şi cea macedoneană a lui Phi-lippos II şi a urmaşilor săi.

386 Laconia este supusă de romani odată cu întreaga Eladă, în 146 î.e.n.

387 Eurycles, şef din Pelopones, prieten cu Caesar, necunoscut din altă sursă.

388 Fr. 91 Miiller I.

389 Fr_ 19 Muii$_{er}$ n.

390 Este vorba de regele Pausanias care după ce a domnit la Sparta în 409—397 î.e.n., a fost silit să se exileze la Tegea, unde a scris un tratat despre instituțiile spartane, luînd atitudine defavorabilă eforilor.

391 Fr. 452 Diibner.

892 Fr. 452 Dubner.

393 „Cresphontes", fr. 452 Dubner.

394 „Cresphontes", fr. 452 Dubner.

395 Fr. 5 (3—4) Bergk II.

396 „Cresphontes", fr. 452 Dubner.

397 „Cresphontes" fr.; 452 Dubner.

«98 Messaii Triphyliei, necunoscuți din altă parte.

399 lliada, 581; Odiseia, IV, 1.

400 Caieta este de fapt un nume comun şi înseamnă „peşteră", aici folosită în sensul de închisoare".

401 Kooi înseamnă „vizuini" de animale.

«» lliada, I, 268.

403 Odiseia, XX, 13.

404 Odiseia, XXI, 15—16.

405 Odiseia, III, 488.

406 Odiseia, III, 487 şi urm.

407 Odiseia, II, 359. In fraza ce urmează apare o lacună în text sem nalată prin trei puncte.

408 Egina (Aigina) insulă în golful Saronic. Epidauria, regiune din ju rul Epidaurului; vezi T h u c y d id es, V, 54, 55.

409 Delion, azi Kamilo, în Laconia.

410 Minoa, fortăreață a Laconiei, în peninsula Monemvasia, pe țărmul egeic al peninsulei ce se termină cu Capul Malea. Minoa, promon toriu al Megaridei şi un port cu acelaşi nume.

411 Epidauros Limera, oraş al Laconiei situat între capul Limenaria şi Monemvasia.

«2 Fr. 165 Miiller II.

413 Prasiai, oraş argian la golful Argolic cu poziția incertă; unii îl iden tifică cu Paleocastro din apropierea satului Tyrus. Temenion, aşezare în golful Argolic, neidentificat.

414 Ierna este rîu, lac şi oraş în Argolida; vezi E s h i l, Prometeu, 652.

415 Heraion, templul Herei din Argolida, se afla în imediata apropiere de oraşul Argos; vezi H e r o d o t, I, 31; VI, 81.

416 Nauplia, azi Nauplion, în Argolida, port la golful Argolic.

417 Caphareus sau Caphereus, promontoriu în sud-estul Eubeii, unde flota aheică a suferit un naufragiu în timp ce se întorcea de la Troia. Azi Capul Xylophagos.

418 Amymone, una din cele 50 de fiice ale lui Danaos, regele legen dar al Argosului, vezi ApoIIonios din Rhodos, I, 137.

419 Argia sau Argolida; vezi lliada, II, 560.

420 Asine, lîngă actualul sat Tolon, oraş al Argolidei, pe coasta golfului Argolic. Hermione, oraş pe coasta de est a Argolidei, azi ruine lîngă satul de azi Kastri. Troizen, azi Damala, oraş pe coasta de nord-est a Argolidei, la golful Saronic.

421 Calauria, azi Poro, insulă în marea Myrtului, lîngă țărmul Argoli dei, în fața oraşului Troizen.

422 De fapt numele îi vine de la oraşul Saron, Ia est de Troizen, în dreptul insulei Calauria.

423 Kenchreai, azi Kenkri, port al Corinthului, la golful Saronic; vezi X e n o f o n, Hellenka, IV, 5, 1.

424 Schoinos, port la golful Saronic, în locul unde Istmul Corinthului este cel mai îngust.

426 lliada, IV, 52.

426 lliada, II, 559.

427 lliada, I, 50.

[428] lliada, II, 681.

[429] lliada, IX, 141 şi Odiseia, III, 251.

[430] Odiseia, XVIII, 245.

[431] în acest caz hippoboton înseamnă „cu păşuni pentru cai" şi hippion „de cai".

[432] în I, 3, 3.

«3 Fr_ 49 Kinkel.

[434] lliada, II, 684.

[435] Fr. 182 (184 H) Lehrs.

[436] Odiseia, I, 344.

[437] Odiseia, XV, 80.

[438] Larisa, fortăreață a Argosului, fără alte ştiri despre ea.

[439] Lyrkeion, partea nordică a lanțului de munți Artemision din Argolida, cu un oraş omonim (Lyrkeia).

[440] Kynuria, regiune din nordul Laconiei, la marginea cu Argolida; vezi T h u c y d i d e s , IV, 56; V, 14 etc.

[441] în VI, 2, 4.

[442] lliada, IV, 171.

[443] Vezi S o f o c l e, Electra, 10.

[444] lliada, II, 193; pentru citatul din paranteză, considerat o interpolare, vezi Odiseia, II, 376; lliada, I, 3.

[445] Synaloepha, figură de stil care unește două silabe într-una singură.

[446] Inachos, rîu al Argolidei, azi Panitza, menționat şi de Eshil, fr. 170, Euripide, Electra, 1. Izvorăşte din muntele Artemisios, la hotarul cu Arcadia, trece pe lîngă oraşul Argos şi se varsă în golful Argolic.

[447] Rîul Erasinos din Pelopones, odinioară hotarul dintre Laconia şi Argolida. W. V o l l g r a f f, De Erasino Argivo, Mnemosyne, Leiden, LX, pp. 231—238, arată că acest Erasinos citat de Strabon în acest loc este menționat şi într-o inscripție de pe un vas de bron2 găsit la Argos. De la acest rîu s-a construit un apeduct care a fost terminat înaintea războiului împotriva lui Cleomenes.

[448] Oraşul Stymphalos în nord-estul Arcadiei, aproape de Achaia, azi Stimfalia, pe malul lacului Stymphalis.

[449] Lacul Stymphalis din marginea oraşului precedent e celebru prin mitul despre păsările sale.

450 pe malurile lacului Stymphalis din Arcadia, spune legenda, locuiau păsări de pradă înspăimîntătoare la vedere, cu pene de aramă pe care le puteau arunca departe ca pe nişte săgeţi, ucigînd astfel oameni, pe care îi mîncau. Heracles le-a nimicit.

461 Al doilea Erasinos sau Arsinos izvora din Arcadia, din muntele Erymanthos şi se vărsa în Achaia în golful Corinthic la est de oraşul Helike.

452 Bura, oraşul pe lîngă care trecea acest Erasinos, se afla în Achaia.

463 Rîul Erasinos, probabil undeva în Eubeia, pe lîngă Eretria.

4-"4 Rîul Erasinos din Attica, de lîngă Brauron, neidentificat. Brauron, azi Vraona, veche localitate din Attica, unde se celebra cultul Arte-midei Brauronia şi unde se spunea că era înmormîntată Iphigenia.

455 Amymone, izvor de lîngă Lerna, oraş în Argolida, la sud de Argos. Danaos, regele legendar al Argosului, fratele lui Aigyptos. Danaos a avut 50 de fete, Danaidele; Aigyptos, 50 de feciori. Căsătorindu-se Danaidele, la îndemnul tatălui lor, şi-au ucis soţii în noaptea nunţii, cu excepţia uneia.

456 Fr. 227 Diibner.

457 P. Kretschmer,lTdcXtv&oţ, Glotta, XXXI, Gottingen, 1948, p. 69, propune ca în descrierea Argosului să se menţină în acest pasaj lecţiunea IIccAtv&o<;, toponim ce conţine sufixul pelasgic -inthos.

458 Iasizii sînt urmaşii lui Iasos, regele Peloponesului, vezi H o m e r, Odiseia, XVIII, 245. De aici şi denumirea Argosul Iasion, adică al regelui Iasos.

469 Apidoni, populaţie a Peloponesului, neatestată Ia Homer. Apia este unul din denumirile vechi ale Peloponesului; vezi pentru acest nume Stephanos Byzantinul.

460 în ordinea enumerării citatelor: Iliada, VI, 623; Iliada, VI, 152; Odiseia, I, 344; Iliada, II, 108.

461 Cuvîntul grec <£pY<$? < d&eipY<k> înseamnă de fapt „nelucrat", de aici şi „cîmpie sau pămînt necultivat"; vezi X e n o p h o n, Cyropaedia, III, 2, 19.

462 Amythaonizii, descendenţii lui Amythaon, întemeietorul Pylosului; vezi Homer, Odiseia, XI, 259; H e s i o d, fr. 163.

463 Polycleitos, sculptor şi arhitect din Sicyona sau din Argos, născut pe la 480 î.e.n. şi vestit mai cu seamă prin statuia colos a Herei,

făcută pentru templul din Argos, şi prin statuia Doriphorului (atlet purtător de lance), reprezentînd canon-n\, modelul de proporții perfecte ale corpului omenesc.

464 Pelopjzi^ fi;; i_ui Pelops, regele Peloponesului, şi anume Atreus, Thyestes, Pittheus, Troizen. Atreus a fost strămoşul lui Agamem-non şi al lui Menelaos şi a domnit peste Argos şi Mycenae pe la începutul secolului a XHI-lea î.e.n.

[466] Țara ionienilor şi a aigialeilor, numită apoi a acheilor, este Achaia din nordul Peloponesului.

466 Mycenae oraş aheic din Argolida, ale cărei ruine ciclopice se văd aproape de Karvathi, la nord de Argos. Refăcut în vremea elenică, a fost dărîmat de argieni în 425 î.e.n. pentru că n-a trimis ajutoare elenilor în războaiele cu perşii.

[m] Iliada, II, 559 şi urm., Murnu, 550—553.

468 Tirynthul (Tiryns), azi Paleonavplion, vechi oraş al Argolidei, ale cărui ruine din epoca miceniană, formează azi o măgură izolată în cîmpia dintre Argos şi Nauplia.

469 Pfoitos, rege legendar al Argosului, fratele lui Acrisios. Alungat de fratele său de pe tron, Proitos s-a refugiat în Lycia la regele Ioba-tos pe a cărui fiică Sthenoboia a luat-o de soție. întors în Grecia, el a ocupat o parte din Argolida şi oraşul Tiryns unde a domnit pînă la sfîrşitul vieții şi pe care 1-a împrejmuit cu ziduri ciclopice.

[470] Likymna, cetățuia Tirynthului, care şi-a primit numele de la Likymnios, fiul lui Electryon; vezi Homer, Iliada, II, 663; Pin dar, Olympice, VII, 52.

[471] Midea, oraş al Argolidei, deşert pe vremea lui Strabon, neiden tificat; altul decît Mideia Beoției, menționată de Homer, Iliada, II, 507.

[472] Prosymna, oraş al Argolidei, vestit pentru templul Herei, men ționat şi de Plutarh, Fluv., 18, 3. în text urmează o lacună.

[473] Halienii înseamnă de fapt „pescarii".

[474] Fr. 191 Miiller I.

[475] Hermiona (Hermione), vezi mai sus, nota 420.

[476] Spercheios, fluviu din sudul Thessaliei, în Ainida, izvorînd din preajma muntelui Tymphrestos, curgînd între munții Achaici la nord şi Oița la sud şi vărsîndu-se în golful Maliac.

477 pr. 98 Miiller II.

*'8 Dorida (Doris) este o mică regiune a Greciei continentale situata între Aitolia şi Phocida, strînsă între munţii Parnassos la sud şi Callidromos la nord.

479 Este vorba de capul Skyllaion (azi Kryo-Neri) de la extremitatea sud-estică a Argolidei, în regiunea Hermiona.

480 Eiones, localitate în sud-estul Argolidei în regiunea Hermiona.

481 Troizen(a), azi Damala, oraş în sud-estul Argolidei (vezi şi Homer, Iliada, II, 561, Herodot, VIII, 41; Thucydides, I, 115), se numea şi Poseidonia, deoarece era închinat lui Poseidon.

482 pogon, port al Troizenei, la golful Saronic; vezi şi Herodot, VIII, 42. Pentru Calauria, vezi şi nota 421.

483 După legendă, în insula Delos a născut Latona pe Apollon şi pe Artemis.

484 pytho, vechi nume al părţii Phocidei de la poalele Parnasului, unde se află oraşul Delfi, de aici Apollon are şi atributul Pythios; vezi Homer, Iliada, IX, 405, Herodot, I, 54.

485 Fr< 59 Miiller I—II.

486 T. Kelley, The Calaurian amphictiony, „American jovimal oi Archaeologie", Baltimore, LXX, 1966, pp. 113—121, indică dovezi arheologice evidente din secolul al VHI-lea î.e.n. consetfnate °e Ernst Curtius, pentru amfictionia calauriană, menţionată aici de Strabon.

487 După moartea lui Alexandru, atenienii sperau să scape de suo jugul macedonean. Dar armata ateniană care s-a împotrivit lui Antipatros, generalul macedonean căruia i-a fost încredinţată Grecia, a a fost zdrobită de acesta la Crannon în 322 î.e.n. Demosthenes, pro scris de Antipatros, s-a refugiat în insula Calauria, în templul lui Poseidon. Cînd era să fie prins, şi-a apropiat de buze stiletul care conţinea otravă şi, făcînd cîţiva paşi spre soldaţi, a căzut mort, în 322 î.e.n.

ine , -*,

488 Pittheus, fiul lui Pelops, strămoşul după mamă al lui Tneseu, a fost rege în Troizen, în timpuri îndepărtate, despre care sînt numai ştiri legendare.

[489] Anthes, nume legendar, poate acelaşi cu cel menţionat de Plutarh, Moralia, 1132 a. El trece drept întemeietorul Halicarnassului.

[490] Halicarnassos, patria lui Herodot, azi Budrun, oraş în Caria, (pe coasta mediteraneană a Asiei Mici).

[491] Vezi XIII, 1, 58; XIV, 2, 16.

[492] Epidauros, anterior Epitauros, azi Epidaoros, oraş în estul Argolidei pe coasta golfului Saronic.

[493] Fr. 91 Miiller II.

[494] Cos, insulă din arhipelagul Sporadelor, lingă coasta Asiei Minore, la N. V. de Rheda. Trikke, oraş în Histiaiotida Thessaliei, azi Trikkala.

495 Methana, peninsulă şi cetate în estul Argolidei, în dreptul oraşului Throizen, pe coasta golfului Saronic.

[496] Thucydides, IV, 45.

497 Methona Macedonica, oraş în Pieria, azi Elevtherokori, pe coasta de vest a golfului Thermaic. Philippos al II-lea, regele Macedo niei la asediul acestui oraş, în 353 î.e.n., şi-a pierdut un ochi.

[498] Acest loc nu este consemnat în C. Miiller, FHG, la Theopompos.

499 Aigina, Egina, oraş al Epidauriei, cu locul incert, probabil ruinele dintre Trachia şi Bedeni de astăzi sau ruinele de pe muntele din nordul mînăstirii Augo; insula Aigina cu un oraş Aigina, este si tuată în golful Saronic, între Argolida şi Attica.

[500] în paragraful 10, acelaşi capitol şi carte.

[601] Aiacos, regele Eginei, considerat şi unul din judecătorii infernului; vezi Homer, lliada, XXI, 189.

[602] Lupta de la Salamina menționată aici este bătălia navală din 480 î.e.n. în care Themistocles a distrus flota persană.

[503] Greceşte Lips sau Libos „vîntul dinspre Libya" adică „din sud-vest".

[504] Belbina, azi Aghios Gheorghios, insuliță în largul golfului Saronic, la est de Aigina. Golful Saronic, în care se află insula Aigina, face parte din Marea Myrtului din Egeea, care, la rîndul ei, se con tinuă spre sud cu Marea Cretică excesiv pomenită aici de Strabon.

[503] Egineții se chemau myrmidoni, după unii autori. Homer însă lliada, I, 180, numeşte myrmidoni populația Phthiotidei peste care

domnea Achille, la fel Hesiod, Scutul, 380. Este vorba probabil de o răspîndire în locuri diverse a aceleiaşi populaţii aheice.

506 Oinone, vechiul nume al insulei (Aigina) Egina; vezi P i n d a r, Nemeiana, V, 16; H e r o d o t, VIII, 46. Urmează în paranteză un text interpolat.

507 Eleutherai, cetate din Attica la N. V. de Atena, la hotarul cu Beoţia.

sos Kydonia, azi Khania sau Canea, important oraş de coasta de nord-vest a insulei Creta. 509

Fr. 60 Muller II.

610 Iliada, II, 496, 559. Ilyria şi Aulis, două oraşe vecine pe ţărmul beoţian al strîmtorii Euripos din faţa Eubeii. Celelalte oraşe menţionate aparţin Argolidei.

511 Iliada, II, 497. Schoinos, port al istmului Corinthiac în partea din spre golful Saronic. Scolos, oraş în Beoţia între rîul Asopos şi hotarul cu Attica. Thespia, oraş în Beoţia la vest de Thebai. Grăia, numele arhaic al oraşului Tanagra din Beoţia.

512 Iliada, II, 632.

513 Crokyleia, localitate în Acarnania; vezi Homer, Iliada, II, 632.

514 Oraşul Mases (Homer, Iliada, II, 562) în Argolida, pe ţărmul de sud al golfului Argolic, aproape de portul actual Kiladia.

515 Thyresi, oraş din nord-estul Laconiei, la hotarul cu Argolida, aproape de coastă, în regiunea Thyreatis din nordul regiunii laconice Kynuria. A aparţinut la început argienilor, dar a fost adesea disputat de lacedemonieni şi a rămas definitiv al acestora începînd din 544 î.e.n.

516 In II, 27, 2.

517 Hysiai, localitate în sud-vestul Argolidei, aproape de Laconia, lîngă muntele Parthenion, lîngă actualul Achladokampos. Vezi şi T h u c y d i d e s, V, 83.

518 Vezi nota 423 la această carte.

oi9 Tegea, oraş din sud-estul Arcadiei, la vest de muntele Parthenion, aproape de actualul Piali; vezi H e r o d o t, I, 66, 68; T h u c y d i d e s, V, 32, 62 etc.

620 Parthenion, munte al Arcadiei, cu o trecătoare numită azi Partheni, prin care trecea drumul dintre Argos şi Tegea; vezi şi Herodot,

VI, 105. Creopolon („măcelărie"), localitate între Argos şi Hysiai în Argolida. [621] Pasajul cu paranteze este apocrif. Lyrkeion sau Lyrkeia, oraş în Argolida, pe rîul Inachos, la vest de Argos. Orneai, enclavă ionică în vestul Argolidei, la nord de Lyrkeia; vezi mai jos, nota 559.

[522] Iliada; II, 569 şi urm., Murnur, 560—565.

[523] Printre multele variante ale legendei despre întemeierea Mycenei, care a avut loc probabil în secolul al XV-lea î.e.n. este şi aceea care îl consideră pe Perseu, fiul lui Zeus şi al Danaei, întemeietor. Sthenelos, fiul lui Perseu şi al Andromedei, a urmat tatălui său la tron, iar succesorul lui a fost fiul său Eurystheus, cel care i-a impus lui Heracles cele 12 munci.

[524] Gargetos, unde i-au îngropat trupul, fără cap, este un dem al Atticei din tribul lui Aigeis, situat la NE de Atena, lîngă Pentele. Tricorythos sau Tricorynthos, dem în Attica din tribul Acamantis, situat la nord de Marathon, lîngă actualul sat Kato-Suli.

[625] Pentru distrugerea Mycenei, vezi nota 466 la această carte.

[626] Ifigenia în Taurida, 508 şi urm.; Oreste, 90, 101, 1246.

[527] Cleonai, azi Klenes, oraş în nordul Argolidei, între Corinth şi Mycenae.

[528] Nemea, oraş al Argolidei, în apropierea Cleoniei, celebru pentru leul pe care l-a ucis aici Heracles şi pentru jocurile nemeiene care se desfăşurau aici, consacrate lui Zeus Nemeanul.

[529] Pentru satul Bambina din vecinătatea Nemeii în Argolida; vezi şi Theocrit, XXV, 202.

[630] Bacchiazii (Bacchiadai), familie domnitoare în Corinth, desrinzîni/ din regele dorian Bacchis. G. Porzio, La piu antica aristocratei* corintiaca, „Nuova Rivista Storica", 1917, pp. 56—57, arată c/ Bacchiazii se trag din păturile de negustori şi meşteşugari; ei şi-ay asigurat viaţa economică a ţării.

531 vezi nota 240 la această carte.

[632] După o versiune elenă, fiul lui Demaratos (vezi nota precedentă) a fost Tarquinius care a ajuns rege la romani. Doi regi a avut Roma cu acest nume, Tarquinius Priscus şi Tarquinius Superbus. Odată cu detronarea ultimului, s-a abolit la Roma regalitatea, în 509 î.e.n.

533 Hierodulele erau sclave închinate templelor, renumite în special cele menționate de Strabon în acest loc. Pe lîngă serviciul cultului, ele făceau şi oficiul de curtezane sacre care aduceau venituri mari templului.

5M în greacă, un joc de cuvinte.'! Curtezana vorbeşte de trei ta-roiț (histus) care înseamnă şi „suluri" dar şi „catarge". De fapt al doilea sens vizat aici, adică femeia a ruinat pe vreunii amatori, prin „suluri", înțelegîndu-se pînzele înfăşurate pe catarge în timpul staționării corăbiilor în port.

535 Hieronymos, 5 Miiller II.

536 Este vorba de fîntîna Peirene „de sus", de pe Acrocorinthos, azi Dragonera (vezi şi H e r o d o t , V, 92; E u r i p i d e , Medeia, 69 etc), căci exista şi alta, fîntîna Peirene „de jos", utilizabilă şi azi, în centrul ruinelor oraşului Corinthos.

637 Fr. 921 Diibner.

538 Hippocrene sau „Izvorul Calului", se afla în Beoția, pe Helicon şi era consacrat Muzelor şi lui Apollon.

639 Sisypheion, templul lui Sisif, menționat şi de Diodor din Sicilia, 20, 103.

540 Munții Oneia (sau Oneos) din regiunea Corinthului se prelungesc de-a lungul Isthmului.

641 Stîncile Skeironides sau Skironiene se află în apropierea Megarei pe faleza de deasupra drumului spre Corinth. Aici era localizată legenda lui Skiron, tîlharul care aținea calea trecătorilor şi-i arunca în mare pînă cînd Theseus 1-a pedepsit în acelaşi mod. Vezi şi E u r i p i d e , Hippolyt, 979; P o l y b i o s, XVI, 16.

542 Lechaion, port al Corinthului la Isthm, în partea dinspre golful Corinthiac.

543 E. Will, Sur la nature de la mantique pratiquee a l'Heraion de Perachora, „Revue de l'Histoire des Religions", Paris, CXLIII, 1953, pp. 145—169, consideră valabilă ipoteza lui T. J. Dunbabin, potrivit căruia la sanctuarul oracolului de la Perachora, aflat în fața Corinthului şi citat aici de Strabon, se practica o hidromanție. Aceasta nu îndepărtează ipoteza sprijinită pe Herodot, V, 92, a necromanției sub patronajul Herei, reprezentînd o etapă primitivă a manticii de la Heraion. Vezi şi comentariul acestui pasaj făcut de T. F. D u n b a b i n , The oracle of Hera Akraia at Perachora,

„Annual of the British School at Athens", London, XLVI, 1951, 61—71. [544] Olmiai, promontoriu în golful Corinthiac pe coasta de nord a Istmului. [645] Oinoe, oraş întărit în golful Corinthului pe ţărmul de N al Isth-mului, în dreptul promontoriului Olmiai. Pagat, oraş în Megarida pe coasta golfului Corinthiac, port al Megarei. [546] Crommyonia, regiunea oraşului Crommyon (a'zi Kastro Tichos) din Istmul de Corinth, pe ţărmul golfului Saronic. [MT] Golful Eleusiniac, colţul golfului Saronic care se înfundă la nord de insula Salamina, în dreptul oraşului Eleusis (azi Lefsina).

[648] Tenea, cetate la sud de Corinth. Vezi şi Xeaofon, Hellenica, IV, 4, 19.

[649] Poîybios, după legendă era regele Corinthului care 1-a crescut pe Oedip, viitoiul rege al Thebei, expus de părinţi abia născut, pentru că un oracol prevestise că va fi ucigaşul tatălui său şi soţul mamei sale.

[550] Fr. 169 Miiller II.

[551] Oraşul Corinth, numit la origine Ephyra, forma, împreună cu teri toriul său, un mic stat în Isthmul ce-i poartă numele, vestit prin populaţia sa înfloritoare, comerţ, bogăţii, lux, colonii, opere de artă etc. A intrat sub ascultarea lui Philippos al II-lea al Macedoniei în 338 î.e.n.

[652] L. Mummius, general roman şi consul în 146 î.e.n., de numele căruia se leagă luarea Corinthului şi transformarea Greciei în provincie romană sub numele de Achaia (146 î.e.n.).

[553] Corinthienii insultă pe trimişii Romei. Vezi Poîybios, XXXVIII, 5 şi urm.; căderea Corinthului sub romani, XL, 7; dispreţul sol daţilor romani faţă de operele de artă, XL, 2.

[554] Pictorul Aristeides din Theba, secolul al IV-lea î.e.n.

[555] Templul Cererei din Roma, de pe Aventin, a fost început în 264 î.e.n. şi, după trei ani, a fost consacrat de consulul Sp. Cassius (Dionysios din Halicarnas, VI, 94, 3). Mai tîrziu, în urma unui incendiu, a fost restaurat de împăratul Augustus şi în 17 e.n. a fost din nou dedicat de împăratul Tiberius.

[556] Templul dedicat divinităţii Bona Fortuna de pe Capitoliu a fost

împodobit cu operele lui Praxiteles; vezi şi P l i n i u s, Naturali* Historia, XXXVI, 23.

[657] Corinthul a fost distrus de romani în 146 î.e.n., dar, pe vremea împăratului Augustus, el a fost restaurat sub forma de colonie romană: Colonia Laus lulia.

658 N$_e$aocorinthii, [vase] preţioase de artă, cu decoruri arhaice orientalizante, cu ornamente de animale reale sau fabuloase şi motive vegetale, depuse în mormintele din Corinth.

[559] Orneai, oraş în nord-vestul Argolidei, aproape de Paleo-Leondi. Rîul Ornesi se cheamă azi Leondi. [660] Priapos, zeul grădinilor şi al fecundităţii, în mitologia greacă este fiul Afroditei şi al lui Bacchus. [961] Euphorion din Chalkis, bibliotecarul lui Antioch cel Mare, secolul III—II î.e.n., a compus mai multe poeme cu subiect mitologic printre care şi „Priapeia" menţionată de Strabon. [882] Araithyrea, pe vremea lui Homer (lliada, II 571), Phliasia pe vremea lui Strabon, este o regiune din nord-vestul Argolidei, de la hotarul cu Arcadia şi Sicyonia, avînd ca centru oraşul Phlius (Phli-unt). După Strabon, a existat şi un oraş Phliasia (fost Araithyrea) ai cărui locuitori l-au părăsit mutîndu-se în apropiere unde au întemeiat Phliuntul. [869] Kelosse, azi Trikaranos munte în regiunea Phliasia, lîngă oraşul Phlius. Muntele Carneates este o parte a sa. [5M] Carneates, o parte a muntelui Kelosse din Phliasia. Din el izvorăşte lîul Asopos. [965] Asopia, regiune a Sicyonei, pe ţărmul golfului Corinthiac, în preajma gurii rîului Asopos. Acest rîu curge dinspre sud, avîndu-şi izvorul în muntele Carnestes din Phliasia. [866] Al doilea Asopos, azi Asopo, este un rîu al Beoţiei care curge pe lîngă Theba şi Tanagra, vărsîndu-se în golful Eubeii în colţul de NE al Atticei. [967] Thebai (Teba), azi Thive, capitala Beoţiei. Plataiai (Plateea), oraş al Beoţiei pe drumul dintre Atena şi Teba; vezi Herodot, VIII, 50; T h u c y d i d e s, II, 4. Tanagra, oraş în estul Beoţiei pe Asopos: vezi şi Herodot, IX, 15. [568] Al treilea Asopos, rîu în Oitaia din Grecia Centrală, izvorînd din muntele Oiţa, la origine se varsă în mare, (în golful Maliac[1])

apoi, schimbîndu-şi albia, a devenit afluent al rîului Spercheios. Oraşul Trachis de pe Asopos a devenit după 426 î.e.n. Heracleea Trachinia. Vezi Yves B e q u i g n o n , La vallee de Spercheios des origines au IV-eme siecle, Paris, Boccard, 1937, unde se studiază regiunea văii fluviului Spercheios şi evenimentele istorice ale regiunii, din preistorie pînă în secolul al IV-lea î.e.n.

[569] Parasopioi, localitate din preajma Heracleei Trachinia, al cărei nume înseamnă „cei aşezați lîngă Asopos".

[670] Al patrulea Asopos e un rîu din insula Păros, nemenționat în altă parte.

[571] Dia sau Hebe, zeița tinereței; vezi Homer, lliada, IV, 2, Odiseia XI, 603; H e s i o d , Theogonia, 950.

[572] Sicyon sau Sicyona, azi Vasiliko, oraş important, capitala Sicyoniei, situat aproape de gura rîului Asopos. Vezi Homer, lliada, II, 572. Herodot, I, 145. Numele ei vechi, Mecone, apare la Hesiod, Theogonia, 536. Numele Aigialeis sau Aigialoi, mai vechi decît Mecone, nu este cunoscut din altă parte.

[673] Demetrios I Poliorcetul, regele Macedoniei, fiul diadohului Antigon (295—-287). în această perioadă se înscrie şi reclădirea Sicyonei.

[574] Rîul Nemea, care forma hotarul dintre Sicyonia şi Corinthia, izvorăşte din preajma oraşului Nemea din Argolida, pentru a se vărsa în golful Corinthiac.

[575] Arătos, general al ligii Acheiene, s-a născut la Sicyona cam prin 272 î.e.n., şi-a eliberat patria de tiranul Nicocles şi a făcut-o să intre în liga Acheiană (251 î.e.n.); a cucerit Corinthut (243 î.e.n.). în 213 a murit otrăvit de Philippos al V-lea al Macedoniei.

[576] Hyperesia, oraş în estul Acheiei.

[577] Homer, lliada, II, 673 şi urm., menționează următoarele oraşe după Hyperesia: Gonoessa, Pellene, Aigion, Aigialos, Helike.

[578] Aigialos sau „Țărmul", numele vechi al Achaiei, regiune ce se întinde de-a lungul țărmului peloponesiac al golfului Corinthiac. Numele mai avea şi forma feminină, Aigialeia, iar locuitori; de aici se chemau Aigialei.

[579] Dyme, vezi nota 125 la această carte.

[680] Hellen, după legendă, a fost fiul lui Deucalion şi al Pyrrhei şi rege în Phtiotida. Numeie lui s-a dat mai întîi locuitorilor acestei

regiuni, apoi grecilor în întregimea lor (Hellenes). A fost tatăl lui Aiolos, Doros, şi Xuthos; Xuthos, la rîndul său, a avut pe Achaios şi pe Ion care au fost, alături de Aiolos şi Doros, şefii celor patru neamuri greceşti. [581] Phthia, vechi oraş al Thessaliei, în regiunea Phthiotidei; vezi

Homer, lliada, I, 155; II, 683. [682] Doros, vezi nota 580. Dorietui de lîngă Parnassos sînt cei din Do-

rida (Doris), o regiune din nordul Phocidei. 563 Erechtheus, rege legendar al Atenei, fiul lui Pandion şi socrul lui Xuthos, căruia i-a dat de soţie pe Creusa, cu care Xuthos a avut pe cei doi fii, Ion şi Achaios, [ss]* Oinoe, sau Oinone, dem al Atticei din tribul Aiantis, situat la vest de Marathon. Vezi N o n n o s , 13, 182. Marathon, dem attic din tribul Aiantis situat pe coasta de est a Atticei, vestit pentru victoria repurtată aici de greci asupra perşilor; vezi H e r o d o t, VI, 117. Probalinthos, dem de pe coasta de est a Atticei din tribul Pandionis, la sud de Marathon, Tricorintbos sau Tricorythos, dem attic al tribului Aiantis, situat la N de Marathon. [E8S] împărţirea în clase a locuitorilor Atticei este atît de veche încît se pune pe seama eroului legendar Ion care a dat nume ionienilor. [586] în secolul al XH-lea, odată cu venirea dorienilor, sub Heraclizi, ionienii au părăsit Ţărmul şi s-au întors în Attica, apoi s-au îndreptat spre răsăritul Egeii, în Asia Mică, prin secolul al XH-lea î.e.n., sub Neleus şi sub conducerea altor fii ai lui Codros. [887] Cele douăsprezece oraşe ioniene de pe coasta Asiei Mici sînt Pho-caia, Smyrna, Clazomenai, Erythrai, Teos, Lebedos, Colophon, Ephes, Priene, Milet şi încă două în insulele vecine, Chios şi Samos.

588 Vezi mai sus nota 379.

589 Ogyges este un nume legendar, aici este socotit ultimul rege al acheilor din Pelopones. Alte variante ale legendei îl consideră rege al Atticei (secolul al XlX-lea î.e.n.).

590 Despre această revoltă vorbeşte Diogenes Laertios, VIII, 21, 39. Un oarecare Kylon, adversar al pythagoreicilor, împreună cu croto-niaţii neadmişi în şcoala lui Pythagora, au dat foc casei Iui Milon, celebrul atlet din Crotona, unde erau adunaţi pythagoreicii, iar aceştia au pierit în flăcări (sfîrşitul secolului VI î.e.n.).

[591] Bătălia de la Leuctra în Beoția (371 î.e.n.) a avut ca rezultat victoria lui Epaminondas, generalul theban, asupra lui Cleombrotos, regele Spartei.

592 Pyrrhos, regele Epirului, a fost chemat de tarentini să-i sprijine în lupta acestora cu romanii în 280 î.e.n., cînd a cîştigat asupra romanilor lupta de la Heracleea, iar în 279 î.e.n. bătălia de la Asculum, pentru ca, pînă la urmă, să fie învins la Beneventum. Confederația la care face aluzie aici Strabon este Liga acheană înființată în 284 î.e.n. în această ligă au intrat principalele orașe acheene din Peloponesul şi astfel timp de 138 de ani acestea s-au menținut nebiruite şi independente.

[593] Olenos, oraş situat în nord-vestul Achaiei, între Dyme la vest şi Patrai la est, construit, spune legenda, de Olenos, fiul lui Zeus.

[694] Iliada, XX, 403 şi urm.; Murnu, 389—391.

[595] Colonizarea ionică a avut loc probabil în secolul al XII-lea î.e.n. în Cyclade şi pe coasta Asiei Mici, sub presiunea dorienilor. Jertfa Panionică se celebra la Priene în cinstea lui Poseidon Heliconios de confederația ionienilor; vezi Herodot, I, 148.

[593] Helike, oraş pe coasta nordică a Achaiei, la gura rîului Selinus; a fost înghițit de mare în 373 î.e.n.

[597] Vezi Eratosthenes la Tzetzes, la Lycophron, 591 (Berger, Die geographischen Fragmente des Eratosthenes, pp. 352—353). Vezi şi C. Müller, Fragmenta Historicorum Graecorum, III, p. 578, 6.

[598] Hippocampul, monstru marin fantastic, cu corp de cal şi coadă de peşte.

[699] Vezi C. Müller, FHG, II p. 200 coloana 2 şi 21 şi urm.

[600] Scutul, 475.

[801] Homarion sau Hamarion, sau „Dumbrava sfîntă a lui Zeus", loc de aJunare a ligii acheilor, neidentificat.

[W2] Arătos, şeful ligii acheene, din 251 î.e.n., a cucerit Corinthul şi Acrocorinthul în 243 î.e.n. Vezi şi nota 575 la această carte.

[603] Romanii alungă parțial pe carthaginezi din Sicilia, la terminarea primului război punic, în 241 î.e.n., şi total la sfîrşitul celui de al II-lea război punic, în 212 î.e.n. Expedițiile împotriva gallilor de pe valea Fadului, la care se referă Strabon aici, sînt cele din anii

238—232 şi din 225—222 î.e.n., fiind îndreptate contra briilor' şi insubrilor, apoi alte bătălii purtate de romani împotriva Galliei Cisalpine, între 197—115 î.e.n. aduc regiunea definitiv sub stă-pînire romană.

604 Philopoimen, general grec din Megalopolis în Arcadia, s-a distins în liga acheiană. După victoria pe care a repurtat-o asupra etolienilor în bătălia de la Larissa în 208 î.e.n., a fost ales şeful ligii acheene. La această perioadă se referă Strabon aici.

605 Liga acheeană s-a mai dezmembrat după moartea lui Philopoimen (183 î.e.n.), dar s-a menținut totuşi pînă la cucerirea Greciei de către romani, în 146 î.e.n.

«06 Pellene sau Pellana, oraş în Achaia, lîngă actualul tîrg Trîkkala; vezi H o m e r, Iliada, II, 574; H e r o d o t , I, 145; X e n o f o n , Hellenica, VII, 1, 18.

607 Aigeira (Aegera), oraş pe coasta Achaiei, pe înălțimea Evristiria, lîngă satul Litharia. Aigai, oraş pe coasta Achaiei, menționat de Homer, Odiseia, V, 381, pe capul geografic numit azi Aerată.

608 Bura, oraş aproape de coasta septentrională a Achaiei, a fost înghi ți t de mare împreună cu oraşul vecin Helike, în 373 î.e.n.

609 Vezi nota 586 la această carte.

610 Aigion, azi Bostița, oraş pe coasta Achaiei, în apropierea rîului Selinus. în această localitate, spune o variantă a legendei, a fost cres cut Zeus de o capră, ceea ce vrea să explice obîrşia numelui, de oarece „capra" (aix, genit. aigos) are în greacă un nume apropiat de cel al oraşului. Rhypes, oraş pe coasta Achaiei, menționat şi de Herodot, I, 145. Palreis, acelaşi cu Patrai pe coasta de vest a Achaiei, unul din cele 12 oraşe acheene; vezi şi T h u c y d i d e s , II, 83, 84. Phareis sau Pharai, oraş în vestul Achaiei în interior: vezi H e r o d o t , I, 145.

611 Olenos, vezi nota 593 la această carte. Pentru Olenos din Etolia vezi Strabon, X, 2, 6 şi nota corespunzătoare.

612 Melas, afluent al fluviului Peiros sau acelaşi cu Peiros (Pirus).

613 Pentru Dyme vezi nota 125 la această carte. Tritaii, locuitorii oraşului Tritaia din sud-vestul Achaiei; vezi H e r o d o t , I, 145; P lut arh, Cleomenes, 16; Arătos, 11.

614 Vezi nota 607 pentru localitățile din Achaia.

[615] Moda, II, 576. «[6]

//W*, II, 639.

[617] Iliada, VIII, 203.

[618] Iliada, XIII, 21 şi 34.

[619] Aigai, oraş în nord-vestul insulei Eubeia, pe {armul Mării Eubeice, azi se cheamă Linni.

[eao] Crathis, rîu al Achaiei, azi Aerată; vezi H e r o d o t, I, 145. Cra-this din Italia, azi Crati, curge pe lîngă Sybaris; vezi H e r o d o t, I, 145. T h e o c r i t, V, 16. Aluzia etimologică a lui Strabon cu „amestecul apelor" se referă !a rădăcina numelui, aceeaşi ca în verbul xepc£vvu(« „a amesteca".

[621] Satul Pellene, între Aigion şi oraşul Pellene din Achaia, neidentificat.

. [6â2] Pellana din Laconia pe cursul superior al rîului Eurotas, menţionată şi de Aristofan, Păsările, 1421; Xenofon, Hellenica, VII, 5, 9. Dar şi Pellene era uneori numită Pellana.

[623] Fenomenele, 163.

[&&A] Olene, probabil o altă formă pentru Olenos, oraş al Achaiei; vezi Herodot, I, 145.

[625] Keryneis, oraş al Achaiei, în apropiere de Bura pe o stîncă înaltă de pe colina de lîngă rîul numit azi Bokhusia.

[626] Dumbrava Homarion; vezi nota 601 la această carte.

[627] Selinus, rîu al Achaiei ce curge pe lîngă Aigion vărsîndu-se în mare lîngă Helike. Selinus din Eleia, azi Krestona. Selinus din Efes, mic afluent al rîului Caystros. Un altul omonim e pomenit de Stra bon (XIII, 6, 9) tot în Asia Mică la Bergamum, ca afluent al rîului Caicos.

[628] In Anabasis, V, 3, 8.

[629] Selinus, rîu în Sicilia pe lîngă Megara Hyblaia, necunoscut din altă parte. E o confuzie cu oraşul Selinus (Selinunt) de acolo. Megarienii Hyblai, locuitorii Megarei Hyblaia, colonie a Megarei fundată cam în 728 î.e.n. pe coasta răsăriteană a Siciliei.

[630] Rhypis, regiunea oraşului Rhypes, în Achaia; vezi nota 610 la această carte.

[631] Eshil, fr. 394.

632 Leuctron, sat al Achaiei lîngă Rhypes, neidentificat.

633 Este vorba de transformarea oraşului Patrai (chemat la origine Aroe) în Colonia Augusta Aroe, sub împăratul Augustus.

634 Strates, vechiul nume al Dymei, vezi nota 125 la această carte. Etimologia dată aici de Strabon, Dyme de la dyomai „a apune", poate fi corectă.

635 $L_{ar;S0S)}$ rîu între Elida şi Achaia; vezi şi X e n o f o n, Hellenica. III. 2, 23.

635 ScoJlis, azi muntele Mauro Santameri, între Elida şi Achaia. Horn e r, Iliada, II, 617; XI, 757, îi zice „Piatra Olenică" sau „Ole-nia".

S3T Fr. 16 (15) Lehrs sau 24 Kinkel. Vezi şi Stephanos Byzantinul, Dyme.

63» în VIII, 3, 17.

639 După izvorul Dirke şi fluviul Asopos din împrejurimi, capitala Beo(iei şi-a primit epitetul Dircaiai şi Asopides; la fel Argosul pe cel de Inacheion, după rîul Inachos; Troia pe cel de Simuntis, după rîu! Simoeis (Simois afluent al Scamandrului).

640 Cn. Pompeius Magnus, celebrul consul roman, coleg al lui Caesar, prin legea Gabinia a obținut proconsulatul asupra mărilor şi mijloace imense pentru distrugerea piraților; se pare că i-a nimicit în 49 de zile ale anului 67 î.e.n.

641 Soloi din Ciiicia, pe coasta de sud a Asiei Mici, lîngă actualul Mezetti.

642 Phara sau Pharai, oraş din vestul Achaiei, lîngă actualul Preveza, la est de Dyme, pe rîul Peiros.

643 Phara sau Pharai din Messenia; vezi nota 283 la această carte.

644 Izvorul Dirke de lîngă Phara, în Arcadia, neidentificat. Dirke din Theba este menționat şi de P i n d a r, Isthmice, 8, 44; Eshil, Cei şapte, 273 etc.

645 Azanii, locuitori ai regiunii Azania din nordul Arcadiei; parrhaşii, locuitorii sudici ai Arcadiei, din Parrhasia, regiune la vest de Megalopolis.

646 Mantineia, azi Palepoli, oraş în estul Arcadiei, într-o importantă poziție strategică, locul celebrei victorii tebane asupra spartanilor.

[647] Epaminondas, generalul theban care, după ce a cîştigat o primă victorie asupra lacedemonienilor la Leuctra în Beoția, 371 î.e.n., a repurtat o biruință şi mai strălucită la Mantineia în 363 î.e.n., dar cu acest prilej a fost rănit mortal.

[648] Oraşele Arcadiei menționate aici de Strabon sînt: Orchomenos, azi Kalpaki, la N de Mantineia; Heraia, în vestul Arcadiei în Kynuria, pe Alpheus lîngă satul Aianni de azi; Cleitor, în regiunea Azania, în actuala cîmpie Katana, între rîurile Klitora şi Karnesi la Paleopoli; Pheneos, situat în estul Azaniei lîngă o mare mlaştină, aproape de actualul Phonia; Stymphalos în nord-estul Arcadiei, azi ruine aproape de Kionia; Mainalos sau Mainalon, în regiunea Mainalia, în centrul Arcadiei, între Mantineia şi Megalopolis, lîngă muntele Mainalos, azi Apanokhrepa; Methydrion, în centrul Arcadiei, la vest de Mantineia, lîngă Nimnița de azi; Caphyeis sau Caphyai, azi Kafia, la N de Orchomenos. Kynaitha, azi Kalavryta, în nordul Arcadiei, pe rîul Buraicos.

[649] Muntele Lycaion sau Lycaios, azi Diophorti, se află în SV Arca diei, aproape de hotarul Messeniei.

«s» Iliada, II, 606.

[651] Munții regiunii Tegeatida sau Tegeatis, din jurul oraşului Tegea în Arcadia; Pholoe (vezi nota 41), Lycaion (notele 204 şi 649) Mai nalon, azi Apanokhrepa (vezi nota 648); Parthenion (nota 520), toate la această carte. Muntele Porthenios formează hotarul dintre Argeia, adică Argolida şi regiunea Tegeatis (Tegea) din sud-estul Arcadiei.

[652] în VIII, 3, 12; VI, 2, 9.

[653] Ladon, rîu al Arcadiei, afluent al Alpheului; vezi nota 143 la această carte.

[654] Anias, rîu al Arcadiei, ce se varsă în Ladon, neidentificat.

[655] Iphicrates, general atenian, care a contribuit la eliberarea patriei sale de sub cei 30 de tirani (403 î.e.n.). A cîştigat mai multe victorii asupra spartanilor (în 393), printre care se înscrie şi asediul ora şului Stymphalos.

[656] Styx, fluviu al Arcadiei, azi Mavronero, cu apa glacială; vezi He r o d ot, VI, 74. Pentru că în Infern era imaginat un rîu cu ace laşi nume, mitologia conferă şi celui real efecte dăunătoare.

«67 în XII, 11.

s[58] Kirrha, azi Magula, oraş vechi al Phocidei lîngă gura rîului Plis-tos, pe coasta golfului Crissaios din golful Corinthului.

*[59] Thaumacoi, oraş în regiunea Achaia din sudul Thessaliei.

6«[0] Eidomene sau Idomene, azi Gradisca, oraş în regiunea Emathia din mijlocul Macedoniei, pe fluviul Axios (Vardar). Stoboi sau Stobi, azi Sirkovo, oraş al Paeoniei pe Axios; Dardani, locuitori ai Illy-riei pe cursul superior al fluviului Axios (Vardar).

««1 Fr. 16 Miiller II.

CARTEA A IX-A

[1] în VIII, 1, 3. Strabon ia în considerare întreaga Eladă continentală care este o mare peninsulă. Peloponesul este prima şi cea mai mică peninsulă a Eladei întregi, urmează a doua şi a treia care includ totdeauna şi pe precedentele.

* Referința se face la Eudoxos din Cnidos, fiul lui Aischines, filozof, matematician şi astronom; vezi Diogenes Laertios, Viețile fi doctrinele filozofilor, VIII, 86, 88, 91. Vezi şi Studiul Introductiv, 3, 3, 2.

[3] Golful Hemionic, în sudul Argolidei. Acte, aici, corespunde coas tei de est a Argolidei, din jurul oraşului Epidauros.

[4] Pireul (Peiraieus), portul Atenei aflat la gura rîului Kephisos, legat de oraş prin două ziduri construite în parte de Themis-tocle, în parte de Pericle.

[5] Schoinus este port la golful Saronic, în punctul cel mai îngust al Istmului de Corinth.

[6] Pagai, port al Megaridei, azi Psatho sau Alepochori; vezi şi Thucy-dides, I, 103.

[7] Țărmul de sud-vest al Atticei se află la marea Myrtului, iar cel de răsărit, la marea Egee.

[8] Oropos, azi Oropo, situat pe coasta răsăriteană a Atticei, la hotarul cu Beoția. A făcut parte din Beoția pînă în 338, cînd Philippos al II-lea al Macedoniei 1-a trecut la Attica. ,

[9] Oropia, teritoriul oraşului Oropos, în sud-estul Beoției, menționat şi de Thucydides, IV, 91; Platon, Criton, 110 e.

[10] Acte, ca vechi nume al Atticei, apare şi la Euripide, Elena, 1673. Ca nume comun, akte, înseamnă „coastă", iar aktike „de pe coastă".

[11] Stîncile Skironide, o înaltă faleză prăpăstioasă, numită azi Kali Skala, se află la SV de Megara, la 50 km de Atena. Vezi şi Euripide, Hippolyt, 979. Despre drumul ce duce de la Isthm spre Megara şi Attica, menţionat puţin mai jos de Strabon, vorbeşte şi Herodot, VIII, 71.

[12] Skeiron, spune mitologia, a fost un tîlhar ucis de Theseus la Stîn cile Skironide; vezi şi P1 a t o n, Theaitetos, 769 a. Pityocamptes „care îndoaie pinii" este porecla tîlharului Sinis din mitologie, ucis de Theseus în acelaşi loc; vezi Piu t arh, Theseus, 8; Pausa-n i as, II, 1, 4.

[18] Vîntul Skiron, sau Argestes, bate dinspre răsărit, vezi Hesiod, Theogonia, 379, 870; după alţii, ca Aristotel, Meteorologica, II, 6, 12, e un vînt de nord-vest.

[14] Capul Minoa al Megaridei este o limbă de pămînt care înaintează de la Nisaia spre golful Saronic, în dreptul insulei Salamina.

[15] Nisaia, port al oraşului Megara, la golful Saronic; vezi şi H e r o-d o t, I, 59.

[16] Minoa, oraş situat la capul Minoa al Megaridei, neidentificat. A. J. B e a 11 i e, Nisaea and Minoa „Rheinisches Museum fur Philology", Frankfurt a.M., CUI, 1960, pp. 21—43, urată, că Stra bon, IX, 1, 4 şi 9, şi Pausanias, I, 44, 4, confirmă datele din Thucydides, I, 104; III, 67—73, şi IV 109, care se explică perfect dacă se admite că Minoa cuprinde peninsula Ticho împreună cu insula vecină, Trypica, şi că Nisaia e situată pe vîrful masivului Haghios Gheorghios.

[17] Modo, II, 456.

[18] lliada, XIII, 685.

[19] Adică attidographii, vezi Andron, fr. 12 Miiller II, şi Philochoros, fr. 35 Miiller II.

[20] Pandionizii, adică fiii lui Pandion, regele legendar al Atticei (vezi Thucydides, II, 29; Euripide, Hippolyt, 26, 562) erau Aigeus sau Egeu, regele Atenei şi tatăl lui Theseus; Lycos, care a dăruit numele său Lyciei; Pallas, care a cîrmuit o parte a Atticei; Nisos, rege al Megarei; vezi E s h i I, Choephorele, 619.

[21] Fr. 11 şi 35 Miiller II.

[22] Pythion, templul lui Apollon din Pytho sau Delfc vezi T h u c y d i d e s , II, 15.

[23] Vezi fr. 12, Miiller II. Andron din Halicarnas, istoric 8rec din sec. IV î.e.n.. A compus lucrarea Suyyevtxâ sau S"YT^vetat, pro babil în 8 cărţi, din care se păstrează fragmente în ?HG JI 349—352.

[24] Eleusis, azi Levsina, oraş şi demă a'Atticei, celebfu Prin misterele legate de cultul Demetrei. Ctmţia Thriasion este ° Parte a demei Eleusis; vezi şi H e r o d o t, VIII, 65; IX, 7; Thu cy d id es, II, 19.

[25] Oedip la Colonos, 69 şi urm. Vezi şi fr. 239 D.

[m] Vezi continuarea versurilor precedente şi nota precedentă. Coasta Skeironiană (Stîncile Skironide, vezi mai sus nOta n)> vezi S'E u r i p i d e , Hippolyt, 91'4; P o l y b i o s, XVI, J6-

[27]Melanthos, fiul lui Neleus, regele Messenei, #dei> Atticei, în timpuri legendare.

[28]Xanthos, rege legendar al beoţienilor.

[29] Codros, fiul lui Melanthos şi ultimul rege al Atenei vezi $« l> l47; P l a t o n, Banchetul, 208 d.

[0] Euclid (Eucleides) şi Stilpon (sec. III î.e.n.), originari din Megara, au fundat şcoala filozofică megarică sau eristică, ai carei discipoli au fost filozofii megarici care au făcut cercetări cu precădere în do meniul logicii.

[1] Eucleides Socraticul (Euclid), filozof originar din Megara, discipol înfocat al lui Socrate (împotriva legii care pedepse:l cu moartea pe megarienii care intrau în Atena, a stat la Atena şi a asistat la lec ţiile acestuia deghizat în femeie), întemeietorul şc"l" megarice sau eristice. Activitatea sa a atins punctul culminant Pe la 400 î.e.n.

[1] Phaidon din Elea, discipolul şi prietenul lui Socr^e- întemeietorul şcolii Eleate, în Elea; a urmat cu fidelitate precePtele filozofului atenian (sec. V î.e.n.).

[3] Pyrrhon, filozof grec, şeful curentului sceptic, orig»nar din Elis, în Pelopones, în plină activitate prin 340 î.e.n. Pentru înţelepciunea şi virtutea sa, atenienii i-au acordat dreptul de cet^enie. în esenţă, filozofia sa susţinea că nimic nu este sigur, fiecărei propoziţii i se poate opune alta contrară la fel de probabilă; d« unde filozoful

trebuie să supună totul examenului, judecății (skepsis); iar pentru că totul este indiferent, omul trebuie să păstreze apathia şi ata-raxia sau absența pasiunilor şi a pricinilor de tulburare.

[34] Menedemos, filozof din Eretria, de la sfîrşitul secolului al IV-lea î.e.n., discipolul lui Stilpon din Megara, întemeietorul şcolii Eretriecilor.

[35] Munții Oneia sau muntele Oneion, la sud-est de Corinth; vezi Thucydides, IV, 44; Xenophon, Hellenica, VI, 5, 51.

[38] Kithairon (Cithaercn) sau Citeron, munte situat între Attica şi Beo-ția; vezi şi Herodot, IX, 25.

[37] Marea Alkyonis (lat. Mare Halcyonium) se cheamă fundul golfului Corinthic, la țărmul apusean al Megaridei.

[38] Salamina sau Salamis, azi Salamina, insulă a mării Egee, în golful Saronic, la 4 km vest de coasta Atticei. La început a avut capitala la Salamina Veche, pe coasta de sud a insulei, apoi, după ce insula a fost cucerită de atenieni în 620 î.e.n., această capitală a fost părăsită, întemeindu-se alta, Salamina Nouă, azi Salamis sau Kuluri, pe coasta răsăriteană. Această insulă este patria de obîrşie a lui Solon şi a lui Euripide.

[39] Fr. 360 Ahrens.

[40] Skiras, vechi nume al insulei Salamina, numită astfel după tîîharul Skiron (izvor Strabon); Kychreia, alt nume al Salaminei, poate după regele ei, Kychreus; vezi PI ut arh, Tbeseu, 10; Eshil, Perşii, 570.

[41] Skiras, nume s"b care e cinstită zeița Athena Ia Atena, vezi Pausanias, I 1,4; I, 36, 4. Skira din Attica este un cartier rău famat al Atenei, aproape de templul Athenei Skiras; vezi Pausanias, I, 36, 4, P. ut arh, Tbeseu, 17.

[42] Skiros, erou din Salamina; vezi şi PI ut arh, Tbeseu, 17.

[43] Luna Skirophorion, a 12-a lună a calendarului atenian, corespunzînd sfîrşitului lunii iunie, începutul lunii iulie, în care se cele brau sărbătorile Skiropboria; vezi Aristotel, Istoria animalelor, 5, 11, 1; 6, 21, 7.

[44] Fr. 127 Kinkel. Eurylochos, menționat în continuare, a fost erou homeric; vezi Odiseia, X 205. Vezi şi Thucydides, III, 101.

[45] Pityussa, atribut al Salaminei, în greacă înseamnă „bogată în pini".

[16] în timpuri străvechi, Salamina constituia un stat independent, ai cărui regi vestiți din timpurile eroice au fost Telamon şi Aias, urmaşii lui, Aiacos sau Aiakizii.

[47] Aias Telamonianul (Aiax), sau fiul lui Telamon, regele Salaminei în vremurile eroice, a fost cel mai viteaz erou grec, după Ahile, în războiul troian.

[48] In 480 î.e.n., Themistodes a înfrînt flota persană aproape de insula Salamina, în cadrul războaielor medice.

[49] Bocaros, numit mai tîrziu Bocalia, rîu al Salaminei, neidentificat. Editorii lui Strabon. A. Meineke şi C. Miiller, consideră o glosă marginală specificarea „care astăzi se cheamă Bocalia".

[50] Peisistratos (Pisistrat), vezi nota 101 la această carte. Tiranul Pei sistratos a elaborat prima ediție a poemelor homerice care stă la baza tuturor edițiilor ulterioare. Episodul Catalogul corăbiilor con stituie cîntul al II-lea al lliadei; vezi P l u t a r h, Solon, 10. Unii atribuie această muncă lui Solon, poetul şi legislatorul atenian din secolul al Vl-lea î.e.n.

[61] lliada, II, 557.

[52] Protesilaos, şeful thessalienilor în fața Troiei, vezi Homer, lliada, II, 698, Pin dar, hthmice, I, 83.

[53] lliada, XV, 681.

[54] lliada, IV, 327 şi urm.

[65] lliada, IV, 273.

[66] lliada, II, 557.

[67] lliada, II, 557. Vezi şi Stephanos Byzantinul, fr. 273, Miiller, I.

[58] Tripodes, pe timpul lui Strabon Tripodiskion, un loc al Megaridei, azi ruine aproape de Derveni.

[59] Aluzie probabilă la attidographi.

[€0] Munții Keraîa, sau „Coarnele", azi Candili, lanț muntos la frontiera dintre Megarida şi Attica.

[61] Oraşul Eleusis; vezi nota 24 la această carte. Ictinos care a con struit incinta misterelor din Eleusis a fost un arhitect vestit pe timpul Iui Pericie; vezi şi PI ut arh, Pericle, 13.

[62] Parthenonul, celebru templu al zeiței Athena, situat pe Acropole. Distrus de perşi, acest monument de artă a fost reclădit şi mai măreț de arhitectul Ictinos, sub magistratura lui Pericle. în el era

aşezată celebra statuie de aur şi de fildeş a Athenei, opera lui Phidias. Azi ruine.

[63] Thriasion, sat şi ţărm în Attica, în 'cîmpia Thriasion sau Thria, lîngă Eleusis.

[H] Capul Amphiale al Atticei, înspre Salamina.

* în 480 î.e.n. în timpul luptei navale de la Salamina, în care flota persană, în prezența regelui Xerxes, a fost distrusă de atenieni. F. J a c o b y, Zur Topographie der Schlacht bei Salamis (Strabon IX, 1, 14, no. 13), Philologus, Berlin, 1931, pp. 369—370, propune în acest loc să se citească astfel: „şi o altă insuliță (se află în strîmtoare, pustie) şi aceasta".

[86] Pharamacussai, două insulițe între Attica şi Salamina, neidentificate.

[S7] Circe, vestită magiciană din vremurile eroice, după legendă, fiica Soarelui şi a nimfei Persa. Reşedința ei era Aia în Colchida sau insula Aia de lîngă muntele Circei, în Italia, şi după a treia versiune relatată aci, morrnîntul ei s-ar afla în cea mai mare din insulele Pharmacussai.

[68] Muntele Corydallos al Atticei, azi Daphni-Vuni.

[69] Corydalleis, demă a Atticei din tribul Hippothantis; vezi şi H e r o d o t, VII, 214.

[70] Phoron, port al Atticei, aproape de Atena, azi Kiephtho Limani, adică „Portul Hoților".

[71] Psyttaleia, insuliță din apropierea Salaminei, aparținînd Atticei; vezi şi Herodot, VIII, 76, 95.

[72] Atalanta, azi Talandonisi, insulă între Eubeia şi Locri. Atalanta de lîngă Attica, spre Salamina, neidentificată.

[73] Pireul, vezi nota 4 la această carte. Colina Munychia a Atticei, azi Fanari, lîngă Pireu.

[7i] Adică oraşul Rhodos din insula cu acelaşi nume din bazinul răsăritean al Mediteranei.

[75] Philon, arhitect, autorul hoplothecii din Munychia, necunoscut.

[76] Atena (Athenai), capitala Atticei, centrul cultural celebru al Eladei; avea trei porturi: Phaleron, Munychia şi Pireul, 13 porți şi 7 cartiere principale: Acropole, Areopagul, Academia, Kerameicon, Prytaneul, Lyceul, Theatrul. Oraşul a suferit distrugeri cu prilejul

ocupării lui de lacedemonieni în timpul războiului peloponesiac (431—404), apoi de dictatorul roman Sulla (în 87 î.e.n.).

[77] Templul Athenei Polias (Poliada) sau „Protectoare a Cetății", este unul din cele mai vechi lăcașe ale zeiței la Athena; vezi și Herodot, V, 82.

[78] Parthenonul, vezi nota 62 la această carte.

[79] Fr. 7 Miiller, la Arrian.

[80] Leocorion, templu al Athenei, ridicat în cartierul Ceramic în cinstea fiicelor lui Laos care au fost oferite de tatăl lor spre jertfire, în timpul unei epidemii de ciumă; vezi și Piu t arh, Theseu, 13. Theseion, templul lui Theseu, din Atena, care servea de azil inviolabil sclavilor fugiți. O. Broneer, Notes on three Athenian places, 'ApxatoXoyix^ *J$<ţv\\ispl<; , Atena, 1960, pp. 54—67, arată că sanctuarele lui Apollon Pythios și Zeus Olympios, menționate de Thucydides, II, 15, și de Strabon, se situează pe panta nordică a Acropolei.

[81] Polemon Periegetul, filozof din școala academică, născut la Atena prin 340 î.e.n., discipol zelos al lui Xenocrates și succesorul acestuia la conducerea Academiei. Pentru referirea din text, vezi fr. 1 Miiller III.

[82] Aphidna sau Aphidnai, demă atică; vezi și Herodot, II, 73. De numele acestei așezări se leagă legenda răpirii Elenei, sora Dioscurilor, fiica Ledei și a lui Zeus, având ca tată oficial pe Tyndar, regele Spartei.

[83] Marathonul, azi Marathona, orășel și dem attic pe coasta de est a Atticei, vestit pentru victoria cîștigată aici de atenieni în frunte cu Miltiades, asupra perșilor, în 490 î.e.n.

[84] Rhamnus (Rhamnunt), demă attică a tribului Aiantis; vezi și Pausanias, I, 23, 2. Nemesis, zeiță care împarte dreptatea și pedepsește excesul de fericire sau de orgoliu; vezi și Pausanias, I, 33, 2. Sculptorul Diodotos, din Nicornedia, era fiul și elevul celebrului Boethos din Chalkedonia, din sec. II î.e.n. Agoracritos din Păros, elev preferat al lui Phidias, a trăit în secolul al V-lea î.e.n. Statuia zeiței s-a pierdut.

[86] Dekelcia, (Decelea), azi Paleo-Castro, dem al Atticei, la nord de Atena, la poalele muntelui Parnes. în războiul peloponesiac (414 î.e.n.), spartanii au ocupat localitatea, au fortificat-o și de

aici amenințau Atena. Această perioadă a războiului poartă numele de „dekeleic".

[86] Phyle, dem al Atticei din tribul Oineis, situat la un defileu al muntelui Parnas, spre Beoția. Thrasybulos, menționat aici, este atenianul care a alungat pe cei 30 de tirani; vezi Thucydides, VIII, 75; Xenofon, Hellenica, V, 1, 26.

[87] Lykeion era vestitul „Liceu" situat în nord-estul Atenei, unde ținea lecții Aristotel; vezi Xenofon, Hellenica, I 1, 33. Olympicon sau Olympion sau „Olympicul" este vestitul templu al lui Zeus Olympicul de la Atena, început de Pisistrat şi terminat de împăratul Hadrian; vezi Piu t arh, Solon, 32.

[88] Academia, grădina lui Academos, pe rîul Kephisos, aproape de Atena, unde a ținut lecții Platon; vezi P1 a t o n, Lysias, 203 a. Academia este şcoala filozofilor platonici, care a cunoscut trei perioade în dezvoltarea sa, veche, medie şi nouă. Odeon, edificiu public al Atenei destinat, la origine, exercițiilor de canto, iar începînd cu vremea lui Pericle, anumitor servicii publice ca tribu nalul archontelui—judecător. Porticul Pictat sau Poikile Stoa, o galerie de picturi ale lui Polygnotos, la Atena; vezi Pausa-n i as, V, 11, 6.

[89] Kecrops (Cecrops), rege străvechi al Atticei, întemeietorul Atenei; vezi şi Herodot, VIII, 44, 53; Thucydides, II, 15.

[90] Actsion (Actaeon), după legendă, un vestit vînător mîncat de cîinii asmuțiți asupra lui de zeița Artemis; vezi Euripide, Bacantele, 337.

[91] Atthis, fiica lui Cranaos, vechi rege al Atenei; vezi şi A p o 11 o-d o r, II, 14, 5. Cranaoi sau Cranai, un alt nume pentru atenieni, atestat şi la Herodot, VIII, 44, şi la A r i s t o f a n, Pasă rile, 123.

[92] Mopsopia, vechi nume al Atticei; vezi şi Callimach, fr, 351. Mopsopos, erou legendar atenian.

[93] După legendă, poporul elen are ca strămoş pe Hellen; unul din fiii acestuia, Xuthos, a născut pe Ion, strămoşul ionienilor. Aceştia şi-au avut obîrşia în Attica, de unde şi numele Ionia al acestei regiuni. Poseidon şi Athena şi-au disputat, după legendă, stăpînirea Atticei, rămînînd biruitoare zeița.

[94] în V, 2, 4.

[95] Eridanos, fluviu al Atticei; vezi şi P a u s a n i a s, I, 19, 5. Lucrarea lui Callimach, citată de Strabon, este pierdută.

[96] Porțile lui Diochares, una din cele 13 porți ale Atenei, aproape de Lykeion, deci în partea de nord-est a Atenei.

[97] Fr. 11 Miiller II.

[88] Aoni (Aones), alt nume al beoțienilor; vezi şi C a l l i m a c h, Del., 75; Nonnos, IV, 337.

[99] Kecropis, citadela Atenei, construită de Kecrops; prin extindere, alt nume al Atenei; vezi E u r i p i d e, Rugătoarele, 658. Tetrapolisul attic este gruparea a patru localități ale Atticei: Oinoe, Marathon, Probalinthos, Tricorynthos, Epacria, localitate sau loc ridicat al Atticei. Dekeleia, vezi aici mai sus nota 85. Eleusis, mai sus nota 24. Aphidna, mai sus, nota 8. Thorkos, mai sus, nota 118. Brauron, azi Vraona, localitate pe coasta de est a Atticei, vestită prin cultul Artemidei Tauride. Vezi H e r o d o t, IV, 145. Kytheros, mai puțin cunoscut. Spheltos, dem al Atticei; vezi Lysias, 148, 32, 46. Kephisia, dem attic din tribul Erechtheis.

[100] Prima perioadă din istoria Atenei cunoaşte regalitatea; s-au trans mis prin tradiție următoarele nume de regi ai Atenei: Kecrops, Cranaos, Amphictyon, Erichtonios, Pandion, Erechteus, Egeu (Aigeus), Theseus, Mestheus, Demophoon, Oxyntes, Aphidas, Thymetos, Melanthos, Codros, care au domnit cu aproximație între secolele 17—12 î.e.n. Urmează apoi republica aristocratică divizată în trei perioade: a) arhonți perpetui din secolele XII—754 î.e.n.; b) arhonți pe 10 ani, 754—684 î.e.n.; c) arhonți anuali şi guvernămînt tiranic sau al Pisistratiziîor, 560—510 î.e.n. în continuare, urmează apoi democrația pură, după legile lui Cleisthenes, pînă la ocupația romană, în 146 î.e.n.

[101] Pisistratizii, adică Pisistrat (Peisistratos) şi fiii săi, Hipparchos şi Hippias. Pisistratos a ajuns tiran al Atenei în 561 î.e.n., a fost alungat de Megacles şi Lycurg în 560, rechemat în 556 şi alungat din nou în 552. In 538 a reluat puterea şi a transmis-o fiilor săi, după moarte, în 528 î.e.n. Hipparchos a fost ucis în 514 î.e.n. de Harmodios şi Aristogeiton, iar Hippias a fost alungat de atenieni în 510 î.e.n.

[102] în urma războiului peloponesiac care a adus biruință Spartei în 404 î.e.n. Peste un an însă, victoria lui Thrasybulos (403 î.e.n.) a scuturat jugul lacedemonian.

Atenienii au căzut sub stăpînirea romană odată cu întreaga Eladă, în 146 î.e.n.

Atenienii au intrat sub autoritatea macedoneană în 338 î.e.n. Ca-sandros, fiul lui Antipatros, a ajuns rege al Macedoniei în 311 î.e.n. şi a domnit pînă în 298 î.e.n. Anterior, el a cîrmuit triburile publice încă vreo 2 ani, fără să aibă titlul de rege. Demetrios din Phaleron, vestit orator şi om de stat atenian, partizan al macedonenilor, ales arhonte decenal în 318 î.e.n. Guver-nămîntul său înțelept i-a încîntat pe atenieni, care i-au ridicat peste 300 de statui de bronz. După zece ani, Demetrios Polior-cetul a ocupat oraşul, iar Demetrios din Phaleron s-a refugiat în Egipt şi s-a adăpostit la curtea lui Ptolemeu al lui Lagos. Sub urmaşul acestuia, Ptolemeu PhiladeiphuJ, el îşi luă viața, din cauza captivității la care a fost condamnat.

Theophrastos, filozof grec născut la Eresos în Lesbos, discipolul lui Platon şi al lui Aristotel, succesorul iui Aristotel la conducerea Lyceuîui, în 322 î.e.n. A compus peste 200 de tratate din toate domeniile ştiinței.

Mithridates al Vll-lea Eupator, regele Pontului, unul din cei mai aprigi duşmani ai romanilor.

Sulla, dictatorul roman, a recucerit Atena de la Archelaos, generalul lui Mithridates Eupator, în 87 î.e.n. 1-a bătut la Chaironea şi la Orchomenos în acelaşi an.

Phaleron, port al Atenei, patria lui Demetrios zis din Phaleron; vezi H e r o d o t, V, 85 etc. Halimusienii, locuitori din Halimunt (Halimus), dem attic din tribul Leontis. Vezi A r i s t o f a n, Păsările, 496. Aixonienii, locuitorii demului attic Aixone (azi Gly-phada) din tribul Kecropis; vezi Xenofon, Hellenica, II, 4, 26. Halaienii aixonici, locuitorii demului attic Halai Aixonides, din tribul Kecropis. Anagyraşii, locuitoiii demului attic Anagyrunt (Anagyrus), din tribul Erechtheis.

Thoraienii, locuitorii demului attic Thorai, din tribul Antiochis. Lamptreii, locuitorii demului attic Lamptrai. Aigilieii, locuitorii demului Aigilia. Anathlyştii, locuitorii demului attic, Anaphlystos, din tribul Antiochis; vezi H e r o d o t, IV, 99. Azenieii, locuitorii demului attic Azenia, lîngă capul Sunion. Toate aceste loca-

lități se află pe coasta apuseană a Atticei, între Pireu și capul Sunion.

[111] Promontoriul Zoster, azi capul Kavura, lîngă Vuliagmeni, la 25 km SE de Atena; vezi Herodot, VIII, 107.

[112] Promontoriul Astypalaia, azi Aghios Nikolaos, între Sunion și Zoster.

[113] Phabra, insula situată în fața promontoriului Zoster. Elaiussa, insulă așezată lîngă capul Astypalaia.

[114] Insula Hydrussa corespunde probabil actualei Prasonisi.

[115] Templul Afroditei Colias, situat pe fărmul attic numit Colias vezi Aristofan, Lysistrata, 2.

[116] Insula Belbina, situată în marea Myrtului; vezi Herodot, VIII, 125.

[117] Tabăra lui Patroclu (Patrocli Charax), insulă lîngă coasta Atticii, la vest de Capul Sunion. E vorba de Patroclos, generalul lui Ptolemeus Philadeiphos, regele elenistic al Egiptului.

[118] Sunion, dem attic din tribul Leontis, aproape de Capul Sunion, extremitatea de sud a Atticii. Thoricos, lîngă Laurion, pe coasta de est a Atticii; unul din cele 12 orașe vechi ale acestei regiuni, dem al tribului Acamantis; vezi Herodot, IV, 49; Thucydides, VIII, 95 etc.

[119] Potamos, dem attic din tribul Leontis, pe litoralul de est, în dreptul orășelului actual Keratea; vezi și P au sâni as, I, 13, 3. Prasia(i), dem attic din tribul Pandionis, aproape de actualul Porto Rhnphti; vezi Thucydides, VIII, 95. Steiria, dem attic din tribul Pandionis, azi Porto Rhaphti; vezi Xenofon, Hellenica, IV, 8, 25. Brauron, aci mai sus, nota 99.

[120] Halai Araphenides, dem attic al tribului Aigeis, cu templul Artemidei Tauropolis; vezi Euripides, Iphigenia în Taurîda, 1451; Callimach, Artemis, 173. Corespunde actualei Lutsa, lîngă capul Velani, 24 km nord-est de Atena.

[121] Myrrhinus (Myrrhinunt), azi Mereda, dem attic din tribul Pandionis; vezi Lysias, 10, 15. Probalinthos, dem attic din tribul Pandionis; vezi Demosthenes, 527. Marathon, azi Marathona (vezi mai sus nota 83), localitate situată la nord-est de Atena.

Toate localitățile menționate în această notă se află pe coasta de est a Atticii.

122 Aluzie la vestita biruință de la Marathon a grecilor, conduși de Miltiades, împotriva comandantului persan Datis, în 490 î.e.n., în cadrul primului război medic. Lacedemonienii, cărora li s-a cerut sprijinul, au invocat pretextul că ei nu pot ieși cu oaste din ce tate înainte de-a fi lună plină.

123 După legendă, eroul Theseus, fiul lui Egeu (Aigeus), regele Atticii, a eliberat țara de un taur monstruos care trăia la Marathon.

124 Tricorythos, azi Kalo-Suli, dem attic al tribului Aiantis; vezi Aristofan, Lysistrala, 1032; Rhamnus (Rhamnunt), vezi nota 84 la această carte. Ambele localități sînt situate pe coasta de nord-est a Atticii, mai la nord de Marathon.

125 Nemesis, vezi nota 84 la această carte.

126 Psaphis al oropilor, sat în teritoriul orășelului Oropos, situat pe coasta răsăriteană a Atticii (Oropos, vezi Herodot, VI, 101; Thucydides, II, 23).

127 Amphiaraos, vestit vraci grec din vremurile eroice, fiul lui Oicleu și al Hypermnestrei, copărtaș la tronul Argosului împreună cu Adrastos, pe a cărui soră, Eriphyle, a luat-o de soție. Dintre fiii lor, cel mai vestit a fost Alcmaion. A murit la asediul Thebei, iar după moarte a primit onorurile divine, înființîndu-se și un oracol al lui.

128 Fr. 281 Ahrens.

129 Oropos, vezi nota 8 la această carte. Fiind situat la hotarul dintre Attica și Beoția, Oropos a constituit un izvor permanent de ceartă între cele două state și în decursul vremii el a aparținut cînd uneia cînd alteia.

130 Thoricos, vezi nota 118 la această carte.

131 Helena, azi Macronisi, insulă aspră și pustie, situată aproape de capul Sunion al Atticii.

132 Iliada, III 443, Murnu, 339—441. Este vorba de Paris, răpitorul Elenei, care se mai numea și Alexandru.

133 Cranae este numele mai vechi al insulei Helena (vezi nota 131 la această carte), este menționat de Homer, Iliada, III, 445.

134 Leuke Acte, promontoriu la extremitatea de sud a insulei Eubeea (Euboia), despre care va vorbi în X, 1, 5.

135 Hymettos, azi Telo Vuni, spre versantul lui nordic, Mauro Vuni, versantul sudic; Brilessos, munte attic în nord-vestul Lycabettului. Lycabettos, azi Sf. Gheorghe, munte în nordul Atenei. Parnes, azi Ozea, lanț de munți între Attica şi Beoția. Corydallos, munte în demul attic al tribului Hippothontis.

136 Kephisos, azi Sarandaporos, rîu al Atticii, ce se varsă în golful Saronic la est de Pireu. Trinemeis este un sat al Atticii situat în nordul Atenei. Ceea ce am tradus în continuare cu „pod şi punți", după ediția Teubner, e redat cu majusculă în Didof. Gephyra şi Gephyrismoi, deci ca nume proprii.

137 Țărmul Phaleric, adică lîngă Phaleron, la sud de Atena.

138 Ilissos, vezi mai jos nota 140 la această carte.

139 Agra, dem attic, cu templul Artemidei Agraia; vezi P1 a t o n, Phaidros, 2290. Lykeion, Lyceul, cartier în nord-estul Atenei.

140 Este vorba de Ilissos, rîu al Atticii care înconjură Atena spre a se vărsa în Kephisos; menționat de P l a t o n, Phaidros, 2290; vezi şi H e r o d o t, VII, 189 şi CIA 1, 210, 2 (din 429 î.e.n.).

141 în VII, 7, 4.

142 Creusa (Creusis), azi Kreisis, oraş şi port al Beoției, la hotarul cu Megarida, la golful Alcyonic şi la extremitatea munților Cithaeron; vezi X e n o f o n, Hellenica, IV, 5, 10.

443 Fr. 61 Miiller II.

144 Beoția (Boiotia) udată de trei mări: la sud marea Alkyonică din golful Corinthic, la nord Marea Eubeică, la est golful Mării Myrturilor dintre Attica şi Eubeea.

145 Euripos, strîmtoarea dintre Eubeea şi Beoția, azi Evripos. Aulida (Aulis), port al Beoției, situat pe o peninsulă stîncoasă, mai sus de satul de azi Vathi, pe canalul Euripos. Tanagrica este cîmpia Tanagrei, oraş al Beoției aproape de hotarul cu Attica; vezi aici mai jos nota 153. Salganeus, localitate a Beoției, pe coasta Mării Eubeice, vezi şi nota 172 la această carte. Anthedon, azi Anthedona sau Lukisi, oraş al Beoției la Marea Eubeică; vezi şi Homer, Iliada, II, 508.

[146] Fragmentele 30 şi 67 Miiller II. De fapt locul cel mai îngust al Euripului (vezi rîndurile următoare) este numai de 40 m.

[147] Epaminondas, generalul theban care a eliberat Theba de ocupanții lacedemonieni învingîndu-i în bătălia de la Leuctra, apoi, invadînd la rîndul său Peloponesul, a căzut, deşi din nou biruitor, în lupta de la Mantineia, în 363 î.e.n.

[148] Aonii şi Temmikii, vechi locuitori ai Beoției; vezi şi Lycurg, 644. D. W. P r a k k e n, The Beotian migration, „American Journal of Philology", Baltimore, 1943, pp. 417—423, examinează două surse antice care vorbesc despre pribegia themmikilor: Thucydides, I, 123, şi Strabon, IX, 2, 3, şi presupune ca izvor pro babil pentru Strabon pe Hellanicos.

[149] Lelegi, populație preelenică, atestată în special în Caria; Hyanții, populație străveche a Beoției; vezi şi A p o l l o n i o s din Rhodos, III, 1242. Vezi mai jos nota 155.

[150] Fenicienii lui Cadmos — fiul lui Agenor, regele Feniciei — sînt, după legendă, ceata care a însoțit pe Cadmos în căutarea sorei lui, Europa, răpită de Zeus. Umblînd fără rezultat, s-au statorni cit în Beoția unde au întemeiat Cadmeia, vechiul nume al Thebei, rămas pînă în vremuri istorice pentru cetățuia acestui oraş.

[151] Epigonii, fiii celor şapte căpetenii care, după legendă, au atacat Theba şi au murit la asediul ei. Şi fiii lor erau tot şapte la nu măr, cei mai vestiți fiind: Thersatidros, fiul lui Polynices; Aigialeus, fiul lui Adrastos; Alcmaion, fiul lui Amphiaraos; Diomedes, fiul lui Tydeus. Ei au atacat din nou Theba, la zece ani după expedița părinților lor. Ieşind biruitori, au aşezat pe Thersandros, pe tronul Thebei. Evenimentele s-ar fi petrecut prin secolul XIV î.e.n.

[152] Arnai, probabil locuitorii oraşului Arne din Beoția, menționat de Homer, Iliada, II, 507, sau mai degrabă ai Arnei din Thessalia, pomenită de Hesiod, Scutul, 475; T h u c y d i d e s, I, 12.

[153] Aulida, regiunea oraşului beoțian Aulis, azi Microvathi, situat pe coasta mării, în fața oraşului eubean Chalkis. Este locul în care s-a adunat flota greacă pentru expedița împotriva Troiei şi unde a fost sacrificată Iphigenia, sora lui Oreste şi fiica lui Agamemnon.

[154] Orchomenia, regiunea oraşului Orchomenos, oraş al Beoției, cu

ruine aproape de actualul sat Skripu. Vezi H o m e r, lliada, II, 51; IX, 381.

155 Hyanfii, locuitori preelenici ai Beotiei, care au întemeiat oraşul Hyampolis, ale cărui ruine se văd azi aproape de Vogdani în estul Focidei, aproape de Abai, la nord de lacul Copais.

156 Fragmentele 30 şi 67 Miiller II.

157 Penthilos, nume legendar de erou, menționat şi de Aristotel, Politica, V 8, 13.

158 plateea (Plataiai), unul din cele 12 oraşe ale federației beoțiene situat aproape de Cithaeron, în sud-vestul Thebei, celebru prin victoria grecilor în frunte cu regele spartan, Pausanias, asupra perşilor comandați de Mardonios, în 479 î.e.n.

159 După moartea lui Epaminondas, deci după 363 î.e.n., beotienii au luptat împotriva focidienilor, care au jefuit templul comun al lui Apollon din Delfi, în Focida. Este vorba de al 3-lea război sacru, purtat între 355—345 î.e.n., în urma căruia Filip II (Philippos), regele Macedoniei, s-a amestecat tot mai mult în treburile Greciei.

160 Adică Theba Beoției (Thebai), azi Thive, situată pe Ismenos. în războiul sacru 355—345 î.e.n., Theba a chemat în Grecia pe Fi lip al II-lea al Macedoniei, care a ajuns curînd stăpînul întregii Grecii. Revoltîndu-se împotriva lui Alexandru cel Mare, Theba a fost cucerită şi distrusă complet, cu excepția casei lui Pindar. A fost reclădită, dar n-a mai cunoscut strălucirea de odinioară.

161 Tanagra, azi Tanagra sau Grimada, oraş al Beotiei situat pe Aso-pos, aproape de hotarul cu Attica. Celebru pentru delicatele sale producții coroplastice, statuete de teracotă din secolele IV—III î.e.n., cunoscute sub numele de „tanagre". Thespiai, oraş al Beo ției, azi Erimokastro, la SV de Theba.

162 Delphinion, portul sacru al Beoției, neidentificat.

163 Vechea Eretria, important oraş al Eubeii pe coasta de vest, distrus de perşi în 490 î.e.n., ale cărui ruine se păstrează într-un cartier al oraşului modern, Nea Psara. Vezi şi Homei, lliada, II, 537; H e r o d o t, I, 61. Vezi şi P. A u b e r s o n, Eretria, I, Berna, 1968, p. 10.

164 Actuala Eretria sau „Nouă", azi Palaeokastro, lîngă oraşul Nea Psara, este oraşul Eubeii reconstituit după distrugerea celui vechi

din apropiere (vezi nota precedentă). Era patria filozofului Menedemos din secolul al IV-lea î.e.n.

165 D$_{e}$ii$_{0}$ti; azi Dilissi, oraş în teritoriul Tanagrei pe coasta dinspre Eubeea; vezi şi H e r o d o t, VI, 118; T h u c y d i d e s, IV, 76.

166 Este vorba despre bătălia de la Delion din 424 î.e.n. dintre thebani şi atenieni.

167 Portul Bathys, azi Vathi, pe coasta răsăriteană a Beoției, aproape de Aulida.

168 Aulis sau Aulida, vezi nota 153 la această carte.

169 Cînd s-au pregătit să plece în războiul troian.

170 Cifra este coruptă, ediția Didot propune 570 de stadii (45 km).

171 în IX, 2, 2.

172 Salganeus, localitate pe o colină înaltă a Beoției, la coasta răsăriteană, aproape de Aulida, numit astfel după beoțianul Salganeus care a fost ucis de persul Megabates, în timpul războaielor medice.

173 Vezi şi Herodot, VII, 184—190 despre aceste evenimente ale războaielor medice.

174 Grăia, localitate în Beoția, pe coasta răsăriteană, în apropiere de Oropos; probabil aceeaşi cu Tanagra de mai tîrziu. Este menționată şi de Homer, Iliada, II 498. Regiunea respectivă se numea Graica.

175 Mormîntul lui Narcis (Narkissos) al lui Eretrieus, zis Sigelos („Tăcutul"), necunoscut din alt izvor, după cîte se pare.

170 Poimandria, după numele lui Poimandros, întemeietorul Tanagrei. P lut arh, Qu. gr., 37.

177 Tanagrii se numeau şi gephyrei, pentru că un vechi nume al Tanagrei a fost Gephyra („pod"); vezi H e r o d o t, V, 55, 57, 61.

178 Cnopia Thebană, localitate pe rîul Cnopos din jurul Thebei, ne identificată.

179 Mycalessos (Mucalettos), oraş în Beoția, la nord de Tanagra.

180 Harma, orăşel al Beoției, menționat şi de Homer, Iliada, II, 499.

151 In greacă, harma înseamnă „căruță".

182 Harma, loc muntos în Attica, vezi şi P l u t a r h, Moralia, 679 c.

183 phyi$_{a>}$ $_{vez}$j phyle, nota 86 la această carte.

184 Pythaistai, solii care consultau, la oracolul din Delfi, pe Pythia.

185 Pythion, vezi nota 22; şi Olympion, nota 87, la această carte. R. E. W y c h e r l e y, Two Athenian ahrines, „American Journal of Archaeology", LXIII, 1959, pp. 67—72, arată că pasajul din Strabon IX, 2, 11, nu implică existența unui templu al lui Zeus Olimpicul pe panta de nord-est a Acropolei. Sanctuarul lui Heracles Alexicacos, după inscripția Agora, I, 1749, poate fi situat pe versantul sudic al Colinei Nimfelor.

186 Adrastos, rege legendar al Argosului, socrul lui Polynices, pe care l-a ajutat să-şi recapete tronul Thebei, pornind expediția celor 7 împotriva lui Eteocles, fratele lui Polynices, rămas singur pe tron. Expediția n-a reuşit şi cele povestite de Strabon aici sînt amănunte ce privesc deruta asediatorilor. Are'wn, menționat puțin mai de parte, este calul lui Adrastos; vezi H o m e r, Iliada, XXIII, 346. Pentru aceste informații ale lui Philochoros, vezi fragmentul 50 Miiller II. După legendă, Amphiaraos, cumnat şi copărtaş la tronul Argosului cu Adrastos, a vrut să se sustragă asediului Thebei, la care voia să-l ducă Adrastos pentru a-şi ajuta ginerele, pe Polynices. Cînd argienii fură bătuți, pe Amphiaraos l-a înghițit pămîntul. Cele relatate de Strabon aici fac parte, deci, din întîmplările legendare petrecute cu prilejul expediției celor 7 împotriva Thebei.

187 Hyria, oraş al Beoției pe țărmul strîmtorii Euripos, în fața oraşului Chalkis din Eubeea. Vezi H o m e r, Iliada, II, 496, H e s i o d, fr. 4 Kinkel.

188 Hyrieus, după legendă, fiul lui Poseidon, fundatorul oraşului Hyria, vezi Nonnos, 13, 97. Orion, vînător mitic celebru, menționat de Pindar, Ditirambi, 9, 2 Puech.

189 Hysia(i), oraş al Beoției, azi Kalivia, la extremitatea de est a munților Cithaeron; vezi şi H e r o d o t, VI, 108; T h u c y d i d e s, III, 24; localitatea din Argolida e menționată şi de Thucydides, V, 83.

190 Erythrai, oraş al Beoției situat la gura strîmtorii prin care se traversează Cithaeronul dinspre Eleusis; vezi şi H o m e r, Iliada, II, 499; H e r o d o t, IX, 15 şi 19; localitatea omonimă din Ionia este menționată de H e r o d o t, I, 142; T h u c y d i d e s, VIII, 24, fiind situată pe coasta Ioniei, în fața Chiosului.

181 Nycteus, regele Thebei în timpuri legendare. Fiica sa, Antiope,

a fost una din iubitele lui Zeus, cu care a avut doi fii, pe Zethos şi Amphion, spune mitologia.

192 Heleon (Eleon), orăşel în teritoriul Tanagrei, în Beoția; vezi şi H o m e r, Iliada, II, 500; X, 266. Cuvîntul helos înseamnă „mlaştină".

193 Anthedon, vezi nota 145 la această carte. Pentru versul homeric vezi Iliada, II, 508.

194 Larymna (azi Larma), oraş al Locridei Eoia (orientală), aproape de Beoția, căreia i-a aparținut cîndva, situat la mare (spre Eurip). După Strabon (IX, 2, 8), erau două localități cu acest nume: una „de sus", în Locrida, alta „de jos", cea de aici.

19D Halai, azi Aghios loannis Theologos, orăşel al Locridei Eoia, anexat în secolul al IV-lea î.e.n. la Beoția. Vezi şi P l u t a r h, Sulla, 26.

Pentru omonimele sale attice vezi notele 109 şi 120 la această carte. I»J Aigai, azi Limni, oraş în insula Eubeea pe țărmul Mării Eubeice. Despre templul lui Apollon din acest oraş Strabon a mai vorbit în VIII 7, 4.

197 Orobiai, azi Rovias, oraş al Eubeii la nord de Aigai; vezi şi T h u c y d i d e s, III, 89.

198 Messapion, azi Ktypa, munte din nord-estul Beoției pe coasta mării Eubeice; vezi şi E s h i l, Agamemnon, 293.

199 Glaucos din Anthedon, zis şi Pontios, personaj legendar, pescar din această localitate preschimbat în divinitate marină; vezi şi E u r i p i d e, Oreste, 564.

200 Isos, vechi oraş al Beoției, din care se mai păstrau cîteva ruine pe vremea lui Strabon.

201 Iliada, II, 508.

202 Nisa, oraş al Beoției; vezi.şi Homer, Iliada, II, 508. Nisos, co lină aproape de Megara, vezi T h u c y d i d e s, IV, 118.

203 Creusa sau Creusis, vezi nota 142 la această carte. Era portul oraşului beotic Thespiai, azi Erimokastro. Vezi X e n o f o n, Hellenica, V, 4, 15.

204 Pharai, localitate la nord de Tanagra. Pentru Tanagra, vezi mai sus, nota 161.

[205] Nysa, sat al Beoției situat în muntele Helicon, deci în sud-vestul regiunii, neidentificat.

206 Marea Crisais adică marea golfului Crisaios (numită şi Golful Corinthiacos) dintre Pelopones, la sud, Locrida, Focida, Beoția, la nord.

20T Plataiai (Plateea), vezi Paleo-Kastro, oraş situat în sudul Beoției, vezi mai sus nota 158; H e r o d o t, IX, 25, 30; numele are rădăcina plata- care în greacă înseamnă „lopata vîslei".

[208] Helos, numele a cel puțin două oraşe din Pelopones şi unul în Locrida, azi Ellos sau Helles; vezi T h u c y d i d e s, IV, 54; pentru cel din Elida, vezi Homer, Uiada, II, 594. Heleon, vezi mai sus nota 192; Heilesion, localitate în Beoția, menționată de Homer, Uiada, ILj 499. In greacă helos înseamnă „baltă", „mlaş tină".

[209] Copai, oraş al Beoției, azi Topolia, situat pe lacul Copais, (sau Kephissis), azi bonificat. Oraşul este menționat încă de Homer, Uiada, II, 502 etc. Kephisos, deosebit de omonimul său din Attica, izvorăşte din Dorida, în munții Callidromos, străbate Focida şi Beoția, formează lacul Copais şi se varsă în Marea Eubeică la Larymna.

[210] Larymna (de sus), oraş al Locridei, la gura rîului Kephissos, azi ruine lîngă Bazaraki, la golful Maliac.

[211] In IX, 13, 2. Vezi şi nota 194 la această carte.

[212] Anchos, lac al Beoției, aproape de Larymna.

[213] Triton, fluviu al Beoției, neidentificat.

[214] Ogygia, numele vechi al Beoției, primit de la Ogygos, fiul lui Cadmos; vezi E s h i l, Perşii, 37, S o f o c l e, Oedip la Colona, 1770. Kecrops este un rege legendar al Atticii, fundatorul Atenei, vezi H e r o d o t, VIII, 44 şi 53.

[215] Orchomenos, oraş al Beoției, azi Skripu; vezi Homer, Uiada, II, 511, X e n o f o n, Hellenka, III, 5, 17. Melas, rîu al Beoției, azi Mavro Nero sau Mavro Potamo.

[216] Haliartia, regiunea oraşului Haliartos, azi Mazzi, oraş al Beoției; vezi Homer, Uiada, II, 503. X e n o f o n, Hellenica, III, 5, 17.

[2"] Uiada, II, 503.

[218] Liiaia, azi Palaeokastro, oraş al Focidei pe cursul superior al flu viului Kephisos, vezi Homer, Iliada, II, 523.

[219] Iliada, II, 523.

[220] Elateia, azi Lefta, oraş al Focidei, situat la trecătorile munților Callidromos la hotarul cu Locris Opuntia.

[a21] Parapotamioi, azi ruine aproape de Belissi, oraş al Phocidei; vezi şi H e r o d o t , VIII, 33; Phanoteus sau Panopeus, azi Malta, oraş al Focidei, vecin cu Daulia. Vezi T h u c y d i d e s , IV, 89. Vezi şi nota 389 la această carte.

[222] Chaironeia, (Chaeronea), la început Arna, vechi oraş al Beoției la hotarul cu Focida, celebru prin mai multe bătălii date aici: în 447 î.e.n., cînd beoțienii au biruit pe atenieni, în 338 î.e.n., dnd Philippos i-a învins pe atenieni şi pe thebani, în 78 î.e.n. cînd Sulla l-a bătut pe generalul Archelaos al lui Mithridates Eupator. Este patria lui Plutarh.

[223] Orchomenos, vezi nota 215 la această carte, Coroneia, oraş al Beoției, azi Coronia, aproape de fostul lac Copais. Vezi Homer, Iliada, II, 503; T h u c y d i d e s , I, 113.

[224] Parmessos, azi Kefalari, fluviu al Beoției ce izvorăşte din Helicon; vezi H e s i o d, Iheogortia, 5. Olmeios, afluent al fluviului Par messos, vezi H e s i o d, Theogonia, 6. Ambele se varsă apoi în lacul Copais.

[225] Trephia, lac al Beoției, neidentificat. Kephissis, alt nume al lacu lui Copais, după Pindar, Pythica, XII, 46. După Homer, Iliada, V, 709, acelaşi cu Hylike.

[226] Iliada, V, 708.

[227] Hylike, lac al Beoției, vecin cu satul Hylis; vezi şi nota 225 la această carte.

[228] Hylai, sat al Beoției pe lacul Hylike; vezi Moschos, III, 88; Homer, Iliada, II, 500. Hyde, oraş al Lyciei, vezi Homer, Iliada, XX, 385.

[229] Iliada, XX, 385.

[230] Iliada, II, 500.

[231] Iliada, V, 708.

[232] Tychios, meşter artist din Beoția; vezi Homer, Iliada, VII, 220, Nonnos, XIII, 67.

233 Uiada, VII, 221; Murnu, 214.

234 în IX, 2, 12. Vezi şi nota 187 la această carte.

235 Schoinos, oraş al Beoției de lîngă Theba; vezi Homer, lliada, II, 497.

236 Schoinus, rîu al Beoției ce trece prin localitatea Schoinos, lîngă Theba, neidentificat.

237 Scolos, localitate a Beoției la est de Cithaeron, în regiunea de pe fluviul Asopos numită Parasopia, vezi Homer, lliada, II, 497; Herodot, IX, 15, Xenofon, Helhnica, V, 4, 49.

238 Pentheus, fiul lui Echion şi al Agavei, regele Thebei, vestit prin împotrivirea înverşunată arătată față de cultul lui Bacchus. El a murit sfîşiat de propria sa mamă, cuprinsă de furia bacchică, luîndu-şi fiul drept leu.

239 Scolos, oraş al peninsulei Chalcidice, lîngă Olynthos; vezi Thucydides, V, 18, Olynthos, lîngă satul actual Aghios Mamas, în peninsula Chalcidică, în fundul golfului Toronaic. Vezi Herodot, VII, 122, Thucydides, I, 58.

240 în VIII, 6, 24.

241 Eteonos, oraş al Beoției, mai tîrziu Scarphe; vezi Homer, lliada, II, 497.

242 S. Koumanoudis, Une viile beotienne dans Strabon, Revue de Philologie, Paris XXXV, 1961, pp. 99—105, propune pentru nu mele oraşului beoțian Scarphe, citat aici de Strabon, forma corec tată de Xylander (Bale, 1571): Scaphlai — Scaphai.

843 Asopos, azi Vuriandi sau Asopo, rîu al Beoției izvorînd din Cithaeron şi vărsîndu-se în Marea Eubeică la Oropos. Ismenos, azi Ismeno, rîu al Beoției trecînd prin Theba; vezi Pindar, Nemeiene, IX, 53.

2U Dirke, izvor din apropierea Thebei; vezi Pindar, Isthmice, VIII, 44; Eshil, Cei 7 împotriva Thebei, 273. Rîul Dirke (azi Plakiotisa) curge pe la poalele cetățuii Cadmeia din Theba.

245 Potniai, oraş al Beoției; vezi Homer, lliada, II, 505. Pentru legenda menționată aici despre Glaucos Potnianul, vezi Eshil, fr. 32—39 Dindorf.

246 Therapnai sau Therapne, oraş al Beoției din regiunea Thebei, ne-

identificat; Teumessos, oraş şi munte al Beoţiei între Theba şi Aulis; vezi E u r i p i d e , Fenicienele, 1100.

' Vezi Antimachos la A r i s t o t e l , Retorica, III, 6. Vezi şi Euripide, Fenicienele, 1100.

[18] Thespia, sau Thespeia; lliada, II 498, pe timpul lui Strabon, Thespiai, azi ruine în apropiere de Eremo sau de Erimokastro, oraş al Beoţiei; vezi X e n o f o n , Hellenica, V, 4, 15.

[19] Portul Creusa sau Creusis al oraşului Thespiai, vezi nota 203 la această carte.

[10] Ascra, localitate a Beofiei, la vest de Thespiai; era patria de obîr-şie a lui Hesiod, vezi Lucrări si zile, 638.

[51] Lucrări şi zile, 639 şi urm.

[12] Helicon, azi Zagora sau Helicon, munte al Beoţiei vestit prin cultul lui Apollon şi al Muzelor; vezi H e s i o d , Lucrări si zile, 657; Theogonia, II 7, 23. Mychos, port al Focidei la golful Crisaios.

[13] Holmiai sau Olmiai, promontoriu la golful Corinthiac, pe ţărmul Isthmului Corinthic.

[A] Despre Pegai sau Pagai în Megarida, vezi IX, 1, 2 şi nota 6 la cartea a IX-a. Oinone, oraş al regiunii Corinthului din apropierea Isthmului, la golful Crisaios; vezi şi Xenofon, Hellenica, IV, 5, 5.

[15] Parnas, munte al Focidei şi al Locridei, numit azi Parnassos, sau Liakura, în Focida. Are 2457 m înălţime, pe cînd Heliconul numai 1748 m.

[16] Muzele (Musai), divinităţi ale artelor, în număr de 9: Clio, Mel-pomene, Terpsichora, Thalia, Euterpe, Erato, Urania, Polymnia, Cal-liope. Hippocrene, izvorul din coasta Heliconului creat de lovitura copitei lui Pegasos, calul înaripat al lui Perseu. Nimfele Leibethri-des, numite astfel probabil în cinstea lui Orpheu care locuia în Leibethra, regiune muntoasă a Traciei.

[17] Pierida sau Pieria, regiune a Macedoniei la nord de muntele Olym-pos, reşedinţă a Muzelor; vezi H e s i o d , Scutul, 206. Pimpleia, munte şi izvor al Pieriei, închinate Muzelor; vezi C a l l i m a c h , Del. 7; Muzele Pieride, vezi H e s i o d , Scutul, 206. Leibethron, variantă pentru Leibethra, vezi nota precedentă.

258 în IX, 2, 3.

z»» Praxiteles, celebrul sculptor grec din secolele IV—III î.e.n., locuitor al Atenei, al doilea mare talent după Phidias. Capodoperele lui sînt: Eros din Thespiai, nudul Afroditei din Cnidos, Afrodita înveş-mîntată din Cos, Satyrul Athenei, Hermes din Olympia, Apollon Sauroctonos.

26» în IX, 2, 10 şi 11.

*» Iliada, II, 499.

262 peteon, localitate a Beoţiei în regiunea Thebei; vezi Homer, Iliada, II, 500.

263 Ocalea, oraş al Beoţiei; vezi Homer, Iliada, II, 501.

264 Haliartos, vezi nota 216 la această carte. Alalcomenion sau Alalcomenai, oraş al Beoţiei (cu un templu al Artemidei), pe lacul Copais.

265 Ocalea, oraş pe malul de sud al lacului Copais, aproape de Alalcomenai, şi rîuleţ ce trece prin acest oraş.

269 Medeon, oraş al Focidei situat la sud de Antikyra, la golful Cri-saios; vezi şi P au sâni as, X, 3, 2 şi 36, 6.

267 Medeon din Beoţia, azi ruine lîngă Megalo Mulchi.

268 Onchestos, azi Mazaraki, oraş al Beoţiei, pe malul lacului Copais, la est de Haliartos; vezi Apollonios din Rhodos, III, 1242; Homer, Iliada, II, 506.

269 Muntele Phoinikion, în Beoţia, informaţii numai la Strabon. După munte şi oraşul Medeon din Beoţia s-a numit Phoinikis,

270 Iliada, II, 502.

271 în IX, 2, 18.

272 Acraiphia sau Acraiphiai sau Acraiphion, oraş al Beoţiei pe ţărmul Copais; vezi Herodot, VIII, 135.

273 Phoinikis, vezi nota 269; Onchestos, nota 268; Haliartos, nota 216, Ocalea, nota 263; Alalcomenai, azi Sulinari; vezi nota 264.

274 Tilphusion sau Tilphossion, oraş al Beoţiei, lîngă lacul Copais, ne identificat. Coroneia, vezi nota 223 la această carte.

275 Pythha, XII, 46.

276 Muntele Tilphossion, în Beoţia, la sud de lacul Copais, aproape de Haliartos; vezi şi P lut arh, Sulla, 20.

277 Izvorul Tilphossa, în Beoția, consacrat lui Apollon; vezi și Pau-s ani as, IX, 33, 1.

278 Teiresias, prooroc și vraci celebru din Theba, orb, care a trăit o viață foarte lungă, pe vremea lui Oedip și a celor două războaie ale celor 7 contra Thebei. Templul lui Apollon Tilphossios, vezi Imnii homerici în cinstea lui Apollon, 386.

279 Eutresis, localitate a Beoției la sud de Thespiai, aparținînd thespienilor, menționată de Homer, lliada, II, 502.

280 Zethos și Amphion, doi frați legendari, fiii Antiopei și ai lui Zeus; vezi Homer, Odiseia, XI, 262; PI a ton, Gorgias, 285 e.

281 Thisbe (la Homer, lliada, II, 502) sau (Thisbai la scriitorii ulte riori, vezi de pildă X e n o f o n, Hellenica, VI, 4, 3), oraș al Beo ției situat la poalele de sud ale Heliconului aproape de actualul Kakosi.

282 lliada, II, 502.

283 Glissas, oraș al Beoției lîngă muntele Hypatos; vezi Homer, lliada, III, 504; H e r o d o t, IX, 43.

284 Arne, azi Mataranga, oraș al Thessaliei; vezi H e s i o d, Scutul, 475; T h u c y d i d e s, I, 12.

285 Adică la fel ca templul Athenei din orașul thessalian Itonos, pe versantul nordic al muntelui Othrys, menționat de Homer, lliada, II, 696.

286 Cuarios, rîu al Beoției ce curge pe lîngă Coroneia; Cuarios, rîu al Thessaliei, ce curge prin regiunea Phthiotidei, ambele neidentifi cate.

287 p_r o Jacoby.

288 Patnboiotia, subînțeles „sacra", înseamnă jertfe și sărbători ale „tuturor beoțienilor"; vezi P o l y b i o s, IV, 3, 5.

289 Coronea Beoției se afla aproape de actuala Camari; Coronea Messeriiei corespunde actualului Petalidhi.

290 Haliartos a fost distrus în cel de al treilea război purtat de ro mani împotriva macedonenilor conduși de regele lor Perseus, între 171—168 î.e.n.

291 Parmessos și Olmeios, vezi nota 224 la această carte.

292 lliada, II, 504. Vezi aceeași formă la H e r o d o t, VIII, 50; Thu c y d i d e s, II, 4.

293 Eleutherai, azi Ghiftokastro, oraş al Atticei, uneori al Beoției, la granița dintre cele două regiuni, în munții Cithaeron.

2« în IX, 6, 24.

295 Bătălia de la Plateea a avut loc în 479 îe.n. Vezi descrierea ei la H e r o d o t , VIII, 50; IX, 25, 30 etc.

2»« Eleutheria, „Sărbătorile Libertății", se țineau în Beoția, la Plateea, din 5 în 5 ani, aniversînd alungarea perşilor din Elada; vezi şi D iod or din Si ci li a, XI, 29; P au sâni as, IX, 2, 6.

[2a7] Plataiai, sat în regiunea Sicyonia, neidentificat.

[298] Poetul Mnasalkes este menționat de Anthologia Palatină, 13, 12; 4, 1, 16; 13, 21.

299 Uiada, II, 504. Vezi şi H e r o d o t, IX, 43.

[300] Muntele Hypatos, azi Samata, în Beoția.

[301] Teumessos, oraş şi munte al Beoției, menționat şi de Euripide, Penidenele, 1100 (v. mai sus, nota 246). Cadmeia., cetate a Beo ției în jurul căreia s-a dezvoltat oraşul Theba.

[MZ] Aonion, cîmpie a Beoției; informații suplimentare lipsesc. Aonia este dealtfel un alt nume al Beoției; vezi C a l l i m a c h , Imn către Delos, 75, şi deci Aonion ar putea fi o exprimare vagă, la fel cum s-ar spune „cîmpia beoțiană".

[303] Uiada, II, 505.

[304] Hypothebai „sub Theba", socotit de unii oraş al Beoției, potrivit cuvintelor lui Homer, Uiada, II, 505; poate este doar o suburbie a Thebei.

[305] Potniai, oraş al Beoției aproape de Theba; vezi X e a o f o n, Hellenica, 5, 4, 51.

[306] Expediția epigonilor, vezi nota 151 la această carte.

[307] Cadmeia, vezi nota 301 la această carte.

308 Tenericon, cîmpie a Beoției în care este situat oraşul Onchestos (vezi nota 268 la această carte). Alte informații lipsesc.

[309] lsthmica, III, 33. Pentru sanctuarul lui Poseidon, vezi şi Homer, Uiada, II, 506.

'"> Alceu (Akaios), fr. 10 (55) Bergk III.

[311] Ptoion, munte cu trei vîrfuri, situat între lacul Copais din Beo-

ția și Marea Eubeii. Vezi H e r o d o t , VIII, 135. Pentru templul lui Apollon de aici; vezi P a u s a n i a s , IX, 123.

312 Versul este de fapt din Pindar, fr, 69 Puech; vezi și H e r o d o t , VIII, 135. Pentru o încercare de interpretare a acestui pasaj din Strabon, vezi P. G u i 11 o n, Sur un fragment de Pindare et un faux sens de Strabon, La retrăite aux trois citnes du Ptoion, Bulletin de Correspondence Hellenique, Paris, LXXVII, 1953, p. 377—387, arată că, în fragmentul lui Pindar, A 11, 56 Puech, epitetul „cu trei vîrfuri" nu se referă, cum a crezut Strabon aici, la muntele Pto ion, ci la poziția oracolului lui Apollon Ptoios. Pasajul deci nu se referă la retragerea de pe muntele Ptoion cu trei piscuri, ci la retragerea pe cele trei vîrfuri ale sanctuarului lui Ptoios.

313 Acraiphion și Acraiphiai, azi Akrefion, oraș al Beoției, pe țărmul de est al lacului Copais, și lingă muntele Ptoion.

314 Arne (Acraiphion) din Beoția este menționată de Homer în llioda, II, 507.

315 Mideia, oraș al Beoției, menționat de Homer, llioda, II, 507.

316 llioda, II, 507.

31T Lucrări si zile, 638.

318 Târne, oraș al Beoției; vezi Homer, llioda, II, 507.

319 llioda, V, 43 și urm. Murnu, 43—44.

320 llioda, IV, 8.

321 Vezi IX, 2, 27 și notele 276, 277 și 278 la această carte.

322 La Chaironeia, Filip al lui Amyntas sau Filip al II-lea al Macedoniei a biruit pe atenieni și pe beoțieni în 338 î.e.n., biruință care 1-a făcut stăpînul Eladei.

323 Romanii conduși de Suila l-au învins pe Mithridates Eupator la Chaironeia, în 87 î.e.n.

324 Lebadeia, azi Livadia, oraș al Beoției la sud de Chaironeia. In apropiere se află copacul lui Trophonios, celebru prin oracolele sale. Trophonios, la origine arhitect, fratele lui Agamedes.

325 Leuctra, oraș al Beoției în sud-vestul Thebei, celebru prin victoria lui Epaminondas asupra regelui Spartei, Cleombrotos, din 371 î.e.n.

326 Lupta de la Mantineia, în Arcadia, în care Epaminondas a biruit pe lacedemonieni, murind el însuși în bătălie, a avut loc în 363 î.e.n.

327 Uiada, II, 511; Odiseia, XI, 284. Vezi şi T h u c y d i d e s , IV, 76.

328 Ioicos, azi Volo, oraş al Thessaliei, situat în fundul golfului Pagasaic. De aici a pornit expediția Argonauților.

329 Uiada, IX, 381.

330 Erginos, tiran din vremurile eroice în Orchomenos, necunoscut din altă parte, doar dacă nu este acelaşi cu Erginos menționat de Plutarh, Arătos, 18 şi 33.

331 Eteocles, rege în Orchomenos în timpurile eroice.

332 Adică pe Grații, care erau socotite fiicele lui Zeus şi erau 3 la număr: Aglae, Thalia şi Euphrosyne. Urmează un text interpolat, prezent în ediția Didot. II redăm în paranteză, după ediția Teub-ner, unde figurează în subsolul paginii.

333 Cuvîntul grec dynasles „suveran, căpetenie, rege" din verbul dy-namai „a putea", „a fi puternic".

334 Vezi Eubulos, fr. 3, 236 Kock.

335 Aspîedon sau Spledon, ulterior Eudeielos, oraş al Beoției, azi Auro Kastro sau poate Tzamali, în colțul de nord-vest al lacului Copais.

356 Panopeus, vezi Phanoteus, nota 221 la această carte,

337 Hyampolis, vezi nota 155 la această carte.

338 Opus sau Opunt, capitala locrienilor orientali (Locris Eoia), numiți şi opuntieni; vezi şi P i n d a r , Olympice, IX, 15.

339 Acontion, munte în Beoția, menționat de Plutarh, Sulla, 17, 19.

340 Parapotamioi din Focida, vezi 221 la această carte.

341 Ialmenos, şef al beoțienilor, menționat de Homer, Uiada, II, 515; IX, 82.

312 Orchomenos din Eubeia, de lîngă Caryslos (azi Caristo, pe coasta sudică a Eubeii), neidentificat.

343 Daphnus, oraş al Focidei la marea Eubeică, situat pe actualul cap Sotiri, nu departe de Neochorio, cucerit apoi de locrienii opun tieni. Pe vremea lui Strabon era distrus.

344 Golful Opuntios, primul golf al locrienilor opuntieni dinspre Beo ția, la Marea Euboică.

345 Crisa, azi ruine lîngă satul Chryso, oraş al Focidei, la poalele Parnassului, între Delfi şi țărmul golfului Crisaios.

345 Kirrba, azi Magula, nu departe de fluviul Plistos, oraş vechi al Focidei, la poalele muntelui Kirphon, pe ţărmul golfului Crisaios; era portul oraşului Delfi. Antikyra Focidei, azi Aspra Spitia, Oraş la golful Crisaios, la baza promontoriului Opus, la nord de Medeon.

347 Delfi (Delphi), azi Castri, oraş al Focidei, situat pe versantul sud-vestic al muntelui Parnassos. Primul său nume a fost Pytho, după şarpele Python ucis în acest loc de Apollon, zice legenda. Acest oraş sacru era socotit de greci drept centrul pământului; era celebru prin templul şi oracolul lui Apollon.

348 Locrida (Locris) era dublă, deoarece o regiune a ei se afla la golful Crisaios, o altă regiune, la golful Maliac, fiind despărţite prin Dorida şi Focida. Vezi şi notele imediat următoare.

349 Locrienii Ozoli sau apuseni ocupau Locrida de lîngă golful Crisaios, între munţii de la Naupactos, rîul Evenos şi cîmpia Amphissei. Vezi şi H e r o d o t , VIII, 32; T h u c y d i d e s , I, 5.

350 p$_{enttu\ 0\ ma}$i $_{c}$i$_{ar}$j înţelegere, dăm mai jos schema, după Strabon:

Locrieni	, apuseni = ozoli - rasariteni	, opuntieni •■	Opuntios
		epicnemidieni	muntele Cnemis ^şi oraşul Cnemides, port la golful Maliac.

351 Oitaii, locuitorii regiunii muntelui Oiţa (Katavothra în Thessalia), vezi T h u c y d i d e s , III, 92. Parnassos este lanţul de munţi ce porneşte din centrul Focidei spre nord-vest, trece prin vestul Doridei şi atinge muntele Oiţa din sudul Thessaliei.

352 De fapt dinspre nord-vest spre sud-est. în legătură cu regiunile ce iau formă de fîşii, vezi IX, 2, 1.

353 p$_{e}$ştera Corykion din Parnas, în Focida, situată la nord-vest de Delfi, era foarte vastă şi cu intrarea aproape inaccesibilă pentru necunoscători ai locurilor. Vezi şi P au sâni as, X, 32.

354 „Corbul" este gr. Corax, azi Vardusia (2437 m), munte al Etoliei, legat de Oiţa.

355 Elateia, azi Drachmani, oraşul principal al Focidei, la o impor-

tantă poziţie strategică, între munţii Callidromos şi rîul Kephissos, controlînd intrarea dinspre nord în Grecia centrală.

356 Odiseia, VIII, 75 şi urm.

357 Lycoreia, numele locului pe care s-a aşezat oraşul Delfi. Numele este acelaşi cu al unui pisc al Parnassului; vezi Lucian, Timon, 3. De asemenea, acesta este un atribut al lui Apollon.

358 Castalia, izvor al Parnassului, aproape de templul Athenei Pronoia, lîngă stîncile Phaidriades de la Delfi; vezi şi P i n d a r, Pythice, I, 75; H e r o d o t, VIII, 39.

359 plehtos, azi Xeropotamo, rîu al Focidei trecînd pe lîngă Delfi; vezi şi Eshil, Eumenidele, 27, Callimach, Imni, IV, 92.

360 xirrha, oraş al Focidei numit astfel după o nimfă; vezi P i n d a r, Pythice, 3, 134; 10, 24.

361 Crisaion, cîmpie lîngă oraşul Crisa, de lîngă Delfi, în Focida.

362 Crisa, vezi nota 345 la această carte.

363 Antîkyra Focidei, vezi nota 346 la această carte. Antikyra Locridei de lîngă Oiţa, din golful Maliac, neidentificată. Vezi şi nota 548 la această carte. L. L e r a t, Antikyra de Locride, „Revue de Philologie", Paris, 1945, pp. 12—18, arată că pentru Antikyra menţio nată de Strabon şi de Titus Livius nu se pot găsi probe în Locrida. Probabil cei doi autori presupun un singur oraş cu acest nume în golful Corinthului, situîndu-l cînd în Focida, cînd în Locrida.

364 Războiul Crisei. Locuitorii oraşului Crisa, din sud-vestul oraşului Delfi, au jefuit templul lui Apollon, de aceea oraşul lor a fost distrus din ordinul amphictyonilor în 549 î.e.n.

365 Amphissienii, locuitorii oraşului Ampbissa, azi Salona, în Locrida apuseană, la nord-vest de Delfi.

365 întrecerile Pythice aveau loc la Delfi din 4 în 4 ani în amintirea biruinţei lui Apollon asupra balaurului Python; vezi H e r o d o t, VI, 122; T h u c y d i d e s, V, 1.

367 Phemonoe este, după legendă, fiica lui Apollon şi, de aici, prima preferată a oracolului de la Delfi; închinat acestui zeu (vezi şi Anth., 6, 208 f^u,[7]) Şi v6oţ). La sfîrşitul acestui paragraf, rîn-durile din paranteză sînt interpolări.

36» pythica, IX, 132. Un mare buric simbolic, sculptat în piatră, se află în Muzeul din Delfi.

Acrisios, tatăl Danaei şi bunicul lui Perseu; vezi H e r o d o t , VI, 58. El trece drept cel care a instituit regulamentul amphictyonilor. Vezi şi nota următoare.

Consiliul amphictyonilor, amphictyones sau amphictiones, adunarea generală a deputaților statelor Eladei confederate, care se întruneau de 2 ori pe an, primăvara la Delfi, toamna la Anthela, lîngă Ther-mopylai. Scopul acestei adunări era să examineze afacerile Greciei, să prevină războaiele, să judece diversele pricini, să apere templul din Delfi.

Liga acheiană a luat ființă după ce acheienii au scuturat jugul macedonean, prin 284 î.e.n. în această ligă au intrat oraşele principale din Pelopones, care timp de 138 ani şi-au păstrat independența. Succesul ligii se datorează în special lui Arătos (251 î.e.n.) şi lui Philopoimen. A luat sfîrşit la cucerirea romană în 146 î.e.n.

Pylagorai erau deputații oraşelor participante la consiliul amphictyonilor. Tbermopylai („porțile calde") este celebrul defileu strîmt dintre muntele Oița şi golful Maliac, unde spartanii lui Leonidas au rezistat lui Xerxes în 480 î.e.n. La capătul de vest al trecătoarei, în oraşul Anthela, era sediul Amphictyonilor de la Delfi.

Croesus (Croisos), ultimul rege al Lydiei, celebru prin averile sale fabuloase, secolul al Vl-lea î.e.n. Alyattes al II-lea, tatăl lui Croesus, rege al Lydiei între 610—559 î.e.n. Făceau parte din familia Mermnazilor.

liiada, IX, 404 şi urm., Murnu, 399—400.

Este vorba de cel de-al treilea război sacru (355—346 î.e.n.). Cu acest prilej, Philippos al lui Amyntas (Filip al II-lea al Macedoniei), chemat în ajutor pentru a pedepsi pe focidienii care au jefuit templul din Delfi, a prins prilejul să se amestece în treburile grecilor.

Onomarchos, general focidian, comandantul oştilor focidiene în timpul celui de-al treilea război sacru. Cuceri Thronion, Amphissa, oraşele Doridei, năvăli în Beoția şi bătu de 2 ori pe Philippos în Thessalia. In cele din urmă a fost învins, în 353 î.e.n. Phaullos, fratele lui Onomarchos, comandantul oştilor focidiene în acelaşi război, după moartea fratelui său.

Gyges, rege al Lydiei, 718—680 î.e.n. Croesus, rege al Lydiei între 559—548. Sybariții, locuitorii unuia din cele mai bogate oraşe

greceşti din sudul Italiei, Sybaris; Spiniţii, locuitorii oraşului Spina din Italia, de la gura sudică a Padului.

378 Lacuna a fost astfel completată de ediţia Did$_{ot}$ cu textul din paranteză.

3<^{a} Trophonios, fundatorul templului din Delfi, v$_{e}$zi Imnii homerici în cinstea lui Apollon, 296. Mai tîrziu, el a fo$_{s}$t divinizat şi identificat cu Zeus, avînd şi un oracol în Beoţi^; $_{ve2}$i Herodot, I, 46. Agamedes, colaboratorul lui Trophonios la întemeierea templului din Delfi; vezi Imnii homerici în cinstea lui Apollon, 296.

3M Neoptolemos sau Pyrrhus, fiul lui Ahile, a participat foarte tînăr la asediul Troiei, în al doilea an al războiului, $_{a\ a}$dus pe Philoctet din Lemnos, a ucis pe Eurypylos, fiul lui Tele^hos, în faţa Troiei, instituind în cinstea lui dansul armat zis pyrrhich; el a intrat primul în calul de lemn şi a fost nemilos cu învinşii. La rîndul său, a murit la Delfi, asasinat de Machaireus $_{sau>}$ după altă variantă a legendei, de Oreste.

381 Strănepot al delfianului Machaireus a fost, <J$_{U}$pă Strabon, Branchos, care a condus templul din Didyma şi oracolul de acolo; după numele lui, preoţii acestui templu au fost numiy Branchizi. Didyma este o localitate de pe coasta egeană a Asiei Mi$_{c}$i aproape de Milet, cu un templu şi oracol al lui Apollon; vezi ţ j e r o d o t , VI, 19.

382 Eurylochos Thessalianul este cel care a distras Crisa, în timpul primului război sacru, în 595 î.e.n.

383 Nomul era un mod de a cînta; grecii cunoşteau$_{u}$ 5 feluri de nomi: frigian, lydian, ionian, eolian şi doric. Nomul Pythic, descris aici de Strabon, face parte din cel doric.

384 Timosthenes, căpitanul flotei lui Ptolemeu al H-lea Philadelphul, scriitor din secolul al III-lea î.e.n., autorul lucrării Despre porturi.

385 Este vorba de şarpele uriaş Python care, dupj legendă, năpăstuia regiunile Focidei, locuind în părţile oraşului Delfi. Apollon l-a învins şi ucis, apoi, în cinstea acestei biruinţi, $_{a}$ instituit jocurile Pythice.

386 Fr. 70 Miiller II.

387 Istorii, XII, 22, 7.

388 Themis, după legendă, este fiica lui Uranos ş; $_{a}$ Gaiei. Era zeiţa justiţiei, care prezidează ordinea tuturor lucruri[$_{or;}$ $_{v}$ezi H e s i o d, Theogonia, 135.

[389] Panopeii, locuitorii oraşului Panopeus, din Focida, azi Aghio Blasi, la hotarul cu Beoția.

[390] Tityos, unul din titani, despre care legenda spune că atentînd la pudoarea Latonei, a fost ucis de fiii acesteia, Apollon şi Artemis.

[391] Python „Dracon'", şarpe enorm, după legendă, a apărut pe pămînt după potopul lui Deucalion şi s-a aşezat în Parnas, aproape de Delfi, unde a fost ucis de Apollon. De remarcat în acest pasaj încercarea lui Strabon de a da o explicație rațională acestui mit.

[392] Alcmaion, fiul lui Amphiaraos, răzbunătorul tatălui său care a fost ucis la asediul Thebei. Diomedes, fiul lui Tydeus, regele Etoliei, unul din cei mai bravi eroi din războiul troian.

[393] Opisthomarathos, în ediția Didot numai Marathos, oraş al Focidei la mare, în fundul unui golf creat de promontoriul Pharygion, la capătul de vest al muntelui Helicon. Azi poate Sidirolauchio.

[394] Pharygion, cap al Focidei la golful Corinthului.

[395] Abai, oraş cu un oracol, în nord-estul Focidei, aproape de Exarkho.

[395] Ambrysos sau Ambrossos, azi Distomo, oraş în sudul Focidei. Medeon, oraş al Focidei; vezi nota 266 la această carte. Pentru Medeoit al Beoției vezi nota 267 la această carte.

[397] Daulis sau Daulia, azi Davlia, oraş al Focidei, la poalele Parnassului; vezi şi H e r o d o t , VIII, 35.

[398] Tereus, fiul lui Ares, regele tracilor din Focida; vezi Thucydides, II, 29.

[399] Procne şi Philomela, după legendă, sînt fiicele lui Pandion, regele Atenei. Philomela a fost siluită de socrul său Tereus, regele tracilor, şi apoi i s-a tăiat limba ca să nu-l poată da în vileag. Procne, sora ei, a ajutat-o să se răzbune, ucigîndu-l pe Itys, fiul lui Tereus, şi servindu-i-l apoi la masă. Au scăpat de furia lui Tereus cu fuga, transformîndu-se Philomela în privighetoare, Procne în rîndunică.

[400] Homer, Iliada, II, 510 şi 520.

[401] Iliada, II, 519.

[402] Lycoreia, vezi nota 357 la această carte.

[403] Panopeus, apoi Phanoteus, vezi nota 221 la această carte.

[404] Lebadeia, vezi nota 324 la această carte. Epeios este elenul care a construit calul troian; vezi Homer, Iliada, XXIII, 665, Odiseia, VIII, 493; E u r i p i d e , Troienele, 10.

«5 odiseia, VII, 324.

406 Elara, mama lui Tityos (vezi nota 390 la această carte); vezi Simonides, Em., 60, 37.

407 Trachis din Focida, la hotarul cu Beoția, la vest de Lebadeia. Neidentificat. Trachis Oitaia, în Thessalia, din 426 î.e.n. numit Heraclea, lîngă Kuvelo de azi, aproape de Thermopyle; vezi H o-mer, lliada, II, 682; H e r o d o t , VII, 199; Ruinele lui au fost identificate de Yves Bequignon, La valee de Ștercheios des origines au IV-eme siecle, Paris, 1937, p. 46 și urm. și 243 și urm.

408 Anemoreia sau Anemohia, oraș al Focidei aproape de Delfi; vezi și Homer, lliada, II, 521.

409 Catoplerios, prăpastie în Focida, neidentificată.

410 In IX, 2, 3.

441 Hyampeia, oraș al Focidei în Parnas, probabil aproape de piscul cu același nume al Parnasului, menționat de H e r o d o t , VIII, 39, corespunzînd vîrfului de azi Phlembukos.

412 Demosthenos, Contribuțiuni, 14.

413 Parapolamioi, oraș al Focidei pe Kephissos, vezi nota 221 la această carte.

414 Fr. 264 Muller I.

415 Ambryseii, locuitorii orașului Ambrysos al Focidei, corespunzînd actualului Distomo. Vezi, mai sus, nota 316.

416 Hadylion, munte al Focidei. Lipsesc alte informații.

417 lliada, II, 523. Lilaia, oraș în Focida, pe panta de nord a Par nasului, la unul din izvoarele Kephissului.

418 Hyphanteion, munte al Focidei, la hotarul cu Beoția. între el și Kephissos este situat orașul Orchomenos din Beoția.

419 Fr. 62 Kinkel și 132 (15 D) Lehrs.

420 Războiul focidian, adică cel de-al doilea (448 î.e.n.) și al treilea război sacru (355—346 î.e.n.), focidienii fiind cei împotriva că rora s-a pornit războiul de pedepsire pentru jefuirea templului din Delfi.

421 Kephissos, din Focida și Beoția este unul și același, corespunde actualului Kephisso sau Mavroneri. Pentru Kephisos din Attica, azi Sarandaporos, vezi mai sus nota 136. Celelalte nu sînt identificate.

422 Daphnus, oraş ai Focidei. Vezi nota 343.

423 Schedieîon este mormîntul lui Scheidios din Daphnus, şef focidian menţionat de Homer, lliada, II, 517.

424 In IX, 3, 1.

425 Halai, localitate lîngă actualele Malesina şi Proskyna, la golful Opuntios, în Locris Eoia (Opuntia).

426 Golful Opuntios, vezi nota 344 la această carte.

427 Opus sau Opunt; vezi nota 338 la această carte.

428 Xynos, oraş al Locridei orientale, la ţărmul Mării Eubeice; ser vea de port oraşului Opus şi corespunde localităţii actuale Palaio-pyrgo.

429 Aidepsos, oraş la extremitatea de nord-vest a Eubeii, azi Lipso, sau Aidhipsos, în fundul golfului omonim.

430 Deucalion şi Pyrrha, soţi şi regi străvechi şi legendari ai Thessaliei. Pe vremea lor a avut loc un uriaş potop, din care doar ei au scăpat datorită dreptăţii lor, refugiindu-se pe muntele Parnas. Au repopulat apoi ţara, aruncînd pietre în urma lor, din care s-au ivit oameni.

431 Atalante din golful Opuntios, insulă din faţa oraşului Opus, co respunde actualei Talandonisi. Atalante a Atticii, dintre Salamina şi Attica, nu este identificată.

432 Opuntienii din Eleia, adică din nord-vestul Peloponesului, necu noscuţi, se pare, din altă parte.

433 lliada, XVIII, 326.

434 Menoitios, tatăl lui Patroclu (prietenul lui Ahile), şi rege al locrie-nilor opuntieni, în vremurile eroice.

435 Narycon, oraş al locrienilor opuntieni, patria de obîrşie a lui Me noitios, tatăl lui Patroclu. Oraşul neidentificat.

486 Aianes, numele locrianului ucis involuntar de Patroclu, fapt pentru care acesta s-a refugiat la Peleu, tatăl lui Ahile, şi astfel s-a legat între cei doi tineri o prietenie rămasă celebră.

437 Alope, vezi nota 462 la această carte.

438 în IX, 3, 17.

439 Cnemides, oraş al locrienilor epicnemidieni, situat aproape de actua-

Iul Nikoraki, pe coasta Mării Eubeice, în continuarea golfului Maliac.

440 Kenaion, promontoriul de nord-vest al insulei Eubeia, azi Capul Lithaka.

441 Lichades, insule de iîngă coasta Eubeii; Lichas, de la care îşi trag numele, este după legendă servitorul lui Heracles; vezi S o f o c l e, Trachinienele, 189.

442 Ţhronion, capitala locrienilor epicnemidieni, situată lîngă actualul Romani, aproape de coasta golfului Maliac. Vezi şi Homer, IHada, II, 533, T h u c y d i d e s , II, 26.

443 Boagrios sau Manes, azi Boagrias sau Gabrias, fluviu al Locridei; vezi şi Homer, îliada, II, 533.

444 Scarpheia, oraş al locrienilor epicnemidieni, pe ţărmul golfului Ma liac, probabil acelaşi cu Scarphe; vezi Homer, Îliada, II, 532; Lycophron din Chalkis, fr. 1147 Scheer.

445 Nkaia, oraş al locrienilor epicnemidieni, poate actualul Aipenoi. Tbermopylae, strîmtoare între munţi şi golful Maliac, în Oitaia; vezi nota 372.

448 CalUaros, oraş al Locridei, menţionat de Homer, în Îliada, II, 531.

447 Bessa, oraş al Locridei pomenit de Homer în îliada, II, 532. Augeai, oraş al Locridei menţionat de Homer în acelaşi vers ca Bessa. Neidentificat. Termenul comun bessa înseamnă „vîlcea".

448 Nape, oraş în Lesbos, în cîmpia Methymnei. Sensul numelui nape e „vîlcea împădurită".

449 Fr. 120 Muller II.

450 Besa, dem attic din tribul Antiochis.

451 Tarphe, oraş al locrienilor epicnemidieni, menţionat de Homer, îliada, II, 533. Numele ulterior Pharygai apare şi la Plutarh, Phocion, 33. Azi Mendenitsa.

452 Adică templul Herei Pharygaia din Tarphe sau Pharygai din Locrida este la fel cu templul Herei Argiene din oraşul Pharygai al Argolidei.

453 Îliada, II, 535.

454 Amphissa, oraş al Locridei, azi ruine lîngă oraşul actual Salona. Vezi şi H e r o d o t , VIII, 32. Vezi nota 365.

[455] Fr. 14 Miiller I.

[456] Oraşul Naupactos, azi Lepanto, este situat pe coasta Locridei; la golful Crisaios (Corinthic), la est de promontoriul Antirrhion. A aparţinut mai întîi Atenei care, după al treilea război al Messeniei, a stabilit aici pe messenienii fugari. După bătălia de la Aigos Potamos (405 î.e.n.), a căzut în mîna spartanilor, care l-au redat lo crienilor ozoli; după aceea a fost cucerit de Philippos al lui Amyntas şi dăruit etolienilor. De la etolieni l-au cucerit romanii co mandaţi de M. Acilius Glabrio în 191 î.e.n.

[467] lliada, II, 537. Chalkis, oraş pe coasta Etoliei, la golful Caly-donios, la vest de promontoriu! Antirhion.

[458] Tephaissos, colină în Etolia, mai sus de Molycria şi Makynia. Numele ozolilor este apropiat aici de cuvîntul comun oze care în seamnă „miros greu".

[459] Molycreia sau Molycreion, oraş şi port al Etoliei aproape de capul Antirrhion; vezi şi T h u c y d i d e s, II, 84. Pentru încercările de identificare a acestui oraş, vezi N. O l d f a t h e r, R. E. art. Molycreia, şi Lerat, I, 189—191.

[m] In IX, 3, 4.

[461] Oiantheia, oraş al locrienilor ozoli pe coasta golfului Corinthiac; vezi şi P o l y b i o s, IV, 57, 2; azi Galaxidi. Eupalion, oraş al locrienilor ozoli (vezi T h u c y d i d e s, XII, 96, 102), azi ruine aproape de S. Giovanni.

[462] Alope, oraş al locrienilor ozoli, menţionat probabil şi de Thucydides, II, 26. Unii îl socot acelaşi cu Olbe sau Olbai din Istoria lui Thu-q'dicies, III, 105—108 etc. şi atunci ar corespunde actualului Pen-dormia. Alope al locrienilor epicnemidieni pare să corespundă ruinelor existente între promontoriul Satiri şi Arkitza. Alope din Phthio-tida Thessaliei, situată lîngă actualul Raches. Locri Epizephyrii, oraş grec din sudul Italiei (Strabon, II, 255—256), întemeiat de fapt de locrienii opuntieni.

[483] Mai precis, locrienii ozoli se învecinează la vest şi o bună parte din nord cu etolienii, dar în nord-est, şi cu dorienii. Locrienii epicnemidieni se mărginesc la apus cu ainianii de la muntele Oiţa, la sud cu focidienii, avînd un punct de graniţă cu dorienii. In felul acesta, Dorida este înconjurată la sud de locrieni ozoli, la

vest de etolieni, la nord de ainiani şi de locrienii epicnemidieni, la est de focidieni. Vezi harta. 4M Erineos, azi Erineo sau Palaiokastro; vezi Herodot, VIII, 43;

Thucydides, I, 107. Boion; vezi Thucydides, I, 107; Pindos, Vezi Herodot, VIII, 43, Kytinion, azi Samira; vezi Thucydides, I, 107; III, 95. Toate oraşe ale Doridei. Erinos, Boion şi Kytinion sînt aşezate pe cursul superior al Kephissului. [466] Pindos, rîu ce curge prin Locrida şi Dorida, Vezi E1 i a n, Natura animalelor, 10, 48.

[466] Numele Akyphas pentru oraşul Pindos atestat şi de Stephanos din Bizanţ.

[467] Aigimtos, rege legendar al oraşului Pindos; vezi şi P i n d a r, Pythica I, 124; V, 96.

46» p$_{ec}$j după $_{ce}$i de-al doilea şi al treilea război sacru prin care au fost pedepsiţi focidienii pentru că au jefuit templul din Delfi (secolele V şi IV î.e.n.).

[469] Athamani, populaţie a Epirului de sud; au distrus oraşele dorice pe vremea regelui lor Amynandros. Teritoriul lor cuprindea sudul Pindului, în sud-vest văile Acheloos şi Agraphiotis, în nord-est, înălţimile de lîngă Gomphoi.

[470] Ainiani, populaţie a Greciei centrale care a locuit mult timp în cîmpia Dotion a Thessaliei, de aici au fost împinşi de lapiţi în muntele Oiţa, teritoriu pe care l-au ocupat de la dorieni şi malieni, pînă la cursul Spercheiului.

[471] Oiţa, azi Katavothra, munte în sudul Thessaliei; vezi şi S o f o c l e, Philociet, 490.

[472] Pylai sau Thermopylai, azi Lycostomos, defileu al Greciei în Lo crida epicnemidiană dinspre Oitaia. Muntele Oiţa şi coasta golfului Maliac închideau intrarea în Grecia dinspre Thessalia. Defileul este celebru prin eroica apărare a lui Leonidas şi cei 300 de spartani în 480 î.e.n. împotriva perşilor invadatori. Un studiu topografic privind aceste locuri a întreprins Yves Bequignon, La vallee de Spercheios... citată anterior, p. 27 şi urm. şi 226 şi urm. Vezi mai sus şi nota 372.

[473] Aici Callidromon e un munte ce se înalţă deasupra Thermopylelor, un vîrf al muntelui Oiţa; vezi şi P1 u t a r h, Cato Maior, 13.

Dar Callidromon, după cum spune Strabon, e şi un lanț de munți din Focida şi Dorida, la sud de Oița.

474 Nicaia, vezi nota 445 la această carte. Teichus, fortăreață situată mai sus de Thermopylai, neidentificată. Heracleia Trachis, vezi Tra chis, nota 407 la această carte.

475 Rodunlia, fortăreață din sus de Thermopylai, neidentificată.

476 Spercheios, azi Alamana şi Sperchio, fluviu al Thessaliei, vezi Homer, Iliada, XVI, 174, Herodot, VII, 198. Dyras, rîu al locrienilor epicnemidieni ce se varsă în golful Maliac. Mitologia spune că so ția lui Heracles, Deianeira, din gelozie, i-a dat lui Heracles să îm brace o tunică înmuiată în sîngele centaurului Nessos, în credința că va cîştiga dragostea celui care o îmbracă. Tunica s-a lipit de corpul eroului sfîşiindu-i carnea. Neputînd suporta, Heracles şi-a fă cut un rug în muntele Oița şi s-a suit pe el să ardă. La aceste întîmplări mitice face aluzie aici autorul.

477 Rîul Melas „negru" al Thessaliei se varsă dinspre sud în golful Maliac.

478 VII, 198.

479 Asopos, fluviu al Thessaliei Phtiotide, afluent al Spercheiului; în timpuri mai depărtate însă avea revărsarea la mare; vezi Herod o L VII, 200. Despre ceilalți Asopi vezi VIII, 6, 24.

480 phoenix, rîu al Thessaliei, afluent al rîului Asopos, aproape de Thermopyle; vezi H e r o d o t, VII, 176 şi 200. Phoenix, IX, 168. S o f o c l e, Philoctet, 562, 565.

48i Demetrius sau Demetriada, vezi nota 574 la această carte.

482 Leonidas I, regele Spartei, 490—480 î.e.n., apărătorul Thermopyle-lor în 480 î.e.n. cînd Xerxes, cu oastea sa numeroasă, a atacat Grecia, dorind să intre din Thessalia spre sud prin aceste trecători. Cînd, prin trădare, perşii au fost conduşi prin partea dinspre interiorul ținutului în trecătoare, Leonidas, care făcuse deja pagube enorme în oastea perşilor, şi-a concediat oştirea, lăsînd lîngă sine numai 300 spartani pe care legile îi obligau să reziste fără preget. Au murit cu toții apărînd pînă la capăt Thermopylele.

4»3 Pentru lupta de la Thermopylai, vezi descrierea în amănunt la Herodot, VII, 175—176, 201.

484 Confederația Pyleenilor adică Sfatul Amphictyonilor care se întru-

nea toamna la Pylai sau Thermopylai; vezi şi H e r o d o t, VII, 200 Vezi mai sus notele 370 şi 372.

485 Acheii phthioți sînt locuitorii celei mai vechi regiuni a Eladei care a purtat numele de Achaia, anume o porțiune a regiunii Phthiotida (Phthiotis) din Thessalia, unde, după legendă, a domnit Achaios, nepotul lui Hellen. Magneții sînt locuitorii Magnesiei, ținut al Thessaliei de sud-est, lîngă golful Pagasaic şi marea Thraciei, înaintînd ca o peninsulă spre Eubeea. Capitala, Demetriada. La baza acestei peninsule se află muntele Pelion (1651 m). Mai la nord este muntele Ossa (1978 m), la gura rîului Peneios (Pinios), care înainte de a se vărsa în Marea Thracică, trece prin valea Tempe.

486 Ediția Didot completează lacuna astfel: „înspre interior, Thessalia, în cea mai mare parte, este joasă şi nu are munți, în afară de..." etc.

487 Lacul Nessonis, situat în centrul răsăritean al Thessaliei, la hotarul regiunilor Pelasgiotis şi Magnesia, aproape de Peneu. Boibeis, azi Karla, în vestul Magnesiei, în regiunea thessalică. Pelasgiotis, la poalele muntelui Pelion; e format de rîul Onchestos.

488 Golful Pylaic, este partea de lîngă Thermopylai a golfului Maliac.

489 Dolopia, regiune a Thessaliei, la hotarul cu Etolia şi cu Amphilochia din Epir; vezi şi T h u c y d i d e s, II, 102. Ea ocupa partea sud-estică a Pindului meridional (Notia Pindos) şi regiunea văilor Tauropos (Megdova), spre est, izvoarele rîurilor Onchestos şi Pamisos.

490 Pharsalos, azi Fersala, oraş al Thessaliei, celebru prin victoria decisivă a lui Caesar asupra lui Pompeius cîştigată aici în 48 î.e.n.

481 Larisa, azi Larissa, oraş al Thessaliei pe fluviul Peneu (Peneios).

492 Iliada, II, 681 şi urm. Murnu, 670—673.

493 Phoinix, vezi nota 480 la această carte.

494 Fr. 183 (177) Bergk I.

495 Iliada, IX, 443, Murnu, versul anterior din paranteză, Iliada, IX, 480.

490 Argos Pelasgic se cheamă acea parte a Thessaliei care se întinde între gurile Peneului şi Thermopylai pînă în regiunea muntoasă a Pindului, ocupată odinioară de pelasgi. După unii autori, numele

desemnează oraşul Thessalike de lîngă Larisa, dispărut pe vremea lui Strabon. Alții îl identifică cu cîmpia Thessaliei de pe valea Peneului, vezi Homer, Iliada, II, 681, de la care s-a numit Thessa-lia întreagă. Abas din rîndurile următoare este numele unui erou, vezi Homer, Iliada, V, 148; Pin dar, Pythica, VIII, 77.

[4117] Phthia, la Homer, Iliada, I, 155 şi II, 683, este enunțată alături de Elada, fiind socotită un oraş al Thessaliei. Alții o consideră aceeaşi cu Elada şi cu Achaia, ca nume restrînse la partea de sud a Thessaliei.

[498] Iliada, II, 683.

*» Iliada, IX, 498.

[600] Iliada, IX, 395.

[501] Thebai Phthiotides, oraş al Thessaliei pe țărmul golfului Paga-saios (sau Pelasgicos), azi Nea Anchialos. [5U2] Palaiopharsalos, sau Vechiul Pharsalos, oraş al Thessaliei în Thessa-liotis, pe valea rîului Enipeus, în fața celebrului Pharsalos. [61,3] Ihetideion, poate localitate, poate numai templu al zeiței Theiis; despre ultimul vorbeşte şi Euripide, Andromaca, 20. [0U4] Acest loc cu ruine atribuit unui oraş thessaliotic cu numele de Hellas n-a fost identificat.

[605] Messeis şi Hypereia, două izvoare ale Thessaliei lîngă care se vedeau, pe vremea lui Strabon, rămăşițele vechiului oraş presupus a fi Hellas. Hypereia; vezi Homer, Iliada, II, 734; VI, 457.

[&ot] Melitaii, locuitorii oraşului Meliteia din Achaia Thessaliei, situat pe un afluent al cursului superior al Enipeului, la Avaritsa de azi. Vezi P l u t a r h, Sulla, 20.

507 $ty_rrh_{a>}$ vechiul nume al oraşului Meliteia, vezi nota precedentă.

[608] Deucalion, regele Thessaliei în timpurile eroice; vezi nota 430 la această carte.

[609] Enipeus, azi Fersalisi sau Tsanarlis, rîu al Thessaliei, izvorînd din muntele Othrys, străbătînd cîmpia Pharsalului şi vărsîndu-se în Peneios.

[510] Othrys, azi Mavrika (1725 m), munte păduros din sudul Thessaliei în Phthiotida; vezi H e s i o d, Theogonia, 632, H e r o d o t, VII, 129.

[511] Apidanos, rîu al Thessaliei care se uneşte cu Enipeul înainte de a se vărsa în Peneios. E mai mic decît Enipeus.

512 Protesilaos, rege al unei părți a Thessaliei în vremurile eroice, fiul lui Iphiclos, şi unchiul lui Iason. De curînd însurat a pornit la Troia şi a fost primul care a pus piciorul pe pămîntul troian şi a fost ucis îndată. Philoctetos, rege al thessalienilor de la mun tele Oița, prietenul lui Heracles şi moştenitorul săgeților acestuia. Aceste săgeți înveninate au adus grecilor victoria asupra Thebei dar şi lui i-au pricinuit o rană atît de rău mirositoare încît tovarăşii lui de arme l-au părăsit în insula Lemnos, unde l-au lăsat 10 ani.

[5513] Iliada, II, 683.

[614] Medon, tovarăşul lui Philoctetos; vezi H o m e r, Iliada, II, 727.

[815] Podarkes, erou din timpul războiului troian, vezi Quintus din Smyrna, I, 283.

[516] Iliada, XIII, 685.

[517] Iliada, XIII, 693, 699 şi urm. Murnu, 672, 678—679.

[618] Eurypylos, menționat de H o m e r, Iliada, II, 736, Odiseia, XI, 520, Pindar, Pythica, IV, 33, este fiul lui Euaimon, urmaşul la tronul tatălui său şi al socrului său Amyntor, într-o regiune a Thessaliei.

519 Ormenion, oraş al Thessaliei pelasgiotice, în apropiere de Pagasai, din regiunea lui Eurypylos.

[520] Marea Magnetica, parte a mării Egee din vecinătatea Magnesiei, pe coasta răsăriteană a Thessaliei.

[621] Antron, apoi Antrones, azi Fano, oraş al Phthiotidei, în domeniul lui Protesilaos, situat pe țărm în dreptul oraşului Hestiaia din Eubeia.

[522] Halos, azi Kefalosi, oraş al Phthiotidei Thessaliei, aproape de gol ful Pagasatic. Alope, vezi nota 462 la această carte.

[523] Ualius, oraş pe țărmul Locridei, neidentificat. Poate se confundă cu Halai de pe țărmul Locridei orientale, din golful Opuntic. Vezi mai sus nota 425.

[524] Iliada, II, 682.

[525] Tymphrestos, azi Veluhi (2315 m), munte la dolopi, între Etolia şi Thessaiia, separînd Acheloul de Spercheios.

[526] Itonos, oraş al Thessaliei Phthiotide între Enipeus şi golful Pagasaic, la poalele muntelui Othrys, în cîmpia Crokion. [627] Athamas, regele oraşului Orchomenos; vezi H e s i o d, fr. 28, Herodot,VII, 197. [528] Crokion, cîmpie a Thessaliei Phthiotide, pe ţărmul golfului Pagasaic, mărginită de următoarele oraşe: Halos la sud, Theba Phthiotidă la nord şi Itonos la vest, este udată de rîul Amphrysos.

[629] Amphrysos, rîu al Thessaliei în cîmpia Crokion; vezi Apollonios din R h o d o s, I, 54.

[630] Theba Phthiotidei, vezi nota 501 la această carte. Halos, vezi nota 522 la această carte. „Mai jos" are sensul de „mai aproape de mare", căci cartografic Thebai Phthiotides se află în nordul cîmpiei Crokion.

[531] Phylakai, oraş în Phthiotida, la nord de Thebai Phthiotides, pe un mic afluent al Enipeului.

[532] S o f o c l e, Troienele, 39. Pentru Trachis, vezi nota 407 la această carte.

533 pteleon, oraş al Phthiotidei, azi Ftelion, pe coasta de la intrarea golfului Pagasaic, acelaşi cu Pteleos homeric, Iliada, II, 594, 697 şi Pteleon de la Thucydides, V, 18.

[634] Iliada, II, 682.

[535] De pildă Iliada, XVI, 174; XXVIII, 142.

[536] Laniia, azi Zituni şi Lamia, oraş al Thessaliei în regiunea Malis, aproape de golful Maliac şi de fluviul Spercheios. Prin „Porți" (Pylai) se înțeleg Thermopylai.

537 Menesthios, erou homeric; vezi Iliada, VII, 8; XVI, 173.

[538] Peleus, fiul lui Aiacos, soţul zeiţei Thetis şi tatăl lui Ahile, rege al Phthiotidei şi al Iolcului. Este vorba deci de întîmplări le gendare.

[539] Echinos, azi Akhino, oraş în regiunea Malis de la sudul Thessaliei, situat la golful Maliac.

[540] Războiul lamiac a avut loc între Macedonia şi Grecia după moar tea lui Alexandru cel Mare, în 323 î.e.n., şi a durat un an. A fost pornit de greci, îndemnați de Demosthenes şi de Hyperides, pen tru a scutura jugul macedonean, Leosthenes, generalul grecilor, 1-a constrîns pe Antipatros să se refugieze în Lamia, unde 1-a asediat.

Moartea lui Leosthenes şi sosirea generalului Leonnatos în ajutorul lui Antipatros l-au salvat pe acesta din urmă. Dar Leonnatos însuşi a pierit în 323, înainte de a intra în Thessalia. Wi Narthakion, oraş şi munte din sudul Thessaiiei în regiunea Ma-lis, la nord de Lamia; vezi X e n o f o n , Hellenica, IV, 3, 8 şi 9. Erineon, oraş al Phthiotidei, azi probabil ruinele de lîngă actualul Koklobashi, pe malul stîng al Enipeului.

[542] Coroneia pe Enipeus, oraş al Thessaiiei Phthiotide. Coroneia Beoţiei, vezi nota 223 la această carte.

[543] Melitaia, vezi notele 506 şi 507 la această carte. Thaumacoi, oraş al Achaiei din sudul Thessaiiei Phthiotide, azi Domokos. Proerna, oraş al Thessaliotidei, azi Gynaikokastro. Pharsalos, vezi nota 490 la această carte. Eretria, azi Tsangli, oraş al Phthiotidei Thessaiiei, în apropiere de Kynoskephalai. Eretria Eubeii, cea Nouă, corespunde localităţii de azi Kastri, iar cea Veche, localităţii Vathy. J. B o a r d m a n , Early Euboean pottery and history, „Annual of the British School at Athens", London, 1957, LII, pp. 1—29, arată că mărturiile arheologice antice permit stabilirea Vechii Eretrii din Eubeea a lui Strabon în apropierea Amarynthului, şi că Eretria a repurtat o victorie decisivă în războiul contra Chalkis-ului la sfîrşitul secolului al VIH-lea î.e.n.

[544] Paracheloiţii, locuitorii malurilor fluviului Acheloos din Phthiotida Thessaiiei, la fel numiţi cu cei din Etolia; vezi X, 2, 19.

[545] Pămîntul Asclepiazilor, în sud-vestul Thessaiiei.

[546] Oitaia, regiunea muntelui Oiţa, în sudul Thessaiiei. Heracleta regiunii Oitaia, numită şi Heraclea Trachis; vezi H o m e r, Iliada, II, 682; H e r o d o t , VII, 199, S o f o c l e, Trachinienele, 39. Dryopis, odinioară tetrapolis în regiunea Oitaia, metropola dryopilor din Pelopones; vezi şi H e r o d o t , I, 146.

[547] Akyphas, oraş al regiunii Oitaia din Thessalia, neidentificat (vezi şi nota 466 la această carte). Parasopias, sat al Heracleiei Trachis din regiunea Oitaia a Thessaiiei, neidentificat, Oineiadai, oraş al regiunii Oitaia din Thessalia, neidentificat.

[548] Antikyra thessalică este situată în regiunea Oitaia aproape de golful Maliac pe fluviul Spercheios. Pentru Antikyra locrienilor apuseni, de fapt a Focidei, vezi nota 346 la această carte.

[549] Dolopii, populaţie din sud-vestul Thessaiiei, spre Epir; vezi H o-

met, lliada, IX, 484; Herodot, VII, 132, 185; Thucydi-des, I, 98. Vezi anterior nota 489.

550 lliada, IX, 484 şi urm. Athamani, locuitorii Athamaniei dintre Thessalia şi Epir, în vestul Pindului, pe valea rîului Inachos. Aithikia, în Pind, la granița Thessaliei cu Epirul.

551 Talarii, neam de moloşi aşezați lîngă muntele Pind provenind, la origine, de lîngă muntele Tomaros din Epir.

552 Orestii, populație de moloşi în regiunea Orestis din sud-vestul Macedoniei; vezi Thucydides, II, 80. Pelagonii, populație din nordul Macedoniei, în Paeonia. Elimioții, neam din Elimaia, în sudul Macedoniei pe Haliacmon; vezi Thucydides, II, 99.

553 Jomaros, azi Tomaro, munte al Thesproției din sud-vestul Epiru-lui (în sudul Albaniei actuale).

664 lliada, II, 74.

555 Peirithoos, fiul lui Ixion sau al lui Zeus, unul dintre lapiți, vezi Homer, lliada, I, 263, Odiseia, XXI, 296. Aithicii, pomeniți mai jos, populație thessaliană cunoscută de Homer, lliada, II, 744, vezi nota 551.

556 Phalara, azi Stylis, oraş al Thessaliei la est de Lamia, pe țăr mul golfului Maliac.

557 Echinos, vezi nota 539 la această carte.

558 Larisa Cremaste sau Pelasgică, azi Pelasghia, oraş al Thessaliei Phthiotide, nu departe de golful Maliac, între Lamia şi Antron.

559 Myonnesos, insuliță lîngă coasta Thessaliei; vezi Eschine, II, 72. Antron, vezi nota 521 la această carte.

560 Pyrasos, oraş al Thessaliei, în Phthiotida, pe țărmul golfului Pagasaic la est de Thebai Phthiotides (Nea Anchialos), cu un tem plu al Demetrei Pyrasos (Demetrion); vezi Homer, lliada, II, 695. Despre Halos vezi nota 522, Larisa Cremaste, nota 358. Oraşul Demetrion este Demetrias, în peninsula Magnesiei, la gol ful Pagasaic.

E61 în IX, 2, 29. Despre Crokion, vezi mai sus nota 528. „Regiunile lui Eurypylos", erou homeric din Ormenion (lliada, II, 736; Odiseia, XI, 520).

562 phyllos, oraş al Thessaliei din regiunea Thessaliotis, situat probabil pe Enipeus.

563 lehnai, oraş al Thessaliotidei, neidentificat.

564 Kieros, azi Mataranga, oraş al Thessaliotidei, situat pe rîul Onochonos, afluent al Enipeului.

565 $p_{vrra>}$ promontoriu al Thessaliei Phthiotide, la golful Adramyttenos, în golful mai mare Pagasitic.

w« Pyrrha, insulă în apropiere de promontoriul cu acelaşi nume al Thessaliei Phthiotide, în golful Pagasaic. Deucalion, insulă în apropiere de precedenta.

»f lliada, II, 714. Vezi şi Odiseîa, IV, 798.

568 pberai, vezi nota 615 la această carte.

5b« ţelion, azi Zagora, munte al Thessaliei (1651 m); vezi Homer, lliada, II, 744, Herodot, IV, 179.

570 $p_a$gasai, port al oraşului Pherai la golful Pagasaic, în Thessalia; vezi Herodot, VII, 193; Xenofon, Hellenica, V, 4, 56. Cu locuitorii săi a fost întemeiat oraşul vecin Demetrias din peninsula Magnesiei la 290 î.e.n.

571 lolcos, vezi nota 328 la această carte.

672 în greacă vao7tî)YÎa „construirea corăbiilor", avînd aceeaşi rădăcină pag- ca localitatea Pagasai.

573 Aphetai, promontoriu şi port al Thessaliei, în partea sudică a Magnesiei, anume promontoriul care se desprinde din capul Sepias spre vest.

574 Demetrias sau Demetriada, oraş al Thessaliei pe coasta de vest a peninsulei Magnesia la golful Pelasgic (Pagasaic). întemeiat de Demetrios Poliorketul la 290 î.e.n. cu locuitorii din Pagasai, acest oraş a ajuns reşedinţa regilor Macedoniei. Vezi şi nota 570.

575 Demetrios 1 Poliorketul, fiul lui Antigonos, regele Macedoniei (295—287 î.e.n.).

676 Neleia, localitate pe teritoriul Demetriadei, în Magnesia, regiune de sud-est a Thessaliei.

b" Neleia, vezi nota precedentă. Pagasai, nota 570. Ormenion, nota 519, la această carte.

578 Rhizus, oraş al Magnesiei Thessaliei, pe vremea lui Strabon, sat al Demetriadei. Sepias, oraş al Magnesiei lîngă promontoriul omonim. Olizon, oraş al Magnesiei, vezi lliada, II, 717, apoi depen-

denţă a Demetriadei. Boibe, oraş al Magnesiei lîngă lacul Boi-beis, azi ruine pe o colină de lîngă satul Kanalia, în partea răsăriteană a lacului; vezi şi H o m e r, Moda, II, 712. lolcos, vezi nota 328 la această carte.

579 în IX, 4, 15.

580 Anauros, probabil azi Volo, rîu al Thessaliei din apropierea De metriadei.

581 Kikynethos, azi Pontiko, insulă în golful Pagasaic. Vezi şi M e 1 a, II, 78 şi P 1 i n i u s, Naturalis Historia, IV, 72.

582 în VIII, 6, 15.

583 Skiathos, azi Sciatho, insulă în nord-estul Eubeii, în sud-estul Mag nesiei. Peparethos, azi Skopilo, insulă a mării Egee, la est de Skia thos. Icos, insulă şi oraş la nord-est de Peparethos. Halonnesos, probabil insula din nord-estul insulei Icos. Toate aceste insule sînt situate în marea Egee, între Magnesia şi Eubeia, formînd lanţul arhipelagic al Sporadelor de Nord. Cea mai depărtată dintre ele, în largul Egeei este Skyros, azi Skyro; vezi H o m e r, Iliada, XIX, 326.

584 Lycomedes, rege în Skyros, prietenul lui Ahile, tatăl Deidamiei; vezi S o f o c l e, Philoctet, I, 243; P lut arh, Theseu, 35.

585 Synnadike, azi Afiun Karahissar, oraş al Frigiei în Asia Mică. Hieropolis sau Bambyke, oraş al Frigiei, azi ruine la Pambuk Ka-lessi. Deucalion, neidentificat. întreg textul din acest pasaj este corupt.

686 Iliada, II, 729.

bBl Histaiotida Eubeii sau Hestiaiotis, regiune din nordul insulei Eu-beea, în jurul oraşului Histiaia; vezi Homer, Iliada, II, 537. Herodot, VIII, 23. Vezi nota 22 la cartea X.

008 Histiaii, locuitorii regiunii nordice a Thessaliei, numită Histiaiotis sau Histiaia sau Hestiaotis.

689 hhome din Thessalia, oraş situat pe o colină din apropierea localităţii moderne Fanari la poalele Pindului. Pe vremea lui Stra-bon se chema Thome sau Thamai. Ithome din Messenia (Mavro-mati) era munte şi fortăreaţă.

580 Tricca, azi Trikkala, oraş din Thessalia de vest, cu Histiaiotis pe Peneus; vezi Homer, Iliada, IV, 202. Aletropolis, azi Palaeo-

castro, la sud de Ithome. Pelinnaion, azi aproape de Gardhiki la nord de Trikkala; vezi P i n d a r, Pythice, X, 7. Gomphoi, azi Paleoepiskopi, la poalele Pindului, pe Peneus, la o poziție strategică importantă. Vezi şi P l u t a r h, Caesar, 41. [591] Afroditâ Castnietis sau Castnia, Afrodita adorată în muntele Cast-nion din Pamfilia; vezi L y c o p h r o n din C h a l k i s, 408, 1234, Scheer; C a 11 i m a c h, fr. 82 Schn. în E. Cahen, Callimaque, Paris, 1922, p. 162.

[592] Onthyrion, oraş al Thessaliei în Histiaiotida, contopit cu Metropolis; lipsesc alte informații.

593 pharcadon, oraş al Thessaliei în Histiaiotis aproape de Pheu. Lip sesc alte informații.

[594] Peneul, azi Salambria, fluviu al Thessaliei; vezi H o m e r, lliada, II, 752. H e r o d o t, VII, 20. Curalios (scris şi Cuarios), rîu al Histiaiotidei, afluent al Peneului, izvorînd din Pind.

595 £)ₑsp(ₑ izvoarele din Pind vezi VII, 7, 9 Şi VII, fragmentul 14.

596 pₑlinnaion, oraş al Histiaiotidei, situat pe locul actualului Gardiki; vezi Pind ar, Pythica, 10, 7; vezi nota 590.

[697] Atrax, oraş al Histiaiotidei, pe Peneu, la vest de Larisa, aşezat pe colina numită azi Sidero Peliko, în regiunea satului Gunitza.

[598] Oichalia, oraşul lui Eurytos, la Homer, lliada, II, 739; altul în Eubeea; vezi S o f o c l e, Trachinienele, 354; altul în Arcadia sau în Messenia; vezi Homer, lliada, II, 596.

[899] In VII, 3, 6.

BOU Heracles, spune legenda, a cucerit şi distrus Oichalia Eubeii. Poemul „Luarea Oichaliei" este atribuit lui Homer sau poetului Creophylos. [601] lliada, II, 738.

6«2 Ormenion, vezi nota 519 la această carte. [mi] Ormenion, oraş al Demetriadei, după cum a spus în IX, 5, 15.

Boibe, vezi nota 578 la această carte. [mi] Vezi notele 519 şi 480 la această carte. Vezi şi Artemidoros, fr. 165 Muller II. [605] lliada, IX, 448, 479. [60S] Ormenos, fiul lui Kercaphos, nepotul lui Aiolos, tatăl lui Amyn-

tor şi Euaimon, strănepotul lui Phoinix şi al lui Eurypylos, întemeietorul oraşului Ormenion din Thessalia.

607 Iliada, IX, 447.

1608 Vezi Homer, Iliada, II, 627.

609 Iliada, X, 226.

610 Eleon, după Homer, Iliada, II, 500, X, 266, este oraş al Beoției.

611 Autolycos strămoşul lui Odysseus; vezi Homer, Iliada, X 267 Odiseia, XIX, 394.

612 Vezi nota 477 la cartea a VH-a, despre Demetrios Skepsios.

613 Neon, mai tîrziu Tithorea, lîngă Parnas; vezi Herodot, VIII, 32, 33.

614 Iliada, IX, 424.

610 Pherai (azi Velestino), oraş al Thessaliei în regiunea Pelasgiotis la sud de lacul Boibeis, avînd ca port Pagasai; vezi Homer, Iliada, II, 611. Eumelos, fiul Alcestei, fiica lui Pelias, domnitor într-o regiune a Thessaliei.

616 Titanos, oraş al Thessaliei, neidentificat.

617 Asterion, probabil lîngă Vloho de azi, oraş al Thessaliei.

618 Polypoites, fiul lui Peirithoos, pretendentul Elenei; vezi Homer, Iliada, VI, 29. -

619 Iliada, II, 738.

620 Ixion, erou thessalian, vezi Pindar, Pythice, II, 59, Eshil, Eumenidele, 441, 718. Peirithoos, fiul lui Ixion, sau al lui Zeus, lapith.

621 Iliada, II, 744.

622 Argissa, pe timpul lui Strabon Argura, oraş al Thessaliei (menționat de Homer, Iliada, II, 738), azi Magula Gremmos, pe Peneu.

623 Atrax, vezi nota 597 la această carte.

624 Orthe, oraş al Thessaliei, menționat de Homer, Iliada, II, 739, poate cetățuia Phalannei.

625 Phalanna, oraş în Perrhaibia Thessaliei la nord de Peneu, aproape de Tempe, vezi Lycophron, 906.

626 Philippos al lui Amyntas, (Filip II) regele Macedoniei, a ajuns stăpînul acestor locuri după victoria sa de la Chaironea, 338 î.e.n.

627 Larisa din munții Ossa, neidentificată.
62B urna ThessaUet v ■ «: nnta 491 la această carte. Lansa Cremasie.

raf
WO.J,
2, 23.

629 Fr. 289 Miiller. care se

630 Larisa Phriconis este Larisa din Asia de lîngă Kyme, numea și Phriconis, neidentificată.

631 Larisa de lîngă Hamaxitos în Troada, lîngă promontoriul Lectos, neidentificată.

632 Larisa ephesiană, deci de lîngă Ephes, probabil undeva în actuala regiune Tiris. Larisa din Syria (azi Kallat Sizar), în vecinătatea Apameii.

633 Larisa din Attica, necunoscută.

634 Larisa, sat lîngă Tralles, neidentificat.

635 Caystrion, cîmpia rîului Caystros în Ionia, corespunzînd rîului actual Kara-Su sau Kuciuk Menderez.

639 Mesogis, munte al Asiei lîngă Mycale, ocupat de frigieni, mysieni, lydieni, ionieni. Templul zeiței Mater Isodrome, adică „Mama care aleargă mereu egal", este zeița Kybele. 637 Larisa, sat în stînga Pontului, neidentificat. Naulochos, oraș al mesembrianilor lîngă Pont. Odessos (Varna), oraș pontic din Moesia inferioară, situat între Callatis și Apollonia. 838 Oloiîon sau Oloosson, „cetatea cea albă" zice Homer, Iliada, II, 739, azi Elassona, oraș din Perrhaibia Thessaliei, situat la sud de muntele Olympos. 639 Eîone, azi poate Selos, oraș perrhaib în Thessalia; vezi și Homer, Iliada, II, 739.

840 Gonnos, oraș al Thessaliei menționat de Herodot, VII, 128 etc. Era situat lîngă Olymp pe Peneu, la intrarea în defileul Tempe.

841 Leimone, anterior Elone, vezi nota 639 la această carte.

642 Europos la Homer T i t a r e s i o s , Iliada, II, 751, fiindcă izvora din muntele Titarius, la vest de Olympos, rîu al Thessaliei. 843 Iliada, II, 742 și urm. Murnu, 737—740.

[644] Kyphos, munte şi sat la perrhaibi; vezi H o m e r, lliada, II, 748. Dodone, oraş perrhaib al Thessaliei.

[645] lliada, II, 754.

[€646] Simmonides, fr. 198/18 Bergk III: Gyrtone sau Gyrton, oraş al Thessaliei pe Peneu, la nord de Larisa; vezi şi H o m e r, lliada, 738, T h u c y d i d e s , II, 22.

[647] Larisa, vezi nota 491 la această carte. Crannon, azi Pălea Larisa, oraş al Pelasgiotidei din Thessalia pe Peneu, la sud de Larisa; vezi C a 11 i m a c h, Imni, 6, 77. Scotussa, oraş al Thessaliotidei la sud de colinele Kynoskephalai; vezi Piu t arh, Caesar, 43. Mopsion, oraş al Thessaliei în cîmpul Pelasgiotis, la nord de Larisa, vezi nota 597 la această carte.

[648] în VII, 7, 12.

[649] Kynoskephalai, ioc înalt al Thessaliei cu un profil original care i-a adus numele însemnat „Capetele Cîinelui". Celebru prin 2 bă tălii care au avut loc aici în 365 î.e.n. cînd Pelopidas, generalul theban, i-a biruit pe thessalienii conduşi de Alexandru, tiranul din Pherai; a doua, cea despre care e vorba în nota următoare.

[650] La Kynoskephalai, romanii şi etolienii, în frunte cu Titus Quintilius Flaminius l-au bătut complet pe Philippos al V-lea, re gele Macedoniei, în 197 î.e.n., punînd astfel capăt celui de-al doi lea război macedonie

[6ol] Magnelis sau Magnesia, regiune a Thessaliei, de la Peneu pînă la Pelion, prelipită spre sud prin peninsula Magnesiei, iar la nord, vecină cu macedonenii pieroți (din Pieria), deci fîşia răsăriteană de! pămînt a Thessaliei.

[652] lliada, II, 756.

[65s] Vezi lliada, II, 738, lliada, II, 714.

[654] Gyrtonii, locuitorii oraşului Gyrton, al Thessaliei, în cîmpia Pe-lasgică a Magnesiei, pe malul drept al Peneului, aproape de guri. înainte ei se numeau phlegyi, după Phlegyas, fratele lui Ixion, regele lapiţhilor. Vezi şi nota 646.

[665] lliada, XIII, 301 şi urm.

[656] în IX, 4, 10.

[657] Fragmentul (50 D) 47 Lehrs. Le Hesiod şi la acest fragment

se referă Strabon aici şi cu cîteva rînduri mai sus, prin aluzia vagă „autorii ulteriori". 65» Kyphos, vezi nota 644 la această carte. Ainianii (Ainianes), originari din locurile thessaliote, de care vorbeşte Strabon (de la Ossa şi Boibeis), erau stabiliţi în vremurile istorice clasice mai la sud de regiunea Ainis dintre munţii Oiţa şi Tymphrestos, în valea Spercheiului.

659 Macedonenii pierioţi, adică din regiunea sud-estică a Macedoniei numită Pieria, la hotarul nordic al Magnesiei. Perrhaibii strămutaţi (metatiastai) în Pind locuiau în nordul Athamaniei, pe valea inferioară a rîului Inac'nos.

<J60 Probabil în părţile pierdute ale cărţii a Vll-a. în VII fr. 15 vorbeşte despre fluviul Peneu, care izvorăşte din Pind, trece prin Tempe şi udă mijlocul Thessaliei, dar despre Homolion nu pomeneşte. «ai Erymnai, oraş al Thessaliei, pe coasta nord-estică a Magnesiei. Despre Rhizus (sau Rhizunt), situat tot în Magnesia, nu se ştie decît ce spune Strabon. [e5e] Capul Sepias, azi Aio Giorghi, situat la extremitatea lungii peninsule a Magnesiei sudice, în partea de est a Thessaliei. Despre nimicirea flotei persane lîngă acest cap, în 480 î.e.n. vezi Hero-d o t, VII, 183 etc. Vezi E u r i p i d e, Andromaca, 1266; A p o 1-l o n i o s din R h o d o s, I, 582 etc. *[3] Casthanaia sau Castanaia, sat thessalian la poalele nordice ale Pelionului, la ţărmul răsăritean al Magnesiei; vezi şi L y c o p h-r on, 907. [9M] îpnoi, localitate thessaliană în regiunea Magnesiei, la coasta maritimă, la sud de Pelion. Meliboia, localitate în aceeaşi regiune, mai spre nord de Casthanaia, la o oarecare depărtare de ţărm; vezi Homer, lliada, II, 717; H e r o d o t, VII, 1, 88.

[655] Fr. 11 Miiller II.

868 Mopsion, oraş al Thessaliei în cîmpia pelasgică (Pelasgistis) ne-identificat. Despre Tiresias (Teiresias), vezi nota 278 la această carte. Mopsos lapithul, argonaut; vezi H e s i o d, Scutul, 181; Pin dar, Pythice, IV, 191. [657] Mopsopos, eroul eponim al Mopsopiei attice, vezi nota 92 la această carte.

Ephyra Thesprotidei sau Kichyros, lîngă Tabani, pe Acheron, aproape de vărsarea acestui rîu în Marea Ionică. Vezi H o m e r, Iliada, II, 659; T h u c y d i d e s, I, 46.

CARTEA A X-A

[1] Kenaion (Cenaeum promontorium), azi capul Lithada, promon toriu nordic al Eubeii, în fața golfului Pagasaic; Strabon, X, 1, 5, îl precizează lîngă orașul Oreos (vezi mai jos, nota 28). Geraistos, azi capul Mandilo, cu un oraș și port omonim (azi Geresto sau Kastri), în sud-vestul Eubeii; vezi și Homer, Odiseia, III, 177; H e r o d o t, VIII, 7.

[2] Petalia, azi Petali, un mic arhipelag Ia sud-vest de Eubeea. Stra bon se referă aici probabil la cea mai mare dintre respectivele insule.

[3] Macris, numele vechi al Eubeii, derivat din termenul comun macrâs, „lung"; vezi C a l l i m a c h, Către Delos, 20. în prezent, Eubeea se cheamă Evvia (pronunțare neogreacă pentru Euboia sau Negroponte). Ultima denumire reprezintă un calambur din timpul ocupației venețiene (1366—1470), cînd pronunția greacă populară Egripo pentru Evripo, adică strîmtoarea Euripos, peste care se află un pod, a fost interpretată de italieni ca Negroponte „pod negru". Pentru numele Eubeii, vezi G. K e n t e r i c h, Analecta Alexandrina, Bonn 1896, pp. 6—17.

[4] Aulida, vezi nota 153 la cartea a IX-a.

[5] In IX 2, 6—8; IX, 4, 2—4 și, în general despre euripi, în I, 3, 11—12.

[6] Coila din Eubeea e numele coastei concave a jumătății sudice a Insulei dintre Euripos și promontoriul Geraistos; Herodot, VIII, 13; vezi și W. K e n d r i c k P r i t c h e t t, Studies in Ancient Greek Topograpby, II, Berkeley și Los Angeles, 1969, pp. 19—23.

[7] Abantis sau pămîntul abanților, vechi nume al iubeii, atestat și la Euripide, Heracles furios, 185. Vezi mai sus nota 3.

[8] Iliada, II, 536.

[9] Iliada, II, 542.

[10] Abanții (Abantes), populație a Eubeii despre care Aristotel, fr. 105—106 Miiller II, sau fr. 601 Rose (Constituția chalkidienilor), îi consideră la origine traci din orașul Aba. Originea tracă și urmele trecerii lor din Aba în Eubeia sînt în general acceptate de istoricii moderni ca M. R. Popham și L. H. Sackett, Excavations at Lefkadi, Eubeea, Londra, 1968, 34.

[11] Aba sau Abat, oraș al Focidei cu un oracol al lui Apollon, situat Ia nord de Orchomenos din Beoția; vezi și Herodot, I, 46. Urmele zidului său din secolul al IV-lea î.e.n. se mai păstrează la nord-est de Livadia.

[12] Exoul fundator al orașului Aba sau Abas, iar eroina este Euboia, fiica lui Asopos, de unde și numele Asopis dat Eubeii. Pentru legenda fiilor lui Asopos, vezi Acusilaos din Argos, fr. 21, și Pin dar, Isthmica, 8, 17 și urm.

[13] Io, după legendă, fiica lui Inachos din Argos, iubita lui Zeus preschimbată de acesta în vacă pentru a o feri de răzbunarea Herei. Din această legătură s-a născut Epaphos.

[14] Oche sau Ocha, după numele celui mai arătos munte al Eubeii, numit la fel și azi (Ochi). De fapt, muntele Ochi atinge numai 1398 m, cel mai înalt munte al Insulei fiind de fapt Dirphys cu 1743 m.

P Ellopia, vechi nume al Eubeii, vezi și Herodot, VIII, 23. Ellops, fiul lui Ion al lui Xuthos, strămoșii legendari ai ionieni-lor.

[16] Vezi Herodot, VIII, 23, și Theopomp, Istoria Philippică, I, 40; și fr. 226 Miiller I.

[17] Oreia, regiunea din jurul orașului Oreos, azi Orei, numit ante rior Histiaia de unde și numele Histiaiotis al aceleiași regiuni. Telethrion, muntele lîngă care se află Ellopia, Histiaia, Oreos, era situat lîngă țărmul de nord al insulei.

[18] Kerinthos, vezi nota 31 la cartea a X-a. Aidepsos, nota 429 la cartea a IX-a Orobiai, nota 197 la cartea a IX-a.

[19] Acest oracol nu este cunoscut din altă parte. Numele „Selinuntianul" provine poate de la un rîu local neînsemnat.

* Tiranul Philistides al Eubeii, între 343—341 î.e.n. Bătălia de la Leuctra, în 371 î.e.n., marchează intrarea histieilor în Liga thebană.

[21] Demosthenes, Filippica, III, 33 etc, spune că Philistides a fost în scăunat tiran şi al oreiților, adică al locuitorilor oraşului eubean Oreos, menționat de Thucydides, VIII, 95. Xenofon, Hellenica, V, 4, 56. L-a instaurat Filip al II-lea regele Macedoniei.

[22] Histiaia, azi Orei, oraş al Eubeii, la țărmul nordic; vezi şi Homer, Iliada, II, 537; Herodot, VIII, 23. Histiaia şi-a schimbat numele în Oreos din 446 î.e.n., cînd se aşază colonişti atenieni alături la Oreos, cu care fuzionează în 411 î.e.n.

[23] Districtul Histiaeis al Atticei pare să corespundă cartierului Lykeion al Atenei, situat la Lycabettos. Vezi, pentru localizările mai recente, E. Kirsten, A/ti del terzo congresso internazionale di epigrafia greca e latina, Roma, 1959, p. 166. Ideea colonizării Eubeii de către locuitorii Atticei se întîlneşte în X, 1, 6 şi 10, şi urcă la Philochoros sau la Theopompos.

[24] Fr. 164 Miiller I. Eubeea a fost supusă la 446 î.e.n. de Pericle, rămînînd sub autoritatea Atenei cu unele întreruperi pînă la 338 î.e.n. Vezi şi Thucydides, I, 114, 3; Diodor din Sicilia, XII, 22, 2.

[25] Callas, rîu al Eubeii, în nordul insulei, izvorăşte din Telethrion şi se varsă în mare la 1600 m nord-est de Kastro Molos.

[26] Orion, vînător vestit în mitologie, iubit de Eos, „Aurora" şi transformat în Constelația ce-i poartă numele; vezi Homer, Odiseea, V, 121. Legenda spune că Orion şi-a petrecut aici ultimele zile ale vieții, unde s-a şi născut; vezi Hesiod, fr. 149 Merkelbach-West.

[27] In IX, 5, 17.

[28] Dion, azi Lithada, la est de capul Kenaion al Eubeii. Vezi Homer, Iliada, II, 538. Athenai Diades, colonie ateniană întemeiată, după Ephoros, fr. 24 Jacoby, de către Dias, fiul lui Abas. De fapt, numele îi provine de la oraşul Dion. S-a încercat localizarea ei pe colina Turla, mai sus de Lutra Gialtron actuală, unde se văd ruine.

[29] Kynos, azi Livanate, localitate la locrienii de răsărit pe țărmul golfului Opuntic.

[30] Canai, localitate ce poate fi identificată cu ruinele de la Bademli, la 72 km nord-vest de Izmir, pe promontoriul asiatic din fața insulei Lesbos, lîngă insulele Arginussai.

[31] Kerinthos, oraş al Eubeii, pe coasta nord-estică a insulei, lîngă actualul Mandudion, pe ţărmul drept al rîului Budoros sau Peleki, aproape de gura sa.

[32] Budoros, azi Peleki, rîu al Eubeii ce curge pe lîngă Kerinthos şi se varsă în mare la 42 km nord-est de Chalkis. Muntele şi promontoriul Salaminei, de care vorbeşte Strabon, se cheamă Budoron (vezi şi Thucydides, II, 9A), situat în acea insulă în faţa Megarei.

[33] Carystos din sudul Eubeii, azi Karystos sau Paleochoro, la poalele muntelui Ochi. Oraşul antic se întindea spre mare şi a lăsat nu meroase vestigii între oraşul actual şi port.

[34] Styra, azi ruine la 2 km sud-est de Nea Styra, oraş pe coasta de sud-vest a Eubeii; vezi H o m e r, Iliada, II, 539. Marmarion, azi Marmarion, oraş al Eubeii pe capul Marmari, între Styra şi Carys tos. Vezi şi Nonnos, 13, 164.

[35] Coloanele Carystiene, carieră de marmură de lîngă Carystos, la 2 km nord-est de portul oraşului.

[36] Halai Araphenides, în estul Atticei; vezi nota 120 la cartea a IX-a.

[37] E vorba de azbestul amiant, silicatul de calciu şi magneziu, care se prezintă de la natură sub forma de fibre flexibile şi fine, putîndu-se ţese ca orice substanţă textilă, dar avînd o excepţională rezistenţă la temperaturi înalte.

[38] Steiria de pe coasta de est a Atticei, situat la Porto Raphti de azi, la 27 km sud-est de Atena, aparţinea tribului Pandionis. Vezi şi X e n o f o n , Hellenica, IV, 8, 25.

[39] Războiul lamiac, purtat de atenieni între 323—322, după moartea lui Alexandru, pentru eliberarea Greciei de sub tutela macedo neană.

[40] „Acuma", adică pe vremea lui Apollodoros, izvorul lui Strabon în acest loc, deoarece Eretria a fost distrusă în 87 î.e.n.

[41] Carystos, oraş în Laconia, vestit pentru vinul său excelent; era situat spre Arcadia. Ruinele sale se văd pe colinele Palaiokastro, la 18 km nord-vest de Sparta, pe Eurotas. Carystos se afla pe teritoriul localităţii Aigys, neidentificat, presupus aproape de Petrina, pe calea ce duce pe lîngă Eurotas, la 31 km nord-vest de Sparta.

[42] Fr. 92 d Page. « Odiseia,

III, 177.

[44] Acest templu este atestat de o inscripție provenită din Geraistos; IG, XII, 9, nr. 44.

[45] Eretria, azi Nea Psara, unul din cele mai importante oraşe ale Eubeii, situat pe coasta ei apuseană, la sud-est de Chalkis. Vezi P. A u b e r s o n, Eretria, I, Berna, 1968, p. 10.

[46] C h a l k i s, Negroponte sau Chalkis, capitala Eubeii, colonie ate niană situată în mijlocul coastei vestice a insulei, la strîmtoarea Euripos peste care un pod o lega de Beoția. Un asemenea pod, care a existat.totdeauna în acel loc, e la originea numelui medieval Negroponte, dat atît oraşului Chalkis, cît şi întregii Insule; v. aci mai sus, nota 3.

[47] Despre colonizarea pre-troiană, făcută de către urmaşii lui Erech-theus, Kecrops şi Elephenor, vorbeşte Pausanias, I, 5, 3; I, 17, 6; colonizarea post-troiană e săvîrşită de Penthilos, fiul lui Orestes; cea post-dorică e înfăptuită de Aiclos şi Cothos, fiul lui Xuthos şi fratele lui Ion.

[48] Arabii, în ediția Didot, schimbat în aradii, versiune arbitrară Fr. L a s s e r r e, Strabon, Geographie (X), voi. III, Paris, 1971, p. 118, nota 7/p. 25, presupune că prin „arabi" se desemnează aici „orientalii", cu care insula Eubeia a avut relaţii de la finele Secolului al IX-lea î.e.n. G. P f o h l, Quaderni Urbinati di cul tura classica, 1, 1969, p. 14 şi urm., arată că transcrierea în alfa bet grec a scrierii feniciene s-a petrecut la sfîrşitul secolului al IX-lea î.e.n., în Eubeia, şi că vasele eretriene zise Al-Mina atestă relații eubeiano-feniciene în secolul al VHI-lea î.e.n.

[49] Pallene sau Phlegra, azi Kassandra, cea mai de vest din cele trei „degete" ale Peninsulei Chalcidice din Macedonia; vezi şi Hero-d o t, VII, 123. Athos, azi sfîntul Munte, localitate la extremi tatea peninsulei. Acte, cel mai de est dintre „degetele" Chal-cidicei.

[50] Olynthos, azi Ajo Mamas, oraş în Chalkidica, în fundul golfului Toronaicos dintre peninsulele Pallene şi Sithonia; vezi şi Hero-dot, VII, 122; T h u c y d i d e s, 1, 58. Filip II, tatăl lui Ale xandru cel Mare, a devastat Olynthul şi l-a alipit la Macedonia în 348 î.e.n.

[51] Fr. 106 şi 560 Muller II; vezi şi fr. 603 Rose, din „Constituția Chalkidienilor".

[52] Alexandru cel Mare a trecut Hellespontul în Asia împotriva per şilor în 334 î.e.n. Canelhos, azi Karababa sau Kanethos, locali tate şi colina pe țărmul beoțian al Euripului.

[53] Lelanton, (Lelantius Campus), cîmpie roditoare pe coasta de vest a Eubeii între Chalkis şi Eretria, udată de rîul Lelantos, azi Venetikos, vezi şi Theognis, 892.

[54] Izvoare termale existau la 15 km sud-est de Chalkis (vezi G. P a- p a vas iii os, Practica, 1912, p. 141, la Fr. L a s s e r r e, op. cit. p. 119, nota 4/p. 26) la actualul Linovroki. Dar Sulla a folosit apele termale din Aidepsos, azi Loutra Aidhipsou, unde se văd ruinele termelor din epoca imperială.

[55] în I, 3, 17—19.

[56] Vezi Eshil, fr. 539 Ahrens, Venicienele, 489. Pentru piesa lui Eshil intitulată Pontios Glaucos, vezi fragmentele 85—93 Ahrens sau fr. 55, 13 şi urm. Mette.

[57] Chalkis, oraş din Etolia, azi Galata sau poate Ano Vasiliki, pe țărmul golfului Calydonios, la 2 km de muntele Chalkis. Vezi Homer, lliada, II, 640; Thucydides, I, 108.

[58] Chalkis din Elida în Triphylia, situat probabil lîngă Anemochori aproape de gura Alpheului; vezi H o m e r Odiseia, XV, 295.

[59] Eretria, colonie pornită din Makistos, (Samicon), versiune atribui- bilă lui Hellanicos; a doua versiune provine de la Philochoros sau de la Theopompos.

[m] Eretria de la est de Pharsalos, în Phthiotida Thessaliei, azi Dur-vanli. Pharsalos, aii Pharsala, celebrul cîmp de bătălie dintre Caesar Pompeius situat la 38 km sud de Larissa. Eretria, piață a Atenei, neidentificată; mențiune izolată.

[α] Admetos, rege legendar în Pherai din Thessalia, soțul Alcestei, argonaut şi unul din vînătorii care au ucis mistrețul din Caly- don. Apollon, ispăşind o pedeapsă, a slujit la Admet care l-a tra tat cu multă blîndefe.

[62] Melaneis şi Arotria sînt vechi nume ale Eretriei. Stephanos Bi zantinul, la numele Eretria, derivă numele Melaneis de la Mela- neus, fiul lui Eurytos; vezi legenda la Pherekydes, fr. 82 F Gr Hist. 3.

[53] Amarynthos, sat al Eubeii, în vecinătatea Eretriei. Despre fetele din această localitate vorbeşte Anthologia Palatină, 6, 156. în incinta aşezării şi în împrejurimi s-au găsit numeroase inscripţii privitoare la cultul Artemidei, al lui Apollon şi al Latonei. Expresia se referă la tactica perşilor de a forma un lanţ continuu de ostaşi, care, întins de la o margine la alta a unui spaţiu închis, înainta prinzîndu-i ca într-o plasă pe toţi locuitorii ţării, învinse.

[M] H e r o d o t , III,j 149; VI, 31, 2.

[.B] „Actuala", adică pe timpul lui Artemidoros, izvorul lui Strabon în acest pasaj. Eretria, distrusă de romani în 87 î.e.n., nu mai exista pe vremea lui Strabon. Vezi K. Schefold, în P. A u b e r-s o n, Eretria,, I, Berna, 1968, p. 7.

['* Despre templul Artemidei Amarynthia, vezi şi Elian, Natura animalelor, 12, 34.

[57] Vezi în continuare paragraful 12. Ştirea despre inscripţie provine de la Ephoros prin Artemidoros.

[:s] Andros, azi Andro, vezi H e r o d o t , IV, 33; E s h i l, Perşii, 886. Tenos, azi Tino; vezi E s h i l, Perşii, 885. Keios sau Keos, azi Zea, aproape de capul Sunion din Attica; vezi Pindar, Isth-mica, I, 9. Toate trei insulele fac parte din arhipelagul Cicladelor.

[;9] Eleienii foloseau des litera „R" prin rotacizarea lui „s" intervocalic şi final. Astfel, faţă de atticul fteoţ „zeu" eleianul otop ; faţă de atticul T'.Q, eleianui r!p Vezi o documentaţie în această problemă la J. Phokitis, Le rholacisme dit eretrien, Clermont Ferrand, 1932.

[10] Tamynai, oraş al Eubeii pe înălţimea Palaiokastrului, la vest de Avlonarion; sanctuarul lui Apollon ocupa locul zis Iţea. Vezi şi H e r o d o t , VI, 101.

[71] Oichalia de pe teritoriul Eretriei, în Eubeia, vezi şi Ly-cophron, 374, neidentificată exact. Oichalia din Trachinia, între Lamia şi Hypata, pe malul sudic al rîului Spercheios (vezi şi P a u s a n i a s , IV, 2, 3). Oichalia de lîngă Tricca, în Hestiaiotida Thesaliei; Oichalia din Arcadia, probabil aceeaşi sau în apropiere de Andania, azi ruine lîngă satul Suadani. Vezi şi Pausanias, IV, 3, 10, şi 33, 4. Oichalia Etoliei de lîngă eurytani, neidentificată. Vezi şi Strabon, VIII, 3, 6 şi 25; izvorul, Demetrios Skep-sios, fr. 9 Gaede.

[72] Eurytanii, populație din Etoiia situată la nord de lacul Trichonis, în preajma muntelui Panaitolios („al întregii Etolii") vezi şi T h u c y d i d e s , III, 94.

[73] Menedemos a ținut prelegeri la Eretria între 300 şi 273 î.e.n.

[74] După moartea lui Alexandru cel Mare, al cărui profesor fusese, Aristotei părăsi Atena în 323 î.e.n. şi se stabili la Chalkis în Eubeia unde muri în 322 î.e.n.

[75] Vezi mai sus nota 53. Războiul pentru Lelanton a avut loc, după unii (vezi G. G1 o t z, Histoire grecque, I, Paris, 1926, p. 313, n. 89), la sfîrşitul secolului al VIII-lea î.e.n., după alții (vezi J. Berard, La colonisation grecque de l'Italie meridionale et de la Sicile dans l'antiquite, 2, Paris, 1957 p. 45 şi urm.), la sfîrşitul secolului al Vl-lea.

[76] Mormintele din Heroon-ul eretrian într-adevăr nu conțin arme de distanță.

[77] Iliada, II, 543.

[78] Iliada, XIX, 389 şi 390.

[79] Odiseia, VIII, 229.

[80] Iliada, IV, 469.

[81] Iliada, XIII, 713, Murnu, 962 şi urm.

[82] Aigienii, locuitorii orașului Aigion în Achaia Peloponesului, situat pe coasta golfului Corinthiac, la est de Patrai; vezi H o m e r, Iliada, II, 574; H e r o d o t, I, 145; Ion, fr. 17.

[83] Vezi H. W. P a r k e — D. E. W. W or meii, The Delphic Oracle, I, Oxford, 1956, p. 82 şi urm.

81 Arethusa chalkidienilor, în Eubeia, azi cu acelaşi nume, izvorăşte de la poalele muntelui Vatro Vouni, la 2 km sud-est de Chalkis. Kereus şi Neleus, rîuri ale

85 Eubeii. Vezi A r i s t o t e i , Mirab. auscult., 170 şi 184. A. D i 11 e r, A auscul Source of the Mirabiles auscultationes, „Classical Philology", Chicago, XLVI, 1951, pp. 239—240, consideră că Strabon, VI 263 şi X 449, prin intermediul lui Priscianus, Solutiones, 8, constituie unul din izvoarele care au dat naştere acestui apocrif al lui Aristotei. Vezi şi G i a n n i n i, Paradoxographorum Graecorum reliquiae, Milano, 1965, p. 310; H. O h l e r, Paradoxographi Florentini anonymi opusculum d>e aquis

mirabilibus, Tiibingen,, 1913, pp. 58—60. Kereus este situat în Histiaiotida de către Eudoxos, fr. 364 Lasserre.

[86] In VI, 1, 13.

[87] Edessa (sau Aigai), azi Edessa sau Vodena, oraş al Macedoniei pe Via Egnatia, la 75 km sud-vest de Thessalonic. Euboia de lîngă Edessa, menționată numai de Strabon şi de Stephanos Byzantinul, nu a fost identificată.

[88] Euboia, din Sicilia, neidentificat, a fost întemeiat de chalkidieni. Vezi şi Herodot, VII, 156; depopulat de Gelon, tiranul Siciliei (491—478) puțin după 483 î.e.n. In VI, 2, 6, Strabon (în ultimă instanfă Poseidonios), informează că întemeietorii Eubeii erau colonişti din Leontinoi.

[89] Euboia, oraş în Corcyra, altul în Lemnos, neidentificate. Colina Euboia, la 9 km nord-est de Argos (în Argolida Peloponesului).

[w] Acheloos, azi Aspro Potamo, numit anterior Thoas, se varsă aproape de începutul golfului Corinthiac. O inscripție din vremea lui Pyrrhus (I. G., IX 2, 1, Thermus 3, A6 şi urm.) reafirmă acest hotar dintre cele două regiuni.

[91] Agrai, populație etoliană (menționată şi de Thucydides, II, 102, 2; III, 106), care ocupa mai ales Valea Agraphiotis. Etolienii, (Aitolioi), locuitorii Etoliei (Aitolia), regiune a Greciei antice la răsărit de Acarnania şi la nord de golful Calydonios.

[92] Amphilochi, locuitorii Amphilochiei, regiune a Epirului, situați la nord de agrai, în estul golfului Ambracic şi pe valea inferioară a rîului Inachos; vezi şi Thucydides, II, 68.

[93] Acarnani, locuitorii Acarnaniei, regiune la vest de Etolia şi de Acheloos. Locrieni ozoli, vezi notele 349 şi 350. Panaşul nota 255. Oitaii, nota 351, toate la cartea a IX-a.

[94] Dolopii, locuitorii Dolopiei din sudul Thessaliei; vezi notele 489 şi 549 la cartea a IX-a. Pindos, lanț de munți între Thessalia şi Epir.

[95] Perrhaibii, vezi nota 91 la cartea a VlII-a. Athamanii, nota 469 la cartea a IX-a. Ainianii, (locuitori din Ainis), nota 470 la cartea a IX-a.

[96] Acheloos, odinioară Thoas, este menționat de Homer, Iliada, XXI, 194; vezi mai sus nota 90.

[97] în VIII, 3, 11. Rîul Acheloos din Achaia Peloponesului este acelaşi cu actualul Peiros ce se varsă în golful de lîngă Patrai. Localitatea Dyme menţionată aici corespunde actualei Kato Achaia, la 17 km sud-vest de Patrai.

[98] Vezi IX, 5, 10. Acheloos din Pthiotida, menţionat numai de Strabon, corespunde, se pare, actualului Xerias, care trece la 1 km est de Lamia, fiind afluent al rîului Spercheios.

[99] în VIII, 2, 3. De fapt e golful Calydonic, care precede pe cel Corinthiac.

[100] Anactorion, promontoriu şi oraş al Acarnaniei, azi capul Madonna; la intrarea golfului Ambrakicos (Ambracic) sau Anactoricos.

[101] Nicopolis sau Actia Nicopolia, azi Paleopreveza, oraş al Epirului la intrarea golfului Ambracic, în faţa promontoriului Anactorion; vezi şi Plutarh, Antoniu, 62. A fost întemeiat în 31 sau 30 î.e.n. de Octavianus Augustus, pentru comemorarea victoriei sale asupra lui Antonius, de la Actium (pe promontoriul Acra de la intrarea golfului Ambracic).

[102] Stratos, pe locul satului actual numit tot Stratos, pe Acheloos; vezi şi Thucydides, II, 80; Xenofon, Hellenica, IV, 6, 4.

[103] Oineiadai, oraş al Acarnaniei, situat lîngă gura Achelouiui, la unghiul dintre Marea Ionică şi golful Calydonios. Ruinele sale se află la Trikardo Kastro, nu departe de Katochi.

[104] Palairos, oraş în colţul de nord-vest al Acarnaniei, menţionat şi de Thucydides, II, 30. Ruinele lui se văd pe o culme a muntelui Elias, dominînd din sud lacul Vulkaria. Alyzia, oraş pe coasta de vest a Acarnaniei, vezi şi Thucydides, VII, 31. Ruinele ei se află la sud-est de Kandila, la 25 km sud-est de Levkas. Leucas sau Leucada, oraş şi insulă făcînd parte din arhipelagul Ionicelor, la 3 km nord de actualul oraş Levkas. Sanctuarul lui Apollon a lăsat vestigii lîngă far, pe faleza albă de la capul Ducato (Levkata). Argosul Amphilochic şi Ambraciit, vezi r.otele 431 şi 423 la cartea a Vll-a.

[105] G. Klaffenbach, Sitzungsberichte der Preuss. Akad. der Wissen. Phil.-Hist. Kl., 1935, 720, a identificat cu oraşul Stratos, indicat aici de Strabon, ruinele de la Lykoniko, la 4 km sud de Mo-nastiraki, ceea ce corespunde cu mijlocul drumului dintre Alyzia

și Anactorion. Nu poate fi vorba de Stratos de pe Acheloos (aici mai sus, nota 102), care se află cu totul în altă parte.

106 Calydon, azi Palaiokastro lîngă Kurtaga, la 9 km est de Missolonghi, în Etolia, lîngă gura rîului Euenos, la poalele muntelui Arakynthos; vezi și Homer, lliada, II, 640. Pleuron, aproape de Gyphtokastro și Petrovouni de azi, la 4 km nord-vest de Missolonghi, în Etolia; vezi și Homer, lliada, II, 639.

107 Trichonion, oraș al Etoliei, azi Gabalou, la 19 km nord-est de Missolonghi; este situat într-o cîmpie fertilă.

108 Naupactos, vezi nota 454 și 456 la cartea a IX-a. Eupalion, zii Evpalion, pe cîmpia orașului Marathia, la locrienii ozoli, la 8 km nord-est de Naupactos, pe calea spre Amphissa.

109 Corax sau „Corbul", masiv din munții Barduzia, situat la 68 km nord-est de Missolonghi.

110 Arakynthos, zis Zygos, iar azi din nou Arakynthos, șir de munți din sudul Etoliei, lîngă noul Pleuron.

111 Vechiul Pleuron, a fost situat lîngă Calydon. Vezi mai sus nota 106. Noul Pleuron își avea cetățuia pe culmea masivului Kastro de la Kyria Irini, iar orașul, pe coasta acestuia.

112 Este vorba de Demetrios II, fiul lui Antigonos Gonatas, regele Macedoniei și coregentul acestuia din anul 262 î.e.n. Pasajul se referă la războiul purtat de Demetrios împotriva Etoliei (238—229). K. Kirsten, RE art. Pleuron, crede că este vorba mai degrabă de Demetrios din Pharos, consilierul lui Filip al V-lea, care a atacat Etolia în 212 î.e.n. (vezi Polybios, IV, 65—66,5).

113 Molycreia sau Molycreion, azi Molycreion, fost Hagios Gheorghios, oraș și port din Locris Ozolia, lîngă hotarul cu Etolia, în apropierea capului Antirrhion; vezi Thucydides, II, 84. Este situat lîngă muntele Taphiassos.

114 Makynia, oraș al Etoliei, azi Palaiokastro, pe o colină la 4 km sud-est de vîrful Klokova, în apropiere de Molycreia din Locris. Chalkis zis și Hypochalkis, oraș al Etoliei. Vezi mai sus nota 57.

1,5 Curion, munte al Etoliei, un masiv al munților Arakynthos.

116 Ideea reapare în X, 3, 6; ea este menționată de sholiile A la lliada, IX, 529 și de o citare colectivă la Dionys din Halicamas, An!, rom., I, 17.

[117] Euenos, azi Evinos, fost Fidari, rîu al Etoliei, numit odinioară şi Licormas, vezi şi Sofocle, Trachinienele, 559; Thucydides, II, 83.

[118] Bomienii (Bomieis), parte a ophionilor, populaţie a Etoliei si tuată pe valea superioară a rîului Euenos pînă aproape de Tbermon. Vezi şi Thucydides, III, 96.

[119] Ophienii (Ophieis), populaţie situată în regiunea muntoasă dintre Ardini, Evenos, Naupactos, Mornos şi hotarul Doridei; vezi şi Thuq'dides, III, 94. Eurytanii, vezi nota 72 la această carte. Agraii, populaţie stabilită pe valea Agraphiotis; vezi mai sus, nota 91. Cureţii, aşezaţi în Pleuronia, vezi mai departe nota 262. Vezi şi Homer, Iliada, IX, 529, 549, 551. Toţi sînt etolieni. Vezi aceeaşi enumerare în X, 3, 6.

120 pleuronia, regiune sudică a Etoliei din jurul Pleuronului (vezi mai sus, nota 106), populată de cureţi; vezi şi Homer, Iliada, XIII, 217.

[121] După legendă, Euenos şi-a schimbat numele în Lycormas, după ce Euenos, fiul lui Ares, s-a aruncat în apele lui. Legenda face parte din mitul mistreţului din Calydon. Vezi Iliada, IX, 555 şi urm; Sofocle, Trachinienele, 558; pentru mirul lui Nessos, vezi F. Stoessl, Der Tod des Herakles, Ziirich, 1945.

[122] Oienos, azi probabil ruinele de la Khiliaspilia, la 2,5 km nord-est de Missolonghi, lîngă gura Acheloului, oraş al Etoliei; vezi Homer, Iliada, II, 639, Sofocle, fr. 285. Pylene, oraş al Etoliei menţionat de Homer, în acelaşi vers cu Oienos, azi probabil ruinele din regiunea localităţii Cato Kerasobon, la 2 km sud-est de lacul Trichonis. G. Pantaleon IlpoaSioptafioţ Tvjq Oscscoţ T7)ţ 6[i7]pixîj<; IIuX^vy);, Platon, VII, 1955, pp- 129—131, propune să se identifice Pylene homerică cu Oienos din Strabon, şi să se situeze acest oraş în cîmpia de nord-vest a actualei Kleisura. Proschion, cu care o identi fică Thucydides, se află mult mai la nord, pe muntele Arakynthos, pe locul actualei mănăstiri Sf. Gheorghe.

[121] O'enos, din Achaia, la Sud de Patrai, probabil în apropierea actualei Kaminia; vezi Herodot, I, 145, şi Pausanias, VII, 18, 1—2.

[121] Proschion, numele Pylenei după ce a fost mutată spre interiorul ţinutului. Vezi şi Thucydides, II, 106, azi ruine lîngă capela Profetului Ilie, la 6 km sud de Cato Kerasobon.

[125] Fr. 111 Miiller I, sau fr. F 118 Jacoby.

[126] Action, lat. Actium, port şi oraş al Acarnaniei situat la 3 km sud de promontoriul Akra care închide golful Ambracic. Lipsesc vestigii. Templul lui Apollon a lăsat urme la 2 km sud de promontoriu.

[127] Anactoiion, vezi nota 100 la această carte. In greacă ^7tetpoț; vezi lliada, II, 635, Odiseia, XXIV, 378, prin care Poetul se referă la țărmul Acarnaniei din fața Ithakei şi a Kephalleniei.

[128] Ithaca, azi Theaki sau Tiaki, una din insulele Ionice, patria lui Odysseus, situată la vest de Acarnania. Oraşul Ithaca a fost identificat cu actualul Polis, situat la 10 km nord-vest de actuala Ithaki, pe coasta apuseană a insulei. Kephallenia, azi Cefalonia, insulă a mării Ionice, situată la vest de Ithaca.

129 Neritos, [sau] Nericos, oraş al insulei Leucada, menționat de Homer, Odiseia, XXIV, 376—377 (versuri citate mai jos), şi de Thucydides, III, 7, 5, situat probabil pe locul actualei Kydri, la 14 km sud de Levkas.

[130] lliada, II, 633. Aigilips, localitate cu sediul incert, probabil aceeaşi cu actuala Atocos, la 15 km nord-est de oraşul Ithaca. Crokyleia, insulă în preajma Ithakei, neidentificată.

[131] Kypselos, din neamul Bacchiazilor, tiran al Corinthului între 657—627 î.e.n., întemeietorul dinastiei Kypselizilor; vezi Herodot, V, 104, şi Polybios, V, 5.

[132] Ceea ce s-a întîmplat în a doua jumătate a secolului VII î.e.n. Podul, pe care îl menționează Strabon aici şi ai cărui piloni i-o fi văzut în drumurile sale spre Roma, a fost construit de romani în anul 100 î.e.n.

133 jn greacă, numele Leucata şi Leucada conțin aceeaşi rădăcină ca adjectivul leucos „alb".

[134] Vezi Menandru, III, 88, fr. 312, din comedia Leucadia.

[135] Kephalos, fiul lui Deioneus; vezi Callimach, Diana, 209. Pterelas, fiul lui Deioneus, rege în Taphos; vezi Anthologia Palatina, IX, 684.

[136] Fr. 5 Kinkel, citat de Ephoros, fr. 57 Muller II.

W Icarios, tatăl Penelopei, al lui Alyzes şi Leucadios. Vezi şi Homer, Odiseea, I, 276, 329. Alyzes a dat nume oraşului Alyzia; vezi nota 104 la această carte.

[138] Fr. 57 Muller II.

[J3a] lliada, II, 631—632. Muntele Neriton este identificat în general

cu Anoge din partea nordică a insulei Ithaca, azi şi-a reluat numele antic.

140 Vezi nota 200 la această carte.

«i lliada, II, 615.

[142] Buprasion, oraş, loc şi fluviu al Elidei; vezi Homer, lliada, II, 615. Acestui ora$ i se atribuie ruinele situate la miazăzi de Aii Celebi, iar regiunea este limitată azi între cursul actualului Larisos, la nord, şi laguna Cotychi, la sud.

[143] lliada, II, 536 şi, în continuare, VIII, 173; II, 633 şi urm.

IM Odiseea, XIV, 100 şi versul următor, IV, 671 (Murnu, v. 136—137).

[145] Samos e un alt nume a! insulei Kephallenia din Marea Ionică. Numele de Samos ca oraş nu apare, de fapt, nici în lliada, nici în Odiseea. Dar insula avea un oraş numit Same ale cărui ruine se văd azi mai sus de actualul Samo. Vezi H. Partsch, Kephallenia und Ithaka, Gotha, 1890, pi. 2.

[146] Odiseea, I, 246, Murnu, 337—339.

[147] „Mai înainte" adică în lliada, pe care Demetrios Skepsios,, izvorul acestui pasaj, o consideră mai veche decît Odiseea.

[148] Fr. 167 Miiller I sau 201 Jacoby.

[149] Odiseea, XVI, 249.

[150] Ctimene, sora lui Odysseus; vezi Homer, Odiseea, XV, 363.

[151] Odiseea, XV, 366; următoarele două citări sînt din lliada, II, 632; Odiseea, XI, 21 şi urm.

[162] Adică un fel de sinecdocă, înşirîndu-se alături întregul şi partea; în acest caz este enumerat oraşul şi muntele din apropiere.

[153] Odiseea, III, 81.

[154] Neion, azi Lefki, munte al Ithakei situat în partea nordică a insulei, vezi Homer, Odiseea, I, 186.

[155] Neriton sau Nericon, (munte din partea de sud a insulei Ithaka, azi Karaveikon), citat de Strabon şi în X, 2, 10, apare la Homer în lliada, II, 632, şi în Odiseea, XXIV, 377; pentru Neritos, oraş, vezi Strabon, X, 2, 8 şi nota 129.

[156] Odiseea, IX, 25.

[157] lliada, III, 201; Cranae „muntoasă" este epitetul dat de Poet insulei Ithaca; vezi şi Odiseea, IX, 21.

158 Odiseea, XIV 1, şi următoarele 3 versuri; vezi Odiseea, IV, 607 şi urm.

159 probabil de către Crates în disputa sa cu Aristarchos, vezi Sholiile la Odiseea, IX, 25 şi 26.

160 Odiseea, IX, 26.

161 Iliada, XII, 239 şi urm.

162 Odiseea, X, 190 şi urm.

163 Vezi acelaşi perimetru la Porphyrios, De antro nymph., 4, fr. 55 Stiehle.

164 Samos sau Same, oraş în Kephallenia, distrus pe vremea lui Strabon. Vezi mai sus nota 145. Vezi şi Homer, Iliada, II, 634; Odiseea, IV, 671. Vezi discuția asupra celor două variante ale numelor în X, 2, 10. Oraşul a fost distrus de romani în 189 î.e.n. Plinius, Naturaîis Hisioria, IV, 54, menționează că oraşul, distrus de romani, a fost reclădit. Adverbul „astăzi" folosit de Strabon se referă la timpul izvorului său.

165 Oraşele Kephalltniei: Paleis, dispărut pe vremea lui Strabon, vezi nota 179 la această carte; Pronesos, azi ruine lingă Poros, la 14 km sud-est de Sami; Cranioi, vezi şi nota 179 la această carte.

166 Caius Antonius Hybrida, fiul lui Marcus, unchiul triumvirului Marc Antoniu, a fost colegul de consulat al lui Cicero în 63 î.e.n. A construit un oraş în Kephallenia în 59 î.e.n. cînd a fost exilat aici pentru favorizarea lui Catilina sau pentru alte motive. Vezi M. Gelzer, Cicero, Wiesbaden, 1969, p. 123, n. 156. Este celebru în istoria noastră prin înfrîngerea pe care a suferit-o în anul 61 î.e.n. în Dobrogea, lîngă Histria, din partea cetăților pontice aliate cu bastarnii şi cu geții.

197 Vezi Apollodor, fr. 167 Muller II. Apollodor redă aici două opinii diferite, a lui Hellanicos, pentru identificarea cu Dulichion, şi a lui Demetrios Skepsios, pentru identificarea cu Taphosul. Vezi şi Aristo-tel, fr. 504 Rose. Vezi aceleaşi idei, Strabon, X, 2, 24; X, 2, 9 şi 20, şi VII, 7, 2.

W8 Dulichion, vezi nota 200 Ia această carte. Taphos, azi Meganisi, insulă între Leucada şi coasta Acarnaniei. Teleboii sau Taphii sînt socotiți populație legendară din Taphos care a fost localizată şi în Kephallenia, în Acarnania şi în Leucadia; vezi Hesiod, Sculul, 19; Herodot, V, 59; Plinius, Naturaîis Histor'ia, IV, 53.

i*[9] Amphitryon, regele Tirynthului, în Argolida, soţul Alcmenei, fiica lui Electryon, regele Mycenei. Ucigîndu-şi fără voie socrul, el s-a retras la Theba unde a condus pe thebani în mai multe expediţii, printre care se numără şi cea menţionată de Strabon. Toate sînt fapte legendare.

"o Odiseea, I, 181.

[171] Taphos, pe timpul lui Strabon, Taphias la Plinius, Naluralis Historia, IV, 53, apoi Taphios, azi Meganisi, după unii Kalamos, insulă de lîngă coasta Acarnaniei; vezi şi Homer, Odiseea, I, 417.

[172] Fr. 108 Miiller I şi 103 Miiller II.

[173] Echinades, un grup de mici insule din sudul Acarnaniei în dreptul gurii Acheloului; printre ele Strabon pune şi insula Dulichion. Otos Kyllenianul, şeful epeilor; vezi şi Homer, lliada, XV, 518. Pentru versurile ce urmează, vezi lliada, XV, 518, 519, şi II, 631.

[174] Andron din Halicarnassos, fr. 6 Miiller II sau fr. 15 Jacoby. Pentru identificările moderne, vezi U. von Wilamowitz, Homerische Unter-suchungen, Berlin, 1884, p. 325.

175 pherekydes, fr. 139 Jacoby.

[176] Odiseea, I, 246.

[177] Chelonatas, promontoriul apusean al Elidei din Pelopones, azi capul Tornese, în dreptul insulei Zakynthos (Zante).

[178] Ruinele acestui sanctuar, constînd dintr-un altar şi o incintă sacră, s-au descoperit pe vîrful muntelui. Muntele Ainos, azi Enos sau Megalo Vuni, în care se afla acest sanctuar, are peste 1 600 m înălţime şi se afla la 14 km sud de portul Sami.

*[7B] Cranioi sau Carnie, azi Crani, oraş al Kephalleniei aproape de Ar-gostoli mai sus de laguna Kutavos; vezi şi Thucydides, V, 35. Paleis, sau Pale, în peninsula Paliki a Kephalleniei, la 2 km nord de Lixurion, vezi Herodot, IX, 28 şi 31 (Palees).

[180] Asteria sau Asteris (Homer, Odiseea, IV, 846—847), azi Daskallio, mică insulă lîngă coasta de nord-vest a Kephalleniei, în dreptul capitalei odyseene a insulei vecine Ithaca.

[181] Fr. 49 Gaede.

[182] Fr. 167 Miiller II, sau fr. 202 Jacoby. Demetrios din Skepsis şi Apollodoros vorbesc fiecare despre o altă insulă, ultimul referindu-se greşit la însăşi Ithaca.

[183] Alalcomenai (în mss. şi Alcomenai), oraş în insula „Asteria" după Apollodor, în Ithaca de fapt, după Plutarh şi Stephanos Byzantinul. Ea a fost identificată cu ruinele de pe muntele Aitos din Ithaca, în vîrful istmului care separă golful Molos de Canalul Ithakei.

[184] Vezi Homer, Iliada, XXIV, 78 şi 753; XIII, 12. Samothrake, azi Samothraki, insulă în nordul Mării Egee, în dreptul coastei trace şi a gurii Hebmlui, la est de Thasos.

[185] Samosul ionic, marea insulă cu acest nume de lîngă coasta Asiei Mici.

[186] Iliada, XIII, 12.

[187] Iliada, XXIV, 753.

[188] Iliada, XXIV, 78.

189 Melamphyllos, Anthemis, Parthenia, nume ce înseamnă „Frunză neagră", „Românită", „Fecioara". Izvorul respectivului pasaj din Stra-bon, Apollodoros, a procurat lista acestor nume probabil dintr-un tratat privind schimbările de nume ale insulelor. Vezi Plinius, Naturalii Historia, V, 135 şi G. Kentenich, Analecta Alexandrina, teză, Bonn, 1896.

190 Parthenios apoi Imbrasos, torent ce se varsă în golful Samos, probabil acelaşi cu Daphnias ce se varsă în mare la 5,5 km sud-vest de Pythagorion, actualul nume al vechiului oraş Samos. Numai că Parthenios sau Imbrasos se afla în insula Samos, nu în Samothrake; este o confuzie la Strabon.

[191] Iliada, XXIV, 752.

[192] Tembrion, primul colonizator al insulei Samos. Vezi şi nota următoare.

193 Versiune samiană, Pausanias, VII, 2, 8 şi 4, 2—3, spune că ionienii au colonizat insula Samothrake după ce au fost izgoniți din Samos de către Androclos, fiul lui Codros şi întemeietorul Ephesului, la o generație după Tembrion. Vezi şi M. B. Sakellariou, La migration grecque en lonie, Atena, 1958, p. 93—95.

[1M] Iliada, XIII, 13.

[195] Saii (Saioi), vechi traci din Samothrake. Sapaii (Sapaioi) populație de pe lîngă Abdera, a cărei dinastie a condus regatul odrys în epoca romană, Sinții (Sintoi), trib trac de pe cursul macedonean al fluviului Strymon (Struma); la Homer ei se cheamă Sinties şi sînt considerați

primii locuitori ai Lemnosului; vezi Iliada, I, 594; Odiseea, VIII, 294. Vezi J. Wiesner, Die Thraker, Stutgart, 1963, pp. 13—14. *w Fr. 6, 6 Bergk. 19' Zakynthos, azi Zante, cea mai sudică dintre insulele Ionice, situată în marea Ionică, aproape de colțul nord-vestic al Peloponesului; vezi Homer, Iliada, II, 634; Herodot, VI, 70. [198] Zakynthos, azi Zante, oraş în insula cu acelaşi nume (vezi nota precedentă). [lsa] Hesperides al Libyei numit şi Hesperidai sau Berenike, oraş în Cyrenaica, lingă lacul Tritonis azi Benghazi, pe țărmul Syrtei Mari (Syrtis Maior).

[200] Echinades (sau Oxeiai) sînt insule ale mării Ionice în sudul Acarnaniei(v. aci mai sus, nota 172). Dulichion sau Dolicha una din Echinade, atestată la Homer, Iliada, II, 625, Odiseea, XVI, 396, a fost diferit identificată: cu Petala, la 8 km nord de gura Acheloului, cu Macre, la 15 km nord-vest de Acheloos, cu peninsula Chelonatas, presupusă insulă în vechime.

[201] Oxeiai, numite Thoai la Homer; vezi Odiseea, XV, 299, unele din insulele Echinade. Fiind vorba de insule Oxeiai, „cele iuți" şi Thoai „cele repezi" ar putea însemna de fapt „Cele abrupte" sau „Cele povîrnite". Vezi şi nota 200.

[202] Oineiadai, oraş din Acarnania la gura Acheloului, vezi mai sus nota 103; vezi şi Sofocle, Trachinienele, 509, Thucydides, I, 111.

[203] Araxos, azi capul Araxon, fost Pappas, promontoriul Eiidei.

[204] Paracheloitis, regiune de-a lungul fluviului Acheloos, care constituia granița dintre Acarnania şi Etolia, ceea ce explică disputa apartenen ței ei Între cele două regiuni.

[2l5] Trachinienele, 9 şi urm. Vezi asupra acestei teme şi a miturilor legate de ea, S. G. Kapsomenos, Sophokles, Tfachmierinnen und ihr Vorhild, Atena, 1963, pp. 1—17.

[206] Cornul Amaltheii este la origine, spune mitul, cornul caprei care l-a hrănit pe Zeus, din grija Amaltheei, fiica lui Melissos, regele Cretei. Acest corn simbolizează belşugul cu care se răsplăteşte binefacerea.

[207] Aluzie la Ephoros, căruia i se datoreşte interpretarea de mai jos.

[208] Iliada, II, 628.

[209] Augeias (Augia), regele eleienilor şi al epeilor, mare crescător de vite, avea, spune legenda, 3 000 de boi ale căror staule, necurățate de 30 de ani, au oferit lui Heracles una din cele 12 munci ale sale.

[ZIU] Insulele Taphiae sau Teleboides, din arhipelagul Insulelor Ionice, sînt situate între Leucada şi coasta Acarnaniei. Dintre celelalte e de menționat Cărnos. Taphos, vezi nota 171 la această carte, feiettoii: vezi nota 168 la această carte. Taphienii nu sînt menționați direct de Homer printre insulari. Strabon face totuşi alu2ie la Odiseea, I, 179—212, pasaj destinat să combată identificarea Taphosului cu Kephallenia.

[211] Pasajul relatează două evenimente distincte: stabilirea teleboilor în insulele acarnaniene (vezi şi Aristotel, fr. 473, 474, 546 Rose) şi domnia lui Kephalos, eponimul Kephalleniei.

[212] Iliada, XVIII, 73, Odiseea, XV, 427.

[213] Myrtuntion, lac lagunar, azi Vulkaria, între insula Leucada şi golful Ambracic.

[214] Palairos şi Alyzia, vezi nota 104 la această carte.

[215] Lysippos, celebru sculptor grec din Sicyona, în plină activitate prin 350 î.e.n., portretistul lui Alexandru cel Mare. Pentru opera lui, vezi A. von Salis, Lowenkampfbilder des Lysipp, Winckelmannsprogramm, 112, 1956, fig. 10. Capodopera lui este Apoxyomenos (atletul care-şi curăță brațul de nisip), constituind un model pentru Kanon, intro dus de Lysippos în sculptura antică, asupra dezvoltării căreia a exercitat o mare influență. Grupul de care vorbeşte Strabon nu s-a păstrat.

[216] Probabil în 180 sau în 160 sau în 120 î.e.n. Pretorul ar putea fi Q. Caecilius Metellus, guvernatorul Macedoniei, al Epirului şi al Leucadei, între 148—146 î.e.n.

[217] Crithote, cap al Acarnaniei, corespunde capului actual Turkovigla, la 46 km sud-est de Levkas.

[218] Astacos, oraş pe coasta de vest a Acarnaniei, azi avînd acelaşi nume. Astacos al Bithyniei numit şi Olbia, situat la golful Astakenos din Propontida lingă actualul Iuvadjk, nu departe de antica Nicomedia.

[218] Astakenos, azi Izmit, golf al Fropontidei, pe coasta Bithyniei, azi golful Izmit, la 40 km sud-est de Istambul.

[220]Crithote, orăşel în Chersonesul Thracic, la Hellespont, ulterior Callipolis (azi Gallipoli); vezi Isocrate, Antidosis, pp. 446, 447, pe ţărmul nordic al Dardanelelor. 221 Lacul Melite al oraşului Oiniadai, în Acarnania, lagună, azi dispărută, care în antichitate înconjura la nord oraşul Oiniadai. [22?] Kynia, lac al Etoliei, fost lagună în apropiere de Missolonghi; din secolul al IX-lea, cînd mai era separat, a fost inundat de apele mării.

[223] Uria, lac al Etoliei, fost lagună în apropiere de Missolonghi, acoperită apoi de mare.

[224] Rîul Euenos, vezi nota 117 la această carte.

[225] Chalkis sau Chalkias, munte al Etoliei, azi Varassova, la 14 km est de Missolonghi. La poalele lui, pe ţărmul golfului Calydonios, se afla oraşul Chalkis. Informaţia ce o dă despre munte Strabon o are de la Artemidoros, fr. 57 Stiehle.

226 pieuron, vezi nota 106 la această carte.

[227] Halikyrna, în mss. Likyrna, localitate a Etoliei la sud de Caiydon, localizată cu rezerve la poalele Arakynthului, la est de Missolonghi, sau pe locul unui oraş roman de la localitatea actuală Khiliaspilia, la nord-est de Missolonghi.

[228] Caiydon, vezi mai sus nota 106.

[229] Pentru Makynia, vezi, mai sus, nota 114; pentru Molycreia, nota 113.

[230] Promontoriul Antirrhion în faţa promont. Rhion din Pelopones, la trecerea din golful Calydonios în cel Corinthiac, a format hotarul dintre Etolia şi Locrida pînă pe la mijlocul secolului al Il-lea î.e.tu

[231] In X, 2, 4.

[232] Fr. 168 Miiller I sau 49 Kinkel.

233 $p_a$trai, azi Patras, în Pelopones, unul din cele 12 oraşe acheiene; vezi şi Thucydides, II, 83, 84. Lacul de lîngă acest oraş corespun de actualului lac Klisova. Romanii de la Patrai formau Colonia Augusta Aroe, fundată de împăratul Augustus în 14 î.e.n.

[234] Fr. 172 Miiller I, sau fr. 204 Jacoby.

[235] Fr. 20 Bergk sau fr. 16, 4—5 Page. Erysicheii menţionaţi de Alcman sînt locuitorii localităţii Erysiche, vechi nume al Oineadei, capitala Acarnaniei.

[36] IU0U, II, 639. Olenos, În Etolia, lîngă gura Acheloului. Foarte aproape, spre est, era oraşul Pylene.

[37] Arakynthos, vezi nota 110 la această carte.

[38] Lysimacheia, oraş al Etoliei, care şi-a primit numele acesta cu prilejul dezvoltării pe care i-a dat-o Arsinoe II, între 284-281 îen. nume în apropierea oraşului Murtsianu, care a primit recent numele Lysimacheia.

[39] Angelokastro oraş al Etoliei, întemeiat de Lyrim«hk, rost Agnmon.

[51] Lysima-<***, regele Traciei; din 281, soția lui Ptolemaios Keraunos: din ^78 i.e.n., soția lui Ptolemeu II Philadelphul

[242] Uiada, II, 640.

[243] în X, 2, 3-4.

[245] In X, 2, 8.

[248] Odiseea, II, 52 (Murnu, 75—77).

[249] CW/.wtf, XV, 16 şi urm.

[201] Tyndareos şi fratele său, Icarios, fiii lui Oibalos, regele Spartei- în loc de-a ocupa tronul primul, cum se cuvenea ca cel mai vîrstnic, «miadoi fură izgoniți din țară de un alt frate numit Hippocoon ijndareos se refugie în Etolia la Thestios, regele Pleuroniei, pe a canu fi.ca, Leda, a luat-o de soție. Intîmplările sînt din epoca eroica.

[L] «k f"ca lui Thestios, regele cureților din Pleuronia Etoliei, soția - Tyndareos din Sparta, ambii, părinții aşa-zişilor Tyndarizi:

Castor, Pollux, Elena şi Clytemnestra. întîmplări din epoca eroică.

[252] în X, 2, 10.

253 lliada, II, 635, şi Odiseea, XXIV, 378.

[254] Fr. 28, Muller II, sau fr. 123 Jacoby.

[256] Alcmaion, fiul lui Amphiaraos, din familia regală a oraşului Argos, 1-a ajutat pe Diomedes, fiul lui Tydeus, rege în Argos, şi nepotul lui Oineus, regele Calydonului, în Etolia. Evenimentele sînt contemporane şi legate de asediul Thebei de către epigoni; vezi nota 151 la cartea a IX-a.

[256] Adică Alcmaion, coregent cu Adrastos, la tronul Argosului, era moştenitorul de drept al lui Adrastos. Diomedes, fiul lui Tydeus, rege în Argos, era moştenitorul tatălui său.

[267] Aluzie la Apollodoros şi, în ultimă instanţă, la Ephoros. Vezi o informaţie în acelaşi sens la Trogus Pompeius (lustinus, XXVIII, 1, 5—6) care vorbeşte de o cerere de ajutor adresată de acarna-nieni Senatului roman împotriva unei invazii etoliene în perspectivă (240—230 î.e.n.); Dionysios din Halicarnas, Antichităţi romane, I, 51, 2, vorbeşte de oraşe restituite de romani acarnanilor în 189 î.e.n. Vezi S. I. Oost, Roman Policy în Epirus and Acarnania in the Age of the Roman Conquest of Greece, Dalas, 1954, p. 92—97.

[258] Troienii erau socotiţi strămoşii romanilor prin legendarul prinţ troian Aeneas, care, pribegind în Italia, s-a căsătorit cu Lavinia, fiica lui Latinus.

[259] Fr, 28 Muller II.

[260] Alcmaion şi Amphiaraos, vezi notele 436 şi 433 la cartea a VH-a; Argosul Amphilochic, vezi nota 431, la cartea a VH-a.

[261] Acarnan, fiul lui Alcmaion şi strămoşul acarnanilor de la care aceştia îşi trag numele; vezi Thucydides, 11, 102, 5—6, 68. Amphilochos, fiul lui Amphiaraos şi fratele lui Alcmaion. Thucy dides pare să cunoască motivul nemulţumirii lui Amphilochos, pentru care acesta părăseşte patria, anume asasinarea mamei sale, Eriphyle, de către fratele său Alcmaion.

[262] Cureţii, neam care locuia în Chalkis din Eubeea, au emigrat în Etolia, stabilindu-se în jurul Pleuronului, de unde numele Curetica al Pleuroniei.

[263] lliada, XIV, 116 şi urm. Versul este citat în acelaşi context în X, 3, 6.

[2M] lliada, IX, 525.

[265] In VIII, 3, 8. Vezi X, 2, 10.

[266] lliada, II, 639.

*[7] Fr. 29 Miiller II sau fr. 122 Jacoby.

268 $p_{en}t_{ru}$ înțelegerea textului: etolienii sînt de fapt băştinaşii care iau numele de etolieni „după ce au fost supuşi de Aitolos („Etol"). Vezi Pausanias, V, 1, 8; epeii au venit în Etolia împreună cu Aitolos, din Elida.

269 y_{e2}; $_{nota}$ 16 şi 399 i_a cartea a VlII-a. Oraşul Elis din Pelopones era situat pe ţărmul sudic al Peneului, cam la 15 km de ia gura rîului.

[270] Therma (pi. n) sau Thermon, oraş al Etoliei, azi Paleobazaro, la 1 km sud de Kephalovryson, numit recent Thermon; vezi şi Polybios, V, 6,6 şi 7, 1. Era capitala Ligii etolice.

[271] Vezi Hellanicos, fr. 187 bis Jacoby.

[272] In IX, 3, 11—12.

[273] Fr. Lasserre, Strabon Geographie (X), voi. VII, Paris, 1972, p. 62, corectează textul substituind epeilor pe lelegi, sub motiv că textul e corupt în acest loc şi, după vorbele lui Ephoros, rezumate în IX, 3, 12, aici figura un popor barbar autohton. După indicațiile lui Aristotel, fr. 473, 474, 546 Rose, acest popor ar fi leiegii.

[2,4] Deci, după Ephoros, cureții sînt urmaşii băştinaşilor şi predecesorii lui Aitolos împreună cu eolienii.

[275] Fr. 168 Miiller I, sau fr. 205 Jacoby.

278 p_r 29 Miiller II. Deci, după Apollodoros, beoțienii au imigrat în Etolia şi nu au cucerit-o, cum pretinde Ephoros.

[277] Istorii, XXXIV, 1, 3; IX, 1, 4.

[278] Fr. 328 Lasserre.

[279] Fr. T. 18 a.

[280] Istorii, XXXIV, 1, 3, B—W.

[281] Fr. 9, F. Gr. Hist. 424.

[282] Fr. 59 Stiehle.

[283] Archemachos Eubeanul, istoric din secolul III—II î.e.n., citat de Apollodoros; a scris Euboica ale cărei vestigii se găsesc în Frag-

menta Historicorum Graecorum, IV, 314—316. Pentru locul citat, vezi fr. 9 Jacoby.

284 Cei doi eroi au fost Acarnan, pentru Acarnania, vezi Ephoros Fr. 123 Jacoby şi Cures, fratele lui Calydon şi strănepotul lui Aitolos, vezi Deimachos; din Plateia, Fr. 1, F. Gr. Hist. 65.

285 Muntele Curion, vezi nota 115 la această carte.

abB Ophienii (Ophieis şi Ophiones), agaii şi eurytanii; vezi nota 119 la această carte.

287 Izvor Apollodoros. Idee exprimată şi în X, 2, 4.

288 în x, 2, 3.

289 Adică porthaonizii (descendenţii lui Porthaon, fiul lui Agenor), Agrios, Melas şi Oineus.

290 Iliada, XIV, 116.

291 Oineus, rege în Calydonul Etoliei, tatăl lui Meleagru al lui Tydeus şi al Deianeirei, şi totodată ginerele lui Thestios. Cearta menţio nată aici a avut loc probabil cu nepoţii lui Thestios, adică cu fiii Ledei, soţia lui Tyndareos; este vorba de Castor, Pollux, Elena şi Clytemnestra. Faptele sînt din legendara epocă eroică.

292 Iliada, IX, 548.

293 Iliada, IX, 529.

294 Autorii acestor lucrări sînt necunoscuţi. Vezi şi H. Jeanmaire, Couroi et Couretes, Lide, 1939, pp. 593—612.

295 Satyri, divinităţi rustice, imaginaţi cu urechi şi picioare de ţap, tovarăşi lascivi ai lui Bacchus. Sileni, de fapt unul singur, care 1-a hrănit pe Bacchus, tovarăşii Satyrilor, cu care formau o ceată de beţivi. Bacchi, adică Bacchus, zeul vinului şi al vegetaţiei. Tityri, alt gen de Satyri.

2»6 Zeus, fiul lui Cronos şi al Rheei — spune legenda — a fost crescut în Creta, unde 1-a trimis în taină mama sa, pentru a-1 scăpa de soarta de-a fi înghiţit de tatăl său Cronos.

397 Mama Zeilor sau lat. Mater Deum, sau Rheia, soţia lui Cronos, este confundată adesea cu zeiţa frigiană Cybele sau Kybebe. Zeiţa este imaginată ca o femeie robustă, gravidă, cu sînii mari, cu capul încununat de turnuri, cu haine verzi a căror trenă o purtau leii. Vezi în această problemă J. E. Harrison, Ihemis; a Study of Greek Religion, Cambridge, 1921, pp. 61—67; P. M. Nilsson, Geschicht*

der griechischen Religion, I, Munchen, 1941, p. 539, n. 3; H. Koller, Die Mimesis in der Antike, Berna, 1954, p. 39-

298 y^j JJ $R_e i_n j_{larc} j_{tj}$ £)e Graecorum theologia capita duo, Berlin, 1910, pp. 84—106.

299 Iaonii, adică ionienii, vezi lliada, XIII, 685.

300 lliada, XIX, 193.

301 lliada, XIX, 248.

302 Asupra semnificaţiei filozofice a ideilor exprimate de Strabon în paragrafele 9—18 ale cărţii a X, cap. 3, un studiu valoros a rea lizat J. Heinemann, Poseidonios metaphysische Schriften, II, Bres-lau, 1928, pp. 63—72.

303 Poseidonios, izvorul lui Strabon din acest pasaj, se referă probabil la maxima pythagoreică, „a face bine altora şi a fi- drept", citată mai ales de Elian, Varia Historia, XII, 59. Vezi şi W. Theiler, Die Vorbereitung des Neuplatonismus, Berlin, 1934, p. 106.

304 y_{e2}; p Boyance, Le culte des Muses chez Ies philosophes grecs, Paris 1937, pp. 217—227. Platon în Phaedon, 61 a, consideră filozofia însăşi cea mai înalta operă a muzelor sau muzica cea mai înălţătoare.

6,13 Ideea puterii educative a muzicii se găseşte deja la Aristote!» Politica, VIII, 1340 b. 11. Vezi şi H. Abert, Die Lehre vom Ethos in der griechischen Musik, Leipzig, 1899.

306 Hecate, fiica lui Zeus şi a Latonei, avea trei atribuţiuni: Luna de pe Cer, Artemis pe pămînt, Persefona in infern, de unde „Tripla Hecate" din limbajul poeţilor. Predomină însă atribuţiunea ei de zeiţă a infernului, de aceea ea prezidează descîntecele şi .vrăjitoriile.

3,V Iacchos, nume dat lui Bacchus în Cintecele eleusiniace, în cinstea Demetrei; vezi şi Plutarh, Alcibiades, 34. Acest Iacchos este asimilat uneori cu Musaios, uneori cu Eumolpos. Vezi J. H. Oli-ver, Hesperia, 4, 1935, 21.

308 Bacante (Bacchides), întîi nimfele care l-au crescut pe zeul Bacchus, apoi femei care celebrau misterele lui Bacchus, umblînd despletite, acoperite parţial cu piei de tigru, ţipînd „evoe". Lene (Lenai), tot Bacante; Thyai, preotese ale lui Bacchus; Mimallones, nume macedonean al bacantelor; vezi Lycurg, 1464; Plutarh, Alexandru?' 1.' Na-

iades, divinități ale rîurilor; v. Antbologia Palatină, 9, 668. Nimfe (Nymphai), divinități ale apelor şi Pindar, Olympke, XII, 21. Pentru diversele categorii de Nimfe, vezi Sholiile A la îliada, XX, 8.

309 p F_{au}re, Vonctions des cavernes cretoises, Paris, 1964, p. 110—-131, vorbeşte despre cultul lui Zeus Idaios şi legătura sa cu Cureții.

310 Despre dansul Cureților, semnificația sa religioasă şi mitologică vor beşte K. Latte, De saltationibus Graecorum capita quinque; teză, Giessen, 1913, reedit. 1967, pp. 41—54.

311 Berekynții (Berekyntes), vechi neam frigian situat la est de Milet, la granița dintre Caria şi Frigia Mare, vezi şi Callimach, Diana, 246.

312 Epitetele Kybelei după locuri au următoarea origine: Idaia, după muntele Ida în Troada; Dindymene, după muntele Dindympn în Anatolia (Murat-Dag, Ia 290 km sud-vest de Ankara); Sipylene, de la Sipylos (azi masivul Yamanlar-Dag, la 2 km nord-est de Izmir); Pessinuntis, după oraşul Pessinus, azi Balkisar, la 140 km sud-vest de Ancara; Kybele, vezi şi Aristofan, Păsările, 877; Kybebe, aceeaşi, vezi Herodot, V, 102, nu are toponim corespun zător.

313 Vezi J. Poerner, De Curetibus et Corybantibus, teză, Halle, 1913, pp. 354—378, care a reunit textele privitoare la Cureți şi Corybanți.

314 Isthmice, IV, 81 şi urm. Ditirambul este cîntecul de sărbătoare în cinstea lui Dionysos (Bromios). Ditirambul „ca o frînghie întinsă" înseamnă compoziție astrofică, lineară, spre deosebire de ditirambul ciclic, care avea o compoziție strofică.

315 Bacantele, 55 şi urm.

318 Bacantele, 72 şi urm.; 78—87.

317 Bacantele, 120 şi 134.

318 Fr. 586 Nauck.

319 Marsyas, fiul lui Olympos, pedepsit de Apollon pentru că a cute zat să-1 întreacă în măiestria flautului, spune legenda; vezi Herodot, VII, 26. Olympos, personaj legendar, inventatorul flautului.

320 Antandria, teritoriul oraşului Antandros (Altinoliik) al Troadei, întinzîndu-se între coastele meridionale ale Idei frigiene (Kaz-dăgh)

și coasta golfului Adramyttion. Vezi Herodot, V, 26; Thucydides, IV, 52, 75.

321 Olympos, munte al Mysiei, azi Ulu-Dagh; vezi Callimach, Diana, 117, Herodot, I, 36.

322 Fr. 132 Ahrens sau fr. 522 Peatson.

323 Vezi X, 3, 12 și nota 312 la această carte.

324 Sabazios, divinitate traco-frigiană, cu aceleași atribuțiuni ca Dionysos-Bacchus.

325 jertfele Cotyttia, în cinstea zeiței Cotyso, zeiță a impudicității, de origine tracă, onorată și la Corinth. Bendideia, sărbători ale zeiței trace Bendis, care corespunde Artemidei, cinstită cu acest nume și la Pireu.

326 Vezi I. M. Linforth, The Arts of Orpheus, Berkeley, 1941. Orfismul a instituit anumite mistere în care se destăinuiau inițiaților dogme sublime asupra divinității și cosmogoniei.

327 Este vorba de instrumentul folosit în muzica folklorică, numit rhombus.

328 Fr. 1 Ahrens. Vezi și fr. 11, sau fr. 71 Mette.

329 Trecerea tracilor frigieni în Asia Mică este fixată de J, Wiesner, Die Thraker, Stutgart, 1963, pp. 54—61, în jurul anului 1250 î.e.n. Ei sînt prezenți în războiul troian și au lăsat urme arheologice.

330 p;,er i$_{a>}$ regiune a Macedoniei între poalele de nord ale Olympalui și gura Haliacmonului. Olympos, munte celebru din sudul Macedoniei (2985 m), socotit ca sediu al zeilor. Pimpla, localitate a Pieriei la poalele Olympului nu departe de orașul Dion, neidentificată exact. Leibethron, oraș al Pieriei, aproape de orașul Dion, închinat de traci Muzelor, situat poate la Leptokarya.

331 Vremea în care tracii au stăpînit aceste locuri este foarte îndepărtată, deoarece grecii populează Beoția, de la începutul expansiunii myceniene; vezi F. H. Stubbings, The Expansion of Mycenaean Ci-vilhation, Cambridge, 1964, pp. 1—11; macedonenii sînt prezenți în Pieria de pe la 1200 î.e.n. Vezi și F. Geyer, Makedonien bis zur Thronbesteigung Philipps II, Miinchen—Berlin, 1930, p. 20. Peștera Nimfelor menționată aici de Strabon se află pe ceasta nordică a Heliconului.

[332] Orfeu (Orpheus), spune legenda, este fiul regelui trac Oiagros şi al muzei Calliope sau al lui Apollon şi Clio. Vezi şi Aristoxenos, fr. 91 Wehrli.

[338] Eumolpos, rege în Eleusis, ostaş, preot şi muzicant, originar din Tracia, a pierit în luptă cu Erechtheus, în dorinţa de a ocupa Atena. El a instituit, spune legenda, misterele eleusine.

[334] Autorul versului, necunoscut; probabil un poet ditirambic contemporan de-al lui Aristoxenos.

[335] Aristoxenos, fr. 2—4 Diehl, are mai multe fragmente privitoare la instrumentele asiatice. Aici Aristoxenos, fr. 97 Wehrli, prin Poseidonios.

[336] Ca de pildă, Cratinos, Bucoloi, fr. 15 Koch, şi Tracele, prin care atacă religia tracă; Aristofan, Anotimpurile, piesă pierdută, la care face aluzie Cicero, De legibus, II, 37.

[337] Timaios, 345 c sau Republica, I, 327 a—b.

[338] Demosthenos, Despre coroană, 260.

[339] Fr. 13 D, în Lehrs.

[340] Hecateros, nume corupt, în manuscrise apare şi sub forma de Heketoros, Hecateios, necunoscut. Phoroneus, tatăl lui Adrastos şi al lui Amphiaraos, vezi nota 127 la cartea a IX-a.

[341] Fr. 3 Kinkel I.

[342] Deoarece în greacă chalkos înseamnă „aramă". Această etimologie vrea să facă din cureţi primii inventatori ai prelucrării bronzului.

[343] In Bactriana se aflau minele de aur „păzite de grifoni", iar în Colcbida se găseau chalybii, inventatorii industriei fierului; prin raportarea cureţilor la aceste regiuni, se creează o dovadă în plus asupra dublei lor naturi, de crescători ai lui Zeus şi de născocitori ai prelucrării fierului.

[344] Telchinii, locuitorii primitivi ai insulei Rhodos, Callimach, Imni, 4, 31. Ei erau consideraţi genii ale prelucrării fierului. Demetrios Skepsios identifică pe cureţi cu corybanţii şi telchinii.

[345] Kyrbas, întemeietorul Hierapytnei, personaj legendar. Hierapytna, azi Hierapetra, oraş al Cretei, numit astfel după muntele Pytna, la 72 km sud-est de Iraklion.

[346] Prasienii din Rhodos, probabil este vorba de acei locuitori ai oraşului Prasos din Creta în care s-au stabilit rhodienii zişi telchini.

[347] Autorii care văd în cuitul Cabiriior un cult cu mistere sînt Acusilaos şi Pherekydes. Tot din necesitatea păstrării tainelor acestor mistere, se pretinde că a avut loc schimbarea numelui Corybanților în Cabiri, ei fiind aceiaşi. Vezi un studiu general asupra Cabiriior: B. Gemberg, Die Kabiren, teză, Uppsala, 1950.

[348] Vezi fr. 14 Miiller II sau fr. 61 Gaede, ca şi 19—22.

[349] Stesimbrotos Thasianul, autorul unei lucrări despre cabiri. După Athenaios, XIII, p. 589 D, fr. 10, Stesimbrotos Thasianul a scris o carte despre Themistocle, Thucydides şi Pericle.

[350] Cabeiron, munte neidentificat, situat în Berekyntia, o regiune a Frigiei, vezi nota 311 la această carte.

[351] Hecate avea un cult la Samothrake deosebit de al Cabiriior sau al Coryban{ilor; vezi Lycophron, 77—78.

[352] Fr_ l4 Miiller II. Euripide, Bacantele, 59, 128—131, fr. 475 Wagner; versuri citate în X, 3, 13.

[353] Ida, munte troian, de fapt al Frigiei şi al Mysiei, azi Kas Daghi, situat la 60 km sud-est de intrarea sudică a Dardaneleîor. Muntele Ida din Creta, azi cu acelaşi nume, înainte Psiloritis, situat cam în centrul insulei.

[354] Diete, munte în Creta, zis şi muntele Lasithi, situat la capătul de răsărit al insulei; Diete în Troada, localitate sau loc în regiunea oraşului Skepsis din Mysia.

[355] Py(naj vîrfuri sau coline omonime ale munților Ida din Troia şi din Creta. Vezi mai sus nota 353.

[356] Hippocoron (a), localitate neidentificată în Adramyttena,' în Mysia; Hippocoronion, în Creta, neidentificat.

[357] Samonion, promontoriul de răsărit al Cretei, acelaşi cu Salmonion, azi Capul Sideros; Samonion, în Troada, este o depresiune ce se întinde între Neandria la sud-est, Alexandria Troas, azi Eski-Stambul, la sud-vest. Neandris, teritoriul oraşului Neandria, azi Tchigri-Dagh, la 26 km sud de ruinele Troiei.

[368] Fr. 6 Miiller I.

[359] Nimfele Cabiride erau trei fiice ale lui Camillos, după Acusilaos; fiicele lui Hephaistos căruia i le-a născut Cabeiro, după Pherekydes.

[360] Fr. 6 Miiller I. Rhetia este probabil soră cu Cabeiro, vezi C. A. Lobeck, Aglaophamus, Kbnigsberg, 1829, p. 1142.

[361] Istorii, III, 37, 3. Cambyse, marele rege al Persiei (530—522 î.e.n.), a ocupat Egiptul şi cu acest prilej a pus capăt mai multor datini şi ritualuri locale.

[362] Hamaxitia, regiunea oraşului Hamaxitos, situat pe capul Lecton (azi Baba), în unghiul sud-vestic al Troadei sau poate pe capul Goz Tepe, mai la nord de precedentul.

[393] Sminthion din Hamaxitia a Troadei a lăsat ruine la Kilikli, la 3 km est de capul Goz Tepe. Alexandria sau Alexandria Troas menţionată aici corespunde actualului Eski Stambul, la 23 km sud-vest de ruinele Troiei.

[364] Corybissa, localitate neidentificată.

[365] Eureeis, oraş şi rîu neidentificate.

[im] Aithaloeis, curs de apă în regiunea oraşului Skepsis, neidentificat. [361]

Mater Deum (latineşte) „Mama zeilor", în gr. Mater Theon, adică Rhea — Kybele, vezi nota 273 la această carte. [3]«8

Odiseea, VIII, 250.

[369] Vezi Aristofan, Viespile, 8, prima atestare. Vezi şi I. M. Linforth, The Corybantie Rites in Plato, Univ. of California, Publ. in. Class. Philos., 13, 1950, pp. 152—154.

[370] Idaii dactyli sînt dactylii muntelui Ida, preoţi ai Kybelei, vezi şi Apollonios din Rhodos, I, 1129; Diodor din Sicilia, III, 64.

[371] Sofocle, Fr. 366 Pearson sau 33.

[372] Kelmis, Damnameneus şi Acmon apar şi în opera Phoronis, fr. 2, 3 Kinkel. Heracles în acest context pare o tradiţie răspîndită la Olympia (vezi VIII, 3, 30).

[373] Aici este vorba, se pare, de Ida din Troada, dată ca origine a Idailor Dactyli; după această versiune, ei au trecut prin Samothrake în Creta (vezi Phoronis, fr. 2 Kinkel). O altă versiune consideră Creta leagănul acestora, teză susţinută într-un poem pseudohesiodic, fr. 282, Merkclbach-West.

[374] Cei 100 de Dactyli din Creta corespund celor 100 de oraşe cretane din Catalogul homeric, vezi lliada, II, 649.

[375] Artele dionysiace, adică arta dramatică sau teatrul; artele orfice, adică muzica. Vezi şi I. M. Linforth, The Arts of Orpheus, pp. 238—241.

[3T6'] Fr. 365, Lasserre.

[377] Phalasarna, oraş Ia extremitatea de nord-vest a Cretei, la sud de promontoriul Kimaros, sub muntele Korykos, lingă actualul orăşel Kastelli.

[378] Criumetopon, azi Kavo Kiro, este promontoriul din colțul sud-vestic al Cretei. Promontoriul Kimaros, sau Kisamon sau Korkyrion, azi capul Buxa în vîrful peninsulei Grabussa, e colțul de nord-vest al Cretei, cu muntele Korykos de azi.

[3/9] Capul Samonion, azi Sideros, formînd colțul de nord-est al Cretei, este greşit pus de Strabon pe aceeaşi longitudine cu capul Sunion al Atticei. Acesta se află cu peste 2° mai spre vest.

[38ll] Sosicrates, la Apollodoros fr. 169 Muller II, sau 206 Jacoby.

[381] Fr. 62 Stiehle.

[382] Hieronymos din Cardia, vezi F. Gr. Hist. 154, fr. 18 sau fr. 12 Muller, II.

[383] Ediția Didot completează astfel lacuna: „începînd de la apus, insula este destul de lată".

[384] Amphimalla, port al Cretei pe coasta nordică, la vest de oraşul Rethymnon pe lîngă actuala localitate Gheorghiupoîis. A fost iden tificat, cu rezerve, cu actualul Almyros sau cu un loc de la gura rîu-lui Amphimelas.

[385] Pboinix, port al Cretei, pe coasta sudică, la sud de muntele Leuka aparținînd oraşului Lampe dinspre vest, identificat cu incertitudine cu actualul Phoinikiai.

[386] Minoa lyttienilor (ediția Teubner), lyctienilor (ediția Didot), sau simplu Minoa, oraş al Cretei, pe coasta ei nord-estică, în fundul golfului Mirabello de azi, pe lîngă Pachyammos de azi şi în apro piere de oraşul minoic de la Gurnia. Oraşul Lyttos, căruia îi aparținea, se afla la vest, la poalele muntelui Dykte (azi Lassithi), între actualele localități Avdu şi Kastelli unde i s-au descoperit ruinele. Hierapytna, azi Ierapetra, era un port pe coasta de sud a Cretei, în dreptul oraşului Minoa de pe coasta de nord, drumul dintre ele, de 15 km de-a lungul unui defileu, străbătînd istmul cel mai îngust al insulei.

[iH1"] Munții Leuca, azi Lefka (2452 m) în vestul Cretei, au într-adevăr cam aceeaşi înălțime cu Taygetul (2404 m).

[388] Ida sau Idaion, azi Psiioriti, munte în centrul Cretei, înalt de 2456 m.

[389] Ceea ce, după Timosthenes, corespunde cu 2 000 stadii (315 km) evaluare aproape exactă (300 km).

[390] Kimaros, vezi nota 378 la această carte. Tainaron, promontoriul de mijloc, dintre cele trei, în care se termină Peloponesul spre sud.

[391] Kythera, azi Cerigo sau Kithira, insulă în sud-estul Peloponesului, lîngă capul Malea.

[392] Didot completează lacuna; „mai puține stadii de o mie".

[393] Odiseea, XIX, 175 şi urm.

[394] Staphylos, istoric din Naucratis, dintr-o epocă nesigură. Se păs trează 13 fragmente din opera sa în Fragmenta Historicorum Graecorum, IV, 505 şi urm. A scris Tbettalica, Despre Atena, Des pre eolieni, Despre arcadieni. Vezi pentru acest loc F. Gr. Hist., 269 fr. 12.

[395] Prasos sau Praisos, lîngă Chandra de azi, oraş de la extremitatea de est a Cretei, situat între promontoriile Samonion (Sidero) şi Eryth-raeum (Capul Kudura). Vezi şi P. Faure, Vonctions des cavernes cretoises, Paris, 1964, p. 97.

[396] Eteocrejii (Eteokretes) adică „adevărații cretani", nume folosit încă pe timpul lui Homer, vezi Odiseea, XIX, 176. Locuiau în estul insulei. Kydonii (Kydones), locuitorii Kydoniei, azi Khania sau Canea, oraş pe coasta nordică a Cretei de vest; vezi şi Herodot, III, 44 şi 59.

[397] Fr. 4 Miiller II, sau F. Gr. Hist, 10 fr. 16.

[398] Erineos, azi probabil ruinele de la Kato-Kastelli, în Dorida, pe Kephissos vezi şi Herodot, VIII, 43; Thucydides, X, 107. Boion, oraş al Tetrapolisului doric, tot pe Kephissos, la est de Erineos, azi probabil ruinele de la Palaiokhorion; vezi şi Thucydides, I, 107. Kytinion, oraş al Doridei, de asemenea, pe Kephissos, la est de Boion, azi ruinele de la Khlomo, la 2 km nord de Gravia; vezi Thucydides, I, 107; III, 95.

[399] Cnossos, vestit oraş al Cretei situat în mijlocul coastei nordice a insulei, la 4 km est de oraşul actual Iraklion (Heracleion), vezi Homer, Jliada, II, 646. E celebru prin ruinele palatului său minoic scos la lumină prin săpăturile arheologului englez J. Evans; Gortyna,

azi ruine aproape de Aghii Deka, oraş renumit al Cretei din epoca clasică, centrul provinciei romane Creta-Cyrenaica, situat în partea sudică a insulei, la sud de muntele Ida; vezi şi Homer, lliada, II, 646. Kydonia, vezi nota 396 la această carte. [400] Vezi lliada, II, 646, Odiseea, XIX. Vezi şi Platon, Legile, 625 a.

[401] Urmaşii lui Homer sînt poeții epici, dar lipsesc dovezi. Vezi însă Sofocle, Aias, 699.

[402] Lyttos, sau Lyctos, oraş mare al Cretei, vestit prin templul său, azi ruine din epoca romană, pe o colină, la 24,5 km sud-est de Iraklion. Vezi nota 386.

[403] Lyctia, regiune a oraşului Lyctos, sau Lyttos din Creta, vezi nota precedentă. Gortynia, regiune a oraşului Gortyna din centrul Cretei: vezi nota 399 la această carte.

[404] Homer citează oraşul Lyctos al Cretei în lliada, II, 647; vezi şi Hesiod, Theogonia, 477, 482.

[405] Heracleion, stațiunea navală a oraşului Cnossos, situată la coasta nordic-centrală a Cretei; la est de actualul Iraklion (sau Candia).

[406] Amnisos, portul oraşului Cnossos, pe vremea lui Minos. El a fost localizat la 5,5 km est de Heracleion, aproape de Paliokhora, la gura rîului Kairatos (azi Spiliopotamos) care trecea pe lîngă palatul de la Cnossos. Vezi M. Ventris şi J. Chadwick, Documents in Mycenaean Greek, Cambridge, 1956, p. 310 şi urm. Strabon menționează aşezarea după Odiseea, XIX, 188.

[407] Eleithyia, divinitate a naşterilor; vezi Homer, lliada, XVI, 187; Callimach, Imni, 4, 132. Depozitele de materiale din grota Hagios Theodoros consacrată Eileithyiei provin din perioadele dintre epoca neolitică pînă în epoca geometrică.

[408] Cairatos, azi Spiliopotamos, rîu al Cretei ce curge pe lîngă palatul din Cnossos, (aci mai sus, nota 406); vezi şi Callimach, Imni, 3, 44.

[409] Vezi fr. 57 Miiller II. C. D. Stergiopoulos, Strabon et la division administrative, Melanges d'archeologie et d'histoire offerts a Ch. Picard, „Revue Archeologique", XXIX—XXXII, Paris, 1949, pp. 985—992, referindu-se la acest pasaj, susține că Strabon, atribuind lui Minos un sistem de diviziune administrativă a regatului său, comite un anacronism, prin extindere retrospectivă.-a cunoştințelor sale despre istoria Cretei din epoca helenistică.

[410] Fr. 63 Miiller II sau fr. 147 Jacoby.

[411] Minos, rege şi legislator al Cretei, care a cîrmuit cu înţelepciune insula în timpuri foarte îndepărtate, soţul Pasiphaei (care, după fanteziile mitologiei, ar fi fost mama Minotaurului). Rhadamanthys, fratele lui Minos şi colaboratorul lui în cîrmuirea Cretei. După mitologie ambii erau judecători în Infern, împreună cu Aiacos. Strabon mai vorbeşte de un Rhadamanthys, mai vechi, pe care l-ar fi imitat Minos.

412 Ve2i P. Faure, Ponctions des cavernei critoises, Paris, 1964, pp. 99—109.

«3 Odiseea, XIX, 178.

[414] Este vorba de attidografi care văd în Minos pe cuceritorul Atenei şi, deci, un tiran sîngeros. Vezi şi Hellanicos, fr. 164 Jacoby.

[415] Minotaurul, monstru din Creta, fiul lui Minos şi al Pasiphaei, lo cuia, după mitologie, în labirintul din Cnossos construit de Daidalos. Acesta era atenian de origine, exilat din intrigi în Creta. în chis de Minos în Labirint împreună cu fiul său Icarios, Daidalos şi-a construit aripi cu care cei doi captivi au făcut primele zbo ruri, legendare, în atmosferă. Atenienii, învinşi de Minos, care avea o mare forţă maritimă, au fost siliţi să plătească Minotaurului un tribut în tineri, de care i-a scăpat Theseu, fiul lui Egeu, regele Atenei. La baza acestor povestiri mitologice este cîte o interpretare fantezistă a unor elemente istorice. De pildă străvechea prioritate (încă din neolitic) a zeiţei mame şi a taurului în religia minoică a dat naştere mitului Pasiphaei şi al Minotaurului; extrema com plexitate constatată arheologic în palatul de la Cnossos a generat legenda Labirintului, iar întinsa thalassocraţie minoică cu stăpînirea cretană asupra Eladei şi cu reacţiunea acesteia, a sugerat mitul lui Theseus.

[415] Lipsesc dovezi pentru identificarea acestor autori. S-ar putea să fie Hellanicos şi Ephoros. [n']

Iliada, XIII, 450.

[418] Platon, Legile, II, 268, 1; 631 b.

[419] Fr. 64 Miiller II sau fr. 33 Jacoby. Ediţia Didot completează, după „Europa": „sau în cartea a IV-a a Istoriilor sale".

[420] Etruscii (vezi V, 2, 2) şi-au exercitat pirateria în Mediterana de prin secolul al Vl-lea î.e.n. (vezi îmnii Homerici, VII, 7—8), pînă

la sfîrşitul primului război punic. Cretanii sînt menționați ca piraţi renumiţi încă în Odiseea, XIV, 199—272, şi sînt cunoscuți ca atare şi în sec. III î.e.n. Cilicienii din Taurus şi din Isauria se manifestă ca piraţi din secolul II î.e.n., în special pe vremea lui Antiochos VII (vezi XIV, 5, 2). Cucerirea Cretei de către Q. Cae-cilius Metellus Creticus, din 68—66 î.e.n., pune capăt acestor acțiuni maritime de jaf, dar stîrpirea lor amplă, metodică şi temeinică în lumea antică, se datoreşte expedițiilor conduse de Cneius Pompeius în anul 67 î.e.n. Vezi H. Ormerod, Piracy in the An-cient World, Liverpool—Londra, 1924 (p. 127—136; 142—164; 190—241).

421 Colonia romană din Cnossos a fost întemeiată în 36 î.e.n. de Octavian, după victoria sa asupra lui Sextus Pompeius. Vezi Cassius Dio II, 14, 5.

422 Dorylaos, general al lui Mithridates V Euergetul, regele Pontului (aprox. 150—120 î.e.n.); vezi Plutarh, Sylla, 20.

423 în 121 î.e.n., datorită rivalității dintre ele.

424 Sinope, azi Sinup, oraş al Paflagoniei, pe coasta sudică a Mării Negre, capitala regatului Pontului în secolul al II-lea î.e.n. şi locul de naştere a! vestitului Mithridates VI Eupator.

425 Mithridates VI Eupator sau „Cel Mare", încoronat rege în Pont în 120 î.e.n., născut în 132 î.e.n.

426 Dorylaos iunior se înțelege în taină cu Lucullus în 74/73 î.e.n. şi provoacă dezertarea a 15 garnizoane din Cappadocia (XII, 3, 33), nu realizează ce-a urmărit, ci moare în 72/71 î.e.n. la luarea Cabeirei de către Lucullus. Aceste ştiri se împletesc cu biografia lui Strabon, care, născut la Amaseia (Amastris sau Sesamos) pe coasta Pontului, se trăgea din Dorylaos, vezi Studiul introductiv, voi. I p. 13 şi urm.

427 Intre secolul IV şi II î.e.n. se creează în Creta Ligi sub conducerea acestor trei oraşe. Cam la începutul secolului II î.e.n., hegemonia Gortinei înlocuieşte pe a Cnossosului, iar în 171 î.e.n., Kydonia luptă împotriva Gortynei.

428 Iliada, II, 646.

429 Ptolemeu Philopator, regele Egiptului (222—204) î.e.n. Nu se cu noaşte motivul pentru care a întrerupt construcția.

[430] Ediția Teubner pe care o urmăm dă aici numai 50 de stadii (= 9,25 km), ceea ce, comparat cu porțiunea de 80 stadii (14,80 km) reclădită de Philopator, indică limpede o greşeală de copist. Am întregit cifra la 500 stadii (90,25 km) după Lasserre (op. cit., voi. VII, 92).

[431] Leben, azi Lendas, oraş pe- coasta meridională a Cretei, port al Gortynei.

[432] Matalon, port al Gortynei, ale cărui urme se văd în actualul port Matala, pe coasta de sud a Cretei, în cîmpia Messara de azi.

[433] Lethaios, azi Ieropotamos, rîu al Cretei care udă cîmpia Messara de la sud de Gortyna, unde se află şi resturile oraşului minoic Phaistos.

[434] Fr. 113 Wimmer. Probabil circula o zicală în legătură cu acest cîine sau poate o legendă, al cărei subiect nu s-a păstrat.

[435] în X, 4, 6.

[43S] Fenomenele, 33. Cifrele din acest pasaj nu corespund întru totul realității, dacă în adevăr e vorba despre Prasos (Praisos) care se află departe de Leben şi de Gortyna, cam la 130 km spre est. Nici Diete nu se afla, cum spune Strabon, la aproximativ 185 km ci cam la vreo 70 km. în schimb, de la muntele Diete pînă la promontoriul Samonium nu erau numai 18,50 km ci vreo 75 km. [437] Cherronesos, cap al Cretei; după Strabon, care îl pune la sud de Praisos, ar fi acelaşi cu promontoriul Erythraion, azi Kudura, din extremitatea de est a Cretei. Dar un oraş cu numele Chersonesos, lîngă un promontoriu cu acelaşi nume, e menționat pe coasta de nord a insulei la localitatea actuală Chersonisos, între Heracleion şi Mallia; acolo era portul oraşului Lyttos (vezi notele 386 şi 402). Numai că acolo nu putea fi vorba nici de capul Samonion nici de Praisos. Alternanța între formele Cherronesos şi Chersonesos este frecventă în izvoare, prima fiind o formă attică, a doua ionică.

[438] în timpul ultimului război purtat de Gortyna, aliată cu Hierapytna, împotriva noii hegemonii a oraşului Cnossos la 140 î.e.n.

[439] Imni, III, 189—200 şi fr. 707 Pfeiffer.

[440] Britomartis, importantă divinitate aetană, asimilată cu Artemis; vezi şi Pausanias, III, 14, 2. Era protectoarea pescarilor şi a vînătorilor $i i se atribuia invenția plasei. Monedele provenite din oraşul

Cherronesos cu efigia Britomartidei presupun existența unui sanctuar de care vorbește și o inscripție (Inscr. Creț. I, 35, nr. 4). Vezi și Plutarh, De virtute mulierum, 247.

441 Dictynna, pentru că în greacă „plasa de pescari" se cheamă dictys.

442 Tityros, munte al Kydoniei, în nord-vestul Cretei, formînd peninsula Rhodopos, care se termină cu promontoriul Psacum, azi capul Spada. Pe versantul de nord-est al acestui munte se află ruinele templului Dyctinnei.

443 Dictynnaion, templul zeiței Artemis Dictynna (adică Britomartis) situat pe muntele Tityros al Kydoniei, vezi nota precedentă. Ruinele lui se văd la 2 km sud-vest de capul Spada.

444 Kvdonia, unul din principalele orașe ale Cretei, se afla pe locul oraşului Canea de azi. Aptera, lîngă Megalo Choraphia de azi și lîngă Kalami, pe coasta nord-vestică a insulei, la 10,5 km sud-est de Canea.

445 Kisamos, azi probabil Kalami, pe coasta nord-vestică a Cretei, la 12 km sud-est de Canea, aproape de Aptera.

4,0 Polyrrhenii, adică locuitorii din Polyrrhenia, oraș din extremitatea de vest a Cretei, situat în interior la Ano Palaiokastro, la 5 km sud de portul Kastelli. Și în această regiune mai subsistau eteo-rreți. După Strabon, de polyrrheni ținea și sanctuarul Dyctinnei, desigur cel de la muntele Tityros.

447 Probabil pe la mijlocul secolului II î.e.n. Ultima mențiune a orașu lui Phaistos în inscripții este din 183 î.e.n. (Dittenberger, Syîloge, [2], 627). Orașul a fost reconstruit pe timpul lui Strabon, dar textul redă situația din vremea lui Artemidoros, izvorul acestui pasaj.

448 Rhytion, oraș al Cretei la est de Gortyna, identificat cu ruinele de pe colina de lîngă Rhotasion; vezi și Homer, lliada, II, 648.

449 lliada, II, 648.

450 Epimenides Cretanul, din Cnossos, după Theopompos, fr. 67 Jacoby, unul din cei șapte înțelepți: vezi H. Diels, Die Fragmente det Vorsokratiker, Berlin, 1922, 3 A 4.

Versurile, în gr. KiScp(J.ct. 431 Phaistos, oraș al Cretei, situat în sudul părții centrale a insulei, ia sud-vsst Je Gortyna, în cîmpia Messara, pe rîul Lethaios. Ruinele

■ » l din epoca minoică, cînd Phaistos sale sînt celebre pentru palatele din epo

rivaliza cu Cnossos. . promontoriul Lithinon,

Lissen (Lisses, la Stephanos Byz— • » P ^ ^ cap a,

la sud de Phaistos şi de portul Matala ^ ^^ ^

Cretei. La est de acest cap, unde e P

afla localitatea Lasaia sau *<« despr£ Britornarti S) ac,

«2 In X, 4, 7. Despre oraşul Cherronc

mai sus notele 437 şi 440. ^ k ^ oraş

453 !„ lliada, III, 647; Miletos sau ^' " ionat de Homer,

* ». 647- L^r> ota5 " I tfL^icat de A. J. Evans, al Cretei la est de MalUa, pe ^^^ de „cer, în

acelaşi vers ca oraşul de mai s u , 68—74, cu Kanli-

Tfc P*« of. Minos, II, 1, ion^ra, ,_ ^ ^ ^ 22Q

Kastelli. Miletos este menţionat ultim ^ ^ ^.^ & ^ î,.n., Lycastos, anterior anului

26 ^ ^^ ^^^ (poly. tonilor a înfăptuit-o, în 184 i.e.n-, ^PP bios, XXII, 19, 1).

454 moda, II, 149.

455 odiseea, XIX, 174.

456 F-'- 62 Miiller ' rtpnii săi Altaimenes Argianul, fiul

457 l2g0nit din Argos de concetăţeni sa Q colonie

în Creta, la care s-au alăturat 5 ^ ^ ^ ^.^

458 idomeneus, fiul lui ^^J*^ Id„us l-i încredinţat

troian. Duşmanii lui erau Leu > (? ^ Lm

tronul şi familia pe timpul *sentei „urnit

Nauplios, vezi tteiacleides.fr. 171 Wehrl,"

459 odiseea, III, 191—192.

461 Agelai, în Creta, erau grupa ^^ l6> 2aţi

tinern incepmd de la ^ ^ ^ ^ ^ ^ ^ ^

462 ^«â, sau *>&«#<«» ">asa comuna 2o dg ani şi pentru care lunar participau toţi cetăţenii trecuţi e

brînzeturi, smochine şi ei

contribuiau cu provizii de

ceva bani

[63] în legătură cu aceste organizații cretane, vezi R. F. Willetts, Aristocratic Society in Ancient Crete, Londra, 1955.

C4 Py$_{rr}$j$_{c}$hul, dans războinic Ia lacedemonieni, autorul lui fiind Pyr-rhichos.

[65] Thaletas, contemporan cu Lycurg, vezi şi Plutarh, Mus., 9. Lui Thaletas i se atribuie invenția peanului (paian) a ritmilor eretici, adică peanul şi ereticul propriu-zis, de care leagă nomii religioşi frigieni din cîntecele cretane.

[ij] Printre care ar putea să fie Critias, Constituția lacedemonienilor. Herodot, I, 65, 4, spune că şi spartanii sînt mîndri de ceea ce Lycurg Ie-a importat din legile Cretei.

[67] Proverb menționat de Alcman, fr. 164 Page.

[bS] Procles, tatăl lui Eurypon, şi fiul lui Aristodemos, unul din He-raclizii care au cucerit Peloponesul.

[69] într-adevăr, după Herodot, VIII, 124, 3, corpul celor 300 de cavaleri spartani nu mai lupta călare în epoca istorică, în vreme ce cavaleria cretană a dispărut abia în secolul al IV-lea î.e.n.

[70] Fr. 19 Bergk sau 98 Page.

[71] Vezi Charon din Lampsacos, autorul lucrării Cretica, folosit de Strabon indirect, prin Ephoros, se pare. Vezi şi Pausanias III, 7, 1—3.

[72] Ipoteza acestei întîlniri explică felul în care Homer a aflat despre Minos, sfetnic al lui Zeus {Odiseea, XIX, 178 şi urm.). Vezi şi Plutarh, Lycurg, 4, unde relatarea diferă întrucîtva.

[73] F. R. Willetts, Aristocratic Society in Ancient Crete, pp. 7—17 şi 96—100, confirmă prin date epigrafice informațiile lui Strabon, indirect ale lui Ephoros, privind condițiile de căsătorie.

[74] Pentru educația copiilor în Creta, vezi H. I. Marrou, Hhtoire de Feducation dans l'antiquite, Paris, 1950, pp. 57—58.

[75] Inscripțiile cretane menționează pe aceşti cosmoi pînă în secolul I î.e.n.

[7C] Thera, azi Santorin sau Thira, cea mai sudică dintre insulele Cyclade situată la sud-est de Pelopones. De fapt e un mic grup de insule mici, una reprezentînd şi azi conul unui vulcan activ. Sub lava din trecut a vulcanului săpăturile au scos la iveală un important oraş minoic. S-au explorat şi ruinele oraşului clasic Thera. Colo-

nişti dorieni din Thera au întemeiat, în 630 î.e.n., oraşul Cyrene, azi Curin sau Grennah, de pe coasta nordică a Lybiei, vezi Herodot, IV, 164.

[477] Anaphe sau Membliaros, azi Anafi, insulă în marea Egee din seria Cycladelor, la est de Thera; vezi şi Apollonios din Rhodos, 4, 1717.

[478] Templul lui Apollon Aigletes din Anaphe, adică „Strălucitorul", este menționat de Apollonios din Rhodos, 4, 1716. Se mai păs trează ruine ale acestui templu lîngă Mănăstirea Pelagia Kalamiotissa, în istmul din estul insulei.

479 Fr. 7, 23 Pfeiffer.

[480] Fr. 216, 2 Pfeiffer.

[481] Dia, azi Dia, insula de lîngă țărmul nordic al Cretei, la 13 km nord-est de Iraklion; vezi Homer, Odiseea, XI, 325. Se află cam pe acelaşi meridian cu Thera, dar la o depărtare de peste 100 km.

[482] Anaphe, v, aci mai sus notele 477—478. Therasia, azi la fel nu mită, o insuliță din grupul Therei, cu un oraş ce purta acelaşi nume; vezi Plutarh, Pyth. or., 11. în ediția Les Belles Lettres recentă (vezi Fr. Lasserre, Strabon Geographie, livre X, p. 106) se introduce, după Therasia, următorul text: „şi insulița sfîntă pe care erupția a scos-o la suprafața mării în fața țărmului acesteia", iar în nota 1 din subsolul aceleiaşi pagini, se explică: „este insulița Hiera, apărută în 197 î.e.n.". Această mică insulă vulcanică, din grupul Therei, se afla între Thera şi Therasia, pe locul unde erup țiile din secolele XVI şi XVIII e.n. au scos la suprafață actualele insule Mikra şi Megali Kaimeni.

[483] los din arhipelagul Cycladelor, la nord de Thera.

[484] Cel mai vechi autor care menționează moartea lui Homer la los pare să fie Alkidamas; vezi papirusul de la Karanis, Pack nr. 76, publicat de J. G. Winter, TAPA, 56, 1925, pp. 120—129.

[485] Sikinos, azi Sikino, insulă din grupul Cycladelor, la vest de los. Lagusa, insuliță din acelaşi grup, identificată cu actuala Cardiotissa, la 2 km vest de Sikinos. Pholegandros, azi Policandro, una din insulele Sporade, situată la vest de Sikinos.

48S fenomenele, 33.

[487] Pholegandros are solul de ardezie şi marmură.

[488] Kimolos, azi Kimolos, una din Cyclade, la 1 km nord-est de Melos (Milo). Din ea provenea pămîntul zis Kimolia, o varie tate de argilă de culoare albă sau roşie, exploatată în sudul insulei; băieşii şi bărbierii din Atena îl foloseau ca săpun.

[489] Siphnos, azi Sifanto, una din Cyclade, situată la nord de Kimolos şi de Melos; vezi şi Herodot, III, 57.

[490] Arşicele se jucau cu patru oscioare în mînă; vezi Homer, Uiada, XXIII, 88. Siphnian înseamnă probabil „deşuchiat", cum erau cîntecele din această insula.

[4,1] Melos, azi Milo, una din Cyclade, cu un munte omonim; vezi şi Thucydides, II, 9. Aici s-a descoperit celebra statuie a „Venersi din Milo" (azi la Louvre din Paris), probabil din sec. V î.e.n., după unii, din secolul III î.e.n., reprezentînd, după părerea lui S, Rei-nach (Amalthee, I, Paris, 1930, p. 250—356), pe Amphitrite, care, alături de Poseidon, era principala divinitate a insulei.

[492] Skyllaion, capul Skyllaion, promontoriu al Argolidei la golfu! Hermionic, vezi şi Thucydides, V, 53.

[493] Despre această întîmplare vorbeşte şi Thucydides, V, 83—113. şi se pare că ea a avut loc în 416 î.e.n. Dictynnaion e sanctuarul din Creta, despre care a fost vorba aci mai sus, la nota 443.

[494] Sporades din Geografia lui Strabon sînt insulele de la periferia de sud a Cycladelor şi nu coincid cu Sporadele celorlalți autori, care le limitează la Dodecanes. Numele sporades înseamnă „risipite". Oraşul Delos, azi Dilos, situat pe coasta de apus a insulei cu acelaşi nume, era redus considerabil în sec. I î.e.n. Insula se afla în mijlocul arhipelagului Cycladelor, între insulele Syros şi Mykonos, la nord de Păros şi de Naxos.

[495] Kynthos, azi Kyntho, munte în insula Delos, după legendă locul de naştere al zeilor Apollon şi Artemis.

[496] Inopos, rîu în insula Delos, vezi şi Callimach, Diana, 171.

[497] Zeii insulei Delos erau Apollon şi Artemis pe care, după tradiția mitologică, Latona i-ar fi născut pe muntele Kynthos al acestei insule.

[498] Fr. 58 Bergk sau Prosodia, I, 13 Puech.

[499] Sărbătorile Deliene se țineau din 7 în 7 ani la început, apoi din 5 în 5. La ele participau nu numai Cycladele, ci şi insulele Cos şi Rhodos din grupul Sporadelor.

[600] Insula Elena, azi Makronisos, situată aproape de Sunion, numită de Homer Crannae (Iliada, III, 445). Thoricos, azi Thoricon, localitate de pe ţărmul de sud-est al Atticei, situată la 38 km de Atena.

50[1] Fr. 60 Stiehle.

[602] Insulele Cyclades erau: Keos, azi Kea; Kythnos (sau Dryopis), azi Thermia sau Kitno; Seriphos, azi Serpho sau Serphanto; Melos, azi Milo; Siphnos, azi Sifanto; Kimolos, azi Kimolos; Prepesinthos, Des-potiko, lingă Oliaros; Oliaros, azi Andiparos; Păros, azi Paro; Naxos, azi Naxia, cea mai mare dintre Cyclade; Syros, Syria şi Ortygia la Homer; Myconos, azi Myconi; Tenos, azi Tino; Andros, azi Andro; Gyaros, azi Gyaros, la 22 km est de Kea.

[503] în iulie 29 î.e.n. Triumful s-a sărbătorit între 13—15 august.

[501] Ceea ce echivala cu preţul a 775 kg grîu.

505 Fenomenele, 33 şi urm. Vezi şi Strabon, X, 5, 1.

[m] In 146 î.e.n.

[607] Vezi P. Rousel, Delos, colonie athenienne, Paris, 1916, pp. 18—20 şi 72—84.

608 p$_{us}$tiirea insulei Delos de către generalii lui Mithridates s-a pe trecut în 88 î.e.n. Vezi şi Appian, Bellum Mithridaticum. 28: Plutarh, Sulla, 11; Pausanias, III, 23,3. Tiranul vizat aici este probabil Aristion care devine şi tiranul Atenei, în 87 î.e.n.

[509] Romanii cuceresc insula de la Mithridates în 85/84 î.e.n. şi o încredinţează atenienilor.

[51u] Rhenaia sau Rheneia, azi Megalo-Dili (Marele Delos), insulă din vecinătatea insulei Delos, mai mare decît aceasta, dar mai puţin importantă istoric; vezi şi Thucydides, I, 2, 13.

[511] Vezi Odiseea, V, 123—124; XV, 403 şi urm. Vezi şi Pindar, Olyrnpice, VI, 92. Numele Ortygia, care se da insulei Delos, înseamnă „pre peliţă".

[512] Keos, vezi nota 502 la această carte.

[513] Iulis, azi Kea, oraş al insulei Keos; vezi şi Plutarh, Demosthenes, 1. Carthaia, azi ruine la 9 km sud de Kea, oraş al insulei Keos.

[B14] Poieessa, oraş al insulei Keos, cuprins în Carthaia; vestigiile lui se află la Pises, 7 km sud-vest de Kea. Coresia, azi Coressia, la 3,2 km nord-vest de Kea. Coressia a servit

şi ca port oraşului Iulis, sub numele de Arsinoe (în jurul anului 265 î.e.n.). [515] Simonides, poetul liric din Iulis, în Keos, născut în 558 î.e.n., mort în 468, protejat de mai mulţi prinţi ca Hipparchos, fiul lui Peisistratos, şi de Hieron, tiranul Syracusei. A compus poezie elegiacă şi lirică, rivalizînd cu Pindar. [51S] Bacchylides, nepotul de frate al lui Simonides, poet liric care a fost renumit prin 470 î.e.n., a scris ode, imnuri, epigrame.

[517] Erasistratos, medic celebru din Iulis, în Keos, menţionat şi de Plutarh, Demetrios, 38.

[518] Ariston, filosof peripatetic din oraşul Iulis al insulei Keos, imitatorul iui Bion din Borysthenes, a trăit spre sfîrşitul secolului al ill-lea î.e.n. A scris o istorie a şcolii.

[519] Fr. 797 (613) Korte —j Thierfelder.

520 Pentru legile din Keos; vezi Aristotel, Constituţia Keienilor, it. 511 Rose.

[521] După A. Pridik, De Cei insulae rebus, Dorpat, 1892, pp. 24—44, împresurarea de care vorbeşte Strabon aici a avut loc cu prilejul ataării insulei Păros de către Mithridates, după bătălia de la Marathon. Arunci atenienii au jefuit insulele din jur.

[522] Apollon, cinstit sub atributul Sminthios, adică la fel ca în oraşul troian Smintheus, vezi şi Homer, Ilittda, I, 39. Acest templu a fost localizat de P. Graindor, Le Musee Belge, 7, 1903, pp. 290—291, pe teritoriul capelei actuale Hagios Sideros, situată la 2 km sud-vest de Hagia Marin».

[523] Templul Athenei Nedusia din Keos a fost denumit astfel după templul Athenei Nedusia din Pherai, oraş al Messeniei pe rîul Nedon, Locul lui, care nu a fost găsit, ar putea să fie între capela Hagios Sideros (vezi nota precedentă) şi Poieessa. Pentru faptul că i se atribuie lui Nestor construcţia acestui templu; vezi Homer, Odiseea. III, 278.

[524] Elixos, sau Helixos, rîu al insulei Keos, ce se varsă în mare lîngă Coresia, neidentificată.

[525] Păros, Naxos, Andros, vezi nota 502 la această carte.

[52S] Poetul Archilochos din Păros, născut pe la 700 î.e.n., a compus satire, ode, epigrame, elegii etc, a inventat versul iambic. Satira lui a fost

atît de aspră încît a împins pe unii din cei atacați la o disperare extremă și a fost expulzat el însuși din mai multe orașe ale Greciei. Cu toate acestea a fost foarte apreciat pentru talentul său.

527 Thasos, azi Tas(s)o, insulă și oraș în marea Egee, vezi și Herodot, II, 44; VI, 47. Parion, azi ruinele de la Kemer, port al Mysiei la Propontida, situat la 180 km sud-vest de Istambul.

528 Care a fost construit de arhitectul Hermocreon, în secolul III î.e.n. Carierele de marmură menționate în continuare se aflau la 3 km de capitala insulei.

"2!> Pherekydes, fiul lui Babys, născut, în jurul anului 600 î.e.n. în insula Syros (vezi nota 502), una din Cyclade, a deschis o școală în insula Samos unde și Pythagora i-a fost discipol. Avea cunoștințe profunde de fizică și astronomie, a prezis cîteva eclipse. Vezi despre el și Plutarh, Sylla, 36.

530 pherekydes atenianul, istoriograf, originar din insula Leros, una din Sporade, în plină activitate, desfășurată la Atena, prin 480 î.e.n. A scris despre băştinaşii Atticei o lucrare intitulată Genealogia/. Vezi F. Jakoby, The first Athenian Prose-Writer, Mnemosyne, ser. III, 13, 1947, pp. 13—64.

531 Odiseea, XV, 403—404.

E32 Myconos, vezi nota 502 la această carte. Pentru luptele lui He-racles cu giganții, vezi F. Vian, La Gnerre des Geants, Paris, 1952, pp. 189—195.

533 Seriphos, vezi nota 502 la această carte.

534 Mitul la care face aluzie Strabon aici are menirea să explice aspec tul stîncos al insulei Seriphos. Iată pe scurt acest mit: Acrisios, tatăl Danaei, era regele Argosului. In urma unui oracol care i-a prezis ca va fi ucis de fiul Danaei, el și-a închis fiica într-un turn de aramă. Zeus, sub forma unei ploi de aur, s-a revărsat peste ea și Danae a născut pe Perseu. Acrisios i-a pus într-o ladă, pe mamă și pe fiu, ți i-a aruncat in valuri, Dictys i-a pescuit și eliberat. Acest mit, re latat de Pherekydes, fr. 10—11 Jacoby, a fost exploatat mult de poeți.

r,!; Templul lui Poseidon din Tenos (nota 502 la această carte), reconstruit în sec. III î.e.n., era în plină înflorire pe vremea lui Strabon care îl descrie probabil ca martor ocular. Ruinele lui se văd la

Kionia, la 2,5 km nord-vest de portul Tenos, informează H. De-moulin, BCH, 26, 1902, pp. 399—439. [iM] Amorgos, azi Morgo, una din Cyclade (iar după Strabon din Spo-rade) vezi şi Plutarh, Demetrios, 11.

[537] Simonides, poetul iambic, născut în Samos, dar devenit cetățean din Amorgos, a trăit în secolul al VH-lea î.e.n.; din opera sa poetică se păstrează numai 2 poezii (vezi Antologia Palatină, 460 b) în versuri iambice, una avînd ca subiect condiția nenorocită a omului, a doua, femeile.

[538] Lebinthos, azi Levitha, una din insulele Sporade. Leros, insulă în marea Icarică, tot din grupul Sporadelor.

539 phokylides, Epigrama 1 Bergk sau 1 Diehl.

[540] Patmos, azi Patmo, una din Sporade, situată de fapt la sud-est de Icaria, vezi Thucydides, III, 33. Corassiai sau Corseai, azi Phumi şi Krusi, două mici insule dintre Sporade situate de fapt la est de Icaria, azi Nikaria, una dintre Sporade situată în marea Icarică, la vest de Samos.

[541] Marea Icarică, parte a mării Egee dinspre Asia Mică între Chios şi Samos.

[542] Kerketeus, azi Vigla, munte înalt (1440 m), la capătul de vest al insulei Samos. Ampelos „care domină oraşul Samos" corespunde mun telui actual Karvunis, la 11 km nord-vest de oraşul antic Samos (azi Ţigani) din insula ionică cu acelaşi nume. Pentru Leros, vezi anterior nota 538.

[543] Marea Carpathică, parte a mării Egee de lîngă coasta sud-vestică a Asiei Mici, în preajma insulei Carpathos de la sud-vest de Rhodos.

[544] Astypalaia, azi Astipalea, insulă din grupul Sporadelor, situată în marea Carpathică, între Thera şi Cos, avînd un oraş omonim ale că rui ruine le cuprinde incinta Astypalaiei moderne. Telos, azi Tilo, insulă din Dodecanes, situată la nord-vest de Rhodos şi la sud de Cos; capitala sa, numită tot Telos, se afla pe locul oraşului actual Megalo Chorio. Chalkia, sau Chalke, azi Chalki, insulă în marea Car pathică, la 14 km vest de Rhodos.

[545] Iliada, II, 676 şi urm.

[646] Strabon descrie aceste insule după cum urmează: Ciprul, în XIV 6» 2—6; Rhodos, în XIV, 2, 5—13; Cos, în XIV, 2, 19; Samos, în

XIV, 1, 14—18; Chios, în XIV, 1, 35; Lesbos, în XIII, 2, 2—4; Tenedos, în XIII, 1, 46.

547 Pentru Astupalaia v. aci mai sus nota 544. Telos, azi Tilo, v. nota 544.

548 Cnidia, teritoriul oraşului carian Cnidos, de pe coasta Asiei Mici, în Dorida. Ruinele sale se văd aproape în capătul peninsulei Chersonesos, la promontoriul Triopion, azi Krio.

549 Nisyros, azi Nisiro, insulă vulcanică din grupul Sporadelor, cu un oraş omonim, azi Mandralei, vezi Homer, Iliada, II, 676. E situată între Tilos şi Cos, aproape de promontoriul asiatic pe care se afla Cnidos (v. nota precedentă).

550 Cos, azi Co sau Stanko, insulă în Dodecanes, la nord de Nisyros, în faţa golfului Keramicos de la Cnidos, avînd o capitală cu acelaşi nume. Insula Cos mai este numită de autori şi Menepe, Keos, Nymphaia, Caris, Meropis.

551 Apele termale din Nisyros se găsesc la Skopi, pe coasta nordică a insulei. Templul n-a fost localizat cu certitudine.

562 Polybotes, un gigant; vezi şi Theocrit, Idila, X, 15.

553 Carpathos, azi Scarpanto, insulă situată între Creta şi Rhodos numită Crapathos de Homer, Iliada, II, 676.

554 Oraşul Nisyros din insula Carpathos se presupune că a fost situat în nord-estul insulei Saria, care prelungeşte insula Carpathos. El a fost identificat cu ruinele numite Palatia. Celelalte trei oraşe ale insu lei Carpathos au fost probabil Carpathos (ruine la Pini), Arcaseia (azi Paleocastro lîngă Arkasa), Brycus (ruine lingă Brucunta).

555 Leuke Acte sau „Coasta Albă" din Libya, promontoriu al coastei libyene dinspre insula Carpathos, între Paraitonion şi Phoinicus, corespunzînd probabil actualului Rasel-Kenays, 200 km vest de Alexandria.

656 Casos, azi Kassos, insulă în marea Carpathică, la 6 km sud-vest de Carpathos şi la est de Creta. Oraşul Casos din insulă a lăsat ves tigii la Polion. Insulele Casienilor, menţionate imediat mai jos, sînt un grup de insuliţe dintre care cea mai mare este Armathia, la nord-vest de Casos.

657 Iliada, II, 677.

558 Grupul Calydnai din Dodecanes cuprinde insulele Calymnos, Leros şi numeroase alte insule mici din jurul acestora dintre Cos şi Samos.

Inscripțiile care ar putea elucida numele Calydnai şi Calymna sînt deteriorate şi lasă loc la supoziții: Ca(lydnai), la F. Bechtel, SGDI, III, 1, nr. 3586; sau Ca(lymnia), la G. Dittenberger, Syll?, nr. 567.

559 Fr. 17 Gaede.

660 Oraşele Atena, capitala Atticei, şi Theba, capitala Beoției, au în greacă forme de plural: Athenai, Thebai.

M1 Hyperbaton, figură ce constă dintr-o folosire abuzivă a unei forme lexicale, aici forma de singular, inexistentă, pentru plural.

562 Iliada, II, 676—677.

883 Informația provine de la Poseidonios.

INDICE DE NUME

Aba, "Aga, X, 1, 3; 'Apai IX, 3, 13; oraş al Phocidei şi oracol, de unde abanţii au pornit şi ocupat Eubeea, X, 1, 3

Abanţi, 'A(3avTsţ, locuitori ai Bubeei, menţionaţi de Homer, X, 1, 3 Abantis, 'AŞavrlţ, numele vechi al Eubeei, X,l, 3 Abaris, "AţJapiţ, scit, VII, 3, 8 Abas, 'A^aţ, erou eponim al abanţilor, X, 1, 3; a condus o colonie în Thessalia, IX, 5, 5

Abdera, "AfiSnipa, oraş al Thraciei, populat de bistoni, seminţie tracă, VII, frg. 46 ; vecin cu Topiră, VII, frg. 44

Abella, Ap&J.a, oraş al Campaniei, V, 4, 11

Abii, "Apioi, la Homer, sciţi vecini cu tracii, VII, 3, 2; semnificaţia numelui după Poseidonios, VII, 3, 2, după Strabon, VII, 3, 3 şi 7; VII, 4, 6 Aborigini, 'Apopi^lveţ, locuitorii băştinaşi*din regiunea Romei, V, 3, 2; V, 3, 4 Abydon, 'AjiuSwv, oraş fortificat pe Axios, VII, frg.' 20 Acakesion, AxaxYjaiov, oraş al Arcadiei în Parrhasia, VII, 3, 6 Acalandros, AxdXavSpoţ, rîu în folosinţa locuitorilor din Tmirium, VI, 3, 4 Acanthios, 'Axav&ioţ, golf lîngă oraşul Acanthos al Traciei, VII, frg. 31

Acanthos, "Axavftoţ, oraş în istmul muntelui Athos, VII, frg. 31, frg. 33 şi frg. 35 Acarnan, Axap\i<hi al lui Alcmaeon, X, 3, 26

Acarnani, Axapvaveţ, din regiunea Paracheloitis, X, 2, 19 ; în litigiu cu etolienii, X, 2, 6; statul lor citat de Aris-totel, VII, 7, 2; vezi si VII, 1, 6; VII, 7,6; IX, 3, 1 ; IX, 4, 11; IX, 4, 17; X, 2, 1 si 2; X, 2, 7; X, 2, 10; X, 2, 23 si 24 ; X, 2, 25 si 26; X, 3, 1 ; 'X, 3, 6 Acarnania, 'Axapvavta, cureţii ajunşi aici, X, 3, 2; ocupată de cureţi, lelegi, tele-boi, X, 2, 24; lacedemonieni, aici, X, 2, 24; în fruntea ei, fiii lui Icar, X, 2, 9 ; Laertes, X,2, 24; Alcmaion, X, 2, 25; numele ei de la Acarnan, fiul lui Alcmaion, X, 2, 26; în legătură cu războiul troian, VII, 7, 7; X, 2, 25; vezi şi VII, 7, 1 ; X, 2, 8; X, 2, 23; X, 3, 1 ; X, 3, 6

Acerrae, A/sppai, oraş al Campaniei, V, 4, 8; V, 4, ii

Achaia, A/ata, aşezare, VIII, 2, 2 şi urmm., odinioară Aigialeia, apoi Ionia, VIII, 5, 4 ; VIII, 7, 1 ; administraţia, VIII, 7, 3; are 12 oraşe, VIII, 7, 4 şi 5 ; vezi şi VIII, 5, 5 ; VIII, 8, 5

Achaiai, Actual rUxpai, stînci în Triphylia, VIII, 3, 20

Achaic, vezi Argos Achaic

Achaios, 'Axocîo?
fiul lui Xuthos, erou eponim al acheilor, VIII, 7, 1
Acliei, 'Axaîot,
VI, 1, 11; VIII, 6, 5; VIII, 7, 2; VIII, 7, 3; VIII, 7, 5 ; phthioti, VIII, 5, 5; VIII, 6, 25; VIII, 7, 1 ; IX, 5, 1; IX, 5, 9; pontici, IX, 2, 42; oraşe, VI, 1, 11 şi 12; VIII, 3, 10; VIII, 7,5
Acheloos, 'AxsXŞoi;,
rîu în Achaia, zis si Peiros, VIII, 3, 11; altul, VIII, 7, 4; X, 2, 1
Acheloos (Aspro Potamos), numit anterior Thoas, X, 2, 1; cursul, VI, 2, 4 ; VII, 7, 8; VIII 3, 3 ; gurile, VIII, 3, 3; X, 2, 1; aluviunile lui au legat insulele Echinade de continent, X, 2, 19; hotar al Acarnaniei, X, 2, 19; în legendele lui Hera-cles, X, 2, 19; navigaţia pe el pînă la Straton, X, 2, 2; vezi şi VI, 2,4; VIII, 3, 11 ;X, 2, 21
Acheloos, fluviu al Thessaliei, aproape de Lamia, IX, 5, 10; X, 2, 1
Acheron, 'A/spcov, fluviu al Thesprotiei, trece pe lîngă Pandosia, se varsă în portul Glykys, VI, 1, 5; VII, 7, 6
Acheron, 'Aj(£pwv,
fluviu al Triphyliei, afluent al Alpheului, VIII, 3, 15
Acheron, 'A^spwv,
fluviu ce curge pe lîngă Pandosia Italiei, VI, 1, 5
Acherrae, 'Axeppai,
oraş al Campaniei, V, 4, 8; V, 4, 11
Acherusia, 'A^spouaia, lac în Campania, V, 4,5; V, 4, 6
Acherusia, 'A^spoucrta Xîfivvj,
în Epir, VII, 7, 5
Acmon, "AXJAWV,
unul din Idaii Dactyli, X, 3, 22
Aconiţi, 'AxiviTe?,
neam muntean din Sardinia, V, 2, 7 Acontion,
'Ax6vnov,
munte în Beoţia, IX, 3, 42 Acraiai,
'Axpaîai,
oracol al Herei între Pagas şi Lechaion, VII, 6, 22
Acraiai, 'Axpaîou,
oraş al I,acomei, VIII, 3, 12
Acraiphiai, 'Axpouqptaişi'Axpatipiov,
oraş al Beoţiei lîngă lacul Co-pais, IX, 2, 27; IX, 2, 34
Acrisios, 'Axplcnoq,
IX, 3, 7; X, 5, 10
Acritas, 'Axpi-caQ,
munte al Messeniei, VIII, 4, 4
Acrocorinth, 'Axpoxipsvfroţ,
VIII, 6, 21 şi urnim; VIII, 7, 3
Acrolissos, 'Axo6Xtoaoc,
oraş al Illyriei, VII, 5, 8
Acrothooi, 'Axp<5#cooi,
oraş pe muntele Athos, VII, frg. 33; VII, frg. 35
Acrothoos, 'Axp6ft»0(;,
promontoriu la golful Strymon, VII, frg. 35 Actaion,
'AXTOUOJV,
eponimul Atticei, IX, 1, 18
Acte, 'Axx-7], vezi Attica Acte, 'AXTY),
parte a litoralului Argolidei, IX, 1, 1
Actia, T<X "Axolot,
întreceri cvincveuale, la Nico-polis, VII, 7, 6 Actiac, vezi Războiul Actiac
Actium, "AXTIOV, oraş si promontoriu al Acarnaniei', VII, 7, 6; X, 2, 1 şi 2; X, 2, 7
Acusilaos, 'AxouaCXocoţ,
argean, X, 3, 21 ; aluzie la el, X, 3, 19
Addua, 'ASSouotţ,
fluviu izvorînd din muntele Adula, V, 1, 6 Admetos,
"AS[*T)TO<;, X, 1; 10

A.dramyttene, 'ASpafiurrrjvr), X, 3, 20
Adrastos, "ASpaa-rot;, rege al argienilor, tatăl lui Diomedes, IX, 2, 11 ; X, 2, 25
Adria, 'ASpîoc, oraş în Picenum, V, 4, 2
Adriatica, "ASpioţ şi 'ASpîa, vezi şi Marea Adriatica, V, 1, 2; V, 1, 3; V, 1, 8; V, 2, 1; V, 4, 1; VII, 1, 1 ; VII, 5, 7 si 8, VII, 5, 9 ; VII, 7, 3; IX, 3, 8 i.ă
Adrion, "ASpiov, munte în Dalmaţia, VII, 5,5
Adulas, 'ASotiXaţ, masiv în Alpi. V, 1, 6
Aegesta, Alyeazsc, oraş al Siciliei, VI, 1, 3; VI, 2, 1; VI, 2, 5; regiunea, Aegesta-ia, VI, 2, 5; VI, 2, 9
Aelius Catus, comandant roman, VII, 3, 10
Aemilius M. Lepidus, consul roman, V, 1, li
Aeneas, Aîveîai;, Eneea, V, 3, 2 ; V, 3, 5; V, 3, 6
Aequi, Alxouoi neam din Latium, V, 3, 2 ; V, 3, 4
Aequm Faliscum, Aîxouov <5>otXt-sxov, V, 2, 9
Aetna, AÎTVTJ, oraş al Italiei, acelaşi cuCatana, VI,' 2, 3; VI, 2, 8
Afrodită, 'AşpoStTr), tempul ei în Lavinium, V, 3, 5 ; la Ardea, V, 3, 5; în Sicilia, VI, 2, 6; Erycina, VI, 2, 6; la Roma, VI, 2, 6; în Elida, VIII, 3, 12 ; la Corinth, VIII, 6, 20 şi 21 ; Colias, IX, 1, 21; Castnietis, IX, 5, 17
Afrodita Erycină, cinstită în tempul ei de pe colina Eryx, VI, 2, 5
Agamedes, 'Ayaţii} Srjţ, jefuitorul templului din Delfi, IX, 3, 9
Agamemnon, 'Aya^ixvwv, VIII, 4, 1 ; VIII, 4, 3; VIII, 6, 10 Agathodes, 'Aya^oxXîii;, tiranul Siciliei, VI, 1, 5 ; VI, 3, 4 Agathyrnon,
'Ayot.&vpvov, oraş în Sidlia, VI, 2, 1
Agdistis, "AfSidTtţ/ numele Rheei la frigieni, X, 3, 12 Agelai,
â.yi\a.i, adunarea copiilor la cretani, X, 4, 16; X, 4, 20
Agesilaos, 'AYeaiXaoţ, tatăl lui Archidamos, VI, 3, 4 Agis, "A^iţ, VIII, 5, 5 Agizi, 'AfLSai, VIII, 5, 5 Agoracritos, 'Afop&xpnoQ, sculptor din Păros, IX, 1, 17 Agra, "Aypa, loc în Attica, IX, 2, 24
Agrai, 'Afpatoi, neam etolian, X, 2, 1 ; X, 2, 5; X, 3, 6 Agraia, 'Afpata, regiune etoliană, VIII, 3, 5
Agraios, 'AyptHoţ, a ocupat Acte în Pelopones, VIII, 8, 5 Agriades, 'A^piiSeţ. sat alipit oraşului Elis, VIII, 3, 2 Agriani, 'A-j-piăveţ, popor trac, VII, 6, 11; VII, frg, 36; VII, frg. 41
Agricultori, TswpYO', vezi Sciţii agricultori
Agrigent, 'Axpdcy»;, oraş sicilian, VI, 2, 5 ; locuitorii, VI, 2, 1
Agrios, "Afpioţ, Porthaonidul, X, 3, 1 ; X; 3,6
Agrippa, comandantul roman, V, 3, 8; V, 4, 5 şi 6; VIII, 4, 3 Agylla, "AyuXXa, oraş în Etruria, V, 2, 3; V, 2, 8; locuitorii, V, 2, 3

Ahile, 'A^iXeiiş,
tatăl lui Neoptolem, VII, 7, 8; IX, 5, 5 şi Hifflin; IX, 5, 9 ; IX, 5, 16; stăpînirea lui, întindere, IX, 5, 7; IX, 5, 9; oştirea, IX, 5, 5; în războiul troian, VIII, 4, 1 ; X, 1, 12; sora lui, VIII, 5, 9; vezi si VII, 3, 16
Aia, Ala, izvor ce provine din Abydon, se varsă în Axios, VII, frg. 21, VII, frg. 23
Aiacizi, AlaxlSat., VII, 7, 5; IX, 1, 9
Aiacos, Aîax6ţ, în Bgina, VIII, 6, 16
Aiaues, AJâvvjţ, copil locrian ucis de Patrocle, IX, 4, 2
Aianis, Aîavit, izvor la locrienii opuntieni, IX, 4, 2
Aias, Aîaţ, locrianul, regele opunţilor, IX, 4, 2
Aias, Aîaţ, fiul lui Telamon, IX, 1, 9 Aias, Aîaţ, rîu, acelaşi cu Aous al lui Heca teu, VI, 2, 4; VII, 5, 8 Aiclos, 'Aiy.Xoc, sau AXxXoc;, VII, 7, 1; X, 1, 3; X, 1, 8
Aidepsos, AJS^OO, oraş în Eubeea, IX, 4, 2; X, 1 3
Aigai, AJyaî, şi Aiga, oraş în Achaia, VIII, 7, 4 ; lîng'ă rîul Crathis, VIII, 7, 4; populaţia transferată în Aigyra, VIII, 7, 5
Aigai, Aîyai, oraş de odinioară al Eubeei, la Homer, VIII, 7, 4; IX, 2, 13
Aigaiai, Aîyaîcci, oraş al Laconiei, VIII, S, 3
Aigaleon, Atya/.Eov, munte în Messenia, VIII, 4, 1 şi 2
Algeiai, AEy$_{eta}$£, acelaşi cu Augeiai
Aigeira, Ar$_{v}$£$_{lpa}$
Vm*J$_{5}$ - 7, 4;
Aigeirussa, Ai$_{rgl}$pouaa«, IX 1
Aigestes, Aiyi<,rr,c, troian, VI, 1, 3 ■' vi 2 5
Algialeia, Aty^Xeia, VIII 7_ j
Aigialoi, Aîy$_{ia}$x$_{o£}$ vechi nume al Sicyonei, VIII,
?£,vi -
Algiliei, Ai$_{yi}$Xul$_{q}$,
Aigilips, AîyUi^. localitate în insula Leucade, X, 2, 8; X, 2, 10 Aigimios, AEytfiioţ, regele dorienilor, IX, 4, 10
Aigimuros, AEyîn&upoţ, insulă între Africa şi Sicilia, VI, 2, 11 Aiginion, Aîyiviov oraş al tymphailor, VII, 7, 9
Aigion, Aîyiov cetate în Achaia, VIII, VIII, 2, 3; VIII, 3, 2 6, 19; VIII, 7, 4; VIII VIII, 7, 19; VIII, 8, 5 ; torii, aigiei, VIII, 7, 5 7, 19; X, 1, 13
Aigospotarnoi, Aîyoţ 7toTa;io£, oraş în Cliersonesul Thracic, VII, frg. 55; lupta de la.. VI, 4, 2
Aigys, Aîyuţ, oraş al Laconiei, VIII, 5, 4; X, 'l, 6
Ainea, Aivlt, oraş, VII, frg. 21
Ainiani Aiviăveţ, locuitori ai Tliessaliei, Oiţei, IX, 4, 10; IX, 4, 11 ; X, 1. 22

Ainos, Aîvoţ,
munte al Kephalleniei, X, 2, 15
Ainos, Aîvoc,
oraş al Tliraciei, pe Hebru, VII, 6, 1; VII, frg. 51; VII frg. 57 Aipasion, A'mâaiov,
cîmpie în Triphylia, VIII, 3, 21 Aipeia, Ateeia, oraş al Messeniei, VIII, 4, 1 ; VIII, 4, 5 Aisar, Aloap,
rîu al Etruriei, V, 2, 5
Aisaros, Aîoapoţ,
rîu şi port în Italia, VI, 1, 12
Aisernia, Ataepvîa,
oraş samnit, V, 3, 10; V, 4,11.
Aision, AÎCTIOV şi Asision, 'Aoîaiov,
oraş în Umbria, V, 2, 10 Aisis,
Alene,
rîu în Italia, V, 1, 11 ; V, 2, 10, în Umbria, V, 2, 10; V, 4, 2; VI, 3, 10.
Aithalia, AE*aX£a,
insulă, V, 2, 6; V, 2, 8 Aithici,
AMHxec,
neam epirot, VII, 7, 8; IX, 5, 1 ; IX, 5; 11 ; IX, 5, 19; Aitblda, Al»ixla, VII, 7, 9
Aitolos, AÎTWX6?,
şeful etolienilor, VIII, 3, 33; IX, 3, 12; X, 3, 2; X 3, 3; X, 3, 4; X, 3, 6
Aixoneis, Alcovele,
sat al Atticei, IX, 1, 21 Akidon, 'AxlSav
rîu în Triphylia, VIII, 3, 21 şi 22; VIII, 3, 27. Akiris, "Axipiţ,
rîu în Lucania, VI, 1, 14 Akyphas, 'AxiSţaţ,
oraş în regiunea Oitaia, IX, 5 10, numit de unii si Pind, IX. 4, 10
Alaieis; 'AXaeîţ.,
sat în Attica, IX, 1, 21 Alaisa, "AXataa, oraş al Siciliei, VI, 2, 1 ; VI, 2, 5
Alaleomenai, AXaXxoptEvat,
oraş al Beoţiei, IX, 2, 27; IX, 2, 35; oraş în insula Asteria, X, 2, 16
Alaleomenai, 'AXaXxo(i£v«i, oraş al deuriopilor pe Erigon, VII, 7, 9
Alalcomenion, A.XaXxo|jisviov,
oraş al Beoţiei, IX, 2, 26
Alba, "AXfBa, oraş în Latium, V, 3, 2 ; V, 3, 4 ; V, 3, 7; altul, V, 3, 1! ; V, 3 13
Albani, AX(3avoî, V, 3, 4
Albanus, munte în Latium, V, 3, 2; V, 3, 9; V, 3, 12; V, 3,13 Albanus, lac în Latium, V, 3, 13 Albia şiAlbios,Tâ"AX£ka, "AXfkoţ,
munţi la iapozi, VII, 5, 2 Albis, "AX(3£ţ,
fluviu în Germania, VII, 1, 3; VII, 1, 4; VII, 2, 4; VII, 3, 1 Albula, xâ "AXfiooXa, ape minerale în valea rîului Anio,
V, 3, 11
Alceu, 'A Xxceîoţ, poetul din Mytilene, IX, 2, 20; IX, 2, 33
Alcinan, 'AXxfiâv,
poetul, VII, 3, 6; VIII, 3. 8; X, 1, 6; X, 2, 22; X, 4, 18 Alcmeon, 'AXxfiatuv,
fiul lui Amphiaraos, VII , 7, 7; IX, 3, 12; X, 2, 9; X, 2, 25; X, 3, 25; autorul lucrării Alcmeonida, X, 2, 9 Aleai, 'ĂXsai,
Athenei, templul el în Tegeca Arcadiei, VIII, 8, 2 Aleision, AXefotov, VIII, 3, 8; VIII, 3, 10; VIII, 3, 28
Aletes, 'AXr,Tfj(, VIII, 8, 5
Aletia, 'AX^na,
oraş al Calabriei, VI, 3, 6

Aletrion, 'AXfrpiov,
oraş în Latium, V, 3, 10
Alexandria, 'AXe^âvSpsia,
Egiptului, V, 1,7; VII, fr. 20
Alexandria Troas, 'AXeţiv&psia vj Tptoi?,
locuitorii, X, 3, 20; X, 3, 21
Alexandru, 'AXeţavSpoc,
fiul lui Philipp, V, 3, 5 ; VII, 3, 8; VII, fr. 35 Alexandru Molossul, 6 MoXorr&f; 'AXăţotvSpos,
VI, 1, 5 ; VI, 3, 4 Alexandru Paris, 'AX£f£av8poc,
fiul lui Priam, IX, 1, 22
Alexarchos, 'AXs$apxoţ,
fiul lui Antipater, VII, fr. 35 Alfeu, 'AXţ>ei6ţ,
rîu în Pelopones, VI, 2, 1 ; VI, 2, 4; VI, 2, 9; VIII, 3, 1 ; VIII, 3, 7; VIII, 3, 12 ; VIII, 3, 15 ; VIII, 3, 21 ; VIII, 3,24; VIII, 3, 32; VIII, 8, 4.
Algidon, "AXyiSov,
oraş în Latium, V, 3, 9 ; V, 3, 12 Alkyonis, v. Marea
Alkyonis Allifai, 'AXXiţpaî,
oraş samnit, V, 3, 10
Alope, 'AXi$7!7],
oraş al locrienilor opunţi, IX, 4, 3; IX, 5, 8; al locrienilor ozoli, IX, 4, 9; al Phthiotidei, IX, 4, 9 ; IX, 5, 5 ; IX 5, 8
Alopeconnesos, 'AXto7tsx.ovv7]cîoţ,
oraş în Chersonesul Thracic, VII, frg. 51; locuitorii, VII, frg, 51
Alorion, 'AXtipiov,
în Triphylia, VIII, 3, 25 Aloros,
"AXopoţ,
oraş în Macedonia, VIII, frg. 20
Alpheionia, 'AXcpsiovia, regiunea udată de Alfeu, VIII, 3, 12
Alpii, Tdt "AXrrtot, V, 1, 2; V, 1, 8
Alsion, "AXOTOV,
oraş în Etruria, V, 2, 8
Althaia, 'AXfîata, X, 3, 6
Althaimenes, 'AX&ai[/iv>]<;,
colonizator al Cretei, X, 4, 15 şi 18 Altinon,
"AXTIVOV,
oraş al Galliei Cisalpine, V, 1; 7 Alyattes,
'AXuixTTijţ,
rege lydian, IX, 3, 7 Alyzia,
'AXu$<x,
oraş în Acarnania, X, 2, 2; X, 2, 21 Amadocos,
'A(xâSoxoţ
regele odryzilor, VII, frg. 47
Amalthea, vezi Cornul Amaltheei
Amarynkeus, 'AţzapuYxsiiţ,
VIII, 3, 8 Amarynthos,
'Ajxâp uv-9-oţ,
sat în Eubeea, X, 1, 10; regiunea, X, 1, 12 Amasias,
'Ajiaaîaţ,
rîu al Germaniei, VII, 1, 3
Amastris, "Ajxaa-rptţ,
oraş în Paphlagonia, VII, 4, 3
Amathos, "A(i«#oţ,
rîu arcadian, VIII, 3, 1; VIII, 3, 14 Amathus,
'Ajiadouţ,
oraş în Cipru, locuitorii, VIII, 3, 8 Ambarvalia, sărbători romane, V,
3, 2 Ambracia,
'Afippaxîa,
oraş în Acarnania, VII, 7, 6 ; X, 2, 2; X, 2, 8 Ambracic, vezi Golful Ambracic Ambrysos, "Aţifipusoţ,
oraş în Phocida, IX, 3, 13; locuitorii, IX, 3, 16
Amenanos, 'Ajxevavo:;, rîu în Sicilia, V, 4, 13
Ameria, 'AfiepEa,
oraş umbric, V, 2, 10
Amiternum, 'Ajih-epvov,
oraş sabin, V, 3, 1 ; regiunea, V, 4, 2

Ammon, "A-U
oracolul luţ^"^ Arnnisos, V' VII, frg. 1
în Creta, ;w^<k. Amor sau Cu ' *• 8
statuia lyj P'don, "Epwţ, 25 Praxiteles, IX, 2,
Amorgos, 'Au
patria lui T^Proţ, Afflpelos, "A^onides, X, 5, 12
munte în s?*8*»?. Amphaxitis, :amos, X, 5, 13
regiune în {^^«palmţ, Araphiale, Vacedonia, VII, fr. 11
promontori^"4^ 13 V al Atticei, IX, 1,
Amphiaraeiotj ,
în Attica, K ^-V-fuiţi-aai, Amphiaraos, A- L 22; IX, 2,10
IX, 1, 22 ■ y-Wâpaoţ, 2, 25 ' IX> 2, 10 şi 11 ;X,
Amphictyoni ,
IX, 3, 4- 'v AWKTiSoveţ, şi 10 ; IX, 4 *■ 3- 7 ; IX, 3, 9
phictyonic, L • IX> 5, *7; MI-
Amphictyonia , ' 2, 33
Calauriei, v>T Aixr3Ix!U0Vra>
Amphidamas *■ 6> 14 Amphidolis, aVezi IpWdamas
regiune a Ei ^Ş'SoXJţ,
Amphigenia. %ei' VIII, 3, 10
oraş al ilaj/^'T^sia, Amphilochos, .'stie> VIII, 3, 25
fratele lui Ar^^0*0?
VII, 7, 7 ; j-'cmaion, VI, 2, 4 ;
Al IX, 2, 28
VI, 2, 3, ' Vttvoitot
Amphipolis, \
Al oraş trac v1^710^.
Amphissa, "Ai.
oraş al locrfe™' .. TY ,, 4 • IX 4 8 oz ' X, 3,
Amphitryon, •»
X, 2, 14 • X rP«P&»v, «. 20 ; X, 2, 24
Amphrysos, "A(i<ppoefoţ, rîu al Thessaliei, IX, 5, 8; IX, 5, 14 Ampsani, "A[At{«>cvot,
popor al Germaniei, VII, 2, 4 2,
Amulius, 'Afi<5XXios, V, 3, 2 Amyclai, 'A(ti5xXai,
oraş în Laconia, VIII, 5, 1 ; VIII, 5, 4
Amyclaion, 'AfiuxXaîov,
VI, 3, 2 Amydon, 'AjxuStiv,
regiune lîngă rîul Axios, VII, frg. 20, şi frg. 23 Amymone, 'AJJ, ujxtivr],
izvor în Argolida, VIII, 6, 8
Amynandros, 'Afiiivocv Spoţ,
regele athamanilor, IX, 4, 11 Amyntas, 'Afiov-raţ,
tatăl lui Philipp, vezi Philipp
Amyntor, 'A(i<Svwp,
ormenidul, IX, 5, 18 Amyros, "Ajxupoţ,
oraş al Thessaliei, IX, 5, 22
Amythaonizi, 'AjxuOaovtSat,
VIII, 6, 10 Anacharsis, 'Avâ^apatţ,
înţelept, VII, 3, 8 şi 9
Anactorion, 'Avocxx6piov,
oraş în Acarnania, X, 2, 2 şi urmm.; X, 2, 8 Anagnia, 'Avayvîa,
oraş în Latium, V, 3, 10
Anagyrasioi, 'Avayupâmot, sat în Attica, IX, 1, 21 Anaphe, \Av<i<pr),
insulă în Marea Cretei, X, 5, 1
Anaphlystioi, 'Avaţ>X<icmoi, sat în Attica, IX, 1, 21 ; Anaph-lystos 'AvâţiXuCTTOi;, acelaşi, IX, 1, 21
Anapia, 'Ava-ta, VI, 2, 3 Anauros, "Avocopoţ,
rîu al Thessaliei, IX, 5, 15
Anaxilaos, 'AvaŞîXaoţ,
tiran în Rhegium, VI, 1, 5;
Anaxilas, 'Ava^iXaţ, acelaşi, VI, 1, 6

A(n)cara, "A(y)xap«,
oraş mic între Placentia şi Ravenna, V, 1, 11
Anchiale, 'AyxtâXr],
oraş la Pont, VII, 6, 1
Anchialos, 'AyxwxXoţ,
X, 2, 14 Anchises, '
AYXlav\ţ, V, 3, 2 Anchoe,
'Ayxor}
loc în Beoţia, IX, 2, 18 Ancona,
'AY>'W^>
oraş grec în Picenum, V, 1,3; V, 2, 10; V, 4, 2; VI, 3,10; VII, 5, 3
Ancus Martius, V, 2, 2 ; V, 3, 5; V, 3, 7
Andania, 'AvSavCoc,
VIII, 3, 6; X, 1, 10
Andetrion, 'Av8y;Tptov,
fortăreaţă în Dalmaţia, VII, 5, 5 Andizeţi, 'AvăiC^-
rioi,
neam pannonic, VII, 5, 3
Andriake, 'AvSpiaxr),
oraş trac pontic, VII, 6, 1
Andron, "Av8p«v,
IX, 1, 6; X, 2, 14; X, 4, 6
Andros, "AvSpoţ,
una din insulele Ciclade, locuitorii, X, 1, 10 ;X, 5, 3;X, 5, 7
Anemoreia, 'Aveficopsia,
(-moleia), oraş în Focida, IX, 3, 15
Anias, 'Aviaţ,
rîu al Arcadiei, VIII, 8, 4
Anigriade, 'AvivptaSat,
nimfele Anigriade, în Triphy-lia, VIII, 3, 19
Anigros, "Aviypoţ,
rîu al Triphyliei, VIII, 3, 16; VIII, 3, 19; VIII, 3, 20
Anion, 'AVÎMV,
rîu în Laţium, V, 3, 7; V, 3, 11
Antalkidas, 'AvTaXxiSaţ,
VI, 4, 2
Antemnai, 'Avx£fivai,
sat lîngă Roma, V, 3, 2 Antenor,
'AvT7)Vfop, V, 1, 4
Anthedon, 'Av&7)8iov,
oraş în Beoţia, IX, 2, 13 ; An-thedonia, 'Av&r)8ovîa, IX, 2 13
Anthedonios, 'AvS-rjSovtoi;,
IX, 2, 13
Antheia, "Av-9-eia,
oraş în Messenia, VIII, 4, 5
Anthemis, 'Avfte(itţ,
nume vechi al insulei Samos, X, 2, 17
Anthes, "Avftrjţ,
rege în Argolida, VIII, 6, 14
Anticleides, 'AVTIXXSISŢ)?,
V, 2, 4
Antigonos, 'Avrl^ovoţ,
Gonatas, VIII, 7, 3 Antikyra,
'Avrfxupa şi 'Avrfxippa,.
oraş în regiunea Oitaia, IX, 3, 1 ; IX, 3, 3; IX, 4, 14; IX, 5, 10 Antimachos,
'AvTÎfiaxoţ,
VIII, 3, 17; VIII, 5, 3; VIII, 7, 5 ; IX, 2, 24 Antimnestos,
'Av~i[i->y]cnoc,
şeful colonizatorilor oraşului Rhegion, VI, 1, 6
Antiochos, 'Av-rfoxoţ,
siracuzanul, istoric, V, 4, 3 VI, 1, 1 ; VI, 1, 4 si 6; VI, 1, 12; VI, 1, 14; VI, 15; VI, 3,2
Antiope, 'Avri6nr,,
fiica lui Nycteus, IX, 2, 12
Antipatros, 'AvuTia-poţ,
a purtat contra ateaîenilor războiul Lamiac, VII. frg. 35; VIII, 6, 14 ; IX, 5, 10
Antiphos, 'Avrî<poţ,
nepot al lui Heracles, IX, 5, 23 Antirrion, 'Av-
cîppiov
sau Molycrion, promontoriu, VIII, 2, 3; IX, 4, 7 ; X, 2, 21 Antium,
"AVTIOV
oraş în Latium, V, 3, 4 ; V, 3, 5 şi 6 Antonia, vezi
Caulonja

Antonius (CM.), unchiul lui Marc Antoniu, VII, 7, 6 ; VIII) 4, 3 ; X, 2. 13 AntroE,
'Av-rpcov, oraş in Thessalia, IX, 5, 7; IX, 5, 8; IX, 5, 14 Aoni,
"Aovsţ, locuitori vechi ai Beoţiei, VII, 7, 1; IX, 1, 20; IX, 2, 3 Aonion,
'A6viov, cînipie a^ Beoţiei, IX, 2, 31 Aoos, "Atooţ, VII, 5, 8 şi urm. Apele termale ale lui Heracles, în Eubeea, IX, 4, 2 Apennini, T& 'Arsvvivtx, munţii Italiei, V, 1, 1; V, 1, 3; V, 1, 4; V, 1, 10; V, 2, 1; V , 2, 10; V, 4, 1; VI, 1, 7; VI, 3, 8; VI, 4, 1.
Aphetai, 'Aeplrat, argonauţilor, IX, 5, 15; IX, 5, 18 Aphidna(i), 'A<pt8va)i), localitate a Atticei, IX, 1, 17 si 20; locuitor din Aphidna, VIII, 4, 10. Aphytis, "Atpoxtţ, oraş, VII, frg, 27 Apia, 'A^zint., numele vechi al Peloponesului, VIII, 6, 9 ApidanOS,
'ATuSavoţ, rîu, VIII, 3, 32 ; IX, 5, 6 Apidoni,
'ATuSovsţ, peloponesieni, VIII, 6, 9 Apiola,
'ATCÎOXOC, oraş voise, V, 3, 4
Apollo, 'ATCOXXMV, VI, 1, 6; VII, 6, 1 si 2; VII, 7, 6; VIII, 5, 1 ; VIII, 6, 1; VIII, 6, 14 si 22 ; IX, 2, 7 ; IX, 2, 34; IX, 3, 11 ; IX, 5, 14; X, 1, 3: X, 1, 6; X, 1, 10; X, 2, 1 ; X, 2, 9; X, 2, 21 ; X, 3, 10; X, 3, 21 ; X, 5, 1, şi 2; X, 5, 6; X, 5. 15 Apollocrates, 'A-oXXoxpdc-nqţ, fiul tiranului Siciliei Dionysios, VI, 1, 8
Apollodor din Artemita, 'ATÎOXX6-Sopoţ, gramatic, VI, 1, 3; VII, 3, 6; VII, 3, 10; VII, 7, 10 ; VIII.3, 6 ■ VIII, 6, 1 ; VIII, 6, 6; IX, 2, 9; X, 2, 14; X, 2, 16; X, 2, 21 şi 22 ; X, 3, 4
Apollonia, 'ATTOXXMVEIX, oraş ilir, VI, 2, 4; VII, 5, 8; VII, 7, 4 ; VII, 7, 8 ; VII, frg. 56. Apollonia Pontică, 'ArroXXwvîa, VII, 6, 1 Apollonia,
'AuoXXwvta, oraş trac sau macedonean, VII, frg. 33; frg, 35 ; în Mygdonia, VII, frg. 21 Apollonides,
'ATTOXXMVEST)?, VII, 4, 3 Appia, via, în Italia, V, 3, 6 şi urm.; V, 3, 9 ; VI, 3, 7 Apsos,
"AI|JOC, rîu al Illyriei, VII, 5, 8
Apsynthis, 'Atyuv&lţ, regiune a Traciei, VII, 5, 8 Apsyrtide,
'Ai}iupTÎ8eţ, insule în Adriatica, VII, 5, 5 Aptera,
"A^Tspa, oraş cretan, X, 4, 13
Apuli, "ATTOUXOI, neam italic, V, 4. 2; VI, 3, 8; VI, 3, 11 Apulia,
'ATTOUXKC, regiune a Italiei, VI, 3, 1 Aquae Statiellae, 'AxouatcrraTisX-Xoa, oraş în I,iguria, V, 1, 11 Aquileia,
'AxuXYjîa, oraş al Italiei, V, 1, 8; V, 1, 9; V, 1, 11 ; VII, 1, 5; VII, 5, 2
Aquinum, 'Axoutvov, oraş în Latium, V, 3, 9
Araithyrea, 'ApaiShipsa, oraş, acelaşi cu Phliasia, VIII 6, 19 ; VIII, 6, 24
Arakynthos, 'Apaxuvftov, munte al Etoliei, X, 2, 4 ; X, 2, 22
Araphaenides, vezi Halai A.

Aratthos, "AparSo*;,
rîu în Ambracia, VII, 7, 6; VII, 7, 8
Arătos, "Apa-roq,
din Soloi, poetul, VIII, 5, 3; VIII, 7, 6 ; X, 4, 12; X, 5, 1 ; X, 5, 3
Arătos, "Apaxoc,
din Sicyona, VIII, 6, 25; VIII, 7, 3 Araxos,
"Apaxoc,
promontoriu al Elidei VIII, 2, 2 si 3; VIII, 3, 4; VIII, 7, 5; X, 2, 19
Arcadia, 'ApxaSia,
VIII, 3, 6; VIII, 3, 32 ; VIII, 6, 7; VIII, 8, 1 şi 4
Arcadicon, 'Apxa8ix6v,
munte al Arcadiei, VIII, 3, 10
Arcadicos, \ApxaSix6t,
rîu al Triphyliei, VIII, 3, 14
Arcadieni, "ApxaSes,
V, 2, 4 ; VIII, 3, 3 ; VIII, 3, 21 ; VIII, 3, 25 ; VIII, 3, 30 ; VIII, 4, 10; VIII, 8, 4
Arcadian, 'Apxa8ix6ţ,
VIII, 3, 3; VIII, 3, 17; VIII, 3, 32; VIII, 8, 1
Archelaos, 'Apx^Xao?,
tragedia lui Euripide, V, 2, 4
Archemachos, 'Apj(£u.axoţ,
istoric, X, 3, 6
Archias, 'Ap/taţ,
corinthian, VI, 1, 12; VI, 2, 4; VIII, 6, 22
Archias, 'Apxîaţ, nu-1 arestează pe Demosthenes, VIII, 6, 14
Archidamos, 'Ap/lSctiioţ, fiul Iui Agesilaos din Tarent, VI, 3, 4
Archilochos, 'ApxtXoxoţ,
poet din Păros, VIII, 6, 6; X, 2, 17; X, 5, 7
Archytas, 'Ap^iSraţ,
pitagorician la Tarent, VI, 3, 4
Ardea, 'AţSia,
oraş al rutulilor, V, 3, 2; V, 3, 5: V, 4, 11 ; ardeaţi, V, 3, 5
Ardia, 'ApSîa,
regiune a Dalmaţiei, VII, 5, 1
Ardiai, 'ApStaîoi,
neam dalmat, VII, 5, 3; VII, 5, 6; VII, 5, 10 şi 11; VII, frg.4 Arene,
\ApTiv7),
oraş al Triphyliei, VIII, 3, 19; VIII, 3, 23 ; VIII, 3, 28 ; VIII, 4, 6
Aregon 'Ap^jyow,
pictor din Corinth, VIII, 3, 12 Ares,
"Ap rit,
V, 3, 2; V, 4, 2; V, 4, 12
Arethusa, Ap£$outj<x,
izvor în oraşul Chalfcis din Eubeea, X, 2, 13
Arethusa, 'ApeS-ouaa,
oraş în Macedonia, VII, frg. 36 ' Arethusa, 'Apeftouca,
izvor şi rîu al insulei Ortygia, VI, 2, 4 Argeazi,
'ApysâSai,
VII, frg. 11; VII, frg. 20
Argieni, 'ApYeîoi
locuitorii oraşului Argos, VIII, 3, 33; VIII, 5, 10; VIII, 6, 7 ; VIII, 6, 9; VIII, 6, 11 şi 14; VIII, 6, 16 şi 17; VIII, 6, 18; VIII, 6, 19; IX, 2, 11 ; argolic, VIII, 8, 1
Argilos, "ApytXoţ,
oraş în golful Strymonic, VII, frg. 33 Argissa,
"Aţyuscm,
localitate în Thessalia, IX, 5, 19 Argo, 'Apyci, corabia, IX, 5, 15
Argolic, vezi Golful Argolic
Argonauţi, ApyovauTat,
V, 2, 6; VIII, 3, 19; IX, 2, 40 ; IX, 5, 15; IX, 5, 22
Argoos, 'ApyŞoc,
port în insula Aithalia, V,- 2, 6

Argos, "Apvoţ,
oraş în Felopones, V, 2, 4 ; VII, 7 7; VIII, 5, 5 ; VIII, 6, 2 şi 5 ; VIII, 6, 6 ; VIII.^6, 7 şi 8 ; VIII, 6, 9 si 10; VIII, 6, 18; VII, 6, 19; VIII, 7, 3 şi 5 ; VIII, 8, 5 ; IX, 5, 5; regiunea Argeia, VIII, 6, 8; cîmpie, VIII, 6, 9
Argos Achaic, 'Axatxov "Ap-foţ, se cheamă Peloponesul la Ho-mer, VIII, 5, 5 ; VIII, 6, 5
Argos Amphilochic, "Apyoţ T6 'AfttpuXoxixiv, oraş în Acarnania, VI, 2, 4 ;■ VII, 5, 8; VII, 7, 7; X, 2, 2 ; X, 3, 26
Argos Hippion, "Apyoţ T6 "Imtiov, oraş în Apulia, V, 1, 9 ; VI, 3, 9; VIII, 6, 5; locuitorii, VI, 3, 9
Argos Hippoboton, "Ap-y-oţ "IT;TI6-POTOV, VIII, 6, 5 Argos Iason,
"Apyoi; 'Ido-ov, VIII, 6, 5
Argos Oresticon, "Apyo? 'Opea-n-x6v, VII, 7, 8 Argos Pelasgic,
"ApyoţlIeXaoYixov, se cheamă la Homer Thessalia, V, 2, 4 ; VIII, 6, 5; IX, 5,5 Argura,
"Ap-foupa, odinioară Argissa, oraş al Thessaliei pe Peneu, IX, 5, 19
Argyrippa, 'ApYupi7t7ra, oraş în Apulia, VI, 3, 9
Aricia, 'Apixta, oraş în Latium, V, 3, 4 ; V, 3,

Aricină, Artemis, V, 3, 12
Ariminum, 'Apipievov, oraş italic, V, 1, 2 şi 3; V, 1, 11; V, 2, 1; V, 2, 9 si 10; V, 4, 2
Arion, 'ApeCwv, calul lui Adrastos, IX, 2, 11
Aristeides, 'Apio-Te£8irj<:, pictor din Corinth, VIII, 6, 23
Aristion, 'APIOT(<OV, tiranul atenienilor, IX, 1, 20
Aristocrates, 'AptoToxpaTifji;, rege în Orchomenos, VIII, 4, 10 Ariston,
'Apiaxuv, filozof peripatetic, X, 5, 6
Ariston, 'Apîatuv, din Rhegium, citared, VI, 1, 9
Aristotel, 'AţiaxaxiXrfi, VII, 3, 6; VII, 7, 2; VII ,frg. 35; VIII, 3, 17; VIII, 6, 13 şi 15; X, 1, 3; X, 1, 8; X, 1, 11 Armeni, 'Ap|xevtoi,
VI, 4, 2 Arminius, 'ApfUvioţ, conducător cherusc, VII, 1,4
Arne, "Apvvi, ■ oraş al Beoţiei, IX, 2, 34 şi 35 Arne,
"Apvrj, oraş al Thessaliei, IX, 2, 29;
IX,' 5, 14 ; IX, 5, 18; locuitorii, IX, 2, 3 Arnos, "Apvo«, rîu al Etruriei, V, 2, 5
Arotria, 'Ap6xpia, numele vechi al Etruriei, X, 1, 10 Arpi,
"Apnot, oraş în Apulia, acelaşi cu Argos Hippion Arpina,
"Apmva, oraş în Pisatida, VIII, 3, 32 Arretium,
'AppT|Ttov oraş al Etruriei, V, 2, 5; V, 2, 9 Arrhabaios,
'Appapaîoţ, din neamul lui Bacchiades, VII, 7, 8
Arsinoe, 'Apmv6i), oraş în Etolia, X, 2, 22
Arsinos, 'Apoîvo?, acelaşi cu Erasinos, VIII, 6, 8
Artemidoros, 'ApTejitStopoţ, geograf din Efes, V, 2, 6; V, 4, 6; VI, 1, 11; VI, 2, 1; VI, 3, 9 ş» 10; VII, frg.56; VIII, 6, 1 ; VIII, 8, 5; IX, 5, 15; X, 2, 21 ; X, 3, 5; X, 4, 3; X, 5, 3

Artemis, "Ap-rejxic, V, 1, 9; VIII, 3, 12; VIII, 3, 25; VIII, 4, 9; IX, 1, 22; X, 1,10; Artemis Elaphia, Daphnia, Alpheionia şi Alpheiusa, VIII, 3, 12
Arternision, 'Ap-rs[n(Hov, sau Dianium, sanctuar pe via Appia, V, 3, 12 şi 13; în Pelopones, VIII, 3, 12
Arupini, 'ApoimTvoi, oraş iapod, VII, 5, 4
Arvanios, vezi Anias
Asandros, "AaavSpoc, umil din ultimii regenţi din Bospor, VII, 4, 6
Ascanius, 'Aaxdvioţ, fiul lui Aeneas, V, 3, 2
Asclepiazi, 'Aay.XrjiuâSca, în Thessalia, IX, 5, 10 si urm, IX, 5, 17
Asclepios, 'Anv.\-i)moz, zeu] medicinei, VIII, 3, 4; VIII, 4, 4 ; VIII, 6, 15 ; VIII, 7, 4 Ascra,
"Aaupcc, oraş în Beotia, X, 2, 25; IX,' 2, 35; IX, 3, 13
Asculum, "AazXov, oraş în Picenum, V, 4, 2 Asea,
'A<TE<X, sat al Megalopolitidei, VI, 2, 9; VIII, 3, 12 Asia, 'Asia,
X, 3, 17 Asiatis, 'Aoiâ-riţ, chitară asiatică, X, 3, 17
Asinaios, 'Amvaîoţ, golf în Messenia, VIII, 4, 1 ; VIII, 4, 4 Asine,
'Aaîvrj, oraş al Argolidei,. VIII, 4, 1 ; VIII, 4, 4; VIII, 4, 5; VIII, 4, II; VIII, 6, 3 ; VIII, 6, 11; VIII, 6, 13; al Messeniei, VIII, 4, 1 ; VIII, 4, 4 ; VIII, 4, 5; VIII, 4, 11; VIII, 6, 11 ; IX, 4, 4 ; ai Lacomei, VIII, 5, 2
Asios, "Amoc, poetul, vezi Asius
Asius, "Aatoţ, poet, VI, 1, 15 Asopos,
'Acto-oţ, rîu al Beoţiei, VIII, 6, 24; IX, 2, 24 Asopos,
'Acro>-6ţ, oraş în Golful Laconic, VIII, 5, 2
Asopos, 'Aaconâq, rîu în insula Păros, VIII, 6, 24
AsOpOS, 'AtKOTTOţ, rîu al Sicyoniei, VI, 2, 4 ; VIII, 6, 24 ; IX, 2, 23
Asopos, 'Aaar:6q, rîu al Thessaliei, VIII, 6, 24; IX, 2, 23; IX, 4, 14
Aspis, 'Aaizlz, oraş pe promontoriul Thaphitis al Libyei, VI, 2, 11
Aspledon, 'AaitXTjSwv, oraş beoţian, IX, 2, 41
Astacos, 'Aa-ay.&ţ, oraş al Acarnaniei, X 2, 21
Astacos, 'Aa~txY.6ţ, oraş al Bithyniei, X, 2, 21 Astai, 'Aaxa'., neam trac, VII, 6, 2 ; VII, frg. 47 Astakenos,
'Aarocxirjvoc., golf al Bithyniei, X, 2, 21,
Asteria, 'Aixrepia si 'Aorepsc, insulă între Kephallenia şi Ithaca, X, 2, 16
Asterion, 'Aa-rspsov, localitate în Thessalia, IX, 5, 18
Asteris, vezi Asteria

,
Asteropaios, 'Aorep oractoţ, şef paeon, fiul lui Pelagon, VII, frg. 38
Astypalaia, 'AaTmraXaia, promontoriu al Atticei, IX, 1, 21 ; oraş vechi în insula Asteria, X, 2, 16
Astj'palaia, ' AaTjT.â.la;x, una din Sporade, X, 5, 14 şi 15

Atalante, 'A-raXivr?),
insulă între Eubeea şi Locri, IX, 1. 14; IX, 4, 2 Atalante, 'ATaXdo/TY),
insulă aproape de Pireu, IX, 1, 14 ; IX, 4, 2 Ateas, 'Atiaţ, scitul, VII, 4, 18
Atella, 'ATEXXOC,
oraş în Campania, V, 4, 11 Atena, 'AS-îjvai.,
capitala Atticei, V, 2, 4 ; V, 2, 8; VII, 3, 6 ; VIII, 7, 1 ; IX, 1, 15 şi urmm. ; IX, 2, 3; IX, 3, 12; IX, 4, 2; X, 1, 10
Atena Diada, 'A&îjvca aî AtaSeţ, colonie atenianâ în Eubeea, X, 1, 5
Atena, 'A&îjvat,
oraş pe rîul Triton, IX, 2, 18
Aternum, "A-cepvov,
oraş al vestinilor, la graniţă cu Picenum, V, 4, 2 Aternus, 'Azzpvoţ,
rîu al Italiei, pe la vestini, V, 4, 2
Athamani, 'A»a(j.Sveţ,
neam epirot, VII, 7, 1 ; VII, 7, 8; IX, 4, 17; IX, 5, 11 ; IX, 5, 19; X, 2, 3
Athamania, 'A&a(j.avîa,
regiune vecină cu Thessalia IX, 5, 14 ; IX, 5, 22 Athamas, 'Aftâjxaţ,
şef colonizator grec, IX, 5, 8
Athena, 'AOr.vî,
zeiţa, V, 3, 6; V, 4, 8; VI, 1, 14 ; VI, 3, 5 ; VIII, 3, 12 ; VIII, 3, 14 ; VIII, 4, 4 ; VIII, 8, 2; IX. 1, 9; IX, 1, 11 si 12; IX, 1, 16; IX, 2, 29; IX, 2, 36; X, 2, 29; X, 3, 19 ; X, 5, 6
Athenaion, 'AÎ>r,vcuov,
vezi Promontoriul Minervei
Athenieni, 'A*r,vaîoi,
V, 4, 7; VI, 1, 13; VI, 2,2; VII, 4, 6; VII, frg. 35 ; frg. 51 ; VIII, 1, 2; VIII, 4, 2; VIII, 5, 10; VIII, 6, 19; VIII, 7, 1 ; IX, 1, 4; IX, 1, 10; IX, 1, 15 şi 20; IX, 2, 7; IX, 2, 30; IX, 5, 10; X, 1, 3 şi 6; X, 1, 8; X, 3, 18 ; X, 5, 1 şi 4 ; X, 5, 6 Athos, "A&coţ,
munte al Traciei, VII, frg. 31, 32, 33, 35
Athyras, 'AMpaţ,
rîu între Selybria şi Bizanţ, VII, frg. 55 Atintani, 'ATIVT5VS<;, in Epir, VII, 7 8
Atlantide, 'ArXavrtSei;,
peştera lor, VIII, 3, 19
Atmoni, "A-rjiovoi,
neam bastarn, VII, 3, 17
Atrax, 'Arpa 5,
oraş al Thessaliei, IX, 5, 17 ; IX, 5, 19 Atria, "ATpicc,
oraş eponim al Adriaticei, V, 1, 8
Atreus, 'A-cpeiiţ, VIII, 6 10 Attalici, 'ATTaXtxoî,
regi, VI, 4, 2
Atthis, 'A-rSîţ,
sau Attica, IX, 1,11 ; IX, 1, 18 şi 19; IX, 1, 6; autori despre... V, 2, 4; IX, 1, 6 Atthis, 'AT»Î?,
fiica lui Cranaos, eponim al Atticei, IX, 1, 18 Attica, 'AT-CIK^, VII, 3, 12; VII, 7, 1 ; VIII, 1, 2 ; VIII, 6, 15 ; VIII, 7, 1 ; IX 1, 1 ; IX, 1, 3, 4 si 5; IX, 1, 6; IX, 1, 7; IX, 1, 11 ; IX, 1, 18; IX, 1, 22 si urm. ; IX, 1, 22 şi 23 şi 24;'X, 1, 22
Atys, "A-ruţ,
lvdianul, strănepot al lui Herades, V, 2, 2 ; V, 2, 4
Aufidus, AiitpiSoţ,
rîu al Italiei, VI 3, 6 ; VI, 3, 9
Augeas, Auy£aţ,
rege al Elidei, VIII, 3, 5 ; VIII, 3, 9 ; VIII, 3, 29 ; VIII, 3, 30 ; VIII, 3, 31 ; X, 2, 19

Augeiai, Aufeiai,
oraş al I/aconiei, VIII, 5, 3
Augeiai, A5ysta£,
oraş locrian, VIII, 5, 3; IX, 4, 5
Augustus, Octavianus, Caesar,
împăratul roman, V, 3, 7 si 8; V, 4, 10; VI, 1, 6; VI, 2,'3 şi 4; VI, 4, 2; VII, 1, 3; VII, 1, 4 ; VII, 2, 1 ; VII, 3, 11; VII,
5, 5 si 6 ; VII, 7, 5 ; VII, 7, 6 ; VIII,'5, 5; X, 5, 3.
Aulis, Aulida, AJXiţ,
oraşul Beoţiei, VII, 3, 6; IX, 2, 2 şi 3; IX, 2, 7 şi 8; IX, 2, 12 Aulon,
AuXciv,
în Messenia, VIII, 3, 25 Aurrunci,
populaţie a Laţiului, V, 3, 4 Ausoni,
ACOOVEC,
populaţie a Italiei, V, 3, 6; V, 4, 3; VI, 1, 5; Marea Auso nica, V, 3, 6
Ausonica, vezi Marea Ausonica
Autariaţi, Abza.ţ,ixz<xi,
VII, 5, 1 ; VII, 5, 6 şi 7; VII, 5, 11; VII, 5, 12; VII, frg. 4
Autesion, AuTrjaiuv,
tatăl Therei, VIII, 3, 19
Autolycos, AuriXuxoţ,
locuitor în Parnass, IX, 5, 18 Auxumum, Augoujiov,
oraş al Italiei, V, 4, 2 Aventinus,
colină a Romei, V, 3, 7
Avernus, "Aopvoţ,
loc în Campania, V, 4, 5 ; lacul, V, 4, 6
Axios, "Aţioţ,
rîu al Macedoniei, VII, 7, 8 ; VII, frg. 4; frg. 11 si 12; frg. 20 şi 21; frg. 23; frg. 36 Azani,
'Aţăvec,
neamarcadian, VIII, 3, 1 ; VIII, 8, 1
Azenieis, 'A ţrjvisîţ,
sat attic, IX, 1, 21 Azoros,
"AÎŢwpoţ,
oraş al Pelagoniei, VII, 7, 9

Babys, Bdguţ,
tatăl lui Pherekvdes Sirianul, X, 5, 8 Bacante,
B<£*xai,
IX, 2, 23; X, 3, 10
Bacchiazi, BaxxiâSat,
la Corinth, VII, 7, 8; VIII, 6, 20 Bacchus, vezi Dionysos
Bacchylides, Bax^uXiSTjţ,
poet, X, 5, 6
Baiae, Batai,
oraş al Campaniei, V, 2, 9; V, 4, 5; V, 4, 6; V, 4, 7 Baios,
Batoţ,
tovarăş al lui Odvsseus, V, 4, 6 Baitorix,
BairopiE,
sugambru, VII, 1, 4
Baitylos, BatruXoe,
acelaşi cu Oitylos, VIII, 4, 4
Balari, BaXocpoi,
munteni ai Sardiniei, V, 2, 7
Bargos, Bâpyoţ,
rîu, acelaşi cu Margos, VII, 5, 12
Baris, BSpic,
sau Veretum, oraş italic, VI, 3, 5 Barium,
Bipiov,
oraş în Apulia, VI, 3, 8 şi 9
Barnichios, Bapvi/ioţ,
numele mai nou al rîului Eni-peus, VIII, 3, 32 Barnus,
Barnunt, Bapvouţ.
munte între Macedonia şi Mv-ria, VII, 7, 4 Bastarni,
Baoripvou,
VII, 1, I; VII, 2, 4; VII, 3, 13; VII, 3, 15, VII, 3, 17 şi urmm; bastarnici, VII, 3, 2
Bathynias, Bot&uvtac,
rîu între Athvra şi Bizanţ, VII, frg. 55

Bathys, Baftii?,
port, IX, 2, 8 Baton,
BATCOV,
şef pannon, VII, 5, 3
Bebryci, BffJpuxeţ,
neam trac, VII, 3, 2
Belbina, B4X|5iva,
insulă în golful Saronic, VIII, 6, 16; IX, 1, 21 Bellerophon,
BeXXepoipiov,
VIII, 6, 21
Bembina, Bi(iPiva,
sat în Argolida, VIII, 6, 19
Bendideia, BsvStSeta,
sărbători trace, X, 3, 16; X, 3, 18 Beneventum,
Beveoiievcov,
oraş samnit, V, 4, 10; V, 4, 11 ; VI, 3, 7 Beoţia,
Boteorta,
IX, 2, 1 ; IX, 2, 2 si 3; IX, 2, 10; IX, 2, 15; IX, 3, 15; X, 1, 2; locuitorii, VII, 7, 1 ; IX, 2, 3; IX, 2, 18 ; IX, 2, 25 ; IX, 2, 29; X, 3, 4; regele lor, IX, 1, 7; în Pelopones pe timpul lui Pelops, VIII, 4, 4; sacrilegiul lor la Dodona, IX, 2, 4; prima tul lor în Elada, IX, 2, 2; sărbătorile lor „Pamboiotia", IX, 2, 29; poreclă, VII, 7, 1 ; beoţian, IX, 2, 5; IX, 2, 11 si 18; IX, 2, 25 şi 29
Berekynţi, Bsp£xuv-reţ,
vechi neam al Prigiei, X, 3, 12; Berekynţia, X, 3, 20
Berge, Bipfri,
sat al bisalţilor, VII, frg. 36
Berisades, BTjpiodtSjjs,
rege odrys, VII, frg. 47
Bermion, Bspfiiov,
munte în Macedonia, VII, frg. 25 şi 26
Beroia, B£poia,
oraş al Macedoniei, VII, frg. 26
Bertiscos, Bep-rtaxoţ,
munte în Macedonia, VII, frg. 10
Besa, BTJOTC,
sat attic, IX, 4, 5
Besai, BTqaaetţ,
locuitorii oraşuiuj Besa> ^ 4, 5 Bessa, B
TJoo-a,
localitate locriană 1%, 4, 5 Bessi,
B£aooi,
populaţie în Nuntii Haemu^ VII, 5, 12; VII, fr^_ 47 Bion
Borysthenitul, Bîwv * BO,,
puo8-evtTj]i;, filozof X 5, 6
Bisa, Bîoa,
acelaşi cu Pisa, izvor ai Pisa^ tidei, VIII 3, 3i_ Bisalţi,
BroaX-cat,
populaţie a MacedorJiei. VII frg. 11; VII, frg. 36 Bistoni,
Bfo-roveţ,
traci, VII, frg. 43
Bistonis, BioTo>vCg,
lac, VII, frg. 43 şi 46
Bisurgis, BtooupYiq,
rîu al Germaniei, yif> 1, 3^ Vezi şi Visurgis Bithyaia, Bt#u\,£a;
Bithyni^
Bt#uvo£,
locuitorii Bithynie i_ yţt, 3, £
Bizone, Bi£<kv7),
oraş pontic, Vli g j Bizye,
Bt^iirj,
capitala tracilor astufi» VII, frg. 47 Bleminatis,
BXenivSnc
regiune în Laconia Vl^1» 3, 12; Blera,
BXyjpa,
oraş în Etruria, V 2 9
Blesinon, B Xt)<nv<av,'
oraş corsican, V, 2 7
Boagrios, Boâypioq,
zis Manes, sef îocrian IX> 4, 4
Bocalia, aceeaşi cu Bocalros Bocaros,
B<ixotpoţ,
rîu în Salamina, ix l, & Bogos,
Boyo?, VIII, 4, 3 Boia, Boţi,
oraş în Lucauia, VIII •>, 2

Boianon, Bo'iav^v,
oraş samnit, V, 4, 11
Boibe, Botp-r),
oraş al Magnesiei, IX, 5 15; IX, 5, 18
Boibeis, Boi(Jir)tţ,
lac al Thessaliei, IX, 5, 2; IX, 5, 15; IX, 5, 20; IX, 5, 22 Boii,
Boîoi,
galii, V, 1, 6; V, 1, 10; VI, 1, 5 ; VII, 2, 2; VII, 3, 2 ; VII, 3, 11 ; VII, 5, 2; VII, 5, 6 Boion, Boîov,
oraş din Tetrapolisul doric, IX,'4, 10; X, 4, 6 Boion,
B6îov sau Boîov,
munte al Greciei, VII, frg. 6
Boionoa, Boi«';<!)a,
oraş al Elidei, VIII, 3, 5 Boiotoi,
Bouaxoî,
oraş în Laconia, VIII, 4, 4
Boiotos, BotcoT6ţ,
eponimul beoţienilor, VI, 1, 15
Boirebista, ~Bot.pe$'mr<xi; şi Bupsptoxaţ,
regele geţilor, VII, 3, 11; VII, 3, 12; vezi şi Geţii; expediţia lui Caesar împotriva lui, VII, 3, 5 ; asasinarea lui, VII, 3, 11 Bolbe,
B6Xpr),
lac al Macedoniei, VI, frg. 36
Bomiei, BMineîţ,
neam în Etolia, X, 2, 5 Bona Fortuna,
EuTuytas Upov,
templul ei la Roma, VIII, 6, 23 Bononia,
Bovovta,
oraş al Galliei Cispadane, V, 1, 11 Boreas,
Bopsac,
personaj legendar, VII, 3, 1
Borysthenes, Bopua$svr]c;,
fluviu scitic, VII, 3, 6 ; VII, 3, 17 ; VII, 3, 18 şi 19
Borysthenes, Bopua#svr]ţ,
oraş pe fluviul omonim, VII, 3, 17
Borysthenit, Bopua&evîx-r)!;,
vezi Bion, X, 5, 6 Bosforul
Cimmerian, Ki]j.[i.eptxoţ B6a7ropo£,
VII, 2, 2; VII, 3, 18; VII, 4, 3 şi 5 ; VII, 4, 7 Bosporani,
Hamiopavoi şi Boareopâvioi,
VII, 4, 4 ; VII, 4, 5; VII, 4, 7 şi 8 Bottiai, Borucuot,
cretani în Macedonia, VII, frg. II ; oraşele lor, VII, frg. 20 Bottiaia,
Boxxtata, VI, 3, 6 Botton, B6XXMV,
şeful colonilor cretani în Eniathia, VII, frg. 11
Branchos, Bpayx^{0}?.
preot la Didyme, IX, 3, 9
Brauron, Bpauptov,
localitate a Atticei, VIII, 6, 8: IX, 1, 20; IX, 1, 22
Breni, Bpevm,
populaţie de tîlhari pe Hebros, VII, frg. 47
Brettia, Bpexxca,
regiunea oraşului Brundisium, V, 1, 5; VI, 1, 9 Brettii,
vezi Bruttii Breuci,
BpeOxoi,
neam în Pannonia, VII, 5, 3 Bria,
BpEa,
oraş în Tracia, VII, 6, 1
Brigi, BpiYsţ,
neam trac, VII, 3, 2 ; VII, frg. 25 Brilessos,
BpiXrjacjÃt;,
munte al Atticei, IX, 2, 23
Britomartis, Bpnb\un.p-n<;,
personaj legendar legat de Minos, X, 4, 12; X, 4, 14
Brixia, Bpti;îx,
oraş în Gallia Transpadană, V, 1, 6 Bructeri,
Bpouxxepot,
neam germanic, VII,, 1. 3 şi 4
Brundisium, BpEvxeaiov,
oraş al Iapygiei, VI, 3, 1 ; VI,

3, 5; VI, 3, 6; VI, 3, 7; VI, 3,8; VI, 3, 10; VII, 7, 5 ; locuitori, VI, 3, 6 Brottii, Bpfmoi, V 1, 3; V, 3, î ; VI, 1, 2; VI, 1, 'A ' VI, 1, 5 ; VI, 3, 7 ; Brettia, VI, 1, 5; VI, 1, 9
Bryanion, Bpuiviov, VII, 7, 9
Brygi, Bpiy°i, neam iliric, VII, 7, 8 ; VII, 7, 9 Buca,
Bousta, oraş al frentanilot, V, 4, 2; VI,'3, 11 Buchetion,
Boux^fiov, oraş al cassiopeilor, VII, 7, 5
Budoros, Boii&opoţ, rîu al Eubeei, X, 1, 5
Budoros, BoiiSopoţ, munte în Salamina, X, 1, 5
Buiaimon Bou(ai(j.ov, reşedinţa lui Marabodos, VII, 1,3 Buprasion,
Bovmpamov, regiune (şi oraş al Eleei, VIII, 3, 8 si buprasieni) ; VIII, 3, 28; VIII, 3, 32; VIII, 7, 5; X, 2, 10; Buprasida, VIII, 3, 17 Bura,
Boopa, oraş în Acliaia, VIII, 6, 8; VIII, 7, 4 şi 5 Burebista,
Bopeptcrraţ, vezi Boirebista Buthroton,
Bca>fl-pwT6v, oraş în Epir, VII, 7, 5
Butoni, BouTCovEţ, neam german, VII, 1, 3 Butrion,
Bourpiov, oraş al Ravennei, V, 1, 7
Buxentum, IIu?oDi;, promontoriu al Lucarnei, VI, 1, 1 Bylliake,
BUXXIOOCY), regiune în Epir, VII, 5, 8
Byllioni, BuXXlovEţ, neam iliric, cu epiroţi, VII, 7, 8
Byzantion, BU£<ZVTIOV, VII, 6, 2; VII, frg. 56; locui torii, VII, 6, 1^2;
Cabeiride, Ka(JeiplSec, nimfe, X, 3, 21
Cabeiro, Ka^eipt», fiica lui Proteus, X, 3, 21
Cabeiron, Kdjîsipov, munte în Berekynthia, X, 3, 21
Cabiri, Kaf$Eipoi; VII, frg. 49; X, 3, 7; X, 3, 15 ; X, 3, 19; X, 3, 20; X, 3, 21
Cadmeia KaSţiela, oraş în Beoţia alipit Thebei, VII, 7, 1 ; IX, 2, 3 şi 8; IX, 2, 31 şi 32
Cadmos, KiSjioţ, şeful fenicienilor ajuns în Beoţia, VII, 7, 1 ; VII, 7, 8; IX, 2, 3
Caecubum, Kaîxou|3ov, cîmpie în Latium, V, 3, 5; V, 3, 6
Caere, Katpeoe, oraş al Etruriei, V, 2, 3; locuitorii, V, 2, 8 Caesar (lulius), V, 1, 6; VII, 3, 5; VII, 3, 11 ; VII, 7,6; VIII, 6, 23 Caesena,
Koa<rr)va, pe rîul Sabinus, în Cispadana, V, 1, 11 Caieta,
Kaiixaţ, golf al Italiei, V, 3, 6
Caieta, KaieTaţ, peşteră, carieră la lacedetno- nieni, VIII, 5, 7
Cainys, Kaîvuţ, promontoriu în regiunea Pelo- ros, VI, 1, 5; VI, 2, 1 Cairatos,
KaipaTOţ, rîu al Cretei, X, 4, 8
Calabri, KaXotppoC, populaţie în Iapygia, VI, 3, 1
Calabria, KaXocppla, regiune a Italiei, VI, 3, 5
Calamis, KaXocu.it, sculptor, VII, 6, 1
Calasarna, KaXâoapw, oraş al lucanilor, VI, 1, 3

Calatia, KaXoma,
oraș al Campaniei, V, 4, 10; VI, 3, 7
Calauria, KaXaupîa,
insulă în marea Myrtului, VIII, 6, 3; VIII, 6, 14
Calchas, KaXxa?,
profetul, VI, 3, 9 Calea lui Achille,
'A-/iXXetou 8p6-
(xoț, VII, 3, 19 Calea Egnatia, de la Apollonia
la Kypsela etc, VII, 7, 4 ; VII, 7, 8; VII, frg. 10; frg. 13 și frg. 21
Calea Praenestină, în Italia, V, 3, 9; V, 3, 10
Cales, KiXYiț,
V, 4, 11 ; în Campania, locuitorii, V, 3, 9 ; vin de, ... V, 4,3
Callas, KâXXoeț,
rîu al Eubeei, X, 1, 4
Callatis, KâXXcmț,
colonie greacă la Pontul Euxin, VII, 5, 12 ; VII, 6, 1
Calliaros, KaXXlapoț,
oraș locrian, IX, 4, 5
Callidromos, KaXXi8po[xoț,
munte lingă Tnerniopyle, IX, 4, 13
Callimach, KaXXt|xaxoț,
V, 1, 9; VIII, 3, 19; VIII, 3, 30 ; IX, 1, 19 ; IX, 5, 17 ; IX, 4, 12; X, 5, 1
Calliope, KaXXioîtr), X, 3, 19
Callipolis, KaXXÎTtoXiq,
oraș sicilian, VI, 2, 6; oraș în Chersonesul Thracic, VII, frg. 55; oraș al Parorbeliei, VII, frg. 36; oraș macedonean, VII, frg. 36
Calliste, KaXXto-rr),
insula Thera, VIII, 3, 19
Callisthenes, KaXXia&iv/jț,
VIII, 4, 10
Calos, KaX6ț,
lac lîngă golful Kerkinitis, VII, 4, 2
Calybe, KaXupT,,
oraș, VII, 6, 2
Calydnai, KaXiSSvai,
insule în marea Insulei Carpathos, X, 5, 14 ; X, 5, 19
Calydon, KaXuSwv,
oraș etolian, VIII, 4, 8; X, 2, 3 și 4; X, 2, 5; X, 2, 21 și 22; X,' 3, 6; calvdonian, VIII, 6, 22 Calymna, KiXu[i.wx, X, 5, 19
Calypso, KaXu<ți<5, VII, 3, 6
Camarina, Kaftdtpwa,
oraș sicilian, VI, 2, 1 ; VI, 2, 5
Cambyses, Kafîjiuar)!;, X, 3, 21
Camertes, Kațtepxif)!;,
oraș în Umbria, V, 2, 10
Camici, KtzjjLixot,
reședința lui Cocalos în Sicilia VI, 2, 6; VI, 3, 2
Camillos, Kân.iXXoț, X, 4, 21
Campani, Kau.mxvot,
V, 3, 9; V, 4, 4; V, 4, 7; V, 4, 13; VI, 1, 2; VI, 1, 6
Campania, Kocjjraavfot,
regiune a Italiei, V, 3, 6; V, 4, 3; V, 4, 11 ; VI, 3, 5
Campsiani, Ka(jnț"«voî, neam germanic, VII, 1, 3; VII, 1, 4
Campus, Martius, Mâp-noț Kâ(xitoi;,
la Roma, V, 3, 8; V, 4, 11
Canastraion, KavaaTpatov,
promontoriu la golful Thermaic, VII, frg. 25; frg, 31 ; Canastrum, VII, frg. 32.
Candavia, KavSocouîa,
munte iliric, VII, 7, 4; VII, 7, 8 Canethos, Kivi)$oi;,
colină a orașului Chalkis, X, 1, 8 Cantharolethron,
Kav{hxpc!jXe&pov,
loc lîngă Olynthos, VII, frg. 30 Canusium,
Kocviiatov,
oraș în Apulia, VI, 3, 7 ; VI, 3, 9 ; canusiți, VI, 3, 9

Căpcăuni, ' Hjiîxuveţ,
la Hesiod, VII, 3, 6 Capedunum,
KomsSoovov,
oraş al scotdiscilor, VII, 5, 12
Caphereus, Kaţnipsiiţ,
promontoriu al Beoţiei, VIII,
6, 2 Caphyeis, Kaţustţ,
oraş al Arcadiei, VIII, 8, 2 Capitolm,
KawiT<iXiov,
la Roma, V, 3, 7 ; V, 3, 8 Capitulon,
KOUTÎTOUXOV,
capitala hernicilor, V, 3, 10
Capnobaţi, KociţvoŞiTou, mysieni, VII,
3, 4
Capri, Korapiai,
insulă aproape de Campania, V, 4, 8;
VI, 1, 6 Capros, Kiitpo:;,
portul Stagirei, VII, frg. 33 şi frg.
35 Capua, KaTiui,
oraş în Campania, V, 3, 9 ; V, 4, 3; V,
4, 10; VI, 3, 7 Capyai, Karuat, vezi
Caphyeis, Caralis, KapaXiţ,
oraş în Sardinia, V, 2, 7 Carambis,
Kâpa(ifkţ, VII, 4, 3 Carbo, (Cn.)
KâpP»v, V, 1, 8 Cardamyle,
KapSajjuiXY],
oraş în Messenia, VIII, 4, 1 ; VIII, 4,
4 şi 5 Cardia, KapSux,
oraş în Cliersonesul Thracic, VII,
frg. 51 Cari, Kăpeţ,
VII, 7, 2; VII, 6, 15; IX, 1,20
Caria, Kapia,
VII, 7, 1 ; VII, 7, 2 Carkinites,
KapxivtTY)<;,
•ţolf la Pontul Euxin, VII, 4, 18; şi
19; VII, 4, 5 Carmenta, Kapftev-aţ, V,
3, 3 Carneates, Kapvsixi)?,
munte al Sicyoniei, VIII, 6, 24
Carni, Kâpvot,
V, 1, 9; VII, 1, 5; carnic, VII,
5, 2
Carpathos, KapTtaŞoţ,
insulă în bazinul estic al Med»
teranei, X, 5, 14 ; X, 5, 17 Carseoli,
KocpasoXoi,
oraş în Latiutn, V, 3, 11
Carsuli, KâpoouXoi,
oraş în Unibria, V, 2, 1"
Cartera, Kap-tepi,
sat în regiunea bistomlor, VII,
frg. 43 Carthagina,
Kapx^î^SwV
V, 2, 7 ; VI, 4, 2
Carthaginezi, KapxT)S°vl0tl „ , .
VI, 1, 2 ; VI, 2, 4 ; VI, 3, 1 ,
Vi' 4, 2 Carthaia,
Kocpftoâtt,
oraş în Keos, X, 5, t>
Carystia, Kapo<ma tog în
regiunea oraşului V-ary»
Bubeea, IX, 5, lt>
Carystos, KdpuaŢo;
oraş al Eubeei, IX, 5, ,V>,.*»
I 6; locuitorii (carystieni),
l vi fi ■ localitate in
Kap^-o,' X ^6rXcarvsti-Lacoma,
X, 1, o, «" an, Kapuanov, X, 1.
Casilinum .KaoiXîvov,
oraş în Campania, V, ». », • 4, 10; VI,
3, 7 Casinum, Kiotvov,
oraş în Laţium, V, a, »
Casos, Kaaoţ, „ c
insulă lingă Carpathos X, 5, 14 ;
X, 5, 18 ; locuitorii, X, a,
18 Cas(s)andreia, Kaa(*)*vSp*«.
odinioară Potidaia, VII, Kg-
4rs^s*2^vf^v&^t,_24 *
25;'IX, 1, 20
Cassiope, Kaootoxr,,
port al Corcyrei, VII. '- [3]
Cassopei, Kaoouitoiioi,
neam thesprot ta Epir, VH.
7, 1; VII, 7, 5; VH.7- [b] Castalia,
Kaa-raXîoc,
la Delfi, IX, 3, 3

Castellum, Kâa-rsXXov,
Firmanum, în Picenum, V, 4, 2 Casthanaia, KaaSavoda, sat în Magnesia, IX, 5, 22 Castnietis, KacrrviYJTii;, IX, 5, 17 Castrum Novum, Kacn-pouv<5ouv, în Picenum, V, 4, 2 Catana, Ka-rav?), oraş al Siciliei, V, 3, 13 ;V, '4, 8; VI, 2, 1-4; locuitorii, VI, 2, 3-4; VI, 2, 6; regiunea, VI, 2, 5; VI, 2, 8
Catharmoi, Kot*ap|iot, poem al lui Epimenides, X, 4, 14 Catopterios, KaroTtTrjpioţ, prăpastie, în Phocida, IX, 3, 15 Cauci, Kaoxot, neam germanic, VII, 1, 3
Caucon, Kociixov, erou, VIII, 3, 17
Caucon, Kocuxcov, rîu al Achaiei, VIII, 3, 11; VIII, 7, 5
Cauconi, Kaiixwvsţ, „barbari" în Pelopones, VII, 7, 1 si 2; VII, 7, 5; VIII.3, 3; VIII, 3, 11 ; VIII, 3, 16; VIII, 3, 17; VIII, 3, 29; VIII, 3, 30 ; VIII, 7, 5 ; în Asia, VIII, 3, 17; regiunea, Cauconida, VIII, 3, 11 ; VIII, 7, 5
Caudium, KaiiSiov oraş în Samnium, V, 4, 10; VI, 3, 7
Caulci, KaouXxot, neam german, VII, 1, 3; VII, 1, 4 Caulonia,
KauXovîce, oraş în Bruttium VI, 1, 10; în Sicilia, VI, 1, 10 Cava Eubeii, T<X KoîXa xrjţ EiŞoia?, X, 1, 2
Cecropia, Kexpowia, unul din cele 12 oraşe ale Atticei, IX, 1, 20
Cecrops, Kixpoţj;, în fruntea beoţienilor, VII 7, 1; IX, 1, 20; IX, 2, 18; T Cecropia, IX, 1, 20
Celia, KeXia, oraş în Apulia, VI, 3, 7
Celţia, KeX-rfa, VII, 1, 1; VII, 1, 3; VII, 1,5; locuitorii, VI, 4, 2; VII, 1,1; VII, 1, 2-3; VII, 2, 1; celtic, VII, 1, 1-2. Vezi şi Gallia
Centauri, KivTaupoi, VIII, 3, 19; IX, 4, 8;IX, 5, 12; IX, 5, 19
Cerber, I«p(3epoţ, VIII, 5, 1 Cerilli, KvjpiXXoi, oraş în Bruttium, VI, 1, 4 Chaa, Xioe, oraş în Triphylia, VIII, 3, 21 Chabon, Xdp<ov, VII, 5, 7 Chaironea, Xoapc&veta, oraş beoţian, IX, 2, 19; IX, 2, 37; IX, 3, 16
Chalastra, XaXâarpot, oraş în Macedonia, VII, frg. 20 şi frg. 21 Chalkedon, XaXx?)S(iv, oraş în Bithynia, VII, 6, 2 ; locuitorii, VII, 6, 1 ; VII, 6, 2 Chalkia, XaXxîa, insula mării Carpathos, X, 5, 14 şi 15 Chalkidieni,
XaXxiSsîţ, locuitorii Chalkisului Eubeei, V, 4, 4; V, 4, 7; V, 4, 9; VI, 1, 6; VI, 2, 2; VII, frg. 11 ; VII, frg. 35; IX, 2, 18; X, 1, 8 şi 9; X, 1, 13 şi 15; X, 3, 19
Chalkis, XaXxtţ, oraş etolian, IX, 4, 8; X, 1, 9 ; X, 2, 4 şi 5
Chalkis, XiXxtţ, munte al Etoliei, X, 2, 4 ; X, 2, 21 şi urm.
Chalkis, XâXxiţ, capitala Eubeei, IX, 2, 8; IX, 4, 15; X, 1, 8; X, 1, 9; X, 1, 11; X, 2, 4 şi 5; X, 3, 6

Chalkis, XiXxiţ,
oraş al Triphyliei, VIII, 3, 13, VIII, 3, 26 şi 27; X, 1, 9
Chalkis, XiXxtţ,
rîu al Triphyliei, VIII, 3, 13
Chaoni, Xâovec,
în Epir, VII, 7, 5
Charadra, XcipaSpa,
în Pelopones, VIII, 4, 4 Charax, Xâpat;,
oraş în Corsica, V, 2, 7 Charilaos, XapiXaoţ, X, 4, 19 Cliarmides, Xap(it8i)ţ,
tatăl lui Phidias, VIII, 3, 30
Charybda, XapupSiţ,
între Antiochia si Apameia, VI, 2, 9 Charybda,
XipufJSiţ,
strîmtoarea Siciliei, VI, 2, 3
Chattii, XtiTToi,
neam germanic, VII, 1, 3; VII, 1, 4 Chatturi, Xcc-rrouaptoi,
neam germanic, VII, 1, 3; VII, 1, 4
Chaubi, XaupSoi,
neam germanic, VII, 1, 3
Cheimerion, Xet,|iptov,
promontoriu al Epirului, VII, 7, 5
Chelonatas, XsXwvâTaţ,
promontoriu al Elidei, VIII 2, 1 ; VIII, 3, 4 ; VIII, 3, 12 ; VIII, 3, 21 ; X, 2, 15
Chersicrates, XepoixpixTT]?,
VI, 2, 4
Chersonesos, HEPO6VT)CTOI;,
oraş în Chersonesul Tauric, VII, 4, 2 şi 3
Chersonesos, Xepp6v7)aoc,
staţiune navală în Creta, X, 4, 12 ; X, 4, 14 Chersonesul Tauric, Xepa<$v»)aot;,
VII, 3, 18; VII, 4, 1 ; VII, 4, 2 si 3; VII, 4, 5 şi 6; VII, 4, 7 Chersonesul Thracic, Xepaovrjcjot;
•fj ©pcjxia, VII, frg. 51
Cherusci, X-r)pouoxoi,
neam germanic, VII, 1, 3 şi 4
Chios, Xîoţ,
insulă, VII, 5, 9; X, 5, 14; X, 4, 19; Chloris, XXcoptc,
mama lui Nestor, VIII, 3, 19
Choirilos, XoipiXoc, VII, 3, 9 Choni, XoWeţ,
neam oinotrian, VI, 1, 2; VI, 1, 4; VI, 1, 14
Chorograpliul, XcopoŢpaşoţ,
V, 2, 7 şi 8; VI, 1, 11 ; VI, 2, 11; Chorographia, VI, 2, 1 ; VIII, 3, 17
Cicero, X, 2, 13
Ciclade, KuxXiSsţ,
insule, X, 5, 2 şi 3 Ciclopi, KUXXW-EC, VIII, 6, 11 Ciconi, KSxoveţ,
neam trac, VIII frg. 43; frg. 57
Cilicieni, KtXixeţ,
V, 2, 4; X, 4, 9
Cimbri, Kî(i(3poi,
V. 1, 8; VII, 1, 3; VII, 2, 1; VII, 2, 2; VII, 2, 3 şi 4 Ciminus, Ki[iivîa X[[j.vr),
lac în Etruria, V, 2, 9
Cimmerieni, Kijiuiptoi,
V, 4, 5 ; VII, 2, 2 ; VII, 4, 3
Cingulus, KtYT°"^ov Spot,
V, 2, 10 Circaeus, Kîpxaiov,
munte în L,atium, V, 3, 4 ; V, 3, 5; V, 3, 6
Circe, Ktpxv),
V, 2, 6; V, 3, 6; IX, 1, 13
Cithaeron, Ki&ocipciv,
munte din Attica pînă în Beotia la Theba, VIII, 6, 21; IX, 1, 8; IX, 2, 12; IX, 2, 15; IX, 2, 23 şi 24; IX, 2, 31
Clanis, KXivit;,
rîu în Etruria, V, 3, 7 ; rîu, acelaşi cu Liris, V, 3, 6
Clastidium, KXaaTÎSiov,
oraş în Italia, V, 1, 11

Claterna, KXi-rspva,
oraş în Gallia Cispadană, V, l, ii
Clazomenai, KXaţojxevaî,
oraş ionic, VII, frg. 51
Cleandridas, KXsavSpîSaţ,
şeful thurienilor contra tarentinilor, VI, 1, 14
Cleanthes, KXsâv-9-YK,
pictor, VIII, 3, 12
Cleitarchos, KXeÎTotpxoţ,
oin de ştiinţă, V, 2, 6; VII, 2, 1
Cleitor, KXeiTcop,
oraş în Arcadia, VIII, 8, 2
Cleombrotos, KX£ofi(JpoToţ,
VIII, 3 , 2
Cleonai, KXewvai,
oraş în Argolida, VIII, 6, 19; VIII, 6, 24; locuitorii, VIII, 6, 19 Cleonai,
KXecovca,
oraş în muntele Athos, VII, frg. 33; frg. 35 Cleonymos,
KXs<ivuu-oţ,
şeful tarentinilor, VI, 3, 4; VIII, 3, 2 Cleopatra, KXeomxTpa,
VII, 7, 6 Clusium, KXoiimov,
oraş şi lac în Etruria, V, 2, 9; locuitorii, V, 2, 2; regiunea, V, 3, 7 Cnemides,
Kvi)[u&£ţ,
oraş al locrienilor epicnemidieni, IX, 4, 4.
Cnemis, Kv^ţţ,
munte la locrienii epicnemidieni, IX, 3, 1 ; IX, 4, 1 ; IX, 4, 2
Cnidos, KvESo;,
oraş al Cariei, locuitorii, cni-dieni, VI, 2, 10; VII, 5, 5
Cnopia, Kvcoreia,
loc theban, IX, 2, 10
Cnossos, Kvtooo(5ţ,
oraş cretan, X, 4, 7; X, 4 8;-X, 4, 9 şi 10; X, 4, 13; locuitorii, X, 4, 10; X, 4, 14; cnos-sian, X, 5, 1
Cocalos, KeoxaXoţ,
rege în Sicilia, VI, 3, 2
Cocceius, V, 4, 5 Codrizi
KoSpiSott,
migrează în Asia cu ionienii VIII, 7, 1
Codros, KoSpoţ,
VII, 7, 1 Cogaionon,
Ko>Y<x£ovov,
munte la geţi, VII, 3, 5 Colapis,
KcSXotmţ,
rîu la iapozi, VII, 5, 2
Colchidieni, K6X;(oi,
locuitorii Colchidei, V, 1, 9
Colias, KwXidti;,
atribut al Afroditei, IX, 1, 21; femei din ... IX, 1, 21 Collatia,
KoXXoerîa,
oraş în Latiun, V, 3, 2 Col lina,
poartă a Romei, V, 3, 1 ; VI, 2, 6, Colotas,
KoXMTyjţ,
sculptor, VIII, 3, 4
Comaros, K6(xapo;;,
port al Epirului, VII, 7, 5
Comun, Kt5|iov,
oraş în Gallia transpadattă, V, 1, 6
Concordia, KwynopSîa,
oraş venet, V, 1, 8 Concursul olimpic o &Y<ov 6 'OXu(ji7na>c<$ţ, VI, 1, 10; VI, 1, 12; VIII, 3 30 Conopa,
Ko^vciita,
localitate a Etoliei, X, 2, 22
Cooi, Kuot,
peşteri, VIII, 5, 7
Copai, KSrau,
oraş beoţian, IX, 2, 18; IX, 2, 27
Copais, Ko7tatţ,
lac beoţian, IX, 2, 18; IX, 2, 19; IX, 2, 27.
Cophos, K&>96ţ,
port în Pdllene, VII, frg. 32
Copiae, Kt><«i»t,
oraşul Thnrium, VI, 1, 13

Copria, Korpîa, ţărm al Siciliei, VI, 2, 3; în Tauromenia, VI, 2, 3 Cora, K6poc, oraş în Latium, V, 3, 10
Coralios, KwpdXioţ, zis şi Cuarios, rîu de lîngă Coronea Beoţiei, IX, 2, 29
Coralii, K6paXXoi, populaţie de lîngă munţii Haemus, VII, 5, 12
Corassiai, Kopa<joî«i, insule în marea Icariei, X, 5, 13
Corax, K(5pa?, munte în Etolia, VII, frg. 6; IX, 3, 1 ; X, 2, 4
Corcoras, Kopx.6paq, afluent al Savei, VII, 5, 2 Core, K6p7), fiica Demetrei, VI, 1, 5; VIII, 3, J4; VIII, 3, 15.
Coressia, KopTjcroîa, oraş în Keos, X, 5, 6
Corfinium, Kopţ>iviov, oraş al pelignilor, V, 3, 11 ; V, 4, 2 Corinth, K6ptvftoţ, V, 2, 2 ; VIII, 3, 5 ; VIII, 4, 8; VIII, 6, 19; VIII, 6, 20; VIII, 6, 21; VIII, 6, 22 şi 23; VIII, 8, 5; IX, 1, 7; IX, 5, 15; regiunea Corinthia, VIII, 6, 21 ; VIII, 6, 22; VIII, 6, 23; VIII, 6, 25 ; corinthieni, VIII, 3, 12; VIII, 3, 30; VIII, 6, 4, VIII, 6, 22 şi 23; X, 2, 8 Corinthiac, vezi (Joi ful Corinthiac
Corkyra, Kipxupa, insula Corfu, VI, 2, 4; VII, 3, 6; VII, frg. 7 ; regiunea, VII, 7, 5; locuitorii, VII, 5, 8; VII, frg. 3;
Cornul Amaltheei, X, 2, 19
Coroibos, K6poi(3o<;, învingător olimpic, VIII, 3, 30 Corone, Koptivrj, oraş în Messenia, VIII, 4, 5; IX, 2, 29
Coroneia, Kop<5veta, oraş al Phthiotidei, IX 5 10
Coroneia, Kopcoveia, oraş al Beotiei, IX 2 19 • IX 2- 27 şi 28; IX, 2 29*
Corpili, KoprfXcH, locuitori pe Hebros, VII fr<» 47
Corpilike, Kop-tXsxyj, anterior Apsynthis, regiune VII, frg. 57
Corsica, Kiipvoţ, V, 2, 6 şi 7; V, 2, 8; VI, 1, 1
Corybanţi, KoptSpavreţ, VII, frg. 50; X, 3, 7; X, 3, 12 • X, 3 15; X, 3, 19; X, 3, 21
Corybantion, Kopujîâimov, în Hamaxitis a Troadei, X, 3, 21
Corybissa, Kopupiooa, în Skepsia Troadei, X, 3, 21
Corycos, K6p<jKoţ, promontoriu al Cretei, VIII 5 1
Corydallos, Kopu8aXX6ţ, IX, 1, 14; IX, 2, 23 Corykion, Ktopiixiov, ^ peşteră în Parnass, IX, 3, 1 Coryphasiou, KopuştiCTiov, mvmte în Messenia, VIII, 3 7 ■ VIII, 3, 21 si 23; VIII, 3 27-VIII, 4, 1 Cos, K&q, insulă în marea Icariei, VII frg. 57; VIII, 6, 15; X, 5, 13; X, 5, 16 Cosa, K6a<xq, rîu în Latium, V, 3, 9
Cosentia, Kwaevzia, capitala Bruttiului, VI, 1, 5
Cossa, Kioaa şi K6oaat, oraş al Etruriei, V, 2, 5 Cossura, K6aao\>»a, VI, 2, 11 Cothos, K6»oţ, nume de „barbar", VII 7 1 • X. 1, 3; X, 1, 8 Cotiliae, Ko-ÎXiai oraş sabin, V, 3, 1

Cottius, K6moQ,
V, 1, 11 Cotys,
K6ruț,
rege odrys, VII, frg. 47
Cotys, KcS-ruq,
zeiță tracă, X, 3, 16
Cotytia, KOTUTIOC,
jertfe trace, X, 3, 16 Cranaos, Kpivocoț IX, 1, 18; locuitorii Kpavaoi, IX, 1 18 Cranii, Kpâvioi,
oraș al Kephalleniei, X, 2, 13; X, 2, 15 Craimon,
Kpavvtov,
oraș al Thessaliei, VII, frg. 14 ; frg,' 16; IX, 5, 20 și 21 ; locuitorii, VII, frg. 14 Crapathos, Kpawa-9oț,
aceeași cu Carpathos, X, 5, 17
Crater, Kpch"i)p,
golf al Campaniei, V, 4, 3; V, 4, 8 Crates din Chalkis, Kpa-niț, IX, 2, 18 Crates, din Mallos,
Kpot,z-qc,
IX, 5, 18 Crathis,
Kpâ-Shc,
rîu în Achaia, VIII, 7, 4 Crathis,
KpăîHc,
rîu lîngă Sybaris, VI, 1,13; VIII, 8, 4; X, 2, 14 Cremona,
Kps(*&>v»j,
oraș în Gallia Cispadană, V, 1, 11 ; Cremon, V, 4, 8
Crenides, Kp7)vî8eț,
oraș al Macedoniei, VII, frg. 34 ; frg. 41; frg. 43.
Creontiades, KpeovriâS7)<;>
șef foceeart, VI, 1, 1
Creopolon, KpecSwoXov,
munte în Argolida, VIII, 6, 17
Cresphontes, Kpea<p6vTT)ț,
cuceritor al Messeniei, VIII, 4, 7 ; VIII, 8, 5
Crestonia, Kpr)oruvia,
regiune a Macedoniei, VII, frg. 41 Cresus, Kpoîaoț, IX, 3, 7 și 8
Creta, Kp^T>],
V, 2, 4; VII, frg. 11 ; X, 3, 11; X, 3, 20; X, 4, passim, în special 16-22; X, 5, 1 și 14; locuitorii, Kp îpreț, VI, 3, 2 ; VI, 3, 5 ; VI, 3, 6; X, 4, 8 si 9 ; X, 4, 15 ; X, 4, 16-22
Cretan, K.pi)Tix6ț,
VI, 1, 8; X, 4, 16-22 ;cretană, Kpîja<7a, VI, 3, 2
Creusa, Kpeoura,
oraș al Beoției, VIII, 2, 14; IX, 2, 1 ; IX, 2, 25
Creusia, Kpeouoîa,
vezi Creusa Crimissa,
Kptf/.t<Taoe,
oraș al Italiei, VI, 1, 3
Crinacos, Kpîvaxoc,
nume barbar, VII, 7, 1
Crisa, Kpîaot,
oraș al Focidei, VI, 1, 15; IX, 3, 1 ; IX, 3, 3 și 4 ; locuitorii, IX, 3, 4
Crisaion, Kpmaîov,
cîmp, IX, 3, 3; IX, 4, 8
Cristasiros, Kpi-Ktnpoț,
șef al boiilor, VII, 5, 2
Crithote, Kpi&&>T7j,
oraș al Acarnaniei, X, 2, 21
Criumetopon, Kpioujx^TOTtov,' promontoriul Chersonesului Tauric, VII, 4, 3 Crobyzi,
Kpofiuțot
seminție tracă, VII, 6, 12 Crokion,
Kpoxiov,
cîmpie a Phthiotidei, IX, 5, 8 și 15 Crokyleia,
Kpoy.uXeice,
oraș în Acarnania, VIII, 6, 17; X, 2, 8 și 10
Crommyon, Kponjxuâv,
sat în istmul Corinthului, VIII, 6, 22; IX, 1, 1; IX, 1, 4 Crommyonia,
Kpofițiucovîa, VIII, 6, 22; IX, 1, 6
Cronos, Kp6voț,
zeul, X, 3, 11; X, 3, 19

Crotona, Kpiktov,
oraş al Italiei, VI, 1, 12; VI, 2, 4; pămîntul Crotonei, Kpo-Tovicraa, VI, 1, 3; VI, 1, 11 ; locuitorii, KpoTUviobai, VI, 1, 10; VI, 1, 13; VI, 2, 4
Crunoi, K.pouvoî,
oraş pontic, VII, 6, 1
Crunoi, Kpouvoî,
fîntînă a Triphyliei, VIII, 3, 13; VIII, 3 26; VIII, 3, 27
Crusis (Crusida), Kpoua'iţ,
regiune a Macedoniei, VII, frg. 21
Ctenus, KTEVOUS,
port în Cliersonesul Tauric, VII, 4, 2 şi 3; VII, 5, 7
Ctimene, K-rtuivr],
sora lui Odysseus, X, 2, 10
Cuarios, Kouâpsoţ,
rîu în Phtiotida Thessaliei, IX, 2, 29; IX, 5, 14
Cuculum, KouxouXov,
oraş în Latium, V, 3, 11
Cumae, KtiJjiT],
oraş al Campaniei, V, 4, 4 şi 5; V, 4, 7; regiunea Cumaia, V, 4, 6 ; locuitorii, V, 4, 3 şi 4; V, 4, 7 •Curalios,
KoopctXtoc,
sau Cuarios, rîu al Hestiaiotidei IX ;5, 14 ; IX, 5, 17
Cures, Kupvjţ,
sat, fost oraş, în Italia, V, 3, 1 ; locuitorii curiţi, V, 3, 2 şi 4
Cureţi, Koupr,TEţ,
neam, IX, 4, 18; X, 2, 4 şi 5; X 3, 1, şi 2; X, 3, 3 şi 6; X, 3, 7 si 8; regiunea, Curetis, X, 3, 6 '
Cureţi, KoupT,Teţ,
tineri, VII, frg.50; X, 3, 6 şi 7; X, 3, 11 si 12; X, 3, 19; X, 4, 16 Curion,
Kotipiov,
munte în Etolia, X, 2, 4 ; X, 3, 6
Cyanee, KnaNsiai, 'insule, VII, 6, 1 şi 2; VII, frg. 56 Cyclopia,
Kuxldmeax,
peşteră în golful Argolic, VIII, 6, 2 şi 11 Cyrus, KOpos,
VI, 1, 1 Cythera, Ku9-7]p<x, insulă în Marea Myrtului, VIII, 5, 1 Cyzic,
Kiţixoi;,
insulă a Propontidei, VII, frg. 5?

Daci, Aaxot,
V, 1, 6; VII, 3, 12 şi 13; VII, 5, 2 Dactyli, vezi Idaii
Dactyli Dai, Aaoi,
numele vechi al dacilor, VII, 3, 12 Daidalos, AaiSaXo?, X, 4, 8 Daisitiaţi, AcuaiTuxTOU,
neam pannonic, VII, 5, 3
Dalion, AaVicov,
rîu al Triphyliei, VIII, 3 şi 15 Dalmaţi,
AaXjiareîţ,
VII, 5, 5 ; VII, 5, 10
Dalmatica, AaX[±aTixrj,
VII, 5, 5 Dalmion,
AâXfuov,
oraş dalmat, VII, 5, 5
Damastion, Aocu.a(5Tiov,
regiune în Illyria, VII, 7, 8
Damnameneus, AajivaJjieveuţ,
X, 3, 22 Danae. Aavârj, X, 5, 10 Danai, Aavaoî,
V, 2, 4; VIII, 6, 5 ; VIII, 6, 9
Danaide, AavoctSeţ, VIII, 6, 8 Danaos,
Aavaiţ,
V, 2, 4; VII, 7, 1 ; VIII, 6, 9 şi 10 Dantheleţi,
Aav&7)XYJTai,
populaţie de lîngă muntele Haemus, VII, 5, 12
Danubius, Aavoutoţ,
vezi Istru, VII, 3, 13;

Daorizi, Aaopi^ot,
populație de lîngă rîul Naron, VII, 5, 5
Daos, A&oț,
nume de sclav dac, VII, 3, 12
Daphia, Aațvta,
Diana, VIII, 3, 12
Daphnus, A«<pvouț,
oraș al Focidei, IX, 3, 1 ; IX, 3, 17; IX, 4, 1 ; IX, 4, 3 Dardani, AcepSivioi,
populație a Illvriei, VII, 5, 6; VII, 5, 7; VII, 5, 12; VII frg. 4; VIII, 8, 5
Dardanica, AapSotvtxrj,
regiune illyrică, VII, 5, 1 ; VII, 5, 7
Dardanos, AapSocvoț,
fratele lui Iason, VII, frg. 50; VIII, 3, 19
Darius, Aapsîoț,
VII, 3, 14 și 15 Dassareți, Aaa<rapr)Tioi,
neam illyr, VII, 5, 7; VII, 5, 12 Datis, Aâxtț,
persan, IX, 1, 22
Daton, AIXTOV,
oraș la golful Strymonic, VII, frg.'33; frg. 36.
Daulios, AauXioț,
tiranul Crisei, VI, 1, 15
Daulis(ida), Aau Xlc,
oraș al Focidei, VII, 7, 1 ; IX, IX, 3, 1 ; IX, 3, 13
Daunia, Aocuvta,
regiune a Italiei, VI, 3, 2; VI, 3, 9; locuitorii V, 1, 9; V, 4, 2 si 3; VI, 3, 7; VI, 3, 8; VI, 3, 11 Deceneu, Aexaiveoț,
preot get, VII, 3, 5; VII, 3, 11
Degmenos, Aeypisvoc,
epeu, VIII, 3, 33
Deianira, Ai]iâvstpa,
soția lui Heracles, VIII, 6, 23; X, 2, 5; X, 2, 19
Deioneus, Arjioveiic,
tatăl lui Kephalos, X, 2, 9 • X, 2, 14 Deiphontes, AT)iţp6vrv)ț,
cuceritor al Peloponesului- VIII, 8, 5 Dekeleia,
Asx^Xeia,
unul din cele 12 cetăți attice, IX, 1, 17; IX, 1, 20 Dekeleic, vezi Războiul dekeleic Delfi, AeXpoî,
V, 1,7; VI, 1,6; VI, 1, 15; VI, 2, 4; VII, 7, 10; IX, 3, 2 și 3 ; IX, 3, 7 si 8; IX, 3, 9 si 10; IX, 3, 12 și 15; X, 4, 19
Delion, A-f)Xtov,
orășel beoțian, IX, 2, 7 Delion,, A^Xiov,
oraș în I,aconia, VIII, 6, 1 Delos, AfjXoț,
insulă, VI, 2, 4 ; VIII, 6, 14 ; X, 2, 5; X, 5, 2 și 4
Delphinion, AsXţnvtov,
port al Beoției, IX, 2, 6
Demaratos, A^ipa-roț,
tiran în Corinth, V, 2, 2; VIII, 6, 20
Demetra, AT)U.-/JT»)P, VI, 2, 6; VII, frg. 50;, VIII, 3, 14 și 15; VIII, 6, 23; IX, 1, 9; IX, 1, 12; IX, 3, 7, IX, 4, 17; IX, 5, 14; X, 3, 10
Demetreion, ATJJXYJTPEÎOV,
templul Demetrei din Roma, VIII, 6, 23
Demetrias, AY)(JHJTPIA<;,
oraș al Magnesiei, IX, 4, 15; IX, 5; 15 ; IX, 5, 22
Demetrion, Ai)(i^-rptov,
templul Demetrei în Pyraeul Thessaliei Phthiotis, IX, 5, 14
Demetrios, Arjii^xpio?, tatăl regelui Philipp, VIII, 4, 8
Demetrios, Arjfi^Tptoc,
Phalereanul, IX, 1, 20; IX, 8, 20; Etolianul, X, 2, 4; Skep-sios, VII, 7, 10; VII frg. 35; VII,

frg. 57; VIII, 3, 6; VIII, 3, 15; VIII, 6, 15 ; IX, 5, 18; X, 2, 16; X, 3, 20; X, 3, 21; X, 5, 19
Demetrios, Poliorketul, A. 6 IIoXtopx^TT)<;, V, 3, 5 ; VIII, 6, 6 şi 25 ; IX, 5, 15 ; nepotul acestuia, VIII, 4, 8 ; Pharius, VII, 5, 5 ; VIII, 4, 8
Demos, Aîj(!.oţ, ia Ithaca, VII, 3, 6
Demosthenes, A7IHOO-&SVT)<;, VIII, 6, 14; IX, 3, 15; X, 1, 3; X, 3, 18
Derris, A£ppiţ, promontoriu în golful Toronic, VII, frg. 31; frg. 32
Derthona, Aepftwv, sau oraşul italic Dortona, V, 1,11 Deucalion,
AeuxaXlwv, fiul Pandorei, VIII, 7, 1 ; IX, 4, 2; IX, 5, 6; IX, 5, 23
Deucalion, AEUXOCXÎMV, insulă aproape de Plitliiotida, IX, 5, 14
Deudorix, AeuSApiS, sugambru, VII, 1, 4
Deuriopi, Asupio7tei;, locuitori ai Paeoniei, VII, 7, 8 ; VII, 7, 9
Deuriopos, Aeupîo7:oc, regiune a Macedoniei, VI, 7, 8 Dia,
Aia, divinitate, VIII, 6, 24 Dia,
Ata, insulă în Marea Cretei, X, 5, 1
Diagesbeeni, AictyT)ofieXc, neam al Sardiniei, V, 2, 7
Dialectele greceşti, (4), ionic, attic, doric, eolic, VIII, 1, 2
Dicaia, Atxaia, oraş al Traciei, VII, frg. 43; VII, frg. 46
Dicaiarchia, Aixotiapxta, oraş al Campaniei, V, 4, 5 şi 6; V, 4, 7; VI, 3, 11
Diete, A(XTT), loc în regiunea Skepsia, X, 3, 20 Diete,
AtxTTj, munte al Cretei, X, 3, 20 ; X, 4, 12
Dictynna, AIXTIJVV»), Britomartis, X, 4, 13
Dictynnaion, Atxruvvaiov, templu în Tityrul Kydoniei, X, 4, 12; X, 5, 1 Dictys, Alx-ruţ, X, 5, 10
Didyma, A£8u|*a, templul lui Apollon din IX, 3, 9
Didyme, AiBuu.1), insulă Liparică, VI, 2, 11
Didymoi, A18u[ioi, piscuri în Thessalia, IX, 5, 22
Dindvmene, Aw8ujj.TjVir), Rliea, X, 3, 12 ; X, 3, 15
Diochares, Aioxap?)?, poarta lui la Atena, IX, 1, 19
Diodotos, AioSoToţ, sculptor, IX, 1, 17
Diomedee, vezi Insulele Diomedee
Diomedes, AIOJX-TJST];, erou grec, V, 1, 8 şi 9 ; VI, 3, 9 ; VII, 7, 7 ; X, 3, 25 Diomedes, Aioy.rtSi\Q, rege al bistonilor, VII, frg. 43 Dion,
Au/», oraş în Athos, VII, frg. 33 şi 35; oraş al Macedoniei, VII, frg. 17 şi 18
Dion, Aitov, academicul, VI, 1, 4
Dione, AtwvY), VII, 7, 12
Dionysios, Aioviimoc, iunior, tiranul Syracuzei. VI, 1, 4; VI, 1, 6; VI, 1, 8
Dionysios Atoviiotoţ, senior, tiranul Syracuzei, V, 1, 4; V, 2, 8; V, 4, 2; VI, 1, 6; VI, 1, 10
Dionysos, AIĀVUOOI;, VII, 3, 6 ; VIII, 5, 1 ; VIII, 6, 23; X, 3, 13; X, 3, 17; cultul

lui Dionysos, Aiovumay.x, X, 3, 14 Diophantos,
Ai&povroţ,
locotenent al lui Mithridates, Eupator, VII, 3, 17; VII, 5, 7 Dios,
Atoţ,
tatăl lui Boiotos, VI, 2, 15
Dioscuri, AttSaxoupot,
VI, 1, 10; VIII, 5, 3;- IX, 1, 17
Dirke, AîpxY),
izvor, la Theba, VIII, 7, 5; IX, 2, 24
Doberos, AofJvjpoţ, munte,
VII, frg. 36
Dodona, AG>8OWY),
oraş cu oracol în Bpir, VI, 1, 5; VI, 6, 5; VII, 7, 5; VII, 7, 9 şi 10; VII, 7, 10 şi 11; VII, frg. 1; frg. 2; frg. 3 ; IX, 2, 4 ; IX, 5, 20
Dodonianul (Zeus), AcoScovaîoţ,
V, 2, 4 ; VII, 7, 10; stejarul,
VII, frg. 2
Dolrimia, Aoxi[«a,
sat al Frigiei, IX, 5, 16 (în mss., textul Deucallia)
Doliche, vezi Dulichion
Dolopi, AoXoiceţ,
IX, 5, 5; IX, 5, 8; IX, 5,11 si 12; IX, 5, 17; IX, 5, 19; X, 2, 1 ; dolopic, IX, 5, 5 ; Dolopia,
IX, 5, 7
Doric, Awpsţ,
dialect, VIII, 1, 2; VIII, 6, 13; Awpixoţ, IX, 3, 1 ; X, 4, 6
Dorida, Aupîţ parte a Thessaliei, IX, 5, 17 ;
X, 4, 6
Dorieni, Aeopteîţ,
VI, 2, 2; VI, 2, 4; VIII, 1,2; VIII, 7, 1 ; IX, 4, 10; X, 5, 22; X, 4, 6; X, 4, 15
Dorion, Aeiptov,
oraş în Messenia, VIII, 3, 6; VIII, 3, 24 Doriscos,
Aoptoxoţ,
oraş trac, VII, frg. 47
Doros, AăpoQ,
fiul lui Hellen, VIII, 7, 1
Dorylaos, Aop6Xaoţ,
prietenul Ivii Mithridates Euergetul, X, 4, 10; iunior, X, 4, 10 Dotion,
ACOTIOV,
cîmp în Perrhaibia, IX, 5, 22
Drabescos, Apa(3îjaxo<;,
oraş în golful Strymon, VII, frg.'34 Drabos,
Apâ^oţ,
oraş în Chersonesul Tracic, VII, frg. 51 Dracon,
Apâxcov,
un tovarăş de-al lui Odysseus, VI, I, 1
Dravus, Apâ(3oţ, Drava, VII, 5, 2
Drepanon, Apsreavov,
acelaşi cu Rhion, promontoriu al Achaiei, VIII, 2, 3
Drilon, Ap£X«v,
rîu al Illyriei, VII, 5, 7
Drion, Aplov,
colină în Daunia, VI, 3, 9
Dromichaetes, Apopuxa'TJ]?,
VII, 3, 8; VII, 3, 14
Druentia, Apouevclaţ,,
rîu al Galliei, V, 1, 11 Drusus Germanicus, Apouaoq, VII, 1, 3; fiul lui Tiberius, VI, 4, 2
Drymas, Apii(xaţ,
nume „barbar", VII, 7, 1
Drymos, Apup^ţ,
loc în Eubeea, X, 1, 4
Dryopi, Apiio-reeţ,
în Pelopones, VII, 7, 1 ; VIII, 6, 13; IX, 5, 10; regiunea Dryopida, IX, 5, 10
Dryopicon, Apoorctxov,
munte, aceiaşi cu Typbrestos, IX, 5, 9 Dryopis şi Dryopida,
Apuoniq,
în Oitala, IX, 5, 10
Dryops, ApiioiJ), VIII, 6, 13
Dulichion, Ao'jXf./iov, insulă, una din Echinade, VIII,

2, 2; VIII, 3, 8; X, 2, 10; X, 2, 14; X, 2, 19
Dumbrava Herei Argeiene, T6 "Hpa? 'Apyetaţ âXaoţ, la veneți, V, 1, 9 Duria,
AoupCaţ, maior, V, 1, 11; minor, rîuri în Alpi, V, 1, 11
Dyeşti, A uşurat, neam illyr, VII, 7, 8
Dyine, Aiifir], oraş achaic, VIII, 3, 4; VIII, 3, 8; VIII, 3, 9 si 10; VIII 3, U şi 17; VIII, 7, 1; VIII, 7, 4; VIII, 7, 5; X, 2, 1 ; regiu nea Dymaia, VIII, 3,11; lo cuitorii, VIII, 3, 10
Dyras, AiSpaţ, rîu cu vărsarea în golfulMaliac, IX, 4, 14 Dyrrachiurn, vezi
Epiclamnos Dyspontion, AUOTIĂVTIOV, oraş al Pisatidei, VIII, 3, 32

Echedoros, 'E'/sSapoţ, rîu al Macedoniei, VII, frg. 21
Echciai, 'Bx£'.*£, localitate în Laconia, VIII, 4, 4 Echimade, 'ExivâSeţ, insule, VIII, 3, 26; X, 2, 10 şi 14; X, 2, 19; X, 2, 21 Echinos, 'Exîvoţ, oraş în Phthiotida, IX, 5, 10; IX, 5, 13; IX, 5,22
Edessa, "ESscrOTe, oraş al Macedoniei, VII, 7, 4 ; X, 1, 15
Erîoni, 'HSwvoi, neam al Macedoniei, VII, frg. 11 ; al Tliraciei, VII, frg. 11; VII, frg. 36; X, 3, 16
Eres, "EtţeooQ, VIII, 7, 5; IX, 5, 19
Egee, vezi Marea Egee
Egeria, 'Inepta, divinitate şi izvor în Latium, V, 3, 12
Egesta, vezi Aegesta Siciliei Egen,
Aiyeuţ, fiul lui Pandion, IX, 1, 6 Egina,
AÎYiva, insulă în marea Myrtului, VIII, 6, 4; VIII, 6, 14 şi 16; VIII, 6 17; IX, 5, 9
Egina, Aîyiva, oraş în Epidauria, VIII, 6, 16 Egipt,
AÎYDJTToţ, VII, 7, 1 ; IX, 2, 2; X, 4, 3; X, 4, 5 ; X, 4, 19
Egnatia, 'JŞ-ţvanla, oraş al Apuliei, VI, 3, 7 ; VI, 3,8
Egnatia, vezi Calea Egnatia Eidomene, EtSojisvv), oraş al Macedoniei, VII, frg. 36; VIII, 8, 5
Eileithyia, ElXsi&uîa, cinstită în Creta, X, 4, 8; în Etruria, V, 2, 8
Eilesion, EIXECTSOV, loc în Beoţia, IX, 2, 17
Eiones, 'H'Eovsţ, sat în Argolida, VIII, 6, 10; VIII, 6. 13
Ela, THXa, veziVelia
Elaius, 'EXaiouţ, oraş al Thraciei, VII frg. 52, frg. 55; frg. 56
Elaphia, 'EXaşta, epitet al Artemidei, în EMa, VIII, 3, 12 Elara,
"EXapa, mama lui Tityos, IX, 3, 14 Elarion,
'EXâptov, peşteră a Eubeii, IX, 3, 14 Elateia,
'EXixstx, oraş al Focidei, IX, 2, 19; IX, 3, 2; IX, 3, 15 si 16; IX, 4, 3
Elatria, 'EXdnrpia, oraş al cassiopeilor, VII, 7, 5
Ele "EXT). vezi Elea
Elea, 'EXstx, colonie greacă în Magna Grae-cia, VI, 1, 1 şi regiunea Eleati-da, VI, 1,1; vezi si Velia

Eleaci, 'HXeaxot,
filozofi, IX, 1, 8 Electride,
'HXe>arpt8eţ,
insule, V, 1, 9
Elees, 'EX^nj?
rîu al Lucaniei, VI, 1, 1 Eleia,
'Uleia,
regiune a Peloponesului, VIII, 2, 2; VIII, 3, 1-VIII, 3, 33 Eleieni,
'HXeîoi,
VII, 7, 10; VIII, 1, 2; VIII, 2, 2; VIII, 3, 2; VIII, 3, 3; VIII, 3, 8; VIII, 3, 9; VIII, 3, 10; VIII, 3, 30; VIII, 3, 33 ; X, 3, 2 şi 3
Elena, 'EXibv),
fiica lui Tyndareos, IX, 1, 17; IX, 2, 22
Eleni, "EXXijve?,
V, 1, 6; VI, 1, 2; VI, 2, 2; VII, 7, 1 ; VIII, 6, 6; VIII, 6, 9; la Homer aceiaşi cu mirmidonii, VIII, 6, 6
Eleon, 'EXeciv,
orăşel în Parnass, IX, 5, 18
Eleusis, 'EXeuotţ,
localitate a Atticei, IX, 1, 6; IX, 1, 9; IX, 1, 12; IX, 1, 20
Eleusis, 'EXeuaiţ,
oraş al Beoţiei, IX, 2, 18
Eleussa, "EXeocrcra,
insulă IX, 1, 21 Eleutherai,
'EXeu&epat,
oraş al Atticei sau al Beoţiei, VIII, 6, 16; IX, 2, 31
Eleutheria, 'EXeuWpioc,
concursuri gimnice la Plateia, IX, 2, 31
Bleutherolaconi, 'EXeu&poXdcxcovei;, VIII, 5, 5
Elida, ^{T}HXi?,
regiune a Peloponesului, VIII, 3, 1 şi 2; VIII, 3, 3; VIII, 3, 7 ; VIII, 3, 8 şi 10 ; VIII, 3, 17 ; VIII, 3, 30 şi 32; VIII, 3, 33; VIII, 5, 6; VIII, 8, 5 ;IX, 3, 12; X, 2, 10; X, 2, 14; X, 3, 2. Vezi şi Eleia.
Elimeia, 'BXtfieia,
regiune în Epir sau în Macedonia, VII, 7, 8 Elimioţi, 'EXiiuaJxai,
neam epirot, IX, 5, 11
Elipeus, vezi Enipeus, Elis,
^{T}HXi<;,
oraş în Elida, VIII, 3, 2 si 3; VIII, 3, 10; VIII, 3, 15 ; VIII, 5, 6 Elis Coile, KOIXTJ
^{T}HXt?,
VIII, 3, 2-3 Elison sau Elisa,
'EXtcoiv r,
"EXtca,
rîu la hotarul dintre Elida şi Pisatida, VIII, 3, 4 Elixos,
"EXi^oţ,
rîu, X, 5, 6
El(l)ada, 'EXXiţ,
VII, 7, 1 ; VII, frg. 9; VIII, 1, 2 şi 3 ; IX, 1, 1
Ellenis, 'EXXyiviţ,
oraş în Italia, V, 1, 7
EUopia, 'EXXorcta,
oraş al Eubeei, X, 1, 3 ; X, 1,4; X, 1, 5; nume al Eubeei, X, 1, 3
EUops, "EXoiJi,
fiul lui Ion, X, 1, 3
Elone, 'HXCOVT),
oraş al Thessaliei, IX, 5, 19
Emathia, 'H(*a&{oc,
numele Macedoniei, VII, frg. 11 ; oraş al ei omonim, VII, frg. 11 '
Empedocles, 'E|X7te8oxXîj<;,
VI, 2, 8; VI, 2, 10; VIII, 5,3
Emporion, 'E[X7t6ptov,
staţiune navală a Medmei, VI, 1, 5; a oraşului Segeste, VI, 2,1 Enchelei,
'EYxeX£ai,
populaţie a Epirului, VII, 7, 8
Endymion, 'Ev8u|itoiv,
tatăl lui Aitolos, X, 3, 2 Eneţi,
'Evexot,
V, 1, 4; V, 1, 5; V, 1, 8; vezi şi veneţi

Eniconiai, 'Evixovicu,
oraş corsican, V, 2, 7
Enipeus, 'Evi7teic,
rîu al Pisatidei, VIII, 3, 32, şi al Thessaliei, VIII, 3, 32; iX, 5, 6
Enispe, 'EvIOTCT,,
oraş în Arcadia, VIII, 8, 2 Enna,
"Evva,
oraş în Sicilia, VI, 2, 6 şi 7 Ennea Hodoi,
'Evv&x 'O Soi, oraş al Macedoniei,
VII, frg. 35 ' Ennius, "Evvioţ,
poetul roman, VI, 3, 5
Enope, 'Ev67i7),
oraş în Messenia, VIII, 4, 1; VIII, 4, 5
Eol, AîoXoţ,
stăpînul insulelor Lipari, zise si ale lui Eol, VI, 2, 10 şi 11 ; ix, 5, 18
Eol, AîoXoţ,
piesa lui Euripide, VIII, 3, 32 Eolida,
AtoXlţ,
VIII, 1, 2; X, I, 5
Eolieni, AloXeîţ,
V, 2, 4; X, 2, 6; X, 3, 4; Aeolica, AtoXix^, IX, 2, 5
Eordi, 'EopSot,
populaţie a Macedoniei pe via Egnatia, VII, 7, 4
Epacria, 'E7taxptce,
localitate a Atticei, IX, 1, 20
Epaminondas, 'E7ta(iEtv<iv8aţ, VIII, 8, 2 ; IX, 2, 2; IX, 2, 39
Epaphos, "Ercaipoţ, fiul Iui Io, X, 1, 3
Epei, 'Erceioi,
populaţie în Triphylia, VIII, 3, 3; VIII, 3, 4; VIII, 3, 5; VIII, 3, 8; VIII, 3, 9; VIII, 3, 28; VIII, 3, 33; IX, 3, 12; X, 2, 14; X, 2, 19; X, 3, 2
Epeios, 'E7tei6ţ,
şeful fccidienilor, VI, 1, 14; IX, 3, 14
Ephoros, "E<popoq,
istoriograful, V, 2, 4 ; V, 4, 5 ; VI, 1, 7 şi 8; VI, 1, 12; VI, 1 15; VI, 2, 1 ; VI, 2, 2; VI, 3, 3; VII, 2, 1 ; VII, 3, 9 ; VII, 3, 15; VII, 7, 7; VIII, 1, 1 ; VIII, 1, 3; VIII, 3, 33; VIII, 4, 7 ; VIII, 5, 4; VIII, 6, 14; VIII, 6, 16; VIII, 8, 5; IX, 2, 2; IX, 2, 4; IX, 3, 11 şi 12; IX, 4, 7; X, 2, 9; X, 2, 25 şi 26; X, 3, 3; X, 3, 5 ;X, 4, 8 şi 9; X, 4, 15-22
Ephyra, "Etpupa,
vechi nume al Corynthului, VIII, 3, 5 ; oraş al Elidei, VII, 7, 10 ; VIII, 3, 5 ; sat în Etolia
VIII, 3, 5; oraş al Epirului menţionat în VII, 7, 5; VII, 7, 10; VIII, 3, 5; IX, 5, 23 ; oraş, acelaşi cu Crannon, VIII, 3,' 5; IX, 5, 21; Thesprotica, devenită Kichyros, VII, 7, 5 ; VIII, 3, 5 ; locuitorii, IX, 5, 21
Ephyrieni, "E<popoi,
VII, frg. 14; frg. 16; VIII, 3, 5; IX, 5, 21
Epicharm, 'ETUX'W^{0}?.
poet, VIII, 5, 3 Epicnemidieni,
vezi Locrieni Epictetos, vezi Etolia
Epidamnos, 'ErctSativo?,
Dyrrachium, VI, 3, 8; VII, 5, 8; VII, 7, 7 ; VII, 7, 8; VIII, 3, 32 Epidaur,
'ETuSaupoţ,
oraş în Argolida, VIII, 6, 10; VIII, 6, 11 ; VIII, 6, 14 şi 15 ; VIII, 6, 16; VIII, 6, 21;VHI, 8, 1
Epidauros Limera, 'E. Ai^pâ,
oraş al Lacomei, VIII, 6, 1
Epigonii, 'ETCIYWMO',
VII, 7, 7 ; IX, 2, 3 ; IX, 2, 32 şi 36 Epimenides,
'EiufieviSTi?,
X, 4, 14

Epir, "Hresipoţ,
VII, 7, 5 ; VII, 7, 9; la Hoiner, X, 2, 10; X, 2, 24; epirotic, 'HTteip&mxoţ, V, 2, 4 ; VII, 7, 1 ; VII, frg. 47; epiroţi, 'HresipăTM, VII, 7, 3; VII, 7, 8; VII, frg. 11 ; IX, 5, II

Epitalion, "EmtâXiov,
oraş în Triphvlia, VIII, 3, 12; VIII, 3, 24 Epizephyrieni, vezi Locrieni Eporneus, 'E-transiSţ,
munte în Pithecusse, V, 4, 9

Epopeus, vezi Epomeus, Epopis,

'~BnS>mq,
colină a Italiei, VI, 1, 7; vezi şi Esopis, Erana,

"Epava,
oraş al Messeniei, VIII, 3, 23; VIII, 4, 6

Erasinos, 'Epaaîvo;,
rîu din Arcadia, VIII, 6, 8; rîu al Argolidei, VI, 2, 9 ; VIII, 6, 8; VIII, 8, 4; rîu al Atticei, VIII, 6, 8; rîu în Eretria, VIII, 6, 8

Erasistratos, 'EpamcnrpaToş, medic din Keos, X, 5, 6

Eratosthenes, 'EpaToa&svrjţ, V, 2, 6; VII, 3, 6; VII, 7, 3, VII, 5, 9; VIII, 7, 2; VIII, 8, 4

Eratyra, 'Epitupa,
regiune vecină cu EHmaia, VII, 7, 8

Erechtheus, 'Mptx^'k, VIII, 7, 1

Eretria, 'EpsTpia,
sat al Atticei, X, 1, 3; X, 1, 10; locuitorii, X, 1, 3; oraşul eretrian, X, 1, 10 ; oraşul vechi al Eubeei, X, 1, 10; oraşul nou al Eubeei, IX, 2, 6; X, 1, 3; X, 1, 8; X, 1, 10 si 11; locuitorii, IX, 1, 8; 'iX, 2, 10; X, 1, 3; X, 1, 10; X, 1, 11; oraş al Thessaliei, IX, 5, 10; X, 1,10

Eretrieus, 'Eperptstii;,
şeful colonilor din Makistos în Eubeea, X, 1, 10

Eretum, 'Hprjr^v,
oraş sabin, V, 3, 1 ; V, 3, 11

Erginos, 'Epyîvo?, acelaşi cu Eîigon, 'EprfMM, rîu thrac, VII, frg. 48; IX, 2, 40

Erginos, 'Epyîvoţ,
tiran îti Orcliomenos, IX, 2, 40 Ericodes, vezi Ericussa

Ericussa, 'Mpixouaax,
una din insulele Wparice, VI, 2, 11

Eridan, 'HpiSav6?,
izvor aproape de Iyyceul din Atena, IX, 1, 19 ; rîu fictiv presupus în cîmpia Padului, V, 1, 9

Erigon, 'Bptyuv,
rîu al Macedoniei, VII, 7, 8; VII, 7, 9; VII, frg. 12; frg. 20; frg. 22; frg. 23; rîu al Thraciei, VII, frg. 49

Erineos, 'Eptvsiţ,
oraş al Phthiotidei, IX, 5, 10

Erineos, 'Epivsiţ,
oraş al tetrapolisului doric, VIII, 5, 10; IX, 4, 10,

Eros, "Epcoţ,
al lui Praxiteles, la Tanagra, IX, 2, 25

Erymanthos, 'EpiVav9-o;,
rîu al Arcadiei, VIII, 3, 12; VIII, 3, 32 Erymnai,

'Epupivai,
oraş al .\lagnesiei, IX, 5, 22

Erysiehei, 'Epoaixaîoi,
în Acarnania, X, 2, 22

Erytheia, 'EpiS&eix,
insulă aproape de Gibraltar, VI, 2, 3

Erythrai, 'Epuftpai,
oraş al Beoţiei, IX, 2, 12; IX, 2, 24; oraş alloniei, IX, 2, 12

Eryx, "Epuţ,
oraş si colină a Siciliei, VI, 1, 3; VI, 2, 5; VI, 2, 7 Eshil,
Alax<iXoţ,
poet tragic atenian, V, 2, 4; VI, 1, 6; VII, 3, 7 ; VIII, 3, 8; VIII, 7, 5; IX, 1, 9; X, 3, 16
Eshine, AEaxtvrjţ,
orator atenian, X, 3, 18 Esopis,
'Eafimţ,
colină la locrienii epizephyrieni, VI, 1, 7 Esquilin, cîmp al Romei, V, 3, 9 Esquilină, 'HcxuXtvi),
poartă a Romei, V, 3, 9
Esquilinus, 'HoxuXîvov,
colina a Romei, V, 3, 7
Eteocles, 'EreoxX^ţ,
rege în Orchomenos, IX, 2, 40
Eteocreţi, 'ETe6xpr)Teţ,
populaţie a Cretei, V, 2, 4; X, 4, 6; X, 4, 12
Eteonos, 'ETewv6ţ,
apoi Scarphe, oraş în Beoţia, VII, 3, 6; IX, 2, 24
Etna, AÎTV7),
vulcanul, V, 4, 8; VI, 2, 3 ; VI, 2, 6 şi 8
Etolia, AÎTuXEţ. V, 1, 9; AiraXia, VII, 7, 1 şi 7; VII, frg. 6; VIII 3, 2; VIII, 3, 5; VIII, 3, 33; X, 2, 4; X, 2, 21 si 22; X, 3, 2 ; X, 3, 3 ; X, 3, 4; X, 3, 6; Etolia Epictetă, X, 2, 3; X, 2,22
Etolieni, Aî-ruXoi,
VI, 1, 5; VII.7, 2; VIII, 2, 3; VIII, 3, 30; VIII, 3, 33; VIII, 8, 1; IX, 3, 1; IX, 3, 12; IX, 4, 11 ; X, 2, 3; X, 2, 5 şi 6; X, 2, 23; X, 3, 2; X, 3, 3; X, 3, 4; X, 3, 6
Etruria, Tup^Tjvia,
V, 2, 1 ; V, 2, 2; V, 2, 5 ; V, 2, 9 ; V, 3, 7; VIII, 6, 20 Etrusci, Tu£pn)Vot,
V, 1, 7; V, 1, 10; V, 2, 1 ; V, 2, 3; V, 2, 5 si 6; V, 2, 7 şi 9 ; V, 3, 5; V, 4, 2; V, 4,3; VI, 1, 13; VI, 2, 2 ; VI, 2, 10; X, 4, 9 Euaimon,
Euocîpiwv,
fratele lui Amyntor şi tatăl lui Eurypylos, IX, 5, 18
Euandros, EuavSpoţ,
arcadian, V, 3, 3
Euantlies, Etjav&r)<;,
şeful colonilor locrieni epizephyrieni, VI, 1, 7
Eubeea, Eiifioux,
colină în Argolida, X, 1, 15
Eubeea, Efj(3oia,
eroina eponimă a insulei, X, 1, 3
Eubeea, E8|3ota,
insulă, IX, 3, 14; X, 1, 1 şi 2; X, 1, 3; X, 1, 8; X, 1,9; X, 1, 15; locuitorii, X, 1, 13; X, 1, 14; X, 3, 6; oraş în Eubeea, X, 1, 9; loc în Kor-kyra, X, 1,15; loc în Lemnos, X, 1, 15; oraş al Macedoniei, X, 1, 15; oraş al Siciliei, VI, 2, 6; X, 1, 15
Euclid, EOXXEÎST)?,
Socraticul, IX, 1, 8
Eudeielos, EiSsUXoţ,
alt nume al oraşului Aspledon, IX, 2, 41 Eudoxos,
EuSoţoţ,
din Cnidos, VII, frg. 51; IX, 1, 1 ; IX, 2,35; X, 3, 5 ; X, 4, 2
Euemeros, Eu^fiepoc,
din Messene, VII, 3, 6
Euenos, Eii^voi;,
rîu al Etoliei, VII, 7, 8; VIII, 2, 3 ; X, 2, 5 ; X, 2, 21
Eumelos, Efi(/.T)Xoţ,
IX, 5, 15 ; IX, 5, 18; IX, 5, 21 şi 22 Eumolpos,
ESjioXTCoţ,
thrac, VII, 7, 1 ; VIII, 7, 1 ; X, 3, 17
Eunomia, E6vo(iîa,
elegia lui Tirtaios, VIII 4, 10
Eunomos, E8VO(JI.O<;,
citared din Locrida, VI, 1, 9

Eunus, Efivooţ,
şeful sclavilor răsculaţi, VI, 2, 6 Euonymos, Eiit&vufioţ,
una din insulele Eiparice, VI, 3, 11
Eupalion, E6?râXiov,
oraş al locrienilor ozoli, IX, 4, 8; X, 2, 3
Eupatorion, EumxTopiov
fortăreaţă în regiunea oraşului Kerson, VII, 5, 7
Euphorion, Eîxpopfoiv,
poet din Chalkis, VIII 5, 3; poet din Orneai, VIII, 6, 24 Euripide, E'ipreî8y]ţ,
poetul tragic, V, 2, 4; VIII, 3, 31 şi 32 ; VIII, 5, 6; VIII, 6, 9 ; VIII, 6, 19 ; VIII, 6, 21 ; IX, 2, 40; X, 3, 13 Euripul Calcidic, Eopreoi; 6 XaXxiSixoţ,
IX, 2, 2 ; IX, 2, 8; IX, 5, 22; X, 1, 2
Europa, EUP<!>TCT],
VII, 1, 1 ; VII, 3, 2; VII, 3, 9; VII, 6, 1 ; VIII, 1, 1
Europos, Eopomoţ,
oraş al Epirului, VII, 7, 9; rîu în Thessalia, VII, frg. 14 şi frg. 15; IX, 5, 19
Eurotas, EupeiTaţ,
rîu al Laconiei, VI, 2, 9; VIII, 3, 12; VIII, 5, 2
Eurycles, EOpuxXrjţ,
şef lacedemonian, VIII, 5, 1 ; VIII, 5, 5
Eurydice, Eupuăîxi),
mama lui Philipp al lui Amyn-tas, VII, 7, 8
Eurykydeion, EupuxuSeiov,
dumbravă pe ţărmul Triphy-liei, VIII, 3, 19'
Eurylochos, EupiiXoxoţ,
thessalian, a distrus Crisa, IX, 3, 4; IX, 3, 10; cel care a alungat şarpele kychrid din Salamina, IX, 1, 9
Eurymedon, E6pufteSii>v, VIII, 4, 2
Eurypon, Euporccov,
strămoşul eurypontizilor, VIII, 5, 5
Eurypylos, EupurcuXoţ,
fiul lui Euaimon din Thessalia, IX, 5, 7; IX, 5, 10; IX, 5, 14; IX, 5, 18
Eurysthenes, Eupua8i£vY)<;,
cu Procles, întemeietorul statului spartan, VIII, 5, 4 ; VIII 5, 5 ; VIII, 8, 5
Eurystheus, Eupua&eiiţ, VIII, 6, 19
Eurytani, EupuTăveţ,
neam etolian, X, 1, 10; X, 2, 5; X, 3, 6
Eurytos, Eupuroţ,
din Oichalia, VIII, 3, 6
Euthymos, Eu*u(ioţ,
pugilist, VI, 1, 5
Eutresis, EuTpujoţţ,
sat al thespienilor, IX, 2, 28
Euxin, vezi Pontul Euxin,
Euxynthetos, EuţuvO-e-roţ, cretan, X, 4, 12

Fabius Maximus, MiŞijxot; <î>x$ioq, VI, 3, 1 Fabius Pictor,
<J>a(3ioţ,
V, 3, 1 Fabrateria,
Oa^pa-repta,
oraş în Laţium, V, 3, 9 Falerii şi
Falisci, (paXepioi şi <I>âXi<jxov,
oraş al Etruriei, V, 2, 9
Falernum, <I>(iXspvov,
vin de..., în Campania, V, 4, 3 Fanum Fortunae, TO tspov -vrfi

loc în Umbria, V, 2, 10
Faustulus, <t>auuTuXoţ,
văcarul, V, 3, 2
Faventia, Oaouevaa,
oraş în Gallia Cispadană, V, 1, 11

Fenicienii, $otvixes,
VII, 7, 1 ; IX, 2, 3
Ferentiimm, $sp£vxîvov,
oraş al Etruriei, V, 2, 9
Ferentinum, <J>epevTi.vov,
oraş în Latium, V, 3, 9 Feronia,
©spwvîoc,
oraş al Etruriei, V, 2, 9
Festi, €>YJa-roi,
loc la hotarul ogorului roman,
V, 3, 2 Fidenae,
cDiSîjvat,
oraş sabin, V, 2, 9; V, 3, 2 Fidias,
(Detăţaţ,
atenianul, VIII, 3, 30; VIII,
6, 10; IX, 1, 16 Firmum Picenum,
<I>tp(j.ov ILx7)v6v,
V, 4, 2 Flaminia, via,
<J>Xa(xivîa 686ţ,
V, 1, 11
Flaminius C, K. ©Xajiivioţ,
consul roman, V, 1, 11 ; V, 2,
9 Flaminius T., Ti-oţ <DXa|x£vioc;,
pretor al Siciliei, VI, 2, 11
Foceea, (ptixaia,
oraş al Ioniei, VI, 1, 1, Focidian,
vezi Războiul focidian Focidieni,
<D<oxeîi;,
VI, 1, 14; IX, 2, 5; IX, 3,
8; IX, 3, 15
Formiae, <Sop(jiioa,
oraş în Latium, V, 3, 6 Fortunae
fanum, TO ispov T7)<;

oraş al Umbriei, V, 2, 10 Forul iui
Vulcan, 'H^aîaTou âyopâ, aproape de
Puteoli, în Italia, V, 4, 6
Forulj, <D6pouXo(.,
sat sabin, V, 3, 1 Forum Cornelium,
<t>6pov Kopvrj-
Xiov, -.-
oraş în Gallia Cispadană, V, 1,
11
Forum Flaminium, <t>opov
OXajuviov,
oraş al Umbriei, V, 2, 10
Forum Sempronii, 06pov £s(i-
TCpOJVIOV,
oraş al Umbriei, V, 2, 10
Fregellae <3>peYsXXai,
oraş apoi sat în Latium, V 3
10 Fregenae,
Q>psyt)\m,
oraş pe ţărmul etrusc, V, 2, 8
Frentani, <Dpev-avoî,
neam samnit, V, 4, 2; VI, 3,
8; VI, 3, 11
Frigia, (ppuy'a.
VI, 2, 4 ; VII, 7, 1 ; X, 3, 18 ;
X, 3, 19
Frigieni, Cppiiyeţ,
VII, 3, 2; VII, frg. 25; VII,
frg. 38; X, 3, 12 şi 13 ; X, 3,
15 şi 16
Frusino, cppouctvcov, oraş în
Latium, V, 3, 9
Fucinus, «Douxtvoc, lac, V, 3, 13
Ftmdanum, vin, <touv$av6q, V,
3, 6
pmidi, OouvSoi,
oraş în Latium, V, 3, 6 .

Gabii, Tipiot,
oraş în Latium, V, 3, 10 şi 11
Gabreta, ra(3pYJxa,
pădure a suebilor, VII, 1, 5 Gaezaţi,
Taiţ&zoa,
V, 1, 6; V, 1, 10
Gaius, vezi Scipio
Galabri, TaXâ^ptot,
neam dardanic, VII, 5, 7
Galactofagi, Ta.y.ay.Tor^ayoi,
sciţi nomazi la Homer, VII, 3,
2; VII, 3, 7; VII, 3, 9; VII, 4
6 Galaţi, vezi
Celţi
Galepsos, TaX^i?,
oraş al Macedoniei, VII, frg.
33; VII, frg. 35; VII, frg. 41 Galii
sau Celţi, TaXaTai, KEXTOI,
KsXTIXOî,
V, 1, 1, şi 2; V, 1, 4; V, 1, 6
şi 7; V, 1, 12; VI, 4, 2; VII,

Transpad^' ^ Ospadanâ
Umaria, naria Galii-

Garescos r '^

Organon v/' VI 3 PY«vov,

toanul Siciliei x 9 *
ua, r^vo«
«•» al Italia
- 10 si n ' >'. 3; v
goi,'r
vezi Sciții 4 .' Gephyra & ***»*«

Ceranios, 1^ ' ^a, Tep^,

curtezană din TI,« • •
25 espiai, Ix, 2

Port în Bpir, VII, 7 Gaaeus, Carlm
-p - 'V, 1, s' «P3«v,
Golful Arabracic ' >.
W*Xix4(;

4; vii 3 T' ' VII, 2
VII, 1, i-VÎ?, locuitorii,' VII, 3,
13 ;VII, 2, 4; Germanice, popoare
VTT , Germanica /£* ', V' ~ 4

on, IY ' riu al

VII, 1,3; VII 3 , •
3, 4 • VTr Q c ' ?' 2; vil

17 ' -U. 3, 14; vii, 3

Glaucopion, T,
Glaucos, rx«0xo Glatof
«, 2,

Glaucos Potnieus n, '
IX, 2 24 «**vi«6ț rx
Gleehon,' rx
Pe Kep Glissas,

Glycera, Tl^j
ykys, rxuxic

Golful Argolic A -A

Golful Crisaic, Kpicjaîoţ xoXrcoţ, VI, 1, 7; VII, frg. 13; VIII, 1, 2; VIII, 2, 3; VIII, 6, 21; IX, 2, 2; IX, 2, 14, 25 si 26; IX, 3, 3
Golful Corinthiac, Kopivftiaxoţ VII, 7, 4 si 5; VIII, 1,1; VIII, 1, 3 - VIII, 2, 3; VIII, 6, 22; X, 2, 1
Golful Hermionic, 'Ep;*iovi)c6<; VIII, 2, 2; VIII, 6, 1 şi 3; VIII, 6, 22 Golful Ionic, 'Uvi.01; x6Xno<;, golf şi mare, VII, 5, 8 şi 9 Golful Napetin, NaTrTj-ruioc xo'A-oc, acelaşi cu Hipponiates, VI, 1, 4
Golful Pagasitic, Iia-famTi^i; x<SXjroţ, VII, frg. 32; IX, 5, 15
Golful Rhizonic, 'PtEovixdţ xiXTtoţ, VII, 5, 3; VII, 5, 8 Golful Salaminiac, SaXajiiviaxis J^XTTOţ, VIII, 2, 2
Golful Saronic, Sotpwvixoţ xoXreoţ, VIII, 2, 2; VIII, 6, 4; VIII, 6, 22
Golful Singitic, 2ifytTtX(5<; xi5Xîtoţ, al Traciei, VII frg. 31; frg. 32 Gonnos, rVWvoc, oraş perrhaib la poalele Olympului, IX, 5, 19 Gonoessa, Tovosoau, oraş al lui Agamemnon, la Homer, VIII, 6, 19 Gorgone, Topyâveţ, reşedinţa lor, VII, 3, 6; uciderea lor, VIII, 6, 21 Gorgos, r<Spyoţ, fiul lui Kypselos, VII, 7, 6; X, 2, 8
Gortyna, I\5pTuva, celebru oraş al Cretei, X, 4, 7 X,'4, 12 şi 13; X, 4, 14 regiunea, Gortynia, X, 4, 7 locuitorii, X, 4, 10 si 11 ; X 4, 14
Gortynion, Topr^tov oraş al Paeoniei, VII, frg. 4 VH, ^agna> MeV*x,> 'E?x^
Grăia, Tpafa, loc^al Beoţiei lîngă Oropos, IX,
Graţiile, Xip$rEţ, templul lor, IX, 2 40
Gravisci, rPIOWaXOi,' °raş pe ţărmul Etruriei, V, 2,
Grec, Tpaixdţ, V, 1 9
Grumentum, Tpouu^^v, oraş al Imcaniei, VI 1 3
Gryllos, TpuXXoţ, tatăl lui Xenofon, IX 2 7 Gyaros, r^apoţ, g^a dia «sulele Ciclade, X,
Gyges, r^, ix, 3, 8 Gyrton, ÎTVwv Th essalia - Pe teritoriul mi Polyportes, IX, 5, 19 si 20- îl T%? Pelaš «icr Gyrtone,' frt' ii 22 ;ora? P°rrbaib, VII, %. 14 sl 16; IX, 5, 19; IX, 5 ^.locuitorii, VII, frg 14 s 16;ix, 5, 20, ix, 5, 21 *
Gythion, r^ov, ahă a lace demonie-rulor, VIII, 3, 12; VIII, 5, 2
Hades, "AiStjq •*. 15; IX, 2, 29
Hadylion, 'ASiiXtov munte în Focida, IX, 4 16
Haemus, Aîu.ov 12, VII, 6, 1; vil, 7 4- VII ffg- 10 şi frg. 36; IX, 5. 'J
Haimon, Aî^v, tatăl lui Oxylos, X 3
Haimonia, AE^ovia vechi nume al Thessaliei, IX

Halai, 'AXat,
sat al Atticei, IX, 2, 12; oraș al Beoției, IX, 2, 13; oraș al locrienilor opunți, IX, 4, 2; IX, 5, 8; Halai Aixomdes, IX, 1, 21 ; Halai Araphenides, în Attica, IX, 1, 22; X, 1, 6 Halex,
"AXvjl,
rîu în Bruttium, VI, 1, 9
Haliacmon, 'AXiâx-jicov,
rîu al Macedoniei, VII, frg. 5 ; frg. 12 ; frg. 14 ; frg. 20 ; frg. 22
Haliartia, 'AXtap-rfot,
IX, 2, 18; IX, 2, 33
Haliartis, 'AXiap-tî?,
același cu lacul Copais, IX, 2, 27 Haliartos,
'AXtopxoț,
oraș al Beoției, VII, 3, 6; IX, 2, 18; IX, 2, 26 si 27; IX, 2, 29 și 30, Halicarnas,
'AXtxapvaaaoț,
VIII, 6, 14 Halienii Aixonici,
Aî^oveiț
'AXaeîț, sat al Atticei, IX, 1, 21 Halieis,
'AXieîț,
oraș și regiune în Argolida, VIII, 6, 11 și 12.
Halikyrna, 'AXUupva,
localitate în Etolia, X, 2, 21
Halimusieni, 'AXifioilc-tot,
dem al Atticei, IX, 1, 21 Halius,
'AXsouț,
oraș pe țărmul I^ocridei, IX, 5, 8
Halonnesos, *AX6vv7)aoț,
insulă a Magnesiei cu oraș omonim, IX, 5, 16
Halos, "AXoț,
localitate pe țărmul i/ocridei, IX, 5, 8; oraș al Phthiotidei, IX, 5, 8; în stăpîiiirea lui Protesilaos, IX, 5, 5; IX, 5, 8; IX, 5,14
Halys, "AXuț,
rîu în Asia Mică, VII, 3, 6
Hamarion, 'Ajiâpiov,
dumbravă a lui Zeus, în. Achaia, VIII, 7, 3; VIII, 7, 5 Hamaxitia,
'A(ia£rrfa, X, 3, 21 Hamaxitos,
'AțLațiziț,
oraș în Troada, IX, 5, 19 ;
Hamaxoici, 'A(ia£otxoi,
sciți, VII, 2, 3; VII, 3, 6; VII, 3, 7 Hannibal,
'Avvîpaț,
V, 1, 11; V, 2, 9; V, 4,9 si 13; VI, 1, 5; VI, 3, 4 ; VI, 3, 11; VI, 4, 2
Harma, "Apu.a,
loc al Atticei, IX, 2, 11; sat al Beoției, în Tanagra, IX 2, 11 și 14
Harmonia, 'ApjAovia,
soția lui Cadmos, VII, 7, 8
Harpagos, "Apnavoț,
locotenent al lui Cyrus, VI, 1, 1 Harpina,
"Apittva,
oraș al Pisatidei, VIII, 3, 32
Harpii, 'Apitmcu, VII, 3, 9 Hebe, "H^,
zisă și Dia, VII, 6, 24
Hebros, "EPpoț,
rîu în Macedonia, VII, 7, 4 ; VII, frg. 9 si 10; VII, frg. 48 Și frg. 51 ; frg. 57
Heeataios, 'Erocraîoț,
din Milet, VI, 2, 4 ; VI, 3, 6 ; VII, 5, 8; VII, 7, 1 ; VIII, 3, 9 Hecate,
'Bxâx?),
X, 3, 10; X, 3, 20 Hecateros,
'BxaTepoț, X, 3, 19 Hecuba, 'Exâp?j,
'ExâgTjț ar^j.a,
castel al Thraciei, VII, frg. 55
Hedylion, 'HSiSXtov,
Hadylion, munte al Beoției IX, 3, 16
Hegesias, "Hyrjalai;,
retor, IX, 1, 16
Heilesion, EtXeucov,
oraș al Beoției, IX, 2, 17 Heleia,
Artemis, 'EXEIOC "Ap-refiL?,
templul ei, VIII, 3, 25

Helena, 'EXevn),
insulă lîngă Sunion, aceeaşi cu Cranae, IX, 1, 22; X, 5, 3
Heleon, 'EXeo>v,
sat al Beotiei, IX, 2, 12 ; IX, 2, 14; IX,'2, 17; IX, 5, 18
Heliade, 'HXiiSeq, V, 1, 9
Helicon, 'EXixcov,
munte al Beoţiei, VIII, 6, 21 ; IX, 2, 14 şi 19; IX, 2, 25 ;
IX, 2, 29; IX, 2, 33; IX, 3, 13; X, 3, 17
Heîike, 'EXix.rj,
oraş în Aigialos, VIII, 6, 19; oraş al Achaiei, VIII, 7 1-2; VIII, 7, 4-5; oraş al Thessaliei, VIII, 7, 2; locuitorii, VI, 1, 13; VIII, 7, 2
Helios, "HXioţ,
fiul lui Perseus, VIII, 5, 2
Hellanicos, 'EXXâvixoţ,
logograî din Lesbos, VIII, 5, 5; IX, 4, 5; X, 2, 6; X, 2, 14
Hellas, 'EXXotq,
oraş al Phthiotidei, IX, 5, 6; IX,' 5, 23
Helle, "EXXrj,
Strîmtoarea ... "EXX^q Txop&u.6q, VII, frg. 58
Hellen, "EXXTJV,
fiul lui Deucalion, VIII, 7, 1 ; IX, 5, 6; X, 1, 23
Hellespont, 'EXXiqcmovToc;, VII, frg. 55; frg. 56; frg. 57
Helli, 'EXXoî,
locuitorii Dodonei, VII, 7, 10, aceiaşi cu sellii
Hellopia, 'EXXoiua,
regiune lingă Dodona, VII 7, 10; oraş al Eubeei, X, 1, 3 denumirea Eubeei, X, 1, 3;
X, î, 5; locuitorii, X, 1, 3-4
Helos, "EXoţ,
oraş apoi sat al Iiaconiei, VII, 3, 12; VIII, 3, 24 şi 25; VIII, 5, 2 , VIII, 5, 4 ;' IX, 2, 17 ; localitate sau mlaştină în Tri-phylia, VIII, 3, 25
Helyeţi, 'EXoorfmoi,
VII, 1, 5 ; VII, 2, 2; VII, 5, 1
Heneţi, 'Everoi,
sau veneţi, în Italia, V, 1, 1 ; V, 1, 3; V, 1, 4 si 5; V, 1,8 -9; V, 1, 10
Henetica, 'EveTixV),
regiune a henetilor itatici, VII, 5, 3 Heorta,
"EopTa,
oraş al scordiscilor, VII, 6, 12
Hephaistos, vezi Vulcan Hera, "Hpa,
zeiţa, VIII, 3, 30; IX, 2, 36;
templele ei, VI, 1, 11 ; VIII, 6, 2; VIII 6, 10-11; Acraia,, VIII, 6, 22; Argeia, V, 1, 9; VIII, 2, 36; Argonia, VI, 1, 1 ; Cypra, V, 4, 2; Pharygaia, IX, 4, 6.
Heracleea, 'HpaxXeioc,
oraş al Italiei, în Lucarna, VI, 1, 14-15; VI, 3, 4; Heracleea Eynkestis, în Macedonia, VII,
7, 4 ; oraş în Pisatida, VIII, 3, 32; Heracleea Sintica, VII, frg. 36; Heracleea Trachinia, în Oitaia, VIII, 6, 24; VIII,
8, 5; IX, 2, 23; IX, 4, 13; IX, 4, 17 ; IX, 5, 10, IX, 5, 22
Heracleides, 'HpaxXsîS-qţ,
Platonicul, zis Ponticul, VIII, 7, 2
Heracleion, 'HpâxXeiov,
fortăreaţă în Campania, V, 4, 8; oraş al Cretei, port al oraşului Cnossos, X, 4, 7; X, 5, 1 ; promontoriu sudic al Italiei, VI, 1, 7; oraş al Siciliei, VI, 2, 1
Heracleoţi, 'HpaxXeorrai,
în Italia, VI, 1, 14 ; în Cherso-nesul Tauric, VII, 4, 2
Heracles, 'HpaxXîjc,
unul din Idaii Dactyli, VIII, 3, 30; X, 3, 22
Heracles, 'HpaxXîjţ,
eroul grec, V, 2, 2 ; V, 2, 7 ; V,

3, 3; V, 4, 6; VI, 3, 1 şi 5; VII, 3, 5 ; VII, frg, 25 ; frg. 43; frg, 57 ; VIII, 3, 5; VIII, 3, 9; VIII, 3, 21; VIII, 3, 28-30; VIII, 5. 1; VIII, 6, 8; VIII, 6, 13; VIII, 6, 19; VIII, 6, 23; IX, 2, 21; IX, 4, 10; IX, 4, 13-14; IX, 5, 23; X, 1, 10; X, 2, 5; X, 2, 19; Statuia lui Lysipp, VI, 3, 1 ; ta bloul lui Aristides, VIII, 6, 23 ; templul lui, X, 2, 21

Heraclizii, 'HpaxXeîSat, VI, 2, 4; VIII, 1, 2; VIII, 3, 33; VIII, 5, 4; VIII, 6, 10; VIII, 6, 15; IX, 1, 7; IX, 4, 7 si 10,fiii lui Heracles, VIII, 6, 19

Heraia, 'HpaCa, oraş al Arcadiei, VIII, 3, 2; VIII, 8, 2

Heraion, 'Hpoâov, templul Herei în Lacinium.VI, 1, 11 ; la Mycenae, VIII, 6, 2; VIII, 6, 10 ; la Prosymna, VIII, 6, 11; Pharygis, IX, 4, 6

Herculaneum, 'HpâxXEtov, fortăreaţă a Campaniei, V, 4, 8 Hercynia, 'Epxiivioţ

8pou.<5i;, pădurea, VII, 1, 3; VII, 1, 5; VII, 2, 2 ; VII, 3, 1

Herdonia, 'EpStovEa, oraş al Apuliei, VI , 3, 7

Hermes, 'Epfiîj?, statui ale lui, VIII, 3, 12

Herminoe, 'Epjjic<iv»i, oraş al Argolidei, VIII, 6, 3; VIII, 6, 10; VIII, 6, 12; VIII, 6, 13 şi 14; VIII, 6, 15; regiu nea Hermionica, VIII, 4, 4; locuitorii, VIII, 6, 12

Hermionic, vezi Golful Hermionic

Hermonactos, 'EpizoSvaxToţ, sat la gura fluviului Tyras, VII, 3, 16

Hermonduri, 'Ep|x<$v8opoi, neam sueb, VII, 1, 3

Herniei, "Epvixot, neam al Saţiului, V, 3, 2; V, 3, 4; V, 3, 10 Herodot,

'HpiSoroţ, istoricul din Halicarnas, VI, 3, 6; VII, 3, 8; VII, frg., 52: IX, 4, 14; X, 1, 10 ;X, 3, 21

Hesiod, 'HatoSoţ, V, 2, 4; VII, 3, 6; VII, 3, 7; VII, 3, 9 ; VII, 7, 2 şi 10 ; VIII, 3, 11; VIII, 5, 3; 'VIII, 6, 6; VIII, 7, 2; IX, 1, 9; IX, 2, 25 şi 35; IX, 5, 22; IX, 3, 19; X, 3, 16

Hesperide, 'EtJTtepîSeţ, nimfe, VII, 3, 6 Hesperide,

'EoTrepiSeţ, oraş al Cyrenaicei, X, 2, 18

Hiera, 'Ispâ, aceeaşi cu Thermessa, una din insulele Lipari, VI, 2, 10-11

Hierapolis, 'Iepâ-rroXiţ, oraş al Frigiei, IX, 5, 16

Hierapytna, 'IepcicTruTVoe, oraş al Cretei, IX, 5, 19; X, 3, 19 şi 20; locuitorii, X, 4, 12

Hieron, 'Ieptiv, tiranul Siracusei, V, 4, 9; VI, 2, 3 Hieron,

'Iepiv, munte în Tracia la Proponti- da, VII, frg. 56 Hieron stoma,

'Iepov <sr6(ix, sau Gura Sfîntă a Dunării, VII, 3, 15; VII, 5, 1 ; VII, 6, 1 Hieronymos, 'IspoWunoţ, istoric, VIII, 6, 21 ; IX, 5, 22; X, 4, 3

Himera, 'Iuipa, oraş întemeiat de zancleieni în Sicilia, VI 2, 6; VI, 2,9

Himera, 'Iji^pa, rîu în mijlocul Siciliei, VI, 2, 1

Hipparchos, "l7tmxpxoţ, astronom, VIII, 1, 1

Hippoboţi, Turco f3<$Tai, chalcidieni, X, 1, 8

Hippocles, 'l7T7toxXy)ț,
din Cumae, V, 4, 4,
Hippocoon, 'Imtoxooiv,
regele Spartei, X, 2, 24
Hippocorona, 'Imzoxdțav,
loc în Adramyttena Troadei,
X, 3, 20 Hippocoronion,
'lîuTtoxopcimov,
oraş în Creta, X, 3, 20
Hippocrene, 'Imtouxp^vr],
izvor în Helicon, VIII, 6, 21;
IX, 2, 25 Hippomolgi,
'IHMÎYKIOXYOJ,
sciți la Homer, VII, 3, 7
Hipponax, 'Imtoiva!;.
poet din Ephes, VIII, 3, 8
Hipponiates, 'lreTravid-n)?,
golf, VI, 1, 4 Hipponion,
'ITTTK&VIOV,
oraş în Bruttium, VI, 1, 5
Hippothoos, 'iTîiț&ooq,
conducătorul pelasgilor, V, 2,
4 Hira, 'IpTj,
oraş din stăpînirea lui Agamem-
non, VIII, 4, 1; VIII, 4, 5
Hirpini, 'Ipitîvot,
neam samnit, V, 4, 12
Hispellum, ElaTteXXov,
oraş al Unibriei, V, 2, 10
Histiaia, 'Icrnaia,
oraş în Eubeea, X, 1, 3; locuitorii,
X, 1, 3 şi 4 ; sat în Histi-
aiotida, X, 1, 3
Histiaieis, 'Icmaieîc,
dem al Atticei, IX, 5, 17; X,
1, 3
Histiaiotida, 'Irj-ictiSirtț,
regiuue a Thessaliei, IX, 5, 3; IX, 5, 17
; IX, 5, 20; X, 1, 4; X, 4, 6; în Eubeea,
IX.5, 17; X, 1, 3; locuitorii, IX, 5, 17;
X, 1, 3 Holmiai, 'OXjiicu,
promontoriul Corinthului, IX,
2, 25
Holmeios, 'OXiisto;,
rîu al Beotiei, IX, 2, 19
Homarion, 'Ojxdpiov,
dumbravă la aigieni, VIII, 7,
3; VIII, 7, 5;
Homer, "O^poț,
V, 2, 4; V, 4, 5; VI, 1, 5; VI,
2, 4; VII, 3, 2; VII, 3, 3;
VII, 3, 6; VII, 3, 7; VII, 3,
8; VII, 4, 6; VII, 7, 10 si 11 ;
VII, frg, 14; VII, frg. 24; VII,
frg, 45 ; VII, frg. 57 ; VIII, 1,
1 ; VIII, 3, 3 ; VIII, 3, 4 ; VIII,
3, 6; VIII, 3, 7; VIII, 3, 8;
VIII, 3, 17; VIII, 3, 19; VIII,
3, 21; VIII, 3, 23; VIII, 3, 26;
VIII, 5, 2 ; VIII, 5, 3; VIII, 5,
7; VIII, 5, 8; VIII, 5, 17;
VIII, 6, 2; VIII, 6, 3; VIII, 6,
5 ; VIII, 6, 6 ; VIII, 6, 7 ; VIII,
6, 10 ; VIII, 6, 17 ; VIII, 6, 19 ;
VIII, 7, 2; VIII, 8, 2; IX, 1,
10; IX, 2, 19; IX, 2, 20; IX,
2, 26; IX, 2, 36; IX, 2, 40;
IX, 4, 2; IX, 4, 5; IX, 4, 6;
IX, 5, 4 si urm. ; IX, 5, 21 ;
X, 1, 3; X, 2, 10; X, 2, 11;
X, 2, 12; X, 2, 14; X, 2, 17;
X, 2, 19 ; X, 2, 22 ; X, 2, 23; X,
4, 15; X, 4, 19; X, 5, 1 ; X, 5,
14 etc.
Homolion, şi Homole, '0(x6Xtov,
'OJZOXY), oraş al magneților,
IX, 5, 22 Hormiai,
'Opjiiai,
acelaşi cu Formiae, V, 3, 6 Hormina,
vezi Hyrmine Hya, vezi Hyampolis,
IX, 2, 3 Hyakynthia, 'Yaxtv&ia,
sărbători lacedemoniene, VI,
3, 2
Hyamitis, 'Ya(j.si'Ti<;,
unul din cele 5 oraşe din Mes-senia,
VIII, 4, 7 Hyampeia, 'Yâiijma,
oraş al Focidei, IX, 3, 15
Hyampolis, 'YâfircoXn;,
oraş al Beoției, IX, 2, 42; IX, 3, 15;
al Focidei, IX, 2, 3; IX, 3, 15

Hyanți, "Tavreț,
barbari în Beoția, VII, 7, 1 ; IX, 2, 3; IX 3, 4; X, 3, 15 Hybla, "TpXa,
(mică), sau Megara H. , VI, 2, 2; locuitorii, VIII, 7, 5 ; miere de ... VI, 2, 2; Hybla (mare), în Sicilia, VI, 2, 2-3
Hybriani, 'Yppiivei;,
populație illyrică, VII, 5, 11 Hyde, "T8r),
oraș al Tydiei, IX, 2, 20 Hydra, "TSpot,
mlaștină în Etolia, ulterior Lysimacheia, X, 2, 22
Hydrus, 'TSpouț
și Hydruntum, oraș al Calabriei, VI, 3, 5 Hydrussa, 'TSpouaaoe,
insulă a Atticei, IX, 1, 21
Hyele, 'T^XTJ, vezi Elea Hylai, "TXoei,
sat al Beoției, IX, 2, 20 Hyle, "TXY),
oraș al Beoției, IX, 2, 20 Hylica, 'TXix7j,
mlaștină a Beoției, IX, 2, 20
Hyllos, "TXXoc,
fiul lui Heracles, IX, 4, 10
Hymett, 'Y^I)IZ6Q,
munte în Attica, IX, 1, 23; IX, 2, 3; regiunea Hymettia, IX, 1, 23 Hypaisia, 'Treamia,
regiune a Triphyliei, în Peloponeș, VIII, 3, 19
Hypana, "Traeva,
oraș al Triphyliei în Peloponeș, VIII, 3, 15 Hypanis, "Tmxviț,
rîu al Sarmatiei, VII, 3, 6 ;VII, 3, 17 Hypatos, "Ynaroț,
munte în Beoția, IX, 2, 31
Hyperborei, 'Tît£p|3<5peioi,
VII, 3, 1 Hypereia, 'T^peia,
izor în Thessalia, IX, 5, 6; în teritoriul lui Eurypylos, IX, 5, 17 ; în teritoriul lui Eumeios IX, 5, 18
Hyperesia, 'TreeprioiTi,
oraș în Acliaia, VIII, 6, 19 și 25
Hyphanteion, 'Ytpivxeiov,
munte lîngă Orchomenos, IX 3, 16
Hypochalkis, 'T7r6xaXxii;, oraș în Etolia, X, 2, 4
Hypothebai, 'Yxo»TJPat, oraș al Beoției, IX, 2, 32
Hypsicrates, 'TtJ4xpâT7)t, istoric, VII, 4, 6
Hypsoeis, 'Tty6eiq,
oraș al EHdei, VIII, 3, 25
Hyrcania, 'Tpxavîa, VII, 3, 12
Hyria, 'Ypfa,
loc în Beoția, IX, 2, 12 ; aceeași localitate cu Hysiai, IX, 2, 12'; locuitorii, IX, 2, 12 ; oraș italic în Iapygia, VI, 3, 6
Hyrieus, 'Tpteuț,
tatăl lui Orion, din Hyiia Beoției, IX, 2, 12
Hyrmine, 'Tpixîvv),
oraș și promontoriu al EK-dei, VIII, 3, 8; VIII, 3, 9 si 10
Hysiai, 'Tatei,
oraș al Argolidei, VIII, 6,17; IX, 2, 12; oraș al Beoției, IX, 2, 12 Hysiați, 'Toiărai,
locuitorii orașului Hysiai, IX, 2, 12

Iacchos, "Iaxxoț,
același cu Bacchus sau șeful cultului misterelor, X, 3, 10 Ialmenos, TâX|ievoț,
șeful orchomenilor, IX, 2, 42 Iaoni, 'Iioveț, IX, 1, 5 ; X, 3, 8 Iapozi, TbKtoSeț,
VII, 5, 2; VII, 5, 4 și 5

Iapygi, 'IaTtuYE?,,
locuitorii Iapygiei, Italia, VI, 1, 4; VI, 1, 12; VI, 3, 5 ;VI, 5, 2 Iapygia,
'Ia7ruyta,
V, 1, 1 ; V, 1, 3; VI, 1, 4; VI, 1, 11; VI, 1, 15; VI, 3, 1; VI, 3, 5; IX, 2, 13
Iapyx, 'IOCTUU5>
fiul lui Daidalos şi al unei cretane, VI, 3, 2; VI, 3, 6 Iardanes,
'Iocp Sâvi)?,
rîu al Pisatidei, VIII, 3, 12; VIII, 3, 20 şi 21
Iardanos, 'IdpSavoţ,
VIII, 3, 20; VIII, 3, 21 las, 'Iiţ,
(Iados), aceeaşi cu Attica, IX, 1, 5; dialectul attic, VIII, 1, 2 Iasion,
'Iaatcov,
fratele lui Dardanos, VII, frg. 50 Iasizii,
'IaofSai,
peloponesieni, VIII, 6, 9
Iason, 'Iiiouv,
eroul, V, 2, 6; VI, 1, 1; IX.5, 15 Iason, "Iaoov,
Argosul Iason, sau Peloponesul, VIII, 6, 5; VIII, 6, 9 Iazygi,
'Iâţuyeţ,
sarmaţi, VII, 2, 4; VII, 3,17 Iberi,
"ip-opeq, VI, 2, 4 Ibycos, "IfSuxoţ,
poet, VI, 2, 4 Icar, vezi Icaria Icaria,
'Ixapioe, insulă, X, 5, 13 Icariei, vezi Marea Icariei Icarios, 'Ixdcpioţ, X, 2, 9; X, 2, 24 Ichnai, "Ixvai,
oraş în Thessalia, IX, 5, 14 Ichthys,
'Ix&uţ,
promontoriu al EHdei, VIII, 3, 12
Icos, 'Ix<5ţ,
insulă şi oraş al Thessaliei, IX, 5, 16
Ictinos, 'IXTÎMOI;,
arhitect, IX, 1, 12; IX, 1, 16
Ictumuli, 'IxToti(xo'jXot,
localitate a Galliei Cisalpine, V, 1, 12
Ida, "I8T),
munte al Troadei, VII, 7, 2; VII, frg, 50; X, 3, 7; X, 3,12 şi 13; X, 3, 14; munte al Cretei, X, 3, 20; X, 3, 22
Idaia, 'ISata, Rhea, X, 3, 12
Idaii Dactvli, 'ISocîoi AâxruXoi,
VII, frg." 51; VIII, 3, 30; X, 3, 7; X, 3, 22 Idomene şi Eidomene,
EîSojjivrj,
oraş al Macedoniei, VII, frg. 36; VIII, 8, 5
Idomeneus, 'I8o|xev£\i<;,
şef cretan, X, 4, 15 şi urm.
Iguvium, 'Iyoutov,
oraş al Umbriei, V, 2, 10 Ilion,
'IXtwv,
V, 1, 15; V, 2, 5; VI, 1, 14; IX, 5, 5; X, 1, 13; X, 2, 24 ; X, 2, 25; războiul Iliac, 'IXiaxoţ aT6Xoţ, VI, 1, 12
Ilissos, 'IXiaa6<;,
rîu al Atticei, IX, 2, 24 Ilithya, vezi Eleithyia, ElXei&uToc,
V, 2, 8; X, 4, 8 Illyri,
'IXXupoi,
V, 1, 8; VII, 3, 13; VII, 5, 4; VII, 5, 6; VII, frg. 11 ; illyric, 'IXXupu^s, VI, 3, 10; VII, 5, 2; VII, 5, 10; VII, 7,4 si 8; X, 1, 15
Illvria, 'IXXupîţ,
V, 1, 6; VII, 5, 9; VII, 7, 4
Imbrasides, 'I|i(3paa(8r)<;,
şef al thracilor, VII, frg. 58
Imbrasos, "T|i|3pac7oţ,
rîu în Samos, X, 2, 17
Imbros, "I|jLJ3poţ,
insulă, V, 2, 4; VII, frg. 48; X, 2, 17; X, 3, 21
Inachos, "Ivaxoţ,
rîu al Acarnaniei, VI, 2, 4 ; VII, 5, 8; VII, 7, 7; VII, 7, 8; VIII, 6, 7; rîu al Argolidei,

VI, 2, 4; VII, 7, 7; VIII, 6' 7-8
Indieini, 'IvSot, V, 2, 6 Innesa,
"Ivvrjoa,
oraş al Siciliei, VI, 2, 3
Inopos, *Iv«a7r6ţ,
rîu iu Delos, VI, 2, 4 ; X, 5, 2 Insubri,
"Ivaou[3pot,
galii de lîngă Pad, V, 1, 6; V, 1, 9; V, 1, 12; VII, 1, 5
Insula Calipsei, KaXuJjouţ vrjaoi;, VII, 3, 6
Insula lai Icar, vezi Icaria Insulele Deoinedee, Ato^Ssioi şi Aioj^Seioa vrjaoi în golful Adriatic, V, 1,9; VI, 3, 9 Insulele lui Bol, AîoXou v7Jaoi, VI, 1, 5 ; VI, 2, 1 ; VI, 2, 10
Insulele Lipari, Araapaifav vvjooi, VI, 1, 5; VI, 1, 6; VI, 2, 8; VI, 2, 10; VI, 2, 11 Insulele tapliienilor, TWV Taştwv vTJaoi, X, 2, 20
Interamna, 'Ivrepaixva,
oraş în Latium, V, 3, 9; oraş al Umbriei, V, 2, 20
Interocrea, 'IvrspoxpiSa, localitate sabină, V, 3, 1
Io 'I<i, X, 1, 3
lolaeni, 'IoXaeîţ,
mai tîrziu diagesbeeni, populaţie a Sardiniei, V, 2, 7
lolaos, 'I6\ao<;,
fiul lui Heracles, V, 2, 7; VIII, 6, 19
Tolcos, 'IciXxoţ,
oraş al Thessaliei, VII, frg. 44 ; IX,' 2, 40; IX, 5, 15 ; IX, 5, 18 Ion, "Iwv,
fiul lui Xuthos. VIII, 7, 1 ;IX, i; 18
Ion, "Iuv,
autor de tragedii, din Chios, VIII, 5, 3
Ion, "Icov,
rîu al Thessaliei, VII, 7, 9
lonaion, 'Iţovsîov,
dumbravă în Triphylia, VIII, 3, 19
Ionia, 'Icovîa,
vechiul nume al Atticei, VIII, 7, 1; IX, 1, 5 şi 6; Aigialeia, apoi Achaia, VIII, 7, 1 ; în Asia, VII, 7, 2. Vezi si VIII, 7, 15
loniade, 'Iovii Ssq, nimfe,
VIII, 3, 32
Ionic, 'UQ,
dialectul, VIII, 1, 2
Ionică, vezi Marea Ionică
Ionieni, "Itovse,
VI, 1, 14; VI, 2, 2; VIII, 1, 2; VIII, 5, 5 ; VIII, 6, 15 ; VIII, 7, 1; VIII, 7, 2 şi 4 ; ionic, 'Iwvsxoţ, X, 2, 17; iaoni, 'laovss, X, 3, 8
Ios, "Ioţ,
insulă în marea Cretei X, 5, 1
Iphicrates, 'Ioixpa-ijţ, şef atenian, VIII, 8, 4
Iphidamas, 'IipiSâjiaţ, rîu, VII, frg. 21 şi frg. 24
Iphigenia, 'ItptYeveia,
drama lui Euripide, VIII, 6, 19
Iphitos, "ItptToţ, VIII, 3, 33
Ipnoi, 'învoi, oraş al Magnesiei, IX, 5, 22
Irrha, "Ippa,
fiica lui Arrhabaios, VII, 7, 8
îs "Iţ, întemeietorul oraşului Sybaris (sau poate Isos), VI, 1, 13
Ismara, aceeaşi cu Ismaris
Ismaris, 'Icrtiaptţ,
mlaştină în Thracia, VII, frg. 44
Ismaros, "loyizpoţ,
localitate a Thraciei, VII, frg. 44
Ismenos, 'Iou.7)\i&ţ,
rîu pe lingă Theba, IX, 2, 24
Isodrome mater, Iao§p6(j,7) pi]'^?, ze:ţă, IX, 5, 19
ISOS, "I(TOC,
ora; al Beoţiei, IX, 2, 14 Issa, "lava,
insulă lingă coasta Illyriei, VII,

5, 5 ; VII, 5, 9 ; locuitorii, VII, 5, 5
Isthm, Ta&fj.6ţ,
istmul Corinthului, VIII, 2, 1 ; VIII, 6, 4 ; VIII, 6, 22 Isthmice, Ta*|iix6c ây&v, concursuri, VIII, 6, 20; VIII, 6, 22
Istria, 'Iaxpca, regiune a Italiei, V, 1, 1; VII, 5, 3 ; locuitorii, V, 1, 9 ; VII, 3, 5
Istros, "IcjTpoţ, apoi Histria, oraş al Moesiei, VII, 5, 12; VII, 6, 1
Istru, "Ia-rpoţ, fluviul, V, 1, 6 si 8; VII, 1, 1 ; VII, 1, 5; VII,' 3, 1-2; VII, 3, 6 şi 8; VII, 3, 13; VII, 3, 14 ; VII, 3, 15 ; VII 4, 5; VII, 5, 2; VII, 5, 9 şi 10; VII, 5, 11 şi 12; VII, 6,'l ; VIII, 8, o
Italia, 'TraXîa, V, I, 1 ; V, 1, 2-3; V, 1, 9; V, 3, 5; VI, 1, 2; VI, 1, 4; VI, 2, 7 ; VI, 4, 1; VII, 1, 5 ; VII, 5, 3; VII, 5, 10; VIII, 6, 20; VIII, 6, 22
Italica, 'IxaXixiQ, oraş al Italiei, acelaşi cu Corfi-nium, V, 4, 2
Ithaca, 'I&cU?), insula lui Odysseus, VII, 3, 6 ; VIII, 2, 2; X, 2, 11 ; oraş în Ithaca, X, 2,11; locuitorii, X, 2, 24
Ithome, 'IS>&)[i7), cetăţuie şi oraş al Messeniei, VIII, 4, i ; VIII, 4, 8; IX, 5, 17 ; oraş al Tliessaliei, în His-tiaiotida, IX, 5, 17
Itonia, 'Travîa, epitet al Athenei, IX, 2, 29; IX, 5, 17
Itonos, "ITWVOS, oraş al Tliessaliei în Plithioti-da.'lX, 5, 8; IX, 5, 14 Itymoneus, TTufioveuţ, VIII, 3, 28
luba, 'Ioiipa, VI, 4, 2 Iulis, 'IouXCţ, oraş al insulei Keos, X, 5, 6 Ixion, 'IŞtwv, lapitul, VII, frg. 14 şi 16

Kecropia, Kexpoma, cetăţuia Atenei, IX, 1, 20
Kecrops, Kâxpo^, IX, 1, 20
Keladon, KeXaSuv, afluent al Alpheului, VIII, 3, 12 Kelmis, KeX|i«;, unul din Dactyli, X, 3, 22
Kelossa, K?)X<!>aa7), munte în Phliasia, VIII, 6, 24 Kenaion, KYJVIXIOV, promontoriu al Iîubeei, IX, 4, 4; IX, 4, 17 ; IX, 5, 13; X, 1, 2; X, 1, 5
Kenchreai, KeyxP^a" oraş al Argolidei, VIII, 6, 17 ; port al Corinthului, VIII, 6, 4 ; VIII, 6, 22 Kenomani, Kevo(idcvoi., V, 1, 9 Kentoripa, KevtopiTCa, oraş sicilian, VI, 2, 4 ; VI, 2, 8 Keos, Ksoţ, una din Cvclade, X, 5, 3 şi 6; locuitorii, X, 1, 10; X, 5, 6
Kephallenia, KetpaXX-rjvîa, insulă, VII, 2, 2; VIII, 3, 4 şi 12 ; X, 2, 10 ; X, 2, 13 ; X, 2, * 14 ; locuitorii, X, 2, 10
Kephaloidion, KeşaXoiSiov, VI, 2, 5; oraş în Sicilia, VI, 2,1 Kephalos, KlcpaXoţ, fiul lui Deioneus, X, 2, 14 ; X, 2, 20; X, 2, 24
Kephisia, Krjcpioiâ, localitate în Attica, IX, 1, 20
Kephissis, Kr)ţ>icroi<;, lac în Beoţia, IX, 2, 20 ; IX, 2, 27 Kephissos, Krjcpiaacx;, rîu în Apollonia Illyriei, IX,

3, 16; rîu al Argolidei, IX, 3, 16; rîu al Atticei, IX, 2, 24; IX, 3, 16; rîu al Beoţiei, IX, 2, 13; IX, 2, 18-19; IX, 3, 16; IX, 4, 10; rîu în Salamina, IX, 3, 16; rîu în Sicyona, IX, 3, 16; rîu în insula Skyros, IX, 3,16
Kerata, Kiţaza., „Coarne", doi munţi la hotarul Atticei cu Megarida, IX, 1, 11
Kerauni, KepcoSvia, munţi pe ţărmul iliric, VI, 3,5 ; VI, 3, 8; VI, 3, 10; VII, 5, 8-9 ; VII, 6, 1 ; VII, 7, 5 ; VII, 7, 8; IX, 1, 1
Kercaphos, K£py.ce<poţ, tatăl lui Ormenos, IX, 5, 18
Kereus, Kv)pe\ic, rîu în Euboia, X, 1, 14
Kerinthos, K^ptvftoţ, oraş în Eubeea, X, 1, 3; X, 1, 5
Kerketeus, Kepxs-rEuţ, munte al Icariei, X, 5, 13
Kersobleptes, Kspao(3)i7rnr)<;, regele odryzilor, VII, frg. 48
Keryneia, Krjpiiveta, oraş în Achaia, VIII, 7, 5
Kichyros, Kî^upoc, oraş thesprot, VII, 7, 5; VIII, 3, 5 Kiconi,
KUtoveţ, ciconi, populaţie tracă, VII, frg. 18; frg. 58 Kieros,
KUpoţ, oraş în Thessalia, IX, 5, 14
Kikynethos, KIXUVT)-&0(;. insulă în golful Pagasitic, IX, 5, 15
Kikysion, Kixuotov, oraş în Pisatida, VIII, 3, 31 şi 32 Kimaros,
Ki(i«poţ, promontoriu al Cretei, X, 4, 2 şi 5 Kimmerion,
Kijxnipiov, munte în Chersonesul Tauric, VII, 4, 3
Kimmeris, Ki\ip.eplc,, oraş, VII, 3, 6
Kimolos, KiftwXoţ, insulă în marea Cretei, X, 5, 1 ; X, 5, 3 Kinaithion,
KivaUkov, promontoriu şi oraş al Lacomei, VIII, 4, 4 Kineas, Kiveaţ, istoric, VII, 7, 12
Kirphis, K(pţ>i;, oraş si munte în Phoci&a, IX, 3, 1 'şi 3
Kirrha, Ki£pa, oraş în Phocida, IX, 3, 1 ; IX, 3, 3 şi 4
Kisamos, Kfaa(ioc, staţiune navală în Creta, X, 4, 13
Kisses, KÎCTot)c, regele Thraciei, VII, frg. 21
Kisseus, KiadEUţ, strămoşul lui Iphidamas, VII, frg. 24'
Kissos, Ktaaoţ, întemeietorul Argeşului," VIII, 8, 5; X, 4, 18 Kissos,
Kiao6c, oraş în Macedonia, VII, frg. 21 ;'frg. 24
Kitron, Kh-pcv, oraş al Macedoniei, VII, frg. 22
Kybebe, Ku^jJ?;, Khea, X. 3, 15
Kvbele, KU^EXT), Rhea, X, 3, 12; X, 3, 15
Kychreia, Ku/peta, alt nume al Siciliei, IX, 1, 9
Kvchreides, Ku/pElS-rjţ, şarpe, IX, 1, 9 Kychreus, KuxP^iţ, erou, IX, 1,9 Kycnos, Kuxvoc, rege trac, VIII, 6, 22
Kydonia, KuSuvta, oraş cretan si locuitorii, VIII, 6, 16; X, 4,' 8; X, 4, 11; X, 4, 12 şi 13
Kydrai, KiSSpai, oraş în Epir, VII, 7, 9

Kyllene, KUXXTJVT),
munte al Arcadiei, VIII, 8, 1 ; VIII, 8, 3
Kyllene, KUXXTJV?),
oraş al Elidei, VIII, 3, 4-5; VIII, 3, 10; din Kyllene, X, 2, 14
Kyme, Kiifii),
Phriconis, oraş al Eolidei, V, 4, 4-5; VII, frg. 52; IX, 2, 25 ; IX, 5, 19 ; locuitorii, V, 4, 3; VII, frg. 51; oraş al Campaniei, V, 4,4—7; regiunea Kymaia, din Campania, V, 4, 9; VI, 2, 9
Kynaitha, Kiivai&a,
oraş al Arcadiei, VIII, 8, 2
Kynia, Kuvta,
mlaştină în Etolia, X, 2, 21
Kynokephali, KuvoxscpaXoi,
populaţie a Etiopiei, VII, 3, 6
Kynos, Kovoţ,
oraş si promontoriu în Locrida, IX, 4, 2-3; X, 1, 5
Kynoskephalai, Kuvoţ KeşaXai,
loc în Thessalia, IX, 5, 20
Kynossema, Kuvi>ţ arj\ia,
promontoriu în Chersonesul Tracic, VII, frg. 55 Kynthos, KiSv^oc,
munte în Delos, X, 5, 2
Kynuria, Kuvoupîa,
regiune între Argolida si Laconia, VIII, 6, 1; VIII,'6, 17
Kyparisseeis, KuTTOpiaaTJeit;,
rîu al Messeniei, VIII, 3, 25; rîu al Triphyliei, VIII, 3, 22-25 Kyparissia, K
TOcxpîoena,
oraş al Messeniei, VIII, 3, 25; VIII, 4, 1 şi 2; VIII, 4, 6; oraş al Laconiei, VIII, 5, 2; oraş al Triphyliei, VIII, 3, 16;'VIII, 4, 2; locuitorii, VIII, 3, 25; VIII, 4, 1-6
Kyparissos, 'KxmapwaoQ,
sat al Eocidei, IX, 3, 13
Kyphos, Kuipoţ,
munte si sat al Thessaliei, IX, 5, 20; IX, 5, 22
Kypra, Kwrpa,
Iunona, etruscă, V, 4, 2
Kypsela, -râ KiSij'eXa,
oraş al Thraciei, VII, 7, 4; VII, frg. 9 şi 10; frg. 48; frg. 57
Kypselos, K\iijjeXo<;,
tiranul Corinthului, VII, 7, 6; VIII, 3, 30 ; VIII, 6, 20; X, 2, 8
Kyrbanţi, Kiipjîavceţ,
aceiaşi cu Corybanţii, VII, frg. 50; vezi şi Corybanţi
Kyrbas, KiipfSaţ,
întemeietorul Hierapytnei. X, 3, 19 Kyrictica, Kupix-
rixr],
insulă în golful Adriatic, VII, 5, 5 Kytherios,
Ku^rjpioţ,
rîu în Pisatida, VIII, 3, 32
Kytheros, KtS&Tjpoţ,
una din cele 12 localităţi ale Atticei, IX, 1, 20
Kythnos, K&ilvoţ,
una din Ciclade, X, 5, 3
Kytinion, KUTÎVIOV,
oraş al tetrapolisului doric, IX, 4, 10 ; X, 4, 6

Labanae, Aa(3<xvâ,
ape în Italia, V, 3, 11 Eabicană,
Aafiixav^, via, V, 3, 9 Labicum,
AajJixĂv,
oraş în Latium, V, 3, 2 ; V, 3, 9
Labirint, AaPiSpiv-9-oţ,
în Creta, X, 4, 8; aproape de Nauplia, VIII, 6, 2
I<acedemona, Aaxe SaCjjtwv,
V, 1, 14; VIII, 3, 17 şi 19; VIII, 5, 7-8; X, 2, 24 etc.
Eacedemonieni, AaxsSaijiovec şi Aixojvsţ,
V, 3, 6; V, 4, 12; VI, 1, 6; VI, 3, 2; VI, 3, 3 ; VII, 7, 6; VIII,

5, 1 ; VIII, 3, 30; VIII, 3, 33; VIII, 4, 2 ; VIII 4, 6 şi 8; VIII, 4, 10; VIII, 6, 11 si 14;
VIII, 6, 16 si 17 ; VIII, '8, 2 ; IX, 1, 22; IX, 2, 5; IX, 2, 39; IX, 3, 15; IX, 4, 13; IX, 5, 16; X, 4, 9; X, 4, 17

Lacinium, Aaxîviov, promontoriu al Italiei VI, 1, 11-12; VI, 3, 5

Lacmon, Aâxfiov, munte al Etoliei, VI, 2, 4; VII, 5, 8

Laconia,. Aaxtovixrj, VIII, 4, 1 ; VIII, 5, 3; VIII, 5, 5; VIII, 5, 6 si 7; VIII, 5 11 ; VIII, 6, 10

Laconian, v. Lacedemonieni

Laconic, golf, Aaxuvixi? xiXiroţ, VIII, 2, 2; VIII, 5, 5; VIII, 6, 1

Ladon, AaSwv, rin al Arcadiei, VIII, 3, 12; VIII, 8, 4

Laertes, Aaip-rqq, X, 2, 8; X, 2, 14; X, 2, 24

Lagaria, Aocyapia, colonie focidiană în Italia, VI, 1, 14; vin lagaritan, VI, 1, 14

Lagetas, AayeTaţ, străbunicul lui Strabon, X, 4, 10

Lagos, Aâyoţ, tatăl lui Ptolemeus, VII, 3, 8

Lagusa, Atb-youaa, insulă a Mării Cretei, X, 5, 1

Lamia, A«(ik, oraş al Thessaliei, IX, 5, 9 ; IX, 5, 10; IX, 5 13; X, 2, 1

Lamiac, vezi Războiul lamiac

Lampeia, Adqircsia, munte al Arcadiei, VIII, 3, 10

Lampeis, Aajjmetţ, oraş cretan X, 4, 3

Lampsacos, Aâ[i>j/axo<;, oraş al Troadei, VII, frg. 56; frg. 58

Lamptreis, Axp.nzpcXţ, sat al Atticei, IX, 1, 21

Lancobarzi, Aocrx6fiap8ot, neam sueb, VII, 1, 3

Lanuvium, Aavouiov, oraş al Italiei pe Via Appia, V, 3, 4 şi 5; V, 3, 12

Lanzi, AavSoî, neam german, VII, 1, 4

Lape, Aârerj, oraş în Lesbos, IX, 4, 5

Lapersai, Aomepaai, poreclă a Dioscurilor, VIII, 5, 4

Lapiţi, AaniSoa, VII, frg. 5; frg. 14; IX, 5,19-22; Lapithul Mopsos, IX, 5, 22

Laphrios, Aâ<ppioţ, Apollon Laphrios, X, 2, 21

Larios, Aâpioţ, lac lîngă oraşul Comun, V, 1, 6

Larisa, Aotpioa, oraş al Achaiei, IX, 5, 19; cetăţuie a Argosului, VIII, 6, 7; IX, 5, 19; oraş al Atticei, IX, 5, 19; localitate în cîmpia Caystrion, de lîngă Efes, IX, 5, 19; Cremaste sau Pelasgia, în Phthiotida, IX, 5, 13—14; IX, 5, 19; IX, 5, 22; oraş al Cretei, IX, 5, 19 ; oraş în Asia, lîngă Kyme, IX, 5, 19; Phri-conis, lîngă Elida, IX, 5, 19; în Pelasgiotis, VIII, 8, 5; IX, 5, 3; IX, 5, 6; IX, 5, 17; IX, 5, 19; IX, 5, 22; pe ţărmul Pontului Euxin, între Naulochos şi Haemus, IX, 5, 19; o-raş al Siriei, IX, 5, 19; Thessaliei, lîngă Ossa, IX, 5, 19 ; localitate lîngă Tralles, IX, 5, 19; oraş al Troadei, IX, 5, 19

Larisean, Aapîoioţ, Zeus, IX, 5, 19; lariseeni, IX, 5, 19; cîmp larisean, IX, 5, 19

Lariseene, vezi Stînci Lariseene

Larisos, Aâpiaoţ, rîu al Achaiei, VIII, 7, 5; IX, 5, 19

Larolum, AâpoXov,
oraş al Umbriei, V, 2, 10
Larymna, Aâp u(iva,
oraş al Beoţiei, IX, 2, 13 şi 18 ;' oraş al tocridei, IX, 2, 18
Las, Aăţ,
oraş al Laconiei, VIII, 5, 3 si 4
Lasion, Aaoiciv,
oraş al EHdei, VIII, 3, 5
Latina, Aa-rîv?),
Via, aproape de Roma, V, 3, 8 - V, 3, 10; limba, VI, 1,6; regiunea, vezi Latium
Latini, Aarîvoi,
V, 2, 1 ; V, 3, 2; V, 3, 4 -V, 3, 6; V, 3, 11; V, 3, 12; VI, 4, 2
Latinus, Aa-uvo?,
regele aborigenilor, V, 3, 2
Latium, -f) A<XTÎVY),
regiune a Italiei, V, 2, 1 ; V, 3, 2 - V, 3, 12 Latona,
Aip-co,
VIII, 3, 25; VIII, 6, 14; X, 5, 2 ; templul ei, X, 5, 2
Laurentum, Aaiipevrov,
oraş al Italiei în Latium, V, 3, 2; V, 3, 5 Laus,
Aăoţ,
oraş, VI, 1, l;rîuVI, 1, 1—VI, 1,4,; golf, VI, 1, 1, în Lucania
Lavicana, Aafiixavr),
Via, aceeaşi cu Labicana, în Italia, V, 3, 9
Lavicum, Aoe(3ix6v,
sau Labicum, oraş în Latium, V, 3, 2; V, 3, 9
Lavinia, Aaouivta,
fiica lui Latinus, V, 3, 2
Lavinium, Aaouiviov,
oraş în Latium, V, 3, 2—V, 3, 5; VI, 1, 14
Lebadeia, Ae(3iitSeia,
oraş al Beotiei, IX, 2, 38; IX, 3, 14 Leben,
AE^V,
otaş cretan, X, 4, 11 şi 12
Lebinthos, Ae(3iv#o<;,
una din Sporade, X, 5, 12
Lechaion, A&xcciov,
port al Corinthului, VIII, 6, 22 Leda,
AifjSa,
soţia lui Tindareos, X, 2, 24
Lelbethra, Aet(3j)#po(,
oraş al Pieriei, VII, frg. 18; X, 2, 25; Leibethron, X, 3, 17
Leibethride, Asi(3r)%>CSai,
nimfe, IX, 2, 25; X, 3, 17
Leimone, Asinciv»),
oraş perrhaib, la poalele Olimpului, IX, 5, 19
Lelanton, AvjXavTOV,
cîmpie în Eubeea, X, 1, 9 ; X 1, 12; X, 3, 6
Lelegi, AsXeYEC,
populaţie a Cariei, VII, 7, 1 ; VII, 7,' 2 ; în Beoţia, IX, 2, 3; tumuli si cetăţui ale lelegilor, VII, 7, 'l
Lelex, AeXsi;,
strămoşul teleboilor, VII, 7, 2
Lemanus, Ar)(xevv«,
lac străbătut de Ron, VI, 2, 4
Lemnos, Avjfxvot;,
insulă, V, 2, 4; VII, frg, 32; frg. 35; frg. 44; frg. 46; VIII, 3, 19; X, 1, 15; X, 3,7; X,3, 21
Lenae, A^vai,
slujitoarele lui Bacchus, X, 3, 10 Leocorion,
Ae<ox<5piov,
la Atena, IX, 1, 16; IX, 1,17
Leonida, Ae<nvl8aţ,
la Thermopyle, IX, 5, 16; X, 3, 8 fe j*g, i i
Leonnatos, AEovvâ-roţ,
prietenul regelui Alexandru, IX,

Leontine, AEOVT(V7),
ogor, VI, 2, 6; VI, 2, 7
Leontini, AEOVTÎVOI, ^
colonie naxiană în ţ Sicilla, VI, 2, 6; VI, 2, 7

Leosthenes, Aswadevir]?,
comandant atenian, în războiul lamiac, IX, 5, 10 Lepreaţi, Aenpsăxcu, locuitorii oraşului Lepreon, VIII, 3, 11; VIII, 3, 16; VIII, 3, 30; lepreatic, VIII, 3, 7
Lepreatis, AsJipsî-nc,
ogor, VIII, 3, 16
Lepreon, Ainpc)i)ov,
oraş al Triphyliei, VIII, 3, 11; VIII, 3, 16-VIII, 3, 18; VIII, 3, 30 Leria,
Aspia,
aceeaşi cu Leros
Lerna, A^pvîj,
rîu al Argolidei, VIII, 6, 2; lac între Argos si Mycenae, VIII, 6, 8
Leros, Aipoţ,
insulă în marea Icariei numită şi Leria, X, 5, 12 şi 13
Lesbia, Asocia,
aceeaşi cu Lesbos, VII, frg. 58 Lesbos, AiaŞoţ, V, 2, 4
Lethaios, A-qD-aîoc,
rîu al Cretei, X, 4, 11
Leuca, Aeoxâ,
oraş al Calabriei, IV, 3, 5 ; rnunte al Cretei, X, 4, 4; insulă, VII, 3, 16; promontoriu al Eubeei, IX, 1, 22; promontoriu al Libyei, X, 5, 17; în Thracia, VII, frg. 56; cîmpie în Laconia, VIII, 5, 2
Leucadios, AsuxdcSioţ, fiul lui Icar, X, 2, 9
Leucas şi Leucada, Aeuxaţ, insulă şi oraş, VII, 7, 2; VII, frg. 6; X, 2,' 2; X, 2, 7 şi 8 ; X, 2, 9; X, 2, 15; locuitorii, VII, 7, 2
Leucatas, AeoxaTaţ,
promontoriu al Leucadei, X, 2, 8; X, 2, 15; X, 2, 24
Leucipp, Aeuxt7tr:o;,
achean, VI, I, 15
Leucocomas, Aeuxox6jxa<;,
cetăţean din Leben, în Creta, X, 4, 12
Leucon, AeuKtov,
rege în Bospor, VII, 3, 8; VII, 4, 4 ; VII, 4, 6
Leucopetra, AeuxfesTpa,
promontoriu al Italiei Ungă Regium, V, 1, 3; VI, 1, 7
Leucosia, Aeuxoxrîa:,
insulă lîngă târmul l/ucaniei, VI, 1, 1; VI, 1, 6; una din Sirene care a dat numele insulei, VI, 1, 1
Leuctra, Aeux.Tpa, oraş al Beoţiei, VIII, 4, 4 ; VIII, 7, i ; VIII, 7, 2; IX, 2, 39
Leuctron, Aeuxrpov,
oraş al Lacomei, colonie a celui din Beoţia, VIII, 4, 4; VIII, 4, 6; localitate a Achaiei, VIII, 7, 5
Leuke, AsuxV),
insula lui Achile, VII, 3, 16 ; cîmpie laconiană, VIII, 5, 2; Leuke Acte, promontoriu al Eubeei, IX, 1, 22; al Libyei, X, 5, 17; al Thraciei, VTI, frg. 56. Vezi Leuca.
Leukimma, Aeiwptaa,
promontoriu a! Corcyrei, VII, 7, 5 Leuterni,
AeoT^pwoi,
giganţi la Plilegra, VI, 3, 5
Leuternia, Aeurepvtx,
ţărm al Iapygiei, VI, 3, 5
Libes, At,3r;ţ, preot al chattilor, VII, 1, 4
Liburn, Ai,3upv<5<;,
VI, 2, 4; VII, 5, 9; oraş liburnic, VII, 5, 4
Liburnice, AiSupvtSsţ vîjaoi, insule în Adriatica, VTI, 5, 5; VII, 5, 9
Libya, Atf3iir),
V, 2, 8; VI, 2, 1 ; VII, 3, 6 ; VII, 7, 4 ; X, 5; 13

Lichade, As^iiSeţ, insule lîngă Eubeea, IX, 4, 4
Ivichas, A(x«s, eroul care a dat nume insulelor Lichade, IX, 4, 4
Liguri, ACyueţ, V, 1, 10 şi 11; V, 2, 5; neamuri ligure, V, 1, 4; V, 1, 10
Liguria, AiYua-ciKii, V, 3, 4; V, 1, 12
Likymna, Aîxi)[i.va, cetâţuia Tirvuthului, VIII, 6, 11
Likyminaiiul, A'.ziifivioţ, Tleptolem, VIII, 6, 11
Ivilaia, AtXaiot, oraş focidian, IX, 2, 19; IX, 3, 16; IX, 4, 10
Lilybaeum, Aa.JSaiov, promontoriu al Siciliei, VI, 2, 1; VI, 2, 11; oraş al Siciliei, VI, 2, 1 ; VI, 2, 5
Limnai, A([xvat, oraş în Messenia, VI, 1, 6; VIII, 4, 9, Vili, 5, 1; cartier al Spartei, VIII, 4, 9; VIII, 5, 3 ; oraş în Chersonesul Thracic, VII, frg. 52
Lipara, Airoipa, una din insulele Lipari, cu oraş omonim, VI, 1, 6; VI, 2 10 ; VI, 2, 11 Lipare, vezi Insulele Lipare Lips, Aty, vînt, V, 4, 8; VI, 1, 7; VIII, 6, 16
Liris, Astptţ, rîu al Latiului. V, 3, 6; V 3 9; V, 3, 10 Lissos,
AiCTcric, oraş dalmat, VII, 5, 8
Litermim, Aixepvov, oraş al Campaniei, V, 4, 4
I,iternus, Ahrepvoţ, rîu al Campaniei, V, 4, 4 Wvia,
Ai(3£a, porticul ei la Roma, V, 3, 8
Locria, Aoxplx, izvor, VI, 1, 7
Ivocri(eni), Aoxpoî, VII, 7, 2; IX, 3, 2; epicne-midieni, 'E7UXvr)ui$ioi, VIII, 1, 3; IX, 1, 1 ; IX, 2, 42; IX, 3, 1; IX, 3, 17-IX, 4, 10; IX, 5, 5 ; epizephyrieni, 'Emţeţiipioi, VI, 1, 5; VI, 1, 7-8; VI, 1, 9-10; IX, 4, 9; opunţi, 'OTCO\SVTTIOI, VI, 1, 7 ; VII, 7, 2 ; IX, 3, 1 ; IX, 4, 1—2; ozoli, 'O^oXoti, sau apuseni, VI, 1, 7; IX, 3, 1 ; IX, 3, 3; IX, 4, 1;IX, 4,7-8; IX, 5, 10; X, 2, 1
Locrida, Aoxptţ, IX, 2, 18; IX. 4, l-IX, 4, 17; in Italia, VI, 1, 7; VI, 1,9
Ivocros, Aoxpiţ, erou eponim, VII, 7, 2
Luca, AoGxa, oraş al Italiei, VI, 1, 11
Lucani, Aeuxavoî, V, 1, 3; V, 3, 1; V, 4, 13; VI, 1, 1; VI, 1, 2; VI, 1,3; VI, 1, 4 ; VI, 1, 10 ; VI, 1, 13 ; VI, 3, 4
Lucania AeMxavîx, VI, 1, 1-VI, 1, 4
Luceria, Aooxepîa, oraş al daunilor, VI, 1, 14; VI, 3, 9 Lucius Tarquinius Priscus, VI, 2, 2 ; Superbus, VI, 2, 2; Mummius, VIII, 6, 23
Lucrinus, Aoxptvoţ, golf al Campaniei, V, 4, 6
Lucullus, AstSxoXXo?, M., VII, 6, 1 ; VIII, 6, 23
Lucumon, AcMxoiSiitov, fiul lui Demaratos, V, 2, 2 Ludias,
AouStaţ, lac din care izvoreşte rlul omonim, în Macedonia, VII, frg. 20, frg. 22, frg. 23
L,ugeum, Aoii^sov, mlaştină aproape de muntele Ocra, VII, 5, 2 Luii,
Aoiiiot, semînţie germană, VII, 1, 3

Luna, Aouvv),
oraş si port al ligurilor, V, 1, 11 ; V, 2, 5
Lupia, AouTtlaţ,
rîu al Germaniei, VII, 1, 3
Lupiae, AOWKIOU,
oraş al Iapygiei, în Italia, VI, 3, 6 Lycabett,
AUX<X(3IT)IT6<;,
munte al Atticei, IX, 2, 23; X, 2, 11 Lycaion,
Aiixouov,
munte al Arcadiei, VIII, 8, 2 şi 3 Lycaon,
Auxâuv,
fiul lui Pelasgos, V, 2, 4
Lycastos, Aiixaa-roţ,
oraş al Cretei, X, 4, 14 Lyceum,
AUXEIOV,
la Atena, IX, 1, 17; IX, 1, 19; IX, 1, 24
Lychnidos, Au/viSis,
oraş în Epir," VII, 7, 4 ; VII, 7, 8
Lycia, Auxîoe,
VIII, 6, 11
Lycomedes, AuxojX7jS7)ţ,
rege al insulei Skyros, IX, 5, 16 Lycoreia,
Auxcipeia,
localitate mai sus de Delfi, IX, 3, 3; IX, 3, 13
Lycormas, Auxop[ioe<;,
numele vechi al rîului Euenos, VII, 7, 8; X, 2, 5
Lycos, Aiixoţ,
IX, 1, 6
Lyctos, AiSxToţ,
oraş al Cretei, zis, şi Lyttos, X, '4, 7; X, 4, 14 ; locuitorii, X, 4, 3; X, 4, 14; X, 4, 17
Lycurg, AuxoupYoţ,
lacedemonianul, VIII, 5, 5 ; X, 4, 18 si 19; regele edonilor, X, 3, 16 '
Lycurgion, Auxoupfiov,
sat al Argolidei, VIII, 6, 17
Lydia, AuSîa,
V, 2, 2 ; VIII, 7, 1 ; IX, 2, 20 ; X, 3, 13
Lydieni, Au Set,
VI, 1, 14; vezi şi Lydia
Lydos, Ai>8<5<;,
fiul lui Atys, V, 2, 2; nume frigian, VII, 3, 12
Lygaios, Au-fatoţ,
strămoşul Penelopei, X, 2, 24
Lynkestai, Awfxsatui,
localitate în Macedonia, VII, 7, 4 ; VII, 7, 8
Lyrkeion, Aiipxeiov,
munte şi oraş al Argolidei, VIII, 6, 7; VIII, 6, 17; IX, 4, 16; sat al Argolidei, VI, 2, 4
Lysimacheia, Auaifiixeia,
oraş în Chersonesul Tracic, VII, frg. 52, frg. 54; oraş şi lac ale Etoliei, X, 2, 22
I/ysimachos, Aua£[i.tx}(oţ,
regele, VII, 3, 8; VII, 3, 14; VII, 6, 1
Lysipp, Au<riTC7toţ, X, 2, 21
Lyttos, vezi Lyctos

Macaria, Maxocpioc,
izvor al Atticei, VIII, 6, 19, vezi Tricorythos, cîmpie a Messeniei, VIII, 4, 6
Macaris, Mâxaptc,
acelaşi cu oraşul Lesbos, VIII, 3, 3l' Macedonia,
MaxsSovEoc,
VI, 3, 2; VII, 3, 11 ; VII," 7, 4 VII, 7, 8; VII, frg. 9-VII frg. 48; VIII, 3, 5; locuitorii, VIII, 6, 9; IX, 2, 5; IX, 5, 11 ; ţărm, VII, frg. 13
Machaireus, Maxoupeiiţ,
bărbat din Delfi, IX, 3, 9
Macra, Mâxpot,
loc al Italiei între Luna şi Pisa, V, 2, 5; poate Macres, rîu al Etruriei ^
Macri Campi, Maxpol xâjxrcoi, în Gallia Cisalpină, V, 1, 11

Macris, Maxptţ,
strîmtoarea Eubeei, X, 1, 2
Macron Theichos, Maxp6v Tei/oţ,
loc în Chersonesul Tracic, VII, frg. 56 Madytos,
MaŠuToţ,
oraş în Chersonesul Tracic, VII, frg.' 56 Maeotis,
Matfimc,
lacul, VII, 2, 2; VII, 3, 17; VII, 3, 18; VII, 4, 1 ; VII, 4, 5; VII, 4, 6 Magnesia,
Mocyvr)aia,
VII, frg. 12, frg. 14, frg. 16, frg 25; IX, 5, 7; IX, 5, 15; IX, 5, 16; IX, 5, 17; Magnetida, IX, 5, 16 si 22; locuitorii, IX, 5, 21-22 Magneţi,
MaYviQTeţ,
populaţie a Thessaliei, IX, 5, 1 ; IX, 5, 15 ; IX, 5, 21
Magnetic, Ma-fVijTix^,
ţărm, IX, 5, 3; IX, 5, 17; mare, IX, 5, 7 Magnetis,
Mayv Y)TI<;,
oraş, acelaşi cu Gyrton, VII, frg.' 14 şi 16
Maidi, MaîSoi,
neam trac, VII, 5, 7; VII, 5, 12; VII, frg. 36 Maidobithyni,
MotiSopi&uvoi,
neam pornit din Tracia, VII, 3, 2 Mainalon,
MaîvaXov,
munte al Arcadiei, VIII, 8, 3
Mainalos, MatvaXoţ,
oraş al Arcadiei, VIII, 8, 2
Makedon, MaxeSciv,
eponimul Macedoniei, VII, frg. 11 Maketis,
Maxstiţ,
adică macedoneancă, X, 4, 10
Makistia, Mccxiorta,
regiune a Triphyliei, VTII, 3, 13; VIII, 3, 24; VIII, 3, 25; locuitorii, VIII, 3, 13 şi 14; Herades Makistios, VIII, 3, 21
Makistos, Mdxitrro?,
oraş al Triphyliei, VI, 1, 6; VIII, 3, 16; VIII, 3, 18; VIII, 3, 25; X, 1, 10
Makynia, Maxuvia,
oraş al Etoliei, X, 2, 4 ; X, 2, 6; X, 2, 21
Maleai, MaX&xi,
promontoriu al Laconiei, VIII, 2, 1; VIII, 5, 1-2; VIII, 6,1 ; VIII, 6, 4 ; VIII, 6, 20; VIII, 8, 5; X, 4, 5
Maleos, MaXecoţ,
un şef pelasg, V, 2, 8
Maliac, MaXiaxoţ x6X7toţ,
golf, VII, frg. 32; IX, 4, 3
Malieni, MaXieîţ,
neam thessalian, VIII, 1, 1 ; VIII, 3, 1; IX, 3, 1 ;IX, 5, 1 ; IX, 5, 22; X, 1,2
Mama zeilor, M-'qirfi ftefiiv,
la frigieni, X, 3, 12; X, 3,21
Mamaos, Moc[iao<;,
rîu pe lîngă Pylosul Triphyliei, VIII, 3, 14 ; vezi şi Pylos.
Mamertini, MajiepTtvoi.
neam al Campaniei, VI, 2, 3 ; vin mamertin, VI, 2, 3
Mamertium, Maji^pTiov,
oraş în Bruttium, Italia, VI, 1, 9 Manes,
Mivriţ,
nume frigian de sclav, VIII, 3, 12; rîu al Locridei, IX, 4, 4; vezi Boagrios
Mantineia, MavTÎveia,
oraş al Arcadiei, VIII, 3, 2; VIII, 8, 2 ; IX, 2, 39
Manto, Mavrti,
fiica lui Tiresias, X, 1, 22
Mantua, Mavroua,
oraş al Galliei Transpadane, V, 1, 6 Marathon,
Mapa&iov,
sat attic, VIII, 6, 16; VIII, 6, 19 ; VIII, 7, 1 ; IX, 1, 17 ; IX, 1, 22; X, 1, 6
Marathos, Mapa&oţ,
oraş focidian, IX, 3, 13

Marcia, apă ce alimentează Roma, V, 3, 13
Marcina, Mapxtva, oraş al Campaniei, V, 4, 13
Marcommani, Mapxo(ipiavoi, neam german, VII, 1, 3 Marcus Aemilius Scaurus, M. Aem. SxK^pOţ, V, 1, 11 Mardonios, MapSivioţ, comandant pers înfrînt la Plate-ia, IX, 2, 31 Marea Alkvonis, 'AXxoovtt; &., VIII, 2, 3 ; IX, 1, 8
Marea Ausonică, Aua<5vtov îTsXa-yoi;, V, 3, 6; VII, 7, 5
Marea Carpathică, KocpredMhov 7t£Xayoţ, X, 5, 13 şi 14 Marea Cretei, Kpjj-rtxov TttXafoz, Kp7)"nX7) -9-., VII, 7, 6; VIII, 6, 4; VIII, 6, 16; X, 5, 1; X, 5, 13 Marea Bgee, Alyotîov TtiXotyo;, VII, 7, 4 ; VII, £rg. 57; VIII, 7, 4 Marea Egiptului, Aîyii-Tiov TtlXayoţ IX, 2, 2; X, 4, 2
Marea Icariei, 'Ixipiov 7tlXayoţ, X, 5, 13
Marea Ionică, 'Iivtov TrsXayoc, VI, 1, 7; VI, 3, 5; VII, 5,9; VII, 7, 3; VII, 7, 8; VII, frg. 6; frg. 58
Marea Magnetică, MxyvTi.x-') {►âXocrta, IX, 5, 7; ţărmul ei, IX, 5, 17 Marea Myrtului, M\>pT<3>ov iceXorfoc, VII, 7. 4; VII, frg. 57; VIII, 2, 2; VIII, 6, 4 ; VIII, 6, 16 Marea Sardiniei, SapSSov -sXxyoţ, V, 2, I Marea Siciliei, StxsXixov TtsXayo^, V, 3, 6; VII, 7, 4 Marea Tyrrheniană, Tuppvjvixov-. V, 1, 2 şi 3; V, 2, 1 ; VI, 2, 1 ; VI, 2, 9 Margala(i), M-xoyiXa(0, loc în Triphylia, VIII, 3, 24
Margos, Mdcpyoţ, afluent al Istrului, VII, 5, 12 ; vezi şi Parisos, Mariandyni, MotptavSuvol, seminţie tracă, VII, 3, 2; VIII, 3, 17
Marisos, Mâpiaoţ, rin al dacilor, VII, 3, 13 Marius iunior, Mâpioţ, învingătorul ambronilor, V, 3, 11 Marmarion, Mapyu&ptov, oraş al Eubeii, X, 1, 6
Marobodus, Map6(5o8oţ, şef marcoman, VII, 1, 3
Maroneia, Mocpcovsia, oraş pe ţărmul Traciei, VII, frg.' 44; frg. 45; frg. 47; frg. 48
Mar(r)ubium, Mapotiiov, oraş al pelignilor V, 4, 2
Marrucina, Mappouxivrj, V, 4, 2 Marrucini, Mocppo'jxîvoi, populaţie a Italiei vecină cu Picenum, V, 4, 2
Marte, "ApYjţ, zeul, V, 3, 2; V, 4, 2; V, 4, 12 Marsi, Motp<roî, neam al Italiei, V, 2, 1 ; V, 3, 7; V, 3, 9; V, 3, 11 şi 13; V, 4, 2 ; neam germanic, VII, 1, 3
Marsic, vezi Războiul marsic
Marsyas, Mapoua;, X, 3, 14 Martius, vezi Campus Martius Mases, Mdar)?, oraş al Argolidei, VIII, 6, 10; VIII, 6, 17 Matalon, MÎTaXov, oraş al Cretei, X, 4, 11 ; X, 4, 14 '
Matauros, M^Taupoţ, oraş al Siciliei, VI, 2, 9
Matrinum, Mxrpîvov, port la Adriatică, V, 4, 9
Matrjius, Mirpivoţ, rîu al Italiei, în Picenum, V, 4, 9

Mauritania, MaupouoEa, VI, 4, 2
Maurusia, vezi Mauritania Mausoleum, Maucr<iXeiov,
la Roma, V, 3, 8 Mazai, Maţatoi, neam pannonic, VII, 5, 3 Mazusia, Maţousioi,
promontoriu în Chersonesul Tracic, VII, frg. 52 Mecone, Myjxwvrj, numele vechi al Sicyonei, VIII, 6, 25 Medeia, M-(j8eia, V, î, 9; V, 2, 6; VII, 5, 5 Medeon. MsSec&v,
oraş al Focidei, IX, 2, 26; IX, 3, 13; oraş al Beoţiei, IX, 2, 26; IX, 3, 13 Mediolanium, MsSioXiviov,
oraş al|Italiei, V, 1, 6 Medma, M£8fxa,
oraş al Italiei, în Bruttium, VI, 1, 5 Medoacvi, Me86axot, populaţie italică situată mai sus de veneţi, V, 1, 9 Medoacus, Ms86axoţ, rîu ai Italiei, V, 1, 7; port al Pataviei, V, 1, 7 Medon, MsSoiv,
tovarăş al lui Philoctet, IX, 5,7 Medusa, MeSoiisT),
VIU, 6, 21 Megabath.es, Msyxfi&S'ri:;,
comandant pers, IX, 2, 9 Megalocefali, MeYaXox£<paXoi.,
populaţie fantastică, VII, 3, 6 Megalopolis, MeYaXĂreoXtţ,
oraş al Mcadiei, VIII, 4, 5; VIII, 7, 3; VIII, 8, 1 ; regiunea lui Megalopo'itis, VIII, 2, 1; VIII, 3, 12; VIII, 7, 5 j Megara, Mifapa, ^jî %h
oraş al Greciei, în Isthm, VI, 2, 2 ; VII, 6, l; VII, 7, 2; VIII 1, 2; IX, 1, 4; IX, 1, 7; colonie megariană în Sicilia, VI, 2, 2; VI. 2, 4
Megarida, Me-fapt?,
regiune a Greciei în Isthm.VIII, 6, 21-22; IX, 1, 3; IX, 1,5-6 Megarieai, Mefapiot.,
din Grecia, VII, 6, 1-2 ; VIII, 7, 3; IX, 1, 7-8; IX, 1, 10-11; IX, 1, 13; din Sicilia, VI, 2, 6; VIII, 7,5 Megasthenes, MeYaaftsvY)?,
şeful unei cete de colonişti din Chalkis, la Cumae, V, 4, 4 Meges, MSYI<;,
fiul lui Phyleos, şef în Dulicamm, VIII, 3, 5; IX, 5, 18; X, 2, 14, X, 2, 19 Mekyberna, Mrjxii^Epva,
staţiunea navală a Olynthului, VII, frg. 29 Melampus, MeXâjiTCouţ, VIII, 3, 19 Melarnphyllos, MsXâiiţuXXoţ,
sau Samos, X, 2, 17 Melaneis, MeX<xvY]iţ,
vecliiul nume al Bretriei Eu-beii, X, 1, 10 Melanippc, MaXavÎKTtr),
mama lui Boiotos, VI, 1, 15 Melantlios, MsXav^oţ,
rege al Messeniei, VIII, 4, 1; IX, 1, 7 Mei as, MsXocţ,
golf la marea Traciei, VII, 7, 4; VII; frg. 52; frg. 54; frg. 53 Melas, MsXaq, rîu al Acnaiei, VIII, 7, 4; al Beoţiei, IX, 2, 18; IX, 2, 41; al Thessaliei, IX, 4, 14; al Thraciei, VII, frg. 52; frg. 53 Melas, MâXaţ, porthaonidul, X, 3, 1 Meleagride, MeXsaYpîSsţ,
păsări în insulele Electride, V, 1, 9 Meleagros, MsXsotYpo?,
atenianul, X, 3, 6 Melia, MijXla,
mama lui Teneros, IX, 2, 34 Melîboia, MeX'iJlcaa,
oraş ai Magnesiei, VI, 1, 3 IX,' 5, 16; IX, 5, 22

Meligunis, MEXIYOUVÎI;,
aceeaşi cu Lipara, VI, 2, 10
Melite, MSXÎTJ),
lac în Acarnania, X, 2, 21
Melite, MeXîxy],
insulă, VI, 2, 11; catîri de M., VI, 2, 11; vechiul nume al insulei Samothrake, X, 3, 19
Mei itaia, MeXtrcua,
oraş al Phthiotidei, IX, 5, 10; locuitorii, IX, 5, 6 Mellaria,
vezi Menlaria Melon,
M£\b>v,
şeful sigambrilor, VII, 1, 4, Melos,
M7JXoţ,
insulă în marea Cretei, X, 5, 1 ; X, 5, 3
Melpis, MsXTriq,
rîu în Latium, V, 3, 9
Memphis, Meu.tpiţ,
oraş şi capitală a Egiptului, X, 3, 21
Mena, Meva
întemeietorul Menebriei, VII, 6, 1 Menandru,
MsvavSpoc,
poet comic, VII, 3, 4; X, 2, 9 ; X, 5, 6 Menas,
M£vaţ,
întemeietorul Menebriei, VII, 6, 1 Mende,
MSVST),
oraş al Pallenei, VII, frg. 27
Menebria, Mev£j3pla,
aceeaşi cu Mesembria, VII, 6, 1 Menedem, Mev^Syjnoţ,
filozof al Eretriei, IX, 1, 8; X, 1, 11 Menestlieus,
MEveafteuc,
VI, 1, 10
Menesthios, Mevsodtoţ,
fiul lui Spercheios, IX, 5, 9
Menoitios, Mevomoţ,
tatăl lui Patroclu, IX, 4, 2]
Mentes, MSVTTJS,
fiul lui Anchialos, X, 2, 14 ; X, 2, 20
Mentha, Mev$a, VIII, 3, 14
Meropida, Meponic, VII, 3, 6
Merops, M£po4>,
pămîntul lui... VII, 3, 6
Mesembria, Mear|y.$pit(,
colonie megariană în Pont, VII, 6, 1 ; locuitorii, VII, 6, 1
Mesogis, Msaaylq,
munte al Lydiei, IX, 5, 19
Mesopotamia, MeaotioTapiîa,
VI, 2, 9
Messa, Mecror),
oraş al Laconiei, la Homer, VIII, 5, 3 Messai,
MECTOTCIOI,
locuitori ai Triphyliei, VIII, 5, 6 Messana, Mcaaâva,
oraş al Siciliei, vezi Messene
Messapia, MeaoaTria,
aceeaşi cu Iapygia, VI, 3, 1 ; VI, 3, 5; VI 3, 6; IX, 2, 13; messapi, VI, 3, 4
Messapios, Meaaamoz,
munte al lieoţiei, IX, 2, 13 Messapos,
Mecroareoţ,
beoţian, IX, 2, 13
Messeis, Meaenjîţ,
izvor în Thessalia, IX, 5, 6
Messene, Mecfoyjvri,
oraş al Messeniei în Pelopones, VI,'3, 3; VIII, 4, 1; VIII, 4, 8; VIII, 5, 8; VIII, 8, 5 ; IX, 1, 7; oraş al Siciliei, VI, 1, 1 ; VI, 2, 1 ; VI, 2, 2-3; messenieni, VI, 2, 3.
Messenia, MetîOTjvîa,
regiune a Peloponesului, VIII, 2, 2; VIII, 3, 7; VIII, 3, 22; VIII, 4, 1-VIII, 4, 7; VIII, 5, 6
Messeniac, Meaarjvîaxoţ,
golf, VIII, 2, 2; VIII, 3, 7; VIII, 4, 1; VIII, 4, 10; VIII, 5, 1 ; cîmp, VIII, 4, 6; război, VI, 3, 2 Messenieni,
Mead^vioi,
VI, 1, 6; VI, 2, 3; VIII, 2, 2;

VIII, 3, 7 ; VIII, 4, 6-VIII, 4, l0
Messoa, Meaaoa,
cartier al Spartei, VIII, 5, 3
Mes(s)ola, Mea(cr)6Xa,
localitate a Messeniei, VIII, 4, 5
Metabos, Merapoţ, VI, 1, 15
Metabum, MsTa(3ov,
numele vechi al Metapontului, VI, 1, 15 Metapontiurn,
MsTcmivfiov,
oraş al Italiei, V, 2, 5; VI, 1, 4; VI, 1, 15; VI, 3, 1
Metapontos, MsTiirovroi;,
erou, VI, 1, 15
Metaurus, Mexaupoţ,
rîu in Bruttium, Italia, VI, 1, 5 ; rîu al Umbriei, V, 2, 10 Methana,
Ml&ara,
peninsulă si fortificaţie în Argolida, VIII,' 6, 15
Methone, Mefttivj),
oraş al Macedoniei, VII, frg. 20; frg. 21 ; VIII, 6, 15; IX, 5, 16; al Magnesiei, IX, 5, 16; al Messeniei, VIII, 4, 3-5; al Thraciei, VIII, 5, 16
Metliydrion, Me&uSpiov,
oraş al Arcadiei, VIII, 8, 2
Methymna, MeftujxvT),
oraş în Lesbos, IX, 4, 5; IX, 5, 19 Metropolis, Mv)-
po7;oXiţ,
oraş al Thessaliei, IX, 5, 17; locuitorii, IX, 5, 17
Metulon, Me-ooXov,
oraş iapod, VII, 5, 4
Mevania, Msouxvta,
oraş al Umbriei, V, 2, 10
Midas", Mi Saţ, VII, 3, 12
Midea, MiSsa,
oraş al Argolidei, VIII, 6, 11
Mideia, MîSsia,
oraş al Beoţiei, VIII, 6. 11; IX, 2, 35
jtfikythos, MCxudoţ,
sef al Messeniei, în Sicilia, VI, 1,1
Milet, MIXY)TOI;,
oraş al Cretei, X, 4, 14 ; regiunea Milesia, VII, 7, 2; VII, frg. 52 ; milesieni, VII, 6, 1 ; VII, frg. 51/52 Milon,
MiXwv,
din Crotona, VI, 1, 12
Miltiades, MtXTiaSr)c,
atenianul, IX, 1, 22
Mimalloni, Mi|i.aXX6vst;,
din cortegiul lui Bacchus, X, 3, 10
Minoa, Mivwot,
oraş al Argolidei, X, 1, 4; al Cretei, X, 4, 3; al Laconiei, VIII, 6, 1 ; promontoriu al Megaridei, VIII, 6, 1 ; IX, 1, 4
Minos, Mîvcoţ,
V, 2, 4; VI, 2, 6 ; VI, 3,2 ; VIII, 6, 13; X, 4, 7-9; X, 4, 12 si 13
Minotaur, Miv6T<xupoţ, X, 4, 8
Minthe, Mlv&i],
munte al Triphyliei, VIII, 3, 14
Minthe, M£V»TJ,
iubita lui Pluton, VIII, 3, 14
Minturnae, MivToupvat,
oraş în Latium, V, 3, 6; V, 3, 10 '
Minyeios, MivuTjioţ,
rîu al Triphyliei, VIII, 3, 19 ; VIII, 3, 28
Minyeni, Mivuat,
populaţia oraşului beoţian Orchomenos, VIII, 3, 19; VIII, 6, 14 ; IX, 2, 3 ; IX, 2, 40
Misenos, Mieriqvoţ,
tovarăşul lui Odysseus, V, 4, 6
Misenum, MiorjviSv,
promontoriu si port al Campaniei, V, 4, 3; V, 4, 5; V, 4, 6; V, 4, 8 şi 9
Mithridates, Mi»ptSaT7)ţ,
Euergetul, X, 4, 10; Eupator, VII, 3,17-18; VII, 4, 3-4; VII, 4, 6-7; IX, 2, 37; X, 4, 10. Vezi si Războiul mithridatic

Mitylene, MiT-oXirjVT],
oraş în Lemnos, IX, 5, 19; locuitorii, VII, frg. 52; IX, 5, 19 Mnasalkes,
MvaoaXzvjţ,
poet plateian din Sicyona, IX, 2, 31
Moesi, Moioot,
neam trac, VII, 3, 2-3; VII, 3, 10; VII, 3, 13
Moloşi, MOXOTTOJ,
neam din Epir, VII, 7, 1; VII, 7, 3; VII, 7, 5; VII, 7 8; VII, 7, 11; VII, frg. 1 şi 2; IX, 5, 1 Molycreia,
MoXtixpeux,
orăşel etolian, IX, 4, 8; X, 2, 4; X, 2, 6; X, 2, 21 Molycrion Rhion,
MoXiixpiov 'Pi<5v,
acelaşi cu Antirrhion, VIII, 2, 3
Monetion, MOVYJTIOV,
oraş iapod, VII, 5, 4
Mopsion, Motjjiov,
oraş al Thessaliei, IX, 5, 20; IX,' 5, 22 Mopsopia,
Motoreta,
vechi nume al Atticei, IX, 1, 18; IX, 5, 22
Mopsopos, Mo^oitoţ,
regele Atticei, IX, 1, 18; IX, 5, 22
Mopsos, M6(J>oi;,
lapith, IX, 5, 22 ; fiul lui Apollon, IX, 5, 22 Morgantium,
MopYocv-tov,
oraş al Siciliei, VI, 1, 6; VI, 2, 4 Morgeţi,
M<5pyr]T£c,
colonişti din Rhegium în Sicilia, VI, 1, 6; VI, 2, 4 Mormîntul lui Protesilaos,
IIptoTsaiXâeiov,
în Eleunt din Chersonesul Tracic, VII, frg. 51 Mugiloni, MoiifiXtoveţ,
neam german, VII, 1, 3 Mummius (L.), distrugătorul Corintlmlui, VIII, 6, 23
Munychia, Mouvux'a,
port al Atenei, IX, 1, 15
Musaios, Mouaaîoq, cîntăreţ
trac, X, 3, 17
Mutina, MOUTÎVT],
V, 1, 11-12
Muze, Mouoai,
VIII, 3, 6; VIII, 3, 25 ; IX, 2, 25; X, 3, 10; X, 3, 17
Mycalessos, MoxocXTjcjCToţ,
localitate beoţiană, IX, 2, 11; IX, 2, 14 ; IX, 2, 26
Mycenae, Mwcîjvai,
reşedinţa Amythaonizilor, V, 2,'4; VIII, 6, 2; VIII, 6, 10; VIII, 6, 19; locuitorii, VIII, 6, 10; VIII, 6, 13; regiunea VIII, 6, 8-10
Mychos, Mu^oţ,
port al Focidei, IX, 2, 25; IX, 3, 13 Myconos,
Miixovoc,
una din Ciclade, X, 5, 3; X, 5, 9 Mygdoni, MuySivEţ,
neam trac, VII, 3, 2; VII, frg. 11; frg. 36 Mygdonis,
Mi>Y&ovEţ,
şi Mygdonia, regiune a Macedoniei, VII, frg. 41 Mylai, MtSXai,
oraş al Siciliei, VI, 2, 1; VI, 2, 6 Myonnesos,
Muiw/jaoţ,
insulă în golful Maliac, IX, 5, 14
Myrkinos, Miipxivoţ,
oraş al Macedoniei, VII, frg. 33 ' Myrmekion,
Mupji^xtov,
oraş al taurilor, VII, 4, 5
Myrmidoni, Mupu.i Sivei;,
supuşii lui Ahile, VIII, 6, 6; VIII, 6, 16; IX, 5, 9
Myrrhinus, Mupptvouţ,
localitate în Attica, IX, 1, 22
Myrsinos, Miipoivoţ,
oraş al EHdei, VIII, 3, 9-10

Myrtuntion, Mup-rouvriov,
oraş al Elidei, VIII, 3, 10; estuar lîngă Leucada, X, 2, 21
Mysieni, Muaol,
neam trac, aceiaşi cu moesii VII, 3, 2; VII, 3,'3 si 4; VII 3, 7 şi 10; VII, 3, 13; VII, 5, 12
Myskellos, MtiaxsXXoţ,
întemeietorul Crotonei, VI, 1, 12 ; VI, 2, 4 ; VIII, 7, 5

Naide, Natăeţ,
servitori ai lui Bacchus, X, 3, 10 Nape, NaTirj,
oraş în Lesbos, IX, 4, 5 Napetin, vezi Goliul Napetin Nar, Nap, rîu al Umbriei, V,
2, 10; V, 3, 7
Narcis, Nopxiaaoţ,
monumentul lui în Beoţia, IX, 2, 10
Narnia, Napvta,
oraş al Umbriei, V, 2, 10 Naren, Nâpov,
rîu al Dalmaţiei, VII, 5, 5; VII, 5, 9
Narthakion, Nap&axiov,
oraş al Thessaliei în Phthioti-da.'lX, 5, 10 Narycos, Nâpuxoţ,
oraş al locrienilor opuntieni, IX,' 4, 2 Nasica, Naatxăţ, VII, 5, 5 Natiso, NaTtdwv,
rîu pe lîngă Aquileia în Italia, V, 1, 8
Naulochos, NauXoxoţ,
oraş al Moesiei, VII, 6, 1 ;IX, 5, 19
Naupactos, Nati7iax"îO<;,
oraş al locrienilor ozoli, IX, 4, 7; X, 2, 3 Nauplia, NaimXla,
staţiunea navală a argienilor, VIII, 6, 2; VIII, 6, 11 ; locuitorii, VIII, 6, 11 şi 14
Nauplios, NaiinXioţ,
fiul lui Neptun VIII, 6, 2
Nauportus, Natireop-roe,
oraş al tauriscilor, VII, 5, 2 Naxos, NâŞoţ, oraş al Siciliei, VI, 2, 2; VI, 2, 4 ; locuitorii, naxieni, VI, 2, 3 ; VI, 2, 6 ; VI, 2, 7; insula, X, 5, 3; X, 5, 7
Neaithos, N£aiSoţ,
rîu pe lîngă Crotona, VI, 1, 12
Neandris, NeavSpSţ,
X, 3, 20 Neapolis,
NsanoXiţ,
oraş al Campaniei, V, 4, 7, şi 9; VI, 1, 2; locuitorii, V, 4, 9; oraş în Chersonesul Taurir, VII, 5, 7 ; oraş al Macedoniei, VII, frg. 32, frg. 36
Nebrozi, NeupwS7j,
munţi ai Siciliei, VI, 2, 9 Neda,
Ne Sa,
rîu al Triphyliei, VIII, 3, 14; VIII, 3, 22; VIII, 3, 25 ; VIII, 3, 27 ; VIII, 4, 4
Nedon, NeSwv,
rîu al Laconiei, VIII, 3, 29; VIII, 4, 4; sat al Messeuiei, VIII, 4, 4
Nedusia, NsSouala,
atribut al Athenei, iu Keos, VIII, 4, 4 ; X, 5, 6 Neion, NYJIOV,
munte al Ithacăi, X, 2, 11
Neleus, N-ujXeuc;,
tatăl lui Nestor, VIII, 3, 16; VIII, 3, 28-29 Neleus, NrjXeuţ,
rîu al Eubeii, X, 2, 14
Neleizi, N^XeiSai.
stăpînii Nesseniei, după Mene-laos, VI, 1, 15; VIII, 4, 1
Nelia, Nr)Xta,
localitate a Demetriadei, în Magnesia, IX, 5, 15
Nemea, Neţjia,
oraş al Argolidei, VIII, 6, 19 ;

rîu aproape de Corinth, VIII, 6, 25;
concursuri, VIII, 6, 19 ; leul din ... VIII, 6, 19
Nemesis, Nejiemi;,
Rhamnusia, IX, 1, 17 ; IX, 1,22
Nemus, Nsu-oţ,
sanctuar al Artemidei, în Latium, V, 3, 12
Nemydia, NsjiiiSux,
templul Artemidei, în Teuthea Achaiei, VIII, 3, 11 Neon,
Nswv,
loc în Parnass, IX, 5, 18 Neoptolem,
NsoTTTdXEjxoţ,
fiul lui Ahile, VII, 7, 8; IX, 3, 9; IX, 5, 16; Turnul lui Neoptolem, la gura fluviului Tyras, VII, 3, 16; generalul lui Mithridates, VII, 4, 18
Nepita, Nererax,
oraş al Etruriei, V, 2, 9 Neptun,
vezi Poseidon Neriton, NTJP'.TOV,
munte al insulei Ithaca, X, 2, 10 şi 11 Neritos,
Nrjpi-oţ,
oraş în peninsula Leucada, X, 2, 8; X, 2, 11
Nesson, Neaaov,
fiul lui Thessalos, IX, 5, 23 Nessonis,
Neaacovîţ,
miastină a Thessaliei, IX, 5, 2 ; IX, 5, 19 ; IX, 5, 20; numele vechi al Thessaliei, IX, 5, 23
Nessos, Neaaoţ,
luntraşul ucis de Heracles, IX, 4, 8; X, 2, 5
Nestor, Nstr-rap,
V, 2, 5; VI, 1, 15; VIII, 3, 1 şi 3; VIII, 3, 7; VIII, 3, 19; VIII, 3, 22; VIII, 3, 24 ; VIII, 3, 28; VIII, 4, 4
Nestos, Nsaroc,
rîu al Traciei, VII, 7, 4 ; VII, frg. 33 ; frg. 35 ; frg. 41 ; frg. 44"; frg. 47 Netion,
NYJTIOV,
oraş al Apuliei, VI, 3, 7
Nicaia, Ntxocia,
oraş al locrienilor epicnemidieni, IX, 4, 4; IX, 4, 13 Niconia,
Nixovia,
oraş pe Tyras, VII, 3, 16 Nicopolis,
NixĂrtoXiţ,
oraş în Epir, VII, 7, 5 ; VII, 7, 6; X, 2, 2 Nicostrate,
NtxocrrpâTV),
mama lui Evandros, V, 3, 3 Nil,
NsTXoţ,
fluviul egiptean, VI, 2, 4 ; VI, 2, 9 Nimfe,
Nii[i<pai,
VIII, 3, 12; X, 3, 10; Cabiride, X, 3, 21 ; Ioniade, VIII, 3, 32; Leibethride, IX, 2, 25; X, 3, 17; din munţi, X, 3, 19; templele si peşterile lor, VII, 5, 8; VII,'frg. 32; VIII, 3, 12; VIII, 3, 32; IX, 2, 25; X, 3, 17-X, 3, 21
Ninia, Nivîa,
oraş al Dalmaţiei, VII, 5, 5 Niobe',
Ni6(3?;, VIII, 4, 4 Nisa, Ntaa,
loc al Beotiei, IX, 2, 14; al Megaridei, IX, 2, 14
Nisaia, Ntaouot,
port al Megarei, IX, 1, 3 ; IX, 1, 4; IX, 1,6; IX, 1, 8 Nisos,
Nîooţ,
fiul lui Pandion, VIII, 6, 13; IX, 1, 6
Nisyros, Niaupoţ,
insulă, X, 5, 14; X, 5, 16; locuitorii, X, 5, 16; oraş omonim al insulei, X, 5, 16; oraş al insulei Carpathos, X, 5, 17
Noaros, N6apoţ,
rîu al Illyriei, VII, 5, 2; VII, 5,12
Nomazi, NofAotSsţ,
VII, 3, 7 - VII, 3, 10
Nomentum, N&jfzevrov,
oraş sabin, V, 3, 1 ; Calea Nomentana, V, 3, 1 ; V, 3, 11 Nola,
NSXa,
oraş al Campaniei, V, 4, 8

Noreia, Nopijîa, oraş, V, 1, 8
Norici, Noptxoî,
locuitorii regiunii Noricurn, VII, 1, 5 Nouă Drumuri, 'Evvea
'OSot,
loc al Macedoniei sau al Traciei, VII, frg. 35 Novum Comuna,
No§oujxxw;xou[i,
oraş al Galliei Cisalpine, V, 1, 6; locuitorii, V, 1, 6
Nuceria, Nooxepta,
oraş al Campaniei, V, 4, 8; V, 4, ii; VI, 1, 13; oraş al Umbriei, V, 2, 10 Numa Pompilius,
Noi>[iăţ IIOJX-
ittXioţ, V, 3, 1 şi 2
Numantia, Nou[iavr(oc,
oraş al Hispaniei, locuitorii, VI,'4, 2 Numitor,
Nou|xi-rop,
rege în Alba Longa, V, 3, 2
Nycteus, NuxTeuţ,
tatăl Antiopei, IX, 2, 12
Nymphaion, Nojiţaîov,
promontoriu lîngă Athos, VII, frg. 32; oraş în Chersonesul Tauric, VII,' 2, 4; sat şi stînci lîngă Apollonia, VII, 5, 8
Nysa, Niiaa,
sat al Beoţiei, IX, 2, 14

Ocalea, 'OxaXe?) şi "flxaXoa,
IX, 2, 27 ; oraş al Beoţiei, IX, 2, 26 şi 27 Ocelum,
"QxeXov,
oraş al Galliei Cisalpine, V, 1, 11
Oche, "O/rj,
munte al Bubeii, X, 1, 3 ; nume al Eubeii, X, 1, 3 ; X, 1, 6 Ochiîn-piept, S-repvotp&aXiicH,
neam fictiv, VII, 3, 6 Ocra,
"Oxpot,
partea Alpilor dinspre Reţia, V, 1, 2 ; VII, 5, 2
Ocriculi, 'OxpixXoi,
oraş al Umbriei, V, 2, 9 şi 10
Odeion, 'OSsîov,
la Atena, IX, 1, 17
Odessos, '08r\aa6<;,
oraş al Moesiei, VII, 6, 1 ; VII, frg. 48 Odiseia,
'OSoaaeia,
poemul homeric, VI, 1, 5; VII, 7, 11 ;X, 2, 24 ;X, 4, 15
Odomaaţi 'OSo|j.aVTei<;,
populaţie din sus de Strymon, VII, frg. 36
Odrysi, 'OSpiiaat,
vecini cu bessii, VII, frg. 48
Odvsseus, 'OSuaasiiţ,
V, 3, 6; V, 4, 5 ; V, 4, 8; VI, 1, 5 ; X, 2, 10; X, 2, 18 Oedip,
CHSraouţ, VIII, 6, 22 Ogorul
Corinthian, Kopiv&ioc,
VIII, 6, 22
Ogyg[es]. 'AY^Y[7])?.
ultimul rege acheu în Peloponnes, VIII, 7, 1
Ogygia, 'Q,fx>Yi-[a],
sau Beoţia, IX, 2, 18
Ogyion, 'QY"[IOV].
munte fabulos, VII, 3, 6
Oichalia, Olx«Xta,
oraş al Arcadiei, VIII, 3, 6; VIII, 3, 25; VIII, 4, 5; X, 1, 10; al Btoliei, X, 1, 10; "al Bubeii, VIII, 3, 25; X, 1, 10; al Thessaliei, VIII, 3, 25; X, 1, 10; al Trachiniei, VIII, 3, 6; IX, 5, 17; X, 1, 10
Oineiadai, OîveiiSou,
oraş al Acarnaniei, pe Ache-loos, X, 2, 2; X, 2, 21; al regiunii Oitaia, IX, 5, 10
Oineus, Olvetiţ,
porthaonidul, X, 2, 19; X, 2, 25 ; X, 3, 1 ; X, 3, 6
Oiniade, OîviâSxi,
oraş al Btoliei X, 2, 19; X, 2, 21 /mlaştină în Etolia, X, 2, 21
Oinoe, OîV6T),
oraş al Atticei, VIII, 7, 1 ; oraş în golful Crisaios, IX, 2, 25;' localitate în Elida, VIII, 3, 5 ; oraş corinthian în Isthm, VIII, 6, '22

Oinomaos, Olv6[zaos,
a domnit în Pisatida, VIII, 3, 31
Oinone, Olv6vr),
numele a două sate ale Atticei, VIII, 6, 16; vechi nume al Eginei, VIII, 6, 16
Oinotria, OlvwTptoc, nume vechi al Italiei, VI, 1,1; VI, 1, 4; VI, 1, 15; oinotri, vechii locuitori ai Lucaniei, VI, 1, 2; VI, 1, 4-6; VI, 1, 15; regi, VI, 1, 5; popor, VI, 1,4
Oinotride, Olvco-rpiSeţ,
două insule, VI, 1, 1; VI, 1, 6 Oiţa, Oî-cv),
munţi, VII, frg. 6; VIII, 1, 3 ; IX, 2, 4; IX, 3, 3; IX, 4, 10- IX, 5, 5; IX, 5, 21-22; X, 2, 1
Oitaia, Obata,
regiune a Greciei, IX, 5. 10; X, 2, 1 ; X, 3, 1-2 ; locuitorii, X, 1, 16; X, 2, 1; X, 3, 1
Oitylos, OÎTuXoţ,
oraş în golful Messeniac, VIII, 4, 4
Olbia, 'OXpia,
oraş pe Borysthenes, VII, 3,17
Olenia, '£ÎXevb),
stîncă în Blida, menţionată de Homer, VIII, 3, 8; VIII, 3, 10; VIII, 3, 11; VIII, 3, 28; VIII, 7, 5
Olenos, "QXevoţ,
oraş al Achaiei, VIII, 7, 1; VIII, 7, 4 ; VIII, 7, 5 ; oraş al Etoliei, VIII, 7, 4; X, 2, 6; X, 2, 22
Oliaros, 'Qxîapoţ,
una din Ciclade, X, 5, 3
Olizon, 'OXi^cîiv,
oraş al Magnesiei, IX, 5, 15; IX, 5, 16
Olmeios, 'OX(i£i6ţ,
rîu al Beoţiei, IX, 2, 19 ; IX, 2, 30
Olmiai, 'OX(Jiitu,
promontoriu la golful Corinthiac, VIII, 6, 22; IX, 2, 25
Oloosson, 'OXooootdv,
oraş al Thessaliei, IX, 5, 18>
Olophyxis, 'OXoşu^'?,
oraş în muntele Athos, VII, frg. 33; frg. 35 Oluris, sau
Olura, "OXouptţ,
sau "OXoupoc, VIII, 3, 25
Olymp, "OX|ituios,
munte al Thessaliei, VII, frg. 11; VII, frg. 14; frg. 15; frg. 16; frg. 17; frg. 18; IX, 5, 19; IX, 5, 22; X, 3, 17
Olympia, 'OXufiTtta,
oraş al Peloponesului în Pisatida, VI, 2, 4; VIII, 2, 1 ; VIII, 3, 3; VIII, 3, 10 si 12 ; VIII, 3, 30 ; VIII, 3, 32 ; VIII, 3, 33 ; VIII, 6, 20; VIII, 8, 2; VIII, 8, 4
Olvmpice, 'OXu(iTuax(x,
jocuri, VI, 1, 10 ; VIII, 3, 30 ;.
învingător la, VI, 1, 12 Olympicon
sau Olympion, 'OXo(i-
TUX6V, la Atena, IX, 1, 17; IX, 2, 11
Olympos, "OXU(A7TO<;,
munte al Pisatidei, VIII, 3, 31 ; al Mysiei, X, 3, 14 ; patru piscuri ale muntelui Ida, X, 3, 14 Olympos, "OXujjOToţ, din Messenia, X, 3, 14
Olynthos, "OXuv&oţ,
oraş al Macedoniei, VII, frg- 11; VII, frg 28; VII, frg. 29; VII,frg. 30; IX, 2, 23; X, 1, 8
Olyssen, 'OX<WT)V,
oraş al Cretei, X, 4, 14
Omphale, 'O^iX?],
soţia lui Heracles, V, 2, 2
Omphalion, 'OjjupaX'iMv,
tatăl lui Pantaleon, VIII, 5, IO
Onchesmos, "OyxY]Ojxoţ,
port al Epirului, VII, 7, 5

Onchestos, "OYX*)OT01;.
oraş al Beoţiei, IX, 2, 26; IX, 2, 27 ; IX, 2, 33
Oneia, "Oveia,
munţi ai Megaridei 21 ; VIII, 6, IX, 1, 8 Onoinarchos,
'Ov6(i.ap/oţ,
a jefuit templul din Delfi, IX, 3, 8
Onthyrion, 'OvS-iipiov,
oraş al Thessaliei, IX, 5, 17
Onugnathos, "Ovou y\i%'(ioc,
zeninsulă a Laconiei, VIII, 5, 1-2
Ophie(n)i, 'Oţasîţ,
neam etolian, X, 2, 5; X, 3, 6 Ophiussa,
'Otpiouaaa,
oraş pe Tyras, VII, 3, 16
Opici, 'Omicot,
populaţie a Campaniei, V, 4, 3 ; V, 4, 12 Opisthomaratlios, 'OmoS-ofiâpaftoi;,
oraş al Focidei, IX, 3, 13
Opitergium, 'OTu-repyiov,
oraş al Italiei în regiunea Transpadană, V, 1, 8 Opunţi,
'Oitoiivirioi,
în Elida, IX, 4, 2
Opuntios, 'OTCOUMTIO?,
golf, IX, 3, 1 ; IX, 4, 2 şi 3 Opus,
'OTTOUC,
metropola locrienilor opun-tieni, IX, 3, 42; IX, 4, 2; locuitorii, VII, 7, 2; IX, 3, 1 ; IX, 4, 1 şi 2 Orbelos,
"Op(3r)Xoq,
munte al Macedoniei, VII, frg. 10
Orchomenos, 'Opxoiisvoţ,
oraş al Beoţiei, VIII, 3, 6 ; VIII, 3, 19; VIII, 6, 14; IX, 2, 18; IX, 2, 40-42; IX, 3, 1; regiunea, IX, 2, 3 ; IX, 2, 19 ; IX, 2, 42 ; locuitorii, IX, 2, 40 —42 ; oraş al Arcadiei, VIII, 3, 6 ; VIII, 5, 10 ; VIII, 8, 2 ; oraş al Eubeii, IX, 2, 42 Oreia şi Oria, 'D-peta, oraşul Eubeii, X, 1, 3
Oreithyia, 'Qpsîftuia,
răpită de Boreas, VII, ţ^
Oreos, 'Qps6<;, ^ j
oraş al Eubeii, X, 1, 3 ; lcv tori'i, X, 1, 3; X, 1, 4 Wi-
Orestes, 'OpsaTT);,
tatăl lui Tisamenos, VII, ^, VIII, 7, 1 ; IX, 2, 3 ; tra^V, 8; lui Euripide, VIII, 6, 19
Ledia Oreşti, 'Opearat,
neam epirot, VII, 7, ° ■
5, 11 ; neam al Maced^ j^C VII, frg. 6; frg. 20 \atd,
Orestia, 'Opscma,
vechiul nume al Pelagv VII, frg. 38 \niei>
Orestiada, 'Opsa-nic,
regiune a Epirului, VII, K
regiune a Macedoniei, N 7 g. frg. 6 Vil',
Orfeu, 'Opipeuc,
cîntăreţ trac, VII, frg. 18; frg. 35 ; X, 3, 17 ; riK 17 si
Orfice, X, 3, 15 şi 23 \aluri
Oricon, 'Clpiy.ov,
oraş al Illyriei, VII, 5, ^
Orion, 'Qpiuv,
născut în Hyria Beotiftj 2, 12; X, 1, 4 \ IXj
Ormenion, 'Opfiiviov,
oraş al Thessaliei, „azi" nion, IX, 5, 7; IX, 5, 1& Arini-5, 18; IX, 5, 21
Ormenos, "Op|a.evoc,
si Ormenidul, nepotul In ios, IX, 5, 18 \| Aio_
Orneai, 'Opveaî,
oraş lîngă Corinth, Vv 19;'VIII, 6, 24; oraş a^ll 6 Udei, VIII, 6, 19 A'rgol
Orneates, 'Opv£dcTr,c,
epitet al lui Priap, Virţ
Orobiai 'Opofiiat, 6 24
oraş al Eubeii, IX, 2, 1, 3 '3; X,
Orontes, 'OpovTTjţ,
rîu al Syriei, VI, 2, 9

Oropia, 'flptdma,
regiune în Beotia, IX, 1, 3; locuitorii, IX, I, 22
Oropos, 'Qpom<5ţ,
oraş beotian, IX, 1,3; IX, 1, 22 ;' IX, 2, 1; IX, 2, 6 ; IX, 2, 10 Orthagoria, 'OpS-
a^opta,
oraş pe ţărmul Traciei, VII, frg. 48 Orthe,
"Op^rj,
oraş al îhessaliei, IX, 5, 19
Orthopolis, 'OpdiiroXiţ,
oraş al Macedoniei, VII, frg. 36
Ortilochos, 'OoxUoxoţ,
tatăl lui Diodes, VIII, 5, 8
Orton, "Opxcav,
staţiunea navală a frentanilor, V, '4, 2 Ortygia,
'OpTuy^.
vechi nume al insulei Delos, X, 5, 5 ; insulă în faţa Syracusei, VI, 2, 4
Osci, "Oaxoi, neam italic, în Campania, V, 3, 6 ; V, 3, 9 ; V, 4, 3 ; V, 4, 8
Ossa, "OCTOTC,
munte al Pisatidei, VIII, 3, 31 ; munte al Tliessaliei, VII, frg. 14; frg. 15; IX, 5, 2; IX, 5, 19-IX, 5, 22
Ostia, "Qoxia,
oraş în Tatium, V, 2, 1 ; V, 2, 5 ; V, 2,8 ;V, 3, 4 ; V, 3, 5 ; V, 3, 7
Othryadas, 'O-9-ouâSaţ,
spartan, VIII, 6, 17
Othrys, "O&puq,
munte al Thessaliei, IX, 5, 7 ; IX, 5, 8; IX, 5, 14
Otos, "Qxoţ,
kyllenianul, şeful epeilor, VIII, 3, 4 ; X, 2, 14
Oxeiai, 'O^sîai,
din insulele Echinade, VIII, 2, 26;
X, 2, 19 Oxylos, "OţiAoţ,
fiul lui Haimon, rege etolian, VIII, 1, 2; VIII, 3, 30; VIII, 3, 33 ;
VIII, 8, 5, ; X, 3, 2 Oxyneia,
'OŞiivsioc, oraş al Thessaliei, VII, 7, 9

Pachynos, Ilaxuvoţ,
promontoriu al Siciliei, VI, 2, 1; VI, 2, 5; VI, 2, 11; VIII, 5, 1 Pactye,
IlaxTtir),
oraş în Chersonesul Tracic, VII, frg.'52; frg. 54; frg. 56 Pad,
IlâSoţ,
fluviu în nordul Italiei, V, 1, 4; V, 1, 5; V, 1, 6; V, 1, 9; V, 1, 11 Pădurea Gallinaria,
TaXiivapia
8XT), lîngă Cumae, V, 4, 4 Pădurea
Hercvnia, 'Epxuvioţ Spu-
H6ţ, V, 1, 10 ; VII, 1,3; VII, 1,5; VII, 2, 2
Paeoni, naioveţ,
populaţie a Macedoniei, VII, 7, 4; VII, frg. 11 si 12; frg. 20; frg. 23; frg. 36'; frg. 3S; munţi, VII, 5, 12; VII, 7, 4 ; neamuri, VII, 5, 7; VII, 7, 4
Paeonia, Ilaiovta,
VII, 5, 1 şi 12; VII, 6, 1 ; VII, frg. 4 ; frg. 34 ; frg. 36 ; frg. 38 ; frg. 39; IX, 5, 1
Paestanus, ntucrc-avoţ,
golf al Italiei, V, 4, 13
Paestum, II«I<TTI5V,
oraş al Lucaniei, V, 4, 13
Paflagonia, na<pXayov£a,
regiune a Asiei, V, 1, 4; VII, 4, 3; paflagoni, VII, 3, 6; VIII, 3, 16
Pagai, nayaî,
oraş al Megaridei, VIII, 1,2; VIII, 6, 22 ; IX, 1, 2 ; IX, 1, 8; IX, 2, 1; IX, 2, 25
Pagasai, IlaŢocctat,
port al oraşului thessalian Pherai, IX, 5, 15 Pagasitic, vezi Golful Pagasitic

Palacos, IlaXccy.oc, fiul lui Skiluros, VII, 3, 17; VII, 4, 3
Palaipharsalos, HaXoaşâpcsaXoţ, oraş al Thessaliei, IX, 5, 6
Palairos, Ila>,aip6ţ, oraş al Acarnaniei, X, 2, 2; X, '2, 21 Palakkm,
IlaXdcxiov, fortăreaţă în Chersonesul Tauric, VII, 5, ' 7 Palamedes,
IIaXa(iY]Sr](;, fiul lui Nauplios, VIII, 6, 2; tragedia lui Euripide, X, 3, 13 Palatium,
IlaXâTiov, colină a Romei, V, 3, 7; V, 3, 8 Paleis,
IlaXeÎQ, oraş al Keplialleniei, X, 2, 13; X, 2, 14; X, 2, 15
Palici, IlaXtxot, în Sicilia, VI, 2, 9 Palinthos,
IlâXiv&oţ, VIII, 6, 9 Palinuros,
IlaXîvoupoţ, promontoriu al Eucaniei, VI, 1, 1
Pallas, IlâXXaq, fiul lui Pandion, IX, 1, 6 Pallsne,
IIaXX-f)VT), peninsulă a Macedoniei, VII, frg. 25; VII, îrg. 27 ; X, 1, 8
Pamboiotia, ITocjjLPoiwTi.a, sărbătoare beoţiană, IX, 2, 29
Pamisos, Hatuaiţ, rîu al Elidei, VIII, 3, 1 ; VIII, 3, 14 ; VIII, 4, 6; al Eaconiei, VIII, 4, 6; al Messeniei, VI, 2, 1 ; VIII, 3, 14 ; VIII, 3, 29 ; VIII, 4, 6; VIII, 5, 6; al Tripbyliei, VIII, 3, 1
Patiainos, llâvaivoc, pictor grec, VIII, 3, 30 Panchaia,
Ilayxata, VII, 3, 6 Pandataria,
Ilavâatocpîa, V, 3, 6 Pandionizi,
IlavSiovtSat, IX, 1, 6 Pandora,
HavSwpa, mama lui Deucalion, IX, 5, 23 ; numele Thessaliei meridionale, IX, 5, 23
Pandosia, IlavSoaia, fortăreaţă în Bruttium, VI, 1, 5; oraş thesprot, VI, 1, 5; VII, 7,'5
Paneion, Ilaveîov, templul lui Pan, IX, 1, 21
Pangaion, Ila^Ţatov, munte al Macedoniei, VII, frg. 34; VII, frg, 41
Panheleni, nxMsXXTpiec;, la Archiloch, VIII, 6, 6
Pani, IlăvEţ, însoţitorii lui Eacclius, X, 3, 15
Panionia, Ilavit&vta, sărbătoare general ionică, VIII, 7, 2 Panionică,
Ila'Jiwviov, jertfă, VIII, 7, 2 Paima,
IlâvMtx, oraş samnit, V, 4, 11
Pannoni, Pavvovioi, locuitorii Punnoniei, VII, 2, 5; VII, 5, 2; VII, 5, 3; VII, 5, 4; VII, 5, 10
Panopeis, Ilavcmeu;, IX, 3, 12 ; IX, 3, 16
Panopeus, Pavoitsuţ, IX, 2, 42; IX, 3, 12; IX, 3, 16; vezi si Phanoteus, IX, 2, 19 Panormos,
Uâvopfioc, oraş al Siciliei, VI, 2, 1 ; VI, 2, 5 ; al Epirului, VII, 5, 8; VII, 7, 5
Pantaleon, IIixv-nxXefaiM, şeful messenienilor VIII, 4, 10
Panticapaion, Hfcvnx&TOXiov, oraş al Chersonesului Tauric, VII, 3, 18 ; VII, 4, 4 ; VII, 4, 5 Paracheloiţi,
IlapaxeXcpÎTai, locuitorii regiunii Paracheloitis, IX, 5, 10 ; thessaliană, IX, 5. 10 Paracheloitis,
IlapayEXOÎTIC, regiune etoliană, X, 2, 19

Parapotamieni, IlapoOTOT:fc|JUOi, oraș focidian, IX, 2, 19; IX,, 2, 42 ; IX, 3, 15 și 16
Parasopia, IlapacrcoTtta, regiune a Beotiei, IX, 2, 12 ; IX, 2, 23; IX, 2, 24 Parasopias, llapaaoïTuat; și-iuiț, sat al regiunii Oitaia, IX, 5, 10 Parasopioi, Ilapaowmoi, sat al Heracleei Trachinia, IX, 2, 23-24, sat al Thessaliei, VIII, 6, 24
Parați, Ilcepcrrioi, muntenii Sardiniei, V, 2, 7 Parion, TJâptov, oraș pe țărmul Propontidei, VII, frg. 57, frg. 58; X, 5, 7
Parisades, IIapitjâSv)ț, rege în Bospor, VII, 4, 4 ; ultimul rege în Bospor, VII,4, 4
Parisos, nâpicroț, rîu al Pannoniei, afluent al Dunării, VII, 5, 2
Parma, Ilâpjia, oraș al Galliei Cispadane V, 1, 11
Pannenides, IIap[X£vî8Y)ț, eleatul, VI, 1, 1 Parnas,
Ilaepvacrooț, munte al Focidei, VII, frg. 6; VIII, 6, 13; VIII, 6, 21 ; VIII, 7, I ; IX, 2, 3 ; IX, 2, 25; IX, 3, 1-2; IX, 3, 12; IX, 4, 1 ; IX, 5, 1 ; IX, 5, 18; X, 2,1 ; X, 4, 6
Parnes, IIâpvY)c, munte al Atticei, IX, 2, 23
Paroraia, Iiapcopaia, regiune a Upirului, VII, 7, 6; locuitorii paroreieni, VII, 7, 8
Parorbelia, IlapoppijXîa, regiune a Macedoniei, VII, frg. 36 Paroreați,
IlapoipsâTai, locuitori ai Triplyliei, VIII, 3, 18
Păros, Ilâpoț, una din Ciclade, V, 2, 6; VII. 5, 5 ; VIII, 6, 24 ; X, 5, 3; X, 5, 7 ; vechi nume ale insulei Pharos, în Adriatica, VII, 5, 5 Parrasieni, Ilappâoioi, neam arcadian, VIII, 3, 1 ; VIII, 8, 1 Partheni, ITc<p»sviai, VI, 3, 2-3 Parthenia, Ilapftevîa, vechi nume al insulei Samos, X, 2, 17 Parthenias,
riapi>sviaț, rîu al Pisatidei, VIII, 3, 32
Partilerii(eni), IlapSevioL, locuitori în Chersones, VII, 4, 2 Parthenion,
llap&sviov, munte al Arcadiei, VIII, 6, 17 ; VIII, 8, 3; promontoriu al Chersonesului Tauric, VII, 4, 5 ; sat în Bosforul Cimmerian, VII, 4, 2; VIII, 4, 5 ; templul Artemidei, VII, 4, 2
Parthenios, Jlap&svioț, rîu al insulei Samos, X, 2, 17
Partheiion, LTocp-Sevcov, din Atena, IX, 1, 12; IX, 1, 16
Parthenope, nap&svcmv), una din Sirene, V, 4, 7
Parthenos, ITap&evot;, sau „Fecioara", Artemis, VII, 4, 2 Parthini,
IIocp&îvoi, populație iliră, VII, 7 , 8
Patavium, IIa-aoi!>iov, oraș al Galliei Transpadane, V, 1, 7; V, 1, 12; cai de . . . V, 1, 7 Patmos,
LTaTiioc, una din Sporade, X, 5, 13 Patrai,
IlaTpsîț și IlâTpai, cetate a Achaiei, VIII, 2, 3; VIII, 3, 2 ; VIII, 7, 1 ; VIII, 7, 4; VIII, 7, 5; X, 2, 21
Patroclu, IlKTpoy.Xoc, erou homeric, VIII, 3, 28; IX,

4, 2; IX 5, 9. Vezi şi Valul lui Patroclu Paulus Aemilius, IlauXoţ, învingătorul lui Perseus, VII, 7, 3; VII, frg. 48 Pausanias, Ilaucravîaţ, rege al Spartei, VIII, 5, 5 Pedasos, Il7)8aaoţ, oraş leleg al Troadei, VII, 7, 2; oraş al Messeniei, VIII, 4, 1; VIII, 4, 3 ; VIII, 4, 5 Pedicli, noiSiuXoi, neam al Iapygiei, aceiaşi cu peuceţii, VI, 3, 1 ; VI, 3, 7 Pegasos, Jlrffaaoq, calul înaripat, VIII, 6, 21 Peirene, Ilstp^vr), izvor al Corinthului, VIII, 6, 21 ; Peirithoos, Ileiptftooţ, fiul lui Ixion, VII, frg. 14, frg. 16; IX, 5, 12; IX, 5, 19 Peiros, Iletpoţ, rin al Achaiei, VIII, 3, 11; VIII, 7, 4 Peiros, risipo)?, fiul lui Imbrasos, VII, frg, 57 Peiruşti, IleipouaTai, neam pannonic, VII, 5, 3 Peisistratos, IIsi.<ncnrpa-coi;, fiul lui Nestor, VIII, 3 26; VIII, 5, 8 ; tiranul Atenei, IX, 1, 10; IX, 1, 20 Pelagoni, XleXa^iveţ, neam epirot, VII, 7, 8 VII, frg. 38 ; frg. 39 ; frg. 40; frg. 48 Pelagonia, IIsXaY$^{0>}$«a, tripolis thessalic, VII, 7, 8; VII, 7, 9 ; VII, frg. 38 Pelana, IleXava, oraş al Messeniei, VIII, 4, 5 Pelargi, vezi Pelasgi, V, 2, 4 Pelasgi, rieXaaYoi, V, 2, 4; V, 2, 8; VII, 7, 1 ; VII, 7, 10; VII, frg. 35; IX, 1, 18; IX, 2, 3; IX, 2, 4, IX, 2, 25; IX, 5, 22; IX, 5, 23; VII, frg. 35 ; tara, V, 2, 4; VII, 7, 12

Pelasgia, IIsXaaYÎa,
Peloponesul, V, 2, 4; regiune a Thessaliei, VII, 7, 12 Pelasgic, Zeus, UsXa.<jfiyc&Q, VII 7 10; VII, 7, 12; cîmpii peligice, IX, 5, 15; IX, 5,22; Argos, V, 2, 4; VIII, 6, 5; IX, 5 5; sanctuar pelasgic, IX*, 2, 4
Pelasgicon, H.e\a.a'{t.x.6v, a Atenei, IX, 2, 3 Pelasgioţi, IleXaciYiS-rai, nume pentru toţi grecii, VIII, 6, 9; locuitorii Pelasgiotidei, IX, 5, 3 ; IX, 5, 20 Pelasgiotida, IleXaaYi&mc, parte a Thessaliei, IX, 5, 3; IX, 5, 15 ; IX, 5, 20 Pelasgos, IIsXoc<îY<k, tatăl lui I/ycaon, V, 2, 4 Pelegon, rir)XsY«v, tatăl Asteropeei, VII, frg. 38; frg. 39
Peleiade, ileXecaSeţ, din Dodona, VII, frg. 1
Pelethronion, IIeXsS-p6viov, oraş în Pelion, VII, 3, 6 Peleus, Il7)Xeiiţ, w* IX, 4, 2; IX, 5, 7; IX, 5,9; IX, 5, 11 ; IX, 5, 18 Pelias, IleXîai;, rege în Iolcos, IX, 5, 15
Peligni, IIeXi.YVot, populaţie a Italiei, V, 2, 1 ; V, 3, 4 ; V, 3, 11 ; V, 4, 2 Peligoni, ileX^vsţ, la moloşi, VII, frg. 2
Pelinnaion, HeXtvvocîov, oraş al Thessaliei, IX, 5, 17
Pelion, IlriXiov, munte al Thessaliei, VII, 3, 6; VII, frg. 15 ; VII, 4, 15 ; IX, 5, 15; IX, 5, 18-IX, 5, 22
Pella, IliXXa, oraş al Macedoniei, VII, 7, 4 ; VII, frg. 20; VII, frg. 23 ; VII, frg. 48; regiunea Pellaia, VII, frg. 20

Pellana, IleXXava,
şi Pellene, loc al Messeniei, VIII, 4, 5; al Laconiei, Pellene, VIII, 7, 5
Pellene, IleXX^vi],
localităţi pe teritoriul lui Agamemnon, VIII, 6, 19; oraş în Achaia, VIII, 7, 4; VIII, 7, 5 ; sat în Achaia, VIII, 7, 5
Pellenice, IleXXrjvtxaî,
mantii, VIII, 7, 5
Pelodes, Il7]XcbSr)s,
port al Epirului, VII, 7, 5
Pelopizi, IIsXoTriSai,
fiii lui Pelops, VIII, 3, 31; VIII, 6, 10; VIII, 6, 19
Pelopones, IIeXo7t6vvv)aoţ,
V, 2, 4; VII, 7, 1 ; VIII, 2,1-VIII, 8, 5; figura, VIII, 2, 1 ; insulele, X, 4, 1 ; neamuri, VIII, 2, 1-2; regiuni, golfuri, VIII, 2, 1-2; poziţie, VIII, 2, 2 ; locuitorii, VIII, 1, 2 ;VIII, 6, 5; IX, 1, 5; IX, 1, 7; IX, 1, 17; X, 3, 1
Pelops, IKXo^,
rege al Pisatidei, VII, 7, 1 ; VIII, 3, 31; VIII, 4, 4; VIII, 5, 5; VIII, 6, 14
Pelorias, ITsXcoptâţ,
Peloriada, promontoriu al Siciliei, VI, 1, 5; VI, 2, 1; VI, 2, 3
Penelope, IIi)vsX67Teia,
fiica lui Icar, V, 2, 4; VIII, 6, 5 ; X, 2, 9 ; X, 2, 24
Peneu, Il-qvei6z,
rîu al Peloponesului, VIII, 3, 2; VIII, 3, 5; VIII, 3, 7; rîu al Thessaliei, V, 2, 4; VII, 7, 9; VII, frg. 4; frg. 12; frg. 14-16; frg. 36; VIII, 1, 3; VIII, 7, 1 ; VIII, 8, 5; IX, 5, 1-2; IX, 5, 6; IX, 5, 8; IX, 5, 17-IX, 5, 22
Pentelic, IIevTEXix6v,
marmoră de... IX, 1, 23
Pentlieus, ITsvfteui;,
sfîşiat de Bacante, IX, 2, 23
Penthilos, IIsv-SKXoţ,
şeful unei colonii eolice, IX, 2, 5; X, I, 8 Peparethos,
Ue-rtaprjS-oQ,
oraş si insulă în fata Magnesiei, IX, 5, 16 Perias,
Ilepuii;,
oraş al Bubeii, X, 1, 3 (poate pedias,[m],,cîmpie")
Pericle, IlepixXYJţ,
IX, 1, 12; X, 1, 3
Perinthos, Ilepiv&oţ,
colonie samiană pe ţărmul Traciei, VII, frg. 41 ; frg. 55 ; frg. 56; frg. 57 ; frg. 58
Permessos, IlapfjL7]<ro6c;,
rîu al Ueotiei, IX, 2, 19;IX, 2, 30 Perrhaibi,
neppoa.{3oî,
populaţie tracă, VI, 2, 4; VII, frg. 14; frg. 15; IX, 5, 12; IX, 5, 17 ; IX, 5, 19; IX, 5, 20; IX, 5, 22; X, 1, 4; X, 2, 1; oraşe, VII, frg. 14 ; frg. 16; IX,'5, 19-20
Perrhaibia, Hcppon^ia,
parte a Thessaliei, IX, 5, 19 -IX, 5, 22 Persephona,
vezi Core Perseus, IIepae6<;,
fiul Danaei, VIII, 5, 2; VIII, 6, 19; X, 5, 10; regele Macedoniei, VII, frg. 22; frg. 48; IX, 2, 30
Perşi, flepoat, IX, 2, 31; X, 1, 10
Persic, Tlspaix6q, război, -râ Ilspaixdt,
VII, frg. 56; VIII, 3, 2 ; VIII, 6, 16; IX, 1, 17; IX, 1, 21; IX, 2, 5; flotă, IX, 5, 22; litere, VII, 3, 8
Perusia, JJzpovaia,
oraş al Etruriei, V, 2, 9
Pessinus, IleaeîivoOi;,
poreclă a Rheei, X, 3, 12
Peştera Atlantidelor, pe ţărmul Triphyliei, VIII, 3, 19

Petalia, IleiraXta,
insulă între Attica si Eubeea, X, 1, 2 Petelia,
ITSTTJXICC,
oraş al Italiei la lucani, VI, 1, 3
Peteon, Ilrrecov,
sat al Thebei, IX, 2, 26 Peuceţi,
IleuxeTioi,
sau poedicli, în lapygia, V, 1, 3; VI, 3, 1 ; VI, 3, 4; VI, 3, 7 ; VI, 3, 8; VI, 3, 11 Peucini,
Ileuxtvoi,
bastarni, VII, 3, 15; VII, 3,17 Peuke,
IIsiixT),
insulă a Istrului, VII, 3, 8 ; VII, 3, 15; VII, 3, 17
Phabra, <Dâ|3pa,
insulă lîngă promontoriul Zoster al Atticei, IX, 1, 21 Phaedon,
OaîS<ov,
elean, socratic, IX, 1, 8
Phaethon, <£>oce»cov, V, 1, 9
Phagres, <DâYp7]ţ,
oraş pe ţărmul trac, VII, frg. 33
Phaiakes, <Dat-i]xeţ, sau Feaci, IX, 3, 14
Phaidros, C&aîSpoţ, şeful atenienilor, X, 1, 6; dialogul lui Platon, VII, 3, 1 ; IX, 1, 24
Phaistos, Oatcrrdc,
oraş al Cretei, X, 4, 8; X, 4, 14
Phalacron, QaXaxpĂv,
promontoriu al Corcyrei, VII, 7, 5 Phalanna, (DâXavva,
*~
oraş al Thessaliei, IX, 5, 19
Phalanthos, OâXav*oţ,
întemeietorul Tarentului, VI, 3, 2 ; VI, 3, 6
Phalara, <I>âAapoc,
oraş al Thessaliei, IX, 5, 13
Phalasarna, <DaXaa<ipv7],
oraş al Cretei, X, 4, 2; X, 4, 13 Phalereis,
OaXjjpEîţ,
sat attic, IX, 1, 21 ; ţărmul maritim al lui, IX, 1, 24
Phalkes, OâXxrjc,
întemeitorul Sicyonei, VIII, 8, 5-
Phanagoreia, Oava-^peia,
capitala bosporanilor asiatici, VII, 3, 18; VII, 4, 5
Phanotei, (Davoreiţ,
locuitorii oraşului Phanoteus, IX, 2, 19 Phanoteus,
«tavo-cEiiţ,
oraş al Focidei, IX, 2, 19; IX,. 3, i4 Phaon,
(Jidov,
iubit de Sappho, X, 2, 9 Phara,
®âp<x,
oraş al Achaiei, VIII, 7, 5;: locuitorii, phariei, (papseîţ, VIII, 7, 5; oraş al Messeniei,. VIII, 4, 5; VIII, 4, 6; VIII,. 7, 5
Pharai, cpccpaî,
sat al Tanagrei, IX, 2, 14; al Laconiei, VIII, 4, 5
Pliaraţi, <I>apăTai,
cetăţenii Pharei din Messenia,. VIII, 7, 5 Pharcadon,
«PapxccScov,
oraş al Histiaiotidei, IX, 5, 17'
Phareis, ©apeiţ, VIII, 7, 4-5 Pharia, vezi
Pharos Pharis, <DSpiţ,
oraş al Faconiei, VIII, 5, 1
Pharmacusse, cDappuxxouaaai,
două insule între Attica şv Salamina, IX, 1, 13
Pharnakia, Oapvâxeta,
oraş al Pontului, VII, 6, 2
Pharos, €>âpo<;,
insulă în golful Adriatic, VII, 5,5
Pharsalos, <£âpaaXo;,
oraş al Thessaliei, vechiul Ph.,. Palaiopharsalos, IX, 5,6; Nouî Ph., IX, 5,6-10; X, 1, 10
Pharygai, $apuyai,
oraş al Argolidei, IX, 4, 6; oraş al Tocridei, la epicnemi-dieni, IX, 4, 6

jPharygion, (papiSyîov,
promontoriu al Focidei, IX, 3, 13 Phasis,
(pămc,
rîu al Colckidei, VI, 4, 2; VII, 3, 6 Phayllos,
«PâuXXoț,
jefuitorul templului din Delfi, IX, 3, 8 pheia,
<DEICSC,
promontoriu al Elidei, VIII, 3, 12; VIII, 3, 26; oraș al Pisatidei, VIII, 3, 12; VIII, 3, 22 Plieiai,
<Peiaî,
oraș al Pisatidei, VIII, 3, 26-27 ' Pheidippos, OelStimoz, IX, 5, 23 Pheidon, <J>e£So>v,
argianul, VIII, 3, 33; VIII, 6, 16 Phellon,
<5eXXtiv,
murite al Tripli vliei, VIII, 3, 14 Phemonoe,
<S>rmov6t\,
primul nume al Pythiei, IX, 3, 5
pheneus, «Dsvsoț,
oraș al Arcadiei, VIII, 8, 2; VIII, 8, 4
Pherai, 3>r]paî,
oraș al Messeniei, VIII, 4, 1 ; VIII, 4, 4; VIII, 4, 5 ; VIII, 4, 6; VIII, 7, 5 ; vezi și Phara ; <Pspat, oraș al Thessaliei, IX, 5, 15; IX, 5, 18; IX, 5, 22
Pheraia, CpTjpoda,
oraș al Arcadiei, VIII, 3, 32; locuitorii, ptierai, IX, 5, 18
Pherekvdes, 0epsx6Srj<;,
din Syros, X, 2, 14; X, 3,21; X, 5, 8; atenianul, X, 5, 8
Philetairos, (ptXsTaepoț,
fratele lui Dorylaos, X, 4, 10
Philetas, <J>IXT)T«C> 'VIU, 5, 3
Philipp, #tXmTC0c,
fiul lui Amyntas, VI, 4, 2 ; VII, 3, 18; VIII, 4, 8; VIII 6, 23; IX, 2, 37 ; IX, 3 8' IX, 4, 15; IX, 5, 20
Philippi, (PUITLTTOI,
oraș al Macedoniei, VII, frg. 34;'frg. 41; frg. 43 Phiîippopolis,
(Bam-rtooTtoXiț,
oraș al Macedoniei, VII, frg 36 Pliilippos,
<DiXiîraoc,
fiul lui Amyntas, VII, 3, 18-VII, 5, 7; VII, 6, 8; VII, 6 2; VII, frg. 20; frg. 21; frg. 22; frg. 24 ; frg. 33; frg. 35 ; VIII, 4, 6; VIII, 4, 8; IX, 2, 37 ; IX, 5, 8 ; IX, 5 16; IX, 5, 19; X, 1, 3
Philisteides, i't/Ua-rsW-rjc,
tiran al Eubeii, X, 1, 3
Philochoros, «DiXoxopoț, VII, 7, 10; VIII, 4, 10; IX, 1, 6; IX, 1, 20; IX, 2, 11
Philoctet, 0>iXoKrrjTr\z,
stăpînul unei regiuni din Thessalia, VI, 1, 3; VI, 2, 5; IX, 5, 7; IX, 5, 16; IX, 5, 22
Philomela, $tXd(j.r)Xa,
sora Procnei, IX, 3, 13
Philon, OîXMV,
arhitect, IX, 1, 15
Pliilonomos, <I>iXovolj.o<;,
a predat dorienilor Ļaconia, VIII, 5, 5,
Philopoimen, ţt>iXo7ioi(/jîv,
șeful ligii aclieiene, VIII, 7, 3
Phineus, Oivetig,
răpit de Harpii, VIII, 3, 9
Phmopolis, c&ivtfaoXu;, oraș al Traciei, VII, 6, 1
Phlegra, OXiypa,
numele vechi al Pallenei, VII, frg. 25; frg. 27; cîmpie în Campania, V, 4, 4; V, 4, 6 ; VI, 3, 5
Phlegyai, <t>X£yi!>at, numele vechi al Gortynei. VII, frg. 14; frg. 16; IX, 5, 21

Phlegyas, <S>Xcfi>aq,
fratele lui Ixion, IX, 5, 21 Phliasia,
$Xtac«a,
aceeaşi cu Araithyrea, VIII, 6, 24 Phlius,
<PXio3ţ,
oraş al Argolidei, VII, 6, 19; VIII, 6, 24 ; VIII, 7, 3 Phocaia,
<D«xat«,
oraş al Ioniei, VI, 1, 1; locuitorii, VI, 1, 1 Plioibia, <Poi,8îa,
parte a oraşului Rhegium, VI, 1, 6 Phoinicussa,
Ootvixo'Jaao!,
una din insulele Ijpare, VI, 2, 11
Phoinicodes, <E>oivixw8i']ţ,
aceeaşi, VI, 2, 11
Phoinike, Cpotvix?),
oraş epirot, VII, 7, 5
Phoinikion, <I>otvsxiov,
munte al Beoţiei, IX, 2, 26
Phoinikis, OomxCţ,
oraş în Beoţia, acelaşi cu Me-deoii, IX, 2, 26 şi 27 ' Phoinix, $oîvtţ,
regele dolopilor, IX, 5, 5 — 6; IX, 5, 11 ; IX, 5, 18 Phoinix, (potviţ, rîu în Phttuotida, IX, 4, 14; oraş al Cretei, X, 4, 3 Phokylides, OwxoXiârjţ, X, 5, 12
Pholegandros, ^oXiyxvBpoq, insulă în marea Cretei, X, 5, 1 ; X, 5, 3
Pholoe, (P0X67),
munte al Arcadiei, VIII, 3, 1 ; VIII, 3, 5; VIII, 3,32; VIII, 8, 3; Phoron, ©cipcov,
port al Atticei, IX, 1, 14 Phoroneus,
cpopojveuţ, X, 3, 19 Phoronis,
©opovtq, X, 3, 19 Phraates, IV,
QpxâtriQ,
regele părţilor, VI, 4, 2
Phriconis, (Dptxovîţ,
Larisa, aceeaşi cu Kvme, IX, 5, 19
Phrixa, Opî^a,
oraş al Triphyliei, VIII, 3, 12
Phrygia, f&puyta,
aceeaşi cu Rhea, X, 3, 12—18
Phthia, <B»Î7),
parte a Thessaliei, VIII, 7, 1 ; IX, 5, 6-7; IX, 5, 11 ; IX, 5, 18 Phthieni, $»îot, locuitorii Phthiei, la Homer, IX, 5, 7 Phthioti, «DfhwToci, Vili! 7, 1 ; IX, 5, 1; IX, 5,8; IX, 5, 9; IX, 5, 11 Phthiotida, <Daico-«ţ, regiune a Thessaliei, IX, 5, 3 ; IX, 5, 6; IX, 5, 8; IX, 5, 14 Phycus, tDuxouţ, promontoriu al Cyrenaicei, VIII, 5, 1
Phylake, (F>uXdex7], oraş al Phthiotidei. IX, 5, 8; IX,* 5, 14
Phyle, iulr,,
sat al Atticei, IX, 1, 17; IX, 2, 11
Phyleus, CDuXcuţ,
fiul lui Augeas, X, 2, 19
Phyllos, <D\iXXoţ,
oraş al Thessaliei, IX, 5, 14
Picenţi, ITixIvTei;,
locuitori ai Italiei pe ţărmul tyrrhenian, V, 4, 13
Picenţia, IltxsvTÎa,
capitala picentinilor, V, 4, 13
Picentin, Jliy.zvxivyj,
ogorul Picenus, V, 2, 10; V, 4, 2
Picentini, ITIXEVTTVOI,
sabini emigraţi în Picermm, V, 3, 1 ; V, 4, 2; V, 4, 13 Pictae,
ILxxoâ,
localitate pe Via Latina, V, 3, 9 Pieri şi pieroţi, UUpec, Hiepăreţ, neam thrac în Macedonia, VII, frg. 11; IX, 2, 25 ; IX, 5, 22; ţărm, VII, frg. 22

Pieria, Ilispice,
regiune a Macedoniei, VII, frg. 11 ; VII, frg. 14; irg. 20; frg. 38; X, 3, 17; Pierida, IX, 2, 25; Pieria, regiune a Syriei, VII, 5, 8; munte al Thraciei, VII, 3, 17 Pierica,
IliepîXT),
oraș, aceiași cu Pydna, VII, frg. 20; frg. 22 Pigmei,
ITuypicdoi,
neam fabulos, VII, 3, 6
Pimpleia, IUți-Kleia,
sau Pirapla, sat în Macedonia, VII, frg. 17; frg. 18; IX, 2, 25; Pimpla, X, 3, 17 Pind,
IlivSo,;,
munte al Tliessaliei, VI, 2, 4; VII, 7, 9; VII, frg. 6; frg. 14 ; frg. 15; IX, 4, 12; IX, 5, 7; IX, 5, 12; IX, 5, Î7; IX, 5, 19; IX, 5, 22; X, 2, 1
Pindar, IlîvSapo?,
poetul, V, 4, 9; VI, 2, 3; VI, 2, 4 ; VII, 7, 1; VII, 7, 10; VII 7, 11; VII, frg. 57; IX, 2, 12; IX, 2, 27; IX, 2, 33; IX, 2, 34 ; IX, 3, 6; IX, 5, 5; X, 3, 13; X, 5, 2
Pindos, IlivSoc,
oraș al Eocridei, IX, 4, 10; IX, 5, 3 ; rfu al tocridei, IX, 4, 10
Pireu, Utipaisâț,
portul Atenei, IX, 1, 2; IX, 1, 14; IX, 1, 15; IX, 1, 21; IX, 1, 24
Pisa, Iltaoc,
oraș în Etruria, V, 1, 11 ; V, 2, 5 ; locuitorii, V, 2, 7 ; regiunea, Pisatida, V, 1, 3; oraș si izvor, ale EHdei, VIII, 3, 31
Pisați, Uioâraa,
în Eîida, V, 2, 5; VIII, 3, 4; VIII, 3, 12; VIII, 3,30; VIII, 3,33; VIII, 4, 10; în Etruria, V, 2, 7
Pisatida, MiaSxi^,
regiune a Eiidei, VIII, 3, 3; VIII, 3, 7; VIII, 3, 10; VIII, 3, 11-12; VIII, 3, 13; VIII, 3, 30; VIII, 3, 31 ; VIII, 3, 32; VIII, 3, 33; VIII, 6, 10; regiune a Etruriei, V, 1, 3; V, 2, 5
Pitanați, IIiTavărac,
laconieni printre samniti, V, 4, 12 Pithecusse,
Ili&îjxaucrcrai,
insule lîngă Italia, V, 4, 7; V, 4, 9; VI, I, 6
Pittheus, liKd-tui;,
fiul lui Pelops, VII, 6, 14
Pityocamptes, ILwoxâ.\nn;-riq,
IX, I, 4
Pityussa, IlnTUouaatx,
vechi nume al Salaminei, IX, 1, 9
Piacentia, IlAaxsvTia,
oraș al Galliei Cispadane, V, 1, 11 ; V, 1, 12
Pîataiai, IlAaraia,
oraș al Beoției, vezi Platei a
Platamodes, JJXtu^a^âSrj;,
promontoriu al Messeniei, VIII, 3, 23 Platanistus,
Il/UxTaviaTOÎ>c,
sau Makistos, regiune a Triphyliei în Pelopones, VIII, 3, 16 Plateia,
IlXa-ratai,
oraș al Boetiei, VIII, 6, 24 ;IX, 2, 5'; IX, 2, 17 ; IX, 2, 24; IX, 2, 29; IX, 2, 31 ; IX, 2, 39; sat al Sicyoniei, IX, 2, 31
Platon, IIXdtTov,
filozoful, VI, I, 8; VI, 3, 1 (Socrate); VII, 3, 8; IX, 1, 24 ; X, 3, 10; X, 3, 18 ; X, 4, 9
Plerei, ITXyjpaîoi,
oraș al Dalmației, VII, 5, 5 și 7 Pleistos, Ulzîa-
QQ,
rîu al Pocidei, IX, 3, 3
Pleuron, JlAiupclv,
oraș al Etoliei, X, 2, 4 ; X, 2, 5; X, 2, 6; X, 2, 21 ; X, 2, 22; X, 3, 6; Pleuronia, X, 3, 6; locuitorii, X, 2, 24

Phitoiiion, IIXOUTCOVIOV,
loc în Italia, V, 4, 5
Pneuentia, ITvsuevTia,
oraş în Picenum, V, 4, 2
Podaleirios, IToSaXeîpioţ,
Ierou, mormîntul lui, VI, 3, 9
rodarkes, IloSâpxyiţ, comandant, la Homer, IX, 5, 7 Pogon, Hdiyav, port al Troizenei, VIII, 6, 14
Poidicli, XIOîSIKXOL, aceiaşi cu peuceţii, VI, 3, 1 ; Poiaessa, ITOiocscroa, loc în Laconia, VIII, 4, 4 Poieessa, Hoi-^saaot., oraş în Keos, X, 5, 6 Poikile, IIotxiXT), vezi Stoa Poikile
Poimandris, IIoi[wtv8pi<;, aceeaşi cu Tanagrica, IX, 2, 10 Poion, ITOîov,
munte în Epir, VII, 7, 9 Pola(i), IToXaţi), oraş al Istriei, V, 1, 9; VII.5, 3 Polemon, IIoXsixuv,
periegetul, IX, 1, 16
Polichna, IloXixvr),
localitate a Megaridei, la Homer, IX, 1, 10
Polieion, IIoXîsiov,
acelaşi cu oraşul Siris, în Lu-cania, VI, 1, 14
Polites, IIoXtTY)i;,
tovarăş al lui Odvsseus, VI, 1, 5
Pollentia, IIoXXevTsa,
oraş în Picenum, V, 4, 2 Poltymbria,]doXTti(i.|3pia, vechi nume al oraşului Ainos, VII, 6, 1
Polyanon, IToXuavov,
munte în Epir, VII, 7, 9 Polybios, noXofkoţ,
V, 1, 3; V, 1, 8; VI, 1, 11 ; VI, 2, 10; VI, 3, 10; VI, 4, 2; VII, 5, 1 ; VII, 5, 9; VII, 7, 3 si 4; VII, frg, 56; VIII, 1, 1 ; VIII, 2, 1 ; VIII, 6, 23 ; VIII, 8, 5; IX, 3, 11; X, 3, 5 Polybos, II6Xi)(3oţ,
educatorul lui Oedip, VIII, 6, 22 Polybotes,
IIOXUP<OTY)(;,
gigant, X, 5, 10 Polycaste, IloXuxdccrr/),
mama Peuelopei, X, 2, 24 Polycleitos, IIOXOXXSITO?,
sculptor, VIII, 6, 10
Polydectes, IToXuSsicTr)?,
fratele lui Lycurg, X, 4, 19 ; regele seriphienilor, X, 5, 10
Polynice, Uolx>vdx.r)Q,
VIII, 3, 19
Polypoites, IIOXOII:O£T7)<;,
IX, 5, 19-20
Polyrrheni, IloXupp^viot,
locuitori ai Cretei, X, 4, 13
Polystephanos, IIoXuo-E^avoi;,
aceeaşi cu Praenestus, V, 3, 11 Polyxene,
IIOXO^CVT),
tragedia lui Sofocle, X, 3, 14 Pometiae, IIup;evTÎvov,
cîmpie, la volsci, V, 3, 4 ; V, 3, 5; V, 3, 6 .
Pompaedius, IIojZTratSioţ,
autorul războiului marsic, V, 4, 2 Pompeii, rTourerjia,
oraş al Italiei, în Campania, V, 4, 8; V, 4, 13
Pompeius, IIo(iTC7]io;,
Strabo, V, 1, 6; Magnus, V, 1, 6; Sextus, V, 4, 4; VI, 1, 6; VI, 2, 3 Pontia,
Ilovrfa,
insulă, V, 3, 6 Pontic, Ilov-rixrj 7t.,
ţărm, VII, 6, 1 Pontul Euxin, Eu^eivoţ
II(5vT0ţ
VII, 3, 6; VII, 6, 1 ; VII, frg. 9; frg. 10; VII, 7, 1 si 4; IX, 5, 19

Populonia, IWXciviov,
oraș al Etruriei, V, 2, 5 ■ V 2 6; V, 2, 8
Poros, Ilfipoț,
rîu al Achaiei, VIII, 3, 11
Porsena, Ilopotvaț,
rege în Clusium, V, 2, 2
Porthaonizi, HopS-aovtBw,
Agrios, Melas și Oineus, X, 3. 1; X, 3, 6 Porticul Pictat, 2T<5„
UoixfXi
IX, 1, 17
Porțile Emathiei, "Hna-Msiț
IltiXoț,
VII, frg. 11 ; oraș al Macedoniei,
Emathoeis, VII, frg. 12 Portul lui
Heracles, 'HpaxXiouț,
Xlfivjv
în Bruttium, VI, 1, 5; în Etruria, V, 2, 8; VI, 1,5- X 2, 21
Portul Simbolurilor, Su^Xwv
Xifi^v,
în Chersonesul Tauric, VII 4 2; VII, 4, 3 Portul „Sub smochin" 6 i-b TYI
Euwj Xtji^v,
în Bosforul Tracic, VII 6 2
Poseidion, IWîSiov,
promontoriu și oraș ale Epiru- rai, VII 7, 5; promontoriu al Thessaliei, VII, frg. 32
Poseidon, IloasiSâv, #2
^ul, V, 3, 2; VI, 1, 5; VIII, 2, 3; VIII, 3, 12-13; VIII 3, 16; VIII, 3, 20; VIII, 5, I ; VIII, 6, 2; VIII, 6, 4; VIII fi, 14; VIII, 6, 22; VIII 7 2-VHI, 7, 4; IX, 2, 13; IX 2 33; X, 1, 7; X, 5, 11 si 16
Poseidomos, IlWtScivioț,
filozof stoic din Apameia Șinei, V, 1, 8; V, 2, 1; VI 2 1 Ș" 7; VI, 2, 11; VII, 3, 2; VII, 3, 3; VII, 3, 4- VII 4 3; VII, 5, 8; VIII, 1, 1; x, 3,5
Posidonia, IWtScovfa,
oraș al Italiei în Lucania, V, 4, 13; VI, 1, 1; VIII, 6, 14; IX, 1, 18; locuitorii, VI, 1, 3; vechi nume al Troizenei, VIII, 6, 14 Posidoniates, HoauSuvia-cTit;, golf al Italiei, același cu Paestanus, V, 1, 1 ; V, 1, 3; V, 4, 13; VI, 1, 1 Posidonium, ITOaeiSciviov,
sau Coloana Rhegiumului, VI, 1, 5
Potamos, iTorafioc;,
sat al Atticei, IX, 1, 22
Potentia, IToTSVTÎa,
oraș al Italiei în Picenum, V, 4, 2
Potidaia, Tlo-rfcîcaa,
colonie a Corinthului în Macedonia, VII, frg. 25; frg. 27; frg. 28
Potniade, IToTViaSsg,
IX, 2, 24 Potniai, ITOTVICU, oraș aproape de Theba, IX, 2, 24; IX, 2, 32 Potnieus Glaucos, Uorviebț
rXaOxoț, IX, 2, 24
Praeneste, IIpaîvsaToț,
oraș al Italiei, V, 3, 10; V, 3, 11
Praenestină, Ilpcavecmvv),
calea, V, 3, 9-10 Praenestini, locuitori ai orașului Praeneste, V, 3, 11; V, 4, 10 Prasia, Ilpacna,
sat al Atticei, IX, 1, 22
Prasiai, Upamai,
oraș la golful Argolic, VIII, 6, 2; prasieni; VIII, 6, 14 Prasos, ITpăcToc;,
oraș al Cretei, X, 4, 6; X, 4, 12;' prasieni, X, 3, 19; X, 4, 12
Praxiteles, Hpați-reXy)?,
sculptor, IX, 2, 25
Prepesinthos, IIpsTiEcnv&oț,
una din Ciclade, X, 5, 3
Priamon, ITpiaixuv,
oraș al Dalmației, VII, 5, 5

Priap, lip lan a ţ,
fiul lui Bacchus, VII, £rg. 58; VIII, 6, 24 Priapeia, Tlpi&nsw,
VIII, 6, 24
Priene, npirjvr),
oraş al Ioniei, VIII, 7, 2; locuitorii, VIII, 7, 2 Privemum, IIpl{kpvo\>,
oraş în Eatiuni, V, 3, 10 ; locuitorii, V, 3, 4 Probalinthos, llpojMXiv&oi;,
sat al Atticei, VIII, 7, 1 ; IX, 1, 22 Prochyta, TIpoxuTT),
insulă lîngă promontoriul Mi-senum, V, 4, 9 ; VI, 1, 6 Procles, npo*X%, tatăl lui Eurypontos, VIII, 5, 4 ; VIII, 5, 5 ; X, 4, 12; X, 4, 18 Procne, npoxvT),
personaj legendar, IX, 3, 13
Proconnesos, Hpox6wr)ao<;,
insulă a Propontidei, VII, frg. 56
Proerna, Ilpikpva,
oraş al Phthiotidei, IX, 5, 10 Proitide, Ilpoi-âSeţ, fiicele lui Proitos, VIII, 3, 19; VIII, 6, 6 Proitos, IIPOÎTOQ,
a fortificat Tirynthos, cu munca Ciclopilor, VIII, 6, 11 Promontoriul Iapygiei, V, 1, 2;
VI, 1, 7; VI, 3, 1; VI, 3, 5; trei promontorii ale Iapygiei la Crotona, VI, 1, 11
Promontoriul Minervei, 'A&7)vc«ov, la ţărmul Campaniei, V, 4, 8; V, 4, 13
Pronesos, IIpcivTicjoc;,
oraş al Keplialleniei, X, 2, 13
Propontida, IIpcOTov-rfţ,
VII, frg. 55 ; frg. 56 şi frg. 57
Proschion, IIpoo/cov,
oraş al Etoliei X, 2, 6. Vezi şi Pylene
Prosymna, lipita opt va,
oraş al Argolidei, VIII, 6, 11 Prote, IIpcl)T7],
insulă a Messeniei, cu un orăşel, VIII, 3, 23 ; VIII, 4, 2 Protesilaos, Hporsoilaoi;,
stăpîn pe o regiune a Thessali-ei, VII, 3, 3,; IX, 1, 10; IX, 5, 7-IX, 5, 14 Proteus, Ilpcotreuţ,
X, 3, 21 Psaphis,
Yacplţ,
în Attica, IX, 1, 22 Pseudopliilippos, ^FeuSoşîXraTioţ,
VII, frg. 48 Psyttalia,
Yu-rraXia,
insulă a Atticei, IX, 1, 14
Pteleasion, IlTEXeacnov,
regiune a Triphyliei, VIII, 3, 25*
Pteleon, IlTeXeov,
munte, în Epir, VII, frg. 6; oraş al Phthiotidei, VIII, 3, 25 ;' IX, 5, 8 ; IX, 5, 14 ; oraş. al Triphyliei, VIII, 3, 25 Pterelas, IlTspIXaţ,
fiul lui Deioneus, X, 2, 9
Ptolemeu, I, IlToXef/aioţ,
fiul lui Lagos, VII, 3, 8; Philadelphul, IX, 3, 10; Philopator, X, 4, 11 Ptoon, Il-mov,
munte al Beoţiei, IX, 2, 34
Puteoli, IIOTIO'AOI,
oraş al Italiei, în Campania, V, 4, 6; vezi şi Dicaiarchia Pydna, IluSva,
oraş al Macedoniei, VII, frg. 20 şi frg. 22; frg. 36 Pylagori, IluXa-^pai,
membrii sinodului amphictyo-nilor, IX, 3, 7 Pylai, vezi Thermopylai Pylaia, IluXata,
sinodul amphictyonilor la Thermopyle, IX, 3, 7; IX, 4, 17
Pylaic, IluXaixoţ,
golf, parte a golfului Maliac, IX, 5, 3

Pylaică, IluXalxifj,
sărbătoare în Iolcos, IX, 5, 15
Pylene, nuXrjvY),
oraș al Btoliei, X, 2, 6; X, 2, 22
Pylani, ITiiXoi,
locuitorii Pylosului, V, 2, 5 ; VI, 1, 15; VIII, 3, 16; VIII, 3, 21 ; VIII, 3, 26-30; ogor, VIII, 3, 28; mare, VIII, 3, 22
Pylon, IIDX<Jv,
localitate la hotarul dintre Macedonia și Iliria, VII, 7, 4
Pylos, IliiXo?, numele Triphyliei la Homer, VI, 1, 15 ; VIII, 3, 1 ; VIII, 3, 3; VIII, 3, 21 ; VIII, 3, 30; Eepreatic, Thriphylic sau Arcadic, VIII, 3, 1 ; VIII, 3, 3 ; VIII, 3, 7 ; VIII, 3, 14 ; VIII, 3, 15; VIII, 3, 21 si 23; VIII,
3, 26; VIII, 3, 27; VIII, 3, 30; al Messeniei, VIII, 3, 7; VIII, 3, 21; VIII, 4, 2; VIII,
4, 7; trei orașe Pylos menționate de Homer, în Pelopones, VIII, 3, 7; oraș al Elidei, VIII, 3, 7
Pyraichmes, nupcuxMS'
etolianul, VIII, 3, 33
Pyrasos, IliSpaaot;,
oraș al Phthiotidei, IX, 5, 14 Pyrgi,
IIiipYO',
oraș în Etruria, V, 2, 8
Pyrgoi, IIupYoi,
oraș în Triphylia, VIII, 3,
22 ;' locuitorii, VIII, 3, 22
Pyriphlegethon, IIopi,9XeYs#c0v,
rîu pe lîngă Dicaiarchia, V, 4, 5
Pyrrha, Iliippa,
soția lui Deucalion, IX, 4, 2;
IX, 5, 6; IX, 5, 23; oraș în Thessalia, IX, 5, 6; insulă, IX, 5, 14 ; promontoriu al Thessaliei, IX, 5, 14
Pyrrhaia, Il'jppata,
vechi nume al Thessaliei, IX,
5, 23
Pyrrhichos, ITuppixo?,
autorul dansului ce-i poartă numele, X, 3, 8; X, 4, 16
Pyrrhon, IIuppwv,
filozoful eleat, IX, 1, 8
Pyrrhos, II>ippoț,
din Epir, VI, 3, 4; VI, 4, 2 ; VII, 7, 6 ; VII, 7, 8 ; VIII, 6, 18; VIII, 7, 1 ; fiul lui Ahile, VII, 7, 8; fiul lui Neoptolem,
VII, 7, 8
Pythagoras, U\>d-txy6paq,
filozoful, VI, 1, 12; VII, 3, 5
Pythagorei, nufl-aY^peioi, VI, 1, 1; VI, 1, 12 ; VII, 3, 5 ;
VIII, 7, 1; X, 3, 10
Pythagoreic, nuSay^psioi;,
VI, 3, 4; VII, 3, 5; VIII, 7, 1; X, 3, 10
Pythaisti, II uSmarai,
IX, 2, 11
Pytheas, Uu&iaț,
VII, 3, 1
Pythia, ITu»ta,
preoteasa, IX, 3, 5
Pythica, Ilua-iâi;,
procesiune din Atena la Delfi, IX, 3, 12
Pythice, IluS-ta,
jocuri, VI, 1, 9; IX, 3, 4; IX, 3, 10; nomul pythic, IX, 3, 10
Pythion, IIiM-iov, sat al Atticei, IX, 1,6; templul lui Apollon, IX, 2, 11
Pytna, Ilii-i-va, munte al Cretei, X, 3, 20; colină a Idei Troiene, X, 3, 20
Pytho, Iluftci,
localitate a Pocidei, VIII, 6, 14 Python,
IIu&cov,
IX, 3, 12
Pyxus, nuȘouc, același cu Buxentum,
promontoriu, rîu si oraș al Lucaniei, VI, 1, 1

Quadi, KoaSouoi, neam sueb, VII, 1, 3
Quintilius Varus, mort în Campania împotriva cheruscilor, VII, 1, 4
Quirinal, Kouipîvov, colină a Romei, V, 3, 7
Quiriți, Quirites, KupExoa, romanii, V, 3, 1-2; V, 3, 4

Ravenna, 'Paoiisvvot, oraș al Italiei, V, 1, 2 ; V, 1, 7; V, 1, 11; V, 2, 1; V, 2, 10 Războiul Actiac, VIII, 4, 3 ; VIII, 7, 5; X, 5, 3 Războiul Crisei, IX, 3, 4 și 10 Războiul dekeleic, AexsXsixoț 7t6XsjiOț, IX, 1, 17 Războiul focidian sau sacru, (Dcoxixoi; 7r6Xs(Xoț, IX, 3, 8 Războiul lamiac, IX, 5, 10; X, 1, 6 Războiul marsic, Mapcux&ț 7t<5-Xe(/,oț, V, 4, 2; V, 3, 10; VI, 1, 6 Războiul mithridatic, Mt-&pi8<m-x6ț 7i<5Xsj/,o<;„ IX, 1, 20
E'.eate, 'PeccTT), oraș sabin, V, 3, 1; locuitorii, V, 3, 1 Regali, BaoiXsioi, sciți, VII, 3, 17 Regis villa, 'PrjYtaoutXXa, localitate pe țărmul Etruriei, V, 2, 8 Remus, 'PoSjioi;, V, 3, 2 Reți, 'PatTot, V, 1, 6; VII, 1, 5; VII, 5,1; Reția, VII, 5, 2 Rhadamantys, 'PaSânavS-uț, legislator în Creta, X, 4, 8; X, 4, 19; fratele lui Minos, IX, 3, 14; X, 4, 8; tragedia lui Euripide, VIII, 3, 31
Rhadina, 'PaStv^, poem al lui Stesichoros, VIII, 3, 20 Rhamis, 'PafjtEț, fiica lui Ucromeros, șeful chattilor, VII, 1, 4
Rhamnus, 'Pa(ivoGț, IX, 1, 17 ; IX, 1, 22 Rhea, 'Pea, zeiță, X, 3, 11; X, 3, 12; X, 3, 13; X, 3, 15; X, 3, 19; X, 3, 20 Rhea Silvia, 'Pect SiXouîa, mama lui Romulus si Remus, V, 3, 2
Rhegina, 'PYJYEVY), ogorul Rheghiumului, V, 1, 3; VI, 1, 9; locuitorii, VI, 1, 5 — 10
Rhegium, 'PYJYIOV, oraș al Italiei în Bruttium, V, 1, 3; VI, 1, 2; VI, 1, 5; VI, 1, 6; VI, 1, 7; VI, 1, 9; VI, 1, 10 ; VI, 2, 3 ; în Gallia Trans-padană, V, 1, 6; Lepidum, în Gallia Cispadană, V, 1, 11
Rheneia, 'P-rjvsia, insulă deșartă lîngă Delos, X, 5, 5
Rhesos, 'Pyjaoț, rege trac, VII, frg. 36
Rhetia, 'PTJTEOC, mama celor 9 Corvbanți, X, 3, 21
Rniginia, 'Viywla, rîu al Traciei, VII, frg. 49 Rhin, 'Pîjvoi;, VII, 1, 1-5; VII, 2, 4; VII. 4, 8; izvoarele, V, 1, 6; VII, 1, 4; gurile, VII, 2, 4
Rhion, 'Ptov, oraș al Messeniei, VIII, 4, 5 ; VIII, 4, 7; sau Drepanon, promontoriu al Achaiei, VIII, 2, 3; VIII, 7, 5; IX, 1, 1; Molycrion sau Antirrhion, VIII, 2, 3
Rhipa, 'Pterj, vezi Rhipe

E

Rhrpaei, 'Pircoua,
munţi fabuloşi, VII, 3, 1; VII, 3, 6
Rhipe, 'Pln-ri, oraş al Arcadiei, VIII, 8, 2
Rhizon, 'Pt£o>v,
oraş în golful Rhizonic al Iliriei, VII, 5, 7 ; golful Rhizonic, VII, 5, 3; VII, 5, 7
Rhizus, 'Ptí^ouţ,
oraş al Magnesiei, IX, 5, 15; IX,' 5, 22
Rhodope, 'Po86ift),
munte al Macedoniei, VII, 5, 1; VII, 5, 12; VII, frg. 10; VII, frg. 36; frg. 37
Rhodos, 'PíSoq,
oraş al insulei omonime, V, 2, 6; VII, 5, 8; locuitorii, VI, 1, 14; VI, 3, 1
Rhoduntia, 'PoSovvrla,
loc fortificat lingă Thermopy-le, IX, 4, 13 Rhypes, 'PLOTS?,
oraş al Achaiei, VIII, 6, 5 ; VIII, 7, 4
Rhypis, 'Piratţ,
regiune a Achaiei, VIII, 7, 5
Rhytia, 'Py-rfa,
şi Rhetia, mama Corybanţilor, X, 3, 21 Rhytion,
'P&TIOV,
oraş al Cretei, X, 4, 14 Rin,
'Pîjvoţ, vezi Rhin Roma, ¦P»^ÎJ,
V, 1, 12; V, 2, 2; V, 2, 7; V, 2, 9; V, 3, 1; V, 3, 2; V, 3, 3 ; V, 3, 4; V, 3, 7; V, 3, 8; V, 3, 9; V, 3, 13; VI, 1, 14; VI, 2, 6; VI, 3, 7; VI, 4, 2
Romani, 'P&>(zaîot,
V, 1, 6; V, 1, 8; V, 1, 9; V, 1, 12; V, 2, 2; V, 2, 6; V, 2, 7; V, 3, 1; V, 3, 2; V, 3, 3; V, 3, 4; V, 3, 5; VI, 3, 1; VI, 4, 2
Romulus, 'PeouiiXoţ,
V, 3, 2; V, 3, 4 Ron,
'Po8av6ţ, VI, 2, 4
Roxolani, 'Pa>£oAavo£,
neam scit, VII, 2, 4 ; VII, 3, 17
Rubicon, 'Poufiixcdv,
rîu al Italiei, V, 1, 11 ; V, 2 10 Rudiae, 'PouSîcu,
oraş al Calabriei, VI, 3, 5 —6 Rutuli,
'POUTOUXOI,
populaţie a L,aţiului, V, 3, 2 ; V, 3, 4-5 -s

Sabata, SafSara,
lac al Etruriei, V, 2, 9 Sabaton sau
Sabata, vezi Vadă
Sabatorum Sabazios,
Eafide&oţ,
divinitate frigiană, X, 3, 15; ritualuri Sabaziene, „Sabazia",
X, 3, 18 Sabelli,
£(&(3EXXOS,
sau samniţi, V, 4, 12
Sabina, Safiîvr),
regiune a Italiei, V, 2, 1 ; V, 3, 1
Sabini, Sapîvoi
locuitori ai Sabinei, în Italia, V, 2, 1-3; V, 3, 1; V, 3, 2; V, 4, 12; VI, 4, 2; ogor sabin, V, 2, 1; V, 3, 1; V, 3, 9; V, 4, 2
Sagra, Sâypa,
rîu al Italiei în Bruttium, VI, 1, 10; VI, 1, 12
Sagrus, Sâfpoi;,
rîu al Italiei, V, 4, 2 Sai, Siioi,
traci, X, 2, 17 Saki, £<xx<xi,
sciţi, VII, 3, 9 Salamina, SocXajjUţ,
insulă în marea Myrtului, VIII, 6, 16; VIII, 6, 19; IX, 1, 9-IX, 1, 13; IX, 1, 21 ; IX, 3, 16; oraş în ea,
omonim, IX,
1, 9
Salaminiac, 2aXa(«viaxc$?, golf,
acelaşi cu Saronic, VIII, 2, 2
Salapia, SaXairîa,
oraş al Apuliei, VI, 3, 9

Salaria, Sa.Xot.gia,
Cale pe la sabini, V, 3, 1 Salas,
SâAaţ,
rîu al Germaniei, VII, 1, 2; VII, 1, 3 Salassi,
SaXaocroî,
V, 1, 3
Salentina, EO;XSVTÎV7),
peninsula Iapygia sau Messapia sau Calabria, VI, 3, 5 Salentini, SaXsv-îvoi, locuitorii peninsulei Salentine, VI, 3, 1 ; VI, 3, 5
Salernum, SaXepvov,
oraş al Campaniei, V, 4, 13 Salganeus, SaXyavsuţ, beoţian, IX, 2, 9; oraş al Beo-ţiei, IX, 2, 2 ; IX, 2, 9 Salmone, EaXu.<kv7), oraş al Pisatidei, VIII, 3, 31 ; VIII, 3, 32; izvor al rîului Bnipeus, VIII, 3, 32 Salmoneus, SocAiKovstfţ,
domn în Pisatida, VIII, 3, 31 ; VIII, 3, 32; VIII, 3, 33 Salmonion,
Stx7.iJ.dmov, şi Sa-monion, 2<zji<ovtov, promontoriu al Cretei, X, 3, 20; X, 4,2;X, 4, 3;X, 4, 12; X, 5, 18 Salmydessos, Sa Xfi u S7)<7<rd<;, ţărm stîncos al Pontului Buxin, VII, 6, 1 Salon, SâAcov, staţiune navală a daîmaţilor, VII, 5, 5 Same, S^ţxrj, oraş al Kephalleniet, X, 2, 10 ; X, 2, 13; X, 2, 14; vezi şi Samos
Samicon, Lafitxov,
fortăreaţă a Triphyliei, VIII, 3, 13; VIII, 3, 14; VIII, 3, 19; VIII, 3, 20; VIII, 3, 27
Samniţi, Sauvtrai,
colonişti sabini, V, 2, 1 ; V, 3, 1 ; V, 4, 2; V, 4, 3; V, 4, 11; V, 4, 12; VI, 1, 3; VI, 1, 15; munţi, V, 2, 1
Samniurti, Saovmţ,
V, 4, 3; V, 4, II; V, 4, 13;VI, 3, 7
Samonion, Sau.<&viov, cîmpie troiană, X, 3, 20; promontoriu aî Cretei, vezi Salmonion Samos, Sâjioţ, insulă în marea Icariei, VIII, 3, 6; VIII, 3, 20; X, 2, 17; X, 5, 13-14; locuitorii, X, 2, 17; X, 5, 13; oraş al Triphyliei, VIII, 3, 16; VIII, 3, 19; Kepha-llenia şi oraş în această insulă, X, 2, 10; X, 2, 13-X, 2, 17; insula Samothrake, VII, frg. 50
Samothrake, £a|xo#pax7], VII, frg. 48; frg. 49 ; frg. 50; frg. 51 ; X, 2, 17; X, 3, 19; X, 3, 20; X, 3, 21 ; locuitorii, VII, frg. 48; X, 3, 7 Sanctuarul lui Theseus, vezi The-
seion, Sane,
Sâw),
oraş al Pallenei, VII, frg. 27 Sapaei, Sairaîoi, traci, VII, frg. 44; VII, frg. 48; X, 2, 17 Sapis, Sâmţ, rîu al Italiei, V, 1, 11 Sappho, £a:rcpci>,
poetesa din Mytilene, X, 2, 9 Sapra, Xfepoe, mlaştină lîngă Cliersonesul Tauric, VII, 4, 1 Sardinia, SccpSâ, insula, V, 2, 5; V, 2, 6; V, 2, 7; V, 2, 8; Marea Sardiniei, V, 2, 1
Sarmaţi şi sauromaţi, Sapu/rmci şi Saupojxâras, VII, 2, 4 ; VII, 3, 2; VII, 3, 9; VII, 3, 13; VII, 3, 17; VII, 4, 8
Sarnus, Siovoţ, rîu al Campaniei, V, 4, 8
Saronic, S%?ow.x<5:;,
golf, VIII, 2, 2; VIII, 6, 4; VIII, 6, 15; VIII, 6, 22

Sarpedon, 2ap!i7)S«v,
promontoriu al Traciei, VII, frg. 52 Sarsina, Zceptriva, oraş al umbrilor, V, 2, 10 Sason, Sâowv,
insulă în marea Adriatică, VI, 3, 5
Satnioeis, Sa-rviosiţ,
torent al Troadei, VII, 7, 2
Satyri, Sâ-rupoi, X, 3, 7; X, 3, 10; X, 3, 15; X, 3, 19
Satyrion, Zceftipioy,
loc aproape de 'fârent, VI, 3, 2
Satyros, Sâ-rupoţ,
rege în Bosfor, VII, 4, 4 Sauromaţi,
'EaMpoy.iia.i, SospfiâToci, VII, 2, 4; VII, 3, 9; VII, 3, 13
Savus, Soccoţ, Sauoţ,
afluent al Istrului, VII, 5, 2
Scardon, SxiîîpScov,
oraş al Liburniei, VII, 5, 4 ; munte al Macedoniei, VII, frg. 10
Scarphe, Zxâp<ţ>7),
oraş al Beoţiei, IX, 2, 24 Scarpnia, Sxâpţua, oraş al locrienilor epicnemidi-eni, IX 4, 4; locuitorii, IX, 4, 5 Scaurus, Zxaupoţ, Aemilius, V, 1, 11 Schedieion, SjţeSteîov, mormîntul lui Schedios, IX, 3, 17
Soneria, S^epEa, vechi nume al Corkyrei, VI, 2, 4; VII, 3, 6
Schoinos, Zx°ı'v°C>
loc al regiunii Thebei, IX, 2, 22, ; rîu al Beoţiei, X, 2, 22 ; port al Corynthului, VIII, 6, 4; VIII, 6, 22; IX, 1, 2 Scipio Africanus, SXITTÎCOV 6 'A-<ppIX0CVO£, V, 4, 4; Caius pro Lucius Scipio, V, 1, 6
Sciţi, Sxu#<xi, VII, 3, 2; VII, 3, 6; VII, 3,^7 şi 8 ; VII, 3, 9 ; VII, 3, 13 ;VII, 3, 14; VII, 4, 2; VII, 4, 3; VII, 4, 6; VII, 4, 7 ; VII, 4, 8; VII, 5, 1 ; agricultori, VII, 4, 6 Scollion, 2x6XXiov, munte în Elida, VIII, 3, 7 Scollis, SxiSXXiţ, munte stîncos în Elida, VIII, 3, 10; VIII, 7, 5 Scolos, SxcoAoţ, sat al Parasopiei, IX, 2, 23 — 24; oraş vecin cu Olynthul, IX, 2, 23 Scordisci, SxopSîaxoi şi 2xop8£cr-Tai, neam gallic, VII, 2, 2 ; VII, 3, 2; VII, 5, 2; VII, 5, 6; VII, 5, 10; VII, 5, 11 ; VII, 5, 12 Scordişti, Zxop8î<rrai, VII, 3, 2; vezi şi scordisci Scotussa, SxoTOuacra, oraş al Thessaliei, VII, 7, 12; VII, frg. 1 ; frg. 36; IX, 5, 20 Scultanna, SxouXrdtvvag, oraş al Galliei Cisalpine, V, 1, 12 Scytliia Minor, Mixpa £xu#îa,
VII, 4, 5; VII, 4, 12
Segestes, SeysaTYjţ, socrul lui Arminios, VII, 1, 4 Segestica, SEYSOTIXT), oraş al Pannoniei, VII, 5, 2; VII, 5, 12
Segimeros, EefîfiTjpoţ,
şeful cherusilor, VII, 1, 4
Segimuntos, Seyi(iouvToţ,
fiul lui Segestes, VII, 1, 4
Selinuntiae, SEXIVOUVTUXI, ape minerale ale Siciliei, VI, 2, 9 Selinunt, 2eXivooc, rîu al Achaiei, VIII, 7, 5; rîu în Efes, VIII, 7, 5; rîu al Elidei VIII, 7, 5; rîu al Siciliei, VIII, 7, 5 Selinunte, SeXivooţ, oraş al Siciliei, VI, 2, 6; VI, 2, 9

Selimmtios, ScÂivoiSvTiog, epitet al lui Apollon, cinstit la Orobiai, în Eubeea, X, 1, 3 Selene, vezi Tuna
Seleucia, SeXetixaa, din Pieria, oraş al Svriei, VII, 5, 8 Selleeis, SeXXYJetg, rîu al Achaiei, VIII, 3, 6; al Blidei, VIII, 3, 5-7; al Sicyo-nei, VIII 3, 5 Selli, SeXXoî, epiroţi, VII, 7, 10
Seluros, Ş^Xoupoţ, tîlhar în Sicilia, VI, 2, 6 Sely(m)bria, S7)Au(3pLa, oraş al Traciei la Propontida, VII, 6, 1 ; VII, frg. 56
Semnoni, Es|iwoveţ, neam sueb, VII, 1, 3 Sempronii Fanum, vezi Forum Sempronii
Sena, Srjva, oraş al Umbriei, V, 2, 10 Senoni, SevovEţ, populaţie gallică în Italia, V, 1, 6; V, 1, 10 Sentinum, Ssv-rîvov, oraş al Umbriei, V, 2, 10 Sepias, Si^Tciâţ, oraş al Magnesiei, IX, 5, 15; promontoriu si ţărm al Thessa-liei, VII, frg. 32; IX, 5, 22 Septempeda, 2s7r-r£[X7te8a, oraş al Italiei, în Picenum, V, 4, 2
Seriplios, Eepicpoc, una din Ciclade, X, 5, 3; X,5, 10; locuitorii, X, 5, 10
Serrion, Ssppiov, promontoriu al Traciei, VII, frg. 48
Sertorius, SspTwpioc, VI, 4, 2
Servius, Sepoiiioc, rege roman, V, 3, 7
Sesareţi, Sstrap^&so!, populaţie a Epirului, VII, 7,
Sesithacos, Zea&axoţ, fiul lui Segimuros, VII, 1,4
Sestias, 1,-qaziiq, promontoriu al Chersonesu-lui Tracic, VII, frg. 56
Sestos, 2r,çjToţ, oraş al Chersonesului Tracic, VII, frg. 52; frg. 56 Setia, Srpa, oraş în I,atium, V, 3, 10 Setinus, STJTÎV?], ogor în Latium, V, 3, 5; V, 3, 6; vin, V, 3, 6; golf, V, 3, 6
Seuthes, SeiiS-T)?, rege al odrysilor, VII, frg. 48
Sextus, Se^Toc,
Pompeius, V, 4, 4; VI, 1 6 ■ VI, 2, 3-4 Sibini, Sigivoi, neam german, VII, 1, 3 Sicani, Sixcevoi, oeam barbar al Siciliei, VI 2 4
Sicilia, EtxeXiot, VI, 1, 2; VI, 1, 6; VI, 2, 1 • VI, 2, 4; VI, 2, 5; VI, 2 6-VI, 2, 7; VI, 2, 10; VI, 2, 11; locuitorii, VI, 1,6; VI, 2, 4 ; IX 3, 7 ; oraşe siciliene, V, 4, 4; război, VI, 2, 3; Strîmtoarea,' V, 1, 2-3; V, 3, 6; VI, 1, 4; VIII, 6, 20; ţărm, VI, 1, 4; mare, V, 3, 3; V, 3 6 ■ VI 1,4; VI, 2, 1; VII, 7, 4;Vin! 1, 3; VIII, 2, 2 Siculi, SixeAoî, populaţie veche a Siciliei, VI, 1, 6; VI, 2, 4; IX, 3, 7 Sicyona, Sixucov, oraş al Sicyoniei, în Pelopones, VIII, 2, 3; VIII, 3, 5; VIII, 6, 10; VIII, 6, 19; VIII, 6, 23-, 24; VIII, 8, 5; regiunea, Sicyo-nia, VIII, 6, 21 ; VIII, 6, 23-25; IX, 2, 31; locuitorii, VIII, 6, 23 Sidicini, EtSixtvot, neam osc, V, 3, 9

Sidicinum, vezi Teamim Sidicinum Sidoni, StSove;,
neam bastani, VII, 3, 17 Sigeion, Styeiov,
promontoriu al Troadei, VII, frg. 52; VII, frg. 58 Sigelos, ScyijXw;,
mormîntul lui în Beoţia, IX, 2, 10 Signia, Sirvii,
ora.ş al Italiei în Latium, V, 3, 10;'vin de. .. V, 3, 10 Sigrion, S-îypiov,
promontoriu al insulei Lesbos, VII, frg. 58 Sikinos,
2'xivoţ,
insulă în marea Cretei, X, 5, 1 Sila, SîPiHţ,
pădure a Italiei în Bruttium, VI, 4,9; oraş al Italiei, VI, 3,10 Silaris, HiXaptt;,
rîu al Italiei, între Campania şi Lucarna, V, 4, 13; VI, 1, 1 ; VI, 1, 4
Sileni, Eilrjvol,
slujitori ai lui Bacchus, X, 3, 7; X, 3, 10
Siienos, ZıXtjvoc,
inventatorul flautului, X, 3, 14 Silta, SîX-ra,
loc al Traciei, VII, frg. 55 Silvium, EiXouiov,
oraş al Apuliei, VI, 3, 8 Simbolurilor, 2o|z,36Xmv Xi^-^v,
port, în Chersonesul Tauric, VII, 3, 2-3
Simmias, Zinuictc,
gramatic din Rodos, VIII, 5, 3 Simonides, Liu.o>vi87)ţ,
din Keos, IX, 5, 20; X, 5, 6;
din Amorgos, X, 5, 12 Sindike, SivSixv),
regiune la Bosforul Cimnierian, ATI, 4, 6 Singitic, StyyiTizoc,
golf în Macedonia, VII, frg. 31 ; frg. 32; frg. 33
Singos, SîyYDţ,
oraş al Macedoniei, VII, frg. 31 Sinope, Stvw-7),
oraş al Pontului, VII, 6, 2 ; X, 4, 10 Sinotion, LtvwTiov,
vechi si nou, oraşe dalmate, VII, 5, 5 Sinţi, Stvxot,
traci, VII, frg. 36; VII, frg. 46; X, 2, 17 Sinuessa, Diweaca,
oraş al Italiei în Latium, V, 2, î ; V, 3, 4 ; V, 3, 6 ; V, 3, 9; V, 4, 3; V, 4, 4; VI, 3, 7
Siphnos, Sîţjvoţ,
una din Ciclade, X, 5, 1 ; X, 5, 3
Sipuntum, StTroSţ,
oraş al Italiei, în Apulia, VI, 3, 9
vSipylene, 2ı~'jX^vT],
epitet al Rheei, X, 3, 12
Sirene, Ssip-7jv£<:,
insule lîngă promontoriul Mfner-vei, V, 4, 8; VI, 1, 6
Sirenusse, Sapijvouacrai, insule si promontoriu ale Campaniei, V, 4, 8; V, 4, 13; VI, 1,1; Sirene, VI, 1, 6
Siris, Sîpţt;,
rîu şi oraş ale Italiei, în Lucania, VI, 1, 14
Siritis, Setpmţ,
regiune a Campaniei, V, 1, 4 ; VI, 1, 4; VI, 1, 14-15
Sirmion, Stppuov,
oraş al Pannoniei, VII, 5, 2
Sirrha, Stppa,
sau Irrha, mama Eurvdicei, VII, 7, 8
Sislcia, Siaxia,
fortăreaţă a Pannoniei, VII, 5, 2 Sisypheion, Siau9eiov, al Corinthnlui, VIII, 6, 2}

Sithoni, St&wvsţ, parte a edonilor, în Macedonia, VII, frg. 11 Skeiron, Sxespav, bandit ucis de Theseus, IX, 1. 4 Skeiron, Sxeîptov, vînt, IX, 1, 4 Skeironide, vezi Stmcile Skeiro-
nide Skeniţi, Sx^vîVac, arabi, VI, 4, 2 Skepsis, Sx-îj^ic, oraş al Troadei, X, 3, 20; regiunea lui. . . X, 3, 20 Sldatlios, SxîaOoţ,
insulă lîngă Magnesia, IX, 5, 16 Skiluros, SxUoopoţ, rege al Scitiei, VII, 3, 17 ; VII, 4, 3; VII, 5, 7 Skillus, SxiAXouc,
oraş al Triphyliei, VIII, 3, 14 Sîcione, SHK&VT),
oraş al Pallenei, VII, frg. 27 Skira, Sxcpa,
sat al Atticei, IX, 1, 9 Skiras, Sxipaţ,
vechi nume al Salaminei, IX, 1, 9 Skirophorion, Sxspocpopiciv,
lună attică, IX, 1, 9 Skiros, Sxipos, IX, 1, 9 SItylla, Hx6XX«, fiica lui Nisos,
VIII, 6, 13 Skyllaion, SxiiXXouov, port al Italiei, VI, 1, 5; promontoriu al Argolidei, VI, 1, 5; VIII, 6, 1; VIII, 6, 13 Skylletic, SxuXXrjTixoţ, golf al Italiei, VI, I, 4; VI, 1, 10

Skvlletion, SXUXXYJTIOV, apoi Skylakion, localitate la golful omonim, VI, 1, 10 Skyros, Sxupoţ, insulă lîngă coasta Jlagnesiei, IX, 3, 16; IX 5, 16; piatră 4... IX, 5, 16; capre din... IX, 5, 16

Smintheos, S[xw#eoţ,
epitet al lui Apollon (după Smintite din Troada), X, 5, 6 Socrates, Etaxpd-njţ,
atenianul, VII, 3, 1 ; IX, 2, 7 ; filozofii socratici, IX, 1, 8 Sofocle, Eoţ>oxX%,
poetul, VI, 2, 4; VII, 3, 1 ; VIII, 3, 31 ; VIII, 5, 3 ; VIII, 6, 7; IX, 1,6; IX, 1, 22; IX, 5, 8; X, 2, 19; X, 3, 14; X, 3, 22 Soloi, SoXoi,
oraş al Ciliciei, VIII, 7, 5 Solon, SiXfciv,
atenianul, IX, 1, 10 Sora, S&pa,
oraş în Latium, V, 3, 10 Soracte, ZcipaxTov, V, 2, 9 Sosicrates,
vezi Sostratos, Sossinaţi Xonaivânot,
munteni din Sardinia, V, 2, 7 Sostratos, Stoarpot-roe,
cnidian, citat Sosicrates, X, 4, 3

Sotades, SojTdtSTjţ,
poetul, VIII, 3, 17 Sparta, S^ipxi],
Vili, 3, 12 ; VIII, 4, 9; VIII, 5, 1; VIII, 5, 2; VIII, 5, 3 şi 4 ; VIII, 5, 11 ; VIII, 6, 18; X, 1, 4; X, 4, 18; spartani, VIII, 5, 4; X, 4, 17-18. Vezi şi Lacedemona şi lacedemonieni

Spercheios, ETISP^EIOC,
rîu al Thessaliei, VIII, 6, 13; IX, 4, 14 ; IX, 5, 9 ; IX, 5, 13 ; IX, 5, 22

Spercheios, ~Eiv:egy^i6c, tatăl lui Menestheus şi soţul surorii lui Ahile, IX, 5, 9

Sphacteria, Sţ/dx-r^pca
sau Zşaywt, insulă a Messe-niei lîngă Pylos, VIII, 3, 21 ; VIII, 4, 2

Sphagia, vezi Sphacteria
Sphettos, Sţ^T-roţ,
una din cele 12 localităţi attice, IX, 1, 20

Spina, STTÎVK,
oraş apoi sat al Galliei Cisal-
P^me^. V. 1, 7; locuitorii spiniti,
V, 1, 7; IX, 3, 8
t>poletum, STCOX^TIOV
oraş al Umbriei, V 2 10
bporade, S^opotSşţ,
5^nS^f2-19^Xi4' 1;X" 5' 1;X' Stagira,
Sxccyeipa,
patria lui Aristotel, Macedonia,
^11, frg. 33; frg. 35
Stagmt, 2x«^Yelno?,
vn,^ 3f oraşul sta^
Staphylos, SxiţuXo?,
istoric, X, 4, 6
Statan, Sxaxavoţ,
vta din Latium, V, 3, 6 • V 4 3
Statonia, 2x«xo>v£a, -.*.<>
oraş al Etruriei, V 2 9 Staulul
Boului, Bobi «4X*,
peştera în Eubeea, X 1 3
bteganopozi, Sx^ETav6™W?,
neam fictiv, VII, 3, 6
Steiria, Sxap.oc,
sat al Atticei, IX, 1, 22; locuitorii, X, 1, 6
Steayclaros, Sxsvtoapoţ,
oraş al Messeniei, VIII 4 7
Sterope, Sxepfey,,
X^4 îo ^Dorylaos^- tacticianul, Stesichoros,
IWyopoc
VIII,3,20;VIII,^P^3,?31
Stesimbrotos, Sr^e^^^pOTO^C,
scrutor din Thasos, X, 3, 20 ^fe^ttenelos,
S^veXoţ, «rmaşul lui P^erS^eu la tronul Mycenei, VIII, 6, 19
vili^r în Triphylla-
S *f***" Pe hotarele apolloniaţilor, VII 5 8
^VI^«. 6, 21 ; IX, 1, 4 ; IX, 1, 8
Stoa Poikile, £x<5a IIOIXÎXT),
sau Porticul Pictat, IX, 1, 17 Stoboi,
ST6(3OI, oraş al Paeoniei, VII, frg. 4 ; VIII, 8, 5 Strabon, Sxpo:(3cov,
geograful, VII, frg. 16 a; frg. 16 b; frg. 58 a, frg. 58 b; originea, X, 4, 10; călătoriile, V, 2, 6-8; V, 3, 8; VIII, 6, 23; X, 4, 10; X, 5, 3 Strabon, £xpâ(3&>v,
vezi Pompeius Strabon Stratarchas,
Sxpaxâp^aţ, fiul lui Dorylaos tacticianul X, 4, 10 Stratia, Sxpaxiâ,
oraş al Arcadiei, VIII, 8, 2
Stratocles, SxpaxoxXîjc,
şef al atenienilor, VIII, 4, 2 Stratos,
Sxpccxoţ, oraş al Acarnaniei, X, 2, 2; X, 2, 3; oraş al Achaiei, acelaşi cu Dyme, VIII, 7, 5 Strîmtoarea
Keplialleniei, Ks9aXX7jwaxo<; Ilop-
9'U,âţ, VIII, 3, 26; X, 2, 13 Strîmtoarea
Siciliei, StxsXixoţ ITopVSc, V, 1, 2-3; V, 3, 6;
VI, 1, 4 Strongyle, £xpoYY"^>]> una din insulele Lipari, VI, 2, 11
Strymon, Sxpujxwv,
rîu al Thraciei, VII, 7, 4; VII, frg. 4; VII, frg. 33-37
Strymonic, Sxpufzovixoţ,
golf, VII, frg. 32; frg. 33; frg. 35; frg. 41
Stura, Sxiipaţ,
rîu al Laţiului, V, 3, 6
Stymbara, Sxo(i(3«pa,
oraş al deuriopilor pe Erigon, VII, 7, 9
Stymphalis, Sxujx paXîţ, i lac, VII, 6, 8 ; VIII, 8, 4 ; locuitorii din vecinătate, VIII, 8, 4 ; Stympbalide, păsări, VIII, 6, 8

Stymphalos, ETu[*epaAoi;,
oraş al Arcadiei, VI, 2, 9 ; VIII, 6, 8; VIII, 6, 24; VIII, 8, 2; VIII, 8, 4 Styra, Extipa,
oraş al Eubeii, X, 1, 6
Styx, 2x6 Ş,
apa din Campania, V, 4, 5; lîngă Pheneus, VIII, 8, 4 „Sub smochin", vezi Portul „Sub
smochin" Suebi,
Sorjpot,
neam german, VII, 1, 2; VII, 1, 5; VII, 3, 1 Suessa, Soueaaa,
capitala volscilor, în Italia, V, 3, 4; V, 3, 10 Suessula, EouecraouAcc,
oraş al Campaniei, V, 4, 11
Sugambri, 2ouY<x[A(3poi,
neam german, VII, 1, 3; VII, 1, 4; VII, 2, 4 Suidas, EootSaţ,
istoric, VII, 7, 12
Sulchi, SouXxoi,
oraş al Sardiniei, V, 2, 7 Sulla, StlXXcti;,
V, 2, 6; V, 4, 11; IX, 1, 15; IX, 1, 20; X, 1, 9 Sulmo, SouX[iov,
oraş al Italiei la peligni, V, 4,2
Sunion, 2otivtov,
promontoriu al Atticei, VII, 7, 4; VIII, frg. 13; IX, 1, 1; IX, 1, 2-3; IX, 1, 21-IX, 2, 3; IX, 2, 8; X, 1, 1 ; X, 1, 7; X, 4, 2 ; X, 5, 3 ; sat al Atticei, IX, 1, 22
Surrentum, Hiippsvrov,
oraş al Campaniei, V, 4, 8; vin de.'.. V, 4, 3
Sutrium, 2o6xpiov,
oraş al Etruriei, V, 2, 9
Sybaris, Supapiţ,
oraş al Italiei în Eucania, VI, 1, 12-13; VI, 1, 15; în Brut-tium, VI, 1, 14 ; rîu al I/ucaniei VI, 1, 12-13; VI, 1, 15;
VIII, 7, 5; izvor al Achaiei, VIII, 7, 5; sybariţi, VI, 1, 1 - VI, 1, 15; IX, 3, 8 Sybota,
Sofioxa,
insule mici lîngă ţărmul Epirului, VII, 7, 5 Symaithos,
2<i|xai&oţ,
rîu al Siciliei, VI, 2, 4
Symbri, 2uf*(3poi,
populaţie aşezată mai sus de veneţi, V, 1, 9 Synnadike,
SuwaSixTj,
oraş al Frigiei, IX, 5, 16
Syracusa, Supaxouaat,
oraş al Siciliei, VI, 1, 7; VI, 1, 12; VI, 2, 1; VI, 2, 4-6; VIII, 6, 22; syracusani, V, 4, 1-2; V, 4, 9; VI, 2, 3-4; VI, 2, 5-6; VIII, 6, 22; X, 1, 15 Syrie,
2upÎ7),
aceeaşi cu insula Syros, X, 5, 8
Syrmos, Siipjioţ,
regele triballilor, VII, 3, 8 Syros,
SCpoc, una din Ciclade, X, 5, 3; X, 5, 8; Syrie, X, 5, 8
Syros, Eupoţ,
nume de sclav la attici, VII, 3 12 Syrte, 2i$pxeic, VI, 2, 1

Tainaron, Taîvccpov,
promontoriu al Italiei, în Eu-cania, VI, 2, 1 ; VIII, 4, 4 şi 5 ; VIII, 5, 1; VIII, 5, 2 ; VIII, 5, 7; VIII, 6, 14; piatră de...
VIII, 5, 7
Talari, TâXapeţ,
neam al moloşilor, IX, 5,11; IX, 5, 12
Tamassos, Ta(xaoa<5i;,
oraş al Ciprului, VI, 1, 5
Tamynai, Ta[iiivat,
oraş al Eubeii, X, 1, 10
Tamyrake, TafiupaxT],
promontoriu, VII, 3, 19

Tamyrakes, Tafiupâx?;c,
sau golful Carkinitic, VII, 3, 18; VII, 3, 19
Tanagra, Tavaypa,
oraș al Beoției, VII, frg. 24 ; VIII, 6, 24; IX, 2, 2; IX, 2, 5; IX, 2, 10; IX, 2, 14; IX, 2, 25; locuitorii, IX, 2, 7 și 8; regiunea, IX, 2, 11 și 12; IX, 5, 18
Tanais, T<£vat'ț,
rîu, VII, 1, 1; VII, 3, 6; VII, 3, 17; VII, 4, 5; oraș pe rîu, VII, 4, 5
Taphias, Tacptâț,
același cu Taphos, X, 2, 15
Taphiassos, Tatțnaaeiq,
munte în Etolia, IX, 4, 8; X, 2, 4; X, 2, 21
Taphos, Tâțpoi;,
insulă greacă în Mediterana, X, 2, 14; X, 2, 20; taphieni, X, 2, 14; X, 2, 20; X, 2, 24
Taphrieni, Tdppiot,
locuitori ai golfului Carkinitis, VII, 3, 19
Taras, Tdtpaț,
erou eponim al Tarentului, VI, 3, 2 Tarcon, Tâpxov, șef etrusc, V, 2, 2
Tarent, Tâpaț,
oraș al Iapygiei, V, 3, 6; VI, 1, 2; VI, 1, 15; VI, 3, 1 ; VI, 3, 2; VI, 3, 3; VI, 3, 5; VI, 3, 6; VI, 3, 7-8; VII, 7, 5 ; locuitorii, V, 4, 12; VI, 1, 8; VI, 1, 11; VI, 1, 13; VI, 1, 14; VI, 1, 15; VI, 3, 1 și 4; VI, 4, 2
Tarentin, Tapocv-rîvoț,
golf al Italiei, V, 1, 1 ; V, 1, 2—3 VI, 1, 11; VI, 3, 1 ; VI, 3, 5-6; ogor, VI, 1, 4; VI, 3, 4
Târna, Tâpva, oraș al Beoției, IX, 2, 35; și al Lydiei, IX, 2, 35
Tarphe, Tâp<p>],
oraș al locrienilor epicnemidi-eni, IX, 4, 6
Tarquinii, Tapxuvîa,
oraș al Etruriei, V, 2, 2 Tarquinius,
L. Priscus, Tapxiivioc,
V, 2, 2; V, 3, 4; Superbus, V, 2, 2 ; V, 4, 2 ; Tarquinița, V, 2, 2
Tarracina, Tappaxîva,
oraș în Latium, V, 3, 5; V, 3,6
Tasios, Tâoioț,
șef al roxolanilor, VII, 3, 17
Taulanți, TauAâvTiot,
neam ilir, VII, 7, 8 Tauri,
Taupot,
neam scit, VII, 4, 2; VII, 4, 3; VII, 4, 4 Tauriana,
Taupiavvj,
regiune a Italiei în Bruttium, VI, 1, 3
Tauric, TauptxT),
Chersones, VII, 3, 19; VII, 4, 1 ; VII, 4, 3 Taurisci, Taupîaxoi,
neam gallic, V, 1, 6; VII, 2, 2; VII, 3, 2; VII, 3, 11; VII, 5, 2
Tauromenion, Taupo;xsvtov,
oraș al Siciliei, VI, 2, 1 ; VI, 2, '3; locuitorii, VI, 2, 6; ogor, VI, 2, 3 Tayget,
TauysTov,
munte al Lacomei, VIII, 4, 5 ; VIII, 5, 1 ; VIII, 5, 7; X, 2, 11; X, 4, 4 Teanum Apulum, Tlavov "Aitou-
Xov, oraș al Apuliei, V, 4, 2; VI, 3, 11
Teanum Sidicinum, Teavov SiSi-jăvov,
oraș al Campaniei, V, 3, 9; V, 4, 10; V, 4, 11; VI, 3, 11
Teatea, Tea-tia,
capitala marrucinilor, V, 4, 2
Tegea, Teyea,
oraș al Arcadiei, VIII, 3, 2; VIII, 6, 11; VIII, 6, 17; VIII, 8, 2;tegeați, VIII, 6, 19; VIII, 6, 22; regiunea, VIII, 8, 3
Teichius, Tet;țiouc,
fortăreață aproape de Thermopyle.'IX, 4, 13

Telchini, TeX^tveţ,
locuitori ai Rodosului X Q 7; X, 3, 19
Teleboas, T-qXePoaţ,
tatăl celor 20 de teleboi din I*eucada, VII, 7, 2
Teleboi, Tv,Xep6«,'
neam de tîlhari, VII 7 ? . Y 2, 14; X, 2, 20; X, 2, 24
Teleclos, T^Xs*Xoţ,
rege al lacedemonienilor VT 3; VIII, 4, 4
Telemach, T^inavoc;,
VIII, 3, 16-17
Telesia, TsXecîa,
oraş samnit, V, 4, 11
Telethrion, T£x%io'v,
munte al Eubeii, X 1 s • Y 1, 4
Tellenae, TeXXTpai,
oraş în Tatium, V, 3 4
Telmessos, TeX^es^,;,
rîu al Beoţiei, IX, 2, 19 /<.; Permessos)
Telos, TfjXoţ, insulă a mării Carpathice, X 5, 14 ; X, 5, 15 Tembrion, Te^p^v,
şeful coloniei stabilite în Samos, X, 2, 17
Temenion, TWEViov,
loc în Argolida, VIII 6 2
Temenos, T-^£V0?,
heraclid, VIII, 3, 33- VIIT 6-2; VIII, 8, 5
Temesa, Te[i£(ji], apoi Tempsa, oraş al Italiei în Bruttium, VI,
Temmiki, T^lKe?;
„barbari" în Beotia, VII 7 1; IX, 2, 3
Tempe, T^TTT],
vale între Olymp şi Ossa, în frg. 14; frg. 15; VIII, 8, 5-
Tempsa, vezi Te Tempyra, ţ^rtupa>
orăşel pe ţărnml ^ ^ fr^
Tenea, TEV-a>
sat al Corinthului, VIII fi 2? • teneaţi, VIII, 6, 22
leneas, Tsv,ac
Tenedos', TiveSoc
msulă, X S ii 1 -^ •• 2 4 • VTVV\ 4; locui toni, VI,. ^ 4. Vin, 6, 22 Tenencon,
TeVEb«6v,
IX^s/^' «. 2,33; Tenexos,' TWoţ(IX 2,n34Ap0Uon *» al feliei, Tennes, Tfcv*.
Tenos,1 T?r°S, TO6,22una din ciclade, X, 5
T-eus,'Ti;i°CUit0rii, * *' 3; î?ix r 3C i n3 Daulis- vn. 7, 1»
Tergeste T^ °ra? al Istriei. V, 1, 9; VII, 5,
Xerina, TEp£va
ora| al ^Hei în Bruttium, VI, Tetrapo,; ul
^ T
^TM1 ; I X,1,20;X,1,6 T £U U oraşul Beoţiet'îx.^. 24; IX, Teuriş1, T£up;
*=: aer- vii 2 2
oraş al Achaiei, VIII 3 11. nu al Achaiei, VIII 3' n ' Thalami, 0ix<xlxb^otieai, VIII Thales. ©dx^ > 4. 4
poet cretan,' X, 4, 16; X, 4,

Thamyris, ©a^uptţ,
muzician trac, VII, frg. 35 ; VIII, 3, 5; VIII, 3, 25; X, 3, 17 Thasos,
®âaoQ,
insula, VII, 5, 9 ; VII, frg. 44 ; frg. 48; VIII, 6, 6; X, 5, 7; thasian, VII, frg. 44; X, 3, 20
Thaunrakia, ©aofiaxîa,
oraş al Magnesiei, IX, 5, 16
Thaumacoi, ©aufzaxos,
oraş al Phthiotidei, VIII, 8, 5; IX, 5, 10
Theba, ©yjpai,
oraş al Beoţiei, VIII, 6, 24; IX,' 2, 3; IX, 2, 11; IX, 2, 28; IX, 2, 31-32; regiunea, VII, frg. 22; IX, 2, 12; locui torii, VII, frg. 24; VIII, 7, 1 ; VIII, 4, 8; IX, 2, 3; IX, 2, 5; IX, 2, 34; IX, 2, 36; IX, 2, 40; X, 2, 25; oraş în Phthiotida Thessaliei, IX, 5, 6; IX, 5, 10; IX, 5, 14
Thebaica, ©TjfSaîţ,
sau Thebaia, Thebais, parte a Beoţiei, IX, 2, 20-26
Themis, ©sjnţ,
întemeiază oracolul din Delfi, IX, 3, 11; IX, 5, 14; Ichnea, IX, 5, 14
Theocles, OeoxX^ţ,
atenian, VI, 2, 2
Theodosia, ©soăocrta,
oraş în Chersonesul Tauric, VII, 4, 3; VII, 4, 4; VII, 4, 5; VII, 4, 6
Theophrast, ©so9pacrTOC
discipolul lui Aristotel, IX, 1, 20; X, 4, 12
îheopomp(os), ©sorco^oţ,
istoricul, VII, 3, 6; VII, 5, 9 ; VII, 7, 5; VIII, 6, 11; VIII, 6, 15; IX, 3, 16; IX, 5, 19; X, 1, 3
Thera, ®^pa,
insulă a Lacomei, VIII, 3, 19; X, 5, 1
Terapnai, ©eptsbtvai,
oraş al thebanilor, IX, 2, 24
Theras, 0^paţ,
fiul lui Autesion, VIII, 3, 19
Therasia, ©rjpama,
insulă vecină cu Thera, X, 5, 1
Therma, ©epjxa,
oraş etolian, X, 3, 2; oraş macedonean, VII, frg. 20-24
Thermaic, ©spjxaîoţ,
golful, VII, frg. 5; frg. 13; frg. 21 ; frg. 25 ; frg. 32 ; VIII, 1, 2
Thermele, ©spuxc "TSaTa,
în Btruria, V, 2, 9
Thermessa, ©spjxsaaa,
una din insulele Bipari, VI, 2, 10—11, aceeaşi cu Hiera
Thermodont, SepţiâSav,
rîu al Pontului, VII, 3, 6
Thermopylai, ©epjxorciAat,
si Pylai, VIII, 1, 2; IX, 3, 7; IX, 4, 2; IX, 4, 4; IX, 4, 12--13; IX, 4, 14; IX, 4, 17; IX, 5, 13 Theseion,
©yjasîov,
la Atena, IX, 1, 16; IX, 1, 17 Theseu,
©»)oe6ţ,
VI, 3, 6; VIII, 6, 22; IX, 1, 4; IX, 1, 17; IX, 1, 20; IX, 1, 22; X, 4, 8
Thespiai, ©sa7ria£,
oraş al Beoţiei, IX, 2, 5; IX, 2; 14; IX, '2, 25-26; IX, 2, 39; locuitorii, IX, 2, 14; IX, 2, 25; IX, 2, 28
Thesproţi, Qsanparoi,
VII, 7, 1; VII, 7, 5 ; VII, frg. 1 si 2; regiunea, Thesprotida, VII, 7, 11
Thessalia, ©erraXEa,
regiune a Uladei, V, 1, 7; V, 2, 3; V, 2, 4 ; VII, frg. 12; VIII, 6, 5; VIII, 8, 1; IX, 2, 3; IX, 3, 15; IX, 4, 12; IX, 5, 1-2; IX, 5, 4 si 5; IX, 5, 6; IX, 5, 14; IX, 5, 17; IX, 5, 20; IX,

5, 22 ; IX, 5, 23; locuitorii.IX, 5, 3; IX, 5, 11; limba, VIII, 6, 9 ; cîmpii, IX, 2, 15 ; IX, 5, 2; IX, 5, 3; IX, 5, 19-20
Tliessaliotida, ©eaaaXKSTiţ, regiune a Thessaliei, IX, 5, 3 ; IX, 5, 14 ; IX, 5, 17 Thessalonike, 0ecr<raXo\jîX7], fiica lui Philipp, VII, frg. 21 Thessalonikeia, ©ecroaXovixsta, ©saaaXovcxY], oraş al Macedoniei, VII, 7, 4; VII, frg. 10; VII, frg. 20; VII, frg. 21 ; VII, frg. 24; VII, frg. 48 Thessalos, ©etroaXoţ, fiul lui Haimon, IX, 5, 23; fiul lui Heracles, IX, 5, 23 Thestiadai, ©ecmâSai, X, 3, 6 Thestios, ©ea-noţ, socrul lui Oineus, X, 2, 24; X, 3, 6 Thetidion, ©e-rîSiov, în Thessalia, IX, 5, 6
Thisbai, ©Săpat, oraş al Beotiei, acelaşi cu This-be, 'IX, 2, 28 Thisbe, ®îa(3r), oraş al Beoţiei, acelaşi cu Thisbai,' VII, 3,'6; IX, 2, 28 Tlioai, ©oat, insulele Echinade, VIII, 3, 26; X, 2, 19 Thoas, ©(Saţ, vechiul nume al Acheloului, X, 2, 1 Mfl<. .-'-• | .. .„»*■ H
Thoas, ®6occ, f% regele etolienilor, VI, 1, 5 Thome, ©CO^TJ, vechiul nume al Ithomei, în Hestiaiotida, IX, 5, 17 Thoreis, ©opeîţ, sat al Atticei, IX, 1, 21
Thoricos, ©opixoţ, unul din cele 12 localităţi atti-ce, IX, 1, 20; IX, 1, 22; X, 5, 3
Thornax, ©6pvct£, munte al Lacomei, VIII, 5, 3
Thraci, ©pâxec;, VII, 3, 2 şi 3 ; VII, 3, 8 ; VII, 3, 13 ; VII, 5, 1 ; VII, 5, 4 ; VII 5, 6; VII, 7, 1 ; VII, frg. 11 ■ VII, frg. 40; VII, frg. 43; Vil' frg. 57; VIII, 7, 1 ; IX, 2 3 : IX, 2, 25; X, 1, 3; X, 3, 16; X, 3, 17 ; neam thrac, VII, 5,' 7; limba thracă, VII, 6, 1
Thracia, ©paxîa, şi ©pâxT), VII, 3, 2; VII 3, 4; VII 3 10-11; VII, 3, 17; VII, 5,' 1 VII, frg. 48-58; IX, 2, 4 IX, 5, 16; X, 3, 18; Cher sonesul Thraciei, VII, frg. 13 frg. 52; frg. 53
Thrasybulos, ©paoipouXoţ, atenianul, VIII, 1, 17
Thriasion, ©piaatov, cîmpie şi sat al Atticei, IX, 1, 6; IX, 1, 13
Thrinakia, ©pivcexia, aceeaşi cu Sicilia, VI, 2, 1
Thronion, ®p6viov, oraş al locrienilor epicnemidi-eni, IX, 4, 4
Thryoessa, vezi Thryon,
Thryou, ©piiov, oraş al Triphyliei, VIII, 3, 24; VIII, 3, 28; VIII, 3, 29
Thucydides, ©ouxuSiSy)?, VII, 7, 7; VIII, 1, 2; VIII, 4, 2; VIII, 6, 6; VIII, 6, 17; IX, 3, 13; X, 3, 26
Thuiai, ©uiat, slujitori ai lui Bacchus, X, 3, 10
Thumaion, ®oii|j.aiov, acelaşi cu Ithome a Thessaliei, IX, 5, 17
Thumelicos, ©oufiiXtxoţ, fiul cheruscului Segimuntos, VII, 1, 4
Thunaţi, ©ouvdcxai, neam dardan, VII, 5, 7
Thuria, ©oupta, oraş al Messeniei, VIII, 4, 4;

VIII, 4, 5; VIII, 4, 6; izvor, VI, 1, 13; ogor, VI, 3, 4
Thurii, ©oiipioi, oraș în I^ucania Italiei, VI, 1, 3; VI, 1, 4; VI, 1, 8; VI, 1, 13; VI, 1, 14; regiunea, VI, 3, 4; vin de.. . VI, 1, 14
Thusnelda, QouaveXSa, soția lui Arminios, VII, 1, 4
Thyamis, ©uamț, rîu în Epir, VII, 7, 5 Thyni, ©uvoi, populație a Bithyniei, VII, 3, 2
Thynias, ©uviât, promontoriu al Traciei, VII, 6, 1 Thyreai, 0up£ai, oraș al Argolidei, VIII, 6, 17
Thyride, ©uptSeț, promontoriu, VIII, 2, 2; VIII, 4, 4; VIII, 5, 1
Thyssos, ©ticaoț, oraș al Macedoniei pe muntele Athos, VII, frg. 33 și 35
Tibarania, TifJocpavîa, regiune a Pontului, VII, 4, 3
Tiberius, împăratul, VI, 4, 2; VII, 1, 5
Tibios, Tîgioc, nume paflagonian, VII, 3, 12
Tibru, Trepte, fluviul Romei, V, 1, 10; V, 2, 1 ; V, 2, 5; V, 2, 9; V, 2, 10 ; V, 3, 1 ; V, 3, 5 ; V, 3, 7 ; V, 3, 8
Tibur, Tî(3oupa. oraș aproape de Roma, V, 3, 11 ; tiburtin, V, 3, 11
Ticinum, TExivov, oraș al Italiei în Gallia Cisalpină, V, 1, 1)
Ticinus, TExtvoț, afluent al Padului, V, 1, 11 Tigurini, TiYup^voS, helvești, VII, 2, 2
Tilphossa, TiXcpwcroa, izvor al Beotiei, IX, 2, 27 ; IX, 2, 36
Tilphossion, TiX<pouciov, oraș si munte ale Beoției, IX, 2, 27; IX, 2, 36 Tilphossios, TiXtpt&actoț, epitet al lui Apollon, IX, 2, 27
Timaios, Ttu.otioț, V, 4, 9; VI, 1, 9; VI, 2, 4
Timavum, Tiudouov, templu și dumbravă în golful Adriatiee'i, V, 1, 8; V, 1, 9 Timavus, Tîjiauoc, rîu la țărmul istrienilor, V, 1, 8 ; VI, 2,'9
Timosthenes, Ti(ioo{>£vy;t, autorul lucrării „Despre porturi", IX, 3, 10 Tiresias, Teipeoîaț, proorocul, IX, 2, 27; IX, 2, 36; IX, 5, 22
Tirizis, Tlpițiț, promontoriu și fortăreață în muntele Haemus, VII, 6, 1
Tirynth, Tîpovț, oraș al Argolidei, VIII, 6, 10; VIII, 6, 11 Tisamenos, Tiaay.svoq, fiul lui Orestes, VIII, 7, 1 ; VIII, 8,5 Titani, TiTcevee, VII, frg. 40; X, 3, 19
Titanos, Tîxavoț, oraș al Thessaliei, IX, 5, 18
Titaresios, Tirap^moț, același cu rîul Europos, VII, frg. 14-15; IX, 5, 19; IX, 5, 20
Titarion, Tixiptov, munte al Thessaliei legat de Olymp, VII, frg. 14-15; IX, 5, 20 Titus Flaminius, Thoț d>>.a|xivtoc, propretor al Siciliei, V, 2, 11
Titus Quinctius, T. Kotv-rtoț, învingătorul lui Philipp, "£» 5, 20 Titus Tatius, Xazioc, rege al quiriților, V, 3, 1 ; * > 3, 2; V, 3, 7 '

Titvos, TÎTUOC,
tiran al panopeilor m Focida, IX, 3, 12; IX, 3, 14
Tityri, Thopoi, _
slujitori ai lui Bacchus, ^, d, 7; X, 3, 10; X, 3, 15
Tityros, TÎTupo?,
munte al Kydomei m Creta, X, 4, 12 Tlepolemos,
TXr)rc6XeiiOţ,
fiul lui Heracles, VIII, 3, 5
Tmaros, vezi Tomaros Tomaros,
T6(xapo?, sau Tu-apoţ
munte al Epinilui, VII, /, «, VII, 7, 11; IX, 5, 12
Tomeus, 'f o(j.£UC,
VII 5 12 ; acelaşi cu lorms
Tomis, Tom?, , . ^ •„
oraş pe ţărmul Pontului Euxin, înMoesia.VII,5, 12 ; VII, 6, 1
Tomuri, T6(xoupoi,
la Homer, VII, 7, 11
Topiră, T67vsipo<,
oraş al Traciei, VII, frg. 45
Toronaios, Topcovaîoţ,
<>o\î între Canastraion şi Derros VII, frg. 29; frg. 31; frg. 32
Toronic, Topuvtx6<;,
golf, acelaşi cu Toronaios, VII, frg. 31 Toygeni,
Taifzvoi,
helveţi, VII, 2, 2; VII, 5, 1
Trachin, Tpcxx'v> „ , .
oraş al Pocidei, IX 3, 4 ; oraş al Thessaliei, IX, 3, 14; IX, 4 13 ; IX, 5, 8 ; locuitorii, IX, 3, 14'
Trachine, vezi Tarracma
Trachinia, Tpa/ivia,
regiune lîngă Oiţa, VIII, 1, 2 ;IX, 5, 7; IX, 5, 8;X, 1, 10
Tragion, Tpa.-{iov, __
oraş probabil al Lacomei, VIII, 4, 4
Tragurion, TpaY°V0V'
VII, 5, 5 Tralles,
TpâXXsiţ,
oraş al Lydiei, IX, 5, 19
Transpadană, vezi Gallia Cisalpină Trapezunt,
TpaTisţouţ,
oraş grec în Pont, VII, 4, 3; VII, 6, 2 ; VII, frg- 55 ; munte în Chersonesul Tauric, VII, 4, 3
Trapontium, oraş în Latium, V, 3, 10 Trasimenus, Tpao-
ouuiva,
lac în Etruria, V, 2, 9 Trebia,
Tpspîaţ,
rîu al Galliei Cisalpine, V, 1, 11
Trebuia, Tp-^ooXa,
oraş al sabinilor, V, 3, 1
Trephia, Tpscpîcc,
lac al Beoţiei, IX, 2, 20
Trerus, Tpvjpoţ,
rîu al Laţiului, V, 3, 9
Tribalii, Tpi(3aXXoî,
neam trac, VII, 3, 8 ; VII, 3, 13; VII, 5, 6; VII, 5, 11; VII, 5, 12
Tricca, Tpîxxr],
oraş al Thessaliei, VII, 7, 9; VIII, 4, 4; VIII, 6, 15; IX, 5, 17; X, 1, 10
Trichaikes, Tpsxâ'ixs?»
cognomen al dorienilor, X, 4, 6 Trichonion,
Tpix<<>vtov>
oraş al Etoliei, X, 2, 3
Triclari, TpîxXocpoi,
populaţie la izvoarele Erigo-nului, VII, frg. 20 Tiicorynthos, Tpixopuv&oţ,
oraş al tetrapolisului attic, VIII, 6, 19; VIII, 7, 1; IX, 1, 22 Trinacria,
Tpivaxpla,
nume vechi al Siciliei, VI, 2, 1
Trinemeis, Tpiveu.et?,
sat al Atticei, IX, 2, 24
Triphylia, TpitpuXîoc,
regiune a Elidei, în Pelopones, VIII 3, 3 ; VIII, 3, 13 ; VIII, 3 14 ■ VIII, 3, 17 ; VIII, 3, 18; VIII, 3, 19; VIII, 3, 22 ■ VIII, 3, 32 ; VIII, 3, 33 ; VIII 5 6; VIII, 6, 10 ; locuitorii,' VIII, 3, 14; VIII, 3,

22; VIII, 3, 30; triphylic, VIII, 3, 14 Triphylic,
Tptț>u/Uaxoț, Pylos, VIII, 3, 3; Marea, VIII, 3, 22; VIII, 3, 30 Tripodes,
Tpmoăec, sau Tripodiskion, oraș megaric, IX, 1, 10 Tripolitis, vezi
Pelagonia Tritai, TpiTaieîq, locuitorii Tritaiei, VIII, 3, 10; VIII, 7, 4 Tritaia,
TptTcda, oraș achaic, VIII, 3, 10 ; VIII, 3, 11 Triton,
Tpi-rav, oraș al Beoției, IX, 2, 18
Troada, Tpcat&ț, V, 2, 4; VI, 1, 12; VI, 1, 14; VII, frg. 25 și frg. 52; X, 3, 20; X, 3, 22'; locuitorii, VII, frg. 49; X, 3, 12; X, 3, 20
Troglodyți, TpcovXoXuTai., arabi, Vll^ff 12 f(Troia,
Tpota, * VI, 1, 14; VII, 7, 2; VII, 7, 7; VII, frg. 20, 23, 25, 58; VIII, 3, 12; VIII, 3, 30; IX, 2, 42 ;X, 1, 15; X, 3, 21 ; X, 5, 6
Troizen, Tpaiț^v, fiul lui Pelops, VIII, 6, 14
Troizen(a), Tpoit^v, oraș al Argolidei, VIII, 6, 3; VIII, 6, 14- 15 ; regiunea, VIII, 6, 15
Troplionios, Tpotptivioț, IX, 2, 38 ; IX, 3, 9
Truentinus, TpouevTÎvoț, rîu în Picenum, V, 4, 2 Tubaţți,
ToufSâT-uot, neani german, VII, 1, 4 Tuder,
TouSep, oraș al Umbriei, V, 2, 10 Tusei,
Tooaxoi, V, 2, 2 ; aceiași cu etruscii
Tusculanum, ToucrxAav6v, munte al Italiei, V, 3, 9; V, 3, 12
Tusculum, ToucrxAov, oraș în Latium, V, 3 9 ■ y 3, ii-12
Tympaneai, TujiTtaveai, oraș al Triphylliei, VIII, 3, 15
Tymphaei, Tujișaîoi, neam epirot, VI, 7, 8; VII 7 9; VII, frg. 6
Tymphe, Tupupvj, munte al Epirului, VII, 7, Q
Tyndareos, TuvSâpewț, fratele lui Icar, X, 2, 24
Tyndaris, TuvSapcț, oraș al Siciliei, VI, 2, 1 • VI 2, 5 Typhon, Tuțxâv, gigant, V, 4, 9 Typhrestos, Tuqpr)(n6<;, munte dryopic, în Thessalia, IX, 5, 8; IX, 5, 9 Tyras,
T6paț, rîu getic, VII, 1,1; VII, 3, 14 ; VII, 3, 15; VII, 3, 16; VII, 4, 2 ; VII, 4, 5
Tyras, Tiipaț, oraș pe fluviul Tyras, VII, 3, 16 ' Tyregeți,
TupsysTai, VII, 1, 1 ; VII, 3, 1 ; VII, 3, 17 Tyro,
'lupei, fiica lui Salmoneus, VIII, 3, 32 Tyrrhenia și Tyrrheni, vezi Etruria, etrusci Thyrrheiiiană, vezi
Marea Tyrrheniană Tyrrhenos,
Tuppv]v<Sț, fiul lui Atys, fratele lui Lydos, V, 2, 2; V, 2, 4
Tyrtaios, Tupxaîoț, poetul grec, VI, 3, 3; VIII, 4, 10; VIII, 5, 6

Ucromiros, Ouxpdu.ipoi;, șeful chattilor, VII, 1, 4
L'mbria, 'Oji(Jptx7j, regiune a Italiei, V, 2, 1 ; V, 2, 10; V, 3, 7; locuitorii,

V, 1, 11 ; umbric, V, 1, 7; V, 1, 10; V, 2, I; VIII, 6, 16
Unochilă, Mov^fza-roi, neam fictiv la Eshil, VII, 3, 6
TJranopolis, Oupav<$7roXi<;, oraş lîngă muntele Athos, VII, frg.' 35 Urgi, OSpyoi, sarmaţi, VII, 3, 17 Uria, Oîipta, oraş al Calabriei, VI, 3, 6-7; lac al Etoliei, X, 2, 21
Uriathus, Oupîa$oc, tîlhar, VI, 4, 2
TJrium, Oupsiov, oraş al Apuliei, VI, 3, 9 Usipi, OuoïTCoi, populaţie germană, VII, 1, 4

Vadă Sabatorum, Sapârav OuccSa, oraş al Eiguriei, V, 1, 10; V, 1, 11 Valeria, O&aXspta, Via, în Italia, V, 3, 9 ; V, 3, 10 ; V, 3, 11; VI, 2, 1 Valul lui Patrocle, IlaTpiSxXou Xâpa 5, insulă lîngă Attica, IX, 1, 21
Vapanes, Ouâmxvsţ, oraş al Corsicei, V, 2, 7
Vardaei, Ouapâaîoi, aceiaşi cu ardiaeii, VII, 5, 6 Varia, Ooapia, oraş în Latium, V, 3, 11 Varus Quintilius, Ouipos Kooiv-ttXXioţ, VII, 1, 4 Vechiul Chersones, IlaXafa Xep-OOVYJCOţ, oraş în Chersonesul Tauric, VII, 4, 2, Vechiul Pharsalos, naXaupâpaaXoţ, oraş al Thessaliei, IX, 5, 3 ; IX,' 5, 6; IX, 5, 8; IX, 5, 10 X, 1, 10
Veii, OUT,IOI, oraş al Etruriei, V, 2, 9 Velia, OUEXT] sau "EXr), oraş al Italiei, în Eucania, VI, 1, 1*
Velitrae, 06EXÎTPai, oraş al Italiei în Latium V 3, 10
Venafrum, O6svaţ>pov, oraş al Italiei în Campania, V, 3, 10 ; V, 4, 3; V 4 4-V 4, 11
Vendon, O^dvSwv, oraş al iapozilor, VII, 5, 4 Veneţi,
Oiievsxot, populaţie gallică în Gaffia Bel-gică, V, 1, 4 Veneţi,
'EVSTOÎ, locuitori în Gallia Cisalpină, V, 1, 3; V, 1, 4; V, 1, 5; V, 1, 8; V, 1, 9; VI, 3, 9 Venusia,
Q6svou<j£a, oraş samnit, V, 4 11 ■ V 1 3; VI, 3, 7 Vercelli,
OCepxcXXoi, oraş al Galliei Cisalpine, V, 1,, 12 Verestis, Oo£pecmţ, rîu ce curge prin Latium, V,. 3, 11
Veretum, Ouepvjxov, odinioară Baris, oraş al salen-tinilor, VI, 3, 5; VI, 3, 6 Verona,
Ou-fjpcov, oraş al Oalliei Transpadane,. V, 1, 6; locuitorii, V, 1, 6 Vertinae,
Oâsp-rîvai, oraş al lucanilor, VI, 1, 3 Vesta,
'Ecrrîa, zeiţa, V, 2, 3; V, 3, 2; preo-tesele ei sau Vestale, V, 2, 3 Vestini,
OUTJOTÎVOI, vecini cu sabinii, V, 2, 1 ; V, 3, 1 ; V, 4, 2; regiunea, V, 3,. 6; V, 4, 2
Vezuviu, Ouscroiiiov, muntele, V, 4, 8 Vibo Valentia, 06ip<bv OuaXsvTÎa,. oraş în Bruttium, VI, 1, 5 Vicetia,
Outxe-rioc, sau Vicentia, oraş al Gallîe* Cisalpine, V, 1, 8

"Viminalis, Ouifiivâ Xtog,
colină a Romei, V, 3, 7 ; poartă, V, 3, 7
"Vindelici, OikvSoXixoî,
populație din Alpi, VII, 1, 5 ;
VII, 5,' 1 Visurgis,
Ouîaoupytț,
sau Bisurgis, rîu al Germaniei,
VII, 1, 3 Vivisci, vezi
Biturigi Voîaterrae,
OooXaireppoa,
oraș al Btruriei, V, 2, 5; locuitorii, V, 2,
6 Volsci, OMXaxot,
populație a Ivațiului, V, 3, 2 ;
V, 3, 4; V, 3, 10
Volsinii, OuoXmvioi,
oraș al Btruriei, V, 2, 9 Vulcan,
"HqjaiCTToț,
X, 3, 21 ; vezi și Forul lui
Vulcan; vezi Hiera sau Tlier-
messa, insula Vulturnus,
OuouXToupvo?,
rîu al Campaniei, V, 3, 10;
V, 4, 4; V, 4, 10

Xantheia, EcJvfteta,
loc al Traciei, VII, frg. 44
Xanthos, Eâvftoț,
rege al Beoției, IX, 1, 7
Xenofon, Eevocpcov,
istoricul, VIII, 7, 5; IX, 2, 7 Xerxes,
S£pE,i}c;,
regele perșilor, VII, frg. 33;
frg. 35; frg. 47; frg, 55; IX,
1, 13; IX, 5, 22
Xiplionia, Eicpovicc,
promontoriu al Siciliei, VI,
2, 2
Xuthos, EoO-9-o?,
fiul lui Hellen, VIII, 7, 1

Zakynthos, Zâxuvftoț,
insulă a Mediteranei, VIII,
2, 2; X, 2, 18
Zaleucos, ZâXsuxoț,
legislator locrian, VI, 1, 8
Zamolxis, ZajioXțiț,
zeu al geților, VII, 3, 5 Zânele,
ZâYxXrj,
colonie naxiană în Sicilia, VI,
2, 3; Zanclieni, VI, 2, 3; VI,
1, 6; VI, 2, 6
Zenodotos, ZTJVISSOTOC,
critic al lui Homer, IX, 2, 35 Zenon,
Z^vcov,
eleatul, VI, 1, 1 ; din Kition,
VII, 3, 6 Zephyrion,
Zstpiiptov,
promontoriu al Italiei, VI, 1,
7; VI, 2, 4
Zethos, Zyjfto?,
rege al Thebei, IX, 2, 28 Zeus,
Zsiiț,
V, 2, 4; VI, 3, 1; VII, 7, 10 ;
VII, 7, 11 si 12; VIII, 1, 2;
VIII, 3, 22 'si 30; VIII, 6, 7;
VIII, 7, 5; VIII, 8, 2; IX, 1,
15; IX, 2, 12; IX, 2, 31 ; IX,
2, 38; IX, 5, 19; X, 2, 15;
X, 3, 11 și 19; X, 4, 12
Zoilos, ZcoEXoț,
retor, VI, 2, 4
Zoster, Zd)(7T7)p,
promontoriu al Atticei, IX, 1,
21 Zumi,
Zouptot,
neam german, VII, 1, 2

CUPRINS

Notiță introductivă la cartea a V-a şi a Vl-a 1
Cartea a V-a ..... • 15
Cartea a Vl-a 73

Notiță introductivă la cartea a Vll-a 129
Cartea a VH-a..... 154
Notiță introductivă la cartea a Vlll-a, a IX-a fi a X-a . . 229

Cartea a VUI-a..... . 242
Cartea a IX-a..... . 321
Cartea a X-a 399

Note 465
Indice 773